Tertia pars librorum diui Aurelij Auguſtini quos edidit preſbyter ordinatus:

De vtilitate credendi ad honoratū: liber. I.
De duabus animabus contra manicheos: liber. I.
Contra fortunatū quendā manicheorū preſbyterū: liber. I.
De fide et ſymbolo: liber. I.
De Geneſi ad litterā imperfectus: liber. I.
De ſermone domini in monte: libri. II.
Contra partē donati pſalmus.
Contra adimantū manichei diſcipulū: liber. I.
Expoſitionis quarundā propoſitionū ex epiſtola pauli ad romanos: liber. I.
Expoſitionis epiſtole pauli ad Galathas: liber. I.
Expoſitionis epiſtole pauli ad romanos inchoate: liber. I.
De diuerſis queſtionibus: liber. I.
cū cōcluſionib⁹ ſiue veritatibus Franciſci maronis.
Uigintiunius ſententiarū ſiue queſtionū: liber. I.
cū concluſionib⁹ ſiue veritatibus Franciſci maronis.
De mendacio ad conſentiū: liber. I.

Ioannes Amorbachius Baſilienſis/grato lectori. S. p. d.

Iam clariſſimũ lumen auguſtiniani ingenij/fulgores circũundiq; emiſſurũ/in chriſti
eccleſia & noſci & exaltari promeruit. Iam enim apud hipponẽ regiũ preſbyter ordi/
natus/dignũ tanto munere ſeipſum præſtitit: non ut noſtrates preſbyteri plæriq;/pen/
ſionibus annuis inhians: nõ in ocium reſolutus: nõ ad aleam dies ac noctes abſumens:
non poſt fœdiſſima ſcorta diſtractus currens: nullis uitijs præpeditus: quantũ tempori
creuit/in eccleſiaq; ſublimatur: tanto uæhementius & fœlicius ſtudijs & diſputatiõibus
in eccleſijs chriſti profectus accreuit. Lege igitur hanc tertiam operũ eius partẽ/quã
tibi lector exhibemus: et quali ſtudio/quibus rebus: quo deniq; opere tempus ſuũ ab/
ſumpſerit/quibꝰ ſe dignũ exhibuerit preſbyterio/clare inuenies: Vigilãtiſſime pro ſe/
pro chriſti grege excubias ſine intermiſſione cuſtodiens: hæreticorũ fraudes ſemper
detexit. Hũc igitur frequentiſſime lege/ ſtudioſiſſime lector: & ſi doctrinã non potes/
ſaltem uitam et mores ſanctos imitari ſtude. Quos in hanc partem congeſſimus libros
eoſdem in dorſo curauimus imprimi. Optime uale qui legis lubens.
¶In hac parte deeſt liber unus: Contra epiſtolam donati hæretici: quem quia habere
non potuimus: idcirco littera. i. intermiſſa eſt.

Argumentū

Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epiſcopi/ i librū de vtilitate cre/
dendi/ex pmo libro retractationū/
Argumentum.
A Am vero apud hipponē regiū pſby
1.Retract. ca.14. i ter/ ſcripſi librū de vtilitate credēdi
ad amicū meū: quē deceptū a mani/
cheis/adhuc eo errore nouerā detineri: τ ir/
ridere in catholicę fidei diſciplina/ ꝙ iube/
rent hoies credere: nō autē qd eſſet verum
B certiſſima rōne docerent. In hoc libro dixi:
De vtilitate credendi. ca.3.c. In qb⁹ tñ legis ꝑceptis atqȝ mandatis/ qb⁹
nunc chriſtianos vti fas nō eſt: q̄le vel ſab/
Exo.20.b. batū eſt/ vel circūciſio/ vel ſacrificia/ τ ſi qd
Gen.17.b. huiuſmodi eſt: tanta myſteria cōtinent/ vt
ois pius intelligat nihil eſſe ꝑnicioſius/ ꝙ
quicqd ibi eſt/ accipi ad litterā.i. ad verbū:
Nihil aūt ſalubri⁹ ꝙ ſpū reuelari. Inde eſt:
2.Cor.3.b. Littera occidit/ ſpūs autem viuificat. Sed
aliter expoſui verba iſta apl̄i pauli: τ quātū
mihi videt/ vel potius ipſis rebus apparet/
De ſpū et lr̄a ca.4.et.5. multo cōuenientius in eo libro q inſcribitur:
de ſpiritu τ littera: q̄uis nō ſit τ ſenſus iſte
C reſpuēdus. Itē dixi: Due ſunt em̄ ꝑſone in
De vtilitate credendi. ca.11.a. religiōe laudabiles. Vna eorū q iam inue/
nerūt/ qs etiā beatiſſimos iudicare neceſſe
eſt: Alia eoꝝ q ſtudioſiſſime τ rectiſſime in/
quirūt. Primi ergo ſunt iā in ipſa poſſeſſio/
ne: Alteri in via: qua tñ certiſſime ꝑueniunt.
In his verbis meis/ ſi illi qui iā inuenerūt
quos in ipſa poſſeſſione iā eſſe diximus/ ſic
accipiant beatiſſimi: vt non in hac vita/ ſed
in ea quā ſperam⁹/ τ ad quā ꝑ fidei viā ten/
dim⁹ ſint/ non habet iſte ſenſus errorē: Ipſi
em̄ iudicādi ſunt qd q̄rendū eſt inueniſſe/ q
iam ibi ſunt quo nos querēdo τ credendo/
id eſt viā fidei tendendo cupimus ꝑuenire:
Si aūt in hac vita putant eē iſti/ vel fuiſſe:
id verū eſſe nō mihi videt. Non quia in hac
vita nihil veri omnino inueniri poteſt qd
mente cernat/ nō fide credat: ſ qꝛ tantū nō
eſt quicquid eſt/ vt non faciat beatiſſimos:
1.Cor.13.d. Neqȝ em̄ qd ait apl̄s: Videm⁹ nūc ꝑ ſpecu/
lum in enigmate: τ nūc ſcio ex ꝑte/ nō cernit
mente: cernit plane/ ſed beatiſſimos nondū
facit: Illud em̄ beatiſſimos facit qd ait: tūc
autē facie ad faciē/ τ tūc cognoſcā ſicut τ co
gnitus ſū. Qui h inuenerūt/ ipſi dicēdi ſunt
in beatitudinis poſſeſſione ꝯſiſtere: ad quā
ducit via fidei/ quā tenem⁹: τ quo credendo
cupimus ꝑuenire. Sed qui nā ſint illi bea/
tiſſimi qui iā ſunt in ea poſſeſſione quo du/
cit hec via/ magna queſtio ē: Et angeli qdē
ſancti ꝙ ibi ſint/ nulla q̄ſtio eſt: Sed de ſan/
ctis hoibus iam defunctis/ vtrū ipſi ſaltem
dicendi ſint iā in ipſa poſſeſſione conſiſtere:

merito querit. Iā em̄ corpore quidē corru/ Sap.9.d.
ptibili/ quo anima aggrauat/ exuti ſūt: ſed
adhuc expectant etiā ipſi redēptionē corpo Roma.8.e.
ris ſui/ τ caro eoꝝ requieſcit in ſpe: nōdū in fu Pſ.15.
tura incorruptione clareſcit. Sed vtrum ad
contēplandā cordis oculis ꝟitatē/ ſicut di/
ctū eſt: facie ad faciē: nihil ex hoc minus ha
beant/ nō hic locus eſt diſputando requirere.
Itē qd dixi: Nā ſcire magna et honeſta vel D
etiā diuina/ beatiſſimū ē: ad eandē beatitu/ De vtilitate credendi.
dinē referre debem⁹. In hac vita/ quantū/ ca.11.a.
cūqȝ id ſciat/ nōdū ē btiſſimū: qm̄ incōpara
biliter lōge eſt ampli⁹ qd inde neſcit. Et qd E
dixi/ multū intereſſe vtrū aliqd mētis certa De vtilitate
rōne teneat: qd ſcire dicim⁹: an famę vel lit credendi.
teris credēdū poſteris vtiliter cōmēdetur. ca.11.b.
Et paulopoſt: Qd ſcim⁹ igit/ debem⁹ rōni: F
qd credim⁹ auctoritati: nō ſic accipiendū eſt De vtilitate
vt in ſermone vſitatiore vereamur nos ſci/ credendi.
re/ qd idoneis teſtib⁹ credim⁹. Proprie q̄ppe ca.11.b.
cū loq̄mur/ id ſolū ſciri dicim⁹/ qd mētis fir/
ma rōne cōprehendim⁹. Cum vero loq̄mur
verbis conſuetudini aptiorib⁹: ſicut loquit
etiā diuina ſcriptura: nō dubitemus dicere
ſcire nos/ τ qd ꝑcipim⁹ nr̄i corporis ſenſib⁹/
τ qd fidedignis credim⁹ teſtib⁹/ dū tñ inter
hec τ illud qd diſtet itelligam⁹. Itē qd dixi: G
Nemini dubiū ē: oēs hoies aut ſtultos eē/ De vtilitate
aut ſapiētes: poteſt videri cōtrarium illi qd credendi.
legit in libro tertio de libero arbitrio: quaſi ca.12.b.et
ꝟo natura humana ꝑter ſtulticiā et ſapien/ ca.15.a.
tiā/ nullā mediā recipiat affectionē. Sed il/ Li.3.de libe/
lud ibi dictū eſt vbi de primo hoie q̄rebat: ro arbitrio
vtꝝ ſapiēs fuerit fact⁹/ an ſtult⁹/ an neutrū: ca.24.a.b.
qm̄ nullo mō ſtultū dicere poteram⁹ q ſine
vitio fact⁹ eſt: cū ſit ſtulticia magnū vitiū: et
ſapientē quō diceremus q potuit ſeduci: nō ſa
tis apparebat: Ideoqȝ ad cōpendiū dicere
volui: q̄ſi vero natura hūana ꝑter ſtulticiā
τ ſapientiā nulla mediā recipiat affectionē.
Intuebar q̄ppe et paruulos/ qs licet ꝯfitea/
mur trahere originale pctm̄/ tñ nec ſapiētes
nec ſtultos poſſumus ꝓprie dicere: nōdum
vtentes libero arbitrio/ ſeu bene/ ſeu male.
Nūc aūt aut ſapientes aut ſtultos eſſe oēs
hoies dixi: eos volens intelligi q iam rōne
vtuntur q̄ diſcernunt a pecorib⁹/ vt hoies
ſint: ſicut dicimus beatos omnes homines
eſſe velle. Nunqd em̄ in hac ſentētia tā vera
atqȝ manifeſta metuimus ne intelligant et
paruuli: q hoc adhuc velle nō poſſunt? Alio H
loco cū miracula cōmemoraſſē/ q̄ dn̄s ieſus De vtilitate
fecit cū hic eſſet in carne/ adiūxi dicēs: Cur credendi.
inquis iſta mō nō fiūt? Atqȝ r̄ndi: qꝛ nō mo ca.16.c.
uerēt niſi mira eſſent: ſi autem ſolita eſſent/
mira non eſſent. Hoc autē dixi: qꝛ nō tanta

I De vtilitate credendi. ca. 18. b.

nec oīa mō: nō qꝛ nulla fiūt etiā modo. In fine aūt libri: Sꝫ qm̄ ſermo iſte noſter inq̄ mlto ꝓceſſit lōgi⁹ q̄ꝫ putabā: ħ finē libro faciam⁹: in q̄ meminerī / volo / nōdū me manicheos cepiſſe refellere: ꝛ illas nugas nondū inuaſiſſe: neqꝫ de ipſa catholica magnū aliquid aperuiſſe / ſꝫ voluiſſe tm̄modo eruere tibi ſi poſſem falſā opinionē de veris chriſtianis malicioſe aut imperite nobiſ inſinuatā: ꝛ erigere ad magna q̄dā ꝛ diuina diſcenda: Quare hoc volumē ita ſeſe habeat: placatiore aūt aīo tuo facto / ero fortaſſis ī cęterꝭ promptior. Hoc nō ita dixi / q̄ſi nihil aduerſus manicheoſ adhuc ſcripſiſſē: vel nihil de doctrina catholica mādaſſē lrīſ: cū tot ſupi⁹ ędita volumina de vtraqꝫ re nō me teſtenꝭ tacuiſſe: ſꝫ in hoc libro ad illū ſcriptū nondū manicheos refellere cęperā / et illas nugas nondū inuaſerā: neqꝫ de ipſa catholica magnū aliq̄d aperuerā: qm̄ ſperabā hoc initio facto / ad eū ipſū me ſcripturū fuiſſe / quę hic nondū ſcripſeram.

Capitulorum libri / de vtilitate credendi ad honoratū / ſancti auguſtini recollecta annotatio.

1 Quis ſit hereticus et de cauſis erradi: quō etiā quaſi ꝑ aucupeſ manicheos aug⁹ decept⁹ fuerit: et quō euaſerit.
2 De manicheoꝝ temeritate in īpugnanda veritate ꝛ auguſtini ſinceritate.
3 De q̄drifaria diuinarū ſcripturarū traditiōe / et earūdē integritate cū exemplorū adiunctione.
4 De triplici genere errorū / q̄bus hoīes errant cū aliq̄d legunt.
5 De ſcripturarū differētia: ꝛ in q̄ genere heretici errorē ponāt quo catholicam eccleſiā errare putant.
6 De ſacrarū ſcripturarū laude: ꝛ quales earundē eſſe lectores oporteat.
7 Q꞉ vera catholicorū et vna religio / aīę cauſa ꝯſtituta / nō imperite dānanda / ſed apud paucos pios et doctos magiſtros ſit nullo ꝓhibēte inq̄rēda.
8 Cuiuſmodi via verā religionē q̄ſiuerit: ꝛ eā q̄ten⁹ arripiat hortaꝭ honoratū.
9 Q꞉ nō ꝑus ratione q̄ꝫ fide religiōis veritas intelligaꝭ: ꝛ d̄ ſtudioſi a curioſo diſcrepantia.
10 Quō in religiōe docētib⁹ credere nō ſit turpe: cū ipi nobis credere cōpellanꝭ.
11 Quo pacto ſequendi nō ſint q̄ ſe ſpondēt religionē rōne docturos: ꝛ de q̄ntuplici hoīm genere: q̄buſqꝫ vel intelligere vel credere vl̄ opinari ꝯueniat.
12 Q꞉ nō nihil / ſed ſapientib⁹ ſit credendū et qui huiuſmodi ſint.
13 Quo nā modo ab inſipiente ſapiēs inueniri poſſit: cū agnoſci nō poſſit / niſi a ſapiente / ꝛ hoc per fidē.
14 Inuectio in hereticoſ fidē abhorrētes: cū chriſt⁹ eā crediturīs ꝑſuaſerit.
15 Q꞉ nō modo deuotis orationib⁹ / ſed et chriſti exēplo alatus ꝛ morib⁹ purgatus ſapiētiā q̄ſqꝫ debeat inueſtigare.
16 Q꞉ ratione ceſſante auctoritati ſtandū ſit / partim miraculis / partim multitudine roboratę: ꝛ de miraculorū differentia: ꝛ quare nūc nō fiant.
17 Quāta vis ſit moꝝ humanoꝝ: ꝛ de diuinę auctoritatis ſoliditate.
18 Hortaꝭ honoratū vt ſui exemplo de manicheoꝝ erroribus ſe explicet / ꝛ ad catholicam ſe transferat pietatē.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi / liber de vtilitate credendi ad honoratū / incipit.

Quis ſit hereticus et de cauſis erradi: quō etiā q̄ſi ꝑ aucupes manicheos auguſtin⁹ decept⁹ fuerit: et quomō euaſerit. Capitulū. 1.

Si mihi honorate / vnū atqꝫ idē videretur eſſe / hereticus / ꝛ credens hereticis hō: tā lingua q̄ꝫ ſtilo in hac cauſa cōquieſcendū mihi eſſe arbitrarer: Nūc vero cū inter duo plurimū interſit: q̄ſiquidē heretic⁹ eſt / vt mea fert opinio / qui alicui⁹ tēporalis cōmodi / ꝛ maxime glorię principatuſqꝫ ſui gratia / falſas ac nouas opiniones vel gignit vel ſequiꝭ: ille autem q̄ huiuſmodi hominib⁹ credit / homo eſt imaginatione quadā veritatis ac pietatis illuſus. Cū hęc ergo ita ſint: nō putaui apte ſilendū eſſe / q̄d mihi de inueniēda ac retinenda veritate videaꝭ: cui⁹ vt ſcis ab ineunte adoleſcentia magno amore flagrauim⁹: ſed res eſt longe remota a vanoꝝ hominuꝫ mentibus: qui nimis in hęc corporalia progreſſi atqꝫ lapſi / nihil aliud putant eſſe / q̄ꝫ q̄ illis quinqꝫ notiſſimis nuncijs corporiſ ſentiunt: ꝛ quas ab his plagas atqꝫ imagines accęperūt / eas ſecū voluunt etiā cū conantur recedere a ſenſibus / ꝛ ex earū mortiferā ꝛ fallaciſſima regula ineffabilia penetralia veritatis rectiſſime ſe metiri putant. Nihil eſt facilius mi chariſſime / q̄ꝫ non ſolū ſe dicere / ſed etiam opinari verū inueniſſe: ſed qua in re ipſa difficillimū ſit / agnoſces.

24. q. 3. c. hereticus eſt. 4. ſen. diſ. 13. ca. ne autē

vt ꝯfido his litteris meis. Quę vt tibi pro/
ſint/aut certe nihil obſint: omnibuſcꝫ om/
nino quoꝝ in manus forte deuenerint/ꝛ ro
gaui deū ꝛ rogo/ꝛ ſpero ita fore: ſi bene mi/
hi conſcius ſum: ꝙ ad hunc ſtilū pio et offi/
cioſo animo/ nō vani nois appetitione/ac
B nugatorię oſtentatiōis ſucceſſi. Eſt igiť mi/
hi propoſitum/ vt probem tibi ſi poſſum: ꝙ
manichei ſacrilege ac temere inuehantur in
eos/ qui catholicę fidei auctoritatē ſequen/
tes anteꝗ̄ illud verū qđ pura mēte conſpi/
citur intueri queāt/ credendo ꝓmuniunť: et
illuminaturo ꝓparanť deo. Noſti eñ bono
rate/nō aliā ob cauſā nos in tales hoies in/
cidiſſe: niſi ꝙ ſe dicebāt terribili auctorita/
te ſeparata/mira ꝛ ſimplici rōne eos qui ſe
audire vellent introducturos ad deū/ꝛ er/
Li.3.cōfeſſi. ca.6.&.ca.11.c. & li.5.ca.6.&. rore omni liberaturos. Quid eñ me aliud
cogebat annos fere nouē ſpreta religione:
ꝗ̄ mihi puerulo a parentibus inſita erat: ho
mines illos ſequi ac diligenter audire/ niſi
ꝙ nos ſupſtitione terreri: et fidē nobis ante
rōnē imperari dicerēt: ſe autē nullū preme/
re ad fidē/niſi prius diſcuſſa ꝛ enodata ve/
ritate? Quis nō his pollicitationibꝰ illicere
tur: ꝓſertim adoleſcētꝪ animꝰ cupidus veri:
etiā nōnulloꝝ i ſchola doctoꝝ hoim diſpu/
tationibꝰ ſupbus ꝛ garrulus: qualē me tūc
illi inuenerūt: ſpernentē ſcꝫ ꝗ̄ſi aniles fabu/
las: ꝛ ab eis ꝓmiſſuꝫ/apertū ꝛ ſincerū verū
tenere/atꝗ̄ haurire cupientē? Sed ꝗ̄ rurſuꝫ
ratio reuocabat ne apud eos penitꝰ hęrere:
vt me in illo gradu quē vocant auditoꝝ te/
nerē: vt huiꝰ mūdi ſpem atꝗ̄ negocia nō di
mitterēꝫ: niſi ꝙ ipſos quoꝗ̄ animaduerte/
bam/plus in refellendis alijs diſertos ꝛ co/
pioſos eſſe/ꝗ̄ in ſuis ꝓbandis firmos ꝛ cer
tos manere? Sed de me qđ dicā: qui iā ca/
tholicus chriſtianꝰ eram: ꝗ̄ nūc vbera/poſt
longiſſimā ſitim pene exhauſtꝰ atꝗ̄ auidus
tota auiditate repetiui: eaꝗ̄ altius flens et
gemens cōcuſſi ꝛ expreſſi: vt id maneret qđ
mihi ſic affecto ad recreationē ſatis eſſe poſ/
ſet: ꝛ ad ſpē reducēdā vitę ac ſalutis? Quid
ergo de meipſo dicā? Tu nōdū chriſtianꝰ/ꝗ̄
hortatu meo cū eos vehemēter execrareris
vix adductꝰ es/ vt audiendi tibi atꝗ̄ explo/
randi viderenť: ꝗ̄ quęſo alia re delectatꝰ es/
recordare obſecro te/niſi magna ꝗ̄dā ꝓſum
ptione ac pollicitatione rationū? Sed quia
diu multiꝗ̄ de iperitoꝝ erroribꝰ latiſſime
ac vehemētiſſime diſputabāt: quod cuivis
mediocriter erudito eſſet facillimū/ſero di/
dici. Si qđ etiā ſuoꝝ nobis iſerebāt neceſſi/
tate retinēdū/ cū alia nō occurrerēt: in ꝗ̄bus
C acqeſcerem arbitrabamur. Itaꝗ̄ nobis fa/
ciebāt/qđ inſidioſi aucupes ſolent: ꝗ̄ viſca/
tos ſurculos ꝓpe aquā defigūt/ vt ſitiētes
aues decipiāt. Obruunt eñ/ꝛ ꝗ̄ꝗ̄ modo co/
operiūt alias ꝗ̄ circa ſunt aqs: vel inde etiā
formidoloſis molitionibus deterrent: vt in
eoꝝ dolos nō electione ſ inopia decidatur.
Sed cur nō ipſe mihi rideo: ꝙ iſtę lautę ac
lepidę ſimilitudines/atꝗ̄ hmōi rephēſiōes
in oēs ꝗ̄ aliqđ docent/ a quouis aduerſario
effundi vrbaniſſime ac dicatiſſime poſſunt?
Sed ob hoc putaui aliqđ tale inſerēdū lrīs
meis/ vt eoſ admoneā: deſināt talibꝰ agere:
vt quēadmodū ille ait: ſeparatis nugis lo/
coꝝ cōmuniū/res cū re/cauſa cum cauſa/ra/
tio cū rōne cōfligat. Quare deſinant dicere
illud qđ in ore habēt: ꝗ̄ſi neceſſariū cū eos
quiſꝗ̄ deſerit/ꝗ̄ diutiꝰ audiſſet lumen ꝑ illū
trāſitū fecit. Vides eñ tu mea maxima cu/
ra: nā de illis non nimis eſtuo: ꝗ̄ hoc inane
ꝛ facillimū ad rephendēdū cuivis eē poſſit:
Itaꝗ̄ h̄ diſcutiēdū dimitto prudentię tuę:
Nō eñ vereor ne me arbitreris inhabitatū
lumine cū vitę huiꝰ mūdi erā iplicatꝰ/ tene/
broſam ſpem gerēs de pulchritudine vxo/
ris/de pompa diuitiarū/de inanitate hono
rum/ceteriſꝗ̄ noxijs ꝛ ꝑnitioſis voluptati/
bus. Hęc eñ oīa/ qđ te nō latet/cū ſtudioſe
illos audire cuperē/ꝛ ſperare nō deſiſtebā:
neꝗ̄ h̄ eoꝝ doctrinę tribuo: Fateor eñ ꝛ il/
los ſedulo monere/vt iſta caueanť: ſ modo
me dicere deſertū lumine: cū ab his oibꝰ vm
bris rerū me auerterim/ſoloꝗ̄ victu ad va/
litudinē corporis neceſſario cōtentꝰ eſſe de/
creuerim: illuſtratū aūt atꝗ̄ fulgentē fuiſſe
cū iſta diligerē ꝛ his inuolutꝰ tenerer: hois
eſt/ vt mitiſſime dicā: minꝰ acute cōſiderātis
res de ꝗ̄bꝰ loqꝛ multū amat. Sꝫ veniamꝰ ad
cauſam ſi placet.

De manicheorum temeritate in impugnāda veritate: et auguſtini ſinceritate: Ca. II.

n Am h̄ noſti ꝙ rephendētes mani/
chei catholicā fidē: ꝛ maxime vetus
teſtamētū diſcerpētes ꝛ dilaniantes/cōmo
uent iperitos: ꝗ̄ ꝑfecto neſciūt ꝗ̄tenꝰ ſint ac
cipienda illa: ꝛ quēadmodū hauſta vtiliter
in venaſ ꝗ̄ſi vagiētiū adhuc aīaꝝ medullaſ
ꝗ̄ deſcēdāt: ꝛ qꝛ ſunt ibi ꝗ̄dā ꝗ̄ ſuboffendāt
aioſ ignaroſ ꝛ negligētes ſui/ꝗ̄ maxima tur
ba ē/populariter accuſari pñt: defendi autē
populariť ꝓpť myſteria ꝗ̄ his ꝯtinenť/nō a
multꝪ admodū pñt. Qui vo pauci h̄ facere
nouerūt: nō amāt ꝓpatula ꝛ famigerula ꝗ̄dā
in diſputatione certamina: et ob h̄ minime
noti ſūt/niſi his ꝗ̄ eos inſtātiſſime reqꝛunt.
De hac igiť manicheoꝝ temeritate ꝗ̄ vetus
teſtamētū ꝛ catholicā fidē rephēdūt: accipe
obſecro ꝗ̄ me moueāt. Opto aūt ac ſpero te

ſvi

hoc animo accepturuꝫ/ quo a me dicuntur.
Scit autē de⁹/ cui nota ſunt arcana ꝯſciētię
meę/nihil me in h ſermone malicioſe agere:
ſ vt exiſtimo accipiēdū eſſe veri ꝓbādi cau
ſa:cui vni rei viuere iā diu ſtatum⁹:ꝛ incre/
dibili ſollicitudine/ ne mihi errare vobiſcuꝫ
facillimū fuerit:iter autē rectum tenere vo/
biſcū ſit/ne durius loquar difficillimū. Sed
ꝑſumo ꝙ ꝛ in hac ſpe/ q̄ ſpero vos viā ſapi/
entię mecū obtenturos/non me deſeret ille
cui ſacrat⁹ ſum:quē dies nocteſqꝫ intueri co/
nor:ꝛ ꝓpter pctā mea/ ꝓpterqꝫ cōſuetudinē
plagis veternoſarū opinionū ſauciatū ocu
lum aię gerens/ inualidū me eſſe cognoſco.
Comparatio Sępe cū lachrymiſ/ ꝛ quēadmodū poſt lon
gam cęcitatē ac tenebras luminib⁹ vix apt̄
ꝛ adhuc lucem palpitando atqꝫ auerſando/
quā tñ deſiderāt/recuſantib⁹:ꝑſertim ſi eis
ſolē iſtū qſpiā conet̄ oſtēdere:ita mihi nunc
euenit nō negāti eſſe ineffabile qddā/et ſin/
gulare aię bonū qđ mēte videat̄/ ꝛ me ad cō
tēplandū nōdū eſſe idoneū cū fletu ꝛ gemi/
tu ꝯfitenti: Nō me ḡ deſeret/ſi nihil fingo:ſi
officio ducor:ſi veritatē amo:ſi amicitiā di/
ligo: ſi multū metuo ne fallaris?

De quadrifaria diuinarum ſcripturarū traditione: et earundem integritate/ cū exēplorū adiūctiōe:

A Omnis igit̄ ſcriptura/ quę (Ca. III.
o teſtamētū vetus vocat̄/diligēter eā
noſſe cupientib⁹ q̄drifaria traditur:
ſm hiſtoriā/ ſm etymologiā/ ſm analogiā/
ſm allegoriā. Ne me ineptū putes/ grec̄ no
minib⁹ vtentē: Primū q2 ſic accepi:nec tibi
hoc aliter audeo intimare q̄ꝫ accepi. Dein/
de tu qꝫ aiaduertis/nō eſſe harū rerū apud
nos vſitata noīa:ḡ ſi fabricaſſem interptan
do/eſſem profecto ineptior: ſi autē circūlo/
querer/min⁹ eſſem in diſſerēdo expedit⁹: Id
tñ oro credas/ q̄q̄ mō errem/nihil a me in/
flato ac tumido fieri. Scđm hiſtoriā ḡ tradi
tur:cū docet̄ qd ſcriptū aut qd geſtū ſit:qd
non geſtū/ſed tantūmodo ſcriptū q̄ſi geſtū
ſit. Scđm etymologiā:cū oſtendit̄ qd/q̄ de
cauſa vel factū vel dictum ſit. Scđm analo
giā:cū demōſtrat̄ nō ſibi aduerſari duo te/
ſtamēta vetus ꝛ nouū. Scđm allegoriā: cū
docet̄ nō ad litterā eſſe accipiēda q̄dā q̄ ſcri
pta ſunt/ſ figurate intelligēda. His oībus
modis dn̄s nr̄ ieſus chriſtus ꝛ apl̄i vſi ſunt.
B Nā de hiſtoria illud ſumptū eſt:cū obiectū
eſſet/ꝙ die ſabbati diſcipuli ei⁹ ſpicas euul/
Matth.12.a. ſiſſent: Nō legiſt̄ inqt qđ fecit dauid cū eſu
1.Reg.21.b. riret ꝛ qui cū eo erāt:quō intrauit in domū
dei/ ꝛ panes ꝓpoſitionis māducauit:qs nō
licebat ei manducare/neqꝫ eis q̄ cū eo erant
niſi ſolis ſacerdotib⁹? Ad etymologiā vero

illud ptinet:ꝙ cū chriſt⁹ ꝓhibuiſſet vxorem
abijci/niſi fornicationis cauſa/relatūqꝫ eēt Matth.19.a.
ab interrogantib⁹ / moyſen libello dato re/
pudij ꝑmiſiſſe licentiā: Hoc inqt moyſes fe/
cit ꝓpter duritiā cordis veſtri. Hic eñ cau/
ſa reddita ē/cur illud a moyſe ꝓ tpe bene ꝑ/
miſſum ſit:vt hoc qđ chriſt⁹ ꝑcipiebat/alia
iā tpa demōſtrare viderent̄. Hoꝝ autē tem/
poꝝ vices atqꝫ ordinē mira q̄dā diuinę pui
dentię diſpoſitione digeſtū atqꝫ cōpoſitū/
longuꝫ eſt explanare. Iā porro analogia/q̄
vtriuſqꝫ teſtamēti ꝯgruētia pſpicit̄/ qd ego
dicam vſos fuiſſe oēs quoꝝ auctoritati illi
cedunt/cū ſecū ipſi ꝯſiderare poſſint:qꝫ mul
ta ſoleāt dicere immiſſa eſſe ſcripturis diui/
nis a neſcio qbus corruptoribus veritatis?
Quę vox mihi ſemp q̄dē etiā cū eos audirē C
inualidiſſima viſa ē:nec mihi ſoli/ſed etiā ti
bi. Nā bene memini nobis oībus/q̄ paulo
maiorē diligentiā in iudicando habere co/
nabamur/qꝫ turba credentiū: Nūc vero po
ſteaqꝫ mihi ſunt expoſita ꝛ enodata multa
q̄ me maxime mouebāt:ea ſcꝫ in qb⁹ illorū
plęrūqꝫ ſe iactat/et q̄ ſecuri⁹ ſine aduerſario
eo effuſi⁹ exultat oratio/nihil mihi videt̄ ab
eis ípudētius dici: velut mitius loquar:in/
curioſius ꝛ ībecillius/qꝫ ſcripturas diuinas
eſſe corruptas:cū id nullis in tā recenti me/
moria extantib⁹ exēplarib⁹ poſſint cōuince/
re. Si eñ dicerēt eas ſibi penit⁹ accipiēdas
nō putaſſe/ꝙ ab his eſſēt cōſcriptę/qs verū
ſcripſiſſe nō arbitrarent̄:eſſet vtcunqꝫ tergi/
uerſatio eoꝝ rectior/vel error hūanior. Hoc
eñ de illo libro fecerūt/q̄ act⁹ aploꝝ inſcri/
bitur:qđ eoꝝ cōſiliū/cū mecū ipſe ꝑtracto/
nequeo ſatis mirari. Nō eñ ſapiētiā hoim
in hac re/ſ cor mediocre deſidero. Tāta eñ
liber iſte habet q̄ ſiīa ſint his q̄ accipiūt/ vt
magnę ſtulticię mihi videat̄/nō ꝛ hūc acci/
pere:et ſi quid ibi eos offendit falſum atqꝫ
imiſſū dicere. Aut ſi talis oratio/ipudens ē:
ſicuti eſt:cur in pauli epl̄is/ cur in quattuor
euāgelij libris ea valere aliqd putēt:in qb⁹
haud ſcio/ an multo plura ſint ꝓportione/
qꝫ in illo libro eſſe potuerūt/q̄ a corruptori/
bus intericcta credi volūt? Sed nimirū illđ
eſt qđ mihi videt̄/qđ peto placidiſſimo et
ſereniſſimo iudicio mecū ꝯſideres. Noſti eñ
ꝙ auctoris ſui manichei perſonā in aploꝝ
numeꝝ inducere moliētes/ dicūt ſpm̄ ſctm̄/
quē dn̄s diſcipulis ſe miſſurū eſſe promiſit:
per ipm̄ ad nos veniſſe. Itaqꝫ ſi illos actus
aploꝝ acciperēt/in qbus euidēter aduētus Act.2.a.
ſanctiſpūs ꝑdicat̄/nō inuenirēt quō id im/
miſſum eſſe dicerēt. Volūt eñ neſcio quos
corruptores diuinoꝝ libroꝝ ante ipſi⁹ ma/
nichei tēpora fuiſſe. Corrupiſſe autē illos/q̄

iudeoꝝ legẽ euangelio miſcere cupiebant:
hoc de ſpũſãcto dicere nequeſit/ niſi forte
diuinaſſe illos aſſerant: ⁊ poſuiſſe in ſuis li/
bris qȯ contra futurũ aliq̃ manicheũ/qui
ſpũſctũ p ſe miſſũ eſſe diceret/ proferretur.
Uerũ de ſpũſctõ alias planiꝰ aliq̃d eloque/
D mur: Nũc ad hoc quo intenderã redeamuſ.
Nã ⁊ hiſtoriã veteris teſtamẽti/ ⁊ etymolo/
giã ⁊ analogiã in nouo teſtamẽto inueniri
ſatis vt puto eſt demonſtratũ: de allegoria
reſtat oſtendere. Ipſe liberatoꝛ nr̃ in euãge
Matth.12.c. lio allegoria vtit̃ ex veteri teſtamẽto: Gene
ratio inq̃t hec ſignũ q̃rit: ⁊ non dabit̃ ei niſi
ſignũ ione ꝓphete: Sicut eñ ionas in ven/
tre ceti tribꝰ diebꝰ ⁊ tribꝰ noctibꝰ fuit: ſic ⁊ fi/
lius hoīs tribꝰ diebꝰ ⁊ tribus noctibꝰ erit in
corde terre. Nã quid ego de aplõ paulo di/
cam: qui etiã ipſam exodi hiſtoriam future
chriſtiane plebis allegoriaꝫ fuiſſe ſignificat
1.Cor.10.a. ad corinthios epl̃a prima: Nolo auteꝫ vos
ignorare fratres/ qꝛ patres nr̃i oẽs ſub nu/
be fuerũt: ⁊ oẽs p mare tranſierũt: et oẽs in
moyſe baptiꝫati ſunt in nube et in mari: et
oẽs eundẽ cibum ſpiritalẽ mãducauerũt: et
oẽs eundẽ potũ ſpiritalẽ biberũt. Bibebãt
autẽ de ſpiritali/ ꝯſequẽte eos petra: Petra
autẽ erat chriſtꝰ. Sed nõ in pluribꝰ coꝝ be/
neplacuit deo: Proſtrati ſũt eñ in deſerto.
Hec autẽ figure noſtre fuerũt: vt nõ ſimꝰ cu
pidi maloꝝ/ ſicut ⁊ illi ꝯcupierũt. Neq; ido
la colamꝰ/ ſicut q̃dã ex illis: ſicut ſcriptũ eſt:
Exo.32.b. Sedit ppl̃s mãducare ⁊ bibere/ ⁊ ſurrexerũt
Numeri.25.b ludere. Neq; fornicemur: ſicut q̃daꝫ ex illis
fornicati ſunt/ ⁊ ceciderunt vna die viginti/
Numeri.21.b tria milia hoīm. Neq; tẽptemꝰ chriſtũ: ſicut
quidã coꝝ tẽptauerũt/ ⁊ a ſerpẽtibꝰ interie/
Judith.8.c. runt. Neq; murmuremꝰ: ſicut quidã ex illis
murmurauerũt/ ⁊ perierũt ab exterminato/
re. Oĩa autẽ iſta in figura contigebãt illis.
Scripta autẽ ſunt ad coꝛreptionẽ noſtrã/ in
quos fines ſeculorũ deuenerũt. Eſt itẽ apȯ
apoſtolũ allegoria q̃dã ſane ad cauſã maxi/
me ptinẽs: ideo q; q̃dẽ ipſi eã in diſputãdo
proferre atq; oſtendere cõſueuerũt. Idẽ eñ
Gal.4.c. paulus dicit ad galathas: Scriptum eſt eñ
Geñ.21.a. q; abraã duos filios habuit/ vnuꝫ de ancil/
la/ ⁊ vnũ de libera: ſed is quidẽ qui de ancil
la ſm carnẽ natꝰ eſt: qui autẽ de libera/ per
promiſſionẽ: q̃ ſunt p allegoriã dicta. Nam
hec ſunt duo teſtamẽta: vnũ quidẽ de mon
te ſina i ſeruitutẽ generãs/ qȯ ẽ agar. Sina
eñ mons ẽ in arabia: q̃ cõfinis ẽ ei q̃ nũc eſt
hieruſalẽ: ⁊ ſeruit cũ filijs ſuis: Que autem
ſurſũ eſt hieruſalẽ/ libera eſt: q̃ eſt mater om
E niũ noſtrũ. Hic igit̃ illi hoīes minime mali/
dũ fruſtrare legẽ conant̃/ eas ſcripturas ap
probare nos cogũt. Attendũt eñ qȯ dictũ
eſt: in ſeruitute eſſe eos q̃ ſub lege ſunt: et id
vltimũ p̃ ceteris ventilant: Euacuati eſtis a Gal.5.a.
chriſto q̃ in lege iuſtificamini/ gr̃a excidiſtis.
Nos hec oĩa vera eſſe cõcedimꝰ: nec illã le/
gem neceſſariã eſſe dicimꝰ/ niſi eis q̃bus eſt
adhuc vtilis ſeruitꝰ: ideo q; vtiliter eſſe latã:
q; hoīes qui reuocari a pctĩs rõne nõ pote/
rant/ tali lege coercẽdi erant: pꝫnarũ ſcilicet
iſtaꝝ q̃ videri ab ſtultis poſſũt/ minis atq;
terroꝛibꝰ: a q̃bꝰ gr̃a chriſti nos liberat: Non
legẽ illã dãnat/ ſꝫ aliq̃ñ nos obtẽperare ſue
charitati/ nõ ſeruire timoꝛi legis inuitat. Ipſa
eſt gratia.i. beneficiũ: qȯ nõ intelligũt ſibi
veniſſe diuinitꝰ/ qui adhuc eſſe cupiunt ſub
vinculis legis. Quos merito paulus obiur
gat tanq; infideles: quia ſeruituti cui certo
tp̃e iuſtiſſima dei diſpoſitione ſubiecti erãt:
iã p dñm noſtrũ ieſum ſe liberatos eſſe non
credũt. Hinc ẽ illud eiuſdẽ aplĩ: Lex eñ pe/ Gal.3.d.
dagogus nr̃ erat in chriſto. Ille igit̃ peda/
gogũ dedit hoībꝰ quẽ timerent/ qui magiſtꝝ
poſtea quẽ diligeret. In q̃bus tñ legis p̃ce/ 1.Retract.
ptis atq; mandatis/ q̃bꝰ nũc chriſtianos vti ca.14.b.
fas nõ eſt: quale vel ſabbatũ eſt/ vel circũci Exo.20.b.
ſio/ vel ſacrificia/ ⁊ ſi q̃d hmõi eſt: tanta my/ Geñ.17.b.
ſteria cõtinent̃/ vt oĩs pius intelligat nihil
eſſe pnitioſiꝰ/ q; q̃cq̃d ibi eſt accipi ad litte/
rã.i. ad ꝟbũ: nihil aũt ſalubrius q; ſpũ reue
lari. Inde eſt: Lr̃a occidit/ ſpũs autẽ viui/ 2.Cor.3.b.
ficat. Inde eſt/ idipſuꝫ velamen in lectione
veteris teſtamẽti manet/ qȯ nõ reuelat̃/ q̃m
in chriſto euacuat̃. Euacuat̃ nãq; in chriſto
nõ vetus teſtamentũ/ ſed velamẽ eius: vt p
chriſtũ intelligat̃ et quaſi denudet̃/ qȯ ſine
chriſto obſcurũ atq; adoptũ ẽ. Statim q̃ppe
idẽ apl̃s ſubiŋat: Cũ aũt trãſieris ad chriſtũ Ibidem.d.
auferet̃ velamen: Non eñ ait: auferet̃ lex/
aut teſtamentũ vetus. Non igit̃ p dñi gra/
tiã tanq; inutilia ibi tegerent̃/ ablata ſunt/
ſed tegmen potius q̃ vtilia tegebant̃. Hoc
mõ agit̃ cũ his q̃ ſtudioſe ac pie/ nõ turbide
atq; iꝓbe ſcripturaꝝ illaꝝ ſenſũ requirũt:
demõſtraturq; ſedulo et oꝛdo rerũ/ et cauſe
factoꝝ atq; dictoꝝ/ et veteris teſtamẽti ad
nouũ tãta cõgruẽtia/ vt apex nullꝰ q̃ nõ cõ/
ſonet relinquat̃: ⁊ figuraꝝ tanta ſecreta/ vt
oĩa q̃ interptãdo eruunt̃/ miſeros eſſe cogãt
fateri: qui hec volũt añ cõdẽnare q; diſcere.

De triplici genere erroꝝ q̃bꝰ ho-
mines errãt cũ aliq̃d legũt: Ca. IIII. A

S Ed vt omiſſa interim altitudine ſci/
entie/ ſic agã tecũ quȯ agendũ arbi/
troꝛ cũ familiari meo.i. ſicut ego poſ
ſum/ nõ ſicut doctiſſimos viros poſſe mira/
tus ſũ: Tria genera ſunt erroris q̃bꝰ hoīes

De vtilitate credendi ad honoratū

Tria genera erroris circa lectionē ſcripturarū.

errant cū aliqͩ legūt. De ſingulis dicā. Pri
mū gen⁹ ē in quo id qͦ falſū eſt verū putaꝫ:
cū aliud ꝗ ſcripſit putauerit. Alterū ē ꝙuis
nō tā late patēs / nō tñ min⁹ noxiū: cū id qͦ
falſū ē verū putaꝫ / id tñ putaꝫ / qͦ etiā ille ꝗ
ſcripſit putauit. Tertiū ē / cū ex alieno ſcpto
intelligiꝫ aliqͩ veri: cū ƀ ille ꝗ ſcripſit nō in
tellexerit. In ꝗ genere nō parū ē vtilitatis:
imo ſi diligēti⁹ ꝯſideres / tot⁹ legēdi fruct⁹ ē
B īteger. Primi generꝭ exēplū ē: vt ſi qſꝗ / ꝟbi
Eneid. 6. gſa / dicat ꝛ credat rhadamāthū apͩ īferos
audire / ac diiudicare cauſas mortuoꝝ: eo ꝙ
maronis in carmine id legerit. Hic eñ errat
duob⁹ modis: ꝙ et rem nō credendā credit:
neqꝫ id putandus ē crediſſe ille quē legit.
Alterū gen⁹ aīaduerti ſic pōt: ſi qs qꝛ lucre
tius animā ex atomis eſſe ſcribit / eāqꝫ poſt
mortē in eaſdeꝫ atomos ſolui atqꝫ interire /
id verū ac ſibi credēdū arbitreꝫ. Nā ꝛ hic nō
min⁹ miſer eſt / ſi de re tanta id qͦ falſū ē pro
certo ſibi pſuaſit: ꝙꝙ id lucretius cui⁹ libris
decept⁹ eſt / opinat⁹ ſit. Quid eñ huic pdeſt
de auctoris ſentētia certū eſſe / qñ ſibi eū nō
ꝑ quē erraret / ſꝫ cū ꝗ erraret elegerit? Tertio
generi ē illud accōmodatū / ſi qs epicurū le
cto ei⁹ in libris aliꝗ loco / vbi cōtinentiā lau
dat in ꝟtute illū ſūmū bonū poſuiſſe aſſeue
ret / ꝛ iō nō eſſe culpandū. Huic eñ qͩ obeſt
error epicuri / ſi ſūmū bonū hoīs voluptatē /
ille corporis credit: cū iſte nō ſe dederit tam
turpi noxieqꝫ ſentētie: neqꝫ ob aliā cauſā ei
placeat epicur⁹ / niſi ꝙ eū ſenſiſſe nō putat /
qͦ ſentiri nō oporteat? Hic error nō mō hu
man⁹ eſt / ſꝫ ſepe etiā hoīe digniſſim⁹. Quid
eñ ſi mihi de aliꝗ quē diligerē nūciareꝫ / ꝙ
ſibi cū eſſet barbat⁹ pueritiā atqꝫ infantiaꝫ
ita placere multis audiētib⁹ dixerit / vt etiaꝫ
iurauerit ſe ſimiliꝫ velle viuere: idqꝫ ita mi
hi pbareꝫ vt impudēter negarem: num re
ꝑhendēdus viderer / ſi eū exiſtimarē cū ƀ di
ceret ſignificare voluiſſe ſibi placere innocē
tiā / ꝛ ab eis qb⁹ hoīm gen⁹ inuolnereꝫ cupi
ditatib⁹ animū alienū / ꝛ ex eo illū magꝭ ma
giſqꝫ diligerē / ꝙ antea diligebā / etiā ſi for
taſſe ille in pueroꝝ etatib⁹ libertatē quādā
illudēdo ꝛ cibando atqꝫ ignauū ociū ſtult⁹
adamaſſet? Fac eñ eū eſſe defunctū poſtꝙ
hoc mihi nūciatū ē / nec interrogari a me po
tuiſſe qcꝙ vt apiret ſentētiā ſuā: eēt ne qſꝗ
tā improbus ꝗ mihi ſuccēſeret / cū hoīs lau
darē ppoſitū ꝛ voluntatē ꝑ illa ipſa ꝟba ꝗ
acceperaꝫ? Quid ꝙ etiā iuſt⁹ rerū exiſtima
tor nō dubitaret fortaſſe laudare opinionē
ac voluntatē meā / cū ꝛ innocētia mihi pla
ceret: ꝛ hō de hoīe in re dubia bene potius
exiſtimare / cū etiā male liceret?

De ſcpturaꝝ differētia: ꝛ in quo genere heretici errorē ponant quo catholicā eccleſiam errare putant:

Ue cū ita ſint / audi etiam (Ca. V.
q earūdē ſcripturarū totidē ꝯditiones
ꝛ differētias: Nā neceſſe ē totidē oc
currāt. Aut eñ vtiliter ſcripſit quiſpiā / ꝛ nō
vtiliter ab aliꝗ intelligiꝫ: Aut vtrūqꝫ inuti
liter fit: Aut vtiliter itelligit lector: cū ille ꝯ
ꝗ legiꝫ ſcripſerit. Hoꝝ triū pmū nō iprobo /
vltimū nō curo. Nā neqꝫ poſſū repꝛhendere
hoīem / ꝗ nulla ſua culpa male itellect⁹ ē: nec
moleſte habere quēꝙ legi / ꝗ veꝝ nō viderit
cū obeſſe legentib⁹ nihil videā. Unū igiꝫ ge
nus ē pbatiſſimū / ꝛ qſi purgatiſſimū: cū et
bona ſcripta ſūt / et in bonā ꝑtē accipiunꝫ a
legentib⁹. Id ꝙ tñ adhuc ī duo diuidiꝫ: nō
eñ penit⁹ excludit errorē: Nā euenit plerū
qꝫ vt cū bene ſenſerit ſcriptor / bene etiaꝫ le
ctor ſentiat: ſꝫ aliud ꝙ ille / ꝛ ſepe meli⁹ / ſepe
inferi⁹ / vtiliter tñ: Cū autē ꝛ ƀ ſentim⁹ qͦ il
le quē legim⁹ / ꝛ id ē vite bñ agēde accōmo
datiſſimū: cumulatiſſime ſeſe habet ꝟitas:
nec aliūde aperiꝫ falſitatꝭ loc⁹. Qͦ gen⁹ cuꝫ
de reb⁹ obſcuriſſimis lectio ē rariſſimū oīno
eſt / neqꝫ id in ea ſentētia liqͩdo ſciri / ſꝫ tñmo
do credi pōt. Quib⁹ eñ argumētis abſentꝭ
vel mortui hoīs volūtatē ita colligā / vt de
illa iurare poſſim: cū etiā ſi ꝑſens interroga
retur / multa eſſe poſſent / ꝗ ſi malus nō eſſet
officioſiſſime abſconderet? Illud autē nihil
ad rē cognoſcēdā valere arbitror ꝗlis fuerit
ille ꝗ ſcripſit: honeſtiſſime tñ bon⁹ creditur /
cui⁹ lrīs generi humano poſteritatiqꝫ cōſul
tū eſt. Quobrem vellē mihi iſti dicerēt: in ꝗ B
genere ponāt eccleſie catholice quē putant
errorē. Si in pmo: graue oīno crimē / ſꝫ defen
ſionē longinquā nō reqrit: Satis ē eñ ne
gare ita nos intelligere / vt illi cū inuehunꝫ
exiſtimāt. Si in ſecūdo / nō min⁹ graue ē / ſed
eadē voce refelleꝫ. Si ī tertio / nullū crimē
eſt. Age / ac deinde ſcripturas ipas ꝯſidera.
Quid eñ libris obijciūt veterꝭ qͦ dr teſta
menti? Nunqͩ nā ꝙ boni ſūt / ſꝫ male intel
liguntur a nobis? At eos ipſi nō accipiunt.
An qꝛ nec boni ſūt / nec bene accipiunꝫ? At
hoc ſupior defenſio ſatis expugnat. An illō
dicēt: ꝙuis bene a vobis accipiantur / mali
ſūt tñ? Quid ē aliud viuos cū qb⁹ res agiꝫ
aduerſarios abſoluere: atqꝫ olim mortuos
cū qb⁹ nulla cōtentio ē accuſare? Ego quidē
illos viros ꝛ oīa vtiliter memorie mādaſſe:
ꝛ magnos ac diuinos fuiſſe: ꝛ illā legem dei
iuſſu ac volūtate pmulgatā eſſe / ꝛ conditam
credo: ꝛ id ꝙꝙ ꝑpauca eius generis libroꝝ
ſciam / pſuadere tamen facile poſſuꝫ / ſi mihi

5o7
444

ꝑquus ⁊ minime ꝑtinax anim⁹ adhibeatur:
atq͡ȝ id faciā/cū copia nobis data fuerit be/
niuolarū auriū/ac mētis tue:ſed hoc cū po/
ſtero. Nūc autē/nōne mihi ſatis ē/q̄ q̄ modo
ſe iſta res habeat/deceptū nō fuiſſe.

De ſacrarū ſcripturarū laude: ⁊ q̄les earundē lectorē eſſe opoꝛteat: Ca. VI.

A Eſtoꝛ honorate ꝯſcientiā
t meā/⁊ pur̄ animis inhabitātē deū:
nihil me exiſtimare prudentius/ ca/
ſtius/religioſius/q̄ȝ ſunt ille ſcripture oēs/
q̄s teſtamēti veteris noīe catholica eccleſia
retinet: miraris noui. Non eñ diſſimulare
poſſū longe aliter nobis fuiſſe ꝑſuaſū. Sed
nihil eſt ꝓfecto temeritat̄/pleniuſq͡ȝ nobis
tūc pueris inerat/q̄ȝ quoꝛūq͡ȝ libroꝝ expoſi
toꝛes diſſerere: qui eos ſe tenere ac diſcipu/
lis tradere poſſe ꝓfitentur: ⁊ eoꝝ ſententiā
requirere ab his qui conditoꝛib⁹ illoꝛū atq͡ȝ
auctoꝛibus acerbiſſimū neſcio qua cogente
cauſa bellū indixerunt. Quis eñ ſibi vnq̄ȝ
libꝛos ariſtotelis recōditos et obſcuros ab
eius inimico exponēdos putauit: vt de his
loquar diſciplinis in quibus lectoꝛ foꝛtaſſe
ſine ſacrilegio labi poteſt? Quis denique ge/
ometricas litteras archimedis legere magi
ſtro epicuro/aut diſcere valuit? Contra q̄s
ille multū pertinaciter nihil earū quantum
arbitroꝛ intelligens/diſſerebat. An iſte ſcri/
pture legis planiſſime ſunt: in q̄s iſti quaſi
vulgo expoſitas impetū faciūt fruſtra ⁊ in/
aniter? Qui mihi ſimiles videñ illi mulier/
cule/ quā ipſi ſolent deridere: q̄ irata q̄
ei ſol iſte laudareñ/ ⁊ a manichea q̄dā femi/
na colendus cōmendareñ: vt erat religioſe
ſimplex/concita exiluit: vt eū locū quē ſol ꝑ
feneſtrā illuſtrauerat/ crebꝛo pede ꝑcutiēs:
ecce ſolē deūq͡ȝ tuū calco clamare cepit: ſtul/
te oīno atq͡ȝ muliebꝛit/q̄s negat? Sed nōne
tibi tales videñ iſti/qui ea q̄ nō intelligūt/
aut cur/aut oīno q̄lia ſint/q̄ȝ ve lacētib⁹ ſimi
lia: ſubtilia tñ intelligentib⁹ atq͡ȝ diuina ma
gno īpetu oꝛatiōis/ maledictiſq͡ȝ lacerātes:
q꞉ eis imperiti plaudūt/aliq̄d ſe ꝓficere ex/
B iſtimant? Quicq̄d eſt mihi crede in ſcriptu/
ris illis altū ⁊ diuinū eſt/ineſt oīno veritas
⁊ reficiēdis inſtaurādiſq͡ȝ animiſ accōmoda
tiſſima diſciplina: ⁊ plane ita modificata vt
nemo inde haurire poſſit q̄ȯ ſibi ſatis eſt: ſi
modo ad hauriendum deuote ac pie vt ve/
ra religio poſſit accedat. Q̄ȯ vt tibi ꝓbem
multis rōnibus ⁊ longioꝛe oꝛōne opus eſt:
Agendū eñ tecū prius ē vt auctoꝛes ipſos
nō oderis: deinde vt ames: ⁊ h̄ agēdū quo/
uis alio modo potiuſq̄ȝ exponēdis eoꝝ ſen
tētijs ⁊ lr̄is. Propterea q꞉ ſi virgiliū odiſſe/
m⁹/imo ſi nō eū priuſq̄ȝ intellect⁹ eſſet maioꝝ
noſtroꝝ cōmēdatione diligerem⁹: nūq̄ȝ no/
bis ſatiſfieret de illis ei⁹ q̄ſtionib⁹ innume/
rabilib⁹ q̄bus grāmatici agitari ⁊ ꝑturbari
ſolent: Nec audirem⁹ libenter/qui cū ei⁹ lau
de illas expediret: ſed ei fauerem⁹ qui ꝑ eas
illū erraſſe ac delyraſſe conaretur oſtēdere.
Nūc vero cū eas multi ac varie ꝓ ſuo q̄ſq͡ȝ
captu aperire conenñ: his potiſſimū plau/
ditur/ꝑ quoꝝ expoſitionē melioꝛ inuenitur
poeta: qui nō ſolū nihil peccaſſe/ſ; nihil nō
laudabiliter cecīniſſe/ab eis etiā q̄ illū non
intelligūt credit. Itaq͡ȝ in q̄ſtiuncula magi
ſtro deficiēti/⁊ q̄d rn̄deat nō habēti/ſuccen/
ſemus potius q̄ȝ illū mutū/vitio maronis
putam⁹. Iā ſi ad defenſionē ſuā pctī tanti
auctoꝛ̄ aſſerere voluerit: vix apud eū diſci/
puli vel datis mercedib⁹ remanebūt. Q̄tū
erat vt ſimilē beniuolentiā ꝓberem⁹ eis/ꝑ
q̄s locutū eē ſpm̄ ſctm̄ tā diuturna vetuſta/
te firmatū ē? Sed ſc; intelligētiſſimi adole/
ſcētes/⁊ miri rationū exploꝛatoꝛes/nō euo/
lutis ſaltim illis lr̄is/ nō q̄ſitis magiſtr̄/nō
aliquātū nr̄a tarditate accuſata: nō denique
vel medioeri coꝛde conceſſo/eis q̄ eiuſmodi
lr̄as ꝑ totū oꝛbē tā longo tp̄e legi/cuſtodiri
tractariq͡ȝ voluerūt. Nihil apud illos credē
dū putauim⁹ eoꝝ qui iſtis inimici/infeſtiq͡ȝ
ſūt voce cōmoti: apud q̄s falſa pollicitatio/
ne rōnis/inaudita milia fabularū credere/
et colere cogeremur.

De vera catholicoꝛū et vna religiō/aīe cauſa ꝯſtituta/nō imperite danāda/ſ; apud paucos pios et doctos magiſtros ſit nullo pꝛohibente inquirēda: Ca. VII.

ſ Ed nūc q̄ȯ inſtitui pagā ſi poſſum: A
⁊ ſic apud te agā/vt fidē catholicam
nō interim aperiā/ſed ad ſcrutanda
eius magna myſteria/eiſ quoꝝ aīe ſibi cure
ſūt/ſpem diuini fruct⁹ ⁊ inueniēde veritatis
oſtendā. Nemo dubitat eū qui verā religio
nē requirit/aut iā credere imoꝛtalē eſſe ani/
mā cui ꝓſit illa religio: aut etiā idipſum in
eadē religione velle inuenire. Aīe igiñ cau/
ſa oīs religio: Nā coꝛpoꝛiſ natura q̄q̄ modo
ſe habeat/nullā curā ac ſollicitudinē incutit
ei ꝓſertim poſt moꝛtē/cui⁹ aīa tenuerit quo
beata ſit. Anime igitur cauſa vel ſolius vel
maxime vera ſi qua eſt religio ꝯſtituta eſt.
Hec aūt aīa videro q̄ȝ ob cauſā/⁊ obſcuriſſi/
mū eſſe cōfiteoꝛ/errat tñ ac ſtulta ē vt vide/
mus/ donec adipiſcañ ꝑcipiatq͡ȝ ſapiētiā: et
foꝛtaſſe ipā ē vera religio. Nū te ad fabulaſ
mitto: num aliq̄d cogo te credere? Aliam no
ſtrā dico erroꝛe ac ſtulticia irretitā: ⁊ demer/
ſam viam ſi q̄ eſt q̄rere v̄itatis. Si hoc in te

De vtilitate credendi ad honoratū

nō eſt/da veniā ⁊ participare mecū. Queſo
ſapiētiā tuā/ ſi id qđ dico agnoſcis in te: ſi/
mul obſecro q̄ram⁹ verū: Puta nos adhuc
neminē audiſſe cuiuſpiā religionis inſinua/
torē. Ecce res noua ē a nobis negociūq̣ ſu/
ſceptū/ q̄ credēda ſūt. Credo hui⁹ rei/ſi vlla
eſt/ pfeſſores fac nos repperiſſe alios aliud
opinātes/⁊ diuerſitate opinionū ad ſe quē/
q̣ trahere cupiētes: Sed inter hos excellere
fame/interim celebritate q̄ſdā atq̣ oīm pe/
ne occupatione ppłoꝝ: Utrū iſti verū tene/
ant/magna q̄ſtio ē. Sꝫ nōne pri⁹ ſūt explo/
randi/ vt q̄diu erram⁹: ſiq̄dē hoīes ſum⁹: cū
ipo genere hūano errare videamur? At eñ
apud paucos q̄ſdā ē veritas. Scis ḡ iā que
ſit/ſi ſcis apud q̄s ſit. Nonne dixerā paulo/
ante/ vt q̄ſi rudes q̄reremꝰ/ſed ſi ex ipſa vi
veritatis? Paucos eā tenere coniectas: qui
vero ſint/neſcis: Quid ſi ita pauci ſunt/qui
verū ſciūt/vt auctoritate ſua multitudinē
teneāt: vnde ſe in illa ſecreta expedire/⁊ q̄ſi
B eliq̄re paucitaſ poſſit? Nōne videm⁹ q̄ pau
ci ſūmā eloquētiā ꝯſequant̄/cū p totū orbē
rhetoꝝ ſcholę adoleſcētiū gregib⁹ pſtrepāt?
Num qui iā imperitorū pterriti multitudi/
ne/q̄cūq̣ boni oratores euadere volunt/ce/
cilij ſibi potiꝰ/āut crucij oratiōib⁹/ q̄ tullia/
nis nauandā operā exiſtimāt? Hęc appetūt
oēs/q̄ maioꝝ auctoritate firmata ſūt. Eadē
imperitoꝝ turbę diſcere moliunt̄/q̄ a paucꝭ
doctis diſcēda recepta ſunt. Aſſequunt̄ aūt
ppauci: agunt pauciores: clareſcūt pauciſſi/
mi. Quid ſi tale q̄ddā eſt vera religio: quid
ſi multitudo iperitoꝝ frequētat eccleſias/ſ
nullū argumentū ē/ideo neminē illis myſte
rijs factū eē pfectū: ⁊ tñ ſi tā pauci ſtuderēt
eloquētię/q̄ pauci ſūt eloquētes/nūq̄ nos
parentes nři magiſtris talib⁹ cōmēdandos
putarēt? Cū igit̄ ad hęc ſtudia noſ multitu/
do inuitauerit/q̄ iperitoꝝ parte copioſa eſt:
vt id qđ pauci adipiſci poſſūt adamarem⁹:
cur nobis eſſe ſimilē in religione nolumus
cauſā: quā cū magno alę diſcrimine fortaſſe
cōtēnim⁹? Si eñ veriſſim⁹ ⁊ ſinceriſſim⁹ dei
cult⁹/ q̄uis ſit apud paucoſ: apud eos tñ eſt
q̄b⁹ multitudo/q̄q̄ cupiditatib⁹ inuoluta/⁊
a puritate intelligētię remota cōſentit. Qđ
C fieri poſſe q̄s dubitet? Quęro/ſi q̄s temeri/
tatē vęcordiāq̣ noſtrā arguat/q̄ non apud
eius magiſtros eā diligēter inueſtigam⁹/cu
ius inueniendę nobis magna cura ineſt: q̄d
ridere poſſimus? Deterruit me multitudo:
Cur ab ſtudio artiū liberaliū/ vix huic p̄ſēti
vitę aliq̄d cōmodi afferentiū/cur ab inq̄ren
da pecunia/ cur ab honore adipiſcendo/cur
deniq̣ a cōparāda ⁊ retinēda bona valitu/
dine: poſtremo cur ab ipſa beatę vitę appe/
titione/cuꝫ his oēs occupant̄/ pauci excel/
lant: nulla deterruit multitudo? At abſur/
da ibi dici videbant̄: Quibus aſſerentibus
nempe inimicis/q̄libet cauſa/q̄libet ratiōe:
nō eñ hoc nūc q̄rit̄: tñ inimicis cū legerē/p 4. cōfeſſio. ca. 16. a.
me/ipe cognouit: ita ne eſt nulla imbut⁹ poe/
tica diſciplina/ terentianū maurū ſine ma/
giſtro attingere nō auderes? Aſper/cornut⁹
donat⁹ ⁊ alij innumerabiles req̄runt̄: vt q̄li
bet poeta poſſit itelligi/cui⁹ carmina ⁊ thea
tri plauſus vident̄ captare: tu in eoſ libroſ/
q̄ q̄ḡ modo ſe habeāt/ ſancti tñ diuinarūq̣
rerū pleni ppe toti⁹ generꝭ humanī ꝯfeſſiōe
diffamāt̄/ſine duce irruiſſet/⁊ de his ſine p̄/
ceptore audes ferre ſentētiā. Nec ſi tibi ali/
q̄ occurrūt q̄ videāt̄ abſurda/ tarditatē tuā
et putrefactū tabe hui⁹ mūdi animū qualis
oīm ſtultoꝝ ē/accuſas potius q̄ eos q̄ for/
taſſe a talib⁹ intelligi neq̄unt. Quęreres ali
quē piū ſimul ⁊ doctū: vel q̄ talis eſſe multꝭ
cōſentiētib⁹ diceret̄: cui⁹ ⁊ pceptis melior ⁊
doctrina peritior fieres: Nō facile repiebat̄
cum labore inueſtigaret̄. Deerat in ea terra
quā incolebas: q̄ cauſa vtili⁹ cogeret pegri/
nari incōtinēti prorſus latebat/aut nō erat.
Nauigaret̄/ſi in ppinq̄ trās mare non inue
niebat̄. Progredereris vſq̣ ad illas terras
in q̄bus ea q̄ illis libris cōtinent̄ geſta eſſe
dicunt̄. Quid tale fecim⁹ honorate: ⁊ tñ reli D
gionē fortaſſe ſanctiſſimā: adhuc eñ q̄ſi du/
bitandū ſit loquor: cui⁹ opinio totū iā fraꝝ
orbē occupauit: miſerrimi pueri pro noſtro
arbitrio iudicioq̣ dānauim⁹? Quid ſi illa q̄
nōnullos iperitos in eiſdē ſcꝑturis vident̄
offendere/eo ſūt ita poſita/vt cū res abhor/
rentes a ſenſu q̄liūcūq̣ hoīm/nedū pruden
tiū atq̣ ſctōꝝ legerent̄/ſecretā ſignificatio/
nē multo ſtudioſi⁹ q̄reremus? Nōne cernis
vt catamitū bucolicorū/cui paſtor dur⁹ ef/
fluxit/conent̄ hoīeſ interꝑtari: ⁊ alexim pue
rū in quē plato etiā carmē amatoriū feciſſe
dr/neſcio q̄d magnū ſignificare: ſ iperitoꝝ
iudiciū fugere affirmēt/cū ſine vllo ſacrile/
gio poeta vberrimus videri poſſit libidino
ſas cantiunculas ędidiſſe? Sed reuera reuo
cabat nos atq̣ phibebat a q̄rendo/aut ali/
cui⁹ legis ſanctio/aut aduerſantiū potētia:
aut ſacratoꝝ pſona vilis/aut fama turpis:
aut inſtitutionis nouitas/aut occulta pro/
feſſio. Nihil hoꝝ ē: oīa diuina ⁊ humana iu/
ra pmittūt q̄rere catholicā fidē. Tenere aūt
et colere phumanū certe ius licet/ſi de diui/
no q̄diu erram⁹ incertū ē. Nemo ibecillita/
tem noſtrā terret inimic⁹: q̄q̄ veritas atq̣
animę ſalus ſi diligēter q̄ ſit/aut vbi /tutiſſi
me licet inuēta nō fuerit/cum quouis diſcri/
mine q̄ri debeat/omniū dignitatū et po/

teſtatū gradus:huic diuino cultui deuotiſſi
me inſeruiūt:honeſtiſſimū eſt religionis no
men ⁊ ꝑclariſſimū. Quid īpedit tandē per/
ſcrutari atq; diſcutere pia et ſedula inueſti/
gatiōe: vtrū hic ſit illud qđ ſinceriſſime noſ/
ſe ⁊ cuſtodire paucos neceſſe eſt:etiā ſi oīm
C in id gentiū volūtas fauorq; ꝯſpiret? Que
cū ita ſint/fac nos vt dixi nūc primū ꝗrere
cui nā religioni aīas noſtras purgādas in/
ſtaurandaſq; tradamus. Proculdubio a ca
tholica eccleſia ſumendū exordiū. Plures
eñ iam chriſtiani ſūt/ q̃ ſi iudei ſimulacrorū
cultorib⁹ adiūgant. Eorundē autē chriſtia/
norū cum ſint hereſes plures/atq; oēs ſe ca/
tholicos velint videri:alioſq; ꝑter ſe hereti/
cos nominēt: vna ē eccleſia vt oēs ꝯcedūt.
Si totū orbē ꝯſideres/ refertior multitudi/
ne: Vt aūt q̄ nouerūt affirmāt/ etiā verita/
te:ſincerior ceteris oīb⁹/ſed de veritate alia
ꝗſtio ē. Qđ autē ꝗrentib⁹ ſatis ē: vna eſt ca
tholica/cui hereſes alie diuerſa noīa impo/
nūt:cū ipſe ſingule ꝓprijs vocabulis q̄ ne/
gare nō audeāt appellent. Ex q̄ intelligi da/
tur iudicantib⁹ arbitrijs: q̄s nulla impedit
gr̄a:cui ſit catholicū nomen/ad qđ oēs am/
biūt tribuēdū. Sz ne id loq̄ciſſime aut ſup/
fluo quiſpiā diſſerēdū putet/ vna ē certe in
q̄ ipſe quodāmodo etiā humane leges chri
ſtiane ſunt. Nullū ꝗ hinc ꝑiudiciū fieri vo/
lo/ ſ; exordiū ꝗrēdi opportuniſſimū iudico:
Nō eñ metuēdū eſt/ ne ver⁹ dei cult⁹ nullo
ꝓprio robore innixus ab eis q̄s fulcire de/
beat fulciēdus eſſe videat: ſ; certe ꝑfecte fe/
licitatis ē/ſi poterit ibi verū inueniri/ vbi ⁊
inq̄ſitio ei⁹ ⁊ retentio ſecuriſſima ē:ſi nō po/
tuerit/tū demū alia q̄cūq; ꝑiculo adeunda
atq; rimanda ſunt.

Cuiuſmodi via verā religionē ꝗſiuerit: ⁊ ea quaten⁹ arripiat hortatur honoratum: Ca. VIII.

A His igit̄ ꝯſtitutis: ꝗ vt opinor ita iu/
b ſta ſūt/vt obtinere apud te iſtā cau/
ſam q̄uis aduerſario debeā: ꝑdam ti
bi vt poſſū/ cuiuſmodi viā vſus fuerim cū
eo aīo quererē verā religionē q̄ nūc expoſui
Au.5.cōfeſſio. ca.8.a.c. eſſe ꝗrendā. Vt eñ a vobis tranſ mare ab/
ſceſſi: iā cunctabūdus atq; heſitās: q̄d mihi
tenēdū/q̄d dimittendū eſſet/ ꝗ mihi cuncta/
Au.5.ꝯfeſſi. ca.3.a.et. ca.6.a. tio indies maior oboriebat. Ex q̄ illū homi/
nē/cui⁹ nobis aduētus vt noſti ad explican
da oīa ꝗ nos mouebant/ q̄ſi de celo ꝓmitte
batur audiui: eūq; excepta q̄dā eloquentia
talem q̄les ceteros eſſe cognoui. Rōnē ipſe
mecū habui/magnāq; deliberationē iā in
italia ꝯſtitutus: nō vtrū manere in illa ſecta
in quā me incidiſſe penitebat/ ſ; q̄ nā modo
verū inueniēdū eſſet/ in cui⁹ amorē ſuſpiria
mea nulli meli⁹ q̄ tibi nota ſunt: ſepe mihi
videbat̄ nō poſſe inueniri: magniq; fluctus
cogitationū mearū in academicorū ſuffra/
giū ferebant. Sepe rurſus intuens quantū
poterā mentē humanā tā viuacē/tā ſagacē
tā ꝑſpicacē: non putabā latere veritatē/ niſi Au.5.cōfeſſio. ca.10.c.et.6. ca.11.a.
q; in ea ꝗrendi modus lateret: eundēq; ipm
modum/ab aliq̄ diuina auctoritate eſſe ſu/
mendū. Reſtabat ꝗrere q̄ nā illa eſſet aucto
ritas: cū in tantis diſſenſionib⁹ ſe q̄ſq; illam
traditurū polliceret. Occurrebat igit̄ inex/ B
plicabilis ſilua: cui demū inſeri multū pi/
gebat: atq; inter hec ſine vlla requie/cupidi
tate reperiēdi veri anim⁹ agitabat. Diſſue/
bam me tñ magis magiſq; ab iſtis/ q̄s iam
deſerere ꝓpoſuerā. Reſtabat autē aliud ni/
hil in tantis ꝑiculis/ q̄ vt diuinā ꝓuidentiā
lachrymoſis ⁊ miſerabilib⁹ vocib⁹ vt opē mi/
hi ferret deprecarer. Atq; id ſedulo faciebā:
et iā fere me cōmouerant nōnulle diſputa/ Au.5.confeſſi. ca.13.a.
tiones mediolanēſis ep̄i: vt nō ſine ſpe aliq̄
de ipo veteri teſtamēto multa ꝗrere cuperē:
q̄ vt ſcis male nobis cōmendata execraba/
mur. Decreuerāq; tādiu eē cathecumin⁹ in
eccleſia: cui tradit⁹ a parentibus erā: donec Au.5.confeſſi. ca.14.c
aut inuenirē qđ vellem: aut mihi ꝑſuaderē
nō eſſe ꝗrēdū. Opportuniſſimū ꝗ me ac val/
de docilē tūc inuenire poſſet/ q̄ poſſet doce/
re. Hoc ꝗ mō ⁊ ſimili/aīe tue cura ſit: diu q̄
te affectū vides/⁊ ſi iā ſatis tibi iactat⁹ vi/
deris/fineq; hmōi laborib⁹ vis īponere/ſe/
quere viā catholice diſcipline: q̄ ab ipo chri
ſto ꝑ ap̄los ad nos vſq; manauit/⁊ ab hinc
ad poſteros manatura eſt.

Qr nō prius rōne q̄ fide religionis veritas itelligat̄: ⁊ de ſtudioſi a curioſo diſcrepantia: Ca. IX.

A Idiculū inq̄s iſtud eſt. Cū oēs hāc
r ſe ꝓfiteāt tenere/ ac docere ꝓfitent.
Hoc omnes heretici negare nō pñt:
ſed ita vt eis q̄s illectant rōnē ſe obſcuriſſi/
mis rebus polliceant reddituros: eoq; ca/
tholicā maxime criminant/ q; illis q̄ ad eā
veniūt ꝑcipitur vt credāt. Se aūt non iugū
credēdi imponere/ſed docēdi fontē aperire
glorianṫ. Quid inq̄s dici potuit/ qđ ad eo/
rū laudē maxime pertineret? Nō ita ē. Hoc
eñ faciūt nullo robore prediti/ ſ; vt aliquā
conciliēt multitudinē nomie rationiſ. Qua
ꝓmiſſa naturaliter aīa gaudet hūana: nec
vires ſuas valitudineq; cōſiderās/ſanorū
eſcas appetendo/ q̄ male cōmittunt niſi va
lentibus/ irruit in venena fallētium. Nam
vere religionis ſi credant ea que quiſq; po/
ſtea ſi ſe bene geſſerit dignuſq; fuerit/aſſe/
quatur atq; percipiat: omnino ſine quodā
graui auctoritatis imperio iniri recte nullo

De vtilitate credendi ad honoratū

B pacto poteſt. Sed q̄ris fortaſſe vel de hoc
ipſo aliquā accipere rōnē: q̄ tibi ꝑſuadeat/
nō prius rōne q̄ꝫ fide te eſſe docēdū: Q̄ð fa/
cile pōt/ſi modo ęquū te ꝑbeas. Sꝫ vt com
mode fiat: volo q̄ſi rn̄deas interroganti: Et
ꝑmo dicas mihi: q̄re tibi videat̃ nō eſſe cre/
dendū: q̄ ipſa inq̄s credulitas / a q̄ creduli
nolant̃/vitiū quoddā mihi videt̃ eſſe: Alio/
quin hoc nomē nō ꝓ cōuitio obiectare ſole/
remus. Nam ſi ſuſpitioſus in vitio eſt/eo q̄
nō cōperta ſuſpicat̃: q̄ꝫto magis credulus: q̄

Quō differāt ſuſpitioſus et credulus.

hoc a ſuſpitioſo differt/ q̄ ille incognitis ali/
quā/iſte nullā tribuit dubitationē. Interim
accipio hanc opinionē ac diſtinctionē. Sed
ſcis etiā curioſū nō nos ſolere appellare ſine
conuitio: ſtudioſum vero etiam cum laude.
Quobrem attende ſi placet/ etiā int̃ hec duo

Quō differāt curioſus et ſtudioſus

quid tibi diſtare videat̃. Id certe rn̄des: q̄
q̄uis vterq̄ꝫ agat̃ magna cupiditate noſcē/
di: curioſus tn̄ ea req̄rit/ q̄ nihil ad ſe attinēt:
ſtudioſus autē ꝯ/ q̄ ad ſeſe attinēt requirit.
Sed q̄ nō negam⁹ ad hoiem ꝑtinere ꝯiugē
ac liberos/ et eoꝝ ſalutē: ſi q̄ſpiā ꝑegre poſi/
tus/ queadmodū valeant ac ſeſe agant ſua
cōiunx ac liberi oēs aduenientes ſedulo per/
cunctet̃: magna vtiq̄ꝫ ducit̃ cupiditate no/
ſcendi: et tn̄ hūc ſtudioſum nō vocam⁹: qui et
magnopere ſcire vult/ et ea q̄ ad ſe maxima ꝑti
C nent. Quare iā intelligi eo vacillare iſtā de/
finitionē ſtudioſi: q̄ ois q̄dem ſtudioſus ea
noſſe vult/ q̄ ad ſe ꝑtinēt: Non tn̄ ois qui id
agit ſtudioſus vocādus ē/ ſꝫ is q̄ ea q̄ ad ani
mū nutriendū liberaliter atq̄ꝫ ornandū ꝑti/
nent/ impenſiſſime req̄rit: tn̄ ſtudētem recte
appellam⁹: ꝑſertim addētes/ q̄d ſtudeat au/
dire. Nā etiā ſuoꝝ ſtudioſum poſſum⁹ appel
lare/ ſi ſuos tn̄ diligit: nō tn̄ adiūctione nul
la cōmuni noie ſtudioſoꝝ dignū putamus.
Audiēdi aūt cupidū/ queadmodū ſe ſui ha/
berēt/ nō appellarē ſtudioſum audiēdi: niſi
gaudens fama bona/ idipm ſepe vellet au/
dire: ſtudentē vero etiā ſi ſemel. Refer nunc
animū ad curioſū: et dic mihi/ vtrū ſi q̄s fa/
bellā libenter audiret nihil ſibi oino ꝓfutu/
ram. i. rerū ad ſe nō ꝑtinentiū: neq̄ꝫ id odio/
ſe atq̄ꝫ crebro/ ſed rariſſime ac modeſtiſſime
vel in cōuiuio vel in aliq̄ circulo/ vllo ve cō/
ſeſſu/ videret̃ ne tibi curioſus? Nō opinor:
ſꝫ certe habēs illi⁹ rei curā: cū libēter audire
ꝓfecto videret̃. Quapropter etiā curioſi de
finitio/ ea regula q̄ ſtudioſi emendanda eſt.
Vide igit̃ vtrū et illa ſuperiora emēdāda ſint.
Cur eñ et non ſuſpitioſi noie indign⁹ ſit/ qui
aliq̄n aliq̄d ſuſpicat̃: et creduli/ q̄ aliq̄n aliq̄d
credit? Itaq̄ꝫ vt int̃ ſtudētē alicui⁹ rei et oino
ſtudioſū/ rurſūq̄ꝫ int̃ curā habētē atq̄ꝫ curio
ſū/ ita int̃ credētē et credulū plurimū int̃eſt.

Quō in religiōe docētib⁹ credere/ nō ſit turpe: cū ipſi nobis credere compellantur: Ca. x.

Sed nūc vide inquies/ vtrū i religio/ A
ne credere debeam⁹. Neq̄ꝫ eñ ſi con
cedim⁹ aliud eſſe credere: aliud credu
lum eſſe/ ſeq̄tur vt nulla culpa ſit in religio/
nib⁹ credere. Quid ſi eñ et credere et credulū
eſſe vitioſū ē: queadmodū et ebriū et ebrioſū
eſſe? Q̄ð q̄ certū exiſtimat/ nullū mihi habe
re poſſe amicū videt̃. Si eñ turpe ē aliquid
credere: aut turpiter facit qui amico credit:
aut nihil amico credēs: quō amicū vel ipm
vel ſe appellet nō video. Hic fortaſſe dicas:
Cōcedo aliq̄d aliq̄n eē credēdū: nūc expedi
quō in religione turpe nō ſit credere/ anteq̄ꝫ
ſcire. Faciam ſi potero. Quocirca ex te q̄ro:
q̄d exiſtimes i grauiore culpa eē: religionē
tradere indigno: an id q̄ ab eis q̄ illā tradūt
dr̄ credere? Si quē dicā indignū/ non intel/
ligis: Eū dico/ q̄ ficto pectore accedit. Cōce/
dis vt arbitror magis culpādū eſſe tali hoi
pandere ſi q̄ ſūt ſctā ſecreta: q̄ꝫ religioſis vi/
ris de ipſa religione aliq̄d affirmantib⁹ cre/
dere. Neq̄ꝫ eñ te aliud reſpōdere decuerit.
Quare nūc fac: putes eū adeſſe q̄ tibi reli/
gionē ſit traditurus: quo nā mō illi fidē fa/
cturus es/ vero aio te accedere: neq̄ꝫ quicq̄ꝫ in
te q̄ð ad hāc rē attinet doli atq̄ꝫ ſimulatio/
nis eē? Dices/ bona tua ꝯſciētia nihil te fin
gere/ quātis poteris idipm aſſerēs verbis:
Sed tn̄ verbis: Nō eñ animi tui latebras
ita vt intime ſciaris/ hō hoi apire poſſis. At
ille ſi dixerit: Ecce credo tibi: ſꝫ nōne ē ęquus
vt etiā tu credas mihi: cū tu bn̄ficiū ſi aliq̄d
veri teneo ſis accepturus/ daturus ego? Quid B
rn̄debim⁹: niſi eſſe credēdū. Sꝫ inq̄s: Nōne
erat meli⁹ rōnē mihi redderes: vt ea q̄cunq̄ꝫ
me duceret ſine vlla ſeq̄rer temeritate? Erat
fortaſſe: ſꝫ cū res tanta ſit/ vt deus tibi rōne
cognoſcēdus ſit: omnes ne putas idoneos
eſſe ꝑcipiēdis rōnib⁹/ q̄b⁹ ad diuinā intelli/
gentiā mens ducit̃ humana: an plures/ an
paucos? Paucos ais exiſtimo. Horū ne in
numero eſſe te credis? Nō eſt meū inq̄s hoc
rn̄dere. Illi⁹ ḡ putas/ etiā h̄ tibi credere: q̄ð
q̄dē facit. Tu tn̄ memento/ iā eū vix credi/
diſſet ibi icerta dicēti: te illi religioſe admo/
nenti/ ne ſemel q̄dē vellet credere. Verū fac
ita eſſe: et vero animo te ad accipiendā reli/
gionē accedere: et ita paucoꝝ te eē hominū:
vt rōnes q̄bus ad certā cognitionē vis di/
uina ꝑducit̃ capere poſſis: quid ceteris ho/
minib⁹: q̄ tā ſereno ingenio ꝑditi nō ſūt: ne/
gādā religionē putas? An eos q̄ pedetētim
q̄buſdā gradib⁹ ad illa ſumma penetralia
eſſe ducēdos? Vides plane q̄d ſit religioſi⁹.

Neq₃ eñ tibi quiuis hõ in rei tantę cupidi/
tate vllo mõ deſeréd⁹ aut reſpuēdus videri C
poteſt. Sed nõne cenſes/niſi primo credat
ſe ad id qđ inſtituit puenturũ:mentē q₃ ſup
plicē ꝑbeat: ⁊ qbuſdã magnis neceſſariſq₃
ꝑceptis obtēperans/quadã vitę actione p/
purgeẜ: nõ eũ eſſe aliter illa quę purę vera
ſũt adepturũ? Cenſes ꝓfecto. Quid ḡ iſti:
quoꝝ de genere te eſſe iã credo: qui facilli/
me diuina ſecreta rõne certa capere poſſũt:
ſi hac via veniãt/qua illi q̄ ꝑmitus credũt?
Nũquid tandē oberit? Nõ arbitror: ſed tñ
ais: Quid eos morari opus eſt: quia etſi fa
cto ſibi nihil nocebũt/nocebũt tñ exemplo
cęteris? Vix eñ eſt qui de ſe tantũ ſentiat:
quantũ poteſt. Sed q̄ minus excitãdus eſt
q̄ amplius reprimēdus: vt neq₃ ille deſpera
tione frangaẜ: neq₃ iſte ꝑcipitetur audacia.
Qđ facile fit: ſi etiã hi qui valent volare/ne
cui ſint perículoſo inuitamētũ/pauliſper co
ganẜ incedere: qua etiã cęteris tutũ eſt. Hęc
eſt ꝓuidentia verę religionis. Hoc iuſſũ di/
uinitus: hoc beatis maioribus traditũ: hoc
ad nos vſq₃ ſeruatū: hoc perturbare velle
atq₃ puertere/nihil eſt aliud q̄₃ ad veram re/
ligionē ſacrilegã viã quęrere. Qđ q̄ faciunt
nec ſi eis concedaẜ qđ volunt/poſſunt quo
intendunt puenire. Cuiuſmodi eñ libet ex/
cellãt ingenio/niſi deus aſſit/humo repũt.
Tũc autē adeſt/ſi ſocietati humanę in deũ
tendentib⁹ curę ſit. Quo gradu nihil firmi⁹
in cęlũ reperiri põt. Ego quidē huic rationi
nõ poſſum reſiſtere: Nã nihil ſine cognitio/
ne eſſe credendũ: q̄ poſſum dicere: cũ ⁊ ami/
citia niſi aliq̄d credatur/q̄ certa ratione de/
monſtrari non põt/omnino nulla ſit: ⁊ ſępe
diſpenſatorib⁹ ſeruis ſine vlla culpa dñorũ
credaẜ. In religione vero q̄d iniquius fieri
poteſt/q̄₃ vt dei antiſtites nobis nõ fictum
animũ pollicentib⁹ credãt: nos eis ꝑcipien/
tibus nolim⁹ credere? Poſtremo q̄ põt eſſe
via ſalubrior/q̄₃ idoneũ primo fieri pcipien
dę veritatis: adhibendo his fidē/q̄ ad ꝑco/
lendũ et ad ꝑcurandũ animũ ſũt diuinitus
cõſtituta? Aut ſi iã prorſus idoneus ſis: cir/
cũire potius aliquantũ q̄ tutiſſimũ ē ingre/
di/q̄₃ ⁊ tibi eſſe auctorem periculi/et cęteris
temeritatis exemplum.

Quo pacto ſequēdi nõ ſunt qui ſe ſpondent religionē ratione docturos: et de quintuplici hominũ genere: quibuſq₃ vel intelligere/vel credere/vel opinari cõueniat.

A Vare iam ſupeſt vt conſi/ (Ca. XI.
q deremus/quo pacto hi ſequēdi non
ſint/q̄ ſe pollicentur ratione doctu/
ros. Nam quõ ſine culpa poſſimus ſeq̄ eos
q̄ credere iubēt/iã dictũ ē: ad hos autē ſpon
ſores rõnis: non modo ſine vituperatione:
ſed etiã cũ aliq̄ laude ſe venire/nõnulli pu/
tant/ſed nõ ita eſt. Duę eñ ꝑſonę in religio/ 1. Retract. ca. 14. c.
ne ſũt laudabiles: Vna eoꝝ q̄ iã iuenerũt:
q̄s etiã beatiſſimos iudicare neceſſe ē. Alia
eoꝝ q̄ ſtudioſiſſime ⁊ rectiſſime inq̄rũt. Pri
mi ḡ ſunt etiã in ipſa poſſeſſiõe: alteri ī via/
q̄ tñ certiſſime perueniẜ. Tria ſũt alia hoim
genera/ꝓfecto improbãda ac deteſtanda.
Vnũ ē opinantiũ. i. eoꝝ q̄ ſe arbitranẜ ſcire
qđ neſciũt. Alterũ eoꝝ/q̄ ſentiũt q̄dē ſe ne/
ſcire/ſ₃ nõ ita q̄rũt vt inuenire poſſint. Ter/
tiũ eoꝝ/qui neq₃ ſe ſcire exiſtimãt: nec q̄rere
volũt. Tria ſunt itē velut finitima ſibimet
in animis hoim diſtinctione digniſſima: in
telligere/credere/opinari. Quę ſi p ſeipſa cõ
ſiderenẜ: primũ ſemp ſine vitio eſt: ſecundũ
aliq̄n cũ vitio: tertiũ nunq̄₃ ſine vitio: ⁊ hoc
ad eandē beatitudinē referre debemus. In
hac eñ vita q̄ſtũcũq₃ id ſciaẜ/nõdũ eſt bea/
tiſſimũ: q̄m incomparabiliter longe eſt am/
plius/qđ inde neſciẜ. Nã † itelligere magna 1. Retract. ca. 14. d. Al. † ſcire
⁊ honeſta vel etiã diuina/beatiſſimũ ē. In/
telligere autē ſupflua/nihil nocet/ſ₃ fortaſſe
diſcere nocuit: cũ tēpus neceſſarioꝝ occupa
rent: Ipa etiã noxia nõ intelligere/ſ₃ facere
aut pati/miſeꝝ eſt. Nõ eñ ſiquis intelligat B
quõ poſſit inimic⁹ ſine ſuo ꝑiculo occidi: in/ Quõ differãt intelligere/credere/et opinari.
telligētia ipſa/ac nõ cupiditate reus eſt: q̄ ſi
abſit/q̄d innocētius dici põt? Credere autē
tũc eſt culpandũ: cũ vel de deo indignũ ali/
quid crediẜ: vel de hoie facile crediẜ. In cę/
teris v̄o rebus ſi q̄s q̄d credit/ſi ſe id neſcire
intelligat/nulla culpa ē. Credo eñ ſcelera/
tiſſimos cõiuratos v̄tute ciceronis quondã C
interfectos: atq₃ id nõ ſolũ neſcio/ſed etiam
nullo pacto me ſcire poſſe certo ſcio. Opina
ri autē duas ob res turpiſſimũ eſt: q̄ edиſce/
re nõ põt q̄ ſibi iã ſe ſcire ꝑſuaſit: ſi modo il/
lud dici põt: ⁊ per ſeipſa temeritas nõ bene
affecti animi ſignũ eſt: Nã etiã ſi hocipſum
qđ de cicerone dixi/ſcire ſe quiſq₃ arbitraẜ:
q̄₃q̄₃ nihil eũ impediãt a diſcēdo: q̄ res ipſa
nulla ſcientia teneri põt: tñ qđ nõ intelligit 1. Retract. ca. 14. e.
multũ intereſſe/vtrū aliq̄d mentꝭ certa ra/
tione † teneaẜ: qđ itelligere dicim⁹: an famę Al. † videaẜ
vel litteris credendũ poſteris vtiliter cõme
detur: ꝓfecto errat: neq₃ quiſq₃ error turpi/
tudine caret. Qđ † intelligim⁹ igiẜ/debem⁹ 1. Retract. ca. 14. f. Al. † ſcimus
rationi: qđ credimus/auctoritati: qđ opina
mur/errori. Sed intelligens ois etiã credit:
Credit omnis ⁊ qui opinaẜ: Non omnis q̄
credit intelligit: Nullus q̄ opinaẜ itelligit.
Hęc ḡ tria ſi ad illa q̄nq₃ hoim genera quę

paulo ante cōmemorauimꝰ/ referant̃.i. duo
probanda que priora poſuimus/ ꝛ tria reli/
qua vitioſa: inuenimus primū beatorū ge/
nus ipſi veritati credere: Secundū autē ſtu/
dioſoꝝ amatorumq̄ veritatis auctoritati.
In qbus duoꝝ generibus laudabiliter cre
ditur. In primo autē vitioſoꝝ/ id eſt eoꝝ q̄
opinant̃ ſe ſcire qḋ neſciant/ eſt ꝓfecto vi/
tioſa credulitas. Cetera duo improbanda
genera nihil credūt/ ꝛ illi qui verū querunt
cū deſperatione inueniēdi/ et illi qui oı̄no
nō querūt: ꝛ hoc dumtaxat in rebus ad ali/
quā pertinentibꝰ diſciplinā. Nā in alio vite
actu/ prorſus neſcio quo pacto poſſit homo
nihil credere: Quāq̄ in illis etiā q̄ ſe in agen/
do ꝓbabilia ſequi dicūt: ſcire potius nihil
poſſe q̄ nihil credere/ volunt videri. Quis
enī qḋ probat non credit: aut quō eſt illud
qḋ ſequunt̃ ſi nō probat̃ probabile? Qua/
re duo genera poſſunt eſſe aduerſantiū ve/
ritati: vnū eoꝝ/ qui ſcientiā tm̄ oppugnant/
nō fidē: alterū eorū/ qui vtrūq̄ condēnant.
Qui tamē vtꝝ in rebus humanis inueniri
poſſint: rurſus ignoro. Hec dicta ſunt/ vt in
telligeremꝰ nos retenta fide/ illarū etiā rerū
quas nondū cōprehendimus a temeritate
opinantiū vindicari. Nā qui dicūt nihil eē
credendū niſi qḋ ſcimus: id vnū cauent no/
men opinationis/ qḋ fatendū eſt turpe ac
miſerrimū: ſed ſi diligenter cōſiderent pluri
mū intereſſe/ vtrū ſe ſcire quis putet/ an qḋ
neſcire ſe intelligit/ credat aliqua auctorita/
te cōmotus: profecto erroris ꝛ inhumanita
tis atq̄ ſuperbie crimen vitauit.

Qꝫ non nihil/ ſed ſapiētibus ſit credēdū: ꝛ qui hmōi ſint. Ca. XII.

A Vero enī/ ſi qḋ neſcitur credendum
q nō eſt: quō ſeruant parentibꝰ liberi/
eoſq̄ mutua pietate diligant/ quos
parentes ſuos eſſe nō credāt? Non enī rōne
vllo pacto ſciri poteſt/ ſed interpoſita ma/
tris auctoritate de patre credit̃: de ipſa vero
matre plerūq̄ nec matri/ ſed obſtetricibus/
nutricibꝰ/ famulis. Nā cui furari filiꝰ poteſt
aliuſq̄ ſupponi/ nonne poteſt decepta deci/
pere? Credimꝰ tamē: ꝛ ſine vlla dubitatione
credimꝰ/ qḋ ſcire nō poſſe cōfitemur. Quis
enī nō videat pietatē/ niſi ita ſit ſanctiſſimū
generꝭ humani vinculū/ ſupbiſſimo ſcelere
violari? Nā quis vel inſanus eū culpandū
putet: q̄ eis officia debita impēderit/ quos
parentes eſſe crediderit/ etiā ſi non eſſent?
Quis cōtra/ nō exterminandū iudicauerit/
qui veros fortaſſe parentes minime dile/
xerit/ dum ne falſo diligat metuit? Multa
poſſunt afferri/ qbus oſtēdat̃ nihil omnino

humane ſocietatꝭ incolume remanere/ ſi ni/
hil credere ſtatuerimus/ qḋ nō poſſumꝰ te/
nere perceptū. Sed nūc accipe: qḋ iam faci/ B
lius me tibi perſuaſurū eſſe cōfido. Cum de
religione/ id eſt cū de colendo atq̄ intelligē
do deo agitur: hi minꝰ ſequendi ſunt/ q̄ nos
credere vetant: rationē promptiſſime polli/
centes. Nā nemini dubiū eſt: omnes homi/ 1. Retract. ca. 14. c.
nes/ aut ſtultos/ aut ſapientes eſſe. Nūc au
tem ſapiētes voco/ nō cordatos ꝛ ingenio/
ſos homines/ ſed eos quibus ineſt/ quanta
ineſſe homini pōt/ ipſius hominis deiq̄ fir/
miſſime percepta cognitio: atq̄ huic cogni/
tioni vita moreſq̄ cōgruētes: Ceteros au/
tem cuiuſq̄ modi artibus inertijſq̄ affecti
ſint: quolibet victu probandi ſiue impro/
bādi/ ſtultoꝝ ī numero deputauerim. Que
cū ita ſint: quis mediocriter intelligens/ nō
plane viderit ſtultis vtilius atq̄ ſalubrius
eſſe ꝑceptis obtemperare ſapientiū/ q̄ ſuo
iudicio vitā degere? Nā omne factū/ ſi recte
factū nō eſt/ peccatū eſt. Non recte factum
eſſe vllo modo poteſt/ qḋ nō a recta ratione
proficiſcit̃. Porro recta ratio/ eſt ipſa virtus.
Cui autē hominū virtus/ niſi ſapientis ani
mo ꝑſto eſt? Solus igit̃ ſapiens nō peccat: Sapiens non peccat/ ſꝫ ſtultus.
Stultus ergo oīs peccat: niſi in his factis
in qbus ſapienti obtēperauerit: A recta enī
ratione talia facta proficiſcuntur: nec vt ita
dicā/ dn̄s ſui facti ſtultus exiſtimandus eſt:
cū eſt tanq̄ inſtrumentū miniſteriūq̄ ſapi/
entis. Quare ſi omnibꝰ hominibꝰ nō pecca/
re/ q̄ peccare meliꝰ eſt: melius ꝓfecto ſtulti
omnes viuerent/ ſi ſerui poſſent eſſe ſapien/
tium. Atq̄ hoc ſi in rebus minoribus: vt in
mercādo vel colendo agro/ in vxore ducen/
da/ in ſuſcipiēdis educādiſq̄ liberis: in ipſa
deniq̄ re familiari adminiſtrāda expedire
nemo ambigit: multo magis in religione.
Nā ꝛ res humane promptiores ad dinoſcē
dum ſunt/ q̄ diuine: et in qbuſcūq̄ ſanctio/
ribus ꝛ ꝑſtantioribus/ quo maius eis obſe
quiū cultūq̄ debemus: eo ſceleratius peri/
culoſiuſq̄ peccatur. Nihil igit̃ nobis reſta/
re amodo vides/ q̄diu ſtulti ſumus: ſi no/
bis vita optima ꝛ religioſa cordi eſt: niſi vt
queramꝰ ſapiētes/ qbus obtēperādo domi/
nationē ſtulticie neq̄ ita multū ſentire/ dū
ineſt nobis/ ꝛ euadere aliqñ poſſimus.

Quonam modo ab inſipiente ſapiens inueniri poſſit: cū agnoſci non poſſit/ niſi a ſapiēte/ et hoc per fidem: Ca. XIII.

b Ic rurſus oritur difficillima q̄ſtio: A
Quo nā enī mō ſtulti ſapiētē inue/
nire poterimꝰ: cū hoc nomen tametſi nemo

fere audeat palã/ plerigꝫ tñ ex obliquo ſibi
vendicãt: cũ de rebus ipis/quarũ cognitio/
ne cõſtat ſapientia / ita inter ſe diſſentiant:
vt aut nullũ eorũ / aut certe vnũ neceſſe ſit
eſſe ſapientẽ. Sed ꝗ nam iſte ſit cũ ab ſtul/
to requirat: quo pacto queat dinoſci plane
atqꝫ pcipi/olno non video: Neqꝫ eñ ſignis
ꝗbuſlibet cognoſcere aliqd poteſt/niſi illud
ipſum / cui⁹ ea ſigna ſunt/nouerit. Aut qui
ſapientiaꝫ ſtultus ignorat? Nõ eñ vt aurũ
et argentũ/cęteraqꝫ id genus / ꝛ cognoſcere
cũ videas/et nõ habere cõceſſum eſt: ita ſa/
pientiã mentis eius oculo/ qui ea careat vi
deri fas eſt. Senſu eñ corporis quęcunqꝫ
attingim⁹/forinſecus nobis offeruntur: Et
ideo licet quoqꝫ res alienas oculis cernere:
cum earũ vel eius generis nos nihil habea
mus. Qđ autẽ intellectu capit/intus apud
animũ eſt: nec id habere quicꝙ eſt aliud ꝙ
videre. Caret autem ſtultus ſapientia: Nõ
igitur nouit ſapientiaꝫ: non eñ oculis eam
poſſet videre. Nõ aũt poteſt videre et non
habere: neqꝫ habere ac ſtultus eſſe. Neſcit
hanc igit: ꝛ dũ neſcit/in alio loco cognoſcẽ/
re nõ poteſt. Non ergo poteſt ꝙdiu ſtultus
eſt quiſꝙ/certiſſima cognitione inuenire ſa
pientem: cui obtemperando tanto ſtulticię
B malo liberet. Huic igit tã immani difficul/
tati/qm̃ de religione quęrim⁹ / deus ſolus
mederi poteſt: quẽ niſi/ et eſſe / et humanis
mentib⁹ opitulari credim⁹: nec quęrere qui/
dem ipſam verã religioneꝫ debem⁹. Quid
eñ tandem tanto molimine inueſtigare cu/
pimus? qd optam⁹ attingere? quo pvenire
deſideram⁹? Eo ne qđ eſſe/ aut ad nos per/
tinere nõ credim⁹? Nihil eſt tali mente per/
uerſius. Tu ne cũ beneficiũ a me petere nõ
auderes/aut certe impudenter auderes: in/
uentionẽ religionis poſtulatũ venis: cum
deũ neqꝫ eſſe: neqꝫ ſi ſit/ curare nos putes?
Quid ſi tãta res ẽ/ ꝙ niſi ſedulo atqꝫ oĩb⁹
virib⁹ ꝗſita nequeat reperiri? Quid ſi ipſa
difficillima inuentio ad capiendum qđ in/
uentũ erit/mentẽ quęrentis exercet? Quid
eñ oculis noſtris hac luce iocundi⁹ et fami
liarius? Quã tñ perpeti atqꝫ tolerare poſt
diuturnas tenebras nequeunt. Quid ex/
hauſto ęgrotatiõe corpi accõmodatius / ꝙ
cibus et potio? Videm⁹ tñ cõualeſcẽtes re/
frenari atqꝫ cohiberi/ne ſaturitati valentiũ
cõmittere ſeſe audeant: cibiſqꝫ ipſis agere/
vt ad illũ morbũ ꝗ eos repudiabat / reuer/
tantur. De cõualeſcentibus loquor. Quid
ipſos ęgrotantes? Nõne vrgem⁹ vt aliqd
ſumant? In quo pfecto nobiſcũ tanta mo/
leſtia nõ obtemperarent/ ſi ſe illum morbũ
euaſuros eſſe nõ crederent. Quãdo ꝫ te tu

operoſiſſimę ac laborioſiſſimę inquiſitioni
dabis: qñ tantã/ ꝗ ipſa res digna eſt/ curaꝫ
negociũqꝫ tibi audebis imponere: cũ id qđ
quęris/eſſe nõ potes? Recte igit catholicę
diſciplinę maieſtate inſtitutum eſt/vt acce/
dentibus ad religionẽ/fides perſuadeatur
ante omnia.

Inuectio in hereticos fidem abhorrentes: cum chriſtus eam credituris perſuaſerit: Ca. XIIII.

Taqꝫ ille hereticus: ſiquidẽ de his A
i nobis ſermo eſt/ꝗ ſe chriſtianos di/
ci volunt: quã mihi rationẽ afferat
quęſo te? Quid eſt/vnde me a credẽdo/ve/
luti a temeritate reuocet: ſi nihil me credere
dubitet? Hanc ipſam verã religionẽ vllam
in reb⁹ humanis eſſe nõ credo: Quã cũ eſſe
nõ credo/non quęro. At ille vt opinor/quę/
renti monſtraturus eſt: ita eñ ſcriptum eſt:
Quęrens/inueniet. Ad cuꝫ igit ꝗ me vetat
credere nõ venirẽ/niſi aliqd crederẽ. Eſt ne
vlla maior demẽtia: ꝙ vt eis ſola/quę nul/
la ſcientia ſubnixa eſt/fide diſpliceam/ quę
ad eũ ipſũ me ſola pduxit? Quid ꝙ omnes
hęretici chriſto nos credere hortant? Poſ/
ſunt ne magꝫ ſibi aduerſari? In quo dupli/
citer vrgendi ſũt. Primũ quęrendũ ab his
vbi ſit ratio quã pollicebant/vbi obiurga/
tio temeritatis: vbi pręſumptio ſciẽtię. Si
eñ turpe eſt ſine ratione cuiꝙ credere: quid
expectas: qd ſatagis / vt alicui ſine ratione
credaꝫ/quo facili⁹ tua ratione duci poſſim?
An firmũ aliquid ſuperędificabit ratio tua
fundamẽto temeritatꝫ? Scđm illos loquor
quib⁹ credendo diſplicem⁹. Nã ego credere
añ rationẽ/cũ pcipiendę rationi nõ ſis ido/
neus/ et ipſa fide animũ excolere excipien/
dis ſeminib⁹ v̾itatis: non ſolũ ſaluberrimũ
iudico/ſed tale olno/ſine ꝗ ęgris animis ſa
lus redire nõ poſſit. Qđ illis cũ deridendũ
et plenũ temeritatꝫ videt: profecto vt chri/
ſto credam⁹/agunt impudenter. Deinde fa/
teor me iam chriſto credidiſſe: et animũ in/
duxiſſe/id eẽ verũ qđ ille dixerit: etiã ſi nul/
la ratiõe fulciat. Hoc hęretice principio me
ducturus es. Sine paululũ mecũ ipſe cõſi/
derem/quõ: chriſtũ ipſũ / quõ apparere ho/
minib⁹ voluit: ꝗ iſtis etiã vulgarib⁹ oculis
viſus eſſe prędicat/ego nõ vidi: ꝗb⁹ de illo
crediderim/ vt ad te iã tali fide pręſtructus
accedaꝫ: nullis me video credidiſſe/niſi po/
pulorũ atqꝫ gentiũ confirmatę opinioni ac
famę admodũ celeberrimę: hos autẽ ipſos
eccleſię catholicę myſteria vſqꝫquaqꝫ occu/
paſſe. Cur nõ igit apud eos potiſſimũ dili/
gentiſſime requirã/ quid chriſtus pręceperit:
quorum auctoritate commotus / chriſtum

aliquid vtile pꝛęcepiſſe iam credidi? Tu ne
mihi melius expoſiturus es quid ille dixe/
rit? Quem fuiſſe/aut eſſe non putarē/ſi abs
te mihi hoc commendaretur eſſe credendū.
Hoc ergo credidi/ vt dixi/ famę celebritate/
conſenſione/vetuſtate roboꝛata: Uos aūt
et tam pauci et tam turbulenti / et tam no/
ui/nemini dubiū eſt: ꝙ nihil dignū auctoꝛi/
tate ꝓferatis. Quę igit̄ iſta tanta demētia
eſt? Illis crede/chꝛiſto eſſe credendū: ⁊ a no
bis diſce ꝗd dixerit: Cur obſecro te? Naʒ ſi
illi deficerēt/ nec me quicꝙ docere poſſent:
multo facili⁹ mihi pſuaderē chꝛiſto non eſſe
credendū/ꝙ̄ de illo quicꝙ̄ niſi ab his p ꝗs ei
B credidiſſem diſcēdū. O ingentē cōfidentiā/
vel poti⁹ ineptiā: Ego te doceo/ꝗd chꝛiſtus
ꝑcęperit: cui credis? Quid ſi nō ei crederē:
num aliquid de illo me docere poſſes? Sed
opoꝛtet inꝗt vt credas. Nū vob eū cōmen/
dantib⁹? Nō inꝗt: Nā nos illoſ ꝗ ei credūt/
ratione ducim⁹. Cur igit̄ illi credam? Quia
fama fundata eſt. Utrū p vos/ an p alios?
Per alios inꝗt: Illis ḡ credā/ vt tu me do/
ceas? Deberē foꝛtaſſe: niſi me hoc illi pꝛęci/
pue monerēt/vt oīno ad te nō accederē: Di
cunt eñ pernicioſas vos habere doctrinaſ.
Reſpōdebis: Mentiunt̄. Quō igit̄ eis de
chꝛiſto credā/quē nō viderūt? De te nō cre/
dam: queʒ nolunt videre. Sc̄ptis ait crede.
At ſcriptura oīs ſi noua et inaudita pꝛo/
feratur/vel cōmendet̄ a paucis/nulla cōfir/
mante ratione: nō ei/ſed illis ꝗ eā pꝛoferūt/
credit̄. Q̄obꝛē ſcripturas iſtas ſi vos pꝛo/
fertis tā pauci ⁊ incogniti/nō libet credere:
ſimul etiā cōtra ꝓmiſſum facitis: fidē poti⁹
imperando/ꝙ̄ reddendo rationeʒ. Rurſus
me ad multitudinē famāꝙ reuocabis. Co/
hibe tandē pertinaciā: ⁊ neſcio quā indomi
tam ꝓpagandi nōis libidinē: ⁊ mone poti⁹
vt hui⁹ multitudinis pꝛimates quęram: Et
quęrā diligētiſſime ac laboꝛioſiſſime: vt ab
his poti⁹ de his litteris aliꝗd diſcā: Qui ſi
nō eſſent/diſcendū oīno eſſe neſcirē. Tu vo
in latebꝛas tuas redi: nec ꝗcꝙ̄ inſidiare ſub
nōie veritatis: quā conaris eis adimere/ꝗb⁹
auctoꝛitatē ipſe cōcedis. Si aūt chꝛiſto etiā
credendū negant: niſi indubitata ratio red/
dita fuerit/chꝛiſtiani nō ſunt. Nā id aduer/
ſus nos pagani ꝗdā dicūt: ſtulte ꝗdem/ſed
non ſibi aduerſi/nec repugnantes. Hos vo
ꝗs ferat ad chꝛiſtuʒ ſe ptinere ꝓfiteri: ꝗ niſi
apertiſſimā rationē ſtultis de deo pꝛotule/
rint/nihil credendū eſſe contendūt? At ipſū
videm⁹ quantū illa cui et ipſi cedunt/docet
hiſtoꝛia: nihil pꝛius/neꝙ foꝛtius ꝙ̄ credi ſi/
bi voluiſſe: cū illi nondū eſſent idonei cum
quib⁹ ei res eſſet ad diuina percipienda ſe/
creta. Quid eñ aliud agūt tanta et tā mul/
ta miracula: ipſo etiā dicēte illa fieri nō ob
aliud/niſi vt ſibi crederet̄? Fide ille ſtultos
ducebat: vos ratione ducitis. Clamabat il/
le vt crederet̄: vos reclamatis. Laudabat
credētes ille: vos obiurgatis. Niſi vo/aut
in vinū aquā conuerteret: vt alia omittā: ſi Joh. 2. a.
nihil tale facientē/ ſed docentē/hoīes ſequi
poſſent: Aut nihili pendenda vox illa eſt:
Credite deo/et mihi credite: Aut temerita/
tis ille culpandus eſt/ꝗ cū in domū ſuā ve/
nire noluit: ſolo eius imperio pueri ſui moꝛ Math. 8. a.
bum credens eſſe ceſſurū. Ergo ille afferens
medicinā/quę coꝛruptiſſimos moꝛes ſana/
tura eſſet/ miraculis cōciliauit: auctoꝛitatē
meruit: fidē fide cōtraxit: multitudinē mul/
titudine obtinuit: vetuſtatem vetuſtate ro/
boꝛauit. Religionē ſtatuēs/quā nō ſolū hę
reticoꝝ ineptiſſima nouitas fraudib⁹ agēs/
ſed nec gentiū ꝗdem veternoſus erroꝛ vio/
lenter aduerſans aliꝗ ex parte cōuelleret.

Q2 non modo deuotis oꝛatio/nibus/ ſed et chꝛiſti exēplo aīatus et moꝛibus purgatus ſapientiam quiſꝙ debeat inueſtigare: Ca. XV.

q Uamobꝛē tāetſi docere non valeo/ A
moncre tñ nō deſino: vt quō multi
ſe ſapientes videri volūt: neꝙ verū
ſint ſtulti/dinoſcere facile eſt: omni intenti/
one/votiſꝙ omnibus/gemitib⁹: deniꝙ vel
etiā ſi fieri poteſt/ fletib⁹ deū depꝛecare: vt
te ab erroꝛis malo liberet/ſi tibi beata vita
coꝛdi eſt: Quo facili⁹ fiat/ ſi pꝛęceptis ei⁹ ꝗ
tanta eccleſię catholicę auctoꝛitate firmata
eſſe voluit/libens obtēperes. Cū eñ ſapiēſ
ſit deo ita mente cōiunctus / vt nihil inter/
ponat̄ qđ ſeparet: De⁹ eñ eſt veritas: nec vl/
lo pacto ſapiens ꝗſꝙ̄ eſt/ſi nō veritatē men
te cōtingat: negare non poſſum⁹ inter ſtul/
ticiam hoīs/ ⁊ ſinceriſſimā dei veritatē me/
dium ꝗddā interpoſitā eſſe hoīs ſapientiā.
Sapiens eñ quantū datū eſt/ imitat̄ deū: 1. Petrus ca. 14. g.
Homini aūt ſtulto ad imitandū ſalubꝛiter/
nihil eſt homini ſapienti pꝛopinquius/quē Li. 3. de libero arbitrio
quō vt dictū eſt/intelligere rationē/nō faci/ ca. 24. a.
le eſt. Opoꝛtebat quędā miracula ipſis ocu/
lis amoueri/quib⁹ vtuntur ſtulti / multo ꝙ̄
mente cōmodius: vt cōmotoꝛū auctoꝛitate
hominū pꝛius vita moꝛeſꝙ purgarentur: ⁊
ita rationi accipiendę habiles fierent. Cū B
igitur et homo eſſet imitandus: et non in
homine ſpes ponenda: quid potuit indul/
gentius et liberalius diuinitus fieri / ꝙ̄ vt
ipſa dei ſincera ęterna/ incōmutabiliſꝙ ſa/
pientia/cui nos herere opoꝛtet/ ſuſcipe ho/
minē dignaret̄? Qui non modo illa faceret
quibus ad ſequendū deū inuitaremur/ ſed

etiã illa patereꝝ/ q̃bus a ſequẽdo deo deter/
rebamur. Nã cũ adipiſci certiſſimũ ac ſũmũ
bonũ nemo poſſit/ niſi id plene perfecteqꝫ
dilexerit: quod nullo pacto fiet q̃diu ma/
la corporis atqꝫ fortuita formidantur: Illa
naſcendo mirabiliter ⁊ operando conciliauit
charitatẽ: moriendo autẽ ⁊ reſurgẽdo exclu/
ſit timorẽ. Iã vero talẽ ſe in ceteris reb⁹ om
nibus pbuit: q̃s pſequi longũ eſt: vt ⁊ diui/
na clementia q̃ porrigi/ ⁊ humana infirmitas
quo poſſit euehi ſentiremus.

Cur ratione ceſſante auctoritati ſtanduꝫ ſit/ partim miraculis/ partim multitudine roborate: ⁊ de miraculoꝝ differentia: ⁊ quare nunc non fiant: Ca. XVI.

A Ec ẽ crede/ ſaluberrima auctoritas:
b hec prius meritis noſtrę a terrena
inhabitatione ſuſpenſio: hec ĩ deũ
verũ ab hui⁹ mũdi amore ꝯuerſio. Sola eſt
auctoritas q̃ cõmouet ſtultos vt ad ſapien
Al. † feſtinet tiam † feſtinẽt. Q̃diu intelligere ſincera nõ
poſſum⁹/ auctoritate q̃dẽ decipi miſerũ eſt:
ſed certe miſerius nõ moueri. Si enĩ dei p/
uidentia nõ p̃ſidet reb⁹ humanis/ nihil ẽ de
religione ſatagẽdũ. Sin vero ⁊ ſpecies rerũ
oĩm: quã pfecto ex aliq̃ veriſſime pulchritu
dinis fonte manare credẽdũ eſt: et interiori
neſcio q̃ ꝯſcientia deũ q̃rendũ/ deoqꝫ ſerui/
endũ/ meliores q̃ſqꝫ animos q̃ſi publice pri
uatimqꝫ hortaꝝ: nõ eſt deſperandũ ab eodẽ
ipſo deo auctoritatẽ aliquã conſtitutã: quo
velut gradu certo innitentes/ attollamur in
deũ. Hec autẽ ſepoſita rõne/ quã ſincerã in/
telligere vt ſepe dixim⁹/ difficillimũ ſtultꝭ ẽ:
dupliciter nos mouet: partim miraculis:
partim ſequentiũ multitudine. Nihil horũ
eſſe neceſſariũ ſapienti/ quis negat? Sed id
nũc agiꝝ/ vt ſapientes eſſe poſſim⁹. i. inhere/
re veritati: qđ pfecto ſordidus animus nõ
Que ſint ſor/ dida animi põt. Sunt autẽ ſordida animi/ vt breui ex/
plicẽ/ amor q̃rũlibet reꝝ/ p̃ter animũ ⁊ deũ:
a q̃b⁹ ſordib⁹ quãto eſt q̃s purgatior/ tanto
verũ facilius intueꝝ. Verũ igiꝝ videre velle
vt animũ purges: cũ ido purgeꝝ vt videas:
B ꝑuerſũ certe atqꝫ p̃poſterũ ẽ. Homini ergo
nõ valenti verũ intueri/ vt ad id fiat idone⁹
purgariqꝫ ſe ſinat/ auctoritas p̃ſto eſt: quaꝫ
vt pauloante dixi/ partim miraculiſ/ partim
multitudine valere nemo ambigit. Mira/
Miraculũ quid ſit culũ voco: quicq̃d arduũ aut inſolitũ ſupra
ſpem vel facultatẽ mirãtis apparet. In quo
genere/ nihil eſt populis aptius ⁊ oĩno ſtul/
tis hoĩbus/ q̃ id qđ ſenſib⁹ admoueꝝ. Sed
Miracula duplicia rurſus hec in duo diuiduꝝ. Quedã enĩ ſũt
q̃ ſolã faciũt admirationẽ: q̃dã vero magnã
etiã gratiã beniuolentiãqꝫ cõciliant. Nã ſi
quis volantẽ hominẽ cernat: cũ ea res nihil
ſpectatori afferat cõmodi/ p̃ter ipm ſpecta/
culũ miraꝝ tantũmodo. Si q̃s autẽ graui ⁊
deſperato morbo affect⁹/ mox vt iuſſũ fue/
rit conualeſcat: admirationẽ ſanitatis ſuę/
ſanantis etiã charitate ſuperabit. Talia fa/
cta ſunt illo tpe/ quo de⁹ in vero hoĩe q̃ntũ
ſat erat hoĩbus apparebat. Sanati langui/ Matth. 11. a.
di: mũdati leproſi: inceſſus claudis/ cęcis vi
ſus/ ſurdis auditus eſt redditus. Homines
illius tpis aquã in vinũ conuerſã/ ſaturata Joh. 2. a.
q̃nqꝫ milia q̃nqꝫ panib⁹/ tranſita pedib⁹ ma Matth. 14.
ria/ mortuos reſurgentes viderũt: Ita q̃dã Joh. 11. f.
corpori manifeſtiore beneficio: quędã vero
menti occultiore ſigno/ ⁊ oĩa hoĩbus maie/
ſtatis teſtimonio cõſulebãt: Sic in ſe tunc
animas errantes mortaliũ diuina cõmoue C
bat auctoritas. Cur inq̃s iſta mõ nõ fiunt? 1. Retract.
Quia nõ mouerẽt/ niſi mira eſſent: At ſi ſo/ ca. 14. b.
lita eſſent: mira nõ eſſent. Nã diei ⁊ noctis
vices/ ⁊ cõſtantiſſimũ ordinẽ rerũ cęleſtiũ:
annoꝝ q̃drifariã ꝯuerſionẽ/ decedẽtes rede
unteſqꝫ frõdes arborib⁹/ infinitã vim ſemi/
nũ/ pulchritudinẽ lucis/ coloꝝ/ ſonoꝝ/ odo/
rum/ ſaporũqꝫ varietates da qui primũ vi/
deat atqꝫ ſentiat: cuꝫ quo tñ loqui poſſim⁹/
hebeſcit obruiturqꝫ miraculis: Nos vero hec
oĩa/ nõ cognoſcẽdi facilitate (quid enĩ cau/
ſis hoꝝ obſcuri⁹) ſed certe ſentiendi aſſidui/
tate cõtẽnimus. Facta ſunt igiꝝ illa oppor/
tuniſſime/ vt his multitudine credentiũ cõ/
gregata/ atqꝫ ppagata/ in ipſos mores vti/
lis conuerteretꝝ auctoritas.

Quãta vis ſit moꝝ hũanorũ: et de diuine auctoritatis ſoliditate: (Ca. XVII.

A Ores autẽ q̃libet tãtũ
m valẽt ad obtinẽdas hoĩm mẽtes/ vt
etiã q̃ in his praua ſunt: qđ fere ſu/
perantib⁹ libidinib⁹ euenit: iprobare citius
⁊ deteſtari q̃ deſerere aut mutare poſſim⁹.
Parũne cõſultũ reb⁹ humanis arbitraris/
ꝙ nihil terrenuꝫ/ nihil igneum/ nihil deniqꝫ
qđ corporis ſenſus attingit p deo colendũ
eſſe? Ad quã ſolo intellectu ambiendũ eſt/
nõ pauci doctiſſimi diſputãt/ ſed imperitũ
etiã vulgus marũ fęminarũqꝫ in tã multis
diuerſiſqꝫ generib⁹ ⁊ credit ⁊ p̃dicat/ ꝙ con/
tinentia vſqꝫ ad tenuiſſimũ victũ panis et
aq̃: ⁊ nõ q̃tidiana ſolũ/ ſed etiã p contextos
plures dies perpetuata ieiunia: ꝙ caſtitas
vſqꝫ ad cõiugij proliſqꝫ cõtẽptũ: ꝙ patien/
tia vſqꝫ ad cruces flammaſqꝫ neglectas: ꝙ
liberalitas vſqꝫ ad patrimonia diſtributa
pauperib⁹: ꝙ deniqꝫ tot⁹ hui⁹ mũdi aſper/
natio vſqꝫ ad deſideriũ mortis intenditur:

Pauci hꝰ faciūt: pauciores bene prudēterq̧
faciūt: ſed ipſi ꝓbant/ ipſi audiūt/ ipſi fauēt.
Diligūt poſtremo ppli: populi ſuā ībecilli/
tatem/ ꝙ iſta nō poſſunt/ nec ſine prouectu
mētis in deū/ nec ſine qbuſdā ſcintillis vir/
tutis accuſant. Hoc factū ē diuina ꝓuidētia
ꝑ ꝓphetarū vaticinia: ꝑ humanitatē doctri
naq̧ chriſti: ꝑ apłoꝝ itinera: ꝑ martyrū con
tumelias/ cruces/ ſanguinē/ mortes: ꝑ ſctōꝝ
ꝓdicabilē vitā/ atq̧ in his vniuerſis digna
reb⁹ tantis atq̧ virtutib⁹ ꝓ tēpoꝝ opportu/
nitate miracula. Cū igiť tantū auxiliū dei:
tātū ꝓfectū fructūq̧ videam⁹/ dubitauim⁹
nos ei⁹ eccleſię cōdere gremio/ q̄ vſq̧ ad cō/
feſſionē generꝭ humani ab apłica ſede ꝑ ſuc
ceſſiones epōꝝ/ fruſtra hęreticꝭ circūlatran/
tibus: ⁊ partim plębis ipſi⁹ iudicio/ partim
cōciliōꝝ grauitate/ partim etiā miraculorū
maieſtate dānantis columen auctoritatis
obtinuit. Cui nolle ꝓmitias dare/ vel ſūme
ꝓfecto īpietatis ē/ vel ꝓcipitis arrogantię.
Nā ſi nulla certa ad ſapientiā ſalutēq̧ ani/
mis via eſt/ niſi cū eos rōni ꝓcolit fides: qd
eſt aliud ingratū eſſe opi atq̧ auxilio diui/
no/ q̄ tanto labore prędite auctoritati velle
reſiſtere? Et ſi vnaqueq̧ diſciplina/ q̄q̄ vi/
lis ⁊ facilis/ vt ꝑcipi poſſit/ doctorē aut ma/
giſtrū reqrit: qd temerarię ſupbię plenius q̄
diuinoꝝ ſacramentoꝝ libros/ ⁊ ab interpre
tibus ſuis nolle cognoſcere/ et incognitos
velle damnare?

Hortať honoratū vt ſui exēplo de manicheoꝝ erroꝛib⁹ ſe explicet/ ⁊ ad catholicā ſe trāſferat pietatē.

A Quamobrē ſi qd te vel (Ca. XVIII.
ratio/ vel oro nr̄a cōmouit: ⁊ ſi verā/
vt credo/ curam tui geris/ velim me
audias: ⁊ bonis ꝓceptorib⁹ catholicę chri/
ſtianitatꝭ te pia fide/ alacri ſpe/ ſimplici cha
ritate cōmittas: deūq̧ ipm/ cui⁹ vni⁹ et bo/
nitate facti ſum⁹/ et iuſticia pęnas luim⁹/ et
clęmētia liberamur/ orare nō ceſſes: Ita ti/
bi neq̧ ꝓcępta ⁊ diſputatiōes doctiſſimoꝝ
hoim/ ⁊ vere chriſtianoꝝ/ neq̧ libri/ neq̧ ſe/
renę ipſę cogitationes defuerint/ qb⁹ facile
qd̄ q̄ris inuenias. Nā iſtos verboſos ⁊ mi/
ſeros: qd em̄ aliud miti⁹ dixerim: penit⁹ de/
ſere/ q dū nimis q̄runt vn̄ ſit malū/ nihil re/
periūt niſi malū: In q̄ q̄ſtione ſępe audito/
res erigūt ad q̄rendū. Sed ea docēt excita/
tos vt vel dormire ſemper ſatius ſit q̄ illo
mō euigilare. De lethargicis em̄ phręneti/
cos faciunt. Inter q̄s morbos cū ſit vterq̧
plęrūq̧ mortifer⁹: hoc tn̄ intereſt/ ꝙ lethar/
gici ſine aliena vexatiōe moriunť: phręneti
cis aūt m̄ltis ſatis/ ⁊ eis potiſſimū q volūt
ſubuenire metuendus eſt. Nam neq̧ deus
mali auctor eſt: nec vnq̄ eū quicq̄ feciſſe pę
nituit: nec vllius cōmotionis animi tempe/
ſtate turbať: nec terrę particula regnū eius
eſt: nulla flagitia vel ſcelera probat aut im/
perat: nunq̄ mentiť. Hęc em̄ atq̧ huiuſmo/
di nos mouebāt: cū ea magis inuectionib⁹
q̄terent/ ⁊ hanc eſſe veteris teſtamēti diſci/
plinā inſimularent: qd̄ omnino falſum eſt:
Itaq̧ illos recte rep̄hendere iſta concedo.
Quid ergo didici? Quid putas/ niſi cū iſta B
reprehenduntť/ diſciplinā catholicā non re/
prehendi? Ita qd̄ apud eos verū didicerā/
teneo/ quod falſum putauerā: reſpuo. Sed
et alia multa me docuit eccleſia catholica:
quo illi homines exangues corporib⁹/ ſed
craſſi mentibus aſpirare nō poſſunt: Deū
nō eſſe corporeū: nullā eius partē corporeis
oculis poſſe ſentiri: nihil de ſubſtantia eius
atq̧ natura vllo modo eē violabile/ aut cō/
mutabile/ aut † cōpoſitū/ aut factū. Quę ſi Al. † compoſiticiū/ aut fictū
mihi concedis: nō em̄ aliter de deo ſentien/
dum eſt: omnia illorū machinamenta ſub/
uerſa ſunt. Illud vero quō ſit/ vt nec deus
malū genuerit aut fecerit: nec vlla ſit fuerit
ve vnq̄ natura atq̧ ſubſtantia/ quā nō de⁹
aut genuerit aut fecerit/ ⁊ tn̄ a malo nos li/
beret: tā neceſſarijs rationibus approbať/
vt dubitari omnino nō poſſit: pręſertim ti/
bi atq̧ talibus/ ſi tamen bono ingenio/ pie/
tas et pax quędā mentis accedat: ſine qua
de tantis rebus nihil prorſus intelligi po/
teſt. Et nō hic fama de fumo ē/ ⁊ neſcio qua
fabella perſica/ cui ſatis eſt aurem accōmo/
dare/ et animū non ſubtilē/ ſed plane pueri/
lem: Longe omnino/ longe ſe aliter: non vt
manichei deſipiūt/ veritas habet. Sed q̄m 1. Retract. ca. 14.
iſte ſermo noſter multū proceſſit longius q̄
putabā: hic finem libro faciamus: In quo
memineris/ volo/ nondū me manicheos cę/
piſſe refellere/ ⁊ illas nugas nōdū inuaſiſſe:
neq̧ de ipſa catholica magnū aliquid ape/
ruiſſe/ ſed voluiſſe tantūmodo eruere tibi ſi
poſſem falſam opinionē de veris chriſtia/
nis malicioſe aut imperite nobis inſinua/
tam: et erigere ad magna quędam ⁊ diuina
diſcenda. Quare hoc volumen ita ſe ſe ha/
beat/ placatiore aūt aīo tuo facto/ ero for/
taſſe in cęteris promptior.

Sancti auguſtini hipponenſis epī/ liber
de vtilitate credendi ad honoratū/ explicit.

Argumentū

Diui aurelij auguſtini hipponēſis epi/liber de duab⁹animab⁹cōtra manicheos/ex pmo libro retractationum argumentum.

A Eſt hūc librū ſcripſi adhuc pſbyter
1.Retract. ca.15. p 𝔷 manicheos de duab⁹aīab⁹:quarū
dicūt vnā ptē dei/alterā de gente te
nebrarꝫ quā nō cōdiderit de⁹:ꝛ ꝙ ſit deo coeterna:ꝛ has ambas aīas/ vnā bonā/alterā
malā/ī vno hoīe eē delyrāt. Iſtā ſcilicet ma
lam ꝓpriā carnis eē dicētes:quā carnē etiā
dicunt gentis eſſe tenebrarū: Illā vo bonā
ex aduēticia dei parte/ ꝙ cū tenebrarꝫ gente
cōflixerit atqꝫ vtrūqꝫ miſcuerit: Et oīa qdē
bona hoīs illi bonę aīę:omia vero mala illi
B malę aīę tribuūt. In hoc libro illō qō dixi:
De duab⁹ aīa bus.ca.1. Nullā eē qlēcunqꝫ vitā/ ꝙ nō eoipſo ꝙ vita
eſt/ꝛ inquātū oīno vita ē/ad ſūmū vitę fon
tem pncipiūqꝫ ptineat:ita dixi vt tanqꝫ crea
tura ad creatorē ptinere intelligat: nō aūt
C de illo eſſe tanqꝫ ps ei⁹ exiſtimet. Itē qō dixi:
De duab⁹ aīa bus.ca.10.a. 2.ſen.diſ.41. ca.illius etiā Nuſqꝫ .ſ. niſi in volūtate eſſe pctm̄:poſſunt
pelagiani ꝓ ſe dictū putare ꝓpter puulos:
qs ideo negant habere pctm̄/qō eis in baptiſma remittat : qꝛ nōdū arbitrio volūtatis vtunt. Quaſi vero pctm̄ qō eos ex adā
dicim⁹ originaliter trahere.i.reatu ei⁹ implicatos/ꝛ ob h penę obnoxios detineri/nuſqꝫ
eſſe potuit niſi in volūtate: ꝙ voluntate cōmiſſū ē/qn̄ diuini pcepti ē facta trāſgreſſio.
D Pōt etiā putari falſa eſſe iſta ſentētia/ꝙ di
Ibidem Roma.7.d. xim⁹:Nuſqꝫ niſi ī volūtate eē pctm̄:qꝛ dixit
aplūs:Si autē qō nolo hoc facio:iā nō ego
operor illud/ſed quod habitat in me pctm̄.
Hoc eīn pctm̄ vſqꝫadeo nō ē in voluntate:
vt dicat/ qō nolo hoc facio . Quō ꝙ nuſqꝫ ē
niſi in volūtate pctm̄? Si hoc pctm̄ de quo
ſic locut⁹ eſt apl's/ideo pctm̄ vocat/qꝛ pctm̄
factū ē/ꝛ pęna pcti ē:qn̄qdē h de cōcupiſcētia carnis dr:qō aperit in ꝯſequētib⁹ dicēs:
Scio qꝛ nō habitat ī me/hoc ē in carne mea
bonū: velle eīn adiacet mihi/pficere aūt bo
num nō inuenio. Perfectio qppe boni ē/ vt
nec ipſa cōcupiſcētia pcti ſit in hoīe:cui qdē
qn̄ bn̄ viuit nō ꝯſentit volūtas: Veruntn̄ nō
pficit bonū: qꝛ ineſt adhuc cōcupiſcētia cui
repugnat volūtas: cui⁹ ꝯcupiſcētię reat⁹ in
baptiſmate ſoluitur:ſed infirmitas manet/
cui donec ſanet/ oīs fidelis q bn̄ pficit ſtudioſiſſime reluctat. Pctm̄ autē qō nuſqꝫ eſt
niſi ī volūtate:illō pcipue ītelligēdū eſt/qō
iuſta dānatio cōſecuta ē.Hoc eīn p vnū hominē introiuit in mūdū:quāqꝫ ꝛ h pctm̄ q cō
E ſentit pcti cōcupiſcētię/nō niſi volūtate cō
De duab⁹aīa bus .ca.10.b. mittit. Propter h ꝛ alio loco dixi: Non igit
niſi volūtate peccat. Itē qō alio loco ipſaꝫ
volūtatē definiui dicēs : Volūtas ē animi 15.q.1.c.1.
mot⁹ cogēte nullo ad aliqd/ vł nō amitten 2.ſen.diſ.41. ca.illius etiā
dū/vel adipiſcēdū. Qō ꝓpterea dictū ē/ vt et.diſ.26.ca.
hac definitiōe volēs a nolēte diſcerneret:et voluntatē.et
ſic ad illos referret intētio q pmi in padiſo diſ.35.ca.1.
fuerūt humano generi origo mali/nullo co
gente peccando:hoc ē libera volūtate peccando:qꝛ et ſciendo 𝔷 pceptū fecerūt:et ille
tēptator ſuaſit vt h fieret/nō coegit. Nā ꝛ q
neſciēs peccauit/nō incōgruēter nolēs peccaſſe dici pōt/quāuis ꝛ ipſe qō neſciēs fecit: vo
lens tn̄ fecit:ita nec ipſi⁹ eſſe potuit ſine voluntate pctm̄. Quę volūtas vtiqꝫ ſicut defi
nita ē/animi mot⁹ fuit cogēte nullo ad aliqd/vel nō amittēdū/ vł adipiſcēdū. Qō eīn
ſi noluiſſet nō feciſſet/nō coactus eſt facere:
Quia voluit/ꝙ fecit:etiā ſi nō qꝛ voluit pec
cauit/ neſciēs pctm̄ eſſe qō fecit:ita nec tale
pctm̄ ſine voluntate eſſe potuit:ſed voluntate facti/nō volūtate pcti. Qō tn̄ factū pec
catū fuit:hoc eīn factū ē qō fieri nō debuit.
Quiſqs aūt ſciens peccat / ſi nō pōt cogēti
ad pctm̄ ſine pctō reſiſtere/nec tn̄ fac:vtiqꝫ
volēs peccat:qm̄ q pōt reſiſtere/nō cogitur
cedere. Qui vero †volenti cupiditati bona Al.† cogenti
volūtate reſiſtere nō pōt ꝛ iō facit 𝔷 pcepta
iuſticię:iā h ita pctm̄ ē vt ſit etiā pęna pcti.
Quapropt' pctm̄ ſine volūtate eſſe nō poſſe
veriſſimū eſt. Itēqꝫ definitio pcti ꝙ diximus: F
Pctm̄ ē volūtas retinēdi vel cōſequēdi qō De duab⁹aīa
iuſticia vetat/ꝛ vn̄ liberū eſt abſtinere:pro bus.ca.11.
pterea vera ē : qꝛ id definitū ē qō tm̄modo 15.q.1.c.1.
pctm̄ eſt/nō qō eſt pęna pcti: Nā qn̄ tale eſt 2.ſen.diſ.35. ca.1.
vt idē ſit ꝛ pęna pcti/quātū ē qō valet volun
tas ſub dn̄ante cupiditate/niſi forte ſi pia ē
vt oret auxiliū? Intantū eīn libera ē:qꝛ intantū liberata ē:ꝛ intantū appellat voluntas: Alioqn tota cupiditas/ꝙ volūtas proprie† nūcupāda ē:ꝙ nō ē/ſicut manichei de Al.† nuncuſipiūt/alienę naturę additamētū/ ſ nrę vi panda
tiū a q nō ſanamur niſi gr̄a ſaluatoris. Qō
ſi qſqꝫ dic etiā ipſā cupiditatē nihil eē aliud
qꝫ volūtatē / ſed vitioſā peccatoqꝫ ſeruiētē/
nō reſiſtendū ē:nec de vbis cū res cōſtet cōtrouerſia faciēda eſt: Sic eīn oſtēdit ſine vo
luntate nullū eē pctm̄/ ſiue in opere /ſiue in
origine. Rurſus ī eo qō dixi: Iā qrere cępe G
ram vtrū illud malū gen⁹aīarꝫ anteqꝫ bono De duab⁹aīa
miſceret habuiſſet aliquā volūtatē. Si eīn bus .ca.12.b.
nō habebat/ ſine pctō atqꝫ innocens erat:ꝛ
idō nullo mō malū. Cur ꝙ inquiūt pctm̄ di
citis paruulorꝫ quorꝫ voluntatē nō tenetis
reā? Rn̄det :nō eos ꝓprietate volūtat'/ſed
origine reos teneri. Oīs eīn hō terren⁹ qd ē
origine niſi adā? Porro autē adā habebat
vtiqꝫ volūtatē/ ꝙ voluntate cum peccaſſet/

h peccatū ꝑ eū intrauit in mūdū. Itē in eo
De duab⁹ aīa ꝙ dixi: Natura eē male aīe nullo mō ꝗunt:
bus.ca.12.c. ſi querit quō accipiam⁹ qđ ait apl's: Fuim⁹
Epħ.2.a. et nos filij ire ſic̄ ⁊ ceteri: Rñdem⁹ naturā in
his verbis meis me intelligi voluiſſe illā ꝗ
ꝓprie đr natura/in ꝗ ſine vitio creati ſum⁹.
Nā iſta ꝓpter originē natura appellat: que
I origo vtiꝗ habet vitiū qđ eſt ꝯ naturā. Et
De duab⁹ aīa iteꝝ in eo qđ dictū ē: Pctī reū teneri queꝗ/
bus.ca.12.c. q2 nō fecit qđ facere non potuit/ſūme iniq/
2.ſen.diſ.28. tatis eſt ⁊ inſanie: Cur ꝗ inquunt paruuli te/
ca.ſiliter et nent rei? Reſpondet: q2 ex eius origine te/
nent/ qui non fecit qđ facere potuit/ diuinū
K ſcʒ ſeruare mandatū. Qđ aūt dixi: Ille aīe
De duab⁹ aīa ꝗcꝗd faciūt/ſi natura nō volūtate faciūt.i.
bus.ca.12.c. ſi libero et ad faciendū et ad nō faciendum
2.ſen.diſ.27. motu animi carent: ſi deniꝗ his abſtinen/
ca.ſi igit gr̄a di ab ope ſuo poteſtas nulla conceditᷣ/pctō
carū teneri nō poſſum⁹: propterea nō ꝑtur/
bat de ꝑuulis ꝗſtio: q2 ex illi⁹ origine rei te/
nent ꝗ volūtate peccauit/ qñ libero ⁊ ad fa
ciendū ⁊ ad nō faciendū motu animi nō ca/
rebat/eiꝗ ab ope malo abſtinēdi/ſūma po/
teſtas erat. Qđ manichei de tenebraꝝ gen
te nō dicūt/quā fabuloſiſſime inducūt: eāꝗ
naturā ſemꝑ malā/nunꝗ bonā fuiſſe cōten/
L dūt. Illud autē ꝗri pōt quō dixerim: Etiā ſi
De duab⁹ aīa ſūt aīe: qđ interim incertū ē/ corporeis offi/
bus.ca.13.b. cijs non pctō ſed natura dedite: noſꝗ ꝗꝗ
ſint inferiores/ aliqua tñ interiore vicinita/
te cōtingāt: nō illas iō malas haberi opor/
tere/ q2 ⁊ nos cū eas ſeꝗmur ⁊ corporea dili
gim⁹ mali ſum⁹: qñquidē de illis h dixi/de
qb⁹ ſupi⁹ loꝗ ceperā dicēs: Queꝗ etiā ſi ꝗdē
cōcedat inferiore alio genere aīarū nō illici
ad turpia: nō inde cōficiunt/aut illas natu/
ra malas eſſe/aut iſtas ſūmū bonū. De his
eñ diſputationē vſꝗ ad hūc locū perduxi:
vbi dixi: Etiā ſi ſūt aīe: qđ interim incertuꝫ
ē/corporeis officijs nō pctō/ſꝫ natura dedi/
te ⁊c̄. Queri ꝗ pōt/cur dixerim: qđ interim
incertū ē: cū prorſus dubitare nō debuerim
nō eſſe tales aīas. Sꝫ h idō dixi: q2 exptus
ſū ꝗ dicerēt diabolū ⁊ angelos ei⁹ bonos eē
in genere ſuo: ⁊ i ea natura in ꝗ eos creauit
de⁹ ordine ꝓprio tales ꝗles ſunt: ſed nobis
malū eſſe/ſi illiciamur ⁊ ſeducamur ab eis:
ſi autem caueam⁹ eos atꝗ vincam⁹/ decoꝝ
atꝗ glorioſū. Et h ꝗ dicūt videntᷣ ſibi vt id
ꝓbent de ſcripturis adhibere idonea teſti/
monia: vel illud qđ ſcriptū ē in libro iob cū
Iob.40. diabolus deſcriberet: Hoc ē initiū figmēti
dñi qđ fec̄ ad illudēdū ab angelis ſuis: Ut
Pſ.103. illud in pſalmo centeſimo tertio: Draco hic
quē finxiſti ad illudēdū ei. Quā ꝗſtionē q2
nō aduerſus manicheos ꝗ hoc nō ſentiūt/
ſed aduerſus alios ꝗ h ſentiunt ſuſcipienda

eſſet atꝗ ſoluēda pertractare atꝗ enodare
tūc volui: ne librū multo ꝗ vellē facerē lon
giorē: cū viderē etiā ſi hoc cōcederet/ tñ de/
bere manicheos ac poſſe conuinci: introdu/
centes inſaniſſimo errore/naturā mali eter/
no bono coeternā. Ideo ꝗ dixi: qđ interim
incertū eſt: nō ꝙ ego inde dubitarem: ſed ꝙ
inter me ⁊ illos ꝗs ita ſapere inuenerā / nō/
dum eſſet iſta ꝗſtio diſſoluta: quā tñ in alijs
longe poſteriorib⁹ libris meis de geneſi ad
lřam ſm ſcpturas ſctās ꝗnta potui manife
ſtatione diſſolui. Alio loco: Propterea inꝗ M
corporea diligēdo peccamus / q2 ſpiritalia De duab⁹ aīa
diligere/ ⁊ iuſticia iubemur/ ⁊ natura poſſu/ bus.ca.13.b.
mus: ⁊ tunc in genere nr̄o optimi ⁊ btiſſimi
ſum⁹. Ubi ꝗri pōt/cur natura et nō gr̄a po/
tius dixerim. Sed ꝯ manicheos de natura
ꝗſtio vſabatᷣ: Et vtiꝗ id agit gr̄a/ vt ſana/
ta natura qđ viciata nō pōt/poſſit ꝑ eū ꝗ ve Math.18.
nit ꝗrere ⁊ ſaluū facere qđ perierat. Quā tñ
gratiā etiā tūc recolēs oraui ꝓ familiariſſi/
mis meis ꝗ mortifero illo adhuc tenebantᷣ
errore/ ⁊ dixi: De⁹ magne/ de⁹ oīpotens/ de⁹
ſūme bonitatis/quē inuiolabilē ⁊ incorru/
ptibilē/atꝗ immutabilē credi atꝗ intelligi
fas eſt: trina vnitas quā catholica eccleſia
colit: ſupplex oro expt⁹ in me miſericordiā
tuā/ne hoīes cū ꝗbus mihi a pueritia in ho
minū victu fuit ſūma cōſenſio/ in tuo cultu
a me diſſentire ꝑmittas. Sic vtiꝗ orans/iā
fide retinebā: nō ſolū cōuerſos ad deū gr̄a
ei⁹ adiuuari/vt ꝓficiant ac ꝑficiantᷣ: vbi ad/
huc dici pōt ꝓ merito cōuerſionis illoꝝ iſtā
dari gratiā/ verūetiā vt conuertantᷣ ad deū
ad ipſam dei gratiā ꝑtinere: qñquidē ꝓ eis
oraui qui erant ab illo nimis auerſi/ atꝗ vt
ad illū conuerterentᷣ oraui.

Capitulorū libri/ de duab⁹ animab⁹ ꝯtra manicheos/ ſcti augu- ſtini recollecta annotatio.

1 Opinionis falſe recitatio: ⁊ quō aīa eē nō poſſit ſi vita careat participata.
2 Secundo arguit cōtra manicheoꝝ opinionē: ac argumentū de ſepeliendis mortuis ſoluit.
3 Lamentatᷣ errores ſuos: et ꝙ aīa ꝗuis intellectualis luce melior ſit oſtēditᷣ.
4 Qꝫ anima quoꝗ ſenſitiua in muſca luce preſtantior ſit.
5 Quō intelligibilia omnia/ ꝗuis deteſtanda/ i ſuo genere ſenſibilib⁹ ꝓferātᷣ.
6 Quare lucis creator de⁹ eſſe dicatᷣ / vitiorū autē minime: et an inter intelligibilia animi vitia ſint numerāda.
7 Quō omne genus aīarū ſit ex deo: licet de infidelib⁹ dicatᷣ: Nō eſtis ex deo.

8 Sicut ſine dei cognitiõe nihil ſcimus: ita nec vnde malum ſit ſcire ſine deo poterimus.

9 De retractiuis auguſtini/ quo mīnꝰ veri agnitionē aſſequeretᷓ.

10 Q ꝫ iniuſticia peccantes tenet ſola voluntas: cuius ⁊ diffinitio ponitᷓ/ itē ꝗ declaratio.

11 Quid ſit peccatum.

12 Quantũ voluntatis peccatiꝗ definitiones aduerſus manicheoꝝ de animabus errores valeant.

13 Concludit nõ duo eſſe genera animarũ ſ ꝫ vnũ: duo autē bonarũ rerũ genera.

14 Ex poſſe peccare ⁊ penitere manicheoꝝ confutatur error.

15 Ut in dei cultu ſecũ ꝯſentiant ꝗ ab ineunte pueritia ſibi iuncti fuerũt/ deũ precatur.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi/ liber de duabus aīabꝰ cõtra manicheos/ incipit.

Opinionis falſe recitatio: et quõ anima eſſe nõ poſſit ſi vita careat participata: Ca.I.

Pitulāte dei miſericordia diruptis ⁊ derelictis manicheoꝝ laqueiſ tandē catholice gremio reſtitutũ/ libet ꝯſiderare nũc ſaltē ac deplorare illā meā miſeriam. Multa eñ erāt ꝗ facere debui/ ne tā facile ac diebꝰ paucꝭ religionis veriſſime ſemina mihi a pueritia ſalubriter inſita/ errore vel fraude falſorũ fallaciũ ve hoim effoſſa ex animo pellerentᷓ. Nā primo animaꝝ illa duo genera ꝗbus ita ſingulas naturas ꝓpriaſꝗ tribuerũt/ vt alterũ de ipa dei eſſe ſubſtantia: alterius ꝟo deũ nec conditorē quidē velint accipi: ſi mecũ ſobrie diligenterꝗ ꝯſideraſſē/ mente in deũ ſupplici ⁊ pia: fortaſſe mihi ſatagenti apparuiſſet: nullā eē qualēlibet vitā ꝗ nõ eo ipſo ꝗ vita eſt et inquantũ oino vita eſt/ ad ſummũ vite fontē principiũꝗ ꝑtineat: qđ nihil aliud ꝗ̄ ſũmũ ⁊ ſolũ veruꝗ deũ poſſumꝰ ꝯfiteri. Quapropter illas aīas ꝗ a manicheis vocantᷓ male: aut carere vita ⁊ aīas nõ eē/ neꝗ ꝗcꝗ̄ velle ſeu nolle/ appetere vel fugere: aut ſi viuerēt vt et anime eſſe poſſent/ et aliqđ tale agere quale illi opinarentᷓ: nullo mõ eas niſi vita viuere: ac ſi chriſtũ dixiſſe ꝯſtaret/ vt ꝯſtat: Ego ſum vita: nihil eſſe cauſe cur nõ omnes animas: cũ aīe niſi viuendo eſſe nõ poſſint. per chriſtũ/ id eſt per vitā/ creatas et condi

1. Retract. ca.15.b.

Ioh.14.a.

tas fateremur.

Secundo arguit contra manicheorũ opinionē: ac argumētũ de ſepeliendis mortuis ſoluit: Ca.II.

Uod ſi tpe illo ꝗſtionē de ipſa vita ⁊ de participatiõe vite mea cogitatio ferre actᵗ cõſentire nõ poſſet: ꝗ ꝑfecto magna ē et multũ ſerene diſputatiõis inter doctiſſimos indigēs/ illõ inſpicere fortaſſe valuiſſem: ꝙ oñi homini ſeſe ſine ſtudio partiũ bñ cõſiderāti manifeſtiſſime apparet: oñe qđ ᵗſcire ⁊ noſſe dicimur/ aut ſenſu corporis/ aut intelligentia nos habere cõprehenſũ: Senſus aũt corporis etiā vulgo ꝗnꝗ numerari: viſum/ auditũ/ odoratũ/ guſtũ atꝗ tactũ: ꝗbus oībus intelligentiā longe altꝗ ꝑſtare ⁊ excellere quis mihi nõ vel ingratꝰ impiuſꝗ cõcederet? Quo cõſtituto atꝗ firmato illõ ꝯſeꝗ: vt cũcta ꝗ tactu ⁊ viſu vel ꝗlibet alio mõ corporaliter ſentirentᷓ/ tanto eſſent inferiora atꝗ his ꝗ intelligendo aſſequerentᷓ/ quāto ipſos ſenſus intelligentie cedere viderēmꝰ. Q ꝛobrē cũ oīs vita ⁊ ob hoc oīs aīa nullo corporis ſenſu/ ſed ſolo intellectu ꝑcipi queat: ſol autē iſte atꝗ luna omniſꝗ lux/ ꝗ mortalibꝰ his oculis cernitᷓ: ab ipſis ꝗ̄ manicheis/ vero ⁊ bono deo tribuēda eē dicatᷓ: ſũma eſſet dementia id ꝑdicare ꝑtinere ad deũ/ qđ ꝑ corpꝰ intuemur: quodꝗ nõ ſolũ animo/ ſ ꝫ ipſa ſublimitate animi/ mēte ſcꝫ atꝗ intelligētia caperemꝰ. i. vitā/ ꝗliſcũꝗ illa diceretᷓ tñ vitam eodē deo auctore priuandā ⁊ viduandā putare. Nũ eñ ꝗd ſit viuere quāꝗ ſecretũ ab omni corporis ſenſu: ꝗ̄ꝗ oino incorporeũ ſi meipſũ inuocato deo interrogarē/ rñdere nõ poſſim? Aut nõ illi ꝗ̄ fateantᷓ: nõ ſolum viuere illas ꝗs deteſtantᷓ aīas/ ſ ꝫ etiā immortaliter viuere? Qđꝗ a chriſto dictũ eſt: Dimitte mortuos/ ſepelire mortuos ſuos: non oino nõ de viuentibꝰ/ ſ ꝫ de peccātibꝰ dictũ: ꝗ immortalis aīe ſola mors ē/ ſcribēte paulo: Mortua eſt vidua ꝗ in delitijs viuit: ſimul eñ ⁊ mortuā eſſe dixit ⁊ viuere: Quare non ego quāto decoloratiꝰ viuat peccatrix aīa/ ſ ꝫ illõ ipſũ tñ ꝙ viuat attenderē. Qđ ſi ꝑcipere niſi intelligēdo nõ poſſē/ credo veniret in mentē: tanto eſſe quamlibet animā luci/ quā ꝑ hos ſentimꝰ oculos ꝑferendā/ quanto intelligentiā ipſis oculis ꝑferremus.

A

Al. ᵗ ſuſtinere

Al. ᵗ diſcere

Quinꝗ ſenſus corporis

B

Matth.8.c.

1.Timoth.5.a.

Lamentatᷓ errores ſuos: ⁊ ꝙ aīa ꝗuis intellectualis luce melior ſit oſtenditur: Ca.III.

A

Ucem autē illā illi ꝗ̄ a patre chriſti eſſe cõfirmāt. Ego ne tandē ꝙ ab eo eſſet queꝗcũꝗ anima dubitarē? Ego ꝟo nõ

modo de anima / ſ de quouis etiā corpore
quin ab ipo eſſet nihil omnino/ne cū quidē
hō ſcȝ illius ętatı ambigerē/ſi forma qd eēt
quid ve formatū/quid ſpecies/ꝛ quid indu/
tum ſpecie: deinde quid hoꝝ cui cauſa eſſet
pie cauteꝗ cogitarē. Sed de corpe interim
taceo:de anima cōqueror/ de ſpontaneo et
viuido motu/de actu/de vita/de imortali/
tate. Deniꝗ cōqueror/ ꝙ aliquam rem iſta
oia ſine dei bonitate habere poſſe miſerri/
mus credidi:ꝙ quanta eſſent negligēter at/
tendi:hoc mihi gemēdū/ ꝰ deflendū puto.
Voluerē mecū hęc:loquerer mecū:deferrē
ad alios quęuis eſſet intelligendi:qm̄ nihil
eſſet in hoie qđ huic excellentię poſſemꝰ con
ferre/ ꝓponerem:vbi mihi ꝰ hoies/ſi modo
eſſent hoies/ cōceſſiſſent:q̄rerē vtrū his ocu
b lis viderēt:id eſt intelligerēt? Ubi negauiſ/
ſent:colligerem primo/longe eſſe ſenſui ocu
lorū iſtoꝝ intelligentiā mētis anteponēdā:
deinde ſubiungerē:id qđ re meliore ꝑcipere
mus neceſſario meliꝰ iudicandū. Quis hoc
non diceret? Ergo ꝑgerem quęrere: Ala illa
quā malā dicerēt/oculis ne ſentiret̄ iſtis/an
mēte intelligeret̄? Mente faterent̄. Quibꝰ
Al. † nolbus † oībꝰ inter nos cōueniētibꝰ atꝗ ꝯfirma/
tis/quid cōfiterent̄ oſtenderē:animā illam
ſcȝ quā execrarent̄/luce iſta quā venerarē/
tur eſſe meliorē:quādoquidē illa intellectu
mentis/hęc ſenſu corpis innoteſcit. Hic ve/
ro hęrerēt fortaſſe / ducēꝗ rationē ſequi re/
cuſarent: tanta eſt vis veternoſarū opinio/
num/ꝛ diu defenſę atꝗ creditę falſitatı. Sȝ
ego inſtarē magis hęrentibꝰ nō aſpere/non
pueriliter/nō peruicaciter:repeterē quę con
ceſſa ſunt: ꝛ q̄ eſſent cōcedenda monſtrarē:
Hortarer vt in cōmune ꝯſulerent/ viderent
certe quid nobis negandū eſſet: vtrū intel/
lectū iſtis carneis luminibꝰ ꝑferēdū: an ex/
cellentiꝰ eſſe/qđ animi excellentia q̄ȝ qđ vili
ſenſu corporis cognoſcit̄/ falſum putarent:
an illas animas quas alienigenas crederēt
tantū intelligēdo/id eſt ipſa animę excellen
tia ſciri poſſe nollent fateri:an ſolem ac lu/
nam/nō niſi iſtis oculis notos fieri velient
abnuere. Q̄ ſi nihil horū niſi abſurdiſſime
atꝗ impudentiſſime negari poſſe animad/
uerterent:ſuaderē nō eos oportere dubita/
re iſtam lucē quā colendā ꝑdicarēt/eſſe ani/
ma illa viliorē/quā fugiendā monerēt.

Q̄ aīa quoꝗ ſenſitiua in muſca luce preſtantior ſit: Ca.IIII.

a Tāꝗ hic forte turbati a me quęre/
rent: Num etiam muſcę animā huic
luci pręſtare cenſerem? Reſpōderē etiā:nec
Al. † formatio me terreret muſca/ꝙ parua ē/ſ ꝙ viua † fir/
maret. Quęrit̄ eñ / quid illa membra tam
exigua vegetet:quid huc atꝗ illuc ꝓ natu/
rali appetitu tantillū corpuſculū ducat: qđ
currentes pedes in numerū moueat: quid
volantis pennulas moderetur ac vibret?
Qđ qualecūꝗ eſt bene cōſiderantibus/ in
tā paruo tā magnū eminet/vt cuiuis fulgo
ri perſtringenti oculos ꝑferatur.

Quomodo itelligibilia omnia quamuis deteſtanda/in ſuo genere ſenſibilibus preferant̄: Ca.V.

c Erte quod nemo dubitat/quicquid
intelligibile eſt omni ſenſibili et ob
hoc huic etiam luci diuinis legibus
antecellit: Quid enim cognitione percipi/
mus quęſo/ſi hoc nō percipimus aliud eſſe
mente intelligere/aliud ſentire per corpus:
ꝛ prius illud ab hoc poſteriore incompara/
bili ſublimitate diſtare:ideoꝗ nō poſſe in/
telligibilia ſenſibilibus preferri/cū ipſe in/
tellectus tantū ſenſibus ꝑferat̄? Hinc illud
etiam fortaſſe cognoſcerēȝ/qđ conſequens
eſſe manifeſtuȝ eſt: cū iniuſticia ꝛ intempe/
rantia / cęteraꝗ animi vitia nō ſentiantur/
ſed intelligantur:quomodo fiat vt etiā iſta
quę deteſtamur ꝛ damnanda cenſemus:ta/
men quoniā intelligibilia ſunt/anteire hāc
lucem queant:cū in ſuo genere iſta laudan
da ſit. Suggeritur enim animo bene:ſed eo
ſubijcienti primo nō oē quod laudamus
omni qđ vituperamus eſſe anteponendū:
Neꝗ eñ qꝛ laudo purgatiſſimū plumbū/
ob hoc illud vituperando auro pluris ęſti/
mo: In ſuo eñ genere quidꝗ cōſiderandū
eſt. Improbo iuriſconſultuȝ multas leges
ignorantē: ſed eū tamen probatiſſimo ſu/
tori ſic pręfero/vt ne comparādū quidē pu/
tem: At iſtum laudo/ꝙ ſuę artis peritiſſimꝰ
ſit:illum autem ꝙ ſuā profeſſionem minus
impleat iure reprehēdo. Ex quo reperire de
berem lucem iſtā ꝙ in genere proprio per/
fecta eſſet iure laudari:tamen quia ſenſibi/
lium rerum numero includit̄/ qđ genus in/
telligibiliū generi cedat neceſſe eſt:infra in/
iuſtas et intemperantes animas/quoniam
ſunt intelligibiles eſſe deputandam:q̄ȝuis
iſtas non iniuria damnatione digniſſimas
iudicemus. Quęrimꝰ nāꝗ in his qđ conci/
lietur deo/non quod iſti fulgori pręferatur.
Quapropter quiſquis hoc lumē ex deo eſſe
contenderet/ non repugnarem: ſed magis
animas dicerem vitioſas/etiā non inquan/
tum vitioſę/ſed inquantū animę ſunt:deū
ſibi eſſe creatorē fateri oportere.

Quare lucis creator deus eſſe dicat̄/vitioꝝ aūt minime: ꝛ an inter itelligibilia animi vitia ſint numeranda: Ca.VI.

A Obiectio b Nec loco ſi quiſꝗ̃ illoꝝ cautuſ ꝛ vigi
lans/iā etiā ſtudioſioꝛ ꝙ̃ ptinacioꝛ
me admoneret:non de vitioſis ani/
mis/ſed de ipſis vitijs eſſe ꝗrendū:que qm̄
ſenſu corpoꝛis nō cognoſcerenť/nō niſi in/
telligibilia poſſe accipi:ꝗ ſi ſenſibilibꝰ om/
nibus āñcellūt:cur lucē deo auctoꝛi eſſe tri/
buendā inter nos cōueniret:vitioꝛum vero
auctoꝛē deum nemo niſi ſacrilegus diceret:
Reſpōderē homini/ſi aut ſtatim et repente
vt bonis dei cultoꝛibus ſolet diuinitꝰ inful
ſiſſet huiꝰſolutio ꝗſtionis:aut fuiſſet antea
ꝑparata:Quoꝝ ſi neutrū meruiſſē atꝗ̃ po/
R.ſ.ꝑrodiťa tuiſſem/cōcepta differrē:qđꝗ̃ eēt ꝓpoſitū
difficile eſſe ad dinoſcēdū atꝗ̃ arduū ꝯfite/
rer:Recurrerē in me:ꝓſternerer deo:alte in
gemiſcerē:ꝗrēs ne me in medio ſpacio quo
certis rationibꝰ ꝓmouiſſem herere pateret:
ne ancipiti ꝗſtione cogerer/aut intelligibi/
lia ſenſibilibus ſubmittere ac ſubdere/aut
ipſū vitioꝝ dicere auctoꝛē:cū eſſet vtrū vis
hoꝝ falſitatis impietatiſꝗ̃ pleniſſimū:nul/
lo modo poſſem exiſtimare ꝙ me ſic affectū
ille deſereret. Admoneret ergo ſuis illis in/
effabilibꝰ modis/ vt ꝯſiderarē etiā atꝗ̃ etiā
vtrū animi vitia/de qbus eſtuarē/inter in/
telligibilia numerāda eēnt. Qđ vt reperirē
propter imbecillitatē interioꝛis oculi mei/ꝗ
mihi peccatis meis iure accidiſſet/ aliquem
mihi ad inuiſibilia contuenda in ipſis viſi/
bilibus machinarer gradū:quoꝝ eſſet no/
bis nullo modo certioꝛ cognitio/ſed cōſue/
tudo fidentioꝛ. Itaꝗ̃ ſtatim quererē/qđ ad
ſenſū ꝓpꝛie ꝑtineret oculoꝝ: Inuenirē co/
loꝛes/quoꝝ pꝛincipatū lux iſta obtineret.
Hec em̄ ſūt ꝗ nullus alius ſenſus attingit:
Nā motꝰ coꝛpoꝝ/ꝛ magnitudines/ꝛ inter/
ualla/ꝛ figuras/ꝗuis et oculis/nō tñ ꝓpꝛie
ſed tactu etiā poſſe ſentiri: Unde colligerē
tanto ceteris coꝛpoꝛeis et ſenſibilibꝰ ꝑſtare
lucem/quanto alijs ſenſibus aſpectus eſſet
B illuſtrioꝛ. Electa igiť ex omnibus ꝗ coꝛpoꝛe
ſentiunť iſta luce ꝙ niterer/ꝛ in ꝙ gradū illā
inqſitionis mee neceſſario collocarē: ꝑgerē
attendere qđ agereť hoc mō/mecūꝗ̃ ita ſer/
mocinarer: Si ſol iſte tāta claritate ꝯſpicuꝰ
ꝛ diei luce ſufficiens vſꝗ̃ ad lune ſimilitudi
nē in cōſpectu nr̄o paulatim deficeret:num
aliud quicꝗ̃ oculis ſentiremꝰ ꝙ̃ lucē vtcūꝗ̃
fulgētē:lucē tñ ꝗrētes qđ fuerat nō vidēdo
ꝛ haurientes vidēdo qđ aderat: Nō ꝗ illū de
fectū videremꝰ ſꝫ lucē ꝗ defectui remaneret.
Cū aūt nō videremꝰ nō ſentiremꝰ: Quicqđ
em̄ ſentimꝰ aſpectu/non pōt nō videri:qua/
re ſi defectꝰ ille/neꝗ̃ viſu/neꝗ̃ alio ſenſu ſen
tireť:nō poſſet inť ſenſibilia numerari. Ni/
hil em̄ ſenſibile ē qđ ſentiri nō pōt. Refera/
mꝰ nūc ꝯſiderationē ad v̄tutē cuiꝰ intelligi/
bili luce ſplēdere animū ꝯuenientiſſime dici/
mꝰ. Porro ab hac luce v̄tutꝭ defectꝰ qđā nō
ꝑimēs animā/ſꝫ obſcurās vitiū vocať. Pōt
igiť recte vitiū ꝙ̃ aīe neꝗ̃ꝗ̃ inť itelligibilia
numerari: vt lucꝭ ille defectꝰ recte d̄ ſenſibi/
liū numero eximiť: Illud tñ ꝙ remanet aīe/
id ē hoc ipm̄ ꝙ viuit atꝗ̃ aīa ē/tā ē intelligi/
bile ꝙ̃ ſenſibile illud qđ in h̄ viſibili lumine
poſt defectū ꝗntūcūꝗ̃ fulgeret: ꝛ iō animā
inquātū aīa eſſet ꝛ vite ꝑticiparet/ ſine qua
nullo pacto aīa eſſe pōt/rectiſſime oībꝰ ſenſi
bilibꝰ anteferri. Quobꝛē maximi erroꝛis eſſe C
vllā animā dicere nō eē ex deo:ex ꝗ eſſe ſolē
lunāꝗ̃ gloꝛiaris. Qꝫ ſi iā placeret oīa ſenſi/
bilia noīare:nō mō ea ꝗ ſentiremꝰ/ſꝫ etiā ea
ꝗ nō ſentiēdo/tñ ꝑ coꝛpꝰ iudicaremꝰ:ſicut ꝑ
oculos tenebraſ/ꝛ ꝑ aures ſilētiū:ꝛ illas em̄
nō vidēdo/ et h̄ nō audiēdo coꝗſcimꝰ: Rur/
ſuſ ꝗ intelligibilia nō ea tñ ꝗ illuſtrata mē/
te ꝯſpicimꝰ: ſicuti ē ipa ſapiētia/ſꝫ etiā illa ꝗ
ipſiꝰ illuſtratiōis ꝑuatiōe auerſamur: vt eſt
inſipiētia: quā tenebraſ animi cōgrue dixe/
rim:nullā de v̄bo facerē cōtrouerſiā/ ſꝫ totā
ꝗſtionē facili diuiſione diſſoluerē: ſtatimꝗ̃
approbarē bñ attēdētibꝰ ſubſtātias itelligi/
biles ſenſibilibꝰ ſubſtātijs diuina ꝛ incoꝛru
pta v̄itatꝭ lege ꝑponi:nō earū ſubſtantiaꝝ
defectꝰ ꝗuis hos itelligibiles/illos ſenſibi/
les appellare vellemꝰ. Quapropť ꝗ ꝛ hec lu/
mina viſibilia/ꝛ illas itelligibiles aīas ſub/
ſtantias eſſe fatereñť:oīmodo eos cogi ſub/
limioꝛes partes animis ꝯcedere atꝗ̃ tribue
re:defectꝰ vero vtriuſꝗ̃ generis nō poſſe al
teros alteris anteponi:pꝛiuant em̄ tñ/ꝛ nō
eſſe indicāt qđ vſꝗ̃ꝗ̃ eandē vim habēt:ſi/
cut ipſe negatiōes: Nā cū dicimꝰ:nō ē aurū
ꝛ nō eſt virtus:ꝗuis inter aurū ꝛ virtutē ſit
plurimū:nihil tñ inter negatiōes ꝗs eis ad/
iunximꝰ diſtat. Uerū em̄ vero peius ē nō eē
virtutē ꝙ̃ nō eſſe aurū:nemo ſanꝰ hinc am/
bigit qđ nō ꝓpter ipſas negationes/ſꝫ ꝓpť
res qbus adiunguť accidere qs nō intelli/
gat: Auro em̄ v̄tus ꝗnto ꝑſtat/tāto ē v̄tu/
te ꝙ̃ auro carere miſeriꝰ. Quobꝛē cū res in/
telligibiles ſenſibilibꝰ rebꝰ antecellūt:defe/
ctū l intelligibilibꝰ ꝙ̃ i ſēſibilibꝰ merito egri/
us toleramꝰ nō eos defectꝰ/ſꝫ ea ꝗ deficiunt
carius ꝛ vilius eſtimātes. Ex ꝗ iā illud appa
ret defectū vite ꝗ intelligibilis ē/multo mi/
ſerabilioꝛē eſſe ꝙ̃ huiꝰ ſenſibilis lucis/ꝙ ſcꝫ
multo ē carioꝛ intellecta vita/ꝙ̃ lux iſta cō/
ſpecta. Que cū ita ſint/ audebit ne qſꝗ̃ cū D
ſolē aut lunā/ et quicquid in ſideribꝰ/ qcqđ
deniꝗ̃ in h̄ igni nr̄o atꝗ̃ terreno luce viſibi
li effulget deo tribuat aīas ꝗſlibet ꝗ ꝓfecto
niſi viuēdo aīe ñ ſūt:cū tñ h̄ lumē vita ꝑce/

dat nolle cõcedere ex deo eſſe/et cũ ille verũ
dicat qui dicit: inquantum nitet ex deo eſt?
Ego ne tandẽ deus magne mentiar/ſi dicã:
inquãtũ viuit ex deo eſt? Nõ vſqꝫadeo q̃ſo
Al. † ſocietas †cęcitas mentis/ſuppliciaqꝫ augeant aiorũ/
vt hec hoies nõ intelligãt: ſed q̃d mõ illorũ
error/aut pertinacia ſeſe haberet. His ergo
fretus armatuſqꝫ rõnib⁹/credo cũ ad eos rẽ
ita ꝯſideratã ꝑſpectãqꝫ detuliſſẽ: ⁊ cum his
placide cõtuliſſẽ / vererer ne mihi q̃ſqꝫ eorũ
alicui⁹ momẽti eẽ videret: ſi aut intellectũ/
aut ea q̃ intellectu nondũ ꝑfecte ꝑciperent
ſenſui conarent ꝓferre / aut ſaltem cõpara/
re corporeo/ vel his reb⁹ q̃ ad eundẽ ſenſum
noſcẽdũ ſiliter ꝑtinerẽt. Quo ꝯſtituto quĩ il/
li mihi vel q̃ſqꝫ negare auderet: aias quãtũ
velit malas: tñ qm̃ aię eſſent/intelligibiliũ
rerũ numero ꝯtineri: neqꝫ illas ꝑ defectũ in/
telligi? Si q̃dẽ aię nõ alio eſſent niſi q̃ viue/
rẽt: Licet eñ ꝑ defectũ itelligerent vitioſę:
q͛ ꝟtutis egeſtate vitioſę: non tñ ꝑ defectũ
aię/q͛ viuẽdo aię. Nec fieri põt vt vitę ꝓſen
tia ſit cauſa deficiẽdi: cũ tãto q̃ſqꝫ deficiat/
quãto deſerit a vita. Omĩmodo igit cũ pa/
teret non poſſe vllas aias ab eo auctore ſe/
parari/a q̃ lux iſta nõ ſepararet: iã q̃cq̃d af/
ferrent nõ acciperẽ: monerẽqꝫ potius vt eos
mecum ſequi mallent: qui omne quicquid
eſſet/ qm̃ eſſet/ inquantũcunqꝫ eſſet/ex vno
deo eſſe ꝑdicarent.

Quõ omne gen⁹ aiaꝝ ſit ex deo: licet de infidelibus dicatur: Non eſtis ex deo: Ca. VII.

A r Ecitarent aduerſus me voces illas
Joh.8.f. euangelicas: Uos ꝓpterea nõ au/
ditis: q͛ ex deo non eſtis / vos a pa/
Joh.1.a. tre diabolo eſtis: Ego qꝫ ꝯ recitarẽ: Oia ꝑ
ipſũ facta ſunt/et ſine ipſo factũ eſt nihil: et
1.Cor.8.b. illud apli: Un⁹ de⁹ ex q̃ oia: et vnus dñs ie/
Roma.11.d. ſus chriſtus ꝑ quẽ oia/in q̃ oia: ipſi gloria:
hortarerqꝫ hoies/ ſi tñ hoies inuenirẽ/ nihil
nos iã q̃ſi cõperiſſe ꝓſumerem⁹: ſed q̃rerem⁹
poti⁹ magiſtros nr̃os: q̃ ſententiarũ iſtarũ
q̃ nobis inter ſe pugnare viderent/pacẽ cõ/
cordiãqꝫ monſtrarent. Nã in vna atqꝫ eadẽ
Joh.1.a. auctoritate ſcripturarũ/cũ alibi ſonaret/oia
Joh.8.f. ex deo: et alibi: vos non eſtis ex deo: qm̃ li/
bros temere cõdẽnare nefas eſſet: quis non
videret peritũ doctorẽ cui q̃ſtionis hui⁹ ſo/
lutio nota eſſet/ inueniendũ fuiſſe: q̃ ꝓfecto
1.Cor.2.d. ſi eſſet bon⁹ intellector/et vt diuinit⁹ dictus
hõ ſpiritalis: qm̃ neceſſario fateret veris ra
tionib⁹/ q̃s de intelligibili ſenſibiliqꝫ natu/
ra quantũ potui tractaui atqꝫ diſſerui: imo
eas ipſe multo meli⁹/ ⁊ ad docendũ aptius
aperiret: nihil ab eo aliud de hac queſtione
audirem⁹/niſi quẽadmodũ fieri poſſet: vt ⁊

nullũ aiarũ gen⁹ non eſſet ex deo: ⁊ recte tñ
peccatorib⁹ ⁊ infidelib⁹ diceret: Nõ eſtis ex Joh.8.f.
deo? Nã et nos fortaſſe implorato ſ auxiliũ B
deo/facile videre poſſem⁹/aliud eſſe viuere:
aliud peccare: ⁊ qꝫqꝫ vita † in peccat. ſ cõpa Al. †peccãtis
ratione iuſtę vitę mors appellata ſit: vtrũqꝫ 1.timoth.5.a.
tamẽ in homie vno poſſe inueniri/ vt ſimul
ſit viuus atqꝫ peccator: ſed q͛ viu⁹ ex deo/q͛
peccator nõ ex deo: In q̃ diuiſione vtimur
ex parte de duabus q̃ noſtrę ſententię cõpe
tit: vt cũ dei cõditoris oipotentiã inſinuare
volum⁹/etiã peccatorib⁹ dicamus q͛ ex deo
ſint. Dicim⁹ eñ his qui aliq̃ ſpe continent:
dicim⁹ animantib⁹: dicim⁹ rationalib⁹: dici/
mus ꝑ oſtremo qđ ad rem maxime attinet
viuentib⁹ q̃ oia ꝑ ſeipſa diuina ſunt mune/
ra. Cũ aũt malos arguere ꝓpoſitũ eſt: recte
dicim⁹: Nõ eſtis ex deo: Dicim⁹ eñ ſe a ꝟita/ Joh.8.f.
te auertentib⁹ infidelib⁹/facinoroſis/flagi/
tioſis/⁊ qđ noie vno totũ cõtinet pctõrib⁹:
q̃ rurſus oia ex deo non eſſe quis dubitet?
Itaqꝫ chriſt⁹ peccatorib⁹ idipſũ q͛ peccato/
res erãt ⁊ ſibi nõ credebãt coarguens: quid
mirũ ait/ ſi nõ eſtis ex deo: ex alia pte illa ſal/
ua manente ſentẽtia: q͛ oia ꝑ ipſũ facta ſũt:
⁊ oia ex deo. Nã ſi chriſto nõ crederẽ/chriſti
aduentũ repudiarẽ: chriſtũ nõ reciperẽ: cer/
tum iudiciũ eſſet animarũ q̃ nõ ſunt dei: et
ideo dictũ eſſet: Uos ꝓpterea nõ auditis/
qm̃ ex deo non eſtis: quõ vera eſſet vox illa
apli/in ipſo euãgelij memorabili principio
q̃ dictũ eſt: In ſua ꝓpria venit/⁊ ſui eũ non Joh.1.a.
receperũt. Uñ ſui/ ſi nõ recepeſt: aut vnde
ideo nõ ſui/q͛ nõ receperũt: niſi q͛ hoies pec
catores/eo q͛ ſunt hoies/ad deũ: eo vero q͛
peccatores/ ad diabolũ ꝑtinẽt: Hic q̃ partẽ
naturę tenuit q̃ ait: Sui eũ nõ recepeſt: ille
volũtates/ qui ait: Nõ eſtis ex deo: euãge/
liſta eñ dei opera cõmẽdabat: chriſtus ho/
minũ peccata coercebat.

Sicut ſine dei cognitione nihil ſcimus: ita nec vnde malũ ſit ſcire ſine deo poterimus: Ca. VIII.

Jc fortaſſe q̃s dicat: Unde ipa pec/ B
b cata/ ⁊ omnino vnde malũ? Si ab ho
mine/vnde hõ? Si ab ãgelo/vñ an/
gelus? Quos ex deo eẽ: cũ dicit: quis recte
vereqꝫ dicat/ vident tñ imperitis ⁊ min⁹ va
lentibus acriter res abditas intueri: q̃ſi per
quandã catenã ad deũ mala ⁊ peccata con/
necti. Hac queſtione illi regnare ſe putant:
quaſi vero interrogare ſit ſcire: vtinam id
eſſet: nemo me ſciẽtior reperiretur. Sed ne/
ſcio quomõ ſepe in altercando magnę quę/
ſtionis ꝓpoſitor perſonam magni doctoris
oſtẽdat/plerũqꝫ ipſo quem terret in eo de q̃
terret indoctior. Itaqꝫ iſti multitudini ſe ꝓ/

ferendos arbitrant̄:q̄ꝛ pores interrogāt q̄ꝺ
cū multitudine ignorāt. Sed ſi eo tp̄e q̄ cū
eis me nō ſicut iā diu ago/egiſſe nunc peni/
tet/mihi has rōnes depromēti ꝯ obiecīſſēt:
dicerem:queſo interim mecū cognoſcite q̄ꝺ
facillimū eſt. Si nihil pōt ſine deo fulgere:
multo min⁹ poſſe aliq̄d viuere ſine deo: Ne
in tantis mōſtris opinionū remaneam⁹/ vt
Al. † ſine deo neſcio q̄s aīas vitā†nō ex deo habere p̄dice
mus. Sic eñ fortaſſe ꝯtinget/ vt id q̄ꝺ me/
cū ignoratis.i.vnde ſit malū/ vel ſimul/vel
q̄libet ordine aliq̄ñ diſcam⁹. Quid eñ ſi co/
gnitio ſūmi boni ſine cognitione ſūmi mali
ꝯtingere hoī nō pōt? Non eñ noſſem⁹ tene/
bras/ſi in tenebris ſemꝑ eſſem⁹:ſed luc̄ no/
ticia cōtrariū ſuū nō ſinit incognitū. Sum/
mum aūt bonū: id eſt quo ſuperius eſſe ni/
hil poteſt: Deus aūt bonū/et deo ſuperius
nihil eſſe pōt: De⁹ igit̄ ſūmū bonū. Cogno/
ſcam⁹ ergo deū atq̄ nos illud q̄ꝺ ꝑpropere
querim⁹non latebit. Medıocris ne negocij
tandē vel meriti cognitionē dei eſſe arbitra
mini? Quod eñ vobis aliud p̄miū q̄ꝫ vi/
ta eterna promittitur/que dei cognitio eſt?
Ioh.17.a. Ait eñ magiſter deus: Hec eſt autem vita
eterna vt cognoſcāt te verū deū/et quē mi/
ſiſti ieſū chriſtū. Etenī aīa q̄uis ſit imortal̄:
tñ q̄ꝛ mors ei⁹ recte ꝺꝛ a dei cognitiōe auer/
ſio:cū ſe cōuertit ad deū/meritū ē eterne vi/
te ꝯſequēde: vt ſit eterna vita/ſicut dictū ē/
ipſa cognitio:cōuerti autē ad deū nemo ni/
ſi ab hoc mundo ſe auertat pōt. Hoc q̄ mi/
hi arduū ⁊ difficillimū ſentio:vobiſ ſi facile
eſt/ille ip̄e de⁹ viderit. Ego vellē credere/ni/
ſi me moueret ꝙ cū iſte mūdus / a quo auer
2.Cor.4.d. ti iubemur/viſibilis ſit:dixeritq̄ aplus: Ea
q̄ videnẗ/tp̄alia ſunt: q̄ autē non videntur/
eterna ſūt: Uos plus iſtoꝝ oculoꝝ q̄ꝫ mētiſ
iudicio tribuiſtis: apō q̄s nullā eſſe fulgen/
tem pennā q̄ nō ex deo fulgeat/⁊ eſſe viuen
tem animā q̄ nō ex deo viuat p̄dicaẗ et cre/
diẗ. Hec ⁊ his ſimilia vł illis etiā dicerē vel
mecū reputare poſſem: Nāq̄ deū oībus vt
ꝺꝛ viſcerib⁹ dep̄cans/⁊ ſcripturis q̄ntū lice/
at/intent⁹ etiā tunc fortaſſe talia vel dicerē
vel q̄ꝺ ſalutis aderat cogitarē.

De retractiuis auguſtini/quo minus veri agnitionē aſſequeretur: Ca.IX.

Al.⁊ admi/
rabiles Sed me duo q̄dā maxime
q̄ incautā illā etatē facile capiunt/p
ꝑ amicabiles attriuere circuit⁹: Quo
ruꝫ eſt vnū familiaritas neſcio quō repens
q̄dā imagine tanq̄ ſinuoſuꝫ aliq̄ꝺ vinculū
multipliciter collo inuolutū: Alterū ꝙ q̄dā
noxia victoria pene mihi ſemꝑ in diſputa/
tionib⁹ ꝓueniebat diſſerenti cū chriſtianis
īperit̄: ꝫ tñ fidē ſuā certatim vt q̄ſq̄ poſſet
defendere molientibus. Quo ſucceſſu cre/
berrimo gliſcebat adoleſcētis animoſitas/
et impetu ſuo in pertinacie magnū malum
imprudēter vrgebat/ Q̄ꝺ altercādi gen⁹ q̄ꝛ
poſt eoꝝ auditionē aggreſſus erā / quicq̄d
meo vł q̄licūq̄ ingenio vel alijs lectionib⁹
poterā/ ſolis illis libētiſſime tribuebā: Ita
ex illoꝝ ſermōib⁹ardor in certamina/ex cer/
taminū ꝓuentu amor in illos q̄tidie moue/
baẗ. Ex q̄ accedebat/vt q̄cq̄d dicerēt / miris
q̄buſdā modis:nō q̄ꝛ ſciebā/ſed q̄ꝛ obſtabā
verū eſſe ꝓ vero approbarē. Ita factū ē/vt
q̄uiſ pedetentim atq̄ caute tādiu ſequerer
hoīes nitidā ſtipulā viuenti aīe ꝓferentes:
Uerū iſta non poterā illo tp̄e ſenſibilia ab
intelligibilib⁹/carnalia ſcꝫ ab ſpiritalib⁹ di/
iudicare atq̄ diſcernere: Nō erat etatis:nō
diſcipline:nō cuiuſdā etiā ꝯſuetudinis: nul
loꝝ deniq̄ meritoꝝ: Nō eñ parui gaudij
felicitatiſq̄ res eſt. Ita tandē ne illud q̄deꝫ
arripere poterā q̄ꝺ ī oīm hoīm iudicio ſūmi
dei legib⁹ natura ipſa ꝯſtituit: Cuiuis eñ
hoīes/q̄s modo a cōmuni ſenſu generis hu
mani nulla dirupiſſet amentia/ q̄ velint ad
iudicādū ſtudia detuliſſent quālibet impe/
ritiā/quantācunq̄ etiā tarditatē.

Q꞉ iniuſticia peccātes tenet ſola voluntas:cui⁹ et definitio ponitur: itemq̄ declaratio: Ca.x.

Velim experiri quid mihi rñderēt ro/ A
ganti / vtrū eis peccaſſe videretur/
de cuius dormiētis manu ſcripſiſſet
alius aliquid flagitioſum? Oēs quis dubi
tet ita fuiſſe negaturos illō eſſe pctm̄:ita re/
clamaturos/vt etiā ſuccenſerent fortaſſe/ ꝙ
tali eos rogatione dignos putarē? A q̄bus
ego quoquo modo poterā recōciliatis et in
cōſiliū reſtitutis peterē:vt me aliud tā ma/
nifeſtuꝫ in omniū cognitione poſitū inter/
rogantē nō moleſte ferrent. Tūc quererē:ſi
nō dormiētis ſed ſciētis manu/q̄ mēbris tñ
ceteris vinct⁹atq̄ conſtrict⁹eſſet/q̄ſq̄ꝫ valen
tior aliq̄d ſimiliter feciſſet mali:vtꝝ quia id
noſſet/q̄uis id oīno noluiſſet / vllo peccati
noīe teneret̄? Et ꝯ mihi oēs mirātes ꝙ talia
ſciſcitarer/ſine cūctatiōe rñderent:nihil etiā
iſtū oīno peccaſſe. Quid ita: q̄ꝛ de q̄ neſci/
ente/ vel reſiſtere nō valēte q̄ſq̄ q̄ṗpiā mali
fecerit iuſte dānari nullo mō pōt? Atq̄ id/
ipſū cur ita eſſet:ſimilē oīb⁹ naturā ipſaꝫ ꝑ/
cunctarer humanā. Facile ꝑuenirē ad id q̄ꝺ
cuperē/iſto mō q̄rens: Quid ſi dormiēs ille
iā ſciret q̄d ali⁹ de manu ei⁹factur⁹ eēt:et de
induſtria ſe plus potus/etiā ne expgiſceret̄
ſomno dederet/ vt aliquē iurando falleret:
num ei quicq̄ꝫ ſomnus ad innocētiā ſuffra/
garet̄? Quid aliud illi q̄ꝫ nocentē hoīem ꝑ/

De duabus animabus cōtra manicheos

nunciarēt? Quid ſi ⁊ ille vinctus eſt/ vt ali-
quē ſimiliter ꝯtenta defenſione deciperet:
quid ei tandē vt pctō careat illa vincula ꝓ-
fuerūt: cū q̄ꝫ his obſtrict⁹ reuera reſiſtere nō
valeret: ſicut ille dormiens quid tūc fieret
oīno neſciret? Nūqd nā igit̄ dubitandū eſt
B qn peccaſſe ambo iudicarent̄? Quib⁹ con-
1. Retract. ca.15.c. ceſſis colligerē/ nuſq̄ꝫ ſcꝫ niſi in volūtate eē
2. ſen. diſ. 41. peccatū: cū mihi auxiliaretur etiam illud ꝙ
ca. illius etiā iuſticia peccātes tenet ſola mala volūtate:
q̄uis qḋ voluerint iplere nequerit. Quiſq̄ꝫ
ne me iſta tractantē poſſet dicere/ in rebus
obſcuris abditiſq̄ꝫ verſari: vbi ꝓpter intelli
gentiū paucitatē vl̄ fraudis vel oſtētatiōis
ſuſpitio naſci ſolet: ſecedat pauliſper illa in-
telligibiliū ſenſibiliumq̄ꝫ diſtinctio: Nulla
mihi fiat inuidia ꝙ tardas animas ſubtili-
um diſputationū ſtimulis perſequor. Lice-
at mihi me ſcire viuere/ liceat mihi ſcire me
velle viuere: In q̄ ſi ꝯſentit̄ gen⁹ humanū/
tam nobis cognita eſt voluntas noſtra q̄ꝫ
vita. Neq̄ꝫ cū iſtā ſcientiā ꝯfitemur/ metu-
endū eſt/ ne nos q̄ſq̄ꝫ falli poſſe conuinciat:
hocipſuꝫ eīm falli nemo pōt/ ſi aūt nō viuat
aut nihil velit: nō me arbitror q̄cq̄ꝫ obſcurū
attuliſſe: ⁊ vereor ne cuiq̄ꝫ magis ꝙ hec ni-
miū manifeſta ſunt videar eſſe culpandus:
1. Retract. ca.15.c. Sꝫ quorſū tēdāt ꝯſiderem⁹. Nō igit̄ niſi vo
luntate peccat̄: nobis volūtas nr̄a notiſſi-
ma ē: Neq̄ꝫ eīm ſcirē me velle/ ſi qḋ ſit volū-
Voluntas quid ſit tas ipſa neſcirē. Definit̄ itaq̄ꝫ iſto mō: Vo-
15. q.1. c.1. luntas ē animi mot⁹/ cogēte nullo ad aliqḋ/
2. ſen. diſ. 41. vl̄ nō amittēdū/ vel adipiſcendū. Cur q̄ ita
ca. illi⁹ etiā. tūc definire nō poſſū? An erat difficile vide
et.26. ca. vo- re inuitū volēti eē ꝯtrariū: ita vt ꝯtrariū ſi-
luntatē ipſā. niſtrū dextro eſſe dicim⁹/ nō vt nigrū albo?
et.35. ca.1. Nā eadē res ſimul ⁊ nigra ⁊ alba eſſe nō po
teſt: duoꝝ aūt i medio q̄ſq̄ꝫ poſit⁹/ ad alteꝝ
ſiniſter ē/ ad alteꝝ dexter: ſimul qdē vtrūq̄ꝫ
vn⁹ hō/ ſ3 ſimul vtrūq̄ꝫ ad vnū hoīem/ nul-
lo mō: ita inuit⁹ ⁊ volēs/ ſimul eſſe qdeꝫ vn⁹
anim⁹ pōt/ ſ3 vnū atq̄ꝫ idē nolle ſimul ⁊ velle
nō pōt: Cū eīm q̄ſq̄ꝫ inuit⁹ aliqḋ facit/ ſi eum
roges vtrū id facere velit: nolle ſe dicit: Itē
ſi roges vtrū id velit nō facere: velle r̄ndet.
Ita inuitū ad faciendū/ ad nō faciēdū autē
volentē reperies: id eſt eīm vnū animū vno
tp̄e habentē vtrūq̄ꝫ/ ſed aliud atq̄ꝫ aliud ad
C ſingula referētē. Cur hec dico? Quia ſi rur-
ſum q̄ram⁹ q̄ꝫ ob cauſā id inuit⁹ faciat/ cogi
ſe dicat: Nā ⁊ oīs inuit⁹ faciēs cogit̄: ⁊ oīs q
cogit̄ ſi facit/ non niſi inuit⁹ facit. Reſtat vt
volēs a cogēte ſit liber: etiā ſi ſe q̄ſpiā cogi
putet. Et hoc eīm mō oīs q volēs facit nō co
gitur: ⁊ oīs q nō cogit̄/ aut volens facit/ aut
nō facit: hec cū in oīb⁹ hoīb⁹ q̄s interrogare
nō abſurde poſſum⁹/ a puero vſq̄ꝫ ad ſenē/
a ludo litterario vſq̄ꝫ ad ſoliū ſapientis na-
tura ipſa ꝓclamet: cur ego nō viderē tūc in
definitione volūtatis ponēdū eſſe/ cogente
nullo/ qḋ nūc q̄ſi experientia maiore cautiſſi-
mus poſui? At ſi h̄ vbiq̄ꝫ manifeſtū ē/ et nō
doctrina ſed natura oībus promptū: quid
reſtat qḋ videat̄ obſcurū/ niſi forte vllū la-
teat aliqḋ nos velle cū volum⁹/ ⁊ ad h̄ moue
ri animū noſtꝝ: idq̄ꝫ aut habere nos/ aut nō
habere: ⁊ ſi haberem⁹ retinere velle/ ſi nō ha
beremus acq̄rere? Quare aut nō amittere/
aut adipiſci aliqḋ vult oīs q vult. Q̄obrē
ſi oīa iſta luce clariora ſunt/ ſicuti ſunt: neq̄ꝫ
mee tm̄/ ſ3 noticie generī humani veritatis
ipſi⁹ liberalitate donata: cur illo etiā tp̄e di-
cere nō poſſē: Volūtas ē mot⁹ aī cogēte nul
lo ad aliqḋ/ vl̄ nō amittēdū/ vl̄ adipiſcēdū?

Quid ſit peccatum. Ca.XI.

Icet aliq̄s: Et hoc te aduerſū mani-
D cheos qḋ adiuuaret? Expecta. Sine
ꝓus etiā pctm̄ definiam⁹/ qḋ ſine vo
lūtate eſſe nō poſſe oīs mens apud ſe diui-
nitus ꝯſcptū legit. Ergo pctm̄ ē volūtas re Pctm̄ qḋ ſit
tinēdi vel cōſequēdi qḋ iuſticia vetat: et vn̄ 1. Retract.
liberū ē abſtinere: q̄ꝫ ſi liberū nō ſit/ nō eſt ca.15.f.
volūtas. Sed malui groſſi⁹ q̄ꝫ ſcrupuloſius 2. ſen. diſ. 35. ca.1.
definire etiā rem. Nec hi libri obſcuri mihi
ſcrutādi erāt vn̄ diſcernerē neminē vitupe-
ratione ſupplicio ve dignū: q aūt id velit qḋ
iuſticia velle nō ꝓhibet: aut id nō fac̄ qḋ fa-
cere nō pōt: Nōne iſta cantāt ⁊ i mōtib⁹ pa-
ſtores/ ⁊ in theatris poete/ et indocti i circu-
lis/ ⁊ docti in bibliothecis/ ⁊ magiſtri i ſcho-
lis/ et antiſtites in ſacris locis/ ⁊ in orbe ter-
rarū gen⁹ humanū? Q̄ꝫ ſi nemo vitupatiōe
vl̄ dānatiōe dign⁹ ē/ aut nō ꝯ vetitū iuſticie
faciēs/ aut qḋ nō pōt nō faciēs: oē aūt pctm̄
vl̄ vituperādū ē vl̄ dānādū/ q̄s dubitet tūc
eſſe pctm̄/ cū ⁊ velle iniuſtū ē ⁊ liberū nolle?
et ideo definitionē illā ⁊ verā/ ⁊ ad itelligēdū
eē facillimā/ ⁊ nō mō nūc ſ3 tūc q̄ꝫ a me potu
iſſe dici: Pctm̄ ē volūtas retinēdi vel ꝯſeq̄n
di qḋ iuſticia vetat: et vn̄ liberū ē abſtinere.

Quātū volūtatis pctiq̄ꝫ defini-tiones aduerſus manicheorū de aiabus errores/ valeant. Ca.XII.

A Se nūc videam⁹ qḋ nos hec adiuua
a rent. Primuꝫ oīm/ vt nihil amplius
deſiderarē/ totā cauſā quippe finirēt.
Nā quiſquis ſecreta conſcientie ſue legeſq̄ꝫ
diuinas penit⁹ nature inditas apud animū
intus vbi expreſſiores certioreſq̄ꝫ ſunt/ cōſu
lens has duas definitiones volūtatis atq̄ꝫ
pcti veras eſſe ꝯcedit: totā manicheoꝝ here
ſim pauciſſimis ⁊ breuiſſimis/ ſ3 plane inui-

ctiſſimiſ ratiūculſ ſine vlla cūctatiōe ꝯdēnat.
Erroꝛ manicheoꝝ de duabus aīabꝰ Qꝺ ſic cōſiderari pōt: Duo aīarū genera eē
dicūt: Unū bonū: qꝺ ita ex deo ſit vt nō ex
aliq̄ materia/ vel ex nihilo ab eo factū/ ſed
de ipſa eius omnino ſubſtātia pars quedā
proceſſiſſe dicaꝛ: Alterū aūt malū qꝺ nulla
proꝛſus ex pte ad deū ptinere creditur cre-
dendūq̄ cōmēdāt. Et iꝺo illꝺ ſūmū bonū/
h vero ſūmū malū eſſe p̄dicāt: atq̄ iſta duo
genera fuiſſe aliq̄n diſcreta/ nūc eſſe cōmix-
B ta. Genus quidē cōmixtiōis huiꝰ et cauſam
nōdū audierā: Sed tn̄ iam querere ceperā:
1. Retract. ca. 15. g. vtrū illud malū genꝰ animarū anteq̄ bono
miſcereꝛ habuiſſet aliquā volūtatē. Si eni
nō habebat/ ſine pctō atq̄ innocēs erat: et
iꝺ nullo mō malū. Si aūt iꝺo malū: q2 licet
eſſet ſine volūtate/ tāq̄ ignis: tn̄ ſi bonū at-
tigiſſet/ violaret atq̄ coꝛrūperet. Quātū ē
C nefas ⁊ naturā mali/ tantū valere ad cōmu-
tandā vllā dei ptē: ⁊ ſūmū illꝺ bonū coꝛru-
ptibile et violabile credere. Qꝺ ſi volūtas
inerat: pfecto inerat cogēte nullo motu ani-
mi ad aliq̄d/ vel nō amittēdū/ vel adipiſcē-
dū. Hoc aūt aliq̄d/ aut bonū erat/ aut bonū
putabaꝛ: Non eni aliter appeti poſſet. Sed
ſi ſūmo malo ante cōmixtionē quā p̄dicāt/
nullū vnq̄ bonū fuit: vnde igiꝛ ibi vel ſci-
entia vel opinio boni eſſe potuit? An nihil
volebāt qꝺ apud ſe eſſet: atq̄ illꝺ bonū ve-
rum qꝺ extra erat appetebāt? Iſta vo p̄e-
clara ⁊ magna laude p̄dicanda voluntas ē/
qua ſūmū appetiꝛ ⁊ verū bonū: Unde igi-
tur in ſummo malo motus animi tanta lau-
de digniſſimus? An ſtudio nocendi appete-
bant? Primo eodē reuoluiꝛ ratio: Qui eni
nocere vult: bono aliq̄ vult puare aliū ppt
aliqꝺ bonū ſuū. Erat igiꝛ in eis vel ſcientia
boni/ vel opinio: q̄ in ſūmo malo nullo mo-
do eſſe debebat. Deinde bonū illꝺ extra ſe
poſitum cui nocere ſtudebāt: vtrū omnino
eſſet vnde cognouerāt? Si intellexerāt/ q̄d
tali mente p̄clarius? An q̄cq̄ eſt aliud/ quo
magnis laboꝛibus oīs bonoꝝ poꝛrigaꝛ in-
tentio/ niſi vt ſummū illud ⁊ ſincerū bonū
intelligaꝛ? Qꝺ q̄ nūc vix paucis bonis iuſtꝭ
q̄ cōcediꝛ/ id tūc illud merū malū nullo bo-
no adiuuāte iā poterat? Si autē ille aīe coꝛ-
poꝛa gerebāt/ et id oculis viderāt: q̄ lingue/
q̄ pectoꝛa/ q̄ ingenia laudandis iſtis oculis
p̄dicandiſq̄ ſufficiūt: q̄bus vix pſit mentes
iuſtoꝛū adequari? quāta bona inuenimꝰ in
ſūmo malo? Si eni videre deū malū eſt/ nō
eſt bonū deꝰ: bonū eſt autē deꝰ: bonū ē igiꝛ
deū videre: ⁊ neſcio q̄d huic bono cōparari
queat. Poꝛro q̄ videre bonū ē: vn̄ fieri pōt
vt poſſe videre ſit malū? Qua ppter q̄ſq̄s/
vel ī illis oculis/ vel in iſtꝭ mētibꝰ fecit vt ab
his poſſit videri diuina ſubſtātia/ magnū ⁊
ineffabili laude digniſſimū bonū fecit. Si
autē nō factū/ ſꝫ ipm p ſe tale ac ſempiternū
erat: difficile h malo q̄cq̄ meliꝰ inueniꝛ. Po-
C ſtremo vt nihil boꝛū laudādoꝝ habeāt ille Rurſus cōfutat manicheoſ
aīe q̄ illoꝝ rōnibꝰ habere coguntꝛ: q̄rerē/ vtꝝ
aliq̄s an nullas aīas deꝰ dānat. Si nullas:
nullū meritoꝝ iudiciū ē/ nulla puidentia:
et caſu potiꝰ q̄ ratiōe mūdus adminiſtraꝛ/
vel potiꝰ nō adminiſtraꝛ: Non eni admini-
ſtratio caſibꝰ dāda ē. Hoc aūt ſi oībꝰ q̄libet
religiōe deuinctis credere nefas ē: reſtat vt
aut ſit aliquarū aīarū damnatio/ aut nulla
pctā ſint. Sed ſi nulla pctā ſunt: etiā malū
nullū. Qꝺ iſti ſi dixerint/ hereſim ſuā vno
ictu interficiūt. Cōuenit igitur mihi cū illis
aīas aliquas diuina lege iudicioq̄ dānari.
At he ſi bone ſūt: q̄ illa iuſticia ē? Si male/
natura/ an volūtate? Sed natura eſſe male 1. Retract. ca. 15. b.
aīe nullo mō queūt. Un̄ h docemꝰ? De ſu-
perioꝛibꝰ definitiōibꝰ voluntatis atq̄ pcti:
Quia dicere aīas/ et eē malas/ et nihil pec-
care/ plenū eſt dementie: dicere autem pec-
care ſine volūtate/ magnū delyramētū eſt:
et peccati reū teneri quēq̄/ quia nō fecit qꝺ 1. Retract. ca. 15. i.
facere nō potuit/ ſūme iniquitatis eſt/ et in- 2. ſen. diſ. 28. ca. ſimiliter
ſanie. Quobrē ille anime quicq̄d faciunt/ ſi 1. Retract. ca. 15. k.
natura nō voluntate faciunt: id eſt ſi libero 2. ſen. diſ. 27. ca. ſi igiꝛ grā
ad faciendū et ad nō faciendū motu animi
carent: ſi deniq̄ his abſtinēdi ab opere ſuo
poteſtas nulla concediꝛ/ peccato earum te-
neri nō poſſumus: At oēs fatemur ⁊ malas
aīas iuſte/ ⁊ eas q̄ nō peccauerūt iniuſte dā-
nari. Fatenꝛ igiꝛ eas malas eē q̄ peccāt: ille
aūt ſicut ratio docuit nō peccāt. Aīaꝝ ergo
malarū genꝰ neſcio qꝺ extra illꝺ qꝺ a mani-
cheis inducꝛ nullū ē: Nūc bonū illud genꝰ
videamꝰ/ qꝺ rurſus ita laudāt/ vt ipſā dei
ſubſtātiā dicāt eē. Quāto autē meliꝰ ē ſuū
oꝛdinē meritūq̄ q̄ſq̄ cognoſcat: nec ita ſacri-
lega ſupbia vētileꝛ/ vt cū ſe totiēs cōmuta-
ri ſentiat/ ſūmi illiꝰ boni/ qꝺ incōmutabile
pia ratio pfiteꝛ ⁊ docet/ credat eē ſubſtātiā.
Ecce eni cū manifeſtū ſit nō peccare aīas/
in eo q̄ nō ſūt tales q̄les eē nō poſſūt: Un̄
cōſtat iam neſcio q̄s illas inductitias nullo
mō peccare: ⁊ ppterea illas nō eſſe oīno: re-
linquiꝛ/ vt qui cōcedūt eē pctā/ nō inueniāt
quibꝰ ea retribuant/ niſi bono generi aīarū
⁊ ſubſtātie dei. Maxime aūt vrgenꝛ aucto-
ritate chꝛiſtiana: Nūq̄ eni negauerūt dari
veniā pctōꝝ/ cū fuerit ad deū q̄ſq̄ conuer-
ſus: nūq̄ dixerūt/ vt alia multa/ qꝺ ſcriptu-
ris diuinis hoc q̄ſpiā coꝛruptoꝛ inſeruerit:
Quibus ḡ pctā donanꝛ? Si alieni generis

illis malis/poſſunt ⁊ bonę fieri:poſſunt dei
regnū poſſidere cū chriſto. Quo iſti q̄ ne-
gant/nec habent alterū genus niſi earū q̄s
de ſubſtantia dei eſſe phibent:reſtat vt non
ſolum etiā ipſas/ſed ipſas ſolas peccare fa-
teantur.Ego autē nihil pugno ne ſolę pec-
cent:peccant tamē: etenim mali cōmixtio-
ne cogunt̄: Si ita cogunt̄ vt reſiſtēdi pote-
ſtas nulla ſit/nō peccant:ſi eſt in poteſtate
ſua reſiſtere/⁊ ꝓpria voluntate cōſentiunt:
cur tanta bona in ſūmo malo?Cur hoc ma-
lum in ſummo bono per doctrinā illoꝝ co-
gimur inuenire:niſi quia neq꜃ illud malū ē
qđ ſuſpitione inducunt:neq꜃ hoc ſūmū bo-
num qđ ſupſtitione ꝑuertunt?

Concludit non duo eſſe genera animaꝝ ſed vnū:duo autē bonaꝝ rerum genera: Ca.xiii.

A Et ſi de duob⁹ iſtis generib⁹ animaꝝ
a delyrare illos et errare docuiſſē:aut
certe ipſe didiciſſē qđ remanere non
poterat: cur mihi iā de vlla re audiendi aut
ꝯſulēdi viderent̄?An vt diſcerē hinc oſtēdi
animarū duo eſſe genera:q᷑ in deliberando
nūc in malā partē/ nūc in bonā nutat aſſen
ſio? Cur nō magis hoc ſignū eſt vni⁹ aię/q̄
libera illa voluntate huc et illuc ferri / hinc
atq꜃ hinc referri pōt? Nā mihi cum accidit/
vnū me eſſe ſentio vtrūq꜃ ꝯſiderantē/alter-
utrū eligentē:ſꝫ plerūq꜃ illud libet/h̄ decet:
quorū nos in medio poſiti fluctuam⁹: Nec
mirū: Ita eñ nūc ꝯſtituti ſum⁹ vt ⁊ p carnē
voluptate affici/ ⁊ per ſpm̄ honeſtate poſſi-
mus:quare nō duas aīas hinc fateri cogor:
Poſſum⁹ eñ melius et multo expedit⁹ in-
telligere duo genera rerū bonarū: quoꝝ tñ
neutrū ab auctore deo ſit alienū/vnā aīam
ex diuerſis afficere partib⁹ / inferiore ac ſu-
periore:vel qđ recte ita dici poteſt/exterio-
re atq꜃ interiore : Ita ſunt duo genera quę
ſenſibiliū ⁊ intelligibiliū nomīe pauloante
tractauim⁹:q̄ carnalia ⁊ ſpiritalia libentius
⁊ familiarius nos vocam⁹.Sꝫ factū eſt no-
bis difficile a carnalib⁹ abſtinere:cū panis
veriſſimus noſter ſpiritalis ſit.Cum labore
nāq꜃ nūc edim⁹ panē:Neq꜃ eñ nullo i ſup-
plicio ſumus peccato trāſgreſſionis morta-
les ex imortalib⁹ facti. In eo cōtingit/vt cū
ad meliora conātib⁹ nobis cōſuetudo facta
cū carne/⁊ peccata noſtra quodāmodo mi-
litare cōtra nos/⁊ difficultatē nobis facere
cęperint:nōnulli ſtulti aliud gen⁹ animarū
qđ nō ſit ex deo / ſuperſtitione obtuſiſſima
ſuſpicentur:Quę etiā ſi eis cōcedatur infe-
riore alio genere animarū nos illici ad tur-
pia:nō inde ꝯficiunt/aut illas naturas ma-
las ee/aut iſtas ſummū bonū: Fieri eñ pōt
vt ꝓpria illa voluntate appetendo qđ non
licebat/hoc eſt peccando ex bonis factę ſint
malę/ ruſuſq꜃ fieri bonę poſſint : ſed vt ſic
q̄diu manēt in peccato/ad ſeſe alias occul-
ta quadā ſuaſiōe traducāt.Deinde vt oino
malę nō ſint/ſꝫ in ſuo genere q̄uis interiore
opus ꝓpriū ſine vllo peccato exerceāt:iſtę
autē ſuperiores q̄bus actionē longe p̄ſtan-
tiorem rerū moderatrix iuſticia ſumma tri-
buerit/ſi illas inferiores ſequi ⁊ imitari vo-
luerint/ peccādo fiunt malę:nō quia malas
ſꝫ q̄ male imitant̄. Ab illis eñ agitur pro-
priū/ab iſtis appetitur alienū: vnde illę in
ſuo gradu manēt: iſtę ad iferiora mergunt̄:
Velut cū hoies formā ſectāt̄ : pulchre nāq꜃
incedit quadrupedans equus/at ſi hoc hō
pedibus manibuſq꜃ imitetur/ quis eū vel
paleariū cibo dignū putet? Recte igit̄ ple- B
rumq꜃ improbamus imitantē/cū eū quem
imitatur ꝓbam⁹: Improbamus aūt/nō q̄
nō ſit aſſecutus/ſed quia omino aſſequi vo
luit: In equo eñ ꝓbamus illud:cui quātū
prępoſnimus hominē/ tantū offendimur q᷑
inferiora ſectāt̄. Quid inter ipſos hoies in
emitenda voce? Nōne qđ prępco bene facit/
etiā ſi clarius ac meli⁹ id faciat† ſenator/in- Al. ꝑ pretor
ſanus eſt? Celeſtia ſuſpice:lucens luna lau-
datur/ſuoq꜃ curſu atq꜃ vicibus bene conſi-
derantibus ſatis placet:tamē ſi eā ſol velit
imitari:fingamus eñ eos poſſe habere hu-
iuſmodi voluntates:cui nō ſumme ac iure
diſpliceat? Ex q̄bus illđ eſt/qđ intelligi vo
lo:Etiā ſi ſunt animę/ qđ interim incertum 1. Retract.
eſt/ corporeis officijs non pctō/ ſed natura ca.15.l.
deditę: Noſq꜃ q̄q̄ ſint inferiores/aliqua ta
men interiore vicinitate cōtingāt: nō illas
ideo malas haberi oportere/quia et nos cū
eas ſequimur ⁊ corporea diligimus mali ſu
mus. Propterea eñ corporea diligēdo pec 1. Retract.
camus/quia ſpiritalia diligere ⁊ iuſticia iu- ca.15.m.
bemur ⁊ natura poſſumus:⁊ tunc in noſtro
genere optimi ⁊ beatiſſimi ſumus.Quobrē
quid habeat argumēti ęſtuans in vtramq꜃
partē deliberatio/modo in peccatū prona/
modo in recte factū ſubuecta: vt duo aīarū
genera : q̄rū alteri⁹ natura ex deo ſit/alteri⁹
nō ſit cogamur accipere/cū alias tot cauſas
alternātes cogitatiōes cōijcere liceat. Sed
hęc obſcura eſſe ⁊ incaſſum ab animis ſipi-
entib⁹ quęri/ q̄ſquis bon⁹ rerū exiſtimator
eſt/ videt:Quare illa potius q̄ de volunta-
te atq꜃ peccato dicta ſunt : illa inq̄ q̄ ſūma
iuſticia neminē ratione vtentē ignorare p-
mittit : illa q̄ ſi auferant̄ nobis/ nihil aliud
eſt vnde diſciplina virtutis inchoet̄ / nihil

Al. tmore vñ a vitiorū mole ſurgatur: etiā atqȝ etiā ɔſiderata / ſatis clare ac dilucide manicheorū hereſim falſam eſſe conuincunt.

Ex poſſe peccare ⁊ penitere / manicheorū ɔfutatur error: Ca. xiiii.

A b Verū ſiue ē qḋ de penitēdo nunc dicā: Nā vt inter oēs ſanos ɔſtat: et qḋ ipſi manichei nō ſolū fatentur / ſ et ſcipiūt: vtile ē penitere pcti. Quid ego nūc i hanc rē diuinarū ſcpturarū teſtimonia q̄ vſqȝq̄qȝ diffuſa ſunt / colligā? Vox ē etiā iſta nature: Neminē ſtultū rei hui⁹ noticia deſeruit: Hoc nobis niſi etiā penit⁹ inſitū eſſet / pirem⁹. Pōt aliqs dicere / nō ſe peccare: nō ſibi autē eſſe ſi peccauerit penitēdū: nulla barbaries dicere audebit. Que cū ita ſint: q̄ro ex duob⁹ illis generib⁹ aiarū / cui⁹ ſit penitere pcti? Scio quidē neqȝ illi⁹ eē poſſe q̄ male facere / neqȝ illi⁹ q̄ bñ facere nō pōt: quare vt eorū v̄bis vtar: ſi aiam tenebrarū pcti penitet: nō ē de ſbſtātia ſūmi mali: Si aiam lucis / nō ē de ſubſtātia ſūmi boni. Penitēdi eñ affectio illa q̄ pdeſt / ⁊ male feciſſe penitētē / ⁊ bñ facere potuiſſe teſtatur: quō igitur nihil ex me mali eſt / ſi ego perperā feci: aut quō me recte penitet ſi ego nō feci? Audi ptē alterā: Quō ex me nihil boni eſt / cui bona volūtas ineſt? Aut quō me recte peB nitet ſi nō leſit? Quobrē aut negēt iſti eē penitēdi magnā vtilitatē / vt nō ſolū a chriſtiano noie / ſ ab oñi etiā vel imaginaria rōne pellantur: aut aiarū illa duo genera / vnū ex q̄ nihil mali / alterū ex q̄ nihil boni ſit / dicere atqȝ docere iā deſināt: qḋ ſi faciant / manichei eſſe vtiqȝ iā deſinēt: Nā tota illa ſecta iſta bicipiti / vel poti⁹ p̄cipiti aiarū varietate fulcitur. Ac mihi qdē ſatis ē ſic ſcire q̄ manichei errent / vt ſcio penitendū eē pcti: ⁊ tñ ſi nūc amicorū meorū aliquē / q̄ vſqȝ adhuc illos audiēdos putat / cōpellā iure amicitie ⁊ ei dicā: Scis ne vtile eē cū q̄ſqȝ peccauerit penitere? Sine dubitatiōe ſe ſcire iurabit. Si q̄ te fecero ita ſcire falſaȝ eē manicheorū hereſim / deſiderabis ne q̄d ampli⁹ eſſe poſſit i hac rōne deſiderare? Rñdeat. Bñ. Bñ qdē hucuſqȝ. Sȝ cū oñdere cepero certas neceſſariaſqȝ rōnes / q̄ illā ppoſitionē adamātinis vt ðr catenis innexe ɔſequūtur / rēqȝ totā ad ɔcluſionē q̄ illa vertitur ſecta pduxero: negabit ſe forſitā ſcire vtilitatē illā penitēdi: quā nēo doct⁹ / nemo idoct⁹ ignorat / et potuiſſe ſcire ɔtēdet: cū dubitam⁹ ⁊ deliberamus duas i nob̄ aias: patrocinia ppria ſingulis q̄ſtiōis partib⁹ adhibere. O ɔſuetudo pcti / o comes pena pcti: vos me tūc a rerū tā manifeſtarū ɔſideratiōe auertiſtis: ſ nō ſētienti nocebatis: nūc i familiariſſimis meis ſimiter non ſentientib⁹ me iā vulneratis torquetiſqȝ ſentientem.

Vt i dei cultu ſecū ɔſentiāt q̄ ab incūte puericia ſibi iūcti fuerīt / deū

Trēdite iſta q̄ſo (p̄catur: Ca. xv.

a charıſſimi: veſtra ingenia bñ noui. Si mihi nūc vos q̄liſcūqȝ hoīs mētē rationēqȝ ɔceditis: multo certiora ſunt q̄qȝ ibi vel videbamur diſcere / vel magis credere cogebamur. De⁹ magne / de⁹ oipotēs / deus ſūme bonitatis: quē iuiolabilē atqȝ incōmutabilē credi atqȝ intelligi fas ē: trina vnitas / quā catholica eccleſia colit / ſupplex oro expt⁹ i me miſcōiaȝ tuā: ne hoīes cū qb⁹ mihi a puericia i hoīm victu fuit ſūma ɔſenſio i tuo cultu a me diſſentire pmittas. Video maxie expectari hoc loco / quō etiā catholicas ſcripturas a manicheis accuſatas vel tūc defenderē / ſicut dico caut⁹ eſſem: vel nūc defendi poſſe demonſtrē: Sȝ i alijs voluminibus deus adiuuabit ppoſitū meū: Nā huius iā quantuȝ arbitror immoderata parci ſibi poſtulat longitudo. 1. Retract. ca. 15. fi.

Sancti auguſtini hiponenſis epi / liber de duab⁹ aiab⁹ cōtra manicheos explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponēſis epi / in librū cōtra fortunatū quēdā manicheorū preſbyterū / ex hmo libro retractationū Argumentuȝ.

c Odē tpe p̄ſbyterij mei cōtra fortunatū quendā manicheorū p̄ſbyterū diſputaui: q̄ plurimū tpis apḋ hipponē vixerat: ſeduxeratqȝ tā multos / vt propter illos ibi eū delectaret habitare. Que diſputatio nobis altercātibus / excepta ē a notarijs veluti geſta ɔficerentur: nā ⁊ diē habet / ⁊ ɔſulē. Hāc i librū memorie mādandā ɔferre curauim⁹. Verſatur ibi q̄ſtio vñ ſit malū: Me aſſerēte exortū fuiſſe hoīs malū ex libero volūtatis arbitrio: Illo aūt / naturā mali deo coeternā pſuadere moliēte: ſ ɔſequēti die tādē ɔfeſſus ē / nihil ſe aduſus nos iuenire qḋ diceret: Nec ſane catholic⁹ fact⁹ ē: ſȝ tñ ab hippone diſceſſit. In h̄ libro illud qḋ dixi: Aiam dico eē factā a deo / vt cetera oīa q̄ a deo facta ſūt: ⁊ inter illa q̄ de⁹ oīpo- 1. Retract. ca. 16. A B Cōtra fortunatum: diſputatione pma. n.

tẽs fecit/ꝑncipalẽ locũ datũ eſſe animę: ita dixi vt h̄ generalit̃ de vniuerſa creatura rationali accipi vellẽ: q̃uiſ l ſcꝑturꝭ ſctis aīas dictas eſſe angeloꝝ/aut nõ oīno/ aut non poſſit facile repiri/ſicut ſup̄ iã diximꝰ. Jtẽ

C — *Contra fortunatũ diſputa. 2. c.* alio loco: Ego dico inquã pctm̃ nõ eẽ/ſi nõ ꝓpria volũtate peccet̃: vbi pctm̃ illud itelligi volui quod nõ ẽ etiã pęna pcti: Nã de

Contra fortunatum diſputa. 1. p. tali pęna dixi alibi l eadẽ diſputatione/qđ dicẽdũ fuit. Jteꝗ dixi: Et poſtea eadẽ ipa

Ad. ſprius. caro q̃ nos tn penis torſit l pctis manẽteſ

D — *Contra fortunatum diſputa. 2. c.* ſubijciat̃ nob̄ i reſurrectiõe: ⁊ nos nulla aduerſitate q̃tiat/q̃ minꝰ legẽ ⁊ ꝑcepta diuina ſeruemꝰ. Qđ nõ ita ẽ accipiẽdũ tãq̃ ⁊ l illo dei regno/vbi icorruptibile ⁊ imortale corpus habebimꝰ/de ſcꝑturꝭ diuinis lex ⁊ ꝑcepta ſumenda ſint: ſed qꝛ pfectiſſima ibi lex

Matth. 22. d. ęterna ſeruabit̃: ⁊ illa duo ꝑcepta de diligẽdo deo ⁊ ꝓximo: non l lectione/ſ l ipſa pfecta ⁊ ſempiterna dilectione tenebimus.

Eiuſdẽ diui aurelij auguſtini hipponẽſis epi ꝯtra fortunatũ quẽdã manicheoꝝ preſbyterꝝ/liber icipit.

A — **Q**Vinto calẽdas ſeptẽbrꝭ archadio auguſto bis/⁊ ruſino virꝭ clariſſimiſ ꝯſulibꝰ actꝭ/habita ẽ diſputatio aduerſũ fortunatũ manicheoꝝ ꝑſbyterꝝ l vrbe hipponenſiũ regionũ i balneis ſoſſij ſub ꝑſentia ppl̃i.

Diſputatio prima. **Augꝰ.** Ego iã errorẽ puto/ quã antea veritatẽ putabã: vtrũ recte ęſtimẽ/a te ꝑſente audire cupio. Jn primis ſummũ errorẽ puto omĩpotentẽ deũ/in quo vna nobis ſpes eſt/ex aliqua parte violabilẽ aut corruptibilẽ/aut coinquinabilẽ credere. Hoc veſtrã herẽſim affirmare ſcio: nõ quidẽ his v̾bis q̃bus nũc vſus ſum: Nã ⁊ vos interrogati ꝯfitemini deũ eſſe incorruptilẽ ⁊ omĩno inuiolabilẽ ⁊ incoinq̃nabilẽ: Sed cũ cęperitis cętera exponere: cogimini eũ corruptibilẽ/ penetrabilẽ/ ⁊ coinquinabilẽ ꝓfiteri.

B — Dicitis em̃ aliã neſcio quã gentẽ tenebrarũ aduerſus dei regnũ rebellaſſe: Deũ autẽ omĩpotentẽ (cũ videret quanta labes et vaſtitas immineret regniſ ſuiſ/niſi aliquid aduerſę genti opponeret et ei reſiſteret) miſiſſe hanc virtutẽ: de cuius cõmixtione cũ

E — malo ⁊ tenebraꝝ gente mundus ſit fabricatuſ. Hinc eſſe ꝙ hic animę bonę laborãt/ ſeruiunt/errant/corrumpunt̃: vt neceſſariũ haberent liberatorẽ/qui eas ab errore purgaret/⁊ a cõmixtione ſolueret: ⁊ a ſeruitute liberaret. Hoc ego nefas puto credere deum omĩpotentẽ aliquã aduerſam gentẽ timuiſſe: aut neceſſitatẽ eſſe paſſum/ vt nos in erumnas pręcipitaret. **Fortunatus.**

C — Quia te mediũ fuiſſe noſtrũ ſcio: id eſt inter manicheos adminiſtraſſe: iſta ſunt ꝑncipalia fidei noſtrę. De conuerſatione hic agitur: de quibus falſis criminibus pulſamur. Ex te ergo ꝑſentes audiãt boni viri/ vtrũ ſint vera ſup quibus criminamur et appetimur/an ſint falſa. Etem̃ ex tua doctrina/ et ex tua expoſitione et oſtenſione poterunt verius ſcire noſtrã conuerſationem/ ſi a te fuerit ꝓdita: Jnterfuiſti orationi? **Augꝰ.** Jnterfui: Sed alia queſtio eſt

D — de fide: alia de moribꝰ: Ego de fide propoſui: Sꝫ illi q̃ aſſunt/vt dicꝭ ſi malũt audire de moribꝰ: nec ipſã q̃ſtionẽ defugio. **Fortunatus.** Purgare me prius volo penes conſcientiã veſtrã: penes quãz polluimur ex idonei viri teſtimonio: ⁊ qui mihi et nũc idoneus eſt/⁊ in futura iuſti iudicis examinatione chriſti: ſi ea quę iactãtur vidit l no-

E — bis vel conſecutus ẽ. **Augꝰ.** Ad aliud vocas/cum ego de fide ꝓpoſuerim. De moribus autẽ veſtris plene ſcire poſſũt qui electi veſtri ſũt: Noſtis autẽ me nõ electũ veſtrũ/ſed auditorẽ fuiſſe. Jtaq̃ q̃uis et ora- *De vtilitate credendi. ca. 1. & 2.* tioni veſtrę interfuerim: vt interrogaſti: vtrum ſepatim vobiſcũ habeatis aliquam orationẽ/ deus ſolus poteſt noſſe/ et vos. Ego tamẽ in oratione in qua iterfui/nihil turpe fieri vidi: ſed ſolũ contra fidem animaduerti/quam poſtea didici et ꝓbaui: ꝙ contra ſolẽ facitis orationẽ. Pręter hoc in illa oratiõe veſtra nihil noui cõperi. Quiſquis autem vobis opponit queſtionẽ aliquam/de moribus electis veſtris opponat. Quid aũt inter vos agatis qui electi eſtis/ ego ſcire non poſſum. Nã ⁊ euchariſtiã audiui a vobis ſępe ꝙ accipiatis: tempus autem accipiendi cũ me lateret/ quid accipiatis / vñ noſſe potui? Jtaq̃ ſerua ſi placet queſtionẽ de moribus/ vt inter electos veſtros diſcutiatis/ſi diſcuti poteſt. Mihi fides data eſt a vobis quã hodie improbo. De ipa ꝓpoſui: Ad propoſitũ meũ mihi re-

F — ſpondeatur. **Fortunatus.** Et noſtra ꝓfeſſio ipſa ẽ ꝙ incorruptibilis ſit deꝰ: ꝙ lucidus / ꝙ inadibilis / intenibilis / impaſſi-

bilis/eternã lucem et ꝓpriam habitare:
ꝙ nihil ex ſeſe corruptibile ꝓferat: nec te/
nebras/nec demones/nec ſathanã/nec ali/
qͣd aduerſũ in regno eius repiri poſſit: Qui
autẽ ſimilẽ ſaluatorẽ dixiſſe verbũ/natũ
a ↄſtitutione mundi cũ mundũ fabricaret/
poſt mundi fabricã inter hoĩes veniſſe: di/
gnas ſibi animas elegiſſe ſancte ſue volũ/
tati/mandatis ſuis celeſtibus ſãctificatas:
fide ac ratiõe imbutas celeſtiũ rerũ ipõ du
ctore: et hinc iterũ eaſdẽ animas ad regnũ
dei reuerſuras eſſe/ſm ſanctã illius pollici/
Ioh.14.a. tationẽ qui dixit: Ego ſũ via/veritas et ia/
nua. Et/Nemo põt ad patrem ꝑuenire niſi
Ml.tuos ꝑ me. His reb⁹ ꝛ nos credimus/q: alie ſunt
anime: id ẽ alio mediãte nõ poterũt ad re/
gnũ dei reuerti/niſi ꝑ ipſum repererint ve/
ritatẽ/viam ꝛ ianuam. Ipſe eñ dixit: Qui
Ioh.5.b. me videt/videt et patrẽ meũ. Et: Qui ĩ me
crediderit/ mortẽ nõ guſtabit in eternũ: ſ
trãſitũ faciet de morte ad vitã/ꝛ in iudiciũ
nõ veniet. His reb⁹ credim⁹: et hec ratio fi/
dei noſtre: ꝛ ꝓ virib⁹ animi noſtri mãdatis
ei⁹ obtẽperare/vnã fidẽ ſectãtes/hui⁹ trini/
tatis patris et filij et ſpũſſcti. Aug⁹. Has
aĩas q̃s de morte ad vitã ꝑ chriſtuʒ venire
fatemini/q̃ cauſa ꝑcipitauit ĩ mortẽ? For.
Hinc iã digneris ꝓſequi ꝛ contraire/ſi nihil
G preter deum? Aug⁹. Immo tu dignare
rñdere id qͦ iterrogaris: has aĩas q̃ cauſa
morti dederit. For. Immo tu dignare di
cere/vtꝝ aliqͣd ſit preter deũ: an oĩa in deo
C ſint. Aug⁹. Illud ego reſpondere poſſum
qͦ me dñs noſſe voluit: deũ neceſſitatem
nullã pati poſſe: et neq̃ ex aliq̃ parte vio/
lari atq̃ corrũpi: Qͦ cũ tu quoq̃ fatearis/
quero q̃ neceſſitate huc miſerit aĩas/ quas
dicis ꝑ chriſtũ redire? For. Qͦ tu dixiſti/
q: hucuſq̃ tibi de⁹ reuelauit/ꝙ incorrupti/
bilis ſit: ꝛ mihi ratio q̃renda eſt/queadmo/
dum anime ꝛ ob quã cauſam iſtũ in mũdũ
venerint/vt merito nũc eas ꝑ vnigenitum
filiũ ſuũ/ac ſui ſimilẽ de hoc mũdo libera/
H ret/ſi nihil preter ipſũ. Aug⁹. Nõ debem⁹
fruſtrare tantos q̃ ꝑſentes ſunt: ꝛ de q̃ſtiõe
ꝓpoſita ire ad aliud. Si cõfitemur ambo/
ſi nobis cõcedim⁹ eſſe incorruptibilẽ et in/
uiolabilẽ deũ: et nihil pati potuiſſe: ex quo
eſt cõſequẽs vt falſa ſit hereſis veſtra/ que
dicit/deũ cũ videret imminere vaſtitatẽ ac
labem regnis ſuis/miſiſſe ↄtutẽ q̃ cũ tene/
braꝝ gente pugnaret: et ex ea cõmixtione

hinc noſtras aĩas liberaret: breuis eſt q̃ ra/
tio mea ꝛ quãtũ exiſtimo lucis pleniſſima:
Si de⁹ nihil pati potuit a gẽte tenebrarũ/
q: inuiolabilis ẽ: ſine cauſa huc nos miſit/
vt nos hic erũnas patiamur. Si aũt aliqͣd
pati potuit/nõ eſt inuiolabilis: ꝛ decipitis
eos q̃bus dicitis eſſe inuiolabilẽ deũ. Hoc
eñ veſtra hereſis negat cũ cetera exponit.
For. Hoc ſentim⁹ qͦ nos inſtruit beatus I
apſus paulus qui dicit: Hoc ſentite in vo/ Phil.2.b.
bis quod ꝛ in chriſto ieſu: Qui cũ in forma
dei eſſet conſtitutus/nõ rapinã arbitratus
eſt eſſe ſe equalẽ deo/ſed ſemetipſum exina
niuit formã ſerui accipiens/in ſimilitudi/
nẽ hominũ factus ẽ et habitu inuentus vt
homo: humiliauit ſemetipſum/et factus ẽ
ſubditus vſq̃ ad mortẽ. Hoc ergo ſentim⁹
de nobis quod ꝛ de chriſto: qui cum in for
ma dei eſſet conſtitutus/factus ẽ ſubditus
vſq̃ ad mortem: vt ſimilitudinẽ animarũ
noſtrarũ oſtẽderet: Et quemadmodũ in ſe
mortis ſimilitudinẽ oſtendit/et ſe a patre
eſſe de medio mortuorũ reſuſcitatũ/eo mo
do ſentimus et de animabus noſtris futu
rum ꝙ per ipſum poterimus de hac mor/
te liberari: que aut aliena eſt deo: aut ſi ꝓ/
pria eſt dei/ꝛ miſericordia eius ceſſat/et li/
beratoris nomẽ/et opa liberantis. Aug⁹.
Ego quero quẽadmodũ in mortẽ veneri/
mus: ꝛ tu dicis quẽadmodũ de morte libe
remur. For. Ita apſus dixit quõ ſentire
debeamus de aĩabus nr̃is: qͦ chriſtus no
bis oſtendit: Si fuit chriſtus in paſſione ꝛ
morte/et nos: ſi volũtate patris deſcendit
in paſſionẽ ꝛ mortẽ/ꝛ nos. Aug⁹. Notũ ẽ K
oĩb⁹ catholicã fidem ita ſe habere/ꝙ dñs
noſter id eſt ↄtus ꝛ ſapientia dei: et verbũ
ꝑ qͦ facta ſunt oĩa: et ſine q̃ factũ eſt nihil/
ad liberationẽ noſtraʒ hoĩem ſuſcepit: In
ipõ hoĩe quẽ ſuſcepit/ demõſtrauit illa q̃
dicis: Nos autẽ nũc de ipſi⁹ dei ꝛ ineffabi/
lis maieſtatis ſubſtãtia q̃rim⁹/vtꝝ ei aliqͣd
nocere poſſit/an nõ poſſit. Si eñ poteſt ei
aliqͣd nocere/nõ eſt inuiolabilis. Si nõ po/
teſt ei aliquid nocere/quid ei factura erat
gens tenebraꝝ/contra quã dicitis bellũ ge
ſtum eſſe a deo ante conſtitutionẽ mũdi: ĩ
quo bello nos/id eſt animas quas mõ indi
gere liberatore manifeſtũ eſt/cõmixtas eẽ
oĩni malo/ꝛ morti implicitaſ aſſeritis? Re/
deo eñ ad iſtud breuiſſimũ: Si poterat ei
noceri/non eſt inuiolabilis: Si non pote/

rat/crudeliter huc nos miſit/vt iſta patia-
L mur. **For.** Ala deus eſt/ an nõ? **Aug⁹.**
Si iuſtũ eſt vt nõ interrogatis meis reſpõ-
deatur: ⁊ ego interroger/reſpõdebo. **For.**
Si in proprio agit anima? Hoc a te quero.
Aug⁹. Ego quidem quod interrogaſti
dicam: tñ illud memineris/te noluiſſe re-
ſpondere interrogatis meis: me autem tu-
is reſpondere. Si queris/vtrum a deo de-
ſcenderit anima: magna quidem queſtio
eſt. Sed ſiue a deo deſcendit/ſiue nõ: illud
de anima reſpondeo: non eſſe deum: ali-
ud eſſe deum/aliud animã. Deum eſſe in-
uiolabilẽ/incorruptibilẽ ⁊ impenetrabilẽ ⁊
incoinquinabilẽ: ⁊ qui ex nulla parte corrũ-
pi poſſit: ⁊ cui nulla ex parte noceri poteſt.
Animã ꝟo videmus ⁊ peccatricẽ eſſe/ et in
erumna ꝟſari/⁊ veritatẽ querere/et libera-
tore indigere. Hec mutatio anime oſtendit
mihi/ꝙ anima non ſit deus: Nã ſi ala ſub-
ſtantia dei ẽ: ſubſtãtia dei errat: ſubſtantia
dei corrumpit: ſubſtãtia dei violat: ſubſtã-
tia dei decipit: quod nefas ẽ dicere. **For.**
M Ergo negaſti animã ex deo eſſe q̃diu pec-
catis ⁊ vitijs et mundanis rebus deſeruit
et errore ducitur: Quod fieri non poteſt/
vt aut de⁹ hoc patiat/aut ſubſtantia eius.
Eſt eñ deus incorruptibilis/ et ſubſtantia
ei⁹ immaculata eſt ⁊ ſancta. Hic vero que-
ritur a nobis/vtꝝ anima ex deo ſit/ nec ne?
Quod nos fatemur et oſtendimus ex ſal-
uatoris aduentu/ex ipſius ſancta predica-
tione/ex ipſius lectione: dũ animabus mi-
ſeretur: et ſm ei⁹ arbitrium anima veniſſe
dicitur/vt eandẽ de morte liberaret/ ⁊ per-
duceret eam ad eternam gloriã/ et reſtitu-
eret patri. Quid vero de anima tuipſe di-
cis aut ſperas/vtrum ſit a deo/nec ne: ſub-
ſtantiã dei/ ex qua negas eſſe animã/ nul-
lis paſſionib⁹ poſſe ſubiacere? **Aug⁹.** Ani-
mam ſic negaui eſſe ſubſtantiã dei/ vt ne-
gem illam eſſe deum/ſed tamen ex deo au-
ctore eſſe: quia facta eſt ex deo: Aliud eſt
qui fecit/aliud quod fecit: Qui fecit/corru-
Lib. 83. q̃ſtio. q. 2. ptibilis eſſe omnino nõ poteſt: quod au-
tem fecit/omnino nõ poteſt equale eſſe il-
N li qui fecit. **For.** Nec ego dixi animã eſſe
Al. † factiõ ſimilẽ deo: Sed quia dixiſti †facturam eſſe
animaꝫ/et nihil preter deum: quero vnde
nam deus anime ſubſtantiaꝫ adinuenit?
Aug⁹. Tñ memento me reſpondere ad
ea que interrogas: te autem ad ea que in-
terrogo non reſpõdere. Animã dico eſſe fa- 1. Retract. ca. 16. b.
ctam a deo/ vt cetera oĩa que a deo facta
ſũt: et inter illa que deus omnipotẽs fecit
principalẽ locum datum eſſe anime. Si au-
tem queris/ vnde deus animã fecit: memẽ-
to me confiteri tecum eſſe deum omnipo-
tentẽ. Omnipotens autẽ non eſt/ qui que-
rit adiuuari aliqua materia vñ faciat qḋ
velit. Ex quo eſt conſequens/ vt ſm fidem
noſtrã omnia que deus fecit/ ꝑ verbum et
ſapientiã ſuam de nihilo fecerit. Sic eñ le-
gimus: Ipſe iuſſit ⁊ facta ſunt: ipſe mãda- Ps. 32.
uit ⁊ †creata ſũt. **For.** Ex iuſſione conſtãt Al. † ꝯſtituta
vniuerſa? **Aug⁹.** Ita credo: ſꝫ vniuerſa q̃
facta ſunt. **For.** Facta conſonãt: ſed quia O
inconuenietia ſibi ſunt/ac ꝑ hoc ergo con-
ſtat nõ eſſe vnã ſubſtantiã: licet ex vni⁹ iuſ-
ſione eadẽ ad compoſitionẽ mundi huius
et faciem venerint. Ceteꝝ rebus ipſis pa-
tet: quia nihil ſimile tenebre ⁊ lux: nihil ſi-
mile veritas ⁊ mendaciũ: nihil ſimile mors
et vita: nihil ſimile anima et corpus/ et ce-
tera his ſimilia que et nominibus et ſpe-
ciebus diſtant ab inuicem: Et merito dixit
ſe dominũ noſtrum: Arbor quã non plan- Matth. 15. b.
tauit pater meus celeſtis/eradicabitur/⁊ in
ignem mittetur: quia nõ affert fructus bo-
nos/et eẽ arborẽ radicandã. Hinc vere cõ-
ſtat ex ratione rerum/ ꝙ due ſunt ſubſtan-
tie in hoc mundo/ que ſpeciebus et nomi-
nibus conſtant: quarum eſt vna corporis/
alia vero eterna patris omnipotẽtis/quã
eſſe credimus. **Aug⁹.** Contraria iſta que P
te mouẽt vt aduerſa ſentiamus/ ꝓpter pec-
catum noſtrũ/id eſt ꝓpter peccatuꝫ homi-
nũ contigerũt: Nam oĩa deus ⁊ bona fe-
cit ⁊ bene ordinauit: peccatũ autem nõ fe-
cit: ⁊ h̃ ſolũ qḋ dicit malũ/ẽ volũtariũ nrm
pctm: ⁊ aliud gen⁹ mali qḋ ẽ pena peccati.
Cũ ğ duo ſint genera maloꝝ: pctm ⁊ pena
pcti: pctm ad deũ non ꝑtinet: pena pcti ad
vindicẽ ꝑtinet. Etenĩ vt bon⁹ eſt de⁹ q̃ oĩa
conſtituit: ſic iuſtus eſt vt vindicet in pec-
catum. Cũ ergo oĩa optime ſint ordina-
ta que videntur nobis nũc aduerſa eſſe: me-
rito cõtigit hominis lapſu/qui legẽ dei ſer-
uare noluit. Anime eñ rationali que eſt in
homine/dedit deus liberum arbitriũ. Sic
eñ poſſet habere merita/ ſi voluntate non
neceſſitate boni eſſemus. Cum ergo opor-
teat nõ neceſſitate ſed volũtate bonũ eſſe:
oportebat vt de⁹ anime daret liberꝫ arbi-

triū: Huic autē anime obtemperāti legib⁹
ſuis/oīa ſubiecit ſine aduerſitate: vt et cę
tera quę deus cōdidit ſeruirēt/ſi ⁊ ipſa deo
ſeruire voluiſſet: Si autē ipſa noluiſſet ſer/
uire deo: ea quę illi ſeruiebāt/in pęnā eius
cōuerterenť: Quare ſi recte oīa a deo or/
dinata ſunt/⁊ bona ſunt: ⁊ de⁹ nō patiť ma
lum. For. Nō patitur/ſed deus malū pręuenit. Aug⁹. A quo nihil paſſurus erat?
Q For. Hoc meū eſt q: ꝓuenire voluit/⁊ non
temere/ſed ꝟtute ⁊ ꝓſcientia. Ceterū nega
malū pręter deū eſſe: cum ꝑ pręcepta oſten
dit: quę ſunt alia quę ꝓter volūtatē ipſius
ſiūt? Pręceptū nō intercedit/niſi vbi eſt et
cōtrarietas: libera facultas viuēdi nō dať
niſi vbi eſt lapſus/ſm apoſtoli rationē/qui
Eph.2.a. dicit: Et vos cū eſſetis mortui delictis et
peccatis veſtris/in quibus aliquando am/
bulaſtis ſm magiſteriū hui⁹ mūdi/ſm prin
cipem poteſtatis aeris huius ⁊ ſpūs q/ nūc
operať in filijs diffidentię: in quibus ⁊ nos
⁊ omnes aliqñ cōuerſati ſum⁹ in deſiderijs
carnis noſtrę/faciētes voluntates ꝯſiliorū
carnis: et eramus naturaliter filij irę ſicut
⁊ cęteri. De⁹ aūt q diues ē in oīi miſericor
dia/miſertus ē nobis: Et cū mortui eſſem⁹
pctis/ꝯuiuificauit nos ī chriſto: cui⁹ gr̄a eſtī
ſalui facti: ſimul ⁊ ſuſcitauit/⁊ cum eo collo
cauit ī cęleſtib⁹ cū chriſto ieſu: vt oſtēderet
in ſęculis ſupuenīētib⁹ abūdātes diuitias
gratię ſuę in bonitate ſup nos in chriſto ie
ſu. Gratia eñ eſtis ſaluati ꝑ fidē: et hoc nō
ex vobis: Dei eñ donū ē: nō ex operib⁹/vt
ne quis gloriet: Ipſius eñ ſumus factura
creati in chriſto ieſu ī operibus bonis: quę
ꝓparauit deus vt in illis ambulem⁹. Pro/
pter qd memores eſtote/ꝙ aliqñ vos era/
tis gentes in carne/qui dicebamini prępu
tiū/ab ea quę dicitur circumciſio in carne
manufacta: quia eratī illo tp̄e ſine chriſto/
alienati a ꝯuerſatione iſrael/⁊ hoſpites te/
ſtamētoꝝ/ꝓmiſſionis ſpem nō habētes: ⁊
ſine deo ī hoc mūdo: Nūc aūt ī chriſto ieſu
vos qui aliqñ eratis longe/facti eſtis ꝓpe ī
ſanguine chriſti. Ipſe eñ ē pax noſtra q fe/
cit vtraq3 vnū: et medium parietē macerie
ſoluens inimicitias in carne ſua/legē man/
datoꝝ decretis euacuās: vt duos condat ī
ſemetipſū in vnū nouū hominē: faciēs pa/
cē/vt reconciliet ambos ī vno corpe deo/ꝑ
crucē/interficiens inimicitias in ſemetipo:
Et veniēs euāgeliçauit pacē vobis qui lō/
ge/⁊ pacē his qui ꝓpe: Qm̄ ꝑ ipſū habem⁹
vtriq3 in vno ſpū acceſſū ad patrē. Aug⁹. R
Iſta apoſtoli lectio quam recitare volui/
ſti: ſi non fallor/ꝓ mea plurimū et ꝯtra tu/
am fidē facit. Primo/quia ipm liberꝝ arbi/
triū quo ego dixi fieri vt anima peccet/ſa/
tis hic expreſſū ē cū peccata nominauit: et
cū reconciliationē noſtrā dixit fieri cū deo
ꝑ ieſum chriſtū. Peccādo eñ auerſi eram⁹
a deo: tenēdo aūt ꝓcepta chriſti recōcilia/
mur deo: vt q pctis mortui eram⁹ ſeruātes
ꝓcepta ei⁹ viuificemur: ⁊ pacē habeam⁹ cū
illo ī vno ſpū: a q alienati eram⁹/nō ſeruā/
tes mādata eius: ſicuti de homine qui pri/
mus eſt conſtitutus in fide noſtra prędica/
tur. Ergo nūc quęro abs te ſm eam lectio/ S
nē q̄ lecta eſt/quō habeam⁹ pctā ſi natura
ꝯtraria nos cogit facere qd facimus? Qui eñ
cogiť neceſſitate aliquid facere nō peccat:
Qui aūt peccat libero arbitrio peccat: q̄re
ſit nob pęnitētia impata/ſi nos nihil mali
fecim⁹/ſ3 gens tenebraꝝ? Quęro itē/indul
gētia pctōꝝ cui detur: nobis/an gēti tene/
braꝝ? Sed ſi genti tenebrarum dať indul
gentia peccatorū: regnabit et ipſa cū deo/
accipiens indulgentiā3 peccatorū. Si autē
nobis datur indulgentia peccatorū: mani
feſtum eſt quia volūtate peccauimus. Sa/
tis eñ ſtultū eſt ignoſcere ei qui nihil ma/
li fecit: Nihil autē mali fecit/qui nihil ſua
voluntate fecit. Hodie ergo anima polli/
cente ſibi deo indulgentiā peccatorū et re/
conciliationē ſi peccare deſtiterit/⁊ de pec/
catis pęnitentiā geſſerit: ſi reſpondeat ſm
fidem veſtrā ⁊ dicat: Quid eñ peccaui? qd
cōmerui? quid me expuliſti de regnis tuis/
vt cōtra neſcio quā gentē repugnarē? De/
preſſa ſum/ꝑmixta ſum/corrupta ſum ⁊ de/ Ar. ꝺ defectu
fecta ſum: Nō ē mihi ſeruatum liberꝝ arbi/
trium: Tu noſti neceſſitatē qua preſſa ſu3:
Cur mihi īputas vulnera q̄ ſuſcępi? Qua/
re me cogis ad pęnitentiā/cum tu ſis cau/
ſa vulnerū meorum: cū tu ſcias q̄ paſſa ſū
gentē tenebraru3 in me feciſſe te auctore/
qui violari nō poteras: et tamē volens ca/
uere regnis tuis/quibus nihil noceri poſ/
ſit/me in miſerias ꝓcipitaſti? Si recte ergo
pars tua ego ſū quę de viſceribus tuis ꝓ/
ceſſi: ſi de regno tuo ⁊ de ore tuo in hac gē/
te tenebrarū aliquid pati nō debui/vt me
incorrupta illa ſubijcereť: ſi pars erā dn̄i:
nunc autē cum illa temperari nō poſſit ni/
ſi mea corruptiōe/quomō aut pars tua di/
cor/aut tu inuiolabilis manes/aut non es

crudelis/qui me pati voluiſti ꝑ his regnis quibus nihil noceri poterat ab illa gẽte tenebrarum? Ad hoc reſpõde ſi placet: ⁊ dignare mihi etiã illud exponere/quomõ dictum

Eph.2.a est a paulo apoſtolo: Eramus naturaliter filij irę. Quomõ dicis naturaliter animã filiã eē dei et portionẽ dei. For. Si ſm animã dixiſſet apoſtolus/ꝙ ſimus naturaliter filij irę: alienata eſſet anima ore apoſtoli a deo: Et hoc mõ tu rõne oſtendis/ꝙ anima nõ ſit dei: qꝛ naturaliter inquit apoſtolus ſumus irę filij. Si ṽo ſm ꝙ lege tenebatur idẽ apoſtolus ex ſemĩe abrahę/ vt ipſe ꝯteſtatur/deſcendẽs: cõſtat eũ corporaliter dixiſſe nos fuiſſe filios irę ſicẽ et cęteros: Animę ṽo ſubſtantiã oſtẽdit ꝙ ſit ex deo: ⁊ animã aliter nõ poſſe reconciliari deo/niſi ꝑ magiſtrũ qui ẽ chriſtus ieſus: Interfecta eñ inimicitia/videbatur anima indigna extitiſſe deo. Sed quia miſſa eſt/ hoc confitemur: a deo tamẽ omĩpotente/⁊ originẽ trahens/⁊ miſſa ad ipſius voluntatẽ conſignandam. Quẽadmodũ et ſaluatorẽ chriſtum credimus de cęlo veniſſe/volũtatẽ patris complere: Quę voluntas patris hęc erat: aĩas noſtras de eadẽ inimicitia liberare interfecta eadẽ inimicitia: Quę ſi aduerſa deo nõ fuiſſet/nec inimicitia vocaret̃ vbi erat vnitas: nec interfectio diceretur aut fieret vbi vita erat. Aug⁹. Memento ꝙ apl̃s dixerit/cõuerſatione nos alienatos a deo eſſe. For. Trado ego duas ſubſtantias fuiſſe: In lucis ſubſtãtia haberi deũ/ vt ſupi⁹ diximus/icorruptibilẽ: fuiſſe ṽo ꝯtrariã naturã tenebrarum: eã quã ṽtute dei vici hodie ꝯfiteor: ⁊ ad meũ regreſſũ ſaluatorẽ eẽ chriſtũ emiſſũ/vt añ idẽ apl̃s ait. Aug⁹. Traditionibus vt diſcuteremus duarũ naturarum fidẽ/interpoſitũ eſt ab his q̃ nos audiunt. Sed quoniã ad ſcṕturas iterum ꝯfugiſti: ad eas ego deſcendo: ac nihil ꝑtermittẽdũ eẽ poſtulo: ne quibuſdã capitib⁹ vtentes/ nebulas/afferam⁹ eis quib⁹ notę ſcripturę nõ ſũt. A capite igit̃ quod habet apl̃s paulus in epiſtola ſua ad romanos conſideremus. In ꝑma eñ pagina eſt qđ vehemẽter

Roma.1.a. contra vos ẽ. Dixit eñ: Paulus ſeru⁹ chriſti ieſu/vocatus apl̃us/ꝑdeſtinatus i euangeliũ dei/ quod ante ꝓmiſerat ꝑ ꝓphetas ſuos i ſcripturis ſctis de filio ſuo/ qui fact⁹ eſt ei ex ſemine dauid ſm carnem: qui prędeſtinat⁹ eſt filius dei in virtute ſm ſpiritũ ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum ieſu chriſti dñi noſtri. Videmus apoſtolum de domino noſtro nos docere: vt ⁊ virtute dei ante carnem pręſdeſtinatus fuerit: et ſm carnẽ factus ſit ei ex ſemine dauid. Hoc vos cum ſemꝑ negaueritis ⁊ negetis: quomodo ſcripturas flagitatis/ vt ſm eas potius diſſeramus? For. Scđm carnem aſſeritis ex ſemine dauid/cum prędicetur ex virgine eſſe nat⁹/⁊ fili⁹ dei magnificet̃. Fi-

Ioh.3.a. eri eñ non poteſt/ niſi vt quod de ſpiritu eſt/ſpiritus habeat̃: ⁊ quod de carne ẽ/caro itelligat̃. Cõtra qđ ẽ ipa auctoritas euãgelij qua dꝛ/ꝙ caro ⁊ ſanguis regnũ dei nõ

1 Cor.15.f. poſſidebũt: neq₃ corruptio incorruptelam poſſidebit. Hic ſtrepit⁹ fact⁹ ẽ a ꝯſidẽtibus q̃ rõnib⁹ potı⁹ agi volebãt: qꝛ videbant eũ nõ oĩa q̃ in apl̃i codice ſcṕta ſunt velle accipere. Deinde paſſim ſermocinatio ab omĩbus haberi cępit/quouſq₃ diceret ſermonẽ dei ligatũ eſſe in gẽte tenebrarum. Qđ cũ exhorruiſſẽt q̃ aderãt/ diſceſſũ ẽ.

A Diſputatio ſecunda.

Poſtera die adhibito iterum notario: res acta ſic ẽ. For. Ꝙ nihil mali ex ſe ꝓferat deus omĩpotẽs/et ꝙ quę ſua ſunt incorrupta maneant/vno ex fonte inuiolabili orta ⁊ genita. Cętera vero quę in hoc mũdo verſant̃ contraria/non ex deo manare: nec principi deo paruiſſe in hoc ſęculo: id eſt ꝙ nõ ex ipſo originem trahant. Hęc ergo in fide ſuſcępimus/ ꝙ aliena ſint mala a deo. Aug⁹. Et noſtra fides hęc eſt/ꝙ malorum genitor non ſit deus: neq₃ vllam naturã fecerit malã: Sed cum vterq₃ noſtrũ conſentiat incorruptibilẽ deum ⁊ incoinquinabilem: prudentiũ eſt ęſtimare ⁊ fidelium/quę ſit fides purior/ et maieſtate dei dignior: Illa vbi aſſeritur/ vel virtus dei/ vel pars aliqua dei / vel ſermo dei poſſe cõmutari/ violari/corrumpi/ligari: An ea vbi dicit̃ ⁊ omĩpotentẽ deum ⁊ omnẽ ipſius naturã et ſubſtantiã nulla parte vnq₃ poſſe corrumpi: ſed mala eſſe volũtario peccato aię: cui dedit deus liberum arbitriũ: Quod liberum arbitriũ/ ſi nõ dediſſet de⁹: iudiciũ puniendi nullũ iuſtũ eſſe poſſet: nec meritũ recte faciẽdi: nec ꝓceptũ diuinũ/vt ageret̃ penitentia de pctis: nec ipſa indulgẽtia pctõrum quã nobis de⁹ ꝑ dñm noſtrũ ieſũ chriſtũ donauit. Quia qui nõ volũtate peccãt/non peccãt. Hoc arbitror omĩb⁹ apertũ eſſe atq₃ ꝑſpicuũ: Quapropter nõ nos mouere debet ſi aliqua in his q̃ de⁹ fecit moleſta patimur ꝓ meritis noſtris. Sicut eñ ille bon⁹ eſt vt

cōſtitueret oīa: ſic iuſtus eſt vt peccatis nō
parcat: Que peccata vt dixi/ niſi libera vo
lūtas eēt i nobis/ pctā nō eſſent. Si qs em̄
verbi cauſa ligaret ab aliq̄ ceteris mēbris:
et de manu ei⁹ falſū ſcriberet ſine ei⁹ ꝓpria
volūtate: ḡro ſi hoc iudici pateſieret/ poſſit
hūc hoīem falſitat crimine ꝯdēnare? Qua
re ſi māifeſtū ē pctm̄ nō eſſe vbi nō ē liberꝝ
volūtatis arbitriū: volo audire aīam quā
dicitis/ aut partē/ aut ꝟtutē/ aut ſermonē/
aut aliud qōlibet dei quid mali fecerit/ vt
a deo puniat: aut pęnitentiā agat peccati/
aut veniā mereat/ cū nihil ipſa peccauerit.
B Fo2. De ſubſtātia ꝓpoſui: ꝙ bonoꝝ deus Al. tang.
tm̄modo creator/ vltor vero maloꝝ habe/
atur/ eo ꝙ mala ex ipſo nō ſint. Merito er/
go hoc ſentio/ ⁊ vlciſci deum mala: quia ex
ipſo nō ſunt. Ceterū ſi ex ipo eſſent: aut da
ret licentiam peccandi/ ꝙ dicis liberum ar
bitriū dediſſe deum: conſenſor iā inuenie/
bat delicti mei: eo ꝙ auctor delicti mei eſ/
ſet: aut ignorans qd futurus eſſem/ delin/
queret/ quem ipſe nō ſe dignū inſtitueret.
Hoc ergo propoſitū eſt a me: ⁊ quod inter/
rogo nūc: vtrū de⁹ mala inſtituerit/ nec ne:
⁊ vtrū ipſe finem maloꝝ inſtituerit. Etem̄
que ab ipſo diximus facta eſſe/ vti opifice
deo/ vti ab ipo creata ⁊ genita icorruptibi
lia haberi/ his rebus apparet/ et fides euā
gelica docet. Hec ego ⁊ propoſui que ſunt
credulitatis noſtre: ⁊ que a te pſit in iſta ꝓ/
feſſione noſtra formari: Ita tn̄ vt nō deſit
auctoritas fidei chriſtiane. Et qꝛ nullo ge/
nere recte me credere ꝯfidere poſſū/ niſi eā/
dē fidē ſcripturaꝝ auctoritate firmauerim:
ergo idē qō inſinuaui ē qō dixi. Aut ſi ma/
la auctore deo in mundū ꝓuenerunt: hoc
ipſe dicere dignare: Aut ſi recte credit ma/
la ex deo non eſſe: hoc etiaꝫ preſentiū con/
templatio proſequi debet et ſuſcipere. De
ſubſtantijs dixi/ nō de peccato qō in nobis
verſat. Si em̄ originē nō haberet ꝙ cogita
mus delicta facere: nō cogeremur ad pctm̄
venire/ vl ad delictū: Nā qꝛ iuiti peccam⁹/
⁊ cogimur a ꝯtria ⁊ inimica nobis ſubſtātia
idcirco ſeq̄mur ſciam reꝝ: Qua ſcīa admo/
nita aīa ⁊ memorie p̄ſtine reddita/ recogno
ſcit ex quo originē trahat/ in q̄ malo verſe/
tur: quibus bonis iterum emēdans ꝙ no/
lens peccauit/ poſſit ꝑ emendationem deli
ctorum ſuorū bonorū opeꝝ gratia/ meritū
ſibi recōciliationis apud deū collocare: au/
ctore ſaluatore noſtro q̄ nos docet et bona
exercere et mala fugere. Propoſitū eſt em̄
nob ꝙ nō ab aliq̄ ꝯtria natura/ ſꝫ ſua ſpōte
hō aut iuſticie ſeruiat/ aut pctis ſe obnoxiū
faciat: cū nulla exiſtēte ꝯtraria gente/ ſi ſola
ꝟſat aīa in corpe ꝯſtituta/ cui de⁹ vt dicis li
berꝝ arbitriū dedit/ ſine pctō eſſet/ nec pec/ C
catis ſe obnoxiū faceret. Aug⁹. Ego dico 1. Retracta.
pctm̄ nō eſſe ſi nō ꝓpria voluntate peccet: ca. 16. c.
hinc eſſe ⁊ p̄miū: qꝛ ꝓpria voluntate recta
facim⁹: Aut ſi pęnā meret q̄ peccat inuitus
debet ⁊ p̄miū mereri q̄ bene facit inuitus.
Quis autē dubitet nō deferri pręmiū ni/
ſi ei qui aliqua bona voluntate fecerit? Ex
q̄ intelligim⁹ et pęnā inferri ei q̄ voluntate
mali aliq̄d fecerit. Sed qm̄ me ad potet na/
turas ⁊ ſbſtātias reuocas/ fides mea ē: om
nipotētē deū: qō maxie aiaduertendū ē et
aīo figendū: bonū iuſtū feciſſe bona: ſed ea
q̄ ab illo facta ſunt/ nō pſit talia q̄lis ē ipſe
q̄ fecit. Iniuſtū ē em̄ ⁊ ſtultū credere/ ꝙ opa
paria ſint artifici ⁊ ꝯdita ꝯditori. Quapro/
pter ſi pia fides ē vt oīa bona de⁹ fecerit/ q̄/
bus tn̄ ipſe ē multo excellētior lōgeq̄ p̄ſtā
tior: origo ⁊ caput mali ē pctm̄: ſicut apſus
dixit: Radix oīm maloꝝ eſt cupiditas: quā 1. timoth. 6. b.
quidā ſequētes naufragauerūt a fide: ⁊ in/
ſeruerūt ſe doloribus multis. Si em̄ radicē
oīm maloꝝ q̄ris/ habes apſm dicentē radi
cē oīm maloꝝ eſſe cupiditatē: Radicē radi
cis q̄rere nō poſſū. Aut ſi ē aliud malū: cui⁹
radix nō eſt cupiditas/ nō erit oīm maloꝝ
radix cupiditas. Si aūt verum eſt oīm ma
lorū radicem eſſe cupiditatē/ fruſtra aliud
aliqō mali gen⁹ q̄rim⁹. Tua ꝟo natura ꝯtra
ria quā inducis: qm̄ iam reſpondi obiectis
tuis/ q̄ro vt tu mihi dicere digneris/ ſi illa na
tura ꝯtraria ē totū malū: neq̄ pctm̄ pōt eē
niſi ex illa: pęnā ipſa ſola debet mereri: nō
aīa a qua nō ē pctm̄. Aut ſi dicis ipſaꝫ ſolā
mereri pęnā/ ⁊ animā nō mereri quero cui
data ſit pęnitentia q̄ ſit iuſſa pęnitere? Ab
illa peccatū/ et ipſa volūtate peccauit. Nā
ſi cogit anima facere malum: neq̄ illa eſt q̄
malū facit: nōne ſtultū eſt ⁊ plenū demētie
vt gens tenebrarū peccauerit/ et me pęni/
teat de peccatis? Nonne plenū dementie
eſt/ vt gēs tenebraꝝ peccauerit: ⁊ mihi det
indulgētia pctōꝝ/ qui poſſum dicere ſm fi/
dē veſtrā: qd feci: qd cōmiſi? Apō te fui: in/
teger fui: nulla labe ꝯtamīat⁹ fui: tu me huc
miſiſti: tu neceſſitatē paſſus es: tu cauiſti re
gnis tuis/ cū magna eis labes ⁊ vaſtitas im
mineret. Cū q̄ noueris neceſſitatē q̄ hic opp̄ſ/

ſus ſũ/qua reſpirare nõ potui/ cui reſiſtere
nõ potui:quid me accuſas quaſi peccantẽ?
aut quid ꝓmittis indulgentiã peccatorũ?
D Adhoc ſine ambagib⁹ reſpõde ſi placet/ſi-
cut ego tibi ſine ambagib⁹ reſpõdi. For.
Hoc nos dicim⁹/ꝙ a ꝯtraria natura aia co-
gat̃ delinquere: cui nõ vis ẽẽ radicẽ/niſi hoc
tm̃/ꝙ in nobis malũ ꝟſatur:cũ cõſtet exce-
ptis noſtris corpibus mala in omni mũdo
ꝟſari. Nõ iſta q̃ in corpibus ſolũ habem⁹ ĩ
toto mundo ꝟſant̃ ⁊ nominib⁹ valẽt bona
mala radix habet: Nã dixit dignatio tua ꝙ
hęc ſit radix maloꝝ/cupiditas/ q̃ in noſtris
corpibus verſat̃: cũ quãdo nõ ẽ cupiditas
mali ex noſtris corporibus/ex pncipali illa
cõtraria natura ꝟſat̃ in toto mũdo. Aplus
etem̃ noĩauit id radicẽ eſſe maloꝝ cupidita
tẽ. Cupiditas ꝟo nõ vno mõ intelligit̃/quã
dixiſti radicẽ eſſe omniũ maloꝝ: quaſi q̃ in
cordibus noſtris ſolũ verſet̃: cum ꝯſtet hoc
qḋ in nobis ꝟſat̃ malũ ex auctore malo de
ſcẽdere/et portiunculã eſſe mali hãc radicẽ
quã tu ẽẽ dicis:vt nõ ſit ipa radix/ſed ſit por
tiũcula mali/ei⁹ mali qḋ vbiqꜫ verſat̃. Quã
radicẽ ⁊ arborẽ malam dñs noſter appella-
uit nunqꜫ fructus bonos afferentẽ/quã nõ
plantauit pater ſuus:ac merito eradicari ⁊
Matth.7.c. et.15.b in ignẽ mitti. Nam ꝙ dicis ꝯtrarię naturę
peccatũ debere imputari: illa natura mali
ẽ: ⁊ id eſſe peccatũ aię/ſi poſt cõmonitionẽ
ſaluatoris noſtri/⁊ ſanã doctrinã ei⁹ ꝯtraria
⁊ inimica ſui ſtirpe ſe ſegregauerit aia ⁊ pu
riorib⁹ ſe adornãs aia: aliter nõ poſſe ſub-
Ioh.15.d. ſtãtię ſuę reddi. Dictũ eſt em̃: Si nõ veniſ-
ſem ⁊ locut⁹ eis fuiſſẽ/peccatũ nõ haberẽt:
Nũc ꝟo qꝛ veni ⁊ locut⁹ ſũ/⁊ noluerũt mihi
credere: veniã d pctõ ñ habebũt. Vñ patet
recte pęnitẽtiã ẽẽ datã poſt aduentũ ſalua
toris/⁊ poſt hãc ſciam reꝝ q̃ poſſit aia/ac ſi
diuio fonte lota/de ſordib⁹ ⁊ vitijs tã mun
di potius q̃ corporũ/in quib⁹ eadẽ aia ver-
ſat̃/regno dei/vnde ꝓgreſſa ẽ repñſentari.
Roma.8.b. Nã dictũ eſt ab apoſtolo: ꝙ prudentia car-
nis inimica ſit deo: legi em̃ dei non ẽ ſub-
iecta: nec em̃ poteſt. Patet ergo his rebus/
ꝙ anima bona factione illius quę legi dei
nõ eſt ſubiecta/peccare videt̃ nõ ſua ſpon-
te: Namqꜫ idem ſequit̃/ꝙ caro concupiſcit
Gal.5.c. aduerſus ſpiritũ/ et ſpiritus aduerſus car-
nẽ/vt nõ quęcũqꜫ vultis illa faciatis. Dicit
Roma.7.d. iteꝝ: Video aliam legẽ in mẽbris meis re-
pugnantẽ legi mentis meę: et captiuũ me
ducentẽ in legẽ peccati ⁊ mortis. Ergo mi-
ſer ego homo: quis me liberabit de corpo-
re mortis huius/niſi gratia dei p ieſũ chri-
ſtũ dñm noſtrũ: p quem mihi mũdus cruci- Gal.6.d.
fixus ẽ ⁊ ego mũdo? Aug⁹. Agnoſco ⁊ am E
plector teſtimonia diuinaꝝ ſcripturaꝝ: ⁊ ſi
dei meę quemadmodũ congruãt/ſicut de-
us donare dignabit̃/paucis exponã. Libe
rum voluntatis arbitriũ in illo homine fu
iſſe dico/qui primus formatus eſt. Ille ſic
factus eſt/vt nihil omnino volũtati eius re-
ſiſteret/ſi vellet dei pręcepta ſeruare. Poſt-
q̃ autẽ libera ipſe voluntate peccauit/nos
in neceſſitatẽ p̃cipitati ſumus/ qui ab eius
ſtirpe deſcẽdimus. Poteſt autẽ vnuſquiſ-
qꜫ noſtrũ mediocri conſideratione inueni-
re verũ eſſe qḋ dico. Hodie nãqꜫ in noſtris
actionibus anteq̃ cõſuetudine aliqua im-
plicemur/ liberꝝ habemus arbitriũ faciẽdi
aliquid: vel nõ faciendi. Cũ autẽ iſta liber-
tate fecerimus aliquid: ⁊ facti ipſius tenu-
erit animã pniecioſa dulcedo et voluptas:
eadẽ ipſa ſua conſuetudine ſic implicatur/
vt poſtea vincere nõ poſſit quod ſibi ipſa
peccando fabricata eſt. Videmus multos
iurare nolle: ſed quia iã conſuetudinẽ lin-
gua tenuit/nõ poſſe refrenari: cũ ea exeant
de ore ipſoꝝ/quę non poſſumus dicere ad
mali ſtirpem nõ ptinere. Ut em̃ vobiſcum
his verbis agã: quę vtinã ſicut de ore ve-
ſtro nõ recedũt ita ⁊ corde intelligant̃/p pa
racletum iuratis. Si g̃ vultis expiri veꝝ ẽẽ
qḋ dico/inſtituite nõ iurare: Videbitis illã
cõſuetudinẽ ferri q̃ ſolet: et hoc ẽ ꝙ aduer-
ſus aiaꝫ pugnat cõſuetudo facta in carne.
Ipſa ẽ nimirũ carnis prudẽtia: q̃ q̃diu ita
eſt/legi dei ſubijci nõ põt/ q̃diu prudentia
carnis ẽ: ſ; illuminata aia/ deſinit illa eſſe
carnis prudẽtia. Sic em̃ dictũ ẽ prudentiã
carnis nõ poſſe legi ẽẽ ſubiectã: quẽadmo-
dũ ſi diceret̃ glacialẽ niuẽ calidam eſſe nõ
poſſe: Nullo em̃ pacto q̃diu nix eſt/ calida
eſſe põt: Sꝫ quẽadmodũ illa nix calore re-
ſoluit̃/ ⁊ deſinit nix eſſe/vt poſſit caleſcere:
ſic illa carnis prudẽtia/ id ẽ ꝯſuetudo facta
cũ carne/cũ fuerit mẽs nr̃a illuminata/⁊ ad
arbitriũ diuinę legis totũ hoiem ſibi deus
ſubiecerit: ꝓ illa ꝯſuetudie aię mala facit
ꝯſuetudinẽ bonã. Ex q̃ illę due arbores/bo
na arbor et mala arbor q̃s enumeraſti/ve-
riſſime dictũ ẽ a dñọ/ꝙ fruct⁹ ſuos habeãt:
id ẽ neqꜫ bonã poſſe dare malos fruct⁹/neqꜫ
malã bonos q̃diu mala ẽ. Accipiam⁹ duos
hoies/bonũ hoiem et malũ hoiem: Q̃diu

bonus ē: malos fruct⁹ dare nō pōt: Q̄diu
malus ē/fruct⁹ bonos dare nō pōt. Sed vt
intelligas iſtaſ duas arbores ſic eſſe a dn̄o
poſitas/ vt ibi ſignificaret liberū arbitriū/
nō naturas eſſe iſtas arbores/ ſ volūtates
Matth.12.c. noſtras: ipſe ait in euāgelio: Aut facite ar/
borē bonā/aut facite arborē malā. Quis ē
q̄ poſſit facere naturā? Si ḡ imꝑatū ē nob
vt faciam⁹ arborē aut bonā aut malā: no/
ſtrū ē eligere qd velimus. De iſto ḡ peccato
hoīs/ ⁊ de iſta ꝯſuetudine alīq facta in carne
1.timoth.4.b. apl's dicit: Nemo vos ſeducat: Ōis creatu
ra q̄ a deo facta eſt/bona eſt. Dicit idē apl's
Roma.5.d. quē tuipſe cōmemoraſti: Sicut ꝑ vni⁹ ino/
bedientiā peccatores ꝯſtituti ſūt multi: ſic
⁊ ꝑ vnius obedientiā iuſti ꝯſtituent multi.
1.Cor.15.c. Qm̄ ꝑ hoīem mors/ et ꝑ hoīem reſurrectio
Ibidē.f. mortuoꝝ. Q̄diu ergo portamus imaginē
hominis terreni/ id ē q̄diu ſm̄ carnē viui/
mus: qui vetus etiā hō nominat: habem⁹
neceſſitatē cōſuetudinis noſtrę/ vt non qd
volum⁹ faciam⁹. Cū autē gratia dei amo/
rē nobis diuinū inſpirauerit/ ⁊ nos ſuę vo/
Gal.5.b. lūtati ſubditos fecerit/qb⁹ dictū ē: Uos i li
bertatē vocati eſtiſ: ⁊ grā dei liberauit me a
lege peccati ⁊ mortis. Lex autē peccati eſt/
vt q̄cunq̄ peccauerit/ moriat: ab iſta lege
liberamur/cū iuſti eſſe cęperim⁹. Lex mor/
Gen.3.d. tis eſt q̄ dictū ē homini: Terra es/ ⁊ i terrā
ibis. Ex ipſa em̄ hoīes ſic naſcimur/ q: ter/
ra ſumus: ⁊ i terrā ibim⁹ ꝓpter meritū pcti
p̄imi hoīs: ꝓpter autē gratiā dei q̄ liberat
nos a lege peccati ⁊ mortis/ad iuſticiā con/
1. Retract. uerſi liberamur: vt poſtea eadē ipſa caro q̄
ca.16.d. nos in pęnis torſit i peccatiſ manētes/ſubij
ciat nobis in reſurrectione: et nulla aduer/
ſitate nos quatiat/ quo min⁹ legē dei ⁊ di/
uina p̄cepta ſeruemus. Uū qm̄ ego reſpō/
di tuis/dignare tu reſpondere illud qd de/
ſidero: quemadmodū fieri poſſit/ vt ſi eſt
deo natura cōtraria nobis imputetur pec/
catū qui in illā naturaꝫ nō volūtate/ſed ab
ipſo deo/ cui nocere nihil poterat/miſſi ſu/
§ mus. For. Hoc genere quēadmodū ⁊ dn̄s
Matth.10.b. dixit diſcipuliſ ſuis: Ecce ego mitto vos ſic
oues in medio lupoꝝ. Hinc ſciēdū eſt q̄ nō
inimica mēte ſaluator nr̄ agnos ſuos/ id ē
diſcipulos ſuos i medio lupoꝝ dirigere vo
luit/niſi eēt aliqua ꝯtrarietas quę in ſimitu/
dine lupoꝝ eā deponeret/ vbi ⁊ diſcipulos
ſuos miſerat: vt quę forte medio lupoꝝ alīq
poſſent decipi/ ad ꝓpriam ſubſtātiā reuo/
carētur. Hinc ergo apparet antiq̄tas tēpoꝝ
noſtroꝝ quā repetim⁹/et animoꝝ noſtroꝝ
añ mundi ꝯſtitutionē hoc more miſſas eſſe
alas ꝯtra ꝯtrariā naturā/ vt eandē ſua paſ/
ſiōe ſubijciētes/victoria deo redderet. Nā
dixit idē apl's: q̄ nō ſolū eſſet luctatio ꝯtra
carnē ⁊ ſanguinē/ſed ⁊ ꝯtra p̄ncipes ⁊ pote Eph.6.b.
ſtateſ/ ⁊ ſpiritalia nequitię/ ⁊ dominationē
tenebraꝝ. Si ergo vtrobiq̄ mala ꝯuerſan/
tur ⁊ nequitię habent: iam non ſolū eſt ma
lum in noſtris corporib⁹/ ſed i toto mūdo:
vbi vident verſari animę quę ſub cęlo iſto
verſant ⁊ implicatę ſūt. Aug⁹. Agnos ſu/
os dn̄s noſter in medio luporū miſit: id eſt
homines iuſtos i medio hominū peccato/
rum/ad p̄dicationē euangelij tpe hominis
ſuſcepti ab ineſtimabili diuina ſapientia:
vt nos ad iuſticiā a peccato vocaret. Q̄ au
tem ait apl'us: nobis colluctationē nō eſſe
aduerſus carnem ⁊ ſanguinē/ſed aduerſus
principes et poteſtates: et cętera quę ſunt
cōmemorata: hoc ſignificat diabolū ⁊ an/
gelos eius/ſicut etiā nos pctō cecidiſſe ⁊ la
pſos eſſe/ ⁊ obtimuiſſe terrena/id eſt hoīes
pctōres: Qui q̄diu pctōres ſum⁹/ſub iugo
eoꝝ ſumus: quēadmodū cū iuſti erim⁹/eri/
mus ſub iugo iuſticię/ ⁊ ꝯtra illos luctā ha/
bemus: vt migrantes ad iuſticiaꝫ/ab eorū
dominatione liberemur. Ergo ⁊ tu digna/
re mihi breuit ad vnū qd interrogo reſpon
dere: Noceri deo non poterat/an poterat?
Sed quęſo mihi: ſi vt nō poterat reſponde/ Ar. tāut
as. For. Nō poterat noceri. Aug⁹. Qua/ G
re ergo huc nos miſit ſm̄ veſtrā fidē? For.
Profeſſio mea hęc eſt: quia nō poterat no
ceri deo: ⁊ q̄ deus huc nos direxit. Sed q:
id tibi ꝯtrariū ē/tu dic qua ratione hic ap/
paruit anima/quā nūc cupit deus noſter/ ⁊
mādatiſ ⁊ ꝓp̄o filio directo liberare? Aug⁹.
Qm̄ video te interrogatis meis r̄ndere nō
poſſe/ ⁊ me aliq̄d interrogare voluiſſe: ecce
ſatiſfacio tibi: dūmō memieris te ad id qd
interrogaui nō r̄ndiſſe. Ala quare hic ſit in
mūdo inuoluta miſerijs/ nō mō ſ paulo añ
neſcio q̄tiens a me dictū ē. Peccauit ala: ⁊
ideo miſera ē: Liberū arbitriū accępit: vſa ē
libero arbitrio: quēadmodū voluit/ lapſa
ē/ eiecta de btitudine/iplicata miſerijs. Ad
hoc tibi recitaui teſtimoniū apoſtoli dicen
tis: Sicut per vnū hominē mors: ita per 1.Cor.15.c.
vnū hoīm reſurrectio mortuorū. Quid q̄/
ris amplius? Unde tu reſponde: cui noce/

re non poterat/quare huc nos miſit? For.
Cauſa hęc quęrēda eſt/cur huc venerit aīa:
aut quare eandē deus hinc cupit liberare/
quę medio malorum viuit. Aug⁹. Hanc
cauſam abs te quęro: id eſt ſi deo noceri
non poterat/ quare huc nos miſit? For.
Quęritur a nobis: ſi deo malū noceri non
poſſit/ q̄re huc anima miſſa fuerit: aut qua
ratione mūdo pmixta ſit. Quod in eo ma/
Roma.9.c nifeſtū eſt quod ait apoſtolus: Nunq̄d di/
cit figmentū ei qui ſe finxit/cur me ita for/
maueris? Si ergo cauſanda eſt res hęc: in/
terrogandus ē qui animā direxit nulla co/
gente ſe neceſſitate. Si autē neceſſitas fu/
it mittendi animā: merito eſt et voluntas
liberandi eā. Aug⁹. Premit ergo de⁹ ne/
ceſſitate? For. Jam hoc eſt: noli ad inui/
diam excitare id quod dictū eſt/ ꝙ non ne/
ceſſitati facimus ſubditū eſſe deum/ſed vo
luntate miſiſſe animā. Aug⁹. Recita qđ
ſupra dictū ē. For. Recitatū ē: Si aūt ne/
ceſſitas fuit mittendi animā: merito eſt et
b voluntas liberādi eā. Aug⁹. Audiuimus:
Si autem neceſſitas fuit mittendi animā:
merito eſt et voluntas liberandi eam: Tu
autem dixiſti fuiſſe neceſſitatem mittendi
animam: Sed ſi modo voluntatē vis di/
cere/ ⁊ hoc addo: Cui noceri nihil poterat/
crudelis volūtas fuerat mittēdi aīaꝫ ad tā/
tas miſerias. Quod refellendi cauſa qꝛ lo/
quor/ veniā peto ab illius vni⁹ miſcđia/ in
quo ſpem liberationis habemus ab omī/
bus erroribus hereticoꝝ. For. Nos dice/
re aſſeueras crudelē eſſe deū mittendo ani
mā: feciſſe vero deū hominē/ ⁊ inſufflaſſe i
eum animā/quam vtiq꜡ ꝑ ſua ſcientia ani/
mā futurā inuolui/ ⁊ beneficio malorū non
poſſe hereditati ſuę repręſentari: hoc aut
ignorantis ē aut dantis animā ad hęc ma/
la quę ſupra memorata ſunt. Jd cōmemo/
raui quia dixiſti ante tēpus non multū/ ꝙ
adoptauerit ſibi de⁹ animā/non ꝙ ab ipſo
ſit: aliud eſt eñ adoptare. Aug⁹. De ad/
optiōe noſtra memini me aſi dies dixiſſe/
Roma.8.c. ſm teſtimoniū apl̄i qui dixit nos vocatos
in adoptionē filiorū. Nō ḡ meū fuit illud/
ſed apoſtolicū reſponſum. De qua re/id eſt
de iſta adoptione ſuo tempore ſi placet in/
quiramus: ⁊ de illa ſine dilatione reſpōde/
bo/ cū tu meis obiectionibus reſpōderis.
For. Progreſſum fuiſſe animę cōtra con/
trariā naturā. Aug⁹. Cuꝫ natura deo ni/
hil nocere poterat: q̄d opus erāt iſtō pro/
greſſu/ vbi nihil habebat deus quod caue/
ret/ cui nocere nihil poterat? For. Conſtat
apud conſcientiam veſtram/ a deo veniſ/
ſe chriſtum? Aug⁹. Jterum me interro/
gas? Ad interrogata reſponde. For. Sic
accępi in fide/ ꝙ voluntate dei ipſa huc ve/
nerit. Aug⁹. Et ego dico: Deus oīpotēs
inuiolabilis/ incōmutabilis/ cui nocere nihil
poſſit/ q̄re huc aīaꝫ ad miſerias/ad errorē/
ad iſta quę patimur miſit? For. Dictū eſt
Joh.10.c. eñ: Ptātem habeó ponendi animā meā:
et poteſtatē accipiendi eam. Aug⁹. Nūc
dixi ꝙ voluntate dei progreſſa eſt anima:
Ego aūt cauſam quęro/ quare cū nihil no/
I cere poſſit? For. Nihil nocere deo iam di/
ximus: et in contraria natura eſſe animaꝫ
diximus/ ideo vt cōtrarię naturę modum
imponeret: Modo impoſito contrarię na/
turę ſumit eādē de⁹. Jpſe eñ dixit: Pote/
ſtatē habeo ponēdi aīam meā/ ⁊ poteſtatē
ſumendi eā. Deus ergo qui loquebatur in
filio/ de q̄ anima diceret? Conſtat eſſe ani/
mam noſtram quę in his corporibus ha/
betur/ ꝙ de voluntate venerit/ ⁊ de volun
tate ipſius iterū aſſumat: Aug⁹. Vñ di/
xerit dñs noſter: Poteſtatē habeo ponen/
di animā meā: ⁊ poteſtatē habeo ſumendi
eam/ omīb⁹ notū eſt: qꝛ paſſurus erat ⁊ re/
ſurrecturus. Ego aūt abs te iterū atq꜡ iteꝝ
q̄ro: ſi deo nihil nocere poterat/ cur huc ani
mas miſit? For. Naturę contrarię modū
imponere. Aug⁹. Et omīpotēs deus/ mi/
ſericors ⁊ omniū ſummus/ vt modū impo/
neret contrarię naturę/ ideo illā moderatā
eſſe voluit/ vt nos immoderatos efficeret?
For. Sed ideo ad ſe reuocat. Aug⁹. Si
ad ſe reuocat ab immoderatiōe/ ſi a pecca/
to/ ab errore/ a miſeria: quid opus erat tan/
ta mala animā pati ꝑ tantū tempus donec
mundus finiat: cū deo/ a quo eam dicitis
miſſam/ nocere nihil poſſit? For. Quid er/
go dicturus ſum? Aug⁹. Et ego noui nō
te habere quid dicas: et me cum vos audi/
rem i hac quęſtione nunq̄ inueniſſe quod
dicerē: ⁊ inde fuiſſe admonitū diuinitus/ vt
illū errorē derelinquerē: ⁊ ad fidē catholicā
me ꝯuerterē/ vel poti⁹ reuocarē ipſi⁹ indul/
gentia q̄ me huic fallacię ſemꝑ inhęrere nō
ſiuit. Sed ſi ꝯfiteris nō habere te qđ reſpō
deas omībus audiētib⁹ et recognoſcētib⁹:
quoniā fideles ſunt/ catholicā fidem ſi per/

mittunt et volunt/exponam. For. Sine
preiudicio pfeſſionis meę dixerim illa quę
a te opponuntur/ cum retractauero meis
cum maioribus/ſi minus reſponderint in/
terrogatiōi huic meę/ quę ſimiliter a te nūc
mihi offertur/erit in mea contemplatione:
quia et ego animā meam cupio certa fide
liberari/venire ad huius rei inquiſitionem
quę a te mihi offertur/ꝛ oſtenſurū te polli/
ceris. Aug⁹. Deo gratias.

Diui aurelij auguſtini hipponenſis epi/
ſcopi /contra fortunatum manicheum /li/
ber explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē ſis epiſcopi/in librū de fide et ſym bolo/ex primo libro retractationū argumentum.

A
1. Retract. ca. 17. p Er idem tempus coram epiſcopis
hoc mihi iubentibus/qui plenariū
totius africę cōciliū hippone regio
agebāt: de fide ꝛ ſymbolo preſbyter diſpu
taui: Quā diſputationē nōnullis eoꝝ qui
nos familiarius diligebant/ ſtudioſiſſime
inſtantibus in librū contuli: in quo de re/
bus ipſis ita diſſeritur/ vt tñ non fiat ver/
borū illa contextio / quę tenēda memorię cō/
B petētibus tradiť. In hoc libro cū de reſur/
De fide ꝛ ſym/ bolo, ca. 10. D. rectōie carnis agereť: Reſurget inquā corp⁹
ſm chriſtianam fidē/ quę fallere nō poteſt.
Quod cui videť incredibile/qualis ſit nūc
caro attēdit: qualis autē futura ſit nō con/
ſiderat: quia illo tempore immutationis
angelicę/iam nō erit caro ꝛ ſanguis/ſed tñ
corpus: ꝛ cętera q̄ ibi de corporū terreſtri/
um in corpora cęleſtia mutatione diſſerui.
Quoniā dixit apoſtolus cū inde loquere/
1. Cor. 15. f. tur: Caro ꝛ ſanguis regnū dei non poſſide/
bunt. Sed quiſquis ea ſic accipit/vt exiſti/
met ea ita corpus terrenū quale nūc habe/
mus/in corpus cęleſte reſurrectione muta/
ri/vt nec membra iſta/nec carnis ſit futura
ſubſtātia/ pculdubio corrigēdus ē: commo
nitus de corpe dñi/ qui poſt reſurrectionē i
eiſdē membris/ non ſolū conſpiciēdus ocu
lis/verumetiā manibus tangēdus apparu/
it: carnēq; ſe habere etiā firmauit dicens:
Luce. 24. f. Palpate ꝛ videte/quia ſpiritus carnē ꝛ oſ/
ſa non habet/ſicut me videtis habere. Vñ
conſtat apoſtolū nō carnis ſubſtantiā ne/
gaſſe i regno dei futurā/ ſed vt homines q
carne viuūt/carnis ꝛ ſanguinis nomine nū
cupaſſe: aut ipſam carnis corruptionē/quę
tūc vtiq; nulla erit. Nam cū dixiſſet: Caro 1. Cor. 15. f.
et ſanguis regnū dei nō poſſidebūt: bñ in/
telligiť tanq; exponēdo quid dixerit/conti/
nuo ſubdidiſſe: Neq; corruptio incorrupti/
onē poſſidebit. De q̄ re ad pſuadendū infi/ Lib. 22. de ci/ uitate dei, ca. 5. et. 21.
delibus difficili diligēter quantum potui/
me diſſeruiſſe reperiet q̄ſq; de ciuitate dei
librum legerit nouiſſimum.

Capitulorum libri de fide ꝛ ſym bolo ſancti auguſtini / recollecta annotatio.

1 Quid mouerit auguſtinū ad hunc li/
brū ſcribendū.
2 Quid circa rerū productionē de deo
credendum ſit.
3 De ęterna verbi ex patre generatio/
ne quid ſentiendum.
4 Quomō ex immaculata matre ver/
bū ęternū ſit tēporaliter genitum.
5 De chriſti paſſione/morte/ ſepultura/
et reſurrectione.
6 De chriſti aſcenſione in corpe et aīa.
7 De ſeſſione chriſti ad dexteram.
8 De finali iudicio.
9 De ſpirituſancto/et de tribus pariter
quę ſint credenda diuinis pſonis.
10 De fide in catholicam eccleſiam/ pec/
catorum remiſſionem/ et carnis re/
ſurrectionem.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponenſis epi/de fide et ſymbo lo liber incipit.

Quid mouerit auguſtinum ad hunc librum ſcribendum: Ca. 1.

q Voniā ſcri/
ptum eſt/ et apoſtolicę di/
ſciplinę robuſtiſſima au/
ctoritate firmatū: qm iu/ Abacuk. 2. c.
ſtus ex fide viuit: eaq; fideś
officiū a nob exigit/et cordis ꝛ linguę: Ait
eñ apoſtolus: Corde creditur ad iuſticiā: Roma. 10. b.
ore autem confeſſio fit ad ſalutem: oportet
nos eſſe/ꝛ iuſticię memores/ꝛ ſalutis: quā/
doquidem in ſempiterna iuſticia regnatu/
ri/ a pſenti ſeculo maligno ſalui fieri non
poſſumus/ niſi et nos ad ſalutem proximo/
rum nitētes/etiam ore profiteamur fidem
quā corde geſtamus: quę fides nō fraudu/
lentis calliditatib⁹ hęreticorū poſſit in no/

bis aliq̃ pte violari/pia cautaq; vigilantia
puidẽdũ ẽ. Eſt aũt fides catholica in ſym/
bolo nota fidelibus / memorieq; mandata
q̃ntũ res paſſa ẽ breuitate ſermõis: vt inci/
piẽtibus atq; lactẽtib⁹ eis q̃ cũ chriſto rena
ti ſũt/nondũ ſcp̃turaꝝ diuinaꝝ diligẽtiſſi/
ma et ſpiritali tractatiõe atq; cognitiõe ro
borati / paucis v̄bis credẽdũ ↄſtituerent p-
ficiẽtib⁹/ꝛ ad diuinã doctrinã certa hũilita
tis atq; charitatis firmitate ſurgẽtib⁹: qḋ
multis v̄bis exponẽdo eſſet pficiẽdũ. Sub
his q̃ pauci i ſymbolo ↄſtituti/plerię here
tici venena ſua occultare conati ſũt: qbus
ꝛ reſiſtit diuina miſericordia per ſpiritales
viros: qui catholicã fidẽ/non tm̃ in illis v̄-
bis accipere ꝛ credere/ſed etiã dño reuelan
te intelligere atq; cognoſcere meruerunt.
Eſaie.7.b. Scp̃tũ ẽ enĩ: Niſi credideritis/nõ intellige/
tis. Sed tractatio fidei ad inueniendũ ſym
bolũ valet: nõ vt ipſa p ſymbolo grãm dei
ↄſequẽtibus/ memorię mãdãda ꝛ reddẽda
tradat/ſed vt illa q̃ i ſymbolo retinent ↄ he
reticoꝝ iſidias auctoritate catholica ꝛ mu/
nitiore defenſione cuſtodiat.

Quid circa reꝝ pductionem de deo credendũ ſit: Ca.II.

A Onati ſũt enĩ quidã pſuadere deũ
c patrẽ nõ eſſe oĩpotentẽ: nõ q2 h̄ di/
cere auſi ſũt/ ſ; l ſuis traditionib⁹ h̄
ſentire et credere ↄuincunt. Cũ enĩ dicũt eẽ
naturã quã de⁹ oĩpotẽs nõ creauit/de q̃ tñ
iſtũ mũdũ fabricauerit/quẽ pulchre ornatũ
eẽ ↄcedunt: Ita pſem omĩpotentẽ deũ ne/
gãt: vt nõ eũ credãt mundũ potuiſſe face/
re/ niſi ad eũ fabricãdũ alia natura ſcz quę
iã fuerat/et quã ipe nõ fecerat vteret. Car/
nali conſuetudine videntes fabros et do/
moꝝ ſtructores/ꝛ quoſlibet opifices: q̃ niſi
adiuuent parata materia/ad effectũ ſuę ar
tis puenire nõ pſit: Ita etiã itelligũt fabri/
catorẽ mũdi nõ eſſe omĩpotẽtẽ: cũ mundũ
fabricare nõ poſſet/niſi eũ aliqua nõ ab il/
lo fabricata materia/tãq; materies adiuua/
Patrẽ omni/potentem ret. At ſi omĩpotẽtẽ deũ fabricatorẽ mũdi
eſſe ↄcedunt: fateantur neceſſe eſt ex nihilo
eũ feciſſe q̃ fecit: Nõ enĩ aliqd eſſe põt cui⁹
creator nõ eẽt/cũ eẽt oĩpotẽs: q2 et ſi aliqd
fecit ex alio/ſicut hominẽ de limo: nõ vtiq;
fecit ex eo quod ipſe non fecerat: quia ter/
ram vnde limus eſt ex nihilo fecerat. Et ſi
ipſum cęlum et terrã: id eſt ipſum mundũ/
et omnia quę in eo ſunt/ ex aliqua materia
fecerat/ſicut ſcriptum eſt: Qui feciſti mun/ Sap.11.c.
dũ ex materia inuiſa / vel informi: ſicut nõ/
nulla exẽplaria tenẽt: nullo mõ credendũ ẽ
illã ipam materiã de q̃ fact⁹ ẽ mũdus/q̃uis
informẽ/q̃uis inuiſã q̃cunq; mõ eſſet/ p ſe
ipſam eſſe potuiſſe/tãq; coęternã et coęuã
deo: ſz quẽlibet mundũ ſuuz quẽ habebat
vt quõ eſſet/et diſtinctaꝝ reꝝ formas poſ/
ſet accipere: nõ habeat niſi ab omnipotẽte
deo: cuius bñficio ẽ res non ſolũ q̃cũq; for
mata/ſed etiã q̃cũq; formabil'. Int' forma/ B
tũ aũt ꝛ formabile hoc intereſt: q2 formatũ Differunt for/matũ et forma/bile
iã accępit formã/formabile aũt poteſt acci/
pere. Sz q̃ p̄ſtat reb⁹ formã: ipſe p̄ſtat ꝛ re/
bus etiã formari: qm̃ de illo et i illo eſt om/
niũ ſpecioſiſſima ſpecies incõmutabilis: ꝛ
ideo ipſe vn⁹ ẽ/q̃ cuilibet rei nõ ſolũ vt pul/
chra ſit/ſz etiã vt pulchra eẽ poſſit attribu/
it. Quapropter rectiſſime credim⁹ oĩa deũ
feciſſe de nihilo: q2 etſi d̃ aliqua materia fa
ctus ẽ mũdus: eadẽ ipſa materia de nihilo
facta eſt: vt ordinatiſſimo dei munere p̄ma
capacitas formaꝝ fieret: ac deinde forma/
rent q̃cũq; formata ſũt. Hoc aũt dixim⁹/ne
q̃s exiſtimet ↄtrarias ſibi eẽ diuinaꝝ ſcp̃tu
raꝝ ſentẽtias: Quoniã et omĩa deũ feciſſe
de nihilo ſcriptũ eſt: et mundũ eſſe factum
de informi materia. Credẽtes itaq; in de/
um patrẽ omnipotentẽ: nullam creaturaz
eſſe quę ab omnipotẽte non creata ſit/exi/
ſtimare debem⁹. Et q2 omĩa p v̄bũ creauit
quod verbũ ꝛ veritas dicit virtus ꝛ ſapi/ Job.14.a.
entia dei: multiſq; alijs inſinuat vocabu/ 1.Cori.1.d.
lis/qui noſtrę fidei chriſtus ieſus dñs com/
mendatur/liberator ſcz noſter ꝛ rector/fili⁹
dei: Nõ enĩ v̄bũ illud p qḋ ſũt oĩa cõdita/
generare potuit niſi ille p ipſũ cõdidit oĩa.

De ęterna v̄bi ex patre generatione quid ſentiendũ: Ca.III.

Redimus etiã et i ieſũ chriſtũ filiũ Et in ieſũ/chriſtum
c dei vnigenitũ vnicum dñm noſtꝝ:
Qḋ tñ v̄bũ nõ ſicut v̄ba noſtra de
bemus accipe / q̃ voce atq; ore plata v̄be/
rato aere trãſeũt: nec diutius manẽt q̃; ſo/
nãt: Manet enĩ illud verbũ incõmutabi/
le: nam de ipſo dictũ eſt cũ de ſapientia di/
ceret: In ſeipſa manens innouat oĩa. Ver Sap.7.d.
bũ aũt patris ideo dictũ eſt: quia p ipſum
innoteſcit pat'. Sicut ergo v̄bis noſtris id
agim⁹ cũ veꝝ loq̃mur / vt noſter anim⁹ in/
noteſcat audiẽti: ꝛ q̃cq̃d ſecretũ in corde ge
rimus: p ſigna ad huiuſ p alteri⁹ cognitionẽ

pferaꝶ:ſic illa ſapiẽtia quã deꝰ pater genu
Al.† dignis animis ſecretiſſimus. it: qm̃ ꝑ ipm̃ innoteſcat† ſignis ſecretiſſimis pater: v̄bũ eius conuenientiſſime noiatur. Inter animũ aũt noſtrũ ⁊ v̄ba noſtra qbꝰ eundẽ animũ oſtẽdere conamur/plurimuꝫ diſtat. Noſ qppe nõ gignimꝰ ſonãtia verba/ ſed facimꝰ:qbus faciẽdis materia ſubiacet corpus: Plurimũ aũt intereſt inꝶ animũ et corpus. Deꝰ vero cũ v̄bũ genuit/ id qḋ eſt ipe genuit:neqꝫ de nihilo/neqꝫ de aliq̃ iã facta cõditaqꝫ materia/ſed de ſeipo id quod ẽ ipe. Hoc eñ ⁊ nos conamur cũ loqmur: ſi diligẽter ꝯſideremꝰ nr̃ę voluntatꝭ appetitũ: non cũ mẽtimur/ſꝫ cũ verũ loqmur. Quid eñ aliud molimur/niſi animũ ipm̃ noſtruꝫ ſi fieri põt/cognoſcẽdũ ⁊ ꝓſpiciẽdũ animo auditoris inferre:vt i nobis quidẽ ipſi maneamus/nec recedamus a nobis:⁊ tñ tale indiciũ quo fiat in altero nr̃a noticia ꝓferamꝰ:vt quãtũ facultas ꝯcediꝶ/quaſi alꝶ animus ab animo ꝑ quẽ ſe indicet ꝓferaꝶ? Id facimꝰ conãtes ⁊ v̄bis ⁊ ipſo ſono vocis/et vultu ⁊ geſtu corpis/ totis machinamẽtis id qḋ intus ẽ demonſtrare cupiẽtes: quia tale aliqd ꝓferre nõ poſſumꝰ:⁊ ideo nõ poteſt loquẽtis animꝰ penitꝰ innoteſcere: vñ etiã mẽdacijs locꝰ patet: Deꝰ aũt paꝶ q̃ veriſſime ſe indicare ais cognituꝶ ⁊ voluit et potuit:hoc ad ſeipm̃ indicandũ genuit/ qḋ eſt ipſe qui genuit:quia v̄tus etiã eiꝰ ⁊ ſapiẽtia eſſe diciꝶ:quia per ipſum operatꝰ eſt/ et diſpoſuit oĩa: De quo propterea diciꝶ:
Sap.8.a Attingit a fine vſqꝫ ad finẽ fortiter:⁊ diſponit omnia ſuauiter.

Quõ ex immaculata matre verbum eternum ſit temporaliter genitum: Ca.IIII.

A Quamobrẽ vnigenitus filiꝰ dei/neqꝫ factus eſt a patre:qꝛ ſicut dicit euã
Joh.1.a. geliſta:oĩa ꝑ ipm̃ facta ſũt: Neqꝫ ex tpe genitus: quia ſempiternꝰ deus ſapiẽs ſempiternã ſecũ habet ſapientiã ſuã: Neqꝫ impar ẽ patri.i.in aliquo minor:qꝛ vt apl̃s
Phil.2.a. dicit:Qui cum in forma dei eſſet/ non rapinã arbitratꝰ eſt eẽ ęqualis deo. Hac igiꝶ fide catholica/ ⁊ illi excludunꝶ q̃ eundẽ dicunt filiũ eẽ q̃ pater eſt:qꝛ ⁊ hoc verbũ apḋ deũ eẽ nõ poſſet niſi apud deũ patrẽ: ⁊ nulli eſt ęqualis q̃ ſolus eſt. Excludunꝶ etiã q̃ creaturã dicũt eſſe filiũ:q̃uis non talẽ q̃les ſũt cętere creaturę: Quãtãcũqꝫ eñ creaturã dicãt/ſi creatura ẽ/ꝯdita ⁊ facta ẽ: Nã idẽ ẽ ꝯdere qḋ creare: q̃q̃ i latinę linguę cõſuetudine dicaꝶ aliqñ creare ꝓ eo qḋ ẽ gignere:ſꝫ greca diſcernit: Hoc eñ dicimꝰ creaturã qḋ illi κτισμα vl' κτισιν vocant. Et cum ſine ambiguitate loq̃ noluimꝰ/nõ dicimus creare/ſꝫ ꝯdere. Ergo ſi creatura ẽ filiꝰ:quãlibet magna ſit/facta ẽ. Nos aũt i eũ credimꝰ ꝑ quẽ facta ſũt oĩa:nõ in eũ ꝑ quẽ facta ſũt cętera: Neqꝫ eñ h̃ aliter accipere poſſumus oĩa/niſi quecũqꝫ ſũt facta. Sꝫ qm̃ verbũ caro factũ eſt ⁊ habitauit i nob:eadẽ ſapiẽtia q̃ de deo genita ẽ dignata eſt etiã in hominibꝰ creari: Quo pertinet illud: Dñs creauit me i principio viarũ ſuarum: Viarꝫ eñ eius principiũ et caput eccleſię eſt chriſto hoĩe indutus: per quẽ viuendi exẽplũ nobis daretur. Hęc ẽ via certa qua ꝑuenerimus ad deũ. Non eñ redire poſſumꝰ/ niſi humilitate/ qui ſupbia lapſi ſumꝰ: ſicut dictum eſt primę noſtrę creaturę: Guſtate et eritis tanq̃ dij. Huius igitur humilitatis exemplum vel viam qua redeundum fuit: ipſe reparator noſter in ſeipſo demonſtrare dignatus eſt: qui non rapinam arbitratus eſt eẽ ſe ęqualẽ deo:ſꝫ ſemetipm̃ euacuauit formã ſerui accipiẽs/ vt crearcꝶ homo in principio viarũ eius/ verbũ per qḋ facta ſũt oĩa. Quapropꝶ ſcḋm id ꝙ vnigenitꝰ ẽ/ nõ habet frẽs:ſm̃ id aut ꝙ p̄mogenitꝰ eſt/ fratres vocare dignatꝰ eſt/oẽs qui poſt eiꝰ p̄mitias in dei gratia naſcimur ꝑ adoptationeꝫ filioꝝ: ſic apl̃ica doctrina cõmẽdat. Naturalis ergo filiꝰ de ipſa patris ſubſtantia vnicus natꝰ ẽ:idẽ exiſtens qḋ pater/deus de deo /lumẽ de lumine:nos aũt nõ lumen naturaliter ſumus/ſed ab illo lumine illuminamur/vt ſapiẽtia lucere poſſimus. Erat inquit lumẽ verũ/qḋ illumiat omneꝫ hoiem venientẽ in hũc mundũ. Addimus itaqꝫ fidei rerũ ęternarũ etiã tẽporalẽ diſpẽſationẽ dñi noſtri/quã gerere et miniſtrare nobis ꝓ nr̃a ſalute dignatꝰ eſt. Nam ſcḋm id ꝙ vnigenitus ẽ filius dei/nõ poteſt dici/ fuit ⁊ erit/ſꝫ tm̃/eſt:qꝛ ⁊ quod fuit/iam non ẽ:⁊ qḋ erit/ nõdũ ẽ: Ille ġ ẽ incõmutabilis ſine ꝯditione tẽporũ ⁊ varietate. Nec aliũ de arbitror manere legꝭ i q̃ tota fide cõſtat id qḋ famulo ſuo moyſi tale nomẽ ſuũ inſinuauit. Nã cũ ab eo quęreret/ſi ſe pplus ad quẽ mittebaꝶ cõtemneret/ a quo ſe dicerẽt eẽ miſſũ:reſponſũ dicẽtis accępit: Ego ſum qui ſũ. Deinde ſubiũgit: Hęc dices filijs iſrael: Qui ẽ / miſit me ad vos. Ex q̃ iã ſpiritalibꝰ animiſ patere confido/nullã† naturã deo eſſe poſſe cõtrariã. Si eñ ille ẽ/et de ſolo deo ꝓprie dici põt hoc verbum: Qḋ eñ v̄e ẽ/ incõmutabiliter manet: qm̃ quidẽ mutatũ fuit aliquid qḋ iã non eſt: et erit qḋ nõ eſt: nihil habet deus contrarium. Si enim quęrereꝶ quid ſit albo contrarium: reſpõ-

Right-margin notes: B; Joh.1.b.; Qui cõceptꝰ eſt de ſpũ ſcõ.; Prouer.8.c.; Gen.3.a.; Phil.2.a.; Joh.1.a.; C; 12. de ciuitate ca.2.; Exo.3.d.; Al.† creaturã

dem⁹ nigrū: ſi q̄reret̄ q̇d ſit calido ꝯtrariū: rndem⁹ frigidū: ſi q̄reretur/ q̇d ſit cōtrarium veloci: reſpōdem⁹ tardū: ⁊ q̄cunq; ſimilia. Cū aūt q̄ritur quid ſit cōtrarium ei qḋ eſt: recte rndet̄ qḋ non ē. Sȝ qm̄ ꝑ tp̄alē vt dixi diſpēſationē/ quā ad nr̄aȝ ſalutē ⁊ reparationē opāte dei benignitate ab illa incōmutabili dei ſapiētia/ natura nr̄a mutabił ſuſcepta ē: tp̄aliū rerū ſalubriť ꝓ nob̄ geſtaꝝ adiūgim⁹ fidē: credētes i eū dei filiū q̄ nat⁹ ē ꝑ ſpm̄ ſctm̄ ex v̄gine maria. Dono em̄ dei/ hoc eſt ſpū ſctō cōceſſa nob̄ eſt tāta humilitas tāti dei/ vt totū hoiem ſuſcipe dignaret̄ in vtero v̄ginis/ maternū corpus itegrum ihabitās: itegrū deſerēs. Cui tp̄ali diſpēſatiōi mult̄ modis iſidiant̄ heretici. Si q̇ſq̇s tenuerit catholicā fidē/ vt totū hoiem credat eē ſuſceptū v̄bo dei. i. corp⁹/ aiam/ ſpm̄: ſat̄ ꝯtra illos munit⁹ eſt: Quippe cum iſta ſuſceptio ꝓ ſalute nr̄a geſta ſit: cauēdū ē ne cū crediderit aliq̇d nr̄m nō ꝑtinere ad iſtaȝ ſuſceptionē/ nō ꝑtineat ad ſalutē. Et cū hō recepta forma mēbroꝝ/ q̄ diuerſiſ generib⁹ aiantiū diuerſa tributa eſt/ non diſtet a pecore niſi rōnali ſpū/ q̄ menſ etiā noiat̄: quomō ſana eſt fides q̄ credit̄/ q̄ id noſtrū ſuſcepit dei ſapientia qḋ habem⁹ cōe cū pecore: illud aūt nō ſuſcepit qḋ illuſtrat̄ luce ſapiētię ⁊ qḋ hoīs ꝓpriū eſt:

D Deteſtādi etiaȝ illi ſunt/ q̄ dn̄m noſtrū ieſum chriſtū matrē mariam in terris habuiſſe negāt: cū illa diſpēſatio vtrūq; ſexum ⁊ maſculinū ⁊ femininū honorauerit: et ad curā dei ꝑtinere mōſtrauerit: nō ſolū quē ſuſcepit/ ſȝ etiā illū ꝑ quē ſuſcepit viꝝ gerēdo/ naſcēdo de femia. Nec nos ad negandū chriſti matrē cogit qḋ ab eo dictū ē: Quid mihi ⁊ tibi ē mulier: nondū venit hora mea: ſȝ poti⁹ admonet vt intelligam⁹ ſm̄ deū nō habuiſſe matrē cuius maieſtat̄ ꝑſonā parabat oſtēdere/ aquā in vinū vertēdo. Q̄ aūt crucifix⁹ ē/ ſm̄ hoiem crucifix⁹ ē: ⁊ illa erat hora q̄ nōdū venerat: qn̄ dictū ē: Quid mihi ⁊ tibi: nōdū venit hora mea. i. q̄ te cognoſcam: Tūc em̄ vt hō crucifix⁹ cognouit hoiem matrē/ ⁊ dilectiſſimo diſciplo humaniſſime cōmēdauit. Nec iſtud nos moueat q̄ cum ei nūciaret̄ mater ei⁹ ⁊ fratreſ/ rn̄dit: Quę mihi mr̄/ aut q̄ frēs ⁊c. ſȝ potius doceat miniſteriū noſtrū quo verbū dei fratrib⁹ miniſtram⁹/ cū parentes ipediūt nō eoſ debere cognoſci. Nā ſi ꝓpterea q̇ſq; putauerit nō eū habuiſſe mr̄eȝ in terr̄/ q2 dixit: Quę mihi mr̄/ cogat̄ ⁊ neceſſe ē ⁊ ap̄los negare habuiſſe pr̄es i terris: qm̄ p̄cepit eis dicēs: Nolite vobis patrē dicere in terris: vn⁹ em̄ eſt pr̄ veſter q̄ i cęlis eſt.

Natus ex maria virgine.

Joh. 2. a.

Joh. 19. c.

Matth. 12. d.

Matth. 23. a.

Nec vob̄ fidē iſtā minuat cogitatio muliebrū viſceruȝ/ vt ꝓpterea recuſanda videat̄ tal̄ dn̄i nr̄i generatio/ q̄ eā ſordidi ſordidā putāt: quia et ſtultū dei ſapiēti⁹ ē hoībus: Et oia mūda mundis/ veriſſime ap̄ls dicit: Debēt em̄ ituen q̄ hoc putāt ſolis hui⁹ radioſ/ quē certe nō tāq; dei creaturā laudāt/ ſed tanq; deū adorant ꝑ cloacarū fętores ⁊ q̄q; horribilia vſq;quaq; diffundi/ et in his operari ſm̄ naturā ſuā: nec tn̄ inde aliq̄ ꝯtaminatione ſordeſcere: cū viſibilis lux viſibilibus ſordibus ſit natura ꝯiūctior: Quāto minus igit̄ poterat pollui verbū dei/ nō corporeuȝ neq; viſibile de feminę corpore vbi humanā carnē ſuſcepit cū aia ⁊ ſpiritu: quib⁹ interueniētib⁹ habitat maieſtas verbi ad humani corporis fragilitatē ſecreti⁹. Vnū manifeſtū ē nullo modo potuiſſe verbum dei maculari humano corꝑe/ quo nec ipſa aia humana maculata ē. Nō em̄ cū regit corpus atq; viuificat/ ſed cū eius mortalia cōcupiſcit/ de corꝑe aia maculat̄. Q̄ ſi aię maculas illi vitare vellēt: hęc mēdacia potius ⁊ ſacrilegia formidarēt.

1. Cor. 1. d.

Titum. 1. d.

De chriſti paſſione/ morte/ ſepultura et reſurrectione: Ca. V.

S Ed parua erat pro nobis dn̄i noſtri humilitas in naſcēdo: acceſſit etiaȝ vt mori ꝓ mortalib⁹ dignaret̄: Humiliauit em̄ ſe/ factus ſubdit⁹ ad mortem: mortē aūt crucis: ne quiſq; noſtrū etiam ſi mortē poſſet non timere/ aliqḋ gen⁹ mort̄ qḋ hoies ignominioſū arbitrant̄ horreret. Credim⁹ itaq; in eū q̄ ſub pōtio pilato crucifix⁹ ē ⁊ ſepult⁹. Addendū em̄ erāt iudicis nomē ꝓpt̄ tēpoꝝ agnitionē. Sepultura v̄o illa cū credit̄/ fit recordatio noui teſtamenti/ q̄ reſurrecto ad vitę nouitatē p̄beret teſtimonium: ſicut naſcituro vter⁹ virginal̄. Nam ſicut in illo monumēto nullus alius mortuus ſepultuſ eſt/ nec an̄ nec poſtea: ſic in illo vtero nec an̄ nec poſtea q̇cq; mortale ꝯceptū ē. Credim⁹ etiā illū t̄rio die reſurrexiſſe a mortuis p̄mogenitū/ ꝯſecutur̄ fr̄ib⁹ q̄s i adoptionem filioꝝ dei vocauit: q̄s cōparticipes ⁊ coheredes ſuos eē dignat⁹ ē.

Paſſus ſub pōtio pilato.

Phil. 2. a.

Crucifixus/ mortuus et ſepultus

Joh. 19. g.

Tertia die reſurrexit a mortuis.

De chriſti aſcenſione in corpore et anima: Capitulum .VI.

C Redim⁹ in cęlū aſcēdiſſe: q̄ vitę btitudinē etiā nob̄ ꝓmiſit dicēs: Erūt ſicē angeli in cęlis: in illa ciuitate q̄ ē mat̄ oīm noſtrū hierl̄m ęt̄na in cęlis. Solet aūt q̄ſdā offēdere vł ipoſ gētiles vel hereticos q̄ credam⁹ aſſūptū terrenū corp⁹ i cęlū: At gētileſ plurimiq; philoſophoꝝ argumētis nobiſcū agere ſolēt/ vt dicāt: terrenū ali

A Matth. 22. c.

qd in cęlo eſſe nõ poſſe: nſas em̃ ſcripturas
1.Cor.15.f. nõ nouerit: nec ſciũt quõ dictũ ſit: Semiaꝛ
corpus aiale/ſurget corp⁹ ſpũitale. Nõ em̃
ita dictũ ẽ/ q̃ſi corp⁹ ꝯtaꝛ i ſpm̃ ⁊ ſpũs fiat:
qꝛ ⁊ nũc corp⁹ nr̃m qð aiale ðꝛ/nõ in aiam
ꝯſũ ẽ ⁊ aia factũ: Sed ſpiritale corp⁹ itelli/
giꝛ/ qꝛ ita coaptãdũ ẽ/vt cęleſti habitatiõi
ꝯueniat oi fragilitate ac labe t̃rena in cęle/
ſtẽ puritatẽ ⁊ ſtabilitatẽ mutata atqꝫ cõuer
B ſa. Hęc eſt imutatio/de q̃ iterum dicit apl's:
Ibidẽ.g. Oẽs reſurgem⁹/ſ nõ oẽs imutabimur: quã
imutationẽ nõ i deteri⁹/ſ i meli⁹ fieri docet
cũ dicit: ⁊ nos imutabimur. Sꝫ vbi ⁊ quõ
ſit i cęlo corp⁹ dñicũ/ curioſiſſimũ ⁊ ſupua/
caneũ eſt q̃rere: tm̃mõ i cęlo eẽ credẽdũ eſt.
Nõ em̃ ẽ fragilitat/ nr̃ę cęloꝝ ſecreta diſcu/
tere: ſ eſt nr̃ę fidei de dñici corpis dignita/
te ſublimia ⁊ honeſta ſapere.

De ſeſſione chriſti ad dexteram: (Ca.VII.

Sedet ad dexterã patris. C Redim⁹ etiã/ꝙ ſedet ad
dexterã dei pr̃is: Nec iõ tñ q̃ſi hũa/
na forma circũſcriptũ eſſe deum pa
trẽ arbitrãdũ ẽ: vt de illo cogitãtibus/dex/
trũ aut ſiniſtrũ lat⁹ aio occurrat: aut idipſũ
ꝙ ſedere pater ðꝛ/ flexis poplitib⁹ fieri putã
dũ eſt: ne illud incidam⁹ ſacrilegiũ q̃ execra/
Roma.1.c. tur apl's eos q̃ cõmutauerũt gl'iaꝫ incorru/
ptibilis dei i ſilitudinẽ corruptibilis hois:
Tale em̃ ſimulacrũ deo nefas ẽ chriſtiano i
tẽplo collocare: mlto mag' i corde nefariũ
eſt/vbi vere eſt tẽplũ dei/ſi a terrena cupi/
ditate atqꝫ errore mũdeꝛ. Ad dexterã ĝ itel
ligẽdũ ẽ dictũ eẽ i ſũma btitudie/vbi iuſti/
Matth.25.c. cia ⁊ pax ⁊ gaudiũ ẽ: Sicut ad ſiniſtrã hędi
ꝯſtituũꝛ.i.i miſeria ꝑpt iniq̃tates ⁊ labores
atqꝫ cruciat⁹. Sedere ĝ ꝙ ðꝛ de⁹/ñ mẽbroꝝ
poſitionẽ/ſ iudiciariã ſignificat ptãteꝫ: qꝛ
illa maieſtate nũq̃ caret/ſp dignis digna tri
buẽdo: q̃uis in extremo iudicio mlto mãife
ſti⁹ iter hoies vnigẽiti filij dei iudic' viuoꝝ
atqꝫ mortuoꝝ claritas idubitata fulſura ſit.

De finali iudicio: Ca.VIII.

Inde venturus eſt iudicare viuos et mortuos. C Redimus etiã inde venturũ ꝯueni/
entiſſimo tp̃e/⁊ iudicaturũ viuos et
mortuos. Siue iſti noib⁹ iuſti ⁊ pec/
catores ſignificẽꝛ: ſiue q̃s tũc añ mortẽ no/
ſtrã i t̃ris iuẽtur⁹ ẽ appellati ſũt viui: mortui
ꝯo q̃ ei⁹ aduentu reſurrecturi ſũt: hęc diſpẽ/
ſatio tp̃alis nõ tñ ẽ ſicut illa generatio ſm
Al.hominis. deũ: ſ etiã fuit ⁊ erit. Nã fuit dñs nr̃ i t̃ris/
⁊ nũc eſt in cęlis: ⁊ erit in claritate iudex vi/
Act.1.b. uoꝝ atqꝫ mortuoꝝ: ita em̃ veniet ſicut aſcẽ
dit: ſcðm auctoritatẽ q̃ in actib⁹ aploꝝ ꝯti/
neꝛ. Ex hac itaqꝫ tp̃ali diſpẽſatione loquiꝛ
Apoc.11.d. in apocalypſi vbi ſcriptũ eſt: Hęc dicit q̃ eſt
⁊ qui fuit ⁊ qui futurus eſt.

De ſpũſancto/⁊ de tribus pariter q̃ ſint credẽda diuinis ꝑſonis: (Ca.IX.

D Igeſta itaqꝫ fidei cõmẽ/ A
data ⁊ diuina generatione dñi ⁊ hu
mana diſpẽſatiõe: iũgiꝛ ꝯfeſſiõi nr̃ę
ad ꝑficiẽdã fidẽ q̃ nob̃ de deo ẽ/ſpũſſctũs: Credo in ſpũm ſanctum.
nõ de minore natura q̃ pr̃ ⁊ filius: ſ vt ita
dicã ꝯſubſtãtial' ⁊ coętern⁹: quia iſta trini/
tas vn⁹ ẽ de⁹: nõ vt idẽ ſit pr̃ q̃ ẽ fili⁹ ⁊ ſpũſ/
ſctũs: ſ vt pr̃ ſit paꝛ/⁊ fili⁹ ſit fili⁹/⁊ ſpũſſctũs
ſit ſpũſſctũs: ſ hec trinitas vn⁹ de⁹/ſic ſcri/
ptũ ẽ: Audi iſrl': Dñs de⁹ tu⁹/de⁹ vn⁹ ẽ: Tñ Deut.6.a.
ſi iterrogeꝛ de ſingul' ⁊ dicaꝛ nob̃: De⁹ ẽ pr̃?
Rñdebim⁹ de⁹. Si q̃raꝛ/vtꝝ de⁹ ſit fili⁹: ĥ
rñdebim⁹. Nec ſi fuerit de ſpũſctõ talis inꝛ/
rogatio: aliud eſt/cũ debem⁹ rñdere q̃ deũ:
vehemẽter cauẽtes illic accipe quõ de hoi/
bus dictũ ẽ: Dij eſtis. Nõ em̃ ſũt naturalꝛ Ps.81.
dij q̃cũqꝫ ſũt facti atqꝫ ꝯditi ex pr̃e per filiũ
dono ſpũſſcti. Ipſa em̃ ſignificaꝛ trinitas
cũ apl's dic: Qm̃ ex ipõ ⁊ i ipſo ⁊ ꝑ ipſũ ſunt Roma.11.d.
oia. Q̃ðcũqꝫ ĝ de ſingul' introgati/ rñdea/
m⁹ deũ eẽ de q̃ q̃riꝛ/ſiue pr̃eꝫ/ſiue filiũ/ſiue
ſpm̃ſctm̃: vt tñ nõ tres doceri a nob̃ coli q̃ſ/
q̃ exiſtimauerit. Nec mirũ ꝙ hęc de ineffa/ B
bili natura dicunꝛ: cũ in his etiaꝫ rebus q̃s Cõparatio.
corporeis oculis cernim⁹ et corporeo ſenſu
dijudicam⁹ tale aliq̃d accidat. Nã cũ de fõ/
te iterrogati/ non poſſum⁹ dicere ꝙ ipſe ſit
fluui⁹: nec de fluuio interrogati/poſſum⁹ di
cere ꝙ ſit fons: ⁊ rurſuꝫ potionẽ q̃ de fonte Al.flacõ qui
vel fluuio eſt/nec fluuiũ nec fontẽ poſſum⁹
appellare: tñ in hac trinitate aquã noiam⁹.
Nã ſi q̃ro vtrũ i fõte aq̃ ſit: rñdeꝛ aq̃: ⁊ ſi q̃/
ram⁹ vtꝝ aq̃ ſit i fluuio/nihil aliõ rñdeꝛ: ⁊ i
illa potiõe non potuit eſſe alia rñſio: nec tñ
eas tres aq̃s/ſ vnã dicim⁹. Sane cauẽdũ ẽ:
ne q̃ſq̃ ieffabilẽ illi⁹ maieſtat' ſubam ſicut
fontẽ iſtũ viſibilẽ atqꝫ corporeũ/vl' fluuiũ
vl' potionẽ cogitet. In his em̃ aq̃ illa q̃ nũc
in fontẽ eſt/exit in fluuiũ/nec in ſe manet: ⁊
cũ de fluuio vel fõte i potionẽ trãſit/nõ ibi
ꝑmanet vñ ſumiꝛ. Itaqꝫ fieri põt vt eadẽ
aq̃ nũc ad fontis appellationẽ ꝑtineat/ nũc
ad fluuij/nũc ad potiõis: Cũ i illa trinitate
dixerim⁹/non poſſe fieri vt pr̃ aliq̃ñ ſit fili⁹/
aliq̃ñ ſpũſſctũs: Sic i arbore radix nõ ẽ niſi Comparatio.
radix: nec robur niſi robur: nec ramos niſi
ramos poſſum⁹ dicere: Nõ em̃ id qð ðꝛ ra/
dix põt dici robur ⁊ rami: nec lignũ qð ꝑti/
net ad radicẽ/põt alio etiã trãſitu nũc i ra/
dice eẽ/nũc i robore/nũc i ramis: ſꝫ tm̃mõ i
radice: cũ illa regula nois maneat/ vt radix
lignũ ſit/⁊ robur lignũ/⁊ rami lignũ: nec tñ
tria ligna dicanꝛ/ſ vnũ. Aut ſi hęc habent
aliquã diſſilitudinẽ/ vt poſſint nõ abſurde

tria ligna dici ꝓpt̃ firmitatis diuerſitatez:
Illud certe oẽs ↄcedũt/ſi ex fõte tria pocula
impleant̃/poſſe dici tria pocula: tres autez
aq̃s non poſſe dici/ſ͡ oĩno vnã aquam:q̃uis
de ſingulis poculis interrogatꝰ i quolibet
horũ aquã eẽ rñdeas:q̃uis nullus hic trã/
ſitus fiat/ſicut de fonte in flumina diceba/
mus. Hec aũt non ꝓpter illius diuinę na/
turę ſĩlitudinẽ/ſ͡ etiã ꝓpt̃ viſibiliũ vnitatẽ
corꝑalia exẽpla data ſũt:vt itelligeret̃ fieri
poſſe vt aliq̃ tria: nõ tñ ſingillati/ſ͡ etiã ſil̃
C vnũ ſingulare nomẽ obtineãt. Nec q̃ſq̃ mi
ret̃ ⁊ abſurde putet ꝙ deũ dicimꝰ patrẽ/deũ
filiũ/deũ ſpm̃ſctm̃:nec tñ tres deos ĩ iſta tri
nitate/ſ͡ vnũ deũ/vnãq̃ ſubãm: ⁊ de pr̃e q̃/
dem ⁊ filio mult̃ libris diſſeruerũt docti ⁊
religioſi viri: quibꝰ q̃tũ hoies hoibꝰ pote/
rãt/quẽadmodũ nõ vnꝰ eẽt pr̃ ⁊ filꝰ/ſ͡ vnũ
eẽnt:et q̃d ꝓp̃rie pat̃ eẽt/⁊ q̃d filꝰ iſinuare
conati ſũt: ꝙ ille genitor/ hic genitꝰ: ille nõ
Ioh. 8. d. de filio/hic de pr̃e: ille principiũ vnũ et ca/
put chriſti dr̃/q̃uis ⁊ chriſtꝰ p̃ncipiũ/ſ͡ non
pr̃is: h̃ vero illꝰ imago/q̃uiſ nulla ex pr̃e diſ
ſilis ⁊ oĩno idifferẽter eq̃lis. Tractãt̃ hec la
tiꝰ ab eis q̃ nõ tã breuiter ſicut nos/ totius
chriſtianę fidei ꝓfeſſionem volũt explicare.
Itaq̃ in q̃tuz filꝰ eſt/ de pr̃e accepit vt ſit:
cũ ille de filio id nõ accepit: ⁊ in q̃tuz hoiez
mutabilẽ ſm̃ creaturã i meliꝰ cõmutãdã in/
effabili miſericordia:tp̃ali diſpẽſatiõe ſuſcę
pit. Multa de illo i ſcriptur̃ iueniũt̃ ita di/
cta/vt ipſas hereticoꝝ mẽtes priꝰ volẽtes
docere q̃ noſſe in errorẽ miſerint: vt puta/
rẽt eũ nõ ęqualẽ pr̃i/nec eiuſdẽ ſubę. Qua/
Ioh. 14. d. lia ſunt illa: Qm̃ pr̃ maior me eſt: Et/ Ca/
1. Cor̃. 11. a. put mlier̃ vir:caput viri chriſtꝰ:caput aũt
1. Cor̃. 15. d. chriſti deꝰ: Et/ Tũc ipẽ ſubiectꝰ erit ei: q̃ illi
Ioh. 20. d. ſbiecit oĩa: Et/ Vado ad pr̃ez meũ ⁊ pr̃em
vr̃m:deũ meũ ⁊ deũ veſtrũ: ⁊ nõnulla hmõi/
que oĩa poſita ſũt:nõ vt naturę atq̃ ſubę
Ioh. 10. f. ieq̃litatẽ ſignificẽt:ne falſa ſint illa: Ego ⁊
Ioh. 14. b. pr̃ vnũ ſumꝰ: Et/ Qui me videt/videt ⁊ pa/
Ioh. 1. a. trẽ meũ: Et/ Deꝰ erat v̾bũ:nõ eñ factꝰ ẽ:cũ
Phil. 1. a. oĩa ꝑ ipm̃ facta ſũt: Et/ Nõ rapinã arbitra/
tꝰ ẽ eẽ ęq̃lis deo: ⁊ cetera talia. Sʒ illa poſi
ta ſũt: ꝑtim ꝓpt̃ adminiſtrationẽ ſuſcępti
hois: q̃ dr̃: Semetipſũ exinaniuit:nõ q2 mu
tata eſt illa ſapiẽtia/cũ ſit oĩno incõmutabi
lis/ſ͡ q2 humiliter in hoibꝰ innoteſcere vo/
luit:ꝑtim ꝓpter hanc adminiſtrationẽ illa
ita ſcripta ſũt/ d̾ q̃bꝰ heretici calũniãt̃:ꝑtim
ꝓpterea/q2 filꝰ pr̃i debet qd̃ ẽ: h̃ etiã vtiq̃
debẽs pr̃i ꝙ eidẽ pr̃i ęq̃lis aut par ẽ:pr̃ aũt
nulli debet quicq̃d eſt. De ſpũſctõ aũt non
D tã copioſe ac diligẽter diſputatũ ẽ a doct̃ ⁊
magnis diuinaꝝ ſcripturaꝝ tractatoribꝰ/ vt

itelligi facile poſſit eiꝰ ꝓpriũ: q̃ ꝓp̃rio fit vt
eũ neq̃ filiũ neq̃ patrez dicere poſſumꝰ/ ſ͡
ſpm̃ſctm̃: niſi ꝙ eũ donũ dei eẽ ꝑdicãt/deũ
credimꝰ nõ ſeipo inferius donũ dare: ſeruãt
tñ/ vt nõ genitũ ſpm̃ſctm̃ tanq̃ de pr̃e ꝑdi/
cẽt: vnicꝰ eñ ẽ chriſtꝰ: neq̃ de filio tãq̃ ne/
potẽ ſũmi pr̃is: nec tñ id qd̃ eſt/nulli debe/
re/ſʒ pr̃i ex q̃ oĩa: ne duo ↄſtituamꝰ p̃ncipia
ſine p̃ncipio: qd̃ falſiſſimũ eſt et abſurdiſſi/
mũ: ⁊ nõ catholicę fidei/ſ͡ q̃rũdã hereticoꝝ
errori ꝓpriũ. Auſi ſũt tñ q̃daz ipam cõionẽ
pr̃is ⁊ filij/atq̃ vt ita dicã /deitatẽ/ quã grę
ci θεοτηκτα appellant/ ſpm̃ſctm̃ credere: vt
qm̃ pr̃ deꝰ/⁊ filꝰ deꝰ/ vt ipſa deitas ſibi co/
pulat̃: ⁊ ille gignẽdo filiũ/⁊ ille pr̃i cohęrẽ/
do et ei a q̃ eſt genitus eq̃tur. Hãc ꝑ deita/
tẽ quã etiã dilectionẽ i ſeinuicẽ amboꝝ cha
ritatẽq̃ volũt itelligi/ ſpm̃ſctm̃ appellant ⁊
dicũt: multiſq̃ ſcripturarũ documẽtis aſſu
mũt huic opiniõi ſuę: Siue illo qd̃ dictũ ẽ:
Qm̃ charitas dei diffuſa eſt ĩ cordibꝰ nr̃is Roma. 5. a.
ꝑ ſpm̃ſctm̃ q̃ datus ẽ nobis: ſiue alijs mul/
tis talibus teſtimonijs: et eoipſo ꝙ ꝑ ſpm̃
ſctm̃ reconciliamur deo: vnũ etiã donũ dei
ſatis ſignificari volũt charitatẽ eſſe ſpiritũ
ſctm̃: Nõ eñ recõciliamur illi niſi ꝑ dilecti/
onẽ: q̃ etiã filij dei appellamur: nõ iã ſub ti/ 1. Ioh. 3. a.
more tãq̃ ſerui: q2 ↄſũmata dilectio foras 1. Ioh. 4. d.
mittit timorẽ: et ſpm̃ libertatis accipimꝰ in Roma. 8. c.
q̃ clamamꝰ/abba pater. Et q2 reconciliati ⁊ C
ĩ amicitiã reuocati ꝑ charitatẽ poterimꝰ oĩa
ſecreta dei cognoſcere: ꝓpterea de ſpũſctõ
dr̃: Ipſe vos iducet i oẽm v̾itatẽ. Propte/ Ioh. 16. c.
rea ⁊ fidẽtia ꝑdicãdę v̾itatis q̃ impleti ſunt
aduẽtu eiꝰ apl̃i/ recte charitati tribuitur: q2
⁊ diffidẽtia timori dat̃/quã ↄſũmatio cha/
ritat̃ foras mittit. Et iõ etiã donũ dei dr̃: Al. ter excludit.
quia eo qd̃ q̃ſq̃ nouit non fruit̃ niſi ⁊ id di/
ligat: Frui aũt ſapiẽtia dei nihil aliud ẽ/ q̃
ei dilectione cohęrere: Neq̃ quiſq̃ i eo qd̃
ꝑcipit ꝑmanet niſi dilectiõe: ⁊ iõ ſpũſſctũs
deꝰ dr̃/qm̃ ad ꝑmanẽdũ ſanciũt̃ q̃cũq̃ ſcti/
ficantur: Nec dubiũ eſt a ſanciendo ſancti/
tatem vocari. Maxime aũt illo teſtimonio
vtũt̃ aſſertores huiꝰ ſẽtẽtię ꝙ ſcriptũ ẽ: Qd̃ Ioh. 3. a.
natũ ẽ de carne/caro ẽ: ⁊ qd̃ natũ ẽ de ſpũ/
ſpũs ẽ: qm̃ deꝰ ſpũs eſt. Hoc eñ regenerati/ Ioh. 4. d.
onẽ nr̃am dicũt: q̃ nõ ſm̃ adã de carne ẽ/ſʒ
ſm̃ ſpiritũ de ſpũſctõ. Quapropter ſi ſpũſ/
ſancti hoc loco facta eſt cõmemoratio/vbi
dictũ ẽ: Qm̃ deꝰ ſpũs eſt: aiũ aduertendũ di/
cunt: nõ dictũ eẽ/ qm̃ ſpiritus dei eſt: ſ͡ qm̃
deus ſpũs eſt: vt ipſa deitas pr̃is ⁊ filij hoc
loco dicta ſit deꝰ qd̃ eſt ſpũſſctũs. Huc ac/
cedit aliud teſtimoniũ qd̃ dicit iohãnes apl̃s:
Qm̃ deus dilectio eſt. Hic eñ non ait/ dile 1. Ioh. 4. b.

ctio dei/ſed deus dilectio eſt:vt ipſa deitaſ
dilectio intelligaẛ.Et q̄ i illa enumeratiōe
1.Cor.3.d. cōnexarū ſibi rex vbi d̄r:Oia vr̄a:vos aūt
1.Cor.11.a. chriſti:chriſt⁹ aūt dei:Et caput mulieri vir:
caput viri chriſtus:caput aūt chriſti deus:
nlla fit cōmemoratio ſpūſſancti/ad hoc p̄/
tinere dicunt:q̄z nō fere in his q̄ ſibi ɔnexa
ſunt munerari ſolet ipſa cōnexio: verūetiā
i illo loco trinitatē ipſā videnẛ agnoſcere q̄
1.Cor.11.d. legūt attētius/cū d̄r:Q̄m ex ipſo ꝛ p̄ ipſuꝫ
et in ipſo ſūt oīa.Ex ipſo tāq̄ ex eo q̄ nulli
debet q̄d eſt:per ipſū tanq̄ p̄ mediatorē:in
ipſo tanq̄ in eo qui continet id eſt copula/
tione coniūgit.Huic ſentētie ɔtradicunt/q̄
arbitranẛ iſtam cōmunionē/ quā deitatem
vel dilectionem/ſiue charitatem appella/
mus/nō eſſe ſubām: q̄rūt aūt ſcd̄m ſubam
ſibi exponi ſp̄mſctm̄: Nec itelligūt nō aliẛ
1.Job.4.c. potuiſſe dici:De⁹ dilectio ē:niſi eēt dilectio
ſubſtātia.Dicūt q̄ppe/ɔſuetudie rerū corpo
raliuꝫ:q̄m ſi duo ſibi corpa copulenẛ/ita vt
iuxta iuicē collocenẛ : ipſa copulatio nō eſt
corp⁹:q̄ſiquidē ſeparatis illis corporib⁹ q̄
copulata fuerāt/nulla inueniẛ:nec t̄n quaſi
deceſſiſſe ꝛ migraſſe intelligiẛ ſicut illa cor/
pora.Sꝫ hi tales cor mūdū faciāt quantū
poſſunt/vt videre valeāt i dei ſuba nō eſſe
aliq̄d q̄ſi aliud ibi ſit ſuba/aliud q̄d accidat
ſubſtātię ꝛ nō ſit ſuba:ſed quicq̄d ibi intel/
ligi pōt/ſubſtātia ē.Verū hęc dici poſſūt fa
cile ꝛ credi:videri autē niſi puro corde quō
ſe habeāt oīno non poſſūt.Quapropẛ ſiue
Al.† ſumma. iſta vera ſit† ſententia/ſiue aliud aliq̄d:fi/
des incōcuſſa tenēda eſt/vt deū dicam⁹ pa/
trē/deū filiū/deū ſp̄mſctm̄:neq̄ tres deos/
ſed iſtā trinitatē vnū deū:neq̄ diuerſos na
tura/ſꝫ eiuſdē ſubę:neq̄ vt pr̄ aliq̄ſi ſit fili⁹/
aliq̄ſi ſit ſpūſſanctus:ſed pr̄ ſemp̄ pr̄: et fili⁹
ſemp̄ filius:ꝛ ſpūſſanctus ſemp̄ ſpūſſanct⁹.
Nec temere aliq̄d de inuiſibilib⁹ affirmem⁹
tanq̄ ſcientes/ſed tāq̄ credētes: q̄m videri
niſi mūdo corde nō poſſūt. Et qui ea videt
1.Cor.13.d. in hac vita ex parte/vt dictū eſt/atq̄ in eni/
gmate/nō pōt efficere vt ꝛ ille videat cui lo
Math.5.a. quiẛ ſi corde ſordib⁹ impediẛ.Beati autem
mundo corde:q̄m ipſi deū videbūt.Hęc eſt
fides de deo ɔditore ꝛ renouatore nr̄o. Sꝫ
q̄m dilectio nō t̄m i deū nobis impata ē/cū
Deut.6.b. dictū eſt:Diliges dn̄m deū tuū ex toto cor
de/ꝛ ex tota aīa tua/ꝛ ex tota mēte tua : ſed
Leuit.19.d. etiā in p̄ximū tuū tanq̄ teipſū.Si aūt iſta
fides cōgregationē ſocietatēq̄ hoim nō te/
neat/ in qua fraterna charitas opereẛ/mi/
nus fructuoſa eſt.

De fide in catholicam eccleſiam/ peccatorū remiſſionē/ et carnis re- ſurrectionem: Ca.x.

Redimus et ſanctā eccleſiam vtiq̄ A
C catholicā:nā ꝛ hęretici ꝛ ſchiſmatici Eccleſiam ca/
ɔgregationes ſuas eccleſias vocāt. tholicam.
Sed hęretici de deo falſa ſentiēdo ipam fi/
dem violāt:ſchiſmatici aūt diſciſſionibus
iniquis a fraterna charitate diſſiliūt q̄uis
ea credāt q̄ credim⁹.Quapropẛ nec hęreti/
cus p̄tinet ad eccleſiā catholicā/q̄m diligit
deū:nec ſchiſmatic⁹ q̄m diligit p̄ximū:Et
ideo pctīs p̄ximi facile ignoſcit/qui ſibi
nouit ignoſci ab illo q̄ nos recōciliauit ſibi
delēſ oīa p̄terita ꝛ ad vitā nouā nos vocās
quā vitā donec p̄fectaꝫ capiam⁹/ſine pctīs
eſſe nō poſſum⁹:Intereſt t̄n q̄lia ſint.Nec
de pctōꝝ differētia mō tractādū ē:ſꝫ credē/
dū oīno/nullo mō nobiſ ignoſci q̄ peccam⁹
ſi nos inexorabiles ad dinoſcēda pctā fue/ B
rim⁹. Itaq̄ credim⁹ remiſſionē pctōrum.Et Remiſſionem
q̄m tria ſūt q̄bus hō cōſtat/ſpūs/aīa ꝛ cor/ peccatorū.
pus:q̄ rurſus duo dicunẛ:q̄z ſepe aīa ſimul
cū ſpiritu nominaẛ.Pars eīn quedā eiuſdē
rōnalẛ q̄ carēt beſtię/ſpūs d̄r:Pricipale nr̄m
ſpūs ē:Deinde vita q̄ coniūgimur corpori
aīa diciẛ: Poſtremo illud q̄d viſibile eſt vl
timū noſtrū eſt corpus:Hoc aūt oīs creatu Roma.8.d.
ra ingemiſcit ꝛ parturit vſq̄ nunc:dedit t̄n
p̄mitias ſpūs/q̄z credidit deo/ꝛ bonę iā vo
luntatis eſt. Hic ſpūs etiā vocaẛ mens:de
q̄ dic apl̄s:Mēte ſeruio legi dei: Qui item Roma.7.d.
alio loco dic:Teſtiſ ē eīn mihi de⁹/cui ſeruio Roma.1.a.
i ſpū meo.Aīa vo cū carnalia bona adhuc
appetit/caro noiaẛ. Pars eīn ei⁹ q̄dā reſiſtit
ſpūi nō natura/ſ ɔſuetudie pctōꝝ.Vn̄ d̄r:
Mente ſeruio legi dei:carne aūt legi pctī.
Quę ɔſuetudo i naturā verſa ē ſm̄ genera/
tionē mortalē pctō p̄imi hoīs. Ideoq̄ ſcri Eph.2.a.
ptū ē:Et nos aliq̄ſi fuim⁹ naturaliẛ filij irę:
.i.vindictę:p̄ quā factū eſt vt ſeruiam⁹ legi
pctī.Eſt aūt natura perfecta/cum ſpūi ſuo
ſubdiẛ/ ꝛ cū ſequiẛ ſequentē deū:iō aīalẛ hō
nō p̄cipit q̄ ſunt ſpūs dei. Sꝫ nō tā cito aīa 1.Cor.2.d.
ſubiugaẛ ſpiritui ad bonā op̄ationē q̄ cito
ſpūs deo ad verā fidē ꝛ bonā volūtatē: ſed
aliq̄ſi tardius eius impetus q̄ in carnalia ꝛ
temporalia defluit/ refrenatur.Sed quoni
niā ꝛ ipſa mūdaẛ/recipiēs ſtabilitatē natu
rę ſuę dn̄ante ſpū qui ſibi caput eſt/ cui ei⁹
capiti/ caput eſt chriſtus:nō eſt deſperādū
etiā corpus reſtitui naturę p̄prię: ſed vtiq̄
nō tā cito q̄ aīa:ſicut nec aīa tā cito q̄ ſpūs
ſꝫ tp̄e opportuno i nouiſſima tuba cū mor/ 1.Cor.15.g.
tui reſurgēt incorrupti ꝛ nos imutabimur.
Et iō credim⁹ ꝛ carnis reſurrectionē:nō t̄m C
q̄z reparaẛ aīa/q̄ nūc p̄pẛ carnales affectio/ Carnis reſur/
nes caro noiaẛ:ſ hęc etiā viſibilis caro quę rectionem.

naturaliter eſt caro:cuius nomē aīa nō pro/
pter naturā/ſed ꝑpter affectiones carnales
accepit. Hęc ergo viſibilis/q̄ caro ꝓprie dr:
ſine dubitatione credēda eſt reſurgere: vi/
1. Corī.15.g. det paulus apl's eam tanq̄ digito ſuo oſt/
dere/cū dic: Oportet corruptibile h̄ īduere
īcorruptionē. Cū em̄ dic/ hoc/in eā q̄ſi digi
tū intēdit: Qđ autē viſibile eſt/id pōt digi/
to oſtdi: qm̄ poſſet ⁊ aīa corruptibilis dici:
nā vitijs morū ipſa corrūpitur. Et mortale
hoc īduere immortalitatē/ cū legit/eadē ſi/
gnificat viſibilis caro:q2 in eā itētidem ve/
lut digitus intēdit. Poteſt em̄ et aīa ſic cor
ruptibilis ꝑpt morū vitia/ita etiā mortal'
dici: Mors q̄ppe aīę eſt apoſtatare a deo:
qđ primū eius pctm̄ in paradiſo ſacris lr̄is
D ꝯtinet. Reſurget igit corpus ſm̄ chriſtianā
1. Retract. ca.19.b. fidē/q̄ fallere nō pōt. Qđ cui videt incredi/
bile q̄lis nūc ſit caro attēdit:qualis aūt fu/
tura ſit non cōſiderat:q2 illo tp̄e immutati/
onis angelicę nō iā caro erit ⁊ ſanguis/ſed
tm̄ corpus. Cū em̄ de carne apl's loqueret:
1. Corī.15.e. Alia inquit caro pecorū/ alia volucrū/ alia
piſciū/alia ſerpentū:et corpa cęleſtia ⁊ cor/
pora terreſtria. Nō em̄ dixit caro cęleſt':di/
xit aūt cęleſtia ⁊ treſtria corpa: Oīs em̄ caro
etiā corp⁹ eſt:nō autē oīe corpus caro eſt.
Primo ī iſtis terreſtrib⁹: qm̄ lignū corpus
eſt/ſ nō caro:hoīs aūt vel pecorꝭ/⁊ corp⁹ et
caro: in cęleſtib⁹ v̄o nulla caro/ ſ corpora
ſimplicia ⁊ lucida/q̄ appellat aplus ſpirita/
lia:nōnulli aūt vocāt ętherea: Et iō nō car/
1. Corī.15.f. nis reſurrectiōi ꝯtradicit illđ qđ ait: Caro ⁊
ſāguiſ regnū dei nō poſſidebūt: Sed q̄le fu
turꝫ ſit qđ nūc caro ⁊ ſāguiſ ē p̄dicat. In q̄lē
naturā q̄ſq̄s nō ꝯuerti poſſe hāc carnē cre/
dit/gradib⁹ ducēduſ ē ad fidē. Si em̄ ab eo
q̄ras/vtrū terra ī aquā/aut aq̄ ī aerē poſſit
ꝯti: neq̄ h̄ abſurdū eē rńdet: vicina ē em̄
ſibi. Et đ aere ſi q̄rat vtꝝ ī ęthereū corp⁹.i.
cęleſte poſſit mutari:iā ip̄a vicinitas ꝑſua/
det. Qꝫ ḡ p h̄ grad⁹ fieri poſſe ꝯcedit vt ter/
ra in corp⁹ ęthereū ꝯuertat:cur nō accedēte
dei voluntate qua corp⁹ hūanū ſupra aq̄s
potuit āmbulare/celerrime id fieri poſſe/quē/
admodū dictū ē/ in ictu oculi/ſine vllis ta/
libus gradibus credit:ſicut plęrūq̄ fum⁹ ī
flammā mira celeritate ꝯuertit? Caro enim
nr̄a vtiq̄ ex t̄ra ē:philoſophoꝝ argumentꝭ
ſępi⁹ reſurrectiōi carnis reſiſtit:qb⁹ aſſerūt
nullū poſſe eē terrenū corp⁹ in cęlo:q̄ðlibet
corp⁹ ī oē corp⁹ ꝯuerti ⁊ mutari poſſe cōce/
dūt. Qua corpiſ reſurrectiōe facta a tpiſ cō
ditiōe liberati/ętna vita ieffabili charitate
atq̄ ſtabilitate ſine corruptiōe ꝑfruemur.
1. Corī.15.g. Tūc em̄ fiet illđ qđ ſcriptū ē. Abſorpta eſt
mors in victoria. Vbi eſt mors acule⁹ tu⁹?
vbi ē mors ꝯtētio tua? Hęc eſt fides q̄ pau/
cis verbis tenēda eſt in ſymbolo nouellis
chriſtianis data. Quę pauca v̄ba fidelib⁹
nota ſūt: vt credendo ſubiugent deo: ſub/
iugati recte viuāt:recte viuendo cor mun/
dēt:corde mūdato qđ credūt intelligant.

Sancti aug'.hipponēſis epi/liber de fi/
de et ſymbolo explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē ſis epiſcopi/ in librū de geneſi im/ perfectū ex primo libro retractati/ onum/argumentum.

A Vm de geneſi duos libros ꝯtra ma
C nicheos condidiſſē:quoniam ſcđm 1. Retract. ca.18.
allegoricam † ſignificationē ſcptur ę
v̄ba tractauerā:nō auſus naturaliū rerum Al. †expoſitionem.
tāta ſecreta ad lrām exponere:hoc eſt quē/
admodū poſſent ſcđm hiſtoricā ꝓprietatē
q̄ ibi dicta ſunt accipi/volui experiri: in h̄ q̄
negocioſiſſimo ac difficillimo ope q̄d vale/
rē/ ſ ī ſcripturis exponēdis tyrociniū meū
ſub tāta ſarcinę mole ſuccubuit: Et nōdū ꝑ/
fecto vno libro ab eo quē ſuſtinere nō pote
rā labore cōq̄eui. Sꝫ ī hoc ope cū mea opu/
ſcula retractarē/ iſte ipſe vt erat impfectus
venit ī man⁹:quē neq̄ ędideram ⁊ abolere
decreueram:qm̄ ſcripſi poſtea duodecim li
bros quoꝝ titulus eſt:de geneſi ad lrām.
In quib⁹ q̄uis multa q̄ſita poti⁹ q̄ inuēta
videant/tn̄ eis iſte nullo mō ē cōparādus.
Verꝫ ⁊ hūc poſteaq̄ retractaui/manere vo
lui:vt eēt index quātū exiſtimo nō † indocił Al. † inutilis.
rudimētoꝝ meoꝝ ī enucleādis atq̄ ſcrutā/
dis diuinis eloquijs. Cuiuſq̄ titulū eſſe vo/
lui:de geneſi ad lrām impfect⁹. Inueni q̄ꝑ/ B
peccū vſq̄ ad hęc v̄ba dictatū: Pr̄ tn̄ pr̄ ē: De gen. ad literā imperfect⁹. ca.16.f.
nec fili⁹ aliđ ē q̄ fili⁹:q2 ⁊ cū dr̄ ſilitudo pr̄is
ēē q̄ oſtdat nullā īteruenire diſſilitudinem.
Poſt hęc repetiui v̄ba ſcripturę ruſus cō/
ſideranda atq̄ tractāda: Et dixit de⁹:facia/ Gen.1.e.
mus hoīem ad imaginē ⁊ ſilitudinē nr̄am.
Huc uſq̄ dictatū librū impfectū reliquerā.
Qđ aūt ibi ſequit/addēdū putaui cū eū re
tractarē:nec ſic tn̄ pfeci/ ſ h̄ q̄ addito ipfe/
ctū reliq̄. Si em̄ pfeciſſē/ſaltē de oīb⁹ opib⁹
⁊ verb dei q̄ ad ſextū diē ptinerēt diſputaſ/
ſē. In h̄ libro eadeꝫ notare q̄ mihi diſplicēt
vel defēdere q̄ alijs nō bn̄ intellecta diſpli/
cere poſſunt / ſupfluū mihi viſum eſt. Bre/
uiter enim admoneo/ vt illi duodecim libri
legantur: quos longe poſtea ep̄s feci: ⁊ ex
ipſis de iſto iudicet.

57.2
482

Capitulorũ libri de geneſi ad littera impfecti ſcti auguſtini recollecta annotatio.

1 Orthodoxe fidei breuis aſſignatio.
2 De quadruplici modo exponẽdi legẽ.
3 Quo pncipio de⁹ cuncta ꝯdiderit: ⁊ qd celi ⁊ tre mũdiqꝫ noibus appelletur.
4 Quid p trã inuiſibilẽ ⁊ icõpoſitã / tenebras / abyſſũ / dei ſpm / ⁊ aqs itelligat.
5 Quo ỽbo / quã lucẽ de⁹ fieri iuſſerit: et de triplici luce cõtrarijſqꝫ pṷatiõib⁹ / ⁊ de eorundẽ ordine.
6 De eo qᵭ dicit: Et vocauit de⁹ lucem diem ⁊ tenebras noctẽ / dubij cuiuſdam diſſolutio.
7 Quis dies ex veſpera ⁊ mane ꝯſtitut⁹ dicat: ⁊ de mora creationis.
8 De diuiſione aquarũ ab aquis: ⁊ quid aquarũ nomine importetur.
9 De vario modo loquendi circa opera quędam creationis.
10 De ꝯgregatione aqrũ in locũ vnũ.
11 De tre germinationib⁹ ⁊ ſeminibus.
12 De luminariũ creatiõe / ⁊ trib⁹ primis diebus quomodo accipiendi.
13 Quõ lumiaria i ſigna ſint dierũ ⁊ tpm.
14 Quare ex aq̃ ſcribant pducta volatilia ⁊ reptilia ⁊ nõ ſic ex aere: qdqꝫ ibidem noie firmamẽti itelligat ⁊ aeris.
15 De hoc qᵭ dicit: Eijciãt aquę reptilia animarũ viuarũ ⁊c.
16 De creatione q̃drupedũ ⁊ ſerpẽtũ ⁊ beſtiaꝝ trę: iſup ⁊ hois ad imaginẽ dei.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponenſis epi / liber de Geneſi ad litterã imperfectus incipit:

Orthodoxe fidei breuis aſſignatio: Ca. I.

E obſcuris naturaliũ rerũ q̃ olpotẽti deo artifice facta ſẽtim⁹: nõ affirmãdo / ſʒ quęrẽdo tractãdũ eſt: in libris maxime q̃s nob̃ cõmẽdat auctoritas: in qb⁹ temeritas aſſerendę incertę dubięqꝫ opiniõis / difficile ſacrilegij crimẽ nõ euitat: ea tamen q̃rẽdi dubitatio catholicę fidei metas non debet excedere. Et qm̃ multi heretici ad ſuã ſentẽtiã / q̃ pter fidẽ ẽ catholicę diſciplinę expoſitionẽ ſcripturaꝝ diuinarũ trahere ꝯſueuerũt: añ tractationẽ hui⁹ libri catholica fides explicãda eſt. Eſt aũt hęc: Deũ patrẽ oipotẽtẽ vniuerſã creaturã feciſſe atqꝫ ꝯſtituiſſe p filiũ ſuũ vnigenitũ. i. ſapiam ⁊ ỽtutẽ ſuã / ꝯſubalẽ ſibi ⁊ coęternã i vnitate ſpũſſancti / ⁊ ipſi⁹ ꝯſubalis ⁊ coęterni. Hãc q̃ trinitatẽ dici vnũ deũ / eũqꝫ feciſſe ⁊ creaſſe oia q̃ ſũt inq̃ntũ ſunt / catholica diſciplina dici iubet ita vt iubet: ita vt creatura ois intellectualis ſiue corpalis / vł qᵭ breui⁹ dici põt / ſm ỽba diuinarũ ſcptuꝝ: ſiue inuiſibił ſiue viſibilis: non de dei natura / ſʒ a deo ſit facta de nihilo: nihilqꝫ i ea eſſe qᵭ ad trinitatẽ ptineat / niſi ꝙ trinitas ꝯdidit / iſta ꝯdita eſt. Quapropt creaturã vniuerſã neqꝫ ꝯſubalẽ deo / neqꝫ coęternã fas eſt dicere atqꝫ credere. Eſſe aũt oia q̃ fecit bona valde: mala ỽo nõ eſſe naturalia / ſed oẽ qᵭ ᵭr malũ / aut pctm̃ eſſe / aut pęnaʒ pcti: Nec eſſe pctm̃ niſi prauũ liberę volũtatis aſſenſum: cũ inclinamur ad ea q̃ iuſticia vetat / ⁊ vñ liberũ eſt abſtinere. i. nõ in rebus iſtis / ſed i vſu earũ legitimo. Vſus aũt rerũ eſt legitim⁹ / vt aĩa in lege dei maneat ⁊ vni deo pleniſſima dilectiõe ſubiecta ſit: ⁊ cętera ſibi ſubiecta ſine cupiditate aut libidine miniſtret. i. ſm p̃cęptuʒ dei: Ita eñi ſine difficultate et miſeria / et cũ ſũma facilitate / et beatitudine adminiſtrabit. Pęna vero pcti eſt / cũ ipſis creaturis nõ ſibi ſeruiẽtib⁹ cruciat aĩa / cũ deo ipſa non ſeruit: q̃ creatura illi obtẽperabat / cũ ipſa obtẽperabat deo. Itaqꝫ nõ eſſe ignẽ malũ / q꞉ creatura dei eſt: ſed tñ vri eo imbecillitateʒ nrãm ex merito pcti. Dici autẽ pctã naturalia / q̃ neceſſe ẽ comitti añ miſericordiaʒ dei / poſtq̃ in hãc vitã p pctm̃ liberi arbitrij lapſi ſumus: renouari hoiem per ieſũ chriſtũ dñm nrm: cũ ipſa ineffabilis / aut incõmutabilis dei ſapiẽtia plenũ totũqꝫ hoiem ſuſcipere dignata ẽ: et naſci de ſpũſctõ et ỽgine maria / crucifigi / ſepeliri / ⁊ reſurgere / ⁊ aſcẽdere i cęlũ: qᵭ iã factũ ẽ: ⁊ ventre ad iudicãdos viuos ⁊ mortuos i fine ſęculi: ⁊ reſurrectionẽ mortuoꝝ in carne / qᵭ adhuc futuꝝ p̃dicat: datũ eẽ ſpm̃ſctm̃ / credẽtib⁹ / i eũ ꝯſtitutã ab illo matrẽ eccłiaʒ q̃ catholica ᵭr: ex eo q꞉ vniuerſalit᷑ pfecta ẽ / ⁊ in nullo claudicat: ⁊ p totũ orbẽ diffuſa ẽ: remiſſa eſſe pęnitentibus priora peccata: ⁊ vitã ęternã cęlorũqꝫ regnum promiſſum.

De quadruplici modo exponẽdi legem: Ca. II.

Ecũdũ hãc fidẽ q̃ poſſũt i h̃ libro q̃ri ⁊ diſputari / ꝯſiderãdũ ẽ. In pncipio fec̃ de⁹ cęlũ ⁊ trã. Quattuor modi a q̃buſdã ſcripturarũ tractatorib⁹ tradũt᷑ legł exponẽdę: ſm hiſtoriã / ſm allegoriam / ſm analogiã / ſm etymologiã. Hiſtoria ẽ cũ ſiue diuinit⁹ ſiue humanit⁹ res geſta cõmemorat. Allegoria / cũ figurate dicta intelligũt. Analogia / cũ veterł ⁊ noui teſtamẽtorũ ꝯgruentia demonſtrat. Etymologia / cũ dictoꝝ factorũqꝫ cauſę reddũtur.

[Margin notes, in order: Quę ſit fides catholica. — Peccatũ q̃d ſit. — Pena peccati quid ſit. — Geñ. 1. a. — De vtilitate credẽdi. ca. 3. — Hiſtoria. — Allegoria. — Analogia. — Etymologia.]

Quo principio deus cūcta condiderit: ⁊ quid celi et terre mūdiq̄ꝫ nominib⁹ appelleť: Ca.III.

A Hoc ergo qđ ſcptū ē: In pncipio fecit
Gen. 1.a. b deꝰ celū ⁊ trā/ queri pōt: vtrū tm̄mō
ſm hiſtoriā accipiendū ſit: An etiā
figurate aliquid ſignificet: ⁊ quomodo con
gruat euāgelio: ⁊ q̄ cauſa liber iſte ſic incho
atus ſit. Scđm hiſtoriā aūt q̄riť: qđ ſit i pn
cipio. i. vtrū in pncipio tpis: an in pncipio
in ipa ſapia dei: qꝛ ⁊ ipſe dei fili⁹ pncipiū ſe
Joh. 8.d. dixit/ q̄ſi ei dictū ē: Tu q̄s es: ⁊ dixit: Prīci
Duplex principium. piū qđ ⁊ loquor vob'. Eſt eñ pncipiuꝫ ſine
pncipio: et ē pncipiū cū alio pncipio. Prīci
piū ſine pncipio ſol⁹ pr̄ ē: iō ex vno pncipio
eē oīa credim⁹: Fili⁹ aūt ita pncipiū ē/ vt de
pr̄e ſit. Ipa etiā pma creatura itellectualis
pōt dici pncipiū his q̄b⁹ caput ē/ q̄ fec deꝰ:
Cū eñ recte appelleť pncipiū caput/ in illa
gradatione apl's mulierē tñ nō dixit caput
1. Cor. 11.a. alicui⁹: Nā ⁊ virū dixit caput mulierꝭ: ⁊ ca
put viri chriſtū: ⁊ caput chriſti deū: ita crea
tori creatura ſubnectiť. An ideo in pncipio
dictū ē/ qꝛ pmū factū ē: An nō potuit inter
creaturas pmū fieri celū ⁊ tra/ ſi āgeli ⁊ oēs
intellectuales ptātes pmū facte ſūt: Quia
⁊ angelos creaturā dei ⁊ ab eo factos creda
mus neceſſe ē: Nā ⁊ angelos enūerauit p
pheta in cēteſimo q̄dragesimooctauo pſal
Ps. 32. c. 148. mo cū dixit. Ipe iuſſit ⁊ facta ſūt: ipe māda
uit ⁊ creata ſūt. Sꝫ ſi primū facti ſunt ange
B li/ queri pōt: vtrū in tpe facti ſunt: an ante
oē tps: an i exordio tpis: Si in tpe: iā erat
tps añq̄ꝫ angeli fierēt. Et q̄m etiā tps ipſū
creatura ē: incipit neceſſe eſſe vt aliq̄d pri
uſq̄ꝫ āgelos factū accipiam⁹. Si aūt i exor
dio tpis factos dicim⁹/ vt cū ipſis cepit tps
dicēdū ē falſū eē qđ q̄dā volūt/ añ celum ⁊
terrā tps eſſe cepiſſe. Si aūt pusq̄ꝫ tps ange
li facti ſunt: querēdū eſt quō dictū ſit in cō
ſequētib⁹: Et dixit deꝰ: fiāt lūminaria i firma
mēto celi/ vt luceāt ſup trā/ ⁊ diuidāt inť no
ctē ⁊ diē: ⁊ ſint i ſigna ⁊ tpa ⁊ dies ⁊ annos:
Hic eñ pōt videri/ tūc cepta eē tpa cū celū
⁊ lūminaria celi ordinatis itinerib⁹ currere ce
piſſent: qđ ſi verū eſt/ quō poterūt dies eſſe
añq̄ꝫ tps eēt/ ſi a curſu luminarium tps ex
orſū ē/ q̄ q̄rto die dicunť eſſe facta: An iſta
dierū digeſtio ſm ꝯſuetudinē humane fra
gilitatꝭ ordinata ē lege narrādi/ ⁊ humilib⁹
humiliter iſinuādi ſublimia: q̄ ⁊ ipe ſermo
narrātis nō pōt niſi aliqua habere ⁊ pma ⁊
media ⁊ vltima: An i tēporib⁹ iſtis dictū ē/
vt eēnt luminaria q̄ tpa hoies interuallꝭ mo
raruꝫ in corpis motione metiunť: Hec eñ
tpa ſi null⁹ mot⁹ corpm eēt/ nlla eēnt: ⁊ ipſa
ſūt hoib⁹ māifeſtiora. Qđ ſi admittim⁹/ q̄
rēdū ē: vtrꝫ p̄ter motū corpoꝝ poſſit eē tps
i motu incorporee creature: veluti ē aīa vl
ipſa mēs: q̄ vtiq̄ꝫ in cogitatiōib⁹ moueť: et
ipſo motu aliud habet pus/ aliud poſteri⁹:
qđ ſine interuallo tpis itelligi nō pōt. Qđ
ſi accipim⁹ etiā añ celū ⁊ terrā/ pōt intelligi
tpus fuiſſe: ſi añ celū ⁊ trā facti ſunt angeli.
Erat eñ iā creatura q̄ motib⁹ incorporeis
tps ageret. Et recte intelligiť cū illa etiā tē
pus eē: vt in aīa q̄ p corporeos ſēſus corpo
reis motib⁹ aſſuefacta ē. Sꝫ fortaſſe nō ē i
pncipib⁹ ⁊ creaturꝭ supeminētib⁹. Sꝫ q̄quo C
mō h ſe habeat/ res eñ ſecretiſſima ē/ ⁊ hūa
nis ꝯiecturꝭ ipenetrabilꝭ: illud certe accipi
endū ē in fide/ etiā ſi modū nr̄e cogitatiōis
excedit/ oēꝫ creaturā habere initiū/ tēpuſq̄ꝫ
ipm creaturā eē: ac p h ipm habere initiuꝫ:
nec coeternū eē creatori. Pōt eñ celū ⁊ tra
p vniuerſa creatura poſituꝫ videri: vt ⁊ h
viſibile ethereū firmamētū/ celū appellatū
ſit: ⁊ illa creatura inuiſibilis supeminētium
ptātū: rurſuſq̄ꝫ tra oīs inferior ps mūdi cū
aīalib⁹ q̄bus ihabitať. An celū oīs creatu
ra ſublimis atq̄ꝫ inuiſibilꝭ dicta ē: terra ỽo
oīe viſibile/ vt etiā ſic poſſit h qđ dictū ē:
In pncipio fecit deꝰ celū ⁊ trā/ vniuerſa cre
atura itelligi: Fortaſſe q̄ppe nō incōgrue in
cōpatione viſibilꝭ creature/ oīe viſibile tra
dr: vt illa celi noīe nūcupeť: Qm̄ ⁊ aīa q̄ inui
ſibilis eſt cū rerū viſibiliū amore tumeſce
ret: ⁊ earū adeptione extolleret/ tra dicta ē:
ſicut ſcriptū ē: Quid ſupbit tra ⁊ cinis: Sꝫ Eccl. 10.b.
q̄ri pōt: vtrū iā diſtincta ⁊ cōpoſita oīa di
xerit celū ⁊ trā: an ipſam pmo informē vni
uerſitatꝭ materiē/ q̄ i has formatas ⁊ ſpeci
oſas naturas deo ieffabilꝭ iubēte digeſta
eſt/ celi ⁊ tre noīe nūcupauerit: Quāq̄ꝫ eñ
ſcriptū legerim⁹: Qui feciſti mūdū de infor
mi materia: tñ etiā ipſaꝫ materiā cuiuſmo
dicūq̄ꝫ ſit/ nō poſſum⁹ dicere nō ab eo factā
ex q̄ oīa ꝯfitemur ⁊ credim⁹: Ut etiā ipa di
geſtio ⁊ ordinatio ſingularū q̄rūq̄ꝫ rerū for
matarū ⁊ diſtinctaꝝ mūdus voceť: ipa ỽa
materies celū ⁊ tra/ veluti ſemē celi appella
ta ſit q̄ſi ꝯfuſuꝫ atq̄ꝫ pmixtū ab artifice deo
accipiēdis formis idoneū. Hacten⁹ de hoc
q̄ſitū ſit qđ dictū eſt: In pncipio fecit deus
celum ⁊ trā: Nihil eñ horū temere affirma
ri potuit.

Quid per terraꝫ inuiſibilē ⁊ incōpoſitā/ tenebras/ abyſſū/ dei ſpiritū ⁊ aquas intelligať: Ca.IIII.

Terra aūt erat iuiſibilꝭ ⁊ icōpoſita: ⁊ A
t tenebre erāt ſup abyſſū: ⁊ ſpūs dei
ferebať ſup aquā. Ab hereticꝭ q̄ ve
teri teſtamento aduerſanť/ moueri calūnia
huic loco ſolet/ cū dicūt: Quō i pncipio fe

cit de⁹ celū ⁊ terrā/ſi iā terra erat? Nō intel
ligētes hoc eē ſubiectū/vt exponeret qlis tra
fuerit de q̄ iā dictū ē: Fecit de⁹ celū ⁊ terrā.
Hec aūt tra quā de⁹ fecit/inuiſibil' erat ⁊ icō
poſita/donec ab eodē ipſo diſcerneret/⁊ ex
ꝯfuſione in rerū certo ordine ꝯſtitueret. An
ſic meli⁹ intelligit/vt i hac executiōe rurſus
eadē rerū materies cōmēdaret q̄ ſuperi⁹ ce
li ⁊ tre noīe nūcupata ē: vt iſte ſit ſēſus: In
pncipio fecit de⁹ celū ⁊ trā: hoc aūt qḋ celū
⁊ tra dictū eſt/terra erat inuiſibil' ⁊ incōpo
ſita: ⁊ tenebre ſup abyſſū.i.qḋ celū ⁊ tra ap
pellatū eſt/materies erat ꝯfuſa q̄dam/de q̄
mūd⁹: q̄ duab⁹ maxime ptib⁹ celo.ſ. ⁊ tra cō
ſtat: digeſtꝭ elemētꝭ ⁊ accepta forma fabri
caret. Que ꝯfuſio materie ſic potuit inſinu
ari populari itelligētie/ ſi diceret tra inuiſi
bilis vel incōpoſita vel inordinata vel ipa
rata: ei tenebre ſup abyſſū.i.ſup ꝓfūditatē
vaſtiſſimā: q̄ rurſus ꝓfunditas ex eo fortaſ
ſe noiata ē/ qꝛ nulli⁹ intelligētia ꝓpt ipam
B informitatē penetrari pōt. Et tenebre erāt
ſup faciē abyſſi. Utrū ſubter abyſſus erat
⁊ ſupra tenebre q̄ſi iā loca diſticta eēnt? An
qm̄ materie adhuc cōfuſio exponit/qḋ iam
χαοσ grece dr/ iō dictū ē: tenebre erāt ſup
abyſſum/qꝛ lux nō erat: q̄ ſi eēt/vtiq3 ſupra
eēt: quia eēt eminētior/⁊ ea q̄ ſibi ſubiecta
erāt/illūinaret? Et reuera q̄ diligēter ꝯſide
rat q̄d ſint tenebre/ nihil aliḋ iuenit q̄3 lucꝭ
abſētiā. Ita igit dictū ē: Tenebre erāt ſup
abyſſu3/ ac ſi dictū eēt: nō erat lux ſup abyſ
ſum. Quapropt hec materies q̄ cōſequenti
opatione dei/in rerū formas ordinata diſti
guit/ appellata eſt tra iuiſibilis ⁊ incōpoſi
ta: et ꝓfūditas carēs luce: q̄ appellata ē ſu
periuſ noie celi ⁊ terre: Si tn̄ non celū ⁊ trā
dicēdo vniuerſitatē pus ꝓponere voluit: vt
poſtea inſinuata materia mūdi ptes exeq
C ret. Et ſpūs dei ferebat ſup aquā: Nuſq̄3 di
xerat de⁹ aquā fec: nec tn̄ vllo mō credēdū
ē aquā deū nō feciſſe: ⁊ eā iā fuiſſe añq̄3 ille
Rome. 11. d aliq̄d ꝯſtituiſſet: eteni ille ex q̄ omia/p quē
oia/i q̄ oia/ſic apl's dic. Ergo et aquā de⁹ fe
cit: et aliter credere magnus error eſt. Cur
igit nō dictū eſt q aquā de⁹ fecerit? An rur
ſus eandem materiā quā vel celi ⁊ terre vel
terre inuiſibilis ⁊ incōpoſite atq3 abyſſi no
mine nūcupauerat/etiā aquā voluit appel
lare? Cur eni nō ⁊ aqua appellaret ſi tra po
tuit: cū adhuc neq3 aqua diſtincta atq3 for
mata/neq3 terra eſſet/neq3 aliq̄d aliud? Sz
pmo fortaſſe celū ⁊ terra appellata eſt: ſcḋo
terra incompoſita/ ⁊ abyſſus carēs luce: ter
tio aq̄ nō incōgrue/ vt primo ipſius vniuer
ſitatis ꝓpter quā facta eſt materies de om

nino nihilo/ celi ⁊ terre noie vocaret: ſcḋo
terre incōpoſite atq3 abyſſi noie inſinuaret
informitas: quia inter oia elemēta terra eſt
informior ⁊ min⁹ relucens q̄3 cetera: tertio
aq̄ noie ſignificaret materia ſubiecta operi
artificis: aqua enim mobilior ē q̄3 terra: Et
ideo ꝓpter operandi facilitatē/et motū fa
ciliorē ſubiecta materies artifici/aqua ma
gis vocanda erat q̄3 terra: et aer quidē mo
bilior eſt q̄3 aqua: ether autē mobilior ipſo
aere non abſurde credit aut ſentitur. Sed
aeris vel etheris noie minus conuenienter
appellaret materies: Magis eni hec elemē
ta vim credunt habere faciendi: terra vo et
aqua patiendi. Quod ſi occultū eſt: vel cer
te aptiſſimū puto/ q aquā vētus mouet: et
nōnulla terrena: vētus autē eſt aer motus
⁊ q̄ſi fluctuās. Ergo cum aer aquā moueat
manifeſte: vn̄ aūt ipe moueat/vt ſit vētus
occultū ſit: q̄s dubitet ꝯgruentius aq̄ noie
materiā vocari quia mouetur/q̄3 aeris qui
mouet? Moueri autē pati eſt/mouere face D
re. Huc accedit/ vt ea q̄ terra gignit aqua ir
rigant/vt naſci et pfici poſſint: ita vt ꝓpe
videatur in hec ipſa naſcētia eadē aqua cō
uerti. Quocirca congruentius aque nomi
ne appellaret materies: cū ſubdita operi ar
tificis inſinuaret ꝓpter mobilitatē et con
uerſionem in queq3 naſcētia corpa/q̄3 noie
aeris in quo ſola mobilitas poſſet aiaduer
ti. Cetera vero quibus materia expſſius ſi
gnificaretur/ defuiſſent: vt totus iſte ſit ſen
ſus: In principio fecit deus celū et terrā.i.
materiā q̄ celi ⁊ terre formā capere poſſet: q̄
materia terra inuiſibilis ⁊ incōpoſita erat:
id eſt informis ⁊ luce carēs ꝓfunditas: que
tamē quoniā mouēti ⁊ operāti artifici ſub
iecta eſſet/ ꝓpter hoc ipſum q cedit operāti
aq̄ etiā noiata ē. In hac igit materie ſigni
ficatione pus inſinuatus eſt finis ei⁹.i. ꝓpt
q̄d facta ſit: ſcḋo ipa informitas: tertio ſer
uitus ab artifice atq3 ſubiectio. In pmo/ce
lum et terra: ꝓpter hoc eni facta materies.
Scḋo terra iuiſibilis ⁊ incōpoſita/ tenebre
ſup ipſum abyſſum.i. ipſa informitas ſine
lumine. Tertio aq̄ ſubiecta ſpūi ad habitā
dū formaſq3 capiēdas: ideo ſuper aquā fe
rebatur ſpūs dei: vt ſpm̄ operantē/ aquam
vo vnde oparet intelligam⁹.i. materiā fa
bricabilem. Cum eni iſta tria dicimus vni
us rei noia: materia mundi: materia infor
mis: materia fabricabil': horu3 pmo noi bn̄
adiūgit celū ⁊ terra: ſcḋo obſcuritas/confu
ſio profunditas tenebre: tertio cedendi fa
cilitas/ cui iā ad opandū ſpūs ſupferat arti
ficis. Et ſpūs dei ſupferebat ſup aquā. Nō

ita ſupferebaꝛ ſicꝰ oleũ aq̃/ vel aq̃ terre.i.q̃ſi
ꝯtineret:Sʒ ſi ad h̃ de viſibilibꝰ exẽpla ca/
piẽda ſũt:ſicut ſupferꝛ lux iſta ſolis aut lu/
nę bis corporibꝰ q̃ illuminat i terra: nõ eñ
cõtineꝛ illis/ſʒ cũ cęlo ꝯtineaꝛ iſtis ſupferꝛ.
Itẽ cauendũ eſt/ne quaſi locoꝝ ſpacijs dei
ſpiritũ ſupferri materię putemꝰ:ſed vi q̃dã
effectoria ⁊ fabricatoria/ vt illud cui ſupferꝛ
efficiaꝛ ⁊ fabriceꝛ:Sic ſupferꝛ voluntas ar/
tificis ligno/vl̃ cuiq; rei ſubiectę ad operã/
dũ:vl̃ etiã ipſis mẽbris corpis ſui q̃ ad ope/
randũ mouet.Et hęc ſilitudo cũ iã ſit omni
corpe excellẽtior:parua ẽ tñ ⁊ ꝓpe nihil ad
itelligẽdã ſuplationẽ ſpũs dei ſubiecta ſibi
ad operãdũ mũdi materia.Sʒ nõ iuenimꝰ
euidẽtiorẽ ſilitudinẽ ⁊ ꝓpinqorẽ rei de q̃ lo
q̃mur in bis rebus/q̃ ab hoibus quõcunq;
capi poſſunt: Quapropꝛ in hmõi cogitati/
one optime illud ꝓceptũ tenebiꝛ/ qḋ ſcptũ
Eccl. 43.d. ẽ:Bñdicẽtes deũ/exaltate illũ quãtũcunq;
potueritis/ſupabit ⁊ adhuc.Hoc aũt dictũ
ſit ſi hoc loco ſpũs dei ſpũſſanctꝰ/quẽ i ipſa
ineffabili et incõmutabili trinitate venera/
E mur/accipiꝛ.Poteſt aũt ⁊ aliter itelligi/ vt
ſpm̃ dei vitalẽ creaturã q̃ vniuerſus eſt viſi
bilis mũdus atq; oia corporea continenꝛ ⁊
mouenꝛ/ itelligamꝰ:cui deꝰ oipotẽs tribuit
vim quandã ſibi ſeruiendi ad operandũ in
bis q̃ gignunꝛ.Qui ſpũs cũ ſit omni corpe
ętbereo melior:q2 oẽm viſibilẽ creaturã om
nis inuiſibilis creatura añcedit/ nõ abſur/
de ſpũs dei dr̃.Quid eñ nõ eſt dei ex bis q̃
Ps. 23. condidit/cũ etiã de ipſa terra dictũ ſit:Dñi
eſt terra ⁊ plenitudo eiꝰ: et illud vniuerſali
Sap. 11.d. cõplexione qḋ ſcriptũ eſt:Oĩa tua ſunt oia
dñe q̃ aias amas?Sed tũc põt iſte ſpũs ſic
Gen. 1.a. itelligi:ſic qḋ dictũ eſt:In pncipio fecit deꝰ
cęlũ ⁊ terram: tm̃ de viſibili creatura dictũ
ſentiamꝰ:vt ſup materiã rerũ viſibiliũ in ex
ordio fabricationis coꝝ ſupferreꝛ inuiſibil̃
ſpũs:q̃ tñ etiã ipe creatura eſſet.i.nõ deus/
ſed a deo facta atq; inſtituta natura. Si
aũt vniuerſę creaturę.i.intellectualis ⁊ aia/
lis ⁊ corpalis materia crediꝛ illo aq̃ voca/
bulo enunciata/nullo modo hoc loco ſpũs
dei põt niſi ille incõmutabilis ⁊ ſanctꝰ itel/
ligi/q̃ ferebaꝛ ſup materiã oim reꝝ q̃s fecit
F ⁊ ꝯdidit deus.Tertia opinio de hoc ſpiritu
oriri põt: vt credaꝛ ſpũs noie aeris elemẽtũ
enũciatũ/ vt ita q̃ttuor elemẽta inſinuata
ſũt q̃bꝰ mũdus iſte viſibilis ſurgit: cęlũ.ſ.
et terra ⁊ aq̃ ⁊ aer:Nõ q2 iã erãt diſtincta ⁊
ordinata/ſed q2 in illiꝰ materię q̃uis infor/
mi ꝯfuſiõe tñ exortura ꝓſignabanꝛ: q̃ infor
mis ꝯfuſio tenebraꝝ ⁊ abyſſi noie cõmẽda/
ta eſt.Sʒ quęlibet ſentẽtiarũ iſtarũ vera ſit

oim rerũ q̃ ortę ſunt/q̃ videnꝛ/⁊ q̃ nõ viden
tur:nõ quantũ ad vitia q̃ ꝯtra naturã ſunt:
ſed quãtũ ad ipſas naturas attinet/ deum
eſſe auctorẽ ⁊ cõditorẽ credẽdũ eſt:Nullãq;
oino eſſe creaturã q̃ nõ ab ipſo initiũ pfecti/
onẽq; babeat generis ⁊ ſubſtãtię ſuę.

Quo verbo/ quã lucẽ deus fieri iuſſerit: ⁊ de triplici luce cõtrarijſq; priuatiõibꝰ/ ⁊ de eorũdẽ ordie.

T dixit deꝰ:Fiat lux:⁊ fa/ (Ca. V. A
C cta ẽ lux.Deũ dixiſſe/fiat lux: nõ vo
ce de pulmonibꝰ ędita/nec lingua ⁊
dentibꝰ accipere debemꝰ: Carnaliũ ſũt iſtę
cogitatiões:ſcđm aũt carnẽ ſapere mors ẽ: Roma. 8.a.
Sed ineffabiliter dictũ eſt:fiat lux.Utrum
autẽ hoc qḋ dictũ eſt/filio vnigenito dictũ
eſt:an idipm̃ qḋ dictũ eſt/filiꝰ vnigenitus ẽ:
qḋ dictũ dei verbũ diciꝛ ꝑ qḋ facta ſũt oia:
quęri põt:dũ tñ illa abſit ipietas/ vt ꝟbuʒ
dei vnigenitũ filiũ q̃ſi vocẽ ꝓlatã/ ſicã no/
bis fit/eſſe credamꝰ:Verbũ aũt dei ꝑ qḋ fa
cta ſunt oia/nec cępit eẽ/nec deſinet: ſed ſi/
ne ichoatione natũ pr̃i coęternũ ẽ: Quare
hoc qḋ dictũ ẽ: fiat lux/ ſi ⁊ cępit ⁊ deſtitit/
dici magis filio dictũ eſt h̃ ꝟbũ/q̃ ipſuʒ eſt
filiꝰ:Et tñ etiã h̃ ineffabiliter.Nec carnalis
imago ſubrepat in animũ/ et intellectũ piũ
ſpiritalẽ cõturbet: quia ⁊ incipe aliq̃d ⁊ de/
ſinere in natura dei ſi ꝓprie accipiaꝛ/teme/
raria ⁊ ꝓceps opinio ẽ:carnalibꝰ tñ ⁊ paruu
lis: nõ tãq; in ea mãſuris/ſʒ tanq; inde ſur/
recturis bũaniſſime ꝯcedẽda eſt.Quicq̃d tñ
incipe ⁊ deſinere deꝰ dr̃:nullo mõ in ipſiꝰ na
tura/ſʒ in eiꝰ creatura q̃ illi miris modis ob
tẽperat itelligẽdũ ẽ.Et dixit deꝰ: Fiat lux:
Utruʒ ea lux q̃ bis carnalibꝰ oculis patet:
an aliq̃ occulta quã nob̃ ꝑ hoc corpꝰ videre
nõ datũ ẽ?Et ſi occulta/ vtrũ corporea q̃ ꝑ
locoꝝ ſpacia tẽdiꝛ fortaſſe in ſublimibꝰ par
tibus mũdi: an icorporea q̃lis in aia eſt:ad
quã vitãdi ⁊ appetẽdi referꝛ examẽ a ſenſibꝰ
corpis: q̃ nõ carẽt etiã aię beſtiaꝝ?An ea q̃
ſupior rõcinando apparet:ex q̃ icipit oẽ qḋ
creatũ ẽ?Quãlibet eñ lucẽ ſignificet/ factã
tñ ⁊ creatã debere accipe:nõ illã qua fulget
ipſa dei ſapiẽtia q̃ nõ creata eſt ſed natura
nõ ſine luce deꝰ fuiſſe puteꝛ priuſq; iſtã de
q̃ nũc agiꝛ cõdidiſſet. De hac eñ ſicut ipſa
verba ſatis docẽt/hoc cõmẽdaꝛ ꝙ facta ſit:
Et dixit iquit: Fiat lux/ ⁊ facta ẽ lux.Alia ẽ
lux de deo natura/et alia lux quã fecit deꝰ:
natura de deo lux eſt ipſa dei ſapiẽtia:facta
vero lux eſt q̃libet mutabilis ſiue corporea
ſiue icorporea.Mouere aũt ſolet/ quõ lux
corporea eſſe potuerit anteq; cęlũ eſſet ⁊ cę/
li luminaria/q̃ poſt iſtam exponunꝛ:q̃ſi ꝟo

facile ab hoie pcipi pōt: aut oīno vllo mo/
do pōt/vtruꝫ ſit aliq̄ lux ꝑter cęlū q̄ tñ ſpa/
cijs locoꝝ diſticta atq; diffuſa ſit mūdūq;
amplectaꝛ. Sed cū liceat hic ꝛ incorporeā
lucē intelligere: ſi nō viſibilē tñ creaturam
in hoc libro/ſed oēm creaturā expoſitā di/
cimus/quid opus eſt in hac cōtrouerſia re/
morari/ꝛ fortaſſe qꝺ quęrūt hoies/ qn̄ āge/
li facti ſūt: ipſi ſignificanꝛ hac luce breuiſſi/
me quidē/ſed tñ cōuenientiſſime ꝛ decentiſſi
B me: Et vidit lucē: q2 bona ē. Jſta ſententia
nō q̄ſi inſoliti beniuolentiā/ ſed approbati/
onē opis ſignificare oportet itelligi: Quid
eñ ꝯuenientius de deo dicit/ q̄tū inter ho/
mines dici pōt: q̄ cum ita poniꝛ: dixit/ fa/
ctū eſt/placuit: ita ꝙ ī eo ꝙ dixit/imperium
eius intelligaꝛ: in eo ꝙ factū eſt/potētia: in
eo ꝙ placuit benignitas: ſicut ineffabilia ꝑ
hoīem hoībus/ita vt oībus prodeſſent dici
debuerūt. Et diuiſit de⁹ inter lucem ꝛ tene
bras. Hinc intelligi licet quāta diuini ope/
ris facilitate iſta dicanꝛ effecta. Non enim
quiſq̄ eſt q̄ ſic ęſtimet lucem factam vt eſſet
confuſa cum tenebris: et ob hoc poſtea ſe/
parationis indigeret: ſed eoipſo quo lux
facta eſt/conſecuta eſt etiam diuiſio inter lu
2.Cor.6.c. cē et tenebras: Quę eñ ſocietas lucis cum
tenebris? De⁹ ergo diuiſit inter lucem ꝛ te/
nebras: quia lucem fecit/ cuius abſētia te/
nebrę vocantur. Intereſt autem inter lucē
ꝛ tenebras: ſicut intereſt inter veſtimentuꝫ
et nuditatem: aut plenuꝫ ꝛ inane ꝛ ſimilia.
Jam quot modis poſſit intelligi lux ſupra
dictum eſt: quib⁹ cōtrarię priuationes poſ/
ſunt tenebrę nominari. Alia eſt eñ lux quę
videtur his oculis corporeis etiam ip̄a cor/
porea: vt ſolis ꝛ lunę ꝛ ſtellarum/ et ſi quid
huiuſmodi eſt cui contrarię ſūt tenebrę: cū
aliquis locus ea luce caret. Alia aūt lux eſt
vita ſentiens ꝛ valēs diſcernere/ quę ꝑ cor/
pus ad animę iudiciū referunꝛ. i. alba ꝛ ni/
gra: canora ꝛ rauca: ſuaue olētia ꝛ putētia:
dulcia et amara: calida et frigida/ et cętera
huiuſmodi. Alia eſt enim lux quę ſentitur
oculis: alia qua per oculos agiꝛ vt ſentia/
tur: Jlla eñ in corpore: hęc aūt quāuis per
corpus ea quę ſentit percipiat/ inanimata
tamē eſt. Huic cōtrarię ſunt tenebrę inſen/
ſibilitas quędaꝫ/vel ſi melius īſenſualitas
dicīꝛ: id ē nō ſentire: q̄uis inferanꝛ quę ſen
tiri poſſent/ſi eſſet in illa vita lux iſta vnde
ſentiꝛ. Neq; hoc cuꝫ miniſteria deſunt cor/
poris: ſicut in cęcis aut ſurdis: Nā ī iſtorū
animis eſt iſta lux de qua nūc agimus: ſed
inſtrumēta corporis deſunt. Neq; illo mo/
do quō in ſilentio vox nō audiꝛ: cum ꝛ iſta
lux eſt in anima: ꝛ aſſunt corpis inſtrumen/
ta/ ſed nihil qꝺ ſentiaꝛ inferꝛ: Nō ergo qui
his cauſis nō ſentit caret iſta luce. Sed cū
talis potentia non eſt in aīa/ q̄ iam nec ani/
ma dici ſolet: ſed tñ vita/ qualis ꝓhibetur
eſſe vitis ꝛ arboris/ ꝛ quarūcunq; ſtirpiū: ſi
tamē eas vel talē habere ꝑſuaderi vllo mo
do poteſt: quas nōnulli nimis errantes hę/
retici: nō ſolum ſentire per corpus. i. videre
aut audire/ ꝛ calorem ignēq; diſcernere/ ſed
etiā intelligere rationē et cogitationes no/
ſtras noſſe arbitranꝛ. Sed de his alia q̄ſtio
eſt: Inſenſibilitas ergo tenebrę huius lucis
qua q̄cq̄d ſentitur cum ipſam vim ſentiēdi
nō habet vita q̄libet: cōuenienter autē lucē
hāc dici concedit quiſq̄s concedit recte dici
lucē qua res quęq; manifeſta eſt. Cum aūt
dicimus manifeſtū eſſe hoc canorū eſſe: ma
nifeſtum eſt hoc dulce eſſe: manifeſtum eſt
hoc frigidū eſſe: ꝛ qꝺ forte huius generis ꝑ
corporales ſenſus attingimus: hęc lux qua
iſta manifeſta ſunt/ vtiq; ītus in anima eſt:
quāuis per corpus inferanꝛ q̄ ita ſentiunꝛ.
C Tertium lucis genus in creaturis intelligi
poteſt: quo ratiocinamur. Huic cōtrarię te/
nebrę ſūt irrōnabilitaſ/ ſicut ſunt animę he
ſtiaruꝫ. Siue ergo lucem ętheream/ ſiue ſen
ſualem/ cuius aīalia participāt: ſiue rōnalē
quā angeli ꝛ homines habēt/ a deo factam
primitus in rerū natura hac ſententia vult
intelligi diuiſiſſe deuꝫ inter lucem et tene/
bras: eoipſo quo lux facta eſt oportet acci/
pi/ ꝙ aliud eſt lux: aliud illę priuationes lu/
cis quas in contrarijs tenebris ordinauit
deus: Non eñ deum feciſſe tenebras di/
ctum eſt: quoniam ſpēs ipſas de⁹ fecit/ non
priuationes quę ad nihilum pertinēt. Vn/
de ab artifice deo facta ſunt omīa: quas tñ
ab eo ordinatas intelligim⁹/ cum diciꝛ: Et
diuiſit deus īter lucē ꝛ tenebras: ne vł ipſę
ꝑuatiōes nō haberēt ordinē ſuū/ deo cūcta
regēte atq; adminiſtrāte: Sicut ī cātādo in/
terpoſitiones ſilentioꝝ certis moderatiſq;
interuallis quamuis vocum priuationes
ſint/ bene tamē ordinanꝛ ab hiſ q̄ cātare ſci
unt: ꝛ ſuauitati vniuerſę cantilenę aliquid
cōferūt: Et vmbrę in picturis eminentiora
q̄q; diſtinguūt: ac non ſpecie/ ſ; ordine pla/
cēt. Nā ꝛ vitioꝝ nroꝝ non eſt auctor deus:
ſed tñ ordinator eſt cū eo loco pctōres ꝯſti/
tuit/ et ea ꝑpeti cogit q̄ merenꝛ. Ad hoc va/
let ꝙ oues ponunꝛ ad dexterā/ hedi aut ad Matth.25.e.
ſiniſtrā. Quędā ĝ ꝛ facit de⁹ ꝛ ordinat: quę/
dā vo tñ ordinat: Juſtos ꝛ facit ꝛ ordiat:
pctōres aūt inquātū pctōres ſunt nō facit/
ſ; ordinat tñ. Quippe cū illos ad dextram/

De geneſi ad litterā imperfectus

illos ad ſiniſtrā cōſtituit: ⁊ ꝙ in ignē ęternū
iubet ire/ad meritorū ordinē valet: ita ſpe/
cies naturaſqꝫ ipſas ⁊ facit et ordinat: Pri/
uatiōeſ aūt ſpecierꝫ defectuſqꝫ naturarꝫ nō
facit/ſꝫ ordiat tñ. Dixit itaqꝫ: Fiat lux: Et
facta eſt lux. Non dixit: fiāt tenebrę/⁊ factę
ſūt tenebrę. Horꝫ ģ vnū fec̄/alterū nō fecit:
vtrūqꝫ tñ ordinauit/cū diuidit deꝰ inter lu/
cē ⁊ tenebraſ. Ita ⁊ ipſo faciēte pulchra ſūt
ſingula: ⁊ ipſo ordinante pulchra ſunt oia.

De eo qꝺ dicit: Et vocauit deꝰ lucē diem/⁊ tenebraſ noctē/ dubij cuiuſdam diſſolutio: Ca.VI.

A Sch.1.a. E vocauit deꝰ lucē diē: et tenebras
e vocauit noctē. Cum ⁊ lux nomen ſit
alicuius rei: et dies rurſum: et tene/
brę ⁊ nox vtrūqꝫ ſit nomē/ vtrumqꝫ ita dici
oportuit/noia rebꝰ impoſita eſſe/vt illa res
cui nomē impoſitū ē/ vtiqꝫ alio ꝙ noie: nō
eñ aliter poterat enūcrare. Et ita dictuꝫ ē:
Uocauit deꝰ lucē/diē: vt indifferēter etiā di
ci cōuerſe poſſet: Uocauit deus diē lucē: et
vocauit noctē tenebras. Quid ei reſpōde/
bimus ſi qs a nobis ita q̄rit: luci nomē im/
poſitū eſt dies: an diei nomē impoſitum eſt
lux: qꝛ hęc duo vtiqꝫ inquātū ad res ſigni/
ficādas articulata voce enūciant/noia ſūt?
Hoc mō etiā de alijs duobꝰ q̄ri pōt: tenebrꝭ
nomē impoſitū eſt: nox an nocti impoſituꝫ
ē nomē tenebrę? Et quidē vt ſcriptura de/
ſcribit/manifeſtū eſt/ lucis nomē dictū eſſe
diē: et tenebrarū nomē dictuꝫ eſſe noctem.
Quia cū diceret deus/fecit luceꝫ: et diuiſit
inter lucē ⁊ tenebras/ nondū de vocabulis
agebat: poſtea adhibita ſunt vocabula/di/
es ⁊ nox/cū ⁊ illa ſine dubio vocabula ſint/
lux ⁊ tenebrę res aliq̄s ſignificātia/ſic dies
B ⁊ nox. Ergo hoc ita accipiendū eſt: qꝛ enūci
ari aliter poſſet res quę nomen accępit/niſi
aliq̄ noie. An potiꝰ iſta vocatio accipienda
eſt ipſa diſtinctio? Nō eñ ois lux dies aut
oēs tenebrę nox. Sꝫ lux ⁊ tenebrę certꝭ iter
ſe vocibꝰ ordinatę atqꝫ diſtinctę diei et no
ctis noibuſ appellant. Oīe q̄ppe vocabulū
ad diſtinctionē valet: Uñ etiā nomē qꝺ rē
notat/appellatū eſt q̄ſi notamē. Notet aūt/
id ē diſtinguet ⁊ doctitāter ad diſcernendū
adiuuet. Fortaſſe ģ ipſum diuiſiſſe int̄ lucē
⁊ tenebras/ h ē vocaſſe lucē diē/⁊ tenebras
nocteꝫ: vt hoc ſit ordinaſſe iſta qꝺ vocaſſe.
An iſta vocabła ſignificare nob volūt quā
lucē dixerit/ ⁊ q̄s tenebraſ? Tāqꝫ diceret: fe/
cit deꝰ lucē ⁊ diuiſit iter lucē ⁊ tenebras: lu/
cem aūt dico diē: et tenebras dico noctem.
ne aliquā aliā lucē intelligas/q̄ nō ſit dies:
⁊ ne aliquas alias tenebras intelligas/quę
nō ſunt nox. Nam ſi ois lux dies poſſit in/
telligi: et oēs tenebrę noctis noie cēſerent:
fortaſſe nō opus eēt dicere: Et vocauit de/
us lucem diē/et tenebras vocauit noctem.
Item quęri pōt/quē diem dicat/et quā no/
ctem. Si iſtū diem vult accipi quē ſolis or/
tus inchoat ⁊ claudit occaſus: et iſtā noctē
q̄ a ſolis occaſu vſqꝫ in ortuꝫ tenditur: non
inuenio quō eſſe potuerint anteqꝫ cęli lumi/
naria facta eſſent. An ipſa ſpacia horarū et
temporū etiā ſine diſcrimine fulgoris atqꝫ
vmbrę iā ita vocari potuerūt? Et quō in il/
lam lucē rōnalem/ſi hęc ſignificata eſt/aut
ſenſualē cadit hęc viciſſitudo q̄ noie diei et
noctꝭ ſignificat: an ſm ꝙ euenit? Sꝫ ſcdm
ꝙ pōt inuenire/iſta inſinuata ſunt: qꝛ ⁊ rati
oni poteſt error ſuccedere: et ſenſui quędaꝫ
ſtoliditas.

Quis dies ex veſpera et mane conſtitutus dicat: ⁊ de mora creationis: Ca.VII.

E facta eſt veſpera/ ⁊ factū ē mane A
e dies vnus: nō eodē mō nunc appel/ Sch.1.a.
lat dies q̄ cū diceret: Et vocauit lu/
cem diē: ſed eo mō q̄ dicimꝰ/ v̄bi gr̄a/ trigin
ta dies habere mēſem. Hic eñ noie diei no/
ctes ꝙ includimꝰ: ſuperius autē ita dictus
ē dies/vt a nocte ſeiūgeret. Itaqꝫ cum illa
opatio diei p lucē geſta inſinuaret: ꝯſequē/
ter factā dr eſſe veſperā/⁊ factum eſſe mane
diē vnū: vt. ſ. ſit vnus dies a cępto die vſqꝫ
ad cęptuꝫ diē. i. a mane vſqꝫ ad mane: q̄les
dies ānumeratis vt dixi noctibꝰ appellamꝰ.
Sed quō facta eſt veſpera: ⁊ factū ē mane?
An tota mora tēporis fecit luceꝫ deꝰ: et di/
uiſit inter lucē ⁊ tenebras/quāta mora ten/
ditur dies lucēs. i. nō enumerata nocte? Et
vbi ē qꝺ ſcriptū eſt: Subeſt eñ tibi cū vo/ Sap.12.c.
les poſſe: ſi opus eſt deo ꝓductiōe tpis vt
aliquid ꝑficiat? An omīa quidē tāqꝫ i arte
atqꝫ rōne pfecta ſunt deo/nō in ꝓductione
temporis/ſꝫ in ipa vi q̄ illas etiā res quas
non ſtare/ ſed tranſire cernimus/ ſtabiliter
efficit? Non eñ et in ſermone nr̄o cum v̄ba
alia tranſeāt/⁊ alia ſuccedāt/credibile ē ita
fieri i ipſa arte: q̄ operāte † ſtabiliter artifici/ Al. ſtabiliter
oſa occurrit oratio. Quāqꝫ ģ ſine ꝓductiōe B
tpis faciat deꝰ/ cui ſubeſt poſſe cū volet ipe
tñ naturę tpales motus ſuos tpalit̄ pagūt.
Ita ģ fortaſſe dictū ē: Et facta ē veſpera/et
factū eſt mane dies vnus: ſic rōne ꝑſpicit:
ita fieri debere aut poſſe/nō ita vt fit tpali/
bus tractibus. Nā in ipſa rōne opationem
ꝯtēplatus eſt i ſpūſctō q̄ dixit: Qui manet Eccl.18.a.
i ęternū † cōpleuit oia ſimul. Sꝫ cōmodiſſi/ Al. creauit.
me in illo libro q̄ſi morarū p interualla fa/

clarũ a deo rerũ digeſta narratio eſt: vt ipſa
diſpoſitio / q̄ ab īfirmiorib⁹ aīs ɔtēplatiõe
Al. ĩſtabili. †viſibili videre nõ poterat / p hmõi ordinez
ſermonis expoſita q̄ſi iſtis ocul' cerneret.

De diuiſione aquarũ ab aquis: ⁊ quid aquarũ nomine importet: Ca. VIII

A Gen. i. b. c Et dixit de⁹: Fiat firma-
mentũ in medio aq̄: ⁊ ſit diuidēs in-
ter aquā ⁊ aquā. Et ſic factũ ē. Et fe
cit de⁹ firmamentũ ⁊ diuiſit inter aquā que
erat ſub firmamento / ⁊ inter aquā que erat
ſupra firmamentũ. Utrũ aque tales ſint ſu
pra firmamētũ q̄les ſub firmamēto iſte vi-
ſibiles: an q̄ illā aquā videt' ſignificare ſu-
pra quā ſpũs ferebat' / ⁊ eā intelligebamus
eſſe ipſaʒ mũdi materiā: Hec etiā hoc loco
firmamēto īterpoſito diſcreta credēda eſt:
vt inferior ſit materia corpalis / ſupior aīa-
lis: hoc eſt firmamētũ dicit / qd̃ celũ poſtea
vocauit. Celeſti aũt corpe nihil eſt in corpo
ribus melius: Alia q̄ppe corpa celeſtia: alia
terreſtria. Et vtiq̄ celeſtia meliora / quoruʒ
naturā quicq̄d tranſit / neſcio quēadmodũ
iā corpus poſſit vocari. Sed eſt fortaſſe vis
quedā ſubiecta rõni: q̄ rõne de⁹ veritaſq̄ co
gnoſcit': que natura / q̄ formabilis eſt virtu-
te atq̄ prudētia / cui⁹ vigore cohibet' eius
Al. ĩnatatio. †fluctuatio atq̄ ɔſtrigit' / et obiectio q̄ſi ma
terialis apparet / recte aq̄ diuinit⁹ appella-
ta eſt: non locorũ ſpacio / ſed merito nature
in corpe celi īcorporei ambitũ excedēs. Et
q̄m celũ firmamentuʒ vocauit / nõ abſurde
ītelligit' quicq̄d infra ethereũ celũ eſt / in q̄
pacata atq̄ firmata ſunt oīa / mutabili⁹ ee
⁊ diſſolubilius. Qd̃ gen⁹ corpalis materie
añ acceptā ſpeciē diſtinctioneq̄ formarũ / a
q̄ firmamētũ noīatũ eſt: fuerũt q̄ crederent
has viſibiles aq̄s ⁊ frigidas ſupficiē celi ſup
amplecti. Et documentũ habere conati ſũt
de tarditate ſtelle vni⁹ de ſeptē vagãtib⁹:
que ſuperior ceteris ⁊ a grecis φαεῖων dr̃: ⁊
trigīta annis pagit ſigniferũ circulũ / vt ob
hoc tarda ſit / q̄ ē frigidis aq̄s vicinior / que
ſupra celũ ſunt. Que opinio neſcio quēad-
modũ poſſit apud eos defendi q̄ ſubtiliſſi-
me iſta q̄ſierũt. Nihil aũt horũ temere affir
mādũ / ſʒ caute oīa modeſteq̄ ſũt tractāda.
B Et dixit de⁹: Fiat firmamētũ ī medio aque
⁊ ſit diuidēs int' aquā ⁊ aquā: ⁊ ſic factũ ē.
Poſtq̄ dixit: ſic factuʒ eſt / q̄d op⁹ erat rur-
ſũ addere: Et fecit de⁹ firmamētũ / ⁊ diuiſit
inter aquā q̄ erat ſub firmamēto: ⁊ aquā q̄
erat ſupra firmamētũ: Nā cũ dixiſſet ſupe-
ri⁹: Et dixit deus: fiat lux: ⁊ facta eſt lux: nõ
addidit rurſuʒ: et fecit de⁹ lucē: hic aũt poſt
q̄ dixit de⁹: fiat ⁊ ſic factũ eſt: additũ eſt: et
fecit deus. An hinc apparet nõ oportere lu-
cem illā intelligi corpalē: ni eā aliq̄ creatu-
ra interpoſita feciſſe de⁹ videat'? Deũ autē
trinitatē dico: hoc autē firmamentũ celi / q̄
corporeũ ē / p incorporeā creaturā accepiſ-
ſe speciē formāq̄ credit': vt prius incorporee
nature rõnaliter a veritate impreſſũ ſit qd̃
corpaliter impmeret' / vt celi fieret firmamē-
tũ: Et ideo poſitũ ē: ⁊ dixit de⁹ / fiat: ⁊ ſic fa-
ctum eſt / ī ipſa rõnali natura prius facta eſt
fortaſſe vñ impmeret' corpori ſpecies.

De vario modo loquendi circa opera quedā creationis: Ca. IX.

c Cum aũt additũ ē: Et fecit de⁹ firma
mentũ: ⁊ diuiſit int' aquā q̄ erat ſub
firmamēto / et aquā q̄ erat ſupra fir-
mamentũ: ⁊ ipſa †corpatio in illa materia vt Al. † coopatio
corpus celi fieret ſignificat'. An forte varie-
tatis cauſa vt textus ſermonis in faſtidiũ
nõ veniret / ⁊ ſupra nõ eſt poſitum qd̃ infra
poſitũ eſt: et non oportet ſcrupuloſũ oīa ri-
mari: Eligat q̄s qd̃ põt: tñ ne aliq̄d temere
atq̄ incognitũ p cognito †aſſerat: memine Al. † aſſeratur
ritq̄ ſe hoīem de diuinis opib⁹ q̄ntũ pmit-
tit' q̄rere. Et vocauit de⁹ firmamētũ celum:
qd̃ de vocatione ſuperius tractatuʒ eſt / hic
q̄ ɔſiderari põt: Nõ eñ oē firmamētũ celũ
ē. Et vidit de⁹ q bonũ ē: Et de hoc ſuperi⁹
q̄ tractatũ eſt / retractaret' / niſi q nõ eũdē or
dinē video. Nā ſuperius: Et vidit de⁹ lucē
q̄ bona ē: ⁊ poſt deinde ſubijcit': diuiſit de⁹
int' lucē ⁊ tenebras: ⁊ vocauit de⁹ lucē diē / ⁊
tenebras vocauit noctē: hic aũt poſtq̄ fa-
ctũ enarratũ eſt / qd̃ factũ dicebat' et poſtq̄
vocatũ eſt firmamentũ celũ / cũ dr̃: Et vidit
de⁹ q̄ bonũ. Qd̃ ſi nõ faſtidij euitādi gr̃a
ita narratuʒ eſt / certe intelligere cogimur q
dictũ eſt: Et fecit de⁹ oīa ſil'. Quare eñ pmo
ibi vidit q̄ bonũ ē / ⁊ poſtea nomē impoſu-
it: hic aũt pmo nomē īpoſuit / ⁊ poſtea vidit
q̄ bonũ ē? Niſi q̄ illa differētia ſignificat
morarũ interualla / nõ eſſe in opatione dei:
quãuis in ipſis inueniat' opib⁹. Scd̃m aũt
morarũ interuallũ prius aliq̄d ⁊ poſtea effi-
cit' ſine q̄b⁹ narratio factorũ nõ põt eē: q̄uiſ
ſine his de⁹ iſta efficere potuerit. Et facta ē
veſpa ⁊ factũ eſt mane dies ſcd̃us. Jā hinc
ſuperius tractatuʒ eſt: ⁊ eaſdē rõnes hic q̄
valere arbitror.

De congregatione aquarum in locum vnum: Ca. X.

c Et dixit deus: Cõgregent' aque que
ſub celo ſunt in congregationem
vnam: ⁊ appareat arida: et ſic factũ
eſt. Hinc probabilius credi poteſt aquam
dictam eſſe ſuperius: ſicut arbitrabamur

ipſam mundi materiam. Nam ſi vniuerſa
aq̄ oppletũ erat/vñ vel q̄ potuit congrega/
ri? Si eñ cõfuſionẽ q̄ndã materialẽ aq̄ no/
Al. ⁊ accipi/enda. mine appellauerat: hec ↄgregatio † appellã/
da eſt ipa formatio/vt tal' eẽt aq̄ ſpecies q̄lẽ
nũc eẽ cernimꝰ. Et ipſũ appareat arida: Q̄ð
poſitũ ẽ/tre formatio itelligi põt: vt hãc ha
beret ſpeciez t̃ra quã cernimꝰ: Inuiſibil' eñ
⁊ icõpoſita dicta erat: cũ adhuc materie ſpe
cies deeſſet. Dixit ḡ deꝰ: Congregeẽ aqua q̄
ſub celo ẽ.i. in formã redigaẽ materies cor/
palis: vt aq̄ iſta ſit quã ſentimꝰ in ↄgregati
onẽ vnã. Uis ipa forme cõmẽdaẽ noie vni
tatis: hoc eſt eñ vere formari/ i vnũ aliq̄d
redigi: qm̃ ſũme vnũ ẽ oĩs forme p̃ncipiũ.
Et appareat arida. i. ſpẽm viſibilẽ accipiat:
atq̧ a cõfuſiõe diſtinctã. Et bñ aqua ↄgre/
gaẽ vt apareat arida. i. cohibetur ꝙ fluitet
mare: vt q̄ð obſcurũ ẽ illuſtreẽ. Et ſic factũ
ẽ. Etiã h̃ fortaſſe i rõnibus itellectualis na/
ture p̃us factũ eſt: vt poſtea q̄ð dicẽ: Et cõ
gregata ẽ aq̄ in ↄgregationẽ vnã ⁊ apparu/
it arida/non ſup̃fluo additum videaẽ/cum
iã dictũ eſſet: et ſic factũ eſt/ſ; vt poſt rõna/
lẽ ⁊ incorporeã op̃ationẽ intelligeremꝰ etiã
corp̃alẽ ſecutã. Et vocauit deꝰ aridã t̃rã: cõ
gregationem aq̄/mare vocauit: Adhuc no/
biſcũ facẽ illa cauſa vocabulorũ: Nõ eñ oĩs
aq̄/mare/aut oẽ aridũ/t̃ra: Ergo q̄ aq̄ eſſet:
⁊ q̄ arida/vocabulis ſegregandũ fuit. Ipſã
aũt diſtinctionẽ atq̧ formationẽ fuiſſe vo/
cationẽ dei/nõ abſurde adhuc intelligi po/
teſt. Et vidit deꝰ q̄ȝ bonũ ẽ: Et hic ip̃e ordo
ſeruatus ẽ: q̄re huic etiã illa que modo tra/
ctata ſunt conferantur.

De terre germinationibus ⁊ ſeminibus: Capitulum. xi.

A T dixit deus: Germinet t̃ra herbaz
c pabuli ferentẽ ſemẽ ſm genꝰ ſuuz ⁊
ſimilitudinẽ: ⁊ lignũ fructiferũ faci/
ens fructũ: cuiꝰ ſemen ſit in ſe ſm ſuã ſimili/
tudinẽ. Poſtq̃ facta ſũt terra ⁊ mare/⁊ vo/
cata ⁊ approbata/q̄ð ſepe diximꝰ: nõ mora/
rũ iteruallis accipiẽdũ eẽ/ne ineffabilẽ ope
rantis dei facultatẽ tarditas aliq̄ ↄſequaẽ:
non ſtatim ſicẽ duobꝰ diebꝰ p̃cedẽtibꝰ ſubij/
citur: Facta ẽ veſp̃a/et factũ mane dies ter/
tiꝰ: ſ; adiungiẽ alia op̃atio: vt germinet t̃ra
herbã pabuli ferentẽ ſemen ſcðm genꝰ ſuũ
⁊ ſilitudinẽ: ⁊ lignũ fructiferũ faciẽs fructũ:
cuiꝰ ſemẽ ſit i ſe ſcðm ſuã ſilitudinẽ: Q̄ð de
luce illa ⁊ firmamento ⁊ aq̄s et arida dictũ
nõ eſt. Nõ eñ habet lux ſucceſſionis p̃pa/
ginez: aut celũ de alio celo naſciẽ: aut terra
aut mare alia maria ⁊ alias terras gignũt q̄
ſuccedant. Hic ḡ dicẽdũ fuit: Ferentẽ ſeme
ſcðm genꝰ ſuũ ⁊ ſilitudinẽ: ⁊ cuiꝰ ſemẽ ſit in
ſe ſcðm ſuã ſilitudinẽ: vbi ſilitudo naſcẽtiũ
p̃tereũtis ſilitudinẽ ſeruat. Hec aũt oĩa ita
ſupra t̃rã ſunt vt ipſi terre radicibꝰ coħereãt
⁊ ei cõtinueẽ/⁊ rurſũ q̄dãmõ ſep̃eẽ: p̃pte/
rea huiꝰ nature ſignificationẽ i iſta narratio
ne ſeruatã arbitror: q̄ȝ ⁊ eodẽ die facta ſunt
q̄ t̃ra apparuit: ⁊ tñ iteꝝ dixit deꝰ vt t̃ra ger
minaret: et iterũ dictũ ẽ: ⁊ ſic factũ ẽ. Dein/
de ſm ſuperiorẽ regulã poſtq̃ dictũ ẽ: ſic fa
ctũ eſt: ſubiũgitur ipſa executio. Et dedit
t̃ra herbã pabuli ferentẽ ſemẽ ſm genꝰ ſuũ
et lignũ fructiferũ faciẽs fructũ: cuiꝰ ſemẽ i
ſe ſm ſuã ſimilitudinẽ. Et iteruz dicẽ: Uidit
deꝰ q̄ȝ bonũ ẽ: itaq̧ ⁊ vno die iſta iũguẽ:
et iterataꝪ dei v̾bis diſtiguũẽ ab iuicẽ. Q̄ð
de terra ⁊ mari p̃pterea puto nõ eſſe factũ:
q̄ȝ magꝪ harũ rerũ ẽ diſcernenda natura: q̄
cũ orianẽ ⁊ occidãt/ſeminis ſucceſſiõe p̃pa/
ganẽ. An q̄ȝ terra ⁊ mare ſil' fieri potuerint/
nõ ſolũ in rõnibꝰ creature ſpiritalis/vbi ſi/
mul omnia facta ſunt/ſed etiaz in ipſa cor/
porali motione: arbores vero ⁊ q̄cq̧ ſtirpes
naſci nõ poſſent/niſi terra in qua germina/
rent/p̃ceſſiſſet: p̃pterea ⁊ repetendum erat
iuſſum dei/vt ⁊ facta ſignificarẽẽ diſtantia:
tamẽ nõ alio die faciẽda/p̃pẽ q̄ð radicibꝰ
terre affiguẽ ⁊ continuanẽ. Sed queri po
teſt/cur iſtis deus nõ impoſuerit noĩa. An
p̃termiſſum eſt: quia multitudo eorũ nõ ſi/
nebat? Uerũ hec queſtio melius poſtea cõ
ſiderabiẽ/ cũ animaduertemꝰ alia que non
vocauit deus: ſicut vocauit lucem ⁊ celum
⁊ terram: Et mare ⁊ factũ ẽ veſpera: ⁊ factũ
eſt mane dies tertius.

De luminariũ creatiõe ⁊ tribꝰ p̃mis diebꝰ/quõ accipiẽdi: Ca. xii.

T dixit deus: Fiãt luminaria in fir/
e mamento celi: vt luceant ſuper ter/
ram: et diuidant inter diem ⁊ noctẽ:
et ſint in ſignis ⁊ temporibus/ ⁊ in diebus
⁊ annis: ⁊ ſint in ſplendorẽ in firmamento
celi/vt luceãt ſuper terram. Quarto die lu/
minaria facta ſunt: de quibꝰ dicitur: ⁊ ſint
in diebꝰ. Quid ergo volunt tres dies trãſ/
acti ſine luminaribus? Aut cur iſta erunt
in diebus/ ſi etiã ſine iſtis dies eſſe potue/
runt? An quia euidentius p̃ductio illa tem
poris et morarũ interualluz motu iſtorum
luminariũ diſtingui ab hominibꝰ põt? An
iſta dierum ⁊ noctiũ enumeratio ad diſtin/
ctionem valet inter illam naturam que fa/
cta non eſt: et eas que facte ſunt: vt ma/
ne nominaretur/propter earum ſpeciem fa
ctarum: veſpera vero p̃pter priuationez: q̄
quãtum attinet ad illum a quo facta ſunt/

ſpecioſa atq̃ formoſa ſunt: quantū autē in ipſis eſt/ poſſunt deficere: q2 de nihilo facta ſunt: et inquātū nō deficiūt/ nō eſt eoꝝ materie q̄ ex nihilo eſt: ſed ei⁹ q̄ ſūme eſt: et illa facit eē in genere ꝛ ordine ſuo? Et dixit de⁹ (Gē.i.b.) fiāt in firmamēto celi luminaria vt luceāt: vtrū de fixis tm̄ dictū eſt ſideribus/ an etiā de vagis? Sed duo luminaria maius ꝛ minus inter vaga ſidera numerant̄: quō q̄ facta ſūt oīa/ cū ſingulos ſuos vel globos vl̄ circulos vaga ſingula q̄q̄ poſſideant? An qm̄ i ſcripturꝭ ꝛ celos m̄ltos legim⁹ ꝛ celū: ſicuti in hoc loco cū dr̄ firmamētū celū/ intelligēdū ē oēm iſtā ethereā machinā dici: q̄ oīa ſuba ꝑtinet: ſub q̄ puri ꝛ trāq̄lli aeris ſerenitas viget: ſub q̄ itē iſte aer turbulentus ꝛ ꝓcelloſus agitat̄: vt luceant ſup t̄rā ꝛ diuidant inter diē ꝛ noctē? Nonne etiā de⁹ diuiſerat inter lucem ꝛ tenebras: ꝛ vocauerat lucē diē/ ꝛ tenebras vocauerat noctem? Ex quo apparet eū inter diem ꝛ noctē diuiſiſſe: Quid ſibi nunc vult/ qd̄ dicit̄ de luminarib⁹: Et diuidāt inter diē ꝛ noctē? An ita nunc fit iſta diuiſio per luminaria vt hominibus nota ſit etiā ſolis carnalibus oculis ad rerū iſtarum contēplationē vtentibus? Jta vero de⁹ eā fecit ante circūitū luminarium/ vt videri niſi a paucis † ſano ſpū ꝛ ſerena rōne nō poſſit. (Al. ꝛ ſancto.) An inter aliū diē ꝛ aliā noctem diuiſit deus: id ē inter ſpeciē quam imprimebat illi informitati: et informitatē que adhuc formanda reſtabat? Alius vero eſt iſte dies ꝛ alia nox/ quorū voluente celo viciſſitudo aiaduertit̄: q̄ fieri nō poſſet niſi ſolis ortu ꝛ occaſu.

Quō luminaria in ſigna ſint dierum ꝛ temporum:? Ca. XIII.

(A) (Gē.i.b.) Et ſint in ſignis ꝛ tēporib⁹ et in diebus ꝛ in annis. Videt̄ mihi hoc qd̄ dixit i ſignis/ planū feciſſe illud qd̄ dixit/ et in tēporibus: ne aliud acciperent̄ ſigna/ ꝛ aliud tpa. Hec em̄ nūc dixit tempora/ q̄ iteruallorū diſtinctiōe eternitatē incōmutabilez ſupra ſe manere ſignificāt: vt ſignū/ id ē quaſi veſtigiū eternitatis temp⁹ appareat. Jtē cū adiungit: Et i diebus et in annis/ oſtēdit que dixit tēpora: vt dies fiant cōuerſione fixorū ſiderū: anni vō manifeſti cū ſol ſigniferū circulū pagit † obſcuriores aūt/ cū ad vnūqd̄q̄ vagoꝝ ſiderū in ſuis orbib⁹ facit. (Al. ꝛ obſcurioribus.) Non em̄ dixit/ ꝛ menſib⁹: q2 fortaſſe mēſis annus eſt lune: ſicut duodecim lune anni/ annus eſt eius ſideris qd̄ φαεθωρτα greci vocāt: Et trigīta ſolis anni/ ann⁹ eſt eius ſideris: qd̄ φαείνον dicit̄: Et fortaſſe ita cū oīa ſidera ad idem redierint/ annus magnus peragitur: de q̄ multi multa dixerūt. An in ſignis dixit/ quib⁹ certum iter ſignificat̄ nauigandi: in tēporibus autē/ velut ē vernū tp̄s ꝛ eſtas ꝛ autūnus ꝛ hyems: quia ꝛ iſta circūactu ſideruz variāt̄/ ſuaſq̄ vices atq̄ ordinē ſeruant: in diebus aūt ꝛ in annis/ ſicut expoſitū iā eſt accipiendū? Et ſint in ſplēdore ꝛ in firmamento celi: vt luceant ſup terrā: Cur putamus eſſe repetituz? (B) An quēadmodū eſt de ſtirpibus vt ferant ſemen/ ꝛ ſit in eis ſemen ſcdm̄ genus ſuū/ ꝛ ſimilitudinē: ita ecōtrario dictum eſt de luminarib⁹: fiant et ſint. i. fiant ꝛ nō gignāt: ſed ipſa ſint/ ꝛ ſic factum eſt? Ordo illic ſeruat̄. Et fecit de⁹ duo luminaria: Luminare maius initiū diei: ꝛ luminare min⁹ initiū noctꝭ: et ſtellas: Quid dicat initiū diei/ ꝛ initiū noctis/ mox apparebit. Et ſtellas vero q̄ addidit/ vtrū ꝑtineāt ad initiū noctis: an nō/ ambiguū eſt. Quidā aūt volūt hic ſignificari lunā plenā eſſe ꝑmit⁹ factā/ q̄ plena luna initio noctis aſſurgit. i. mox poſt ſolis occaſū. Sz illud abſurdū eſt: vt nō a ꝑma ſed a ſextadecima vl̄ quintadecima numerandi ſumam⁹ exordium. (Cōfutatio opinionis.) Nec illud moneat qd̄ perfectū fieri debuerit luminare qd̄ factuz eſt: Omni enim die perfecta eſt: ſed eius ꝑfectio ab hominibus non videt̄/ niſi cū ex cōtraria parte ſoli oppoſita fuerit: Nam etiā cum illo cōſtituta/ qm̄ ſub illo eſt/ videt̄ finiri. Sed etiaz tunc plena eſt: quia ex alia parte illuſtrat̄. Nec videri poteſt ab his qui ſubter ſunt: id eſt terrā incolunt: Quod nō paucis verbis/ ſed ſubtilibus diſſertionibus ꝛ quarūdam figuraꝝ viſibiliū demonſtratione doceri pōt. Et poſuit illa deus in firmamēto celi vt luceāt ſuper terram. (C) Quomō dixit: fiant in firmamento/ ꝛ quō nūc dicit: fecit de⁹ luminaria ꝛ poſuit in firmamēto/ quaſi extra ſint facta: ꝛ primo vbi poſita/ cū iā dictū ſit vt ibi fierent? An hinc etiā atq̄ etiā ſignificat̄/ nō ita deū feciſſe vt hoīes ſolēt: ſed ita narrat̄ vt hoībus potuit. ſ. vt apud hoīes aliud ſit fecit: aliud poſuit: apud deum aūt vtrūq̄ idē ſit q̄ faciēdo ponit/ et ponēdo fac? Et ꝓſint diei ac nocti ꝛ diuidāt int̄ diē ꝛ noctē. Dictū erat initiū dei/ et initiū noctis: qd̄ hic exponit/ dicēdo: ꝓſint diei ꝛ nocti. Ergo initiū illud/ ꝑncipatū intelligere debem⁹: q2 ꝛ in die nihil eſt inter illa q̄ videt̄ ſole excellētius: ꝛ in nocte nihil luna vel ſtellis. Vn̄ etiā illa ābiguitas iā nō moueat et credamus ſtellas ſic poſitas/ vt ad initiū noctꝭ. i. ꝑncipatū ꝑtineāt. Et vidit deus quia bonum eſt. Jdē ordo ſeruat̄:

Meminerim⁹ ſane ꝙ etiā iſta de⁹ nō voca/
uerit/cū dici potuerit: Et vocauit deus lu/
minaria ſidera: qꝛ nō oē luminare ſidus ē.
Geñ.1.b. Et facta eſt veſpera/et factū eſt mane dies
q̄rtus: Si dies iſtos cōſideres/q̄s ortus ſo
lis occaſuſq̧ diſtinguit: non iſte q̄rtus/ ſed
fortaſſe ꝓmus eſt dies: vt eo tp̄e putem⁹ or
tū eſſe ſolē q̄ factus eſt: et donec cętera ſide
ra fierent occidiſſe. Sed q̄ intelligit ⁊ ſolem
alibi eſſe/cū apud nos nox eſt: ⁊ noctē alibi
eſſe/cū ſol apud nos eſt/dierꝫ iſtorꝫ enume/
rationē ſublimius indagabit.

Quare ex aqua ſcribant̄ ꝓdu/cta volatilia ⁊ reptilia ⁊ non ſic ex aere: quidq̧ ibidē noīe firmamēti intelligat̄ ⁊ aeris: Ca.XIIII.

A Et dixit deus: Ejiciāt aquę reptilia
Geñ.1.c. aīarū viuarū: ⁊ volatilia viuētia ſu/
per terrā ſub firmamēto cęli: ⁊ ſic fa/
ctū eſt. Ea q̄ natātia ſunt aīalia reptilia ſūt
appellata: qꝛ pedib⁹ nō ambulant: An quia
ſūt alia q̄ ſub aqua in terra repunt: An ſūt
pennata in aquis: ſicut piſces ſquamas ha
bēt: vł alijs q̄ nō habēt/ſꝫ tn̄ pēnis nitunt̄:
Qui vtrꝫ int̄ volatilia h̄ loco nūerādi ſint:
dubitari pōt. Nā ⁊ ipſa volatilia cur aquis
tribuerit/nō aeri/nōnulla q̄ſtio eſt: Nō eñ
has aues tm̄ accipe poſſumus/ q̄bus aquę
familiares ſunt: q̄les mergi ⁊ anates ⁊ q̄cū
q̧ huiuſmodi: Nā ſi de his tm̄ dixiſſet/non
pretermitteret̄ alio loco de alijs auib⁹ dicere:
Inter q̄s nōnullę vſq̧adeo ab aq̄s remo/
tę ſunt/vt ne bibant quidē. Niſi forte iſtū
aerem terris contiguū: quoniā ſe humiduꝫ
etiā ſereniſſimis noctibuſ rore teſtat̄/aquā
vocauit: qui ⁊ in nubē cogitur. Nubes aūt
aqua eſt: qđ oēs ſentiunt quib⁹ cōtigit in
mōtibus/inter nubila vel etiaꝫ in campis
inter nebulas ambulare. In h̄ quippe aere
volare aues dicunt̄: Nā in illo ſublimiore
atq̧ puriore/q̄ vere aer ab oībuſ appellat⁹
eſt/nequeūt: nō eñ earuꝫ pōdus tenuitate
ſua ſuſtinet: In illo aūt/neq̧ nubes cōcre/
ſcere aſſerunt̄/neq̧ aliq̄d ꝓcelloſū exiſtere.
Quippe vbi vētus adeo nullus eſt/vt i ver
tice olympi mōtis: qui ſpacia hui⁹ humidi
aeris excedere đr: quędaꝫ litterę in puluere
ſolere fieri ꝓhibeant̄: ⁊ poſt annum integrę
atq̧ illęſę inueniri ab his q̄ ſolēniter memo/
B ratū montē aſcendebāt. Quapropt̄ nō ab/
ſurde exiſtimari pōt firmamentum cęli/ in
diuinis ſcripturis vſq̧ ad hęc ſpacia voca/
ri: vt ⁊ ille aer trāquilliſſim⁹ ⁊ ſinceriſſimus
ad firmamentū ꝑtinere credat̄. Hoc eñ no/
mine firmamēti ipa trāquillitas et magna
pars rerū ſignificari pōt. Vñ etiā illud dict

ꝑlurib⁹ locis i pſalmis exiſtimo: Et veritas Ps.35.
tua vſq̧ ad nubes: Nihil eſt eñ firmi⁹ ⁊ ſe/
renius veritate. Nubes autē ſub iſta ſincę/
riſſimi aeris regiōe cōcreſcūt: qđ q̄ſq̧ figu/
rate dictū accipit̄. Ex his tn̄ rebus ſcriptuꝫ
eſt q̄ habēt ad hęc quādā ſilitudinē: vt cor
porea creatura cōſtantior ⁊ purior q̄ a ſum/
mitate cęli vſq̧ ad nubeſ eſt/ veritatis figu
ram recte habere videat̄.i. vſq̧ ad aerē cali/
ginoſum ⁊ ꝓcelloſuꝫ ⁊ humidū. Ergo vola
tilia volātia ſuꝑ terrā ſub firmamento cęli/
cōuenienter ſunt aq̄s attributa: qꝛ nō incō
ueniēter aer iſte aqua noīat̄: Hinc etiā in/
telligi datur de aere nihil dictū eē/quō vel
q̄ñ ſit factus: qꝛ iſte aer noīe aquarū tenet̄:
ille aūt noīe firmamēti/ atq̧ ita nullū ele/
mentū ꝑtermiſſum eſt. Sed fortaſſe q̄s di/ Obiectio.
cat: Si eo qđ dictū ē: Cōgreget̄ aqua/intel
ligimus aquā eſſe factā ex illa ꝯfuſione ma/
terię: hāc aūt cōgregationē mare appella/
uit: quō ibi poſſum⁹ hūc aerē intelligere fa
ctum/qđ mare nō dicit̄: etiā ſi aqua dici po
teſt: Quāobrē mihi videt̄ i eo qđ dictū ē: Rñſio.
appareat arida: non ſolū ſpeciē terrę/ſ etiā
hui⁹ aeris craſſioris eſſe īſinuatā: Per hūc
eñ terra illuminat̄/ vt ꝑſpicua nob ſit. In
vno ḡ vbo quo dictū eſt/ appareat: intima/
ta ſunt oīa ſine quibus apparere non pōt.i.
⁊ ſpēs eius ⁊ nudatio ab aquis ⁊ aeris ſuꝑ
fuſio: ꝑ quē in ea nomē a ſuꝑiore mūdi ꝑte
trāſmittit̄. An potius i eo qđ ſcriptū ē: Cō
greget̄ aqua/ſpēs hui⁹ aeris cōmendat̄: qꝛ
cū iſte aer ꝯdenſat̄/ hāc aquā videt̄ efficere.
Coactionē itaq̧ i denſitatē/cōgregationeꝫ
aq̄ fortaſſe appellauit vt mare fieret: vt id
qđ nō congregatū.i.nō ſpiſſatū ſuꝑfert̄/aq̄
ſit q̄ aues volantes poſſit ſuſtinere/ vtriq̧
nomini accōmodata/ vt vocari poſſit et aq̄
ſubtilior/et aer craſſior. Sed q̄ñ q̄ritur: cur C
ſic iſte factus nō dicit̄: An forte verū eſt qđ
q̄dā volūt: humidis exhalationib⁹ maris ⁊
terrę has auras effici ita craſſiores aere illo
ſuꝑiore ac liquido/ vt geſtādis volatilibus
auiuꝫ ſint accōmodatę: Ita porro tenerio/
res his aq̄s quib⁹ corp⁹ abluit̄: vt earū cō/
paratione ſiccę atq̧ aerię ſentiant̄. Et qꝛ de
terra ⁊ mari iā dictū erat: q̄d opus erat di/
cere de exhalationib⁹ earū.i.aq̄s auiū cū il/
lū aerē puriſſimū et tranq̄liſſimū firmamē/
to attributū itellexeris: Nā neq̧ de fonti/
bus et fluminibus dictū eſt quō facta ſint.
Qui eñ ſcrupuloſius iſta q̄runt ⁊ diſſerūt
ętheceo ſuꝑ lapſu de mari dulcē inuiſibilit̄
dicūt extrahi in vaporē: his videlicet aſcē/
ſionib⁹ q̄s nullo modo ſentire poſſum⁹: in
oīe conglobari nubes: atq̧ ita trā imbrib⁹

madefactā antris occultiorib⁹ inſtillare at
q̨ inſudare tantū q̄ſtū coactū/ τ p̱ diuerſos
tramites lapſū erūpat in fontes/ ſiue par/
uos/ ſiue gignēdis fluminib⁹ idoneos. Cu/
ius rei documēta eſſe volunt: q̄ marinaꝝ
aquaꝝ decoctarū vapor ſinuato coopercu/
lo exceptus/ humorē dulcē guſtātibus exhi
bet. Et oīb⁹ fere manifeſtū eſt: diminu/
tos fontes inopiā ſentire pluuiaꝝ. Atteſta/
3. Reg. 18. c. tur τ diuina hiſtoria/ cū helias tp̄e ariditatꝭ
imbrē poſceret: iuſſit eīn cum ipſe oraret vt
puer ſu⁹ ad mare attenderet: vn̄ cum vide/
ret oriri p̱paruā nubeculam/ pluuiā rei ſol/
licito adeſſe nūciauit: q̄ mox etiā fugiēs irri
gatus eſt. Et dauid dicit: Dn̄e q̄d aduocas
aquā maris: τ effundis eā ſuper faciē terreꝭ
Quapropꝭ mari nolato/ de alijs aq̄s ſup̱/
fluo diceret: ſiue iſti roriferꝭ q̄ tenuitate au/
raſ volātib⁹ auib⁹ p̄bēt: ſiue fontiū ac flumi
nū ſi τ illę exhalatiōib⁹ fiūt: τ iſtę recipro/
cis imbribus q̄s terra ſorbet emanāt.

De hoc q̄d dicitur: Eijciāt aque reptilia aiarū viuaꝝ τc̄. Ca. xv.

A Jiciāt aquę reptilia alarū viuarū.
c Cur additū ē viuarū? An poſſint eē
aię niſi viuāt? An iſtā manifeſtiorē
vitā cōmēdare voluit/ q̄ ieſt aialib⁹ ſentiēti
b⁹: qm̄ ſtipitꝭ ea carēt? Et volatilia volātia
ſup̱ terraꝫ ſub firmamēto cęli: Si volatilia
nō volāt i illo puriſſimo aere/ vbi nlla nubi
la oriunꝭ: hinc manifeſtū ē ad firmamentū
cū p̄tinere: q: ſub firmamēto cęli dictū eſt:
volatilia volare ſup̱ terrā: Et ſic factuꝫ eſt.
Ordo ille ſeruaꝭ: Jōq̨ ſubiungiꝭ ſic i cęte/
ris/ exceptꝭ luce q̄ prior facta ē. Et fecit de⁹
cetos magnos: τ oēm aiam aialiū repentiū
q̄ eiecerūt aquę ſm̄ gen⁹ eoꝝ: τ oīe volati/
le pennatū ſm̄ genus ſuū. Meminerimus
ſane/ ſm̄ ſuū gen⁹/ de his creaturꝭ dici q̄ ſe/
minali p̱pagine reparanꝭ. Nam de herbis
iā h̄ τ de arborib⁹ dictū eſt. Et oīe volati/
le pennatū: Cur additū ē pennatū? An pōt
eē volatile q̄d pēnaſ nō habeat? Sꝫ ſi pōt:
nū q̄d hoc gen⁹ fecit de⁹: qn̄ q̄dē non iueniꝭ
vt ſit factū: An oīno pōt quicq̨ volare ſi/
ne pēnis? Nā τ veſpertiliones/ τ locuſtę/ et
muſcę: τ ſi q̄d hmōi eſt quod plumis careat
pennis non caret: ſed pennatum additum
eſt/ ne ſolas aues intelligeremus. Qm̄ pi/
ſces pennati ſunt/ τ ſup̱ terrā volant infra
aquas: ideo nō dictum eſt/ aues: ſed volā/
B tia generaliter τ volatile pēnatū. Et vidit
deus: q: bonū eſt: Et hic ſicut in cęterꝭ locīſ
ītelligēdū. Et bn̄dixit ea de⁹ dicēs: Creſci/
te τ multiplicamini: τ implete aquas marꝭ:
et volatilia multiplicenꝭ ſuper terrā. Be/
nedictionē ad fęcunditatē valere voluit: q̄
in ſucceſſione p̱lis apparet: vt ea bn̄dictiōe
q̄ infima τ mortalia creata ſunt/ genus ſuū
naſcēdo cuſtodiant. Sꝫ cū etiā ſtirpes na/
ſcēdo teneant ſimilitudinē p̄tereūtium/ cur
eas nō bn̄dixit? An q: ſenſu carēt/ qui rōni
vicin⁹ ē? Nō eīn vacat fortaſſe q̄ ſecūda p̱/
ſona vtiꝭ deus in bn̄dicēdo: vt hęc aiantia
cōpellat q̄damodo tanq̨ audiētia dicēdo:
Creſcite τ mltiplicamini τ iplete aq̄s marꝭ:
nec tamē in eadē p̱ſona vſq̨ ad finē bn̄dic/
tiōis iueniꝭ: Sequiꝭ eīn: τ volatilia multi/
plicenꝭ ſup̱ terrā. Niſi forte hoc ipſo ſignifi
caꝭ/ ſenſū aiantiū nō adeo vicinū eſſe rōni
vt forte poſſet accipere cōpellanteꝫ: ſicut q̄
intelligūt atq̨ vti rōne poſſunt. Et factū ē
ſic. Hic plane quis tardus iā euigilare de/
bet/ vt ītelligat q̄les iſti dies enūerenꝭ: Cū
eīn certos ſeminū numeros de⁹ aiantib⁹ de
derit: ſeruantes miram certo ordine ꝯſtan/
tiā: vt certo dierū numero p̱ ſuo q̨ genere/
τ concępta vtero gerāt/ et ędita oua calefa/
ciāt: Cuius naturę iſtitutio dei ſapiā cōſer/
uaꝭ: quę tēdit a fine vſq̨ ad finē fortiꝭ/ τ di/ Sap. 8. a.
ſponit oīa ſuauiter. Quō vno die potuerit
ꝯcipere τ vtero graueſceret: τ parta fouere
atq̨ nutrire et implere aq̄s marꝭ: et multi/
plicari ſup̱ terrā: Jta eīn ſubiūgiꝭ: et ſic fa/
ctū ē ante veſperę aduētū? Sꝫ nimirū cum C
dicit: facta ē veſpera/ materiā iformē cōme/
moraꝭ: cū aūt dicit: factū eſt mane/ ſpecieꝫ
q̄ ipſa op̱atiōe ipreſſa eſt materię: mane eīn
poſt op̱ationē trāſactū diē cōcludit. Nō tn̄
dixit deuſ: fiat veſpera/ fiat mane: cōmemo
ratio eſt eīn rerū factaꝝ breuiſſima ſignifi/
cataruꝫ p̱ veſperā: τ mane materia τ ſpē/ q̄
vtiq̨ deū feciſſe iaꝫ dictū erat. Cū ipm̄ defe
ctū tn̄. i. cū de ſpē ad materiā τ ad nihilū in/
tēdiꝭ: ſi hoc noctis noīe recte iſinuatū puta
mus: nō dixit factū/ ſed tn̄ ordinatū a deo/
cū ait ſuperi⁹: Diuiſit deus īter lucē et tene
bras: vt veſpere vocabulo ſignificeꝭ infor/
mis materia: q̄ q̨uis ex nihilo facta ē/ eſt tn̄
τ habet capacitatē ſpecierum atq̨ forma/
rū. Accipi etiā poteſt tenebrarū nomīe ipm̄
oīnino nihilū: q̄d nō fecit de⁹: et vn̄ fecit q̄/
cūq̨ facere p̱ ſua ineffabili bonitate digna
tus eſt/ cū ſit oīpotens: qui etiā de nihi/
lo tāta fecit. Et facta eſt veſpera/ τ factū eſt
mane dies q̄nt⁹: Hic poſtq̨ dixerat: et ſic fa/
ctū eſt: non ſubdidit ſicut ſolet executionē:
q̄ſi iteꝝ facta ſint: iā eīn dictū erat. Nec ea
bn̄dictione quę ad gignendaꝫ p̱lem p̄tinet
aliq̄ noua natura fabricabaꝭ: ſed quę facta
erāt p̱ ſucceſſionē ꝯſeruabāꝭ: Et ideo nec il/
lud dictū ē: Et vidit de⁹ q: bonū ē: Jā eīn

De geneſi ad litterā imperfectus

res ipſa placuerat/ q̄ tn̄ ſeruāda erat in ſe/
tib⁹. Nihil h̄ itaq̄ꝫ repetitū ē/ niſi qđ ait: Et
factū eſt ſic. Statimq̄ꝫ ſubiectū de veſpera
ꝛ mane/ quib⁹ noīatis trāſacta opa informi
materia ꝛ ſpecie q̄ īponit̄ ſignificari dictū ē.
Niſi forte aliq̄d melꝰ atq̄ꝫ ſublimꝰ occur/
Gen. 1. c. rerit q̄rentib⁹. Et dixit deꝰ: Educat t̄ra aīam
viuā ſm̄ ſuū gen⁹/ q̄drupedū/ ꝛ ſerpentū/ ꝛ
beſtiarū t̄re ſm̄ gen⁹/ ꝛ pecora ſm̄ gen⁹. Et
de ſolita cōcluſione q̄ đr: Et factū ē: ſicut ſu
perius tractatū eſt/ ꝯſiderāda et accipiēda
ſunt. Cū aūt in latina lingua noīe beſtiarū
oīe irrōnale aīal generaliter ſignificet̄: hic
tn̄ diſtinguēde ſunt ſpēs: vt q̄drupedes ac/
cipiamꝰ oīa iumēta: ſerpētes/ oīa repentia:
beſtias vel feras/ oīa q̄drupedia indomita:
pecora vo q̄drupedia/ q̄ non opando adiu/
uant: ſed dant aliquē fructū paſcentib⁹.

De creatione quadrupedū ꝛ ſerpentū ꝛ beſtiarū terre: inſup ꝛ hominis ad imaginē dei: Ca. XVI.

A Et fecit deus beſtias terre ſcđm ge/
nus: ꝛ pecora ſcđm genus: ꝛ oīa ſer/
pētia terre ſcđm gen⁹. Hec iteratio
ꝙ dictū ē: ꝛ fecit deꝰ: cū iā dictū eēt: ꝛ factū
eſt ſic/ ſcđm priorē regulā ꝯſideret̄: Sane h̄
pecorū noīe oīa puto ſignificata eſſe q̄dru/
pedia q̄ ſub cura hoīm viuūt. Et vidit deꝰ
q2 bonū eſt: ſolite accipiendū. Et dixit deꝰ:
Gen. 1. c. Faciamꝰ hoīem ad imaginē ꝛ ſilitudinē no
ſtrā. Et hic aīaduertēda q̄dā/ et coniūctio/ ꝛ
diſcretio aīantiū. Nā eodē die factū hoīem
q̄ beſtias: ſunt eñ ſil̄ oīa terrena aīantia: et
tn̄ ꝑpter excellētiā rōnis/ ſcđm quā ad ima/
ginē dei et ſilitudinē efficit̄ hō/ ſeꝑatim de
illo đr/ poſtq̄ꝫ de ceteris terrenis aīantib⁹ ſo/
lide ꝯcluſuz eſt/ dicēdo: Et vidit deꝰ q2 bo/
nū ē. Cōſiderādū etiā illud qđ ī ceteris nō di
xit deꝰ: faciamꝰ/ vt h̄ q̄ꝫ mō voluerit ſpiritꝰ
ſanctus humane nature inſinuare preſtan/
tiā. Cui aūt nūc dictū ē: faciamꝰ/ niſi cui di/
Ioh. 1. a. cebatur ī ceteris/ fiat? Oīa eñ ꝑ ipm̄ facta
ſunt/ ꝛ ſine ipſo factū eſt nihil. Sz q̄d puta/
mus alit̄ dictū eē/ fiat: niſi vt ipe faceret iuſ/
ſu patris: et alit̄ faciamꝰ/ niſi vt ambo parit̄
facerēt? An oīa q̄ facit pr̄/ per filiū facit: ꝛ iō
nūc/ faciamꝰ/ dictū ē: vt ipſi homini ꝑpter
quē ſcriptura ipſa facta eſt/ ita in ſeipſo de/
mōſtraret̄: ea q̄ filiꝰ dicēte pr̄e fac̄/ etiā ipm̄
patrē facere: vt ꝙ ī ceteris dicebat̄/ fiat ꝛ fa/
ctū eſt: hic exponat̄/ nō ſeꝑatim fuiſſe dicti/
onē/ ꝛ ſeꝑatim effectionē/ ſz vtrūq̄ꝫ ſimul cū
B h̄ đr faciamꝰ? Et dixit deꝰ: Faciamꝰ hoīez
ad imaginē ꝛ ſilitudinē noſtrā. Oīs imago
ſilis eſt ei cuiꝰ imago eſt: nec tn̄ oē qđ ſile
eſt alicui: etiā imago eſt eius: ſicut ī ſpeculo
vel pictura: q2 imagines ſunt/ etiā ſiles ſūt:
tn̄ ſi alter ex altero natus nō ē/ nullus eorū
imago alterꝰ dici pōt. Imago eñ tūc ē/ cū Imago q̃d ſit
de aliquo exprimitur. Cur ergo cum dictuz
eſſet/ ad imaginem: additum eſt/ ꝛ ſimilitu/
dinē: quaſi poſſit eſſe imago diſſilis: Suffi/
ceret q̄ ad imaginē dicere: An aliud eſt ſile/
aliud ſilitudo: ſicut aliud ē caſtꝰ/ aliud ē ca/
ſtitas: aliud fortis/ aliud fortitudo: vt quē/
admodū q̄cūq̄ꝫ ſūt fortia/ fortitudine ſunt
fortia: ꝛ q̄cūq̄ꝫ caſta/ caſtitate ſunt caſta: ita
q̄cūq̄ꝫ ſūt ſilia ſilitudine ſunt ſilia? Nō aūt
imago nr̄a ſatis ꝑprie đr ſilitudo nr̄a eſſe:
cū tn̄ ꝑprie dicat̄ ſilis nob eſſe: vt ibi ſit ea
ſilitudo q̄ ſilia ſunt q̄cūq̄ꝫ ſilia: vbi ē ꝛ caſti/
tas q̄ caſta ſunt q̄cūq̄ꝫ ſunt caſta: Caſtitas
aūt nulliꝰ ꝑticipatiōe caſta eſt: ſz eiꝰ ꝑticipa
tione ſunt caſta/ q̄cūq̄ꝫ caſta ſūt. Que vtiq̄ꝫ
in deo eſt: vbi ē etiā illa ſapīa q̄ nō ꝑticipa/
do ſapiēs ē: ſed cuiꝰ ꝑticipatiōe ſapiens eſt
aīa q̄cūq̄ꝫ ſapiēs eſt. Quapropt̄ etiā ſilitu/
do dei ꝑ quā facta ſunt oīa/ ꝑprie đr ſilitu/
do: q2 nō ꝑticipatione alicuiꝰ ſilitudinis ſi/
milis eſt/ ſz ipſa pᵐa ſilitudo cuiꝰ ꝑticipati/
one ſilia ſunt q̄cūq̄ꝫ ꝑ illā fecit deꝰ. Expoſi/ C
tio q̄ fortaſſe ē: cū additū eſſet/ ad imaginē:
vt oſtēderet̄ eā q̄ imago dicta eſt/ nō ita ſile
eſſe deo q̄ſi alicuius ſilitudinis ꝑticipantē:
ſed hāc ipam eſſe ſilitudinē/ cuiꝰ ꝑticiparēt
oīa q̄ dicunt̄ eē ſilia. Sicut ibi ē ꝛ caſtitas:
cuiꝰ ꝑticipatione caſte ſunt aīe: ꝛ ſapīa/ cuiꝰ
ꝑticipatiōe ſapiētes ſūt aīe: ꝛ pulchritudo/
cuiꝰ ꝑticipatiōe pulchra ſunt q̄cūq̄ꝫ pulchra
ſunt: Si eñ tn̄ ſilitudinē diceret: nō ſignifi
caret ab ipo eē genitā. Si aūt tm̄mō imagi
nē diceret: ſignificaret ab ipo q̄dē genitaz/
ſed nō ſignificaret ita ſimilē: vt nō tn̄ ſilis/
ſz ipa ſilitudo eēt. Ut autē nihil caſtiꝰ ipſa
caſtitate/ ꝛ nihil ſapiētius ipſa ſapientia/ et
nihil pulchrius ipa pulchritudine: ita nihil
ſimiliꝰ ipſa ſilitudine dici/ aut cogitari/ aut
eſſe oīno pōt. Un̄ intelligit̄ ita patri eē ſilez
ſilitudinē ſuā/ vt eiꝰ naturā pleniſſime pfe/
ctiſſimeq̄ꝫ impleat. Quantū autē ad ſpeciē D
rebus imponēdā valeat dei ſilitudo/ ꝑ quā
facta ſunt oīa: q̄ꝫq̄ꝫ humanas cogitationes
altiſſime ſuperet/ licet tn̄ vtrūq̄ꝫ arbitrari:
ſi ꝯſideremꝰ oēm naturā/ ſiue q̄ ſentientib⁹/
ſiue q̄ rōcinātib⁹ occurrerit/ ſimilib⁹ inter ſe
partib⁹ ſeruare vnitatis effigiē. Nā ex ſapi/
entia dei ſapiētes vocant̄ aīe rōnales: ꝛ vl/
teriꝰ h̄ nomē non porrigit̄: Nā neq̄ꝫ vlla pe/
cora/ et multo minus arbores: aut ignē/ vel
aerē/ vel aquā/ vel terrā ſapientē poſſumꝰ
dicere: q̄ꝫq̄ꝫ ꝑ ipſam dei ſapiam ſint etiā oīa
hec in quātū ſūt. At vo ſiles iter ſe lapides

dicimus τ aïalia τ hoïes τ angelos. Iã vero
i ſingulis rebus τ terrã/eo φ ſiles int̃ ſe ha/
beat parteſ ſuas/ fieri vt terra ſit: τ aquã q̃/
libet quacꝫ parte ſilem eſſe ceteris partib⁹:
nec aliter aquã eẽ potuiſſe: τ q̃ntũlibet aerẽ
ſi cetero eſſet diſſile/nullo pacto aerẽ eẽ po
tuiſſe: τ ignis lucẽ ſuę particulã eo φ nõ ſit
diſſilis reliq̃s ptib⁹ fieri/ vt ſit qd̃ nõ eſt: ita
de vnocꝫ lapidũ vel arborꝝ/ vl corpe cuiuſ/
libet aïanẽ diſcerni vel itelligi põt: qd̃ non
ſolũ cũ alijs ſui generis reb⁹/ſʒ i ſeipſis ſin/
gulis non eſſet/niſi ptes inter ſe ſiles habe/
E rẽt. Et tãto eſt pulchrius corpus/ quãto ſi/
milioꝛib⁹ inter ſe partib⁹ ſuis cõſtat. Iã porr/
ro aïarũ non ſolũ aïarũ cum alijs amicitia
ſimilibus moribus conſiſt/ſed etiã in vna/
quacꝫ aïa ſiles actiones atcꝫ virtutes/ ſine
quib⁹ cõſtantia eſſe non põt/beatã vitã in
dicãt. Similia vero oïa hec/nõ aũt ipſaʒ ſili/
tudinẽ poſſum⁹ dicere. Quapropt̃ ſi reb⁹ i/
ter ſe ſilib⁹ vniuerſitas ↄſtat/ vt ſingulę ſint
quicq̃d ſunt: τ oẽs ipſaʒ vniuerſitatẽ cõple
ant/quã de⁹ τ cõdidit τ gubernat/p ſilitudi
nẽ eius ꝑfecto q̃ cõdidit oïa ſupeminenter
atcꝫ incõmutabiliter τ incõtaminabiliter ta/
lia facta ſũt: vt ſilib⁹ it̃er ſe partib⁹ pulchra
ſint/ad ipſam tñ ſimilitudinẽ oïa non facta
ſint: ſʒ ſola ſubſtãtia rõnalis: Quare oïa p
ipſã/ſʒ ad ipſam nõ niſi aïa rõnalis: Itacꝫ
ſuba τ p ipſã facta eſt: τ ad ipſã: non eñ eſt
vlla natura interpoſita: Q̃nquidẽ mẽs hu
mana qd̃ nõ ſentit niſi cũ puriſſima τ bea/
tiſſima eſt: nulli coherẽt niſi ipſi veritati: q̃
ſimilitudo τ imago patris τ ſapiẽtia dicit̃.
Recte igit̃ ſcđm hoc qd̃ interi⁹ τ principale
hoïs eſt. i. ſm mentẽ accipit̃: Faciam⁹ hoïeʒ
ad imaginẽ τ ſimilitudinẽ nr̃am. Ex illo eñ
φ in hoïe principatũ tenet: φ eũ diſiungit
a beluis/totus eſt hõ ęſtimãdus. Cętera in
eo q̃q̃ in ſuo genere pulchra ſint/tamen cũ
pecoꝛibus cõmunia ſunt/ac̃ per hoc in ho/
F mine paruipẽdenda. Niſi forte φ ad intuẽ/
dum cęlũ figura humani corpis erecta eſt:
valet aliq̃d etiã vt corp⁹ ipſum ad ſilitudi/
nem dei factũ credat̃: vt quẽadmodũ a pa/
tre illa ſilitudo non auertit̃: ita corpus hu/
manũ a cęlo nõ ſit auerſuʒ/ſicut alioꝛũ cor/
poꝛa aïaliũ auerſa ſunt: quia ꝓna i aluum
ꝓſternunt̃. Sed tamẽ hoc nõ oïno accipiẽ/
dum eſt: Nã corpus noſtrũ a cęlo plurimũ
differt: in illa vero ſimilitudine q̃ filius eſt/
non põt quicq̃ eſſe diſſimile illi cui ſimilis
eſt. Quoniã ſimilia q̃cunq̃ alia ſunt inter
ſe etiaʒ diſſimilia ex aliqua parte ſunt: ipſa
vero ſimilitudo nõ eſt aliqua ex parte diſſi/
milis. Pater tamen pater eſt: nec fili⁹ aliud

eſt q̃ filius: Quia τ cum dr̃ ſimilitudo prĩs
q̃q̃ oſtendat nullã interuenire diſſimilitu/
dinem/nõ tñ ſolus eſt pater: ſed habet ſimi
litudinẽ. Et dixit de⁹: Faciam⁹ hominẽ ad G
imaginẽ τ ſimilitudinẽ noſtrã: Satis q̃dẽʒ
quę ſuperius dicta ſunt ſm id exponũt hec
verba ſcripturę/i quibus legim⁹ dixiſſe deũ:
Faciam⁹ hoïem ad imaginẽ τ ſimilitudinẽ
noſtrã: vt ſimilitudo dei ad quã factus eſt
hõ/ipſum dei verbũ/hoc eſt vnigenitus fi/
lius accipi poſſit: nõ vticꝫ vt ipſe ſit eadem
imago τ ſimilitudo ęq̃lis patri. Eſt tñ τ hõ
imago dei: ſicut apertiſſime oſtendit aplus
dicẽs: Uir quidẽ nõ debet velare caput/cũ 1.Cor.11.b.
ſit imago et gloria dei. Sed hęc imago ad
imaginẽ dei facta/nõ eſt ęqualis et coęter/
na illi cuius imago eſt: nec eſſet etiã ſi nũq̃
oïno peccaſſet. Ille autẽ ſenſus eſt poti⁹ in
his diuinis verbis eligendis: vt nõ ideo di
ctum intelligamus ſingulariter: ſed plura/
liter: Faciam⁹ hoïem ad imaginẽ τ ſilitudi/
nem noſtrã: qr nõ ad ſolius patris/aut ſoli⁹
filij/aut ſolius ſpũſſancti: ſed ad ipſius tri/
nitatis imaginẽ factus eſt hõ: quę trinitas
ita eſt trinitas/vt vnus deus ſit: ita eſt vn⁹
de⁹/vt trinitas ſit. Nõ eñ ait filio loquẽs:
Faciam⁹ hoïeʒ ad imaginẽ tuã/aut ad ima
ginem meã: ſed pluraliter ait: ad imaginẽ τ
ſimilitudinẽ noſtram: qua pluralitate ſpi/
ritum ſanctũ ſepare quis audeat? Quę plu
ralitas: qm̃ nõ tres dij/ ſed vnus eſt deus:
ideo intelligendũ eſt poſtea ſcripturaʒ ſin/
gulariter intuliſſe atcꝫ dixiſſe: Et fecit de⁹
hoïem ad imaginem dei: vt nõ ſic accipiat̃
tanq̃ deus pater ad imaginẽ dei/hoc eſt fi/
lij ſui: Alioquin quõ verꝝ eſt/qd̃ dictũ ẽ: ad
imaginẽ noſtrã/ſi ad filij ſolius imaginem
factus ẽ homo? Ac p hoc quia verũ eſt qd̃
ait deus/ad imaginẽ nr̃am: ita dictũ eſt: fe/
cit deus hoïem ad imaginẽ dei: tanq̃ dice/
retur ad imaginẽ ſuaʒ/qd̃ eſt ipſa trinitas.
Nõnulli aũt putant ideo nõ repetitã ſimi/
litudinẽ necꝫ dictũ: et fecit deus hoïem ad
imaginẽ τ ſimilitudinẽ dei: qui tunc tñmõ
ad imaginẽ. Similitudo aũt illi poſtea ſer/
uabat̃ in reſurrectione moꝛtuoꝝ: quaſi poſ
ſit eſſe imago aliqua in qua ſimilitudo nõ
ſit. Si eñ oïno ſilis nõ eſt/ ꝓculdubio nec
imago ẽ. Uerũtñ vt nõ ſola rõne id agere
videamur: τ auctoꝛitas iacobi apli adhibẽ
da ẽ: q̃ cũ de lingua hoïs loq̃ret̃/ait: In ip/ Iaco.3.b.
ſa bñdicim⁹ deũ: τ i ipſa maledicim⁹ homi/
nes qui ad ſimilitudinem dei facti ſunt.

Sancti augẽ. hipponẽſis epĩ/liber de ge
neſi ad litteram impfectus explicit.

Argumentū

Diui aurelij auguſtini hipponē ſis epiſcopi/ in libros de ſermone dñi in monte/ex primo libro retractationum/argumentum.

A Er idē tēpus de ſermone dñi in mō/
1. Retract. ca. 19. P te ſcđm mattheū/duo volumia ſcri
pſi: In quoꝝ p̄mo ꝓpter id qđ ſcri/
ptū eſt: Beati pacifici/qm̄ ipi filij dei voca/
De ſermone dñi i mōte. c. bunt: Sapiētia inq̄ ↄgruit pacificis/i qb⁹
iam ordinata ſunt oia/nullus q̄ motus ad/
uerſus ratonē rebellis eſt: ſed cūcta obtē/
perant ſpūi hois/cū et ipſe obtēperet deo.
Qđ merito mouet quō dixerim: Nō enim
Roma. 7. d. cuiq̄ ꝑuenire in hac vita pōt/ vt lex repu/
gnās legi mētis oino nō ſit i mēbris: Qñ/
quidē etiā ſi ei ſic reſiſteret ſpūs hois/vt in
nullū ei⁹ laberet aſſenſuꝫ: nō ideo tñ illa nō
repugnaret. Hoc ḡ qđ dictū eſt: nullum eſſe
motū aduerſus rōnem rebellē/ recte accipi
pōt id nūc agētib⁹ pacificis domādo ↄcu/
piſcētias carnis/vt ad iſtā pacē pleniſſimā
B ꝗſq̄ veniat. Proinde qđ alio loco cū eādē
De ſermone dñi i mōte. c. ſententiā euāgelicā repetēs dixiſſem: Bea/
ti pacifici: qm̄ ipſi filij dei vocabunt/ adiū/
xi dicēſ: Et iſta quidē i hac vita cōpleri poſ
ſunt: ſicut cōpleta eſſe in aplis credim⁹: ſic
accipiēdū eſt: Nō vt in aplis hic viuētibus
nullū carnis motum arbitremur ſpūi repu/
gnaſſe: ſed hacten⁹ hic iſta poſſe cōpleri: qte/
nus in aplis credim⁹ eſſe cōpleta/ ea mēſu/
ra ſcilicet ꝑfectionis humanę/ quāta in hac
vita pōt eſſe ꝑfectio. Nō eñ dictū eſt: i hac
vita cōpleri poſſunt: nā cōpleta eſſe in apo/
ſtolis credim⁹: ſ ita dictū ē: ſicut cōpleta eē
in aplis credimus/ vt ita cōpleant ſicut il/
lis cōpleta ſunt. i. quadā perfectione/ cuius
capax eſt iſta vita: nō ſic cōplēda ſūt illa q̄
1. Cor. 15. g. ſperam⁹ pace pleniſſima/ qſi dicet: Ubi eſt
C mors ↄtētio tua? Alio loco qđ iterpoſui te/
De ſermone dñi i mōte c. ſtimoniū: Nō eñ ad menſurā dat de⁹ ſpm̄:
Ioh. 3. d. nondū intellexerā de chriſto ꝓprie verius
accipi. Alijs quippe hoibus ſi ad mēſuram
4. Reg. 2 b. daret ſpūs/ non duplū peteret heliſeus q̄
D fuit i helia. Item qđ ſcriptū ē: Iota vnum
De ſermone dñi i mōte. f. aut vnus apex non trāſiet a lege donec oia
fiant: cū exponerē/ dixi nihil poſſe aliud in/
telligi niſi vehementē ꝑfectionis expſſionē:
Ubi merito querit: vtrū iſta ꝑfectio ſic poſ
ſit intelligi vt tamē verum ſit/ neminē iam
vtentem volūtatis arbitrio hic viuere ſine
peccato. A quo eñ vſq̄ ad vnum apicē lex
perfici poteſt/ niſi a quo fiunt vniuerſa di/
uina mandata? Sed in eiſdem mādatis eſt
Matth. 6. b. etiā qđ iubemur orare: Dimitte nobis de/
bita noſtra/ſicut ꝛ nos dimittimuſ debito/
ribus noſtris. Quā orationē vſq̄ in finem

ſeculi tota dicit eccleſia. Omnia ergo man/
data facta deputant: qñ quicqđ nō fit igno
ſcit. Sane quod ait dñs: Quicūq̄ ſoluerit E
vnū de mādatis iſtis minimis ꝛ docuerit ſic De ſermone dñi i mōte. f.
hoies ꝛc. vſq̄ ad eū locū vbi ait: Niſi abū/
dauerit iuſticia veſtra pluſq̄ ſcribarum et
phariſeoꝝ/ nō intrabitis in regnū celoruꝫ:
multo meli⁹ ꝛ cōuenietius expoſui in alijs De verbis dñi ſermone. 3.
poſterioribus ſermonib⁹ meis: qđ etiā hic
cōtexere longū eſt. Ad hoc aūt iſte ibi per/
ducitur ſenſus/ vt eorū ſit iuſticia maior q̄
ſcribarū ꝛ phariſeorū/ qui dicunt ꝛ faciunt.
De ſcribis quippe ꝛ phariſeis alio loco ipe F
dñs ait: Dicūt eñ ꝛ nō faciūt. Illud etiam Matth. 23. a.
melius intelleximus poſtea qđ ſcriptū eſt:
Quia q̄ iraſcit fratri ſuo. Codices eñi grę/ De ſermone dñi i mōte. g.
ci non habent/ ſine cauſa: ſicut hic poſitum
eſt: q̄uis ipſe ſit ſēſus. Illud eñ diximꝰ in/
tuendū quid ſit iraſci fratri ſuo: qm̄ nō fra/
tri iraſcit qui peccato fratris iraſcit. Qui ḡ
nō peccato fratris iraſcit/ ſine cauſa iraſcit.
Item qđ dixi: Hoc ꝛ de patre ꝛ de matre ꝛ G
cęteris vinculis ſanguinis intelligendū ē: De ſermone dñi i mōte. n.
vt i eis oderim⁹ qđ genus humanū naſcē/
do ꝛ moriendo ſortitū eſt: ita ſonat q̄ſi non
eſſent iſtę neceſſitudines ſi nullo naturę hu
manę precedente peccato nemo moreretur.
Quē ſenſum iam ſuperius improbaui: Eſ/
ſēt eñ ꝑfecto cognatiōes ꝛ affinitates/ etiā
ſi originali nullo exiſtēte peccato/ ſine mor/
te creſceret ꝛ multiplicaret gen⁹ humanū:
Ac per hoc aliter ſoluenda eſt queſtio: cur
dñs p̄ceperit diligendos inimicos: cuꝫ alio
loco p̄cipiat odio habendos ꝛ parētes ꝛ fi/ Luce. 14.
lios: nō ſicut hic ſoluta ē: ſ ſicut eā † poſteri⁹ Al. † ſuperi⁹.
ſepe ſoluimus. i. vt diligamus inimicos lu/
crādos regnō dei: ꝛ oderim⁹ in ꝓpinquis
ſi īpediūt a regno dei. Itē de p̄cepto q̄ ꝓhi H
bet vxor non dimitti niſi ꝓpter fornicati/ De ſermone dñi i mōte. o.
onem: hic quidem ſcrupuloſiſſime diſputa
ui. Sed quā velit dñs intelligi fornicatio/
nem ꝓpter quā liceat dimittere vxorē: vtrū
eam q̄ damnat in ſtupris: an illā de qua di
citur: Perdidiſti omnē q̄ fornicat abs te: Pſ. 72.
in qua vtiq̄ ꝛ iſta ē: neq̄ enim nō fornica/
tur a dño qui tollens membra chriſti/ facit 1. Cor. 6. c.
ea membra meretricis/ etiā atq̄ etiam cogi
tandum atq̄ requirendum. Nec volo in re
tanta tanq̄ ad dinoſcendū difficili putare
lectorem iſtam ſibi noſtrā diſputationē de/
bere ſufficere: ſed legat et alia: ſiue noſtra/ q̄
poſtea ſcripta ſunt: ſiue aliorum melius cō
ſiderata atq̄ tractata: vel ipſe ſi poteſt ea
quę hic merito mouere poſſunt/ vigilātio/
re atq̄ intelligentiore mente diſcutiat: Nō
quia omne peccatū fornicatio eſt: neq̄ eñ.

dém peccãtẽ de⁹ perdit/q̃ q̃tidie ſctõs ſuos
Matth.6.b. exaudit dicentes: Dimitte nob debita no/
Pſ.72. ſtra: cũ pdat oẽm q̃ fornicat ab eo: ſed qua/
tenus itelligẽda atq; eliminãda ſit hec for/
nicatio: ⁊ vtrũ etiã ꝓpter hãc liceat dimit/
tere vxorez/latebroſiſſima q̃ſtio eſt: Licere
tamẽ ꝓpter iſtã q̃ in ſtupris cõmittit/nulla
1.de ſermone dñi i monte.o. in medio. q̃ſtio ẽ. Et vbi dixi hoc pmiſſũ eẽ/nõ iuſſũ:
nõ attẽdi aliã ſcripturã dicentẽ: Qui tenet
Prouer.18.d adulterã ſtultus ⁊ impius eſt. Nec ſane di/
Joh.8.b. xerim adulteram fuiſſe deputandã illã mu/
lierẽ etiã poſteaq̃ audiuit a dño: Nec ego
te dãnabo: vade deinceps iã noli peccare/ſi
I hoc obedient audiuit. Loco alio peccatũ
1.de ſermone dñi in mõte.cc ſrĩs ad mortẽ: de q̃ dic iohãnes aplus: Nõ
1.Joh.5.c. p illo dico vt roget q̃s: ita definiui vt di/
De pe. diſ.1.c. ſi ſacerdos. cerez: Peccatũ q̃ fratris ad mortem puto eſſe
2.ſen.diſ.43. ca.eſt etiam. qđ poſt agnitionẽ dei p grãm dñi nr̃i ieſu
chriſti/quiſq; oppugnat fraternitatẽ: ⁊ ad/
uerſus ipſaz gratiã q̃ reconciliatus eſt deo
inuidẽtie facib⁹ agitat. Qđ quidẽ nõ con/
firmaui: qm̃ hoc putare me dixi: ſed tamen
addendũ fuit: ſi in hac tã ſcelerata mẽtis p/
uerſitate finierit hanc vitã: qm̃ de quocũq;
peſſimo in hac vita cõſtituto/non eſt vtiq;
Al. ⁊ impru/denter. deſperandũ: nec pro illo ⁊ impatienter orat:
de q̃ nõ deſperat. In ſcđo item libro: Nulli
K inq; licebit ignorare dei regnũ: cũ ei⁹ vni/
2.de ſermone dñi in mõte.g genitus nõ ſolũ intelligibiliter/ſed etiã vi/
ſibiliter in hoie dñico de celo venerit/ iudi/
caturus viuos ⁊ mortuos. Sed non video
1.Timoth.2.b. vtrũ recte dicat hõ dñicus/ qui eſt media/
tor dei ⁊ hominũ/homo chriſtus ieſus: cum
ſit vtiq; dñs: dñicus aũt hõ quis in ei⁹ ſctã
familia põt dici. Et hoc quidez vt dicerem
apud quoſdam legi tractatores catholicos
diuinoꝝ eloquioꝝ. Sz vbicũq; hoc dixi/di
xiſſe me nollem: Poſtea quippe vidi nõ eſſe
dicendũ: quãuis nõnulla poſſit rõne defen
L di. Itẽ qđ dixi: Nullus enĩ ferre ꝯſciẽtia de/
2.de ſermone dñi in mõte.p um põt odiſſe: non video fuiſſe dicendum:
Pſ.73. Multi enim ſunt de quib⁹ ſcriptũ eſt: Su/
M perbia eorum qui te oderunt. Alio loco in
Matth.6.d. eo qđ dixi: ob hoc dixiſſe dñm: Sufficit diei
2. de ſermone dñi in mõte.s. malicia ſua: qꝛ cibos ſumere vrgebit ipa ne
ceſſitas: quã ꝓpterea maliciã noiatã arbi/
troꝛ/ qꝛ penalis nobis eſt. Pertinet enĩ ad/
hãc fragilitatẽ quã peccãdo meruim⁹: Nõ
attẽdi etiã primis hoib⁹ data fuiſſe in pa/
radiſo corpalia alimẽta/anteq̃ iſtã mortis
penã peccãdo meruiſſent. Sic enĩ erant im/
mortales i corpe nondũ ſpiritali/ ſed aiali:
vt tamẽ in eiuſmodi immortalitate corpo/
N ralib⁹ alimentis vterent. Itẽ qđ dixi: Quã
Eph.5.f. ſibi de⁹ elegit glioſam ecclam nõ habentẽ
2. de ſermone dñi in mõte.y. maculã neq; rugã: non ideo dixi quia nunc

ex omi parte iam talis eſt: quis ad hoc ele/
cta nõ dubitet: vt talis ſit qñ chriſtus ap/ Col.3.a
paruerit vita eius: tũc enĩ ⁊ ipſa cũ illo ap/
parebit in gloria. Propter quã gloriaz di/
cta eſt eccleſia glorioſa. Item qđ dñs ait: O
Petite ⁊ accipietis: querite ⁊ inuenietis: pul Matth.7.a.
ſate ⁊ aperietur vobis: operoſa quidẽ iſta 2. de ſermone dñi i mõte.bb
tria quid inter ſe differant exponendũ pu/
taui: ſed longe melius ad inſtantiſſimã pe/
titionem oia referunt. Hoc quippe oſtendit
vbi eodẽ verbo cuncta ꝯcluſit dicẽs: Quã/
to magis pater veſter qui in celis eſt dabit
bona petẽtibus ſe. Non enĩ dixit: petẽtib⁹
⁊ q̃rẽtibus ⁊ pulſantibus.

Eiuſdẽ diui aurelij auguſtini hip poneſis epi/ de ſermone dñi i mõte ſm mattheũ/ liber pmus icipit.

S Ermonem a
quẽ locut⁹ ẽ dñs noſter
ieſus chriſt⁹ in mõte: ſicut
in euangelio ſcđm mat/
theũ legim⁹: ſi q̃s pie ſo/
brieq; ꝯſiderauerit/pu/
to ꝙ inueniet in eo qđ ad mores optimos
ptinet/perfectũ vite chriſtiane modũ. Qđ
polliceri non temere audemus: ſed ex ipſis
eiuſdẽ dñi verbis conijciẽtes: Nam ſic ipſe
ſermo concludit/ vt appareat in eo pcepta
eſſe oia q̃ ad informandã vitã ptinent. Sic
enĩ dicit: Omnis q̃ qui audit verba mea hec Matth.7.d.
⁊ facit ea/ aſſimilabo eũ viro ſapienti: et re/
liqua vſq; ad euz locum: Et facta eſt ruina
eius magna. Cum ergo nõ dixit: qui audit
verba mea tm̃/ſz addidit dicẽs: Qui audit
verba mea hec: ſatis vt arbitroꝛ ſignifica/
uit hec verba q̃ in mõte locutus eſt/ tã pfe/
cte inſtruere vitã eoꝝ qui voluerint ſcđm
ea viuere: vt merito cõparent edificanti ſu/
per petrã. Hoc dixi vt appareat iſtũ ſermo/
nem omibus pceptis quib⁹ chriſtiana vita
informat eſſe perfectũ. Nã de hoc capitulo
diligentius ſuo loco tractabit. Huius igit
ſermonis initiũ ſic aſſumit: Cũ vidiſſet aũt
ieſus turbas multas/aſcendit in mõtem: et
cum ſediſſet acceſſerũt ad eum diſcipuli ei⁹:
Et aperiens os ſuum docebat eos dicens.
Si querit q̃d ſignificet mons: bene intelli/
gitur ſignificare maiora pcepta iuſticie: qꝛ
minora erant que iudeis data ſunt. Unus
tamen deus p ſanctos ꝓphetas ⁊ famulos
ſuos ſm ordinatiſſimam diſtributionẽ tem
poꝛum dedit minora precepta pplo quem
adhuc timore alligari oportebat: et p filiũ
ſuũ maiora populo/ quẽ charitate iã libe/

rari cōuenerat. Cum autem minora mino/
ribus/maiora maioribus dant:ab eo dant
q̄ ſolus nouit cōgruentē ſuis tēporibus ge/
neri humano exhibere medicinā. Nec mirū
eſt ꝙ dant p̄cepta maiora ꝓpter regnuꝫ ce/
lorū:⁊ minora data ſunt ꝓpter regnū terre/
num ab eodē vno deo q̄ fecit celū ⁊ terram.
De hac ergo iuſticia q̄ maior eſt/ꝑ ꝓphetā
Pſ.35. dicitur: Juſticia tua ſicut mōtes dei: ⁊ hoc
bene ſignificat/ꝙ ab vno magiſtro ſolo do/
cēdis tantis rebus idoneo docetur in mō/
te. Sedēs autē docet:quod pertinet ad di/
gnitatē magiſterij. Et accedūt ad eū diſci/
puli eius: vt audiendis illis verbis/hi eēnt
etiam corpore viciniores/ q̄ preceptis im/
plēdis etiā aīo ꝓpinquabant. Aperuit os
ſuū ⁊ docebat eos dicens. Jſta circūlocu/
tio qua ſcribit: ⁊ aperiens os ſuum/fortaſ/
ſis ipſa mora cōmēdat aliquāto longioreꝫ
futurū eſſe ſermonē: Niſi forte nō vacet ꝙ
nūc eum dictuꝫ eſt aperuiſſe os ſuū/ꝙ ipſe
in lege veteri/ aperire ſoleret ora ꝓpheta/
rum. Quid ergo dicit? Beati pauperes ſpi
ritu: qm̄ ipſorū eſt regnū celorum. Legim⁹
ſcriptū de appetitiōe rerū temporaliū: Om
Eccl.6.d. nia vanitas ⁊ p̄ſumptio ſpiritus. Preſum/
ptio autem ſpiritus/audaciā ⁊ ſuperbiā ſi/
gnificat. Uulgo etiā magnos ſpūs ſuper/
bi habere dicunt: ⁊ recte qn̄ quidē ſpūs etiā
Pſ.148. ventus vocat. Un̄ ſcriptū eſt: Jgnis gran/
do nix glacies ſpūs procellarū. Quis vero
neſciat ſuperbos inflatos dici tanq̄ vento
1.Cor.8.a. diſtentos? Un̄ eſt etiā illud apoſtoli: Scie/
tia inflat/charitas vero edificat. Quapro/
pter recte hic intelligunt/pauperes ſpiritu/
humiles ⁊ timentes deū: id eſt nō habētes
inflātē ſpiritū. Nec aliunde omnino incipe
re oportuit beatitudinē. Siquidē peruen/
Eccl.1.b. tura eſt ad ſummā ſapientiā. Jnitiū aūt ſa/
pientie timor dn̄i. Quoniā ⁊ ecōtrario: Jni/
Eccl.10.b. tium oīs peccati ſupbia ſcribitur. Superbi
aūt appetūt ⁊ diligunt regna terrarū. Beati
aūt paupes ſpiritu: qm̄ ipſoꝝ eſt regnū ce/
lorum. Beati mites: qm̄ ipſi hereditate poſ
ſidebūt terram. Jllā credo terraꝫ/de qua in
Pſ.141. pſalmo dicit: Spes mea es tu: portio mea
in terra viuentiū. Significat eñ quandam
ſoliditatem ⁊ ſtabilitatem hereditatis per/
petue/ vbi aīa per bonū affectū/tanq̄ loco
ſuo requieſcit/ſicut corpus in terra: et inde
cibo ſuo alitur: ſicut corpus ex terra: ipſa ē
requies ⁊ vita ſanctoꝝ. Mites autē ſunt q̄
cedūt improbitatibus ⁊ nō reſiſtūt ī malo:
Roma.12.d. ſed vincunt in bono malum. Rixent ergo
immites ⁊ dimicent pro terrenis ⁊ tempo/
ralibus rebus: Beati aūt mites: qm̄ ipſi he/
reditate poſſidebūt terram: de qua pelli nō
poſſunt. Beati lugentes: qm̄ ipſi cōſolabū/
tur. Luctus eſt triſticia de amiſſione cha/
rorum: conuerſi autē ad deū/ ea que in hoc
mūdo chara amplectebant amittunt. Nō
eñ gaudent his rebus / quib⁹ ante gaude/
bant: ⁊ donec fiat in illis amor eternorum/
nōnulla meſticia ſauciant. Conſolabuntur
ergo ſpūſancto: qui maxime ꝓpterea para
cletus nominat/id eſt cōſolator: vt tēpora/
lia amittentes eterna leticia ꝑfruant. Be B
ati qui eſuriūt ⁊ ſitiūt iuſticiam: qm̄ ipſi ſa/
turabunt. Jam iſtos amatores dicit veri ⁊
incōcuſſi boni. Jllo ergo cibo ſaturabunt:
de quo ipſe dn̄s dicit: Meus cibus ē vt fa/ Joh. 4.e.
ciā voluntatē patris mei/qd̄ eſt iuſticia: et
illa aqua de q̄ quiſq̄s biberit/vt ideꝫ dicit/
fiet in eo fons aque ſaliētis in vitā eternā. Joh.4.b.
Bti miſericordes: qm̄ ipſoꝝ miſerebit de/
us. Beatos eſſe dicit qui ſubueniūt miſe/
ris: qd̄ eis ita repēdit/vt de miſeria liberē/
tur. Beati mundicordes: qm̄ ipſi deū vide/
bunt. Q̄ ergo ſtulti ſunt qui deum iſtis ex/
terioribus oculis querūt cū corde videat:
ſicut alibi ſcriptū eſt: Et in ſimplicitate cor/ Sap.1.a.
dis querite illū. Hoc eſt eñ mundū cor/ qd̄
eſt ſimplex cor: ⁊ quēadmodū lumē hoc vi/
deri nō pōt niſi oculis mūdis: ita nec deus
videt niſi mūdū ſit illud quo videri poteſt.
Beati pacifici: qm̄ ipſi filij dei vocabunt.
Jn pace perfectio eſt vbi nihil repugnat: ⁊
ideo filij dei pacifici: quoniam nihil reſi/
ſtit deo: ⁊ vtiq̄ filij ſimilitudinē patris ha/
bere debent. Pacifici autem in ſemetipſis
ſunt/qui oēs animi ſui motus cōponentes
et ſubijcientes rōni/id ē mēti ⁊ ſpiritui/car/
naleſq̄ ꝯcupiſcētias habentes edomitas/
fiunt regnuꝫ dei: Jn quo ita ſunt ordinata
omnia vt id qd̄ eſt in homine p̄cipuū et ex/
cellens/ hoc imperet ceteris nō reluctanti/
bus: que ſūt nobis beſtijſq̄ cōmunia. Atq̄
idipſm qd̄ excellit in hoīe/id eſt mens et ra/
tio ſubijciat potiori/qd̄ ē ipſa veritas vni/
genitus filius dei. Neq̄ enim imperare in/
ferioribus poteſt niſi ſuperiori ſeipſe ſubij/
ciat. Et hec eſt pax que dat in terra homi/ Luce.2.b.
nibus bone voluntatis: hec vita ꝯſumma/
ti perfectiq̄ ſapientis. De hmōi regno pa/
catiſſimo et ordinatiſſimo miſſus eſt foras
princeps huius ſeculi: qui peruerſis inor/
dinatiſq̄ dn̄at. Hac pace intrinſecus cōſti/
tuta atq̄ firmata/quaſcūq̄ ꝑſecutiones il/
le qui foras miſſus eſt/forinſecus cōcitaue/
rit/auget gl'iam q̄ ſm̄ deū eſt: Non aliquid
in illo edificio labefactans/ſed deficientib⁹
machinis ſuis innoteſcere faciens quanta

firmitas intus extructa ſit. Jdeo ſequitur:
Beati qui perſecutionē patiunꝭ ꝓpter iu/
ſticiam:qm̄ ipſoꝝ eſt regnū celorum. Sunt
aūt oēs iſte octo ſententie: Jam em̄ cetera
cōpellans loquiꝭ ad illos qui aderāt dicēs:
Beati eritis cū vobis maledicēt ꝛ pſequē/
tur vos. Superiores autem ſententias ge
Al. ꝛ dege/rebat. neraliter† digeſſerat. Non enim dixit: beati
pauperes ſpiritu/quoniā veſtrū eſt regnuꝫ
celorum:ſed quoniā ipoꝝ eſt inquit, regnū
celorum. Neqꝫ beati mites / quoniam vos
poſſidebitis terram : ſed quoniā ipſi poſſi/
debunt terram:Et ita ceteras vſqꝫ ad octa/
uam ſententiā/vbi ait: Beati qui perſecu/
tionem patiunꝭ ꝓpter iuſticiam: quoniam
ipſoꝝ eſt regnum celorum. Jnde iā incipit
loqui preſentes cōpellans cū ꝛ illa que ſu/
pra dicta ſunt ad eos etiam pertinerēt qui
preſentes audiebant. Et hec poſtea que vi/
dentur preſentibus ſpecialiter dici/ptine/
ant etiam ad illos qui abſentes vel poſt fu
turi erant. Quapropter iſte ſententiarū nu
merus diligenter conſiderandus eſt. Jnci/
pit enim beatitudo ab humilitate. Beati
pauperes ſpiritu: id eſt non inflati dum ſe
diuine auctoritati ſubdit anima: timēs pꝰ
hanc vitam ne pergat ad penas/etiaꝫ ſi for
te i hac vita beata ſibi eſſe videatur. Jnde
venit ad diuinarum ſcripturarū cognitio/
nem vbi oportet eam ſe miteꝫ ħbere pieta/
te: ne id qđ imperitis videtur abſurdū/vi/
tuperare audeat ꝛ puicacibus ꝯcertationi/
bus efficiaꝭ indocibilis. Jnde iā incipit ſci/
re quibus nodis ſeculi huius per carnalem
conſuetudinem ac peccata teneatur: Jtaqꝫ
hoc tertio gradu/ in quo ſcientia eſt/lugeꝭ
amiſſio ſummi boni: quia inheretur in ex
tremis. Jn quarto autem gradu labor eſt:
vbi vehementer incūbitur: vt ſeſe animus
auellat ab eis qbus peſtifera dulcedine in/
nexus eſt. Hic ꝙ eſuriꝭ ꝛ ſitiꝭ iuſticia: ꝛ mul/
tū neceſſaria eſt fortitudo:qꝛ non relinquiꝭ
Al. tollerātie. ſine dolore quod cum† delectatiōe retineꝭ.
Quinto aūt gradu pſeuerātibus in labore
datur euadendi ꝯſiliū: qꝛ niſi qſqꝫ adiuueꝭ
a ſupiore/nullo mō ſibi eſt idoneus vt ſeſe
tātis miſeriarū implicamētis expediat. Eſt
aūt iuſtū ꝯſiliū/vt q ſe a potētiori adiuua/
ri vult/adiuuet ꝛ infirmiorē in q eſt ipſe po
tentior. Jtaqꝫ beati miſericordes: qꝛ ipſoꝝ
miſerebiꝭ deꝰ. Sexto gradu eſt cordis mū/
dicia de bona cōſcientia bonoꝝ operū:va/
lens ad cōtēplandū ſummū illud bonū qđ
ſolo puro ꝛ ſereno intellectu cerni pōt. Po/
ſtremo ē ſeptima ipſa ſapia/id ē cōtēplatio
veritatis:pacificās totū hoiem ꝛ ſuſcipiēs
ſimilitudinē dei:ꝙ ita ꝯcludiꝭ: Beati pacifi
ci: qm̄ ipſi filij dei vocabunꝭ. Octaua tāqꝫ
ad caput redit:qꝛ ꝯſummatū pfectūqꝫ oſtē/
dit ꝛ ꝓbat. Jtaqꝫ in prima ꝛ i octaua nomi/
natū ē regnū celoꝝ: Beati paupes ſpiritu:
qm̄ ipſoꝝ eſt regnū celoꝝ. Et beati q pſecu
tione patiunꝭ ꝓpter iuſticiā;qm̄ ipſoꝝ ē re/
gnū celorū. Cū iā dr̄: Quis nos ſeparabit Rome.8.g.
a charitate chriſti? Tribulatio/an āguſtia/
an pſecutio/an fames/an nuditas/an peri/
culū/an gladius? Septē ſunt ꝙ q perficiūt:
Nā octaua clarificat/ꝛ qđ pfectū eſt demō/
ſtrat: vt p hos gradus pficianꭲ ꝛ ceteri tāqꝫ
a capite rurſum exordiēs. Videꝭ ergo mihi
etiam ſeptiformis opatio ſpūſſancti : de q
eſaias loquiꝭ his gradibus ſentētijſqꝫ cō/ Eſa.11.a.
gruere. Sed itereſt ordinis: Nā ibi enume/
ratio ab excellētioribꝰ cepit:hic vero ab in/
ferioribus. Jbi nāqꝫ incipit a ſapiētia dei/
ꝛ deſinit ad timorē dei:ſed initiū ſapiētie ti Eccl.1.b.
mor dn̄i eſt. Quapropꝭ ſi gradatim tanqꝫ
aſcendentes numeremꝰ:primꝰ ibi eſt timor
dei:ſecunda pietas:tertia ſcientia: quarta
fortitudo: quintū cōſiliū:ſextus intellectꝰ:
ſeptima ſapia. Timor dei ꝯgruit humilibꝰ:
de qbꝰ hic dr̄. Beati paupes ſpū:qm̄ ipſoꝝ
eſt regnū celoꝝ: id ē nō inflati/nō ſupbi:de
quibꝰ apl's dicit: Noli altū ſapere/ſꝫ time: Rome.11.c.
.i.noli extolli. Pietas cōgruit mi[illegible] : Qui
eñ pie querit/honorat ſanctā ſcripturam ꝛ
nō rephendit qđ nōdū itelligit:et ꝓpterea
nō reſiſtit: qđ ē mitē eſſe. Vñ hic dr̄: Beati
mites: qm̄ ipſi hereditate poſſidebūt terrā.
Sciētia congruit lugentibus q iā cognoue
rūt in ſcripturis qbus malis vincti teneanꭲ/
tur: ꝙ tāqꝫ bona ꝛ vtilia ignorātes appetie/
rūt: de quibus hic dr̄: Beati q lugēt nunc.
Fortitudo cōgruit eſurientibꝰ ꝛ ſitiētibus:
Laborāt em̄ deſiderātes gaudiū de veris
bonis: ꝛ amorem a terrenis ꝛ corporalibus
auertere cupiētes. De qbus hic dr̄: Beati q
eſuriūt ꝛ ſitiūt iuſticiam. Conſiliū congruit
miſericordibꝰ: Hoc em̄ vnū remediū eſt de
tantis malis euadēdi: vt dimittamus ſicut Matth.6.b.
nobis dimitti volumꝰ: Et adiuuemꝰ i q poſ
ſumꝰ alios: ſic ꝛ nos i q nō poſſumꝰ cupimꝰ
adiuuari. De qbꝰ h dr̄: Beati miſericordes
qm̄ ipſorū miſerebiꝭ deꝰ: ꝛ reliq. Jntellectꝰ
cōgruit mūdis corde tāqꝫ purgato oculo q
cerni poſſit qđ corporeꝰ oculus nō vidit/nec Eſa.64.b. 1.Cor.2.c.
auris audiuit/nec in cor homis aſcēdit. De
qbꝰ hic dr̄: Beati mūdicordes/ꝛ reliq. Sa/ 1.Retract. ca.19.a.
piētia ꝯgruit pacificis: in quibꝰ iā ordinata
ſūt oia/nulluſqꝫ motꝰ aduerſus rōnē rebelꝭ
eſt:ſed cuncta obtēperāt ſpiritui hois/ cum
et ipſe obtēperet deo: de qbus hic dr̄: Bea/

ti pacifici:vnū aūt p̄miū qđ eſt regnū cęlo/
rū/pro his gradib⁹ varię noīatū eſt. In pri
mo ſicut oportebat poſitū eſt regnū cęloꝝ:
qđ eſt pfecte ſummeq̄ ſapiētię aīę rōnalis.
Sic itaq̄ dictū eſt: Beati paupes ſpū: qm̄
Prouer.9.c. ipſoꝝ eſt regnū:tanq̄ diceref: Initiū ſapiē
Eccli.1.b. tię timor dñi. Mitibuſ hereditas/tanq̄ te/
ſtamentū pris cū pietate q̄rētib⁹. Beati mi
tes:quoniā ipſi hereditate poſſidebūt ter/
ram. Lugentibus conſolatio/tanq̄ ſcien/
tibus qđ amiſerint/ꝛ q̄bus merſi ſunt. Bti
q̄ lugēt nūc:qm̄ ipſi ꝯſolabunf. Eſurietib⁹ꝛ
ſitientib⁹ ſaturitas/tanq̄ refectio laborāti/
bus/fortiterq̄ certantibus ad ſalutē. Bea/
ti q̄ eſuriunt ꝛ ſitiūt iuſticiā: qm̄ ipſi ſatura/
bunf. Miſericordib⁹ miſcđia/tanq̄ vero ꝛ
optimo ꝯſilio vtentib⁹:vt hoc eis exhibea/
Ar. tinferioribus. tur a potētiore qđ ꝛ inualidiorib⁹ exhibent.
Beati miſericordes: qm̄ ipſoꝝ miſerebitur
deus. Mūdis corde facultas videndi deū/
tanq̄ purū oculū ad intelligēda ęterna ge/
rentibus. Bti mūdicordes:qm̄ ipſi deū vi/
debūt. Pacificis dei ſilitudinē/tanq̄ pfecte
ſapiētibus formatiſq̄ ad imaginē dei p re/
generationē renouati hoīs. Beati pacifici:
1. Retract. ca.19.b. qm̄ ipſi filij dei vocabunf. Et iſta quidē in
hac vita poſſunt cōpleri/ſicut cōpleta eē in
apl̄is credim⁹: Nā illa oīmoda ꝛ ī angelicā
formā mutatio/q̄ poſt hāc vitā pmittitur/
nullis v̄bis exponi pōt. Beati ḡ q̄ pſecuti/
onē patiunf ppter iuſticiā: qm̄ ipſoꝝ eſt re/
gnū cęloꝝ. Hęc octaua ſentētia q̄ ad caput
redit pfectūq̄ hoīez declarat: ſignificaf for
taſſe ꝛ circūciſione octaua die ī veteri teſta/
mēto/ꝛ dñi reſurrectione poſt ſabbatū: q̄ ē
vtiq̄ octau⁹/idemq̄ prim⁹ dies/ ꝛ celebra/
tione octauarū feriarū q̄s in regeneratione
noui hoīs celebram⁹/ꝛ numero ipſo pente/
coſtes: Nā ſeptenario numero ſepties mul
tiplicato q̄ fiūt q̄draginta nouē/ quaſi octa
uuſ addif vt q̄nq̄ginta compleanf: Et tāq̄
redeaf ad caput/ quo die miſſus ē ſpūſſan/
ctus: quo in regnū cęloꝝ ducimur/ꝛ heredi
tatē accipim⁹/ꝛ ꝯſolamur ꝛ paſcimur/ ꝛ mi/
ſericordiā ꝯſeq̄mur/ꝛ mūdamur/ꝛ pacifica/
mur: Atq̄ ita pfecti oēs extrinſecus illatas
moleſtias p veritate ꝛ iuſticia ſuſtinemus.

D Beati eritis inquit cū vobis maledicēt et
pſequenf ꝛ dicēt oēm malū aduerſum vos
mentientes ppter me: Gaudete ꝛ exultate:
qm̄ merces veſtra multa eſt in cęlis. Aiad/
uertat q̄ſq̄s delitias hui⁹ſęculi ꝛ facultates
rerū tpaliū q̄rit in noīe chriſtiano/intrinſe/
cus eē beatitudinē nřam: ſicut de aīa eccle/
Ps.44. ſiaſtica ore pphetico đr: Oīs gloria eius
filię regis ab intus: Nā extrinſecus maledi/
cta ꝛ pſecutiōes ꝛ detractiones pmittunf:
de quib⁹ tn̄ magna merces eſt in cęlis: quę
ſentif in corde patientiū eorū q̄ iā poſſunt
dicere: Gloriamur in tribulationib⁹: ſciētes Roma.5.a.
q̄ tribulatio patiētiā operaf: patiētia autē
pbationē: pbatio v̄o ſpē: Spes aūt nō cō/
fundit/ qꝛ charitas dei diffuſa eſt ī cordib⁹
nřis p ſpm̄ ſanctū q̄ datus eſt nob. Nō em̄
iſta ppeti fructuoſum eſt: ſꝫ iſta p chriſti no
mine nō ſolū ęquo animo/ſed etiā cum ex/
ultatione tolerare. Nam multi heretici: no/
mine chriſtiano aīas decipiētes/ multa ta/
lia patiunf. Sed ido excludunf ab iſta mer
cede/qꝛ nō dictū eſt tm̄: beati qui perſecuti/
onem patiunf: ſed additū eſt: ppter iuſtici/
am. Vbi aūt ſana fides non eſt/non poteſt
eſſe iuſticia: Quia iuſtus ex fide viuit. Ne/ Abacuk.3.c.
q̄ ſchiſmatici aliq̄d ſibi ex iſta mercede p/
mittāt: quia ſimiliter vbi charitas non eſt/
nō pōt eſſe iuſticia. Dilectio em̄ pximi ma/
lū nō operaf. Quā ſi haberēt: non dilania/
rent corpus chriſti qđ ē eccleſia. Quęri aūt
pōt q̄d īterſit qđ ait: Cū vobis maledicēt/
ꝛ oēm malū dicēt aduerſum vos: cū male/
dicere/h̄ ſit/ maluꝫ dicere. Sed aliter male/
dictum iactatur cuꝫ contumelia coram illo
cui maledicif: Sicut dño nřo dictū eſt: Nō/ Ioh.8.f.
ne verū dicimus/qꝛ ſamaritan⁹ es ꝛ demo/
niū habes? Aliter cū abſētis fama lęditur:
ſic de illo itē ſcribif: Alij dicebāt/ qꝛ pphe/ Ioh.7.b.
ta eſt: alij aūt dicebāt nō: ſed ſeducit popu/
lum. Perſequi autē eſt vim inferre vel inſi/
dijs appetere: qđ fecit q̄ cum tradidit/ ꝛ qui
eum crucifixerunt. Quid eſt ſane q̄ etiam
hoc nō eſt nude poſitū/vt diceretur: Et di/
cent omne malum aduerſuꝫ vos: ſed addi/
tum/mentientes: additū eſt etiam/propter
me? Propter eos additū puto/qui volunt
de pſecutionib⁹ ꝛ de famę ſuę turpitudinē
gloriari: ꝛ ideo dicere ad ſe ptinere chriſtū:
qꝛ multa de illis dicunf mala: cū ꝛ vera di/
cantur: q̄ñ et de illoꝝ errore dicunf: etſi aliq̄
aliquādo etiam nonnulla falſa iactanf qđ
temeritate hominū plerūq̄ accidit: non ta/
men propter chriſtum iſta patiunf. Nō em̄
chriſtum ſequitur / qui non ſm̄ veram fidē
et catholicam diſciplinam chriſtianus vo/
catur. Gaudete inquit ꝛ exultate: quoniam
merces veſtra multa eſt in cęlis. Nō hic cę/
los dici puto ſuperiores partes hui⁹ viſibi
lis mūdi: Nō em̄ merces nřa q̄ incōcuſſa et
ęterna eē debet/in reb⁹ volubilib⁹ꝛ tpalib⁹
collocāda ē: ſꝫ in cęlis dictū puto: ī ſpirita/
libus firmamētis/vbi habitat ſempiterna
iuſticia: in quoꝝ cōpatiōe terra đr aīa iniq̄:
cui peccāti dictū ē Terra es ī ꝛ trā ibis. De Gen.3.d.

Phil.3.d. his cęlis dicit aplſ: Qm̄ ꝯuerſatio noſtra i
cęlis eſt. Sentiūt ergo iam iſtā mercedē q̄
gaudent ſpiritalibus bonis: ſed tūc ex om/
ni parte perficiet̄ cū etiā hoc mortale indu/
1.Cor.15.g. erit immortalitatē. Ita eñ pſecuti ſunt in/
quit ⁊ ꝓphetas qui añ vos fuerūt. Nūc p/
ſecutionē generaliter poſuit ⁊ in maledictiſ
⁊ in delaceratione famę: et bene exēplo ad/
hortatus eſt: qꝛ vera dicētes ſolēt pſecuti/
onem pati: nec tñ ideo ꝓphetę antiqui ti/
more pſecutionis a veritatis prędicatione
C defecerūt. Rectiſſime itaq̄ ſequit̄: Vos eſtꝭ
ſal terrę. Oſtendēs fatuos eſſe iudicādos:
qui tēporaliū bonoꝝ vel copiā ſectātes vł
inopiā metuentes amittūt ęterna: quę nec
dari poſſunt ab hoībus/ nec auferri. Itaq̄
ſi ſal infatuatū fuerit in quo ſaliet̄: id eſt/ ſi
vos p quos condiendi ſunt quodāmō ppli
metu pſecutionū tēporaliū amiſeritꝭ regna
cęlorū: q̄ erūt hoīes p q̄s a vobis error au/
ferat̄: cū vos elegerit deus p quos errorem
auferat cęteroꝝ? Ergo ad nihiluz valet ſal
īfatuatū/ niſi vt mittat̄ foras ⁊ calcetur ab
hominibus. Non itaq̄ calcat̄ ab hominib⁹
qui patit̄ pſecutionē: ſed q̄ perſecutionē ti/
mēdo infatuat̄. Calcari eñ nō pōt niſi infe/
rior: ſed inferior nō eſt qui q̄uis corpe mul/
ta i terra ſuſtineat/ corde tñ fixus in cęlo ē.
Vos eſtis lumen mundi. Quomodo dixit
ſupius ſal terrę: ſic nūc dicit/ lumē mundi.
Nā neq̄ ſuperi⁹ iſta terra accipiēda ē quā
pedib⁹ corporeis calcamus: ſed hoīes q̄ in
terra habitāt/ vel etiā peccatores: quoꝝ cō
Al.⁊ fetoribus. diēdis ⁊ extinguēdis † putorib⁹/ aplīcā ſalē
dñs miſit: Et hic mūdū nō cęlū ⁊ terrā/ ſed
hoīes qui ſunt in mundo vel diligunt mun
dum oportet intelligi/ quibus illuminādis
aplī miſſi ſunt. Nō pōt ciuitas abſcondi ſu
pra montē poſita: id ē fundata ſup inſignē
magnāq̄ iuſticiaꝫ quā ſignificat etiam ipē
mons in quo diſputat dñs. Neq̄ accēdunt
lucernā et ponūt eā ſub modio. Quid pu/
tamus ita eſſe dictū ſub modio/ vt occulta/
tio tñ lucernę accipienda ſit: tanq̄ ſi dice/
ret: Nemo accēdit lucernā ⁊ occultat illam:
An aliquid etiā modius ſignificat: vt hoc
ſit ponere lucernā ſub modio/ ſupiora face/
re corpis cōmoda q̄ p̄dicationē v̄itatis: vt
ideo quiſq̄ veritatē nō p̄dicet dū timet/ ne
aliq̄d in rebus corpalib⁹ ⁊ tēporalib⁹ mole/
ſtię patiat̄? Et bñ modi⁹ dr: Siue ꝓpt̄ retri
butionē mēſurę: qꝛ ea q̄ſq̄ recipit q̄ geſſit i
2.Cor.5.b. corpe: vt illic inq̄t aplſus: recipiat vnuſq̄ſq̄
q̄ geſſit in corpe: et tanq̄ de hoc modio cor/
Matth.7.a. poris alio loco dicit̄: In qua mēſura menſi
fueritis/ i ea remetiet̄ vobis. Siue quoniā
tēporalia bona quę corpore peragunt̄/ cer/
ta eoꝝ mēſura ⁊ inchoant̄ et trāſeunt: quā
fortaſſe ſignificat modius: Eterna vero et
ſpiritalia nullo tali fine coercent̄. Non eñ Joh.3.d.
ad menſurā dat deus ſpiritū. Sub modio 1. Retract.
ergo lucernā ponit/ quiſq̄ lucē bonę doctri ca.19.c.
nę cōmodis tēporalibus obſcurat et tegit.
Sup candelabrū aūt/ qui corpus ſuū mini
ſterio dei ſubijcit: vt ſuperior ſit prędicatio
veritatis: ⁊ inferior ſeruitus corpis/ p ipām
tamē corporis ſeruitutē excellentior luceat
doctrina: quę per officia corporalia: id eſt p
vocem ⁊ linguā et cęteros corporis motus
in bonis operib⁹ inſinuat̄ diſcētibus. Sup
candelabrū q̄ ponit lucernā cū dicit aplſus:
Nō ſic pugno tanq̄ aerem cędēs/ ſꝫ caſtigo 1.Cor.9.d.
corp⁹ meū ⁊ ſeruituti ſubijcio/ ne forte alijs
prędicās ipſe reprobus inueniar. Qđ vero
ait: Vt luceat oībus qui i domo ſunt: Do/
mū puto dictā habitationē hominū: id eſt
ipm mundū: ꝓpter id q̄ ſuperius ait: Vos
eſtꝭ lumē mūdi. Aut ſi domū q̄ſq̄ vult ac/
cipere eccleſiā/ nec hoc eſt abſurdū. Sic lu/ F
ceat inq̄t lumē veſtrū corā hoībus vt vide/
ant bona facta veſtra: et glorificēt patrem
veſtrum qui in cęlis eſt. Si tantūmodo di/
ceret: ſic luceat lumē veſtrū coram hoībus
vt videāt bona facta veſtra: finē cōſtituiſſe
videret̄ in laudib⁹ hominū: quas quęrunt
hypocritę/ ⁊ q̄ ambiūt ad honoreſ et captāt
inaniſſimā gloriā. Contra q̄s dr: Si adhuc Gal.1.b.
hoībus placerē/ chriſti ſeru⁹ nō eſſem: Et p
ꝓphetā: Qui hoībuſ placēt ꝯfuſi ſūt: quia
de⁹ nihil fecit illos: Et iterū: De⁹ cōfringit Ps.52.
oſſa eorū q̄ hoībus placēt: Et rurſū aplſus:
Nō efficiamur inanis glorię cupidi: Et ipſe Gal.6.a.
iterū: Probet aūt ſe hō/ et tūc in ſemetipſo Ibidem.
habebit gloriā/ ⁊ nō in altero. Nō ergo tm̄
dixit: vt videāt bona opa veſtra/ ſed addi/
dit: ⁊ glorificēt patrē veſtrū qui in cęlis eſt:
vt hoc ipſuꝫ q̄ hō p bona opera placet ho/
minibuſ: nō ibi finē ꝯſtituat vt hoībus pla
ceat: ſed referat hoc ad laudē dei: ⁊ ꝓpterea
placeat hominibus vt i illo glorificet̄ de⁹.
Hoc enim laudantibus expedit: vt nō ho/
minem/ ſed deum honorent: Sicut i ipſo
hoīe quē portabāt/ dñs oſtēdit: vbi admi/
ratę ſunt turbę paralytico ſanato virtutes
eius: ſicut in euāgelio ſcriptum eſt: Timue Matth.9.a.
rūt: ⁊ glorificauerūt deū qui dedit poteſta/
tem talem hominibus. Cui⁹ imitator aplſ
paulus dicit: Tantū autēꝫ audiētes erant: Gal.1.b.
qm̄ qui aliqñ nos pſequebat̄/ nūc euange/
lizat fidem/ quā aliquādo vaſtabat: ⁊ in me
glorificabant deum. Poſteaq̄ ergo cohor/
tatus eſt audientes/ vt ſe prępararent ad

oia ſuſtinēda ꝑ veritate atqȝ iuſticia/ ꝛ nō
abſconderēt bonū qd̄ acceptum erāt: ſed ea
beniuolētia diſcerēt vt ceteros docerēt: nō
ad laudē ſuā/ ſed ad gl̄iaȝ dei bona ſua opa
referentes/ incipit eos iam informare ꝛ do/
cere qd̄ doceāt: tanqȝ ſi quererēt dicētes: Ec
ce volum⁹ oia ſuſtinere ꝑ tuo noie/ ꝛ doctri
nam tuā non abſcondere: ſed quid eſt hoc
ipſum qd̄ vetas abſcondi ꝛ pro quo iubes
oia tolerari? Nunqd aliud dictur⁹ es cōtra
ea q̄ i lege ſcripta ſunt? Non inquit: Noli/
te eīn putare/ qm̄ veni ſoluere legē aut pro/
phetas: nō veni ſoluere/ ſed adimplere. In
hac enim ſententia ſenſus duplex eſt: ſcd̄m
vtrūqȝ tractandū eſt. Nā qui dicit: nō veni
ſoluere legē/ ſed adimplere: aut addēdo di/
cit qd̄ minus habet/ aut faciēdo qd̄ habet.
Illud ergo pri⁹ ꝯſiderem⁹ qd̄ ꝑmo poſuit: Nā
qui addidit qd̄ min⁹ habet: nō vtiqȝ ſoluit
qd̄ inuenit/ ſed magis perficiēdo ꝯfirmat: ꝛ
ideo ſequit/ ꝛ dicit: Amē dico vobis/ donec
tranſeat celū ꝛ terra iota vnū/ aut vn⁹ apex
nō ꝑteribit a lege/ donec omia fiant. Dum
eīn fiunt etiā illa q̄ adduntur ad ꝑfectionem:
multo magis fiunt illa que premiſſa ſunt
1. Retract. ca.19.d. ad inchoationē. Qꝫ aūt ait: Iota vnū: aut
vnus apex nō tranſibit a lege: nihil pōt ali
ud intelligi niſi vehemēs expreſſio ꝑfectio/
nis/ qm̄ ꝑ litteras ſingulas demōſtrata eſt:
Quid ſit iota et quid apex. inter quas litteras iota minor ē ceteris/ qꝛ
vno ductu fit: apex autē eſt etiā ipſius aliq̄
in ſummo particula. Quibus verbis oſtē/
dit in lege ad effectū etiā minima queqȝ ꝑ/
1. Retract. ca.19.e. duci. Deinde ſubiecit: Qui eīn ſoluerit vnū
de mādatis iſtis minimis/ ꝛ docuerit ſic ho
mines/ minimus vocabit in regno celorū.
Mandata ergo minima ſignificant ꝑ vnū
iota ꝛ vnum apicē. Qui ergo ſoluerit ꝛ do/
cuerit ſic/ id eſt ſm id qd̄ ſoluit: non ſm id
qd̄ inuenit ꝛ legit minim⁹ vocabit i regno
celoꝝ: ꝛ fortaſſe ideo nō erit in regno celoꝝ
vbi niſi magni eſſe nō poſſunt. Qui aūt fe/
cerit ꝛ docuerit ſic: Qui aūt fecerit/ hoc ē q
aūt nō ſoluerit ꝛ docuerit ſic/ ſcd̄m id qꝫ nō
ſoluit: qꝫ vero magnus vocabitur in regno
celoꝝ: ſequit vt etiā ſit in regno celoꝝ/ quo
magni admittunt: ad hoc eīn ꝑtinet qd̄ ſe/
quitur: Dico eīn vobis: quia niſi abunda/
uerit iuſticia veſtra pluſqȝ ſcribarū ꝛ phari/
ſeorū/ non intrabitis in regnū celorū: id eſt
niſi nō ſolū illa minima legis ꝑcepta imple
ueritis que inchoant hoieȝ/ ſed etiā iſta q̄ a
me adduntur: qui nō veni ſoluere legem/ ſed
implere: non intrabitis in regnuȝ celorum.
Obiectio. Sȝ dicet mihi: Si de illis mādatis minimis
cū ſupius loqret dixit/ minimuȝ vocari in
regno celorū qſqs vnū eoruȝ ſoluerit/ ꝛ ſm
ſuā ſolutionē docuerit: magnū autē vocari
quiſqs ea fecerit et ſic docuerit/ ꝛ ex eo iā in
regno celorū futurū eſſe qꝛ magnus eſt/ qd
opus ē addi ꝑceptis legis minimis/ ſi iā in
regno celoruȝ pōt eſſe: qꝛ magnus eſt qſqs
ea fecerit ꝛ ſic docuerit? Quapropt ſic ē ac/ Solutio.
cipienda illa ſentētia: q autē fecerit ꝛ docu/
erit ſic/ magn⁹ vocabit in regno celoꝝ. i. nō
ſm illa minima/ ſȝ ſcd̄m ea q̄ ego dictur⁹ ſū.
Que ſūt aūt iſta? Vt abūdet iuſticia inqt
veſtra ſuꝑ ſcribaꝝ ꝛ phariſeoruȝ: quia niſi
abūdauerit iuſticia/ nō intrabitis in regnū
celoꝝ. Ergo q ſoluerit illa minima ꝛ ſic do/
cuerit/ minim⁹ vocabit: q aūt fecerit illa mi
nima ꝛ ſic docuerit/ nō iā magn⁹ habēdus ē
ꝛ idone⁹ regno celorū: ſȝ tn̄ non tā minim⁹
qȝ ille q ſoluit. Vt aūt ſit magn⁹ atqȝ illo re
gno aptus/ facere debet ꝛ docere/ ſic chriſt⁹
nūc docet. i. vt abūdet iuſticia ei⁹ ſuꝑ ſcriba
rū ꝛ phariſeoꝝ. Iuſticia phariſeoꝝ ē/ vt nō
occidāt: iuſticia eorū q intraturi ſunt in re/
gnū mūdi/ vt nō iraſcant ſine cauſa. Mini/
mū ē ergo nō occidere: ꝛ q illud ſoluerit/ mini/
mus vocabit in regno celoꝝ. Qui aūt illō
impleuerit vt nō occidat: nō ꝯtinuo magn⁹
erit ꝛ idoneus regno celorū: ſed tn̄ aſcendit
aliqueȝ gradū: ꝑficiet aūt ſi nec iraſcit ſine
cauſa. Qd̄ ſi ꝑfecerit/ mlto remotior erit ab
homicidio. Quapropt q docet vt nō iraſca
mur/ nō ſoluit legē ne occidamus/ ſȝ implet
potius/ vt ꝛ foris dū nō occidim⁹ et in cor/
de dū nō iraſcimur innocentiā cuſtodiam⁹.
Audiſtis ergo inqt qꝛ dictū ē antiqs: Non oc/ G Exo.20.c.
cides? Qui autē occiderit iudicio reus erit.
Ego aūt dico vobis/ qꝛ omis q iraſcit fratri
ſuo ſine cauſa/ reus erit iudicio: q aūt dixe/ 1. Retract. ca.19.f.
rit fratri ſuo racha/ reus erit ꝯſilio: q aūt di/
xerit fatue/ reus erit gehenne ignis. Quid
intereſt iter reū iudicio/ ꝛ reū ꝯcilio/ ꝛ reum
gehēne ignis? Nā hꝫ poſtremū grauiſſimū
ſonat/ ꝛ admonet gradus quoſdā factos a
leuiorib⁹ ad grauiora donec ad gehēnā ig/
nis veniret. Et ideo ſic leuius ē reū eſſe iudi/
cio qȝ reū eſſe ꝯcilio: ita leuius eſt reum eſſe
ꝯcilio qȝ eſſe reū gehenne ignis: oportet le/
ui⁹ eſſe itelligatur iraſci ſine cauſa fratri qȝ
dicere racha: ꝛ rurſus leuius eē dicere racha
qȝ dicere fatue. Nō eīn reatus ipſe haberet
gradus niſi gradatim etiam pctā cōmemo/
rarent. Vnū aūt hic vbū obſcurū poſitū ē:
qꝛ nec grecū/ nec latinū ē/ racha: cetera vo i
ſermōe nr̄o vſitata ſūt. Nōnulli aūt de gre
co trahere voluerūt iterpretationē hui⁹ vo
cis/ putātes pānoſū dici racha: qm̄ grece dr̄
pannus ρακοσ. A qb⁹ tn̄ cū qrit qd dicat

gręce pānoſus/nō rñdēt racha: ſed deinde
nō poſſet latinꝰ iterpres vbi poſuit racha/
pānoſum ponere: nec vti ꝟbo qđ ⁊ i latina
ligua nullū ſit/⁊ i gręca luſitatū. Probabi/
lius eſt ꝙ/qđ audiui a quodā hebręo: cū id
interrogaſſem: dixit eñ eſſe vocē nō ſignifi
cantē aliqđ/ſꝫ indignatis animi motū exp̄/
mētē. Has iteriectiōeſ grāmatici vocāt par
ticulas orōnis ſignificantes cōmoti animi
affectū: velut cū dr̄ a dolente/heu: velut ab
iraſcēte/hem. Quę voces ꝙruſqꝫ liguaꝝ ſūt
ꝓprię: nec i aliā liguā facile trāſferuſ. Quę
cauſa vtiqꝫ coegit tā gręcū interp̄tē ꝙ lati/
nū vocē ipāꝫ ponere/cū quō eā interp̄tareſ
nō iueniret. Gradus itaqꝫ ſūt in iſtis pctis:
vt primo qſqꝫ iraſcaſ/⁊ eū motum retineat
corde ꝯceptū: Iā ſi extorſerit vocē indignā
tis/ipſa cōmotione nō ſignificātē aliqđ ſꝫ il
lū animi motū ipſa eruptiōe teſtantē/ q̄ fe/
riatur ille cui iraſcitur: plus ē vtiqꝫ ꝙ ſi ſur
gens ira ſilētio ꝓmereſ. Si ꝟo nō ſolū vox
īdignātis audiaſ/ſꝫ etiā ꝟbū qđ iā certā eiꝰ
vituperationē in quē ꝓferſ deſignet ⁊ notet:
qs dubitet āpliꝰ h̄ ee ꝙ ſi ſolꝰ īdignationis
ſonꝰ ēderet? Itaqꝫ i p̄mo vnū eſt .i. ira ſola:
in ſecūdo duo/⁊ ira ⁊ vox q̄ iram ſignificat:
in tertio tria: ⁊ ira ⁊ vox q̄ irā ſignificat/⁊ in
voce ipſa certę vituperationis exp̄ſſio. Vide
nūc etiā tres reatus: iudicij/ꝯcilij/⁊ gehēnę
ignis. Nā in iudicio adhuc defenſiōi daſ lo
cus: In ꝯcilio aūt ꝙꝙ ⁊ iudiciū eſſe ſoleat:
tñ qꝛ intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit
ipa diſtinctio/ videſ ad ꝯciliū ꝑtinere ſentē
tię ꝓlatio: qñ nō iā cū ipō reo agiſ/vtꝝ dā/
nādus ſit/ſꝫ inter ſe q̄ iudicāt ꝯferūt q̄ ſup/
plicio dānari oporteat quē ꝯſtat eſſe dam/
nandū. Gehēna vero ignis/nec dānationē
habet dubiā ſic iudiciū: nec dānati pęnam
ſicut cōciliū: in gehēna ꝟo ignis certa ē ⁊ dā
natio ⁊ pęna dānati. Videnſ ꝙ aliq̄ gradus
in pctis ⁊ in reatu/ſꝫ q̄bus modis inuiſibi/
liter exhibeanſ meritis animarū/qs pōt di
cere? Audiēdū ē itaqꝫ quātū iterſit inter iu/
ſticiā phariſeoꝝ/⁊ iuſticiā maiorē q̄ i regnū
cęloꝝ introducit. Qđ cū ſit grauius occide
re ꝙ ꝟbo irrogare ꝯuitiū: ibi occiſio reū fa/
cit iudicio/h̄ autē ira faċ reū iudicio/qđ triū
illoꝝ pctōꝝ leuiſſimū eſt: Quia illic q̄ſtio/
nē homicidij inter hoīes agitabāt: hic autē
oīa diuino iudicio dimittunſ/vbi finis dā/
natorū ē gehēnę ignis. Quiſqs aūt dixerit
ꝙ grauiore ſupplicio in maiore iuſticia pu/
nitur homicidiū ſi gehēnę ignis punitur cō
uitiū: cogit itelligi eē differētias gehēnarū.
Sane in tribus iſtis ſententijs ſubauditio
verboꝝ intuenda eſt. Habet eñ p̄ma ſentē/
tia oīa verba neceſſaria vt nihil ſubaudiaſ:
Qui iraſciſ inquit fratri ſuo ſine cauſa/re/
us erit iudicio. In ſecūda ꝟo cum ait: Qui
autē dixerit frī ſuo racha: ſubaudiſ/ſine cā:
⁊ ita iūgiſ: reus erit cōcilio. Iā in tertiā vbi
ait: Qui autēꝫ dixerit fatue/ duo ſubaudi/
untur/⁊ fratri ſuo/ ⁊ ſine cauſa. Hoc eſt vñ
defenditur qđ apoſtolus galathas vocat
ſtultos/quos etiā fratreſ nominat: Nō eñ
id fecit ſine cauſa. Ideo aūt hic frater ſub/
audiendus eſt: quia de inimico poſtea di/
citur: quō etiā ipſe tractādus ſit maiore iu/
ſticia. Deinde hic ſequiſ: Si ergo obtulerſ
munus tuū ad altare ⁊ illic recordatus fue
ris/ꝙ frater tuus habet aliquid aduerſum
te: relinque ibi munus tuū añ altare: ⁊ va/
de prius reconciliari fratri tuo. Et tunc ve/
niens offer munus tuuꝫ. Hinc itaqꝫ appa/
ret de fratre dictū eſſe ſuperius: qm̄ ſenten/
tia quę ſequiſ/ea coniūctione ꝯnectiſ vt ſu
periori atteſteſ: Nō eñ ait: ſi aūt obtuleris
munꝰ tuū i altare/ſꝫ ait: Si ꝙ obtuleris mu
nus tuum ad altare. Nā ſi iraſci fas nō eſt
frī ſuo ſine cauſa/aut dicere racha/ aut di/
cere fatue: multo minus fas eſt animo te/
nere aliqđ/vt i odiū idignatio ꝯuertaſ. Ad
quod pertinet etiam qđ alio loco dicitur:
Non occidat ſol ſuper iracundiā veſtram.
Iubemur ergo illatū munꝰ ad altare/ſi re/
cordati fuerimus aliqđ aduerſum nos ha/
bere fratrem/munus ante altare relinq̄re: ⁊
pergere ac reconciliari fratri: deinde venire
et munꝰ offerre. Qđ ſi accipiaſ ad litteraꝫ/
fortaſſis aliquis credat ita fieri oportere/ſi
pręſens frater ſit. Non eñ diutius differri
poteſt: cū munus tuū relinquere ante alta/
re iubearis. Si ergo de abſente/⁊ quod fi/
eri poteſt/etiā trans mare ꝯſtituto aliquid
tale veniat in mentem: abſurdū eſt credere
ante altare munus relinquendū quod poſt
terras ⁊ maria perrata offeras deo. Et ideo
ꝓrſus itro ad ſpiritalia refugere cogimur:
vt hoc qđ dictuꝫ eſt ſine abſurditate poſſit
itelligi. Altare itaqꝫ ſpiritaliter i interiore
dei tēplo ipſam fidē accipere poſſumus: cu/
ius ſignū eſt altare viſibile. Quodlibet eñ
munus offerimus deo: ſiue ꝓphetiam/ſiue
doctrinam/ ſiue orationem/ſiue hymnum/
ſiue pſalmum: ⁊ ſi quid tale aliud ſpiritali/
um donorum animo occurrerit: acceptū eē
nō pōt deo/niſi fidei ſinceritate fultiaſ: ⁊ ei
fixe atqꝫ īmobile tāq̄ iponaſ/vt poſſit ite/
grum atqꝫ illabatū eē qđ loq̄mur. Nā m̄lti
heretici nō habētes altare .i. verā fidē/ blaſ
phemias ꝓ laude dixerūt: trenis videlicet
opinionibꝰ aggrauati/votū ſuū tāq̄ in trā

Margin notes: Racha quid ſignificet. — Tres gradus ire. — Tres reatꝰ ire — 1. Retract. ca. 19. f. — Gal. 3. a. — b — Eph. 4. f.

pꝛoijciẽtes.Sed debet eẽ ſana etiã offerẽtiſ
intẽtio:Et ꝓpterea cũ tale aliqd oblaturi
ſumꝰ in cordenr̃o/id eſt in interioꝛe dei tẽ/
1.Cor.3.c. plo:Tẽplũ eñ dei ſanctũ eſt iquit/qđ eſtis
Eph.3.d. vos:⁊ i interioꝛe hoīe habitare chꝛiſtũ per
fidẽ i cordibꝰ veſtris.Si in mentẽ venerit ꝙ
aliqd habeat aduerſum nos frater.i.ſi nos
eũ in aliq̃ leſimꝰ:tũc eñ ipſe habet aduer/
ſum nos:Nã nos aduerſus illũ habemꝰ/ſi
ille nos leſerit:vbi nõ opus eſt ꝑgere ad re/
cõciliationẽ:nõ eñ veniã poſtulabis ab eo
q̃ tibi fecit iniuriã/ſed tñ dimittis:ſicut ti/
bi dimitti a dño cupis/qđ ipſe commiſeris.
Pergendũ eſt ꝗ ad recõciliationẽ/cũ in mẽ/
tẽ venerit qđ nos forte fratrẽ i aliq̃ leſimꝰ.
Pergendũ eſt ergo nõ pedibꝰ coꝛpis/ſꝫ mo
tibus animi:vt te humili affectu ꝓſternas
fratri ad quẽ chara cogitatiõe cucurreris/i
ↄſpectu eius cui munus oblaturus es.Ita
eñ etiã ſi ꝑſens ſit/poteris eũ nõ ſimulato
aĩo lenire/atqꝫ in grãm reuocare/veniã po
ſtulãdo ſi hoc priꝰ corã deo feceris:ꝑgens
ad eũ nõ pigro motu coꝛpis/ſed celerrimo
dilectiõis affectu:Atqꝫ īde veniẽs.i.intẽti/
onẽ reuocãs ad id qđ agere ceperas/offers
munus tuum.Qui autem hoc facit vt fra/
tri ſuo vel nõ iraſcat̃ ſine cauſa/vł racha nõ
dicat ſine cauſa/vł eũ fatuũ nõ appellet ſi/
ne cauſa:qđ totũ ſuꝑbiſſime admittit̃:vel
forte ſi in aliquo hoꝝ lapſus fuerit qđ eſt
vnũ remediũ/ſupplici aĩo veniã depꝛecet̃:
niſi qſqꝫ inanis iactãtie ſpũ non inflatur.
Beati ergo pauꝑes ſpiritu:qm̃ ipſoꝝ eſt re
gnũ celoꝝ.Nũc iã videamus quod ſequit̃.
I Eſto iquit aduerſario tuo beniuolus cito
dũ es in via cũ eo:ne forte te tradat aduer/
ſarius iudici/⁊ iudex tradat te miniſtro ⁊ in
carcerẽ mittaris:Amen dico tibi non exies
inde donec reddas nouiſſimũ quadrantẽ.
Ioh.5.d. Iudicẽ intelligo chꝛiſtum.Pater aũt non
iudicat quẽꝗ̃/ſed omne iudiciũ dedit filio.
Math.4.b. Miniſtrũ intelligo angelũ:Et angeli iquit
miniſtrabãt ei:⁊ cũ angelis ſuis venturum
credimus ad iudicãdos viuos ⁊ moꝛtuos.
Carcerẽ itelligo penas/videlicet tenebra/
Math.25.c. rũ:q̃s alio loco exterioꝛeſ vocat/credo pꝛo/
pterea ꝙ intrinſecus ſit in ipſa mente:vel
etiaꝫ ſi quid ſecretꝰ cogitari põt/gaudium
diuinoꝝ ꝑmioꝝ.De q̃ dicit̃ ſeruo bene me/
Ibidē.b. rito.Intra i gaudiũ dñi tui.Quẽadmodũ
etiã ⁊ i hac oꝛdinatione reipublice/vel a ſe/
cretario/vel a pꝛetoꝛio iudicis extra mitta/
tur/qui in carcerem tradit̃.De ſoluẽdo aũt
nouiſſimo quadrante/põt nõ abſurde intel
ligi:aut pꝛo eo poſitũ qđ nihil relinquitur
impunitũ:Sicut loquẽtes etiã dicimꝰ vſqꝫ
ad fecẽ cũ volumus expꝛimere aliqd ita ex/
actũ vt nihil relinq̃ret̃:vel vt ſignificarent̃
noīe quadrãtis nouiſſimi terrena peccata.
Quarta eñ pars diſtinctoꝝ mẽbꝛoꝝ huiꝰ
mũdi ⁊ ea nouiſſima terra inuenit̃:vt inci/
pias a celo:ſecũdũ aerẽ nũeres:aquã terti/
am:quartã terrã.Poteſt ꝗ ↄueniẽter videri
dictuꝫ:Donec ſoluas nouiſſimũ q̃drantẽ.i.
donec luaſ terrena pctã.Hoc eñ ⁊ peccatoꝛ
audiuit:Terra es et i terrã ibis.Donec ſol/ Gen.3.d.
uas aũt qđ dictũ eſt/miroꝛ ſi nõ eã ſignifi/
cat penã q̃ vocat̃ eterna.Vñ eñ ſoluit̃ illđ
debitũ vbi iã nõ dat̃ penitẽdi ⁊ correctiõis
viuẽdi locꝰ?Ita eñ foꝛtaſſe hꝛ poſitũ ẽ:Do/
nec ſoluaſ quõ i illo vbi dictũ ẽ:Sede a dex Ps.109.
triſ meis donec ponã oẽs inimicos tuos ſꝫ
pedibꝰ tuis:Nõ eñ cum fuerit inimici ſub
pedibus poſiti deſinet ille ſedere a dextrã.
Aut illud apli:Opoꝛtet eñ illũ regnare do 1.Cor.15.d.
nec ponat oẽs inimicos ſuos ſub pedibus
ſuis.Nõ eñ cũ poſiti fuerint/deſinet regna
re.Quẽadmodũ ꝗ ibi intelligit̃ de q̃ dictũ
eſt:Opoꝛtet eũ regnare donec ponat oẽs
inimicos ſub pedibus ſuis/ſemꝑ regnatu/
rũ/qm̃ ſemꝑ illi erũt ſub pedibꝰ:ita hic acci
pi põt de quo dictũ eſt:Nõ exies inde do/
nec ſoluas nouiſſimũ q̃drantẽ/ſemꝑ nõ exi/
turũ eſſe:qꝛ ſemꝑ ſoluit nouiſſimũ q̃drantẽ
dũ ſempiternas penas terrenoꝝ peccatoꝝ
luit.Neqꝫ ita hꝛ dixerim vt diligẽtioꝛẽ tra/
ctationẽ videar†ademiſſe de peniſ peccato/ Al.tradmiſiſſe
rũ quõ in ſcripturis dicant̃ eterne:q̃q̃ ꝗli/
bet mõ vitãde ſint potius q̃ ſciende. Sꝫ R
videamꝰ iã q̃s ſit ipſe aduerſariꝰ cui iube/
mur eſſe beniuoli cito/cũ ſumꝰ cũ illo i via.
Aut eñ diabolus eſt/aut hõ/aut caro/aut
deus/aut ꝑceptũ eius.Sed diabolo nõ vi/
deo quõ iubeamur beniuoli eẽ.i.cõcoꝛdes
aut ↄſentiẽtes.Nãqꝫ alij qđ grece poſitum
eſt ουγωυ interꝑtati ſũt cõcoꝛs:alij conſen
tientes.Sed neqꝫ beniuolentiã diabolo iu
bemur exhibere:Vbi eñ beniuolẽtia ibi
amicitia:neqꝫ quiſq̃ dixerit amicitiã cũ di/
abolo eſſe faciẽdã:Neqꝫ ↄcoꝛdare cum illo
expedit cui ſemel renũciãdo bellũ indiximꝰ
et q̃ victo coꝛonabimur.Neqꝫ cõſentire illi
iã opoꝛtet cui ſi nũq̃ ↄſenſiſſemus nũq̃ in
iſtas incideremus miſerias.De hoīe auteꝫ
q̃q̃ iubeamur cũ oībus quãtũ in nobis eſt
pacẽ habere/vbi vtiqꝫ ⁊ beniuolẽtia ⁊ ↄcoꝛ
dia ⁊ conſenſio põt intelligi:non video tñ
quõ acciptã ab homie nos iudici tradi:vbi
chꝛiſtum iudicẽ itelligo:añ cuius tribunal Rom.14.b.
oẽs opoꝛtet exhiberi ſicut dicit apls.Quõ 2.Cor.5.b.
ꝗ iudici traditurus eſt/q̃ añ iudicẽ parit̃ ex/
hibebit̃?Aut ſi ꝓpterea tradit̃ qſqꝫ iudici/

qꝛ hominē leſit: q̄uis illo nō tradente qui
leſus eſt / multo cōmodius accipit a lege ip/
ſa reū tradi iudici cōtra quā fecit cū hoiem
lederet: Quia etſi occidendo quis nocuerit
hoi: non erit iā tēpus quo concordet cū eo:
qꝛ iā non eſt cū illo in via / id eſt in hac vita.
Nec tñ ideo nō ſanabit penitēdo / vt ad illi
us miſericordiā cū ſacrificio cōtribulati cor
dis refugiēdo q̄ donat peccata cōuerſis ad
Luce.15.b. ſe: ⁊ q̄ plus gaudet de vno penitēte q̄ꝫ de no
naginta nouē iuſtis. Carni vero multo mi/
nus video quō beniuoli vel ꝯcordes vel cō
ſentiētes eē iubeamur: Magis em̄ pctōres
amāt carnē ſuā ⁊ cōcordant cū illa ⁊ cōſen/
tiūt ei: Qui vero eā ſeruituti ſubijciūt: non
ipſi ei ꝯſentiūt / ſꝫ eā ſibi cōſētire cogūt. For
taſſe ergo iubemur deo ꝯſentire ⁊ illi eſſe be
niuoli vt ei recōciliemur / a q̄ peccādo receſ/
ſim⁹: vt aduerſari⁹ noſter dici poſſit: Qui/
bus em̄ reſiſtit: recte dicit eoꝝ aduerſarius:
Jaco.4.b. Deus em̄ ſupbis reſiſtit: hūilibus autē dat
Eccl.10.b. gr̄az. Et initiū om̄is peccati ſupbia. Initiū
aūt ſupbię hoīs apoſtatare a deo. Et apl̄s
Roma.5.b. dicit: Si em̄ cū inimici eſſem⁹ recōciliati ſu/
mus deo p mortē filij eius / multo magis re
cōciliati ſalui erim⁹ in vita ipſius. Ex q̄ itel/
ligi pōt: nullā naturā malā inimicā deo eē:
qn̄quidē ⁊ ipſi recōciliant q̄ inimici fuerūt.
Quiſq̄s ergo in hac via: id ē vita nō fuerit
recōciliatuſ deo p mortē filij eius / tradet iu
Joh.5.d. dici ab illo: qꝛ pater non iudicat quēq̄ꝫ / ſed
om̄e iudiciū dedit filio: atq̄ꝫ ita cętera q̄ in
hoc capitulo ſcripta ſūt cōſequunt de q̄buſ
iā tractauim⁹. Vnū ſolū eſt qd̄ huic intelle/
ctui difficultatē facit: quō poſſit recte dici:
in via nos eſſe cū deo: ſi hoc loco ipſe accipi
endus eſt aduerſarius impiorum / cui iube/
mur cito recōciliari. Niſi forte qꝛ ipſe vbiq̄ꝫ
eſt: nos aūt cum in hac via ſumus cum illo
Pſ.138. vtiq̄ꝫ ſumus. Si em̄ aſcēdero in cęlū (inq̄t)
tu illic es: ſi deſcendero in infernū / ades. Si
recipiā pēnas meas i directū / et habitabo i
nouiſſimo mariſ: Etem̄ illuc man⁹ tua dedu
cet me: et tenebit me dextera tua. Aut ſi nō
placet impios dici eē cū deo: q̄ꝫq̄ꝫ nuſq̄ꝫ nō
pręſto ſit deus: quēadmodū nō dicimus cę
cos eſſe cū luce: tamē ⁊ ſi oculos eoꝝ lux cir
cūfundat: vnū reliquū ē / vt hic aduerſariū
p̄ceptū dei eſſe intelligamus. Quid em̄ ſic
aduerſat peccare volētibus q̄ꝫ p̄ceptū dei:
id eſt lex ei⁹ ⁊ ſcriptura diuina quę data no/
bis ad hanc vitā / vt ſit nobiſcum in via: cui
nō oportet ꝯtradicere / ne noſ tradat iudici:
ſꝫ ei oportet ꝯſentire cito: Non em̄ q̄ſq̄ꝫ no
uit qn̄ de hac vita exeat. Quis aūt cōſentit
ſcripturę diuinę / niſi q̄ legit ⁊ audit / pie de/
ferēſ ei culmē auctoritatiſ: vt qd̄ itelligit nō
ꝓpter hoc oderit q̄ peccatis ſuis aduerſari
ſētit / ſꝫ magis diligat correptionē ſuam: et
gaudeat q̄ morbis ſuis donec ſanent non
parcat: Qd̄ vero aut obſcurū / aut abſurdū
illi ſonat: nō inde cōcitet cōtradictionū cer/
tamina / ſꝫ oret vt intelligat: beniuolētiā tñ
⁊ reuerentiā tantę auctoritati exhibendam
eſſe meminerit. Sed q̄s hoc faciat niſi quiſ/
quis ad teſtamentū patris aperiendū ⁊ co/
gnoſcēdū: nō litiū minitatione acerbus / ſ
pietate mitis acceſſerit. Beati ḡ mites: q̄m
ipſi hęreditate poſſidebūt terrā. Videam⁹
ſequētia. Audiſtiſ qꝛ dictū eſt antiq̄s: Nō L
męchaberis: Ego aūt dico vobis: qꝛ om̄is Exo.20.c.
qui viderit mulierē ad ꝯcupiſcēdū eā / iam
męchatus eſt eā in corde ſuo. Juſticia ergo
minor eſt: nō męchari corpoꝝ cōiunctione.
Juſticia ꝟo maior eſt regni dei: nō męcha/
ri i corde. Mlto facili⁹ cuſtodit ne męchet
in corpe quiſq̄s aūt nō męchatur in corde.
Illud ḡ ꝯfirmauit q̄ hoc p̄cępit: Nō em̄ ve/
nit legē ſoluere / ſꝫ implere. Sane ꝯſideran/
dum eſt q̄ nō dixit: oīs qui ꝯcupiſcent mu/
lierē / ſed q̄ viderit mulierē ad ꝯcupiſcendū
eā: id eſt hoc fine ⁊ hoc aīo attēderit vt eam
ꝯcupiſcat / qd̄ iam nō eſt titillari delectatio/
ne carnis: ſed †plene ꝯſentire libidini: ita vt Al.† plane.
nō refrenet illicitus appetitus / ſed ſi facul/
tas data fuerit satiet. Nā tria ſunt quibus Tria ſūt qui/
implet peccatū: ſuggeſtione / delectatiōe ⁊ bus impletur
cōſenſione. Suggeſtio / ſiue p memoriā fit / peccatum.
ſiue per corpis ſenſus: cū aliquid videm⁹
aut audim⁹ / vel olfacimus / vel guſtamus /
vel tāgimus. Q̄ ſi frui delectauerit / dele/
ctatio illicita refrenāda ē. Velut cū ieiuna/
mus ⁊ viſis cibis palati appetitus aſſurgit /
non fit niſi delectatione: ſed huic tñ nō cō/
ſentim⁹ / ⁊ eā dn̄antis rōnis iure cohibem⁹.
Si aūt ꝯſenſio facta fuerit / plenū peccatuꝫ
erit: Notū autē deo in corde nr̄o / etiā ſi fa/
cto nō inoteſcat hoībus. Ita ergo ſunt iſti
gradus: q̄ſi a ſerpente ſuggeſtio fiat: id ē lu
brico ⁊ volubili / hoc ē tpali corpoꝝ motu:
qꝛ ⁊ ſi qua talia phātaſmata itus verſant
in aīa / de corpore forinſecus tracta ſunt: et
ſi quis occultos pręter iſtos quinq̄ꝫ ſenſus
motuſq̄ꝫ corpis animū tangit. Eſt etiā ipſe
tpalis ⁊ lubricus: ⁊ ideo quanto illabit oc/
cultius vt cogitationē cōtingat / tāto cōue/
niētius ſerpēti comparat. Tria ergo hęc vt
dicere cęperā / ſimilia ſūt illi geſtę rei q̄ in ge
neſi ſcripta ſunt: vt q̄ſi a ſerpēte fiat ſugge/ Gen.3.a.
ſtio ⁊ quędā ſuaſio: In appetitu aūt carnali
tanq̄ꝫ in eua delectatio: In rōne vero tāq̄ꝫ
in viro ꝯſenſio: q̄bus pactis / tāq̄ꝫ de para/

diſo/hoc ē de beatiſſima luce iuſticię i mor/
tem hō expellit/iuſtiſſime oino. Nō eñ co/
git q̄ ſuadet. Et oim naturę i ordie ſuo gra/
dibus ſuis pulchrę ſunt: ſ; de ſuperioribus
in qbus rōnalis anim⁹ ordinat⁹ ē/ad inferi
ora nō eſt declinandū. Nec quiſq̄ h̄ facere
cogit: ⁊ ideo ſi fecerit/ſine iuſta defenſione
punit: Nō eni hoc committit inuit⁹. Verū/
tamē delectatio añ ꝯſuetudinē vel nulla ē/
vel tā tenuis vt ꝓpe nulla ſit: Cui cōſentire
magnū peccatū eſt cū illicita eſt. Cū aūt qſ/
q̄ cōſenſerit/cōmittit peccatū in corde: Si
aūt etiā in factū proceſſerit: videt ſatiari/et
extingui cupiditas: Sz poſtea cū ſuggeſtio
repetit/maior accēditur delectatio: quę ta/
men adhuc multo minor eſt q̄ illa quę aſſi/
duis factis in cōſuetudinē vertit: Hanc eñ
vincere difficillimū eſt: et tamē etiā ipſā cō/
ſuetudinē ſi ſe quiſq̄ non deſerat et chriſti/
anā militiā nō reformidet/illo duce atq̄ ad
Ut. ſpacem. iutore ſupabit: ac ſic i pſtinā ꝑatē atq̄ or/
dinē ⁊ vir chriſto ⁊ mulier viro ſubijcit. Si/
cut ḡ tribus gradibus ad peccatuz ꝑuenit:
ſuggeſtione/ delectatiōe/ ꝯſenſione: ita iſti/
us peccati tres ſunt differentię: in corde/
in facto/in cōſuetudine: tanq̄ tres mortes.
Vna q̄ſi in domo/ id ē cū in corde cōſentit
libidini: altera iā ꝓlata/ q̄ſi extra portā cū
in factū ꝓcedit aſſenſio: tertia cū vi ꝯſuetu/
dinis malę tanq̄ mole terrena ꝓmit anim⁹
q̄ſi in ſepulchro iā putēs. Quę tria genera
mortuoꝝ dñm reſuſcitaſſe qſq̄s euāgeliū le
git agnoſcit. Et fortaſſe ꝯſiderat q̄s differē/
tias habeat etiā ipa vox reſuſcitātis cū ali/
Matth.9.c. bi dic/ Puella ſurge: Et alibi/ Juuenis tibi
Luce.7.c. Joh.11.f. dico ſurge: Alibi/ Infremuit i ſpū ⁊ fleuit:
⁊ rurſus fremuit: ⁊ poſt deide voce magna
exclamauit: Laçare veni foras. Quapropt
noie męchantiū q̄ hoc capitulo cōmemorā/
tur/oēm carnalez ⁊ libidinoſam ꝯcupiſcen/
tiā oportet intelligi. Cū eñ tā aſſidue ido/
latriā ſcriptura fornicationē dicat: paulus
aūt apl's auariciā idolatrię nomie appellat:
q̄s dubitet oēm malā ꝯcupiſcētiā recte for/
nicationez vocari: qñ aia neglecta ſuꝑiore
lege q̄ regit/iferioꝝ naturarū turpi volūta
te q̄ſi mercede ꝓſtituta corrumpit? Et ideo
quiſq̄s carnalē delectationem aduerſus re/
ctā voluntatē ſuā rebellare ſentit ꝑ ꝯſuetu/
dinē pctōꝝ/ cui⁹ idomitę violētia tradit in
captiuitatē: recolat quātū pōt qualē pacē
Roma.7.d. peccando amiſerit: ⁊ exclamet: Infelix ego
hō/q̄s me liberabit de corꝑe mortis huius?
Gra dei ꝑ ieſum chriſtū dñm noſtrum. Ita
eni cū ſe infęlicē exclamat/lugēdo implorat
ꝯſolatoris auxiliū: Nec paruus eſt ad bea/
titudinē acceſſus cognitio infelicitatis ſuę:
et iō: Bti etiā lugētes: qm̄ ipſi ꝯſolabunt.
Deinde ſeqt et dic: Si aūt oculus tu⁹ de/ B
xter ſcādaliçat te: erue eū ⁊ ꝓijce abſ te: Ex/
pedit eñ tibi vt pereat vnū mēbroꝝ tuorū
q̄ totū corpus tuū eat in gehennā. Hic vō
magna opus eſt fortitudine ad mēbra ꝑci/
dēda: Quicq̄d eñ ē qd̄ ſignificat oculus/ ſi/
ne dubio tale eſt qd̄ vehemēter diligit. So
let eñ ⁊ ab eis q̄ vehemēter volūt exꝓmere
dilectionē ſuā ita dici: Diligo eū vt oculos
meos: aut etiā pluſq̄ oculos meos. Quod
aūt additū eſt/dexter: fortaſſe ad augendā
vim dilectionis valet. Quāq̄ eñ ad viden
dū iſti oculi corꝑis cōmuniter intēdant: ⁊ ſi
ambo intēdantur ęq̄liter poſſint/ amplius
tñ formidāt hoīes dextrū amittere: Vt iſte
ſit ſenſus: Quicq̄d illud eſt qd̄ ita diligis:
vt ꝓ dextro oculo habeas ſi ſcādaliçat te.i.
ſi tibi impedimēto ē ad verā beatitudinē:
erue illuz ⁊ ꝓijce abs te. Expedit enim tibi
vt pereat vnū horū quę ita diligis vt tāq̄
mēbra tibi hereant/ q̄ totū corpus tuū eat
in gehennā. Sz qm̄ ſequit de manu dexte/
ra/ ⁊ ſimilit dicit: Si dextera man⁹ tua ſcā/
daliçat te: abſcide eā ⁊ ꝓijce abs te: expedit
eñ tibi vt peat vnū mēbroꝝ tuorū/ q̄ totū
corpus tuū eat in gehennā: cogit q̄rere ⁊ di
ligentius/q̄d dixerit oculū. In q̄ queſtione
nihil mihi occurrit cōgruentius/ q̄ dilectiſ/
ſimuz amicum. Nā hoc eſt vtiq̄ qd̄ mēbrū
recte poſſumus appellare/ qd̄ vehemēter di
ligimus: ⁊ hūc ꝯſiliariū/ qꝛ oculus eſt tanq̄
demonſtrās iter et in rebus diuinis: qꝛ de/
xter eſt: vt ſiniſter ſit dilectus quidē ꝯſiliari
us/ſed in rebus terrenis ad neceſſitatē cor/
poris ꝑtinentib⁹: de q̄ ſcandaliçante ſuper/
fluum erat dicere: qñquidē nec dextro par/
cendū ſit. In rebus autē diuinis cōſiliari⁹
ſcandaliçās eſt/ſi i aliquā ꝑnitioſam here/
ſim noie religionis atq̄ doctrinę conat in/
ducere. Ergo ⁊ dextera man⁹ accipit dilect⁹
adiutor ⁊ miniſter in diuinis operib⁹: nam
quēadmodū in oculo cōtēplatio/ſic in ma/
nu actio recte intelligit: vt ſiniſtra man⁹ in/
telligat in operibus q̄ huic vitę et corpori
ſunt neceſſaria. Dictū eſt aūt: Quicūq̄ di/ Matth.5.c.
miſerit vxorē ſuam/ det illi libellū repudij:
Hęc iuſticia minor eſt phariſeoꝝ/cui nō eſt
contrariū qd̄ dñs dicit: Ego autē dico vo/ Matth.19.b.
bis: quicūq̄ dimiſerit vxorem ſuā excepta
fornicationis cauſa/ facit eā męchari: et qui
ſolutā a viro duxerit męchatur. Non enim
q̄ ꝑcępit dari libellū repudij hoc ꝑcępit/ vt
vxor dimittat: ſed qui dimiſerit inq̄t/ det il
li libellum repudij: vt iracundiā temerariā

ꝓijciēti vxorē libelli cogitatio tēperaret.
Qui ergo dimittendi morā ↄſtituit: ſignificauit
q̄ntū potuit duris hoib⁹ ſe nolle diſcidiū.
Et ideo ipſe dñs alio loco de h̄ interrogat⁹
ita r̄ndit: Hoc moyſes ꝓpter duriciā vr̄am
Math.19.a. fecit. Quantūuis eñ durus eēt q̄ vellet di
mittere vxorē/cū cogitaret libello repudij
dato iā ſine periculo eā poſſe nubere alteri/
facile placaret̄. Dñs ergo ad illud ↄfirmādum
vt nō facile vxor dimittat̄/ſolā cauſā forni/
cationis excepit/ ceteras vero vniuerſas mo
leſtias ſi que forte extiterint/iubet ꝓ fide cō
iugali/ ꝓ caſtitate fortiť ſuſtineri: ⁊ mechū
dicit etiā virū q̄ eā duxerit q̄ ſoluta eſt a vi/
ro. Cuius rei apl's paulus terminū oſtēdit:
q2 tādiu obſeruandū dicit q̄diu vir eius vi
uit. Illo aūt mortuo/dat nubēdi licētiam:
Hāc etiā regulā ipſe tenuit/ ⁊ i ea nō ſuū cō
ſiliū ſicut ⁊ in nōnullis monitis/ſ3 p̄ceptu3
1.Cor.7.b. dñi iubētis oſtēdit/cum ait: Eis autē3 que
nupte ſunt p̄cipio:non ego/ ſed dñs mulie/
rem a viro non diſcedere: Q2 ſi diſceſſerit/
manere innuptā/aut viro ſuo recōciliari:et
vir vxorē nō dimittat. Credo ſimili forma/
vt ſi dimiſerit non ducat aliā:aut recōcilieť
vxori: Fieri eñ poteſt vt dimittat vxorē cā
fornicationis/quā dñs exceptā eſſe voluit.
Jam vero ſi nec illi nubere cōcediť viuo viro
a q̄ receſſerit:neq3 huic altera3 ducere viua
vxore quā dimiſit:multo minus fas eſt illi/
cita cū q̄buſlibet ſtupra cōmittere. Beatio/
ra ſane ↄiugia iudicāda ſunt/que ſiue filijs
ꝓcreādis/ſiue etia3 iſta terrena ꝓle ↄtēpta
ↄtinētiā inter ſe pari ↄſenſu ſeruare potue/
rint:qd neq3 ↄtra illud p̄ceptū fit/quo dñs
dimitti coniugē vetat. Nō eñ dimittit qui
cū ea nō carnaliter/ſed ſpiritaliter viuit: et
1.Cor.7.e. illud ſeruať quod per apoſtolū diciť: Reli/
quū eſt/vt qui habent vxores/quaſi nō ha/
R bētes ſint. Illō magis ſolet ſollicitare ani
mū paruulorū: qui tñ ſcđm p̄cepta chri/
ſti iam viuere geſtiūt:qd alio loco ipſe dñs
Luce.14.f. dicit: Quiſq̄s venit ad me/et nō odit patrē
ſuū/⁊ matrē/⁊ vxorē/⁊ filios/⁊ fratres/⁊ ſo/
rores:inſup ⁊ animā ſuā/nō poteſt me⁹ eſſe
diſcipulus. Videri eñ pōt contrariū min⁹
intelligētib⁹/ q̄ hic vetat dimitti vxorē/ex/
cepta cauſa fornicationis:alibi eñ diſcipu
lum ſuu3 negat eſſe poſſe quēq̄ q̄ nō oderit
vxorē. Qđ ſi ꝓpter concubitū diceret: non
etiā patrem ⁊ matrem ⁊ fratres ⁊ ſorores in
eadē ↄditione poneret. Sed q̄3 verum eſt q̄
Math.11.b. regnū celor̄ vim patiť: ⁊ q̄ vim faciūt diri/
piūt illud. Quāta eñ vi op⁹ ē vt hō diligat
inimicos ⁊ oderit patrē ⁊ matrē ⁊ vxorē ⁊ fi
lios ⁊ fratres. Utrūq3 eñ iubet/q̄ ad regnū
celor̄ vocat. Et quō hec nō ſint ↄtraria in/
ter ſe/ipſo duce oñdere facile eſt/ſ3 ea intel/
lecta implere difficile eſt: q̄q̄3 ⁊ hoc eodem
ipſo adiuuāte facillimū. Regnum eñ eter/
nū quo diſcipulos ſuos/ quos etiā fratres
appellat vocare dignatus eſt/nō habet hu/
iuſmodi neceſſitates tēporales: Nō eſt iu/ Gal.3.d.
deus/neq3 grecus/neq3 maſculus /neq3 fe/
mina/neq3 ſeruus/neq3 liber: ſed omia ⁊ in Col.2.b.
oibus chriſtus. Et ipſe dñs dicit: In reſur/ Math.22.c.
rectione eñ neq3 nubent neq3 vxores du/
cent:ſed erūt ſicut angeli in celis. Oportet
ergo vt quiſq̄s illius regni vitā iam hic me
ditari voluerit:oderit non ipſos hoies/ ſed
iſtas neceſſitudines tpales quib⁹ iſta q̄ trāſ/
itura eſt vita fulciť:q̄ naſcēdo/moriendoq3
peragiť:qđ q̄ nō odit/nec dū amat illā vitā
vbi nulla erit ↄditio naſcendi atq3 moriēdi
q̄ copulant terrena cōiugia. Itaq3 ſi aliquē
bene chriſtianū q̄ tñ habet vxorē/ q̄uis cū
ea adhuc filios generet/ iterrogem:vtrū in
illo regno habere velit vxorē:memor vtiq3
ꝓmiſſor̄ dei et vite illius vbi corruptibile 1.Cor.15.g.
hoc induet incorruptionem/⁊ mortale hoc
iduet immortalitatē: iam magno vel certe
aliquo amore ſuſpenſus cū execratione re/
ſpondebit ſe vehementer id nolle. Rurſus
ſi interrogem: vtrū vxorē ſuam poſt reſur/
rectione3 accepta angelica immutatione/q̄
ſanctis ꝓmittiť/ſecu3 ibi viuere velit:tam
vehemēter ſe id velle q̄3 illud nolle reſpon/
debit. Sic inueniť bon⁹ chriſtianus dilige/
re in vna femina creaturā dei quā reforma
ri ⁊ renouari deſiderat: odiſſe aūt cōiuncti/
onem copulationēq3 corruptibilē atq3 mor
talem/hoc eſt diligere in ea q̄ hō eſt: odiſſe
q̄ vxor eſt. Ita etiā diligit inimicū:non in/
q̄ntū inimicus eſt/ ſed inq̄ntum homo eſt:
vt hoc ei velit ꝓuenire qđ ſibi: id eſt vt ad
regnū celor̄ correctus renouatuſq3 ꝓueni/
at. Hoc ⁊ de patre ⁊ de matre ⁊ ceteris vin/ 1.Retract.
culis ſanguinis intelligēdum eſt/vt in eis ca.19.g.
oderimus qđ gen⁹ humanū naſcēdo ⁊ mo/
riendo ſortitū eſt:diligam⁹ aūt qđ nobiſcū
pōt ad illa regna ꝑduci/ vbi nemo dicit pa/
ter me⁹:ſ3 omniū olno vno deo/ pť noſter:
nec mater mea/ſ3 oēs illi hierlm/mater nr̄a:
nec frater meus/ ſed oēs de oib⁹/ frater nr̄:
Cōiugiū vero cū illo ſimul nobis in vnū re/
dactis/q̄ſi vnius ↄiugis erit:qui nos de ꝓ/
ſtitutione huius ſeculi ſui ſanguinis effuſi/
one liberauit. Neceſſe ē ergo vt oderit ea q̄
tranſeūt diſcipulus chriſti in his q̄s ſecum
ad ea venire deſiderat q̄ ſemp ꝑmanebūt:
⁊ tāto magis hec in eis oderit: quāto mag
eos diligit. Poteſt igiť chriſtian⁹ cū ↄiuge

ɔcorditer viuere/ ſiue indigentiã carnalem
1. Cor. 7. a. Al. 7 debitũ. cũ ea ſuppleñs: qḋ ſm veniã/ nõ ſm imperiũ
dicit apl's: ſiue filiorꝫ ꝓpagationẽ: qḋ iã nõ
nullo gradu põt eẽ laudabile: ſiue fraternã
ſocietatẽ ſine vlla corporũ cõmixtione ha/
bẽs vxorẽ tanq̃ nõ habẽs: qḋ eſt in ɔiugio
chriſtianorꝫ excellẽtiſſimũ atq̃ ſublime: vt
tñ oderit in ea oẽs tꝑales neceſſitates ⁊ di/
ligat ſpem ſempiterne beatitudinis. Odi/
mus enĩ ſine dubio / qḋ certe vt aliqñ non
ſit optam⁹: ſicut iſtã ipſam p̃ſentis tꝑis vi/
tam: quã tꝑalem ſi nõ odiſſem⁹/ nõ deſide/
rarem⁹ futurã q̃ nõ ẽ tẽpori obnoxia. Pro
hac enĩ vita poſita ẽ aĩa/ de q̃ ibi dictũ eſt:
Luce. 14. f. Qui nõ oderit iſup ⁊ aĩam ſuã/ nõ põt eſſe
me⁹ diſcipulus. Huic nãq̃ vite cib⁹ ẽ neceſ/
ſari⁹ iſte corruptibilis: de q̃ ipſe dñs dicit:
Matth. 6. d. Nonne aĩa plus eſt q̃ eſca/ id ẽ hec vita cui
neceſſaria ẽ eſca? Et qḋ dicit: vt aĩaꝫ ſuã po
nat ꝓ ouib⁹ ſuis: hanc vtiq̃ vitã dicit cũ ſe
O ꝓ nobis moriturũ eẽ ꝓnũciat. Exoritᷣ hic
2. Retract. ca. 19. b. altera q̃ſtio: Cũ dñs cauſa fornicationis ꝑ/
mittat dimitti vxorẽ/ quaten⁹ hoc loco itel/
ligẽda ſit fornicatio: vtrũ quouſq̃ intelli/
gunt oẽs: id ẽ vt eã fornicationẽ credamus
dictã q̃ in ſtupris cõmittitᷣ? An queẽadmo/
dum ſcripture ſolẽt fornicationẽ vocare: ſicᷣ
ſupra dictũ ẽ: omnẽ illicitã corruptionẽ: ſi/
cut ẽ idolatria/ vel auaricia: ⁊ ex eo iam oĩs
trãſgreſſio legis ꝓpᷣ illicitã ɔcupiſcentiã?
Sed cõſulam⁹ aplm̃ ne qḋ temere dicam⁹:
1. Cor. 7. b. His q̃ ſunt in ɔiugio lquit / p̃cipio non ego
ſꝫ dñs/ vxorẽ a viro non diſcedere: q ſi diſ/
ceſſerit/ manere inuptã: aut viro ſuo recõci/
liari. Põt enĩ fieri vt diſcedat ea cauſa qua
dñs ꝑmiſit: Aut ſi femine licet virũ dimit/
tere etiã p̃ter cauſã fornicationis ⁊ nõ licet
viro: quid reſpondebim⁹ de h̃ qḋ dixit po/
ſteri⁹: Et vir vxorẽ ne dimittat? Quare nõ
addidit/ excepta cauſa fornicatiõis: qḋ dñs
ꝑmittit? Niſi q2 ſilẽꝫ formã vult itelligi vt
ſi dimiſerit qḋ cauſa fornicationis ꝑmittitᷣ:
maneat ſine vxore/ aut recõcilietᷣ vxori. Nõ
enĩ male recõciliaretᷣ vir illi mulieri quã cũ
Joh. 8. b. lapidare nemo auſus eẽt/ dicit ei dñs: Va/
de ⁊ vide deinceps ne pecces: Quia ⁊ q̃ dicᷣ:
nõ licet dimittere vxorẽ niſi cauſa fornica/
tionis/ cogit retineri vxorẽ/ ſi cauſa fornica
tiõis nõ fuerit: ſi aũt fuerit/ nõ cogit dimit/
tere/ ſ ꝑmittit: ſicut dr: Nõ licet mulieri nu
bere alteri viro/ niſi viro mortuo. Si añ vi/
ri mortẽ nupſerit/ rea ẽ: ſi poſt viri mortem
Al. non habet non. nõ nupſerit/ nõ ẽ rea: Nõ enĩ iuſſa ẽ nube/
re/ ſ ꝑmiſſa. Si enĩ par forma ẽ in iſto iure
ɔiugij intᷣ virũ ⁊ mulierẽ: vſq̃adeo vt non
1. Cor. 7. b. tñ de femina idẽ apl's dixerit: Mulier nõ

habet ꝑtãtẽ ſui corꝑis/ ſ vir: ſꝫ etiã de illo
nõ tacuerit dicẽs: ſilr ⁊ vir ſui corꝑis ꝑtãtẽ
nõ habet/ ſ mulier. Si g̃ illis forma eſt/ nõ
oportet intelligi licere mulieri virũ dimit/
tere/ niſi cauſa fornicatiõis/ ſicᷣ ⁊ viro. Cõſi/
derandũ eſt itaq̃ q̃ten⁹ fornicationẽ intelli
gere debeam⁹: ⁊ ɔſulẽd⁹ vt cẽperam⁹ apl's:
Sequitᷣ enĩ ⁊ dicit: Ceteri aũt ego dico: nõ
dñs. Hic ꝑmo videndũ eſt qb⁹ ceteri: Dice
bat enĩ ſupi⁹ ex dñi ꝑſona his q̃ ſunt in ɔiu/
gio: nunc xͦo ex ſua ꝑſona ceteris dicᷣ: Ergo
fortaſſe his q̃ nõ ſũt in ɔiugio. Sꝫ nõ h̃ ſe/
quitᷣ. Jta enĩ ſubiũgit: Si q̃s fratᷣ habet vx
orẽ ifidelem: ⁊ hec ɔſentit habitare cũ illo/
nõ dimittat illã. Ergo etiã nunc his dicit q̃
ſunt in ɔiugio. Quid ſibi g̃ vult qḋ ait cete
ris/ niſi q2 ſupius eis loq̃batᷣ q̃ ſic copulati
erãt: vt paritᷣ in fide chriſti eẽnt/ ceteri vero
nũc dicit. i. eis q̃ ſic copulati ſũt vt nõ ãbo
fideles ſint? Sꝫ q̃s eis dicᷣ: Si q̃s frater ha/
bet vxorẽ ifidelẽ ⁊ h̃ ɔſẽtit habitare cũ illo:
nõ dimittat illaꝫ: Et ſi q̃ mulier habet virũ
infidelẽ/ ⁊ hic ɔſentit habitare cũ illa nõ di/
mittat virũ. Si g̃ nõ p̃cepit ex dñi ꝑſona: ſꝫ
ex ſua ꝑſona monet: ita eſt h̃ bonũ: vt ſi q̃s
aliter fecerit nõ ſit p̃cepti trãſgreſſor: ſicᷣ de
xͦginib⁹ paulopoſt dicit: p̃ceptũ dñi ſe nõ
habere: conſiliũ aũt dare: atq̃ laudat xͦgi/
nitatẽ/ vt arripiat eã q̃ voluerit: nõ tamẽ vt
ſi nõ fecerit/ ɔtra p̃ceptũ feciſſe iudicetᷣ. Ali/
ud enĩ eſt qḋ iubetᷣ: aliud qḋ monetᷣ: aliud
qḋ ignoſcitᷣ. Jubetᷣ mulier a viro nõ diſce/
dere: q ſi receſſerit manere innuptã/ aut vi/
ro recõciliari: Aliter g̃ non licet facere. Mo 1. Cor. 7. b.
netᷣ aũt vir fidelis ſi habet vxorẽ infidelem
ɔſentientẽ ſecũ habitare/ non eã dimittere.
Licet g̃ ⁊ dimittere: q2 nõ eſt p̃ceptũ dñi ne
dimittat/ ſ ɔſiliũ apli: Sicᷣ monetᷣ xͦgo non Ibidem. b.
nubere: ſ ſi nupſerit ɔſiliũ quidẽ non tene/
bit: ſꝫ ɔtra p̃ceptũ nõ facit. Jgnoſcitᷣ cũ dr:
Hoc aũt dico ſm veniam/ non ſm imperiũ.
Quapropᷣ ſi licet vt dimittatᷣ ɔiunx ifidelᷣ:
quãuis meli⁹ ſit nõ dimittere: et tñ nõ licet
ſm p̃ceptũ dñi vt dimittatᷣ cõiunx niſi cau/
ſa fornicationis: fornicatio eſt etiã ipſa in/
fidelitas. Quid enĩ tu dicis aple? Certe vt P
vir fidelis ɔſentientẽ ſecũ habitare mulierẽ
infidelẽ nõ dimittat. Jta iquit. Cũ g̃ hoc et
dñs precipiat ne dimittat vir vxorẽ/ niſi cã
fornicatiõis: q̃re h̃ dicis: Ego dico/ nõ dñs?
Quia ſcꝫ idolatria quã ſequuntᷣ infideles
⁊ q̃libet noxia ſupſtitio fornicatio eſt. Dñs
aũt ꝑmiſit cauſa fornicationis vxorẽ dimit
ti: ſed q2 ꝑmiſit nõ iuſſit: Dedit locum aplo
monendi: vt qui voluerit nõ dimittat vxo/
rem infidelẽ/ q̃ ſic fortaſſe poſſit fieri fidelis.

1.Cor.7.b. Sanctificatus eſt enim inquit vir infidelis
in vxore fideli: ⁊ ſanctificata eſt mulier infi/
delis in fratre fideli. Credo iam prouenerat
vt nõnulle femine p viros fideles/et viri p
vxores fideles in fidẽ venirẽt: ⁊ quãuis nõ
dicẽs noĩa/ exẽplis tñ exhortatus eſt ad cõ
firmandũ ↄſiliũ ſuũ. Deinde ſequit: Alio/
quin filij veſtri immũdi eẽnt: nũc aũt ſan/
cti ſũt. Iã eñ erãt paruuli chriſtiani/ q ſiue
auctore vno ex parẽtib⁹/ſiue vtroq ↄſenti/
ente ſanctificati erant: Qð nõ fieret ſi vno
M. ⁊ tolleret. credẽte diſſociaret coniugiũ ⁊ nõ⁺toleraret
infidelitas cõiugij vſq ad opportunitatem
credẽdi. Hoc eſt q conſiliũ eius cui credo di
Luce.10.f. ctum eſſe: Si qd ſupererogaueris/ rediẽs red
dam tibi. Porro ſi infidelitas fornicatio ẽ:
⁊ idolatria ĩfidelitas/ ⁊ auaricia idolatria/
non eſt dubitandũ ⁊ auariciã fornicationẽ
eſſe. Quis q iam quãlibet illicitã ↄcupiſcẽ/
tiã põt recte a fornicatiõis genere ſeparare/
ſi auaricia fornicatio eſt? Ex q itelligit/ ppt
illicitas ↄcupiſcẽtias/ nõ tñ q in ſtupris cũ
alienis viris aut feminis cõmittunt: ſ om/
nino q̃ſlibet q alam corpe male vtentẽ a le/
ge dei aberrare faciũt ⁊ pnirioſe turpiterq
corrũpi/ poſſit ſine crimine ⁊ vir vxorem di
mittere ⁊ vxor virũ/ qr exceptam facit dñs
cauſam fornicationis: Quã fornicationem
ſicut ſupra cõmemoratũ ẽ/ generalẽ ⁊ vni/
uerſalẽ itelligere cogimur. Cũ aũt ait: Ex/
cepta cã fornicatiõis: nõ dixit cui⁹ ipſorũ:
viri an femine. Non enim tñ fornicantem
vxorem dimittere cõcedit: ſed quiſqs eam
quoq vxorẽ dimittit a q ipe cogit fornica/
ri/ cauſa fornicatiõis vtiq dimittit: Velut
ſi aliquẽ cogat vxor ſacrificare idolis: Qui
talẽ dimittit/ cauſa fornicationis dimittit:
non tñ illius/ ſed ⁊ ſue: illi⁹ qr fornicat/ ſue
ne fornicet. Nihil aũt iniquius q fornicati
onis cauſa dimittere vxorẽ/ ſi ⁊ ipſe cõuin/
cit fornicari. Occurrit eñ illud: In q eñ al
terũ iudicas/ temetipm condẽnas: eadẽ eñ
agis q iudicas. Quapropt qſqs fornicati/
onis cauſa vult abijcere vxorẽ: prior debet
eſſe a fornicatione purgat⁹: qð ſimilit etiã
de femina dixerim. Qð autẽ dicit: Quiſqs
ſolutã a viro duxerit mechat/ qri põt vtrũ
quõ mechat ille q ducit/ ſic ⁊ illa quã duc.
Iubet eñ et illa manere innupta/ aut viro
recõciliari: Sʒ ſi diſceſſerit inqt a viro/ ma/
neat innupta. Multũ aũt intereſt vtrũ di/
mittat/ an dimittat. Si eñ ipſa virũ dimi/
ſerit ⁊ alteri nupſerit/ videt cupiditate mu/
tandi ↄiugij virũ priorem reliquiſſe: q ſine
dubio adulterina cogitatio eſt. Si enim di
mittat a viro cũ quo eſſe cupiebat: mechat

quidẽ qui eã duxerit ſm dñi ſententiã: ſed
vtrũ et ipſa tali crimine teneat/ incertũ eſt:
Quis multo min⁹ inueniri poſſit/ quõ cuʒ
vir ⁊ mulier pari cõſenſu ſibi miſceant/ vn⁹
eoꝝ mechat⁹ ſit ⁊ non ſit alter. Huc accedit
qr ſi mechat ille ducendo eã q ſoluta eſt a
viro/ quãq nõ dimiſerit/ ſʒ dimiſſa ſit: ipſa
eũ facit mechari: qð nihilomin⁹ dñs vetat.
Ex q intelligit: ſiue dimiſſa fuerit/ ſiue dimi
ſerit oportere illã manere innuptã: aut vi/
ro reconciliari. Rurſum qrit: vtrũ ſi vxoris Q
permiſſo ſiue ſterilis ſiue q concubitũ pati
nõ vult adhibuerit ſibi alterã vir: non alie/
nam/ neq a viro ſeiunctam/ poſſit eſſe ſine
crimine fornicatiõis? Et ĩ hiſtoria quidem
veteris teſtamẽti inuenit exemplũ: ſed nũc
pcepta maiora ſunt: in que p illũ gradũ ge/
neratio humana puenit: Tractãda illa ſũt
ad diſtinguẽdas etates diſpenſationis di/
uine ꝓuidẽtie q humano generi ordinatiſ/
ſime ſubuenit: non aũt ad viuendi regulas
vſurpãdas. Sʒ tñ vtrũq ait apl's: Mulier 1.Cor.7.a.
nõ habet poteſtatem ſui corporis/ ſed vir:
ſimiliter ⁊ vir nõ habet poteſtatẽ ſui corpis
ſed mulier. Poſſit intantũ valere/ vt pmit/
tẽte vxore q maritalis corpis poteſtatẽ ha/
bet: poſſit vir cum altera/ q nec aliena vxor
ſit nec a viro diſiũcta cõcũbere: ſed non ita
eſt exiſtimandũ/ ne hoc etiã femina viro p/
mittente facere poſſe videat: qð omniũ ſen
ſus excludit. Quãq nõnulle cauſe poſſint In caſu vxorẽ
exiſtere vbi ⁊ vxor mariti ↄſenſu ꝓ ipſo ma licite poſſe for/
rito hoc facere debere videat: Sicut anti/ nicari accedẽ/
ochie factũ eſſe ꝓhibet añ quinqginta fer te cõſenſu ma/
me annos cõſtantij tẽporib⁹: Nã acindin⁹ riti.
tũc pfectus q etiã conſul fuit/ cũ quendã li/
bre auri debitorẽ fiſci exigeret: neſcio vñ cõ
motus: qð plerũq in iſtis poteſtatib⁹ peri/
culoſum eſt/ quib⁹ qðlibet licet/ aut potius
putat licere: cõminatus eſt iurãs ⁊ vehemẽ
ter affirmãs q ſi certo die quẽ conſtituerat
memoratũ aurũ nõ exolueret/ occideretur.
Itaq cũ ille teneret immani cuſtodia/ nec
ſe poſſit debito illo expedire dies metuen/
dus iminere et ꝓpinqre cepit: Et forte ha/
bebat vxorẽ pulcherrimã/ ſʒ nulli⁹ pecunie
q ſubuenire poſſet viro: Cui⁹ mulieris pul/
chritudine cũ quidã diues eſſet accenſus ⁊
cognouiſſet maritũ ei⁹ in illo diſcrimine cõ/
ſtitutũ/ miſit ad eã pollicens ꝓ vna nocte ſi
ei miſceri vellet ſe auri librã datuꝝ. Tũ illa
q ſe ſciret nõ ſe habere ſui corpis poteſtatẽ:
ſed virũ ſuũ/ pertulit ad eũ dicẽs paratã ſe
eſſe pro marito id facere ſi tñ ipſe cõiugalis
corpis dñs/ cui tota illa caſtitas deberetur/
tanq de re ſua pro vita ſua vellet id fieri

Egit ille gratias/ ⁊ vt id fieret ipauit/ nullo
mō iudicās adulterinū eſſe concubitū/ q̄ et
libido nulla ⁊ magna mariti charitas ſe iu/
bente et volēte flagitaret. Venit mulier ad
villam illius diuitis: fecit qđ voluit impu/
dicus: ſed illa corpus nō niſi marito dedit:
nō cōcūbere/ vt ſolet/ ſed viuere cupiēti/ ac/
cepit aurum: Sed ille qui dedit fraude ſub/
traxit qđ dederat: ⁊ ſuppoſuit ſimile ligamē/
tū cū terra. Qđ vbi mulier iam domui ſue
poſita inuenit/ ꝓſiluit in publicū eadē ma/
riti charitate clamatura qđ fecerit/ q̄ face/
re coacta eſt: interpellat prefectū: fatet om
nia: quam fraudem paſſa eſſet oſtēdit. Tūc
vero pręfectus primo ſibi reus q̄ ſuis mi/
nis ad id ventū eſſet ꝓnūciat: tanq̄ in aliū
ſententiā diceret/ de acindini bonis auri li/
bram fiſco inferendā: illā vero mulierē do/
minā in eam terrā/ vnde ꝓ auro terrā acce/
piſſet/ induci. Nihil hic in aliquā partē diſ/
puto: liceat cuiq̄ eſtimare qđ velit: Nō eñ
de diuinis auctoritatibꝰ deprompta hiſto/
ria eſt: ſed tñ narrato hoc facto nō ita reſpu
it hoc ſenſus humanꝰ qđ in illa muliere vi/
ro iubēte cōmiſſum eſt: quēadmodū antea
cum ſine vllo exemplo res ipſa poneretur/
horruimus. Sed in hoc euangelij capitulo
nihil fortius ꝯſiderandū eſt q̄ tantū malū
eſſe fornicationis/ vt cum tāto vinculo ſibi
cōiugia ꝯſtringant/ hec vna cauſa ſolutio/
nis excepta ſit. Que ſit aūt fornicatio/ iam
R tractatū eſt. Iterū inquit: Audiſtis quia
Leuit.19.c. dictum eſt antiquis. Nō ꝑiurabis: reddes
aūt dño iuramentū tuū: Ego aūt dico vo/
bis non iurare olno/ neq̄ per cęlum/ quia
thronus dei eſt: neq̄ per terram/ q2 ſcabel/
lum eſt pedū eius: neq̄ per hieroſolymā/ q2
ciuitas eſt magni regis: neq̄ per caput tu/
um iuraueris/ q2 nō potes facere capillum
vnū albū aut nigrū. Sit aūt ſermo veſter:
eſt/ eſt: non/ nō: qđ aūt ampliꝰ ē/ a malo eſt.
Iuſticia phariſęorū eſt nō ꝑiurare: hāc cō/
firmat qui vetat iurare/ qđ pertinet ad iu/
ſticiam regni cęloꝝ. Sicut eñ falſum loqui
nō pōt q̄ nō loquit: ſic ꝑiurare nō pōt q̄ nō
iurat. Sed tñ qm̄ iurat q̄ adhibet teſtē deū:
diligēter ꝯſiderandū eſt hoc capitulū/ ne cō
tra p̄ceptū dñi apl's feciſſe videat: q̄ ſepe hoc
Gal.1.d. mō iurauit cū dicit: Que aūt ſcribo vobis
2.Cor.11.g. ecce corā deo: q2 nō mētior: Et iterū: Deꝰ et
pr̄ dñi nr̄i ieſu chriſti q̄ eſt bñdictꝰ in ſecula
Roma.1.a. ſcit q2 nō mētior: Tale eſt etiā illud: Teſtis
eñ mihi eſt deꝰ/ cui ſeruio in ſpiritu meo in
euāgelio filij eiꝰ/ quō ſine itermiſſione me/
moriā veſtri facio ſemꝑ in orationibꝰ meis.
Niſi forte q̄s dicat tūc cauendā eſſe iurati/
onē cū ꝑ aliqđ dicit qđ iurat: vt nō iuraue/
rit/ q2 nō dixit ꝑ deū/ ſ3 dixit: teſtis eſt mihi
deꝰ. Ridiculū ē hoc putare. Tñ ꝓpt ꝯtētio/
ſos aut multū tardiores ne aliqđ inter eſſe
q̄s putet/ ſciat etiā hoc mō iuraſſe aplm̄ dicē/
tē: Quotidie morior ꝑ vrā3 gloriā. Qđ ne 1.Cor.15.d.
q̄s exiſtimet ita dictū tāq̄ ſi diceret: veſtra
gloria me facit q̄tidie mori: ſicut dr̄: per illiꝰ
magiſteriū doctus factus eſt. i. illiꝰ magiſte
rio factū eſt vt pfecte doceret: greca exēpla/
ria dijudicāt/ in quibꝰ ſcriptū eſt:
: qđ nō niſi a iurāte dicit: Ita
ergo itelligit p̄cepiſſe dñm ne iuret/ ne q̄ſq̄
ſicut bonū appetat/ iuſiurandū ⁊ aſſiduita/
te iurādi ad ꝑiuriū ꝑ ꝯſuetudinē delabat.
Quapropt q̄ intelligit nō in bonis/ ſ3 i ne/
ceſſarijs iurationē habēdā/ refrenat ſe q̄n/
tum pōt vt nō ea vtat/ niſi neceſſitate: cum
videt pigros eſſe hoies ad credendū qđ eis
vtile eſt credere niſi iuratione firment. Ad
hoc itaq̄ ꝑtinet qđ ſic dr̄: Sit aūt ſermo ve
ſter: ē/ eſt: non/ nō. Hoc bonū eſt/ ⁊ appetē/
dū: qđ aūt amplius eſt/ a malo eſt. i. ſi iura/
re cogeris/ ſcias de neceſſitate venire infir/
mitatis eoꝝ quibꝰ aliqđ ſuades. Que infir
mitas vtiq̄ malū eſt: vñ nos quotidie libe
rari dep̄camur cum dicimus: Libera nos a Math.6.b.
malo. Itaq̄ nō dixit: qđ autē amplius eſt/
malū eſt: Tu aūt nō malū facis q̄ bene vte
ris iuratione: q̄ etſi nō bona/ tamē neceſſa/
ria ē vt alteri ꝑſuadeas qđ vtiliter perſua/
des: ſed a malo ē illiꝰ cuiꝰ infirmitate iurare
cōgeris. S3 nemo nouit niſi q̄ expertꝰ eſt q̄
ſit difficile et ꝯſuetudinē iurandi extingue/
re: ⁊ nunq̄ temere facere quod nonnunq̄
facere neceſſitas cogit. Queri aūt pōt cum S
diceret: Ego aūt dico vob: nō iurare olno:
cur additū ſit: neq̄ ꝑ cęlū/ q2 thronꝰ dei eſt:
et cętera vſq̄ ad id qđ dictu3 eſt: neq̄ ꝑ ca/
put tuū. Credo ꝓpterea/ q2 nō putabāt iu/
dei ſe teneri iureiurando ſi ꝑ iſta iuraſſent:
⁊ qm̄ audierāt: Reddes aūt dño iuſiurādū
tuū/ nō ſe putabāt dño debere iuſiurādū ſi
ꝑ cęlū/ aut terrā/ aut ꝑ hieroſolyma3/ aut ꝑ
caput ſuū iurarēt: qđ nō vitio p̄cipiētis/ ſed
illis male intelligētibꝰ factū eſt: Itaq̄ dñs
docet nihil eſſe tā vile in creaturis dei vt ꝑ
hoc q̄ſq̄ ꝑiurandu3 arbitret: qm̄ a ſummis
vſq̄ ad infima diuina ꝓuidentia creata re/
gerent: icipiēs a throno dei vſq̄ ad capillū
albū aut nigrū. Neq̄ ꝑ cęlū inq̄t/ q2 thronꝰ
dei eſt: neq̄ ꝑ terrā/ q2 ſcabellū pedū eiꝰ eſt:
id eſt/ cū iuras ꝑ cęlū aut terrā/ non te arbi/
treris non debere dño iuſiurandū tuū: q2 ꝑ
eū iurare cōuinceris cuiꝰ cęlū thronus eſt: ⁊
cuiꝰ ſcabellu3 terra eſt: neq̄ ꝑ hieroſolymā/

q̄ꝛ ciuitas ē magni regis: melius ꝙ̄ ſi dice/
ret: mea/ cū tñ h̄ dixiſſe intelligat̄. Et qꝛ ipſe
vtiqꝫ dñs ē/ dño iuſiurādū debet q̄ p hiero/
ſolymā iurat: Neqꝫ p caput tuū iuraueris:
Quid eñ poterat q̄lqꝫ magis ad ſe ptinere
arbitrari ꝙ̄ caput ſuū? Sꝫ quō nr̄m eſt vbi
ptāte faciēdi vni⁹ capilli albi aut nigri non
habem⁹: Ergo deo debet iuſiurādū ieffabi/
lit̄ tenēti oia ⁊ vbiqꝫ p̄ſēti. Quiſq̄ſ etiā p ca
put ſuū iurare voluerit/ ⁊ hic etiā cetera itel
ligunt̄ q̄ oia vtiqꝫ dici nō poterant: ſic illud
1. Cor. 15. d. qđ cōmemorauim⁹ dictū ab aplo: Quoti/
die morioꝛ p veſtrā gloriā: Quā iurationeꝫ
vt dño ſe debere oſtēderet/ addidit/ quā ha
beo i chriſto ieſu. Verūtñ pp̄ter carnales di
co nō oportet opinari qđ dictū ē celū thro/
nus dei/ et terra ſcabellū pedū ei⁹/ q̄ ſic ha/
beat de⁹ collocata mēbra in celo ⁊ in terra
vt nos cū ſedem⁹: ſed illa ſedes dei iudiciū
ſignificat. Et qm̄ i h̄ vniuerſo mundi corpe
maximā ſpeciē celū habeat ⁊ t̄ra minimaꝫ:
tāqꝫ p̄ſentioꝛ ſit excellēti pulchritudini vis
diuina: minimā vo ordinet i extremis atqꝫ
infimis/ ſedere in celo dicit̄ terrāqꝫ calcare.
Spiritaliter autē ſanctas aias celi nole ſi/
1. Cor. 2. d. gnificat/ ⁊ terra peccatrices: ⁊ qm̄ ſpiritalis
oia iudicat: ip̄e aūt a nemine iudicat̄/ cōue/
nienter dꝛ ſedes dei. Peccatoꝛ vo cui dictū
Gen. 3. d. eſt: Terra es ⁊ i terrā ibis: qꝛ p iuſticiā meri/
tis digna tribuentē/ in infimis ordinat̄: ⁊ q̄
i lege manere noluit ſub lege punit̄: ꝯgruē/
ter accipit̄ ſcabellū pedū dei. Sꝫ iā vt iſtā
ꝙ̄ ꝯcludamus ſummā: q̄d laborioſius aut
operoſius dici/ aut cogitari pōt vbi oēſ ner
uos induſtrie ſue anim⁹ fidelis exerceat/ ꝙ̄
in vitioſa ꝯſuetudine ſupanda p̄cidat mē/
bra impediētia regnū celoꝝ: nec doloꝛe frā/
gat̄/ toleret in cōiugali fide oia q̄ ꝙ̄uis ſint
moleſtiſſima/ crimē tñ illicite corruptiōis. i.
fornicatiōis nō habēt? Veluti ſi vxorē q̄ſqꝫ
habeat/ vl̄ ſterilē/ vl̄ deformē corpe/ ſiue de/
bilē mēbris/ vel cecā/ vel ſurdā/ vel claudā/
vel ſi quid aliud ſiue morbis ⁊ doloꝛib⁹ lan
guoꝛibuſqꝫ confectā: et quicq̄d excepta foꝛ
nicatiōe cogitari pōt vehemēter horribile/
p fide ⁊ ſocietate ſuſtineat/ neqꝫ taleꝫ abij/
ciat/ ſꝫ etiā ſi nō habeat nō ducat eā q̄ ſolu/
ta eſt a viro pulchrā/ ſanā/ diuitē/ fecūdam.
Que ſi facere nō licet/ mlt̄o min⁹ ſibi licere
arbitret̄ ad vllū aliū illicitū cōcubitū acce/
dere: fornicationēqꝫ ſic fugiat vt ab omni
turpitudine ſe penit⁹ extrahat: Verū loq̄/
tur: neqꝫ id iurationib⁹ crebris/ ſꝫ morū p̄bi
tate cōmēdet: Rebellātes aduerſuꝫ ſe om̄i
malarū ꝯſuetudinū innumerabiles turbas
de quib⁹ vt oēs intelligerent̄/ pauce cōme/
morate ſunt: ꝯfugiēs ad arcē chriſtiane mi/
litie tanqꝫ de loco ſupiore ꝓſternat. Sꝫ q̄s
tātos laboreſ inire audeat/ niſi q̄ ſic flagrat
amore iuſticie: vt tanqꝫ fame ⁊ ſiti vehemē/
tiſſime accēſus/ ⁊ nullā ſibi vitā donec ea ſa
ciet̄ exiſtimās/ vi faciat i regnū celoꝝ? Nō
eñ aliter poterit eē fortis ad tolerāda oia
q̄ in p̄cidēdis ꝯſuetudinib⁹ laborioſa ⁊ ar/
dua ⁊ olno difficilia ſeculi huius amatores
putāt. Beati ḡ q̄ eſuriūt ⁊ ſitiūt iuſticiā: qm̄
ipi ſaturabunt̄. Verūtñ i his laborib⁹ cum
q̄ſqꝫ difficultatē patit̄: et per dura ⁊ aſpera
gradū faciens circūuallatus varijs tēptati
onibus: et hinc atqꝫ hinc inſurgere p̄terite
vite moleſtiaſ intuēs/ timet ne aggreſſa im
plere nō poſſit/ arripiat ꝯſiliū vt auxiliū me
reat̄. Qđ ē aūt aliud ꝯſiliū/ niſi vt infirmi/
tatē alioꝝ ferat: ⁊ eis quantū pōt opitulet̄
q̄ ſue diuinitus deſiderat ſubuenire? Cōſe/ T
quēter itaqꝫ p̄cepta miſericordie videam⁹:
Mitis aūt ⁊ miſericors vnū vident̄: Sꝫ hoc Quid interſit
intereſt/ q̄ mitis de quo ſuperius tractatuꝫ inter mitem et
ē: q̄ pietate nō ꝯtradicit diuinis ſententijs: miſericordem.
q̄ in ſua pctā p̄ferunt̄: neqꝫ illis dei ſermo/
nibus q̄s nondū intelligit: ſed nullū bene/
ficiū preſtat ei cui nō cōtradicit nec reſiſtit.
Miſericors aūt ita non reſiſtit vt ꝓpter ei⁹
correptionē id faciat quē redderet reſiſten/
do peiorē. Sequit̄ ergo dñs et dicit: Audi/
ſtis qꝛ dictū ē: Oculū pro oculo: dentē pro Exo. 21. c.
dente: Ego aūt dico vobis nō reſiſtere ad/
uerſus malū. Sed ſi quis te pcuſſerit in de/
xteram maxillam/ prebe illi et alteram: Et
qui voluerit tecum iudicio cōtendere et tu/
nicā tuā tollere/ dimitte illi et palliū: Et q̄
te angariauerit mille paſſus: vade cum illo
alia duo. Omni petenti te da: ⁊ qui volue/
rit a te mutuari/ ne auerſatus fueris. Pha/
riſeoꝝ iuſticia minoꝛ eſt/ non excedere vin/
dicte modum: ne plus repēdat quiſqꝫ ꝙ̄ ac/
cepit. Et magn⁹ hic gradus ē: Nemo enim
facile inuenit̄ qui pugno accepto pugnum
reddere nō velit: et vno cōuitiante vbo au
dito/ vnum et quod tantundē valeat refer/
re contētus ſit: ſed ſiue ira perturbatus im/
moderatius vindicat: ſiue quia iuſtum pu/
tat eum qui leſerit prioꝛ grauius ledi ꝙ̄ le/
ſus eſt q̄ nō leſerat. Talē animū magna ex
parte refrenauit lex in qua ſcriptum ē: Ocu
lū p oculo/ et dentē pro dēte: Quib⁹ noib⁹
ſignificat̄ modus/ vt iniuriam vindicta nō
tranſeat: et hec eſt pacis inchoatio. Perfe/
cta autem pax eſt/ talem penitus nolle vin/
dictam. Inter illud ergo primum qđ preter
legem eſt vt maius malū pro minore malo
reddat̄: ⁊ hoc qđ dñs perficiēdis diſcipulis

dicit/ne ꝓ malo vllū malū reddat/medium
quēdā locū tenet: vt tātū reddat quātū ac/
ceptū eſt: ꝑ qd a ſumma diſcordia ad ſūmā
ꝯcordiā ꝑ tēpoꝝ diſtributiōe trāſitus factꝰ
eſt. Quiſqs ergo malū īfert ꝑor ſtudio lędendi
⁊ nocēdi/ vide quātū diſtat ab eo q nec lę/
ſus repēdit: Quiſqs ergo nulli ꝑor male fec: ſʒ tn̄
lęſus repēdit grauiꝰ vel volūtate vel facto/
receſſit aliquātū a ſūma iniqtate et ꝓceſſit
ad ſūmā iuſticiā: ⁊ tn̄ nondū tenet qd lex q̄
ꝑ moyſē data ē iperauit. Qui ergo tātū reddit
quātū accępit/iā donat aliqd: nō em̄ tantā
pęnā meret nocēs/quātā ille q ab eo lęſus
innocēs paſſus eſt. Hāc ergo inchoatā nō ſeue/
rā/ſʒ miſericordē iuſticiā ille ꝑfecit q legem
Matth.5.b. venit iplere/ nō ſoluere. Duos ergo adhuc
gradus q inſunt intelligendos reliqt: ⁊ de
ipſo ſūmo miſcdię culmine dicere maluit:
Nā ē adhuc qd faciat q nō iplet iſtā magni
tudinē ꝓcępti q̄ ptinet ad regnū cęloꝝ: vt
nō reddat tātū/ ſʒ minꝰ: vt vel ꝓ duobꝰ pu
gnis vnū/aut ꝓ auulſo oculo aurē ꝓcidat.
Hinc aſcēdēs q olno nihil repēderit ꝓpin/
quat ꝓcępto dn̄i: nec tn̄ adhuc ibi ē. Parū
em̄ adhuc videtur dn̄o ſi ꝓ malo qd accępe
ris nihil reddas mali/niſi etiaʒ ⁊ ampliꝰ ſis
paratus accipe. Quapropt nō ait: ego aūt
dico vobis: non reddere malū ꝓ malo: q̄q̄
h etiā magnū pręceptū ſit: ſʒ ait: nō reſiſtere
aduerſus malū: vt nō ſolū non repēdas qd
tibi fuerit irrogatū/ſʒ etiā nō reſiſtas q mi/
nus aliud irroget: Hoc ē em̄ qd etiā conſe/
quēter exponit: Sʒ ſi qs te ꝑcuſſerit in de/
xterā maxillā tuā/ ꝑbe illi ⁊ alterā: nō enim
ait: ſi qs te ꝑcuſſerit/ noli tu ꝑcutere/ ſʒ para
te adhuc ꝑcuti. Qd ad miſcdiaʒ ꝑtinere/hi
maxime ſentiūt q eis qs mltū diligūt tāq̄
filijs vel qbuſlibet dilectiſſimis ſuis ęgro/
tātibꝰ ſeruiūt vel paruulis vl phreneticis:
a quibꝰ multa ſępe patiunt: et ſi coꝝ ſalus
id exigat/ꝑbēt ſe etiā vt plura patiant/ do/
nec vel ętatis vel morbi īfirmitas trāſeat.
Quos ergo dn̄s medicus animarū curādis ꝓ/
ximis īſtruebat/ quid eos aliud docere poſ
ſit niſi vt coꝝ quorū ſaluti cōſulere vellent
imbecillitates ęquo animo tolerarēt: Ois
nāq̄ improbitas ex imbecillitate animi ve
nit: qꝛ nihil innocētius eſt eo q in ꝟtute ꝑfe
V ctꝰ ē. Queri aūt pōt qd ſibi velit dextera
maxilla: Sic em̄ i exēplaribus gręcis/ qui/
bus maioꝛ fides adhibēda eſt/inuenit. Nā
multa latina/maxillā/tm̄ habēt nō etiā de/
xterā: Facies eſt aūt q̄ qſq̄ cognoſcit. Et le
1.Cor.11.d. gimꝰ apud aplm̄: Tolerat em̄ ſi qs vos in
ſeruitutē redigit: ſi qs deuorat: ſi quis ac/
cipit: ſi quis extollit: ſi qs in faciem vos cę/
dit. Deinde cōtinuo ſubiūgit: ſm ignobili/
tatē dico: vt exponat qd ſit in faciem cędi:
hoc eſt contēni atq̄ deſpici. Qd quidē nō
ideo dicit apl's vt illos nō ſuſtinerēt: ſed vt
ſe magis qui eos ſic diligeret vt ſeipm̄ pro
eis vellet impēdi. Sed qm̄ facies non po/
teſt dici dextera ⁊ tn̄ nobilitas ⁊ ſm deū et
ſm hoc ſęculū pōt eē: ita tribuit tāq̄ in de/
xterā maxillā ⁊ ſiniſtrā/vt in qcūq̄ diſcipu
lo chriſti contēptū fuerit ꝙ chriſtianus eſt:
multo magis i ſe contēni paratus ſit/ſi qs
huiꝰ ſęculi honores habet. Sicut idē apl's:
cū in eo ꝑſeqrent hoies nomē chriſtianum
ſi taceret de dignitate quā habebat in ſęcu/
lo/nō ꝓbuerat alterā maxillā cędentibꝰ de/
xterā: Nō em̄ dicēdo: Ciuis romanꝰ ſuʒ/nō Act.22.f.
erat paratus hoc in ſe contēni qd pro mini
mo habebat ab eis q in illo nomē tam ꝓci/
oſum ⁊ ſalutare contēpſerāt. Nunqd enim
ideo minus poſtea vincula tolerauit/q̄ ciui
bus romanis nō licebat imponi: aut quēq̄
de hac iniuria voluit accuſare? Et ſi q ei ꝓ/
pter ciuitatis romanę nomen pepercerunt
nec tn̄ ille ideo ꝓbuit qd ferirent: cū eos de
tanta peruerſitate corrigere cupierit: pati/
entia ſua quos videbat in ſe ſiniſtras par/
tes magis q̄ dexteras honorare. Illud eſt
em̄ tn̄ attēdendū quo animo fecerit oia/q̄
beniuole ⁊ clęmēter in eos/a quibꝰ iſta pa/
tiebat: Nā et pōtificis iuſſu palma ꝑcuſ/
ſus: qd cōtumelioſe viſus eſt dicere cū ait:
Percutiet te dominꝰ paries dealbate. Mi/ Act.23.a.
nus intelligentibus conuitiū ſonat: intelli/
gentibus ꝟo ꝓphetia eſt. Paries qppe de
albatus/hypocriſis eſt: id ē ſimulatio ſacer
dotalē ꝓferens dignitatē: ⁊ ſub hoc nomie
tanq̄ candido tegmine interiorem quaſi lu
team turpitudinē occultans. Nā qd humi/
litatis fuit/mirabiliter cuſtodiuit cū ei dice
retur: Principi ſacerdotū maledicis? Et rn̄/ Ibidem.
dit: Neſciui fr̄es qꝛ ꝓnceps eſt ſacerdotum.
Scriptū eſt em̄: Principi ppl'i tui ne male/ Exo.22.d.
dicas. Ubi oſdit quāta trāquillitate illud
dixiſſet qd iratus dixiſſe videbat: ꝙ tam ci/
to/ tā manſuete reſpōdit qd ab indignāti/
bus ⁊ perturbatis fieri nō pōt: Et i eo ipſo
intelligētibꝰ verū dixit: Neſciui qꝛ ꝓnceps
eſt ſacerdotum: tanq̄ ſi diceret: Ego alium
ſciui principem ſacerdotū ꝓ cuius noie iſta
ſuſtineo: cui maledicere fas nō ē: ⁊ cui vos
maledicitis: cū in me nihil aliud q̄ eiꝰ odit
nomen. Sic ergo oportet non ſimulate iſta iā/ Al. ſtultare.
ctare/ ſed in ipſo corde eſſe ad omnia prępa
ratum: vt poſſit canere illud propheticum:
Paratū coꝛ meū deꝰ: paratū coꝛ meū. Mul/ Ps.56.
ti em̄ alterā maxillā ꝓbere nouerūt: diligere

ꝺo illi a quo feriũtur/ignorãt. At vero ip/
ſe dñs q̃ vtiq̃ ꝑcepta que docuit prim⁹ im/
Joh.18.d. pleuit/pcutienti ſe in maxillã miniſtro ſacer/
dotis nõ prebuit alterã/ſed inſup dixit: Si
male locut⁹ ſũ exprobra de malo: ſi bñ/ cur
me cedis? Nõ tamẽ ideo parat⁹ corde nõ fu
it/non ſolũ in alteraꝫ maxillã cedi pro ſalu/
te oim/ſꝫ etiã toto corpore crucifigi. Ergo
et illud qđ ſequit̃: Et qui voluerit tecuꝫ iu/
dicio ꝯtendere/ et tunicã tuã tollere: remit/
te illi et veſtimẽtũ: ad preparationẽ cordis
nõ ad oſtẽſionẽ operis preceptũ recte intel
ligitur. Sꝫ de tunica et veſtimẽto quod di/
ctuꝫ eſt: non in eis ſolus/ſed in oĩbus faciẽ/
dum eſt que aliquo iure tẽporaliter nr̃a eſ/
ſe dicim⁹. Si eñ de neceſſarijs hoc impera/
tũ eſt/quãto magis ſupflua cõtemnere cõ/
uenit: Verũtñ ea q̃ noſtra dixi: eo genere
includẽda ſunt: quo dñs ipſe preſcripſit di/
cens: Si quis vult iudicio tecũ cõtendere:
et tunicã tuã tollere. Oĩa ꝗ̃ illa intelligũ/
tur de quib⁹ iudicio nobiſcũ ꝯtendi poteſt:
ita vt a noſtro iure in ius illi⁹ trãſeant/ qui
ꝯtendit vel ꝑ quo ꝯtendit/ſicuti eſt veſtis/
dom⁹/ fundus/ iumentũ/ ⁊ generaliter oĩs
pecunia. Qđ vtrũ etiã de ſeruis accipiẽdũ
ſit/magna queſtio eſt: Nõ eñ chriſtianum
oportet ſic poſſidere ſeruũ/quomodo equũ
aut argentũ: q̃q̃ fieri poſſit/ vt maiore pre/
cio valeat equus q̃ ſeru⁹: et multo magis
aliquod aureũ vel argẽteũ: Sed ille ſeruus
ſi recti⁹ et honeſtius/et ad deũ colendũ ac/
cõmodati⁹ abs te dño educat̃ aut regitur
q̃ ab illo poteſt qui eum cupit auferre: ne/
ſcio vtrũ quiſq̃ dicere audeat/ vt veſtimen
tũ eũ debere ꝯtẽni. Hoiem nãq̃ homo tã/
q̃ ſemetipſũ diligere debet/cui ab oim do/
mino: ſicut ea que ſequũtur oſtendũt: etiaꝫ
vt inimicos diligat iperat̃. Sane animad/
uertẽdũ eſt/ oẽm tunicã veſtimentum eſſe/
nõ omne veſtimẽtũ tunicã eſſe: Veſtimẽti
ꝗ̃ nomen plura ſignificat q̃ nomen tunice.
Et ideo ſic dictũ eẽ arbitror: Et q̃ voluerit
tecũ iudicio cõtendere/et tunicã tuã tolle/
re/remitte illi ⁊ veſtimẽtũ: tãq̃ ſi diceret: q̃
voluerit tunicã tuã tollere/remitte illi: et ſi
quid aliud indumẽti habes. Ideo nõnulli
palliũ interꝑtati ſũt/quod grece poſitũ eſt
ἱμάτιον. Et q̃ te ãgariauerit inq̃t mille paſ/
ſus/vade cũ illo alia duo: Et hoc vtiq̃ nõ
tã vt pedib⁹ agas q̃ vt aio ſis parat⁹. Nã i
ipſa chriſtiana hiſtoria i qua ẽ auctoritas/
nihil tale inuenies factũ a ſctis/vel ab ipſo
dño cũ i hoie quẽ ſuſcipere dignat⁹ ẽ vt vi/
uẽdi nobis ꝑberet exemplũ/ cũ tñ oĩbus fe
re locis eos iueniaſ paratoſ fuiſſe equo aio
tolerare q̃cq̃d eis iprobe fuiſſet igeſtũ. Sꝫ
ꝺbi gr̃a/dictũ putam⁹: vade cũ eo alia duo
an tria cõpleri voluit: q̃ nũero ſignificat̃ ꝑ/
fectio/ vt meminerit q̃ſq̃ cũ h̃ fac̃ pfectã ſe
iplere iuſticiã/miſericordit̃ pferẽdo ifirmi/
tates eoꝝ q̃s vult ſanos fieri. Põt videri
ꝑpterea etiã trib⁹ exẽplis/hec ꝑcepta iſinu
aſſe: Quorũ primũ eſt/ſi q̃s te pcuſſerit in
maxillã: Scđm/ſi q̃s tunicã tuã tollere vo/
luerit: Tertiũ/ſi q̃s mille paſſuſ angariaue/
rit: i q̃ tertio exẽplo ſimplo duplũ addit̃: vt
triplũ cõpleat̃: Qui nũer⁹ h̃ loco ſi nõ vt di
ctũ ẽ ſignificat pfectionẽ: illud accipiat̃ qđ
in precipiẽdo tãq̃ tolerabili⁹ incipiẽs pau/
latim creuerit donec perueniret vſq̃ ad du/
plũ aliud pferendũ. Nã pmo ꝑberi voluit
alterã maxillam cũ fuerit dextera pcuſſa: vt
min⁹ pferre paratus ſis q̃ ptuliſti. Quicq̃d
eñ dextera ſignificat/⁊ chari⁹ eſt vtiq̃ q̃ id
qđ ſiniſtra ſignificat: ⁊ q̃ i re chariore aliq̃d
ptulit ſi ⁊ in viliore pforat min⁹ eſt. Deide
illi q̃ tunicã vult tollere/ iubet ⁊ veſtimẽtũ
dimitti: qđ aut tantũdẽ ẽ/aut nõ mlto am/
plius: nõ tñ duplũ. Tertio de mille paſſib⁹/
quib⁹ addenda dicit duo milia vſq̃ ad du/
plũ aliud pferas iubet: Ita ſignificãs ſiue
aliq̃nto min⁹ q̃ iã fuit/ſiue tantũdem/ ſiue
amplius q̃ſq̃ improb⁹ in te eſſe voluerit eq̃
aio tolerandũ eſſe. In his ſane generibus
triũ exẽploꝝ nullũ gen⁹ iniurie ꝑtermiſſuꝫ
eſſe video. Nãq̃ oĩa in quib⁹ improbitatẽ
aliquã patimur/ in duo genera diuidũtur:
quoꝝ alterũ eſt qđ reſtitui nõ põt: alteꝝ qđ
põt. Sed in illo qđ reſtitui nõ põt/vindicte
ſolatiũ q̃ri ſolet. Quid eñ prodeſt qđ pcuſ/
ſus repercutis? Nũq̃d ꝑpterea aliq̃d qđ in
corpe leſum ẽ reſtituet̃ i integrũ? Sꝫ tumi/
dus anim⁹ talia fomẽta deſiderat: Sanum
aũt firmũq̃ iſta nõ iuuant: q̃n poti⁹ miſeri/
corditer pferendã alterius infirmitatẽ iudi/
cat q̃ alieno ſupplicio ſuaꝫ mitigandã que
nulla eſt. Neq̃ hic ea vindicta ꝓhibet̃/que
ad correctionẽ valet: etiã ipſa eñ ptinet ad
miſericordiã. Nec impedit illud ꝓpoſitũ q̃
quiſq̃ paratus eſt ab eo quem correctũ eſſe
vult plura pferre. Sꝫ huic vidicte referende
nõ eſt idoneus/ niſi q̃ odiũ q̃ ſolet flagrare
q̃ ſe vidicare deſiderãt/ dilectionis magni/
tudine ſuperauit. Nõ eñ metuendũ eſt ne
odiſſe paruulũ filiũ parẽtes videant̃ cũ ab
eis vapulat peccans ne peccet vlteri⁹/ ⁊ cer
te pfectio dilectionis ipſius dei patris imi/
tatione nobis ꝓponit̃/cũ in ſequẽtibus dr̃:
Diligite inimicos veſtros: benefacite his
q̃ oderunt vos: ⁊ orate ꝑ eis q̃ vos pſequũ/
tur: ⁊ tamen de ipſo dr̃ ꝑ prophetã: Quem Prouer.3.b.

eñ diligit dñs corripit: flagellat aūt omnē
Luce. 12. f. filiū quē recipit. Dic̄ ꝛ dñs: Seru⁹ q̄ neſcit
volūtatē dñi ſui ꝛ facit digna/ plagiſ vapu
labit paucis. Seruus aūt q̄ ſcit volūtatem
dñi ſui ꝛ faciēſ digna/ plag̃ vapulabit mul
tis. Nō ḡ q̄rit/ niſi vt ꝛ ille vindicet cui rex
ordine ptās data ē: ꝛ ea volūtate vindicet
q̄ pater in paruulū filiū/ quē ꝑ etatē odiſſe
nondū pōt. Hinc eñ aptiſſimū exemplū da
tur: quo ſatis appareat poſſe peccatū amo/
re poti⁹ vindicari q̄ impunitū relinqui/ vt
illū in quē vindicat nō pena miſerū/ ſ̄ corre
ctione beatū velit: paratus tamē ſi opus ſit
equo aīo plura tolerare ab eo illata quem
vult eē correctū: ſiue ī eū habeat ptātem co
ercēdi ſiue nō habeat. Magni aūt ꝛ ſcti vi/
ri qui iā optime ſcirēt mortē iſtā/ q̄ animaꝫ
diſſoluit a corpe/ nō eē formidādā: ſm eorū
tñ animā q̄ illū timerēt nōnulla pctā mor/
te punierūt: q̄ ꝛ viuentib⁹ vtilis metus in/
cuteref: ꝛ illis q̄ morte puniebanf/ non ipſa
mors noceret/ ſed pctm̄ qd̄ augeri poſſet ſi
viuerēt/ nō temere illi iudicabāt quib⁹ tale
3. Reg. 18. g. iudiciū donauerat deus. Inde eſt q̄ helias
et. 4. Reg. 1. multos morte afficit ꝛ ꝓpria manu et igne
diuinit⁹ impetrato: cū ꝛ alij multi magni ꝛ
diuini viri eodē ſpū ꝯſulendis reb⁹ hūanis
nō temere fecerunt. De quo helia cū exēplū
Luce. 9. g. dediſſēt diſcipuli dño/ cōmemorātes quid
ab eo factū ſit vt etiā ipſis daret poteſtatē/
petēdi de celo ignē ad ꝯſumēdos eos q̄ ſi/
bi hoſpitiū nō ꝑbuerāt: rephendit in eis dñs
nō exemplū ꝓphete ſcti/ ſ̄ ignorantiā vin/
dicādi q̄ adhuc erat in rudibus: aīaduertēs
eos nō amore correctionē/ ſꝫ in odio deſide
rare vindictam. Itaq̄ poſteaq̄ eos docuit
q̄d eſſet diligere ꝓximū tanq̄ ſeipſuꝫ: infu/
ſo etiā ſpūſancto quē decē diebus cōpletis
Act. 2. a. poſt aſcenſionē ſuā deſup vt ꝓmiſerat mi/
ſit: non defuerunt tales vindicte/ q̄uis mł
to rarius q̄ in veteri teſtamento. Ibi eñ
ex maiore parte ſeruiētes timore p̄mebanf:
hic aūt maxime dilectione liberi nutriebā/
Act. 5. a. b. tur. Nā ꝛ v̄bis apli petri ananias et vxor
eius: ſicut ī actib⁹ aploꝝ legim⁹: exanimes
ceciderūt: nec reſuſcitati ſunt/ ſꝫ ſepulti. Sꝫ
ſi huic libro heretici q̄ aduerſāf ꝛ veteri te/
ſtamēto nolūt credere: paulū aplm̄ quē no/
1. Cor. 5. b. biſcū legūt intueanf: dicētē de quodā pec/
catore quē tradidit ſathane in interitū car/
nis/ vt aīa ſalua ſit: Et ſi nolūt h̄ mortē in/
telligere: fortaſſe eñ incertum eſt quālibet
vindictā ꝑ ſathanā factaꝫ ab aplo fateanf:
qd̄ nō eā odio/ ſed amore feciſſe manifeſtat
illud adiectū: vt aīa ſalua ſit. Aut in illis li/
bris q̄bus ipſi magnā tribuūt auctoritatē

aīaduertāt qd̄ dicim⁹: vbi ſcriptū eſt aplm̄
thomā imp̄catū cuidam a q̄ palma ꝑcuſſus
eſſet/ atrociſſime mortis ſupplicū: aīaꝫ eius
tñ cōmēdat vt ī futuro et ſeculo parceretur:
cui⁹ a leone occiſi/ a cetero corpe diſcerptaꝫ
manū canis intulit mēſis in q̄b⁹ ꝯuiuabaf
aplſ. Cui ſcpture licet nob̄ nō credere: non
eñ ē ī catholico canone. Illi tñ eā ꝛ legūt ꝛ
tāq̄ icorruptiſſimā veriſſimāq̄ honorāt: q̄
aduerſus corpales vindictas q̄ ſūt in vete/
ri teſtamento/ neſcio q̄ cecitate acerrime ſe/
uiūt: q̄ aīo ꝛ q̄ diſtributioe tēpoꝝ facta ſint
oīno neſciētes. Tenebif ḡ in hoc iniuriaruꝫ
genere q̄ ꝑ vindictā luitur iſte a chriſtianis
modus: vt accepta iniuria nō ſurgat odiū/
ſed ī firmitatꝫ miſcōia parat⁹ ſit anim⁹ plu/
ra ꝑpeti: nec correctionē negligat q̄ vel cōſi
lio vel auctē vel ptāte vti pōt. Aliud iniu/ z
riarū gen⁹ eſt qd̄ in ītegrū reſtitui pōt. Cui⁹
due ſpēs: vna ad pecuniā: altera ad operaꝫ
ꝑtinet. Quapropf illi⁹ de tunice veſtimen/
to/ hui⁹ de angaria mille paſſuū ꝛ duū mi/
liū exēpla ſbiecta ſūt: q2 ꝛ reddi veſtimētū
pōt: ꝛ quē adiuueris opa/ pōt te etiā ipſe ſi
op⁹ fuerit adiuuare. Niſi forte ita poti⁹ di/
ſtinguēdū eſt: vt pri⁹ qd̄ poſitū eſt de ꝑcuſ/
ſa maxilla/ oīa ſignificet que ſic ingerunf
ab iprobis/ vt reſtitui nō poſſint niſi vindi/
cta. Secūdū qd̄ poſitū ē de veſtimēto/ oīa
ſignificet q̄ poſſūt reſtitui ſine vindicta: Et
ideo fortaſſe additū ē: q̄ voluerit tecū in iu/
dicio ꝯtēdere: quia qd̄ ꝑ iudiciū auferf non
ea vi putaf auferri cui vindicta debeatur.
Tertiū v̄o ex vtroq̄ ꝯfectū ſit/ vt ꝛ ſine vin
dicta/ ꝛ cū vīdicta poſſit reſtitui. Nā q̄ ope/
rā indebitā violēter exigere ſine vllo iudi/
cio: ſicut facit q̄ angariat hoīem improbe ꝛ
cogit ſe illicite adiuuari ab inuito: ꝛ penaꝫ
iprobitatꝫ pōt luere ꝛ operā reddere/ ſi hāc
ille repetat q̄ improbū ptulit. In his ḡ oīb⁹
generib⁹ iniuriaꝝ dñs docet patiētiſſimū ꝛ
miſericordiſſimū ad plura pferēda paratiſſi
mū animū chriſtiani eē oportere. Sed qm̄
parū ē nō nocere niſi etiā pſtes bñficiū q̄n/
tū potes: cōſequēter adiūgit ꝛ dicit: Omi
petēti te da: et q̄ voluerit mutuari a te/ ne
auerſatus fueris. Omni petēti inq̄t/ nō oīa
petēti: vt id des qd̄ dare honeſte ꝛ iuſte po
tes. Quid ſi eñ pecuniā petat/ q̄ inocentē
conef opprimere? Quid ſi poſtremo ſtuprū
petat? Sꝫ ne multa pſequar q̄ ſunt innume/
rabilia: id ꝓfecto dādū ē qd̄ nec tibi nec al/
teri noceat quantū ſciri aut credi ab homie
pōt: ꝛ cui iuſte negaueriſ qd̄ petit indicāda
ē ipa iuſticia/ vt nō eū inanē dimittas. Ita
omni petēti te dabis: q̄uis nō ſemꝑ id qd̄

petit dabis:ſed aliqñ melius aliqd dabis/
cũ petẽtẽ iniuſte correxeris. Qđ aũt ait: Qui
vult a te mutuari:ne auerſat⁹ fueris/ ad ani/
mã referendũ eſt: hilarẽ eñ datorẽ diligit
2.Cor.9.b. de⁹. Mutuat autẽ ois q̃ accipit/ etiã ſi nõ
ipſe ſoluturus eſt. Cũ eñ miſericordib⁹ de⁹
plura reſtituat/ ois q̃ bñficiũ pſtat fenerat.
Aut ſi nõ placet accipe mutuantẽ niſi eũ q̃
accipit redditurus: intelligendum eſt dñm
duo ipa genera pſtandi eſſe cõplexũ. Nãq̃
aut donam⁹ qđ dam⁹ beniuole: aut reddi/
Al.ꝯcõmen turo ꝯcõmodam⁹. Et plerũq̃ hoies q̃ ppo/
damus. ſito diuino premio donare parati ſunt: ad
dandũ qđ mutuũ petit pigri ſiũt: q̃ſi nihil
recepturi a deo:cuz rem q̃ dat/ ille q̃ accipit
exoluat. Recte itaq̃ ad hoc beneficij tribu/
endi genus nos diuina hortat auctoritas
dicẽs: Et q̃ voluerit a te mutuari/ ne auerſa/
tus fueris:id eſt ne ppterea voluntatẽ ali/
enes ab eo q̃ petit:q꞉ ꝛ pecunia tua vacuat:
ꝛ deus tibi non redditurus eſt cũ hõ reddi/
derit: Sed cũ id ex pcepto dei facis: apud
illum q̃ hec iubet infructuoſum eſſe nõ po/
A A teſt. Deinde adiũgit ꝛ dicit: Audiſtis q꞉ di/
Matt.5.h. ctũ eſt: Diliges proximũ tuũ/ ꝛ odieris ini/
micũ tuũ: Ego aũt dico vobis: diligite ini/
micos veſtros/ ꝛ benefacite his q̃ vos ode/
runt: ꝛ orate pro eis q̃ vos pſequunt: vt ſi/
tis filij patris veſtri q̃ in celis eſt: qui ſolem
ſuum oriri iubet ſup bonos ꝛ malos: ꝛ plu/
it ſuper iuſtos ꝛ iniuſtos. Si eñ dilexeritis
eos q̃ vos diligũt/ quã mercedẽ habebitis?
Nõne ꝛ publicani h faciũt? Et ſi ſalutaue/
ritis fratres veſtros tñ/ qd amplius faci/
tis? Nõne ꝛ ethnici h faciũt? Eſtote ḡ vos
perfecti ſicut et pater veſter qui in celis eſt
perfectus eſt. Sine iſta dilectione/ qua etiã
inimicos et pſecutores nros diligere iube/
mur/ ea q̃ ſuperius dicta ſunt implere quis
põt? Perfectio aũt miſericordie/ q̃ plurimũ
aie laboranti ꝯſulit/ vltra dilectionẽ inimici
porrigi non põt: ꝛ ideo ſic claudit: Eſtote ḡ
vos pfecti ſicut ꝛ pr veſter q̃ in celis eſt pfe/
ctus ẽ: Ita tñ vt de⁹ intelligat pfectus tãq̃
de⁹: ꝛ aia pfecta tãq̃ aia. Gradũ tñ eſſe ali/
quẽ in phariſeorũ iuſticia q̃ ad legẽ veterẽ
ptinet/ hinc intelligit q̃ multi homines eos
etiã a qb⁹ diligunt oderũt: ſic luxurioſi fi/
lij parentes coercitores luxurie ſue. Aſcen/
dit ḡ aliquẽ gradũ q̃ proximum diligit/ q̃uis
adhuc oderit inimicũ. Eius autẽ imperio q̃
venit legẽ iplere nõ ſoluere/ pficiet beniuo/
lẽtiã ꝛ benignitatẽ/ cum eã vſq̃ ad inimici
dilectionez pduxerit. Nã ille gradus q̃uis
nõnullis ſit tam paruus/ ẽ tñ vt cũ publi/
canis etiã poſſit eẽ cõmunis: Nec qđ in le/
ge dictũ ẽ: Oderis inimicũ tuũ: vox iubẽtis
iuſto accipiẽda eſt/ ſed pmittentis infirmo.
Orit hic ſane nullo mõ diſſimulãda q̃ſtio: Queſtio.
qđ huic pcepto dñi/ q̃ nos hortat diligere
inimicos nros: ꝛ benefacere his q̃ nos ode/
rũt/ ꝛ orare p his q̃ nos pſequunt/ mlte alie
ſcripturarũ ptes min⁹ diligẽter ꝛ ſobrie ꝯſi/
derãtib⁹ vident aduerſe: q꞉ ꝛ i pphetis in/
ueniunt multe interptatiões aduerſus ini/
micos q̃ maledictiões putant: ſicuti ẽ illud:
Fiat mẽſa eorũ in laqueũ: ꝛ cetera q̃ ibi di/ Pſ.68.
cunt: Et illđ: Fiãt filij ei⁹ pupilli: ꝛ vxor ei⁹ Pſ.108.
vidua: ꝛ alia q̃ vel ſupra vel ifra i eodẽ pſal
mo in pſonã iude p pphetã dicunt. Multa
alia vſq̃q̃ i ſcpturis reperiunt: q̃ videant
eẽ ꝯtraria/ ꝛ huic pcepto dñi/ ꝛ illi aplico q̃
ait: Bñdicite/ ꝛ nolite maledicere: cum ꝛ de Roma.12.c.
dño ſcriptum ſit/ q̃ maledixerit ciuitatib⁹ q̃ Matth.11.c.
vbã ei⁹ nõ acceperũt: Et memorat⁹ apls de 2.timoth.4.c.
q̃dã ita dixerit: Reddet illi dñs ſm opa illi/
us. Sz hec facile ſoluunt: q꞉ ꝛ ppheta p im Solutio.
pcationẽ qđ eẽt futurũ cecinit/ nõ optãtis
voto ſz ſpũ preuidẽtis: ita ꝛ dñs/ ita ꝛ apls:
q̃q̃ in hoꝝ etiã vbis nõ h inuenit q̃ opta/
uerint/ ſ; qđ pdixerint. Nõ eñ cũ ait dñs:
Ve tibi capharnaũ/ aliud ſonat niſi aliqd
ei male euẽturꝝ merito infidelitatis: qđ futurꝝ
dñs nõ maliuolẽtia optabat/ ſz diuinitate
cernebat. Et apls: non ait/ reddat: ſ; reddet
illi dñs iuxta opa ei⁹: qđ vbũ pnũciãtis ẽ/
nõ imprecãtis. Sic ꝛ de illa hypocriſi iude/
orũ: q̃ dictũ ẽ: cui euerſionez iminere cerne/
bat/ dixit: Percutiet te de⁹ paries dealbate. Act.23.b.
Prophete aũt maxie ſolẽt figura impcãtis
futura pdicere: ſicut figura pteriti tpis ea q̃
vẽtura erãt ſepe cecinerũt: ſic ẽ illđ: Qua/ Pſ.2.
re fremuerũt gẽtes: ꝛ pli meditati ſunt in/
ania? Nõ eñ dixit/ q̃re fremẽt gẽtes/ ꝛ ppli
meditabũt inania: cũ ea nõ q̃ſi iã tranſacta
meminiſſet/ ſ; vẽtura pſpiceret. Tale etiam
illud ẽ: Diuiſerũt ſibi veſtimẽta mea/ ꝛ ſup Pſ.21.
veſtẽ meã miſerũt ſortẽ: ꝛ hic eñ non dixit:
diuidẽt ſibi veſtimẽta mea/ ꝛ ſup veſtẽ meã
mittẽt ſortẽ. Nec tñ de his vbis q̃ſq̃ calũ/
niat: niſi q̃ nõ ſentit varietatẽ iſtã figurarũ
in loquẽdo nihil vitati rerũ minuere/ ꝛ plu
rimũ afferre affectib⁹ animoꝝ. Sz illud ma
gis vrget iſtaz q̃ſtionẽ qđ dicit apls iohẽs:
Si q̃s ſcit peccare fratrẽ ſuũ/ peccatũ nõ ad B B
mortẽ poſtulabit: et dabit illi dñs vitã qui 1.Joh.5.c.
peccat nõ ad mortẽ: Eſt aũt pctm ad mortẽ
nõ pro illo dico vt roget. Aperte eñ oñdit
eſſe quoſdã fratres p quib⁹ orare nõ nobis
pcipit: cũ de⁹ etiã p pſecutorib⁹ noſtris ora
re nos iubeat. Nec iſta queſtio ſolui põt/ ni Matth.5.g.
ſi fateamur eẽ aliq̃ pctã in frib⁹/ q̃ inimicoꝝ

ꝑſecutione grauiora ſint. Frēs aūt chriſtia/
nos ſignificari/multis diuinaꝝ ſcripturaꝝ
documētis ꝓbari pōt. Manifeſtiſſimū tn̄ il/
1.Cor.7.c. lud ē qd̄ apl's ita ponit: Sāctificatus ē eñ
vir infidelis in vxore: ⁊ ſctificata eſt mulier
infidelis i fratre. Nō eñ addidit/ nro: ſ3 ma
nifeſtū exiſtimauit: cū fratris noīe chriſtia/
nū intelligi voluit q̄ infidelē haberet vxo/
rē. Et ideo paulopoſt dicit: Q̄ ſi infidelis
diſcedit/ diſcedat: Nō eñ ſeruituti ſubiect⁹ ē
1. Retract. ca.19.d. frater vel ſoror in hmōi. Pctm̄ ḡ fratris ad
mortē puto eē/ cū poſt agnitionē dei p gr̄az
dn̄i nr̄i ieſu chriſti qſq̄ oppugnat fraťnita/
tē: ⁊ aduerſus ipſā gr̄am q̄ recōciliat⁹ ē deo
inuidētię facibus agitať. Pctm̄ autē nō ad
mortē ē/ ſi qſq̄ nō amorē a fratre alienaue/
rit/ ſ3 officia fraťnitati debita p aliquā infir/
mitatē animi non exhibuerit. Quapropť ⁊
Luce.23.e. dn̄s in cruce ait: Pater ignoſce illis/ q2 ne/
ſciūt qd faciūt: Nōdū eñ grę ſpūſſcti ꝑtici/
pes facti/ ſocietatē ſctē fraternitatis inierāt.
Act.7.g. Et btūs ſtephan⁹ i actib⁹ aploꝝ orat ꝓ eis
a quib⁹ lapidať: q2 nondū chriſto credide/
rāt: neq̄ aduerſus illā cōmunē gr̄am dimi/
cabāt. Et apl's paulus: ꝓpterea credo non
orat ꝓ alexādro/ q2 iā frať erat/ ⁊ ad mortē
id ē inuidię facibus fraternitatē oppugnan/
do peccauerat. Pro his aūt q̄ non abrupe/
rāt amorē ad mortē/ ſ3 timori ſuccubuerūt
2.timoth.4.c. orat vt eis ignoſcať. Sic eñ dic: Alexāder
erarius multa mala mihi oſtēdit: reddet illi
dn̄s ſm op2 ei⁹: quē et tu deuita: valde eñ
reſtitit nr̄is ſermonib⁹. Deinde ſubiūgit ꝓ
qbus orat/ ita dicēs: In pͥma mea defēſio/
ne nemo mihi affuit/ ſ3 oēs me dereliq̄rūt:
nō illis iputeť. Iſta differētia pctōꝝ iudā
tradentē a petro negāte diſtinguit: non q2
pęnitēti nō ſit ignoſcēdū/ ne contra illā ſen
Matth.18.c. tentiā dn̄i veniam⁹ qua p̄cępit ſemꝑ igno/
ſcendū eſſe fratri petenti vt ſibi frater igno
ſcat: ſ3 q2 illi⁹ peccati tāta labes eſt: vt dep̄/
cādi humilitatē ſubire nō poſſit: etiā ſi pec/
catū ſuū mala ꝯſciētia ⁊ agnoſcere ⁊ enūci/
Matth.27.a. are cogať. Cū eñ dixiſſet iudas: Peccaui
qd̄ tradideri ſāguinē iuſtū: facili⁹ tn̄ deſpe/
ratione cucurrit ad laqueum q̄3 humilitate
veniā dep̄catus eſt. Quapropter multū in/
tereſt q̄li pęnitētię ignoſcat de⁹. Multi eñ
multo citius ſe fateńť peccaſſe: atq̄ ita ſibi
ſuccenſent vt vehemēter ſe peccaſſe nollēt:
ſ3 tn̄ aim ad hūiliandū ⁊ obtēperandu3 cor
implorādāq̄ veniā nō deponūt: Quā mē/
tis affectionē ꝓpter pcti magnitudinē iam
de dānatione illos habere credēdū ē. Et h̄
eſt fortaſſe peccare in ſpm̄ ſanctū/ id eſt per
maliciā ⁊ inuidiā fraternā oppugnare cha/
ritatē poſt acceptā gr̄am ſpūſſancti: qd̄ pec/ Matth.12.d.
catu3 dn̄s neq̄ hic neq̄ in futuro ſęculo di/
mitti dicit. Vñ q̄ri pōt: vtrū in ſpm̄ſctm̄ iu/ C.C.
dęi peccauerint quando dixerūt q̄ i beelzę/
bub principe dęmonioꝝ dęmonia dn̄s ex/ Matth.12.d.
pelleret: vtrum hoc in ipm dn̄m dictū acci/
piamuſ: q2 de ſe dicit alio loco: Si eñ patrē Matth.10.c.
familias beelzębub vocauerūt: quāto ma/
gis domeſticos ei⁹? An qm̄ de magna inui/
dētia dixerunt/ ingrati tā p̄ſentibus benefi/
cijs/ q̄uiſ nondū chriſtiani fuerint: tn̄ ꝓpter
ipſā euidētię magnitudinē in ſpm̄ſctm̄ pec/
caſſe credēdi ſunt? Nō eñ hoc colligitur de
verbis dn̄i. Quis eñ in eodē loco dixerit:
Quicūq̄ eñ dixerit v̄bū nequā i filiū hoīs Matth.12.c.
remitteť ei: q̄ aūt dixerit aduerſuſ ſpm̄ſctm̄/
non remitteť ei/ neq̄ i hoc ſęculo/ neq̄ in fu
turo: tn̄ videri poteſt ad hoc eos monuiſſe:
vt accedāt ad gratiā/ et poſt acceptā gratiā
non ita peccēt vt tūc peccauerūt. Nunc eñ
in filiū hoīs dixerūt verbū nequā: ⁊ poteſt
eiſ dimitti ſi ꝯuerſi fuerint ⁊ ei crediderint ⁊
ſpm̄ſctm̄ accęperit: q̄ accępto ſi fraternitati
inuidere/ ⁊ gr̄am quā accęperant oppugna
re voluerint/ nō eis dimitti neq̄ in hoc ſęcu
lo neq̄ in futuro. Nā ſi eos ſic haberet con/
dēnatos vt nullā ſpem illis reliquiſſet: non
adhuc monendos iudicaret/ cū addidit di/
cēs: Aut facite arborē bonā ⁊ fructum eius Matth.12.c.
bonū: aut facite arborē malam et fructum
eius malū. Sic itaq̄ accipiať diligēdos ini
micos eſſe/ ⁊ benefaciēdū his q̄ noſ oderūt:
⁊ orandū ꝓ his qui nos ꝑſequunť: vt ꝓ q̄/
buſdā etiam fratrū pctis intelligať nō p̄cę/
ptū eſſe vt oremus: ne p imperitiā noſtram
diuina ſcriptura/ qd̄ fieri non pōt/ a ſe diſſē/
tire videať. S3 vtrū ſic ꝓ q̄buſdā nō ē orā/
dū/ ita etiā contra aliq̄s orandū ſit/ nondū
ſatis apparet. Generaliť eñ dictū ē: Bñdici/ Roma.12.b.
te ⁊ nolite maledicere: Et illō: Nemini ma/
lū ꝓ malo reddētes. Pro q̄ aūt nō oras/ nō
etiā cōtra illū oras: potes eñ videre certa3
ei⁹ pęnā/ ⁊ penituſ deſperatā ſalutē: ⁊ nō q2
odiſti eū/ ideo ꝓ illo nō oras: ſ3 q2 ſentis ni
hil te poſſe ꝓficere: ⁊ orationē tuā nō vis re
pelli a iuſtiſſimo iudice. S3 q̄d agimus de
his cōtra q̄s oratū a ſctis accipim⁹/ non vt
corrigańť: nā h̄ mō poti⁹ ꝓ ipſis oratū ē/ ſ3
ad illā vltimā dānationē: nō ſicut ꝯtra dn̄i
traditorē p ꝓphā3: nā illa/ vt dictū ē/ p̄dica/
tio futuroꝝ/ non optatio ſupplicij fuit: Nec
ſicut aplo contra alexandrū: nā ⁊ inde ſatis
dictū eſt: ſ3 ſicut in apocalypſi iohānis legi Apoc.6.c.
mus martyres orare vt vindiceńť: cum ille
prim⁹ martyr vt lapidatorib⁹ ſuis ignoſce/
reť/ orauerit. S3 hinc non oportet moueri.

Quis eñi audeat affirmare cũ illi ſancti cã/
didati ſe vindicari petierit/vtrũ ꝯtra ipſos
hoies/an ꝯtra regnũ peccati petierint? Nã
ipſa eſt plena ⁊ ſincera iuſticię et miſericor/
dię vindicta martyrũ/vt euertat regnũ pec
cati:q̃ regnãte tãta perpeſſi ſunt. Ad cuius
Roma. 6.b. euerſionẽ nititur apl's dicens: Nõ ğ regnet
peccatũ in veſtro mortali corpore. Deſtru/
tur aũt ⁊ euertit peccati regnũ: partim cor/
rectiõe hoim vt caro ſpũi ſubijciat: partim
dãnatione perſeuerantiũ in pctõ: vt ita iu
ſticia ordinent/vt iuſtis cũ chriſto regnãti/
bus/ moleſti eſſe nõ poſſint. Intuere aplm
paulũ: nõne tibi videt in ſeipſo ſtephanum
1.Cor. 9.d. martyrez vindicare cũ dicit: Nõ ſic pugno
tanq̃ aerẽ cędẽs/ſed caſtigo corpus meũ ⁊
ſeruituti ſubijcio? Nã hoc in ſe vtiq̃ ꝯter/
nebat ⁊ debilitabat et victũ ordinabat/ vñ
ſtephanũ cęteroſq̃ chriſtianos fuerat pſe/
cutus. Quis ergo conuicit martyres ſctõs
nõ talẽ ſuã vindictã a dño eẽ depcatos/ cũ
etiã finẽ hui⁹ ſęculi in q̃ tãta exitia ptulerũt
ad ſuam vindictã potuerũt libẽter optare?
Nõ qui orãt/⁊ p inimicis ſuis orãt q̃ ſana/
biles ſunt: ⁊ contra illos non orãt qui inſa/
biles eſſe voluerũt: q̃ de⁹ q̃ puniẽdo illos
nõ eſt maliuolus tortor/ſʒ iuſtiſſimus ordi/
nator. Sine vlla ergo dubitatione diliga/
mus inimicos nros: bñfaciam⁹ his q̃ ode/
runt nos: ⁊ orem⁹ pro eis q̃ nos pſequunt.
DD Qđ aũt ꝯſequẽter poſitũ ẽ: Ut ſitis filij pa
tris veſtri q̃ in cęlis eſt/ex illa regula intelli
Joh.1.b. gendũ eſt q̃ ⁊ iohãnes dicit: Dedit illis po/
teſtatez filios dei fieri. Unus eñi naturalit
fili⁹ eſt q̃ neſcit oino peccare: Nos aũt po/
teſtate accępta efficimur filij inquantũ ea q̃
ab illo pcipiunt implemus. Uñ ⁊ aplica di/
Roma.8.c. ſciplina adoptionẽ appellat/q̃ in ęternã hę
reditatẽ vocamur: vt cohęredes chriſti eſſe
poſſim⁹. Filij q̃ efficimur regeneratione ſpi/
rituali: ⁊ adoptamur i regnũ dei: nõ tanq̃ ali
eni/ſʒ tanq̃ ab illo facti ⁊ creati/ hoc eſt ꝯdi/
ti: vt vnũ bñficiũ ſit q̃ nos fecit eſſe p oipo/
tentiã ſuã cũ añ nihil eſſemus: alterũ q̃ ad/
optauit: vt cũ eo tanq̃ filij vita ęterna pro
noſtra participatione frueremur. Itaq̃ nõ
ait: facite iſta q̃ eſtis filij/ſʒ facite iſta vt ſi/
tis filij. Cum aũt ad hoc nos vocat per ipm
vnigenituʒ/ad ſimilitudinẽ ſuã nos vocat.
Ille eñi: ſicut cõſequẽter dicit: ſolẽ ſuũ oriri
facit ſup bonos ⁊ malos: ⁊ pluit ſup iuſtos
⁊ iniuſtos. Siue ſolẽ ſuũ non iſtum carneis
oculis viſibilẽ accipias: ſed illã ſapiẽtiã de
Sap.7.d. qua dicit: Cãdor eſt eñi lucis ęternę: De q̃
itẽ dicit: Ortus ẽ mihi iuſticię ſol: Et iterũ:
Malach.4.a. Uobis aũt q̃ timet nomẽ dñi/orit ſol iu/
ſticię: vt etiã pluuiã accipiat irrigationem
doctrinę veritatis: q̃ ⁊ bonis et malis ap/
paruit: ⁊ bonis et malis euangelizatus eſt
chriſtus. Siue iſtũ ſolẽ mauis accipere non
ſolũ hoim/ſed etiã pecorũ corporeis oculis
ꝓlatũ: ⁊ iſtã pluuiã qua fructus gignunt/q̃
ad refectionẽ corpis dati ſũt: Qđ ꝓbabilit
itelligi exiſtimo: vt ille ſol ſpiritalis nõ ori/
atur/niſi bonis ⁊ ſctis: quia ⁊ hoc ipſum eſt
qđ plangũt iniqui in illo libro qui ſapiẽtia
ſalomonis iſcribit: Et ſol nõ ẽ ortus nob: Sap. 5.a.
Et illa pluuia ſpirital' nõ irrigat niſi bonos:
q̃ malos ſignificabat vinea: de q̃ dictũ eſt:
Mãdabo nubibus meis ne pluant ſup eã. Eſa.5.b.
Sʒ ſiue illud/ ſiue h̃ intelligas/ magna dei
bonitate fit/ q̃ nobis imitãda pcipit: ſi filij
dei eſſe volum⁹. Quantũ eñi huius vitę ſo/
laciũ afferat lux iſta viſibilis/et pluuia cor/
poralis/quis tã ingratus eſt vt nõ ſentiat?
Qđ ſolaciũ videmus ⁊ iuſtis in hac vita et
peccatoribus cõmuniter exhiberi. Nõ autẽ
ait: qui facit ſolem oriri ſuper bonos ⁊ ma/
los: ſed addidit ſuũ/ id ẽ quẽ ipſe fecit atq̃
ꝯſtituit: ⁊ a nullo aliq̃d ſumpſit vt faceret:
Sicut i geneſi de olbus luminaribus ſcri/
bitur: qui ꝓprie põt dicere ſua eſſe oia q̃ de
nihilo creauit: vt hinc admoneremur/ q̃nta
liberalitate inimicis noſtris ex pręcepto ei⁹
pręſtare debeamus: quę nos non creauim⁹
ſed muneribus eius accępimus. Quis aũt
poteſt vel parat⁹ eſſe ab infirmis iniurias
ſuſtinere quantũ eoꝝ ſaluti ꝓdeſt: et malle
ſe amplius iniquitatis alienę perpeti q̃ id
qđ perpeſſus eſt reddere: Omni petẽti a ſe
aliquid/vł id qđ petit ſi habet/ ⁊ ſi recte da
ri poteſt/vel conſiliũ bonũ vel beniuolum
dare animuʒ: nec ſe auertere ab eo qui mu/
tuari cupit: diligere inimicos: bñfacere his
qui ſe oderunt: orare pro eis q̃ ſe perſequũ/
tur. Quis ergo hęc facit/niſi plene perfecte
q̃ miſericors? Quo vno conſilio miſeria
deuitat opitulante illo qui ait: Miſericor/ Oſee.6.b.
diam volo magis q̃ ſacrificiũ. Beati ergo Matth.9.b.
miſericordes: quia ipſoꝝ miſerebit de⁹. Sʒ
iam cõmode fieri puto/vt hic lector tam lõ/
go volumine fatigatus reſpiret aliquantu/
lum: et ad cętera reficiat in alio libro conſi/
deranda.

Sancti auguſtini hipponenſis epi/de
ſermone dñi in mõte/liber prim⁹ explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epi/liber ſecundus de ſermone
domini in mōte/incipit:

A M Iſericordiā
vſq3 ad cui⁹ tractationē li/
ber primus terminū accę/
pit/ſequit cordis munda/
tio/ vñ iſte ſumit exordiū:
Cordis aūt mūdatio ē tā/
q3 oculus quo videt de⁹/cui⁹ ſimplicis ha/
bēdi tanta cura eſſe oportet/ quantā ei⁹ rei
dignitas flagitat/quę tali oculo cōſpici po
teſt. Huic aūt oculo magna ex parte mūda/
to difficile eſt nō ſurripere ſordes aliquas
de his reb⁹/q̄ ipſas noſtras bonas actiōes
comitari ſolet: veluti laus eſt hūana. Si q̄/
dē nō recte viuere/ pniſioſum eſt: recte autē
viuere/ ⁊ nolle laudari/ qd eſt aliud q3 ini/
micū eſſe reb⁹ hūanis: quę vtiq3 tāto ſūt mi
ſeriores/ q̄nto min⁹ placet recta vita hoim.
Si ergo inter quos viuis te recte viuentem
nō laudauerint, illi in errore ſūt: ſi aūt lau/
dauerint tu i piculo: Niſi tā ſimplex cor ha/
bueris et mundū/ vt ea q̄ recte facis nō p/
pter laudes hoim facias: magiſq3 illis recte
laudātib⁹ gratuleris/ qb⁹ id qḋ bonū ē pla/
cet q3 tibi: niſi q2 recte viuis/ etiam ſi nemo
laudaret: ipſamq3 laudē tuam tūc itelligas
vtilē eſſe laudātib⁹/ ſi nō teipſū l tua bona
vita: ſed deū honorēt/ cui⁹ ſanctiſſimū tem/
plū eſt q̄ſq̄s viuit bene/ vt illud impleat qḋ
Ps. 33. ait dauid: In dño laudabit aia mea: audi/
ant māſueti ⁊ letent. Pertinet ergo ad ocu/
lū mundū nō intueri in recte faciendo lau/
des hoim/ et ad eas referre qḋ recte facis:
.i. ppterea recte facere aliq̄d/ vt hoīb⁹ pla/
ceas: Sic eñ etiā ſimulare bonū3 libebit/ ſi
non attēdit niſi vt hō laudet: q̄ qm̄ videre
cor nō poteſt/ pōt etiā falſa laudare. Qḋ q̄
faciūt/ id eſt q̄ bonitatē ſimulāt/ duplici cor
de ſūt. Nō ergo habet ſimplex cor/ id ē mū/
dū cor/ niſi q̄ tranſcendit hūanas laudes: ⁊
illū ſolū3 intuet/ cū recte viuit: et ei placere
nitit/ qui conſciētię ſolus inſpector eſt: De
cui⁹ ꝯſciētię puritate q̄cq̄d pcedit/ tanto eſt
laudabili⁹/ q̄nto hūanas laudes nō deſide/
Math. 6. a. rat. Cauete ergo inq̄t facere iuſticiā veſtrā
corā hoībus/ vt videamini ab eis: id eſt ca/
uete hoc aio iuſte viuere/ ⁊ ibi cōſtituere bo
nū veſtrū3/ vt vos videāt hoies: Alioquin
mercedē nō habebitis: et reliqua. Nō ſi ab
hoībus videamini: ſ3 ſi ppterea iuſte viua/
tis/ vt ab hoīb⁹ videamini: Nā vbi erit/ qḋ
i pncipio ſermonis hui⁹ dictū eſt: Vos eſtis
lux mundi: nō pōt ciuitas abſcondi ſupra
montem poſita: ⁊ reliqua vſq3 ad id quod
ait: vt videāt opa veſtra bona. Sed nō ibi
cōſtituit finē: Addidit eñ/ et glīficent patrē
veſtrū qui in cęlis eſt: Hic autē/ q2 h̄ repre/
hendit ſi ibi ſit finis recte factorū3: id eſt ſi
ppterea recte faciamus/ vt tm̄ videamur
ab hoib⁹/ poſteaq3 dixit: Cauete facere iu/
ſticiā veſtrā corā hoibus vt videamini ab
eis/ nihil addidit: In quo apparet nō h̄ eū
phibuiſſe vt recte fiat cora3 hoibus: ſed ne
ideo forte recte fiat corā hoibus/ vt videa/
mur ab eis/ id eſt vt hoc intueamur: et ibi fi
nē noſtri ppoſiti collocem⁹. Nā et apls di/
cit: Si adhuc hoib⁹ placerē/ chriſti ſeru⁹ nō Gal. 1. b.
eſſem: Cū alio loco dicat: Placete oib⁹ per 1. Cor. 10. g.
oia/ ſicut ⁊ ego oib⁹ p oia placeo. Qḋ qui B
nō intelligūt contrariū putant: cū ille ſe di/
xerit nō placere hoibus: q2 nō ideo recte fa
ciebat vt placeret hoibus/ ſed vt deo/ ad ei
ius amorē corda hoim volebat conuertere
eo ipſo quo placebat hoibus. Itaq3 et non
ſe placere hoibus recte dicebat: q2 i eoipſo
vt deo placeret ituebat: et placēdū eſſe hoi/
b⁹ recte p̄cipiebat/ vt non h̄ appeteret tāq3
merces recte factoꝝ: ſed q2 deo placere non
poſſet q̄ non ſe his quos ſaluos fieri velit
p̄buerit imitandū: imitari autē illū qui ſibi
nō placuerit/ nullo pacto q̄ſq3 pōt. Sicut er
go nō abſurde loqueret/ qui diceret in hac
opere qua nauē quęro: nō nauē quęro/ ſed
patria3: ſic apls cōuenienter diceret in hac
opera/ qua hoibus placeo: non hoibus/ ſed
deo placeo: q2 nō hoc appeto/ ſed ad id re/
fero/ vt me imitēt q̄s ſaluos fieri volo. Si/
cut dicit de oblatione q̄ fit i ſanctos: Nō q2 Phil. 4. c.
quęro datū/ ſed requiro fructu3/ id eſt q̄ q̄/
ro datū veſtrū/ nō hoc quęro/ ſed fructū ve/
ſtrū: Hoc eñ indicio apparere poterat/ q̄n/
tū pfeciſſent i deū cū id libenter offerrēt/ qḋ
nō ppter gaudiū de munerib⁹/ ſ3 ppter cō/
muniōnē charitatiſ ab eis quęrebat. Quā/
q3 et cū addidit et dicit: Alioquin mercedē
nō habebitis apud patrē veſtrū q̄ i cęlis ē/
nihil aliud demonſtrat/ niſi id nos cauere
oportere/ ne humanā laudē p noſtrorū ope
rū mercede q̄ram⁹: id eſt eo nos beatos effi
ci arbitremur. Cū ergo facis elemoſynā/ no
li tuba canere: et reliqua: Noli inquit velle
innoteſcere/ vt hypocritę: Manifeſtū ē eñ
hypocritas nō qḋ oclis prętendūt hoim/ id
etiā corde geſtare. Sūt aūt hypocritę ſimu/
latores/ tāq3 pnūciatores pſonaꝝ alienaꝝ:
ſicut in theatricis fabulis: Nō eñ qui agit
partes agamēnonis i tragędia (verbi grā)
ſiue alicui⁹ alteri⁹/ ad hiſtoriā vel fabulam

518

ꝗ agiť ꝑtinētis/vere ipſe eſt/ſed ſimulat eū
et hypocrita diciť. Sic in eccleſijs/vel in oī
vita hūana qſqꝫ ſe vult videri qꝺ nō ē/hy/
pocrita ē: Simulat eñ iuſtū ē non exhibet:
qꝛ totū fructū ī laude hoīm ponit: quā poſ/
ſunt etiā ſimulātes percipe dū fallūt eos q/
bꝰ videť boni q ab eis ꝗ laudanť: Sꝫ tales
ab iſpectore cordis deo mercedē nō capiūt/
niſi fallacię ſuppliciū. Ab hoībꝰ aūt inqt ꝑ/
cepeꝛt mercedē ſuā. Rectiſſimeqꝫ de his di/
cit: Recedite a me operarij doloſi: nomen
meū habuiſtis/ꝫ opa mea nō feciſtis. Illi ꝗ
ꝑceperūt mercedē ſuā/q nō ob aliud elemo
ſynā faciūt/niſi vt glificenť ab hoībꝰ: non ſi
glificenť ab hoībꝰ/ſed ſi ideo faciūt/vt glo/
rificenť: ſicut ſuperiꝰ tractatū eſt: Laus eñ
hūana nō appeti a recte faciēte/ꝫ ſequi de/
bet recte faciētē: vt illi ꝓficiāt q etiā imita/
ri poſſūt qꝺ laudāt: nō vt ħ putat aliqd eoſ
C ſibi ꝓdeſſe quē laudāt. Te aūt faciēte ele/
moſynā/neſciat ſiniſtra tua qd faciat dexte
ra tua ⁊ reliq̄. Si ītellexeriſ ſiniſtrā infideles
dici/videbiť nllā eē culpa placere fidelibus
velle: cū ꝓrſus nihilominꝰ ī qrūlibet hoīm
laudē fructū ⁊ finē boni opis ꝯſtituere ꝓhi/
beamur. Qꝺ aūt ad id ꝑtinet vt te imitēť/
qbꝰ recte facta tua placuerit: nō tm̄ fidelibꝰ/
ꝫ etiā infidelibꝰ exhibendū ē/vt laudandis
bonis opibus noſtris deū honorēt ⁊ veni/
ant ad ſalutē. Si aūt ſiniſtrā inimicū puta/
ueris/vt neſciat inimicꝰ tuus cū elemoſynā
facis: cur ipſe dñs inimicis iudęis circūſtā/
tibꝰ miſericorditer ſanauit hoīes? Cur apl's
Act.3.a. petrus ſanato eo quē ad portā ſpecioſam
debilē miſeratꝰ eſt/etiā iras inimicorū in ſe
atqꝫ ī alios chriſti diſcipulos ꝑtulit? Dein/
de ſi nō oportet ſcire inimicū cū elemoſynā
facimus: quō cū ipſo inimico faciemus vt
Prouer.25.c. Roma.12.d. illud impleamꝰ ꝓceptū: Si eſurierit inimicꝰ
tuꝰ/ciba illuꝫ: ſi ſitierit/potū da illi? Tertia
ſolet eē carnaliū opinio/tā abſurda et ridē/
da/vt nō eā cōmemorarē niſi expꝫtus eſſem
nō paucos eo errore detineri: q dicunt ſini/
ſtrę noīe vxorē ſignificari. Ut qm̄ ī re fami/
liari tenaciores pecuniaꝝ ſolēt eē feminę/
lateat eas cū aliqd miſericorditer viri earū
egenis impendūt ꝓpter domeſticas lites:
Quaſi vero ſoli viri chriſtiani ſint: et non ħ
preceptū etiā feminis datū ſit. Cui ergo ſi/
niſtrę iubeť femina occultare opꝰ miſericor
dię ſuę? An etiā vir ſiniſtra erit feminę: qꝺ
abſurdiſſime dꝛ? Aut ſi qſpiā putat īuicē ſi/
bi ſiniſtras eſſe/ſi ab altero ita erogeť aliqd
de re familiari vt ſit ꝯtra alteriꝰ voluntatē:
nō erit chriſtianū tale cōiugiū. Sed neceſſe
eſt/vt quiſqꝫ eoꝝ elemoſynā facere volu/
erit ex precepto dei: quēcūqꝫ aduerſū habu/
erit inimicꝰ ſit precepto dei: et ideo inter fi/
deles deputeť. Preceptū ē aūt de talibꝰ/vt
bona ſua cōuerſatiōe ac moribus lucrifaci
at vxorē maritꝰ fidelis/vel maritū mulier
fidelis: Quapropter nō ſibi debēt occulta/
re bona opa ſua/quibꝰ inuitādi ſūt abinui/
cem vt alter alterum poſſit ad chriſtianę fi/
dei cōmunionē inuitare: Nec furta faciēda
ſunt/vt ꝓmereať deꝰ. Qꝫ ſi occultandū eſt
aliqd qꝫdiu alteriꝰ infirmitas ęquo aīo/ad
id nō pōt ſuſtinere/qꝺ tamē iniuſte/atqꝫ il/
licite fit/nō tñ ipſam nūc ſiniſtrā ſignificari
totiꝰ capli ꝯſideratiōe facile apparet: in q
ſimul inueniet quā ſiniſtrā vocet: Cauete ī/
quit facere iuſticiam veſtrā coram homini/
bus: Et reliqua. Generaliter hic iuſticiam
nominauit: deinde partiliter exequitur. Eſt
eñ pars aliqua iuſticię opꝰ/qꝺ per elemo/
ſynā fit: et iō cōnectit dicēdo: Cū ꝗ facis ele
moſynā/noli tuba canere: Et reliq̄. Ad ħ re/
ſpicit/qꝺ ſupꝛꝰ ait: Cauete facere iuſticiam
veſtrā corā hoībꝰ: Et reliq̄. Qꝺ aūt ſequitur:
Amē dico vob/ꝑcepeꝛt mercedē ſuā: ad il/
lud reſpicit qꝺ ſup̄ poſuit: Alioqn mercedē
nō habebitiſ apud patrē vrm̄ q in cęlis eſt.
Deinde ſequiť: Te aūt faciēte elemoſynā:
Cū aūt dicit: Te aūt faciēte/quid aliud di/
cit qꝫ non quō illi? Quid ꝗ mihi iubet: Te
aūt faciente inquit elemoſynā/ neſciat ſini/
ſtra tua qd faciat dextera tua? Ergo illi ſic
faciūt/vt ſciat ſiniſtra eorū quid faciat de/
xtera eoꝝ. Qꝺ ergo in illis culpatū eſt/ hoc
tu facere vetaris: In illis aūt hoc culpatuꝫ
eſt/qꝛ ita faciunt vt laudes hoīm quęrant.
Quapropter nihil cōſequētiꝰ ſiniſtra vide/
tur ſignificare qꝫ ipſā delectationē laudis.
Dextera autē ſignat intentionē implēdi ꝓ/
cepta diuina. Cū itaqꝫ cōſcientię facientis
elemoſynā miſcet ſe appetitio laudis hūa/
nę/fit ſiniſtra ꝯſcia opis dexterę: neſciat ꝗ ſi/
niſtra tua qd faciat dextera tua. i. nō ſe mi/
ſceat ꝯſcientię tuę laudis hūanę appetitio/
cū ī elemoſyna faciēda diuinū ꝓceptū ꝯten/
dis implere vt ſit elemoſyna tua ī abſcōſo.
Quid eſt in abſcōdito niſi in ipſa bona cō/
ſciētia q hūanis oculis demōſtrari nō pōt:
nec verbis aperiri: Qñquidē multi multa D
mentiunť. Quapropter ſi dextera intrinſe/
cus agit in abſcōdito/ad ſiniſtrā ꝑtinēt oīa
exteriora/q ſūt viſibilia et tpalia. Sit ꝗ ele
moſyna tua in ipſa cōſciētia: vbi multi ele/
moſynā faciūt bona volūtate/ etiā ſi pecu/
niā/vel ſi quid aliud eſt qꝺ inopi largiendū
eſt nō habēt: Multi aūt foris faciūt/et intꝰ
nō faciūt: q vel ambitione/vel alicuius rei

tp̄alis gr̄a volūt miſericordes videri: i q̄b⁹ ſola ſiniſtra op̄ari exiſtimāda ē. Itē alij q̄ſi mediū int̄ vtroſq; locū tenēt/ vt ⁊ intētione q̄ i deo ē elemoſynā faciāt/ ⁊ tñ iſerat ſe huic optime voluntati nonnulla etiam laudis vel cuiuſcūq; rei fragilis ⁊ tp̄alis cupiditas. Sz dn̄s nr̄ multo vehemētius p̄hibet ſolā ſiniſtrā in nobis op̄ari/ q̄ñ etiā miſceri eā vetat op̄ib⁹ dexterę: vt ſcz nō mō ſola tp̄aliū rerū cupiditate caueam⁹ elemoſynā facere/ ſz nec ita in h̄ op̄e attendam⁹ deū vt ſeſe miſceat vel adiūgat exterioꝝ appetitio cōmodoꝝ. Agit̄ em̄ de corde mūdādo: qd̄ niſi fuerit ſimplex/ mundū nō erit. Simplex aūt quo erit ſi duobus dn̄is ſeruit: nec vna intētiōe rerū ęt̄narū purificat aciē ſuā: ſ; eā mortaliū q̄; fragiliūq; rerū amore obnubilat? Sit ḡ elemoſyna tua i abſcōſo. Et reliq̄. Rectiſſime oino ⁊ v̄iſſime: Si em̄ p̄miū ab eo expectas q̄ ꝯſciētię ſol⁹ iſpector ē: ſufficiat tibi ad p̄merendū p̄miū ip̄a ꝯſcīa. Multa latina exēplaria ſic habēt: Et pr̄ tu⁹ q̄ videt i abſcōſo/ reddet tibi pala. Sz q̄ in grecis q̄ p̄ora ſunt nō inuenim⁹ palā nō putauim⁹ hinc aliq̄d diſſerēdū eē. Et cū orat̄ inq̄t nolite fieri ſicˇ hypocritę triſteſ: q̄ amāt in ſynagogis. Et reliq̄. Neq; hic videri ab hoibus nefas eſt/ ſ; ideo hoc agere vt videri ab hoib⁹: ⁊ ſup̄fluo totiēs eadē dicunt̄/ cū ſit iā vna regula cuſtodiēda q̄ cognitum eſt: non ſi hec ſciāt hoies formidādū eē aut fugiēdū: ſ; ſi hoc aīo fiat vt fruct⁹ in eis expectat̄ placēdi hoib⁹. Seruat etiā ipſe dn̄s eadē v̄ba/ cū adiūgit ſiłr: Amē dico vob: p̄ceperūt mercedē ſuā. Hinc oſtēdēs id ſe p̄hibere/ vt ea merceſ appetat̄ q̄ ſtulti gaudēt vt laudent̄ ab hoibus. Uos aūt cū oratis inq̄t itroite i cubicula v̄ra. Que ſūt iſta cubicla/ niſi ip̄a corda: q̄ i pſalmo etiā ſignificant̄ cū d̄r: Que dicitis in cordib⁹ v̄ris ⁊ in cubilibus v̄ris cōpungimini. Et claudētes oſtia orate aūt patrē veſtrū i abſconſo. Parū eſt itrare cubicula ſi oſtiū pateat iportunis: p̄ qḋ oſtiū ea q̄ foris ſunt ip̄robe ſe immergūt ⁊ iteriora nr̄a appetūt. Foris aūt diximus eſſe oia tp̄alia ⁊ viſibilia/ q̄ p̄ oſtiū .i. p̄ carnalē ſenſuz in cogitatiōes nr̄as penetrāt/ ⁊ turba vanoꝝ phātaſmatū orantib⁹ obſtrepūt. Claudēdū ē ḡ oſtiū .i. carnali ſēſui reſiſtendū ē: vt oratio ſpiritalis dirigat̄ ad patrē: q̄ fit in intimis cordis vbi orat̄ pr̄ in abſcōdito. Et pr̄ inq̄t veſter qui videt in abſcōdito/ reddet vob. Et hoc tali clauſula terminādū fuit: nō em̄ h̄ monet nūc vt orem⁹/ ſ; quō orem⁹: neq; vt ſuperi⁹/ vt faciam⁹ elemoſynā: ſed q̄ aīo faciam⁹/ q̄ñ de corde

Ps. 4.

mūdando p̄cepit/ qḋ non mūdat niſi vna ⁊ ſimplex itētio i ęternā vitā ſolo ⁊ puro amore ſapię. Orātes autē ait: nolite multū loq̄ ſicut ethnici faciūt: arbitrant̄ em̄ q̄ in multiloquio ſuo exaudiant̄ Sicut hypocritarū ē p̄bere ſe ad ſpectādoſ i orōne: quoꝝ fruct⁹ eſt placere hoib⁹: ita ethnicoꝝ .i. gentiliū in m̄ltiloq̄o ſuo ſe putare exaudiri. Et reuera oē multiloquiū a gētilib⁹ venit: q̄ exercēdę ligue poti⁹ q̄; mūdādo aīo dāt operā: Ut h̄ nugatorij ſtudij genus etiam ad deum p̄ce fundēdū trāſferre conant̄: arbitrantes ſicut hoiem iudicē v̄bis adduci in ſententiā. Nolite itaq; ſiles illis eſſe/ dicit vn⁹ ⁊ verus magiſter: Scit em̄ pr̄ veſter q̄d vob neceſſariū ſit añq; petatis ab eo. Si em̄ verba multa ad id p̄ferunt̄/ vt inſtruat ⁊ doceat ignar⁹: q̄d eis op⁹ ad rerū oim† cognitorem cui oia q̄ ſūt eo ipſo q̄ ſūt loquunt̄ ſeſeq; indicāt facta/ ⁊ ea q̄ futura ſūt eiuſdē artē ſapiētiāq; nō latēt: in q̄ ſunt ⁊ q̄ trāſierūt ⁊ q̄ trāſitura ſūt oia p̄ſentia/ ⁊ nō trāſeūtia? Sz quoniā q̄uis pauca tñ v̄ba ⁊ ipſe dicturus eſt/ q̄b⁹ nos doceat orare: q̄ri p̄ōt cur vel his v̄bis paucis opus ſit ad eū q̄ ſcit oia añq; fiāt/ et nouit vt dictū eſt/ q̄d nob ſit neceſſe anteq; petam⁹? Primo hic reſpōdet̄ nō v̄bis nos agere debere apud deū vt ip̄etrem⁹ qḋ volum⁹/ ſ; rebus q̄s aīo gerim⁹ ⁊ intētione cogitationis cū dilectione pura ⁊† ſimplici affectu: Sz res ip̄as v̄bis nos docuiſſe dn̄m nr̄m q̄bus memorię mādatis eas ad tēpus orādi recordaremur. Sz rurſus q̄ri p̄ōt: ſiue rebus/ ſiue v̄bis orādū ſit/ q̄d opus ſit ipſa oratio ſi de⁹ iā nouit q̄d nob neceſſariū ſit: niſi q̄ ip̄a orōnis intētio cor nr̄m ſerenat ⁊ purgat: capaciuſq; efficit ad excipiēda diuina munera/ q̄ ſpiritalit̄ nob ifundunt̄: Nō enim ambitiōe precū nos exaudit de⁹: q̄ ſp̄ paratus eſt dare ſuā lucē nob nō viſibilem ſz intelligibilē ⁊ ſpiritalē: ſ; nos nō ſemper parati ſum⁹ accip̄e cū inclinamur in alia et rerū tp̄alium cupiditate tenebramur. Fit ḡ in orōne ꝯuerſio cordis ad eū q̄ ſemp̄ dare parat⁹ ē/ ſi nos capiam⁹ qḋ dederit: ⁊ i ipſa cōuerſione purgatio interioris oculi/ cū excludunt̄ ea q̄ tp̄aliter cupiebantur vt acies cordis ſimplicis ferre poſſit ſimplicē lucē diuinitus ſine vllo occaſu aut imutatione fulgentē. Nec ſolū ferre/ ſed etiā manere i illa nō tm̄ ſine moleſtia/ ſ; etiā cū ineffabili gaudio q̄ vere ac ſinceriter btā vita p̄ficit̄. Sed iā cōſiderādū eſt q̄ nos orare ille p̄cepit/ per quē ⁊ diſcim⁹ q̄d orem⁹/ ⁊ ꝯſeq̄mur qḋ oramus. Sic itaq; orate vos inq̄t: Pr̄ nr̄ q̄ es in cęlis: Et reliqua: Cum in omni deꝑcati

E
Al. † redditorē.
Al. † supplici.
F

one beniuolētia cōciliāda ſit ei⁹ quē dep̄/
camur: deinde dicendū q̄d dep̄cemur: lau/
dē illi⁹ ad quē oratio dirigit̄ ſolet beniuolē/
tia cōciliari: ꝛ h̄ in orōnis p̄ncipio poni ſo/
let: In q̄ dn̄s nr̄ nihil aliud nos dicere iuſ/
ſit/ niſi: Pater noſter q̄ es i celis. Multa di
cta ſūt i laudē dei q̄ per oēs ſanctas ſcriptu
ras varie lateq̧ diffuſa poterit q̄ſq̧ ꝯſidera
re cū legit: nuſq̧ tn̄ inuenit̄ preceptū pp̄lo
iſrl̄: vt diceret: Pr̄ nr̄: aut oraret patrē deū:
ſ3 dn̄s eis inſinuatus eſt/ tanq̧ ſeruiētib⁹. i.
ſm carnē adhuc viuētib⁹. Hoc aūt dico/ cū
mādata legis acciperent q̄ obſeruare iube/
bant̄: Nā ꝓphete ſepe oſtendūt eundē do/
minū deū etiā patrē eorundē eſſe potuiſſe:
ſi ab ei⁹ mādatis nō aberrarēt: Sicut ē illō:
Eſaie.i.a. Filios genui ꝛ exaltaui: ipſi aūt ſpreuerūt
Pſ.8.i. me: Et illud: Ego dixi dij eſtis: ꝛ filij excelſi
Malach.i.b. oēs: Et illō: Si dn̄s ſū/ vbi ē timor me⁹: ꝛ ſi
pr̄ ſū/ vbi eſt honor me⁹: Et alia ꝑmlta vbi
arguunt̄ iudei/ q2 filij eē peccādo noluerūt:
exceptis eis q̄ in ꝓphetia dicunt̄ de futuro
pp̄lo chriſtiano: q2 patrē deū eſſet habitu/
Joh.i.b. rus ſm illud euangeliū: Dedit eis ptātē fi/
Gal.4.a. lios dei fieri. Apl̄s aūt paulus dicit: Qdiu
heres paruulus ē/ nihil differt a ſeruo: ꝛ ſpi
Roma.8.c. ritū adoptionis nos accepiſſe cōmemorat
in q̄ clamam⁹/ abba pr̄. Et qm̄ ꝙ vocamur
ad eternā hereditatē/ vt ſim⁹ chriſti cohere/
des ꝛ i adoptionē filiorum veniamus: nō eſt
meritorum noſtrorum/ ſ3 gratie dei: eandē ipſam
gratiā i orōnis p̄ncipio ponim⁹ cū dicim⁹:
Pr̄ nr̄. Quo noīe ꝛ charitas excitat̄: Quid
em̄ chari⁹ filijs debet eē q̧ pater: Et ſupplex
affect⁹ cū hoīes dicūt deo: Pater noſter/ et
q̄dā ipetrandi p̄ſumptio q̄ petituri ſum⁹ cū
priuſq̧ aliq̄d peterem⁹ tā magnū donū ac/
cipim⁹ vt ſinamur dicere/ pater noſter/ deo.
Quid em̄ iā nō det filijs petētibus cū hoc
ipſum añ dederit/ vt filij eſſent: Poſtremo
quāta cura animū tāgit/ vt qui dicit/ pater
noſter tāto patre nō ſit indignus. Si enim
quiſq̧ plebeius ſenatorē grādioris etatis
ab eo ipſo patrē vocare ꝑmittat̄/ ſine dubio
trepidabit nec facile audebit: cogitans hu/
militatē generis ſui ꝛ opū indigentiā ꝛ ple/
beie ꝑſone vilitatē. Quāto q̄ magis trepi/
dandū eſt appellare patrē deū/ ſi tāte ſūt la/
bes/ tāteq̧ ſordes i morib⁹/ vt multo iuſti/
us eas a ſua ꝯiūctione deus expellat/ q̧ ille
ſenator cuiuſuis mēdici egeſtatē: Quiqui/
dē ille h̄ ꝯtēnit i mēdico q̄ ꝛ ipſe pōt huma/
narū rerū fragilitate deuenire: Deus autē
in ſordidos mores nunq̧ cadit: ꝛ grās miſe
ricordie ipſius q̄ hoc a nob exigit vt pr̄ nr̄
ſit: qd̄ nullo ſumptu/ ſ3 ſola bona volūtate
comparari pōt. Admonent̄ etiā hic diuites
vel genere nobiles ſcd̄m ſeculū/ cū chriſtia/
ni facti fuerint/ nō ſupbire aduerſus paupe
res ꝛ ignobiles: qm̄ ſiml̄ dicūt deo: Pr̄ nr̄/
qd̄ nō poſſunt vere ac pie dicere/ niſi ſe frēs
eſſe cognoſcāt. Utat̄ q̄ voce noui teſtamēti
pp̄ls nouuſ ad eternā hereditatē vocatus/
ꝛ dicat: Pater nr̄ q̄ es in celis. i. in ſanctis ꝛ
iuſtis: Nō em̄ ſpacio locorum ꝯtinet̄ deus.
Sunt em̄ celi excelſa mūdi corpa: ſed tamē
corpa q̄ non poſſunt eſſe niſi in loco. Sed ſi
in celis tanq̧ in ſuperioribus mūdi parti/
bus locus dei eē credit̄: melioris meriti ſūt
aues/ quarū vita eſt deo vicinior. Nō enim
ſcriptū eſt: ꝓpe eſt dn̄s excelſis hoīb⁹: aut
eis q̄ in mōtib⁹ habitāt/ ſ3 ſcriptū ē: Prope
eſt dn̄s obtritis corde: qd̄ magis ptinet ad
hūilitatē. Sed quēadmodū terra appella/
tus ē peccator cū ei dictū eſt: Terra es ꝛ in Gen.3.d.
terrā ibis: ſic celū iuſtus ecōtrario dici pōt.
Juſtis em̄ d̄r: Tēplū em̄ dei ſanctū eſt qd̄ i.Cori.3.c.
eſtis vos. Quapropt̄ ſi in tēplo ſuo habi/
tat de⁹/ ꝛ ſancti templū ei⁹ ſunt: recte d̄r: q̄
i celis es: q̄ es in ſctis. Et accōmodatiſſima
iſta ſilitudo eſt: vt ſpiritalit̄ tātū itereſſe vi/
deat̄ inter iuſtos ꝛ pctōres/ q̄ntū corpaliter
int̄ celū ꝛ terrā. Cui⁹ rei ſignificande grā cū
ad orationē ſtam⁹/ ad oriētē ꝯuertimur: vn̄
celū ſurgit: nō tanq̧ ibi ſit de⁹ ꝛ q̄ſi ceteras
mundi partes deſeruerit/ q̄ vbiq̧ p̄ſens eſt
nō locorum ſpacijs/ ſed maieſtate potētie: ſed
vt admoneat̄ anim⁹ ad naturā excellētiorē
ſe ꝯuertere. i. ad dn̄m: cū ipm corp⁹ ei⁹ qd̄ ē
terrenū ad corpus excellētius. i. ad corp⁹ ce/
leſte ꝯuertit̄. Cōuenit etiā gradib⁹ religio/
nis ꝛ plurimū expedit/ vt oīm ſenſib⁹ ꝛ par
uulorum ꝛ magnorū bene ſētiat̄ de deo: Et iō
q̄ viſibilib⁹ adhuc pulchritudinibus dediti
ſunt/ nec poſſunt aliq̄d incorporeū cogita/
re: qm̄ neceſſe ē vt celū p̄ferāt terre: tolerabi
lior eſt opinio eorum ſi deū quē adhuc corpa/
lit̄ cogitāt: in celo poti⁹ credāt eſſe q̧ in tra:
Ut cū aliqn̄ cognouerint dignitatē aīe ce/
leſte etiā corp⁹ excedere/ magl̄ eū q̄rāt i aīa
q̧ i corpe etiā celeſti: Et cū cognouerit quā/
tū diſtat int̄ pctōrū aīas ꝛ iuſtorum: ſic nō au
debant cū adhuc carnalit̄ ſaperēt eū in tra
collocare/ ſ3 i celo: ſic poſtea meliori fide vl̄ i/
telligētia magl̄ eū in animis iuſtorum q̧ i pec
catorum req̄rāt. Recte q̄ intelligit̄ qd̄ dictū ē:
Pr̄ nr̄ q̄ es in celis/ in cordib⁹ iuſtorum eſſe di
ctum tāq̧ in tēplo ſctō ſuo. Simul etiā et q̄
orat i ſe q̧ ipſo velit habitare quē inuocat:
et cū hoc affectu teneat iuſticiā: q̄ munere
inuitat̄ ad inhabitandū animū deus. Jā
videam⁹ que ſint petenda: Dictum eſt em̄

qui ſit q̄ petiẜ/ ꝛ vbi habitat. Primū autez
G olm q̄ petunẜ h̄ eſt: Sanctificeẜ nomē tuū.
Prima petitio. Qd̄ nō ſic petiẜ q̄ſi nō ſit ſanctū nomē dei:
ſ vt ſanctū habeaẜ ab hoib⁹.i. ita illis ino/
teſcat de⁹ vt nō exiſtimēt aliqd ſanctius qd̄
magẜ offēdere timeāt: Neqꝫ em̄ q꞉ dictū ē:
Ps. 75. Notus in iudea deus/ in iſrł magnū nomē
ei⁹: ſic intelligendū eſt quaſi alibi minor ſit
de⁹/ alibi maior: ſed ibi magnū ē nomē ei⁹
vbi ꝓ ſuę maieſtatis magnitudine noiaẜ.
Ita ibi dꝛ ſcm̄ nomen ei⁹ vbi cū venerati/
one et offenſionis timore noiaẜ. Et h̄ ē qd̄
nūc agiẜ dum euāgeliū adhuc vſqꝫq̄qꝫ ꝑ di
uerſas gētes innoteſcēdo cōmēdat vni⁹ dei
nomē ꝑ adminiſtrationē filiꝫ eius. Deinde
Scd̄a petitio. ſequiẜ: Adueniat regnū tuū. Sicut ip̄e dñs
in euāgelio docet: tūc futuꝝ eſſe iudicij diē
cū euangeliū ꝑdicatū fuerit i olb⁹ gētibus:
q̄ res ꝑtinet ad ſāctificationē nois dei. Nō
em̄ ꝛ h̄ ita dictū ē: Adueniat regnū tuuz/ q̄/
ſi nūc de⁹ nō regnet. Sꝫ forte qs dicat: ad/
ueniat dictū eſſe in terra/ q̄ſi vero nō etiam
ipſe nūc regnet in terra: ſempꝫ i ea regna/
uerit a ꝯſtitutione mūdi. Adueniat q̄ acci/
piendū eſt: manifeſteẜ hoibus. Queādmo/
dum em̄ etiā pręſens lux abſens eſt cęcis et
eis q̄ oculos claudūt: ita dei regnum q̄uis
nunq̄ diſcedat de terris/ tn̄ abſens eſt igno
1. Retract. ca. 19. k. rantibus: Nulli aūt licebit ignorare dei re/
gnū: cū ei⁹ vnigenituſ/ non ſolū itelligibiliẜ
ſ etiā viſibiliẜ in hoie dñico de cęlo venerit
iudicatur⁹ viuos ac mortuos: Poſt qd̄ iu/
dicium.i. cū diſcretio ꝛ ſeparatio iuſtoꝝ ab
iniuſtis facta fuerit/ ita inhabitabit iuſtos
de⁹ vt nō opus ſit cuiqꝫ doceri ꝑ hoiem: ſꝫ
Eſa. 54. d. Joh. 6. e. ſint oēs vt ſcriptū eſt: docibiles deo. Dein
de btā vita omni ex ꝑte ꝑficiaẜ in ſanctis in
eternū/ ſicuti nūc cęleſtes āgeli ſctiſſimi atqꝫ
beatiſſimi ſolo deo illuſtrāte ſapiētes ꝛ bti
Matth. 22. c. ſūt: q꞉ ꝛ h̄ ꝓmiſit de⁹ ſctis ſuis: In reſurre/
ctione erūt inq̄t ſic angeli in cęlis. Et ideo
poſt illaz petitionē q̄ dicim⁹: Adueniat re/
Tertia petitio gnū tuū/ ſequiẜ: Fiat voluntas tua ſicut in
cęlo ꝛ in terra.i. ſicut eſt i angelis q̄ ſunt in
cęlis volūtas tua/ vt oino tibi adhęreāt te
qꝫ fruanẜ/ nllo errore obnubilāte ſapientiā
eoꝝ/ nulla miſeria impediente btitudinem
eoꝝ: ita fiat in ſctis tuis q̄ in terra ſunt ꝛ de
terra: qd̄ ad corpus attinet facti ſūt/ ꝛ q̄uis
ad celeſtē habitationē atqꝫ imutationē/ tn̄
de terra aſſumēdi ſunt. Ad hęc reſpicit etiā
Luce. 2. b. illa angelorum ꝑdicatio: Gloria in excelſis
deo: ꝛ in terra pax hoibus bonę volūtatis:
vt cū ꝑceſſerit bona voluntas noſtra/ q̄ vo
cantē ſequiẜ/ ꝑficiaẜ in nobis voluntas dei
ſicuti eſt in cęleſtibus angelis: vt nulla ad/

uerſitaſ reſiſtat noſtrę btitudini qd̄ eſt pax.
Itē fiat volūtas tua/ recte itelligiẜ: obedi/
diaẜ ꝑcęptis tuis: ſicuti in cęlo ꝛ in terra: id
eſt ſicut ab angelis/ ita ab hoibus. Nā fieri
voluntatē dei cuz obtemperaẜ ꝑcęptis ei⁹
ipſe dñs dicit cū ait: Meus cibus eſt vt fa/ Joh. 4. e.
ciā voluntatē eius q̄ me miſit. Et ſępe. Nō Joh. 6. d.
veni facere voluntatē meā/ ſed ei⁹ q̄ me mi/
ſit. Et cū ait: Ecce mater mea ꝛ ecce fratres Matth. 12. d.
mei: ꝛ quicūqꝫ fecerit voluntatē dei hic mi/
hi eſt frater ꝛ mater ꝛ ſoror: Qui em̄ faciūt
voluntatē dei/ i illis vtiqꝫ fit volūtas dei:
Nō q꞉ ipſi faciūt vt velit de⁹/ ſꝫ q꞉ faciunt
qd̄ ille vult.i. ſm̄ voluntatē eius. Eſt etiam
ille intellectus: Fiat volūtas tua ſicut in cę
lo ꝛ in terra: ſicut in ſanctis ꝛ iuſtis/ ita etiā
in peccatorib⁹. Qd̄ adhuc duobus modis
accipi pōt: Siue vt orem⁹ etiā pro inimicis
nr̄is: Quid em̄ ſūt aliud habēdi ꝯtra quoꝝ
voluntatē chriſtianū ꝛ catholicū nomē au/
getur? Ut ita dictū ſit: Fiat volūtaſ tua ſi/
cut in cęlo ꝛ in terra/ tanq̄ ſi diceret: faciant
voluntatē tuā ſicuti iuſti/ ita etiā ꝛ pctōres
vt ad te ꝯuertātur. Siue ita: Fiat volūtas
tua ſicut i cęlo ꝛ i terra: vt ſua cuiqꝫ tribuā/
tur: qd̄ fit i extremo iudicio vt iuſtis ꝑmiū/
peccatorib⁹ dānatio tribuaẜ: cum agni ab Matth. 25. c.
hędis ſeparabunẜ. Ille etiā non abſurdus
immo etiā ꝛ fidei ꝛ ſpei noſtrę cōuenientiſſi
mus intellectus eſt/ vt cęlū ꝛ terrā accipia/
muſ/ ſpm̄ ꝛ carnē. Et qd̄ dicit aplꝯs: Mēte Roma. 7. d.
ſeruio legi dei: carne autē legi peccati: vide
amus factā voluntatē dei in mēte.i. in ſpū.
Cū aūt abſorpta fuerit mors in victoria/ et 1. Cor. 15. g.
mortale hoc iduerit immortalitatē/ qd̄ fiet
carnis reſurrectione/ atqꝫ illa imutatione q̄
ꝓmittiẜ iuſtis: ſcd̄m eiuſdem aplī pręedica/
tionē: fiat volūtas dei ſicut in cęlo ꝛ in ter/
ra.i. vt queādmodū ſpūs nō reſiſtit deo ſe/
quēs ꝛ faciēs voluntatē eius: ita ꝛ corpus
nō reſiſtat ſpiritui vel aię quę nūc corporis
infirmitate vexaẜ/ ꝛ in carnalē ꝯſuetudinez
ꝓna eſt: qd̄ erit ſummę pacis in vita ętter/
na: vt non ſolum velle adiaceat nobis: ſed
etiā perficere bonū: Nūc em̄ velle inq̄t adia Roma. 7. c.
cet mihi/ ꝑficere aūt bonū nō inuenio: quia
nondū in terra ſicuti in cęlo/ id ē nōdum in
carne ſicut in ſpū facta eſt volūtas dei. Nā
ꝛ in miſeria noſtra fit volūtas dei cū ea pa/
timur per carnē q̄ nobis mortalitatis iure
debenẜ quā peccādo meruit noſtra natura.
Sꝫ id orandū eſt: vt ſicut i cęlo/ ita ꝛ in tra
fiat volūtas dei.i. vt queādmodū corde de
lectamur legi ſm̄ iteriorē hoiem/ ita etiam
corꝑis imutatiōe facta huic nr̄ę delectatio/
ni nulla pars nr̄a terrenis dolorib⁹ ſeu vo/

luptatib⁹ aduerſetur. Nec illud a veritate
abhorret vt accipiam⁹:fiat volūtas tua ſic̄
in celo et in terra: ſicut in ipſo dn̄o nr̄o ieſu
chriſto:ita ⁊ in eccl'ia tanq̄ in viro q̄ patris
volūtatē impleuit:ita ⁊ in femina q̄ illi de/
ſpōſata eſt:Celū eni ⁊ terra ɔuenient' itelli/
Al.⁊fundēte. gif q̄ſi vir ⁊ femina:qm̄ terra celo †fecūdāte
h fructifera eſt. Quarta petitio. Panē noſtrū
Quarta petitio. quotidianū da nob̄ hodie. Panis q̄tidian⁹
aut p his oībus dictus eſt q̄ hui⁹ vite neceſ
Matth.6.d. ſitatē ſuſtētāt:de q̄ cū p̄cipit ait: Nolite co/
gitare de craſtino:⁊ ideo ſit additū:da nob̄
hodie: Aut p ſacramento corpis chriſti qđ
q̄tidie accipimus: Aut p ſpiritali cibo:de q̄
Joh.6.c. et.e. idē dn̄s dic: Operamini eſcā q̄ non corrūpit:
Et illō: Ego ſū panis vite q̄ d̄ celo deſcēdi.
Sʒ hoꝝ triū q̄d ſit pbabili⁹ ɔſiderari pōt:
Nā forte q̄ſpiā moueat/cur orem⁹ p hiſ adi
piſcēdis q̄ huic vite ſūt neceſſaria/ veluti ē
victū ⁊ tegumētū/cū ipſe dn̄s dicat: Nolite
ſolliciti eē q̄d edatꝭ/vel q̄d iduami: An pōt
q̄ſq̄ de ea re p q̄ adipiſcēda orat nō eē ſolli/
citus/cū tāta intētiōe animi oro dirigenda
ſit:vt ad h̄ totū illō referat qđ de clauden/
dis cubicul' dictū ē:⁊ illō qđ ait: Querite p̄/
mū regnū dei ⁊ iuſticiā ei⁹: et h̄ oīa adycient
vob̄? Non ait vtiq̄:q̄rite p̄mū regnū dei/⁊
deide/iſta q̄rite: ſʒ hec oīa inquit apponent
vob̄ ſcʒ etiā nō q̄rētib⁹. Quō autē recte di/
cat nō q̄rere aliq̄s qđ vt accipiat intētiſſi/
me deū precat/ neſcio vtrū inueniri queat.
De ſacramēto aūt corpis dn̄i vt illi nō mo/
ueāt q̄ſtionē/ q̄ plurimi in oriētalib⁹ ptib⁹
nō q̄tidie cene dn̄ice cōmunicāt cū iſte pa/
nis q̄tidianus dict⁹ eſt: Ut ergo illi taceāt
neq̄ de hac re ſuā ſentētiā defēdāt: vel ipſa
auctate eccleſiaſtica qđ ſine ſcādalo iſta fa/
ciūt/ neq̄ ab eis q̄ eccleſijs p̄ſunt facere p/
hibent:neq̄ nō obtēperantes dānant. Uñ
pbat nō hunc in illis ptib⁹ intelligi q̄tidi/
anū panē: Nā magni pcti crimine arguerē/
tur q̄ ex eo nō accipiūt q̄tidie: Sʒ vt de iſtꝭ
vt dictū eſt/nihil in aliquā ptē diſſeram⁹/ il
lud certe debet occurrere cogitātib⁹:regulā
nos orādi a dn̄o accepiſſe/quā trāſgredi nō
oportet vł addēdo aliq̄d vel p̄tereūdo. Qđ
cū ita ſit/quis eſt q̄ audeat dicere ſemel tm̄
nos orare debere orōnē dn̄icā/aut certe etiā
ſi iteꝝ vel tertio vſq̄ ad eā tm̄ horā q̄ corpi
dn̄i cōmunicam⁹: poſtea v̄o nō ſit orādū p
reliq̄s ptes diei? Nō eni iā dicere poterim⁹:
da nob̄ hodie/qđ iā accepam⁹: Aut poterit
Al.⁊cogitare q̄ſq̄ †cogere vt etiā vltima diei pte ſacramē
tū illud celebrem⁹? Reſtat igit vt q̄tidianū
panē accipiam⁹ ſpiritalē / p̄cepta ſcʒ diuia:
q̄ quotidie oportet meditari ⁊ opari. Nam

de ipſis dn̄s dicit: Operamini eſcā q̄ nō cor/
rumpit. Quotidian⁹ aūt iſte cibus nūc dr̄
q̄diu iſta vita tēporalis p dies decidentes
ſuccedēteſq̄ peragit. Et reuera q̄diu nūc i
ſupiora/nūc in inferiora.i.nūc in ſpiritalia/
nūc i carnalia animi affect⁹ alternāt/ tanq̄
ei q̄ aliqñ paſcit cibo:aliqñ famē patit/q̄ti/
die panis neceſſarius eſt q̄ reficiat eſuriēs ⁊
relabēs erigat. Sicut itaq̄ corpus nr̄m in
hac vita añ illā ſcʒ imutationē cibo reficit:
q: ſentit diſpendiū:ſic et anim⁹ qm̄ tpalib⁹
affectib⁹ q̄ſi diſpēdiū ab intētione dei patit
p̄ceptoꝝ cibo reficiat. Da nob̄ hodie dictū
eſt/ q̄diu dicit hodie.i.i hac tpali vita. Sic
eni cibo ſpiritali poſt hāc vitā ſaturabimur
in eternū/ vt nō tūc dicat/ q̄tidian⁹ panis:
q: ibi tpalis volubilitas/q̄ diebus dies ſuc
cedere facit vñ appellet quotidie/nulla erit.
Ut autē dictū eſt: Hodie ſi vocē ei⁹ audie/ Ps̄.94.
ritis:qđ interpretat aplus in epiſtola q̄ eſt
ad hebreos: q̄diu dr̄ hodie: ita ⁊ h̄ accipi/ Heb.3.b.
endum eſt:da nobis hodie. Si q̄s autē etiā
illa q̄ de victu corpis neceſſario/ vł ſacramē
to dn̄ici corporis iſtam ſententiā vult acci/
pere/oportet vt cōiuncte accipiant oīa tria
vt ſcʒ quotidianū panē ſimul petam⁹ ⁊ ne/
ceſſariū corpori/⁊ ſacramētū viſibile/ et in/
uiſibile v̄bi dei. Sequitur quinta petitio.
Et dimitte nobiſ debita noſtra/ſicut ⁊ nos J
dimittimus debitoribus noſtris. Debita Quinta
peccata dici manifeſtum eſt vel illud qđ ait petitio.
idē dn̄s: Nō exies īde donec reddas nouiſ/ Matth.5.d.
ſimū quadrātē vel illō q̄ debitores appella/ Luce.12.g.
uit qui ei denunciati ſūt extincti/vel ruina et.13.a.
turris/vel quorū ſanguinē herodes ſacrifi/
cio miſcuit. Dixit eni putare homines q̄ il/
li vltra modū debitores eſſent: id eſt pctō/
res:⁊ addidit. Amē dico vob̄ niſi penitētiā
egeritꝭ/ ſimilit' moriemini. Nō hic ḡ q̄ſq̄ vr
get pecuniā dimittere debitorib⁹: ſ; q̄cūq̄
in eū ali⁹ peccauerit. Nā pecuniā dimittere
illo poti⁹ iubemur p̄cepto qđ ſuperi⁹ dictū
ē. Si q̄s tibi tunicā tollere voluerit: dimit/
te ei/⁊ palliū nec ibi neceſſe ē oī pecuniario
debitori dimittere debitū:ſ; ei q̄ reddere no
luerit intm̄ vt vellet etiaʒ litigare: Seruum 2.timoth.2.d.
aūt domini vt ait apl's nō oportet litigare.
Qui ḡ vel ſponte ɔuentus pecuniā debitā
reddere noluerit/dimittenda illi eſt. Duas
eni ob res nollet reddere: vel q̄ nō habeat
vel q̄ auar⁹ ſit reiq̄ aliene cupiduſ. Utrūq̄
aūt ptinet ad iopiā. Nā illa iopia eſt rei fa/
miliariſ/hec animi. Quiſq̄s itaq̄ tali dimit
tit iopi debitū / inopi dimittit opuſq̄ chri/
ſtianū opat: manente illa regula/vt in aīo
parat⁹ ſit amittere qđ ſibi debet. Nā ſi mo/

deſtē et leniter oīmodo egerit/ vt ſibi reſti/
tuat:non tā intēdens fructū pecunię/ q̄ vt
hoīem corrigat/ cui ſine dubio ꝑnitioſū eſt
habere vñ reddat:et nō reddere nō ſolū nō
peccabit/ſed ꝓderit ei etiā plurimū: ne ille
dū alienā pecuniā lucrū facere vult/ dānū
fidei patiat:qd tanto eſt grauiꝰ/ vt nulla ſit
cōparatio. Ex quo itelligit etiā in iſta qn/
ta petione ꝙ dicimꝰ: Dimitte nobis debita
noſtra:non de pecunia quidem dici: ſed de
oībus quę in nos quiſꝗ peccat: ac ꝑ hoc
etiā de pecunia. Peccat nāꝗ in te/ꝙ tibi pe
cuniā debitā cū habeat vñ reddat recuſat
reddere: Qd pctm̄ ſi nō dimiſeris/nō pote/
ris dicere:dimitte nobis ſicut ⁊ nos dimit/
timꝰ: Si aūt ignoueris/vides etiā de pecu/
nia dimittendū admonere eū cui tali prece
orare ꝑcipit. Illō ſane tractari pōt: vt quō
dicimꝰ: Dimitte nobis debita noſtra: et re/
liq̄:tūc cōuincamur ꝯtra iſtā regulā feciſſe/
ſi eis nō dimittimꝰ ꝙ veniā petūt:qꝛ ⁊ nob
veniā petētibꝰ a benigniſſimo pr̄e dimitti
volumꝰ. Sed illo rurſus ꝑcepto ꝙ iubemur
orare ꝓ inimicis noſtris/nō ꝓ his iubemur
Matth.5.g. qui veniā petūt: Iā em̄ qui tales ſūt/nō ſūt
inimici: Nullo modo qſꝗ vere dixerit ora/
re ſe ꝓ eo cui nō ignouerit. Quapropter fa
tēdū eſt: oīa pctā dimittēda eē/ ꝗ i nos ad/
mittūt:ſi volumꝰ nob a patre dimitti ꝗ ad/
mittimꝰ. Nā de vīdicta ſupius/vt arbitror
K ſat diſputatū ē: Sequit ſexta petitio ē: Et
Sexta petitio. ne nos īferas i tēptationē: Nōnulli codices
habēt īducas: qd tantūdē valere arbitror:
Nam ex vno greco qd dictū eſt εσεγεγκησ
vtrūꝗ trāſlatū eſt: Multi aūt ꝑdicādo ita
dicūt: Ne nos patiaris īduci in tēptationē:
exponētes videlicet quō dictū ſit inducas:
Nō em̄ ꝑ ſeipſū inducit deꝰ/ſed induci pati/
tur eū quē ſuo auxilio deſeruerit ordine oc/
cultiſſimo ac merit: Cauſis etiā ſępe māife
ſtis dignū iudicat ille quē deſerat/⁊ i tēpta
tionē īduci ſinat: Aliud ē aūt induci i tēpta
tionē:aliō ē tēptari: Nā ſine tēptatiōe ꝓba/
tus eē nullus pōt: ſiue ſibipſi/ſicut ſcriptū
Eccl.34.b. ē: Qui nō ē tēptatꝰ/ q̄lia ſcit: ſiue alij/ ſicut
Gal.4.b. apl's ait: Et tēptationē veſtrā in carne mea
nō ſpreuiſtis: Hinc em̄ eos firmos cogno/
uit:qꝛ eius tribulationibꝰ/quę aplo in car/
ne acciderāt/nō ſūt a charitate deflexi:nam
deo notiſſimꝰ/⁊ añ oēs tēptatiōes/ qui ſcit
Deut.13.a. oīa añꝗ fiāt: Qd ita ſcriptū ē: Tēptat vos
dñs deꝰ veſter/vt ſciat ſi diligatis eū: Illa
locutione poſitū eſt: vt ſciat ꝓ eo qd eſt/vt
ſcire vos faciat: ſicut diē lętū dicimꝰ/ ꝙ lę/
tos faciat:et frigus pigrū/ꝙ pigros facit:
et inūerabilia huiuſmodi/ꝗ ſiue in cōſuetu/
dine loquēdi/ſiue in ſermone doctorū/ ſiue
in ſcripturis ſctīs repeniunt:qd nō itelligē/
tes heretici ꝗ veteri teſtamento aduerſant:
velut ignorātię vitio notandū putātes de
quo dictū eſt: Tēptat vos dñs deꝰ veſter:
quaſi i euāgelio de dño ſcriptū nō ſit. Hoc Ioh.6.a.
aūt dicebat temptans eū:nam ipſe ſciebat
qd eſſet facturꝰ: Si em̄ nouerat cor eiꝰ quē
tēptabat/ qd eſt qd voluit videri tēptādo?
Sꝫ ꝑfecto illud factū ē/ vt ipſe ſibi notꝰ fi/
eret ꝙ tēptabat:ſuāꝗ deſperationē ꝯtēne/
ret ſaturatis turbis de pane dñi ꝗ eas non
habere qd ederēt exiſtimauerat. Nō ꝗ hic
orat/vt nō tēptemur:ſed vt non inferamur
in tēptationem: quia ſi qſpiā cui neceſſe eſt
igne examinari nō orat vt igne nō ꝯtingat/
ſed vt nō exurat: Vaſa em̄ figuli ꝓbat for/ Eccl.27.a.
nax: et hoīes iuſtos tēptatio tribulatiōis.
Ioſeph ergo tēptatꝰ eſt illecebra ſtupri: ſ Gen.39.b.
nō eſt illatꝰ in tēptationē. Suſanna tēpta/ Daniel.13.
ta eſt/ nec inducta vel illata in tēptationē:
Multiꝗ alij vtriuſꝗ ſexus/ ſed iob maxi/
me:cuius admirabilē ſtabilitatē i deo dño
ſuo/cū illi heretici hoſtes veteris teſtamēti
ore ſacrilego irridere voluerint/illud ꝑ cęte/
ris vētilāt: ꝙ ſathanas petierit eū tēptan/ Iob.1.b.
dū. Quęrūt em̄ ab imperitis hoīibꝰ talia i/
telligere nequaꝗ volentibꝰ/quō ſathanas
cū deo loqui potuerit nō intuētes (non em̄
poſſunt) ſuperſtitiōe et contentione cęcati
dñm nō loci ſpaciū mole corporis occupa/
re:et ſic alibi eſſe/alibi non eſſe:vel certe hic
habere partē aliā/et alibi aliā:ſed maieſta/
te vbiꝗ pręſto eſſe/nō ꝑ partes diuiſum: ſꝫ
vbiꝗ ꝑfectū. Q; ſi carnaliter intuentur qd
dictū ē: Cęlū mihi ſedes eſt:et terra ſcabel/ Eſaie.66.a.
lū pedū meorum: Cui loco dñs atteſtat di/ Matth.5.f.
cēs: Nō iuretis: neꝗ ꝑ cęlū/qꝛ thronꝰ dei ē:
neꝗ ꝑ terrā/qꝛ ſcabellū eſt pedū eiꝰ: qd mi/
rū ſi in terra diabolus ꝯſtitutꝰ ante pedes
dei ſtetit:et corā illo aliqd locutꝰ ē? Nā qñ
illi valēt itelligere:nullā eſſe aīam/ ꝗuis ꝑ/
uerſā/quę tñ vllo mō ratiocinari pōt: i cuiꝰ
cōſciētia nō loquat deꝰ? Quis em̄ ſcribit in
cordibꝰ hoīm naturalē legē/ niſi deꝰ? De ꝗ
lege apl's ait: Cū em̄ gētes ꝗ legē nō habēt Roma.2.c.
naturaliter ꝗ legis ſūt faciūt: hi legē nō ha
bētes ipſi ſibi ſūt lex/ ꝗ oſtēdūt opꝰ legis ſcri/
ptū i cordibꝰ ſuis ꝯteſtāte ꝯſciētia ipſorū: ⁊
inter ſe inuicē cogitationū accuſantiū/ aut
etiā excuſantiū i die ꝗ iudicabit dñs occul/
ta hoīm. Quapropt ſi hoīs aīa rōnalis etiā
cupiditate cęcata/tamen cū cogitat et rōci/
natur:quicquid in ea ratiocinatiōe verū eſt
nō ei tribuēdū eſt/ſed ipſi lumini ꝟitatis:a
quo vel tenuiter ꝓ ſui capacitate illuſtrat

vt verũ aliquid in rõcinãdo ſentiat. Quid
mirũ ſi diaboli aĩa praua cupiditate ꝑuerſa
quicquid tamen verũ de iuſto viro cogita/
uit cũ eum tẽptare vellet/ipſius dei voce.i.
ipſius veritatꝭ voce audiſſe ꝓhibet̃: Quic/
Al. ſquis. quid aũt falſum/illi cupiditati tribuit̃ †qua
diaboli nomẽ accepit. Quis etiã per crea/
turã corporalẽ atq̃ viſibilem deus plerũq̃
locutus eſt ſeu bonis ſeu malis/ tanq̃ oĩm
dñs ⁊ rector ⁊ pro cuiuſq̃ rei meritis ordi/
nator: ſicut ꝑ angelos qui hominũ q̃ aſpe
ctibus apparuerũt: ⁊ per ꝓphetas dicẽtes:
Hec dicͭ dñs: Quid ergo mirũ/ ſi quãq̃ nõ
ipſa cogitatione/per aliquã certe creaturã
tali operi accõmodatã deꝰ locutus eſſe cum
diabolo dicit̃: Nec dignitatis eſſe arbitren
tur ⁊ q̃ſi iuſticię meritũ/ ꝙ cũ illo deꝰ locu/
tus eſt: qm̃ locutus eſt cũ aĩa angelica q̃q̃
ſtulta ⁊ cupida: tanq̃ ſi loqueret̃ cũ aĩa hu/
mana ſtulta ⁊ cupida. Aut ipſi dicant quõ
locutꝰ eſt deꝰ cũ illo diuite/cuius cupidita/
Luce.12.c. tẽ ſtultiſſimã arguere voluit dicẽs: Stulte/
hac nocte aĩa tua expoſtulat̃ a te: hęc que ꝑ/
paraſti cuius erũt? Certe hoc ipſe dñs i euã
gelio dicit: cui heretici iſti velint nolint col/
la ſubmittũt. Si aũt hoc mouent̃/ ꝙ tẽptan
Job.1.b. dũ iuſtũ ſathanas petit a deo: nõ ego expo/
no quare ſit factũ/ſed ipſos cogo exponere
quare ſit dictũ in euangelio ab ipſo dño di
Luce.22.c. Al. † cribare. ſcipulis: Ecce ſathanas expetit vos †vexare
q̃ſi triticũ. Et petro ait: Ego aũt poſtulaui
ne deficiat fides tua. Cũ autẽ hęc exponũt
mihi/ ſimul illd̃ qd̃ a me quęrũt exponũt ſi/
bi. Si vͦ nõ valuerint hoc exponere/nõ au
deant id qd̃ in euãgelio ſine offenſione non
intelligũt/ in alio libro cum temeritate cul/
pare. Fiũt igit̃ tẽptationes ꝑ ſathanã non
poteſtate eiꝰ/ſ ꝑmiſſo dñi ad hoĩes/ aut ꝓ
ſuis peccatis puniẽdos/aut pro dñi miſeri/
cordia ꝓbandos ⁊ exercẽdos. Et intereſt plu
rimũ in qualẽ quiſq̃ temptationẽ incidat.
Nõ eñ in talẽ incidit iudas q̃ vẽdidit dñm
in qualẽ incidit petrus/cũ territus dñm ne/
gauit. Sicut etiã tẽptatiões humanę credo
cũ bono q̃ſq̃ aĩo ſm humanã tñ fragilitatẽ
in aliq̃ cõſilio labit̃: aut irritat̃ in fratrẽ ſtu/
dio corrigẽdi: paulo tñ amplius q̃ chriſtia/
na trãquillitas poſtulat: de quibꝰ apl̃s di/
1.Corĩ.10.c. cit: Tẽptatio vos nõ rep̄hendat niſi huma/
na. Cũ idẽ dicat: Fidelꝭ deꝰ q̃ vos non ſinat
tẽptari ſupra q̃ poteſtis ferre/ ſed faciet cũ
tẽptatiõe etiã ꝓuentũ vt poſſitis tolerare.
In qua ſẽtẽtia ſatiſ oſtẽdit: nõ id nob orã/
dũ eſſe vt nõ tẽptemur/ſed ne in tẽptatio/
nẽ inducamur. Inducimur eñ ſi tales acci/
derint q̃les ferre non poſſumus. Sed cũ tẽ/

ptationes periculoſę/ in q̃s inferri atq̃ in/
duci periculoſuꝫ eſt/aut ꝓſperis rebꝰ tpali/
bus/ aut aduerſis oriant̃: nemo frãgit̃ ad/
uerſarũ moleſtia q̃ ꝓſperarũ dilectione nõ
capit̃. Ultima et ſeptima petitio ẽ. Sꝫ li/ L
bera nos a malo. Orandũ eſt eñ vt nõ ſolũ Septima
non inducamur in malũ/q̃ caremꝰ: qd̃ ſexto petitio.
loco petit̃: ſꝫ ab illo etiã liberemur q̃ iã in/
ducti ſumꝰ. Qd̃ cũ factũ fuerit/nihil rema/
nebit formidoloſuꝫ: nec oĩno metuẽda erit
vlla tẽptatio. Qd̃ tñ in hac vita q̃diu iſtaꝫ
mortalitatẽ circũferimus: in quã ſerpẽtina Gen.3.a.
ꝑſuaſiõe inducti ſumꝰ: nõ ſperandũ ẽ poſſe
fieri: ſ tñ aliq̃n futurũ ſperãdũ eſt: ⁊ hęc eſt
ſpes q̃ nõ videt̃. De q̃ cũ loqueret̃ apl̃s ait:
Spes aũt q̃ videt̃/nõ eſt ſpes. Sed tñ ſapi/ Roma.8.e.
entia q̃ in hac q̃q̃ vita conceſſa eſt fidelibus
ſeruis dei nõ eſt deſperãda. Hec eſt aũt: vt
id qd̃ dño reuelãte fugiendũ eſſe intellexeri
mus/cautiſſima vigilãtia fugiamꝰ: et id qd̃
dño reuelãte appetẽdũ eſſe intellexerimus/
flagrãtiſſima charitate appetamꝰ. Ita etiaꝫ
reliquę mortalitatis huius onere/ipſa mor
te depoſita/ ex oĩni hoĩs ꝑte opportuno tpe
ꝑficiet̃ beatitudo/q̃ i hac vita inchoata eſt:
et cui capeſſendę atq̃ obtinẽdę aliq̃n nunc
oĩs conatus impẽdit̃. Sꝫ harũ ſeptẽ petiti/
onũ ꝯſiderãda ⁊ cõmẽdãda diſtictio ẽ. Nã
cũ vita nr̃a tpaliter nũc agit̃/ atq̃ ſperatur
ętna: ⁊ cũ ęterna ꝑora ſint dignitate: q̃uis
tpalibꝰ ꝑus actis ad illa trãſeat̃/ triũ ꝑma/
rũ petitionũ impetrationes ſunt: q̃q̃ i hac
vita q̃ in iſto ſęculo agitur exordiũ capiãt.
Nã ⁊ ſanctificatio noĩs dei ab ipo humili/
tatis dñi aduẽtu agi cępit: ⁊ aduẽtus regni
eius/ q̃ in claritate vẽturus eſt/ nõ iã finito
ſęculo/ſꝫ in fine ſęculi manifeſtabit̃ ⁊ perfe/
ctio volũtatis eiꝰ ſicut i cęlo ⁊ in terra/ ſiue
iuſtos ⁊ pctõres cęlũ ⁊ terrã intelligas/ſiue
ſpm̃ ⁊ carnẽ/ſiue dñm ⁊ eccleſiaꝫ/ſiue oĩa ſit̃
ipſa ꝑfectioni nr̃ę btitudinis/ et ideo ſęcu/
li terminatiõe cõplebit̃: tñ oĩa tria i ęternũ
manebũt. Nã ⁊ ſctificatio noĩs dei ſempit/
na erit: ⁊ regni eiꝰ nõ ẽ finis: ⁊ ꝑfectę nr̃ę be
atitudini ęterna vita ꝓmittit̃. Permane/
bũt q̃ iſta tria †ꝯſũmata atq̃ cumulata i illa Al. † cõſũpta.
vita q̃ nob ꝓmittit̃. Reliqua vͦ quattuor
quę petimus/ad temporalem iſtam vitam
pertinere mihi vident̃. Quod primũ ẽ: Pa
nẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie. Hoc
ipſo eñ ꝙ dictus eſt q̃tidianus panis/ ſiue
ſpiritalis ſignificet̃/ ſiue i ſacramẽto aut in
victu iſte viſibilis ad hoc tempus pertinet
qd̃ appellauit hodie: Nõ q2 ſpiritalis cibus
nõ eſt ſempiternus/ſed quia iſte qui quoti/
dianꝰ dictus eſt in ſcripturis/ſiue i ſtrepitu

ſermonis/ ſiue qbuſcꝫ temporalibꝰ ſignis
Eſa.54.d. exhibeť anime: Que oia tūc vtiqꝫ nō erūt/
Job.6.c. cū oēs erunt docibiles deo/ ⁊ ipſam ineffa/
bilem lucē veritatis nō motu corpoꝝ ſigni
ficātes/ ſed puritate mentis hauriētes. Nā
fortaſſe ⁊ ꝓpterea panis dictus eſt/ non po
tus: qꝛ panis frangendo atqꝫ mādendo in
alimentū cōuertiť: ſicut ſcripture aperiēdo
⁊ diſſerendo aīam paſcūt: Potus vero pa/
ratus ſicuti eſt/ tranſit ī corpus. Ut iſto tp̄e
panis ſit veritas cū quotidianus panis di
citur: tūc aūt potus cū nullo labore diſpu/
tandi ⁊ ſermocinandi q̄ſi frangēdi atqꝫ mā/
dendi opus erit: ſed ſolo hauſtu ſincere ⁊ ꝑ/
ſpicue veritatis. Et peccata nūc nobis di/
mittuntur et nūc dimittimus/ que harū q̄t/
tuor reliquarū ſcda petitio ē. Tūc aūt nul/
la erit venia peccatorū: qꝛ nulla peccata et
tēptationes tēporalem iſtam vitā infeſtāt.
Non aūt erunt cū perfectū fuerit qđ dictū
Pſ.30. eſt: Abſcondes eos in abdito vultus tui: ⁊
malū a q̄ liberari optamus ⁊ ipſa liberatio
a malo ad hāc vtiqꝫ vitā ꝑtinet/ quā ⁊ iuſti
cia dei mortalez meruimꝰ/ ⁊ vn̄ ipſiꝰ miſeri/
M cordia liberabimur: Videť etiā mihi ſepte/
narius iſte numerus harū petitionū/ ꝯgrue/
re illi ſeptenario numero ex q̄ totus iſte ſer/
mo manauit. Si eñ timor dei eſt quo bea/
ti ſunt paupes ſpū: qm̄ ipſorū eſt regnū ce/
lorū: petamus vt ſanctificeť in hoibus no
men dei timore caſto permanente in ſecula
ſeculorū. Si pietas eſt q̄ beati ſunt mites:
qm̄ ipſi poſſidebunt terrā: petamus vt ve/
niat regnū eiꝰ/ ſiue ī noſipſos vt miteſcamꝰ:
nec ei reſiſtamꝰ/ ſiue de celo in terras in cla/
ritate aductus dñi q̄ nos gaudebimꝰ ⁊ leta
Matth.25.c. bimur dicēte illo: Uenite bñdicti pr̄is mei
Pſ.33. ꝑcipite regnū. In dño inq̄t ꝓpheta lauda/
biť aīa mea: audiāt māſueti ⁊ iocūdenť. Si
ſciētia ē q̄ bt̄i ſūt q̄ lugēt: qm̄ ipſi ꝯſolabūť:
oremus vt fiat voluntas eiꝰ ſicut in celo et
in terra: qꝛ cū corpus tanq̄ terra ſpūi tanq̄
celo ſumma ⁊ tota pace ꝯſenſerit/ nō lugebi
mus: Nā nullus alius huius tēporis luctꝰ
eſt/ niſi cū aduerſus ſe iſta cōfligūt/ ⁊ cogūt
Roma.7.d. nos dicere: Uideo aliā legē ī mēbris meis
repugnātē legi mētꝭ mee: et luctū noſtrū la
chrymoſa voce teſtari: Miſer ego hō: q̄ſ me
liberabit de corpe mortis huiꝰ? Si fortitu/
do ē q̄ bt̄i ſūt q̄ eſuriūt ⁊ ſitiunt iuſticiā: qm̄
ipſi ſaturabunť: oremꝰ vt panis noſter q̄ti/
dianꝰ deť nob̄ hodie: quo fulti atqꝫ ſuſten/
tati ad pleniſſimā illā ſaturitatē venire poſ
ſimꝰ. Si ꝯſiliū eſt q̄ beati ſūt miſericordes:
qm̄ ipſoꝝ miſerebiť deꝰ: dimittamꝰ debita
debitoribꝰ nr̄is/ ⁊ oremꝰ vt nob̄ nr̄a dimit/
tanť: Si intellectus eſt q̄ beati ſunt mundi
corde: qm̄ ipſi deū videbūt: oremꝰ non in/
duci in tēptationē ne habeamꝰ duplex cor
nō appetēdo ſimplex bonū/ q̄ referamꝰ oia
q̄ opamur/ ſed ſimul tp̄alia ⁊ terrena ſectā/
do. Tēptationes eñ ex his rebus q̄ graues
et calamitoſe videnť hoibus nō in nos va/
lēt ſi nō valeāt ille q̄ blāditijs earū rerū ac/
cidūt: q̄s hoies bonas et letabūdas putāt.
Si ſapiētia eſt q̄ beati ſunt pacifici/ qm̄ filij
dei vocabunť: oremꝰ vt liberemur a malo:
Ipſa eñ liberatio liberos nos facit. ī. filios Roma.8.c.
dei vt ſpū adoptiōis clamemꝰ abba pater.
Sane nō negligenter pretereundū eſt q̄ ex
oibus his ſentētijs q̄bus nos orare dñs ꝑ/
cepit/ eā potiſſimū cōmēdandā eſſe iudica/
uit q̄ ꝑtinet ad dimiſſionē pctōꝝ: in q̄ nos
miſericordes eſſe voluit: qđ vnū eſt ꝯſiliū
miſerias euadendi: Nulla eñ alia ſenten/
tia ſic oramꝰ vt q̄ſi paciſcamur cū dño: Di/
cimꝰ eñ: Dimitte nobis debita nr̄a ſicut et
nos dimittimꝰ. In q̄† pactione ſi mētimur/ Al.† petitiōe.
totius orōnis nullus erit fructꝰ. Sic eñ di/
cit: Si dimiſeritꝭ hoib̄ꝰ pctā eoꝝ/ dimittet ⁊
vob̄ pr̄ vr̄ pctā vr̄a. Sequiť de ieiunio ꝑ/
ceptū ꝑtinēs ad eādē cordis mūdationē de
q̄ nūc agiť. Nā ⁊ ī h̄ ope cauēdū ē/ ne ſurri/
piat aliq̄ oſtētatio ⁊ appetitꝰ laudis hūane
q̄ duplicet cor nr̄m ⁊ nō ſinat mūdū ⁊ ſim/
plex eſſe ad itelligēdū deū. Cū aūt ieiuna/ N
tis inq̄t/ nolite fieri ſicut hypocrite triſtes.
Manifeſtū eſt his p̄ceptis oēm noſtrā intē
tionē ī iteriora gaudia dirigi/ ne foris que/
rētes mercedē huic ſeculo conformemur/ et
amittamꝰ ꝓmiſſionē tāto ſolidioris atqꝫ fir
mioris quāto† interioris btitudinis q̄ nos Al.† firmioꝝ.
elegit deꝰ conformes fieri imaginis filij ſui.
In h̄ aūt capitulo maxime aīaduertendū ē
ne in ſolo rerū corporearū nitore atqꝫ pōpa
ſ etiā in ipis ſordibꝰ luctuoſis eſſe poſſe ia/
ctantiā: ⁊ eo pericluoſiorē q̄ ſub noie ſerui/
tutis decipit. Qui ḡ imoderato cultu cor/
poris atqꝫ veſtitu vel ceterarū rerū nitore
prefulget facile cōuinciť rebus ipſis pōpa/
rū ſeculi eſſe ſectator/ nec quēq̄ fallit dolo/
ſa imagine ſanctitatis. Qui aūt in ꝓfeſſio/
ne chriſtianitatis inuſitato ſqualore ac ſor/
dibus intētos ī ſe oculos hoim facit/ cū id
volūtate faciat nō neceſſitate patiať: ceterꝭ
eius opibꝰ pōt conijci vtrū hoc ꝯtēptu ſup/
flui cultus/ an ambitiōe aliqua faciat: qꝛ ⁊
ſub ouina pelle cauēdos lupos dñs prece/
pit: Sꝫ ex fructibꝰ inquit eorū cognoſcetis
eos. Cū eñ ceperint aliquibꝰ tēptationibꝰ
ea ipſa ſcꝫ illis ſubtrahi vel negari que iſto
velamine conſueti ſunt vel ꝯſequi cupiūt:

tunc neceſſe eſt vt appareat/vtrū lupus in ouina pelle ſit/an ouis in ſua. Nō eñ ꝓpterea ornatu ſuꝑfluo debet aſpect⁹ hominū mulcere chriſtianos/q2 illū parcū habitum ac neceſſariū etiā ſimulatores ſepius vſurpāt vt incautos decipiāt:q2 ⁊ ille oues nō debent pelles ſuas deponere ſi aliqñ eis lupi ſe ꝯtegāt. Queri ergo ſolet quid ſit qḋ ait: Uos autē cum ieiunatis vngite capita veſtra:Et reliq̄. Nō eñ recte quiſq̄ ꝓceperit/ꝗuis faciē quotidiana ꝯſuetudine lauemus/vnctis etiā capitib⁹ cū̄ ieiunam⁹ nos eſſe debere. Qḋ ſi turpiſſimū oēs fatentur: intelligendū eſt hoc ꝓceptū vngēdi caput ⁊ faciē lauādi ad interiorē hominē ptinere. Ungere ergo caput ad leticiā ptinet: lauare autē faciē ad mundiciā:⁊ ideo caput vngit qui letaꝛ interius mente atq̄ ratione. Hoc eñ recte accipim⁹ caput qḋ in anima ꝓeminet ⁊ q̄ cetera hoīs regi ⁊ gubernari manifeſtū ē. Et h̄ facit qui non foris querit leticiā/ vt de laudibus hoīm carnalit gaudeat: Caro aūt que ſubiecta eſſe debet/ nullo modo eſt totius nature humane caput.

Eph. 5.f. Nemo quidē vnq̄ carnē ſuam odio habuit ſicut apl̄s dicit cū̄ de diligenda vxore ꝓcipit: 1.Cor. 11.a. Caput mulieri vir cui viro caput ē chriſtus. Interius ergo gaudeat in ieiunio ſuo eoipo quo ſic ſe ieiunādo auertit a voluptate ſeculi/ vt ſit ſubditus chriſto qui ſm hoc preceptū caput vnctum habere deſiderat. Ita eñ ⁊ faciē lauabit/ id ē cor mūdabit:q̄ viſurus eſt deum/nō interpoſito velamine ꝓpter infirmitatē cōtractā de ſordibus:ſed firmus ⁊ ſtabilis qm̄ mūdus ⁊ ſimplex: Eſa.1.c. Lauamini inq̄t/mundi eſtote/auferte neq̄tias ab animis vr̄is atq̄ a ꝯſpectu oculoꝝ meorū. Ab his igiꝛ ſordib⁹ facies nr̄a lauāda ē 2.Cor.3.d. q̄bus dei aſpect⁹ offendiꝛ. Nos eñ reuelata facie gl̄iam dn̄i ſpeculātes i eandē imaginē transformabimur. Sepe etiā cogitatio neceſſariarū rerū ad iſtā vitā ptinentū ſauciat ⁊ ſordidat interiorē oculū noſtrū: ⁊ pleruq̄ cor duplicat/vt ea que videmur cū hominibus recte facere/nō eo corde faciamus quo dn̄s ꝓcipit:id ē q2 eos diligim⁹/ ſed q2 cōmodū ab eis aliqḋ ꝓpter neceſſitatē preſentis vite adipiſci volum⁹. Debemus ergo benefacere illis ꝓpter ſalutē ipſoꝝ eternam:non ꝓpter temporale cōmodū nr̄m.

Pſ.118. Inclinet ḡ de⁹ cor noſtrū deus in teſtimonia ſua/⁊ non i emolimentū. Finis eñ precepti eſt charitas de corde puro ⁊ ꝯſcientia 1.timoth.1.b. bona ⁊ fide nō ficta. Qui aūt ꝓpter ſuā in hac vita neceſſitatē fratri cōſulit: non vtiq̄ charitati ꝯſulit:q2 non illi quē debet tanq̄ ſeipſum diligere: ſed ſibi cōſulit/ vel poti⁹ nec ſibi:quādoquidē hinc ſibi facit duplex cor quo impediꝛ ad videndū deum:in qua ſola viſione eſt beatitudo certa atq̄ perpetua. Recte ergo ſequiꝛ/⁊ precipit qui mundando cordi noſtro inſtat dicēs: Nolite vobis condere theſauros in terra/vbi erugo ⁊ tinea exterminant. Et reliq̄. Ergo ſi in terra erit cor: id ē ſi eo corde quiſq̄ opereꝛ aliq̄d vt terrenū cōmodum adipiſcatur/quō erit mundū cor qḋ i terra volutatur? Si autem in celo mundū erit:quia munda ſunt quecunq̄ celeſtia: ſordeſcit eñ aliquid cum inferiori miſcetur nature ꝗuis in ſuo genere nō ſordide: Quia etiā de puro argento ſordidaꝛ aurū ſi miſceaꝛ:ita ⁊ anim⁹ nr̄ terrenoꝝ cupiditate ſordeſcit/ꝗuis iſta ipſa tra in ſuo genere atq̄ ordine mūda ſit. Celum aūt in hoc loco nō corporeū accipimus: q2 oē corp⁹ ꝓ terra habendū eſt. Totū enim mundū debet cōtēnere q̄ ſibi theſaurizat in celo/ de q̄ dictū ē: Celū celi dn̄o.i.in firmamēto ſpirituali. Pſ.113. Nō eñ in eo qḋ trāſit ꝯſtituere ⁊ collocare debem⁹ theſaurū nr̄m ⁊ cor noſtrū/ſ3 i eo qḋ ſp manet: Celū aūt ⁊ terra Math.24.c trāſibūt: Et h̄ manifeſtat de mūdādo corde ſe cūcta iſta ꝓcipere cū̄ dic: Lucerna corporis tui oculus tu⁹ ē. Si ḡ oculus tu⁹ ſimplex fuerit/totū corpus tuū lucidū fuerit. Qui locus ſic itelligēdus eſt/ vt nouerim⁹ oīa opa nr̄a tūc eſſe mūda et placere in ꝯſpectu dei: ſi fiant ſimplici corde.i.intētione ſuꝑna/ ſine illo charitatis:q2 ⁊ plenitudo legis charitas. Roma.13.c. Oculū ḡ hic accipe debem⁹ ipam intētionē q̄ facim⁹ quicq̄d facim⁹: Que ſi mūda fuerit ⁊ recta ⁊ illud aſpiciēs qḋ aſpiciendū eſt/oīa opa nr̄a q̄ ſm eā opamur neceſſe eſt bona ſint. Que oīa opa totū corp⁹ appellauit:qḋ ⁊ apl̄s mēbra nr̄a dicit q̄dā opa que improbat ⁊ mortificāda ꝓcipit dicēs: Mortificate mēbra vr̄a q̄ ſūt ſuꝑ terrā:fornicationē/imūdiciā/auariciā: ⁊ cetera talia. Col.3.a. Non ḡ q̄d q̄ſq̄ faciat:ſ̄ q̄ aīo faciat cōſiderādū ē. Hoc ē eñ lumē i nob:q2 hoc nob manifeſtū ē bono aīo nos facere qḋ facim⁹: Omē eñ qḋ manifeſtaꝛ lumē eſt. Nā ipſa facta q̄ ad hoīm ſocietatē a nob ꝓcedūt/ icertū habēt exitū:⁊ ideo tenebras eas vocauit. Nō eñ noui cū pecuniā porrigo indigēti ⁊ petenti quid inde/aut facturus ſit/ aut paſſur⁹: ⁊ fieri pōt vt vel faciat ex ea vel propter eā patiaꝛ aliq̄d mali/qḋ ego cū darem nō euenire voluerim/neq̄ hoc aīo dederim. Itaq̄ ſi bono aīo feci qḋ mihi facerē notū erat: ⁊ iō lumē vocaꝛ/illūiaꝛ etiā factū meū q̄lēcūq̄ exitū habuerit: Qui exit⁹ qm̄ icert⁹ ⁊ ignot⁹

eſt tenebꝛę appellatę ſunt: ⁊ duplici cozde q̄/
ſi vmbꝛam facit. Si autē malo animo fecit/
etiam ipm lumen tenebꝛę ſunt. Lumen em̄
dicitur: quia nouit quiſq3 quo animo faci/
at/etiā cū malo animo facit: ꝟ ipm lumē te/
nebꝛę ſunt: q2 nō i ſuperna dirigit̃ ſimplex
intentio/ſed ad inferioꝛa declinat̃. Si ergo
lumē qđ in te eſt tenebꝛę ſunt/ipſe tenebꝛę
quātę ſunt? Hoc eſt: ſi ipſa cozdis intentio
qua facis qđ facis/quę tibi nota eſt/ſozdi/
datur appetitu rerum terrenarū ⁊ tempoꝛa
lium atq3 cęcat̃: quāto magis ipm factū cu/
ius incertus eſt exitus ſozdidū ⁊ tenebꝛoſū
eſt: quia ⁊ ſi bene alicui ꝓueniat qđ tu non
recta ⁊ munda intentione facis: quō tu fece
ris tibi imputat̃/non quomō illi ꝓuenerit.
P Quod aūt ſequit̃ ⁊ dicit: Nemo poteſt du/
obus dominis ſeruire/ad hanc ipſam intē/
tionē referendum eſt quod conſequēter ex/
ponit dicēſ: Aut em̄ vnū odio habebit/⁊ al/
terū diligit: aut alterū patiet̃/⁊ alterū con/
temnit. Quę v̄ba diligēter ꝯſiderāda ſunt:
Nā qui ſint duo dñi/deinceps oſtēdit cum
dicit: Non poteſtis deo ſeruire ⁊ māmonę.
Mammona apud hebꝛęos diuitię appella/
ri dicunt̃. Congruit ⁊ punicū nomē: Nā lu/
crum punice māmon dicit̃. Sed qui ſeruit
māmonę/illi vtiq3 ſeruit qui rebus iſtis ter
renis merito ſuę peruerſitatis pꝛępoſitus
magiſtratus huius ſęculi a dño dicit̃. Aut
em̄ vnū odio habebit/et alteruz diligi ho/
mo: id eſt deū/aut alterū patiet̃/⁊ alterū cō
temnit. Patiet̃ em̄ durum et pernitioſum
dñm quiſq3 ſeruit māmonę: Sua em̄ cu/
piditate implicatus ſubditur diabolo/⁊ nō
eū diligit. Quis em̄ eſt qui diligat diabo/
lum/ ſed tamen patiatur? Si in maioꝛe ali/
qua domo qui ancillę alienę coniūctus eſt
ꝓpter cupiditatē ſuam durā patit̃ ſeruitu/
tem/etiam ſi non diligat eū cuius ancillam
diligit. Alterum aūt cōtēnit/dicit/nō odio
1. Retract. ca. 19. l. habebit. Nullꝰ em̄ ferre ꝯſciētia deū odiſ/
ſe poteſt: contēnit autē/id eſt non timet eū
q̄ſi de eius bonitate ſecurus eſt. Ab hac ne/
gligētia ⁊ pernitioſa ſecuritate reuocat nos
Eccli. 5. b. ſpūſſanctꝰ cū per ꝓphetā dicit: Fili ne adij/
cias peccatū ſup peccatū: ⁊ dicas/miſeratio
Roma. 2. a. dei magna eſt: Ignoꝛas quia patientia dei
ad pęnitentiā te inuitat? Cuiꝰ em̄ tāta miſe
ricozdia cōmendari poteſt q̄ eius qui oīa
Roma. 11. c. donat pctā ꝯuerſis: ⁊ oleaſtrū facit partici/
pem pinguedinis oliuę? Et cuꝰ tanta ſęue
ritas q̄ eiꝰ q̄ naturalibꝰ ramis nō pepercit/
ſed ꝓpter infidelitatē fregit illos? S3 q̄ſq3
vult diligere deū/ ⁊ cauere ne offēdat/ nō ſe
arbitret̃ duobꝰ dñis poſſe ſeruire: ⁊ intenti/
onē cozdis ſui rectā et ab omni duplicitate
explicet. Ita em̄ ſentit de deo i bonitate: ⁊ Sap. 1. a.
in ſimplicitate cozdis q̄rit illū. Ideo inquit
dico vobis non habere ſollicitudinē in aīa
veſtra q̄d edatiſ: neq3 coꝛpoꝛi veſtro q̄d in/
duatiſ. Ne foꝛte/cū quis iā ſupflua non q̄rant
pꝛęter ipſa neceſſaria coꝛ duplicet̃: ⁊ ad ipſa
cōquirēda noſtra detoꝛqueat̃ intētio/ cum
aliq̄d quaſi miſericozditer opamur. i. vt cū
ꝯſulere alijs videri volumꝰ/ noſtrū emolu/
mentū ibi potius q̄ illius vtilitatē attēda/
mus. Et ideo nobis nō videamur peccare:
q2 nō ſupflua/ſed neceſſaria ſunt quę conſe/
qui volumus. Dñs aūt admonet vt memi/
nerimus multo amplius nobis deū dediſ/
ſe: q̄ñ nos fecit et cōpoſuit ex aīa ⁊ coꝛpe q̄
eſt alimētū atq3 tegumentū: quoꝛum cura
nos duplicare coꝛ non vult. Nōne inq̄t aīa
plus eſt q̄ eſca? Ut tu itelligas eū q̄ dedit
animam multo facilius eſcā eſſe daturū: et
coꝛpus q̄ veſtimentu3: id eſt plus eſt/ vt ſi/
militer intelligas eū qui coꝛpus dedit/mul
to facilius daturū eſſe veſtimentū. Quo lo
co quęri ſolet/vtrū ⁊ ad animā cibꝰ iſte per/
tineat: cum aīa icoꝛpoꝛea ſit/ iſte aūt cibus
coꝛpoꝛeꝰ. S3 aīam hoc loco ꝓ iſta vita po/
ſitā nouerimꝰ: cuius retinaculū eſt alimētū
iſtud coꝛpoꝛeū. Scdm hāc ſignificationem
dictū ē etiā illđ: Qui amat aīa3 ſuā/ pdet il Ioh. 12. d.
lā: Qđ niſi de hac vita accępertimus quam
opoꝛtet ꝓ regno dei pdere: qđ potuiſſe mar
tyres darunt: ꝯtrariū h̄ pceptū erit illi ſentē
tię q̄ dictū ē: Quid ꝓdeſt hoi ſi totū mun/ Matth. 16. d.
dū lucret̃/aię aūt ſuę detrimētū faciat? Re/
ſpicite inq̄t volatilia cęli: q̄m nō ſerūt/neq3
metūt/ neq3 cōgregāt in hoꝛrea/⁊ pr̃ veſter
cęleſtis paſcit illa: Nōne vos pluris eſtiſ il/
lis: id ē chariuſ vos valetis? Quia vtiq3 ra
tionale aīal/ ſicuti ē hō/ſublimiꝰ oꝛdinatꝰ ē
in rerū natura q̄ irrōnabilia: ſicť ſunt aues.
Quis aūt veſtrum curās inq̄t pōt adijcere
ad ſtaturā ſuā cubitū vnū? Et de veſtimēto
q̄d ſolliciti eſtis. i. cuiꝰ ptāte atq3 dñatu fa/
ctū ē vt ad hāc ſtaturā coꝛpꝰ vr̃m ꝓduceret̃/
eiꝰ ꝓuidentia etiā veſtiri pōt. Non aūt vr̃a
cura factū ē vt ad hāc ſtaturā veniret coꝛpꝰ
veſtrū. Ex h̄ intelligi pōt q̄ ſi curetis ⁊ vel/
tis adijcere vnū cubitū huic ſtaturę/ nō po
teſtiſ. Illi ḡ etiā tegēdi coꝛpis curā relinq̄tiſ
cuius videtis cura factū eē vt tantę ſtaturę
coꝛpus habeatis. Dandū aūt erat etiā do/
cumentū ꝓpť veſtimentū ſicut datū ē ꝓpť
alimētū. Itaq3 ſequit̃ ⁊ dicit: Cōſiderate li
lia agri quō creſcūt nō laboꝛant/neq3 nent.
Sed ipſa documēta nō ſic allegoꝛice diſcu/
tienda ſunt/vt q̄ramuſ q̄d ſignificent aues

celi/aut lilia agri: Poſita ſunt eñ vt de reb⁹
minorib⁹ maiora pſuaderent: Sicuti illō eſt
Luc.18.a. de iudice/ q̄ nec deū timebat / nec hoīem re/
uerebat: ꝛ tñ ſepe interpellanti viduę ceſſit/
vt ei⁹ cauſā ꝯſideraret: nō ꝓpter pietatē aut
humanitatē/ſed ne tędiū pateret. Non eñ
vllo mō ille iniuſt⁹ iudex pſonā dñi allego/
rice ſuſtinet/ſed tñ quantū deus q̄ bon⁹ eſt
et iuſtus curet deꝑcātes ſe/hinc conijci dñs
voluit: quia nec iniuſt⁹ hō eos qui illū aſſi/
duis p̄cibus tundūt/vel ꝓpter tędiū deui/
tandū pōt contēnere. Nolite ḡ inq̄t ſolliciti
eſſe dicentes: Quid edem⁹/aut q̄d bibem⁹?
et reliq̄. Hic manifeſtiſſime oſtendit: nō hęc
eſſe appetenda tanq̄ talia bona nr̄a/ vt pro/
pterea ipſa debeam⁹ benefacere ſi quid faci
mus/ſed tñ eſſe neceſſaria. Quid eñ interſit
inter bonū qd̄ appetēdū eſt/et neceſſariū qd̄
ſumendū eſt/hac ſentētia declarauit cū ait:
R Querite ꝑmū regnū dei ꝛ iuſticiā eius: et
Al. ꝛ adijcient hęc oīa ꝛ apponent vobis. Regnū ergo ꝛ iu/
ſticia dei bonū noſtrū eſt: ꝛ hoc appetēdū/et
ibi finis cōſtituēdus ꝓpter qd̄ oīa facimus
q̄cūq̄ facimus. Sed quia in hac vita milita
mus/ vt ad illō regnū ꝑuenire poſſim⁹: quę
vita ſine his neceſſarijs agi nō poteſt: appo/
nent vobis hęc inq̄t: ſed vos regnum dei ꝛ
iuſticiā eius primū q̄rite. Cū eñ dicit illud
ꝑmū / ſignificauit ꝙ hoc poſterius q̄rendū
eſt nō tp̄e / ſed dignitate. Illud tanq̄ bonū
noſtrū: hęc tanq̄ neceſſariū noſtrū: neceſſa/
riū autē ꝓpter illud bonū. Neq̄ eñ/ verbi
grā: ideo debem⁹ euangeliçare vt manduce
mus/ſed ideo mādučare vt euāgeliçemus:
Nā ſi ꝓpterea euāgeliçam⁹ vt manducem⁹/
vilius habem⁹ euāgeliū q̄ cibū: ꝛ erit iā bo
nū noſtꝝ in mādučando/ neceſſariū autē in
euāgeliçando. Qd̄ etiā ap̄lus ꝓhibet cū di/
1.Cor.9.b. cit: licere ſibi quidē ꝛ ꝑmiſſū eſſe a dño/ vt q̄
euangeliū annūciant/de euāgelio viuāt: id
eſt de euāgelio habeāt ea q̄ huic vitę ſūt ne
ceſſaria: ſed tñ ſe nō eſſe abuſū hac poteſta/
te. Erāt eñ multi q̄ occaſionē habere cupie/
bant acq̄rendi ꝛ vendēdi euāgeliū: q̄bus eā
volens amputare ap̄ls manib⁹ ſuis victuꝫ
ſuū tolerauit. De his eñ alio loco dicit: Vt
2.Cor.11.c. amputē occaſionē his qui q̄rūt occaſionē.
Alioq̄ etiā ſic ceteri et boni ap̄li ꝑmiſſu dñi
de euāgelio viuere/nō in eo victu ꝯſtituerit
finē euangeliçandi/ſed magis ipſi⁹ vict⁹ ſui
finē in euāgelio collocaret: Id eſt vt ſupiuſ
dixi / nō ideo euāgeliçaret vt ꝑueniret ad ci/
bum/ꝛ ſi q̄ ſunt alia neceſſaria: ſed ideo iſta
ſumeret/ vt illud ipleret: ne nō volēs ſed ne
ceſſitate euāgeliçaret. Hoc eñ improbat cū
1.Cor.9.b. dicit: Neſcitis qm̄ q̄ in tēplo opant/ quę de
tēplo ſunt edūt/ et q̄ altario deſeruiūt cū al
tario cōpartiūt. Sic ꝛ dñs ordinauit his q̄
euāgeliū annūciāt/de euāgelio viuere: ego
autē nulli⁹ hoꝝ vſus ſum. Hic oſtēdit ꝑmiſ/
ſum eſſe/nō iuſſum: Alioquin ꝯ p̄ceptū dñi
feciſſe tenebit. Deinde ſequit ꝛ dicit: Non
autē ſcripſi hęc vt ita fiant in me. Bonū eſt
mihi magis mori q̄ gloriā meā q̄ſq̄ inanē
faciat. Hoc dixi: quia iam ſtatuerat ꝓpter
quoſdā occaſionē q̄rētes manib⁹ ſuis victū
trāſigere. Si eñ euangeliçauero inq̄t nō eſt
mihi gloria. i. ſi euangeliçauero vt ita fiant
in me: id eſt ſi ꝓpterea euāgeliçauero vt ad
illa ꝑueniā/ ꝛ finē euangelij in cibo ꝛ potu ꝛ
veſtitu collocauero. Sed q̄re non eſt ei glo/
ria? Neceſſitas eñ inq̄t mihi incūbit: id eſt
vt ideo euangeliçē/quia vnde viuā non ha
beo: aut vt acquirā tp̄alem fructū de p̄dica/
tione eternorū. Sic eñ iaꝫ neceſſitas erit in
euāgelio/nō voluntas. Vę eñ mihi eſt in/
quit ſi non euangeliçauero. Sed qm̄ debet
euangeliçare. ſ. vt in ipſo euangelio ꝛ in re/
gno dei ponat mercedē: ita eñ pōt non co/
actus euāgeliçare / ſed volēs. Si eñ volēs
inq̄t hoc facio/mercedē habeo: Si aūt inui/
tus/hęc diſpēſatio mihi credita ē: id ē ſi co/
actus inopia earū verū quę temporali vitę
ſunt neceſſarię predico euangeliū/ alij ꝑ me
habebunt mercedē qui euangeliū ipſū me
p̄dicante diligūt: ego autē non habeo/quia
nō ipſum euangeliū diligo/ ſed eius p̄ciū in
illis tēporalib⁹ ꝯſtitutū: Qd̄ nefas eſt fieri:
vt nō tanq̄ fili⁹ miniſtret q̄ſq̄ euangelium/
ſed tanq̄ ſeruus cui diſpēſatio credita ē: vt
tanq̄ alienū erogat nihil inde ipſe accipiat
p̄ter cibaria: q̄ non de participatione regni/
ſed ad ſuſtentaculū miſerę ſeruitutis dant
extrinſec⁹. Vnde alio loco diſpēſatorē ſe di/
cat: Poteſt eñ et ſeruus in filiorū numerū
adoptatus eā rem in q̄ cohęredis ſortē me/
ruit fidelit̄ diſpēſare ꝑticipib⁹ ſuis. Sꝫ nūc
vbi ait: Si autē inuit⁹/ hęc diſpenſatio mi/
hi tūc credita eſt / talē diſpēſatorē intelligi
voluit q̄ alienū diſpēſat vnde ipſe nihil ac/
cipit. Ergo q̄cunq̄ res ꝓpter aliud aliquid S
quęrit / ſine dubio inferior ē q̄ id ꝓpter qd̄
quęrit/ ꝛ ideo illud primū eſt ꝓpter qd̄ iſtaꝫ
rem quęris: nō iſta res quā ꝓpter aliud q̄/
ris. Quapropter ſi euangeliū ꝛ regnum dei
ꝓpter cibū quęrim⁹/ priorē facim⁹ cibū ꝛ po
ſterius euangeliū: id eſt regnū dei: ita vt ſi
nō deſit cibus/nō quęram⁹ regnū dei. Hoc
eſt ergo ꝑmū quęrere cibū / et deinde regnū
dei: hoc priore loco ponere/illud poſteriore.
Si autē ideo q̄ram⁹ cibū vt habeam⁹ regnū
dei: facim⁹ qd̄ dictū ē: Quęrite ꝑmū regnū

dei ⁊ iuſticiã ei⁹/et hec oĩa adijcient vobis.
Querentib⁹ eñ ꝓmũ regnũ dei ⁊ iuſticiã ei⁹
i. hec ꝑponẽtib⁹ ceteriſ reb⁹ vt ꝓpt hec cete/
ra q̃ram⁹: nõ debet ſbeſſe ſollicitudo ne illa
deſint/q̃ huic vite ꝓpter regnũ dei ſunt ne/
ceſſaria. Dixit eñ ſuꝑius: Scit pater veſter
ꝙ hoꝝ oim indigetis. Et ideo cum dixiſſet:
Querite ꝓmũ regnũ dei ⁊ iuſticiã ei⁹: non
dicit/deinde iſta q̃rite: q̃uis ſint neceſſaria/
ſed ait: hec oĩa apponent vobis. i. ꝯſequent
ſi illa q̃ratis/ſine vllo vr̃o impedimẽto: nec
cũ iſta q̃ritis illinc auertamini: aut ne duos
fines ꝯſtituatis/ vt ⁊ regnũ dei ꝓpter ſe ap/
petatis ⁊ iſta neceſſaria/ſed hec potius ꝓpt
illud. Ita vobis nõ deerũt: quia duob⁹ do/
minis ſeruire nõ poteſtis. Duob⁹ autẽ dñis
ſeruire conat qui ⁊ regnũ dei ꝓ magno bo/
no appetit/ ⁊ hec oĩa tp̃alia. Non poterit
autẽ ſimplicẽ habere oculũ ⁊ vni dño ſerui/
re/niſi q̃cunq̧ ſunt cetera/ſi ſunt neceſſaria
ꝓpter hoc vnũ aſſumat: id eſt ꝓpter regnũ
dei. Sicut autẽ oẽs militantes accipiũt an/
nonã ⁊ ſtipẽdiũ: ſic oẽs euãgeliꝫãtes accipi
unt victũ ⁊ tegumentũ. Sed nõ oẽs ꝓpter
ſalutẽ reipublice militãt/ſ ꝓpter illa q̃ acci/
piũt: ſic ⁊ nõ oẽs ꝓpter ſalutẽ eccleſie mini/
ſtrãt deo/ſed ꝓpt hec tp̃alia/q̃ tãq̧ annonã
⁊ ſtipẽdia ꝯſequant/aut ꝓpter hoc ⁊ ꝓpter
illõ. Sed ſupra iã dictũ eſt: Nõ poteſtis du
ob⁹ dñis ſeruire: Ergo ſimplici corde tantũ/
modo ꝓpter regnũ dei debem⁹ oꝑari bonũ
ad oẽs: Nõ autẽ in hac oꝑatiõe/vel ſolã/vl
cũ regno dei mercedẽ tp̃alẽ cogitare: quorũ
oim tp̃aliũ noĩe craſtinũ poſuit dicẽs: No/
lite cogitare de craſtino. Nõ eñ dr̃ craſtin⁹
dies niſi in tp̃e vbi p̃terito ſuccedit futuꝝ.
Ergo cũ aliq̃d boni oꝑamur/non tp̃alia ſed
eterna cogitem⁹: tũc erit illõ bonũ et ꝑfectũ
op⁹. Craſtin⁹ eñ dies inq̃t ſollicit⁹ erit ſibi/
ipſi: id ẽ vt cũ oportuerit ſumas cibũ vl po/
tũ vl indumẽtũ/cũ ipa ſcꝫ neceſſitas vrgere
cepit: Aderunt eñ hec: q2 nouit pr̃ veſter ꝙ
hoꝝ oim indigeatis. Sufficit eñ inq̃t diei   1. Retract. ca. 19. m.
malicia ſua: id ẽ ſufficit qõ ſumere vrgebit
neceſſitas ipa: Quã ꝓpterea maliciã noĩa/
tam arbitror/ q2 penalis ẽ nobis. Pertinet
eñ ad hãc fragilitatẽ ⁊ mortalitatẽ quã pec
cando meruim⁹. Huic ergo pene tẽporalis
neceſſitatiſ noli addere aliq̃d grauius: vt nõ
ſolũ patiaris harũ rerũ indigentiã/ſed etiã
ꝓpter hanc explendã milites deo. Hoc au/   L
tem loco vehemẽter cauẽdũ eſt/ne forte cũ
viderimus aliquẽ ſeruũ dei ꝓuidere ne iſta
neceſſaria deſint/vel ſibi vel eis quorũ ſibi
cura cõmiſſa eſt/iudicemus eũ contra prece
ptum dñi facere ⁊ de craſtino eſſe ſollicitũ.

Nam ⁊ ipſe dñs cui miniſtrabãt angeli/tñ   Matth. 4. b.
ꝓpter exemplũ ne quis poſtea ſcãdalũ pa/
teretur/cũ aliquẽ ſeruoꝝ eius animaduer/
tiſſet iſta neceſſaria ꝓcurare/ loculos habe/   Ioh. 12. a.
re dignatus eſt cũ pecunia/ vnde vſib⁹ ne/
ceſſarijs quicq̃d opus fuiſſet p̃beret: quorũ
loculorũ cuſtos ⁊ fur/ſicut ſcriptũ eſt/iudas
fuit qui eum tradidit. Sicut ⁊ apl̃s paulus
poteſt videri de craſtino cogitare cũ dicit:
De collectis autẽ in ſanctos ſicut ordinaui   1. Cor. 16. a.
eccleſijs galatie: ita et vos facite: ſcd̃m vnã
ſabbati: vnuſquiſq̧ veſtrũ apud ſe ponat
theſauriꝫans quod ei placuerit: vt non cũ
venero tũc collecte fiant. Cũ autẽ aduene/
ro/quoſcũq̧ approbaueritiſ ꝑ epiſtolas/hos
mittã ꝑferre gratiã veſtrã in hieruſalem. Qȝ
ſi dignũ fuerit vt ego eam/ mecũ ibũt. Ve/
niam autẽ ad vos cũ macedoniã tranſiero:
nã macedoniã ꝑtranſibo: apud vos autem
forſitã remanebo vel etiã hyemabo vt vos
me educatis quocũq̧ iero. Nolo autẽ vos
tũc in tranſitu videre: ſpero eñ me aliquod
tp̃is manere apud vos ſi ꝑmiſerit dñs. Per
manebo enim epheſi vſq̧ ad pentecoſten.
Itẽ in actib⁹ autẽ aploꝝ ſcriptũ eſt: ea q̃ ad
victũ ſunt neceſſaria/ ꝓcurata eſſe in futuꝝ
ꝓpter imminẽtem famẽ. Sic eñ legimus:
In illis dieb⁹ deſcenderũt ab hieroſolymis   Act. 11. d.
ꝓphete antiochiã eratq̧ magna exultatio.
Cõgregatis autẽ nobis/ſurgẽs vn⁹ ex illis
noĩe agabus ſignificauit ꝑ ſpiritũ famẽ ma
gnã futurã in vniuerſo orbe: q̃ facta eſt ſub
claudio ceſare. Deſcẽdentiũ autẽ vt quiſq̧
abũdabat ſtatuerũt vnuſq̃ſq̧ eoꝝ in mini/
ſteriũ mittere p̃ſbyteris habitantib⁹ in iu/
dea fratrib⁹: q̃ ⁊ miſerũt ꝑ manus barnabe
et ſauli. Et q2 nauiganti eidem apl̃o paulo   Act. 28. c.
impoſita ſunt vtenſilia que offerebant: ad
vnũ tantũ diẽ videt victus eſſe ꝓcurat⁹. Et
qõ idẽ ſcripſit. Qui furabat iã nõ furet: ma   Eph. 4. f.
gis autẽ laboret operando manib⁹ ſuis bo/
num/ vt habeat vñ tribuat cui opus eſt qõ
bonũ eſt. Male intelligentib⁹ nõ videt ſer/
uare p̃ceptũ dñi quo ait: Reſpicite inq̃t vo
latilia celi/qm̃ nõ ſerũt neq̧ metũt: et cõſi/
derate lilia agri quõ creſcunt/non laborant
neq̧ nent. Cum iſtis precipit vt laborent:
operantes manib⁹ ſuis/ ita vt habeant qõ
etiam alijs poſſint tribuere: ⁊ quod ſepe de   1. theſſal. 2. b.
ſeipſo dicit qõ manibus oꝑatus eſt ne quẽ   2. theſſal. 3. b.
grauaret. Et de illo ſcriptũ eſt/ꝙ cõiunxerit   Act. 18. a.
ſe aquile ꝓpter artis ſimilitudinẽ vt ſimul
oꝑarent vnde victũ tranſigerẽt/nõ videtur
imitatus aues celi ⁊ lilia agri. His et hmõi
ſcꝑturaꝝ locis ſatis apparet dñm noſtrũ nõ
hoc improbare ſi qs humano more iſta ꝓ/

curet:ſed ſiquis ꝓpter iſta deo militet vt in
opibus ſuis nō regnū dei/ſed iſtoꝝ inquiſi/
tionē intueaẜ. Ad hāc ergo regulā hoc totū
ꝓceptū dirigiẜ/ vt etiā in iſtorū prouiſione
regnū dei cogitem⁹: in militia vō regni dei
iſta nō cogitem⁹. Jta eñ etiā ſi aliqñ deſue
rint: qđ pleruq̄ꝫ ꝓpter exercitationē noſtrā
de⁹ ſinit:nō ſolū nō debilitāt ꝓpoſitū nr̄m/
Roma.5.a. ſꝫ etiā examinatū ꝓbatūq̄ꝫ ꝯfirmāt. Glori/
amur eñ inq̄t ĩ tribulatiōib⁹/ ſciētes ꝙ tri/
bulatio patiētiā opaẜ:patiētia autē ꝓbati/
onē:ꝓbatio aūt ſpem: ſpes vō nō ꝯfundit:
qꝛ charitas dei diffuſa ē in cordib⁹ nr̄is per
ſpm̄ ſanctū q̄ datus ē nobis. Jn cōmemora
2.Cor.11.f. tione autē tribulationū ac laboꝝ ſuoꝝ idē
apl̄s nō tm̄ in carceribus ꝛ naufragijs atq̄ꝫ
hmōi moleſtijs/ſed etiā in fame ꝛ ſiti/in fri/
gore ꝛ nuditate ſe laboraſſe commemorat.
Qđ cū legim⁹/nō ęſtimem⁹ deū ꝓmiſſo titu
baſſe/vt famē ac ſitim ꝛ nuditatē pateretur
apl̄s/q̄rens regnū ꝛ iuſticiā dei/cū dictū ſit
nobis: Quęrite p̄mū regnū dei ꝛ iuſticiam
eius/ et hęc oīa adijcienẜ vobis. Qñquidē
iſta ſicut adiutoria nouit ille medic⁹/cui ſe/
mel nos totos cōmiſim⁹/ ꝛ a q̄ habem⁹ pro/
miſſionē vitę p̄ſentis et futurę / qñ apponat
qñ detrahat ſicut nob̄ iudicat expedire: q̄s
ad ꝯſolādos ꝛ exercēdos in hac vita et poſt
hāc vitā in ꝑpetua requie ſtabilitādos atq̄ꝫ
firmādos gubernat ac dirigit. Nō eñ et hō
cū pleꝝq̄ꝫ iumēto ſuo cibaria detrahit/deſe
rit illō cura ſua / ac nō poti⁹ curādo hęc facẜ.
Et qm̄ cū iſta vel ꝓcuranẜ in futurū / vel ſi
cauſa nō ē q̄re illa ipendas reſeruanẜ/incer/
tum eſt q̄ aio fiant :cū ꝫ poſſint ſimplici cor/
de fieri ꝛ duplici:opportune hoc loco ſubie/
Math.7.a. cit: Nolite iudicare/ ne iudiceẜ đ vobis: Jn
q̄ eñ iudicio iudicaueritꝭ / iudicabiẜ de vo/
bis. Hoc loco nihil aliud nobis ꝑcipi exiſti/
mo/niſi vt ea facta/q̄ dubiū eſt q̄ aio fiāt/in
meliorē partē interp̄temur. Qđ eñ ſcriptū
Math.7.c. eſt: Ex fructib⁹ coꝝ cognoſcetꝭ eos:de ma/
nifeſtis dictū ē q̄ nō pñt bono aio fieri:ſicut
ſūt ſtupra/vl̄ blaſphemię/vl̄ furta/vel ebrie
tas:ꝛ ſi q̄ ſunt alia de q̄b⁹ nobis iudicare ꝑ/
1.Cor.5.d. mittiẜ/dicēte aplo: Quid eñ mihi de his q̄
foris ſunt iudicare? Nōne de his q̄ int⁹ ſunt
vos iudicatis? De genere autē ciboꝝ q̄ pñt
bono aio ꝛ ſimplici corde ſine vitio cōcupi/
ſcentię/quicunq̄ꝫ humani cibi indifferenter
ſumi: ꝓhibet idē apl̄s iudicare eos q̄ carni/
bus veſcebanẜ ꝛ vinū bibebant/ab eis q̄ ſe
Roma.14.a. ab hmōi alimētis tēperabāt: Qui mandu/
cat inq̄t/ nō māducantē nō ſpernat:ꝛ q̄ non
māducat/māducantē nō iudicet. Jbi etiam
ait: Tu q̄s es qui iudicas alienū ſeruū? dñō

ſuo ſtat/ aut cadit. De talib⁹ eñ reb⁹ q̄ pñt
bono aio et ſimplici ꝛ magnanimo fieri/q̄ꝫ/
uis etiā poſſint nō bono/ volebāt illi cū ho/
mines eſſent ĩ occulta cordis ferre ſentētiā:
de q̄bus ſol⁹ de⁹ iudicat. Ad hoc ꝑtinet etiā
illud qđ alio loco dicit: Nolite ante tēpus 1.Cor.4.a.
iudicare/quouſq̄ꝫ veniat dñs:q̄ ꝛ illumina/
bit abſcōdita tenebraꝝ ꝛ manifeſtabit cogi
tationes cordis:ꝛ tunc laus erit vnicuiq̄ꝫ a
deo. Sunt ꝫ q̄dā facta media q̄ ignoram⁹ q̄
aio fiāt: qꝛ et bono ꝛ malo fieri pñt:de q̄b⁹
temerariū ē iudicare:maxime vt cōdēnem⁹.
Hoꝝ aūt veniet tēpus vt iudicenẜ / cū dñs
illuminabit abſcōdita tenebraꝝ et manife/
ſtabit cogitationes cordis. Jtē alio loco di
cit apl̄s: Quorūdā autē hoim pctā manife/ 1.timoth.5.d.
ſta ſunt ꝓcedētia ad iudiciū/ q̄dam autē ſe/
quunẜ. Manifeſta ea dicit/ de q̄b⁹ clarū eſt
quo aio fiant. Hęc ꝓcedant ad iudiciū.i.qꝛ
ſi fuerit iſta ſubſecutū iudiciū/nō ē temera/
riū. Subſequunẜ autē illa q̄ occulta ſunt q̄
nec ipſa latebūt tpe ſuo. Sic ꝛ de bonis fa/
ctis intelligēdū ē. Nā iſta ſubiūxit:ſimiliter
ꝛ facta bona manifeſta ſūt: ꝛ q̄cumq̄ꝫ aliter
ſe habēt abſcondi nō pñt. De manifeſtis ꝫ
iudicem⁹:de occultis vero deo iudicium re/
linq̄mus: qꝛ ꝛ ipſa abſcōdi nō pñt/ ſiue ma
la ſiue bona/cū tēpus aduenerit q̄ manife/
ſtenẜ. Duo ſūt autē in q̄bus temerariū iu/ ✠
diciū cauere debem⁹:cū incertū eſt quo aio
q̄dq̄ꝫ factū fuerit: vl̄ cū incertū ſit q̄lis futu/
rus ſit q̄ nūc vel bon⁹ vel malus apparet. Si
ꝫ q̄ſpiā/ verbi gr̄a / cōqueſtus de ſtomacho
ieiunare noluit:et tu non credēs/edacitatis
id vitio tribueris/ temere iudicabis. Jteꝫ ſi
manifeſtā edacitatē ebrioſitatēq̄ꝫ cognoue
ris / ꝛ ita rep̄hēderꝭ q̄ſi nūq̄ꝫ illa poſſit cor/
rigi atq̄ꝫ mutari:nihilomin⁹ temere iudica/
bis. Nō ergo rep̄hendam⁹ ea q̄ neſcim⁹ quo
aio fiant:neq̄ꝫ ita rep̄hendam⁹ q̄ manifeſta
ſūt vt deſperem⁹ ſanitatē. Euitabim⁹ iudi/
ciū:de q̄ nūc đꝛ: Nolite iudicare ne iudiceẜ
de vobis. Pōt aūt mouere qđ ait: Jn q̄ eñ
iudicio iudicaueritꝭ/iudicabiẜ de vob̄. Nū/
q̄d eñ ſi nos in iudicio temerario iudicaue/
rim⁹/temere etiā de nob̄ de⁹ iudicabit? Aut
nūq̄d ſi mēſura iniq̄ mēſi fuerim⁹/ apđ deū
iniq̄ mēſura ē vñ nob̄ remetieẜ? Nā et men/
ſurę noīe ipſuꝫ iudiciū ſignificatū arbitror.
Nullo mō de⁹ vel temere iudicat: vl̄ iniqua
mēſura cuiq̄ꝫ repēdit. Sed h̄ dictū ē/qm̄ te/
meritas q̄ punis aliū/eadē eſt ei: ip̄a te pu/
niat neceſſe ē: Niſi forte arbitrādū ē ꝙ iniq̄/
tas ei noceat aliq̄d in quē ꝓcedit/ei aūt ni/
hil a q̄ ꝓcedit: imo vō ſępe nihil nocet ei q̄
patiẜ iniuriā:ei autē q̄ facit neceſſe ē vt no/

ceat. Quid eñ nocuit martyrib⁹ iniq̃tas pſe
quentiũ? Ipſis aũt pſecutoꝛibus plurimũ:
Quia etſi aliq̃ coꝝ correcti ſunt: eo tñ tpe q̃
perſequebant / exceçauit illos malicia coꝝ.
Sic ꝛ temerariũ iudiciũ plerũq; nihil nocet
ei de q̃ temere iudicat: ei autẽ q̃ temere iudi
cat ipſa temeritas neceſſe ẽ vt noceat. Iſta
Math.26.e. regula etiã illꝰ dictũ arbitroꝛ: Oĩs q̃ pcuſſe
rit gladio / gladio moꝛiet. Q̃ multi eñ gla/
dio pcutiũt / nec tñ in gladio moꝛiunt: ſicut
neq; ipẽ petrus. Sȝ ne iſtũ dicere venia pec
catoꝝ talẽ euaſiſſe pęnã q̃s putet: q̃q̃ nihil
abſurdius q̃ vt maioꝛẽ putet gladio pęnã
eſſe potuiſſe q̃ petro non accidit q̃ crucis q̃
accidit? Quid tñ de latronib⁹ dictur⁹ ẽ q̃ cũ
Luc.23.f. dño crucifixi ſũt: quia et ille q̃ meruit veniã
poſteaq̃ crucifixus eſt meruit / et alter oĩno
nõ meruit? An foꝛte oẽs q̃s occiderãt cruci/
fixerãt: ꝛ ꝓpterea h̃ etiã ipſi pati meruerãt?
Ridiculũ ẽ h̃ putare. Quid ḡ aliud dictũ ẽ:
Oĩs eñ q̃ i gladio pcuſſerit gladio moꝛiet:
niſi q: ipſo pctõ aĩa moꝛit q̃ocunq; cõmiſe/
rit? Et qm̃ de temerario ꝛ iniq̃ iudicio h̃ lo/
co dñs monet: vult eñ vt ſimplici coꝛde et
in vnũ deũ intẽtos faciam⁹ q̃cũq; facim⁹: ꝛ
multa incertũ eſt q̃ animo fiãt / de q̃b⁹ iudi/
care temerariũ eſt. Maxime autẽ hi temere
iudicãt de incertis ꝛ facile rep̃hendũt / q̃ ma
gis amant vituperare ꝛ dãnare q̃ emẽdare
atq; corrigere: q̃ð vitiũ vł ſupbię eſt vel in/
uidẽtię. Et ꝯſequẽter ſubiecit ꝛ dicit: Quid
autẽ vides feſtucam in oculo fratris tui / tra
bem aũt in oculo tuo nõ vides? Ut ſi foꝛte
ꝯbi gſa / ira ille peccauit / tu odio rep̃hẽdas.
Quãtũ autẽ inter feſtucã ꝛ trabẽ: q̃ſi tantũ
inter irã diſtat ꝛ odiũ. Odiũ eñ ẽ ira inuete
rata: q̃ſi q̃ vetuſtate ipa tãtũ robur accepit
vt merito appellet trabes. Fieri autẽ põt vt
ſi iraſcerꝭ hoĩ / velis eũ corrigi. Si aũt oderꝭ
hoĩeȝ / nõ poteſ eũ velle corrigere. Quõ eñ
dicis fratri tuo: Sine eijciã feſtucã de ocu/
lo tuo: et ecce trabes ẽ in oculo tuo? Hypo/
crita / eijce p̃mũ trabẽ de oculo tuo: et reliq̃:
id eſt p̃mo abs te expelle odiũ: deinde po/
teris iã eũ quẽ diligꝭ emẽdare. Et bñ ait hy
pocrita. Accuſare eñ vitia officiũ ẽ bonoꝛũ
viroꝝ ꝛ beniuoloꝝ. Q̃ð cum malefici agũt
alienas ptes agũt: ſicut hypocritę q̃ tegũt
ſub pſona q̃ð ſunt / ꝛ oſtẽdũt i pſona q̃ð nõ
ſunt. Hypocritaꝝ ḡ noĩe ſimulatoꝛes acce/
peris. Et eſt vere multũ cauendũ ꝛ moleſtũ
Al. ꝛ accuſationes. ſimulatoꝝ gen⁹: q̃ cũ oĩm vitioꝝ ꝛ accuſato/
res odio et liuoꝛe ſuſcipiãt / etiã ꝯſolatoꝛes
videri ſe volũt. Et ið pie cauteq; vigilãdũ
ẽ / vt cũ aliquẽ rep̃hẽdere vł obiurgare nos
neceſſitas coegerit / p̃mũ cogitem⁹ vtrum
tale ſit vitiũ q̃ð nũq̃ habuim⁹ / vel q̃ iam ca
ruim⁹. Et ſi nunq̃ habuim⁹ / cogitem⁹ ꝛ nos
hoĩes eſſe ꝛ habere potuiſſe. Si vero habui
mus ꝛ nõ habem⁹ / tãgat memoꝛiã cõis fra/
gilitas: vt illã rep̃henſionẽ aut obiurgatio/
nem nõ odiũ / ſʒ miſcðia p̃cedat: vt ſiue ad
correptionẽ ei⁹ ꝓpter quẽ id facim⁹: ſiue ad
pũerſionẽ valuerit: nã incert⁹ ẽ exit⁹: nos tñ
de ſimplicitate oculi nři ſecuri ſim⁹. Si aũt
cogitãtes noſmetipſos inuenerim⁹ in eo ẽẽ
vitio i q̃ ẽ ille quẽ rep̃hẽdere parabam⁹: nõ
rep̃hẽdam⁹ neq; obiurgem⁹ / ſʒ tñ cõgemiſ/
cam⁹: et nõ illũ ad obtẽperãdũ nob / ſʒ parit
cauẽdũ inuitem⁹. Nã ꝛ illð q̃ð dicit aplꝰs:
Fact⁹ ſũ iudęis tãq̃ iudę⁹ vt iudęos lucrifa 1.Cor.9.c.
cerẽ: His q̃ ſub lege erãt q̃ſi ſb lege eſſem cũ
nõ ſim ipſe ſub lege / vt eos q̃ ſub lege erant
lucrifacerẽ: His q̃ ſine lege ſunt q̃ſi ſine lege
cũ ſine lege dei nõ eſſẽ: ſʒ ſim i lege chriſti vt
lucrifacerẽ eos q̃ ſine lege ſũt. Fact⁹ ſũ infir/
mis infirm⁹ / vt īfirmos lucrifacerẽ: oĩb⁹ oĩa
fact⁹ ſũ vt oẽs lucrifacerẽ: nõ vtiq; ſimula/
tiõe faciebat: quẽadmodũ aliĳ intelligi vo/
lunt: vt coꝝ deteſtãda ſimulatio tãti exẽpli
auctoꝛitate muniat. Sȝ h̃ faciebat charita/
te / q̃ ei⁹ infirmitatem cui volebat ſubuenire
tanq̃ ſuã cogitabat. Hoc eñ ꝛ pſtruxit dicẽ
do: Cũ eñ liber ſim / ex oĩb⁹ me oĩm ſuũ feci
vt plures lucrifacerẽ. Q̃ð vt intelligas non
ſimulatione / ſʒ charitate fieri q̃ infirmis ho/
minib⁹ tãq̃ nos ſum⁹ cõpatimur / ita monet
alio loco dicẽſ: Uos in libertate vocati eſtꝭ Gal.5.b.
frẽs: tantũ ne libertatẽ in occaſionẽ carnis
detis / ſed p charitatẽ ſeruite inuicẽ. Q̃ð fie/
ri nõ põt niſi alteri⁹ īfirmitatẽ q̃ſq; habeat
q̃ſi ſuã / vt eã ęq̃nimiter ferat donec ab ea li
beret ille cui⁹ curat ſalutẽ. Raro ḡ ꝛ in ma/
gna neceſſitate obiurgationes adhibendę
ſunt: ita tñ vt etiã in his ipis nõ nobis / ſed
dño vt ſeruiam⁹ inſtem⁹. Ipſe ẽ eñ finis / vt
nihil duplici coꝛde faciam⁹: auferẽtes trabẽ
de oculo nřo inuidẽtię vel malicię vel ſimu
latiõis / vt videam⁹ eijcere feſtucã de oculo
fratris. Uidebim⁹ eñ eã oculis colũbę: q̃lis
in ſponſa chriſti p̃dicat: quã ſibi elegit de⁹ 1.Petri.
glorioſam eccleſiã nõ habentẽ maculã neq; ca.19.a.
rugã.i.mũdã ꝛ ſimplicẽ. Sed qm̃ põt non/
nullis dei p̃ceptis obtẽperare cupiẽtes no/
men ſimplicitatꝭ decipe: vt ſic putent vitio/
ſum eẽ aliq̃ñ verũ occultare / quõ vitioſũ eſt
aliq̃ñ falſũ dicere / atq; hoc mõ apiẽdo ea q̃
hi q̃bus apiunt ſuſtinere nõ pñt / ampli⁹ no
ceãt q̃ ſi ea penit⁹ ſemp̃q; occultarẽt rectiſſi
me ſubiũgit: Nolite ſanctũ dare canibus: Z
neq; miſeritis margaritas vřas ante poꝛ/
cos: Quia dñs q̃uis nihil mẽtit⁹ ſit / vera tñ

Ioh.16.c. aliq̄ occultare ſe oſtēdit dicens: Adhuc mul
ta habeo vobis dicere/ ſ₃ adhuc nō poteſtis
1.Cor.3.a. illa portare. Et apl's: Non potui inq̄t vobis
loqui q̄ſi ſpiritalib⁹/ ſed quaſi carnalibus:
tāq̄ꝫ puulis in chriſto lac vob potū dedi nō
eſcā: Neqꝫ eñ poteratꝭ/ ſ₃ ꝛ nūc nō poteſtis:
Adhuc eñ eſtis carnales. In h aūt p̄cepto
q̄ ꝓhibemur ſctm̄ dare canib⁹/et mittere añ
porcos margaritas nr̄as/ diligēter q̄rendū
eſt q̄d ſanctū ſit: q̄d margaritę: q̄d canes: q̄d
porci. Sctm̄ eſt/ qȯ violare atqꝫ corrūpere
nefas ē: cui⁹ vtiqꝫ ſceleris conat⁹ ꝛ volūtas
tenetꝛ rea: q̄uis illȯ ſctm̄ natura inuiolabi/
le atqꝫ incorruptibile maneat. Margaritę
autē/ q̄cūqꝫ ſpiritalia magna eſtimāda ſunt
q̄ in abdito latēt/ tanq̄ꝫ de ꝓfundo eruuntꝛ ꝛ
allegoriaꝝ integumētis q̄ſi apertis cōchis
inueniuntꝛ. Licet itaqꝫ intelligi vna eadēqꝫ
res ꝛ ſctm̄ ꝛ margarita dici poſſit. Sed ſctm̄
ex eo qȯ nō debet corrūpi: margarita ex eo
qȯ nō debet contēni. Conatꝛ autē vnuſq̄ſqꝫ
corrūpere qȯ nō vult eſſe integrū: cōtemnit
vero qȯ vile dicit/ ꝛ q̄ſi infra ſe exiſtimat eē:
ꝛ iȯ calcari di q̄cq̄d cōtēnitꝛ. Quapropꝛ ca/
nes q̄ñ exiliūt ad dilacerādū: qȯ autē dila/
cerāt integrū eſſe nō ſinūt. Nolite inq̄t ſctm̄
dare canib⁹: qꝛ et ſi dilacerari ꝛ corrūpi non
pōt/ et manet itegrū atqꝫ inuiolabile: illi tñ
q̄ vellent/ cogitādū eſt/ ꝙ acriter atqꝫ inimi/
ciſſime reſiſtūt: ꝛ inquātū in ipſis eſt ſi fieri
poſſit conantꝛ ꝑimere veritatē. Porci vero
q̄uis nō ita vt canes morſu appetāt/ paſſim
tñ calcando inq̄nant. Neqꝫ q̄ miſeritis inq̄t
ante porcos margaritas veſtras. Canes q̄
ꝓ pugnatorib⁹ veritatis/ porcos ꝓ cōtem/
ptorib⁹ nō incōgrue accipim⁹. Qȯ autē ait:
Cōuerſi dirūpant vos: nō ait ipſas marga
ritas dirumpant: Illas eñ concalcant etiā
cū cōuertentꝛ vt adhuc aliq̄d audiāt: dirum
pant tñ eū a q̄ iā miſſas margaritas cōcul/
cauerunt. Nō eñ facile inuenires qȯ gratū
ei eſſe poſſit/ q̄ margaritas conculcauerit. i.
cū magno labore diuina inuēta cōtempſe/
rit. Qui autē tales docēt/ quō nō dirūpantꝛ
indignādo ꝛ ſtomachādo/ nō video: vtrūqꝫ
aūt aīal imūdū ē/ ꝛ canis ꝛ porcus. Cauen/
dū eſt q̄ ne q̄d apiatꝛ ei q̄ non capit: meli⁹ eñ
q̄rit qȯ clauſū ē/ q̄ꝫ id qȯ aptū ē aut infeſtat
aut negligit. Neqꝫ vero alia cauſa repitꝛ/ cur
ea q̄ manifeſta et magna ſunt nō accipiantꝛ
p̄ter odiū ꝛ ꝯtēptū: quoꝝ ꝓpter vnū canes/
ꝓpter alterū porci noīati ſunt. Quę tñ oīs
imūditia rerū tpaliū dilectione ꝯcipitꝛ. i. di/
lectiōe hui⁹ ſeculi: cui iubemur renūciare vt
mūdi eſſe poſſimus. Qui q̄ mūdū ꝛ ſimplex
cor habere appetit/ nō debet ſibi re⁹ videri ſi
aliq̄d occultat qȯ ille cui occultat capere nō
pōt. Nec ex eo arbitrādū ē licere mētiri: nō
eñ eſt ꝯſequēs/ vt cū veꝝ occultatꝛ/ falſū di
catur. Agendū q̄ p̄mū ē/ vt ipedimēta detra
hantꝛ q̄b⁹ efficitꝛ vt non capiat: quia vtiqꝫ ſi
ꝓpter ſordes nō capit/ mūdādus ē vel v̄bo
vel ope quantū fieri a nobis pōt. Qꝫ autē A A
dn̄s nr̄ q̄dā dixiſſe inuenitꝛ: q̄ multi q̄ aderāt
vel reſiſtēdo vel ꝯtēnendo nō accęperūt/ nō
putādus ē ſctm̄ dediſſe canib⁹/ aut marga/
ritas miſiſſe ante porcos: nō eñ dedit eis q̄
capere nō poterant/ ſ₃ eis q̄ capere poterāt/
ꝛ ſimul aderāt: q̄s ꝓpter alioꝝ imūditiā ne/
gligi nō oportebat. Et cū eū tēptatores in/
terrogabāt: rn̄debatqꝫ illis ita vt qȯ ꝯdice/
rent nō haberēt: q̄uis venenis ſuis ꝯtabe/
ſcerēt potius q̄ꝫ illi⁹ cibo ſaturarentꝛ. Alij tñ
qui poterāt capere/ ex illorū occaſiōe multa
vtiliter audiebāt. Hoc dixi/ ne q̄s forte cum
interrogat⁹ rn̄dere nō poterit hac ſentētia ſi
bi excuſat⁹ videatꝛ: ſi dicat/ nolle ſe ſctm̄ da/
re canib⁹: vel ante porcos mittere margari/
taſ. Qui eñ nouit q̄d rn̄deat/ debet rn̄dere:
vel ꝓpter alios q̄b⁹ deſperatio ſuboritꝛ ſi ꝓ/
poſitā q̄ſtionē ſolui nō poſſe crediderint: et
hoc de reb⁹ vtilib⁹ ꝛ ad inſtructionē ſalutis
ꝑtinētib⁹. Multa ſūt eñ q̄ inq̄ri ab ocioſis
pñt ſupuacua et inania et plerūqꝫ noxia/ de
q̄b⁹ tñ nō nihil dicēdū ē: ſ₃ hocipm̄ apiendū
ꝛ explicādū/ cur inq̄ri talia nō oporteat. De
reb⁹ vero vtilib⁹ aliq̄ñ ad id rn̄dendum eſt q̄
interrogamur: ſicut dn̄s fecit cū eū ſaducęi Matth.22.c.
de muliere interrogaſſent: q̄ ſeptē viros ha/
buit: cui⁹ eorū in reſurrectione futura eſſet:
Rn̄dit enim ꝙ in reſurrectione neqꝫ vxores
ducāt/ neqꝫ nubēt/ ſ₃ erūt ſicꝫ angeli in cęlis.
Aliq̄ñ autē ille q̄ interrogat interrogādus
eſt aliud: qȯ ſi dixerit/ ipē ſibi ad id qȯ inter/
rogabat rn̄deat. Si autē dicere noluerit/ nō
videatꝛ his q̄ aſſūt iniuſtū/ ſi ꝛ ipſe qȯ inter/
rogauit nō audiat. Nā ꝛ phariſęi cū interro Matth.22.b.
gauerūt tēptātes/ vtꝝ reddēdū eēt tributū:
interrogati ſūt aliud. i. cui⁹ haberet nūmus
imaginē q̄ ab ipſis ꝓbat⁹ ē. Et qꝛ dixerāt qȯ
interrogati erāt/ id ē cęſarꝭ imaginē habere
nūmū/ ipſi ſibi q̄dāmō rn̄derūt id qȯ dn̄m
interrogauerāt. Itaqꝫ ille ex eoꝝ reſpōſione
ita ꝯcluſit: Reddite q̄ cęſari qȯ cęſaris eſt/ ꝛ
deo qȯ dei eſt. Cū aūt p̄ncipes ſacerdotū et Matth.21.c.
ſeniores ꝑpl'i interrogaſſent: i q̄ poteſtate il/
la faceret: interrogauit eos de baptiſmate io/
hānis: ꝛ cum nollent dicere qȯ ꝯ ſe videbāt
dici: de iohāne autē nihil male dicere aude/
bāt ꝓpter circūſtātes: Nec ego vobis dicā
inq̄t in q̄ poteſtate hec facio: qȯ iuſtiſſimū
apparuit circūſtātib⁹. Hoc eñ ſe dixerūt ne/
ſcire qȯ ſciebāt/ ſed dicere nolebāt. Et reue/
ra iuſtū erat vt q̄ ſibi volebāt rn̄deri qȯ in/

{ 97 }

terrogauerũt/ prius ipſi facerent qđ erga ſe
fieri poſtulabãt. Quod ſi feciſſent / ipſi ſibi
vtiq͡ʒ reſpõdiſſent. Ipſi eñ miſerunt ad io/
hannẽ q̃rentes qs eẽt: vel poti⁹ ipſi miſerũt
ſacerdotes et leuitę: putantes / ꝙ ipſe eſſet
chriſt⁹: qđ ille ſe negauit eſſe: et de dño teſti
moniũ ꝑhibuit: de quo teſtimonio ſi cõfite/
ri vellent/ ipſi ſe docerent in q̃ poteſtate illa
faceret chriſt⁹: qđ q̃ſi neſciẽtes interrogaue/
Al. repeterẽt runt vt calũniãdi aditũ † reperirẽt. Cũ igit̃
p̃ceptũ eſſet ne ſctm̃ daret̃ canib⁹/ ꝛ marga/
ritę añ porcos mittant̃ / potuit auditor oc/
currere et dicere conſcius ignorãtię atq͡ʒ in/
firmitat⁊ ſuę: et audiẽs p̃cipi ſibi ne hęc da/
ret q̃ ſeipſũ nondũ accępiſſe ſentiebat. Po/
tuit ꝙ occurrere ac dicere: Quid ſanctuʒ me
dare canib⁹ ꝛ q̃ſi margaritas me mittere an/
te porcos vetas: cũ adhuc ea me habere nõ
BB videã? oportuniſſime ſbiecit/ dicẽſ: Petite
1. Retract. ca. 19. o. inq̃t ꝛ dabit̃ vobis: q̃rite et inuenietis: pul/
ſate ꝛ aperiet̃ vobis. Petitio ꝑtinet ad im/
petrãdã ſanitatẽ firmitatẽq͡ʒ animi: vt ea q̃
p̃cipiunt̃ iplere poſſim⁹: inq̃ſitio autẽ ad in/
ueniendã veritatẽ. Cũ eñ btã vita actione
et cognitione compleat̃/ actio facultatẽ vi/
rium/ cõtemplatio manifeſtationem rerum
deſiderat. Hoꝝ ꝙ ꝑmũ petendũ: ſecundũ q̃/
rendũ: vt illđ det̃/ hoc inueniat̃: ſʒ cognitio
in hac vita vię ꝑuſq͡ʒ ipſi⁹ poſſeſſionis ẽ: ſed
cũ q̃ſq͡ʒ verã viã inuenerit / ꝑueniet ad ipſã
poſſeſſionẽ/ q̃ tñ pulſãti apiet̃. Vt ergo tria
iſta. i. petitio/ inquiſitio/ pulſatio manifeſta
fiãt/ ſub aliq̃ exemplo ponam⁹. Videm⁹ ali/
quẽ infirmis pedibus ambulare non poſſe:
Prius ꝙ ſanãdus eſt ꝛ firmãdus ad ambu/
landũ: ꝛ ad h̃ ꝑtinet qđ dicit: petite. Quid
eñ ꝓdeſt ꝙ ambulare iam vel etiaʒ currere
põt ſi ꝑ deuia itinera errauerit? Secũdũ eſt
ergo vt inueniat viã q̃ ducit eũ q̃ vult ꝑue/
nire: quã cũ tenuerit ꝛ ꝑęgerit: eũ ipm̃ locuʒ
vbi habitare vult ſi clauſuʒ inuenerit: neq͡ʒ
ambulare potuiſſe neq͡ʒ ꝑrexiſſe ac ꝑueniſſe
ꝓfuerit niſi apiat̃: ad h̃ ꝑtinet qđ dictũ eſt:
pulſare. Magnã autẽ ſpem dedit ꝛ ille q̃ ꝓ/
mittendo nõ decępit. Ait eñ: Oĩs q̃ petit/
accipit: et q̃ q̃rit inuenit: ꝛ pulſanti aperiet̃.
Ergo ꝑſeuerãtia op⁹ eſt vt accipiam⁹ qđ pe
tim⁹: ꝛ iueniam⁹ qđ q̃rim⁹: ꝛ ꝙ pulſam⁹ ape/
riat̃. Quẽadmodũ aũt ęgit de volatilib⁹ cę
li ꝛ de lilijs agri: ne victũ nob̃ veſtitũq͡ʒ de/
ſperarem⁹ ad futurũ: vt ſpes a minorib⁹ ad
maiora cõſurgeret/ ita ꝛ h̃ loco: Aut qs erit
ex vob̃ inq̃t hõ/ quẽ ſi petierit fili⁹ ſuus pa/
nẽ: nũq̃d lapidẽ porriget ei? Aut ſi piſcẽ pe/
tit: nũq̃d ſerpẽtẽ porrigit ei? Et reliq̃. Quõ
mali dãt bona? Sʒ malos appellat dilecto/
res adhuc ſęculi hui⁹ ꝛ pctõres: bona vero q̃

dãt ſm coꝝ ſenſũ bona dicẽda ſunt: q2 hec
ꝓ bonis habent. Q̃q͡ʒ ꝛ in rerũ natura iſta
bona ſint/ ſed tp̃alia ad iſtã vitã infirmã ꝑ/
tinẽtia: ꝛ q̃ſqs eã malus dat/ nõ de ſuo dat.
Dñi ẽ eñ terra ꝛ plenitudo ei⁹: q̃ fecit cęlũ ꝛ Ps. 23.
terrã mare ꝛ oĩa q̃ in eis ſũt. Quantũ ꝙ ſpe/ Ps. 145.
randũ ẽ daturũ deũ nobis bona petentib⁹
nec nos poſſe decipi/ vt accipiam⁹ illud pro
alio cũ ab ipſo petem⁹: qñ etiã nos cũ ſim⁹
mali nouim⁹ id dare qđ petimur. Nõ eñ de
cipim⁹ filios nr̃os: ꝛ q̃liacũq͡ʒ bona dam⁹/ nõ
de nr̃o/ ſ; de ipſi⁹ dam⁹. Firmitas aũt ꝛ va/
lentia q̃dã ambulãdi ꝑ ſapiẽtię viã/ i bonis
morib⁹ ꝯſtituta ẽ: q̃ ꝑducunt̃ vſq͡ʒ ad mũda/
tionẽ ſimplicitatẽq͡ʒ cordis: de q̃ iam diu lo
quẽs ita ꝯcludit: Oĩa ꝙ q̃cũq͡ʒ vultis vt fa/ CC
ciant vob̃ hoĩes bona/ ita ꝛ vos facite illis:
hęc ẽ eñ lex ꝛ ꝓphetę. In exẽplarib⁹ grecis
ſic inuenim⁹: Oĩa ꝙ q̃cũq͡ʒ vultis vt faciant
vobis hoĩes/ ita ꝛ vos facite illiſ. Sʒ ad ma
nifeſtationẽ ſentẽtię puto a latinis additũ/
bona. Occurrebat eñ: q̃d ſi q̃ſq͡ʒ flagitioſe
aliq̃d erga ſe fieri vellet/ ꝛ ad h̃ referat iſtam
ſentẽtiam? Veluti ſi velit aliq̃s ꝓuocari vt
immoderate bibat ꝛ ſe ingurgitet poculis:
et h̃ prior illi faciat a q̃ ſibi fieri cupit. Ridi/
culũ ẽ hũc putare iſtã impleuiſſe ſententiã.
Cũ ꝙ h̃ moueret vt arbitror/ additũ ẽ ad ma
nifeſtationẽ rei vnũ ꝟbũ: vt poſteaq͡ʒ dictũ
eſt: Oĩa q̃cũq͡ʒ vult⁊ vt faciãt vobis hoĩes:
adderet̃ bona. Qđ ſi deeſt exẽplarib⁹ grecis
etiã illa emẽdãda ſũt. Sʒ qs h̃ audeat? In/
telligendũ ẽ ergo plenã eſſe ſentẽtiã et oĩno
ꝑfectã etiã ſi hoc verbũ nõ addatur. Id eñ
qđ dictũ ẽ: Oĩa q̃cũq͡ʒ vultis/ nõ vſitate ac
paſſim/ ſʒ ꝓprie dicim⁹ accipi oportere. Vo
luntas nãq͡ʒ nõ ẽ niſi in bonis. Nã in malis
flagitioſiſq͡ʒ factis cupiditas proprie dr̃/ nõ
volũtas. Non q2 ſic ſemꝑ loquant̃ ſcp̃turę/
ſed vbi oportet ita oĩno ꝓpriũ verbũ tenẽt
vt nõ aliud ſinãt intelligi. Videt̃ autẽ hoc
p̃cęptũ ad dilectionẽ ꝓximi ꝑtinere nõ etiã
ad dei: cũ alio loco duo p̃cępta eẽ dicat i q̃/ Matth. 22. d.
b⁹ tota lex pẽdet ꝛ ꝓphete. Nã et ſi dixiſſet:
oĩa q̃cũq͡ʒ vultis fieri vobis/ hęc vos facite:
hac vna ſentẽtia vtrũq͡ʒ illud p̃cęptũ com/
plexus eſſet: Cito eñ diceret̃ diligi ſe velle
vnũquẽq͡ʒ/ ꝛ a deo / ꝛ ab hoĩbus. Cũ itaq͡ʒ ꝛ
h̃ ei p̃ciperet̃/ vt qđ ſibi facere velit/ h̃ face/
ret: id vtiq͡ʒ p̃ciperet̃/ vt diligeret deũ ꝛ ho/
mines. Cũ vero exp̃ſſius ab hoĩb⁹ dictũ eſt:
oĩa q̃cũq͡ʒ vultis vt faciãt vobis hoĩes/ ita
ꝛ vos facite illis: nihil aliud dictũ videt̃: q̃
diliges ꝓximũ tuũ ſicut teipſũ. Sed nõ eſt
negligẽter attendendũ qđ ſubiecit: Hec eſt
eñ lex et ꝓphetę. In his autẽ duob⁹ prę/ DD
cęptis: nõ tñ ait/ lex pendet et ꝓphetę/ ſed

etiā addidit:tota lex et ꝓphete/ ꝑ eo qđ eſt
ois ꝓphetia. Qđ cū hic non addidit/ſerua/
uit locū alteri ꝓcepto / qđ ad dilectionē dei
ꝑtinet. Hic aūt qm̄ ꝓcepta ſimplicis cordis
exiguntˀ:et erga eos metuēdū eſt ne habeat
quis duplex cor:q̄bus occultari cor poteſt:
id ē erga hoies idipſū ꝓcipiēdū fuit: Nemo
eñ fere eſt q̄ velit quēq̄ duplici corde ſecū
agere. Id aūt fieri nō pōt/ id ē ſimplici cor/
de hō homini aliq̄d tribuat: niſi ita tribuat
vt nullū ab eo tēporale cōmodū expectet:
⁊ ea intentione faciat de q̄ ſupius ſatis tra/
ctauim⁹/cū de oculo ſimplici loqueremur:
Mūdat⁹ ergo oculus ſimplexq̄ redditus/
aptus ⁊ idone⁹ erit ad intuendā ⁊ ꝯtēplādā
interiorē lucē ſuā. Iſte eñ oculus cordis ē:
Oculus cordis qui ſit quis eſt habeat. Hūc eñ talē oculū habet ille q̄ finē bonoꝝ
operū ſuoꝝ:vt vere bona opa ſint/nō in eo
ꝯſtituit vt hoib⁹ placeat/ſed etiā ſi ꝓuene/
rit vt eis placeat/ad eoꝝ ſalutē potius hęc
refert ⁊ ad gloriā dei/nō ad inanē iactantiā
ſuā: Neq̄ ꝓpterea boni aliq̄d ad ſalutē ꝓxi
mi operatˀ/ vt ex eo cōparet ea quę huic vitę
trāſigēdę ſunt neceſſaria: neq̄ temere ani/
mū hois volūtatēq̄ cōtēnit in eo facto in q̄
nō apparet q̄ aio ⁊ volūtate ſit factū:⁊ q̄cq̄d
officioꝝ exhibet hoi/hac intētione exhibet
q̄ ſibi exhiberi vult.i.vt nō ab eo aliq̄d com
modi tpalis expectat. Ita erit cor ſimplex
et mundū in q̄ q̄riˀ de⁹. Beati ḡ mūdo cor/
de/ qm̄ ipſi deū videbūt. Sed h̄ q̄ paucoꝝ
eſt/iā incipit de inueſtigāda ⁊ poſſidēda ſa/
piētia loq̄:qđ eſt lignū vitę:cui⁹ vtiq̄ inue/
ſtigandę ac poſſidēdę.i.ꝯtēplādę talis ocu/
lus ꝑ oia ſupiora ꝑduct⁹ ē q̄ videri iā poſſit
et arta via et anguſta porta. Quia ḡ dein/
ceps dicit: Intrate ꝑ anguſtā portā:q̄ lata
porta: Et reliq̄: nō idō dicit/ q̄ iugū chriſti
aſperū ē ⁊ ſarcina grauis/ſ; q̄ labores fini/
Matth.11.d. re pauci volūt:min⁹ credētes clamāti: Ve/
nite ad me oēs q̄ laboratiˀ ⁊ ego reficiā vos:
Tollite iugū meū ſup vos: Et reliq̄. Hinc ḡ
ſmo ſūpſit exordiū de humilib⁹ ⁊ mitib⁹ in
corde: qm̄ iugū leue ⁊ leuē ſarcinā multi re/
ſpuūt/pauci ſbeūt: eo q̄ ſit arta via q̄ ducit
ad vitā/ ⁊ anguſta porta q̄ intratˀ in eā. Hic
ḡ illi q̄ ꝓmittūt ſapiētiā cognitionēq̄ vita/
tis quā nō habēt / ꝓcipue cauēdi ſunt:ſicut
ſunt heretici/q̄ ſe plerūq̄ paucitate cōmen/
dant. Et idō cū dixiſſet/paucos eſſe q̄ inue/
niūt anguſtā portā ⁊ artā viā/ ne ſe illi ſup/
EE ponāt noie paucitatis/ſtatim ſubiecit. Ca
uete a pſeudo ꝓphetis q̄ veniūt ad vos in
veſtitu ouiū:intrinſec⁹ aūt ſūt lupi rapacesˀ.
Sꝫ iſti nō fallūt oculū ſimplicē/q̄ arborē di
noſcere ex fructib⁹ nouit. Ait eñ: Ex fructi/
bus eoꝝ cognoſcetis eos. Deinde ſilitudines
adiūgit: Nūq̄d colligūt de ſpinisˀ vuas:aut
de tribulis ficusˀ? Sic ois arbor bona /fruct⁹
bonos facit:mala autē arbor/ malos fruct⁹
facˀ: Et reliq̄. Quo loco illoꝝ error maxime
cauēdus eſt/q̄ de ipis duab⁹ arborib⁹ duas
naturas opinantˀ eē: q̄rū vna ſit dei:altera
vo neq̄ dei neq̄ ex deo. De q̄ errore ⁊ alijs
libris diſputatū ē vberius: ⁊ ſi adhuc parū
eſt diſputabitˀ. Nunc autē nō eos adiuuare
duas iſtas arbores docēdū ē. Primū/q̄ de
hoib⁹ eū dicere tā clarū ē vt q̄ſq̄s ꝓcedentia
⁊ ſequētia legerit:mireˀ eoꝝ cęcitatē. Dein
de attēdūt qđ dictū ē: Nō pōt arbor bona
fruct⁹ malos facere: neq̄ arbor mala fruct⁹
bonos facere: Et idō putāt neq̄ aiam malā
fieri poſſe vt in meli⁹ cōmuteˀ / neq̄ deteri⁹
in bonā:q̄ſi dictū ſit: Non pōt arbor bona
mala fieri/neq̄ arbor mala bona fieri:ſ; di/
ctū eſt: nō pōt arbor bona malos fruct⁹ fa/
cere:neq̄ arbor mala bonos fructusˀ facere.
Arbor ē q̄ppe ipſa aia.i.ipſe hō: fructus vo
opa hois. Nō ḡ pōt malus hō bona opari:
neq̄ bon⁹ mala. Malus ḡ ſi vult bona opa/
ri/ꝑus bon⁹ fiat. Sic alio loco euidēti⁹ dicit
ipē dñs: Aut facite arborē bonā ⁊ fruct⁹ ei⁹ Matth.12.c.
bonos: aut arborē malā ⁊ fruct⁹ ei⁹ malos.
Qꝫ ſi duasˀ naturas iſtoꝝ his duab⁹ arbori/
bus figuraret/non diceret/facite. Quis eñ
hoim pōt facere naturā? Deinde etiā ibi cū
ſparū duarū arboꝝ mētionē feciſſet/ſbiecit:
Hypocritę quō poteſtis bona loq̄ cum ſitis
mali? Q̄diu ḡ q̄ſq̄ malus eſt/nō pōt facere
fruct⁹ bonos. Si eñ bonos fruct⁹ fecerit/ iā
malus nō erit. Sic veriſſime dici potuit:nō
pōt eē nix calida:cū eñ calida eē cęperit/nō
iā niuē/ſ; aquā vocam⁹. Pōt ḡ fieri vt quę
nix fuit/ nō ſit:nō aūt pōt fieri vt nix calida
ſit. Sic poteſt fieri/ vt qui malus fuit nō ſit
malus:nō tamē fieri poteſt vt malus bene
faciat. Qui etiam ſi aliq̄n vtilis ſit: nō hoc
ipſe facit/ ſed fit de illo diuina prouidentia
ꝓcurante:ſicut de phariſeis dicit: Quę di/ Matth.23.a.
cunt facite:q̄ autē faciūt/facere nolite. Hoc
ipſum q̄ bona dicebāt/⁊ ea q̄ dicebāt vtili/
ter audiebāt ⁊ fiebāt/nō erat ipſoꝝ: Cathe/
dram eñ inq̄t moyſi ſedēt. Per diuinā ergo
ꝓuidentiā legē dei ꝓdicantes/poſſunt eſſe
audientib⁹ vtiles cū ipſi nō eſſent. De tali/
bus alio loco ꝑ ꝓphetā dictū ē: Seminaſtiˀ Hiere.12.c.
triticū ⁊ ſpinas metetis:quia bona ꝓcipiūt
⁊ mala faciunt. Non ergo q̄ eos audiebant
et faciebant quę ab eis dicebantˀ/de ſpinis
legebāt vuas/ſed ꝑ ſpinas de vite legebāt
vuas:tanq̄ ſi manū aliq̄s ꝑ ſepē mittat:vt
certe de vite q̄ ſepi fuerit inuoluta vuā le/

F F gat:nõ ſpinarũ ẽ fruct⁹iſte/ſ vitis. Rectiſſi/
me ſane qrit qs fruct⁹nos attẽdere voluerit
qbuſ cognoſcere arborẽ poſſim⁹. Multi eñ
qdã in fructib⁹deputãt/q ad veſtitũ omniũ
ouiũ ptinẽt/ ⁊ hoc modo a lupis decipiunt:
ſecuti ſunt vl' ieiunia vel oñones vel elemo
ſynas: q oĩa niſi fieri etiã ab hypocritis poſ
ſint/nõ lupius diceret: Cauete iuſticiã ve/
ſtram facere coraz hoĩbus vt videamini ab
eis. Qua ſentẽtia pꝓpoſita/ipa tria exequit:
elemoſynã/orationem/ieiuniuz. Multi eñ
multa pauperib⁹/nõ miſcdia/ſed ambitiõe
largiunt. Et multi orant vel potius vident
orare:nõ intuẽtes deũ/ſed hoĩb⁹placere cu/
pientes. Et multi ieiunãt ⁊ mirabilẽ abſti/
nentiã ptendũt eis qb⁹ iſta difficilia vident
⁊ honore digna exiſtimant: et huiuſcemodi
dolis eõs capiũt/dũ aliud oſtentãt ad deci
piendũ:aliud exerũt ad depdãdũ/ vl' inter/
ficiendũ eos q ſub veſtitu ouino lupos vi/
dere nõ pñt. Hi ergo nõ ſunt fruct⁹de qbus
cognoſci arborẽ monet. Iſta eñ cum bono
aio in ỽitate fiũt/ ꝓprie ſunt ouib⁹ veſtes:
cum aũt malo in errore/ non aliud q̃ȝ lupos
tegunt. Sȝ nõ ideo debẽt oues odiſſe veſti/
mẽtum ſuũ: qꝛ plerũqȝ illo ſe occultãt lupi.
Qui ſunt g fruct⁹qbus inuentis cognoſca/
Gal.5.d. mus arborẽ malã dicit apl's: Manifeſta au
tem ſũt opa carnis: q ſunt fornicatiões/ im
munditię/luxurię/idolorꝫ ſeruit⁹/veneficia/
inimicitię/ꝯtentiones/ęmulatiões/ animo/
ſitates/diſſenſiones/hęreſes/inuidię/ebrie/
tates/cõmeſationes/et his ſimilia: q pdico
vobis ſicut pdixi: qm̃ q talia agunt regnuz
dei nõ ꝯſequent. Neqȝ gaudiũ ỽtutl ſit: ſiẽ
voluntas:⁊ hęc poti⁹ad ſctõs ptinẽt:ad pec
catores vero geſt⁹magis/⁊ cupiditas depu
tanda ſũt. Et q ſunt fructus p qs cognoſci/
mus arborẽ bonã:idẽ ipſe aplus ꝯſequẽter
dicit: Fruct⁹ autẽ ſpũs eſt charitas/gaudiũ
pax/longanimitas/benignitas/bonitas/fi/
des/mãſuetudo/ ꝯtinẽtia. Sane ſciẽdũ eſt/
hic gaudiũ ꝓprie poſitũ: mali eñ hoĩes nõ
gaudere/ſed geſtire dicunt ꝓprie: Sicut ſu/
peri⁹ diximus volũtatẽ ꝓprie poſitã quã nõ
habẽt mali: vbi dictũ ẽ: Oĩa qcũqȝ vult:et
reliq. Ex iſta ꝓprietate ỽbi q gaudiũ nõ dr
niſi in bonis/etiã ꝓpheta loquitur/dicens:
Eſaie.57.d. Non eſt gaudere impijs dicit dñs: Ita ꝯ
poſita eſt fides/nõ qcunqȝ vtiqȝ ſed vera fi/
des: ⁊ cętera q hic poſita ſũt/habẽt quaſdã
imagines ſuas in malis hoĩb⁹ et deceptori/
bus/ vt oĩno fallãt: niſi qſqȝ iã mũdũ oculũ
G G ⁊ ſimplicẽ habuerit q iſta cognoſcat. Opti
mo itaqȝ ordine pmo actũ eſt de mũdando
oculo/⁊ deinde dicta ſũt q cauerent. Sȝ qm̃

qꝫuis qſqȝ oculo mũdo ſit.i.ſimplici ⁊ ſincę/
ro corde viuat:nõ põt tñ cor alteri⁹ intueri.
Quęcũqȝ in fact vel dictis apparere nõ po/
tuerũt/ tẽptatiõib⁹ aperiunt. Tẽptatio aũt Temptatio duplex
duplex ẽ: aut in ſpe adipiſcẽdi aliqd cõmo/
dũ tpale: aut i terrore amittẽdi. Et maxime
cauẽdũ ẽ/ ne tendẽtes ad ſapiẽtiã / q in ſolo
chriſto inueniri põt:in q ſunt oẽs theſauri Col.2.a.
ſapiẽtię ⁊ ſciẽtię abſcõditi: Cauẽdũ g eſt ne
pro chriſti noĩe ab hęreticis vel quibuſlibet
male intelligentib⁹ et ſęculi hui⁹ amatorib⁹
decipiamur. Nã ido ſequit et monet dicẽs:
Nõ oĩs q dicit mihi dñe dñe/intrabit in re/
gnũ cęlorũ: ne putem⁹ ad illos fruct⁹ ptine/
re:ſi qs dño nr̃o dicat / dñe dñe: ⁊ ex eo no/
bis arbor bona videat. Sȝ illi ſũt fruct⁹:fa
cere volũtatẽ pr̃is mei q ẽ i cęlis/cui⁹facien/
dę ſeipm̃ exẽplũ pbere dignat⁹ ẽ. Sed meri/
to põt mouere/quõ huic ſentẽtię ꝯueniat il/
lud apli vbi ait: Nemo in ſpũ dei loquẽs di 1.Cor.12.a.
cit anathema ieſũ : et nemo põt dicere dñm
ieſum niſi in ſpũſctõ: qꝛ neqȝ aliqs habẽtes
ſpm̃ſctm̃ poſſum⁹dicere nõ introituros i re/
gnũ cęlorꝫ ſi pſeuerauerit vſqȝ i finẽ:neqȝ il/
lõs q dicũt dñe dñe/ ⁊ tñ nõ intrãt in regnũ
cęlorꝫ/ poſſum⁹ dicere hr̃e ſpm̃ſctm̃. Quõ g
nemo dicit dñm ieſuȝ niſi in ſpũſctõ: niſi qꝛ
ꝓprie apl's poſuit ỽbũ qd eſt/dicit/ vt ſigni
ficet volũtatẽ atqȝ intellectũ dicẽtis? Dñs
ỽo generalit poſuit ỽbũ qd ait: Non oĩs q
dicit/et reliqua. Videt eñ dicere etiã ille q
nec vult/nec intelligit qd dicit:ſȝ ille ꝓprie
dicit:q volũtatẽ ac mentẽ ſuam ſono vocis
enũciat: Sicut pauloante qd dictũ eſt:gau
diũ in fructib⁹ſpũſſcti ꝓprie dictũ eſt:nõ eo
modo q alibi dicit idẽ apl's: Nõ gaudet ſu/ 1.Cor.13.b.
per iniquitatẽ:quaſi quiſqȝ poſſit ſup iniq/
tatẽ gaudere:qa illa elatio eſt animi turbi/
de geſtiẽtis/ non gaudiũ:naȝ hoc ſoli boni
habent. Ergo dicere vident etiã illi q nõ h
qd ſonãt dicere vident : et intellectu cernũt
⁊ volũtate agũt/ſȝ voce tñ ſonãt:ſm queȝ
modũ dñs ait: Nõ oĩs q dicit. Vere autẽ
ac ꝓprie illi dicũt quorꝫ volũtate ac mente
nõ abhorret: ⁊ ꝓlatio ſermonis ſui ſm quã
ſignificationẽ dicit apl's: Nemo põt dicere
dñm ieſũ niſi in ſpũſctõ. Atqȝ illd ad rẽ ma/
xime ptinet ne decipiamur tẽdẽtes ad cõtẽ/
plationẽ veritat: nõ ſolũ noĩe chriſti/p eos
q nomẽ habẽt ⁊ facta nõ agũt:ſ etiã qbuſ/
dã fact atqȝ miraculis/qlia ꝓpter infideleſ
cũ fecerint dñs monuit tñ ne talib⁹ decipia
mur/arbitrãtes ibi eſſe inuiſibilẽ ſapientiã:
vbi miraculũ viſibile videremus. Adiũgit
g ⁊ dicit: Multi mihi dicent i illa die: Dñe H H
dñe: Nõne in nomine tuo dęmonia eiici/

Cõtra partem donati pſalmus

mus?et reliqua. Nõ ergo cognoſcet/niſi eũ
qui operat equitatẽ: Nã ⁊ ipos diſcipulos
ſuos ꝓhibuit gaudere ex talib⁹: id eſt q2 de/
monia illis ſubiecta fuerũt: Sʒ gaudete in/
Luc.10.c. quit: q2 noia veſtra ſcripta ſũt in celo. Cre/
do in illa ciuitate hieɫm q̃ eſt in celis: in q̃
nõ niſi ⁊ iuſti ⁊ ſcti regnabũt: An neſcit?: vt
1.Cor.6.b. ait apl's: qm̃ iniqui regnũ dei non poſſide/
bũt? Sʒ fortaſſe qs dicat: nõ poſſe iniqs vi/
ſibilia illa miracula facere et mẽtiri/ potius
illos credãt q̃ dicturi ſũt: in noie tuo ꝓphe/
tauim⁹ ⁊ demonia eiecim⁹ ⁊ ꝟtutes multas
fecim⁹? Legat ergo q̃nta fecerũt reſiſtentes
famulo dei moyſi magi egyptiorũ: Aut ſi hꝫ
nõ vult legere qð nõ in noie chriſti fecerũt:
legat q̃ ipſe dñs dicat de pſeudo ꝓphetis:
Matth.24.c. Marci.13.c. Tũc ſi qs vobis dixerit: Ecce hic eſt chriſt⁹/
nolite credere: ſurgent em̃ pſeudo chriſti et
pſeudo ꝓphe: ⁊ dabũt ſigna magna/ita vt
in errorẽ ducant etiã electi: ecce predixi vo/
bis. Q̃ ergo mundo ⁊ ſimplici oculo opus
eſt vt inueniat via ſapiẽtie: cui tãte maloꝝ
⁊ pverſoꝝ hoim deceptiones erroreſq; ob/
ſtrepũt q̃s omes euadere/ hoc eſt venire ad
certiſſimã pacẽ ⁊ immotabilẽ ſtabilitatẽ ſa/
piẽtie. Vehemẽter em̃ metuendũ eſt: ne ſtu
dio altercãdi et contendẽdi q̃ſq; nõ videat
qð a paucis videri põt: vt paruus ſit ſtrepi
tus ꝯtradicẽtiũ: niſi etiã ſibijpſi obſtrepãt.
2.timoth.2.d. Q̃ð ptinet etiã ad illð qð apl's dic: Seruũ
aũt dñi non oportet litigare: ſʒ mitẽ eſſe ad
omes/docibilẽ/patientẽ/in modeſtia corri/
pientẽ diuerſa ſentientes: ne forte det illis
de⁹ penitẽtiã ad agnoſcendã ꝟitatẽ. Beati
ergo pacifici: qm̃ filij dei vocabunt. Cõclu/
ſio ergo hui⁹ totius ſermõis q̃ terribilit in/
J J ferat/valde attendẽdũ eſt. Ois ḡ q audit
ꝟba mea hec/⁊ facit ea/ſilis ẽ viro ſapiẽti q
edificauit domũ ſuã ſup petrã. Nõ em̃ q̃ſq;
firmat q̃ audit vel pcepit niſi faciẽdo: Et ſi
1.Cor.10.b. petra chriſt⁹ ẽ: ſicut mlta ſcpturarũ teſtimo/
nia p̃dicãt: ille edificat i chriſto q qð audit
ab illo facit. Seqtur. Deſcẽdit pluuia: vene/
rũt flumina/et flauerũt venti: et irruerũt in
domũ illã/et nõ potuerũt eã mouere: Fun/
data em̃ erat ſup petrã. Nõ ḡ iſte metuit vl/
las caliginoſas ſupſtitiões: Quid em̃ aliud
intelligit pluuia cũ in mali alicui⁹ ſignifica/
tionẽ ponit? Aut rumores hoim/q̃s ventis
cõpatos puto? Aut vite hui⁹ fluuiũ carnali
bus ꝯcupiſcẽtijs tãq; fluẽtẽ ſup terrã vl' pe/
trã? Hoꝝ em̃ triũ q pſperitatib⁹ inducit/ad/
uerſitatib⁹ frãgit: q̃rũ nihil metuit q fũdatã
habet domũ ſup petrã. i. q nõ ſolũ audit p̃/
cepta dñi/ſ etiã fac. Et his oib⁹ piculoſe ſb/
iecit: Qui audit et nõ fac: nõ habẽs ſtabile

fundamẽtũ: ſed audiẽdo ⁊ nõ faciẽdo ruinã
edificat. Ait em̃ ꝯſequẽter: Et ois qui audit
ꝟba mea hec ⁊ nõ facit ea: et reliq̃/ vſq;: Et
factũ ẽ cũ ꝯſũmaſſet ieſus ꝟba hec/admira/
bant turbe ſup doctrinã ei⁹: erat em̃ docẽs
eos ſicut ptãtem habẽs: nõ q̃ſi ſcribe eoꝝ et
phariſei. Hoc ẽ qð añ dicit p ꝓphetã eſſe ſi/
gnificatã in pſalmis/ cũ diceret: Fiducialit Ps.11.
agã in eo: Eloquia dñi eloq̃a caſta: argentũ
igne examinatũ ꝓbatũ terre/ purgatũ ſep/
tuplũ. Propter quẽ numerũ admonit⁹ ſum
etiã p̃cepta iſta ad ſeptẽ illas referre ſenten
tias q̃s in pncipio ſermonis hui⁹ poſuit de
beatis cũ diceret: ⁊ ad alias ſeptẽ illas opa/
tiones ſpũſſancti q̃s eſaias ꝓpha cõmemo/
rat: vt ſiue iſte ordo in his cõſiderandus ſit/
ſiue aliquis alius: faciẽda ſunt q̃ audiuim⁹
a dño ſi volumus edificare ſuper petrã.

Sancti auguſtini hipponẽſis epi/ de ſer/
mone dñi in monte/liber ſecũdus explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponẽſis epiſcopi/ in pſalmũ cõtra partẽ donati/ ex primo libro retractationum/argumentum.

v Olens etiã cauſam donatiſtarũ ad 1.Retract. ca.20.
ipi⁹ humilimi vulgi ⁊ oĩno impitoꝝ
atq; idiotarũ noticiã puenire/⁊ eoꝝ
quãtũ p nos fieri poſſet inherere memorie/ Li.2.ad inq̃ſitiones ianuarij.ca.18.c.
pſalmũ q eis cãtaret p latinas lrãs feci. Sʒ
vſq; ad/v/litterã. Tales em̃ abcdarios ap/
pellãt. Tres ꝟo vltimas omiſi: ſ p eis no/
uiſſimũ q̃ſi epilogũ adiũxi/ tãq; eos mater
alloq̃ret eccĩa. Hypopſalma etiã qð rñdet
⁊ pemiũ cauſe qð nihilomin⁹ cãtat/nõ ſũt i
ordine lrãꝝ. Earũ q̃ppe ordo incipit poſt p/
emiũ. Jð aũt nõ aliq̃ carminis genere id fie
ri volui/ ne me neceſſitas metrica ad aliqua
ꝟba q̃ vulgo min⁹ ſunt vſitata cõpelleret.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponenſis epiſcopi/pſalm⁹ contra partem donati/incipit.

o Mnes qui gaudetis de pace modo verum iudicate. Hypopſalma ad ſingulas particulas huius pſalmi

a Bundantia peccatorũ ſolet fratres A
cõturbare. Propter hoc dominus
noſter voluit nos p̃monere. Com/
parans regnum celorum reticulo miſſo in
mare. Congregauit multos piſces/omne

genus hinc et inde: Quos cum traxiſſent
ad littus tunc ceperunt ſeparare: Bonos
in vaſa miſerunt/reliquos malos in mare.
Quiſq̄s recolit euangeliū/recognoſcat cū
timore. Uidet reticulū eccleſiā/ videt hoc
ſeculū mare. Gen⁹ autē mixtū/piſcis iuſt⁹
eſt cū peccatore. Seculi finis eſt littus/ tunc
eſt tempus ſeparare. Qui modo retia ru/
perunt / multū dilexerūt mare. Uaſa ſunt
ſedes ſctōꝝ/quo nō poſſunt mali puenire.
Repetitio. Oēs qui gaudetis: vt ſupra.
B Omnis auditor fortaſſe q̄rit: q̄ rupe/
b runt rete: Homies multū ſupbi/ qui
iuſtos ſe dicūt eſſe. Sic fecerūt ſciſ/
ſurā/⁊ altare ꝯ altare. Diabolo ſe tradide/
rūt/ cū pugnāt de traditione: Et crimē qd
cōmiſerūt/ in alios volunt trāſferre. Ipſi
tradiderunt libros/⁊ nos audent accuſare:
Ut peius cōmittāt ſcelus/ q̄ commiſerūt
⁊ ante. Q poſſent cauſam libroꝝ excuſare
Matth.26. de timore. Q petrus chriſtū negauit/dū
terret de morte. Modo q̄ pacto excuſabūt
factum altare contra altare. Et pace chri/
ſti conſciſſa ſpem ponunt in homine. Qd
perſecutor non fecit ipſi fecerunt in pace.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
C Uſtos nr̄ de⁹ magne/tu nos potes
c liberare. A pſeudo ꝓphetis iſtis/q̄
nos querūt deuorare. Maledictū
cor lupinū/contegūt ouina pelle. Nomen
iuſti ouina pellis/ſchiſma ē i lupino corde.
Qui nouerūt ſcpturas/hos ſolēt circūue/
nire. Audiūt eñ traditores/⁊ neſciūt quid
geſtū eſt ante. Quib⁹ ſi dicā ꝓbate/nō ha/
bent quid rn̄dere. Suis ſe dicūt crediddiſſe/
dico ego mentitos eſſe: Quia ⁊ nos credi/
mus nr̄is/q̄ coſ dicūt tradidiſſe. Uis noſſe
q̄ dicāt falſū/q̄ nō ſūt in vnitate. Olim iā
cauſa finita ē/q vos nō ſtatis in pace.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
D Fuerūt maiores nr̄i/⁊ libros fecerūt
d inde: Qui tunc cauſā cognouerūt/
qd recens poſſent ꝓbare. Erāt q̄dā
traditores libroꝝ de ſctā lege: Epi de nu/
midia/⁊ nō q̄libet de plebe. Cū carthagi/
nē veniſſent epm ordinare: Inuenerūt ce/
cilianū iā ordinatū in ſua ſede. Irati ſunt:
q: ipſi nō potuerūt ordinare. Erāt botrus
⁊ celeſtius hoſtes ceciliano valde: Impij/
fures/ſupbi/de q̄b⁹ longū ē referre. Iunxe
rūt ſe ſimul oēs/crimen in illū cōflare. Di/
cunt ordinatorē ei⁹ ſctōs libros tradidiſſe.
Sic pacꝭ retia ruperūt: ⁊ errāt mō p mare.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
E Ece q̄ bonū et iocundū frēs in vnū
e habitare. Audite vocē ꝓphete/vt

ſitis in vnitate: Crimen nobis quis pro/
bauit antiquum de traditione? Quis ob/
iecit in iudicio/q̄ ſederūt iudicare? Quib⁹
teſtib⁹ cōuicit/q̄s auſus eſt affirmare? Sed
hoc libenter finxerūt/qd ſe nouerāt feciſſe:
Quia fama iā loquebat̄ de librorū tradi/
tione. Sed q̄ fecerāt latebāt in illa pditio/
ne. Inde alios infamauerunt / vt ſeipſos
poſſent celare. Per illos ceteri errauerunt
principes ex ipſa parte. Quia non crede/
re collegis/putauerunt turpe. Iā fratres/
finitur error/et ſimus in vnitate.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
Ecerūt qd voluerūt/tūc in illa ceci/ F
f tate: Non iudices cōſederūt/nō ſa
cerdotes de more: Qd ſolēt in ma
gnis cauſis ꝯgregati iudicare. Nō accuſa/
tor ⁊ reus ſteterūt in queſtione. Nō teſtes
nō documentū/quo poſſent crimen ꝓbare:
Sed furor/dolus/tumultus/q̄ regnant in
falſitate. Proferant̄ nobis geſta/q̄ in con
ſilio ſolent eſſe. Uideam⁹ q̄ res coegit fieri
altare contra altare. Si malus erat ſacer/
dos/deponēdus erat ante. Si nō poterat
deponi/tolerādus intra rete: Sicut modo
toleratis/tā multos malos aperte. Et qui
fertis pro furore/ferretis vnū pro pace.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
Audiū magnū eēt nobis/ſi tūc nol/ G
g letis errare. Si tūc nō viſum eſt ve
rum/vel nūc expertū videte. Mul
tos nūc habetis prauos q̄ vobis diſplicent
valde: Nec tñ hos ſeparatis a veſtra com
munione. Non dico de illis peccatis que
poteſtis et negare: Fuſtes/ignes/mortes
dico q̄ cōmittunt veſtri in luce. Et tamen
ſuffertis illos/vel errore/vl̄ timore. Quan
tum erat/ferrent vnū patres veſtri ꝓ vnita
te: Si tant⁹ erat tumult⁹/vt nō poſſent de/
gradare. Addo q innocēs erat/⁊ nihil po/
terant probare. Sed ne crimē quereretur/
vbi ſe videbant eſſe: Finxerunt ſe nimis
iuſtos/cum totum vellent perturbare.
Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c̄.
Onores vanos q̄ querit/nō vult cū H
h chriſto regnare: Sic pnceps huius
mali/de cui⁹ vocant̄ pte. Nā dona/
tus cū volebat africā totā obtinere: Tunc
iudices trāſmarinos petijt ab imperatore.
Sed hec tā iniuſta petitio/nō erat de cha/
ritate. Hoc ipſa veritas clamat/quā volo
modo referre. Nā ꝯſenſit impator/miſit q̄
ſederēt rome Sacerdotes / qui tūc poſſent
cecilianū cū illo audire. Dicta cauſa ē/nihil
ꝓbatū ē: auſus ē ⁊ appellare. Et poſt colle/
garū ſedē/audire ab impatore. Hic petitio

illa pbatur non eſſe de charitate. Deinde vbiqꝫ vict⁹/ cepit chriſtianos rebaptiçare.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

I Uſticiā ſequi ſi vultis/ totā cauſaꝫ
i cogitate. Qd poſtea fecit/factū q̄re nō eſt ante? Diſſentiebāt ſacerdotes in tota africana parte. Sacerdotes tranſmarini poſſent inde iudicare. Quid curritis ad ſchiſma / et altare ꝯ altare? Ut qd poſtea iudicatū ē/ iā nō poſſetis audire. Et a iudicib⁹ vr̄is/ cogeremini appellare. Dū vultis erroris regnū q̄quo modo cōfirmare. Et nūc ⁊ vos totū noſcitis/ ꝯ fingitis vos neſcire. Et cū vos ṽitas vrget/ patres dicitis erraſſe: Quaſi vos aliquis vt etiam recedere ab errore: Sed ſuperbia vos ligauit/in cathedra peſtilentie.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

K Haritatē chriſti q̄ habet/pacē nō po
c teſt odiſſe. Uꝫ vos iā ipſi audite/⁊ nobiſcū recordate: Qui non tenetis cathedrā ꝑ q̄ pugnetis iniuſte: Si modo epi veſtri ex vna aliq̄ regione: Haberēt inter ſe litē/quā vellet iudicare. Niſi alterarū regionū/ qm̄ nō eſſent de ipa lite. Sꝫ cū diſcuſſiſſent cauſā/ pnūciaret ꝑ vna pte. Nūqꝫ cōmunicaretis/ q̄ illis nollent ꝯſentire. Nā ⁊ ipſi nō cōſenſerūt/trāſmarinoꝝ ſententie: Qui ꝑ nobis iudicarūt/nā nobis iungunt hodie. Si iudex chriſtus hoc dicat/quid habetis reſpondere?

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

L Umen cordis ſi eſt in vobis/ veꝝ po
l teſtis videre. Sunt ꝑces donati et acta/ qbus qd dictū ē ꝑbate. Que ſi credere nō vultis/vos huc aliqua ꝑferte: Quibus ⁊ ſi nos nō credim⁹/ erit rixa ſine fine. Amplectamur ergo pacē chriſti: quid ad nos qd geſtū eſt ante? Obijcitis traditionē: reſpōdem⁹ vos feciſſe. Clamatꝫ vos de machario/ ⁊ nos de circūcellione. Illud noſtrū iā trāſactū/ veſtri nō ceſſant vſqꝫ hodie. Habeat paleas area vr̄a/ vos hoc ſolū vultis eſſe. Uos eni nō vultis pacē/ illi minantꝫ de fuſte. Et vtinam minarentꝫ/ ⁊ non puderet q̄tidie. Hos ſi expellūt iſti / veſtri nō habēt p quos regnare poſſunt.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

M Odū ſi exceſſit macharius ꝯſcriptū
m in chriſtiana lege: Uel legē reg' referebat/ vt pugnaret pro vnitate. Nā dico iſtū nihil peccaſſe/ſed vr̄os peiores eſſe. Quis eni ꝑcepit illis/ p africam ſic ſeuire? Nō chriſt⁹/nō impator hec/pbaꝫ pmiſiſſe. Fuſtes ⁊ ignes priuatos/ ⁊ inſania ſine lege. Quia ſc̄ptū eſt: Recōde gladiū/ Matth.26.c. ſcelus nō putāt in fuſte. Nō vt hō moriaꝫ/ ſed vt cōquaſſetꝫ valde: Et poſtea moriaꝫ/ inde iā cruciat⁹ languore. Sꝫ tū ſi miſerēꝫ occidūt/ ⁊ vno fuſte. Fuſtes iſraeles vocāt/ qd dixerūt cū honore. Et plus vaſtēt ipm nomē qꝫ corpus qd cedunt inde.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

N Olite nobis iam fratres/tēpus ma
n charij imputare. Si crudeles erāt illi/ ⁊ nobis diſplicēt valde. Si aūt falſa de illis dicūt / de⁹ pōt iudicare. Nos amem⁹ ꝑtātem chriſti/ gaudeam⁹ in vnitate. Si q̄ mali ſūt in eccl̄ia / nihil nobis pñt nocere. Si nō pñt nobiſcū eſſe/ excludanꝫ ſalua pace. Si nō poteſt excludi/ excludātur vel de corde. Dixit ezechiel ſanct⁹ q̄ſdā Ezech.9.b.
cōſignatos eſſe: Qui gemūt pctā fratrū/ ⁊ nō ſe ſeparāt inde. Sic nos ꝑpter malos frēs/nō ſeparemur a matre. Qd tūc impij fecerūt / extra leuātes altare. Ut peiores nūc haberēt/ qꝫ qd ſe fingūt fuiſſe.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

O Mnis q̄ ſcripturas legit/ nouit qd
o volo aprire. Iohānes baptiſta dixit/ tūc ad iudeos aperte: Q illos Matth.3.c.
tāqꝫ areā ſuā chriſt⁹ poſſet vētilare. Miſit Matth.9.d.
in meſſē operarios diſcipulos ꝑdicare. Per q̄s area collecta ē/ ⁊ vētilata de cruce. Tūc iuſti tanqꝫ frumētū ecclias ipleuerūt caſte: Uendētes q̄ poſſidebāt/ ⁊ mūdo dicētes: vale. Illi tanqꝫ ſemen erāt/ qd toto diſpſū eſt orbe: Ut alia ſurgeret meſſis/ q̄ ventilanda ē in fine. Hec creſcit inter çiçania/ qꝫ ſunt hereſes vbiqꝫ. Hui⁹ palea ſūt iniuſti/ q̄ nō ſunt in vnitate. Ex qb⁹ ſi erat macharius/ q̄d vis rebaptiçare?

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

P One in corde areas duas/ vt poſſis
p quod dico in corde videre. Certe ⁊ pores habebāt ſc̄tos/ ſicut oſtēdunt ſcripture. Nā ⁊ ſepteꝫ milia viroꝝ deus ſe 3.Reg.19.d.
dixit relīqſſe. Et ſacerdotes ⁊ reges/ multi Roma.11.a.
iuſti fūt i lege. Ibi habes tātos ꝑphetas/ habes multos ⁊ de plebe. Dic mihi qs tūc iuſtoꝝ ſeparauit ſibi altare? Multa ſcelera admittebat iniquus ꝑls ille. Idolis ſacrificatū eſt/ occiſi ſūt ꝑphete: Et nemo tū iuſtoꝝ receſſit ab vnitate. Iuſti iniuſtos ſuſferebant/ venturo ventilatore. Uno tēplo miſcebanꝫ/ nō mixti nō erāt corde. Dicebāt in illos tanta/ ⁊ vnū habebāt altare.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ⁊c.

Q Uid vobis ad hec videtur/ ſecunda
q meſſis eccleſie: Que ꝑ totū orbem creſcit/ plura debet ſuſtinere? Habet enim dſū exemplū / et in iuda traditore.

Hūc int̄ bonos ferebat/hūc miſit et p̄dicare. Malus ſeruus p̄dicabat/ſed chriſtꝰ erat in fide. Quia q̄ iudici credebant/nō curabant de p̄cone. Cū dedit ſanctā cenā/nec tūc illū excluſit inde. Et poſſet p illū tradi/ etiā ſi inde exiſſet ante. Sed nobis exēplū datū eſt/malos fratres tolerare: Ut q̄ñ nō poſſunt excludi/ſolo ſeparentur corde.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ꝛc̄.

R r Ogo reſpōdete nobis / quid vultis rebaptiçare? Lapſos ſacerdotes vr̄os pellitis a cōmunione. Et nemo tamen poſt illos/auſus eſt rebaptiçare.

Et quoſcūqꝫ baptiçarūt/vobiſ cōmunicāt hodie. Quid ab eis accęperūt/ ſi nō habebāt q̄d dare? Legite quō adulteri puniāt̄ in ſctā lege. Nō eñ dicere poſſunt / ꝙ peccarunt a timore. Si ſancti ſoli baptiçant/ poſt iſtos rebaptiçare: Quid calūniamini nobis/quia ſumus in vnitate? Qui nōdū eramꝰ nati in illa p̄ſecutione. Scriptū eſt: Pctā patrū ad filios nō p̄tinere. Sed nemo dat fructū bonū/ſi p̄ciſus eſt de vite.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ꝛc̄.

S ſ Citis catholica q̄d ſit: ꝛ quid ſit p̄ciſum a vitę. Si qui ſūt inter vos cauti/veniant/viuāt in radice. Antequꝫ nimis areſcant / iam liberētur ab igne.

Ideo nō rebaptiçamus / ꝙ vnum ſignum eſt in fide. Non quia vos ſctōs videmus/ ſed ſolā formā tenere: Quia ipſam formaꝫ habet ſarmentuꝫ/quod p̄ciſum eſt de vite.

Sed quid illi prodeſt forma/ſi nō viuit de radice? Uenite fratres ſi vultis/vt inſeramini i vite. Dolor eſt cū vos videmꝰ p̄ciſos ita iacere. Numerate ſacerdotes/vel ab ipſa petri ſede: Et in ordine illo patrū/ q̄s cui ſucceſſit videte. Ipſa eſt petra/ quā nō vincūt ſuperbę inferorū portę.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ꝛc̄.

T t Alis ſi quis adueniat/plenꝰ catholica fide: Quales illos ſctōs viros oēs ſolemꝰ audire. Et ſi tibi dicat: frater/quid me vis rebaptiçare? Quid ſit ante factū neſcio: nūc autē ſū in chriſti fide.

Si me maculat quod neſcio/tu qualis ſis nunc oſtende. Uultus tuos ecce attendo/ ignoro quid ſit i corde. Si me maculat q̄ꝺ neſcio/tu me maculas fortaſſe. Et ſi credo eſſe ſctm̄/q̄bꝰ cōmunicaſ vide. Si maculat quod neſcimꝰ / iam non potes ſanctus eſſe:

Quem maculant tot peccata / quę cōmittunt veſtri occulte. Si autē q̄ꝺ neſcis non curas/nec ego q̄ꝺ factū eſt ante: Et tamen chriſtianum talem audes rebaptiçare.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ꝛc̄.

V v Equi p̄ cathedris veſtris ſic cōtenditis iniuſte: Clamatis vos ſolos ſctōs/aliud dicitis in corde. Quia videt̄ et vos mł̄tos malos abūdare vbiqꝫ.

Nūq̄d dicere poteſtis: mixti ſumus intra rętę? Reſpondet̄ eñ vobis: iam vos illud dirupiſſe. Neqꝫ dicere poteſt̄/paleas vos ſuſtinere. Iterū reſpondemꝰ: hoc feciſſetis ꝛ ante. Non eñ peiores erāt illo iuda traditore: Cū quo apoſtoli accęperūt primū ſacramentū cęnę: Cū tanti ſceleris reū/inter ſe iam ſcirent eſſe: Nec t̄ñ hos inquinabant ſordes in alieno corde: Et t̄ñ chriſtianos fratres audetis rebaptiçare.

Repetitio. Omnes qui gaudetis ꝛc̄.

a Udite fratres q̄ꝺ dico/ꝛ mihi iraſci nolite: Quia nō ſunt falſa quę audítis / poteſtis ꝛ cōſiderare. Quid ſi ipſa nūc eccleſia vos alloquat̄ cum pace:

Et dicat: O filij mei q̄d querimini de matre? Quare me deſeruiſt̄/iā volo a vobis audire? Accuſatis fratreſ veſtros/ꝛ ego lacero valde. Cū me p̄mebāt gentes/ multa tuli cum dolore. Multi me deſeruerūt/ ſed fecerūt in timore. Uos vero nullus coegit ſic cōtra me rebellare. Dicitis mecum vos eſſe/ſed falſuꝫ videtis eſſe. Ego catholica dicor / et vos de donati p̄te. Iuſſit me apoſtolus/pro regibus mūdi orare. Uos inuidetis ꝙ reges iā ſunt in chriſtiana fide.

Si filij eſtis/quid inuidetis/quia auditę ſunt p̄ces meę. Cū eñ dona remiſerūt/noluiſtis accęptare. Et obliti eſtis pphetas q̄ illud p̄dixerūt ante. Et gētiū reges magni miſſuri eſſent dona eccleſię. Quę dona cū reſpuiſtis/oſtēdiſtis vos nō eſſe. Et macharīū coegiſtis ſuū doloreꝫ vindicare.

Sed ego quid vobis feci/veſtra mater in toto orbe? Expello malos quos poſſum/ quos nō poſſuꝫ cogor ferre. Fero illos donec ſanent̄/aut ſeparent̄ in fine. Uos me quare dimiſiſtis/ꝛ crucior de veſtra morte?

Si multū malos odiſtis/q̄les habetis videte. Si et vos toleratis malos/ q̄re nō in vnitate? Ubi nemo rebaptiçat / nec altare cōtra altare. Malos tantos toleratis/ ſed nulla bona mercede: Quia q̄ꝺ debetiſ p̄ chriſto/pro donato vultis ferre. Cantamus vobis fratres pacem/ſi vultis audire.

Uenturus eſt iudex noſter: nos damus/ exigit ille.

Sancti auguſtini hipponenſis ep̄i/pſalmus cōtra partē donati/ explicit.

Argumentū.

Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epiſcopi/in librū cōtra adiman
tum manichei diſcipuluz / ex libro
retractationum/ Argumentum.

A Odem tēpore venerūt in man⁹ me
e as quedā diſputatiōes adimanti:
q̄ fuerat manichei diſcipulus:q̄s cō/
ſcṕſit aduerſus legē ꝛ ꝓphetas/velut ꝯtra/
ria eis euāgelica ꝛ apoſtolica ſcṕta demon/
ſtrare conat⁹. Huic ergo reſpōdi: v̄ba ei⁹ap/
ponēs eiſqꝫ reddens reſponſionē meā. Qđ
opus vno volumine cōcluſi: ꝛ in eo q̄buſdā
q̄ſtionib⁹ nō ſemel/ſed iterꝫ reſpōdi: qm̄ qđ
p̄mū reſpōderā pierat: ꝛ tūc inuentū eſt/cū
iā iterū rn̄diſſē. Aliq̄s ſane earūdē q̄ſtionū
popularib⁹ eccleſiaſticis ſmonib⁹ ſolui:ad/
huc etiā q̄buſdā nō reſpōdi: Aliquę reman
ſerūt: quę rebus alijs magis vrgētib⁹ p̄ter/
B miſſa ſunt: cumulo quoqꝫ obliuiōis adiun/
Cōtra adimā tum.ca.3.c. cto. In h̄ ḡ dixi: Certis em̄ q̄buſdā vmbris
ꝛ figuris rerū ante dn̄i aduētū ſm mirabilē
atqꝫ ordinatiſſimā diſtributionē tēpoꝝ po/
pulus ille tenebaṫ q̄ teſtamētū vetus accę/
pit:tn̄ in eo tanta p̄dicatio ꝛ p̄nūciatio no/
ui teſtamēti eſt/ vt nulla in euangelica atqꝫ
apl̄ica diſciplina repianṫ/q̄uis ardua ꝛ di/
uina p̄cępta ꝛ ꝓmiſſa/ q̄ illis etiā libris ve/
terib⁹ deſint. Sꝫ addendū erat atqꝫ dicēdū:
vt pene nulla i euāgelica atqꝫ apl̄ica doctri
na repianṫ/q̄uis ardua et diuina p̄cępta et
ꝓmiſſa/q̄ illis etiā libris veteribus deſint.
Quid eſt em̄ qđ in ſermone euangelico in
Matth.5.c. mōte dn̄s dicit: Audiſtis q2 dictū eſt anti/
quis hoc:ego autē dico vobis hoc/ſi nihil
ipſe amplius p̄cepit q̄ p̄cęptū ē in illis ve/
teribus libris: Deinde regnū cęloꝝ illi po/
pulo fuiſſe ꝓmiſſū nō legim⁹ i his q̄ ꝓmiſſa
Exo.19. ſunt lege data p moyſen in monte ſina: qđ
ꝓprie d2 vetus teſtamētū/qđ p̄figuratū di
Gal.4.b. cit apl̄s p ancillā ſarę ꝛ filiū ei⁹: Sed ꝛ ibi fi/
guratū eſt ꝛ nouū p ipſā ſarā ꝛ filiū ei⁹. Pro
inde ſi figurę diſcutianṫ / oīa ibi ꝓphetata
E repiunṫ/q̄ ſūt p̄ſentata vl' expectanṫ pręſen
tāda p chriſtū. Verūtamē ꝓpt' q̄dā p̄cępta
nō figurata/ſ ꝓpria: q̄ nō i veteri teſtamē/
to/ſ in nouo inueniunṫ/ cauti⁹ ꝛ moderati⁹
dicereṫ: pene nulla/ q̄ nulla hic eē q̄ nō ſint
et illic: q̄uiſ ꝛ illic ſint illa duo p̄cępta de di/
lectiōe dei et ꝓximi/ q̄ rectiſſime oīa ꝛ legiti/
me et ꝓphetica et euangelica ꝛ apl̄ica refe/
C runṫ. Itē qđ dixi: Trib⁹ modis in ſcṕturis
Cōtra adimā tum.ca.5.a. ſanctis filioꝝ nomē accipiṫ: min⁹ cōſiderate
dictū ē: ꝛ alios em̄ q̄ſdā modos ſine dubio
Matth.25.b. p̄termiſim⁹: ſicut diciṫ fili⁹ gehēnę / vel fili⁹
Roma.8.c. adoptiuus. Quę vtriqꝫ nec ſm naturaꝫ/nec
ſm doctrinam/nec ſm imitationem dicunṫ.

Annotatio capl'orū

Quorū triū modorū tanq̄ ſola ſint exēpla
reddidimus: Scđm naturā / ſicut iudęi filij Iob.8.d.
abrahę: ſm doctrinā/ſicut filios ſuos q̄s euā/ 1.Cor.4.d.
gelium docuit apl̄us vocat: ſcđm imitatio/ Gal.4.d.
nē/ſicut filij abrahę nos ſum⁹/cui⁹ imitamur D
fidē. Qđ aūt dixi: Cū induerit incorrupti/ 1.Cor.15.g.
onē ꝛ imortalitatē/iā nō caro ꝛ ſanguiſ erit: Cōtra adimā/
ſm corruptionē carnalē dictū ē carnē nō fu tum.ca.12.c.
turā: nō ſm ſubſtātiā/ſm quā dn̄i corp⁹ etiā Luc.24.f.
poſt reſurrectionē caro appellata ē. Alio lo/ E
co: Niſi q̄ſqꝫ inq̄ voluntatē mutauerit/ bo/ Cōtra adimā/
nū opari non pōt: qđ in nr̄a ptāte eſſe poſi/ tum.ca.26.b.
tum alio loco docet vbi ait: Aut facite ar/ Matth.12.c.
borē bonā et fructū ei⁹ bonū: aut facite ar/ 2.ſen.diſ.28.
borē malā et fructū ei⁹ malū. Qđ nō ē ꝯtra ca.alibi
gratiā dei quā p̄dicam⁹: In ptāte q̄ppe hoīſ
eſt mutare in meli⁹ volūtatē/ ſ ea poteſtas
nulla ē niſi a deo deṫ: vñ q̄ dictū ē: Dedit eis Iob.1.b.
poteſtatē filios dei fieri. Cū em̄ h̄ ſit i ptāte
qđ cū volum⁹ facim⁹: nihil tā i poteſtate q̄ 2.ſen.diſ.41.
ipa volūtas ē: ſ p̄paraṫ volūtas a dn̄o. Eo ca.ſi'autē
modo ergo dat poteſtatē: ſic intelligēdū eſt F
et qđ dixi poſtea: In nr̄a ptāte eſſe/ vt vel Cōtra adimā/
inſeri bonitati dei/ vel excidi eiuſ ſęueritate tum.ca.27.a.
mereamur: q2 in poteſtate nr̄a non ē niſi qđ 2.ſen.diſ.28.
noſtrā ſequiṫ voluntatē: Quę cum fortis ꝛ ca.ſic etiam
potens p̄paraṫ a dn̄o/ facile fit opus pieta/
tis/ etiā qđ difficile atqꝫ impoſſibile fuit.

Capitulorū libri contra adiman
tiū/ſancti auguſtini/recollecta an/
notatio.

1 De concordantia primi capituli gene/
ſis cum euangelio ꝛ pauli epiſtolis q̄
ad auctorem creaturarū.
2 Quō deū ꝛ ab om̄ibus operibus reqe/
uiſſe ꝛ vſqꝫ modo operari ſine contra
rietate dicatur.
3 Q2 nec euangeliuꝫ ſibi nec veteri teſta/
mēto cōtrarieṫ: ꝛ de cōiunctiōe viri et
vxoris/ꝛ eorundē ſeparatione ꝓpter
regnum cęlorum.
4 De ſterilitate in punitiōe peccati cain:
et ab apl'is perpeſſa ſcṕturę cōcordia.
5. Quō ꝛ vere ad imaginē dei creatuꝫ ho/
minē ſcṕtura teſteṫ: et nihilomin⁹ ex
patre diabolo et ſerpentū genimina
iudęi dicantur.
6 De p̄cepto honorādi parētes in exodo ꝛ
ꝓhibitiōe cuiuſdā a pr̄is ſepelitione
in euangelio.
7 Quō cōcorditer ſcṕturę deū ęelatorē i
generationes plures/et benignum in
peccatoꝝ remiſſione aſſerant.
8 De eo qđ in veteri teſtamēto malū pro
malo permittiṫ: in nouo teſtamento
prohibetur/ quō cōcordet.

9 Quõ in veteri teſtamẽto deus cũ hoĩb° locutus ſit/ ⁊ ab eis viſus dicat̃: cum tñ chriſtus dixerit/neminem vnq̃ vidiſſe deum.
10 Quõ in veteri teſtamẽto tabernaculuz inhabitaſſe dicat̃ deus / cum in euangelio habeat̃ cęlũ eſſe ſedem dei.
11 Q̃ iuſtũ deũ dicere ⁊ zelãtẽ/nõ ſit ꝯtriũ.
12 Nõ eſſe cõtrariã ſcꝑturã dicẽtem / aiam eſſe in ſanguine/dicẽti/aię neminẽ nocere poſſe: ⁊ de errore circa huiuſmodi manicheorum.
13 Q̃ vere dicat̃ ⁊ deus ignis edax ⁊ zelãs: ⁊ q̃ nemo bon° ſit niſi ſolus deus.
14 De cõcordãtia ſcꝑturę aſſerentis mãducare omnẽ carnẽ: et vocis apoſtolicę admonẽtis carnẽ non mãducare/ nec vinum bibere.
15 Quõ cõcorditer ⁊ cibũ imũdũ ꝓhibeat ſcriptura: ⁊ qd̃ intrat in os hoiem nõ inquinare eadem aſſerat.
16 De eo q̃ circũciſionem dñs ꝓcęperit in veteri teſtamẽto: ⁊ chriſt° de ꝓſelytorũ inductiõe iudęos redarguat.
17 Q̃ de hoſtib° occidendis vet᷑ teſtamentum contrariũ non ſit euangelio: quo inimicos noſtros iubemur diligere.
18 Qua differẽtia corꝑalia bona veterĩ legis obſeruatorib° ꝓmittant̃/cũ earũ abnegatio chriſtianis ſuadeatur.
19 De cõcordãtia ſentẽtiaꝝ: Ego paupertatem do inimicis meis: et/ Bti paupeſ ſpũ/qm̃ ipſorum eſt regnũ cęlorũ.
20 De ꝓmiſſiõe tꝑaliũ reꝝ in veteri/ ⁊ euãgelica pauꝑtate in nouo teſtamento.
21 Quõ mutuo ꝯ̃drẽt: Maledict° oĩs q̃ in ligno pendet: et/ Tolle crucem tuã et ſequere me.
22 De colligẽte ligna: ⁊ chriſto aridam curante manum in ſabbato.
23 De benedictiõe fęcundorũ in veteri teſtamento/et ſpadonum in nouo.
24 Quõ formicę ſit intuenda ꝓuidentia: nec tamen theſauriʒandum.
25 De maledicto vacui vẽtris ⁊ vberũ aridorũ/ et benedictione ſctõꝝ nõ nubẽtium nec vxores ducentium.
26 Quale malũ dñs facere in ciuitate aſſeratur: cum mala arbor malos faciat fructus: dicente domino.
27 Quomõ et pacẽ deus faciat atq̃ mala conſtituat.
28 Quõ inuiſibilẽ deũ ⁊ immortalẽ eſaias viderit in ſede ſedentem: et de varijs videndi modis.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponẽſis epi/ liber ꝯtra adimantũ manichei diſcipulũ/incipit.

De concordantia primi capituli geneſis cũ euãgelio et pauli epl̃is quo ad auctore creaturarũ: Ca.i.

Eeo qd̃ ſcriptum eſt: In ꝑncipio fecit deus cęlũ ⁊ terrã: vſq̃ ad id qd̃ ſcꝑtũ ẽ: Et factũ eſt veſpere ⁊ factũ eſt mane dies vnus. Hoc capitulum legis aduerſum eſſe euangelio ſtultiſſimi manichei arbitrant̃: dicentes in geneſi ſcriptũ eſſe/ q̃ de° ꝑ ſeipſum fecerit cęlũ ⁊ terrã ⁊ lucẽ: in euãgelio autẽ ſcriptũ eſſe ꝑ dñm nr̃m ieſum chriſtũ fabricatũ eſſe mundũ: vbi dictũ eſt: Et mundus ꝑ ipſum fact° eſt: ⁊ mundus illũ nõ cognouit. Tribus eñ modis refellunt̃: Primo q: cum dicitur: In principio fecit deus cęlũ ⁊ terrã: trinitatem ipſaʒ chriſtian° accipit: vbi nõ ſolũ pater/ ſ᷑ et fili° et ſpũſſanctus intelligit̃. Nõ eñ tres deos/ ſed vnũ deũ credim°/ patrẽ et filiũ et ſpiritũſanctũ: Quis pater pater/et filius filius ſit/ ⁊ ſpũſſctũs ſpũſſanct°. De qua vnitate trinitatis hoc loco longũ eſt diſputare. Deinde/ q: vbi dicit̃: Dixit deus/fiat: ⁊ factum eſt: ibi neceſſe ẽ intelligat̃ per v̾bũ eũ feciſſe qd̃ fecit: verbũ autẽ patris eſt filius. Nõ ergo repugnat hoc capitulũ geneſeos vbi ſcꝑtũ eſt: Et dixit deus/fiat: ⁊ factũ eſt/ illi loco euangelij vbi dicit̃: Et mũdus ꝑ eũ factus eſt. i. ꝑ dñm noſtrũ: quia ipſe eſt verbum patris ꝑ qd̃ facta ſunt oĩa. Poſtremo ſi ꝓpterea in geneſi nõ intelligit̃ filius: quia nõ eſt dictũ q̃ ꝑ filiũ deus fecerit: nec in euãgelio ꝑ filiũ deus/ ⁊ aues paſcit/et lilia veſtit/ ⁊ cętera innumerabilia q̃ ipſe dñs dicit deũ facere patrẽ: Quis nõ dicat q̃ ea ꝑ filiũ faciat. Qd̃ autẽ etiam teſtimoniũ apl̃i adiũgit/qd̃ ait de dño nr̃o ieſu chriſto: Ipſe eſt primogenit° totius creaturę: ⁊ oĩa ꝑ ipſũ facta ſunt in cęlo et in terra/ viſibilia ⁊ inuiſibilia: ⁊ hoc capitulũ aduerſum eſſe dicunt geneſi: vbi deus ita dicitur feciſſe mundum vt ſpecialiter filius ibi non ſit nominatus: vehementer errant: et non vident/ſi ita eſt/ ipſum apoſtolũ ſibi eſſe cõtrariũ: cũ alio loco vnũ dicit: Ex q̃ omnia/ ꝑ quẽ oĩa/in quo oĩa/ ⁊ filiũ nõ noiat. Quõ autẽ hic filius nominat° nõ ẽ/ intelligit̃ tñ ita et in geneſi. Et quõ ſibi hęc duo capitula pauli nõ aduerſentur/ita nec geneſis euangelio.

a
Ge.i.a.
Ioh.i.b.
Matth.vi.d.
B
Col.i.b.
Roma.xi.d.

Quō deū ꝛ ab oīb⁹ operibus requieuiſſe ꝛ vſqꝫ modo operari ſine contrarietate dicatur: Ca.II.

A E co ꝙ ſcriptū eſt: Et conſummauit
Geñ.2.a. Al. in ſeptimo d deus die ſexto oīa opa ſua ꝗ fecit: ꝛ
in ſeptimo requieuit ab omnib⁹ opib⁹
eiſdē ꝗ fecerat. Huic etiā loco manichei ca/
lumniā mouent: ꝛ dicūt nouo teſtamēto ad
uerſari / qḋ in geneſi ſcriptū eſt deū ſeptimo
die requieuiſſe ab oībus opibus ſuis ꝗ fecit:
Joh.5.c. qm̄ dn̄s in euāgelio dicit: Pater meus vſqꝫ
nūc opaṫ. Qḋ nullo mō ꝯtrariū ē: Dn̄s eñ
iudeoꝝ refellit errorem qui putabāt deū ſic
requieuiſſe die ſeptimo vt ex illo ꝓrſus nihil
operareṫ. Requieuit autē ab oībus opibus
ſuis ꝗ fecit: vt iā vltra nō faceret mundū cū
oīb⁹ ꝗ ī eo ſūt: nō tñ vt etiā a mūdi admi
niſtratiōe requieſceret. Nō eñ ſcptū eſt: reqe/
uit de⁹ ab oīb⁹ opibus ſuis vt deinceps nō
opareṫ / ſed ſcriptū eſt: Requieuit ab oībus
operib⁹ ſuis ꝗ fecit: vt deinde nō in faciēdo
mundo a quo opere poſt pfectionē ceſſaue/
rat / ſed in adminiſtrādo operareṫ / in ꝗ ope
eū eſſe dn̄s intimauit. Nec illa requies / qſi
poſt laborē deū pauſam ꝗſiſſe / ſed ab inſti/
tuendis rerū naturis poſt eaꝝ rerū pfectio/
nem ceſſaſſe ſignificat: ꝗuis vſqꝫ adhuc in
adminiſtrādis opereṫ. Sabbati autē obſer
uatiōem nō intelligebāt iudei: q putabāt ab
his etiā opib⁹ ꝗ ad ſalutē hoim valēt opor/
B tere ceſſari. Vñ illos dn̄s etiā alijs locis de
Luc.14.a. et.13.c. boue q ī puteū cecidit: ꝛ iumēto / qḋ ſoluen/
dū ē vt ad aquā ducaṫ / mirifica cōparatiōe
redarguit. Sabbatū aūt nō repudiatū / ſed
intellectū a chriſtianis deſtitit ꝗdē carnalit
obſeruari / ſ ſpiritaliter teneṫ a ſctis q intel/
ligunt vocē dn̄i vocantis ad requiē ꝛ dicen
Matth.11.d. tis: Venite ad me qui laboratis ꝛ ego vos
reficiā: Tollite iugū meū ſup vos et diſcite
a me qꝛ mitis ſum ꝛ humilis corde / et inue/
nietis requiē aiab⁹ veſtris: Iuguꝫ eñ meū
leue eſt / ꝛ ſarcina mea leuis eſt. Hoc ſabba/
tum. i. hāc requiē ſcptura illa ſignificat quā
iudei nō intelligebāt: ꝛ ꝓ tēporū diſpenſa/
tione carnaliter ſequebanṫ vmbrā / cui⁹ vm
bre qſi corpus / id eſt veritas nobis danda
erat. Sed quēadmodū illa requies dei poſt
fabricatū mundū inſinuaṫ: ſic requiē ꝗ nob
ꝓmittiṫ poſt opa ꝗ in hoc mūdo habem⁹ / ſi
iuſta fuerint / cōſeqmur: ſeptima ſcꝫ eadēqꝫ
vltima parte ſeculi: de ꝗ longū ē diſputare.
Nō ergo dn̄s reſcindit ſcripturā veteris te/
ſtamēti / ſed cogit intelligi: nec ſabbatū ſol/
uit vt pereat qḋ figurabaṫ / ſed aperit poti⁹
vt appareat ꝙ tegebaṫ.

Qꝛ nec euangeliū ſibi / nec veteri teſtamēto cōtrarieṫ: et de cōiunctione viri et vxoris ꝛ eorūdē ſeparatione ꝓpter regnū celoꝝ Ca.III.

He co qḋ ſcptū eſt in geneſi: Et dixit A
d deus: Nō eſt bonū ſolū hoiem eſſe: Geñ.2.d.
faciam⁹ ei adiutoriū. Et immiſit de⁹
ade ſomnū ꝛ obdormiuit: et ſūpſit vnā de
coſtis ei⁹ ex q formauit euā / quā adduxit ad
adā / ꝛ ait: Ideo relinqt hō patrē ꝛ matrē et
adherebit vxori ſue. Huic rurſus loco ma/
nichei calūniant dicētes ꝯ nouū teſtamētū
eſſe iſtā ſentētiā / q de⁹ ſcribiṫ ꝛ formaſſe mu
lierē et viro cōiūxiſſe: ꝓptea / qꝛ in euāgelio
dicit dn̄s: Oīs q reliqrit domū aut vxorē / Matth.19.d.
aut parētes / aut fratres / aut filios ꝓpter re/
gnū celoꝝ / centies tantū accipiet ī hoc tpe:
et ī futuro ſeculo poſſidebit vitā eternā. In
q calūnia miror eos ſic eſſe cecatos / vel po/
tius nō miror: Excecauit eñ illos: ſicut ſcri/ Sap.2.d.
ptū ē: malicia eoꝝ. Sꝫ tñ qs nō videret tan
ta in nouo teſtamēto ꝑcepta de vxore dili/
gēda? Cur eñ poti⁹ vetuſ teſtamētū dicunt
aduerſari huic ſentētie dn̄i / q dic relinquen
endā eē vxorē ꝓpter regnū celorū: ꝛ nō ipm
nouū ſibi aduerſari? Qḋ nefas ē dicere. In
telligēda eñ ſūt / nō temere accuſanda ꝗ im
peritis videnṫ eſſe ꝯtraria. Nā ꝛ dn̄s inter/
rogat⁹ a iudeis / vtꝝ ei placeret dato libello
repudij dimittere vxorē: Rn̄dit eis dicens:
Nō legiſtis / qm̄ q fecit ab initio maſculū et Matth.19.a.
feminā fecit eos / ꝛ dixit: Propṫ h relinquet
hō patrē et matrē / et adherebit vxori ſue: et
erūt duo ī carne vna: itaqꝫ iā nō ſūt duo / ſ
vna caro. Qḋ ꝗ de⁹ cōiūxit / hō nō ſepet. Di/
cūt illi: Quid ꝗ moyſes mādauit dari libel
lum repudij et dimittere? Dicit illis ieſus:
Quia ad duriciā cordis vrī permiſit vobis
moyſes dimittere vxores vr̄as: Ab initio
autē nō fuit ſic. Dico aūt vob: qcūqꝫ dimi/
ſerit vxorē ſuā niſi ob cauſā fornicationis:
facit eam mechari: Et ipſe ſi alterā duxerit /
adulteriū cōmittit. Ecce habēt confirmatā
ſententiā veteris teſtamēti ab ipſo dn̄o ad/
uerſus impitiā iudeorū: Simul etiā moyſi
ꝓhibuit teſtimoniū ꝙ ꝓpter duriciā cordis
eoꝝ repudiū dari ꝑmiſit. Nūqd etiā euāge B
lium euāgelio dicūt eē cōtrariū? Qꝛ ſi dicūt
h capitulū falſū eſſe ꝛ a corruptorib⁹ ſcptu/
rarū eſſe additū: nā h ſolēt qñ nō inueniūt
rn̄deant dicere / qd ſi ali⁹ dicat illḋ eē imiſſū
ꝛ falſū / qḋ ipi ꝓferūt dicēte dn̄o: Oīs q reli/
querit domū ꝛ vxorē aut parētes aut filios
ꝓpṫ regnū celoꝝ ꝛc̄? Non intelligūt miſeri
quēadmodū oēm fidē chriſtianā cū iſta di/
cūt conenṫ euertere. Fides aūt vera ꝛ eccl̄ie
catholice diſciplina vtrūqꝫ veꝝ ꝛ a dn̄o di/

ctū eſſe cōfirmat/ et nullo modo eſſe cōtra/
riū: quia et cōiunctio mariti ⁊ vxoris a dño
eſt: ⁊ relictio vxoris ꝓpter regnū cęloꝝ eſt a
dño: Nō eñ qꝛ ſuſcitauit de mortuos ⁊ de/
dit eis vitā/ ꝓpterea ipſa nō eſt relinquēda
ꝓpt̄ regnū cęloꝝ. Sic ergo ꝗuis dñs dede
rit vxorē viro/ relinquēda eſt tñ ſi opus eſt
ꝓpter regnū cęloꝝ: hoc eñ ħ neceſſe ē: ſicut
1.Cor.7.c. apl̄s dic̄: Si ꝗs fidelis habet vxorē infidelē
⁊ hęc cōſentit habitare cū illo/ nō dimittat.
Significat igit̄/ ꝙ ſi nō ꝯſentit habitare cū
illo. i. ſi execrat̄ in illo fidē chriſti ⁊ non eum
patit̄ ꝙ chriſtian⁹ eſt/ relinquēda ē ꝓpter re/
gnū cęloꝝ: ſicut idē apl̄s in ſequētib⁹ dicit:
Qꝙ ſi infidelis diſcedit/ diſcedat: Nō eſt eñ
ſubiect⁹ ſeruituti frater aut ſoror in hmōi.
Si ꝗs ergo relinꝗt regnū cęloꝝ dū nō vult
relinquere vxorē nō ferētē chriſtianū virū:
improbat̄ a dño. Et itē ſi ꝗs vir relinꝗt vxo
rez dato libello repudij/ cū cauſa nō exiſtat
aut fornicationis/ aut obtinēdi regnū cęlo/
C rum/ ſimiliter improbat̄ a dño. Itē nec iſta
capitula euāgelica inueniunt̄ ſibi eſſe ꝯtia/
nec euangeliū veteri teſtamēto: qꝛ ibi vxor
coniungit̄ viro/ vt ſancti mereant̄ regnū cę
loꝝ: ⁊ ita vxor relinquēda eſſe ꝑcipit̄ ſi virū
īpediat ad poſſidēdū regnū cęloꝝ. Et iō qñ
chriſtianos vtroſq; apl̄s monet. i. maritos
⁊ vxores/ nō ita dr̄: dilige vxores tuas ſicut
⁊ chriſt⁹ dilexit eccleſiā ⁊ tradidit ſeipſū pro
ea: et mulieres viris ſuis ſubditę ſint quaſi
dño/ qꝛ ⁊ eccleſia ſubdita ē chriſto. Nōne il/
lud ꝙ iſti miſeri irridēt in veteri teſtamēto
Gen.2.d. qđ ſcptū eſt: Propterea relinꝗt hō patrē et
matrē ⁊ adhęrebit vxori ſuę/ ⁊ erunt duo in
carne vna: in magno ſacramēto idem apl̄s
Eph.5.g. accipit cū dicit: Sacramētū hoc magnū eſt:
ego autē dico in chriſto ⁊ in eccleſia: deinde
ſubiūgit: Verūtñ vnuſꝗſq; vxorē ſuā dili/
gat: mulier aūt timeat virū ſuū? Nōne alio
loco euidētiſſime oſtēdit vtriuſq; ſexus ⁊ na
turā ⁊ cōiunctionē a dño deo cōditore atq;
1.Cor.11.b. ordinatore ꝯſiſtere cū dic̄: Verūtñ neq; mu
lier ſine viro/ neq; vir ſine muliere ī dño: Si
cut mulier ex viro/ ita et vir ꝑ mulierem: oīa
autē ex deo? Qđ iſti ſi ꝯſiderare vellent nō
ꝗbuſdā capitulis ſepat̄/ ⁊ aduerſus ſeinui/
cem magna fraude collatis caliginē facerēt
imꝑitis: ſed oīa tā in veteri ꝙ̄ in nouo vno
ſctō ſpū ꝯſcripta et cōmēdata eſſe ſentirent.
Nā ⁊ in veteri teſtamēto habēt apud eſaiā
ꝓphetā ꝗnta ꝓmittant̄ ſpadonibus/ ne in
nouo ſolo arbitrent̄ eē laudatos a dño: vbi
Math.19.g. dic̄ eē ꝗſdā q ſeipſos caſtrauerūt ꝓpt̄ regnū
cęlorū: et addidit. Qui pōt capere capiat.
Eſaie.56.b. Nā ⁊ eſaias ita dicit: Hęc dicit dñs ſpado/
nibus eis q cuſtodierint ꝑcepta mea/ et ele/
gerint ſibi ꝗ ego volo/ ⁊ capaces fuerint te/
ſtamenti mei: dabo illis in domo mea et in
muro meo locuz nominatiſſimū/ meliorem
multū filioꝝ atq; filiaꝝ: nomē ęternū dabo
illis/ nec vnꝙ̄ deerit. Certis eñ ꝗbuſdā vm 1.Retract. ca.22.b.
bris ⁊ figuris rerū ante dñi aduētū ſm mi/
rabilē atq; ordinatiſſimā diſtributionē tem
poꝝ ꝓpl̄s ille tenebat̄ q teſtamētū vet⁹ accę/
pit: tñ in eo tanta prędicatio et pręnūciatio
noui teſtamenti eſt/ vt nulla in euangelica
atq; apoſtolica diſciplina reperiant̄/ ꝗuis
ardua ⁊ diuina ꝑcepta ⁊ ꝓmiſſa/ ꝗ illis etiā
libris veterib⁹ deſint. Sed ſanctę ſcripturę
nō temerarios ⁊ ſuꝑbos accuſatores/ ſed di
ligentes ⁊ pios lectores deſiderant.

De ſterilitate in punitiōe pecca/ti cain/ et ab apl̄is ꝑpeſſa ſcripture concordia: Ca. IIII.

A
De eo qđ ſcptū eſt in geneſi: Et dixit Gen.4.a.
dñs ad cain: Quid feciſti? Vox ſan/
guinis fratris tui clamat ad me de
terra: Nūc maledict⁹ eris a facie terrę ꝗ ab/
ſorbuit ⁊ recepit ſanguinē fratris tui ex cę/
de man⁹ tuę: Te eñ opari neceſſe eſt terrā/ ꝗ
ſteriles tibi fruct⁹ dabit. Huic capitulo gene
ſeos q maledictionem accępit cain/ vt terrę
ſterilitate puniret̄ calūniantes manichei et
euāgelio cōtrariū demōſtrare cupiētes/ nō
ſane mihi vident̄ cogitare cū hoīb⁹ ſe agere/
ſꝫ ꝓrſus ꝗſi pecora q eos audirent vel eorū
ſcpta legerēt/ ſic abuſi ſūt imperitia eorū/ vl̄
tarditate ingenij/ vel poti⁹ animi cęcitate.
Quippe dixerūt huic capitulo illđ in euāge
lio eſſe cōtrariū qđ dñs ait diſcipulis ſuis:
Nolite cogitare de craſtino: nā craſtin⁹ dies Math.6.d.
ipſe cogitabit ſibi. Reſpicite volatilia cęli:
qꝛ nō ſemināt/ neq; metūt/ neq; colligūt in
horrea. Quaſi vero cain parricida diſcipul̄
cōparādus fuit: vt qñ ille meruit pęnā ſte/
rilitatis terrę/ ꝯſequēs eſſet vt eandē ſterili/
tatē iſti etiā paterent̄ q dñm ieſū chriſtū ſe/
cuti prędicādo euāgelio parabant̄. Immo
etiā in iſtis duob⁹ capitulis: quorū vnū de
geneſi/ alterū de euāgelio tāꝙ̄ ſibi inimica
poſuerūt/ tāta inuenit̄ amicitia atq; cōcor/
dia vt nulla maior deſiderāda ſit. Quid eñ
cōgruēti⁹ ꝙ̄ vt illū cui⁹ erat ſcelere frater oc/
ciſus etiā in terra laborantē ſterilitas ſeque
retur: illis autē ꝑ quoꝝ miniſteriū in prędi/
cando dei verbo fratres liberant̄ etiam de
craſtino minime cogitātib⁹ fructuoſa terra
ſeruiret? Qđ ſi in veteri teſtamento exhor/ B
reſcunt maledicto dei terrā ſterilē factā eſſe
peccatori: cur nō in nouo teſtamēto exhor/
reſcūt maledicto dñi nři ieſu chriſti arborē

Matth.21.b. fici aridā factā/nullo peccato dñi ſui: Itē ſi
dñi ſententia delectanť ꝙ diſcipulis dicit
Matth.6.d. ne de craſtino cogitent ꝙ de victu de⁹ curā
gerat: cur nō et in ꝓphetica ſententia dele/
Pſ.54. ctanť qua cecinit dicēs: Abijce in dñm ſolli
citudinem tuam / et ipſe te paſcet? Ut hoc
modo ſi poſſent/miſeri intelligāt/ꝛ illa quę
deteſtantur in veteri teſtamento de deo di/
cta vſqꝫ adeo recta eſſe/vt etiam in nouo in/
ueniant: et illa quę in nouo laudant et pręⳇ
dicant / etiaꝫ in veteri repiri: vnde clareſcat
bene intelligentib⁹ vtriuſqꝫ teſtamenti ma
nifeſta concordia.

Quō ꝛ vere ad imaginē dei creatū hoiem ſcṗtura teſteť: et nihilominus ex patre diabolo ꝛ ſerpentū genimina iudei dicanť. Ca.V.

A De eo qđ ſcriptū eſt in geneſi: Facia/
Geñ.1.d. d mus hominē ad imaginē ꝛ ſimilitu/
dinē noſtrā. Hūc locū manichei quo
ſcriptū ē in geneſi/hominē factū eē ad ima/
ginē ꝛ ſimilitudinē dei/ ꝓpterea dicunt no/
uo teſtamēto eſſe ꝯtrariū: qꝛ dñs in euāge/
Joh.8.f. lio dicit iudęis: Uos ex patre diabolo eſtiſ:
et deſideria patris veſtri facere vultis: ille
homicida erat ab initio: ꝛ in veritate nō ſte/
Luc.3.b. tit: quia Ṽitas in eo nō eſt: Et qđ alio loco
Al.†genera iudęi ſerpētiū † genimina ꝛ viperarū appel/
lanť: Nō intelligūt illud dictū eſſe de hoīe
antequā peccaret/ꝙ fact⁹ eſt ad imaginē et ſi/
militudinē dei: Hoc aūt qđ in euāgelio eſt:
Uos ex patre diabolo eſtis: pctōrib⁹ ꝛ infi/
1.Retract. delib⁹ dici. Tribus eñ modis in ſcripturis
ca.22.c. Geñ.21. ſctis filiorū nomē accipiť. Uno ſm naturā:
Joh.8.d. quō iſaac fili⁹ abrahę/vel etiaꝫ cęteri iudęi q̄
ex eadē origine veniūt. Alio ſm doctrinā:
vt fili⁹ eius in ea re quiſqꝫ appelleť a quo ali
1.Cor.4.d. quid didicit: ſicut filios ſuos appellat apl's
qui ab illo didicerūt euangeliū. Tertio ſm
Gal.4.d. imitationē: ſic filios abrahę nos vocat apl's
q̄ eius fidem imitamur. Duob⁹ ergo modis
pctōres infideles iudęi/filij diaboli vocan/
tur a dño: Uel ꝙ ab ipſo impietatē didice/
Eph.2.a. runt: ſicut de ipſo diabolo apl's dicit: Qui
nūc opať in filios diffidētię: Uel qđ eū imi/
tanť: qđ magiſ ꝑtinet ad id qđ de illo dictū
Joh.8.f. eſt: Et in Ṽitate nō ſtetit: qꝛ ꝛ ipſi iudęi in ve
ritate legis q̄ ſibi data eſt/ nō ſteterūt: eo ꝙ
Joh.5.g. dño atteſtāte ꝛ dicēte: Si crederetis moyſi/
crederetiſ ꝛ mihi: ille eñ de me ſcṗſit. Scđm
eorūdē pctōrū venena etiā ſerpētū et vipe/
Al.†genera rarū † genimina vocanť: ad imaginē autem
dei factū hominē: nō tm̄ geneſis/ſed etiam
1.Cor.11.b. aplus clamat cū dicit: Uir quidē nō debet
velare caput/ cū ſit imago ꝛ gloria dei: mu/
B lier autē gloria viri. Et vt manifeſte intelli/
gatur non ſm vetuſtatē peccati q̄ corrūpiť/
ſed ſm ſpiritalē ꝯformationē factū eſſe ho/
minē ad imaginē dei/idē apl's monet vt ex/
uti cōſuetudine peccatoꝝ.i. veteri homine/
induamur noua vita chriſti: quē nouū ho/
minē appellat. Et vt doceat hoc nos aliqñ
amiſiſſe/ renouationē illā vocat. Nā ita lo/
quitur: Expoliantes vos veterē hominē cū Col.3.b.
actibus eius /induite nouū qui renouať in
agnitionē dei ſm imaginē eius qui creauit
eū. Filij ergo dei ſunt hoīes renouati ad ei⁹
imaginē ꝛ ei ſimiles facti vſqꝫ ad dilectionē
inimici: Sicut dñs dič diligere nos debere Matth.5.g.
inimicos noſtros/ vt ſimiles ſimus patri no
ſtro q̄ in cęlis ē. Qđ in poteſtate noſtra ab
ipſo deo eſſe poſitū docet ſcṗtura cū dicit:
Dedit eis poteſtatē filios dei fieri. Filij au/ Joh.1.b.
tem diaboli dicunť hoīes / cū imitanť eius
impiā ſuperbiā/ꝛ a luce atqꝫ celſitudine de/
cidunt ſapientię ꝛ non credūt veritati: q̄les
dñs arguit cū dicit: Uos ex patre diabolo Joh.8.f.
eſtis ꝛc. Cui loco euāgelico ꝓpheta ꝯſonat
dicēs: Ego dixi dij eſtis: ꝛ filij altiſſimi oēs: Pſ.81.
vos autē vt hoīes moriemini/ꝛ ſicut vn⁹ ex
principibus cadetis.

De p̄cepto honorādi parētes in exodo/et ꝓhibitiōe cuiuſdā a patris ſepelitiōe in euāgelio: Ca.VI.

De eo qđ ſcṗtū eſt in exodo: Honora Exo.20.b.
d patrē tuū ꝛ matrē tuā. Huic etiā lo/
co vbi de honorandis parentib⁹ de⁹
p̄cępit: illū euāgelij locū manichei dicūt eē
cōtrariū: vbi dñs cuidā dicēti: Ibo primū Luc.9.g.
vt ſepeliā patrē meū: rñdit: Sine vt mor/
tui mortuos ſuos ſepeliant: tu autem veni
ꝛ annūcia regnū dei. Qđ eodē modo ſoluiť
q̄ illud ſupius, vbi de vxore relinquēda di/
ctum eſt/ ꝓpter regnū cęloꝝ: quia ꝛ paren/
tes honorare debem⁹/ꝛ eos tñ ꝓpter annū/
ciationē regni dei nulla impietate contem/
nimus. Nā et ſi veteri teſtamēto cōtrariū ē
euangeliū ꝓpter iſtā ſententiā: incipit etiā
apoſtolo eſſe contrariū: q̄ ꝛ filios monet vt Col.3.d.
honorent parentes/ꝛ parentes vt diligant
filios. Non ſolū autē/ſed etiā dñs videbiť
ſibi ipſi eſſe cōtrarius/qđ credere nefas eſt:
quia loco alio dicit homini quęrenti vitam
ęternā: Si vis venire ad vitā/ſerua manda Matth.19.c.
ta. In quibus etiam illud cōmemorat: Ho/
nora patrē ꝛ matrē. Quib⁹ mandatis perfe
ctis etiā ad dilectionē dei creſciť: in q̄ eſt to/
ta ꝑfectio: Nā dilectio ꝓximi/cert⁹ gradus
eſt ad dilectionē dei: Et ideo reſpondenti ꝙ
oīa mandata illa ſeruauit/dicit vnū ei de/
eſſe: ſi vult eſſe ꝑfectus vt vendat oīa q̄ ha
bet ꝛ det pauperib⁹/ꝛ ſequať eum. Ex quo

manifeſtū eſt/ ꝛ honorē parentum in gradu
ſuo eſſe ſeruādū/ ꝛ eos tamē in diuini amo/
ris cōparatiōe: ꝓſertim ſi impedimēto ſūt/
nulla dubitatione oportere contemni. Nā
et in ſcripturis veterib⁹ habes poſitū: Qui
Deut.33.a. dicit pr̄i aut matri: Nō noui vos: ꝛ q̄ filios
ſuos nō agnoſcit: ipſe autē cognouit teſta/
mentū tuū. Ergo ſi in nouo teſtamento cō/
mendaꝛ parētū dilectio/ ꝛ in veteri cōmen/
datur parentū cōtemptus/ ex vtroq̄ʒ capite
duo ſibi teſtamenta conſentiunt.

Quō cōcorditer ſcripture deū ʒelatorē in generatiōes plures/ ꝛ benignum in peccatoꝛuʒ remiſſione aſſerant. Ca.VII.

A
Exo.20.a. D

E eo qđ in exodo ſcriptū eſt: Ego ſū
deus ʒelans: retribuēs filijs tertię ꝛ
quartę generationis parentum pec
cata q̄ me oderūt. Huic loco manichei illud
de euangelio dicūt eſſe cōtrariū qđ dn̄s di/
Matth.5.g. cit: Eſtote benigni ſicut pater veſter cęleſt̄/
q̄ ſolē ſuū oꝛiri facit ſup̱ bonos ꝛ malos. Et
Matth.18.c. illud aliud qđ idē dn̄s ait: Nō ſolū ſepties
peccanti fratri dimittendū/ ſed etiā ſeptua/
gieſſepties. A quibus tamen ſi quęrā/ vtrū
deus nō puniat inimicos ſuos: ſine dubio
turbabunꝛ. Ipſi eñ dicunt deū genti tene/
braꝝ ęternū carcerē ꝑparare: quā dicūt eſſe
inimicā deo. Et parū eſt: ſ; eū etiā ſua mem/
bra ſimul cū ipſa gente puniturū eſſe nō du
bitāt dicere. Sed cū ad capitula veteris et
noui teſtamēti veniūt vt imperitoſ decipiāt:
ꝛ ea ſibi aduerſa eſſe criminenꝛ/ fingūt ſe ni/
mis bonos. Sed dicāt nobis q̄bus dictur⁹
Matth.25.d. eſt dn̄s: Ite in ignē ęternū qui ꝑparatus ē
diabolo ꝛ angelis eius/ ſi omnibus parcit ꝛ
neminē damnat? Quare intelligendū eſt et
illud rectū eſſe ꝙ deus retribuit parentum
peccata filijs qui eū oderūt: Ex eo eñ quod
addidit: qui me oderunt/ intelligiꝛ eos pu/
niri peccatis parentū/ qui in eadē ꝑuerſita/
te parentū ꝑſeuerare voluerūt. Tales enim
nō ſęuitia/ ſed potius iuſticia dei/ ꝛ ſua iniq̄/
Sap.1.a. tate puniunꝛ/ ſicut ꝓpheta ait: Sanctuſ eñ
ſpūs diſciplinę effugiet fictum/ ꝛ aufert ſe a
cogitationib⁹ q̄ ſunt ſine intellectu: et corri/
pietur a ſupueniente iniquitate: id eſt corri/
pietur hō ſupueniente ſibi iniquitate ſua/
cū ab eo receſſerit ſpūſſanctuſ. Et alio loco:
Sap.2.d. Hęc cogitauerūt et errauerūt: excęcauit eñ
Prouerb.5.d illos malicia eorū. Et alio loco: Criniculis
Aſt funiculis pctōꝝ ſuoꝛū vnuſquiſq̄ʒ cōſtringiꝛ. Quib⁹
teſtimonijs veteris teſtamenti de nouo cō/
Roma.1.c ſentit apl̄s dicēs: Tradidit illos de⁹ in con/
B cupiſcentias cordis eoꝛuʒ. Qua concordia
vtriuſq̄ʒ teſtamenti ſatis oſtendiꝛ non eſſe
ſęuū deū/ ſ; vnūquēq̄ʒ in ſe ſęuire peccādo.
Q; autē in tertiā et quartā ſcriptū eſt gene/ Deut.5.a.
rationē vindictam ꝓcedere: nō aliud ſigni/
ficari arbitroꝛ/ niſi qđ ab ipſo abꝛaam/ qui
pater eſſe incipit populi iudęoꝝ/ q̄ttuoꝛ ęta
tes ſunt cū iſta q̄ nūc agitur/ q̄s mattheus Matth.1.
euangeliſta diſtinguit. Una eſt ab abꝛaam
vſq̄ʒ ad dauid: alia a dauid vſq̄ʒ ad trāſmi/
grationē in babyloniā: tertia a tranſmigra/
tione in babyloniā vſq̄ʒ ad dn̄i aduentum:
Inde vſq̄ʒ ad finē quarta deputatur tantū
quantum ſenectus ſęculi cęteris ętatibus
longioꝛ. Quas ętates ꝑ generationib⁹ po/
ſitas credimus: q̄uis ſingulę plurib⁹ gene/
rationibus conſtent. Et qm̄ tertia incipit a
tranſmigratione babylonię/ qñ iudęoꝝ eſt
facta captiuitas: in q̄rta vero.i. poſt aduen
tum dn̄i noſtri/ gens iudęoꝝ a ſolo pꝛopꝛio
penitus eradicata ē: hoc datur intelligi qđ
dictū eſt: tertię ꝛ quartę generationis pecca
ta parentū redditurū deum: His vtiq̄ʒ legi/
time atq̄ʒ debite/ qui parentū peccata perſe
uerantes tenere/ q̄ʒ dei iuſticiā ſequi malue/
runt. Nam nō ꝑtinere patris peccata ad fi/
lium iuſte viuentē/ ꝓpheta eʒechiel aptiſſi/ Ezech.18.c.
me oſtendit. Qđ autē in euangelio dicitur: C
Eſtote benigni quemadmodū pater veſter Matth.5.g.
cęleſtis qui ſolē ſuū oꝛiri facit ſup̱ bonos et
malos/ nō eſt veteri teſtamēto contrarium.
Hoc eñ facit deus vt inuitet ad penitētiā/
ſicut dicit apl̄s: Ignoꝛas quia patiētia dei Roma.2.a.
ad penitentiā te inuitat. Nec tamē ideo cre
dendū eſt nō puniturū deū eos qui vt dicit
idē apl̄s/ theſaurizant ſibi iram in die irę et
reuelationis iuſti iudicij dei: q̄ reddet vni/
cuiq̄ʒ ſm̄ opa ſua. Nāq̄ʒ iſtā dei patientiā ꝛ
bonitatē etiā ꝓpheta ꝑdicat dicēs: Parcis Sap.11.d.
autē omnib⁹/ qm̄ tua ſunt omnia q̄ animas
amas: ꝛ cętera innumerabilia q̄bus intelli/
gitur ꝛ in bonitate ꝛ in ſęueritate miſericoꝛ/
diam ꝛ iuſticiā dei teſtamentū vtrūq̄ʒ ꝑdi/
care. Si autē mouenꝛ ꝙ dictū eſt: Ego ſum Exo.20.a.
ʒelans: moueanꝛ etiā illo qđ dicit apl̄s pau
lus: Zelo dei vos ʒelo: deſponſaui eñ vos 2.Cor.11.a.
vni viro ꝟginē caſtā exhibere chꝛiſto. San
cta eñ ſcriptura verbis nr̄is loquēs/ etiā ꝑ
hęc verba demonſtrat: nihil digne de deo
poſſe dici. Cur eñ nō etiā verba iſta dicanꝛ
de illa maieſtate/ de qua q̄cq̄d dictuʒ fuerit
indigne diciꝛ: quia oēs opes linguarū oīm
ineffabili ſublimitate ꝓcedit? Nā qm̄ ʒelan
do ſolent mariti vxoꝝ pudicitiaʒ cuſtodire
poteſtatē ꝛ diſciplinā dei qua foꝛnicari ani/
mam impune non ſinit/ ʒelum dei ſcripturę
vocauerūt. Eſt autē animę foꝛnicatio auer/
ſio a fęcunditate ſapientię/ ꝛ ad conceptum

temporaliū illecebrarū corruptionūq; con/
uerſio. Illud vero ꝙ dimittendū eſſe dicit
Math.18.c. fratri: non ſolum ſepties/ſed et ſeptuagies
ſepties / pẽnitẽti vtiq; dicit. Deus aūt illis
ſe dicit retribuere pctā q̄ eū oderūt/non qui
ei ꝑ pẽnitentiā recōciliant̄. Nā ⁊ apud pro/
Ezech.18.g. et.33.c. phetam dñs dicit: Nolo mortē peccatoris:
tātū vt reuertat̄ ⁊ viuat. Ex quo facile ap/
paret: ⁊ in ea patiētia q̄ inuitat ad pẽniten/
tiā/ ⁊ in ea indulgētia q̄ ignoſcit pẽnitētibꝰ/
⁊ in ea iuſticia q̄ punit eos q̄ corrigi nolunt
vtrūq; teſtamentū cōuenire atq; congruere
tanq̄ ab vno deo vtrūq; cōſcriptū.

De eo qđ in veteri teſtamēto malum pro malo permittit̄: in nouo teſtamento prohibetur quomodo concordet: Ca. VIII.

Exo.21.c. De eo ꝙ ſcriptū eſt in exodo: Oculū
ꝓ oculo/ dentē ꝓ dente: ⁊ cẽtera ta/
lia. Huic loco manichei qđ in veteri
lege par vindicta ꝑmittit̄: ⁊ dicit̄/ oculū pro
oculo/ dentē ꝓ dente eſſe ꝑdendū/ ſic calum
niant̄ q̄ſi ⁊ ipſe dñs hẽc duo ſibi veluti ad/
uerſantia atq; ꝯtraria in euāgelio demonſtra/
Math.5.f. uerit. Ipſe em̄ ait: Audiſtis q2 dictū eſt an/
tiquis: Oculū ꝓ oculo/ et dentē pro dente:
Ego aūt dico vobis nō reſiſtere malo: ſed ſi
q̄s te ꝑcuſſerit in maxillā/ prẽbe illi ⁊ alterā:
⁊ q̄cunq; voluerit tecū iudicio cōtendere/ et
tunicā tuā auferre/ dimitte illi ⁊ palliū. In
q̄bus duabꝰ ſentētijs reuera duoꝝ teſtamē
torum differētia demōſtrat̄: ſed amboꝝ ta/
men ab vno deo cōſtitutoꝝ. Nā q̄m primo
carnales hoīes ardebant multo amplius ſe
vindicare q̄; erat illa iniuria de qua quere/
bantur: ꝯſtitutꝰ eſt eis p̄mus leuitatis gra/
dus: vt iniurie accẽptẽ mēſurā nullo modo
dolor vindicantis excederet. Sic enim ⁊ do
nare aliq̄ñ poſſet iniuriā qui eā primo non
ſuperare didiciſſet. Unde dñs iā ꝑ euange/
lij gratiā ad ſummā pacē populū deducēs/
huic gradui ſupẽdificauit alteꝝ: vt qui iam
audierat nō ampliorē vindictā q̄; quiſq; lẽ/
ſus eēt reddere: placata mēte totū ſe dona/
re gauderet. Qđ etiā in illis veteribꝰ libris
Ps.7. ꝓpheta p̄dicat dicens: Dñe deus meꝰ ſi feci
iſtud/ ſi eſt iniq̄tas in manibꝰ meis/ ſi reddi
di retribuentibꝰ mihi mala. Et aliꝰ ꝓpheta
dicit de huiuſmodi viro patiente iniurias/
Thren.3.d. ⁊ leuiſſime tolerante: Dabit ꝑcutienti ſe ma
xillam: ſaturabit̄ opprobrijs. Ex quo intelli
gitur ⁊ menſurā vindicandi recte carnalibꝰ
conſtitutā / ⁊ omnimodā iniurẽ remiſſionē
non tm̄ in nouo teſtamento eſſe ꝓcẽptā/ ſed
longe ante in veteri ꝓnunciatā.

Quō in veteri teſtamento deus cū hoībus locutus ſit/ ⁊ ab eis viſus dicat̄/ cū tñ chriſtus dixerit neminē vnq̄; vidiſſe deū: Ca. IX.

De eo ꝙ ſcriptū eſt ꝙ locutus eſt deꝰ A
cū adā ⁊ eua/ ⁊ cū ſerpente/ ⁊ cū cain Gen.3.et.4.
⁊ cẽteris antiq̄s: inter q̄s etiā et nō/
nullis apparuiſſe ſcribit̄/ ⁊ ab eis viſus eſſe:
non vno ſed multis ſcripturarū locis: in q̄/
bus ⁊ locutus eſſe deꝰ cū hominibꝰ inuenit̄
⁊ nōnullis apparuiſſe/ inſidiant̄ manichei et
dicūt oīa cōtraria eſſe nouo teſtamēto: q̄m
dñs dicit: Deū nemo vidit vnq̄; niſi vnicus Joh.1.b.
filꝰ q̄ eſt in ſinu patris: ille annūciauit no/
bis de eo. Et iterū qđ dicit iudẽis: Nec vo/ Joh.5.f.
cem illiꝰ aliq̄ñ audiſtis: nec faciē eiꝰ vidiſtis:
nec verbū eiꝰ habetiſ in vobis manēs: quia
ei quē ille miſit nō credidiſtis. Quibꝰ reſpō
demus eo ipſo qđ in euangelio ſcriptū eſt:
Deū nemo vidit vnq̄; niſi vnicꝰ filꝰ q̄ eſt in
ſinu patris/ ipſe annūciauit nobis de eo: to/
tam ipſam ſolui poſſe q̄ſtionē: Quia ipſe fi/
lius qui eſt v̄bū dei / nō ſolū nouiſſimis tē/
poribꝰ/ cū in carne apparere dignatꝰ eſt/ ſed
etiā prius a cōſtitutione mūdi/ cui voluit ſe
de patre annūciauit/ ſiue loquēdo/ ſiue appa
rendo/ vel ꝑ angelicā aliquā poteſtatē vel ꝑ
qualibet creaturā: q2 ipſe eſt in oībus veri/
tas: ⁊ oīa illi ꝯſtant/ ⁊ om̄ia illi ad nutū ſer/
uiunt atq; ſubiecta ſunt: vt etiā oculis ꝑ vi
ſibilē creaturā cui vult q̄ñ dignat̄ appareat:
cū ipſe tñ ſm̄ diuinitatē ſuā/ ⁊ ſm̄ id qđ ver/
bum eſt patris/ coẽternū patri/ ⁊ incōmuta/
bile / per qđ facta ſunt om̄ia/ nō niſi purga/
tiſſimo ⁊ ſimpliciſſimo corde videat̄. Et ideo
q̄buſdā locis etiā ſcriptura ipſa teſtat̄ ange
lum viſum/ vbi dicit deū viſum. Sicut in il Gen.32.f.
la luctatione iacob/ et angelus dictus ē ille
q̄ apparuit. Et cū apparuit in rubo moyſi. Et Exo.3.a.
itē in heremo cū iā eduxiſſet populū de ter/ Exo.19.
ra ẽgypti q̄ñ legem accẽpit/ deus ei locutus
eſt. Sed ſiue in rubo cū eū miſit/ ſiue poſtea
cū ei legē dedit/ angelū dicit ſtephanus in Act.7.d.
actibꝰ apłoꝝ ei apparuiſſe. Qđ ideo dicimꝰ/ B
ne q̄s arbitret̄ verbū dei ꝑ qđ facta ſūt oīa
q̄ſi per loca poſſe definiri/ ⁊ alicui viſibiliter
apparere/ niſi ꝑ aliquā viſibilē creaturā. Si/
cut em̄ verbū dei eſt in ꝓpheta/ ⁊ recte dicit̄:
dixit dñs: quia verbū dei qđ eſt chriſtus in
ꝓpheta loquit̄ veritatē: ſic ⁊ in angelo ipſe
loquit̄ quādo veritatē angelus annunciat:
et recte dicit̄/ deus dixit/ ⁊ deus apparuit: et
itē deo recte angelus dixit et angelus appa/
ruit/ cū illđ dicat̄ ex ꝑſona inhabitātis dei/
illud ex ꝑſona ſeruiētis creaturẽ. Ex hac re/
gula etiā apłus ait: An vultis experimen/ 2.Cor.13.a.
tum eius accipere qui in me loquit̄ chriſtꝰ:

Si autez hoc mouet q in veteri teſtamento
etiā peccatoribus deus loquit/ vel adę vel
euę/ vel ſerpenti: attendant etiā in nouo cu/
iuſmodi exemplum deus poſuit de homine
ſtulto cupido/ quō ei locutus eſt dñs cū ait:
Luc.12.c. Stulte/ hac nocte auferetur a te anima tua:
hęc quę pparaſti cuius erūt? Cum eñ veri/
tas etiā peccatoribus dicatur: per quālibet
C creaturā dicat/ non niſi ab illo dicitur q vn⁹
Ioh.5.f. eſt verax. Quod aūt iudęis dicit: Nec vocē
eius aliqñ audiſtis: ideo dicit quia nō obtē
perauerūt iſti dumtaxat cū qbus loqueba/
tur. Quibus dicit etiā: Nec faciē eius vidi/
ſtis/ quia nō poteſt. Qđ aūt dicit: Neqꝫ ver
bum eius habetis in vobis manēs: quia in
quo manet verbum dei/ chriſtus in illo ma/
net/ quē iſti reſpuerūt. Nam cū ipē domin⁹
Ioh.17.a. et.12.d. dixiſſet: Pater clarifica me ea claritate qua
fui apđ te priuſqꝫ mūdus fieret: ſonuit vox
de cęlo: Et clarificaui et clarificabo. Quam
vocem multi iudęorū preſentes audierūt:
nec ideo tñ audiſſe dicendi ſunt: qꝛ non ob/
temperauerūt vt crederent. Quapropter ſi
nō eſt mirandū q verbū dei/ id eſt vnicus fi
lius dei q de patre annūciat cui vult per ſe/
ipſum/ cui vult per aliquā creaturā manife/
ſtet vel ſonando vel apparendo/ cum tñ ip/
ſe per ſeipſum mundo corde videatur: et per
Matth.5.a. illum pater: Beati eñ mundicordes quia
ipſi deū videbūt: nō eſt mirandū ex vtroqꝫ
teſtamēto iſta oīa teſtimonia cōſonare.

Quō in veteri teſtamēto taber/ naculū inhabitaſſe dicat deus/ cū in euangelio habeat celnm eſſe ſe dem dei: Ca.x.

A
Exo.25.a. D E eo quod locutus eſt deus moyſi
et dixit illi: Loquere ad filios iſrael:
Sumite primitias ab omī homine
quod mihi deſtinetis: hoc eſt aurum/ argen
tum/ ęramentū/ purpurā/ byſſum/ coccū/ pi/
los caprinos/ pelles rubeas agnorū/ ligna
integra/ oleū ad illuminationē/ thymiama/
ta/ lapides pcioſos: hoc eſt berillos: et cōſti/
tuite tabernaculū in quo cōmorari vobiſcū
poſſim. Cōmouent etiā hinc manichei quę/
ſtionē/ et huic ſcripturarū loco illud in euan
gelio dicunt eſſe cōtrariū qđ ait dominus:
Matth.5.e. Non iurabis/ neqꝫ per cęlū/ quia ſedes dei
eſt: neqꝫ per terrā/ quia ſcabellū pedū eius
eſt. Diſputant eñ/ et magnū aliquid ſibi vi/
dentur dicere cū dicunt: Quō ille deus cui⁹
cęlum ſedes/ et terra ſabellū pedū eius eſt in
tabernaculo habitat quod ex auro et ar/
gento et ęre/ et purpura/ et pilis pecor/ pelli/
buſqꝫ conſtructū eſt? Adhibentes etiā teſtē
1.Timoth.6.c. apoſtolū paulū: quia dicit deū lucem habi/
tare inacceſſibilem. Quibus nos parē quę/ B
ſtionem referimus: et qđ de nouo teſtamen/
to protulerūt/ de veteri teſtamento proferi/
mus. Ibi eñ inuenit prius ſcriptū: Cęlum Eſaie.66.a.
mihi ſedes eſt/ terra autē ſcabellum pedum
meor. Quam domū ędificabitis mihi/ aut
quis locus requiei meę? Nonne man⁹ mea
fecit hęc omnia? Ecce habēt vbi libri vete/
ris teſtamenti pdicant deū in templis ma/
nufactis nō habitare: et tamē filius dei no/
ſtri in flagello de reſtibus facto expulit de Ioh.2.c.
tēplo eos q boues et columbas vendebāt: Matth.21.b.
et nūmularior euertit menſas: et ait: Dom⁹
patris mei/ domus orationis vocabit: vos
autē feciſtis illam ſpeluncā latronū. Si er/
go aliquis iſtis duobus ex aduerſo capitu/
lis cōſtitutis/ velit imperitos decipere: et di
cere i veteri teſtamēto magnificari deū/ cu/
ius dicit ſedes cęlū/ et terra ſcabellū pedum
ei⁹/ et negat habitare in domo manufacta:
in nouo autē teſtamento domus eius dicit
templū cōſtructū ab hominib⁹: nōne mani/
chei vel ſero fatebunt et habitaculū dei per
manus hominū factum ad aliquā ſignifica
tionē in vtroqꝫ teſtamēto accipi: et deum nō
habitare in locis ab hominib⁹ fabricatis/ in
vtroqꝫ teſtamento pdicari?

Qꝛ iuſtū deū dicere et zelantem/ nō ſit cōtrariū: Ca.xi.

D E eo qđ in exodo ſcptū ē: Ne adora A
uerítis deos alienos. Et iterū: De⁹ Exo.20.a.
veſter ęelans appellat: ęelans eñ ęe/
lauit. Huic capitulo qđ ſcptū eſt: Ne adora/
ueritis deos alienos cū calumniant mani/
chei/ ſatis oſtēdūt placere ſibi adorare mul/
tos deos. Nec mirū: quandoquidē in ſecta
ſua numeroſiſſimā deor familiā cōmemo/
rant atqꝫ cōmēdant: qppe qui etiā ad iſta vi
ſibilia venerūt quę pro iſtius veritatis luce
venerantur et adorant: et ideo diſplicet eis
qđ ſcriptū ē in exodo: Ne adoraueris deos
alienos. Addūt etiā illđ pp̄ter h̄ dictū eſſe:
Deus veſter ęelans appellat: ęelās eñ ęela/
uit/ vt tāqꝫ deū ęelantē nō amem⁹/ cui⁹ ęelo
deos alienos adorare non ſinimur. Et ideo
dicunt iſta euāgelio eſſe ꝯtria: qm̄ dñs dicit:
Pater iuſte mundus te non cognouit: qſi Ioh.17.d.
nō ſit dicendus deus iuſtus/ niſi nos deos
alienos adorare pmittat. Iuſtū eñ deum et
ęelantē deū tanqꝫ cōtraria ſibi eſſe diſertāt/
et decipiunt miſeros: nō intelligentes totā
ſpem ſalutis noſtrę eſſe ęelū dei. Hoc eñ no/ Zelus dei
mine illa eius ſignificatur prouidētia/ qua qlis dicat
nullam a ſe animā fornicari impune permit
tit: ſicut pphеta dicit: Perdes omnes q for Ps.72.
nicātur abs te. Sicut eñ ea quę dicitur ira

dei:nõ perturbatio mentis eſt / ſed potẽtia
vindicandi:ſic çelum dei nõ cruciatũ animi
quo maritus aduerſus vxorẽ/vel vxor ad/
uerſus maritũ torqueri ſolent/ſed tranqui/
lliſſimã ſinceriſſimãq; iuſticiã/qua nulla ani
ma beata eſſe ſinitur falſis opinionib⁹ pra/
uiſq; cupiditatibus corrupta et quodãmo/
do grauidata. Illi enĩ hec ṽba exhorreſcũt
qui nõdũ viderũt ineffabili maieſtati nulla
ṽba congruere. Sic enĩ ab iſtuiſmodi ṽbis
temperandũ putant/quaſi aliquid dignuʒ
deo putant:cũ iſta nõ dicunt. Sanctus enĩ
ſpũs hoc ipſum hominib⁹ intelligentib⁹ in/
ſinuans q̃; ſunt ineffabilia ſumma diuina:
his etiã verbis vti voluit quę apud homi/
nes in vitio poni ſolent:vt inde admonerẽ/
tur/etiaʒ illa quę cũ aliqua dignitate dei ſe
putant hoĩes dicere/indigna eſſe illius ma/
ieſtate:cui honorificum potius ſilentiuʒ/q̃;
B vlla vox humana cõpeteret. Quęro çelum
hominis:ꝛ inuenio perturbationẽ crucian/
tem cor. Tamen cũ quęro cauſam:nil aliud
inuenio/niſi qđ nõ patitur cõiugis adulte/
Zelotypia p/ pŕie vbi ſit rium: Maxime enĩ ꝛ ꝓprie inter cõiugia çe/
lotypia dici ſolet. Itaq; ſi maritus eſſet per
ſeipſuʒ beatus/ꝛ oĩpotens/et iuſtus:ſine
vllo cruciatu ꝛ tota facilitate/ꝛ nulla iniqui
tate peccatũ cõiugis vindicaret. Quã tamẽ
eius actionẽ humano loquendi modo etiã
ſi nõ ꝓprie / trãſlate tamẽ ꝛ recte çelum vo/
carem. Quis enĩ tullio calumniatus eſt qui
certe nouerat latine loq̃: cũ ait cęſari: Nul/
la de virtutibus tuis/nec admirabilior/nec
gratior miſericordia eſt: Et tamẽ ex eo ap/
pellatã miſericordiã dicũt/ q miſerũ cor fa/
ciat dolentis aliena miſeria. Nunqđ ergo
virtus miſerũ cor facit? Quid ergo calũnio/
ſis tullius reſponderet/ niſi miſericordię no
mine clęmentiã ſe appellare voluiſſe? Quo/
niã recte ſolemus loqui:nõ ſolũ verba pro/
pria/ſed etiã vicina vſurpantes. Cuius au/
ctoris mentionẽ facere volui:qm̃ non de re
quęſtio hic/ſed de ṽbo eſt. Sicut enĩ noſtri
auctores diuinarũ ſcʒ litterarũ de reb⁹ ma/
xime cogitauerunt: ſic mundanorum auctorũ
ꝓpe omnis cura de verbis eſt. Sed habeo
euangeliũ/ ꝛ oĩes noui teſtamenti libros:
in q̃bus miſericordia dei frequẽtiſſime com
C mendat. Si audẽt ergo iſti miſeri/etiã inde
faciãt q̃ſtionẽ/ꝛ negẽt eſſe miſericordẽ deũ:
ne miſerũ cor habere intelligat. Sicut ergo
poteſt eẽ in deo miſericordia ſine cordis mi
ſeria:ſic etiam ſine tabe atq; cruciatu animi
çelũ dei nõ dedignemur accipere:ꝛ humani
cõditionẽ ſermonis feramus/vt ad diuinũ
perueniamus ſilentiũ. Sed ſi ꝯtraria dicũt

eſſe çelantẽ deũ/ꝛ iuſtum deũ: quid dicturi
ſunt cũ ꝛ in nouo teſtamento inuenio: Ze/ 2.Cor.11.a.
lo dei vos çelo: vel adhibitũ etiam de vete/
ribus in euangelio teſtimoniũ: Zelus do/ Pſ.68.
mus tuę comedit me? Rurſus ĩ veteri cũ le/
gũt: Iuſtus dñs/ ꝛ iuſticiã dilexit:ęquitatẽ Pſ.10.
vidit vultus eius:nonne fatebuntur etiam
hoc modo imperitis duo teſtamenta videri
poſſe contraria: vt in nouo inueniamus çe/
lum dei: in vetere iuſticiã? Bñ autẽ intelli/
gentibus vtrũq; in vtroq; magna ſancti ſpi
ritus vnitate ꝛ pace cõtinere.

Nõ eſſe cõtrariã ſcripturã dicentem/aiam eſſe in ſanguine/dicenti/ aie neminẽ nocere poſſe:ꝛ de errore circa hmõi manicheorum. Ca. XII.

E eo q ſcriptum eſt : non eſſe man/ A
D ducandum ſanguineʒ / q anima ſit Deut.12.d.
carnis ſanguis. Huic ſententię vete
ris legis manichei ex euangelio illud oppo
nunt qđ dominus dicit: Nõ eſſe timendos Matth.10.d.
eos qui occidunt corpus/animę autem no/
cere nõ poſſunt:ꝛ diſputant dicẽtes: Si ſan
guis anima ẽ/quomodo homines poteſta/
tem in eam nõ habent:cũ de ſanguine mul/
ta faciãt/ſiue excipientes et canibus volu/
cribuſq; in eſcam ꝓponentes/ſiue effuden/
tes/aut cęno lutoq; miſcentes? Hęc enim et
alia innumerabilia ſine difficultate homi/
nes de ſanguine poſſunt facere. Ideo iſti
quęrũt inſultantes : Quomodo ſi ſanguis
eſt anima/nõ poſſit hominis interfector no
cere animę/cum tantã in eius ſanguinẽ ha/
beat poteſtatem? Addunt etiam quod ait
apoſtolus paulus : Quia caro et ſanguis 1.Cor.15.f.
regnũ dei non poſſidebunt. Et dicunt: Si
ſanguis eſt anima:ſicut moyſes dicit:nulla Deut.12.d.
inuenietur anima poſſe regnũ dei adipiſci.
Cui calumnię primo ita reſpondendũ eſt:
vt ipſi cogantur oſtendere vbi ſcriptum ſit
in libris veteris legis quod anima huma/
na ſanguis ſit. Nuſq̃ enim hoc inuenient
in illa ſcriptura quam lacerare miſeri q̃diu
conãtur / nullo modo permittuntur intelli/
gere. Quod ſi de anima humana nihil tale ibi
dictum eſt:quid ad nos pertinet ſi anima
pecoris aut lędi ab interfectore poteſt: aut
poſſidere dei regnum nõ poteſt? Sed quia
de animis pecorum nimis ſunt iſti ſolliciti:
cum enim ſint hominũ animę rationales/
reuolui tamen eas in pecora exiſtimant:
clauſa ſibi eſſe arbitrantur regna cęlorum/
ſi pecorum animis clauſa eſſe conſentiant.
Quid q etiam inſultare auſus eſt popu/
lo iſrael adimantus vnus ex diſcipulis
manichei/quem magnum doctorem illius

Cōtra adimantū manichei diſcipulū

ſecte fuiſſe commemorant? Inſultare ergo
B auſus eſt popuo iudeorum/ q ſcdm eorum
intellectum quo exiſtimant ſanguinem eſſe
animā parentū: ipſorū anime/ partim a ſer/
pentib⁹ deuorate/ partim igne conſumpte/
partim in deſertis atq aſperrimis montiū
locis areface ſunt. Qd ſi verū eſſe qſq cō/
cederet/ ſine ſcelere tñ eorū quib⁹ iſte inſul/
tare voluit/ factū eē cōuinceret: Nō eñ pa/
rentū ſuoꝝ aīabus quibus illa oīa ſcdm
horū intellectū accidiſſe/ idē dixit/ ipſi aliq̄
ex pte leſerunt: quapropter luctū inde poſ/
Erro: adimāti cū refutatione ſunt habere/ non reatū. Quid autē ipe adi/
mantus faciet ſcdm opinionē ſuā: qua cre/
didit etiā rōnales.i. hoim animas in belui/
na corpora poſſe ꝯtrudi? Quid ergo faciet
de tanto ſcelere/ ſi qñ tardū iumētū plagis
aut concitatū freno fatigauit: in q̄ forte pa/
tris anima fuerit: vt nō dicā q etiā occidere
parētes ſuos inter pediculos ꝛ pulices po/
tuerit/ a quoꝝ iſti interfectione non tempe/
rant? Quid eñ eis ꝓdeſt/ q aliqñ negant
vſq ad iſta minutiſſima animātia reuolui
animas humanas poſſe? Hec eñ negāt/ ne
tā multarū interfectionū retineanꝰ/ aut co/
ganꝰ parcere pediculis ꝛ pulicib⁹ et cimici/
bus: et tantas ab eis moleſtias ſine vlla ce/
teris eorū licentia ſuſtinere. Nā vehemen/
ter vrgenꝰ/ cur in vulpeculā reuolui anima
humana poſſit: et non poſſit in muſtelā cū
catulus vulpecule fortaſſe etiā minor ſit q̄
magna muſtela. Deinde ſi in muſtelam po
teſt/ cur in murē nō poteſt? Et ſi in iſtū po/
teſt/ cur in ſtellionē non poteſt? Et ſi in euꝫ
poteſt/ cur in locuſtam non poteſt? Deinde
in apem: deinde in muſcā: deinde in cimicē:
atq inde vſq in pulicem: et ſi quid eſt ali/
ud multo minutius peruenire: Ubi eñ ter/
minū cōſtituant/ nō inueniunt: atq ita per
iſtam nugatoriā credulitatē ꝯſcientie illoꝝ
C innumerabilib⁹ homicidorū ſcelerib⁹ obru/
Deut.12.c. unꝰ. Nā ex eo qd ſcptū eſt: Sanguinē peco
ris animā eius eſſe/ preter id qd ſupra dixi:
non ad me pertinere qd agatur de pecoris
anima: poſſum etiā interpretari preceptuꝫ
illud in ſigno eſſe poſitū. Nō eñ dñs dubi/
Math.26.c. tauit dicere: Hoc eſt corpus meū/ cū ſignuꝫ
1.Cor.15.f. daret corpis ſui. Quod aūt ait aplſ: Caro
et ſanguis regnū dei nō poſſidebūt: etiā in
Gen.6.a. lege dictum eſt: Nō ꝑmanebit in iſtis ſpūs
meus/ quoniā caro ſunt: Et totiens in vete
ribus libris iuſtorū animis premiū futurū
promittiꝰ. Sꝫ tamē aplſ volens inſinuare
quale corpus iuſtorū per imutationē in re/
Math.22.c. ſurrectione futurū ſit: qꝛ non nubent/ neq
vxores ducent/ ſed erunt ſicut angeli in ce/

lis. Hanc ergo immutationē futurā corpo/
rum ſanctorū volens inſinuare/ dixit aplſ:
Dico enim vobis fratres/ quia caro et ſan/
guis regnum dei non poſſidebunt. Qd nō
vna ſeparata/ et ad fraudem cōmemorata
ſententia/ ſed toto ipſo epiſtole loco pertra
ctato vel potius lecto: nō eñ res obſcura:
inueniri pōt: Sic eñ dicit aplus: Oportet 1.Cor.15.g
corruptibile hoc induere incorruptionē: et
mortale hoc induere īmortalitatē: qd cū de
corpe diceret de ſuperiorib⁹ manifeſte in/
uenturū ait: Non omnis caro/ eadem caro: Ibidem.e.
alia quidem hominū: alia autē pecoꝝ: alia
caro volucrū: alia piſciū: Et corpa celeſtia:
et corpra terreſtria: ſed alia eſt celeſtiū glo/
ria: alia terreſtriū: alia gloria ſolis: alia glo/
ria lune: ꝛ alia gloria ſtellarū. Stella eñ ab
ſtella differt in gloria: ſic et reſurrectio mor/
tuorum. Seminaꝰ in corruptione/ ſurget in
incorruptiōe: ſeminaꝰ in cōtumelia/ ſurget
in gloria: ſeminatur in infirmitate/ ſurget
in virtute: ſeminaꝰ corpus aiale/ ſurget cor/
pus ſpiritale: ſicut ſcriptum eſt: Factus eſt Gen.2.b.
prim⁹ homo adā in animā viuentē: nouiſſi
mus adam in ſpiritū viuificantē. Sed non
primū qd ſpiritale/ ſed qd aiale/ poſtea ſpi/
ritale: Primus hō de terra terrenus: ſecun/
dus homo de celo celeſtis. Qualis terren⁹/
tales et terreni: ꝛ qualis celeſtis/ tales et ce
leſtes. Et quomō induim⁹ imaginē terreni/
induamus et imaginē eius que de celo eſt.
Hoc autē dico fratres: qꝛ caro ꝛ ſanguis re/
gnum dei hereditate poſſidere nō poſſunt:
Neq corruptio incorruptioneꝫ hereditate
poſſidebit. Certe iā claꝝ eſt quare hoc aplſ
dixerit. Quid ergo iſte tam turpi fraude nō D
cōmemorat niſi hoc vltimū: et tacet illa ſu/
periora/ quibus hoc quod male interpreta/
tur/ bene poſſit intelligi? Nam qñ dñi no/
ſtri corpus poſt reſurrectionē ſic leuatū eſt
in celum: vt pro ipſa celeſti habitatione/ ce/
leſtem acceperit mutationē/ et hoc ſperare
in die vltimo iuſſi ſumus/ ideo dixit aplus:
Qualis terren⁹/ tales et terreni: id eſt mor/
tales: et qualis celeſtis/ tales et celeſtes: id
eſt immortales: nō ſolum animis/ ſed etiaꝫ
corporibus. Unde ꝛ ſupra dixerat: aliā eſſe
celeſtium corpoꝝ gloriam/ ꝛ aliā terreſtriū.
Quod autē ſpiritale dixit corpus in reſur/
rectione futurū/ nō propterea putandū eſt/
q non corpus/ ſed ſpiritus erit: ſed ſpirita/
le corpus omnimodo ſpiritui ſubditum di/
cit ſine aliqua corruptione vel morte. Non
enim quia quod modo habem⁹ corpus ani/
male appellat/ ideo putādū eſt nō illud eſſe
corpus ſed animā. Ergo quēadmoduꝫ cor/

pus animale nũc dicit/quia ſubditũ eſt ani
mę:ſpiritale autẽ nondum dici poteſt/quia
nondum ſpiritui plene ſubiectum eſt q̃diu
corrũpi poteſt: ſic et tunc ſpiritale vocabit
cũ ſpiritui atq; ęternitati nulla corruptiõe
reſiſtere poterit. Aut ſi adhuc parũ videtur
eſſe monſtratũ/ꝙ ſententiã iſtã ꝓpter imu/
1.Cor.15.f. tationẽ q̃ futura ẽ apl's dixerit cũ ait: Caro
ꝛ ſanguis regnum dei hęreditate poſſidere
nõ poſſũt/ neq; corruptio incorruptionẽ hę
reditate poſſidebit:attẽdite q̃d ꝯtinuo ſub/
ijciat ꝛ adiũgat: Ecce myſteriũ vobis dico.
Oẽs quidẽ reſurgem⁹: nõ tñ oẽs immuta/
bimur: in atomo/in ictu oculi/in nouiſſima
tuba. Canet enim tuba/ꝛ mortui reſurgent
incorrupti/ꝛ nos imutabimur. Deinde con
texit et dicit etiã illud qđ pauloante cõme/
morauit:vt oſtendat q̃lis futura ſit ipſa im/
mutatio. Statim quippe dicit: Oportet eñ
corruptibile hoc induere incorruptione: et
mortale hoc induere imortalitatẽ. Hinc er/
go apparet q: caro ꝛ ſanguis regnũ dei non
1.Retract. ca.22.d. poſſidebũt: quia cũ induerit incorruptionẽ
ꝛ immortalitatẽ/iã non caro ꝛ ſanguis erit/
ſed in corpus cęleſte mutabit. Qđ quidem
ex occaſione tractauim⁹:quia huic q̃ ſentẽ/
tię multũ inſidiari ſolent negantes corpoꝝ
reſurrectionez: Nã iſta q̃ſtio nõ de corpore/
ſed de anima ꝓpoſita ẽ:quã putãt ſic accipi
in lege vt ſanguis eẽ exiſtimet:qđ nos nul/
lo modo ſic intelligim⁹. Sed q̃uis de peco/
rum animis nõ curem⁹/cũ q̃bus non habe/
mus rationis aliquã ſocietatẽ:tamen illud
Deut.12.c. qđ lex dixit:fundendũ eſſe ſanguinẽ/nec in
eſcam aſſumendũ/quia ſanguis eſt anima:
eſſe poſitum dicim⁹ ſicut alia multa/ꝛ pene
oĩa ſcripturarũ illaꝝ ſacramẽta ſignis et fi/
guris plena ſunt futurę p̃dicationis/q̃ iam
ꝑ dñm noſtrũ ieſum chriſtum declarata eſt.
Sic eſt eñ ſanguis aĩa/quõ petra erat chri/
1.Cor.10.a. ſtus:ſicut dicit apl's: Bibebãt eñ de ſpiri/
tali ſequẽte eos petra:petra aũt erat chriſt⁹.
Exo.17.b. Notũ eſt autẽ filios iſrael petra percuſſa bi
biſſe aquã in heremo: De q̃bus apl's cũ hęc
diceret: nec tñ ait petra ſignificabat chri/
ſtum/ſed ait petra erat chriſt⁹. Quę rurſus
ne carnaliter acciperet/ ſpiritalẽ illã vocat:
id eſt eã ſpiritaliter intelligi docet. Longuz
eſt/ ꝛ nunc nõ neceſſariũ ſacramenta eiuſdẽ
leg' exponere/ niſi cũ breuiter poſſint. Suf/
ficit autẽ vt nouerint illi qui de his calum/
niant/nõ ea nos ita intelligere vt illas ſolẽt
irridere: ſed quemadmodum apoſtoli om/
nia intelligentes pauca expoſuerũt:vt ad
eaſdem regulas cętera poſteris intelligẽda
relinquerent.

Q́ vere dicat et de⁹ ignis edax et zelans: ꝛ ꝙ nemo bonus ſit niſi ſolus deus. Ca.XIII.

E eo qđ ſcriptũ eſt i deuteronomio: A
d Videte ne obliuiſcamini teſtamẽtũ Deut.4.d.
dei veſtri qđ ꝯſcripſit/ ꝛ faciatis vo/
bis effigies ꝛ imagines. Addit etiã dicens:
Deus veſter ignis eſt edax/ꝛ de⁹ ȥelãs. Hęc
verba de ſcripturis hoc mõ ille adimantus
ꝓpoſuit: Eius eñ calũnias refutandas re/
fellendaſq; ſuſcępim⁹. Sed ꝛ iã ſuperius de
ȥelo dei cũ calũniaret puto ſat' eſſe reſpõſũ.
Meminerim⁹ tñ nõ ſolũ ibi/ ſed etiã hic ſic
eũ de ȥelo dei criminatũ ſcripturas/vt adiũ
geret etiã qđ de ſimulacris non colendis in
illis libris p̃cipit a dño deo noſtro: q̃ſi non
ob aliud rep̃hendat ȥelũ dei/niſi qđ illo ipo
ȥelo a cultu ſimulacroꝝ ꝓhibemur. Vult q̃
videri fauere ſe ſimulacris. Qđ ꝓpterea fa
ciũt vt miſerrimę ꝛ veſanę ſuę ſectę etiã pa/
ganoꝝ concilient beniuolentiã. Huic autẽ
legis capitulo illud euãgeliũ opponit/ vbi
quidam acceſſit ad dñm ꝛ ait illi: Magiſter Luc.18.c.
bone q̃d faciẽs vitã ęternã poſſidebo? Cui
r̃ndit ieſus: Quid me interrogas de bono?
Nemo bonus niſi vn⁹ deus. Vt ex hoc vi/
delicet cõtraria iſta eſſe arbitremur:quia in
lege dicit: Deus ignis edax/ꝛ deus ȥelans:
in euangelio autẽ: Nemo bon⁹ niſi vn⁹ de⁹.
Et de ȥelo quidẽ iã reſpõſum eſt: nõ ſic eſſe
iſta verba in ſcripturis poſita vt aliquã dei
ꝑturbationẽ cruciatũ ve ſignificẽt: ſed quia
nihil dignũ ð deo dici põt: Propterea vſq;
ad iſta ꝑuentũ eſt/quę cũ homines indigna
eſſe putauerint/ cogant etiã dicere illa quę
conuenienter de ineffabili diuina excellen/
tia ſe dicere exiſtimãt/indigna eſſe maieſta/
te dei:cui⁹ ſapientia cũ deſcenſura eſſet vſq;
ad corpus humanũ/prius vſq; ad humana
verba deſcendit. Ecce dixi/deſcendit:quod B
verbũ ſi diſcutere cępero proprie me dixiſſe
nõ video: Non enim poteſt deſcendere/niſi
quod etiã de loco in locum moueri poteſt.
Nam qui deſcendit/locũ ſuperiorẽ deſerere
ꝛ inferiorẽ petere videtur: Dei aũt ſapiẽtia
cũ tota vbiq; pręſto ſit/nullo pacto migra/
re de loco in locũ poteſt: De q̃ iohannes in
euãgelio dicit/ tãq̃ dñici pectoris p̃triceps:
Ait eñ: In hoc mundo erat/ et mũdus per Joh.1.a.
ipſum factus eſt/et mundus eum nõ cogno
uit: Et tamen etiam ipſe adiũgit ꝛ dicit: In
ſua ꝓpria venit/ ꝛ ſui eum non receperunt.
Quõ hic erat/ et quõ venit/niſi q: illa ſub/
limitas ineffabilis/ vt hominib⁹ congruat
humanis ſonis ſignificanda eſt: vt autẽ de/
os hoies faciat/ diuino eſt intelligẽda ſilen

tio. Pōt ergo reddi ratio q̄re ita dictū ſit:
nō tn̄ poteſt aliq̄d de deo digne dici:quod
ideo iā indignū eſt/q: potuit dici. Tolle de
çelo errorē ꝛ dolorē:q̄d remanebit aliud ni/
ſi voluntas cuſtodiens caſtitatem/ꝛ corru/
ptionē vindicans cōiugalē? Quo igiť vbo
niſi çelo dei melius poſſet inſinuari? Quo
vocamur ad cōiugiū dei:ꝛ nō vult nos tur/
pi amore corrūpi: ꝛ punit ipudicitiā nr̄am:
ꝛ diligit caſtitatē. Nō eni̅ fruſtra etiā vulgo
dici ſolet: Qui nō çelat/non amat. Ad hoc
etiā ptinet qđ dictū eſt/ edax ignis: de quo
diſputare nō debeo:ſed potius ipſos inter/
rogare quē ignē dixerit dn̄s ſe veniſſe mit/
tere in hūc mundū. Hoc eni̅ dictū ē in euan/
gelio/ qđ illi accuſare nō poſſunt:nō vt chri/
Al. ꝯ deſpiciāt ſtum honorēt/ſed vt † decipiāt chriſtianos.
Nā cū eis cōmemoratū fuerit quēadmodū
Luc.12.f. dn̄s dixerit: Ignem veni mittere in terram:
miſeri dicūt: Sed illud aliud eſt. Quib⁹ re/
ſpōdemus: Et hoc aliud eſt: Noli metuere.
Nā ipſe chriſtus loquiť etiā in veteri teſta/
Deut.4.d. mēto:cū dič: Ego ſum ignis edax: q̄ loquiť
in euangelio/ ꝙ ignē venerit in hūc mundū
mittere.i.verbū dei qđ eſt ipſe. Nā veteres
vtriuſq; ſcpturas expoſuit poſt reſurrectionē
diſcipulis:incipiens a moyſe ꝛ ꝓphetis om
nibus/qn̄ ipſi diſcipuli ignē ſe accepiſſe con
Luce.24.c. feſſi ſunt dicētes: Nonne cor noſtrū ardens
erat in via cū apiret nobis ſcripturas? Ipſe
eſt ignis edax:Cōſumit eni̅ veterē vitā diui
nus amor/et innouat hoīem: vt ex eo ꝙ de⁹
ignis eſt edax/faciat vt eū nos amemus:ex
eo autē qđ deus çelans eſt/ ipſe nos amet.
Nolite ergo timere ignē qđ eſt deus:ſed ti/
C mete ignē quē parauit hereticis deus. Nā
eni̅ adimantus elegit de euāgelio locū/quē
huic legis capitulo tanq̄ cōtrariū apud im
Marci.10.c. peritos obijceret/vbi ait dn̄s: Nemo bon⁹
niſi vn⁹ deus:quotiēs inueniť bonitas dei
in veteri teſtamēto: q̄s numerare ſufficiat?
Vnū tn̄ ponā/ qđ q̄tidie in eccleſia cantať:
Ps.117. Confitemini dn̄o qm̄ bon⁹: qm̄ in ſeculum
miſericordia eius. Certe et hoc çelanti deo/
ſicut manichei exiſtimāt/videť eſſe ꝯtrariū:
ꝛ tn̄ in libris veteris teſtamenti cantať. Itē
Matth.22.a. rex ille qui cum filio ſuo nuptias faceret/in/
uenit inter diſcūbentes hominē nō haben/
tem veſtē nuptialē:ꝛ eū primo amici nomi/
ne appellans:manib⁹ ꝛ pedibus colligatis
mitti iuſſit in tenebras exteriores:moleſte
intelligentib⁹ nō videť bonus. Et ſi ipſum
quiſq; capitulū euangelij ꝓponeret:ꝛ ſicut
facit adimantus de veteri teſtamento/ ita
euangeliū calūnioſe accuſaret/ laudans po
tius veteris teſtamēti libros vbi ſcriptū ē:
Confitemini dn̄o qm̄ bon⁹:qm̄ in ſeculum
miſericordia eius: et rep̄hendēs in nouo ꝙ
vocatus cōuiua in tantū ſupplicium ꝓpter
veſtē mittiť:ꝛ hoc fraudulenta peruerſitate
aſſidue faceret/vt oīa loca leuitatis de vete
ri teſtamēto colligeret/ꝛ loca ſeueritatis de
nouo/ ꝛ hec ſibi aduerſa eſſe cōtēderet/ lau/
dans vetus ꝛ rep̄hendēs nouū:ſimiliter in/
ueniret imperitos ꝛ diuinarū ſcripturarū
miſerabiliter ignaros/ q̄bus pſuaderet ve/
tus potius teſtamentū q̄ nouū eſſe retinē/
dum. Qđ cū iſti ex alia parte faciunt.i.ve/
tus rep̄hendētes q̄ſi contrariū nouo/miror
ꝙ nō cogitant poſſe aliquē aliq̄n vtrumq;
legere:ꝛ diuina ope intellectum vtrūq; lau/
dare:fraudēq; iſtorū atq; maliciā/ vł dolere
tanq̄ hominū/vel cauere tanq̄ hereticorū/
vel irridere tanq̄ imperitorū ꝛ ſupborū.

De cōcordātia ſcripture aſſerentis manducare omnē carnē:et vocis apoſtolice admonentis carnē non mādučare/nec vinum bibere: Ca. XIIII.

D E eo qđ ſcriptum eſt in A
deuteronomio: Scđm deſideriū aīe Deut.12.c.
tue occide ꝛ māduca oēm carnē/iux
ta † voluptatē quā dedit tibi dn̄s: Caue aūt Al. ꝯ voluntatē
ne ſanguinē manduces/ſed effunde tanq̄
aquā ſup terrā. His verbis legł adimantus
ꝯtrariū eē arbitrať qđ in euāgelio dn̄s ait:
Ne grauenť corda vr̄a † cruditate ꝛ vinolē/ Luc.21.g.
tia/ ꝛ curis ſeclarib⁹. Et qđ ait apl's: Bonū Al. crapula
eſt nō māducare carnē neq; bibere vinū. Et Roma.14.d.
iterū: Nō poteſtł menſe dn̄i cōmunicare/et 1.Cor.10.c.
menſe demoniorū. Nos autē oīa hec/ſiue q̄
in veteri/ſiue q̄ in nouo teſtamento ſcripta
ſunt ꝛ ſuis cauſis exigentib⁹ poſita dicim⁹:
ꝛ ſibi aduerſa nō eſſe monſtramus. Quiq; et
ipſe in his verbis q̄ poſuit de veteri teſta/
mento aīaduertere potuit/nō ad imodera/
tā voracitatē ptinere qđ dictū ē: Scđm de/
ſideriū aīe tue occide ꝛ māduca oēm carnē:
qn̄ ſequiť: iuxta voluptatē quā tibi dedit
dn̄s: imoderatā eni̅ voluptatē nō dedit ti/
bi dn̄s: ſed q̄nta ſuſtētatiōi nature ſalutiq;
ſufficiat. Quiſquis autē ſequiť imoderatā
voracitatē/ſuū vitiū ſequiť:nō eā volupta/
tem quā dedit dn̄s: ꝛ ideo nō eſt ꝯtrariū qđ
in euangelio poſitū eſt: Nō grauenť corda Luc.21.g.
veſtra cruditate ꝛ vinolentia ꝛ curis ſecula/
ribus. Cū eni̅ q̄ſq; nō replet niſi eā volupta
tem/quā dn̄s dedit.i.modeſtā atq; natura/
lem non grauať cor ei⁹ cruditate et vinolen
tia ꝛ curis ſecularibus. De carne autē non
manducanda ꝛ nō bibendo vino/quod ait
apoſtolus:nō quia illa imunda arbitratus
eſt/hoc p̄cepit ſicut iſti exiſtimāt/ꝛ errantes

in erroꝛē ꝓcipitāt qb⁹ talia pſuaſerūt. Sed
cū ipſe poſuerit cauſā/cur h̄ dixerit/nō ē nob̄
hec interp̄tāda vl' exponēda ſentētia. Suffi
cit eñ ipſum de apl̄i epiſtola totū locū huic
ſermoni ꝯtexere/vt et cauſa manifeſti⁹ appa/
reat/cur hoc aplus dixerit: et iſtoꝝ fraus/q̄
ꝑticulas quaſdā de ſcripturis eligūt/q̄bus
deſpiciunt imperitos/nō cōnectentes que
ſupra et infra ſcripta ſunt/ ex quib⁹ volun/
B tas et intentio ſcriptoꝝ poſſit intelligi. Sic
Roma.14.a. ꝗ apl̄s ait: Infirmū aūt ī fide recipite/nō in
diſceptatiōibus cogitationū. Ali⁹ q̄dē cre/
dit manducare oia: Qui aūt infirm⁹ eſt/ole/
ra manducet. Qui manducat nō manducā
tem nō ſpnat: et qui nō manducat/mandu/
cantē non iudicet: De⁹ eni illū recepit. Tu q̄
es q̄ iudices alienū ſuū? Suo dn̄o ſtat/aut
cadit: Stabit autē: Potēs ē eñ dn̄s ſtatue/
re illū. Alius q̄dē iudicat alternos dieſ: ali⁹
autē iudicat oēm diē. Vnuſq̄ſq; in ſuo ſen/
ſu abūdet. Qui ſapit diē/dn̄o ſapit: ⁊ q̄ mā/
ducat/ dn̄o māducat: gr̄as eñ agit deo. Et
q̄ nō māducat/dn̄o nō māducat: ⁊ gr̄aſ agit
deo. Nemo eñ noſtꝝ ſibi viuit/⁊ nemo ſibi
moꝛit̄. Siue eñ viuim⁹/ dn̄o viuimus: ſiue
moꝛimur/dn̄o moꝛimur. Siue ꝗ viuim⁹ ſiue
moꝛimur/dn̄i ſum⁹. Ad h̄ eñ chꝛiſt⁹ moꝛtu⁹
eſt/ vt moꝛtuoꝝ ⁊ viuoꝝ dn̄et̄. Tu autē q̄re
iudicas fratrē tuū: aut tu q̄re ſpernis fratrē
tuum? Oēs eñ ſtabim⁹ ante tribunal dn̄i.
Eſa.45.d. Sc̄ptū eſt eñ: Viuo ego dicit dn̄s: q꞉ mihi
curuabit̄ omne genu: ⁊ ꝯfitebit̄ ois lingua
Al.† per deo. Igit̄ vnuſq̄ſq; nr̄m † ꝑ ſe rōnē reddet.
Nō ꝗ ampli⁹ inuicē iudicem⁹: Sꝫ h̄ mag̃ iu
dicate ne ponat̄ offendiculū aut ſcandalū
fratrib⁹. Scio ⁊ cert⁹ ſū in dn̄o ieſu/q꞉ nihil
cōmune ꝑ illū niſi ei q̄ putat aliq̄d eſſe com
mune/ illi cōmuni ē. Nā ſi ꝓpter eſcā frater
tuus ꝯtriſtat̄: iā nō ſm̄ charitatē ambulas.
Noli in eſca tua illū ꝑdere ꝓ q̄ chꝛiſt⁹ moꝛ/
tuus ē. Nō ergo blaſphemet̄ bonū noſtrū:
Nō eſt eñ regnū dei eſca ⁊ potus/ſed iuſti/
cia ⁊ pax/⁊ gaudiū in ſpū ſctō. Qui eñ in h̄
ſeruit chꝛiſto/placet deo ⁊ ꝓbat⁹ eſt hoibuſ.
Itaq; ꝗ pacis ſunt ſectemur: ⁊ ꝗ ad edifica/
tionē ſūt in inuicē. Noli ꝓpter eſcā deſtrue/
re opus dei. Oia q̄dē mūda/ſed malū ē hoi
q̄ ꝑ offenſionē māducat. Bonū ē nō mādu/
care carnē/ neq; bibere vinū/neq; ī q̄ frater
tuus offendit̄. Tu fidē quā habeſ penes te/
metipſū/habe corā deo. Beat⁹ q̄ nō iudicat
ſemetip̄m in eo qꝺ ꝓbat. Qui autē diſcer/
nit ſi māducauerit/dānat⁹ eſt: q꞉ nō ex fide.
Omne autem qꝺ nō eſt ex fide/peccatū eſt.
C Nunq̄d eget cuiuſq; interp̄tatiōe/ vt intel/
ligat̄ cur hoc apl̄s dixerit: et quāta iſti ma/
licia de ſc̄pturis certa queq; diſcerpunt q̄b⁹
circūueniāt imꝑitos? Nā ⁊ mūda eē oia di/
xit apl̄s ſm̄ fidē: ⁊ ei eſſe imūda/q̄ putat im/
mūda: ⁊ tūc eſſe ab eis tēperādū cū ꝑ offen/
ſionē accipiunt̄. i. cū aliq̄s infirm⁹ putat ſibi
ab oib⁹ carnib⁹ tēperādū/ne incidat in car/
nem immolaticiā: ⁊ ideo eū q̄ māducat pōt
arbitrari in honoꝛē idoloꝝ id facere: ⁊ ex eo
grauiter offendi: cuꝫ ipſa imolaticia caro/ ſi
ex fide a neſciēte accipiat̄ neminē maculet.
Vñ alio loco idē apl̄s interrogare vetat cū 1.Corī.10.f.
q̄d de macello emit̄: vl' ab aliq̄ infideli q̄ſq;
ad menſā vocatus/in mēſa ei⁹ exhiberi ſibi
carnes videt: q̄s iſti imundas arbitrant̄: nō
ꝓpter immolationē/ſed q꞉ carnes ſunt: cuꝫ
apl̄s clamet oia mūda eſſe et oēm creaturā Roma.14.d.
dei bonā eſſe: ⁊ oia ſanctificari ꝑ verbum et 1.timoth.4.a.
orationē: ⁊ tñ tēperandū ab eis/ſi q̄s forte
infirm⁹ offendit̄. Et q̄dā loco aptiſſime iſtos
ſignificauit/cū dicit: In nouiſſimis tꝑib⁹ fu
turos q̄ſdā ꝓhibētes nubere: abſtinētes a
cibis q̄s deus creauit. Hos eñ ꝓprie deſi/
gnat q̄ nō ꝓpterea tēperāt a cibis talib⁹/ vt
aūt ꝯcupiſcētiā ſuā refrenēt/aut infirmitati
alterius parcant: ſed q꞉ ipſas carnes immū
das putāt: ⁊ earū creatoꝛē deum eſſe negāt.
Nos autē teneam⁹ apoſtolicā diſciplinā di
centē: q̄ oia mūda ſint mūdis: ſeruata mo/ Titum.1.d.
deratione euangelica/ vt nō grauent̄ coꝛda Luc.21.g.
nr̄a crapula et vinolentia et curis ſeculari/
bus. Nā idē illꝺ qꝺ aplus ait: Nō poteſtis D
menſe dn̄i cōmunicare/ ⁊ mēſe demonioꝛū: 1.Corī.10.e.
nō video cur opponēdū huic loco legis ⁊ q̄ſi
cōtrariū manichei eſſe crediderūt. Nō enim
de imolationib⁹ lex loquit̄/cū in deuterono
mio dicit̄: Scōm deſideriū aie tue occide et Deut.12.c.
māduca omnē carnē/iuxta† voluptatē quā Al.† volun/
dedit tibi dn̄s/ſed de cibis qui ꝑtinet ad ho tatem.
minis alimentū. Sed qm̄ manichei etiā cū
ad hoīs cenā queq; aialia ꝑparant̄/imola/
tionē eſſe dicunt/ſm̄ ſuū intellectū iſta ꝯtra
eſſe putauerūt: Propterea ⁊ illū cōmemo
rauerūt locū/vbi apl̄s ait: Que imolāt gen 1.Corī.10.e.
tes/demonijs imolant ⁊ nō deo: cū apoſto/
lus aptiſſime de victimis loqueret̄ ꝗ in tē/
plo offerunt̄ demonib⁹: nō de eſcis q̄s ſibi
hoīes ꝑparāt. Sic eñ dicit: Quid ergo? di/
co quia idolis imolatū eſt aliq̄d: aut idolū
eſt aliquid? Sed que immolant/demonijs
⁊ nō deo imolant. Nolo vos ſocios demo/
nioꝛū fieri. Nō poteſtis calicē dn̄i bibere: ⁊
calicē demonioꝝ. Nō poteſtis mēſe dn̄i ꝑti
cipare et menſe demonioꝛū: An emulamur
dn̄m? Nūq̄d foꝛtioꝛes illo ſum⁹? Oia licita
ſunt/ſed nō oia expediūt: oia licita ſunt/ſed
nō oia edificāt. Nemo qꝺ ſuū ē q̄rat/ ſed id

qđ alteri⁹: Oē qđ ī macello venit mādučate
Pš.23. nihil interrogātes ꝓpter ꝯſciētiā: Dñi eñ ē
tra ꝛ plenitudo ei⁹. Si q̄s vos vocauerit ex
infidelib⁹ ad cenā/ ꝛ volueritꝭ ire: oīa q̄ appo
nunt vob̄ mādučate/ nihil dimittētes ꝓpt
ꝯſciētiā. Si q̄ſ aūt vob̄ dixerit: q2 h̄ imolati
ciū ē: nolite mādučare/ ꝓpt illū q̄ iudicauit
et ꝓpt cōſciētiā: Cōſciētiā aūt dico/ nō tuā
ſ alteri⁹. Quare eñ libertaſ mea iudicet ab
aliena cōſciētia? Si ego cū gr̄a percipio/ vt
q̄d blaſphemor ꝑ eo q̄ gr̄aſ ago? Siue igit
mādučatꝭ ſiue bibitiſ/ ſiue qđcunq3 facitis:
oīa in gloriā dei facite. Hęc attendāt mani/
chei ꝛ videāt quō dictū ſit ī deuteronomio:
Deutꝭ.12.c. Scđm deſideriū aię tuę occide et manduca
oēm carnē iuxta voluptatē quā dñs dedit
tibi. Qđ eñ de q̄buſdā carnib⁹ nō mādučā/
dis iudęis p̄cęptū ē/ ꝛ imūdę ſūt dictę/ ad ſi
gnificationē valet hoīm imundoꝝ: q̄ ꝑ figu
ras in veterib⁹ ſcp̄turꝭ ſūt deſignati: Sicuti
Deutꝭ.25.a. eñ bos ille cui trituranti vetat os alligari/
1.Corꝭ.9.b. euāgeliſtā ſignificat: ſicut ap̄ſ aptiſſime ex
ponit: ſic ꝛ illa q̄ ꝓhibita ſūt q̄ſdā hoīm im
mūditaſ ſignificāt: q̄ ī ſocietatē corꝑis chri
ſti.i.in eccleſiā ſtabilē ꝛ ſempiternā nō reci/
piunt. Nā qđ ad cibos attinet/ oīno nihil
imundū eſſe/ ſ malū eē homini q̄ per offen/
ſionem manducat manifeſtiſſime apparet.

Quō cōcorditer ꝛ cibū imundū prohibeat ſcriptura/ ꝛ qđ intrat in os hominem non inquinare eadem aſſerat: Capitulum. XV.

A
Leuitꝭ.11. D E eo q̄ in leuitico ſcriptū eſt: Sepa/
te a mūdo imundū ꝛ nemo mandu/
cet carnem cameli/ aſini/ ꝛ leporis/ et
porci/ ꝛ aquilę/ ꝛ miliui/ ꝛ corui/ ꝛ vulturis: ꝛ
reliquoꝝ: Nuſq3 manifeſti⁹/ pleni⁹ pleniſſi/
ma dolis ꝛ fraudib⁹ aīa hui⁹ hoīs dep̄hendi
poteſt q̄ tanq3 ſibi aduerſa atq3 cōtraria de
vtroq3 teſtamēto capitula obiecit q3 in hoc
loco vbi cōmemorauit in leuitico ſcp̄tū eſſe
vt a nōnullis aīaliū carnib⁹ tēperet. Nāq3
huic ſentētię illđ ex euāgelio credidit oppo/
Matth.15.b. nendū vbi dñs dicit: Nihil eſt ingrediēs in
hoīem coinq̄nans eū: ſed ea q̄ ꝓcedūt ex eo
coinq̄nāt. Hoc ſi īprudēs fecit/ nihil cęcius:
ſi autē ſciēs/ nihil ſcelerati⁹. Nōne ipſe pau
Roma.14.d. lo ante poſuerat ap̄li teſtimoniū dicētꝭ: Bo
nū ē frēs nō mādučare carnē neq3 bibere vi
nū/ dū cupit de nouo teſtamēto veteri ad/
Deutꝭ.12.c. uerſari vbi dictū ē: Scđm deſideriū aię tuę
occide ꝛ manduca oēm carnē? Quō ḡ nunc
placet ei ſētētia dñi/ q̄ dicit: nihil ē ingredi/
ens in hoīem qđ coinq̄net eū/ ſ ea coinq̄na
re q̄ de hoīe ꝓcedunt? Ubi ſe iſte abſcōdat
ab hac ſentētia: q̄ fugiet? Dicat mihi q̄ſi im
mūdiciā carniū fugiēdā et a cibis ſctōꝝ ſe/
parandā ꝑuerſa ꝛ ſupſtitioſa imaginatione
cōtinētię p̄cępit? Certe eñ ſi veꝝ ē/ nō coin
q̄nare illa q̄ ingrediunt ī hoīem: cū magno
errore imundas eē dicūt eſcas manichei cū
hoīes carne veſcūt. Si aūt imūdę ſūt tales
eſcę/ q̄d de iſto teſtimonio faciēt qđ euāgeli
ca ꝛ diuina auctoritate ꝓlatū ē: vbi dñs di/
cit/ nō coinq̄nari hoīem ī his q̄ ingrediunt
in eū/ ſ his q̄ ꝓcedūt de illo? An forte dictu B
ri ſūt: ſicut ſolēt dicere/ cū ſcp̄turarū eos vr
get auctoritas: h̄ capitulū a corruptoribus
ſcp̄turaꝝ inſertū eē euāgelio? Cur ḡ adimā/
tuſ h̄ cap̄lo teſte vtit ꝛ inde conat vet⁹ teſta
mentū oppugnare/ vñ ipſe ꝓſternit? Cū eñ
q̄ſpiā catholic⁹ chriſtian⁹ vtriuſq3 ſcripturę
venator ꝛ intellector ei r̄ſiderit/ hec non eſſe
ꝯ̄tria: q̄ illa de q̄rundā carnib⁹ aīaliū q̄b⁹ nō
eē veſcēdū/ ꝑp̄lo adhuc carnali p̄cęptū ē/ ad
ſignificationē poſita ſunt hūmanoꝝ moꝝ:
q̄s eccl̄ia q̄ corp⁹ ē dñi in ſui vnitatis vincu
lū ſtabile ꝛ ſempiternū recipe nō pōt/ tanq3
immūdas eſcas reſpuēs ꝛ in ſua viſcera nō
cōuertēs/ vt oīa illa p̄cępta carnali ꝑp̄lo im/
poſita futurā diſciplinā ſpiritalis ꝑp̄li ꝓphe
tarēt: Et iđ nō ea repugnare ſentētię dñi/ q̄
veriſſime dicit: nō incoinq̄nari hoīem his q̄
ꝑ eſcā ingrediunt in eū. Illa eñ ſn̄ia ſeruis
onera imponit: iſta xo liberis iugū excutit
ſeruitutis: Et illa tñ ſic dicta eſt vt ſeruoꝝ
onera fidē p̄nūciēt liberoꝝ. Oīa eñ ſicut 1.Corꝭ.10.b.
dicit ap̄ſ ī figura cōtingebāt illis: ſūt autē
ꝓpt nos ī q̄s finis ſęclōꝝ obuenit. Si ḡ in
figurā cōtingebāt q̄ patiebant/ in figurā ac
cipiebāt q̄ mouebant. Cū ego iſta r̄ſidero/ C
et h̄ mō nō eſſe ꝯ̄tria duo iſta capitula de ſin
gulis teſtamētꝭ collata mōſtrauero/ q̄d iſte
factur⁹ ē/ ꝯ quē dicit grauiſſimū teſtimoniū
teſtis quē cōtra aduerſa ipſe ꝓduxit? Ipſe
eñ cōmemorauit de euāgelio teſtimonium
dño dicēte: nō coinq̄nari hoīem his eſcis q̄
ingrediunt in eū: ꝛ ipſe a carnib⁹ abſtinēdū
tāq3 ab immūdis eſcis mouere ꝛ docere nō
ceſſat: ꝛ tñ ſentit q̄ntā plagā ſibi infligeret/
ꝛ quāto ictu repcuſſus ſe ipſe ſauciaret. Ne
q̄s eñ eū īterrogaret ꝛ diceret: Quō ḡ ꝓhi/
betis carnib⁹ veſci ſi dñs dicit: ſicut tu ipſe
cōmemoras: nihil ē ingrediens hoīem coin
q̄nās eū/ ſ ea q̄ ꝓcedūt de eo coinq̄nāt? vo/
luit q̄ſi adhibere medicinā ſine cauſa ī mor/
tifero vulnere: Sic eñ poſuit ipſum euāge/
licū teſtimoniū. In euangelio inq̄t dicit ad
turbā dñs: Audite et intelligite: Nihil ē in/
grediēs hoīem coinq̄nās eū ꝛc. Qđ ḡ cōme/
morauit dominū hoc ad turbam dixiſſe: ni/
hil aliud oſtendit niſi nō ſe ignorātia/ ſed

malicia feciſſe quod fecit: vt poſtea diceret
auditorib⁹ ſuis/ad turbam dn̄m iſta locutū
eſſe/non ad paucos ſctōs: quales ſe ipſi vi/
deri volunt: vt qm̄ ſuos auditores tāq̄ ad/
huc imūdos pmittūt carnib⁹ veſci: ſibi aūt
q̄ſi iā mūdis cū ſceleratū atq̄ nefarium eſſe
arbitrāt: hoc etiā dn̄m ſenſiſſe videat/q̄ nō
D paucos ſctōs/ſed turbas iſta docuerit. O
hominē peſſimū/ſecurū de negligētia gene/
ris humani et occultādas deceptiones ſu/
as. Nō eīn credebat aliquē exiſtere q̄ arripe
ret euangeliū ꝛ ꝯſciētia legeret: ꝛ inueniret
hoīem in ipſis pratis/qb⁹ greges ſuos dn̄s
paſcit: laqueos incautis ꝛ min⁹ ꝓuidis ab/
ſcondentē. Nam de his verbis cōmoti diſci
puli: ꝛ nō credētes ꝓprie/ſed poti⁹ figurate
dn̄m locutū fuiſſe/cū diceret non coinq̄nari
hoīem q̄ ꝑ ciboſ ingrediunt in eū: qm̄ iudei
erāt etiā ipſi diſcipuli/q̄ fugiendos q̄rundā
carniū ciboſ a pueritia inſtitutū acceperāt/
Matth. 15. b. accedētes ad eū dixeſt ei: Scis q̄ phariſei
audito h̄ v̄bo ſcādalizati ſūt? At ille rn̄dēs
ait: Oīs plantatio quā nō plantauit pater
me⁹ celeſt̄/eradicabit. Sinite illos: ceci ſūt/
et duces cecorū. Cecus autē ſi ceco ducatū
p̄ſtet: ambo in foueā cadūt. Cū q̄ infidelita
tem iudeoꝝ plantationē appellaret/quā nō
plātauit pr̄ celeſtis: tn̄ adhuc petruſ putās
eſſe illā parabolā: ꝛ ꝓpterea reprehenſos iu/
deos ꝛ cecos dictos/q̄ eā intelligere nō po
terint/rn̄dens dixit ei: Ediſſere nobis para/
bolā iſtā. Et ille manifeſtiſſime oſtēdēs nō
eſſe parabolā/ſed ꝓpriā locutionē: dixit ad
eos: Adhuc ꝛ vos ſine intellectu eſtis? Nō
intelligitis/q̄ oē qd̄ in os intrat/in ventrē
vadit: ꝛ in ſeceſſum emittit? Que aūt ꝓce/
dunt de ore/de corde exeūt: et ea coinq̄nant
hominē. De corde eīn exeunt cogitationes
male: homicidia/adulteria/fornicationes/
furta/falſa teſtimonia/blaſphemie: hec ſūt
q̄ coinq̄nant hoīem: Nō lotis autē manib⁹
manducare/nō coinq̄nat hoīem. De nō lo/
tis autē manib⁹ iudei mouerāt q̄ſtionē: cui⁹
occaſione dn̄s generaliter de his q̄ in os in/
trāt ꝛ in vētrē vadūt et in ſeceſſū emittunt:
E hoc ē de alimētis nr̄is dixit ſentētiā. Et q̄
q̄ cōuocatis ad ſe turbis eū dixiſſe ſcp̄tū ſit:
Nō qd̄ intrat in os coinq̄nat hoīem/ſed qd̄
ꝓcedit ex ore: tn̄ iſte qd̄ timore hoc addide/
rit/v̄bis ſuis q̄bus huiuſmodi teſtimoniū
cōmemorauit ſat̄ apparet: ſicut pauloante
dictū ē: vt haberet qd̄ reſpōderet eis q̄ ſibi
q̄ſtionē mouiſſent: Cur p̄mates manicheo/
rum nefas ſibi eſſe exiſtimant carnib⁹ veſci:
videlicet vt illud qd̄ dn̄s ait turbis tm̄/nō
electis cōceſſiſſe videret? Sz cū ex ꝯſequen/
tibus declaratū ſit etiā petro ſeorſuz inter/
rogāti audiētibuſq̄ diſcipulis: quos vtiq̄
ad culmen eccleſie ꝓducebat: ita reſpōdiſſe
dn̄m: vt neq̄ per parabolā ſe illa dixiſſe te/
ſtatus ſit: ꝛ ad oēs ꝑtinere monſtrauerit:
nō habēt iſti vnde auferāt cibos de faucib⁹
hoīm et eos laqueo ſupſtitiōis aſtringant.
Fortaſſis aliq̄s coꝝ dicat: Ediſſere q̄ qd̄ ſi/
gnificet caro porci/ꝛ cameli/ꝛ milui/ꝛ lepo/
ris/ꝛ corui/ꝛ ceteroꝝ a q̄bus abſtinendū in
lege p̄cipit. Nolo: q̄ longū eſt. Sed fac me
nō poſſe: nūq̄d ꝓpterea nullus pōt? Et ſūt
iā volumina innumerabilia in q̄bus iſta ex
poſita ſūt: Nobis tn̄ ad eos refellendos ſa/
tis ē/q̄ eas obſeruatiōes vmbrā eſſe futu/
roꝝ: nō ego/ſed apl̄s dicat: cū etiā vetat ſer/
uiliter obſeruari/ſed tn̄ aliq̄d ſignificare de/
clarat dicēs: Nemo ergo vos iudicet ī cibo/ Col. 2. c.
aut in potu/aut in parte diei feſti/aut neo/
menie aut ſabbatoꝝ/qd̄ ē vmbra futuroꝝ.
Illa itaq̄ futura q̄ illis obſeruationib⁹ ſi/
gnificabant/poſteaq̄ ꝑ dn̄m ieſum chriſtū
venerūt/ablate ſūt ſeruiles obſeruatiōes:
ſed earū interpretationes tenent a liberis.
Quicq̄d eīn futurā eccleſiā ſignificauit/ꝓ/
phetia eſt. Habes autē eundē apl̄m dicen/
tem: Spiritū nolite ſpernere: ꝓphetiā noli/ 1. theſſal. 5. d.
te extinguere/oīa legite/q̄ bona ſūt tenete.
Legenda ē ergo ſcp̄tura diuina/et ſp̄ūſſan/
cti diſpenſatio cognoſcenda ꝛ intuenda ꝓ/
phetia ꝛ reijcienda carnalis ſeruit⁹ ꝛ libera/
lis intelligenda retinenda.

De eo qd̄ circūciſionē domin⁹ preceperit in veteri teſtamento: et chriſtus de proſelytorū inductiōe iudeos redarguat: Ca. XVI.

A De eo qd̄ ſcp̄tū eſt in deuteronomio:
Obſerua et ſctifica diē quem p̄cepit Deut. 5. b.
tibi dn̄s: Sex dieb⁹ laborabis et fa/
cies omne opus tuū: ſeptima vero die ſab/
bati epulare dn̄o deo tuo: nullū faciēs op⁹
ipſe tu/aut fili⁹ tuus/aut filia tua/aut puer
tuus/aut puella tua/bos tuus aut aſinus
tuus/ꝛ oīa iumēta tua/ꝛ colonus tuuſ: Sic
autē quieſcat ſeru⁹ tuus ꝛ ancilla tua/quē/
admodū ꝛ tu. Memēto qm̄ ſeruus fuiſti in
egypto: ꝛ eruit te dn̄s deus tu⁹ in manu po
tenti et brachio excelſo: Idcirco p̄cepit tibi
dn̄s cuſtodire diem ſeptimū. Et iterū in ge/
neſi ſcriptū eſt/quēadmodū abraā de circū/
ciſione loquit: Teſtamentū meū cuſtodi in/ Gen. 17. b.
q̄t/tu ꝛ ſemen tuū/qd̄ erit poſt te: hoc eſt te/
ſtamentū meum qd̄ ſeruabis inter me ꝛ te
ꝛ ſemen tuum. Omne maſculinum circum/
cides in carne preputij ipſorum: et ſit hoc
ſignum teſtamenti inter me et vos. Octa/

ua autem die circũcides omnes maſculos
in gente vr̃a: vt etiã dominatũ et cõparatũ
circumcidatis ꝑter alienigenã: ⁊ hoc erit te/
ſtamentũ in gente veſtra. Et oĩs maſculus
qui nõ circũcidet ꝑputiũ ſuũ / perdet animã
ſuã de media plebe: quia teſtamentũ meuꝫ
B diſſoluit. Hęc oĩa verba veteris teſtamenti
vt eis de nouo teſtamẽto aduerſeꝛ / ꝓponit
adimantus: ⁊ ꝯtraria eſſe affirmat ea q̃ dñs
Matth.23.b. dicit in euãgelio de ꝓſelyto: Ve vobis ſcri
bę et phariſęi hypocritę / q̃ circũitis mare et
terrã vt faciatis vnũ ꝓſelytũ: ⁊ cũ feceritis /
erit filius gehennę / multo pluſ q̃ͅ eſtis vos.
Quaſi vero ꝓpterea dñs ꝓſelytũ dicit filiũ
gehẽnę / qꝛ circũcidiꝛ ⁊ ſabbatum obſeruat:
⁊ nõ potius quia iudęoꝝ prauã ꝯſeruatio/
nem cogiꝛ imitari: nõ q̃ obſeruãt ꝑcepta le/
gis / ſed qua faciũt cõtra legẽ. Qd̓ alio loco
Matth.15.a. de his aptiſſime diĉ / vbi ait: q̄ reijciũt man
datũ dei vt ſuã ꝯſtitutionẽ cõfirment: quia
cũ lex ꝑcęperit honorari patrẽ et matrẽ: in/
ſtituerũt ipſi quõ exhonoreꝛ parentes. Et
Matth.23.b. itẽ cũ eis dicit: Ve vobis ſcribę et phariſęi
qui habetis clauem regni cęloꝝ: nec ipſi in/
tratis / nec alios ꝑmittitis intrare. Vel cum
alio loco ꝑcęperit audiẽtib⁹ / vt dictĩ phari/
ſęoꝝ ⁊ ſcribaꝝ obtẽperarẽt: facta vero eoꝝ
Matth.23.a. nõ imitarentur. Ait eñ: Cathedram moyſi
ſedent: q̃ dicunt facite / ſed q̃ faciunt / facere
nolite: dicunt eñ ⁊ nõ faciunt. Quo loco et
auctoritatẽ legis q̃ ꝑ moyſen data eſt / cõfir/
mat dñs: ⁊ tñ cauendos ⁊ fugiẽdos eſſe mo
res eoꝝ qui legi quã acceperant nõ obtẽpe
rabant / aptiſſime oſtendit. Iſtis aũt ꝑuer/
ſitatib⁹ ſuis faciebãt, vt cũ aliq̃s gẽtilis ad
Ad. ſſidem ⁊ legẽ eoꝝ trãſiſſet. i. fact⁹ eſſet ꝓſelyt⁹: habe
ret mores eoꝝ ⁊ fieret filius gehẽnę / multo
plus q̃ͅ ipſi eſſent. Dabãt eñ magnã operã
vt iudęus fieret aliq̃s ex gentib⁹: ⁊ iudęum
factũ cogebãt ſuos mores peſſimos imita/
C ri. Neq; illud qd̓ de ap̃lo tãq̃ͅ ꝯtrariũ cõme
morat / potuit aduertere adimantus mani/
cheus / oĩno nõ eſſe ꝯtrariũ: qꝛ totus ei⁹ ocu/
lus nõ ad inq̃ſitionẽ ſed ad rep̃hẽſionẽ ſcri/
pturę intent⁹ erat. Cõmemorat eñ dicentẽ
1.Cor.7.d. ap̃lm: Circũciſus aliq̃ſ vocat⁹ ẽ / nõ adducat
ꝑputiũ. In ꝑputio q̃s vocat⁹ eſt / nõ circũci/
daꝛ: qꝛ ꝑputiũ nihil eſt / et circũciſio nihil ẽ:
ſed obſeruatio ꝑceptoꝝ dei. Quid eñ ma/
nifeſti⁹ q̃ͅ hoc ap̃lm ꝑcipere / vt vnuſquiſq;
ſicut vocat⁹ erat ſic maneret? Aduenientib⁹
eñ rebus quarũ erãt vmbrę illę obſeruatio
nes / id actũ ẽ vt oſtẽdereꝛ in ipſis vmbris
nõ eſſe ſpem ponẽdam: ſed in ipſis reb⁹ q̃s
illę vmbrę ſignificabãt eſſe venturas. i. chri/
ſtum ⁊ eccleſiã. Et ꝓpterea illa iam oĩa ina/
nia erãt: nec tñ ea tanq̃ͅ noxia remouenda /
ſed tanq̃ͅ ſuperflua cõtemnenda ap̃ls pręci
pit: Vt ſi q̃s iudę⁹ chriſto credidiſſet / ꝓpter
offenſionẽ ſuoꝝ nõ ꝓhibereꝛ in ipſis ſuper/
fluis remanere: nec tñ in eis ſalutẽ ſuã cõſti
tutã putaret: non eñ ſigna illa / ſed ea q̃ his
ſignificanꝛ in ſalutẽ introducũt. Ideoq; ꝑ/
putiũ nihil ẽ / ⁊ circũciſio nihil ẽ / ſ; obſerua/ D
tio mãdatoꝝ dei. Et qd̓ alio loco ait: Vti/ Gal.5.b.
nã abſcindanꝛ q̃ vos ꝯturbant: nõ qꝛ circũ/
ciſio ꝯtraria ẽ euãgelio dicit ap̃ls: ſicut ma/
nichei putãt: ſed illud eſt euãgelio ꝯtrariũ /
vt q̃ſq; rẽ deſerens / q̃ ꝑ illã vmbrã figuraꝛ /
ipſi⁹ vmbrę ſeq̃ꝛ inanitatẽ. Qd̓ volebant q̃
gentib⁹ in chriſtũ credentib⁹ iugũ circũciſio/
nis iponebãt q̃ſi ad ſalutẽ neceſſariũ: cũ iã
nõ eſſet vmbra in corpe figurãda / ſ; res ipſa
in corde geſtanda. Et qd̓ dicit: Dies obſer/ Gal.4.b.
uatis / ⁊ ſabbata ⁊ ſolẽnitates: timeo vos ne
fruſtra laborauerim in vobis: nõ ſic ſcriptũ
eſt vt adimãtus poſuit. Nõ eñ nolat ibi ſab
batũ ap̃ls: dicit eñ: Dies obſuatis ⁊ ãnos
⁊ tp̃a: timeo vos / ne fruſtra laborauerim in
vobis: ſ; putat ẽẽ de ſabbato dictũ. Nũq̃d
⁊ nos nõ dicim⁹ iſta nõ ẽẽ obſeruãda / ſ; illa
poti⁹ q̃ his ſignificanꝛ? Illi eñ ea ſeruiliter
obſeruabãt / non intelligẽtes ad q̃rũ rerũ ſi/
gnificationẽ et ꝑnũciationẽ ꝑtinerẽt: hoc i
eis culpat ap̃ls: ⁊ in oĩb⁹ q̃ ſeruiũt creaturę
potius q̃ͅ creatori. Nã nos q̃ͅ ⁊ dñicũ diẽ ⁊
paſcha ſolẽniter celebram⁹ / et q̃ſlibet alias
chriſtianas dieꝝ feſtiuitates: Sed qꝛ intel
ligim⁹ q̃ ꝑtineãt: nõ tp̃a obſeruam⁹ / ſ; q̃ illis
ſignificãꝛ tp̃ib⁹: Manichęi aũt ſic ea repre/
hendũt: q̃ſi nullos dies et tp̃a obſeruẽt. Sꝫ
cũ de his interrogãꝛ ſm̃ opinionẽ ſectę ſuę:
oĩa conanꝛ exponere / vt nõ ip̃a tp̃a / ſed res
q̃rũ illa ſigna ſũt obſeruare videanꝛ. Quaſ
q̃dẽ res fabuloſas eſſe atq; falſiſſimas alijs
locis oſtendiꝛ. Nũc ad hoc dictũ eſt / vt ore
ſuo coganꝛ fateri poſſe talia rõnabiliter ce/
lebrari: ⁊ ideo circũciſionẽ carnis ⁊ recte im
poſitã ſeruis / ⁊ recte a liberis intellectã eſſe
manifeſtũ eſt. Repudiam⁹ q̃ eã carnalẽ cuꝫ E
ap̃lo / ⁊ approbam⁹ eã ſpiritalẽ cũ ap̃lo: ⁊ ſab
bati quietẽ nõ obſeruam⁹ in tp̃e / ſed ſignũ
tp̃ale intelligim⁹ ⁊ ad ęternã quietẽ q̃ illo ſi/
gno ſignificaꝛ aciẽ mentis intẽdim⁹. Repu
diam⁹ itaq; tẽpoꝝ obſeruationẽ cũ ap̃lo: et
tp̃aliũ ſignoꝝ intelligentiã tenem⁹ cũ ap̃lo.
Duorũq; teſtamẽtoꝝ differẽtiã ſic ꝓbam⁹ /
vt in illo ſint onera ſeruoꝝ: in iſto gloria li/
beroꝝ. In illo cognoſcaꝛ ꝑfiguratio poſſeſ/
ſionis noſtrę: in iſto teneaꝛ iſta ipſa poſſeſ/
ſio. Interpretaꝛ apoſtolus ſabbatũ ad he/
bręos cũ dicit: Remanet igiꝛ ſabbatiſſimũ Heb.4.c.

populo dei. Interpretaẽ etiam circũciſionẽ
Roma.4.b. cũ dicit de abraã: Et ſignũ accepit circumci
ſionis ſignaculũ iuſticię fidei. Apoſtolicam
itaqꝫ interp̃tationez ſpiritaliter teneo: car/
nalis ſeruitutis obſeruationẽ libertate con
temno: vtriuſqꝫ teſtamẽti auctorem deum
venerans: q̃ ⁊ veteri homini fugienti tanq̃
dñs appoſuit quod timeret/ et nouo redeũti
tanq̃ pater aperuit quod amaret.

Qđ de hoſtibus occidendis ve/tus teſtamentuz contrariuz nõ ſit euangelio: quo inimicos noſtros iubemur diligere: Ca.XVII.

A Eo q̃ in exodo ſcriptũ eſt: Si aure
Exo.23.c. d audieris vocẽ meã/ et facies q̃cunqꝫ
p̃cipio tibi/ odero odiẽtes te: ⁊ cõtri/
ſtabo cõtriſtãtes: Pręcedetqꝫ te angelus ⁊
adducet te ad amorręũ/ et pherezęũ/ et cha/
nanęũ/ ⁊ hiebuſęũ/ et gergeſęũ: et occideris
illos. Deos eoꝝ ne adorauerit[?]: neqꝫ feceri/
tis opera eorũ / ſed euerſione euertite illos
⁊ delete eoꝝ memoriã. His verbis de vete/
ribus libris ita cõmemoratis / tanq̃ cõtra/
rium opponit adimantus qđ in euangelio
Luc.6.d. ſcriptum eſt dicente dño: Ego autẽ dico vo
bis: Diligite inimicos vr̃os: b̃ñfacite his
qui vobis maledicunt/ ⁊ benedicite his qui
vos oderũt/ ⁊ orate pro his qui vos perſe/
Bl. ſtelto quuntur. Quo † loco primo illud vidẽdum
eſt/ q̃ ſatis eſſe debuerit homini volenti q̃ſi
cõtraria monſtrare qđ de occidendis inimi
cis in veteri lege ſcriptũ eſſe cõmonuit. Do/
minus enim de inimicis diligẽdis/ vtiqꝫ de
hominib⁹ pręcepit: quos per noſtrã patien/
tiam ⁊ charitatẽ ad ſalutẽ poſſe conuerti/ et
quiuis intelligit/ et exemplis ſępiſſime de/
mõſtratũ eſt. Quid ergo ſibi vult qđ adiũ/
genda cõſequentia putauit vbi ſcriptũ eſt:
Deos eoruz ne adoraueritis: neqꝫ feceritis
opera ipſorũ/ ſed euerſione euertite illos et
delete eoꝝ memoriam: niſi quia ⁊ deos gen
tium manichei cogunt diligere. Et quod in
euangelio dñs ait: Diligite inimicos vr̃os/
nõ ſolũ ad homines/ ſed ad dęmonia quoqꝫ
vel etiaz ad ſimulacra pertinere arbitrantẽ.
Qđ ſi ita eſt/ quis nõ iſtã deteſtaẽ amẽtiã?
Si autẽ nõ hoc arbitrantẽ: iſte plurimũ erra/
uit/ qui ſuperſtitiones gentiuz euertendas
eſſe p̃ceptas i veteri teſtamẽto cõmemora/
re voluit: cũ in nouo quod ſcriptũ eſt de ini/
micis diligendis tanq̃ cõtrariũ vellet oppo
B nere. Nos autez neqꝫ illud qđ de hoſtibus
occidendis in veteribus libris illi populo
dictum eſt / contrarium eſſe dicimus huic
p̃cepto euangelico/ quo nobis vt inimicos
noſtros diligamus dñs iubet: quandoqui/
dem illa inimicoꝝ interfectio carnali adhuc
populo cõgruebat: cui lex tanq̃ pedagogus Gal.3.d.
data erat/ ſicut apoſtolus dicit. His vero q̃
tunc in illo populo ſancti ⁊ ſpiritales homi
nes erant pauciſſimi: ſicut moyſes/ ſicut p̃/
phetę: quo animo facerent illã inimicoꝝ in/
terfectionẽ: ⁊ vtrum eos quos interficiebãt
diligerent/ multũ latet indoctos ⁊ impios/
qui diligunt cęcitatẽ ſuam: qui q̃m nõ ſunt
idonei videre iſta/ mole potius auctoritatiſ
arguendi ſunt. Quid enĩ eſt qđ dicit ap̃ls:
Ego quidẽ abſens corpore/ p̃ſens autẽ ſpi/ 1.Cor.5.b.
ritu/ iã iudicaui quaſi p̃ſens eũ qui ſic ope/
tus eſt in nõie dñi noſtri ieſu chriſti: congre
gatis vobis ⁊ meo ſpiritu cuz potentia dñi
ieſu tradere eiuſmodi ſathanę in interitum
carnis/ vt ſpiritus ſaluus ſit in die dñi ieſu.
Quid enĩ habet illa interfectio/ quã multũ
iſti exaggerãt et inuidioſe ventilant/ niſi in
teritũ carnis? Sz quia expoſuit apoſtolus
quo animo faceret: ſatis declarauit in ali/
quẽ inimicũ vindictã cũ charitate poſſe p̃/
cedere: Et tamen hic etiã alio modo fortaſſe
interitus carnis qui fit per pęnitentiam po
teſt intelligi. Ipſi autem legunt ſcripturas C
apocryphas q̃s etiam incorruptiſſimaſ eſſe Diſ.15.c. ſan/cta romana.§. que vero
dicunt/ vbi ſcriptũ eſt apoſtolũ thomã ma/
lediriſſe homini/ a quo per imprudentiam
palma percuſſus eſt/ ignorãte quis eſſet: ma/
ledictũqꝫ illud cõtinuo veniſſe ad effectum.
Nã cũ ille homo: q̃m miniſter cõuiuij erat:
vt apportaret aquã exiſſet ad fontẽ/ a leone
occiſus ⁊ dilaniatus eſt. Quod vt manife/
ſtaretur/ ad alioꝝ terrorẽ/ canis manũ intu/
lit mẽſis vbi cõuiuabaẽ apoſtolus: atqꝫ ita
cũ cauſa quęreretẽ a neſcientibus/ eiſqꝫ pan/
deretur/ in magnũ timorem / et magnũ ho/
norem apoſtoli eos eſſe cõuerſos: atqꝫ hinc
euangelij exordiũ cõmendandi extitiſſe. Si
vellet aliquis dentes manicheoꝝ in ipſos
conuertere/ q̃ mordaciter iſta rep̃henderet:
Sed quia ⁊ ibi tacitũ nõ eſt quo animo fa/
ctum ſit/ videẽ dilectio vindicantis. Sic et
enĩ illa ſcriptura legitur/ q̃ deprecatus fue/
rit apoſtolus p̃ illo in quẽ tẽporaliter vin/
dicatuz eſt/ vt ei parcereẽ in futuro iudicio.
Si ergo tẽpore noui teſtamenti/ quo maxi/
me charitas cõmendaẽ/ de penis viſibilib⁹
diuinit⁹ iniectus eſt carnalib⁹ timor/ quan/
to magis tẽpore veteris teſtamẽti hoc con/
gruit: Sed illi populo intelligendũ eſt/ quẽ
timor legis tanq̃ pędagogi coercebat. Nã
hęc eſt breuiſſima ⁊ aptiſſima differẽtia du/
orũ teſtamẽtorũ/ timor ⁊ amor: Illđ ad ve/
terẽ/ hoc ad nouũ hominẽ pertinet: vtrũqꝫ
tamẽ vnius dei miſericordiſſima diſpenſa/

Cōtra adimantū manichei diſcipulū

tione prolatū atq̧ coniunctū. Et in veteri
Al.† vindicandi ſcriptura tacetur anim⁹ † vindicantiū: quia
pauciſſimi ſpiritales diuinis reuelationib⁹
q̄d facerent nouerāt: et ꝑplus cui terror vti-
lis erat/ſeueriſſimo imperio domaretur: vt
quēadmodū videbāt dari in man⁹ ſuas in-
terficiēdos inimicos impios cultoreſq̧ ſi-
mulacroꝝ: ſic ipſi formidarēt in man⁹ inimi
corum ſuoꝝ dari/ſi dei veri iuſſa contemne-
rent ⁊ ad cultum idolorum atq̧ impietates
D gentiuꝫ laberenꝶ. Nam ⁊ in ipſos ſimiliter
peccantes nō diſſimiliter vindicatū ē. Sed
omnis hęc tēporalis vindicta infirmos ani
mos terret/vt enutritos ſub diſciplina eru-
diat et a ſempiternis atq̧ ineffabilib⁹ ſup-
plicijs poſſit auertere: q꞉ plus timent carna
les homines qđ in pſenti deus vindicat/q̄
illud qđ futurum minatur. Poteſt ergo eſſe
dilectio in vindicāte: Quod vnuſquiſq̧ in
filio ſuo probat/cū eum in mores peſſimos
defluentē/ſeueriſſima coertione ꝯſtringit: ⁊
tanto magis/quāto magis eū diligit/atq̧
hoc modo corrigi poſſe arbitraꝶ. Non autē
occidūt filios quos diligūt homines quan
do eos corrigere volunt: quia multi hāc vi-
tam pro magno bono habent/⁊ totū quare
volunt educare filios ſuos in hac vita ſpe-
rant: Fideles aūt atq̧ ſapiētes homines q̄
credūt eſſe aliam vitā meliorē/⁊ quāta poſ-
ſunt ex parte nouerūt: nec ipſi vindicant oc
cidendo cū filios ſuos volūt corrigere: quia
in hac vita eos poſſe corrigi credunt: Deus
autē qui nouit quid vnicuiq̧ tribuat/vin-
dicat occidēdo in quos voluerit/ſiue per ho
mines/ſiue occulto rerum ordine: non quia
eos odit inquātū homines ſūt/ſed inquan-
tum peccatores ſunt: Nā in ipſis veteribus
Sap. 11. d. libris legim⁹ dictū deo: Et nihil odiſti eorū
quę feciſti: ſed omnia/ſiue per pęnas/ſiue ꝑ
pręmia iuſticia moderante diſponit. None
apoſtolus paulus chriſtianis fidelibus lo-
1. Cor. 11. f. quebaꝶ/cū diceret: Probet autē ſe hō et ſic
de pane illo edat/⁊ d calice illo bibat: Qui
eñ manducat ⁊ bibit indigne/iudiciuꝫ ſibi
manducat ⁊ bibit/nō dijudicās corpus do-
mini: Propterea in vobis multi infirmi et
ęgri et dormiūt ſufficiētes. Si aūt noſipſos
dijudicarem⁹/non vtiq̧ dijudicaremur. Dū
iudicamur autē/a dño corripimur ne cū hoc
mūdo dānemur. Ecce manifeſtū eſt deū cū
dilectiōe corrigere: non ſolū infirmitatib⁹ et
ęgritudinib⁹/ſ etiā mortib⁹ tēporalib⁹ eos
E q̄s nō vult dānare cū mūdo. Attendāt hęc
iſti: ⁊ videant quomodo potuerint ⁊ impie
agentes dari in man⁹ populi/q̄uis adhuc
carnalis/tamen vnū deū colentis/vt ab eo

interficerenꝶ: cum in eo tamē populo ſi qui
eſſent ſpiritales/ſine alicuius odio intellige
rent diſpenſationē dei: ⁊ quomodo non ſit
contrariū quod dñs nobis in euāgelio pre-
cepit/vt diligamus inimicos noſtros: de q̄- Luc. 6. d.
bus tamē ꝓmittit ipſe vindictā: cum de illo
iudice ſimilitudinē inducit/q̄ quotidianas Luc. 18. a.
interpellationes viduę mulieris petētis vt
ſe vindicaret/q̄uis eſſet iniuſtus nec deum
timēs nec homines reuerens/tamē ſuſtine-
re nō potuit ⁊ audiuit eā/ne vlterius tędiū
patereꝶ. Ex cuius cōparatione multo magē
eum qui eſt benigniſſimus atq̧ iuſtiſſimus
dixit vindicare electos ſuos de inimicis ſu-
is. Huic iſti audeant obijcere queſtionē/et
dicāt ſi poſſunt: Quid eſt qđ iuſſiſti/vt ini-
micos noſtros diligam⁹/⁊ de illis nos vin-
dicare diſponis? An forte cōtra voluntatē
ſuorū ſanctorū facturus eſt eos q̄s illi dili-
gunt puniēdo atq̧ damnādo? Immo ipſi
potius ab iſta calumnioſa cęcitate conuer-
tantur ad deū: ⁊ in vtroq̧ teſtamento intel-
ligant eius voluntatem: ne in ſiniſtra parte
inueniant inter eos q̄bus dicturuſ eſt dñs:
Ite in ignē ęternū/qui paratus eſt diabo- Math. 25. d.
lo ⁊ angelis eius. Eſuriui eñ et nō dediſtis
mihi mādučare/⁊ cętera talia. Diſplicet eñ F
iſtis miſeris ꝙ deus populo ſuo interficiē-
dos tradidit inimicos: ⁊ ipſi panem mendi-
canti dari prohibent: nō inimico/ſed ſuppli-
ci. Intelligant poti⁹ ſine odio eſſe poſſe vin
dictam/quā pauci intelligūt: et tamē q̄diu
nō intelligiꝶ/tamdiu neceſſe eſt/vt lector in
libris vtriuſq̧ teſtamēti magno labore aut
errore iactetur/⁊ putet ꝯtrarias ſibi eſſe ſcri-
pturas. Quā vindictā ſine odio nōdū apo-
ſtoli animo ceperant/quādo irati eis a qui-
bus nō recipiebanꝶ hoſpitio/quęſierunt de
dño vtꝝ vellet eos petere ignem de cęlo/ſi- Luc. 9. f.
cut helias fecerat/quo igne homines inho 4. Reg. 1.
ſpitales conſumerenꝶ. Tunc reſpondit eis
dñs/dicēs eos neſcire cui⁹ ſpūs filij eſſent: ⁊
ꝙ ipſe liberare veniſſet/nō perdere: quoniā
illo animo inimico perdere cupiebant eos
quos volebant igne conſumi. Poſtea vero
cū impleti eſſent ſpiritusſancto/⁊ pfecti facti
eſſent/qui iam poſſent etiā inimicoſ dilige-
re/acceperūt poteſtatē vindicandi: quia iā
ſine odio poterāt vindicare. Qua poteſta-
te petrus apoſtolus vſus ē in eo libro quē Act. 5.
iſti nō accipiunt: quoniā manifeſte cōtinet
paracleti aduentū: id eſt cōſolatoris ſancti
ſpiritus: quē lugētib⁹ miſit cū ab eoꝝ ocu-
lis ipſe aſcēdiſſet in cęlū. Conſolator enim
triſtib⁹ mittiꝶ ſm illā eiuſdē domini ſenten-
tiam: Beati lugentes/quoniā ipſi conſola- Math. 5. a.

518
558

Matth.9.b. buntur. Ipſe etiã dicit: Tunc lugebũt filij
G ſponſi/cũ ablatus fuerit ab eis ſpõſus. In
illo ꝗ libro vbi apertiſſime ſpũſſctũs quem
dñs cõſolatorẽ ꝓmiſerat veniſſe declaraẗ:
Act.5. legimus ad ſententiaꝫ petri cecidiſſe hoĩes
et mortuos eſſe virũ et vxorem/qui mentiri
auſi erant ſpũiſctõ: Qḋ iſti magna cecita/
te vituperant/cũ in apocryphis ꝓ magno
legant et illud qḋ de apl̃o thoma cõmemo
raui: et ipſius petri filiã paralyticã factam
precib⁹ patris: et hortolani filiã ad precem
ipſius petri eſſe mortuam: et reſpondent/ꝙ
hoc eis expediebat: vt et illa ſolueret para/
lyſi/et illa moreretur: tamen ad preces apl̃i
factũ eſſe nõ negant. Quis autẽ illis dixit:
Nõ expediebat gentib⁹ impijs interfici: q̃s
traditas eſſe diuinitus in manus populi in
deorũ irridentes mirari ſe fingunt? Cũ aũt
illa nõ odio/ſed bono animo apl̃i fecerint:
vnde iſti conuincunt aĩos virorũ ſpiritaliũ
q̃ in illo pp̃lo fuerũt/ꝙ eos oderãt/ q̃ ꝓpter
Al. tiabebãt ipſos diuina iuſticia de hac vita † videbanẗ
auferri? Cõpeſcãt potꝰ temeritatẽ ſuam/et
nõ decipiãt imperitos/q̃b⁹ aut nõ vacat le/
gere/aut nolunt legere/aut peruerſo aĩo le/
gunt: et nõ attendũt ⁊ miſcðiam ⁊ ſeueritа/
tem dei vtriuſqꝫ teſtamẽti litteris cõmẽda/
ri. Nã de inimici dilectiõe vt nõ reddaẗ ma
Ps.7. lum pro malo in veterib⁹ libris legiẗ: Dñe
deus meus ſi feci iſtud/ſi eſt iniq̃tas in ma/
nibus meis: Si reddidi retribuentib⁹ mihi
mala/decidam merito ab inimicis meis in/
anis. Quis hoc diceret/niſi qui ſciret h̃ deo
placere/ vt malum pro malo nemo reddat?
Sed hoc perfectoꝝ eſt/vt nõ oderint in pec
catoribus niſi peccata: ipõs autẽ homines
diligant: ⁊ cũ vindicant/nõ vindicent acer/
bitate ſeuitię/ſed moderatione iuſticię: ne
ipſa relaxatio peccati plus noceat peccato/
ri q̃ȝ pęna vindictę. Nec tamẽ hoc fecerunt
iuſti homines niſi auctoritate diuina: ne q̃s
arbitreẗ paſſim ſibi eſſe permiſſum necare
quẽ velit: aut iudicio perſequi/aut pęnis q̃/
H buſlibet affligere. Aliquãdo autem aperte
poniẗ in ſcripturis ipſa diuina auctoritas:
aliquãdo autẽ occultaẗ/vt et manifeſtis le/
ctor inſtruaẗ/ et exerceatur obſcuris. Certe
inimicũ ⁊ perſecutorẽ ſuũ nimis ingratũ et
1.Reg.24. nimis infeſtũ ſaul regem accępit dauid in
poteſtate vt ei faceret quod vellet/et elegit
parcere potius q̃ȝ occidere. Non enim erat
iuſſus occidere/ſed neqꝫ prohibitus: immo
etiã diuinitꝰ audierat ſe impune facere q̃c/
quid vellet inimico: ⁊ tamen tantã ptãtem
ad manſuetudinẽ cõtulit. Dicaẗ mihi quẽ
timuit cum interficere noluit? Nec hominẽ
poſſumus dicere timuiſſe quẽ acceperat in
poteſtatẽ: nec deum qui dederat. Ubi ergo
nec difficultas fuit occidendi/nec timor: di/
lectio profecit inimico. Ecce dauid ille bel/
lator impleuit p̃cęptũ chriſti qḋ accępim⁹:
vt diligam⁹ inimicos. Atqꝫ vtinã h̃ imita/
rentur iſti qui humanũ affectũ miſericordię
ad neſcio q̃ crudelia delyramenta torſerũt.
Dum eñ credunt panẽ plorare/qḋ fieri nõ
poteſt: nõ eũ porrigũt homini quẽ ploran/
tem vident. Fortaſſis dicãt ſicut ſolent ceci
iactare inſana cõuitia: meliorẽ fuiſſe dauid
qui pepercit inimico/ q̃ȝ deuꝫ qui dederit ei
occidendi poteſtatẽ: quaſi vero deus neſci/
ret cui dederit hãc poteſtatẽ. Nouerat vtiqꝫ
volũtatẽ ſerui ſui/ ſed vt cęteris etiã homi/
nibus ad imitãdũ innoteſceret/ ea q̃ in cor/
de dauid iã deo nota erat inimici dilectio:
Dedit in poteſtatẽ inimicũ: quẽ nõdũ vole
bat occidi/ ꝓpter certam rerum diſpenſatio
nem/quã per illũ impleri oportebat. Ita et
dauid bonitas cõmendata eſt/vt haberent
hoĩes quod amarẽt/ et ſaulis regis malicia
ad exitum digniorẽ dilata eſt / vt haberent
homines quod timerent.

Qua differentia corporalia bo-na veteris legis obſeruatorib⁹ ꝓ-mittantur/ cũ earũ abnegatio chri-ſtianis ſuadeatur: Ca.XVIII.

EEo ꝙ in deuteronomio ſcriptũ eſt: A
Si autẽ audieris voceꝫ domini dei Deut.28.a.
tui/benedictus es in agro tuo: bene
dictus es in prato tuo: benedictus fructus
ventris tui/⁊ fructus terrę tuę/⁊ generatio/
nes iumentoꝝ tuoꝝ/⁊ armentũ boum tuo/
rum/⁊ grex ouiũ tuarũ: bñdictus es in in/
troitu tuo ⁊ egreſſu. Huic capitulo illud di/ Matth.16.d.
cunt in euãgelio eſſe cõtrariũ: Si quis vult Marci.8.d.
me ſequi/abneget ſemetipſum ſibi/⁊ tollat
crucẽ ſuã ⁊ ſequaẗ me. Quid eñ prodeſt ho
mini ſi totũ mundũ lucretur/animę autem
ſuę detrimentũ patiaẗ? Aut quã dabit ho/
mo cõmutationẽ pro anima ſua? Sed ex il/
la regula oſtendiẗ nõ eſſe contrariũ/ qua no
tum eſſe iã debet carnali adhuc populo con
gruenter carnalia ⁊ tẽporalia pręmia fuiſſe
promiſſa/ſed tamẽ ab vno deo: cuius ẽ crea
tura omnis ⁊ ſuperior ⁊ inferior. Certe eñ
ipſe adimantus poſuit teſtimoniũ de euan
gelio vbi dñs ait: Nolite iurare neqꝫ p cęlũ/ Matth.5.b.
quia thronus eius eſt: neqꝫ per terraꝫ/quia
ſcabellum eſt pedũ eius. Quod quidẽ et in
veteribus libris ſcriptũ eſt: Cęlũ mihi thro Eſaie.66.a.
nus eſt/terra ſcabellũ pedum meoꝝ. Quid
ergo mirũ ſi bona throni ſui dat ſpiritaliter
ſibi ſeruientib⁹/et bona ſcabelli pedũ ſuorũ

dat carnaliter ſibi ſeruientibus: cũ ſpũs ſu/
perior ſit et caro inferior: ſicut ſuperiora ſũt
celeſtia/ ꝛ inferiora terreſtria? Cũ ꝙ illa oia:
id ẽ ager ꝛ pratũ ꝛ fruct⁹ vẽtris ꝛ fruct⁹ terrę
et iumentorũ ꝛ armentũ boum ꝛ grex ouiũ
poſſint etiã ſpiritaliter intelligi: Sꝫ nũc ad
rem nõ ptinet iſta tractatio. Si autẽ in ipſo
nouo teſtamẽto/ cui⁹ pręmiũ ꝛ hęreditas ad
nouũ hominẽ ptinet: cũ et dñs yſdem ipſis
qs vult eſſe rerũ tpaliũ cõtemptores / vt in
euãgelio ſibi ſeruiãt/ pmittit multiplicatio/
Marc.10.d. nẽ earũ rerũ in hoc ſęculo dicẽs: ꝙ accipiẽt
in hoc ſęculo centies tantũ/ in ſęculo autem
futuro vitã ętermã: ſicut etiam in veteri ſcri/
Hiero. in plo/ go biblie. ca. 8 ptura dr: Fideli homini totus mũdus diui
2. Cor. 6.b. tiarũ eſt: Vñ exultat apl's dicẽs: Quaſi ni/
hil habẽtes ꝛ oia poſſidẽtes. Si ergo in no/
uo teſtamẽto pter ętermã poſſeſſionẽ q̃ pro/
mittitur ſanctis / hui⁹ quoqꝫ poſſeſſionis q̃
trãſitura eſt multiplicatio nõ ſubtrahit: et
tãto fit vberior / quãto cõtẽptius poſſidet:
quãto magis in veteri teſtamento carnalis
populi q̃mia talia eſſe debuerũt/ ipſo tantũ
vno ꝛ vero deo gubernatore omniũ tẽpoꝝ
B oia p tpe moderante ꝛ adminiſtrante. Sed
ne in ſolis noui teſtamẽti libris iſti arbitren
tur hęc eſſe cõtẽpta/ audiant pphetã abijci/
entẽ talẽ fęlicitatẽ/ ꝛ ad vnũ dñm deũ cõfu/
Ps.143. gientẽ eẽ/ cãtantẽ: Ita em̃ dicit: De gladio
maligno erue me: ꝛ exime me de manu filio
rum alienoꝝ: quoꝝ os locutũ ẽ vanitatẽ/ et
dextera eoꝝ dextera iniq̃tatis. Quorũ filij
ipſoꝝ velut nouellę cõſtabilite in iuuẽtute
ſua: Filię eorũ cõpoſitę ꝛ ornatę velut ſili/
tudo tẽpli. Cellaria eoꝝ plena/ eructãtia ex
hoc in hoc. Oues eoꝝ fęcundę multiplican
tes in exitibus ſuis: boues eoꝝ craſſę. Non
eſt ruina ſepis nec exitus/ neqꝫ clamor ĩ pla
tęis eoꝝ. Beatũ dixerũt pplm cui hęc ſunt:
beat⁹ pl's cui⁹ dñs de⁹ eius. Attendãt q̃ quõ
irrideat iſta fęlicitas in hoibus impijs/ ꝛ to
ta beatitudo in deo ſolo incõcuſſa figatur.
Illi em̃ dicũt/ beatũ populũ cui hęc ſũt: ſed
beat⁹ pl's cui⁹ eſt dñs de⁹ eius. Qd aũt etiã
illd cõtrariũ eſſe putauerũt huic loco veterl
Marc.8.d. teſtamẽti qd dñs ait: Ois q cõfuſus fuerit
me aut vba mea in gẽte iſta adultera ꝛ pec/
catrice/ ꝛ fili⁹ hois ꝯfundet illũ cũ venerit in
gl'ia patris ſui ꝛ laude ſctõꝝ: Quid ptineat
ad contemptũ rerũ tpaliũ nõ video/ niſi qd
ppterea ptinet ne' aliqs territus de talium
rerũ damnis chriſtũ cõfiteri/ aut erubeſcat/
aut timeat: Quid habẽt qd dicant? Dicim⁹
ita eſſe iſta munera dei / vt inde tñ ſint in fi/
ma: ꝛ in cõpatiõe ſalutaris ꝯfeſſiõis/ nõ ſo/
lũ amittẽda/ ſ vltro etiã pijciẽda: carnalib⁹

tamẽ hęc amantib⁹/ ꝛ nõdũ capientib⁹ pro/
miſſa cęleſtia/ ne ab idolis et dęmonib⁹ iſta
peterẽt/ vtiliter a dño deo eſſe pollicita.

De cõcordantia ſentẽtiaꝝ: Ego paupertatem do inimicis meis: et Beati pauperes ſpũ/ qm̃ ipſoꝝ eſt regnũ celoꝝ. Ca.XIX.

Eco ꝙ ſcriptuꝫ eſt in lege: Ego ſum A
d q diuitias do amicis meis/ et paup/
tatẽ inimicis meis. Huic ſentẽtię illd
opponũt qd dñs dicit: Beati paupes ſpũ/ Matth.5.a.
qm̃ ipſoꝝ ẽ regnũ cęloꝝ: Et/ Vę vobis di/ Luc.6.d.
uitib⁹/ q: pcępiſtis cõſolationẽ veſtrã: Sed
cur nolunt et alia in euãgelio cõtueri? Vbi
em̃ ſcriptũ eſt: Beati pauperes ſpiritu/ qm̃
ipſoꝝ eſt regnũ cęloꝝ/ ibi ſequit: Beati mi/
tes qm̃ ipſi hęreditate poſſidebunt terram.
Ecce habẽt amicos dei hęreditate terrę di/
uites fieri: Cũ autẽ ad tantã egeſtatẽ diues Luc.16.f.
ille redigit/ vt ab eo paupere quẽ neglexe/
rat/ digito breui in aq̃ tincto arenti linguę
ſuę humorẽ ſtillari deprecet/ intelligãt quõ
fiant paupes inimici dei: ꝛ id eſſe cognoſcãt
qd in lege ſcriptũ eſt: Ego ſũ q diuitias do
amicis meis ꝛ pauptatẽ inimicis meis: Nã B
iſtas diuitias tpales/ ꝛ in veteri ſcptura eſſe
cõtẽptas ꝛ ſupi⁹ docui/ ꝛ in innumerabilib⁹
locis q legere voluerit inueniet. Vñ eſt etiã
illud: Melius ẽ modicũ iuſto/ ſup diuitias Ps.36.
pctõꝝ multas. Et illd: Bonũ mihi lex oris Ps.118.
tui ſup milia auri et argẽti. Et illd: Iudicia Ps.18.
dei vera iuſtificata in ſemetipſa: deſiderabi
lia ſup aurũ ꝛ lapidẽ pcioſũ multũ. Et illd:
Beat⁹ vir q inuenit ſapiẽtiã: et imortalis q Prouer.3.b.
videt prudentiã: Meli⁹ ẽ em̃ illã mercari ꝙ
auri ꝛ argenti theſauros: Precioſior eſt em̃
lapidib⁹ optimis: non reſiſtit illi vllũ malũ:
bene nota eſt oib⁹ appropinquãtib⁹ ei/ et eis
q ꝯſiderãt eã diligẽter. Omne autẽ pcioſuꝫ
nõ eſt illi dignũ. Et illud: Propter hoc op/ Sap.7.a.
taui/ ꝛ datus ẽ mihi ſenſus: ꝛ inuocaui ꝛ ve/
nit in me ſpũs ſapientię. Et prepoſui illam
regnis et ſedib⁹: et honeſtatẽ nihil eſſe dixi
ad cõparationẽ ipſi⁹: Nec cõparaui illi lapi
dem pcioſũ: qm̃ omne aurũ in cõparatione
ipſi⁹ arena eſt exigua/ ꝛ tãꝙ lutũ ęſtimabit
argentũ ad illam. Hęc iſti ſi aut legerẽt aut
nõ impie legerẽt/ viderẽt oia in vtriuſqꝫ te/
ſtamẽti ſcripturis/ ꝛ ad expetẽdũ/ ꝛ ad fugi/
endũ/ ꝛ ad ſumẽdũ/ ꝛ ad reijciendũ ſibi con/
cordantia ꝛ ſuis gradibus ordinata.

De promiſſione tpaliũ reꝝ in veteri/ et euangelica pauptate in nouo teſtamento. Ca.XX.

A
d Eco ꝙ ſcriptũ ẽ in lege: Si ambula/ Leuit.26.a.
ueritis in lege ꝛ pcepta mea cuſto/

dixitis/dabo pluuias tpe ſuo:et producet
terra fruct⁹ ſuos/⁊ arbores poma/et vinde⁄
mię tuę meſſib⁹ſuccedẽt/⁊ ſatio vindemijs:
⁊ ſaturabimini/et ſedebitis in pace in terra
veſtra: ⁊ dormietis:⁊ nõ erit q̃ vos terreat.
Et ꝑdã oẽm beluã ex terra veſtra/⁊ pſeq̃mi⁄
ni inimicos veſtros/⁊ cadẽt ante vos in gla
dio/⁊ inſequenꝭ qnq; ex vobis centũ:⁊ cen⁄
tũ ex vobis pſequenꝭ decẽ milia:⁊ cõcident
inimici veſtri ante vos in gladio:⁊ veniã et
benedicã vos/ ⁊ mĺtiplicabo vos/et diſpo⁄
nã vos. Manducabitiſ vet⁹ qđ inueterauit:
et ꝓijcietis vetus ante nouũ. Jam neminẽ
oportet poſtulare a nobis vt hęc oſtẽdam⁹
q̃ cõgruenter illi ꝑplo de⁹ ꝓmiſerit. Multa
eñ de hac re diximus:⁊ cui parua ſũt/ nimis
tardus eſt. Sed tñ q etiã huic loco de nouo
teſtamẽto dicũt eſſe ꝯtrariũ/illud videlicet
Math.10.b. qđ dñs ait: Nolite portare aux neq; argen
tũ/ neq; nũmos i ꝫonis vr̃is: nõ perã i via:
neq; duas tunicas/neq; calciamenta/ neq;
virgã:dignus eſt eñ oꝑarius mercede ſua.
Quid mirũ ſi hęc euangeliſtis donauerat:
Nunqđ ĝ in h miniſteriũ ꝑpl's iudaic⁹ voca⁄
baꝭ: Quę tñ oĩa ſpiritaliter pſcrutãda ſũt/
ne ipſe dñs hoib⁹ impijs ꝯ ſua p̃cepta feciſ⁄
Job.12.b. ſe videaꝭ:q̃ etiã loculos habebat qb⁹ad ne⁄
ceſſariũ victũ pecunia portabaꝭ. Niſi forte
dicturi ſunt in ꝫonis habere pecuniã/pctñ
eſſe: in loculis aũt nõ eſſe pctñ. Nõ aũt iſta
iuſſa/ſed ꝑmiſſa eſſe apl'is ex hoc intelligiꝭ:
Act.18.a. q apoſtolus paulus manib⁹ ſuis oꝑatus
victũ q̃rebat:nõ abuſus ea ptãte ſicut ipſe
1.Cor.9.a. loquiꝭ/quã dñs euãgeliſtis dedit. Qđ eñ
permittiꝭ a dño/ etiã facere nõ licet:qđ aũt
B iubet/niſi fiat peccatũ ẽ. Addũt etiã de illo
Luc.12.c. diuite cui de⁹ dixerat: Stulte/hac nocte ani
mã tuã expetã: q̃ aũt p̃paraſti cui⁹ erũt: Et
dicũt nõ min⁹ huic capitulo legis eſſe ꝯtrariũ:
cũ in iſto inanitas irriſa ſit vane letitię:qui
incerta illa ꝓ certis habuit:ꝑplo autẽ iſrael
certã faciebat illã pollicitationẽ oĩpotentia
pollicẽtiſ. Unñ apl's paulus ſcribẽs ad timo
theũ/ diuitib⁹ ſeculi hui⁹ q̃s nouerat in ec⁄
1.timoth.6.d. cleſię mẽbris habere ſuũ locũ/ ita loq̃ꝭ: Di⁄
uitib⁹ hui⁹ ſęcli p̃cipe: nõ ſuꝑbe ſapere:neq;
ſperare in incerto diuitiaꝝ/ſ; in deo viuo/q̃
p̃ſtat nobis oĩa abundãter ad fruendũ: be⁄
nefaciant:diuites ſint in opib⁹ bonis:facile
tribuãt:cõmunicẽt:theſaurizent ſibi funda
mentũ bonũ in futurũ/vt apph̃endãt verã
vitã. Quis hic nõ intelligat nõ eſſe culpabi
le habere iſta/ſ; amare ⁊ ſpem i eis ponere:
⁊ ea p̃ferre/aut etiã cõferre veritati/iuſticię/
ſapiẽtię/fidei/bonę cõſciẽtię/charitati dei ⁊
ꝓximi:q̃bus oĩb⁹ aĩa pia diues ẽ in ſecretis
ſuis corã oculis dei: Sed vt diligaꝭ deus/
qui diligentibus ſe iſta cũcta ⁊ inuiſibilia ⁊
ęterna largiꝭ.i.ſeipſũ his oĩb⁹ plenũ donat
dilectorib⁹ ſuis. Ut ĝ ipſe diligaꝭ/ illo etiã
tpe q̃ carnalis aĩa carnis videlicet affectib⁹
implicata niſi tpalia deſiderare non nouit/
pſuadendũ illi eſt/q etiã iſta de⁹ dat hoĩ: qr
⁊ verũ eſt ⁊ vtiliſſime crediꝭ h ꝑplo iſrael fa⁄
ctũ eſſe ꝑ illas pollicitatiões/ q̃s impitiſſi⁄
me miſeri derident/ vt etiã in ipſis infimis
reb⁹ quõ poſſẽt deũ diligere aſſueſcerẽt: q̃⁄
nis†pri⁹ ibi opereꝭ timor: Quę tñ oĩa tpalia Al.†prius
figurę ſunt donoꝝ ęternoꝝ: ⁊ illa de inimi⁄
cis victorię p̃ſignat victoriã de diabolo et
angelis ei⁹. Et qđ iſti adiecerũt q̃ſi ꝯtriũ ve⁄
teri teſtamẽto qđ apl's loq̃ꝭ:deũ nõ pugna 1.Cor.14.f.
et diſſentione/ſed pace delectari:ſciant talẽ
deũ p̃dicari in ſcripturiſ illis cui pacẽ ſuã ne
mo poſſit auferre:nõ q̃lẽ ipi p̃dicãt: q̃ timẽſ
ne irrueret bellũ regiõib⁹ ſuis/ membra ſua
longe miſit vt ꝑegrina bella tolerarẽt/⁊po⁄
ſtea liberari atq; purgari victa ⁊ inquinata
nõ poſſent. In natura vͦ humana/ q̃ pctõ
in iſeriora defluxit/ita de⁹ pace delectaꝭ/vt
relinq̃t liberamẽta iuſticię:nec pacẽ quã di⁄
ligit velit calcari a peccãtib⁹/ ſ; amari a cer⁄
tãtib⁹/apph̃ẽdi a victorib⁹:⁊ ea carnalib⁹ fi
gurata ꝓmittere ſpiritalib⁹ apta mõſtrare.

Quõ mutuo quadrent: Male⁄ dictus om̃is qui in ligno pendet: et/ Et tolle crucẽ tuã et ſequere me:

E eo qđ ſcꝑtũ ẽ in deute (Ca.XXI. A
D ronomio: Maledict⁹ oĩs q̃ in ligno Deut.21.d.
pependerit: Licet ſępe a manicheis
iſta queſtio ventilata ſit:nõ video tñ q ha⁄
beat huic ſentẽtię ꝯtriũ qđ ex euãgelio adi⁄
mantus oppõnẽdũ putauit/vbi dñs ait: Si Math.19.c.
vis ꝑfect⁹ ẽẽ/vende oĩa q̃cũq; poſſides ⁊ di⁄
uide paupib⁹:et tolle crucẽ tuã et ſeq̃re me.
Hic pter q crucẽ noĩat/ nihil attẽdit eſſe cõ⁄
trariũ ei qđ dictũ ẽ: Maledict⁹ oĩs q̃ i ligno
pependerit: quaſi vero talez crucẽ põt q̃ſq;
tollere ⁊ ſeq̃ dñm. Sed illa tolliꝭ cũ ſeq̃mur
dñm/de qua dicit apl's: Qui aũt ieſu chriſti Gal.5.d.
ſunt/ carnẽ ſuã crucifixerũt cũ paſſiõibus et
ꝯcupiſcẽtijs. Tali eñ cruce vetus hõ.i.vet⁹
vita perimiꝭ quã ꝺ adã traxim⁹/ vt qđ i illo
fuit voluntariũ/ in nob fieret naturale. Qđ
oñdit apl's dicẽs: Fuim⁹ ⁊ nos aliq̃n natura Eph.2.a.
filij irę ſicut ⁊ cęteri. Si ĝ vetuſ vita de adã/
vñ ⁊ noĩe veteriſ hois vetus vita ſignificaꝭ/
q̃d abſurdum habet q in veterẽ hoĩem ma⁄
ledictũ ꝓlatũ ẽ/ quẽ dñs ſuſpẽdit in ligno:
Quia ex ipſa ſucceſſione mortalitatẽ geſta⁄
uit: de vͥgine maria mortaliter nat⁹/ habẽs
carnẽ nõ peccatricẽ/ſ; tñ ſimilitudinẽ geren Roma.8.a.
tem pcti/qr mori poterat/⁊ mors de pctõ ẽ.
Unñ eſt etiã illud. Scientes qr vetus hõ nr̃ Roma.6.b.

Cõtra adimantũ manichei diſcipulũ

ſimul cõfixus ẽ cruci cũ illo/ vt euacuet cor/
B pus pcti. Nõ ḡ dñs p linguã moyſi famuli
dei/ ſ; mors ipa meruit maledictũ: quã dñs
nr̃ ſuſcipiendo euacuauit. Mors itaq; illa
pependit in ligno/ q̃ p mulierẽ ad hoiem ſer
Nume.21.c. pentina pſuaſione puenit. Unñ etiã ſerpẽtẽ
ad ſignificationẽ ipſi⁹ mortis moyſes in he/
remo exaltauit in ligno. Et qm̃ a mortiferis
cupiditatib⁹ p fidẽ ſanamur crucis dñi/ qua
cruce mors ligno ſuſpẽſa ẽ: pptea q̃ ſerpẽtũ
morſib⁹ venenabant/ pſpecto ſerpẽte q̃ fix⁹
erat atq; exaltat⁹ in ligno/ cõtinuo ſanabãt.
Huic ſacramẽto ipſe dñs atteſtat⁹ eſt dicẽs:
Joh.3.b. Sic eñ moyſes exaltauit ſerpẽtẽ i heremo:
c ita exaltari oportet filiũ hois. Suſcipiendo
autẽ ig̃miniosiſſimũ apd̃ hoies mortẽ gen⁹
dñs nr̃ ieſus chriſt⁹/ hoc ẽ mortẽ crucis: cõ/
mẽdauit nob dilectionẽ ſuã: vt merito apl̃s
Gal.3.c. diceret/ accẽdẽs nos in ei⁹ charitatẽ: Chriſt⁹
nos redemit de maledicto legẽ/ fact⁹ p nob
Deut.21.d. maledictũ: Scriptũ ẽ eñ: Maledict⁹ ois q̃
pendet in ligno: vt nõ ſolũ nullã mortẽ/ ſed
etiã nullũ mortẽ gen⁹ chriſtiana libertas ſi/
cut iudaica ſeruitus formidaret.

De colligẽte ligna: et chriſto ari/dam curante manum in ſabbato:

Nume.15.d. E hoie quẽ lapidari de⁹ (Ca. XXII
d iuſſit/ q̃ ſabbato inuent⁹ ẽ ligna col/
ligere/ dñs in euãgelio vbi hois ma
Matth.12.a. nũ aridã ſanauit die ſabbati/ diuinũ op⁹ fe
cit/ non humanũ: nec ab ocio receſſit q̃ iuſſit
& factũ ẽ. Et iõ nõ ẽ ſimile h̃ factũ ligna col/
ligenti: qd̃ facere cũ inuẽtus eẽt hõ die ſab/
bati/ iuſſu dei lapidat⁹ ẽ. De ſeruili autẽ ob/
ſeruatiõe ſabbati/ & de vindicta tpalis mor
tis/ iã mlta dicta ſũt. Sicut eñ tpe charita/
tis bonitas/ ſic tpe timorẽ ſeueritas dei ma
xime cõmẽdat. Et cum adhuc nõ oporteret
ante aduẽtũ dñi nudare pplo legitimarũ ſa/
cramẽta figurarũ: nõ inuitabant ſignificata
itelligere/ ſ; iuſſa cogebãt iplere: Nõdũ eñ
deo ih̃erebãt p ſpm̃/ ſ; p carnẽ legi ſuiebãt.
Miror aũt q̃ iſti plangũt lapidatũ hoiem
dei p̃cepto/ q: ꝯ iuſſa legis ligna collegit: et
Matth.21.b. nõ plangũt arefactã ficulneã v̄bo chriſti/ q̃
cõtra nullũ p̃ceptũ fecerat: cũ talẽ animã ar
boris eſſe credant qualẽ hominis.

De bñdictione fecundorũ in ve/teri teſtamẽto/ & ſpadonũ i nouo:

Ps.127. E eo qd̃ ſcptũ ẽ: Mu/ (Ca. XXIII.
d lier tua ſicut vinea frondeſcẽs/ & filij
tui vt nouella oliuarũ i circũitu men
ſe tue: & videb filios filiorũ tuorũ: & ſcies q: h̃
mõ bñdicit hõ q̃ timet dñm. Hoc p pphãm
figurate dictũ/ & ad ſignificationẽ eccle̜ pti
nere manichei nõ itelligũt: & putãt ꝯriũ eſſe
Matth.19.b. qd̃ in euãgelio dñs de ſpadonib⁹ ait q̃ ſeip/
ſos caſtrãt ppt regnũ celorũ: Sed nos iã et
de viro & de vxore et de ſpadonib⁹ quantũ
ſatis fuit in tertio capitulo diſſeruimus.

Quõ formice ſit intuẽda pvidẽ/tia: nec tñ theſaurandũ: Ca. XXIIII.

E eo qd̃ ſcriptũ eſt apud ſalomonẽ: A
d Imitare formicã/ & intuere diligẽtiã Prouer.6.a.
ei⁹: q: ab eſtatẽ tpe vſq; ad hyemem
colligit ſibi alimonias. Neq; h̃ intelligunt
manichei ſpiritaliter eſſe accipiẽdũ: & putãt
p̃ceptũ eſſe vt theſaurizem⁹ in terra: vt etiã
curem⁹ hec horrea/ q̃ ſine vllo p̃cepto mltũ
hoies iplere feſtinãt. Et iõ illõ adimãtus ex
euãgelio dicit aduerſũ eẽ huic ſentẽtie/ vbi
dñs ait: Nolite cogitare d̃ craſtino. Sz neq; Matth.6.d.
h̃ intelligũt ad id ptinere/ vt tpalia nõ ame
mus/ neq; timeam⁹ ne nobis deſint neceſſa
ria: & ppter ipſa conq̃renda vel deo vel ho/
minib⁹ ſuiam⁹. Nã ſi h̃ iõ dictũ ẽ vt nõ ſer/
uet panis in craſtinũ/ magis h̃ implẽt vagi
romanorũ q̃s paſſiuos appellãt: q̃ ãnona q̃ti
diana ſatiato vẽtre/ aut donãt ſtatim qd̃ re
ſtat/ aut pijciũt/ q̃ vel dñi diſcipuli/ q̃ etiã
cũ ipſo dño celi & terre in terra ambulantes
loculos habebãt: vł paulus apl̃s/ q̃ oim ter
renorũ cõtẽptor/ ſic tñ gubernauit ea q̃ p̄ſen
ti vite erãt neceſſaria/ vt etiã de viduis p̃ce
perit dicẽs: Si q̃s fidelẽ habet viduas/ ſuffi/ 1. timoth.5.c.
cienter tribuat illis vt nõ grauet eccleſia/ q̃
verẽ viduis ſufficere poſſit. Sz tñ illõ de for B
mica ita poſitũ ẽ: vt quẽadmodũ illa eſta/
te colligit vñ in hyeme paſcat: ſic vnuſqſq;
chriſtian⁹ in rerũ trãqllitate/ quã ſignificat
eſtas/ colligat v̄bũ dei: vt in aduerſitate et
tribulatiõib⁹/ q̃ hyemiſ noie ſignificant/ ha
beat vñ ſpiritaliter viuat. Nõ eñ i pane ſo Deut.8.a.
lo viuit hõ/ ſ; in omi v̄bo dei. Si autẽ h̃ eos
mouet/ q̃ in t̃ra cõdit formica qd̃ colligit: ira
ſcantur etiã illi theſauro quem dñs in agro Matth.13.f.
dicit inuentum.

De maledicto vacui ventris et vberũ aridorũ/ & bñdictiõe ſctõrũ nõ nubẽtiũ nec vxores ducentiũ.

E eo qd̃ ſcptũ ẽ in oſee: (Ca. XXV.
d Da illis ventrẽ vacuũ/ et vbera ari/ Oſee.9.c.
da: mortifica ſemẽ ventris ipſorũ ne
pariãt. Et hec pphetica locutio ẽ vtiq; figu
rata. Nã & vẽtrẽ nõ carneũ itelligũt i euãge
lio cũ legũt: Flumia aq̃ viue fluẽt de vẽtre Joh.7.f.
ei⁹/ & vbera q̃dã habebat aplus cũ diceret:
Lac vob potũ dedi/ nõ eſcã. Et iterũ: Fact⁹ 1. Cor.3.a.
ſũ paruulus i medio vr̃m/ tãq; ſi nutrix fo/ 1. theſſal.2.b.
uens filios ſuos. Et galathas ad carnalia Gal.4.c.
declinãtes iterũ parturit donec chriſt⁹ in eis
formet. Et iõ huic pphetice ſentẽtie nõ re/
pugnat qd̃ adimantus poſuit ex euãgelio:
q̃ in reſurrectione a mortuis/ neq; nubent Matth.22.c.

562

neq; vxores ducẽt/neq; moriunt̃/ſed ſũt vt
angeli dei: Nã hoc ẽ vtiq; qð accipiũt etiã
Eſaie.56.b. ſpadones de qb⁹ eſaias loq̃t: Locũ noiatũ
multo meliorẽ filioꝝ ⁊ filiarũ/nomẽ eternũ
dabo eis inq̃t. Ne ꝗ̃ iſti arbitrent̃ i ſolo euã/
gelio tale p̃miũ ꝓmitti ſctis: vẽtrẽq; vacuũ
⁊ vbera arida/⁊ mortificatũ ſemẽ ne pariãt/
intelligãt de his eẽ dictũ de qb⁹ dicit apls:
2.thimoth.3.b. Sicut eñ iamnes ⁊ mãbres reſtiterũt moy
Exo.7.b. ſi/ſic et iſti reſiſtũt ꝟitati: hoies mẽte corru/
pti/reprobi circa fidẽ: ſ; vltra nõ ꝓficiẽt: de/
mentia eñ eoꝝ manifeſta erit oĩb⁹ ſicut ⁊
illoꝝ fuit. Cũ ꝗ̃ vltra nõ ꝓficiẽt/ tũc habe/
bunt ventrẽ vacuũ/⁊ vbera arida/ ⁊ morti/
ficatũ ſemen: In qua ſententia ſe iſti tanq̃
in ſpeculo dignentur inſpicere.

Quale malũ dñs facere i ciuita/te aſſerat̃/cũ mala arbor malos fa/ciat fruct⁹/ dicẽte dño. Ca.XXVI.

A De eo qð ſcriptũ ẽ in amos ꝓpheta:
Amos.3.a. Si fieri põt vt ambulãtes duo i via
minime ſe agnoſcãt: ⁊ leo ſine preda
ad catulũ ſuũ reuertat̃: ſi decidet auis ſine
aucupe in trã: ſi tendũt muſcipulã ſine cau/
ſa vt nihil capiãt: ſi dabit ſonũ tuba in ciui
tate vt plebs nõ terreat̃: ita etiã malũ aliqð
i ciuitate nõ ꝑpetrat̃ qð dñs nõ faciet. Ma
lum h̃ loco nõ pctm̃/ſ; pena intelligẽda eſt.
Dupliciť eñ appellat̃ malũ: vnũ qð hõ fa/
cit: alterũ qð patit̃ pena. De penis ꝗ̃ loque
bat̃ ꝓpheta cũ h̃ diceret. Diuina eñ ꝓuidẽ
tia cũcta moderãte ⁊ gubernãte/ita hõ ma/
lefecit qð vult/vt male patiat̃ qð nõ vult.
Sic autẽ iſti accuſant ꝓphetã iſta dicentẽ/
Matth.10.d. q̃ſi i euãgelio nõ legerint: Nõne duo paſſe/
res aſſe veneũt/et vn⁹ ex his nõ cadit in trã
ſine pr̃is vr̃i volũtate: Ita ꝗ̃ de⁹ malũ facit
qð nõ ipſi deo malũ ẽ/ ſ; eis in q̃s vindicat.
Itaq; ipe quãtũ ad ſe ꝑtinet bonũ facit: q̃
omne iuſtũ bonũ ẽ/⁊ iuſta ẽ illa vindicta: et
ideo nõ eſt ↄ̃riũ qð adimãtus obijcit dixiſſe
Matth.7.c. dñm: Arbor bona fruct⁹ bonos facit: mala
aũt arbor malos fruct⁹ fac: Quis eñ malũ
ſit gehẽna dãnato/iuſticia tñ dei bona ẽ: ⁊
ipſe fruct⁹ ẽ ex arbore bona: Ille autẽ malis
Roma.2.a. pctõꝝ ſuoꝝ theſaurizat ſibi irã in die ire et
reuelationis iuſti iudicij dei: q̃ reddet vni/
B cuiq; ſm opa ſua. Quã iſte due arbores ma
nifeſtiſſime in ſimilitudine duoꝝ hoim po/
1.Retract. ca.22.c. ſite ſint.i.iuſti ⁊ iniuſti: q̃ niſi q̃ſq; volũtatẽ
mutauerit/bonũ opari non põt: Qð in nr̃a
poteſtate eẽ poſitũ alio loco docet vbi ait:
Matth.12.c. Aut facite arborẽ bonã ⁊ fructum ei⁹ bonũ:
2.ſen.diſ.28. ca.alibi. aut facite arborẽ malã ⁊ fructũ ei⁹ malũ. Il/
lis eñ h̃ dicit q̃ putabant ſe bona loq̃ poſſe
cũ eẽnt mali: h̃ ẽ bonos fruct⁹ facere cũ eſſet
arbores male. Sic eñ ⁊ ſbiũgit: Hypocrite/
quõ poteſtis bona loq̃ cũ mali ſitis: Mala ꝗ̃
arbor fruct⁹ bonos facere nõ põt: ſ; ex mala
fieri bona põt/vt bonos fruct⁹ ferat: Fuiſtis
eñ aliq̃n tenebre inq̃t apls/nũc autẽ lux in Eph.5.b.
dño. Tanq̃ ſi diceret: fuiſtis aliq̃n arbores
male/et iõ nõ poteratis tũc niſi malos fruct⁹
facere: nũc autẽ lux in dño.i.etiã facti eſtis
arbores bone: date fructos bonos: qð ſeq̃t
dicẽs: Sicut filij lucis ambulate: Fruct⁹ eñ
luminis ẽ in oi iuſticia ⁊ ꝟitate: ꝓbãtes qd
ſit bñplacitũ dño. Nã i ipſo euãgelij capitu
lo ſi nõ ſtudio maliuolẽtie fugeret adiman/
tus/ poſſet aduertere quõ dicat̃ deus malũ
facere: Ibi eñ ait dñs: ꝙ etiã iſte cõmemo/
rauit: Ois arbor q̃ nõ facit fruct⁹ bonos/ex/ Matth.7.c.
cidet̃ et i ignẽ mittet̃. Hec ſũt mala q̃ de⁹ fa/
cit.i.pctõrib⁹ penas qð in ignẽ mittet arbo
res q̃ in malicia ꝑſeuerãtes fieri bone nolu
erũt/cũ hoc ipis arborib⁹ malũ fit. De⁹ aũt
vt ſepe dixi/nõ dat fructus malos: q̃ iuſti/
cie fructus eſt vindicta peccati.

Quomõ ⁊ pacẽ deus faciat atq; mala conſtituat: Ca.XXVII.

De eo qð i eſaia ꝓpheta ſcptũ ẽ: Ego Eſaie.45.a.
D ſũ deus q̃ facio pacẽ ⁊ ↄſtituo mala.
Etiã hoc eadẽ regula ſoluit̃. Nõ eñ
rephendit adimãtus ꝙ dixit de⁹: facio pa/
cẽ/ſ; qð dixit: ↄſtituo mala: cũ paulus apls
hec duo ſimiliť vno i loco etiã latius tracta
uerit dicẽs: Vides ꝗ̃ bonitatẽ et ſeueritatẽ Roma.11.c.
dei: In eos q̃dẽ q̃ ceciderũt/ſeueritatẽ: in te
aũt bonitatẽ/ſi ꝑmãſeris i bonitate: alioq̃n
⁊ tu excideris/ et illi ſi nõ ꝑmãſerint in incre/
dulitate inſerent̃: Potẽs ẽ eñ de⁹ iterũ inſe
rere illos. In h̃ ſermone aplico ſatis apparet
bonitas dei: ſm quã dixit eſaias: Ego ſum
de⁹ q̃ facio pacẽ: ⁊ ſeueritas ſm quã dixit: cõ
ſtituo mala. Simul etiã oñdit i nr̃a ꝑtãte eẽ 1.Retract.
vt vel inſeri bonitati ipſi⁹/vel excidi ſeueri/ ca.22.f.
tate mereamur. Nõ ꝗ̃ ẽ eſaie ↄ̃riũ euãgeliũ:
ſicut putat vł poti⁹ putari cupit adimãt⁹/vbi
dñs ait: Beati pacifici q̃ filij dei vocabũt̃. Matth.5.a.
Vel ex ipa eñ ꝑte debuit agñſcere/etiã eſaiã
ſcire filios dei eẽ pacificos: q̃ ꝑ eũ dixit de⁹:
Ego ſum q̃ facio pacẽ: Sz cũ alia parte ad
male intelligẽdũ oculũ fixit/ in altera ſe ipe
cecauit. Q̃ ſi vellet alr̃⁹ ſiliter cec⁹ dicere bo
num eſſe vet⁹ teſtamẽtũ/vbi dicit de⁹: No/
lo mortẽ pctõris/ q̃ntũ vt reuertat̃ et viuat: Ezech.18.g.
malũ autẽ eſſe nouũ teſtamentũ/ vbi dicit et.33.c.
chriſt⁹: Ite in ignẽ eternũ q̃ ꝑparat⁹ ẽ diabo Matth.25.d.
lo ⁊ angeł ei⁹: nõne in foueã cadẽs oẽs q̃ ſe
ſequerent̃ indoctos ⁊ ſcpturarũ ignaros im
peritie cecitatẽ germinante malicia ſecũ pa
riter p̃cipitaret: Qui autẽ oculo pio legit/⁊
in nouo teſtamẽto inuenit qð iſti accuſant
in vetere/⁊ i vetere qð laudat in nouo.

Quō inuiſibilē deū ꝛ imoꝛtalez
eſaias viderit in ſede ſedentē: ꝛ de
varijs videndi modis: Ca.XXVIII.

A De eo qȯ ſcp̄tū ē in eſaia: Et factū eſt
Eſaie.6.a. D co anno ꝗ moꝛtuus ē ocias rex/ vidi
dn̄m ſedētē in ſede altiſſima/ ꝛ plena
erat dom⁹ gloꝛię ipſi⁹/ ꝛ in circūitu ſeraphin
ſtabāt/ ſenas alas habētes/ ꝛ binis quidem
opiebāt faciē ipſius/ binis vero pedes. Huic
loco illud opponit adimantus qȯ ait apl's:
1.timoth.1.d. Regi autē ſeculoꝝ inuiſibili honoꝛ ꝛ laus i
ſecula. In q̄ q̄ſtione q̄rendū ē: qd ei viſū fu/
erit: vel in illa viſione eſaię binas alas p̄ter/
mittere qb⁹ volabāt ſeraphin/ dicētes: San
ctus/ ſanct⁹ ſanct⁹ dn̄s de⁹ ſabaoth: vel i apl'i
ꝟbis nō totū dicere. Nā ita dicit apl's: Re/
gi autē ſeculoꝝ inuiſibili/ incoꝛruptibili/ ſo/
li deo honoꝛ ꝛ gl'ia in ſecula ſeculoꝝ. An foꝛ
te timuit ne trinitatis cōmemoꝛatio cōmen
daret ꝓphetā lectoꝛi/ et aliquid magnū ibi
latere ſuſpicaret̃? Ter eñ dicit̃ ſctūs/ ſctūs
ſctūs dn̄s de⁹ ſabaoth. In apl'o autē foꝛte
vidit/ qȯ ſi dixiſſet incoꝛruptibili deo: rſide/
retur illi/ qȯ nūc iſti dicim⁹: Quid ḡ incoꝛru
ptibili deo factura erat gens tenebraꝝ ſi cū
ea pugnare voluiſſet? Aut ſi foꝛte mēdoſos
codices legerat/ aut iſte mēdoſus ē vbi nos
ipſū adimantū legim⁹/ nō eſt diuti⁹ de re du
bia diſſerēdū: ſed iā q̄rendū eſt quō ꝛ ꝓphe
ta dixerit vidiſſe ſe deum in ſede altiſſima: ꝛ
B apl's paul⁹ verū dixerit/ inuiſibilē deū. In
terrogo itaqꝫ iſtos vtrū inuiſibilia poſſint
cōſpici. Si dicūt poſſe: qd ḡ calūniāt̃ ſi deū
inuiſibilē ꝓpħa cōſpexit? Si aūt dicūt non
poſſe/ ipſi apl'o potius calūnient̃ ſi audēt: q̄
Roma.1.c. ait: Inuiſibilia eñ dei a ꝯſtitutione mundi
ꝑ ea q̄ facta ſūt intellecta ꝯſpiciūt̃. Ipſe eñ
dixit eſſe inuiſibilia: ꝛ ipſe rurſus dicit/ cōſpi
ciunt̃. Nonne h̄ cogunt̃ fateri oculis coꝛpo/
reis eſſe inuiſibilia/ mēti vero eſſe viſibilia?
Sic igit̃ et ꝓpħa deū q̄ coꝛpalit̃ inuiſibilis
Varia genera viſionum eſt/ nō coꝛpoꝛalit̃/ ſ; ſpiritalit̃ vidit. Nā mul/
ta genera viſionis in ſcp̄turiſ ſctis inueniūt̃:
Vnū ſm̄ oculos coꝛpoꝛis/ ſicut vidit abraā
Geñ.18.a. tres viros ſub ilice mābꝛe: ꝛ moyſes ignē in
Exo.3.a. rubeo/ ꝛ diſcipuli trāſfiguratū dn̄m in mōte
Matth.17.a. int̃ moyſen ꝛ heliā/ ꝛ cętera hmōi. Alteꝝ ſm̄
qȯ imaginamur ea q̄ ꝑ coꝛp⁹ ſentim⁹: Nā et
pars ipſa nr̄a cū diuinit⁹ aſſumit̃/ multa re/
uelāt̃: nō ꝑ oculos coꝛpoꝛis/ aut aures aliū
Act.10.b. ve ſenſū carnalē/ ſ; tñ his ſilia: ſic vidit petr⁹
diſcū illū ſubmitti e cęlo cū varijs aīalibus.
Ex h̄ genere ē etiā iſtȯ eſaię/ qȯ impitiſſime
impij rep̄hendūt. Nō eñ deū foꝛma coꝛpo/
rea circūterminat: ſ; queadmoduz figurate
nō ꝓprie multa dicūt̃/ ita etiā figurate m'lta
mōſtrant̃. Tertiū autē gen⁹ viſionis eſt ſm̄
mētis intuitū/ q̄ intellecta ꝯſpiciūt̃ veritas
atqꝫ ſapiētia: Sine q̄ genere illa duo q̄ p̄us
poſui/ vel infructuoſa ſūt/ vel etiā in erroꝛē
mittūt. Cū eñ ea q̄ ſiue coꝛpoꝛeiſ ſenſib⁹/ ſi/
ue illi parti aię q̄ coꝛpaliū reꝝ imagines ca/
pit diuinit⁹ demōſtrant̃: nō ſolū ſentiūt̃ his
modis/ ſ; etiā mēte intelligunt̃/ tūc ē ꝑfecta
reuelatio. Ex h̄ tertio genere ē viſio illa quā
cōmemoꝛaui dicēte apl'o: Inuiſibilia enim Roma.1.c.
dei a ꝯſtitutione mūdi ꝑ ea q̄ facta ſunt in/
tellecta ꝯſpiciunt̃. Hac viſione videt̃ de⁹/ cū
ꝑ pietatē fidei ꝛ ꝑ agnitionē dei/ moꝝ opti/
moꝝ coꝛda mūdāt̃. Quid eñ ꝓfuit baltha/ Daniel.5.a.
ſari regi/ ꝙ manū ſcribentē ante oculos ſu/
os in pariete ꝯſpexit? Cui viſioni qꝛ nō po/
tuit adiūgere mētis aſpectū/ q̄rebat adhuc
videre qȯ viderat. Tali aūt acie luminis q̄ C
iſta intelligunt̃ daniel p̄ditus/ mente vidit
qȯ ille viderat coꝛpoꝛe. Rurſus illa ꝑte ani
mi qua imagines coꝛpoꝝ capit/ vidit ſōniū Daniel.2.
nabuchodonoſoꝛ rex: Et qm̄ non habebat
idoneū oculū mētis ad meli⁹ vidēdū qȯ vi/
derat. i. ad itelligēdū qȯ viderat: iō ad inter
p̄tādū viſū ſuū aſpectū q̄ſiuit alienū: eiuſdē
ſcʒ danielis. Cui tñ apienti/ vt certā accō/
modaret fidē/ etiā ipſū ſōniū vt ſibi diceret̃
exegit. Daniel aūt reuelante ſctō dei ſpū/ ꝛ
qd ille vidiſſet i ſōnis ea ꝑte vidit q̄ coꝛpoꝝ
capiunt̃ imagines/ ꝛ qd ſignificaret mēte cō
ſpexit. Nō ē aūt ꝓpħa veri dei ꝛ ſūmi q̄ ob/
lata diuinit⁹ viſa/ vel ſolo coꝛpoꝛe/ vel etiaz
illa ꝑte ſpūs videt q̄ coꝛpoꝝ capiunt̃ imagi
nes ꝛ mēte nō videt. Sʒ plerūqꝫ in ſcp̄turis
ſic poſita inueniunt̃ queadmodū viſa ſunt/
nō etiā queadmodū intellecta ſūt: vt mētis
viſio in q̄ tot⁹ fruct⁹ ē exercēdis lectoꝛib⁹ ſer
uaret̃. Sʒ ex multiſ q̄ apte ſūt ſcp̄ta/ manife/
ſtat̃ nobis quō illa intellexerint q̄ ſic i libꝛiſ
poſuert̃ quō figurate illis demōſtrata ſūt.
Ad duo eñ genera illa viſionis/ ꝑtinēt figu
ratę demōſtrationes: ad mētis autē. i. ad in
telligētię viſionē ſimplex ꝛ ꝓpꝛie ꝑtinet re/
uelatio rerū intellectaꝝ atqꝫ certaꝝ. Oīa tñ
hęc genera mirificis et ineffabilibus diſtri/
butionib⁹ exhibet atqꝫ moderat̃ ſpūſſanct⁹
ſūmę incōmutabiliſqꝫ ſapię. Sʒ iſti miſeri
ſūt q̄ calūniāt̃ ꝓphę dicēti ꝙ deū viderit ob
ijciētes apl'icā ſniam/ vbi iuiſibilē dixit. Si
eñ alter obijciat huic apl'ico ꝟbo euāgelicū
ꝟbū q̄ dn̄s ait: Bti mūdicoꝛde/ qm̄ ipi deū Matth.5.a.
videbūt: quō rſidebūt poſſe inuiſibilē vide
ri? Verbo eñ p̄mūt impitoſ/ ꝛ q̄ten⁹ iuiſibil'
deus dict⁹ ſit: ꝛ ſi cognoſcūt cognoſci timēt:
Tanta eſt ꝑnicies aioꝝ: q̄ cū vincere hoiem
volūt/ ab erroꝛe cōuincunt̃.

Sancti auguſtini hipponēſis epi/ liber ꝯ
adimantū manichei diſcipulū/ explicit.

Argumentū

**Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epiſcopi / in librū expoſitionis
quarundā ꝓpoſitionū ex epiſtola
ad romanos / ex libro retractatio-
num / Argumentum.**

A Um preſbyter adhuc eſſem / cōtigit
c vt apud carthaginem inter nos qui
ſimul eramꝰ / ad romanos ep̄la ap̄li
legeret: et quedā interrogabar a fratribus:
quibus cū ſicut poterā reſpōderē / voluerūt
ſcribi potiꝰ que dicebam / ꝙ ſine litterꝭ fun-
di. Ubi cū eis obtemperarē / liber vnus ac-
B ceſſit ſuperioribꝰ opuſculis meis. In quo li-
Li.expo.i epi-ſto.ad ro.42. bro: Quod autē ait inꝙ: Scimus quia lex
ſpiritalis eſt / ego autē carnalis ſum: : ſatis
oſtendit non poſſe impleri legem / niſi a ſpi-
ritalibus / quales facit gratia dei. Qđ vtiꝗ
non ex perſona ap̄li accipi volui / q̄ iā ſpiri-
talis erat / ſed hominis ſub lege poſiti / non-
dum ſub gratia. Sic eñ prius hec verba ſa-
piebam: que poſtea lectis q̄buſdā diuinoꝝ
eloquioꝝ tractatoribꝰ / quoꝝ me moueret
auctoritas / ꝯſideraui diligentiꝰ et vidi etiā
de ipſo ap̄lo poſſe intelligi / qđ ait: Scimus
q̄m lex ſpiritalis eſt / ego aūt carnalis ſum.
Quod in eis libris q̄s contra pelagianos
nuper ſcripſi / ꝙtum potui diligenter oſten-
di. In iſto ergo libro et hoc qđ dictum eſt:
Ego aūt carnalis ſum: ⁊ deinde cetera vſꝗ
ad eū locū vbi dicit: Miſer ego hō / q̄s me
liberabit de corꝑe mortis huiꝰ? Gratia dei
per ieſum chriſtū dn̄m nr̄m: dixi hoīem de-
ſcribi adhuc ſub lege / nōdū ſub gratia con-
ſtitutū benefacere volentē / ſed victū cōcu-
piſcentia carnis male facientē: A cuiꝰ cōcu-
piſcentie dominatu non liberat / niſi gratia
dei ꝑ ieſuꝫ chriſtū dn̄m nr̄m dono ſpūſſcī:
Roma.5.e. ꝑ quē diffuſa charitas in cordibꝰ nr̄is vin-
cit concupiſcentias carnis / ne cōſentiamus
eis ad male faciēdū / ſ; potiꝰ bona faciamꝰ.
Ubi iā euertit hereſis pelagiana: que vult:
nō ex deo nobis / ſed ex nobis eſſe charitatē
qua bene pieꝗ viuimꝰ: Sed in illis libris
q̄s aduerſus eos edidimꝰ / etiā ſpiritalis ho-
minis iamꝗ ſub gratia cōſtituti melius in-
telligi verba iſta mōſtrauimꝰ / ꝓpter carnis
corpus / qđ ſpiritale nondū eſt / erit autē in
reſurrectione mortuoꝝ: et ꝓpter carnis cō-
cupiſcentiā / cū qua ita ꝯfligunt ſancti / non
ei conſentientes ad malū / vt tamē eius mo-
tibus quibꝰ repugnātibus reſiſtunt / nō ca-
reant in hac vita: Nō eos autē habebūt in
1.Cor.15.g. illa / vbi abſorbebit mors in victoria. Pro-
pter hanc itaꝗ cōcupiſcentiā motuſꝗ / qui-
bus ita reſiſtitur vt tn̄ ſint in nobis / poteſt
quiſꝗ ſanctus iā ſub gratia poſitus dicere /
iſta om̄ia q̄ hic eſſe dixi verba hoīs nōdum
ſub gr̄a poſiti / ſed ſub lege: Qđ hic oſtēde-
re longū eſt: et h̄ vbi oſtiderim dictū eſt. Itē C
diſputās q̄d elegerit deꝰ in nondū nato / cui Li.expo.i epi-ſto.ad ro.60.
dixit ſeruituꝝ eſſe maiorē: ⁊ q̄d in eodē ma- 1.ſen.diſ.41.
iore ſimiliter nōdum nato reprobauerit: de ca.opinati
q̄bꝰ ꝓpter h̄ cōmemorat / ꝙuis lōge poſtea
ꝓlatū ꝓpheticū teſtimoniū: Jacob dilexi: Malach.1.a.
eſau aūt odio habui: ad h̄ ꝑduxi ratiocina-
tionē vt dicerē: Nō ꝗ elegit deꝰ opa cuiuſꝙ
in † ꝑſciētia / q̄ ipſe daturus eſt. ſ; fidē elegit Al.ipreſentia
in † ꝑſciētia: vt quē ſibi crediturū eē ꝑſciuit / Al.ipreſentia
ipſum elegerit cui ſpm̄ſctm̄ daret: vt bona
operādo etiā vitā eternā ꝯſequeret: Nōdū
diligentiꝰ q̄ſiuerā / nec adhuc inuenerā q̄lis
ſit electio gratie / de q̄ idē dicit ap̄ls: Reliq̄e Roma.11.a.
ꝑ electionem gr̄e ſalue facte ſunt: que vtiꝗ
nō eſt gratia / ſi eā merita vlla ꝑcedāt: ne iā
qđ dat / nō ſm̄ gratiā / ſed ſm̄ debitū reddat
potius meritis ꝙ donet. Proinde qđ cōti- D
nuo dixi: Dicit eñ idē ap̄ls: Idem deus q̄ 1.Cor.12.a.
operat oia in om̄ibus. Nuſꝙ aūt dictū eſt: Li.expo.i epi-ſto.ad ro.60.
deus credit om̄ia in om̄ibꝰ: Ac deinde ſub-
iunxi: Qđ ergo credimꝰ / noſtrū eſt: qđ autē 2.ſen.diſ.28.ca.i expoſitiōe
bonū operamur / illius eſt qui credētibꝰ dat
ſpiritūſctm̄: Profecto nō dicerē ſi iā ſcirem
etiā ipſam fidem inter dei munera reperiri /
que dantur in eodem ſpiritu. Utrum ergo
noſtrū eſt propter arbitrium voluntatis: et
vtrūꝗ tamē datū eſt ꝑ ſpiritū fidei et chari-
tatis: Neꝗ eñ ſola charitas / ſed ſicut ſcri-
ptum eſt: Charitas cū fide a deo pr̄e et dn̄o Eph.6.d
nr̄o ieſu chriſto. Et qđ paulopoſt dixi: No- E
ſtrū ē eñ credere et velle: illiꝰ autē dare cre- Li.expo.i epi-ſto.ad ro.61.
dentibꝰ et volentibus facultatē bene ope-
randi per ſpiritūſanctū / ꝑ quē charitas dif-
funditur in cordibꝰ noſtris: veꝝ eſt q̄dē / ſed
eadē regula: et vtrūꝗ ipſiꝰ eſt / q2 ipſe ꝑpa-
rat voluntatē: et vtrūꝗ noſtrū / q2 nō fit ni-
ſi volentibꝰ nobis. Ac ꝑ hoc qđ etiā poſtea F
dixi: Quia neꝗ velle poſſumus niſi voce- Li.expo.i epi-ſto.ad ro.62.
mur: et cū poſt vocationē voluerimus / nō
ſufficit volūtas noſtra / ⁊ curſus noſter: niſi
deus et vires currentibus prebeat / ⁊ perdu-
cat quo vocat. Ac deinde ſubiunxi: Mani-
feſtū eſt ꝗ: non volentis / neꝗ currentis / ſed
miſerentis dei eſſe ꝙ bene operamur: om-
nino veriſſimū eſt: Sed parū de ipſa voca-
tione diſſerui / q̄ fit ſcđm ꝓpoſitū dei. Non
eñ oīm q̄ vocant talis eſt / ſed tm̄ electoꝝ.
Itaꝗ qđ paulopoſt dixi: Sicˀ eñ in his q̄s G
elegit deꝰ: nō opa / ſed fides inchoat meritū / Li.expo.i epi-ſto.ad ro.62.
vt ꝑ munꝰ dei bn̄ opent: ſic in his q̄s dam-
nat / infidelitas ⁊ ipietas inchoat pene me-
ritū / vt ꝑ ipſam penā etiā male opent: veriſ-
ſime dixi: ſed fidei meritū etiā ipſū eſſe do-

Expoſitiōis quarūdā ꝓpoſitionū ex epl'a

num dei:nec putaui q̄rendum eſſe nec dixi.
b Et alio loco:Cui⁹ eni miſeret̃ in q̄z/facit eū
Roma.9.d bene operari:⁊ quē obdurat/relinquit eū vt
Expoſi. in epi ſto.ad ro.62. mala operet̃. Sed ⁊ illa miſcðia p̄cedēti me/
rito fidei tribuit̃:et iſta obduratio p̄cedenti
impietati. Qð quidē verū eſt:ſed adhuc q̄/
rendū erat/vtrū ⁊ meritū fidei miſericordiā
dei p̄ueniat.i.vtrum iſta miſericordia ideo
tantūmodo fiat in hoie/quia fidelis eſt:an
1.timoth.1.c. 1.ſen.diſ.41. ca.multi etiā facta fuerit vt fidelis eſſet. Legim⁹ eni
dicēte apoſtolo:Miſericordiā cōſecut⁹ ſum
vt fidelis eſſem:Non ait/quia fidelis eram.
i Fideli q̄ dat̃ quidē/ſed data eſt etiā vt eſſet
fidelis. Rectiſſime itaq̄z alio loco in eodē li
Expoſi. in epi ſtolā ad ro.63 bro dixi:Qm ſi nō ex operib⁹ ſed miſericor/
dia dei vocamur vt credamus/⁊ credentib⁹
p̄ſtat̃ vt bene operemur:non eſt gentib⁹ iſta
inuidenda miſericordia:q̄uis ibi minus di
ligenter de illa q̄ per dei ꝓpoſitū fit voca/
tione tractauerim.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi/expoſitiōis q̄rundam ꝓpoſitionū ex epiſtola ad romanos/liber incipit.

Enſus hi ſūt

S in epl'a ad romanos pau/
li apl'i. Primo olm vt qs
intelligat in hac epiſtola
queſtionē verſari operū
1 legis ⁊ gratię. Qð autē
Roma.1. ait:Scðm ſpiritū ſanctificationis/ex reſur/
rectione mortuorū: id eſt qꝛ ſpūs donū ac/
ceperunt poſt eius reſurrectionē:mortuorū
vero reſurrectionem memorat/quia in ipſo
2 oēs crucifigimur ⁊ reſurgim⁹. Quod autē
dicit:Vt gratiā vobis ſpiritalē impertiā:di
lectionē ſcȝ dei ⁊ ꝓximi:vt p charitatē chri/
ſti gentib⁹ in euangeliū vocatis minime in
3 uiderēt. Qð aūt dicit:Reuelat̃ ira dei de
cęlo ſup omnē impietatē ⁊c̃. Ait ⁊ ſalomon
Sap.13.b. de ſapientib⁹ mūdi: Si eni tantū potuerūt
ſcire vt poſſint ęſtimare ſeculū/quō ipſius
mundi dn̄m ⁊ creatorē nō facili⁹ inuenerūt?
Sȝ q̊s arguit ſalomō/nō cognouerūt p crea/
turā creatorē:q̊s aūt arguit apl's/cognoue/
runt ſed gratias nō egerūt: ⁊ dicētes ſe eſſe
ſapiētes/ ſtulti facti ſunt:⁊ ad colenda ſimu
lacra deciderūt. Nā ſapiētes gētiū q̄ inue/
nerunt creatorē/ manifeſte idē apoſtolus cū
Act.17.f. athenienſib⁹ loqueret̃ oſtendit:Cum eni di/
xiſſet:quia in ipſo viuim⁹ ⁊ mouemur et ſu/
mus:addidit:Sicut ⁊ quidam ſm vos dixe
runt. Hac autē intentione prius arguit im/
pietatē gentiū/vt ex hoc probet etiā ad gra
tiam poſſe ꝑtinere cōuerſos. Iniuſtū eſt eni

vt pęnā ſubeant impietatis/⁊ pręmiū fidei
nō accipiant. Qð autē dicit:Cognoſcen/ 4
tes dn̄m non vt deū glorificauerūt/aut gra
tias ęgerūt. Hoc caput ē peccati/de quo di/
ctum ē: Initiū omnis peccati ſupbia. Qui Eccl.10.b.
ſi gratias ęgiſſent deo qui dederat hanc ſa/
pientiā:nō aliquid tribuiſſent cogitationi/
bus ſuis. Quapropter in deſideria cordis
ſui traditi ſūt a dn̄o/vt facerēt quę nō opor
tet. Qð autē dicit:Tradidit:intelligit̃ di/ 5
miſit i deſideria cordis eoꝝ:Mercedē autē
mutuā dicit recepiſſe a deo vt traderent̃ in
cōcupiſcentia cordis eoꝝ. Quod autē de/ 6
nuo dicit: Tradidit illos deus in reprobā
mentē ⁊c̃. repletos omni iniquitate:datur
intelligi ad nocendū pertinere iſta quę nūc
dicit:id eſt facinora:Superius aūt dicebat
de corruptelis/quę flagitia nominantur:ex
q̄bus ad facinora ꝑuenit̃: qm̄ quiſq̄z perni/
cioſam dulcedinē flagitioꝝ ſequens/dum
impedientis ꝑſonā remouere conat̃ pergit
in facinus. Sic diſtinctus eſt etiā ille locus
in ſapientia ſalomonis: vbi cū enumeraſſet
ſuꝑiora flagitia:id eſt:Circūueniam⁹ pau/ Sap.2.c.
perem iuſtū: quoniam inutilis ē nobis ⁊c̃.
Qð autē dicit:Nō ſolū ea faciūt/ſed etiā 7
cōſentiūt facientibus:ſignificat/quia quę/
cunq̄z fecerūt/nō inuiti fecerūt. Nam cū ad
mala facta cōſentiūt/etiam illa quę nō fece
rūt approbant:⁊ ideo de ꝑfectis iā peccatis
dicit. Quod autē ait:Propterea inexcuſa 8
bilis es o homo omnis qui iudicas. Omnis Roma.2.a.
autē cū dicit/ ſubintrat iam vt monſtret:nō
ſolū gentilē/ſed etiā iudęū/qui ſm legē vo
lebat iudicare de gentibus. Quod autem 9
dicit:Theſaurizas tibi iram in die irę. Irā
dei vbiq̄z loquit̃ pro vindicta: Idcirco ait:
Iuſti iudicij dei. Notandū autem/quia ira
dei ponitur ⁊ in nouo teſtamēto:quod cum
in vetere legēt homines qui legi veteri ad/
uerſantur / culpandā eam putant: cū deus
vtiq̄z ſicut nos perturbationibus non ſub/
iaceat/dicente ſalomone:Tu autē dominus Sap.12.c.
virtutū cum tranquillitate iudicas. Sȝ ira
vt dictū eſt in vindictę ſignificatione poni/
tur. Quod autē dicit:Conteſtante conſci/ 10
entia illoꝝ. Scðm illum locū loquit̃ iohan
nes apoſtolus quo ait:Dilectiſſimi/cor no/ 1.Joh.3.d.
ſtrum nos nō rep̄hendat:Maior eſt de⁹ con
ſcientia noſtra ⁊c̃. Qð autē dicit:Spiritu/ 11
nō littera:Hoc ē/vt ſm ſpiritū/nō ſm quod
habet littera lex intelligat̃:qð cōtingit illis
qui circūciſionē magis carnaliter q̄ ſpirita/
liter acceperunt. Qð autē dicit:Cui⁹ laus 12
nō ex hoibus/ſed ex deo: Illi cōuenit q̄ ait: 13
Qui i ſecreto iudę⁹ ē. Qð aūt dicit:Quia Roma.3.c.

non iuſtificabiť in lege omnis caro corā il/
lo: Per legē eñ cognitio peccati: ꝛ cętera ſi/
milia: quę quidā putant in contumeliā le/
gis obijcienda: Sollicite ſatis legēda ſunt/
vt neqꝫ lex ab apoſtolo improbata videať:
neqꝫ homini arbitrium liberū ſit ablatum.
Itaqꝫ quattuoꝛ iſtos gradus hominis diſ/
tinguam⁹: ante legē/ſub lege/ſub gratia/in
pace. Ante legē/ſequimur concupiſcentiaꝫ
carnis: Sub lege/trahimur ab ea: Sub gra
tia/nec ſequimur eam/nec trahimur ab ea:
In pace nulla eſt cōcupiſcentia carnis. An/
te legē ergo nō pugnam⁹: qꝛ nō ſolū concu/
piſcimus et peccam⁹/ſed etiā approbamus
peccata. Sub lege pugnam⁹/ſed vincimur:
Fatemur eñ mala eſſe/ cū vtiqꝫ nolum⁹ fa/
cere: ſed qꝛ nondum eſt gratia/ ſuperamur.
In iſto gradu oſtendiť nobis quomō iace/
14 mus: et dū ſurgere nolumus et cadim⁹/ gra
Roma.4.d. uius affligimur. Inde ḣ diciť: Lex ſubin/
15 trauit vt abūdaret delictū. Inde ꝛ qđ nūc
Roma.3.c. poſitū eſt: Per legē cognitio peccati: Non
eñ ablatio peccati eſt: quia per ſolā gratiā
auferť peccatū. Bona ergo lex: quia ea ve/
tat quę vetāda ſunt: et ea iubet/quę iuben
da ſunt. Sed cū quiſqꝫ illā viribus ſuis pu/
tat implere/nō per gratiam liberatoꝛis ſui:
nihil ei prodeſt illa ꝑſumptio: Immo etiā
tātū nocet vt vehementioꝛi peccādi deſide
rio rapiať/et in peccatis etiā pręuaricatoꝛ
16 inueniať. Ubi eñ nō eſt lex/nec pręuari/
Roma.4.c. catio. Sic ergo iacens cū ſe quiſqꝫ cognoue
rit/ per ſeipſum ſurgere nō valebat: implo/
ret auxiliuꝫ liberatoꝛis. Uenit ergo gratia
quę donet pctā pręterita: et conantē adiu/
uet: et tribuet charitatem iuſticię: ꝛ auferat
metum. Qđ cū fit/tametſi deſideria quędā
carnis dum in hac vita ſum⁹/aduerſus ſpi/
ritum noſtrū pugnant vt eū ducant in pec
catum: nō tamē his deſiderijs conſentiens
ſpiritus/ qm̄ eſt fixus in gratia et charitate
dei/deſinit peccare: Non eñ in ipſo deſide/
rio prauo/ſed in noſtra ꝯſenſione peccam⁹.
17 Ad ḣ valet/ qđ dicit idē apl's: Nō regnet
Roma.6.c. peccatū in veſtro moꝛtali coꝛpoꝛe ad obedi
endum concupiſcentijs eius. Hic eñ oſten/
dit eſſe deſideria quib⁹ nō obediendū pec/
catum in nobis regnare non ſinimus: Sed
quoniā ita deſideria carnis de carnis moꝛ/
talitate naſcunť/quā trahim⁹ ex pꝛimo pec
cato pꝛimi hominis: vnde carnaliter naſci/
mur: non finienť hęc niſi reſurrectione coꝛ/
poꝛis immutata illa ꝙ nobis ꝓmittiť/me/
ruerim⁹: vbi perfecta pax erit/quā in quar/
to gradu conſtituimus. Ideo autem perfe/
cta pax/quia nihil nobis reſiſtit: nō reſiſten
tibus deo. Hoc ē qđ dicit apoſtolus: Coꝛ/ 18
pus quidē moꝛtuū eſt ꝓpter peccatū: ſpūs Roma.8.b.
autē vita eſt ꝓpter iuſticiam. Si ergo ſpūs
eius qui ſuſcitauit ieſuꝫ a moꝛtuis habitat
in vobis: qui ſuſcitauit ſpiritū ieſum/viui/
ficauit ꝛ moꝛtalia coꝛpoꝛa veſtra ꝑ inhabi/
tantē ſpiritū eius in vobis. Liberū ergo ar
bitriū perfecte fuit in pꝛimo homine: in no/
bis autē ante gratiā non eſt liberū arbitriū
vt nō peccemus/ ſed tm̄ vt peccare nolim⁹.
Gratia vero efficit vt nō tm̄ velimus recte
facere/ſed etiā poſſim⁹/non viribus noſtris
ſed liberatoris auxilio: qui nobis etiā perfe
ctam pacē in reſurrectione tribuit: quę pax
perfecta bonā voluntatem cōſequitur. Glo Luc.2.b.
ria eñ in excelſis deo/ꝛ in terra pax homini
bus bonę volūtatis. Qđ autē dicit: Legē 19
euacuamus per fidē? Abſit: ſed legē ſtatui/ Roma.3.d.
mus: id eſt firmamus. Sed quēadmodū fir
manda fuerat lex/ niſi per iuſticiā? Iuſticia
autē quę eſt ex fide quia ex ipſa quę nō po/
terāt impleri per fidē impleta ſūt. Quod 20
autē ait: Si eñ abraam ex operib⁹ iuſtifica/ Roma.4.a.
tus eſt/habet gloriā/ſed nō apud deū: Hoc
eſt quia abraam ſine lege dū nō ex operib⁹
legis gloriā cōquirit/quaſi ſuis viribus le/
gem impleat: Cum aūt adhuc lex iſta data
nō eſſet: dei illa gloꝛia/nō ſua eſt. Nō imme
ritus vitā/quā ex opib⁹/ſed dei gratia fide
iuſtificatus eſt. Quod aūt ait: Ei autē qui 21
operať/merces non imputať ſm̄ gratiā/ſed
ſm̄ debitū: dixit quēadmodū homines ho/
minibus reddant mercedē. Nam deus per
gratiā dedit/quia peccatoꝛib⁹ dedit: vt per
fidē iuſte viuerent: id eſt bene operarentur.
Qꝛ ergo bene operamur iam accępta gra/
tia: nō nobis/ſed illi tribuēdū eſt qui ꝑ gra/
tiam nos iuſtificauit. Nam ſi debitā merce/
dem vellet reddere/ꝛ pęnā redderet debitā
peccatoribus. Quod autē ait: Qui iuſtifi 22
cat impium: hoc eſt de impio pium facit/vt
de cętero in ipſa pietate permaneat atqꝫ iu/
ſticia: quia ideo iuſtificat⁹ eſt vt iuſtus ſit/
nō vt peccare ſibi licere arbitreť. Qđ autē 23
ait: Lex enim iram operať: vindictam ſigni
ficat/ad illum ſecundū gradū pertinet: cum
eſt qſqꝫ ſub lege. Quod autē ait: Ante do/ 24
minū cui credidiſti: ſignificauit fidem in in/
terioꝛem hominē eſſe in conſpectu dei: non
in oſtentatione hominū: ſicuti eſt carnis cir
cūciſio. Quod aūt ait de abraā: Dās glo/ 25
riam deo: aduerſus illos poſitū ē/ qui glo/
riam ſuā de operibus legis corā hoīb⁹ quę/
rebāt. Qđ autē ait: Nō ſolum autē/ſed et 26
gloꝛiamur in tribulationibus ꝛc. gradatim Roma.5.a.
perducit vſqꝫ ad charitatē dei/quā charita/

tem dicit nos habere ꝑ donū ſpūs/mōſtrat
illa omnia quę poſſim⁹ nobis tribuere/ deo
eſſe tribuenda: qui ſpiritūſctm̄ ꝑ gratiā da/
27 re dignatus eſt. Qđ aūt ait: Vſqꝫ ad legē
em̄ peccatū in mundo fuit: Intelligēdū eſt
quouſqꝫ veniret gratia: Cōtra em̄ dictū eſt:
qui arbitrant̄ per legē auferri potuiſſe pec/
28 cata. Dicit aūt apl's manifeſtata eſſe pctā
ꝑ legē/ nō aūt ablata cū dicit. Pctm̄ aūt nō
deputabat̄/ cū lex nō eſſet. Nō em̄ ait: non
erat/ſed nō deputabat̄. Neqꝫ cum lex data
eſt/ablatū eſt: ſed deputari cępit/id eſt appa
rere. Nō ergo putemus vſqꝫ ad legē ita di/
ctum eſſe: quaſi iam ſub lege nō eſſet pctm̄:
ſed ſic dictum eſt vſqꝫ ad legem / vt totū le/
gis tempus annumeret vſqꝫ ad finez legis
29 quod eſt chriſtus. Quod aūt ait: Sed re/
gnauit mors ab adam vſqꝫ ad moyſen: ⁊ in
his qui nō peccauerūt in ſimilitudinē ꝑua/
ricationis adę. Hic minus habet. Hęc eſt fu
turi forma adam/ de quo ſuperius loqui cę/
peram: et eius aliquas differētias interpo
nens diſtulerā ordinē: ad quē nunc redeun/
do concluſit dicens: Itaqꝫ ſicut ꝑ vnius de
30 lictum in omnes homines ⁊c̄. Quod autē
ait: Lex ſubintrauit vt abundaret delictū:
Ipſo verbo ſatis ſignificauit neſciſſe iudę/
os qua diſpenſatione lex data ſit. Non em̄
data eſt ꝙ poſſet viuificare: quia gratia vi/
uificat per fidem: ſed data eſt lex ad oſten/
dendū quantis / ꝗ̄qꝫ artis vinculis pecca/
torum conſtricti tenerent̄ qui de ſuis virib⁹
adimplendā iuſticiā ꝓſumebāt. Sic abun/
dauit peccatū cū et cōcupiſcentia ex ꝓhibi/
tione ardentior facta eſt/ et peccantib⁹ con/
tra legem ꝑuaricationis crimē acceſſit: Qđ
intelligit qui ſecundū gradū in illis ꝗ̄tuor
31 gradib⁹ cōſiderat. Qđ autē ait: Quid em̄
Roma.6. dicimus? Permanebim⁹ in pctō vt gratia
abundet? Abſit. Qui mortui ſum⁹ peccato/
quomō viuimus in eo? Hinc oſtēdit de ꝑte
ritis peccatis factū eſſe/ vt donarent̄: et in
eo ſuperabundaſſe gratiā/ vt ꝑterita pecca/
ta dimitterent̄. Ergo quiſquis adhuc ꝗ̄rit
augmenta peccati/ vt augmentū gratię ſen
tiat: non intelligit id ſe agere / vt nihil in eo
gratia operet̄: Op⁹ em̄ gratię eſt/ vt moria/
32 mur pctō. Qđ aūt ait: Hoc ſciētes/ qꝛ vet⁹
homo noſter ſimul crucifixus ē/ vt euacuet̄
corpus peccati: refertur ad illud qđ ꝑ moy/
Deut.21.d. ſen dictū eſt: Maledictus omnis qui in li/
gno pepēderit. Veteris hominis crucifixio
ſignificata eſt in cruce dñi: ſicut noui homi/
nis inſtauratio in reſurrectione ſignata eſt.
Manifeſtum eſt autē ſcđm cum nos agere
veterē hominem qui maledictus eſt ꝓpter

peccatū: ⁊ de dño dictū eſſe nemo ambigit
ꝙ peccata noſtra portauit / ⁊ pctm̄ ꝓ nobis
fecit / et de peccato cōdemnauit peccatum.
Quid ē aūt euacuare corp⁹ peccati? Ipſe 33
expoſuit: Vltra nō ſeruiam⁹ pctō. Et illđ 34
qđ ait: Si mortui ſum⁹ cū chriſto/ hoc eſt: ſi
crucifixi ſumus cū chriſto. Dicit em̄ alio lo/
co: Qui autē chriſti ieſu ſunt/ carnē ſuā cru/ Gal.5.d.
cifixerunt cū vitÿs et cōcupiſcentÿs. Non
ergo dñm maledixit moyſes: ſed quid oſtē/
derit eius crucifixio/ ꝓphetauit. Qđ autē 35
ait: Peccatū em̄ in vobis non dominabit̄:
Non em̄ eſtis ſub lege/ ſed ſub gratia: vtiqꝫ
ad tertiū illū gradū iam pertinet/ vbi hō iā
mente ſeruit legi / ꝗ̄uis carne ſentiat lege
peccati: Nō em̄ obaudit deſiderio peccati:
ꝗ̄uis ad hoc ſollicitent cōcupiſcentię: et ꝓ/
uocent ad cōſentionē / donec viuificet̄ etiā
corp⁹: et abſorbeat̄ mors in victoria. Quia
ergo nō conſentimus deſiderÿs prauis / in
gratia ſumus: et non regnat peccatū in no/
ſtro corpore: et omnino ex illo loco vbi ait:
Qui mortui ſum⁹ peccato/ quomō viuim⁹
in eo: eū deſcribit/ qui eſt ſub gratia conſti/
tutus. Cui autē dominat̄ pctm̄ / ꝗ̄uis pec/
cato non reſiſtat/ adhuc ſub lege eſt/ nō ſub
gratia. Qđ aūt dicit: Mulier em̄ ſub viro 36
viuo marito/ vincta eſt legi: ſi aūt mortuus Roma.7.
fuerit vir eius / euacuata eſt a lege viri ⁊c̄.
Aiaduertendū eſt/ iſtaz ſimilitudinē in hoc
differre ꝓpter quam adhibita eſt: ꝙ hic vi/
rum dicit mori/ vt mulier nubat cui volet li
berata a lege viri: ibi autē conſtituat aiam
quaſi mulierē: virū aūt paſſiōes peccatoꝝ:
quę autē operant̄ in membris / vt fructum
ferant morti: id eſt vt aliÿ cōiugio prolis di/
gna naſcat̄: et lex ꝙ data eſt/ non auferendū
peccatū/ vel ad liberationem a peccato: ſed
ad oſtendendū peccatū ante gratiam: Per
qđ factū eſt/ vt ſub lege poſiti/ et vehemen/
tiori deſiderio peccandi raperent̄/ ⁊ ampli⁹
etiā de ꝑuaricatiōe peccaret. Cū ergo et ibi
tria ſint: anima tanꝗ̄ mulier: paſſiōes pec/
catorū tanꝗ̄ vir: et lex tanꝗ̄ lex viri/ nō ibi
peccatis mortuis tanꝗ̄ viro mortuo libe/
rari animā dicit: ſed ipſam animā mori pec
cato et liberari a lege: vt ſit alterius / id eſt
chriſti cū mortua fuerat peccato: ꝗ̄uis ad/
huc quaſi viuente ipſo peccato: qđ fit cum
adhuc manentib⁹ in nobis deſiderÿs et in/
uitamentis quibuſdam ad peccandū. Non
obedimus tamē: neqꝫ conſentimus mente
ſeruientes legi dei: quia mortui ſumus pec
cato: Morietur aūt ⁊ peccatū: cum reforma/
tio corporis in reſurrectione facta fuerit: de
qua poſt dicit: Viuificat ⁊ mortalia corpa Roma.8.b.

veſtra ꝑpter ſpiritum manentē in vobis.
37 Qđ autē dicit: Occaſione accepta pecca/
Roma.7.b. tum p mandatū operatū eſt i me omnē cō/
cupiſcentiā: intelligendū eſt .id omnē fuiſſe
concupiſcentiā antēq̄ prohibitione aucta
eſſet: Augetur enī ꝓhibitione cōcupiſcētia
qñ deeſt gratia liberantis: ideo nōdū eſt om/
nis antēq̄ ꝓhibeaꝶ: cū autē ꝓhibita fuerit/
deſiſtēte/ vt diximꝰ/ gratia tantū creſcit con
cupiſcentia / vt ita in ſuo genere omnis/ id
eſt conſummata fiat: vt etiā cōtra legem fa/
ciat / ꝛ ꝑuaricatiōe crimen accumulet. Cum
autē dicat: Sine lege enī pctm̄ mortuū eſt:
Non quia nō eſt dixit/ mortuū eſt/ ſed quia
latet: qđ in ſequētibꝰ manifeſtat cum dicit:
Sed peccatū vt appareat pctm̄/ per bonum
mihi operatū eſt mortem. Bona eſt enī lex:
Sed ſine gratia oſtēdit tantūmodo pecca/
38 ta/ nō tollit. Quod autē ait: Ego autē vi/
uebam aliqñ ſine lege: intelligendū eſt/ vi/
uere mihi videbar: quia ante mandatū late
bat peccatū. Et quod ait: Adueniente autē
mandato/ peccatū reuixit: Ego aūt mortuꝰ
ſum: intelligēdū eſt/ peccatū apparere cępit:
39 Ego autē mortuū me eſſe cognoui. Quod
autē ait: Peccatū occaſione accepta p man
datū fefellit me: ꝛ p illud occidit: Ideo dictū
eſt/ quia deſiderij ꝓhibiti fructus dulcior ē.
Unde etiā q̄cunq̄ peccata occulte fiūt dul/
ciora ſūt / q̄uis mortifera iſta dulcedo. In/
de eſt ꝙ apud ſalomonem fallacis doctrinę
imaginē ſedens mulier ꝛ inuitans vt ad ſe
Prouer.9.d. veniāt inſipiētes ſcribiꝶ dicere: Panes oc/
cultos libenter edite: ꝛ aquā dulcē furtiuā
bibite. Iſta dulcedo eſt occaſio p mandatū
inuenta peccati: q̄ cū appetiꝶ vtiq̄ fallit: In
40 maiores enī amaritudine vertit. Qđ autē
ait: Qđ ergo bonū ē/ mihi factū eſt mors?
Abſit. Sꝫ peccatū vt appareat peccatū: per
bonū mihi operatū eſt mortē. Hic euidēter
oſtendit qđ ſupius dixerat: Sine lege enim
peccatū mortuū eſt: ideo dixiſſe: quia latet/
qñquidē nunc dicit: Non illud bonū/ id eſt
legē factā ſibi eſſe mortē/ ſed peccatū opera
tum eſſe mortē per bonū legis: id eſt vt ap/
pareret peccatū qđ latebat ſine lege. Tunc
enī ſe mortuū quiſq̄ cognoſcit / cū illud qđ
recte ꝑceptū eſſe confiteꝶ implere nō poteſt
ꝛ pręuaricationis crimine amplius peccat/
q̄ ſi nō prohibeaꝶ. Hoc eſt qđ in cōſequen/
tibus dicit: Ut fiat ſup modū peccator pec/
cans per mandatū quod ante mandatū mi
nus erat: q2 vbi non eſt lex/ nec ꝑuaricatio.
41 Quod autē ait: Scimus quia lex ſpirita/
1. Retract. lis eſt: ego aūt carnalis ſum: Satis oſtēdit
ca.23.b. nō poſſe impleri legem/ niſi ab ſpiritalibus

quales facit gratia. Dei enī ſimilis quiſq̄
factus / ipſe legem facile implet quod pręcę
pit: nec erit ſub illa ſed cū illa. Is eſt autem
qui nec capitur tēporalibus bonis/ nec ter/
retur temporalibus malis. Quod autem 42
ait: Uenundatus ſub peccato: Intelligen/
dum eſt / ꝙ vnuſquiſq̄ peccando animā ſu/
am diabolo vendit / accepto tanq̄ precio
dulcedinis temporalis voluptatis. Unde
ꝛ dñs redemptor noſter: dictū eſt/ quia hoc
modo dictū eſt/ venditi eramꝰ. Quod au/ 43
tem ait: Quod autē operor ignoro: Poteſt
videri minus intelligentibꝰ contrarium eſſe
illi ſentētię qua dixit: Peccatū vt appareat
peccatū/ per bonū mihi operatū eſt mortē:
Quomodo enī apparet ſi ignoratur? Sed
ignoro/ ſic dictū eſt hoc loco/ vt intelligaꝶ:
nō approbo: Quomodo enī tenebrę non vi/
dentur/ ſed lucis cōparatione ſentiunꝶ: hoc
eſt autē ſentire tenebras qđ eſt non videre:
Sic ꝛ peccatū/ q2 non illuſtraꝶ luce iuſticię/
nō intelligendo dinoſcitur: ſicuti tenebras
dictū eſt nō videndo ſentiri. Et ad hoc per/
tinet qđ in pſalmo diciꝶ: Delicta q̄s intelli/ Pſ.18.
get? Qđ autē ait: Nō enī qđ volo hoc ago/ 44
ſed qđ odio hoc facio. Si autē qđ nolo hoc
facio/ cōſentio legi q̄m bona eſt: Satis q̄dē
lex ab omī criminatiōe defenditur. Sed ca/
uendū ne quis arbitretur his verbis aufer/
ri nobis liberū voluntatis arbitriū: qđ non
ita eſt. Nunc enī homo dei ſcribiꝶ ſub lege
poſitus ante gratiā. Tunc enī peccator vin
citur / dū viribus ſuis iuſte viuere conatur
ſine adiutorio liberantis gratię dei. In libe
ro autē arbitrio habet vt credat libere ꝛ ac/
cipiat gratiā/ vt iam illo qui eā donat libe/
rante ꝛ adiuuante non peccet: atq̄ ita deſi/
nat eſſe ſub lege/ ſed cū lege vel in lege im/
plens eam charitate dei/ qđ timore non po
terat. Quod autē ait: Uideo aliā legē in 45
mēbris meis: legē peccati dicit/ qua quiſq̄
carnis cōſuetudine implicatus aſtringitur.
Hanc repugnari ait legi mentis ſuę ꝛ ſe ca/
ptiuari ſub lege peccati: Unde intelligi/
tur ille homo deſcribi qui nondum eſt ſub
gratia. Si enī repugnaret tm̄ conſuetudo
carnalis ꝛ nō captiuaret/ non eſſet domina/
tio. In eo eſt damnatio ꝙ obtemperamus
et ſeruimus deſiderijs prauis carnalibꝰ. Si
autē exiſtāt/ ꝛ nō ſint talia deſideria: non tm̄
his obediamus: nō captiuemur ꝛ ſub gra/
tia ſimus: de qua loquitur cum exclamaue/
rit liberatoris auxiliū ꝛ poſſit per gratiam
charitas quod per legē timor non poterat.
Dixit enī: Infęlix ego homo/ quis me libe/
rabit de corpore mortis huiꝰ? Et ſubiecit:

Expoſitiõis quarũdã propoſitionũ ex ep̄la

Gratia dei ꝑ ieſum chriſtũ dominũ noſtrũ.
Deinde incipit deſcribere hominē ſub gra/
tia cõſtitutũ: quia tertius gradus eſt illorũ
46 quattuor quos diſtinximus. Ad hũc gra/
dum iam pertinet quod ſtatim ſubiungit:
Igitur egoipſe mente ſeruio legi dei/carne
autē legi peccati: quia licet exiſtentibus de
ſiderijs carnalibus/iam nõ ſeruit cõſentien
do ad faciendũ peccatũ/ qui ſub gratia con
ſtitutus/mente ſeruit legi dei. Legem autē
peccati dicit tranſgreſſionē adę conditionē
mortalē/qua mortales facti ſumus. Ex hac
enĩ labe carnis cõcupiſcentia carnalis ſol/
Epħ.2.a. licitat:et ſm hanc dicit alio loco: Fuimus ⁊
47 nos naturę filij irę ſicut et cęteri. Qđ aũt
Roma.8.a. dicit: Nulla ergo condemnatio eſt nũc his
qui ſunt in chriſto ieſu/ſatis oſtēdit cõdem/
nationem non eſſe ſi exiſtant deſideria car/
nalia:ſed ſi eis ad peccanduꝫ obediat̃. Qđ
contingit his qui ſub lege conſtituti ſunt/
nondũ ſub gratia: Nam ſub lege cõſtituti:
nõ ſolum repugnantē habent concupiſcen/
tiam/ſed etiam captiui ducunt̃/cum obtem
perant: Nõ autē cõtingit his qui mente ſer
48 uiunt legi dei. Quod autē ait: Qđ enĩ im
poſſibile erat legi/in qua infirmabat̃ ꝑ car/
nem/deus filiũ ſuum miſit in ſimilitudineꝫ
carnis peccati: et de peccato damnauit pec
catum in carne/ vt iuſtificatio legis imple/
retur in nobis: qui nõ ſcđm carnē ambula/
mus/ ſed ſm ſpiritũ: Manifeſtiſſime docet
eadem ipſa pręcępta legis ꝓpterea nõ im/
pleta:quoniã quib⁹ data erat lex ante gra/
tiam/dediti erant carnalib⁹ bonis:et ex his
beatitudinē acquirere cupiebant:neq̧ me/
tuebant/ niſi cũ talibus bonis imminebat
aduerſitas:et ideo cũ illa detemporalia tur
barent̃/facile recedebant a pręcęptis legis.
Infirmabat̃ ergo lex non implendo qđ p̄ci
piebat: nõ ſua culpa/ ſ ꝑ carnē:id eſt ꝑ eos
hoīes q̄ carnalia bona appetendo nõ ama/
bant legis iuſticiã/ ſed ei tempalia cõmoda
ꝑponebant: Et ideo liberator dn̄s noſter ie/
ſus chriſtus ſuſcipiendo mortalē carnē/hoc
eſt/ſimilitudinē carnis peccati: Carni enim
peccati/ mors addicta eſt:at vero illa mors
domini/dignationis fuit/non debiti:et ta/
men hoc quoq̧ ap̄lus peccatũ vocans ſuſ/
cęptionē mortalis carnis/q̄uis non pecca/
tricis: ideo quia immortalis tanq̄ peccatũ
facit cum moritur. Sed de peccato inquit:
condemnauit peccatum in carne: Id enim
ęgit mors dn̄i/ne mors timeret̃: ⁊ ex eo iam
non appeterentur temporalia bona:nec me/
tuerentur temporalia mala: in quibus car/
nalis erat illa prudentia/in qua impleri le/
gis pręcępta non poterant. Hac autē pru/
dentia in homine dominico diſtincta ⁊ ab/
lata/iuſticia legis impletur/cũ ſcđm carneꝫ
nõ ambulatur/ſed ſcđm ſpiritũ. Unde ve/
riſſime dictũ eſt: Non veni ſoluere legē/ſed Matth.5.b.
implere. Plenitudo ergo legis charitas: et Roma.13.c.
charitas eoꝝ eſt q̄ ſcđm ſpiritũ ambulant:
Hęc enĩ ad gratiam ꝑtinent ſpiritusſancti.
Quando enĩ non erat charitas iuſticię/ ſed
timor/lex nõ implebatur. Quod autē ait: 49
Quia prudentia carnis inimica eſt in deũ: Roma.8.b.
Legi enĩ dei nõ eſt ſubiecta: nec enĩ poteſt:
oſtendit quid dixerit / inimica/ ne quis pu/
taret tanq̄ ex aduerſo principio aliquã na/
turam quã non condidit deus/ inimicitias
aduerſus deũ exercere. Inimicus ergo dei
dicitur qui legi ipſius non obtemperat / et
hoc per carnis prudentiã:id eſt cum appetit
temporalia bona/et timet tēporalia mala.
Definitio enĩ prudentię in appetendis bo/
nis/ ⁊ vitandis malis explicari ſolet. Qua/
propter recte appellat ap̄lus carnis pruden
tiam legi dei nõ obtemperare. Sed tũc ob/
temperat̃ legi/ cũ hęc prudentia extincta fu
erit/ vt ei ſuccedat prudentia ſpiritus/qua
nec in temporalibus bonis ſpes noſtra eſt/
neq̧ in malis timor: Eadem namq̧ animę
natura et prudentiã carnis habet/cũ inferi/
ora ſectatur: ⁊ prudentiã ſpiritus/ cũ ſuperi
ora elegit/ diligit: Quēadmodũ eadē aquę
naturę/ et frigore congelaſcit/et calore reſol
uitur. Sic ergo dictum eſt: Legi dei non eſt
ſubiecta prudentia carnis:nec enim poteſt.
Sed cum adhibito calore ſoluitur/ et caleſ/
cit aqua/iam nemo poteſt eam niuē dicere.
Quod autē ait: Corpus quidē mortuum 50
eſt ꝓpter peccatũ:ſpiritus autē vita eſt pro
pter iuſticiã. Corp⁹ mortuũ dicit mortale:
ex ipſius enĩ mortalitate indigentia rerum
terrenarũ ſollicitat animã: et quędã deſide
ria excitat/quibus ad peccandũ nõ obtem/
perat qui iam mēte ſeruit legi dei. Qđ au 51
tem ait: Qui ſuſcitauit chriſtũ ieſum a mor
tuis/viuificauit et mortalia corpora veſtra
per inhabitantē ſpiritũ eius in vobis: Iaꝫ
quartũ gradũ demõſtrat ex illis quattuor
quos ſuperius diſtinxim⁹. Sed gradus iſte
in hac vita nõ inuenit̃: Pertinet enĩ ad ſpē
qua expectamus redemptionē corporis no
ſtri:quando corruptibile hoc induet incor/ 1.Cor.15.g.
ruptionē/et mortale hoc induet immortalita/
tem. Ibi pax perfecta eſt: q2 nihil moleſtia/
rum anima de corpore patietur iam viuifi/
cato/ et in cęleſtem qualitatem immutato.
Cum autē ait: Non enĩ accępiſtis ſpiritũ 52
ſeruitutis iterũ in timore/ſed accępiſtis ſpi/ Roma.8.c.

ritum adoptiōis filioꝝ in quo clamamus/
abba pater. Euidentiſſime duoꝝ teſtamen/
toꝝ diſtincta ſunt tempora. Illud eñ ad ti
morē pertinet: nouum autē ad charitatem.
Sed queriꝛ quid ſit ſpiritus ſeruitutis: Nā
ſpūs adoptionis filioꝝ vtiqꝫ ſpūſſanct⁹ eſt:
Spūs ergo ſeruitutis in timore ille eſt qui
poteſtatē habet mortis: quia in ipſo timo/
re ꝑ totā vitā rei erant ſeruitutis qui ſub le/
ge agebāt/ nō ſub gratia. Nec mirandū eſt
ꝙ eū acceperunt per diuinā ꝓuidentiā qui
bona tēporalia ſectabanꝛ: non quia ipſius
Roma.7.c. eſt lex/ ſed mandatū: Nā lex ſctā eſt ⁊ man/
datum ſanctū ⁊ iuſtū ⁊ bonū. Ille autē ſpi/
ritus ſeruitutis vtiqꝫ bonus/ quē accipiunt
qui ꝑcepta datę legis implere non poſſunt:
dum ſeruiunt deſiderijs carnalibus. Nā cū
gratia liberatoris aſſūpti in filioꝝ adoptio
nis: quia ⁊ ipſe ſpiritus ſeruitutis nō habet
quēqꝫ in poteſtatē/ niſi per ordinē diuinę ꝓ/
uidentię traditus/ dei iuſticia ſua cuiqꝫ tri/
buēte: Quā poteſtatē acceperat apoſtolus
1.timoth.1.d. cū dicit de quibuſdā: Quos tradidi ſatha/
1.Cor.5.a. nę vt diſcant non blaſphemare. Et iterū de
alio: Iam iudicaui inqt tradere huiuſmo/
di ſathanę in interitū carnis vt anima ſalua
ſit. Qui ergo necdum ſub gratia ſunt/ ſed
ſub lege cōſtituti/ vincunꝛ peccatis ad obe/
diendum deſiderijs carnalib⁹: et pręuarica/
tione augēt reatū criminū ſuoꝝ/ ſpiritū ac/
ceperunt ſeruitutis: id eſt ſpiritum eius qui
poteſtatē mortis habet. Nam ſi ſpiritū ſer/
uitutis ipſum ſpiritū hominis intellexeri/
mus/ incipit adoptiōis ipſe intelligi tanꝙ̄
in melius cōmutatus. Sed quia ſpiritū ad/
optionis/ ſpiritūſanctū accipimus: quē ma
nifeſte oſtendit cū dicit: Ipſe ſpūs teſtimo/
nium reddit ſpiritui noſtro: reſtat vt ſpiri/
tum ſeruitutis illū intelligam⁹ cui ſeruiunt
peccatores: vt quēadmodū ſpūſſanctus ti/
morē mortis vincat/ ſic ſpiritus ſeruitutis
in poteſtatē habet mortis eiuſdem errore
reos teneat vt ſe ad liberatoris auxiliū qſqꝫ
conuertat/ etiā ipſo diabolo inuito qui eū
53 ſemper ī poteſtate habere deſiderat. Qd
Roma.8.d. autem ait. Nā expectatio creaturę reuela/
tionem filiorū dei expectat: Vanitati enim
creatura ſubiecta eſt nō ſponte ⁊c̄. vſqꝫ ad
id qđ ait: Et ipſi in nobis ingemiſcim⁹ ad/
optionē expectantes redemptionē corpo/
ris noſtri: Sic intelligendū eſt/ vt neqꝫ ſen/
ſum gemendi ⁊ dolendi opinemur eſſe in ar
boribus ⁊ oleribus ⁊ lapidibus ⁊ cęteris hu/
iuſcemodi creaturis. Hic eñ error manicheo/
rum eſt. Neqꝫ angelos ſanctos vanitati ſub
iectos eſſe arbitremur: ⁊ de his exiſtimem⁹

ꝙ liberabunꝛ a ſeruitute interitus: cū interi
turi vtiqꝫ nō ſint: Sed omnē creaturā in ip/
ſo homine ſine vlla calumnia cogitemus.
Non enim creatura vlla eſſe poteſt/ niſi aut
ſpiritalis que excellet in angelis/ aut etiam
in vita beſtiarū ſatis apparet/ aut corpora/
lis quę videri et tangi poteſt: Omnis autē
eſt etiam in homine/ quia homo conſtat ani
ma et corpe. Ergo creatura reuelationē fi/
liorum dei expectat quicquid nūc in homi/
ne laborat/ et corruptioni ſubiacet: Illā ſci/
licet manifeſtationē de qua idem dicit apo
ſtolus: Mortui eñ eſtis: et vita veſtra ab/ Col.3.a.
ſcōdita eſt cū chriſto in deo: Cum chriſtus
apparuerit vita veſtra/ tunc et vos cū ipſo
apparebitis in gloria. Dicit eñ iohannes:
Dilectiſſimi/ nunc filij dei ſumus: et nondū 1.Ioh.3.a.
apparuit quid erimus. Scimus qꝛ cū appa/
ruerit ſimiles ei erimus/ quoniā videbim⁹
eum ſicuti eſt. Hanc ergo reuelationē filioꝝ
dei expectat creatura quę nunc ſupra vani/
tati ſubiecta eſt/ ꝙ̄diu dedita eſt tēporali/
bus rebus quę tranſeunt tāꝙ̄ vmbra. Vn/
de et in pſalmis dicitur: Homo vanitati ſi/ Ps̄.143.
milis factus eſt: dies ei⁹ velut vmbra pręte
reunt. De qua vanitate etiā ſalomō loquiꝛ
cum dicit: Vanitas vanitantiū/ ⁊ oīa va/ Eccs.1.a.
nitas: Quę abundātia homini in omni la/
bore ſuo quē ipſe laborat ſub ſole? De qua
idem dicit: Vt quid diligitis vanitatem/ et Ps̄.4.
quęritis mendaciū? Non ſponte autē dicit
eſſe ſubiectā vanitati creaturā: quoniā pę/
nalis eſt iſta ſubiectio: Non eñ homo ſicut
ſpōte peccauit/ ſic etiam ſponte damnatus
eſt: quę tamen damnatio non ſine ſpe repa
rationis irrogata eſt naturę noſtrę. Et ideo
ꝓpter eum inquit qui ſubiecit in ſpe: quia
et ipſa creatura liberabitur a ſeruitute inte/
ritus in libertatē glorię filiorū dei: id eſt vt
et ipſi perueniant ad libertatē glorię filioꝝ
dei per fidem: quę fides cum in ea nō erat/
tantūmodo creatura dicebaꝛ. Et ad ipſam
referens qđ ſequiꝛ: Scimus eñ qꝛ creatura
congemiſcit et dolet vſqꝫ adhuc: Erant eñ
adhuc crediturí qui etiā ſpiritu ſubiacebāt
laborioſis erroribus⁹. Sꝫ ne quis putaret de
ipſorum labore tm̄ dictum eſſe/ ſubiungit
etiam de his qui iam crediderant: Qꝛ̄qꝫ eñ
ſpiritu/ hoc eſt/ mente ſeruirent legi dei/ ta/
men quia carne ſeruitur legi peccati/ ꝙ̄diu
in hac vita moleſtias et ſollicitudines mor
talitatis noſtrę patimur: ideo addidit di/
cens: Nō ſolum autē ipſi/ ſed et nos primi/
tias ſpiritus habentes: ⁊ ipſi in nobis inge
miſcimus adoptionē expectantes/ redem/
ptionem corporis noſtri. Hęc eñ adoptio

que iam facta eſt in his qui crediderunt in
ſpiritu/ nõ corpore facta eſt: Nõdũ eñ etiã
corpus reformatũ eſt in celeſtem illã muta/
tionem/ſicut ſpiritus iam mutatus eſt recõ
ciliatione fidei ab erroribus conuerſus ad
deum. Ergo etiam in his qui crediderunt/
ſpectaẽ adhuc illa manifeſtatio ꝗ in corpo/
ris reſurrectiõe prouenient: que pertinet ad
quartum illũ gradũ/ vbi ex toto ꝑfecta pax
erit/ ⁊ requies eterna:nulla nobis ex aliqua
parte corruptione reſiſtente:aut ſollicitan/
54 te moleſtia. Qð autẽ ait: Similiter et ſpi/
Roma.8.e. ritus adiuuat infirmitatẽ noſtram: Quid
eñ oremus ſicut oportet/ neſcimus: Duas
ob res/⁊ illud quod futurũ ſperamꝰ/et quo
tendimus necdũ apparet:et in hac ipſa vita
multa poſſunt nobis ꝓſpera videri que ad
uerſa ſunt/et aduerſa ꝗ proſpera: Nã et tri/
bulatio accidit ſeruo dei ad ꝓbationẽ: vi/
detur nonnũꝗ minus intelligentibꝰ inuti/
lis:ſed ſi referatur ad illud quod dictũ eſt:
Pſ.59. Da nobis auxiliũ de tribulatione/ et vana
ſalus hominis: intelligeẽ/ qꝛ plerumqꝫ de
tribulatione adiuuat deus:et fruſtra ſalus
optatur/que aliquãdo aduerſa eſt:cũ dele/
ctatione et amore huius vite implicat ani/
Pſ.114. mam. Inde eſt et illud: Tribulationẽ ⁊ do/
lorem inueni/ſignificauit vtilem: Nõ enim
recte gratulamur nos inueniſſe/niſi qð ꝗre/
bamꝰ:ergo quid oremꝰ ſicut oportet/ neſci/
mus: Deus eñ nouit/ et quid nobis in hac
vita expediat/ et quid poſt hanc vitam da/
turus ſit. Sed ipſe ſpiritus interpellat ge/
mitibus inenarrabilibꝰ. Gemere dicit ſpiri/
tum/ꝙ nos gemere facit charitate cõcitans
Deut.13.a. deſideriũ future vite:ſicut dicit: Temptat
vos dominꝰ deus veſter/ vt ſciat ſi diligatẽ
eum:id eſt vt ſcire vos faciat: Non eñ deũ
55 aliquid latet. Quod aũt ait: Quos voca/
Roma.8.f. uit/ ipſos et iuſtificauit: Poteſt mouere et
queri: vtrum oẽs qui vocati ſunt/iuſtifi/
Matth.22.b. centur:ſed alibi legimꝰ: Multi vocati/pau/
ci autẽ electi: Tamen quia ipſi quoqꝫ electi
vtiqꝫ vocati ſunt ſcðm ꝓpoſitũ/ad ꝑſcien/
tiam et ꝑdeſtinationẽ dei pertinet: nec pre/
deſtinauit aliquẽ/ niſi preſciuit crediturum
eſſe cunctoꝝ vocationẽ/quos et electos di/
cit: Multi eñ non venerunt cũ vocati fue/
rint: Nemo autẽ venit qui vocatus non fu
56 erit. Quod autẽ dicit: Vt ſit primogenitꝰ
in multis fratribꝰ: Satis docet aliter intel/
ligendum deũ noſtrũ vnigenitũ: aliter pri/
mogenitum. Nam vbi vnigenitus dicitur:
fratres non habet naturaliter/ et filius dei
Joh.1.a. verbum in principio/ per quod facta ſunt
oĩa. Scðm ſuſceptionẽ autẽ hominis/in/
carnatiõis diſpenſationẽ per quã nos etiã
nõ naturaliter filios in adoptionẽ filiorum
vocare dignatus eſt/primogenitus dicitur
cũ adiunctione fratrũ. Vbi eñ primus di/
citur/nõ vtiqꝫ ſolus/ſed cõſecuturis fratri/
bus in quo ipſe preceſſit. Vnde ⁊ alio loco Col.1.c.
primogenitũ eum a mortuis dicit/ vt ſit in
omnibꝰ ipſe primatũ tenẽs. Reſurrectio eñ
mortuoꝝ vt iam nõ moriaẽ ante illũ/nulla
poſt illũ aut multoꝝ ſanctoꝝ ẽ:quo fratres
nõ confundiẽ appellare ꝓpter ipſam cõmu/
nicationẽ humanitatis. Quod autẽ dicit: 57
Quis nos ſeparabit a charitate chriſti? Tri/
bulatio an anguſtia/an ꝑſecutio ⁊c. Ex ſu/
periore ſentẽtia pendet vbi ait: Si tamẽ cõ/
patimur vt et glorificemur: Exiſtimo eñ ꝙ
nõ ſunt cõdigne paſſiones huius temporis
ad futurã gloriã ꝗ reuelabiẽ in nobis. Ad
ipſam eñ hortationẽ omnis huiꝰ loci inten/
tio directa eſt:ne illi ꝗbus loquiẽ ꝑſecutiõi/
bus frangerenẽ/ſi viuerent ſm prudentiã
carnis: qua tẽporalia bona appetunẽ: ⁊ ti/
mentur tẽporalia mala. Quod autẽ dicit: 58
Certus ſum eñ: Nõ dixit opinor:plena eñ Roma.8.g.
fide tenuit ꝙ nec mors vlla/ nec vite tẽpo/
ralis ꝓmiſſa/nec cetera ſubſequẽtia poſſũt
credentẽ a charitate dei detorquere. Nemo
ergo ſeparat:nec minatur mortẽ: quia qui
credit in chriſto licet moriatur viuet: Neqꝫ
polliceẽ vitã:quia ille dat vitã eternã. Nã
tẽporalis vite pollicitatio eterne vite com/
paratione contemnenda eſt. Neqꝫ angelus
ſeparat: quia licet angelus inquit deſcẽdat Gal.1.b.
et annunciet vobis preterꝗ qð accepiſtis
anathema ſit. Neqꝫ principatus:id eſt con/
trarius qꝛ exuit ſeipſe hos ꝑncipatus et po
teſtates triũphans eos in ſemetipſo. Neqꝫ Col.2.d.
preſentia neqꝫ futura:id eſt tẽporalia vel ꝗ
delectãt/vel ꝗ ꝑmunt/vel ꝗ ſpem dant/vel
que incutiũt timorẽ. Neqꝫ vꝛtus: Et hic vir/
tutem contrariã oportet intelligi ſm quam
dicit: Nemo vaſa fortis diripiet/niſi prius Matth.12.c.
alligauerit fortẽ. Neqꝫ altitudo/neqꝫ ꝓfun/
dum: plerũqꝫ eñ inanis curioſitas earũ re/
rum ꝗ inueniri non poſſunt/aut fruſtra etiã
inueniunẽ ſiue i celo ſiue in abyſſo/ ſeparat
a deo/ niſi charitas vincat:atqꝫ ad certa ſpi
ritaliũ nõ vanitate rerũ ꝗ foris ſunt/ſed in/
terno volumine luitat. Neqꝫ creatura alia:
Quod duobꝰ modis intelligi poteſt: Aut
viſibilis creatura/quia ⁊ nos ⁊ anime crea/
tura ſumꝰ/ſed inuiſibilis/vt hoc dixerim/ꝙ
nõ ſeparet: Alia creatura a charitate dei:id
eſt amor corporꝝ: Aut certe quia nos nõ ſe/
parat alia creatura a charitate dei: ex eo ꝙ
nulla creatura eſt alia inter nos et deũ que

ſe opponat et a cõplexu eius excludat:ſupra
humanas eñ mentes quę rationales ſunt/
59 iam nulla creatura/ ſed deus eſt. Qđ au/
Roma.9.a. tem dicit:Quoꝝ patres ⁊ ex qbus chriſtus
ſm carnē:⁊ adiecit :Qui eſt ſuper oīa de⁹
benedictus in ſęcula : pleniſſima fide com/
mendat ꝙ deū noſtrū ſm ſuſceptionē car/
nis filiū hominis confitemur:⁊ ſm ęternita
tem ⁊ verbū in principio deū benedictum
ſuꝑ omnes in ſęcula.Huius autē confeſſio/
nis iudęi / quoniā partem tenuerunt refel/
luntur a domino:Nam cū eos interrogaſ/
Matth.22.d. ſet/ cuius filiū dicerent eſſe chriſtū:Reſpon
derunt/dauid.Hoc autē ſm carnē eſt.De di
uinitate vero eius quod deus eſt: nihil re/
ſponderūt.Ideo domin⁹ ait eis.Quō ergo
dauid in ſpiritu vocat eū dñm?Ut intelli/
gerent hoc ſe confeſſos eſſe tñ/ꝙ chriſtus
filius eſt dauid:hoc autē tacuiſſe/ꝙ eſt chri/
ſtus domin⁹ ipſius dauid. Illud eñ eſt ſm
ſuſcęptionē carnis:hoc ſm ęternitatē diui/
60 nitatis. Qđ autē ait:Nondū eñ naſcen/
Roma.9.c. tium/neqꝫ agentiū aliquid boni aut mali:
vt ſm electionē propoſitū dei maneret : nō
ex operibus/ſed ex vocāte dictū eſt ei/quia
Malach.1.a. maior ſeruiet minori.Sicut ſcriptū eſt: Ja/
cob dilexi/eſau autē odio habui:Nōnullos
mouet/vt putēt apoſtolum paulum abſtu/
liſſe liberꝫ voluntatis arbitriū/ quo prome/
remur deū bono pietatis/ vł malo impieta
tis offendimus.Dicunt eñ/ꝙ antequā opera
aliqua/ſeu bona/ſeu mala duoꝝ necdū na/
ſcentiū deus vnū dilexerit/⁊ alterū odio ha
buerit.Sed reſpondemus/ꝑſcientia dei fa/
ctum eſſe/ qua nouit etiam de nondū natis
qualis quiſqꝫ futurus ſit. Sed ne quis di/
cat:Opera ergo elegit de⁹ in eo quē dilexit:
quāuis nondum erant/ꝙ ea futura pręſciebat.
Qꝫ ſi opera elegit : quomodo dicit apoſto/
lus/non ex operibus factā electionē?Pro/
pterea ergo intelligendū eſt/opera bona ꝑ
dilectionem fieri:dilectionē autē eſſe in no/
bis per donū ſpiritusſancti : ſicut idē apl̄us
Roma.5.a. dicit: Charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ no
ſtris/per ſpiritūſanctū qui datus eſt nobis.
Non ergo quiſqꝫ gloriari debet ex operib⁹
tanquā ſuis quę per donū dei habet / cū ipſa
dilectio in eo bonū operaꝛ.Quid ergo ele/
git deus opera quę ipſe largitur : cum dat
ſpiritūſanctū/vt per charitatē bona opere/
mur?Sed tñ elegit fidem.Quapropter niſi
quis credat ⁊ in accipienda voluntate per/
maneat / non accipit donū dei: id eſt ſpiri/
1. Retract. tumſanctū per quē infuſa charitate bonū
ca.23.c. poſſit operari. Non ergo elegit deus opera

cuiuſqꝫ in†pręſciētia/ꝗ ipſe daturus eſt/ſed Al.†pręſentia
fidē elegit in † ꝑſciētia vt quē ſibi crediturū Al.†pręſentia
eſſe ꝑſciuit/ipſum elegerit cui ſpiritūſanctū
daret:vt bona operando etiam vitā ęternā
cõſequereꝛ. Dicit eñ idem apoſtolus: Idē 1.Cor.12.a.
deus qui operaꝛ oīa/et in omnibus.Nuſqꝫ 1.Retract.
autē dictū eſt:Deus credit omnia in omni/ ca.23.d.
bus.Quod ergo credim⁹/ noſtrū eſt : quod 2.ſen.diſ.28.
autem bonū operamur/illius ē qui creden/ ca.i expoſitiōe
tibus dat ſpiritūſanctū. Hoc autem exem/
plum quibuſdam iudęis obiectum eſt:quia
chriſto crediderant/ ⁊ de operibus ante gra
tiam gloriabanꝛ: ⁊ dicebant ſe euāgelij gra
tiam per ſua bona opera ꝑcedētia meruiſſe:
cum bona opera in nullo eſſe poſſint / niſi ꝗ
accęperit gratiā: Eſt aūt gratia /vt vocatio
peccatoris prorogetur : cū eius merita nul/
la/ niſi ad damnationem pręceſſerint. Qꝫ ſi
vocatus vocantem ſecutus fuerit:quod eſt
iam in libero arbitrio:merebitur et ſpiritū/
ſanctū per quē bona poſſit operari:in quo
permanēs / quod nihilominus eſt in libero
arbitrio merebitur etiam vitam ęternam:
quę nulla poſſit labe corrumpi. Quod au 61
tem ait:Miſerebor cui miſertus ero:⁊ miſe
ricordiā pręſtabo cui miſericordiam ꝑſtabo:
Hinc oſtendiꝛ nō eſſe iniquitatē apud deū:
qđ poſſunt dicere quidā cū audiunt antequā
naſcerenꝛ: Jacob dilexi/eſau autē odio ha/ Malach.1.a.
bui. Miſerebor inquit cui miſertus ero. Pri/
mo enim miſertus eſt noſtri deus cum pec/
catores eſſemus vt vocaret.Cui ergo miſer
tus ero inquit vt eū vocem /miſerebor ad/
huc eius cū crediderit.Quomodo autē ad/
huc/niſi vt det credenti ⁊ petenti ſpiritūſan
ctum?Quo dato miſericordiam ꝑſtabit cui
miſericors fuit: id eſt vt faciat eū miſericor/
dem quo bona poſſit per dilectionē opera/
ri. Nemo ergo ſibi audeat tribuere ꝙ miſe/
ricorditer operaꝛ:quia deus illi per ſpiritū/
ſanctū dedit dilectionē/ſine qua nemo po/
teſt eſſe miſericors. Nō ergo elegit deus be 1.Retract.
ne operantes/ſed credentes potius/vt ipſe ca.23.e.
illum faciat bene operari per ſpiritūſanctū/
per quē charitas dei diffundiꝛ in cordibus
noſtris/vt nos miſericordes efficiat. Qđ 62
autē ait:Igitur nō volentis/neqꝫ currentis
ſed miſerentis eſt dei: Non tollit liberū ar/
bitriū/ ſed nō ſufficere dicit velle noſtrum:
niſi adiuuet de⁹/ miſericordes nos efficien/
dō ad bene operandū per donū ſpiritusſan
cti.Ad hoc referens qđ ſuperius dixit:Mi/
ſerebor cui miſertus ero/⁊ miſericordiā pre/
ſtabo/cui miſericors fuero.Quia neqꝫ velle 1.Retract.
poſſumus niſi vocemur: ⁊ cū poſt vocatio/ ca.23.f.

nem voluerimus/ non ſufficit volūtas no/
ſtra et curſus noſter/niſi deꝰ ⁊ vires curren/
tibus pr̨ebeat:⁊ perducat quo vocat. Ma/
nifeſtum eſt ergo nō volentis neq̧ curren/
tis/ ſed miſerentis eſſe dei ꝙ bn̄ operamur:
q̄q̄ ibi ſit etiā volūtas noſtra q̄ ſola nihil
poſſet. Unde ſequitur etiam de pharaonis
ſupplicio teſtimoniuꝫ: cum ait ſcriptura de
Exo.9.d. pharaone: Quia ad hoc te excitaui/ vt oſtē/
dam in te potentiam meam/ et vt annunci/
etur nomen meum in vniuerſa terra. Sicut
Exo.10.a. eñ legimꝰ in exodo: Obduratū eſt cor pha/
raonis vt tam euidentibus ſignis non mo/
ueretur. Q ergo tunc pharao nō obtempe/
rabat pr̨ecptis dei/iam de ſupplicio venie/
bat. Non autē quiſq̄ poteſt dicere obdura/
tionem illaꝫ cordis immerito accidiſſe pha/
raoni/ ſed iudicio dei retribuentis incredu/
litati eius debitam pęnam. Nō ergo hoc il/
li imputat̃ ꝙ tunc non obtemperarit: quan
doquidē obdurato corde obtemperare nō
poterat: ſed quia dignuꝫ ſe pr̨ebuit/ cui cor
1.Retract. ca.23.g. obduraretur ꝑori infidelitate. Sicut enim
in his quos elegit deus: nō opera/ſed fides
inchoat meritū / vt per munus dei bn̄ ope/
rentur: ſic et i his quos damnat infidelitas
et impietas inchoat pęnę meritum / vt per
ipſam pęnam etiam male operent̃: ſicut et
Roma.1.d. ſuperius idem dicit aplūs: Ut quoniā non
probauerūt deum in noticia habere/ tradi/
dit illos deus in reprobum ſenſum/ vt faci/
ant quę non conueniunt. Quapropter ita
Roma.9.d. concludit aplūs: Ergo cui vult miſeretur: ⁊
1.Retract. ca.23.b. quē vult obdurat: Cui eñ miſeret̃/facit eū
bonum operari: ⁊ quem obdurat/relinquit
eum vt mala operet̃. Sed et illa miſericor/
dia pr̨ecedenti merito fidei tribuitur: et iſta
obduratio pr̨ecedētiū impietati: vt et bona
per donū dei operemur: et mala per ſuppli/
cium: Nō aufertur liberū voluntatis arbi/
triū/ ſiue ad credendum deo vt cōſequatur
nos miſcdia / ſiue ad impietatem vt conſe/
quatur ſuppliciū. Qua cōcluſione illata/in/
fert quęſtionem tanq̄ a contradicente. Ait
Roma.9.d. eñ: Dicis itaq̧ mihi: Quid adhuc quęrit̃?
Nā voluntati eiꝰ qs reſiſtit? Cui ſane quę/
ſtioni intelligamꝰ ſpiritalibꝰ viris/etiā non
ſcdm terrenū hoiem viuentibꝰ patere poſſe/
prima merita fidei ⁊ impietatis / quō deus
pr̨eſcientia eligat credituros/et damnet in/
credulos. Non illos ex operibꝰ eligens/ nec
iſtos ex operibꝰ damnās/ ſ illorū fidei pr̨e/
ſtans vt bene operent̃. Qui qm̄ intellectus
vt dixi/ſpiritalibꝰ patet: a carnali autē pru/
dentia/ longe remotus eſt: ſic fefellit inqui/
rentem/ vt intelligat ſe deponere prius ho/
minem luti / vt iſta per ſpirituꝫ inueſtigare
mereamur. Itaq̧ inq̄t: Tu quis es qui re/
ſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum
ei qui ſe finxit/quare ſic me feciſti? An non
habet poteſtatē figulus luti/ex eadem con/
ſperſiōe vas facere/ aliud quidē in honore/
aliud in cōtumelia? Q̄diu figmentū es in/
quit/et ad maſſam luti ꝑtines/ nōdum per/
ductus ad ſpiritalia / vt ſis ſpiritalis: oīa 1.Cor.2.d.
iudicās/ et a nemine iudicaris/cohibeas te
oportet ab huiuſmodi inquiſitione/ et non
reſpondeas deo. Cuius cōſiliū quiſq̧ ſcire
cupiens/oportet vt prius in eius amicitiaꝫ
recipiatur. Qd̄ contingere niſi ſpiritalibus
nō poteſt/iam portantibꝰ imaginē cęleſtis
hominis. Iam eñ nō vos dicā ſeruos / ſed Joh.15.b.
amicoſ: Oīa eñ quę audiui a patre meo/
nota vobis feci. Q̄diu itaq̧ vas figuli es/
cōterendū eſt hoc ipſū in te prius virga illa
ferrea de q̄ dictū eſt: Reges eos ī virga fer/ Ps.2.
rea: tāq̄ vas figuli ꝯfringes eos: ⁊ corrupto
exteriore hoie/ interiore innouato poſſis in Eph.3.d.
charitate radicatus et fundatus cōprehen/
dere latitudinē/lōgitudinē/altitudinē/pro/
fundū: cognoſcere etiā ſupereminentiā ſci/
entię charitatis chriſti. Nūc itaq̧ cū ex ea/
dem conſperſione deus alia vaſa in hono/
re fecit/alia in contumelia: nō eſt tuū diſcu/
tere/ ſi ſcdm eandē ꝯſperſionē adhuc viuis:
id ē terreno ſenſu carnaliter ſapis. Quod 63
autem ait: Attulit in multa patientia vaſa
irę quę perfecta ſunt in perditionē: Hinc ſa/
tis ſignificauit obdurationeꝫ illam cordis/
quę in pharaonē facta eſt/ex merito venīſ/
ſe occulte ſuperiori impietati: quā tamē pa
tienter ſuſtinuit deꝰ: donec ad illō tempus
perduceret̃ / quo opportune in eū vindicta
ꝓcederet ad correctionē eorū quos ab erro
re inſtituerat liberare: et ad cultum ſuū pie/
tate vocando perducere precibus eoruꝫ/ et
gemitibus opem pr̨ebens. Quod autem 64
ait: Quos et vocauit nos: nō ſolum ex iu/
dęis/ſed etiā ex gentibus: Sicut et oſee di/
cit: Uocabo non plębem meā/plębem meā Oſee.2.d.
et cętera: Totius huius diſputatiōis ꝓpo/
ſitum ad hoc perducit: vt quoniā docuit mi
ſericordiaꝫ dei eſſe/ꝙ bona opera nō tamq̄
ex operibus iudęi glorient̃: qui cum euan/
gelium percępiſſent tāq̄ meritis ſuis id re/
tribuendum exiſtimantes/nolebant genti/
bus dari: a qua ſuperbia iam debent deſi/
ſtere/intelligētes: Qm̄ ſi nō ex operibꝰ/ ſed 1.Retract.
miſcdia dei vocamur vt credamꝰ: ⁊ creden/ ca.23.i.
tibus pr̨eſtat̃ vt bn̄ operemur: nō eſt genti/

bus iſta inuidenda miſericordia/ q̄ſi pręla/
65 to merito iudęorū qḋ nullū eſt. Qḋ autē
Eſaie.10.c. dicit: Eſaias autē clamat pro iſrael: Si fue/
rit numerus filiorū iſrael quaſi arena mariſ
reliquię ſalue fient: Oſtendit quēadmodū
Eph.2.c. ſit domin⁹ lapis angularis/ vtrūq; parietē
in ſe iungens. Teſtimoniū eñ oſee ꝓphetę
Oſee.2.d. dictum eſt ꝑ gentib⁹: Vocabo nō plębem
meā plębem meā/ et nō dilectam dilectam:
et eſaie teſtimoniū dictū pro iſrael: quoniā
reliquię ſalue fient/ vt ipſi deputentur in ſe/
men abrahę qui crediderunt in chriſtum: ita
concordes ambos populos facit ſm̄ domi/
ni teſtimoniū dicentis in euangelio de gen
Joh.10.c. tibus: Habeo alias oues quę nō ſūt de hoc
ouili/ quas oportet me adducere/ ⁊ erit vn⁹
66 grex ⁊ vnus paſtor. Quod autem ait: Bo
Roma.10.a. na voluntas cordis mei ⁊ deprecatio pro il
lis in ſalutē: Hinc iam incipit de ſpe iudęo/
rum loqui: ne etiā gentes ſuperbire audeāt
aduerſus iudęos. Sicut eñ iudęorū ſuper/
bia refellenda erat tanq̄ ex operibus glo/
riantium/ ſic ⁊ gentib⁹ occurrendū ne tanq̄
67 iudęis prelati ſuperbiant. Qḋ autē dicit:
Roma.10.b. Prope eſt verbum in ore tuo: hoc eſt verbū
fidei quod p̄dicamus: Quia ſi cōfitearis in
ore tuo quia dñs eſt ieſus/ et credideris in
corde tuo quia deus illum ſuſcitauit a mor
tuis/ ſaluus eris: Corde eñ credit̄ ad iuſti/
ciam/ oris autē cōfeſſio fit ad ſalutē: Totus
hic locus ad illud refertur qḋ ſuperius di/
Roma.9.f. xit: Verbū eñ cōſummans et breuians fe/
cit dñs ſuper terram. Remotis eñ innume
rabilibus ⁊ multiplicibus ſacramētis qui/
bus iudaicus populus p̄mebatur/ per miſe
ricordiam dei factū eſt vt breuitate confeſ/
68 ſionis fidei ad ſalutē perueniremꝰ. Quod
Roma.10.d. autē dicit: Scḋm moyſi teſtimonium/ ego
ad ęmulationem vos adducam in non gen
tem/ in gentem inſipientē: Quia cum eſſet
gens inſipiens/ omnis pplus idola colens/
tamen gentilitatem credendo depoſcunt.
Roma.2.d. Unde etiam illud eſt: Si igitur pręputium
iuſticias legis cuſtodiat/ nonne pręputiū ei⁹
in circumciſione deputabitur? Unde ſit hic
ſenſus: Ego in ęmulationem vos adducam
in eam gentem/ quę nūc gens facta eſt: de/
ponendo gentilitatē per fidem chriſti/ cum
69 fuiſſet gens inſipiens colendo idola. Qḋ
Roma.11.a. autē ait: Nunqd repulit de⁹ plebē ſuā? Ab/
ſit: Nā et ego iſraelita ſum ex ſemine abra/
am de tribu beniamin: Ad hoc refert̄ qḋ ſu/
Roma.9.b. perius dixit: Non poteſt autē excidere ver/
bum dei: Nō eñ omnes qui ex iſrael/ hi ſūt
iſraelitę: neq; quia ſunt ſemen abraam om/
nes filij/ ſed in iſaac vocabunt tibi ſemen:
vt de ipſo ſcilicet populo iudęorū illi depu/
tentur in ſemē/ qui domino crediderūt. De
hoc itē dicit ſuperius: Reliquię ſalue fiant. Roma.9.f.
Quod autē dicit: Ergo nunquid delique/ 70
runt vt caderent? Abſit: Sed illorū delicto Roma.11.b.
ſalus gentibus eſt. Nō ideo dicit/ quia non
ceciderunt/ ſed quia caſus ipſorū nō fuit in/
anis: quoniā ad ſalutem gentium profecit.
Non ergo ita deliquerūt vt caderent: id eſt
vt tantūmodo caderent/ quaſi ad pęnā ſuā
ſolum/ ſed vt hoc ipſum q̄ ceciderunt pro/
deſt gentibus ad ſalutē. Deinde incipit ex
hoc loco iudęorū populū cōmendare/ etiam
de ipſo caſu infidelitatis/ vt nō ſuperbiant
gentes: qui etiā caſus iudęorum tam p̄cio/
ſus extitit pro ſalute gentiū: ſed magis de/
bent cauere gentes nedum ſuperbiunt ſimi 71
liter cadant. Quod autem ait: Si eſurierit Roma.12.d.
inimicus tuus/ ciba illū: ſi ſitit/ potum da Prouer.25.c.
illi: hoc enim faciens/ carbones ignis con/
geres ſuper caput eius: Multis videri po/
teſt repugnare illi ſententię qua dominus
pręcępit: vt diligamus inimicos noſtros et Luc.6.d.
oremus pro his qui nos perſequuntur: vel
huic etiam quam idem apoſtolus ſuperius
dixit: Benedicite et nolite maledicere: Et Roma.12.c.
iterum: Nulli malum pro malo reddentes.
Quomodo eñ quiſq; diligit eum cui pro/
pterea cibum et potum dat/ vt carbones
ignis congerat ſuper caput eius: ſi carbo/
nes ignis hoc loco aliquem grauem pęnā
ſignificant? Quapropter intelligendum eſt
ad hoc dictum eſſe: vt eum qui nos lęſerit
prouocemus ad pęnitentiam facti ſui/ cum
ei nos bene faciamus. Iſti enim carbones
ignis ad exuſtionem/ id eſt contribulationē
ſpiritus valent: qui eſt quaſi caput animę
in qua exuritur omnis malicia/ cum homo
in melius per pęnitentiam computatur: vt
ſunt illi carbones de quibus dicitur in pſal
mis: Quid detur tibi: et quid apponatur ti Pſ.119.
bi ad linguam doloſam? Sagittę potentis
acute cum carbonibus deſolatorijs. Qḋ 72
autē ait: Omnis anima poteſtatibus ſub/ Roma.13.a.
limioribus ſubdita ſit: Non eſt enim pote/
ſtas niſi a deo: Rectiſſime admonet ne q̄s
ex eo q̄ a dño ſuo in libertatē vocatus eſt/
factus chriſtian⁹/ extollatur in ſuperbia: et
non arbitret̄ in huius vitę itinere ſeruandū
eſſe ordinē ſuum/ vt poteſtatibus ſublimio/
ribus q̄bus ꝓ tempore rerū temporaliū gu
bernatio tradita eſt/ exiſtimet nō ſe eſſe ſub/
dendū: Cum eñ cōſtemus ex anima et cor/
pore/ q̄diu in hac vita tēporali ſumus/ etiā

rebus temporalibus ad ſubſidium degen/
dę huiꝰ vitę vtamur: oportet nos ex ea par/
te quę ad hanc vitaʒ pertinet ſubditos eſſe
poteſtatibus/id eſt hominibus res huma/
nas cum aliquo honore adminiſtrantibus.
Ex illa vero parte qua credimꝰ deo ⁊ in re/
gnum eius vocamur: non nos oportet eſſe
ſubditos cuiq̄ꝫ homini: idipſum in nobis
euertere cupientes qđ deus ad vitam ęter/
nam donare dignatus eſt. Si quis ergo pu
tat q̄m chriſtianus eſt/non ſibi eſſe vectigal
reddendū/aut tributū/aut nō eſſe exhiben/
dum honorē debitū eis qui hęc curant po/
teſtatibꝰ/ in magno errore labitur. Sed mo
dus iſte ſeruandus eſt quē deus ipſe pręſcri
Matth. 22. c. bit/vt reddamus cęſari quę cęſaris ſunt: et
deo quę dei ſunt. Q̄q̄ꝫ eñ ad illud regnum
vocemur vbi nulla erit poteſtas huiuſmo/
di/in hoc tamen itinere dum agimus donec
perueniamus ad illud ſęculū vbi fit euacua
tio omnis principatus ⁊ poteſtatis/condi/
tionē noſtrā pro ipſo rerū humanarū ordi/
ne toleremus/nihil ſimulate facientes/et in
eo ipſo non tam hominibus q̄ꝫ deo qui hęc
73 iubet obtemperantes. Quod autem ait:
Roma. 13. b. Vis nō timere poteſtatē/bonū fac ⁊ habe/
bis laudem ex ea. Poteſt mouere aliquos
cū cogitauerint ab iſtis poteſtatibus perſe
cutionē ſe paſſos fuiſſe: Chriſtiani ergo nō
faciebant bonū: nō ſolum non ſunt laudati
ab iſtis poteſtatibus/ ſed ⁊ pęnis affecti et
necati ſunt. Conſideranda ergo ſunt verba
apoſtoli. Non eñ ait: Bonū fac ⁊ laudabit
te poteſtas/ſed ait: Bonū fac ⁊ habebis lau
dem ex illa/vel cum eam in obſequiū dei lu
cratus fueris/vel cū eius perſecutione coro
nam merueris. Hoc etiā in conſequentibus
intelligit cū dicit: Dei eñ miniſter eſt/tibi
74 in bonū etiam ſi ſibi in malū. Quod autē
ait: Ideoq̄ꝫ neceſſitate ſubditi eſtote: Ad h̄
valet vt intelligamꝰ/quia neceſſe eſt ꝓpter
hanc vitaʒ ſubditos nos eſſe oportere: non
reſiſtentes ſi quid illi auferre voluerint in
quo ſibi poteſtas data eſt de temporalibus
rebus: Quę quoniam tranſeunt: ideo ⁊ iſta
ſubiectio non in bonis quaſi permanſuris/
ſed in neceſſarijs huic tempori cōſtituenda
eſt. Tamen quoniaʒ dixit: Neceſſitate ſub/
diti eſtote/ne quis nō integro animo ⁊ pu/
ra dilectione ſubditus fieret huiuſmodi po
teſtatibus: addidit dicēs: Non ſolū ꝓpter
iram/ſed etiam ꝓpter conſcientiā: id eſt nō
ſolū ad iram euadendā/qđ poteſt etiā ſimu
late fieri/ſed vt in tua conſcientia certus ſis
illius dilectione te facere cui ſubditus fuer.

iuſſu dn̄i tui: qui omnes vult ſaluos fieri: et 1. timoth. 2. b.
in agnitionē veritatis venire. Et hoc eñ cū
diceret apoſtolus de ipſis poteſtatibꝰ aie/
bat. Hoc eſt qđ ſeruis alio loco ſuadet: Nō Eph. 6. a.
ad oculū ſeruientes quaſi hominibꝰ placen
tes: vt idipſum ꝙ ſubduntur dominis ſuis
nō eos oderint/aut fallacijs promereri deſi
derent. Quod autē dicit: Qui eñ diligit 75
proximū/legem impleuit: Oſtēdit conſum/ Roma. 13. c.
mationeʒ legis in dilectione poſitam: id eſt
in charitate. Unde ⁊ dn̄s in illis duobus
ꝓceptis totam legem pendere dicit/⁊ omnes Matth. 22. d.
ꝓphetas: id eſt in dilectione dei ⁊ proximi.
Unde ⁊ ipſe qui legem venit implere/dile/
ctionē donauit per ſpiritūſanctuʒ: vt quod
antea timore implere nō poterat/charitas
poſtmodū impleret. Inde eſt ⁊ illud eiuſdē
apoſtoli: Plenitudo autē leg. charitas. Et Roma. 13. c.
illud: Finis autē pcępti eſt/charitas de cor/ 1. timoth. 1. b.
de puro/⁊ cōſcientia bona/⁊ fide non ficta.
Quod auteʒ ait: Et hoc ſcientes tempus 76
quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: Il Roma. 13. d.
luc expectat qđ dictū eſt: Ecce nūc tempus 2. Cor. 6. a.
accęptabile/ecce nūc dies ſalut. Tempus
eñ euangelij ſignificat/⁊ illa opportunitas
ſaluos faciendi credentes in deuʒ. Quod 77
autē ait: Carnis prouidentiā ne feceritis in
cōcupiſcentijs: Oſtendit non eſſe culpā car
nis prouidentiā/quando ea prouident quę
ad neceſſitatē ſalutis corporalis valent. Si
autē ad ſuperfluas delectationes atq̄ꝫ luxu
riam/vt quiſq̄ꝫ in his gaudeat quę carne ca
pit/recte reprehenditur: quia prouidentiaʒ
carnis in cōcupiſcentijs facit. Quoniā qui Gal. 6. b.
ſeminat in carne ſua/de carne metet corru/
ptionem/id eſt delectationibus carnalibus
gaudet. Quod autē dicit: Infirmū auteʒ 78
in fide recipite/nō in dijudicationibꝰ cogita Roma. 14. a.
tionum: Hoc dicit/vt eū qui infirmus in fi/
de eſt recipiamus/et noſtra in firmitate in/
firmitatē eius ſuſtineamus: neq̄ꝫ dijudice/
mus cogitationes eiꝰ: id eſt quaſi ferre au/
deamus ſententiā de alieno corde quod nō
videmus. Id ꝯſequit ⁊ dicit: Et alius qui/
dem credit mādu care omnia: Qui autē in/
firmus eſt olus manducet: Quia illo tēpo/
re multi iam infirmi in fide/et ſcientes ſm
ſententiā domini/ꝙ nō macularent ea quę Matth. 15. b.
in os intrant/ſed quę exeunt/indifferenter
ſumebant cibos ſalua cōſcientia: Quidam
vero infirmiores abſtinebant a carnibus ⁊
a vino: ne vel neſcientes inciderent in ea q̄
idolis ſacrificantur. Omnis eñ tūc immo/
laticia caro in macello venundabat/et de
ꝓmitijs vini libabāt gētes ſimulacris ſuis:

et q̄dã ĩ ipſis torcularib⁹ ſacrificia faciebãt.
Jubet ergo apoſtolus ⁊ his qui ſalua con/
ſcientia talib⁹ alimentis vtebant̃/non ſper/
nere infirmitatẽ illoꝝ qui ſe a talibus cibis
et potu abſtinebãt: Et illis infirmis: ne eos
qui carnalibus veſcebant̃ ⁊ vinũ bibebant
tanꝙ pollui iudicarẽt. Ad hoc valet quod
ꝯſequenter dicit: Qui manducat/ nõ man/
ducantẽ nõ ſpernat: ⁊ q̄ nõ manducat/man
ducantẽ non iudicet. Firmi eñ infirmiores
cõtumaciter cõtemnebant/⁊ infirmi firmos
79 temere iudicabant. Quod autẽ dicit: Tu
ꝗs es qui iudicas alienũ ſeruũ? Ad hoc di/
cit/ vt his reb⁹ que poſſunt/ ⁊ bono animo
fieri et malo /iudiciũ deo dimittamus: nec
audeamus de alterius corde quod nõ vide
mus ferre ſentẽtiã: In his vero rebus que
ita cõpꝛehendunt̃/vt eas bono ⁊ caſto ani/
mo nõ poſſe fieri manifeſtũ ſit/nõ pꝛobatur
ſi iudicem⁹. Itaqꝫ hoc qđ de cibis dicit/ qꝛ
ignoratur quo animo fiat: nõ vult nos eſſe
1.Cor.5.a. iudices/ſed deũ. De illo aũt nefario ſtupꝛo/
vbi vxorẽ patris ſui quidã habuerit/ p̄cepit
debere iudicari. Non eñ poterat ille dicere
bono animo ſe tam immane flagitiũ com/
miſiſſe. Ergo q̄cũqꝫ facta ita manifeſtãtur/
vt non poſſit dicere: bono animo feci: iudi/
canda ſũt a nobis: quecunqꝫ autẽ ita fiunt
vt quo animo fiant incertũ ſit: non ſunt iu/
dicanda/ſed ſeruanda iudicio dei: ſicut ſcri/
ptum eſt: Que occulta ſunt/deo: q̄ aũt pa/
80 lam ſunt/vobis et filijs veſtris. Qđ autẽ
Roma.14.a. ait: Alius quidẽ iudicat alternos dies: alt⁹
autẽ iudicat omnẽ diẽ. Sequeſtrata iã me/
liore cõſideratione: nõ de duobus homini/
bus mihi videtur dictũ/ſed de homine ⁊ de
deo. Qui eñ alternos dies iudicat/hõ eſt:
põt eñ hodie aliud/cras aliud iudicare: id ẽ
vt quecũqꝫ hodie malũ cõuictũ cõfeſſumqꝫ
damnauerit/ cras bonum inueniat depra/
uatum. Qui aũt iudicat omnẽ diem/ deus
eſt: qꝛ nouit qualis quiſqꝫ ſit. Vnuſquiſqꝫ
in ſuo intellectu abundet inq̄t: id eſt quan/
tum humano intellectui/vł vnicuiqꝫ homi/
ni cõceſſum eſt/ tãtũ audeat iudicare. Qui
ſapit inquit diem dño ſapit: id eſt quia hoc
ipſum ad p̄ſentẽ diem bene iudicat/dño ſa/
pit. Hoc eſt autẽ bene iudicare ad diẽ/vt no
ueris nõ eſſe de correctione eius deſperan/
81 dum in futurũ/de cuius culpa manifeſta in
Roma.14.d. p̄ſentia iudicaueris. Quod autẽ ait: Bea/
tus qui iudicat ſemetipſum in quo pꝛobat:
ad id potiſſimũ referendum eſt qđ ſuperius
dixit: Non ergo blaſphemet̃ bonũ nomen.
Hoc eſt etiaꝫ quod nunc ait ante iſtam ſen/
tentiã: Tu fidem quã habes penes temet/
ipſum/habe coram deo: Vt quomodo bo/
na eſt hec fides/qua credimus omnia mun/ Titum.1.d.
da mundis/ ⁊ in ea fide nos pꝛobamus: he/
ne vtamur ipſo bono noſtro/ ne forte cum
offendiculũ infirmoꝝ fratrũ eo bono abuſi
fuerimus/peccemus in fratres: et in eo ipſo
bono nos iudicemus cũ ſcandalizamus in/
firmos/in quo bono nos pꝛobamus cũ ipſa 82
fides nobis placet. Qđ autem ait: Chriſtũ Roma.15.b.
miniſtrum fuiſſe circũciſiõis ꝓpter verita/
tem dei ad cõfirmandas pꝛomiſſiones pa/
trum: gentes ſuper miſericordiã glorificare
deũ: Ad hoc dicit/ vt intelligant deum gen/
tes/ dñm chꝛiſtum ad iudeos eſſe miſſum: ⁊
non ſuperbiant. Iudeis eñ repellentib⁹ qđ
ad ipſos miſſum eſt/factum eſt vt gentibus
euangeliũ p̄dicaretur: quod ⁊ in actib⁹ apo/
ſtolorum manifeſte ſcribitur/ cum dicunt
apoſtoli iudeis: Vobis pmũ opoꝛtuit pre/ Act.13.g.
dicari verbum: ſed quoniã indignos vos
iudicaſtis/ecce cõuertimus nos ad gentes.
Scđm ipſa etiã domini teſtimonia cum di
cit: Non ſum miſſus niſi ad oues perditas Matth.15.c.
domus iſrael. Et iterũ: Non eſt bonum pa/
nem filioꝝ mittere canibus. Qđ gentes ſi
bene cõſiderent/ intelligant iſta fide q̄ iam
credunt/omnia munda mundis: non ſe de/
bere inſultare his ſi qui forte infirmi ex cir/
cumciſiõe fuerint/ qui ꝓpter cõmunicatio/
nem idoloꝝ nullas omnino audeãt carnes 83
attingere. Quod autẽ dicit: Vt miniſter Roma.15.d.
ſim chꝛiſti ieſu in gentib⁹/conſecrans euan/
gelium dei/ vt fiat oblatio gentiũ accepta/
bilis ſanctificata in ſpirituſancto. Hoc intel
ligitur/ vt offerãtur gentes deo tanꝙ acce/
ptabile ſacrificiũ: cum in chꝛiſto credentes
per euangeliũ ſanctificant̃: ſicut ⁊ ſuperius
dicit: Obſecro itaqꝫ vos fratres per miſeri/ Roma.12.a.
cordiam dei.

Sancti auguſtini hipponenſis epi/liber
expoſitionis quarundã ꝓpoſitionũ ex epi/
ſtola pauli ad romanos/ explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponẽſis epiſcopi/ in librũ expoſitionis ep̄le pauli ad galathas/ex libro retractationũ/Argumentum.

Eſt hunc librũ expoſui eiuſdez apli A
p epiſtolã ad galathas: nõ carptim.i. 1.Retract.ca.24.
aliqua p̄termittens/ſed continuan/
ter ⁊ totũ. Hanc autẽ expoſitionẽ vno volu
mine cõpꝛehẽdi. In quo illud qđ dictũ eſt: B
Priores ergo apoſtoli veraces qui non ab 1.1. expo.eple
hominib⁹/ ſed a deo ꝑ hominez miſſi ſunt: ꝑ ad gal.ca.1.a.

ieſū chriſtū / ſcilicet adhuc mortale. Verax
etiaȝ nouiſſim⁹ apl's/q̄ p ieſū chriſtū totū iā
deū poſt reſurrectionē ei⁹ miſſus eſt: Propt
imortalitatē dictū eſt/totū iā deū/quā poſt
reſurrectionē habere cepit: non ppt diuini/
tatē ſemper imortalē / a q̄ nūq̄ receſſit: in q̄
totus de⁹ erat/ et tn̄ moriturus adhuc erat.
Hunc autē ſenſum ſequentia manifeſtant.
Ai.expo. epſe ad gal.1.a. Adiunxi eñ dicēs: Priores ſunt ceteri apo
ſtoli p ieſum chriſtū adhuc ex parte hoīem/
id eſt mortalē: Nouiſſim⁹ eſt paulus apl's p
chriſtū iā totū deū: id eſt ex omni pte imor/
Gal.1.a. talē. Hoc eñ dixi exponēs qd̄ ait apl's: Nō
ab hominib⁹ neq̄ p hominē/ſed p ieſū chri/
ſtum ⁊ deū patrē: q̄ſi iā ieſus chriſtus nō ſit
hō. Sequit̄ eñ: Qui ſuſcitauit eum a mor/
tuis/vt hinc appareret cur dixerit: neq̄ p ho
minē. Proinde ppt imortalitatē iā nūc nō
hō chriſtus deus: propter ſubſtantiā vero
naturę humanę/ in qua aſcēdit in celū/ etiā
1.timoth.1.b. mediator dei et hominū hō chriſtus ieſus:
Act.1.b. qm̄ ſic veniet quō eū viderūt q̄ viderūt eun
C tem in celū. Itē qd̄ dixi: Gratia dei eſt qua
Ai. expo. epſe ad gal.1.a. nobis donant̄ pctā / vt reconciliemur deo:
pax autē qua reconciliamur deo: ſic accipi/
endū eſt vt tamē ſciamus etiā vtrūq̄ ad ge
neralem dei gratiā ptinere: quō in populo
dei aliud ſpecialiter iſrael/aliud iudas: ⁊ tn̄
vtrūq̄ generaliter iſrael. Itez cū exponerē:
D Quid ḡ lex trāſgreſſionis gratia poſita eſt:
Ai. expo. epſe ad gal.3.c. ita diſtinguendum putaui/vt interrogatio
eſſet: Quid ergo? Ac deinde reſponſio: Lex
trāſgreſſiōis gr̄a poſita eſt. Qd̄ quidem nō
abhorret a vero / ſed melior mihi videt̄ iſta
diſtinctio vt interrogatio ſit: Quid ḡ lex?
⁊ inferat̄ reſponſio: Tranſgreſſionis gratia
E poſita ē. Qd̄ aūt dixi: Ordinatiſſime itaq̄
Ai. expo. epſe ad gal.5.d. ſubiungit: Q̄ ſi ſpiritu ducimini nō adhuc
eſtis ſub lege: vt intelligam⁹ eos eſſe ſub le/
ge/quoꝝ ſpūs ita concupiſcit aduerſus car
nem: vt nō ea q̄ volūt faciāt. i. nō ſe teneāt
inuictos in charitate iuſticię/ſꝫ a cōcupiſcē/
te aduerſum ſe carne vincantur. Hoc ex illo
ſenſu eſt/quo ſentiebā id qd̄ dictū eſt: Caro
cōcupiſcit aduerſus ſpm̄/ et ſpūs aduerſus
carnē: Hęc eñ ſibi inuicē aduerſant̄/vt non
ea q̄ vultis faciatis/ad eos ptinere qui ſub
lege ſunt/nōdū ſub gr̄a: Adhuc eñ nōdum
intellexerā hęc v̄ba ⁊ illis q̄ ſub gratia ſunt
nō ſub lege/ ppterea cōuenire: q2 ⁊ ipſi con/
cupiſcentias carnis cōtra quas ſpiritu con/
cupiſcunt/q̄uis eis nō cōſentiāt/nollent tn̄
eas habere ſi poſſent. Et ideo nō q̄cunq̄ vo
lunt faciūt: quia volunt eis carere nec poſ/
ſunt. Tunc eñ eas nō habebūt/quādo nec
corruptibilem carnem.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini
hipponenſis epi / expoſitiōis epi/
ſtole pauli ad galathas/liber inci/
pit: Prefatio.

Auſa propter

A

quā ſcribit apoſtolus ad ga/
C lathas hęc eſt/vt intelligant
gratiā dei id ſecum agere vt
ſub lege iam nō ſint. Cū eñ
p̄dicata eis eēt euāgelij gra/
tia/nō defuerūt quidā ex circumciſione/q̄/
uis chriſtiani nomine. Nondū tamē tenen/
tes ipſum gratię beneficiū: et adhuc volen/
tes eſſe ſub oneribus legis quę domin⁹ de⁹
impoſuerat: nō iuſticię ſeruiētib⁹/ſed pecca
to: iuſtā ſcȝ legem iniuſtis hominib⁹ dando
ad demōſtranda peccata eorū/ nō auferen/
da: Non enim auferet peccata niſi gratia fi Gal.5.b.
dei quę per dilectionē operat̄. Sub hac er/
go gratia iam galathas cōſtitutos/illi vo/
lebant ꝯſtituere ſub oneribus legis: aſſeue
rantes nihil eis pdeſſe euangeliū niſi circū/
ciderent̄: ⁊ ceteras carnales iudaici rit⁹ ob/
ſeruationes ſubirēt. Et idō paulū apl'm ſu/
ſpectū habere ceperāt/a quo illis euāgeliū
p̄dicatū erat/tanq̄ nō tenentem diſciplinā
ceterorum apoſtoloꝝ qui gentes cogebant
iudaiçare. Ceſſerat eñ talium hominū ſcan
dalis aplus petrus et in ſimulationem du/
ctus erat: tanq̄ ⁊ ipſe hoc ſentiret nihil pro/
deſſe gentibus euāgeliū/niſi onera leg' im/
plerent: A q̄ ſimulatiōe idē apl's paulus eū
reuocat ſicut in hac ipſa epiſtola docet. Ta/ B
lis q̄dē q̄ſtio eſt ⁊ in epiſtola ad romanos:
Verūtn̄ videt̄ aliq̄d intereſſe: q2 ibi conten/
tionē ipſā dirimit/litēq̄ cōponit/q̄ int̄ eos
q̄ ex iudęis ⁊ eos q̄ ex gentib⁹ crediderāt or/
ta erat: Cum illi tanq̄ ex meritis operum
legis ſibi redditū euāgelij premiū arbitra/
rent̄: qd̄ premiū incircūciſis tanq̄ in meri/
tis nolebant dari: Illi ꝯtra iudęis ſe preferr/
re geſtirent tanq̄ interfectorib⁹ dn̄i. In hac
vero epiſtola ad eos ſcribit/ qui iam cōmo/
niti erant auctoritate illorum qui ex iudęis
erant/et ad obſeruationes legis cogebant:
ceperant eñ eis credere: tanq̄ paulus apo/
ſtolus non vera predicaſſet q2 eos circūcidi
noluiſſet. Et ideo ſic cepit: Miror q2 ſic tam Gal.1.a.
cito transferimini ab eo qui vos vocauit in
gloriā chriſti in aliud euangeliū. Hoc ergo
exordio cauſę q̄ſtionē breuiter inſinuauit:
q̄q̄ et ipſam ſalutationem cū dicit ſe apo/
ſtolum/nō ab hominibus neq̄ per hominē
qd̄ in nulla alia epiſtola dixiſſe inuenit̄ / ſa/
tis oſtendit/⁊ illos qui talia pſuadebāt nō

eſſe a deo/ ꝗ ab hominib⁹/et ceteris apoſto/
lis/ quantũ ad auctoritatẽ teſtimonij euan
gelici pertinet imparem ſe haberi nõ opor/
tere: quãdoquidẽ nõ ab hoibus neqꝫ ꝑ ho/
minẽ/ ſed per ieſum chriſtũ ⁊ deũ patrem ſe
apoſtolũ nouerit. Singula igit̃ ab ipſo epi/
ſtole veſtibulo ꝑmittente dño ⁊ adiuuante
ſtudiũ noſtrũ ſic conſideranda ⁊ tractanda
ſuſcepimus.

Expoſitio capituli primi:

A Paulus apoſtolus nõ ab hominibuſ
neqꝫ per hominẽ/ſed per ieſum chri/
ſtum ⁊ deũ patrẽ qui ſuſcitauit illũ
a mortuis/⁊ qui mecũ ſunt omnes fratres
eccleſijs galathię. Qui ab hominib⁹ mittit̃
mendax eſt: qui per hominẽ mittitur poteſt
eſſe verax: quia ⁊ deus verax poteſt per ho/
minẽ mittere. Qui ergo neqꝫ ab hominib⁹/
neqꝫ per hominẽ/ſed per deũ mittit̃ ab illo
verax eſt: qui etiã per hominẽ miſſos vera/
1.Retract. ca.24.b. ces facit. Priores ergo apoſtoli veraces q̃
nõ ab hominibus/ſed a deo per hominem
miſſi ſunt/per ieſum chriſtũ ſcꝫ adhuc mor/
talem. Verax etiã nouiſſimus apoſtolus/q̃
per ieſum chriſtũ totũ iam deũ poſt reſurre
ctionẽ eius miſſus eſt. Priores ſunt ceteri
apoſtoli per chriſtũ adhuc ex parte hominẽ
id eſt mortalẽ: Nouiſſimus eſt paulus apo/
ſtolus per chriſtũ iam totũ deũ: id eſt omni
ex parte immortalem. Sit ergo teſtimonij
eius ęqualis auctoritas: in cuius honorem
implet clarificatio dñi ſi quid habebat or/
do tẽpis min⁹. Ideo eñ cũ dixiſſet: Et deũ
patrem/addidit: Qui ſuſcitauit illũ a mor/
tuis: vt etiã ex hoc modo breuiter iam clari
ficatio miſſum ſe eẽ cõmemoraret. Gratia
vobis ⁊ pax a deo patre et dño ieſu chriſto.
1.Retract. ca.24.c. Gratia dei eſt q̃ nobis donantur peccata vt
reconciliemur deo: pax autẽ quare concilie/
mur deo. Qui dedit ſemetipſũ ꝓ peccatis
noſtris/vt eximeret noſ de ꝑſenti ſeculo ma
ligno. Seculum ꝑſens malignũ/ ꝓpter ma/
lignos homines qui in illo ſunt intelligen/
dum eſt: ſicut dicimus etiã malignã domũ
ꝓpt̃ malignos inhabitãtes in ea. Scdm
voluntatẽ dei ⁊ patris noſtri: cui eſt gloria
in ſecula ſeculoꝝ/amen. Quanto igitur ma
gis homines nõ debent arroganter ad ſeip
ſos referre ſi quid operant̃ boni: qñ et ipſe
dei fili⁹ in euangelio/ nõ gloriã ſuã ſe quę/
Ioh.6.d. rere dixit/neqꝫ voluntatẽ ſuã veniſſe facere
ſed voluntatẽ eius qui eum miſit. Quã vo
luntatẽ gloriãqꝫ patris nunc commemora/
uit apoſtolus/vt ipſe quoqꝫ dñi exemplo/a
q̃ miſſus eſt non ſe quęrere gloriã ſuã ſigni/
ficaret/ nec facere volũtatẽ ſuã in ꝑdicatio/
ne euangelij/ſicut paulopoſt dicit: Si homi
nibus placerẽ chriſti ſeruus nõ eſſem. Mi/
ror ꝙ ſic tam cito transferimini ab eo q̃ vos
vocauit in gloriã chriſti in aliud euãgeliũ/
qđ non eſt aliud. Euangeliũ eñ ſi aliud eſt
ꝑter id qđ ſiue per ſe ſiue per aliquẽ dñs de/
dit/iam nec euangeliũ recte dici poteſt. Vi/
gilanter autẽ cum dixiſſet: transferemini ab
eo qui vos vocauit in gloriã chriſti/quã vo
lebant illi euacuare q̃ſi fruſtra venerit chri/
ſtus ſi iam venerit circũciſio carnis/atqꝫ hu
iuſmodi opera legis tantũ valebant vt per
illam homines ſalui fierẽt. Niſi aliqui ſũt
cõturbãtes vos ⁊ volentes cõuertere euan
geliũ chriſti. Non quẽadmodũ iſtos cõtur/
bant/ ita etiã cõuertũt euangelium chriſti:
quia manet firmiſſimũ: ſed tamẽ cõuertere
volunt qui ab ſpiritalib⁹ ad carnalia reuo/
cant intentionẽ credentiũ: Illis eñ ad iſta
cõuerſis manet euangeliũ nõ cõuerſum. Et
ideo cum dixiſſet: cõturbantes vos: non di/
xit ⁊ cõuertẽtes/ ſed volentes inquit cõuer/
tere euangeliũ chriſti. Sed licet ſi nos aut B
angelus de cęlo vobis euãgeliçauerit/pręt/
erqꝫ qđ euãgeliçauimus vobis/anathema
ſit. Veritas ꝓpter ſeipſa diligenda eſt. non
ꝓpter hominẽ/aut ꝓpter angelũ per quem
annunciat̃. Qui eñ propter annũciatores
diligit eam/poteſt etiam mendacia diligere
ſi qua forte ipſi ſua ꝓtulerint. Sicut ꝑdi/
ximus/⁊ nũc iterũ dico: ſi quis vobis euan/
geliçauerit/ ꝑterqꝫ qđ accępiſtis anathema
ſit. Aut ꝑſens hoc ꝑdixerat: aut quia itera/
uit qđ dixit: propterea voluit dicere ſicut ꝑ/
diximus. Tamẽ ipa iteratio ſaluberrime in
tentionẽ mouet ad firmitatẽ retinendi eam
quę ſic cõmẽdat̃ fidẽ. Modo ergo homini
bus ſuadeo: an deo? Aut quęro hominib⁹
placere? Si adhuc hominib⁹ placerẽ chriſti
ſeruus nõ eſſẽ. Nemo deo ſuadet: quia ma/
nifeſta ſunt illi omnia/ſed hoibus ille bene
ſuadet: qui nõ ſe illis vult/ſed ipſam quam
ſuadet veritatẽ. Qui eñ placet hoibus nõ
ab ipſis ſuã gloriã quęrens/ſed dei vt ſalui
fiant: nõ iã hoibus/ſed deo placet: aut certe
iam cũ ⁊ deo placet/ſimul ⁊ hoib⁹/nõ vtiqꝫ
hominib⁹ placet: Aliud eſt eñ placere homi
nibus/aliud ⁊ deo ⁊ hoibus. Itẽ qui hoib⁹
ꝓpter veritatẽ placet: non eñ ipſe illis/ſed
veritas placet: placere autẽ dixit quantũ in
ſeipſo eſt/quãtũ ad ei⁹ voluntatẽ attinet: ac
ſi diceret/placere vellem. Non eñ ſi hoc eo
nõ agenti placeat alicui quaſi ꝓpter ſeipſũ
et non ꝓpter deum atqꝫ euangelium quod
annunciat/ſuperbię ipſius potius q̃ errori
eius/ cui peruerſę placet/tribuendum eſt.

Iſte itaqȝ ſenſus ē: Modo ergo hominib⁹
ſuadeo: an deo? Aut q̄a hominibus ſuadeo
quęro hominib⁹ placere ſi adhuc hominib⁹
quęrerē placere/chriſti ſeruus nō eſſem: Iu
Matth.11.d. bet eñ ille ſeruis ſuis/ vt diſcāt ab ipſo mi/
tes eſſe et humiles corde: Qđ nullo modo
poteſt/ q̄ ꝓpter ſeipſum/ id eſt ꝓpter ſuam
quaſi priuatā et ꝓpriā gloriā placere homi
2.Cor.5.b. nibus quęrit. Dicit autē ⁊ alibi: Hominib⁹
ſuademus/ deo autē manifeſtati ſumus: vt
intelligas qđ hic ait: Hominib⁹ ſuadeo/ an
deo? Nō vtiqȝ deo/ ſed hominib⁹ ſuadēdū.
1.Cor.10.g. Non ḡ moueat qđ alibi dixit: Sicut et ego
om̄ibus ꝑ omnia placeo: Addidit eñ: Nō
quęrens qđ mihi prodeſt/ ſed qđ multis/ vt
ſalui fiant. Nulli autē ꝓdeſt vt ſaluus fiat/
ſi homo ei ꝓpter ſeipſum placeat: Qui non
placet vtiliter/ niſi cū ꝓpter deuȝ placet: id
eſt vt deus placeat et glorificet̄/ cum dona
eius attendunt̄ in hoīe: aut ꝑ miniſteriū ho
minis accipiunt̄. Cū autē ſic hō placet/ non
tam hō/ ſed de⁹ placet: Vtrūqȝ ergo recte di
E ci poteſt: ⁊ ego placeo/ ⁊ nō ego placeo. Si/
eñ aſſit bonus intellector/ piuſqȝ pulſator/
patebit vtrūqȝ: et nulla inter ſe repugnan/
tia repellet intrantē. Notū eñ vobis facio
fratres euangeliū qđ euāgelizatū eſt a me:
q: non eſt ſm hominē: Neqȝ eñ ego ab ho/
mine accępi illud/ neqȝ didici: ſed ꝑ reuela/
tionem ieſu chriſti. Euāgeliū qđ ſm homi/
Pſ.115. nem eſt/ mendaciū eſt: Omnis eñ hō men/
dax: quia q̄cquid veritatis inuenit̄ in hoīe:
nō eſt ab homine/ ſed a deo per hominem.
Ideo iam qđ ſm hominē eſt/ nec euangeliū
dicendū eſt: quale illi afferebant qui in ſer/
uitutem ex libertate attrahebant eos/ quos
C de⁹ ex ſeruitute in libertatē vocabat. Au/
diſtis eñ cōuerſationē meā aliqñ in iudaiſ/
mo: q: ſupra modū ꝑſequebar eccleſiā dei:
et vaſtabā illā: et ꝓficiebā in iudaiſmo ſu/
pra mltos coętaneos meos in genere meo/
abundantius ęmulator exiſtens paternaꝝ
mearū traditionū. Si ꝑſequēdo et vaſtan/
do eccleſiā dei ꝓficiebat in iudaiſmo/ appa/
ret cōtrariū eſſe eccleſię dei: nō ꝑ illā ſpirita/
lem legē quā accęperūt iudęi/ ſed ꝑ carnalē
cōuerſationē ſeruitutis ipſorū. Et ſi ęmula/
tor/ id eſt imitator paternarū ſuarū traditi/
onum/ ꝑſequebat̄ paulus eccleſiam dei: pa
ternę ipſius traditiones cōtrarię ſunt eccle/
ſię dei. Nō autē legis illi⁹ culpa eſt: Lex eñ
ſpiritalis ē: nec carnaliter ſe cogit intelligi:
ſed illorū vitiū eſt/ qui ⁊ illa quę accęperūt/
carnaliter ſentiunt: et multa etiā ſua tradi/
Matth.15.a. derunt/ diſſoluentes: ſicut dñs dicit/ man/
datum dei ꝓpter traditiōes ſuas. Cū aūt
placuit deo/ q̄ me ſegregauit de ventre ma/
tris meę/ et vocauit ꝑ gratiā ſuam reuelare
filiū ſuum in me/ vt annunciarē eū in genti/
bus/ cōtinuo nō acquieui carni ⁊ ſanguini.
Segregat̄ quodāmodo de ventre matris
q̄ſquis a carnaliū parentū cōſuetudine cę/
ca ſeparat̄: Acquieſcit autē carni et ſangui/
ni/ q̄ſquis carnalibus ꝓpinquis et conſan/
guineis ſuis carnaliter ſuadentib⁹ aſſentit̄.
Neqȝ veni in hieroſolymā ad pręceſſores
meos apl'os/ ſed abij in arabiā: ⁊ iterum re/
uerſus ſum damaſcuȝ. Deinde poſt annos D
tres/ aſcendi hieroſolymā videre petrum: et
manſi apud illū diebus quindecim. Si cuȝ
euangelizaſſet paulus in arabia/ poſtea vi/
dit petrū: nō ideo vt ꝑ ipſum petrū diſceret
euāgeliū: nam ante eū vtiqȝ vidiſſet/ ſed vt
fraternā charitatē etiā corporali noticia cu
mularet. Aliū autē apl'orū nō vidi/ niſi ia/
cobum fratrē dñi. Iacob⁹ dñi frater/ vel ex
filijs ioſeph de alia vxore/ vel ex cognatiōe
marię matris ei⁹ debet intelligi. Quę au/
tem ſcribo vobis: ecce corā deo/ q: nō men/
tior. Qui dicit: Ecce corā deo nō mentior/
iurat vtiqȝ: Et q̄d ſanctius hac iuratione? Li.1.de ſermone dñi in monte.
ſed non eſt contra pręceptum iuratio quę a
malo eſt: nō iurantis/ ſed incredulitatis ei⁹
cui iurare cogit̄: Nā hinc intelligit̄ ita dñm
ꝓhibuiſſe a iurando/ vt quantū in ipſo eſt
quiſqȝ non iuret: qđ multi faciunt/ in ore ha
bentes iurationeȝ tanq̄ magnū aut ſuaue
aliquid. Nam vtiqȝ aplus nouerat p̄cęptū
dñi/ et iurauit tñ: Nō eñ audiēdi ſūt q̄ has
iuratiōes eſſe nō putāt: Quid eñ faciēt de
illa: Quotidie morior ꝑ gl'iam veſtram fra/ 1.Cor.15.d.
tres/ quā habeo in chriſto ieſu dño noſtro:
quā greca exemplaria manifeſtiſſimā iura/
tionē eſſe cōuincūt. Quātū ḡ in ipſo eſt/ nō
iurat apoſtolus: Nō enim appetit iuratio/
nem cupiditate/ aut dilectione iurādi: am/
plius eſt eñ q̄ȝ/ eſt/ eſt: nō/ nō: et ideo a ma/ Matth.5.f.
lo eſt: ꝟ infirmitatis aut incredulitatis eoꝝ
q̄ nō aliter mouent̄ ad fidē. Deinde veni
in partes ſyrię et cilicię. Eram aūt ignotus
facie eccleſijs iudę quę in chriſto ſunt. Ani/
maduertendū/ non in ſola hieroſolyma iu/
dęos credidiſſe: nec tā paucos fuiſſe/ vt ec/
cleſijs gentium miſcerent̄: ſed tam multos
vt ex illis eccleſię fierēt. Tantū autē audi/
entes erant: q: qui aliquādo nos perſeque/
batur/ nunc euangelizat fidē quā aliquan/
do vaſtabat/ et in me magnificabāt deum:
Hoc eſt q̄ dicebat nō ſe placere hominib⁹:
vtiqȝ per ſeipſum/ ſed vt in illo magnifica/
retur deus. Hoc eſt quod etiā dominus di/
cit: Luceāt opera veſtra coraȝ hominib⁹ vt Matth.5.b.

videãt bona facta veſtra/ ꝛ glorificẽt patrem
veſtrũ qui in cęlis eſt.

Expoſitio capituli ſecũdi:

A D
Einde poſt ãnos q̃ttuordecim iterũ
aſcendi hieroſolymã cũ barnaba/ aſ
ſumpto etiam tito: Tanq̃ teſtimo/
nijs pluribus agit/ cum etiam iſtos nomi/
nat. Aſcẽdi aũt ſcdm reuelationẽ: Ne mo/
ueret eos quare vel tunc aſcenderit quo tã/
diu nõ aſcẽderat. Quapropter ſi ex reuela/
tione aſcendit/ tũc pderat vt aſcẽderet. Et
expoſui illis euangeliũ qd pręd ico in genti
bus: ſeorſum his qui videnť. Qd ſeorſum
expoſuit euangeliũ eis qui eminebãt in ec/
cleſia/ cũ iam illud expoſuiſſet corã omibus:
non ideo factuz eſt/ ꝙ aliqua falſa dixerat:
vt ſeorſum paucioribus vera diceret/ ſꝫ ali/
qua tacuerat q̃ adhuc paruuli portare non
1.Cor.3.a. poterant. Qualibus ſe ad corinthios lac di/
cit dediſſe/ non eſcam. Falſum eñ dicere ni
hil licet. Aliquãdo aũt aliquid veritate vti
le eſt. Perfectionẽ ipſius opus erat vt ſci/
rent cęteri apoſtoli: Nõ eñ ſequebať vt ſi
fidelis eſſet/ verãq ꝛ rectã teneret fidẽ iam
etiam apoſtolus eſſe deberet. Illud autem
qd ſubiungit: Ne forte in vacuũ curro aut
cucurri: non ad illos cũ quibus ſeorſum cõ/
tulit euangeliũ/ ſed ad iſtos quibus ſcribit
quaſi per interrogationẽ dictũ intelligen/
dum eſt: vt ex eo appareret nõ eũ in vacuũ
currere aut cucurriſſe/ quia iam etiam atte/
ſtatione cęterorum nihil ab euãgelij veritate
diſſẽtire approbať. Sed neq̃ titus q̃ me/
cum erat inquit/ cum eſſet grecus/ cõpulſus
eſt circũcidi. Quãuis titus grecus eſſet/ et
nulla eũ conſuetudo aut cognatio parentũ
circũcidi cogeret ſicut timotheũ/ facile ta/
men etiã iſtũ circũcidi pmiſiſſet apls: Non
eñ tali circũciſione ſalutẽ docebat auferri:
ſed ſi in ea conſtitueretť ſpes ſalutis/ hoc eſſe
cõtra ſalutem oſtendebat. Poterat ergo vt
ſuperfluam ęquo animo tolerare ſm ſentẽ/
1.Cor.7.d. tiam quã alibi dixit. Circũciſio nihil eſt et
pręputiũ nihil eſt/ ſed obſeruatio mandato
rum dei. Propter ſub introductos aũt fal/
ſos fratres nõ eſt cõpulſus titus circũcidi:
id eſt non ei potuit extorqueri vt circũcide/
retur: quia illi qui ſubintroierunt dicit pro
ſcultare libertatẽ eorum/ vehemẽter obſer/
uabant ꝛ cupiebãt circũcidi titum: vt iã cir/
cumciſionem etiã ipſius pauli atteſtatione
ꝛ conſenſione/ tanq̃ ſaluti neceſſariam p̃di/
carẽt. Et ſic eoſ vt ait i ſeruitutẽ redigerẽt:
id ẽ ſub onera legis ſuilia reuocarẽt. Qui/
buſ ſe nec ad horã. i. nec ad tps ceſſiſſe dicit
ſubiectioni/ vt veritas euangelij pmaneret

ad gẽtes. Denotabãt aũt ſuſpectũq̃ habe/
ri/ volebant inuidi apoſtolũ paulũ ꝙ aliqñ
pſecutor eccleſiarũ fuerit: ꝛ ideo dicit: De B
his aũt qui videnť eſſe aliquid/ quales ali/
quando fuerint/ nihil mea intereſt: Quia ꝛ
qui videnť eſſe aliquid carnalibus hoibus
videnť eſſe aliquid: Nã nõ ſunt ipſi aliqd:
Et ſi eñ boni miniſtri dei ſunt: chriſtus in
illis eſt aliqd/ nõ ipſi per ſe. Nã ſi ipſi per ſe
eſſent aliquid/ ſemp fuiſſẽt aliquid quales
aliqñ fuerint. i. qꝛ ꝛ ipſi peccatores fuerũt/
nihil ſua dicit itereſſe. Quia deus hois pſo/
nã nõ accipit. i. ſine perſonaruz acceptione
oẽs ad ſalutẽ vocauit/ nõ reputãs illis de/
licta eorum: Et ideo abſẽtibus illis q̃ prio/
res facti erãt apli/ paulus a dño perfectus ẽ:
vt qñ cũ eis contulit/ nihil eſſet qd pfectio/
ni eius adderẽt: ſed potius viderent eundẽ
dñm ieſum chriſtũ/ q̃ ſine pſonarũ accepti/
one ſaluos facit/ hoc dediſſe paulo vt mini
ſtraret gẽtibus: qd etiã petro dederat/ vt mi/
niſtraret iudęis. Non ḡ inuenti ſunt in aliq̃
diſſentire ab illo: vt cũ ille ſe pfectũ euãge/
liũ accępiſſe diceret/ illi negarẽt ꝛ aliqd vel/
lent tanq̃ impfecto addere: ſꝫ econtrario ꝓ
rep̃henſoribus impfectionis approbatores
pfectionis fuerũt. Et dederũt dexteras ſo
cietatis: id ẽ cõſenſerũt in ſocietatẽ: ꝛ paru/
erunt volũtati dñi conſentientes: vt pau/
lus ꝛ barnabas irent ad gẽtes: ipſi autẽ in
circũciſionẽ/ quę p̃putio. i. gẽtibus ꝯtraria
videť. Nã etiã ſic põt intelligi qd ait econ/
trario/ vt ordo iſte ſit: Mihi eñ q̃ videnť
nihil appoſuerũt: ſꝫ ecõtrario vt nos q̃dem
in gẽtes iremus/ quę ſunt contrarię circũciſi/
oni: ipſi aũt in circũciſionẽ: conſenſerũt mi/
hi ꝛ barnabę/ hoc eſt dexteraſ ſocietatis no
bis dederũt. Neq̃ in cõtumeliã p̃ceſſorũ eius
putet q̃s ab eo dictũ: Qui videnť eẽ aliqd
q̃les aliqñ fuerint/ nihil mea intereſt. Et illi
eñ tanq̃ ſpiritales viri volebãt reſiſti car/
nalibus/ q̃ putabãt aliqd ipſos eſſe ꝛ nõ poti
us chriſtũ in eis/ multũq̃ gaudebãt cũ per/
ſuaderéť hoibus/ ꝛ ſeipſos p̃ceſſores pauli
ſicut eundẽ paulũ ex peccatoribus iuſtifica/
tos eẽ a dño/ q̃ pſonã hois nõ accipit: quia
dei gloriã q̃rebãt/ nõ ſuã: Sꝫ qꝛ carnales ꝛ
ſupbi homies ſi q̃d de vita ipſorum p̃terita dr
iraſcunť ꝛ in cõtumeliã accipiũt/ ex alo ſuo
conijciunt apoſtolos. Petrus autẽ et iaco/
bus ꝛ iohãnes honoratiores in aplis erãt:
quia ipſis tribus ſe in monte dñs oſtendit Math.16.d.
in ſignificatione regni ſui: cum ante ſex di/ c.17.a.
es dixiſſet: Sunt hic quidam de circũſtan/
tibus qui nõ guſtabunt mortẽ donec vide/
ant filium homis in regno patris ſui. Nec

ipſi erãt colũne/ſed videbant. Nouerat enĩ
paulus ſapientiã edificaſſe ſibi domũ/ ⁊ nõ
tres colũnas cõſtituiſſe/ ſ ſeptẽ: Qui nume
rus vel ad vnitatẽ eccleſiaruʒ refert: Solet
enim ꝓ vniuerſo poni: ſicut in euãgelio di/
Matth. 19. d. ctũ eſt: Accipiet in hoc ſeculo ſepties tãtũ:
2. Cor. 6. b. ac ſi diceret: q̃ſi nihil habentes/ ſ oia poſſi/
Apoc. 1. b. dentes. Unde etiã iohãnes ad ſeptẽ ſcribit
eccleſias: que vtiq̃ vniuerſitatis eccleſie
pſonã gerũt: Uel certe ad ſeptenariã opa/
Eſaie. 11. a. tioneʒ ſpũſſancti magis refert ſeptenarius
numerus colũnarũ: ſapiẽtie ⁊ intellect⁹/ cõ
ſilij ⁊ fortitudinis/ ſciẽtie ⁊ pietatis ⁊ timo/
ris dei: quib⁹ opationib⁹ dom⁹ filij dei/ hoc
• eſt eccleſia continet. Qḋ autẽ ait: Tantũ
vt paupeꝝ memores eſſem⁹: quod ⁊ ſtudui
hocipſuʒ facere. Cõmunis cura erat oĩbus
aplis de pauperib⁹ ſanctoꝝ q̃ erãt in iudea
Act. 4. g. qui rerũ ſuaruʒ venditarũ precia ad pedes
aploꝝ poſuerant. Sic ẽ ad gẽtes miſſi ſunt
paulus ⁊ barnabas/ vt eccleſie gentiũ que
hoc nõ fecerãt miniſtrarent: oratione ipoꝝ
eis qui hoc fecerãt: ſicut ad romanos dicit:
Roma. 15. f. Nunc aũt pergã hieruſm miniſtrare ſanctis/
placuit macedonie ⁊ achaie cõmunionem
aliquã facere in paupes ſctoꝝ q̃ ſunt in hie/
ruſalẽ: Placuit enĩ illis/ ⁊ debitores eorum
ſunt. Si enĩ ſpiritalib⁹ eoꝝ cõmunicauerũt
gentes: debẽt ⁊ in carnalib⁹ miniſtrare eis.
In nulla ẽ ſimulatiõe paulus lapſus erat:
qꝛ ſeruabat vbiq̃ qḋ ↄgregare videbat/ ſi/
ue eccleſijs gentiũ/ ſiue iudeorum/ vt nuſq̃
auferret ↄſuetudinẽ/ dum regnũ dei tantuʒ
admonẽs/ ne q̃s in ſupfluis poneret ſpem
ſalutis: etiã ſi conſuetudinẽ in eis ꝓpter of/
fenſionẽ infirmorũ cuſtodire vellet. Sic ad
1. Cor. 7. d. corinthios dicit: Circũciſus q̃s vocat⁹ eſt/
nõ adducat preputiũ: i preputio q̃s voca/
tus eſt/ nõ circũcidat. Circũciſio nihil eſt: et
preputiũ nihil eſt: ſed obſeruatio mãdato/
rum dei: Unuſq̃ſq̃ in qua vocatione vo/
catus eſt/ in ea pmaneat. Hoc enĩ ad eas cõ
ſuetudines vel cõditiones vite retulit/ que
nihil obſunt fidei boniſq̃ morib⁹: Non enĩ
ſi latro erat quiſq̃ cũ vocatus eſt/ debet in
C latrocinio pmanere. Petr⁹ autẽ cũ veniſ/
ſet antiochiã obiurgatus eſt a paulo: nõ qꝛ
ſeruabat ↄſuetudinẽ iudeoꝝ in q̃ nat⁹ atq̃
educatus erat: q̃q̃ apud gẽtes eã nõ ſerua
ret: ſed obiurgatus eſt/ qꝛ gẽtib⁹ eã volebat
iponere. Cũ vidiſſet quoſdã veniſſe ab ia/
cobo. i. a iudea: Nã eccleſie hieroſolymita/
ne iacob⁹ pfuit. Timẽs ẽ eos q̃ adhuc pu
tabãt in illis obſeruationib⁹ ſalutẽ cõſtitu/
tã/ ſegregabat ſe a gẽtib⁹ ⁊ ſimulate illis cõ
ſentiebat ad imponẽda gẽtibus illa onera

ſeruitutis: qḋ i ipſius obiurgatione verbi
ſatis apparet. Nõ enĩ ait: ſi tu cũ iudeus ſis
gẽtiliter ⁊ nõ iudaice viuis/ quẽadmodum
rurſus ad ↄſuetudinẽ iudeoꝝ reuerteris/ ſʒ
quẽadmodum inq̄t gẽtes cogis iudaiçare.
Qḋ aũt hoc ei corã oĩbus dixit/ neceſſitas
coegit: vt oẽs illius obiurgatiõe ſanarent.
Nõ enĩ vtile erat errorẽ q̃ palã noceret i ſe/
creto emẽdare. Huc accedit ꝙ infirmitas et
charitas petri cui ter a dño dictũ ẽ: Amas Joh. 21. c. d.
me? paſce oues meas: obiurgationẽ talẽ po
ſterioris paſtoris pro ſalute gregis libẽtiſſi/
me ſuſtinebat: Nam erat obiurgatore ſuo
ipe q̃ obiurgabat mirabilior/ ⁊ ad imitãdũ
difficilior: Facili⁹ ẽ enĩ videre q̃d i alio cor/
rigas/ atq̃ id vituperando vl obiurgãdo cor/
rigere q̃ʒ videre q̃d in te corrigenduʒ ſit/ li/
benterq̃ corrigi vl p teipm nedũ p aliũ: ad
de poſteriorẽ: adde corã oĩbus. Ualet aũt
hoc ad magnũ humilitatis exẽplũ: q̃ maxi/
ma eſt diſciplina chriſtiana: humilitate enĩ
ↄſeruat charitas. Nã nihil eã citius violat
q̃ʒ ſupbia. Et ideo dñs non ait: Tollite iu/
gum meũ ⁊ diſcite a me q̃m q̃triduana de
ſepulchris cadauera exuſcito/ atq̃ oia de/
monia de corporib⁹ hoim morboſq̃ depel/
lo: ⁊ cetera huiuſmodi/ ſ: Tollite inq̄t iugũ Matth. 11. d.
meũ/ ⁊ diſcite a me/ qꝛ mitis ſum ⁊ humilis
corde: Illa enim ſigna ſunt rerũ ſpiritaliũ:
mitẽ autẽ eſſe ⁊ humilẽ charitatis cõſerua/
torẽ res ipſe ſpiritales ſunt: ad q̃s p illa du
cunt q̃ oculis corpis dediti fidẽ inuiſibiliũ
q̃ iã de notis vſitatiſq̃ non poſſunt/ de no/
uis aũt ⁊ repẽtinis viſibilib⁹ q̃rũt. Si ẽ et
illi qui cogebãt gẽtes iudaiçare didiciſſent
mites eſſe et humiles corde: qḋ a dño pe/
trus didicerat/ ſaltem correcto tãto viro ad
imitãdũ inuitarent: nec putarẽt euangeliũ
chriſti iuſticie ſue tãq̃ debitũ redditũ. Sʒ D
ſciẽtes q̃m non iuſtificat hõ ex opib⁹ legis/
niſi p fidẽ chriſti ieſu/ vt ipleat opa legis ad/
iuuantẽ infirmitatẽ ſuã: nõ merito ſuo/ ſed
gratia dei: non exigerẽt de gẽtib⁹ carnales le/
gis obſeruatiões/ ſʒ p ipaʒ gratiam fidei ſpiri
talia opa legis eos iplere poſſe cognoſcerẽt.
Qm ex opib⁹ legis/ cũ ſuis virib⁹ ea q̃ſq̃ tri/
buit/ nõ gratie miſerãtis dei/ nõ iuſtificabit ois
caro. i. ois hõ ſiue oẽs carnalit ſentiẽtes. Et
ideo illi q̃ cũ iã eſſent ſub lege chriſto credi/
derũt: non qꝛ iuſti erãt/ ſ vt iuſtificarentur:
venerũt ad gratiam fidei. Pctõꝝ aũt nomen
gẽtib⁹ impoſuerant iudei iã vetuſta q̃dam
ſupbia/ tãq̃ ipi iuſti eẽnt: vidẽdo ſtipulã in Matth. 7. a.
oculo alieno/ ⁊ non trabẽ i ſuo. Scdm coꝝ
morem locutus aplis ait. Nos natura iudei
⁊ nõ ex gẽtib⁹ pctõres. i. q̃s appellãt pctõres

cũ ſint ⁊ ipſi pctõres. Nos ğ inqt natura iu
dei/cũ gẽtiles eẽm⁹/nõ qs ipſi pctõres ap/
pellãt:tñ ⁊ nos pctõres in chriſto ieſu credi
dim⁹/vt iuſtificemur p fidẽ chriſti. Nõ aũt
ꝗrerẽt iuſtificari niſi eẽnt pctõres: An forte
qꝛ in chriſto voluerũt iuſtificari peccauerũt:
qꝛ ſi iã iuſti erãt/aliud ꝗrendo vtiq peccauerũt:
ſed ſi ita eſt inqt: ergo chriſtus pecca
ti miniſter ẽ. Qḋ vtiq non pñt dicere: qꝛ et
ipſi q̃ nolebant niſi circũciſis gentib⁹ tradi
euãgeliũ i chriſto crediderãt. Et iõ qḋ dic:
Abſit: nõ ſolus/ſꝫ cũ ipſis dicit. Deſtruxit
aũt ſupbiã gloriantẽ de operib⁹ legis ğ de/
ſtrui ⁊ deberet ⁊ poſſet: ne gr̃a fidei vide/
ret nõ neceſſaria/ſi opa legꝭ etiã ſine illa iu/
ſtificari crederent: Et iõ p̃uaricatoꝛ ẽ ſi rur/
ſus illa ędificat: dicens/ꝙ opa legis etiam
ſine gr̃a iuſtificãt: vt chriſt⁹ pcti miniſter in/
ueniat. Poſſet ergo illi obiici: Si eñ quę
deſtruxi hęc eadẽ rurſus ędifico/p̃uaricato/
rẽ meipſuꝫ cõſtituo: Quid ğ/qꝛ fidẽ chriſti
oppugnabas ãtea/ quã nũc ędificas/p̃uari
catorẽ te ꝯſtituis. Sꝫ illam nõ deſtruxit: qꝛ
deſtrui nõ põt. Hãc aũt ſupbiã q̃ deſtruxe
rat/cõſtanterq deſtruebat/qꝛ deſtrui pote
rat: ⁊ iõ nõ ille p̃uaricatoꝛ eſt qui rem verã
cũ conaret deſtruere/ ⁊ poſtea veraꝫ eſſe ac
deſtrui non poſſe cognoſceret/tenuit eã vt
Preuaricatoꝛ quis ſit. in ea ędificet. Sꝫ ille p̃uaricatoꝛ eſt q̃ cũ de/
ſtruxerit rem falſã qꝛ deſtrui põt/ eã rurſus
ędificat. Mortuũ aũt ſe legi dic vt iã ſub
lege nõ eẽt/ſꝫ tñ p legẽ: Siue qꝛ iudę⁹ erat:
⁊ tanq̃ pędagogũ legẽ accęperat: ſicut po/
Gal. 3. d. ſtea manifeſtat: Hoc aũt agit p pędagogũ/
vt nõ ſit neceſſarius pędagogus: ſic p vbe/
ra nutric infans vt iã vberib⁹ nõ indigeat:
⁊ p nauẽ puenit ad patriã/vt iã naui opus
nõ ſit: Siue p legẽ ſpiritaliter itellectã legi
mortuus ẽ/ne ſub ea carnaliter viueret. Nã
hoc mõ p legẽ legi vt morerent volebat/cũ
Gal. 4. e. cis paulopoſt ait: Dicite mihi ſub lege vo/
lẽtes eẽ/ legẽ nõ legiſtis? Scriptũ eſt eñ ꝙ
abraã duos filios habuit ⁊c̃. vt per eandẽ
legẽ ſpiritaliter intellectã morerent carna/
lib⁹ obſeruationib⁹ legis. Quod aũt adiũ
git: vt deo viuã. Deo viuit q̃ ſub deo eſt: le
gi aũt q̃ ſub lege eſt. Sub lege aũt viuit in/
quantũ quiſq peccatoꝛ ẽ: id eſt inquantũ a
vetere homie non eſt mutatus: ſua eñ vita
viuit: et ideo ſupra illũ eſt: qꝛ q̃ eã nõ iplet
1. timoth. 1. b. infra illã eſt. Nã iuſto lex poſita nõ eſt/ id ẽ
impoſita vt ſupra illũ ſit: in illa eſt eñ po/
tius q̃ ſub illa: quia non ſua vita viuit cui
coercẽdę lex imponit. Ut eñ ſic dicã ipſam
quodãmodo legem viuit qui cũ dilectiõe
iuſticię iuſte viuit: non proprio ac tranſito/
rio/ſed cõmuni ac ſtabili gaudẽs bono: Et
ideo paulo nõ erat lex imponenda/qui di/
cit: Uiuo aũt iã nõ ego: viuit vero i me chri/
ſtus. Quis ğ audeat chriſto legẽ imponere
q̃ viuit in paulo? Nõ enim audet qs dicere
chriſtũ nõ recte viuere vt ei coercẽdo lex im
ponenda ſit. Qꝫ aũt nũc viuo inqt in car/
ne: qꝛ nõ poſſet dicere chriſtũ adhuc morta
liter viuere: vita aũt in carne mortalis eſt.
In fide inqt viuo filij dei: vt etiã ſic chri/
ſt⁹ viuat i credẽte habitãdo in iteriore hoie
p fidẽ: vt poſtea p ſpeciẽ impleat eũ cũ ab/
ſorpta fuerit mortalis vita. Ut autẽ oſten
deret ꝙ viuit in illo chriſt⁹: ⁊ ꝙ in carne vi/
uens in fide viuit filij dei/ non meriti ſui eſ
ſe/ſed gr̃ę ipſius: Qui me lquit dilexit/et
tradidit ſeipſum ꝓ me. Pro quo vtiq/niſi
ꝓ pctõre/vt eũ iuſtificaret? Et dicit hoc q̃
iudęus natus ⁊ educatus erat/ et abũdãti/ Gal. 1. c.
us ęmulatoꝛ extiterat paternarũ ſuarũ tra/
ditionũ. Ergo ⁊ ſi pro talib⁹ ſe tradidit chri
ſtus/etiã ipſi peccatores erãt. Nõ ergo me/
ritis iuſticię ſuę datum dicãt: quo nõ opus
erat iuſtis dari. Nõ eñ veni vocare iuſtos/ Matth. 9. b.
ait dñs: ſꝫ pctõres: ad hoc vtiq/ne ſint pec
catores. Si ğ chriſtus me dilexit ⁊ tradidit
ſeipſum ꝓ me/non irritã facio gr̃am dei/vt
dicã p legẽ eẽ iuſticiã: Nã ſi p legẽ iuſticia:
ergo chriſtus gratis mortuus eſt: id eſt ſine
cauſa mortu⁹ eſt: qñ p legẽ. i. p opa legꝭ qb⁹
iudęi cõfidebãt poſſet eſſe iuſticia in hoib⁹.
Gratis aũt mortuũ chriſtũ nec illi dicũt qs
refellit: qñ chriſtianos ſe volebant haberi.
Nõ ergo recte per illa legis opa chriſtianis
iuſtificari pſuadebãt: qbus recte dicit:

Expoſitio capituli tertij:

O Stulti galathę qs vos faſcinauit? A
Qḋ non recte diceret de his q̃ nũq̃
pfeciſſẽt: ſꝫ de his q̃ ex ꝓfectu defe/
ciſſent. Ante quoꝝ oculos chriſt⁹ ieſus pro
ſcript⁹ eſt/crucifixus: hoc eſt qbus vidẽtib⁹
chriſtus ieſus hęreditatem ſuã poſſeſſionẽ
q ſuã amiſit: His vtiq auferẽtib⁹ eã/ dñm
q inde expellẽtib⁹/q̃ ex gr̃a fidei p quã chri
ſtus poſſidet gentes/ad legꝭ opa eos q̃ cre/
diderãt reuocabãt chriſtũ/auferẽdo illi poſ
ſeſſionẽ ſuã. i. eos in qb⁹ iure gr̃ę fideiq in/
habitabat. Quod i ipſis galathis accidiſſe
vult videri apl̃s. Nã ad h̃ ptinet qḋ ait: An
te q̃ꝝ oculos: Quid eñ tã añ oclos eoꝝ cõ/
tigit q̃ qḋ in ipſis ꝯtigit? Cum aũt dixiſſet
ieſus chriſtus ꝓſcript⁹ ẽ: addidit/ crucifix⁹:
vt hinc eos maxime moueret/cũ conſidera/
rent q̃ precio emerit poſſeſſionẽ quã in eis
amittebat/ vt parũ eſſet gratis eũ mortuũ:
qḋ ſuperi⁹ dixerat. Illud eñ ita ſonat tãq̃
nõ puenerit ad poſſeſſionẽ ꝓ q̃ ſãguinẽ de/
dit. Proſcripto autẽ etiã ğ tenebat aufert.

Sʒ hec ꝓſcriptio nõ obeſt chriſto/q etiã ſic
ꝑ diuinitatẽ dñs eſt olim/ſʒ ipſi poſſeſſioni
q̃ hui⁹ grẽ cultura caret. Hinc iã incipit de/
mõſtrare quẽadmodũ gr̃a fidei ſufficiat ad
iuſtificandũ ſine opib⁹ legis: ne qs diceret
nõ ſe quidẽ opib⁹ legis tm̃ totam hõis iu/
ſtificationem tribuere/ ſꝫ neqꝫ tm̃ grẽ fidei:
Opera legis bipertita. ex vtroqꝫ aũt ꝑfici ſalutẽ. Sed hec q̃ſtio vt
diligẽter tractet/ne qs fallat ambiguo/ſci/
re ꝑus debet opa legis biptita eẽ: Nã par/
tim i ſacramẽtis: partim ꝟo i morib⁹ accipi
unt. Ad ſacramẽta ptinẽt: circũciſio carnis:
ſabbatum tpale: neomenie/ ſacrificia: atqꝫ
oẽs hmõi inumerabiles obſeruatiões. Ad
Exo. 20.c. mores aũt: Nõ occides: nõ mechaberis: nõ
falſuʒ teſtimoniũ dices: ⁊ talia cetera. Nũ/
qd nã q̃ ap'ls ita põt nõ curare vtrũ chriſti/
an⁹ homicida/ aut mechus ſit/an caſt⁹ atqꝫ
innocẽs: quẽadmodũ nõ curat vtrũ circũci/
ſus carne/an ꝑputiat⁹ ſit? Nũc q̃ de his ope
rib⁹ maxime tractat q̃ ſũt in ſacramẽtis: q̃q̃
⁊ illa interdũ ſe admiſcere ſignificet. Pro/
pe finẽ aũt ep'le de his ſepatim tractauit q̃
ſũt in morib⁹: et illud breuiter/hoc aũt diu/
tius. Hec eñ onera potius iponi gẽtibus:
quoꝝ vtilitas intellectu eſt: Nã hec oĩa ex/
ponunt chriſtianis: vt qd valeãt tãtũ intel/
ligãt/etiã facere non cogant: in obſeruatio/
nib⁹ aũt ſi nõ itelligãt/ſeruit⁹ ſola ẽ: Qual
erat in ꝑp'lo iudeoꝝ ⁊ eſt vſqꝫ adhuc. Si aũt
obſeruent illa ⁊ itelligant: nõ mõ nihil ob
ſunt/ ſꝫ etiã ꝓſunt aliqd/ ſi tẽpori ꝯgruant:
Sicut ab ipſo moyſe ꝓphetis q̃ obſeruata
ſũt/ ꝯgruẽtib⁹ illi ꝑp'lo cui adhuc talis ſerui/
tus vtilis erat/vt ſub timore cuſtodiret. Ni/
hil eñ tã pie terret aĩam q̃ ſacramẽtũ non
intellectũ: intellectũ aũt gaudiũ piũ parit:
⁊ celebrat libere ſi opus eſt tẽpori: ſi aũt nõ
ẽ opus/cũ ſuauitate ſpiritali tñmõ legit et
tractat. Oĩe aũt ſacramentũ cũ intelligit:
aut ad ꝯtẽplationẽ ꝟitatis refert: aut ad bo/
nos mores. Cõtemplatio ꝟitatis i ſoli⁹ dei
dilectione fundata eſt: Boni mores i dile/
ctione dei ⁊ ꝓximi: in qb⁹ duob⁹ ꝑceptis to
Math. 22.d. ta lex pẽdet ⁊ ꝓphete. Nũc igit quẽadmo/
dũ circũciſio carnis ⁊ cetera hmõi legis opa
vbi iã gr̃a fidei eſt/nõ ſint neceſſaria videa/
mus. Hoc ſolũ inqt volo diſcere a vob: ex
opib⁹ legis ſpm̃ accepiſtis/an ex auditu fidei?
Rñdet: vtiqꝫ ex auditu fidei. Ab ap'lo eñ
ꝑdicata ẽ eis fides: in q̃ ꝑdicatiõe vtiqꝫ ad/
uentũ et ꝑſentiã ſcti ſpũs ſenſerãt: ſicut illo
tpe in nouitate inuitationis ad fidẽ: etiam
ſenſibilib⁹ miraculis ꝑſentia ſcti ſpũs appa/
Act. 2.a. rebat: ſicut in actib⁹ ap'lo legit. Hoc aũt fa/
ctuʒ erat apud galathas/anteq̃ iſti ad eos
ꝯuertendos ⁊ circũcidẽdos veniſſent. Iſte
ergo ſenſus eſt: Si i illis operib⁹ legis eſſet
ſalus veſtra/ nõ vob ſpũſctũs niſi circũci/
ſis daret. Deide itulit: Sic ſtulti eſtis/ vt cũ
ſpũ ceperitis: nũc carne cõſũmemini. Hoc ẽ
qd ſuperius i exordio dixerat: Niſi aliq ſũt Gal. 1.b.
ꝯturbãtes vos: ⁊ volẽtes cõuertere euãge/
liũ chriſti. Cõturbatio eñ ordini ꝯtraria ẽ.
Ordo eſt autẽ a carnalib⁹ ad ſpiritalia ſur/
gere: non ab ſpiritalib⁹ ad carnalia cadere:
ſicuti iſtis acciderat. Et hec ẽ euãgelij cõuer/
ſio retrorſus: ꝙ qꝛ bonũ nõ eſt: nõ eſt euan/
geliũ cũ hꝫ annũciant. Qd aũt dicit: Tãta
paſſi eſtis: Multa iã ꝓ fide tolerauerãt: nõ
timore tanq̃ ſub lege poſiti/ ſʒ magis i ipſis
paſſionib⁹ charitate timorẽ vicerant. Qm̃ Roma. 5.a.
charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ eorũ per
ſpm̃ ſctm̃ quẽ acceperãt. Sine cauſa q̃ inqt
tãta paſſi eſtis: q ex charitate q̃ in vob tãta
ſuſtinuit ad timorẽ relabi vultis. Si tñ ſine
cauſa tanta paſſi eſtis. Quid eñ ſine cã fa/
ctum dr? Supfluſum aũt nec ꝓdeſt/nec no/
cet. Hoc ꝟo videndũ eſt/ne ad ꝑniciẽ vale/
at: Nõ eñ hoc eſt non ſurgere/qd eſt cade/
re: quãuis ſi iſti nõdũ cecidiſſẽt/ſʒ iã iclina/
rent vt caderẽt. Nã vtiqꝫ adhuc in eis ſpi/
rituſſanctus opabat: ſicut cõſequẽter dicit:
Qui q̃ tribuit vob ſpm̃ et virtutẽs/opat i
vob ex opib⁹ legis: an ex auditu fidei? Rñ/
det: vtiqꝫ ex auditu fidei: ſicut ſuperius tra
ctatũ ẽ. Deide adhibet exẽplũ pr̃is abraã
de q in ep'la ad romanos vberius aptiuſqꝫ
diſſertũ ẽ. Hoc eñ maxime in eo victorio/
ſum eſt/ꝙ anteq̃ circũcideret deputata eſt
fides ei⁹ ad iuſticiã: et ad hꝫ rectiſſime refert
qd ei dictũ eſt: qꝛ bñdicent in te oẽs gẽtes: Gen. 22.d.
imitatione vtiqꝫ fidei ei⁹/ q̃ iuſtificatus eſt
etiã añ ſacramẽtũ circũciſiõis qd añ fidei ſi/
gnaculũ accepit: ⁊ añ oẽm ſeruitutẽ legis/
q̃ multopoſt data ẽ. Qd aũt ait: Quicũqꝫ B
eñ ex opib⁹ legis ſunt/ſub maledicto ſunt
legis: Sub timore vult intelligi/ nõ i liber/
tate: vt ſcʒ corpali ꝑſentiqꝫ vindicta vindi/
caret in eos qui nõ ꝑmanerent in oĩb⁹ que
ſcripta ſũt in libro legis vt facerẽt ea. Huc
quoqꝫ accederet/vt in ipſa corporum pena
etiã maledicti ignominiã formidarẽt. Ille
aũt iuſtificat apud deũ qui eũ gratis colit:
nõ ſcʒ cupiditate appetẽdi aliquid ab ipſo
ꝑter ipſum: aut timore amittendi: In ipſo
eñ ſolo vera noſtra beatitudo atqꝫ perfe/
cta eſt: ⁊ qm̃ inuiſibilis eſt oculis carneis/ fi/
de colitur q̃diu in hac carne viuim⁹: ſicut
ſupra dixit: Qd autẽ nunc viuo in carne in
fide viuo filij dei: ⁊ ipſa eſt iuſticia: quo pti/
net qd dictũ ẽ: qꝛ iuſtus ex fide viuit. Hinc Abacuk. 2.a.
eñ oſtẽdere voluit/qꝛ in lege nemo iuſtifi/
catur: qꝛ ſcriptum eſt iuſtuʒ ex fide viuere

Quare itelligendū eſt in lege/ qȯ nunc ait/
i operib⁹ legis dictū eſſe: ⁊ ħ iſtis q̄ in circū/
ciſione carnis ⁊ talib⁹ obſeruationib⁹ cōti/
nent̄: in quib⁹ q̄ viuit/ ita in lege ē/ vt ſub le
ge viuat. Sȝ legē vt dictū eſt/ ꝓ ipſis ope/
rib⁹ legis nūc poſuit: qȯ de poſteriorib⁹ ma
nifeſtat̄. Ait eñ: Lex aūt nō ē ex fide: ſȝ q̄
fecerit ea viuet i illis. Nō ait q̄ fecerit eā vi/
uet in ea: vt intelligas legem in ħ loco pro
ipſis operib⁹ poſitā. Qui aūt viuebāt i his
operib⁹/ timebāt vtiq̄ ſi non ea feciſſent la/
pidationē/ vl' crucē/ vel aliq̄d hmōi paterē/
tur. Ergo q̄ fecerit ea inq̄t/ viuet i illis. i. ha/
bebit ꝑmiū: ne in iſta morte puniat̄. Non ꝗ
apud deū/ cui⁹ ex fide ſi q̄s in hac vita vixe
rit/ cū hinc exceſſerit: tunc eū mag' habebit
ꝑſentiſſimū ꝑmium. Nō itaq̄ ex fide viuit
q̄ſq̄s ꝑſentia ꝗ vident̄ vel cupit vel timet.
Quia fides dei ad inuiſibilia ꝑtinet ꝗ poſt
dabunt̄. Nā ē iſta ꝗdā i operib⁹ legis iuſti/
cia/ q̄ſi ſine ſuo ꝑmio relicta nō ē: vt q̄ fece/
rit ea/ viuat i eis. Vñ ⁊ ad romanos dicit:
Roma.4.a. Si eñ abraā ex opib⁹ iuſtificat⁹ eſt: habet
gloriā/ ſȝ nō ad deū. Aliȯ ē ꝗ nō iuſtificari/
aliȯ nō iuſtificari apȯ deū: q̄ oīno nō iuſti/
ficat̄/ nec illa fuat/ ꝗ tp̄ale habēt ꝑmiū: nec
illa ꝗ eternū: Qui autē in opib⁹ leg' iuſtifi/
cat̄: nō apud deū iuſtificatur: q̄ꝛ tp̄alē inde
expectat viſibilēq̄ mercedē. Sȝ tñ eſt etiaȝ
iſta vt dixi/ ꝗdā vt ſic dicā trena carnaliſq̄
iuſticia: Nā ⁊ ipſe apl's eā iuſticiā vocat/ cū
Phil.3.b. alibi dic̄: Scḋȝ iuſticiā ꝗ i lege ē ꝯuerſat⁹/ q̄
fuerim ſine q̄rela. Propterea dñs ieſus chri
ſtus iā libertatē daturus credentib⁹/ quę/
dā earū obſeruationū nō ſeruauit ad lrām.
Matth.12.a. Vñ etiā cū ſabbato eſuriētes diſcipuli ſpi/
cas euulſiſſent: reſpōdit indignantib⁹: do/
minū eſſe filiū hoīs etiā ſabbati. Itaq̄ȝ illa
carnaliter nō obſeruādo/ carnaliū ꝯflagra/
uit inuidia: ⁊ ſuſcepit quidē pęnā ꝓpoſitā
illis q̄ eā nō obſeruaſſent: ſ₃ vt credētes i ſe
tal' pęnę timore liberaret: Quo ꝑtinet qȯ
adiūgit: Chriſt⁹ nos redemit de maledi/
cto legis fact⁹ ꝓ nob̄ maledictū: q̄ꝛ ſcriptū
Deut'.21.d. eſt: Maledict⁹ oīs q̄ pendet in ligno. Quę
ſentētia ſpiritalit' intelligētib⁹ ſacramētū ē
libertat': Carnalit' aūt ſentiētibus/ ſi iudei
ſūt/ iugū ē ſeruitut': ſi pagani aut hęretici/
velamentū ē cęcitatis. Nā ꝙ quidā nr̄i mi/
nus in ſcripturis eruditi ſententiam iſtā ni/
mis timētes ⁊ ſcꝑturas veteres debita pie/
tate approbātes: nō putāt hoc de dñō eſſe
dictū/ ſ₃ de iuda traditore ei⁹. Aiūt eñ pro/
pterea nō eſſe dictū: maledictus oīs q̄ figit̄
in ligno/ ſ₃ q̄ pēdet in ligno: q̄ꝛ non hic dñs
ſignificatus ē/ ſ₃ ille q̄ ſe laqueo ſuſpendit.

Nimis errāt: nec attēdūt ſe ꝯ aplm̄ diſpu/
tare: q̄ ait: Chriſtus nos redemit de male/
dicto legis factus ꝓ nob̄ maledictū: Quia
ſcriptū ē: Maledict⁹ oīs q̄ pendet in ligno.
Qui ergo ꝓ nob̄ factus eſt maledictū/ ipſe
vtiq̄ pependit in ligno. i. chriſtus q̄ nos li/
berauit a maledicto leg': vt nō iā timore iu
ſtificaremur in opib⁹ leg'/ ſ₃ fide apud deū:
quę nō ꝑ timorē/ ſ₃ ꝑ dilectionē opat̄. Spūs Gal.5.b.
eñ ſanctus q̄ ħ ꝑ moyſen dixit/ vtrūq̄ ꝓui/
dit: vt et timore viſibilis pęnę cuſtodirent̄
qui nōdū poterāt ex inuiſibiliū fide viuere:
⁊ ipſe timorē iſtū ſolueret ſuſcipiēdo quod ti
mebat̄/ qui timore ſublato donū dare pote
rat charitat'. Nec in ħ ꝙ maledict⁹ eſt appel/
latus q̄ pendet in ligno/ cōtumelia in dñm
putāda eſt: Ex parte q̄ppe mortali pependit
in ligno: Moralitas autē vnde ſit/ notū eſt
credētib⁹: Ex pęna q̄ppe ē/ ⁊ maledictio pcti
ꝑmi hoīs: quā dñs ſuſcepit ⁊ pctā nr̄a ptu/ 1. Petri.2.d.
lit corpore ſuo per lignū. Si ꝗ diceret̄: mors
maledicta ē: nemo exhorreſceret. Quid aūt
niſi mors dñi pependit in ligno/ vt mortem
moriēdo ſuperaret? Eadē igit̄ maledicta ꝗ
victa ē. Itē ſi diceret̄: pctm̄ maledictū ē: ne/
mo miraretur. Quid autē pepēdit in ligno
niſi pctm̄ veteris hoīs/ qȯ dñs ꝓ nobis in
ip̄a carnis mortalitate ſuſcepit? Unde nec
erubuit/ nec timuit apl's dicere pctm̄ eū fe/ 2.Cor'.5.d.
ciſſe ꝓ nob̄/ addēs: vt de pctȯ cōdemnaret Roma.8.a.
pctm̄. Nō eñ ⁊ vetus hō noſter ſimul cruci/ Roma.6.a.
figeret̄: ſicut idē apl's alibi dicit: niſi in illa
morte dñi pcti nr̄i figura pēderet: vt euacu
etur corp⁹ pcti: vt vltra non ſeruiam⁹ pctō.
In ei⁹ pcti ⁊ mort' figura etiā moyſes i he/ Nūeri.21.c.
remo ſuꝑ lignū exaltauit ſerpentē. Perſua
ſione q̄ppe ſerpētis hō in dānationē mort'
cecidit. Itaq̄ ſerpēs ad ſignificationē ipi⁹
mortis cōueniēter in ligno exaltatus ē: In
illa eñ figura mors dñi pēdebat in ligno.
Quis autē abhorreret ſi diceret̄: maledict⁹
ſerpens q̄ pēdet in ligno: ⁊ tñ mortē carnis
dñi ꝑfigurans ſerpēs pēdebat in ligno: cui
ſacramēto ipſe dñs atteſtat⁹ eſt dicēs: Sicͭ Joh.3.b.
exaltauit moyſes ſerpētē in heremo: ita ex/
altari oportet filiū hoīs ſuꝑ terrā? Nō eñ
⁊ hoc i contumeliā dñi moyſes feciſſe aliq̄d
dixerit: cū tantā in ea cruce ſalutē hominū
eē cognoſceret/ vt nō ob aliȯ ad ei⁹ indiciū
ſerpentē illū erigere iuberet̄/ niſi vt eū intu
entes q̄ morſi a ſerpētib⁹ morituri erāt/ cō/
tinuo ſanarent̄. Nec ꝓpt' aliud ille ſerpens
ęneus factus erat/ niſi vt ꝑmāſurę paſſiōis
dñi fidē ſignificaret. Etiā vulgo q̄ppe dicūt̄
ęnea/ quoꝝ numerus manet. Si eñ obliti
eſſent hoīes/ ⁊ oblitteratū eēt de memoria

tpis/q chriſtus p holbus mortuus ē/ vere
morerenł: Nūc aūt tanq̄ ęnea pmanet cru
cis fides: vt cum alij moriant/ alij naſcanł:
ipam tñ ſublimē pmanere inueniāt/ quā in
tuendo ſanenł. Nō igił mirū/ ſi de maledi/
cto vicit maledictuz/ q̄ vicit de morte mor/
tē: ꝛ de pctō pctm̄: de ſerpēte ſerpentē. Ma
ledicta aūt mors: maledictū pctm̄: maledi/
ctus ſerpēs: et hęc omia in cruce triūphata
Deut.21.d. ſunt. Maledictus igił ois q̄ pēdit in ligno.
Quia ḡ nō ex opib⁹ legꝭ/ ſ ex fide iuſtificat
chriſtus credētes in ſe: timor maledictiōis
crucꝭ ablat⁹ eſt: Charitas bñdictiōis abrać
ppł exēplū fidei pmaneat ad gētes/ vt an/
nūciationē inq̄t ſpūs p fidē accipiam⁹. i. vt
non qd̄ timeł in carne/ ſ qd̄ ſpū diligił cre/
dituris annūcieł. Uñ etiā teſtamēti huma
ni mentionē facit: qd̄ vtiq̄ multo eſt in fir/
Heb.9.c. mius q̄ diuinū. Tamē hois cōfirmatū te/
ſtamentū inq̄t nemo irritū facit: aut ſupor/
dinat: quia cū teſtator mutat teſtamentū:
nō cōfirmatū mutat. Teſtatoris eñ morte
cōfirmał. Qz aūt mors teſtatoris valet ad
cōfirmandū teſtamentū ei⁹: qz ꝯſiliū muta/
re iā nō pōt: hoc incōmutabilitas pmiſſionis
dei valet ad cōfirmandā hereditatē abrać:
Roma.4.d. cui⁹ fides deputata ē ad iuſticiā. Et ideo
E ſemē abrać cui dictę ſunt pmiſſiones/ chri/
ſtum dicit aplus: hoc eſt oēs chriſtianos fi/
de imitātes abraā: qd̄ ad ſingularitatē re/
digit: cōmēdando q̄ non dictū eſt: et ſemi/
nibus/ ſz ſemini tuo: qz ꝛ vna ē fides: ꝛ nō
pñt ſimilił iuſtificari q̄ viuūt ex opib⁹ car/
naliter/ cum his q̄ viuūt ex fide ſpiritaliter.
Uincibiliter aūt infert/ q̄ lex nōdum data
erat: nec poſſet poſt tot ānos ita dari vt an
tiq̄s abrać promiſſiones irritas faceret. Si
eñ lex iuſtificat/ non eſt iuſtificatus abraā/
q̄ multū añ legē fuit. Qd̄ qz dicere nō pñt:
cogunł fateri nō legis opib⁹ iuſtificari ho/
minē/ ſz fide. Simul etiā nos cogit intelli/
gere oēs antiquos q̄ iuſtificati ſunt ex ipſa
fide iuſtificatos. Qz eñ nos ex parte p̄te/
ritū. i. primū aduentū dñi: ex parte futurū/
id eſt ſecūdū aduentū dñi credēdo ſalui effi
ciemur: hoc totū illi. i. vtrūq̄ aduētū futu/
rū credebāt/ reuelāte ſibi ſpūſctō vt ſalui fi/
Joh.8.g. erēt. Uñ eſt etiā illud: Abraā cōcupiuit diē
meū videre/ ꝛ vidit et gauiſus ē. Sequitur
q̄ſtio ſatꝭ neceſſaria. Si eñ fides iuſtificat:
ꝛ priores ſancti/ qz apud deū iuſtificati ſunt:
p ipſuz iuſtificati ſunt: quid op⁹ erat legem
dari? Quā q̄ſtionē tractādā ſic intulit/ iter/
1. Retract. rogās ꝛ dicēs. Quid ḡ? Huculq̄ eñ iterro
ca.24.d. gatio ē. Deide ſferł rñſio: Lex tranſgreſſio/
nis gr̄a pposita ē/ donec veniret inq̄t ſemē
cui pmiſſum eſt: diſpoſitū p angelos i ma/

nu mediatoris. Mediator aūt vni⁹ nō eſt:
de⁹ ꝯo vn⁹ eſt. Mediatorē ieſū chriſtū fm̄
hoiez dici ex illa eiuſdē aplī ſentētia fit pla
nius cū ait: Unus eñ de⁹: vn⁹ ꝛ mediator 1.timoth.2.b.
dei et hoim hō chriſtus ieſus. Mediator ḡ
inter deū ꝛ deū eſſe nō poſſet: quia vnus eſt
de⁹: Mediator aūt vnius nō eſt: qz inł ali/
quos medius eſt. Angeli porro q̄ non lapſi
ſunt a cōſpectu dei/ mediatore nō opus ha/
bēt per quē recōcilienł. Itē angeli q̄ nullo
ſuadēte ſpōtanea p̄uaricatiōe ſic lapſi ſūt/
p mediatorē nō recōcilianł. Reſtat ḡ vt qui
mediatore ſupbo diabolo/ ſupbia pſuadēte
deiectus eſt: mediatore humili chriſto hu/
militate pſuadente erigał. Nā ſi fili⁹ dei in
naturali ęq̄litate patris manere vellet: nec
ſe exinaniret formā ſerui accipiēs: non eſſet Phil.2.a.
mediator dei ꝛ hominū: Quia ipa trinitas
vn⁹ deus eſt: eadē in trib⁹ pře ꝛ filio ꝛ ſpū/
ſctō deitatꝭ ęternitate et ęq̄litate cōſtante.
Sic itaq̄ vnic⁹ fili⁹ dei mediator dei ꝛ ho/
minū factus eſt/ cū ꝟbū dei de⁹ apud deū:
ꝛ maieſtatē ſuā vſq̄ ad humana depoſuit:
et humilitatē humanā vſq̄ ad diuina ſub/
uexit/ vt mediator eſſet inter deū et hoies.
Hō p deū vltra hoies: Ipſe eſt eñ ſpecio/ Ps.44.
ſus forma p̄ filijs hoim: vt vnctus oleo ex/
ultatiōis p̄ participib⁹ ſuis. Sanati ſunt ḡ
ab impietate ſupbię/ vt recōciliarenł deo/
quicunq̄ hoies hūilitatē chriſti/ ꝛ p reuela/
tionē añq̄ fieret/ ꝛ poſt euangelium poſtea
q̄ facta ē credēdo dilexerunt/ diligēdo imi/
tati ſūt. Sz h̄ iuſticia fidei/ qz non p merito
data ē hoib⁹/ ſ p miſcdia ꝛ gr̄a dei: nō erat
popularꝭ anteq̄ dñs hō inł hoies naſcereł.
Semē aūt cui pmiſſū ē/ pplm̄ ſignificat: nō
illos pauciſſimos q̄ reuelationib⁹ ea futura
cernētes: q̄uis p eādem fidem ſalui fierēt:
pplm̄ tñ ſaluū facere nō poterāt. Qui pplſ
ſane ſi p totū orbē ꝯſidereł: nā de toto or/
be ecclām hierlm̄ cęleſtē congregat/ pauci
ſūt: qz via anguſta paucoꝝ ē: i vnū tñ ꝯgre/
gati quotq̄t exiſtere potuerunt añq̄ euan/
geliū p̄dicabał: ꝛ quotq̄t exiſtere potueſt/
ex q̄ euāgeliū p̄dicał/ ꝛ q̄tq̄t poterant vſq̄
in finē ſęculi p oēs gētes: adiūctꝭ ſibi etiam
illis/ q̄uis pauciſſimis/ qui ex fide dñi fidel
ꝓphetiā añ ambos aduētus ei⁹ ſalutē gr̄ę
pcęperūt: implent ſctōꝝ hriſſimū ciuitatis
ſempitnę ſtatū. Supbieti ḡ pplo lex poſita
eſt: vt quō gr̄am charitatis niſi humiliat⁹
accipe nō poſſet: ꝛ ſine hac gr̄a nullo modo
p̄cepta legꝭ ipleret: tranſgreſſione humilia/
reł vt q̄reret gr̄az/ nec ſe ſuis meritis ſaluū
fieri/ qd̄ ſupbū eſt/ opinareł: vt eēt nō i ſua
ptāte ꝛ virib⁹ iuſtus/ ſz i manu mediatoris
iuſtificātis impiū. Per angelos autē mini/

ſtrata eſt omís diſpēſatio veterꝭ teſtamēti/
agēte in eis ſpūſctō/ et ipſo vbo veritatis/
nondū incarnato:ſʒ nunꝗ ab aliq veridica
adminiſtratiōe recedēte. Quia ꝑ angelos
diſpoſita eſt illa diſpenſatio legꝭ:cū aliqñ
ſuā/aliqñ dei pſonā/ſicē ꝓphetarū etiā moy
ſes/ agerēt:ꝑ q̄ illā legē morbos oſtēdentē
nō auferentē etiā ꝑuaricationis crimine cō
trita ſupbia ē. Depoſitū ē ꝑ angelos/ſ me/
diatoris:vt ipſe liberaret a pctīs iā ꝑ tranſ/
greſſionē legꝭ coacto ꝯfiteri opꝰ ſibi eē gr̃aʒ
ꝛ miſcdiaʒ dñi:ꝛ ſibi pctā dimitterent: ꝛ in
noua vita ꝑ eū qui ꝓ ſe ſanguinē fudiſſet/
recōciliarent deo. In iſtꝭ eñ erat ꝑ trāſgreſ/
ſionē legꝭ cōfringēda ſupbia/ qui gloriātes
de patre abraā q̄ſi naturalē ſe iactabāt ha/
bere iuſticiā:ꝛ merita ſua in circūciſionē cę/
teris gētibꝰ:tāto pniciōſius/quāto arrogā/
tius ꝑferebāt:Gētes aūt facillime etiā ſine
hmōi legis trāſgreſſiōe humiliarent. Hoies
eñ nullā ex parētibꝰ originē iuſticię ſe tra/
here ꝑuidentes/ſimulacroꝝ etiā ſeruos in/
uenit euāgelica gratia. Nō eñ ſicut iſtis di
ci poterat:nō fuiſſe illā iuſticiā parētū eorū
i colēdis idolis quā eē arbitrabant:ita etiā
iudęis dici poterat falſam fuiſſe iuſticiā pa/
tris abraā. Itaqꝫ illis dicit: Facite ꝗ fructū
Matth.3.b. dignū pęnitētię:Et ne dixeritiſ vob:patrē
habemꝰ abraā:Potēs eſt eñ deꝰ de lapidi/
bus iſtis ſuſcitare filios abraā. Iſtꝭ aūt dr:
Eph.2.c. Proptꝑ qđ memores eſtis qꝛ vos q̄ñ gētes
i carne/q dicimini ꝑputiū:ab ea q̄ dr circūci
ſio in carne manufacta: qui eratis illo tpe
ſine chriſto/alienati a ſocietate iſrl ꝛ ꝑegrini
teſtamētoꝝ/ ꝛ ꝓmiſſiōis ſpem nō habētes/
ꝛ ſine deo in h̄ mūdo. Deniqꝫ illic infideles
Roma. 11.c. de oliua ſua fracti:hic autē fideles de olea/
ſtro in oliuā illoꝝ inſerti eſſe monſtrantur.
Illoꝝ ꝗ erat de legꝭ trāſgreſſione atterēda
ſupbia:Sicut ad romanos cū ſcptu raꝝ ver
Roma.3.c. bis pctā eoꝝ exaggeraſſet. Scitis aūt inq̄t:
qm̄ q̄cūqꝫ lex dicit:his q i lege ſunt loquit:
vt oīſe os obſtruat/ꝛ reus fiat oīs mūdus
deo. Iudęis ſcʒ de trāſgreſſione legꝭ:ꝛ gen/
tes de impietate ſine lege. Vñ et iterū ait:
Roma. 11.d. Cōcluſit eñ deꝰ oīa in incredulitatē/ vt oī/
bus miſereat. Hoc ꝛ nūc dicē refricāſ ipaʒ q̄/
D ſtionē. Lex ꝗ aduerſus ꝓmiſſa dei: Abſit.
Si eñ data eſſet lex q̄ poſſet viuificare:oī/
no ex lege eſſet iuſticia:ſ ꝯcluſit ſcptura oīa
ſub pctō/ vt ꝓmiſſio ex fide ieſu chriſti da/
ret credētibꝰ. Nō ꝗ lex data eſt vt pctm̄ au/
ferret/ſ vt ſub pctō oīa cōcluderet. Lex eñ
oſtēdebat pctm̄ eē/qđ illi ꝑ cōſuetudinē cę/
cati poſſent putare iuſticiā: vt h̄ mō humi/
liati cognoſcerēt: nō in ſua manu eē ſalutē
ſuā/ſ in manu mediatoris. Maxime q̄ppe
humilitas reuocat/vñ nos deiecit ſupbia.
Et ipſa humilitas ē accōmodata ꝑcipiēdę
gr̃ę chriſti:q̄ ſingulare humilitatꝭ exēplū ē.
Ne qſqꝫ hic tā imperite dixerit: Cur ꝗ non
ꝓfuit iudęis ꝙ ꝑ angelos legem miniſtran
tes in manu mediatoris diſpoſiti ſūt? Pro/
fuit eñ quātū dici nō pōt. Quę eñ gentiū Act.4.f.
eccleſię vēditarū rerū ſuarū ꝓcia ad pedes
aploꝝ poſuerunt:qđ tot milia holm tā re/
pēte fecerūt? Nec turba ifideliū cōſiderādę
ſūt: Oīs eñ area multis partibꝰ ampliorē
habet palearū qꝫ frumentū. Vñ etiam illa
eiuſdē apli vba ad romanos/ niſi de ſctifi/
catiōe iudęoꝝ. Quid ꝗ? Nūqd repulit deꝰ Roma.11.a.
plębē ſuā? Abſit: Nā ꝛ ego iſraelita ſū ex ſe/
mine abraā de tribu beniamin. Nō repulit
deꝰ plębē ſuā quā ꝑſciuit. Cū aūt laudaret
ꝑ cęteris eccleſijs gentium eccleſiam theſſa 1.theſſal.2.c.
lonicenſiū/ ſiles eos factos eccleſijs iudeę:
qꝛ multa a contribulibus ſuis pro fide paſ/
ſi erāt/ quō ꝛ illi a iudęis. Hinc ē ꝛ illud qđ
pauloañ cōmemoraui/qđ ait ad romanos:
Si eñ ſpiritalibꝰ eoꝝ cōicauerūt/ debēt et Roma.15.f.
in carnalibꝰ miniſtrare eis. De ipſis ꝗ iudę/
is etiā ꝯſequēter dicit: Prius aūt qꝫ veni/
ret fides/ſub lege cuſtodiebamur:ꝯcluſi i eā
fidē q̄ poſtea reuelata ē. Vt eñ tā ꝓpe iue/
nirent/ etiā de ꝓximo ad deū vēditis ſuis
rebꝰ accederēt/qđ dñs eis ꝑcępit q vellēt eē Matth.19.c.
ꝑfecti: lege ipa factū eſt/ſub q̄ cuſtodiebāt:
ꝯcluſi i eā fidē.i. i aduētū eiꝰ fidei: q̄ poſtea
reuelata eſt: Cōcluſio eñ eoꝝ erat tā timor
vniꝰ dei. Et ꝙ ꝑuaricatores ipſiꝰ legꝭ inuētī
ſūt:nō ad pniciē/ſ ad vtilitatē valuit eis:
q crediderūt cognitionē maiorꝭ ęgritudīs:
ꝛ deſiderari medicū vehemētius fecit/ꝛ di/
ligi ardētiꝰ. Cui eñ plurimū dimittit/ plu/
rimū diligit. Ita lex inq̄t pędagogꝰ nr̄ fu/
it i chriſto:h̄ ē qđ ait: Sub lege cuſtodieba/
mur cōcluſi in ea. Poſteaqꝫ venit fides iā
nō ſumꝰ ſub pędagogo. Eos ꝗ nō rephēdit
q faciūt irrita gr̃aʒ chriſti: Quaſi eñ nōdū
venerit q vocaret i libertatē: ſic adhuc vo/
lūt eē ſub pędagogo. Qꝫ aūt filios dei dicē
eē oēs ꝑ fidē:qꝛ induerūt chriſtū:quicunqꝫ
in chriſto baptiſati ſūt:ad h̄ valet/ne gen/
tes de ſe deſperarēt: qꝛ nō cuſtodiebāt ſub
pędagogo:et iō ſe filioſ nō putarēt: Sʒ ꝑ fi
de induēdo chriſtū oēs fiūt filij: nō natura
ſicē vnicꝰ filiꝰ/q etiā ſapia dei ē:neqꝫ ꝑpotē/
tia ꝛ ſinglaritate ſuſcęptiōis ad habēdā na
turalit/ꝛ agēdā pſonā ſapię:ſicē ipſe media/
tor/vnū cū ipa ſuſcipiēte ſapia ſine inter/
poſitione alicuiꝰ mediatoris effectꝰ:ſ filij
fiūt participatiōe ſapiētię/id ꝑparāte atqꝫ

ꝯſtātē mediatoris fide: quā fidei gřam nūc
indumētū vocat: vt chriſtū induti ſint q̄ in
eū crediderunt: ⁊ iō filij dei frēſq; ei⁹ medi/
atoris effecti ſūt. In q̄ fide nō ē diſtātia iu/
dei neq; greci: nō ſerui/ neq; liberi: nō maſ/
culi et femine: Inq̄tū eñ oēs fideles ſunt:
oēs vnū ſunt ī chriſto ieſu: Et ſi h̄ facit fi/
des p̄ quā in hac vita iuſte ambulat: quan/
to pfectius atq; cumulatius id ſpecies ipſa
1.Joh.3.a. factura ē cū videbim⁹ facie ad faciē. Nā nūc
Roma.8.c. q̄uis p̄mitias habētes ſpūs: q̄ vita ē/ ꝓpt
iuſticiā fidei: tñ q2 adhuc mortuū ē corpus
ꝓpt pctm̄: differētia iſta/ vł gentiū/ vel con/
ditiōis/ vel ſexus iā quidē ablata ē ab vni/
tate fidei: ſed manet in ꝯuerſatiōe mortali:
Eiuſq; ordinē ī hui⁹ vite itinere ſeruandū
eſſe ⁊ aplī p̄cipiūt: q̄ etiā regulas ſaluberri/
mas tradūt/ quēadmodū ſecū viuāt ꝓ dif/
ferentia gētis iudei ⁊ greci: ⁊ pro differētia
ꝯditionis dñi ⁊ ſerui/ ⁊ differētia ſexus viri
⁊ vxoris: vł ſi qua talia cetera occurrūt. Et
Matth.22.c. ipſe p̄or dñs q̄ ait: Reddite ceſari q̄ ceſaris
ſunt: ⁊ deo q̄ dei ſunt. Alia ſunt eñ q̄ ſerua/
mus in vnitate fidei ſine vlla diſtantia: et
alia ī ordine vite hui⁹ tanq̄ in via/ ne nomē
dei et doctrina blaſphemet. Et h̄ nō ſolum
ꝓpt irā: vt effugiamus offenſionē hoim/ ſ3
etiā ꝓpt ꝯſciētiā: vt nō ſimulate q̄ſi ad ocu/
los hoim ita faciam⁹/ ſ3 pura dilectiōis cō/
1.timoth.2.b. ſciētia ꝓpter deū: q̄ oēs hoies vult ſaluos
fieri/ ⁊ ī agnitionē veritatis venire. Oēs q̄
inq̄t vos vnū eſtis in chriſto ieſu. Et addi/
dit: Si autē: vt h̄ ſubdiſtinguat/ ⁊ ſubaudi/
atur: vos vnū eſtis ī chriſto ieſu: ac deinde
inferat: Ergo abrae ſemē eſt: vt iſte ſit ſen/
ſus: Omēs q̄ vos vnū eſtis in chriſto ieſu:
Si autem vos vnum eſtis in chriſto ieſu:
vos q̄ abrae ſemē eſtis. Superius eñ dixe/
rat: Nō dicit ⁊ ſeminib⁹ tanq̄ ī multis/ ſed
tanq̄ ī vno/ ⁊ ſemini tuo qđ ē chriſtus. Hic
ergo oſtēdit vnū ſemē chriſtū: non tñ ipſū
mediatorē intelligendū eſſe/ verūetiam ec/
cleſiam cui⁹ ille corpis caput ē: vt oēs ī chri
ſto vnū ſint ⁊ capiāt ſm̄ ꝓmiſſionē heredi/
tatē p̄ fidē/ in quā cōcluſus erat. i. in cui⁹ ad/
uētū tanq̄ ſub pedagogo cuſtodiebat po/
pulus vſq; ad etatis opportunitatē: Quia
in libertatē vocādi erant qui in eodē pplo
ſcđm ꝓpoſitū vocati ſūt. i. q̄ in illa area fru
mētū inuēti ſunt. Ad hoc eñ ſubiūgit:

Expoſitio capituli quarti:

A D Ico aūt: Quāto tpe heres paruul⁹
eſt/ nihil differt a ſeruo cum ſit dñs
oim: ſ3 ſub ꝓcuratorib⁹ et actorib⁹ eſt vſq;
ad p̄finitū tps a pře. Sic ⁊ nos cum eſſem⁹
paruuli ſub elemētis hui⁹ mūdi eram⁹ ſerui/
entes. Queri aūt pōt: quō ſm̄ hāc ſilitudinē

ſub elemētis hui⁹ mūdi fuerint iudei: cū illꝫ p̄
legē quā acceperūt vnus de⁹ q̄ fecit celū et
terrā colēdus cōmēdaret. Sz pōt eſſe alius
ex̄itꝰ capituli hui⁹: vt cū ſuperi⁹ legē peda/
gogū fecerit/ ſub q̄ erat ille pplš iudeorum:
nunc ꝓcuratores ⁊ actores dicat elementa
mūdi/ ſub quib⁹ ſeruiebāt gētes: vt filiꝰ ille
paruulus. i. pplš ꝓpt vnā fidē ad vnū ſemē
abrae ptinēs: qm̄ ⁊ de iudeis ⁊ de gētib⁹ cō/
gregat⁹ ē: partim fuerit ſub pedagogo le/
gis tpe pueritie ſue. i. ex ea pte q̄ de iudeis
ꝯgregat⁹ eſt: partim ſub elemētis hui⁹ mū/
di q̄buſdā tāq̄ ꝓcuratorib⁹ ⁊ actorib⁹ ſer/
uiebat: ex ea pte q̄ de gētibus ꝯgregat⁹ eſt:
Et q̄ imiſcet apls pſonā ſuā/ nō dicens: cū
eſſetis puuli/ ſub elemētis hui⁹ mūdi erat(:
ſ3 dicēs/ cū eſſem⁹ puuli/ ſub elemētis huius
mūdi eram⁹ ſeruiētes/ nō ptineat ad ſigni/
ficationē iudeoꝝ/ ex quib⁹ paulus originē
ducit/ ſ3 magis ad gētium: hoc dūtaxat loco:
qm̄ ⁊ coꝝ pſone decenter ſe pōt annectere:
quib⁹ ad euāgeliȥādū miſſus ē. Deinde iā
dicit: Veniēte plenitudine tpis deū miſiſſe
filiū ſuū ad liberandū paruulū heredē: ſer/
uientē ex pte legi tanq̄ pedagogo: ex parte
elemētis hui⁹ mūdi tanq̄ ꝓcuratoribus et
actorib⁹. Miſit de⁹ inq̄t filiū ſuū factū ex
muliere. Mulierē ꝓ femina poſuit more lo
cutionis hebreoꝝ. Nō eñ q2 de eua dictū
eſt: Formauit eā in mulierē/ iā paſſa erat cō Gē.2.d.
cubit⁹ viri: q̄ nō ſcribit paſſa/ niſi cū dimiſſi
erāt de paradiſo. Factū ē aūt dixit ꝓpt ſuſ/
ceptionē creature: q2 q̄ naſcunt ex feminis
nō tūc ex deo naſcūt/ ſ3 tñ de⁹ illos fec: vt ſic
naſci poſſint vt oīs creatura. Factū aūt ſub
lege dixit: q2 ⁊ circūciſus ē ⁊ hoſtia ꝓ illo le
gitima oblata ē. Nec mirū ſi et illa legis opa
ſuſtinuit ex q̄b⁹ liberaret q̄ eis ſeruiliter te/
nebant: q̄ etiā mortē ſuſtinuit vt ex ea libe
raret eos q̄ mortalitate tenebant. Vt ad/
optionē inq̄t filioꝝ recipiam⁹. Adoptionē
ꝓpterea dicit/ vt diſtincte intelligam⁹ vni/
cū dei filiū. Nos eñ bñficio ⁊ dignatiōe mi
ſericordie ei⁹ filij dei ſum⁹: ille natura eſt fi/
li⁹/ q̄ hoc ē qđ př. Nec dixit accipiam⁹/ ſ3 re/
cipiam⁹: vt ſignificaret h̄ nos amiſiſſe ī adā
ex q̄ mortales ſumus. Hoc ergo qđ ait: Vt
eos q̄ ſub lege erāt redimeret ⁊ ad liberādū
eū pplm ptinet/ qui paruulus ſub pedago/
go ſeruiebat: ⁊ refert ad id qđ dixit/ factum
ſub lege. Illud aūt qđ ait: vt adoptionē fi/
lioꝝ recipiam⁹/ refert ad id qđ dixit: factū
ex muliere. Hinc eñ adoptionē recipim⁹ qđ
ille vnic⁹ nō dedignat⁹ ē pticipationē natu/
re nře: fact⁹ ex muliere: vt nō ſolū vnigenit⁹
eēt vbi frēs nō h3/ ſ3 etiā p̄mogenit⁹ in mltis
frib⁹ fieret. Duo eñ ꝓpoſuit: factū ex mu/

liere/factū ſub lege:ſ mutato ordine reddit:
Jā illū ꝑplm adiungēs q̄ paruulus ſub ꝓcu
ratorib⁹ ⁊ auctoribus ſeruiebat.i. elemētis
hui⁹ mūdi/ ne putarēt ſe nō eē filios: q2 nō
rāt ſub pedagogo. Q̄m aūt filij eſtis inq̄t
miſit de⁹ ſpm̄ filij ſui in corda vr̄a clamātē:
abba pr̄. Duo ſūt v̄ba q̄ poſuit: vt poſteri/
ore interp̄taret̄ primum: Nā h̄ eſt abba/qđ
pr̄: Elegāter aūt itelligit̄ nō fruſtra duarū
linguarū v̄ba poſuiſſe idē ſignificātia/ ꝓpt̄
vniuerſuȝ ꝑplm q̄ de iudeis ⁊ de gētibus in
vnitatē fidei vocat⁹ ē: vt hebreū verbū ad
iudeos/ grecū ad gētes: vtriuſq; tn̄ v̄bi ea/
dē ſignificatio ad eiuſdē fidei ſpūſq; vnita/
tē ꝑtineat. Nā ⁊ ad romanos vbi ſilis q̄ſtio
de pace i chriſto iudeoꝝ gentiūq; tractat̄ ſ
Roma. 8.c. dicit: Nō eñ accepiſt̄ ſpm̄ ſeruitut̄ iterū in
timore: ſ accepiſt̄ ſpm̄ adoptionis filioꝝ/ i
q̄ clamam⁹/abba pr̄. Recte aūt de ꝑſētia ⁊
de dono ſpūſſcti ꝓbare voluit gentibus/q;
ꝑtineāt ad ꝓmiſſionē hereditat̄: Nō enim
euāgelizatū eſt gētib⁹/niſi poſt aſcēſuȝ dn̄i
et aduētū ſpūſſcti: Ceperāt eñ iā iudei cre/
dere cū i terris adhuc fili⁹ dei mortalē hoiez
gereret: ſic in euāgelio ſcriptū ē: Ubi quāq;
⁊ chananee mlier̄ fidē ipē laudauerit: ⁊ illi⁹
Matth.8.b. cēturionis/ de q̄ ait: Nō ſe inueniſſe talē fi/
dē in iſrl̄: tn̄ ꝓprie tūc iudeis eſſe euāgeliza/
tū v̄bis ipſi⁹ dn̄i ſatis clarū eſt/ cū ⁊ ipſius
Matth.15.c. chananee dep̄catiōe dixit: Nō ſe eē miſſum
niſi ad oues q̄ perieſt dom⁹ iſrl̄: Et diſcipu/
Matth.10.a. los cū mitteret ait: Jn viā gentiū ne abieri
tis: ⁊ i ciuitates ſamaritanoꝝ ne itroierit̄:
ſed ite primū ad oues q̄ periérūt dom⁹ iſrl̄.
Gentiū aūt aliud ouile appellauit cū dice/
Joh.10.c. ret: Habeo alias oues q̄ nō ſunt de h̄ ouili:
quas tn̄ ſe adducturū ait/ vt eēt vn⁹ grex: ⁊
vn⁹ paſtor. Q̄ñ aūt/ niſi poſt clarificationē
Act.1.a. ſuā: Poſt reſurrectionē aūt ad gētes diſci/
pulos miſit: cū eos iterim hieroſolyme ma/
nere iuſſiſſet/ donec eis ſcđm ꝓmiſſionē ſuā
ſpm̄ſctm̄ mitteret. Cū q̄ dixiſſet apl̄s: Miſit
de⁹ filiū ſuū/factū ex mliere/ factū ſub lege:
vt eos q̄ ſub lege erāt redimeret/ vt adopti/
onē filioꝝ recipiam⁹: reſtabat vt etiam gen/
tes q̄ nō erāt ſub lege/ad eādeȝ tn̄ adoptio/
nē filioꝝ ꝑtinere oſtenderet: qđ de ſctiſpūs
dono/ q̄ oībus datus eſt docet. Uñ ſe etiaȝ
petrus de baptizato incircūciſo cēturione
cornelio defendit apud iudeos q̄ credide/
Act.10.g. rāt dicēs: Nō ſe potuiſſe aquā negare illis:
qm̄ ſpm̄ſctm̄ accepiſſe claruerat. Nam ipſo
grauiſſimo documēto etiā ſuperius vſus ē
Gal.3.a. paulus cū diceret: Hoc ſolū volo diſcere a
vob: ex opib⁹ leḡ ſpm̄ accepiſt̄: an ex audi/
tu fidei? Et paulopoſt: Qui ḡ tribuit vob
ſpm̄ ⁊ v̄tutes/ opat̄ i vob ex opib⁹ legis: an
ex auditu fidei? Sic ⁊ hic: Q̄m inq̄t filij dei
eſt̄/ miſit de⁹ ſpm̄ filij ſui i corda vr̄a clamā/
tē/ abba pr̄. Deide manifeſtiſſime oñdit de
his etiā ſe dicere q̄ ex gētib⁹ ad fidē venerāt
ad q̄s etiā ep̄laȝ ſcribit: Jta iā inq̄t nō ē ſer
uus/ ſȝ fili⁹: ꝓpt̄ id qđ dixerat: Q̄diu he/
res paruul⁹ ē/ nihil differt a ſeruo. Si aūt
fili⁹ inq̄t ⁊ heres/ ꝑ deū.i.ꝑ miſc̄diaȝ dei: nō
ꝑ ꝓmiſſiones patruȝ: De q̄bus carnalit̄ ſic
iudei natus non eſſet: tamē fili⁹ abrae ſcđm
imitationē fidei: cui⁹ fidei ḡram per miſeri/
cordiā dn̄i meruiſti. Sȝ tūc q̄dē inq̄t igno
rātes deū/ his q̄ naturaliter nō ſūt dij ſerui/
ſtis. Nūc certe q2 nō iudeis ſcribit/ ſ gētib⁹:
nec ait ſeruiuimus/ ſ ſeruiſtis/ ſatis ꝓbabi
le ē etiā ſupери⁹ de gentib⁹ dictū/ q; ſub ele/
mētis hui⁹ mūdi erāt ſeruiētes tanq̄ ſub ꝓ/
curatorib⁹ ⁊ actoribus. Nam ipſa elemēta
vtiq; nō ſunt naturalit̄ dij/ ſiue in celo/ ſiue 1.Cor.8.b.
in terra/ quēadmodū multi dij ⁊ dn̄i multi:
ſȝ nob vn⁹ de⁹ pr̄ ex quo oīa ⁊ nos i ipſo: et
vn⁹ dn̄s ieſus chriſtus ꝑ quē oīa ⁊ nos per
ipm̄. Cū aūt dic̄: His q̄ naturalit̄ nō ſūt dij
ſeruiſtis: ſatis demōſtrat vnū verū deū na
tura eē deū: quo noīe trinitas fideliſſimo ⁊
catholico gremio cordis accipit̄. Eos autē
q̄ natura nō ſunt dij/ ꝓpterea ſuperi⁹ ꝓcu/
ratoreſ actoreſq; appellat: q2 nulla creatura
eſt/ ſiue q̄ i v̄itate manet dans gloriā deo/
ſiue q̄ in v̄itate nō ſtetit q̄rēs gloriā ſuam:
Nulla q̄ creatura ē/ q̄ nō: velit nolit/ diuine
ꝓuidētie ſeruiet: Sed volēs facit cū ea qđ
bonū ē: de illa v̄o q̄ h̄ non vult/ fit qđ iuſtū
eſt. Nā ſi etiā ipſi ꝑuaricatores angeli/ cum
ꝑncipe ſuo diabolo nō recte dicerent̄ ꝓcu/
ratores vl̄ actores diuine ꝓuidētie/ nō dn̄s
magiſtratū hui⁹ mūdi diabolū diceret: nec
vteret̄ illo ad correptioneȝ hoim ipſa ptās
ap̄lica/ eodē paulo alibi dicēte: Quos tra/ 1.timoth.1.d.
didi ſathane vt diſcāt nō blaſphemare: Et
alio loco ad ſalutē: Ait eñ/ Ego q̄dē ſic ab/ 1.Cor.5.a.
ſēs corpe/ ꝑſēs aūt ſpū iudicaui q̄ſi ꝑſēs eū
q̄ ſic opat⁹ ē in noīe dn̄i nr̄i ieſu chriſti/ cōgre
gat̄ vob ⁊ meo ſpū cū potētia dn̄i nr̄i ieſu
chriſti/ tradere eiuſmodi hoieȝ ſathane i ite/
ritū carniſ/ vt ſpūs ſalu⁹ ſit i die dn̄i ieſu. Sȝ
magiſtrat⁹ ſb tāto iꝑatore nō fac̄ niſi q̄ntū
illi ꝑmittit̄: ⁊ ꝓcuratores actoreſq; hui⁹ mū
di nihil faciūt niſi q̄ntū dn̄s ſinit: Nō eñ la
tet eū aliq̄d ſic hoieȝ: aut in aliq̄ eſt minus
potēs vt ꝓcuratores atq; actores q̄ ſūt i ei⁹
ptāte/ aliq̄d ipo ſiue nō ꝑmittēte ſiue neſciē
te i ſubiectis ſibi ꝓ ſuo gradu reb⁹ efficiāt:
nō eis tn̄ rependit̄ qđ de ipiſ iuſte fit/ ſ q̄ aio
ipi faciūt: Quia neq; liberā volūtatē rōna/
li creature ſue de⁹ negauit: et tn̄ ptātē qua
etiā iniuſto iuſte ordinat ſibi retinuit. Quē

locū lati⁹ ⁊ vberi⁹ i libris alijs facta tracta/
uim⁹: Siue ꝗ ſolem ⁊ lunā ⁊ ſidera ⁊ cęlū ⁊
trā/cęteraqꝫ hmōi gētes colebāt: ſiue dęmo
nia: recte ſub ꝓcuratorib⁹ et actorib⁹ fuiſſe
itelligunt. Uerūtñ ea ꝗ ſequūt iā qſi expli
catā qſtionē rurſus iplicant. Cū em̄ ꝑ totā
eplam nō ab alijs oſtēdat ſollicitatā fuiſſe
galathaꝝ fidē/niſi ab eis qui ex circūciſiōe
erāt: ⁊ ad carnales obſeruationes leg̃ tāqꝫ
in eis ſalus eſſet adducere cupiebant: hoc
tñ loco ad eos loqui videt/ q ad gētilium
B ſupſtitiones redire tēptarēt. Ait em̄: Nūc
aūt cognoſcētes deū/immo cogniti a deo:
quō reuertimini ad ifirma ⁊ egena elemen/
ta/ qb⁹ rurſus vt antea ſeruire vultis? In
eo em̄ qd dicit: reuertimini/qſi nō circūciſis
ſꝫ gētib⁹ loquit: ſicut in tota epla apparet:
nō vtiqꝫ ad circūcisionē dicit eos reuerti/in
q nunqꝫ erāt: ſꝫ ad infirma inqt ⁊ egena ele/
mēta/quib⁹ rurſus vt antea ſeruire vultis.
Qd de gentib⁹ itelligere cogimur. His em̄
ſupra dixerat: Sed tūc qdē ignorātes deū/
his q natura nō ſunt dij ſeruiſtis. Ad quaꝫ
ſeruitutē reuerti eos velle ſignificat/cū ait:
Quō reuertimini ad infirma ⁊ elemēta ege
na/qb⁹ rurſus vt antea ſeruire vult? Qd
aūt adiūgit: Dies obſeruatis ⁊ mēſes ⁊ an
nos ⁊ tpa. Timeo vos ne forte ſine cā labo
rauerim in vob: Magis hāc ſententiā ꝯfir/
mare videri pōt. Uulgatiſſim⁹ em̄ eſt error
gentiliū/vt vel in agendis reb⁹/vel in expe/
ctādis euentib⁹ vitę ac negocioꝝ ſuoꝝ/ ab
aſtrologis ⁊ chaldęis notatos dies ⁊ men/
ſes ⁊ annos ⁊ tpa obſeruēt. Fortaſſe tñ nō
opus ē vt h de gētiliū errore intelligamus:
ne intentionē cauſę quā ab exordio ſuſcę/
ptā ad finē vſqꝫ ꝑducit/ſubito in aliud te/
mere detorquere velle videamur: ſꝫ de his
poti⁹ de qbus cauēdis cū agere ꝑ totā epi/
ſtolā apparet. Nā ⁊ iudęi ſeruilit obſeruant
dies ⁊ mēſes ⁊ annos ⁊ tpa in carnali obſer
uatione ſabbati ⁊ neomenię ⁊ menſe nouo/
rū: ⁊ ſeptimo quoqꝫ āno/ quē vocāt ſabba/
tūſabbatoꝝ. Quę qm̄ erāt vmbrę futuro/
rorū/iā adueniēte chriſto in ſupſtitione re/
māſerūt/ cū tanqꝫ ſalutaria obſeruarentur
a neſciētib⁹. Quo referēda ſint vt tāqꝫ h di
xerit apls gētib⁹: Quid ꝓdeſt vos euaſiſ/
ſe ſeruitutē: q tenebamini/cū ſeruiret elemētis
mētis mundi/qſi rurſus ad talia reditis: ſe/
ducti ab eis q nōduꝫ agnoſcētes libertatis
ſuę tēpus/inter cętera opa leg̃ q carnaliter
ſapiūt etiā tēporib⁹ ſeruiūt: qbus ⁊ vos rur
ſus vt antea ſeruire vultis/⁊ obſeruare cuꝫ
eis dies ⁊ menſes ⁊ annos ⁊ tpa: quib⁹ ſer/
uiebatis anteqꝫ chriſto crederetis? Mani/
feſtū eſt em̄ volumina tēporū ꝑ elemēta hu

ius mūdi/hoc eſt cęlū ⁊ terrā ⁊ motus atqꝫ
ordinē ſideꝝ adminiſtrari: Quę ifirma ap/
pellat ex eo ꝙ ifirma ⁊ inſtabili ſpecie vari/
ant. Egena vo ex eo ꝙ egent ſumma ⁊ ſta/
bili ſpecie creatoris/vt quoqꝫ mō ſunt/ eſſe
poſſint. Ergo eligat lector vtrā volet ſentē/
tiā: dūmō intelligat ad tantū periculū aię
ꝑtinere ſupſtitioſas tēpoꝝ obſeruationes:
vt huic loco ſubiecerit apls: Timeo vos ne
forte ſine cauſa laborauerim in vob. Quod
cū tanta celebritate atqꝫ auctoritate ꝑ orbē
terrarū in eccleſijs legat: plena ſunt cōuēti/
cula nr̃a hoibus/ qui tpa reruꝫ agendarū a
mathematicis accipiunt. Iam vo ne aliqd
ichoet aut ędificioꝝ aut hmōi quorūlibet
operū/dieb⁹ quos ęgyptiacos vocāt/ ſępe
etiā nos monere nō dubitāt: neſcientes/vt
dicit/vbi ambulant. Qz ſi loc⁹ iſte de iudę/
orū ſupſtitioſa obſeruatione itelligēdus ē:
quā ſpem habent cū chriſtianos ſeduci ve/
lint ex ephimeridis vitā naufragā guber/
nantes: qſi de diuinis libris/ qs de⁹ adhuc
carnali ꝓplo dedit ſi more iudęorū tpa ob/
ſeruarēt/diceret eiſ apls: Timeo vos ne for/
te ſine cauſa laborauerim in vob: ⁊ tamē ſi
deprehēdat qſqꝫ vl cathecuminus iudaico
ritu ſabbatū obſeruās tumultuat eccleſia:
Nūc autē innūerabiles de nūero fideliū cū
magna cōfidētia i faciē nob dicūt: die poſt
calēdas nō ꝓficiſcor: Et vix lente iſta ꝓhi/
bem⁹ arridētes/ne iraſcant/⁊ timētes ne qſi
nouū aliqd mirent. Ue pctis hoim ꝗ ſola i
uſitata exhorreſcim⁹. Uſitata vo ꝓ qb⁹ ab/
luēdis filij dei ſāguis effuſus eſt/ quālibet
magna ſint/⁊ oino claudi ꝯtra ſe regnū dei:
ſępe vidēdo omia tolerare: ſępe tolerādo
nonnulla etiā facere cogimur: atqꝫ vtinā o
dñe nō oia ꝗ nō potuerim⁹ ꝓhibere facia/
m⁹. Sꝫ iā videam⁹ q ſequunt: Sane ꝑteri/
eramus qd dictū eſt: Nūc aūt cognoſcētes
deū/imo cogniti a deo. Videt em̄ certe hoc
loco etiā aplica locutio cōgruere velle infir
mitati hoim. Neqꝫ tñmō in veteris teſta/
mēti libris vſqꝫ ad frenas hoim cogitatio/
nes modus diuini eloquij deſcēdiſſe vide/
atur: Nā qm̄ correxit qd dixerat/cognoſcē/
tes deū/nihil nos mouere debet: Manife/
ſtū ē em̄ qꝫdiu ꝑ fidē ābulam⁹ non ꝑ ſpeciē/ 2. Cor. 5. b.
nōdū nos cognouiſſe deū: ſed ea fide pur/
gari vt opportuno tpe cogſcere valeam⁹.
Sed qd in ipa correptiōe ait: imo cogniti a
deo/ſi ꝓpriē accipit/putabit de⁹ qſi ex tpe
aliqd cognoſcere qd an nō nouerat. Trāſla
te ꝗ dictū ē/vt oculos dei accipiam⁹ ipaꝫ di
lectionē ei⁹ quā cōmēdauit mittēdo ꝓ ipis
vnicū filiuꝫ: ſic em̄ de his q diligunt dicere
ſolem⁹/ꝙ an oculos habeant. Hoc eſt ꝗ co/

gnoſcẽtes deũ:imo cognitiа deo. Qđ ⁊ io/
hãnes dixit: Nõ qđ nos dilexerim⁹ deũ/ ſ3
1. Joh. 4. b. quõ ipe dilexit nos: Dicit aũt. Eſtote ſicͭ ⁊
ego: Qui vtiqꝫ cũ iudeus natuſ ſim/ iã iſta
carnalia ſpiritali dijudicatione contemno.
Qm̄ ⁊ ego ſicut vos.i.hõ ſum. Deide oportune
tune ac decẽter facit eos recolere charitatẽ
ſuam/ ne tanqꝫ inimicũ illũ deputẽt. Dicit
em̄: Frẽs pcor vos nihil me leſiſtiſ: Tãqꝫ ſi
diceret: ne ḡ puteris ꝙ ego ledere vos cu/
piã. Scitis qꝛ p infirmitatẽ carnis iã pridẽ
euãgeliçaui vob.i.cum pſecutionẽ paterer.
Et tẽptatlonẽ veſtrã i carne mea nõ ſpre/
uiſtis neqꝫ reſpuiſtis. Tẽptati ſunt em̄ cum
pſecutionẽ paterek aplš:⁊ vtrũ timore de/
ſererẽt eũ/an charitate ãplecterenk: Et neqꝫ
ſpreuiſtis inquit/tãqꝫ vtilẽ iſtã tẽptationẽ:
neqꝫ reſpuiſtis/ vt nõ ſuſciperetiſ cõmunio/
nẽ picli mei. Sed ſicͭ angelũ dei excepiſtis
me/ ſicͭ chriſtũ ieſum. Deinde admirãs/op⁹
eoꝝ ſpiritale cõmẽdat:vt h intuẽtes in car/
nalẽ timorẽ nõ decidant. Que ḡ fuit inqͭt
btitudo vra: Teſtimoniũ vob phibeo:qm̄
ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis ⁊ de/
diſſetis mihi. Ergo inimicus factus ſu3 vo/
bis verũ pdicãs: Rñdek vtiqꝫ nõ: Sed qđ
verũ pdicãſ/niſi vt nõ circũcidank: Et ideo
C vide qđ adiũgit. Emulank vos nõ bñ.i.i/
uident vobis/ q voſ carnales de ſpiritalib⁹
volũt facere:hoc eſt emulank nõ bñ: ſed ex/
cludere inqͭt voſ volũt/vt illos emulemini:
hoc eſt/imitemini: Quõ/ niſi vt ſeruituti iu
go attineamini/ſicͭ ipſi attinẽk. Bonũ aũt
eſt ait/ emulari in bono ſemp. Vult em̄ vt
ſeipm imitenk: ppter h addidit: Et nõ ſolũ
cũ pſens ſum apud vos. Cũ em̄ pſenti ocu/
los ſuos dare vellẽt/vtiqꝫ ipm conabãtur
imitari quẽ ita diligebãt. Ad h dicit etia3:
Filioli mei: vt tãqꝫ parentẽ vtiqꝫ imitenk.
Quos iteru3 inqͭt parturio donec chriſtus
formek in vob. Magiſ hoc ex pſona mrĩs ec/
1. theſſal. 2. b. cleſie locut⁹ ẽ. Nã ⁊ alibi dicit: Factus ſum
paruulus in medio veſtrũ/tãqꝫ ſi nutrix fo/
ueat filios ſuos. Formak aũt chriſtus i cre/
dẽte p fidẽ in interiore hoie/ vocato in liber/
tatẽ grẽ:miti et humili corde:nõ ſe iactãte
de opib⁹ meritis/ q̄ nulla ſunt ꝟ ab ipa grã
meritũ aliqđ inchoante:q poſſit dicere mi/
Matth. 25. d. nimus ſum.i. ſeipm ille q ait: Cũ em̄ feciſti
vni ex minimis meis mihi feciſti. Formak
em̄ chriſtus in eo q formam accepit chriſti.
Formã autẽ accepit chriſti q adheret chri/
ſto dilectiõe ſpiritali. Ex h em̄ fit/vt huius
imitatiõe ſit qđ ille/quãtũ gradu ſuo ſinik.
1. Joh. 2. a. Qui em̄ dicit ſe in chriſto manere ait/iohã/
hannes/debet quõ ⁊ ille ambulauit et ipſe

ambulare. S3 cũ hoies a matrib⁹ ꝯcipiãk vt Obiectio.
formenk:iã formati autẽ parturiank vt na/
ſcank:põt mouere qđ dictũ eſt: Quos iteꝝ
parturio donec chriſtus formek i vob. Ni/ Solutio.
ſi parturitionẽ hãc p curarũ angorib⁹ poſi/
tã intelligam⁹:quib⁹ eos parturiuit vt na/
ſcerenk in chriſto:et iterũ parturit ppͭ pe/
ricula ſeductiõis:qbus eos ꝯturbari videt.
Sollicitudo aũt aliud de illis curarum q̄ ſe
quodãmõ parturire dicit/ tãdiu eſſe pote/
rit donec puenĩat in mẽſurã etatis plenitu/ Eph. 4. c.
dinis chriſti: vt iã nõ moueank omni vẽto
doctrine. Nõ ḡ ppͭ initium fidei: qm̄ nati
erant/ ꝟ ppͭ robur pfectionẽ dictũ ẽ: Quos
iteꝝ parturio donec chriſt⁹ formek in vob.
Hãc parturitionẽ alijs vbis etiã alibi com/
mẽdat vbi dicit: Incurſus in me quotidia/ 2. Corĩ. 11. g.
nus/ſollicitudo oĩm eccleſiarũ. Quis infir/
mak ⁊ ego nõ infirmor: Quis ſcãdaliçak et
ego nõ vror. Qđ vo ſubiecit: Vellẽ autẽ
nũc adeſſe apud voſ/ ⁊ mutare vocẽ meã/qꝛ
cõfundor in vob: quid aliud intelligik/niſi
qꝛ filiolos ſuos eẽ dixerat:parcẽſ eis fortaſ
ſe p lrãs ne ſeueriore obiurgatione cõmoti
facile in ei⁹ odiu3 traducerenk a deceptori/
bus illiſ qb⁹ abſens nõ poſſet reſiſtere. Vellẽ
ḡ inqͭt nũc adeſſe apud vos/ ⁊ mutare vocẽ
meã.i.negare vos filios:qꝛ ꝯfundor i vob:
Malos em̄ filios ne de his erubeſcãt/ etiã
parẽteſ abdicare ſolẽt. Deide ſubiũgit: Di D
cite mihi ſub lege volẽtes eẽ: Legẽ nõ audi
ſtis: Et de duob⁹ qdẽ filijs abrae qđ dicͭ fa
cile intelligik. Nã ipe interptak hãc allego/
riã. Hos em̄ duos filios habebat abraã:cũ Gen. 21. a.
duo teſtamẽta ſignificata ſũt. Poſt mortẽ
aũt ſare/ qs de alia vxore genuit/nõ ptinẽt
ad hãc ſignificationẽ. Et ideo mlti legẽtes
aplm/ librũ autẽ geneſeos ignorantes pu/
tãt ſolos duos filios habuiſſe abraã. Hos
ḡ ſolos cõmemorat aplš:qꝛ ſoloſ adhuc ha
bebat cũ hec ſignificarent/ q̄ ꝯſequẽter ex/
ponit: Q3 ille de ancilla q̄ agar vocabak/ve
tus teſtamẽtũ ſignificat.i.pplm veteris te/
ſtamẽti/ ppͭ iugũ ſeruile carnaliũ obſerua
tionũ ⁊ pmiſſa terrena/ qbus irretiti ⁊ que
tñmõ ſperãtes de deo/non admittunk ad
hereditatẽ ſpiritalẽ celeſtiſ patrimonij. Nõ
aũt ſufficit ꝙ de libera vxore natus ẽ iſaac:
ad ſignificãdũ pplm heredẽ noui teſtamẽ/
ti:ſ3 plus h valet/ꝙ ſcđm pmiſſionem na/
tus eſt. Ille autem ⁊ de ancilla ⁊ ſcđm car/
nẽ/et de libera naſci potuit ſcđm carnem:
ſicut de cethura quã poſtea duxit abraam/ Gen. 25. a.
non ſcđm promiſſionem/ ſed ſcđm carnem
ſuſcepit filios. Iſaac em̄ mirabilit nat⁹ ẽ p
repromiſſionẽ cũ ambo parẽtes ſenuiſſent.

Q; ſi data per apoſtolum fiducia/ q duos
illos allegorice accipiēdos apertiſſime oſtē
dit: voluerit aliquis etiā cethure filios in
aliqua rerū figura futurarū inſpicere:non
fruſtra de talibus pſonis adminiſtratione
ſpūſſancti hec geſta cōſcripta ſunt: inueni/
et fortaſſe hereſes et ſchiſmata ſignificari:
Qui filij de libera quidē ſicut iſti de eccle/
ſia/ ſed tamen ſcdm carnem nati ſunt/ non
ſpiritaliter p repromiſſionē. Quod ſi ita ē:
nec ipſa ad hereditatē inueniunt ptinere.i.
ad celeſtem hieruſalē: quā ſterilē vocat ſcri
ptura q̄diu filios in terra nō genuit. Que
deſerta etiā dicta eſt celeſtē iuſticiā deſerē/
tibus hoībus terrena ſectātibus: tanq̄ vi/
rum habentē illa terrena hieruſalē: q: legē
acceperat. Et ideo celeſtē hieruſalē ſara ſi/
gnificat/ q̄ diu deſerta eſt a cōcubitu viri p/
pter cognitā ſterilitatē: Nō eñ tales homi/
nes q̄lis erat abraam ad explendā libidinē
vtebat feminis/ ſed ad ſucceſſionē prolis.
Acceſſerat aūt ſterilitati etiā ſenectus vt ex
omni deſperatione diuina pmiſſio magnū
meritum credētibus daret. Certus ergo de
pmiſſione dei/ officio gignendi acceſſit ad
etatem iam grauem: quā in annis vegeti/
orib' corporali copulatiōe deſeruerat. Nō
eñ ob aliud apl's adiuncta earū mulierum
figura interpretat quod p pphetā dictum
Eſaie.54.a. eſt: Q̄m multi filij deſerte magis q̄ eius
que habet virum: Cum ꝛ marito prior ſara
ſit mortua: neq̄ inter eos vllū extitiſſet di/
uortium: Unde q̄ illa deſerta: aut illa ha/
bens virū/ niſi q abraam ppagande pro/
lis operam ad agar ancille fecunditatē ab
vxoris ſare ſterilitate tranſtulerat: ipſa tñ
permittēte ꝛ vltro offerēte vt maritus eius
de ancilla ſuſciperet filios. Antiqua eñ iu/
ſticie regula eſt: quā cōmēdat ad corinthi/
1.Cor.7.a. os idē apl's: Mulier ſui corpis poteſtatem
nō habet/ ſed vir: Similiter autem ꝛ vir ſui
corpis poteſtatē nō habet/ ſʒ mulier. Et hu
iuſmodi eñ debita/ ſicut cetera/ i eorū q̄b'
debent poteſtate cōſiſtunt: Cui poteſtati q̄
fraudē nō facit ille caſtitatis ꝯiugalis iura
cuſtodit. Senectus aūt parētū iſaac ad eā
ſignificationē valet: q̄m noui teſtamēti po
pulus q̄uis ſit nouus/ pdeſtinatio tñ eius
apud deū/ ꝛ ipſa hierſm celeſtis antiq̄ eſt.
1.Joh.2.b. Uñ ꝛ iohānes ad parētes dicit: Scribo vo
bis patres/ q̄m cognouiſtis qd erat ab ini/
tio. Carnales aūt q̄ ſunt i eccleſia ex q̄bus
hereſes ꝛ ſchiſmata fiūt/ ex euāgelio q̄dem
occaſionē naſcēdi accęperūt: ſʒ carnalis er/
ror quo cōcępti ſunt ꝛ quē ſecū trahūt/ non
refert ad antiquitatē veritatis: Et ideo de
matre adoleſcētula/ et de patre ſene ſine re/
promiſſione nati ſunt: Quia et dñs nō ni/
ſi ob antiquitatē veritatis in apocalypſi al Apoc.1.c.
bo capite apparuit. Nati ſūt ergo tales ex
occaſiōe antique veritatis in nouitio tēpo/
ralią; mēdacio. Dic̄ q̄ nos apl's ſcdm iſaac
pmiſſionis filios eſſe: Et ſic pſecutionē paſ
ſum iſaac ab hiſmaele: Quēadmodū hi q̄
ſpiritaliter viuere ceperāt/ a carnalib' iude/
is pſecutionē patiebant: fruſtra tñ/ cū ſcdm
ſcripturā eijciat ancilla ꝛ filꝰ eꝰ/ nec heres Gen.21.a.
eē poſſit cū filio libere. Nos aūt inq̄t fra/
tres nō ſum' ancille filij/ ſʒ libere: Ea eñ li/
bertas nunc maxime opponēda eſt ſeruitu/
tis iugo/ quo in operib' legis tenebant/ q̄
ad circūciſionē iſtos trahebāt.

Expoſitio capituli quinti:

Um autē dicit: State q̄/ ſignificat B
c eos nondum cecidiſſe: accōmodatꝰ
eñ diceret/ ſurgite. Sed quod addi/
dit: Et ne iterū ſeruitutis iugo attineami/
ni: Quādoquidē hic nullū aliud iugū pōt
intelligi quo eos attineri nolit/ niſi circūci/
ſiōis taliūq; obſeruationū iudaicaꝝ. Jta
eñ ꝛ ſequit: Ecce ego paulus dico vobis:
quia ſi circūcidamini/ chriſtꝰ vobis nihil p/
derit. Quō accępturi ſumus qd ait: Ne ite/
rū ſeruitutis iugo attineamini: cum ad eos
ſcribat q̄ iudei nunq̄ fuerant? Nā hoc agit
vtiq;/ ne circūcidant. Sʒ nimiꝝ hic declara
tur ꝛ cōfirmat illa ſententia/ de qua ſuperꝰ
diſputauimꝰ: Quid eñ aliud hoc loco gen/
tibꝰ dicat/ non inuenio niſi vt proſit illis
q a ſeruitute ſupſtitionis ſue per fidē chri/
ſti liberati ſunt: ne iterum ſerui eſſe velint
ſub iugo obſeruationum carnalium: q̄uis
ſub lege dei/ tñ carnalem populū ſeruiliter
alligātū. Chriſtū aūt nihil eis pfuturꝝ eſſe
dicit/ ſi circūcidant: Sʒ illo modo quo eos
iſti volebāt circūcidi.i.vt in carnis circūci/
ſiōe ponerent ſpē ſalutis. Nō eñ timotheo Act.16.a.
nō pfuit chriſtꝰ/ quia paulus ipſe illū iam
chriſtianū iuuenē circūcidit: Fecit autē hoc
pꝑter ſcādalū ſuorū/ nihil ſimulās omino:
ſʒ ex illa indifferētia qua dicit: Circūciſio ni/ 1.Cor.7.a.
hil ē ꝛ preputiū nihil ē: Nihil eñ obeſt iſta
circūciſio ei qui ſalutē in illa eſſe nō credit.
Scdm hāc ſententiā etiā illō addit: Teſtifi
cor aūt omni hoī circūcidenti ſe: id eſt tanq̄
ſalutarē iſtā circūciſionē appetēti: q: debi/
tor eſt vniuerſe legis faciende. Quod ideo
ait/ vt vel terrore tam innūerabiliū obſer/
ſeruationū/ que in legis opib' ſcripte ſunt
ne oēs implere cogerent: qd nec ipſi iudei
nec parētes eoꝝ implere potuerūt: ſicut pe
trus in actib' aploꝝ dicit: abſtinerēt ſe ab Act.15.c.

bis qb⁹ eos iſti ſubiugare cupiebāt. Eua/
cuati inqt eſtis in chriſto/q in lege iuſtifica
mini. Hec eſt illa pſcriptio qua chriſtū pro/
ſcriptū ſuperius dixerat: vt cū iſti euacua/
rent chriſto.i.chriſtus ab eis tanq̄ a poſſeſ/
ſione quā tenebat abſcedit/ opa legis in eā
poſſeſſionē tanq̄ in vacuā inducant: qd qꝛ
nō chriſto/ſꝫ illis obeſt/addidit: A gra ex/
cidiſtis. Cū eñ h agat gra chriſti/ vt illi qui
debitores erāt opeꝝ legis liberent: hoc de/
bito iſti ingrati tāte gre debitores eſſe vo/
lunt vniuerſe legis faciēde. Nōdū aūt erat
factū: ſꝫ qꝛ volūtas moueri ceperat/ita ple
riſq̄ locis loquit qſi factū ſit. Nō eñ inqt
ſpū ex fide ſpē iuſticie expectam⁹: In q de/
mōſtrat ea ptinere ad fidē chriſti/q ſpirita/
liter deſiderant ⁊ expectāt/non q carnalit:
qualib⁹ pmiſſionib⁹ ſeruitus illa tenebat:
2.Cor.4.b. ſicut alio loco dicit: Nō reſpicientib⁹ q vi/
dētur/ſ que nō vident. Que eñ vident/tē
poralia ſūt: que aūt non vidēt/ eterna ſūt.
B Deinde ſubiūxit. In chriſto eñ ieſu neq̄
circūciſio quicq̄ valet / neq̄ pputiū: vt illā
indifferentiā declararet/ nihilq̄ pniciosum
eſſe in hac circūciſione oſtēderet/ niſi ex illa
ſalutē ſperare. Nihil q valere dicit in chri/
Gal.5.b. ſto circūciſionē aut pputiū: ſ fidē q p dile/
ctionē operat. Et hic illud tetigit: qꝛ ſub le
ge ſeruit⁹ p timorē opat. Currebat bñ in/
qt: quis vos ipediuit vitati non obedire?
Hoc ē qd ſuperi⁹ ait: Quis vos faſcinauit?
Gal.3.a. Suaſio inqt veſtra nō ex eo eſt q vocauit
vos. Hec eñ ſuaſio carnalis eſt: ille autē in
libertatē vocauit. Suaſionē aūt coꝝ dixit
qd eis ſuadebat. Eos autē paucos q ad il/
los veniebāt vt iſta ſuaderēt: qꝛ in cōpara/
tione multitudinis credētiū galatharū ex/
iguo numero erāt/fermētū appellat. Recipi
ent autē iſti fermentum/ ⁊ totā maſſā.i.tota
coꝝ eccleſia in corruptiōe carnalis ſeruitu/
tis/quodāmō fermētabit ſi tales ſuaſores
tanq̄ iuſtos ⁊ fideles recipiētes honoraue/
rint. Ego inqt confido i vob in dño/q ni/
hil aliud ſapietis. Hinc vtiq̄ manifeſtū eſt
nondū illos fuiſſe poſſeſſos a talib⁹. Qui
aūt pturbat vos inqt/ portabit iudiciū/qui/
cūq̄ ille fuerit. Hec eſt illa cōturbatio ptra/
ria ordini: vt de ſpiritalibus carnales fiāt:
Et qm itelligēdū ē fuiſſe quoſdā/q cū vel/
lent eis iſtā ſeruitutē pſuadere: et viderent
eos pauli apli auctē reuocari: dicerent etiā
ipm paulū id ſētire/ſꝫ nō eis facile apire vo
luiſſe ſentētiā ſuā: opportuniſſime ſubiecit:
Ego aūt frēs ſi circūciſionē adhuc predico:
quid adhuc perſecutionē patior? Etiā ab
ipſis patiebat pſecutionē q talia pſuadere
moliebant: cū iā euāgeliū ſuſcepiſſe vide/
rent. Quos tāgit alio loco vbi ait: Pericul 2.Cor.11.h
in falſis fratrib⁹: ⁊ hic in capite eple vbi di/
cit: Propter ſubintroductos aūt falſos fra Gal.2.a.
tres q ſubitroierūt pſcultare libertatē nraꝫ
quā habem⁹ i chriſto ieſu/ vt nos i ſeruitu/
tē redigerēt. Ergo ſi circūciſionē pdicabat/
deſinerēt eū pſequi. Qui tñ ne timerent ab
eis qbus chriſtiana libertas annunciabat:
aut ne ab ipſo aplo timeri putarent/pro/
pterea ſuperi⁹ libera plen⁹ fiducia nomē ſu
um etiā pfeſſus ē/dicens: Ecce ego paulus
dico vob: qꝛ ſi circūcidamini/ chriſt⁹ vobis
nihil pderit: tanq̄ ſi diceret: Ecce me imita/
mini vt nō timeatis: aut i me cauſaꝫ refun/
dite ſi timet. Qd aūt dicit: Ergo euacua/
tū eſt ſcādalū crucis: ſententiā illā repetit:
Si ex lege iuſticia: ergo chriſtus grat mor/ Gal.2.d.
tuus ē. Sed hic qm ſcādalū noiat/i memo/
riā reuocat/ ppterea maxime i chriſto paſ/
ſos eē ſcādalū iudeos: qꝛ iſtas carnales ob/
ſeruatiōes qs p ipſa ſalute ſe habere arbi/
trabant cū ſepe animaduertebāt preterire
atq̄ ptemnere. Hoc q ita dixit/acſi diceret:
Sine cauſa q chriſtū/cū iſta ptēneret/ſcāda
lizati iudei crucifixerūt: ſi adhuc eis p qb⁹
crucifix⁹ eſt talia pſuadent. Et adiecit ele/
gātiſſima ambiguitate qſi ſub ſpecie male/
dictiōis bñdictionē dicens: Vtinā abſcin/
dant q vos pturbant. Nō tñ inquit circū/
cidant/ſ abſcindant. Sic eñ fiūt ſpadōes
ppt regnū celoꝝ/ ⁊ carnalia ſeminare ceſſa/
būt. Vos eñ inqt i libertatē vocati eſtis
frēs: Quia illa pturbatio a ſpiritalibus ad
carnalia reuocās in ſeruitutē trahebat. Sꝫ
iā hinc opa illa leg tractare incipit: de qb⁹
cū ſupra dixerā in fine eple tractaturū/que
ad nouū q̄ teſtamētū ptinere nemo ambi/
git: ſ alio fine quo liuore ſe ea facere dicit.i.
charitat eterna ſperātis hinc pmia: ⁊ ex fi/
de expectāt: Nō ſic iudei/q timore iſta im/
plere cogebant: nō ita illa caſto pmanēte i
ſeculū ſeculi/ſ qꝛ timebāt pſenti vite ſue: ⁊
iō qdā opa leg iplebāt q i ſacramēt ſūt: il
la vo q ad bonos mores ptinēt oino nō po/
terāt. Nō eñ iplet ea niſi charitas. Quia et
holeꝫ ſi ppterea nō occidit aliqs/ne ⁊ ipe oc
cidat: nō iplet pceptū iuſticie: ſ ſi iō nō oc/
cidat/ qꝛ iniuſtū ē/etiā ſi id poſſit facere ipu/
ne: nō ſolū apud hoīes/ſ etiā apd deū. Sic 1.Reg.24.
dauid cū diuinitus accepiſſet in ptātē regē
ſaul ipune vtiq̄ occideret: nec hoīb⁹ i ſe vin
dicaturus/ qꝛ multū ab eis diligebat/idem
dauid: nec deo q hāc ipam ptātē dediſſe ſe
dixerat/ vt oino ei faceret qd vellet pepcit.
Ergo diligēs primū tāq̄ ſeipm: nō ſolum

ꝑſecutū/ſ etiā ꝑſecuturū:q eū corrigi ꝙ in/
terfici maluit: hō in veteri teſtamento/ ſed
nō hō deveteri teſtamēto:quē fides futurę
hereditat/ chriſti reuelata et reddita ſaluū
faciebat:ꝛ ad imitandū vocabat:iō nūc di/
cit apl'ſ: In libertatē vocati eſtis frēs/tm̄
ne libertatē i occaſionē carnis det/.i.ne au/
dito noīe libertatis īpune vob peccādū eſſe
arbitremini. Sz ꝑ charitatē inqͭt ſeruite i/
uicē.Qui em̄ ꝑ charitatē ſuit/libere ſeruit:
ꝛ ſine miſeria obtēperāſ deo cū amore faciē
do qḋ docet/nō cū timore qḋ cogit. Omis
em̄ lex inqͭt i vno ſermōe impleta eſt: in eo
Matth.22.d. ꝙ diliges ꝓximū tuū tāꝗ teipm̄.Omnē ꝙ
legē nūc dicit ex his opib⁹ ꝗ ad bonos mo/
res ꝑtinēt:Quia ꝛ illa ꝗ ſūt in ſacramētis:
cū bene a liberis intelligunt:nec carnaliter
obſeruant a ſeruis:ad illa duo ꝑcepta refe/
rant/neceſſe eſt:dilectiōis dei ꝛ ꝓximi. Re/
cte itaqꝫ accipit ad hoc ꝑtinere qḋ etiā dn̄s
Matth.5.b. ait:Nō veni legē ſoluere/ſ implere:qꝛ erat
ablatur⁹ timorē carnalē: Spiritalē aūt cha
Roma.13.c. ritatē datur⁹ ꝗ ſola lex īpleri pōt:Plenitu/
do em̄ leg/ charitas:ꝛ quō fides īpetrat ſpi/
Roma.5.a. ritūſctm̄/ꝑ quē charitas dei diffuſa eſt i cor
dib⁹ operantiū iuſticiā:nullo mō qſqꝫ ante
grāz fidei de bonis opib⁹ glieť. Quapropt
iſtos iactātes ſe de operib⁹ leg/ ita refellit
apl'ſ/dū oſtēdit opa vetuſta ſacramentoꝝ
vmbrā futuroꝝ fuiſſe/q̄s iā aduentu dn̄i li/
bero heredi neceſſarias non eſſe mōſtrauit.
Opa vō ad bonos mores ꝑtinētia nō īple/
Gal.5.b. ri niſi dilectiōe/ꝑ quā fides opať. Un̄ ſi opa
leg/ ꝗdā poſt fidē ſupflua/ ꝗdā añ fidē nulla
Abacuk.2.a. ſunt/viuat iuſtus ex fide:ꝛ vt onus graue
Matth.11.d. ſeruitutis abijciat/leui ſarcina chriſti vege/
tatus: ꝛ iuſticię metas nō trāſgrediať: leui
iugo charitat/ obtēperās.Queri autē pōt:
cur aplus ꝛ hic ſolam cōmemorauit ꝓxi/
mi dilectionē/quā lege dixit īpleri:et ad ro
Roma.13.c. manos cū in eodē q̄ſtiōe verſareť: Qui em̄
diligit alterū inqͭt legē īpleuit:Nā nō adul
terabis:nō homicidiū facies:nō furaberis:
nō ꝯcupiſces:ꝛ ſi qḋ ē aliud mādatū/i hꝰ ſer/
mone recapitulať:Diliges ꝓximū tuū tāꝗ
teipm̄:Dilectio ꝓximi malū nō opať:Ple/
nitudo aūt leg/ charitas. Cū ꝙ in duob⁹ ꝑ/
ceptis dilectiōis dei ꝛ ꝓximi niſi ꝑfecta ſit
charitas:cur apl'ſ ꝛ in hac ꝛ in illa epl'a ſolā
ꝓximi dilectionē cōmemorat/niſi qꝛ de di/
lectione dei ꝑſſt mētiri hoīes:quia rariores
tēptatiōes eā ꝓbāt: in dilectione aūt ꝓxi/
mi facili⁹ cōuincunť eā non habere dū iniq̄
cū hoīb⁹ agūt?Cōſequēs ē aūt vt q ex toto
corde/ex tota aīa/ ex tota mēte deū diligit:
diligat et ꝓximū tāꝗ ſeipm̄. Quia hꝰ iubet
ille quem ex toto corde: ex tota aīa: ex tota
mēte diligit. Itē diligere ꝓximū.i.oēm ho/
minē tāꝗ ſeipm/quis pōt/niſi deū diligat:
cui⁹ ꝑcepto ꝛ dono dilectionē ꝓximi poſſit
īplere?Cū ꝙ vtrūqꝫ ꝑceptū ita ſit:vt neutꝝ
ſine altero poſſit teneri/etiā vnū hoꝝ cōme
morare plerūqꝫ ſufficit cū agiť de opib⁹ iu/
ſticię:ſ opportuni⁹ illud de ꝗ qſqꝫ facilius
cōuincať. Un̄ iohānes dicit:Qui em̄ nō di/ 1.Joh.4.d.
ligit fratrē ſuū quē videt/deū quē nō videt
quō pōt diligere? Mētiebanť em̄ qdā dile/
ctionē ſe dei habere/et de odio fratris eā nō
habere cōuincebanť.De ꝗ iudicare i q̄tidi/
ana vita ꝛ morib⁹ facile ē. Si aūt mordet/
inqͭt ꝛ comeditis inuicē:videte ne abinuicē
cōſumamini.Hoc em̄ maxime vitio cōtēti/
onis ꝛ inuidētię ꝑnicioſę diſputatione int
eos nutriebanť/ male de inuicē loquēdo/ ꝛ
q̄rēdo qſqꝫ gloriā ſuā vanāqꝫ victoriā: qb⁹
ſtudijs cōſumiť ſocietas ꝑpli: dū in partes
diſſūgiť. Quō autē iſta vitare ꝑſſt/niſi ſpū
ambulēt: ꝛ ꝯcupiſcētias carnis nō ꝑficiāt?
Primū em̄ ꝛ magnū mun⁹ eſt ſpūs/humili/
tas ꝛ māſuetudo. Un̄ illud qḋ iā memora/
ui/dn̄s clamat: Diſcite a me/qꝛ mitis ſū ꝛ Matth.11.d.
hūilis corde.Et illḋ ꝓphę:Sup quē requie Eſaie.66.a.
ſcit ſpūs me⁹/niſi ſup humilē ꝛ quietū/ꝛ tre
mētē vba mea?Qḋ aūt ait: Caro em̄ ꝯcu/
piſcit aduerſus ſpm̄:ſpūs aūt aduerſus car
nē:hęc em̄ inuicē aduerſanť/ vt nō ea ꝗ vul
tis faciat/:putāt hoīes liberū volūtat/ ar
bitriū negare apłz nos habere: Nec intelli/
gūt hꝰ eis dictū ſi grāz fidei ſuſceptā tenere
nolūt:ꝑ quā ſolā ꝑſſt ſpū ābulare ꝛ cōcupi/
ſcētias carnis nō ꝑficere. Si ꝙ nolūt eā tene
re/nō poteſt ea quę volūt facere. Uolūt em̄
opari opa iuſticię ꝗ ſūt i lege:ſ vincunť ꝯcu
piſcētia carniſ quā ſequēdo deſerunt grām
fidei. Un̄ ꝛ ad romanos dicit: Prudētia car Roma.8.b.
nis inimica in deū:legi em̄ dei nō eſt ſubie/
cta:neqꝫ em̄ pōt. Cū em̄ charitas legē īple/
at:prudētia vō carnis cōmoda tꝑalia con/
ſectādo ſpiritali charitati aduerſetur:quō
pōt legi dei eſſe ſubiecta.i.libēter atqꝫ obſe
quēter implere iuſticiā/eiqꝫ nō aduerſari?
Qñ etiā dū conať vincať/neceſſe ē vbi in/
uenerit mai⁹ cōmodū tꝑale/ de iniq̄tate ſe
poſſe aſſequi ꝙ ſi cuſtodiat ęq̄tatē Sic em̄
ꝑma hoīs vita eſt añ legē/cū nulla neq̄tia ꝛ
malicia ꝓhibeť:neqꝫ vlla ex ꝑte prauis cu/
piditatib⁹ reſiſtať: quia non eſt q ꝓhibeat:
ſic ſecunda eſt ſub lege añ grām: qñ ꝓhibeť
quidē ꝛ conať a pctō abſtinere ſe/ſz vincať:
qꝛ nondū iuſticiā ꝓpt deū ꝛ ꝓpt ipſam iu/
ſticiā diligit/ ſz eā ſibi vult ad cōquirendū
terena ſeruire. Itaqꝫ vbi viderit ex alia ꝑte

ipſam/ ex alis cõmodũ tpale/trabit põdere
tpalis cupiditatis/ſʒ q̄ relinquit iuſticiam:
Quã ppterea tenere conabat/ vt haberet il
lud qȯ ſe nunc videt amittere ſi illam tenu/
erit. Tertia eſt vita ſub gr̃a/qñ nihil tpalis
cõmodi iuſticię p̄ponitur/ qȯ niſi charitate
ſpiritali quã dñs exemplo ſuo docuit ⁊ gr̃a
donauit/ fieri non põt. In hac eñ vita etiã
ſi exiſtant deſideria carnis de mortalitate
corpis/tñ mentẽ ad conſenſionẽ peccati nõ
Roma. 6.b. ſubiugãt. Ita iã nõ regnat pctm̃ in noſtro
mortali corpe:quãuis nõ poſſit niſi inhabi/
tare in eo q̄diu mortaliter põt. Primo eñ
Roma.7.d. nõ regnat cũ mẽte ſeruimus legi dei:q̄uis
carne legi peccati. i. pęnali conſuetudini:
cũ ex illa exiſtũt deſideria quib⁹ tñ nõ obe/
dimus. Poſtea vero ex om̃i parte extingui
Roma. 8.b. tur:Qm̃ ſi ſpiritus ieſu habitat in nobis:
qui ſuſcitauit ieſuʒ chriſtũ a mortuis/viui/
ficabit ⁊ mortalia corpa nr̃a ,ppt ſpm̃ q̄ ha
bitat in nobis. Nunc ḡ implendus eſt gra/
dus ſub gr̃a: vt faciam⁹ qȯ volum⁹ ſpũ/eti/
am ſi carne nõ poſſum⁹. i. nõ obediam⁹ deſi/
derijs peccati ad p̄bendũ illi mẽbra noſtra
arma iniq̃tatis: etiã ſi nõ valem⁹ efficere/ vt
eadẽ deſideria nõ exiſtãt: vt quãuiſ nondũ
ſim⁹ in pace illa ęterna ex omni homis pte
pfecta: iã tñ deſinam⁹ eſſe ſub lege/ vbi p̄ua
ricationis rea manens tenet/ dũ eã ↄcupi/
ſcentia carnis in conſenſionẽ peccati capti/
uã ducit: ſimus aũt ſub gr̃a vbi nulla eſt cõ
demnatio his q̄ ſunt in chriſto ieſu: q̄ non
1. Retract. ca. 24. c. certantẽ/ſʒ victũ pęna cõſequit. Ordinatiſ
ſime itaq̃ ſubiũgit: Q̄ ſi ſpũ ducamini/nõ
adhuc eſtis ſub lege: vt intelligam⁹ eos eẽ
ſub lege/quoꝝ ſpũs ita concupiſcit aduer/
ſus carnẽ vt nõ ea q̄ volunt faciant. i. nõ ſe
teneant conuictos in charitate iuſticię/ſʒ a
cõcupiſcente aduerſum ſe carne vincantur:
nõ ſolũ ea repugnãte legi mẽtis eorũ/ ſed
etiã in captiuãte illos ſub lege peccati: quę
ineſt in mẽbris mortalibus. Qui eñ nõ du
cantur ſpũ/ſequit vt carne ducant. Nõ aũt
pati aduerſitatẽ carnis/ ſʒ duci a carne dã/
natio eſt: Et ideo q̄ ſi ſpũ inq̄t ducamini
nõ adhuc eſtis ſub lege: Nã ⁊ ſuperius non
ait: ſpũ ambulate ⁊ ↄcupiſcẽtias carnis nõ
habuerit/ſʒ ne pfecerit: Quippe nõ eaſ om
nino habere/nõ iã certamẽ/ ſed certaminis
p̄miũ eſt: ſi obtinuerim⁹ victoriã pſeuerãdo
ſub gr̃a: Cõmutatio eñ corpis in imortalẽ
ſtatũ/ſolas carnis ↄcupiſcẽtiaſ nõ habebit.
Deinde incipit opera carnis enumerare: vt
intelligant ſe ſi ad operandum iſta deſide/
rijs carnalibus conſenſerint/tunc duci car/
ne/non ſpiritu: Manifeſta autem ſunt in/
quit opa carnis/q̄ ſunt fornicatiões immũ/
dicię/idolorum ſeruitus/ veneficia/inimici/
tię/contentiones/animoſitates/ ęmulatio/
nes/diſſenſiones/ hęreſes/inuidię/ębrieta/
tes/comeſationes: et his ſiĩa q̄ p̄dico vob
ſicut p̄dixi: qm̃ q̄ talia agũt regnũ dei non
poſſidebũt. Agũt aũt hęc q̄ cupiditatibus
carnalib⁹ conſentiẽtes facienda eſſe decer/
nunt/etiã ſi ad implendũ facultas nõ dat.
Ceterũ qui tãgunt hmõi motib⁹/ ⁊ immo/
biles/ ⁊ in maiore charitate ↄſiſtũt: nõ ſolũ
nõ eis exhibentes membra corpis ad male
operandũ/ſ neq̃ nutu cõſenſionis ad exhi
bendũ ↄſentiẽtes nõ hęc agũt: et idȯ regnũ
dei poſſidebũt. Nõ eñ iam regnat peccatũ
in eoꝝ mortali corpore ad obediẽdũ deſi/
derijs eius: Quãuis habitet in eodẽ mor/
tali corpale pctm̃/nonduʒ extincto impetu
cõſuetudinis naturalis: q̄ mortaliter nati
ſumus ⁊ ,ppꝛię vitę nr̃ę: cũ ⁊ noſipſi peccã/
do auximus qȯ ab origine peccati huma/
ni dãnationiſq̄ trahebamus. Aliud eſt eñ
nõ peccare: aliud nõ habere pctm̃: Nã in q̄
pctm̃ nõ regnat/nõ peccat. i. qui nõ obedit
deſiderijs ei⁹: In quo aũt nõ exiſtunt oĩno
iſta deſideria: nõ ſolũ nõ peccat/ſed etiã nõ
habet peccatũ. Qȯ etiã ſi ex multis parti/
bus in iſta vita poſſit effici/ex omni tamen
parte non niſi in reſurrectionẽ carnis: ad q̄
cõmutatione ſperandũ ẽ. Põt aũt mouere
qȯ ait: q̄ dico vob/ſicut p̄dixi: qm̃ qui talia
agunt/regnũ dei nõ poſſidebũt: ſi q̄rat vbi
iſta p̄dixerit/nã in hac ep̃la non inuenitur.
Ergo aut p̄ſens cum eſſet hoc p̄dixerat: aut
cognouerat puenisse ad illos epiſtolã quę
emiſſa eſt ad corinthios. Ibi eñ ſic ait: No 1. Cor. 6. b.
lite errare/neq̃ fornicatores/neq̃ idolis ſer
uiẽtes/neq̃ adulteri/neq̃ molles/neq̃ ma/
ſculorum ↄcubitores/neq̃ fures/neq̃ aua/
ri/neq̃ ebrioſi/neq̃ maledici/neq̃ rapaces
regnũ dei poſſidebũt. Hic ḡ cũ enumeraſſet
opa carnis quib⁹ clauſuʒ eſt regnũ dei: ſub/
iecit etiam opera ſpiritus qȯ ſpũs fructus
vocat: Fructus aũt ſpũs eſt inq̄t/charitas/
gaudiũ/pax/lõganimitas/ benignitas/bo/
nitas/fides/mãſuetudo/cõtinẽtia: et addi/
dit: Aduerſus hmõi nõ eſt lex: vt intelliga/
mus illos ſub lege poſitos/in quib⁹ iſta nõ
regnãt. Nã in quib⁹ hęc regnãt/ ipſi lege le
gitime vtunt: quia nõ eſt illis lex ad coer/
cendum poſita. Maior eñ ⁊ prępollentior
delectatio eorũ iuſticia eſt: ſic eñ ad timo/
theũ dicit: Scim⁹ eñ quia bona ẽ lex/ ſi q̄s 1. timoth. 1. b.
ea legitime vtat: ſciẽs hoc q̄ lex iuſto poſi/
ta nõ eſt. Iniuſtis aũt ⁊ nõ ſubditis ⁊ im/
pijs peccatorib⁹: ⁊ ſceleſtis ⁊ cõtaminatis:

parricidis ꝛ matricidis/homicidis/fornicatorib⁹/maſculoꝝ cõcubitorib⁹/plagiarijs/mẽdacib⁹/piuris: ꝛ ſi qd aliud ſanę doctrinę aduerſat/ſubaudit his/lex poſita ē. Regnãt ḡ ſpiritales iſti fructus in hoie in quo pctã nõ regnãt. Regnãt autem iſta bona ſi tantũ delectãt/vt ipſa teneãt animũ in tẽptationib⁹/ nec in peccati cõſenſionẽ ruat. Qd eñ amplius nos delectat/ ſcðm id operemur neceſſe ē: Ut verbi gra: occurrit forma ſpecioſę feminę/ ꝛ mouet ad delectationez fornicationis: ſed ſi plus delectat pulchritudo illa intima ꝛ ſincera ſpecies caſtitatis/ per grãm quę eſt in fide chriſti ſcðm hãc viuimus ꝛ ſcðm hãc operamur: vt non regnãte in nobis pctõ ad obediendũ deſiderijs ei⁹/ ſz regnãte iuſticia p charitatẽ cũ magna delectatione faciam⁹ quicqd in ea deo placere cognoſcim⁹. Qd aũt de caſtitate ꝛ de fornicatione dixi: hoc de cęteris intelligi volui. Neqꝫ moueat/ vel q nõ oĩno ad eundẽ numerũ ꝛ ordinem opa carnis in hac eplã enumerauit/ atqꝫ in illa ad corinthios: vel q ſpiritalia bona pauciora plurib⁹ carnalib⁹ vitijs oppoſuit: neqꝫ ita ecõtrario vt fornicationib⁹/caſtitas: immũdicijs/mũdicia: atqꝫ ita cęteris cętera occurrẽt: Non eñ hoc ſuſcępit vt doceret qt ſint/ſed in quo genere illa vitãda: illa vero expetẽda ſunt: cũ carnis et ſpũs nominib⁹ a pęna pcti atqꝫ pctõ ad graz dñi atqꝫ iuſticię nos cõuerti oportere ꝓdiceret: ne deſerẽdo graz tpalẽ/qua ꝓ nob dñs mortu⁹ eſt/non ꝑueniam⁹ ad ęternã quietẽ i qua ꝓ nobis dñs viuit/ neqꝫ itelligendo pęnã tpalẽ/in q̃ nos dñs mortalitate carnis edomare dignat⁹ ē in pęnã ſempiternã incidam⁹: q̃ ꝑſeuerãti aduerſum dñm ſupbię ꝑparata ē. Cum eñ cõmemoratis multis operib⁹ carnis/ addidit ꝛ his ſimilia: ſatis oſtẽdit nõ ſe iſta exa minatiore nũero collocaſſe/ ſ₃ liberiore ſermone poſuiſſe. Hoc etiã de ſpiritalib⁹ fructib⁹ fecit. Non eñ ait aduerſus hęc nõ ē lex: ſz aduerſus hmõi/hoc ē ſiue iſta ſiue etiam cętera hmõi. Sz tñ diligẽter cõſiderãtibus nõ hic oĩmodo carnaliũ ſpiritaliũqꝫ operũ oppoſitio inordinata atqꝫ cõfuſa eſt: Ob h̃ aũt latet: qꝛ pauciora ſũt/ vł ſingula qbuſdã plurib⁹ opponunt. Nã ex eo q carnaliũ vitioꝝ in capite poſuit fornicationes: in capite aũt virtutũ ſpiritaliũ charitatẽ: quem nõ diuinarũ lrarũ ſtudioſuz faciat intentũ ad perſcrutãda cętera? Si eñ fornicatio eſt amor a legitimo cõnubio ſolutus ꝛ vagus explẽdę libidinis conſectãdo licentiã: quid tã legitime ad ſpiritalẽ fęcunditatẽ cõiun gitur q̃ aĩa deo? Cui quãto fixius inhęſerit: tãto eſt icorruptior: Inhęret aũt charitati. Recte igit fornicationi opponit charitas/ in q̃ ſola eſt cuſtodia caſtitatis. Immundicię aũt ſunt ꝑturbationes de illa fornicatione cõcęptę/ quib⁹ gaudiũ trãquillitatis opponit. Idoloꝝ aũt ſeruitus vltima fornicatio eſt aĩę/ ꝑpt quã etiã belliũ aduerſus euãgelium reconciliatis dei furioſiſſimũ geſtum eſt: cui⁹ reliquię qꝛuis iterdiu/adhuc tamẽ recalent. Huic itaqꝫ pax ꝯtraria eſt qua recõciliamur deo: eademqꝫ pace etiam cũ hominibus cuſtodita/ beneficioꝝ/ inimicitiarũ/ contentionũ/ ęmulationũ/ animoſitatũ/ diſſenſionũqꝫ vitia ſanant in nob. Ut aũt ea i alijs int qs viuim⁹ iuſta moderatione tractent/ ꝛ ad ſuſtinẽdũ longanimitas/ ꝛ ad curandũ benignitas/ et ad ignoſcendũ bonitas militat: Iã vo hereſib⁹/ fides: inuidię/ mãſuetudo: ebrietatib⁹ ꝛ comeſſationib⁹ cõtinẽtia reluctat. Nec qs ſane arbitret h̃ eẽ inuidiã qd eſt ęmulatio: vicina eñ ſunt et ꝑpt ipam vicinitatẽ plerũqꝫ vtrũlibet horũ ꝓ altero/ vel ęmulatio ꝓ inuidia/ vel inuidia ꝓ ęmulatiõe ponit: Sz qꝛ vtrũqꝫ hic locis ſuis dictum eſt/ vtiqꝫ diſtinctionẽ de nob flagitãt. Nã ęmulatio eſt dolor animi cũ ali⁹ ꝑuenit ad rem quã duo pluresve appetebãt/ ꝛ niſi ab vno haberi nõ põt. Iſtaz ſanat pax: qꝛ id appetim⁹ qd oẽs q̃ appetũt ſi aſſequant/ vnũ in eo fiunt. Inuidia vo dolor animi ē: cũ indignus videt aliqd aſſeq/ etiã qd tu nõ appetebas. Hãc ſanat mãſuetudo: cũ qſqꝫ ad iudiciũ dei reuocãs/ nõ reſiſtit voluntati ei⁹: ꝛ magis ei credit recte factũ eẽ q̃ ſibi qd putabat indignũ. Crucifixerũt aũt carnẽ ſuã cũ paſſionib⁹ ꝛ cõcupiſcẽtijs/ ſicut ꝯſequenter dicit/ qui ſunt in chriſto ieſu Ubi aũt crucifixeft/ niſi timore illo caſto ꝑmanẽte in ſęculũ ſęculi: quo cauem⁹ offẽdere illũ quẽ toto corde/ tota aĩa/ tota mẽte diligim⁹? Nõ eñ h̃ timore timet adultera ne cuſtodiat a viro/ q̃ timet caſta ne deſerat: Illi eñ triſtis ē ꝑſentia viri/ huic abſentia. Et ideo timor ille corruptus eſt ꝛ trãſire nõ vult hoc ſęculũ: iſte autẽ caſtus ꝑmanet i ſęculũ ſęculi. De q̃ timore crucifigi optat ꝓpha: cũ dicit: Confige clauis a timore tuo carnes meas. Iſta crux eſt de q̃ dñs dicit: Tolle crucẽ tuã/ ꝛ ſequere me.

Emulatio quid ſit.

Inuidia quid ſit.

Pſ. 18.

Deut. 6. a.

Pſ. 118.

Fornicatio quid ſit.

Expoſitio ſexti capituli.

Mat. 16. d.

Si ſpũ inqt viuimus/ ſpiritu ꝛ ſectemur. Manifeſtũ eſt certe ſm id nos viuere quod ſectati fuerimus: ſectabimur autẽ quod dilexerimus. Itaqꝫ ſi ex aduerſo exiſtant duo: pręcęptum iuſticię

ꝛ cõſuetudo carnalis: ꝛ vtrũq; diligit/id ſe/
ctabimur qḋ ampli⁹ dilexerim⁹: Si tãtũdẽ
vtrũq; diligit/ nihil eoꝝ ſectabimur: ſ3 aut
timore/aut inuiti trahemur ĩ alterutrã ptẽ:
aut ſi vtrũq; ęqualit etiã timem⁹/ ĩ pericu/
lo ſine dubio remanebim⁹ fructu dilectio/
nis ꝛ timoris alternãte q̃ſſati. S3 pax chri/
ſti vincat ĩ cordib⁹ nr̃is. Tunc eñ orões ꝛ
gemit⁹ ꝛ in auxiliũ inuocata dextera miſe/
ricordię dei/ ſacrificiũ cõtribulati cordis nõ
deſpicit/ charitatẽq; ſui ampliorẽ cõmen/
datiõe periculi/de q̃ liberabit/excuſcitat. In
eo aũt illi fallebãt/qḋ negare q̃dẽ nõ pote/
rãt/ſectãdũ ſibi eẽ ſpm̃ ſctm̃ aſſertorẽ ac du/
cẽ libertat ſuę: ſ3 ad opa ſeruilia carnalit cõ
uerſi retrorſum ſe conari nõ intelligebant.
Propterea nõ ait: ſi ſpũ viuim⁹/ſpm̃ ſecte/
mur: ſ3 ſpũ ſectemur inquit: Fatebant eñ
ſpũi ſctõ ſeruire oportere: ꝛ cũ nõ ſpũ ſuo/ſ3
carne volebãt ſectari: nõ ſpiritalit obtinen/
tes gr̃am dei/ſ3 in circũciſione carnali ꝛ ce/
teris hm̃õi ſpem ꝯſtituẽtes ſalut. Nõ effi/
ciamur inq̃t inanis glię cupidi/inuicẽ inui/
dẽtes/ꝛ inuicẽ ꝓuocãtes. Prorſus magni/
fice ꝛ oĩno diuino ordine poſteaq̃ eos in/
ſtruxit aduerſus illos a q̃bus ĩ ſeruitutẽ le/
gis ſeducebant/hoc in eis caute ne inſtru/
ctiores facti ꝛ volẽtes iã calũnijs carnaliũ
rñdere ꝯtẽtionib⁹ ſtudeãt: ꝛ appetitu ianis
glię legis onerib⁹ nõ ſeruiẽtes vanis cupi/
ditatib⁹ ſeruiãt. Nihil aũt ſic ꝓbat ſpirita/
lẽ virũ/q̃ pcti alieni tractatio cũ liberatio/
nẽ ei⁹ potius q̃ inſultationẽ/potiuſq; auxilia
q̃ ꝯuitia meditat ꝛ quãtũ facultas tribuit
ſuſcipit. Et iõ dic: Frẽs etſi ꝓoccupat⁹ fue/
rit hõ in delicto/ vos q̃ ſpiritales eſt iſtrui/
te hm̃õi. Deinde ne ſibi q̃ſq; videat inſtrue/
re/etiã cũ ꝓterue exagitat irridetq; peccãtẽ
aut ſupbe tãq̃ iſanabilẽ deteſtat: In ſpũ
inq̃t mãſuetudinis itendẽs teipm̃/ ne ꝛ tu
tẽpteris. Nihil eñ ad miſcðiam ſic inclinat
q̃ ꝓprij periculi cogitatio. Ita eos nec de/
eſſe voluit fratrum correptioni/nec ſtudere
certamini. Multi eñ hoies cũ a ſomno ex/
citant/litigare volũt: aut rurſus dormire cũ
litigare ꝓhibent. Pax igit ꝛ dilectio ꝛ cõ/
munis periculi cogitatio in corde reſeruet:
modus aũt ſermonis/ſiue acrius/ſiue blan
dius ꝓferat/ſicut ſalus ei⁹ quẽ corrigis vi/
det poſtulare/moderãdus eſt. Nã ꝛ alio lo
2.timoth.2.c. co dic: Seruũ aũt dñi litigare nõ oportet/ſ3
mitẽ eẽ/ad oẽs docibilẽ/patiẽtẽ. Et ne q̃ſq̃
ex eo putet ceſſandũ ſibi eſſe a correptione
erroris alteri⁹/ vide q̃d adiungat: In mo/
deſtia inq̃t corripientem diuerſa ſentiẽtes.
Quõ in modeſtia/ quõ corripientẽ/niſi cũ
lenitatẽ corde retinemus/ꝛ aliquã medica/
mẽti acrimoniã verbo correptionis aſper/
gim⁹: Nec aliter accipiẽdũ video qḋ ĩ eadẽ
epl̃a poſitũ ẽ: Pręedica ṽbũ/inſta opportu/ 2.timoth. 4.a
ne importune/ argue/ hortare/icrepa ĩ oĩ
longanimitate ꝛ doctrina. Importunitas
eñ opportunitati vtiq; ꝯtraria ẽ: Neq; oĩ/
no vllũ medicamentũ ſanat/niſi qḋ oppor/
tune adhibueris. Quamq̃ ergo ꝛ ſic poſſit
diſtingui: inſta opportune/vt alius ſit ſen/
ſus: importune argue: deinde cętera cõtexã
tur; hortare/increpa cũ omni lõganimitate
ꝛ doctrina: Ut tunc opportunus ſentiaris
cum inſtas ędificando: cum autez deſtruis
arguendo/nõ cures etiã ſi importunus vi/
dearis/ſi hoc ẽ talib⁹ importunũ. Ita duo
q̃ ſequunt ad duo ſupiora pñt ſingillatim
referri: hortare cum opportune iſtas/ incre/
pa cũ iportune arguis. Deinde cętera duo
ſimilit/ſ3 ꝯuerſo ordine referunt: cũ oĩ lõ/
ganimitate ad ſuſtinẽdas idignatiões eoꝝ
q̃s deſtruis/ꝛ doctrina ad inſtruẽda eorum
ſtudia q̃s ędificas. Tamẽ etiã ſi illo vſitati/
ore mõ diſtinguat: inſta opportune/qḋ ſi h
mõ non ꝓficis/importune: ita intelligendũ
eſt: vt tu opportunitatẽ oĩno nõ deſeras: et
ſic accipias qḋ dictũ ẽ: importune/vt illi vi
dearis iportunus qui non libenter audit q̃
dicunt in eũ: tu tamen ſcias h illi eẽ oppor/
tunũ/ꝛ dilectionẽ curãq; ſanitatis eius aĩo
teneas mãſueto ꝛ modeſto ꝛ fraťno. Mul/
ti eñ poſtea cogitãtes q̃ audierit/ꝛ q̃ iuſte
audierint/ipſi ſe grauius ꝛ ſęuerius argu/
erunt: ꝛ q̃uis ꝑturbatiores a medico vide/
rentur abſcedere/paulatim verbi vigore in
medullas penetrãte/ſanati ſunt: qḋ non fi/
eret ſi ſp expectarem⁹ periclitantẽ putreſcẽ/
tib⁹ mẽbris/q̃ñ eum liberet aut ſecari. Qḋ
nec ipſi corꝑis medici attẽdũt/q̃ etenę mer/
cedis intuitu curãt: Quotus eñ q̃ſq; repe/
rit q̃ ferrũ eoꝝ aut ignẽ nõ ligat⁹ expt⁹ ſit:
cũ ꝛ illi rariores ſint q̃ volẽtes ligati fuerit.
Plures eñ reſiſtentes ꝛ mori ſe malle cla/
mantes q̃ illo curari mõ/ vix lingua ipſa
eoꝝ relicta libera oĩb⁹ mẽbris ꝯſtrinxerũt:
neq; ad ſuũ/neq; ad reluctãtes/ſ3 ad ipſius
art arbitriũ: quoꝝ tñ vocib⁹ cõuitijſq; do/
lentiũ nec cõmouet curãt anim⁹/neq; ſecã
tis manus. Medicinę aũt cęleſtis miniſtri
aut ꝑ odiorũ trabẽ cernere ſtipulã in oculo
fratris/aut tolerabili⁹ mortẽ videre peccã/
tis q̃ verbũ indignãtis audire. Qḋ nõ ita
accidiſſet/ſi tã ſanũ animũ curãdo alterius
aĩo adhiberem⁹ q̃ ſanis manib⁹ illi medi/
ci aliena mẽbra ꝑtractant. Nunq̃ itaq; ali/
eni pcti obiurgãdi ſuſcipiẽdũ eſt negociũ:

niſi cū internis interrogationib⁹ examinā-
tes nr̄a ꝯſcientiā/liquido nob̄ corā deo ṽi
derim⁹ dilectiōe nos facere. Et ſi conuitiū
vel minę/vel etiā pſecutiones eı⁹ quē argu-
eris lacerauerit animū/ſi adhuc ille ꝑ te ſa-
nari poſſe videbit̄: nihil rn̄deas donec ſa-
neris ꝓr: ne forte carnalib⁹ motib⁹ tuis ad
Roma.6.c. nocēdū ꝯſentias/ ⁊ exhibeas linguā tuam
et.12.d. arma iniq̄tatis pctō ad reddendū malū ꝓ
malo: aut maledictū ꝓ maledicto. Quicq̄d
eñ lacerato aīo dixeris/punīētis ē īpet⁹/ nō
charitas corrigētis. Dilige ⁊ dic q̄d voles:
nullo mō maledictū erit q̄d ſpecie maledi-
cti ſonuerit: ſi memineris ſēſeriſꝙ te i gladio
xp̄i dei liberatorē hoīſ eē velle ab obſidiōe
vitioꝝ. Et ſi forte vt plerūꝙ accidit dile-
ctiōe q̄dē talē ſuſcipi actionē/⁊ ad eam cor-
de dilectiōis accedis: ſꝫ inter agendū ſurre
pſerit aliq̄d dū tibi reſiſtit̄ q̄d te auferat ab
hoīs vitio percutiēdo/ et ipſi hoī faciat in-
feſtū: poſtea te lachrymis lauantem hmōi
puluerē/multo ſalubri⁹ meminiſſe oporte-
bit/ꝙ nō debeam⁹ ſuꝑ alioꝝ ſuꝑbire pctā:
qñ in ipa eoꝝ obiurgatione peccam⁹: cū fa-
cili⁹ nos ira pctis iratos/ꝙ miſeria miſeri-
cordes facit. Alt' alteri⁹ onera portate/⁊ ſic
adimplebitis legē chriſti: legē vtiꝙ charita-
Roma. 13.c. tis. Si aūt implet legē q̄ diligit ꝓximū: dile-
Leuit.19.c. ctioꝙ ꝓximi etiā ī veterib⁹ ſcripturis maxi-
me cōmendat̄: in q̄ dilectiōe dicit alio loco
idē apl's/recapitulari oīa mādata legis: ma-
nifeſtū ē etiā illā ſcripturā q̄ ꝓri pplo data
ē/legē chriſti eē quā venit iplere charitate/
q̄ nō implebat̄ timore. Eadē igit̄ ſcriptura
⁊ idē mādatū cum bonis terrenis inhiātes
ꝑmit ſeruos/teſtamētū vet⁹: cū in bona ęt-
na flagrātes erigit liberoſ/teſtamētū nouū
vocat̄. Si eñ aliq̄s inq̄t videt̄ eē aliq̄d cū
nihil ſit/ſeipm̄ ſeducit. Nō eñ cum ſeducūt
laudatores eı⁹/ſ ipe poti⁹: q: cū ſibi ſit ipſe
ꝓſentior ꝙ illi/ mauult ſe in illis q̄rere ꝙ in
ſeipſo. Sꝫ q̄d dic̄ apl's? Op⁹ aūt ſuū pro-
bet vnuſq̄ſꝙ/⁊ tunc in ſeipſo tm̄ gloriā ha-
bebit ⁊ nō in altero. i. intus i ꝯſciētia ſua: ⁊
B nō ī altero. i. cū cū alter laudat. Vnuſq̄ſꝙ
eñ inq̄t ꝓpriū onus portabit. Nō q̄ lauda-
tores nr̄i minuūt onera ꝯſciētię noſtrę: atꝙ
vtinā nō etiā accumulēt/cū plerūꝙ ne illis
offenſis laus nr̄a minuat̄/aut obiurgatiōe
illos curare negligim⁹/aut iactāter eis ali-
q̄d nr̄m oſtētam⁹ potius ꝙ cōſtanter oſten-
dimus. Omitto ea q̄ fingūt et mentiunt̄ de
ſe homies ꝓpt' hoim laudes. Quid eñ iſta
cęcitate tenebroſius ad obtinēdā inaniſſi-
mā gl'iam: errorē hoīs aucupari ⁊ deū teſtē
in corde cōtēnere? Quaſi xp̄o vllo mō cōpa-
rādus ſit error illi⁹ q̄ te bonū putat/ errori
tuo: qui homini de falſo bono placere ſtu-
des: de vero malo diſplices deo. Iā cetera
planiſſima eſſe exiſtimo: Nā ⁊ illud vſitatū
ꝓceptū ē/ vt ꝓdicatori verbi dei ꝓbeat ne-
ceſſaria cui ꝓdicatur. Ad bona eñ opa hor-
tādi erāt/vt etiā egēti chriſto miniſtrarēt:
Statur ad dexterā cū agnis/vt plus in eis 2.theſſal.3.b.
operet̄ dilectio fidei ꝙ legis poſſet timor.
Neꝙ hoc quiſꝙ maiore fiducia debet ꝑci-
pere ꝙ h apl's: q̄ manib⁹ ſuis victū trāſiēs Act.18.a.
hęc in ſe nolebat fieri: vt maiore pōdere ꝓ-
pter eoꝝ magis vtilitatē q̄ hęc exhiberēt/ ꝙ
ꝓpt' eoꝝ quib⁹ exhiberēt ea ſe monere oīb⁹
demōſtraret. Q̄d aūt deīde ſubiūgit: No-
lite errare: de⁹ nō ſubſannat̄: Q̄d eñ ſemi-
nauerit/ hoc et metet. Nouit inter q̄ verba
ꝑditoꝝ hominū laborent q̄ ꝯſtituunt̄ ī fide
rerū earū q̄s nō vidēt. Vidēt eñ ſeminati-
onē operū ſuoꝝ/ſꝫ meſſem non vidēt. Nec
talis eis meſſis promittit̄ q̄lis hic reddi ſo-
let: q: iuſt⁹ ex fide viuit. Quia q̄ ſemina- Abacuk.2.a.
uerit inq̄t in carne ſua/ex carne metet corru
ptionē. Hoc dicit de amatoribus volupta-
tū magiſ ꝙ dei. In carne eñ ſua ſeminat q̄
oīa q̄ facit/etiā ſi bona videāt̄/ ꝓpterea tm̄
facit vt carnalit' ei bene ſit. Qui aūt ſemi-
nauerit i ſpū/de ſpū metet vitā ęternā. Se-
minatio in ſpū ē: ex fide cū charitate ſeruire
iuſticię/⁊ nō obaudire deſiderijſ pcti: q̄uis
de mortali carne exiſtētib⁹: Meſſis aūt vi-
tę ęt'nę cū inimica nouiſſima deſtruet̄ morſ: 1.Cor'.15.g.
⁊ abſorbet̄ mortale a vita: et corruptibile h
induet incorruptionē. In h q̄ tertio gradu
q̄ ſub gr̄a ſum⁹/ſeminam⁹ in lachrymis cuꝫ
exiſtūt deſideria de aīali corpe/ q̄bus nō cō
ſentiēdo renitimur/ vt in gaudio metam⁹:
cū etiaꝫ reformatio corporis ex nulla par-
te hoīs/vlla nos ſollicitabit moleſtia/vllū
ve tēptationis periculū. Nā etiā ipm̄ aīale
corp⁹ deputat̄ ī ſemine: Seminatur eñ cor- Ibidē.f.
pus aīale/ ait alio loco: vt ad meſſem ꝑti-
neat quod adiūxit: ſurgit corpus ſpiritale.
Huic q̄ ſentētię ꝓpha cōcinit/dicens: Qui Pſ.125.
ſeminat in lachrymis/in gaudio metet. Bū
autē ſeminare. i. bene opari facilius eſt ꝙ
in eo pſeuerare: Fructus eñ ſolet laborē cō
ſolari. Meſſis aūt nr̄a in fine ꝓmittit̄: ⁊ ido
pſeuerantia opus eſt. Qui eñ pſeuerauerit Matth.10.c.
vſꝙ i finē/hic ſalu⁹ erit: Et ꝓpheta clamat:
Suſtine dn̄m: viriliť age: ⁊ cōfortet̄ cor tuū Pſ.26.
⁊ ſuſtine dn̄m. Q̄d nūc apl's: Bonū aūt fa C
ciētes inq̄t/ non infirmemur: proprio enim
tp̄e metemus. Infatigabiles itaꝙ dū tp̄us
habemus opemur bonū ad omēs/maxime
aūt ad domeſticos fidei. Quos cū credēdū

eſt/ niſi chriſtianos ſignificare? Oībus em̄
pari dilectione vita eterna optāda eſt: ꝟ nō
oībus eadē poſſunt exhiberi dilectionis of/
ficia. Deinde cū docuiſſet opa ipſa legis q̄
ſunt ſalubria/ ⁊ ad bonos mores ptinēt: di/
lectione fidei poſſe tantūmō impleri/ nō ti/
more ſeruili/ redit ad illud vnde tota cauſa
agit̄. Uidiſtis inq̄t q̄lib⁹ lr̄is vobis ſcripſi
mea manu. Cauet ne quiſꝙ ſub nōie ep̄le
ei⁹ fallat icautos. Qui volūt inq̄t placere
in carne/ hi cogunt vos circumcidi tm̄ vt in
cruce chriſti pſecutionē nō patiant̄. Multū
em̄ pſequebant̄ iudei eos q̄ videbant̄ deſe/
rere traditas hmōi obſuationes/ q̄s ipſe ꝗ̄
nō timeat ſatis oſtēdit/ cū tales lr̄as etiā ſua
manu ſcribere voluit. Docet ꝗ̄ timorē ad/
huc i iſtis opari tanꝗ̄ ſub lege ꝯſtitut̄/ q̄ ad
circūciſionē gētes cogerēt. Neqꝫ em̄ q̄ circū
ciſi ſunt/ hi legē cuſtodiūt. Illā em̄ dicit cu/
ſtoditionē legis: non occidere: nō mechari:
non falſū teſtimoniū dicere: et ſi q̄ hmōi ad
bonos mores ptinere manifeſtū ē/ que niſi
charitate ⁊ ſpe bonoꝝ eternoꝝ/ q̄ per fidem
accipiunt̄/ ipleri nō poſſe iā dictū eſt. Sed
volūt vos circūcidi inq̄t/ vt in veſtra glori/
ent̄ carne: id ē vt non ſolū patiant̄ pſecuti/
onē a iudeis/ q̄ nullo mō ferebant incircūci
ſis legē prodi/ ſed etiā gloriēt̄ apud eos ꝙ
Math. 23. b. tā mltos pſelytos faciūt. Ut em̄ vnū pſely
tū iudei faciāt/ mare ⁊ trā eos circūire ſolere
D dn̄s dixit. Mihi aūt abſit gl̄iari niſi i cruce
dn̄i nr̄i ieſu chriſti p quē mihi mūdus cruci
fixus ē/ et ego mūdo. Mūdus mihi crucifi/
xus ē ait/ vt me nō teneat: et ego mūdo/ vt
eū nō teneā. i. vt neqꝫ mūdus mihi nocere
poſſit: neqꝫ ego de mūdo aliq̄d cupiā. Qui
aūt i cruce chriſti gloriat̄/ non vult placere
in carne: q2 pſecutiones carnaliū nō timet:
Quas prior vt crucifigeret̄ ille ſuſtinuit vt
veſtigia ſua ſectātib⁹ pberet exēplū. Neqꝫ
em̄ circūciſio aliq̄d ē/ neqꝫ pputiū. Seruat
Act. 16. a. vſqꝫ in finē illā indifferētiā: ne q̄s eū puta/
ret/ vl̄ in timothei circūciſione ſimulate ali
q̄d egiſſe/ vel i cuiuſꝙ agere ſi forte aliq̄ ta/
lis cauſa extitiſſet. Oſtēdit em̄ nō ipam cir/
cūciſionē obeſſe aliq̄d credētib⁹/ ꝟ ſpem ſa/
lutis in talib⁹ obſeruationib⁹ ꝯſtitutā. Nā
⁊ in actib⁹ apl̄oꝝ h mō inueniunt̄ illi circū/
ciſionē pſuadere: vt aliter eos q̄ ex gētibus
crediderāt ſaluos fieri negent poſſe. Non ꝗ̄
ipſi⁹ opis/ ſʒ hui⁹ error̄ pniciē refellit apl̄s.
Neqꝫ circūciſio ꝗ̄ aliq̄d eſt/ neqꝫ pputiū/ ſed
noua inq̄t creatura. Nouā creaturā dicit vi
tā nouā p fidē ieſu chriſti: ⁊ non tm̄ xbū ē.
Difficile em̄ inueniri creaturā: vocari etiaʒ
eos q̄ iā credēdo in adoptionē filioꝝ vene/
rūt. Dicit tm̄ ⁊ in alio loco: Si q̄ igit̄ in chri/ 2. Cor. 5. d.
ſto noua creatura/ vetera trāſierūt: ecce fa/
cta ſunt oīa noua. Oīa aūt ex deo. Ubi aūt
dicit: Et ipſa creatura liberabit̄ a ſeruitute Roma. 8. c.
interitus. Et poſtea dicit: Nō ſolū aūt/ ſʒ ⁊
noſipſi primitias ſpūs habentes: diſcernit
eos q̄ crediderūt ab appellatione creature:
quō eoſdē aliq̄n hoīes/ aliq̄n non hoīes di/
cit. Nam exprobrās obiecit corinthijs q̄dā
loco ꝙ adhuc hoīes eſſent: vbi ait: Nonne 1. Cor. 3. a.
hoīes eſtis/ ⁊ ſcđm hoīem ambulat̄? Quō
eundē dn̄m etiā poſt reſurrectionē/ alicubi
non hoīem appellat: ſicut in pncipio huius
ep̄le cū ait: Nō ab hoībus/ neqꝫ p hoīem/ ſʒ
p ieſum chriſtū: alicubi aūt hoīem: ſicut il/
lo loco vbi ait: Unus em̄ deus/ vnus ⁊ me/ 1. timoth. 2. b.
diator dei ⁊ hoīm hō chriſt⁹ ieſus. Et q̄cū
ꝙ inq̄t hāc regulā ſectant̄: pax ſup illos et
miſericordia/ ⁊ ſup ir̄l̄ dei: id ē eos q̄ vere
ad viſionē dei pparant̄: nō qui vocant̄ hoc
nōie: ⁊ carnali cecitate videre dn̄ʒ volūt/ q̄n̄
gratiā eius reſpuētes ſerui eſſe tēpoꝝ cupi/
unt. Decetero inq̄t laborē nemo mihi p/
ſtet: Nō vult p turbulētas ꝯtētiones tediū
ſibi fieri de re/ quantū ſatis erat/ expoſita/ ⁊
in ep̄la quā ad romanos ſcripſit/ ⁊ hac ipſa.
Ego em̄ ſtigmata dn̄i ieſu chriſti i corpore
meo porto. i. habeo alios cōflictus ⁊ certa/
mina cū carne mea/ q̄ i pſecutionib⁹ q̄s pa/
tior mecū dimicāt. Stigmata em̄ dicuntur
note quedā penarū ſeruiliū: Ut ſi q̄s/ xbi
gratia/ ſeruus in cōpedib⁹ fuerit pp̄ter no/
xam. i. pp̄ter culpā/ vel hmōi aliq̄d paſſus
fuerit/ ſtigmata habere dicatur: ⁊ ideo in/
iure manumiſſiōis iferioris ē ordinis. Nūc
ꝗ̄ apl̄s ſtigmata voluit appellare/ q̄ſi notas
penarū pſecutionib⁹ q̄s patiebat̄: Propt̄
culpā em̄ pſecutionis q̄ perſecutus erat ec/
cleſias chriſti hec ſibi retribui cognouerat.
Sicut ab ipſo dn̄o dictū eſt ananie: cū idē
illū ananias tāꝙ pſecutorē chriſtianoꝝ for
midaret: Ego illi oſtendaʒ inq̄t q̄ oportea Act. 10. c.
eū pati p nōie meo: Uerumtamē pp̄ter re/
miſſionē peccatoꝝ in qua baptiçatus erat/
oēs ille tribulationes non ei valebāt ad p/
niciē/ ſʒ ad coronā victorie pficiebāt. Cō
cluſio epiſtole tanꝙ ſubſcriptio manifeſta
eſt. Nā ⁊ in nonnullis alijs epiſtolis ea vtit̄:
Gratia domini ieſu chriſti cum ſpū veſtro
fratres. Amen.

Sancti auguſtini hipponenſis epiſcopi
Expoſitionis epiſtole pauli ad Galathas
liber explicit.

Expoſitionis epl'e ad romanos inchoate

Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epi/i libꝛ expoſitiōis epl'e pau
li ad romanos inchoate / ex ꝑmo
libꝛo retractationū/ Argumētum.

A
1. Retracta. ca. 25. E Piſtolę q̄ʒ ad romanos ſic̄ ad gala/
thas expoſitionē̄ ſuſceperā: Sʒ hui⁹
opis ſi pficeret/ plures libri erūt fu/
turi: Quoꝝ vnū in ſola diſputatiōe ipſi⁹ ſa/
lutatiōis abſolui: ab initio ſcʒ vſq̄ʒ ad illud
Roma. 1. a. vbi ait: Gr̄a vob̄ ꝛ pax a deo pr̄e ꝛ dño nr̄o
ieſu chꝛiſto. Factū eſt q̄ppe vt imoꝛaremur
cū vellem⁹ ſoluere incidētē ſermoni noſtro
Math. 12. b. difficillimā q̄ſtionē de pctō in ſpm̄ſctm̄: q̄d
nō remittit/ neq̄ʒ in hoc ſeculo neq̄ʒ in futu
ro: Sʒ deinde alia volumia ceſſaui adiūge
re/ exponēdo epl'aʒ totā ipi⁹ opis magnitu/
dine/ ac laboꝛe deterritus: ꝛ i alia faciliora
deflexus ſū. Ita factū ē/ vt librū quē fecerā
ꝑmū relinquerē ſolū: cui⁹ eſſe titulū volui:
B Epl'ę ad romāos inchoata expoſitio. Ubi
Lib. expoſi. eple ad romanos ichoate. q̄d dixi: Gr̄am eſſe in remiſſione pctōꝝ: pa
cē vo i recōciliatiōe dei. Ubicūq̄ʒ h̄ dixi: nō
ſic accipiēdū eſt/ ac ſi pax ipa et recōciliatio
nō ptineat ad gratiā generalē: ſ̄ q̄ ſpecialit̄
noīe gr̄ę remiſſionez ſignificauerit pctōꝝ:
Sic̄ ꝛ legē ſpecialit̄ dicim⁹ ſcd̄m q̄d dictū ē:
Lex ꝛ ꝓph̄ę: ꝛ generalit̄ vt i ea ſunt ꝛ ꝓph̄ę.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini
hipponēſis epi / expoſitiōis epl'e
pauli ad romanos inchoate: ſalu-
tatiōe tm̄mō expedita/ liber icipit.

A· IN epiſtola
quā paulus apoſtolus
ſcpſit ad romanos/ quā/
tum ex eius textu intel/
ligi poteſt: queſtionē ha
bet talē: vtrū iudęis ſo/
lis euangelium domini
nr̄i ieſu chꝛiſti venerit ꝓpter merita operū
legis: an vero nullis operū meritis pręce/
dentibus/ omnibus gētibus venerit iuſti/
ficatio fidei quę eſt in chꝛiſto ieſu: vt nō q̄ꝛ
iuſti erant homines/ crederent: ſed credēdo
iuſtificati/ deinceps iuſte viuere inciperēt.
Hoc ergo docere intēdit apoſtolus: omni/
bus veniſſe gratiam euangelij domini no/
ſtri ieſu chꝛiſti. Quā ꝓpterea etiā gratiam
vocari oſtendit: quia non quaſi debitū iu/
ſticię redditū eſt/ ſed gratuito datū. Cepe/
rāt em̄ nōnulli q̄ ex iudęis crediderāt/ tumul
tuari aduerſus gentes/ ꝛ maxime aduerſus
aplm̄ paulū: q̄ icircūciſos ꝛ a legis veteris
vincul' liberos admittebat ad euāgelij gra/
tiā: ꝓdicāſ eis vt i chꝛiſtū crederēt/ nullo im/
poſito carnalis circūciſionis iugo: Sʒ pla/
ne tāta moderatiōe/ vt nec iudęos ſupbire
pmittat/ tanq̄ʒ de merit' operū legis: nec gē/
tes merito fidei aduerſus iudęos inflari: q̄
ipi receperint chꝛiſtū quē illi crucifixerūt: tā/
q̄ʒ em̄/ ſicut alio loco dicit/ pro ipſo dño lega/
tione cōfungēs: h̄ ē ꝑ lapide angulari vtrū/
q̄ʒ ꝓplm̄ tā ex iudęis q̄ʒ ex gentib⁹ cōnectit in 2. Cor. 5. d.
chꝛiſto p vinculū gratię: vtriſq̄ʒ auferēs oēm Eph. 2. c. e
ſupbiā meritoꝝ: ꝛ iuſtificādos vtroſq̄ʒ p di/
ſciplinā hūilitatis aſſociās. Itaq̄ʒ eplam ſic
exoꝛſus eſt: Paulus ſeru⁹ ieſu chꝛiſti vocat⁹ B
aplus/ ſegregat⁹ in euangeliū dei. Breuiter
in duob⁹ verbis eccl'ię dignitatē a ſynagogę
vetuſtate diſcernit. Eccleſia q̄ppe ex vocatio/
ne appellata eſt: ſynagoga vero ex ꝯgregatio
ne. Cōuocari em̄ mag' hoīb⁹ cōgruit: cōgre/
gari aūt magis pecoꝛibus: vn̄ etiā greges ꝓ
pꝛie pecoꝝ dici ſolēt. Quāq̄ʒ ğ pleriſq̄ʒ ſcrip/
turarū locis ipſa eccl'ia grex dei/ ꝛ ouile dei/ ꝛ
pec⁹ dei vocet: tn̄ cū in cōparatiōe hoīes pe/
coꝛa dicunt/ ad vitā veterē ptinet. Et appa/
ret hmōi hoīes: nō cibo ſempiternę veritat':
ſcʒ tpaliū ꝓmiſſionū tāq̄ʒ terreno pabulo eē
contētos. Paulus ğ ſeru⁹ chꝛiſti ieſu vocat⁹
eſt apl's: quę vocatio illū coaptauit eccl'e. In
euangeliū aūt dei ſegregat⁹ eſt: vn̄ niſi a gre/
ge ſynagogę/ ſi verboꝝ latinoꝝ ſignificatio
oīmodo cū gręca interpꝛetatione cōcoꝛdet?
Sane euāgeliū dei in quo ſegregatuʒ ſe eſſe
cōmemoꝛat/ cōmendat auctoꝛitate ꝓphetā/
tū: vt qm̄ credentes chꝛiſto/ in quoꝝ nume/
rum vocatus eſt/ iudęis prępoſuerat: a quib⁹
ſe dixerat ſegregatū: gentes ruſus iam non
ſuperbire admoneat. Siquidē de populo iu
dęoꝝ fuerūt prophetę/ ꝑ quos euangelium
cui⁹ fide credentes iuſtificātur/ an̄ ꝓmiſſum
eſſe teſtat. Segregat⁹ em̄ inq̄t in euāgeliū
dei q̄d an̄ pꝛomiſerat ꝑ ꝓphetas ſuos. Fue/
rūt em̄ ꝛ ꝓphetę: nō ipſi⁹: in quib⁹ etiā ſi ali/
qua iueniūt quę de chꝛiſto audita cecinerūt:
ſicut etiā de ſibylla dicit: Quod nō facile cre
derē: niſi poetarū q̄dā in romana lingua no/
biliſſim⁹ anteq̄ʒ diceret ea de innouatiōe ſę/
culi/ quę in domini nr̄i ieſu chꝛiſti regnū ſat'
cōcinere ꝛ cōuenire videant: prępoſuit ver/
ſum dicēs: Ultima cumęi iā venit carminis Bucco. eglo/ga. 4.
ętas. Cumeū aūt carmē ſibyllinū eſſe nemo
dubitauerit. Sciens ğ apl's ea in libꝛis gen/
tiū inueniri teſtimonia veritatis: q̄d etiā in
actibus apl'oꝝ loquens athenienſib⁹ manife Act. 17. f.
ſtiſſime oſtendit: Nō ſoluʒ ait per ꝓphetas
ſuos: ne q̄s a pſeudo ꝓphetis ꝑ quaſdā veri
tatis cōfeſſiones in aliquā impietatē ſeduce
ret: ſed addidit etiā in ſcripturis ſanctis: vo/
lens vtiq̄ʒ oſ̄dere litteras gentiū ſupſtitio/
ſe idolatrię pleniſſimas: nō ideo ſanctas ha/

beri oportere/quia in eis aliquid qđ ad chri/
ſtū ꝑtinet inueniť. Et ne quiſq̄ etiam ꝓphe/
tas aliquos remotos atq̄ alienos a gēte iu/
deoꝝ forte preferret/ in q̄bus nullus ſimula
crorū cultus eſſet: quātū attinet ad ſimula/
cra que humana operať manus. Nam ſimu
lacris phantaſmatū ſuorū ſectatores ſuos
ōis error illudit. Ne q̄s tn̄ aliqua huiuſmodi
preferēs/q: ibi chriſti nomē oſtentat/eas po
tius ſanctas ſcripturas eſſe aſſerat: nō eas q̄
populo hebreorū ſūt diuinitꝰ credite: ſatis
opportune mihi videť adiūgere cū dixiſſet:
In ſcptur̄ ſctis: qđ adiecit d̄ filio ſuo q̄ factꝰ
eſt ei ex ſemie dauid/ſcđm carnē. Dauid eñ
certe rex iudeoꝝ fuit: Oportebat aūt vt ex il
la gēte orireť chriſti ꝑnūciatores ꝓphete: ex
q̄ gēte carnē aſſūpturꝰ erat quē ꝑnūciabant.
C Occurrēdū āt erat etiā illoꝝ ipietati/q̄ dn̄m
noſtrū ieſū chriſtū ſcđm hoiem tantūmō quē
ſuſcepit accipiūt: diuinitatē aūt in eo nō itel/
ligūt ab vniuerſe creature cōmuniōe diſcre/
tā: velut ipſi iudei/q̄ chriſtū filiū dauid tan/
tūmodo eē opinabanť: ignorātes excellētiā
q̄ dn̄s eſt ipſiꝰ dauid: ſcđm id qđ ē filius dei.
Math. 22. d Un̄ illos in euāgelio redarguit ꝑ ꝓphetiā q̄
ipſius dauid ore prolata eſt. Querit eñ ab
eis: quē ipe dauid dn̄m appellat/ quomō fi/
liꝰ eiꝰ ſit? Cum deberēt vtiq̄ rñdere/q̄ ſcđm
carnē filiꝰ eſſet dauid: ſcđm diuinitatē aūt fi/
liꝰ dei et dn̄s ipſiꝰ dauid. Qđ paulus apl's q:
iā didicerat/poſteaq̄ dixit: i euāgeliū dei qđ
añ ꝓmiſerat ꝑ ꝓphetas ſuos i ſcriptur̄ ſctis
de filio ſuo q̄ factꝰ ē ei ex ſemine dauid/addi/
dit: ſcđm carnem/ne hoc ſolū ⁊ totū i chriſto
eſſe arbitrareť/qđ factū erat ſcđm carnē. Ad/
dēdo ergo/ſcđm carnē/ſeruauit diuinitati di
gnitatē ſuā. Que nō ſolū ſemini dauid/ſ; nec
Al. †excellētiſſime. alicui āgelice aut cuiuſvis †excellētiſſime cre/
ature generatiōi tribui pōt: q̄ñquidē ipſū eſt
Joh. 1. b. verbū dei: ꝑ qđ facta ſunt oia: Qđ verbū ex
ſemine dauid caro factū ē: et habitauit i no/
bis: nō mutatū et cōuerſū i carnē/ſ; carne vt
carnalibꝰ ꝯgruēter appareret indutū. Qua/
ꝓpter aplus nō ſolū eo ꝟbo q̄ ait/ſcđm car/
ne/ humanitatē a diuinitate diſtinxit/ſ; etiā
illo q̄ ait/factꝰ eſt: Nō ē eñ factꝰ ſcđm id qđ
verbū dei eſt: Oia eñ ꝑ ipſū facta ſūt. Nec fi
eri cū oibꝰ poſſet ꝑ quē facta ſūt oia: Neq̄ añ
oia factꝰ eſt/ vt ꝑ ipſū fierēt oia: Ipſo eñ ex/
cepto/ſi añ illa iā factꝰ eſſet/nō eſſent illa oia
q̄ ꝑ illū fierēt: nec poſſet vere dici facta oia ꝑ
ipſū in q̄bꝰ ipſe nō eēt/ſi ipſe etiā factꝰ eſſet.
Et ideo aplus cū factū diceret chriſtū/addi/
D dit: ſcđm carnē: vt ſcđm verbū qđ ē filiꝰ dei/
nō factū a deo/ſ; natū eē mōſtraret. Eundē
ſane ipſū q̄ ſcđm carnē factꝰ ē ex ſemine da/
uid ꝑdeſtinatum dicit filiū dei: i virtute non

ſcđm carnē/ſ; ſcđm ſpiritū: nec quēlibet ſpiri
tū/ſ; ſpiritū ſanctificatiōis ex reſurrectione
mortuorū. In reſurrectiōe eñ virtꝰ inorientis
apparet: vt diceret ꝑdeſtinatꝰ i virtutē ſcđm
ſpiritū ſanctificatiōis ex reſurrectiōe mortu/
orū. Deinde ſanctificatio vitā nouā fecit/q̄
in dn̄i nr̄i reſurrectiōe ſignata ē. Un̄ idē apl's
alio loco dicit: Si ꝯſurrexiſtis cū chriſto/que Col. 3. a.
ſurſū ſūt q̄rite/ vbi chriſtꝰ eſt i dextera dei ſe/
dēs. Pōt quidē etiā ſic eſſe ordo verborū: vt
nō ad ſpiritū ſanctificationis adiūgamꝰ qđ
ait: ex reſurrectione mortuorū/ſed ad id qđ
ait: ꝑdeſtinatꝰ eſt: vt ordo ſit: q̄ predeſtinatꝰ
eſt ex reſurrectione mortuorū: cui ordini iter
poſita ſūt hec. Filiꝰ dei i virtute ſcđm ſpiritū
ſanctificatiōis. Et nimirū iſte ordo certior et
melior videť: vt ſit filiꝰ dauid in infirmitate
ſcđm carnē: filiꝰ aūt dei in virtute ſcđm ſpm̄
ſanctificatiōis. Factꝰ eſt ḡ ex ſemine dauid:
.i. filiꝰ dauid ex mortali corpore: ꝓpter qđ ⁊
mortuꝰ eſt. Predeſtinatꝰ ē aūt filiꝰ dei/⁊ dn̄s
ipſiꝰ dauid ex reſurrectione mortuoꝝ. Inq̄ſ/
tū eñ mortuꝰ ē/ad id ꝑtinet q̄ eſt filiꝰ dauid:
inq̄ſtū aūt reſurrexit a mortuis/ ad id q̄ ē fili/
us dei/⁊ dn̄s ipſiꝰ dauid: ſicut alibi idē apl's di
cit: Nā et ſi mortuꝰ ē ex iſirmitate/ ſ; viuit in 2. Co. 13. a.
ꝟtute dei: vt iſirmitas ꝑtineat ad dauid: vi/
ta ꝟo eťna ad ꝟtutē dei. Idēq̄ i his ipiſ ꝟbis
dn̄m ſuū deſignat eū dauid dicēs: Dixit dn̄s Pſ. 109.
dn̄o meo: ſede ad dexterā meā: Donec ponā
inimicos tuos ſub pedibꝰ tuis. Ex eo eñ q̄
reſurrexit a mortuis/ſedet ad dexterā pr̄is.
Predeſtinatū ḡ ex reſurrectiōe mortuoꝝ vt
ſederet ad dexterā pr̄is videſ i ſpū dauid: nō
auderet dicere filiū ſuū/ſ; dn̄m ſuū. Un̄ ⁊ cō/
ſequēter apl's h̄ adiūgit: Jeſu chriſti dn̄i nr̄i.
Poſteaq̄ dixit/ex reſurrecione mortuoꝝ: ⁊ E.
tanq̄ admonēs vñ illū dauid dn̄m ſuū po/
tiꝰ q̄ filiū eſſe teſtatꝰ ſit: nō aūt ait eū ꝑdeſti/
natū a mortuis/ſ; ex reſurrectiōe mortuorū.
Nō eñ reſurrectiōe ipa ſua filiꝰ apparet/de
ꝓpria illa ⁊ eminētiſſima dignitate q̄ etiā ē
caput eccl'ie: cū ⁊ ceteri mortui reſurrecturi ſīt:
ſ; filiꝰ dei ꝑdeſtinatꝰ ē q̄dā ꝑncipatu reſurre/
ctiōis: q: ex reſurrectiōe oim mortuoꝝ ipe ꝑ/
deſtinatꝰ ē. i. vt ꝑ ceteris ⁊ añ ceteros reſurge/
ret deſignatꝰ. Ut qđ h̄ poſitū ē: filiꝰ dei/cū di/
xiſſet: ꝑdeſtinatꝰ ē/ad documētū valeat tāte
ſublimitatis. Nō eñ ſic ꝑdeſtinari oportuit/
niſi filiū dei ſcđm qđ ē etiā caput eccl'ie: vñ il
lū alio loco ꝑmo genitū ex mortuis appel/ Col. 1. c.
lat. Cū eñ dicebat venire ad iudiciū reſurgē
tiū/q̄ ꝑceſſerat ad exēplū: neq̄ ad exēplū om
niū reſurgētiū/ſ; ad exēplū eorū q̄ ſic reſurre
cturi ſūt: vt cū illo viuāt ⁊ regnēt i ſempiťnū:
q̄ꝝ etiā caput ē: tanq̄ corporis ſui: Ex ipſoꝝ eñ
reſurrectiōe etiā ꝑdeſtiatꝰ ē: vt ipis ꝑnceps ſi

Expoſitionis ep̄le ad romanos inchoate

eret:ceteroꝝ aūt ī ſua conditiōe reſurgētiū
nō princeps/ſed iudex eſt: Nō ita ex illorū
mortuoruʒ reſurrectione pdeſtinatus eſt
ꝗ eſt damnaturus: Pdeſtinatum enim
eē ex reſurrectione mortuorū/vt pcederet
reſurrectionē mortuorū/vult intelligi apo/
ſtolus. Hos aūt pceſſit/ qui ad ipſum ce/
leſte regnū quo eos pceſſit ſecuturi ſunt.
Propter quod non ait: qui pdeſtinatus
eſt filius dei ex reſurrectione mortuorū ie/
ſus chriſtus dominus noſter:ſed ex reſurre/
ctione mortuorū ieſu chriſti dñi noſtri: Tā/
q̃ſi diceret:qui pdeſtinatus eſt filius dei
ex reſurrectione mortuorū ſuorū/hoc eſt/ad
ſe pertinentiū in vitam eternā: velut ſi in/
terrogaretur:quorū mortuorum: ⁊ reſpon/
deret: ipſius ieſu chriſti domini noſtri. Ex
reſurrectione enim ceterorū mortuorū non
eſt pdeſtinatus/quos nō pceſſit ad glo/
riam vite eterne:non vtiq; ſecuturos: quo/
niam ad penas ſuas impii reſurrecturi ſūt.
Ergo ille tanq̃ filius dei vnigenitus/ etiaʒ
primogenit⁹/ ex mortuis pdeſtinat⁹ eſt:
ex reſurrectione mortuorū. Quorū mortu/
oruʒ/niſi domini nr̄i ieſu chriſti? Per quē
accepimus inquit gratiam ⁊ apoſtolatum.
Gratiā cum omnibus fidelibus: apoſtola/
tum aūt non cum omnib⁹. Et ideo ſi tantū/
modo apoſtolatū ſe diceret accepiſſe/ingra
tus extitiſſet gratie/qua illi peccata dimiſ/
ſa ſunt:tanq̃ eni meritis prioruʒ operū ac/
cepiſſe apoſtolatum videretur. Optime ita
q; tenet ordinem cauſe/vt nemo audeat di/
cere vite prioris meriti ſe ad euangelium eſ/
ſe perductum:quando nec ipſi ap̄li/qui ce/
teris mēbris poſt caput corporis ſuperemi/
nent/accipere apoſtolatum proprie potuiſ/
ſent/niſi prius cōmuniter cum ceteris gra/
tiam que peccatores ſanat ⁊ iuſtificat acce/
piſſent. Qđ autem ſubiungit: Ad obediē/
dum fidei in omnibus gentibus pro nomi/
ne eius: ad hoc dicit apoſtolatum ſe acce/
piſſe/ vt obaudiatur fidei pro nomine dñi
noſtri ieſu chriſti:hoc eſt/vt credant omnes
in chriſto:⁊ ſignent in eius nomine qui ſal/
ui eſſe cupiunt. Quā ſalutem non ſolis iu/
deis/ſicut nōnulli qui ex ipſis crediderant
arbitrabant venisse/ iam oſtendit cum ait:
In omnibus gentibus:in quibus eſtis in/
quit ⁊ vos vocati ieſu chriſti:id ē/vt et vos
ſitis eius ieſu chriſti/qui omnium gentium
ſalus eſt:q̃ſi q̃ non in numero iudeoruʒ/ſed
in numero ceterarum gentium ſitis inuen/
5 ti. Hucuſq; dixit ipſe quis eſſet qui ſcribit
epiſtolā: Eſt eni qui ſcribit epiſtolā: Pau/
lus ſeruus ieſu chriſti/vocatus apoſtolus:
ſegregatus ī euangelium dei. Sed quia oc/
currebat/ qđ euāgelium? reſpōdit: qđ ante
promiſerat per prophetas ſuos/ in ſcriptu/
ris ſanctis/de filio ſuo. Item quia occurre/
bat/de quo filio ſuo? reſpondit:qui fact⁹ eſt
ei ex ſemine dauid ſcđm carnem:qui pde/
ſtinatus eſt filius dei in virtute ſcđm ſpi/
ritum ſanctificationis ex reſurrectione mor
tuorum/domini noſtri ieſu chriſti. Et quaſi
diceretur:quomō tu ad eū pertines? reſpō/
dit: Per quem accepimus gratiā/ ⁊ apoſto/
latum/ad obediēdum fidei in omnibus gē/
tibus pro nomine eius. Item quaſi dice/
retur: que igitur cauſa ē/vt ſcribas ad nos?
reſpondit: In quibus eſtis et vos vocati
ieſu chriſti. Nunc deinde adiungit ex more
epiſtole quibus ſcribat: Omībus inquit q̃
ſunt rome dilectis dei/vocatis ſanctis. Eti
am hic ſignificauit benignitatem dei poti⁹
q̃ meritum illorū: Non eni ait/ diligentib⁹
deū:ſed dilectis dei: Prior eni dilexit nos
ante omnia merita:vt ⁊ nos eum dilecti di/
ligerem⁹. Inde etiam addidit:vocatis ſan/
ctis: Q̃q̃ enim ſibi qui tribuat ꝗ vocanti
obtemperat: nemo poteſt ſibi tribuere ꝗ
vocatus eſt. Vocatis autē ſanctis/ non ita
intelligenduʒ eſt/tanq̃ ideo vocati ſint: q2
ſancti erant:ſed ideo ſancti effecti/ quia vo
cati ſunt: Reſtat ergo vt ſalutem dicat: vt
compleatur vſitatum epiſtole principium:
tanq̃ ille illis ſalutem:pro eo aūt ac ſi dice/
ret ſalutem: Gratia vobis inquit ⁊ pax a
deo pr̄e noſtro/⁊ domino ieſu chriſto. Nō G
eni omnis gratia eſt a deo: Nam ⁊ iudices
mali prebent gratiam in accipiendis per/
ſonis/aliqua cupiditate illecti/ aut timore
perterriti. Neq; omnis pax dei eſt vel ab il/
lo: vnde ipſe dñs diſcernens ait: Pacē me/ Joh.14.d.
am do vobis: adiungens etiam et dicens
non ſe talem pacem dare qualē dat hic mū
dus. Gratia eſt ꝗ a deo patre et dño nr̄o ie/
ſu chriſto:qua nobis peccata remittuntur/
quibus aduerſabamur deo: Pax vero ipſa
qua reconciliamur deo. Cū eni per gratiaʒ
remiſſis peccatis abſumpte fuerint inimi/
citie: reſtat vt pace adhereamus illi a quo
nos ſola peccata dirimebāt: Sicut prophe/
ta dicit: Non grauabit aurem vt non au/ Eſaia.59.a.
diat:ſed peccata veſtra inter vos ⁊ deū ſe/
parant: Quibus remiſſis per fidem dñi no
ſtri ieſu chriſti:nulla ſeparatiōe interueniē/
te pax erit. Fortaſſe aūt quiſq; miret: quo/
modo intelligenda ſit iuſticia iudicis dei/
cū grām pbet ignoſcēdo †pctis. Sʒ h plane Al.† peccan/
iuſtū ē apud deū:q2 vere iuſtū ē/vt hi quos tibus.
peccatorū ſuorū penitet/ eo tp̄e quo nondū

552
602

pęnaruꝫ manifeſtꝰ error apparet/ miſericor/
diter ſeparenẗ ab eis qui defenſioneſ pctō/
rū ſuorū pertinaciter exquirẽtes/ nulla pę/
nitentia corrigi volunt. Iniuſtum eſt enim
vt cum his illi ad conſortium pęnale copu/
lentur/ qui vocantem deum non ſpreue/
runt:et peccātes diſplicuerunt ſibi:vt quē/
admodum illę peccata eorum/ſic etiam ipſi
odiſſent ſua. Ea eñ demū eſt humanę iuſti/
cię diſciplina:nō in ſe amare/ niſi quod dei
eſt:⁊ odiſſe quod propriū eſt: Nec approba
re peccata ſua:nec in eis aliū improbare:ſꝫ
ſeipſū/nec putare ſatis ſibi eſſe vt ſua pec/
cata diſpliceant:niſi etiā vigilantiſſima de/
inceps intētione vitenẗ:nec ī eis vitandis
vires ſuas exiſtimare ſufficere/niſi diuinitꝰ
adiuueẗ. Iuſtū eſt ergo apud deū/vt igno/
ſcatur talibus quęcunqꝫ antea cōmiſerūt:
ne qđ iniuſtiſſimū eſt/ cū eis qui tales non
ſunt cōfundantur atqꝫ miſceanẗ. Quapro/
pter ⁊ quia talibus non ignoſcitur/ iuſticia
dei eſt:⁊ quia ignoſciẗ gratia eſt. Iuſta eſt
ergo gratia dei/⁊ gratia iuſticia: cum in eo
quoqꝫ etiā pęnitentię meritū gratia pręce/
dat:qđ neminem peccati ſui pęniteret/niſi
h admonitiōe aliqua vocationis dei. Porro
iuſticię diuinę tanta cōſtantia eſt:vt cū pę/
na ſpiritalis/⁊ ſempiterna pęnitenti fuerit
relaxata/ preſſurę tamē cruciatuſqꝫ corpo/
rales/quibꝰ etiā martyreſ exercitatoſ noui/
mus/poſtremo morſ ipſa/quā peccādo me/
ruit noſtra natura/ nulli relaxeẗ: Qꝫ eñ iu/
ſticia iuſti homines ⁊ pij/ tamen exoluunt
iſta ſupplicia/de iuſto dei iudicio venire cre
dendum eſt. Ipſa eſt quę in ſacris ſcriptu/
ris etiam diſciplina nominatur:quā nemo
iuſtorū effugere ſiniẗ: Neminē quippe excę
Heb. 12. b. pit cum diceret: Quem eñ diligit deꝰ/cor/
ripit:flagellat aūt omnē filium quē recipit.
Unde etiā ipſe iob: ꝙ propterea tam mul/
ta illa paſſus eſt/vt hominibꝰ quis vir eſſet
⁊ quātus dei ſeruus eluceret: pęnas tamē
corporis pro peccatis ſuis ſe exoluere ſępe
teſtatur. Petrus quoqꝫ aplūs exhortans
fratres ad perferendas pro chriſti nomine
1. Petri. 4. d. paſſiones ita loquitur: Nemo autē veſtrū
patiatur quaſi homicida/aut fur/aut male/
dicus / aut curas alienas agens: Si vero
quaſi chriſtianus non erubeſcat: glorificet
aut deū in iſto nomine:qꝛ tempus inchoa/
tionis iudicij a domo dei: Si aūt initium a
nobis:quis finis eorū qui non credunt euā
Prouer. 11. d gelio dei? Et ſi iuſtus quidē vix ſaluus fit:
peccator ⁊ impius vbi parebit? Manifeſte
oſtendit eaſdē ipſas paſſiones/ quas iuſti
patiunẗ/ad iudiciū dei pertinere: Qđ ſcbo/
ari dixit ex domo dei:vt ide coniiciaẗ/quā/
ta impijs futura ſeruanẗ. Unde etiam ipſe
paulus ad theſſalonicēſes dicit: Ita vt noſ 2. theſſal. 1. b.
ipſi de vobis gloriemur in eccleſijs dei pro
veſtra patientia et fide in omnibus pſecu/
tionibus veſtris et preſſuris quas ſuſtine/
tis in exemplum iuſti iudicij dei. Qđ om/
nino ad illud reſpicit:qđ ait petrus/tempꝰ
eſſe inchoationis iudicij a domo domini:et
illud quod de propheta īterpoſuit: Et ſi iu/ Prouer. 11. d
ſtus vix ſaluus erit:peccator et impius vbi
parebit? Unde mihi videẗ etiam illa quę p 2. Reg. 12. c.
nathan prophetam regi dauid cōminatus
eſt deus/quāuiſ ſtatim ignouerit pęnitenti/
propterea tamen accidiſſe oīa: vt demon
ſtrareẗ illam veniam ſpiritaliter datam ꝓ/
pter futurū iudicium pęnaruꝫ:quod expe/
ctat eos qui hoc tempore corrigi nolūt. Di/
cit eñ ⁊ alibi petrꝰ: Propter hoc eñ ⁊ mor/ 1. Petri. 4. b.
tuis euangelizatū eſt/ vt iudicentur quideꝫ
ſcđm hominem in carne: viuant autē ſcđm
deum ī ſpiritu. Hoc dixi/vt oſtenderē quā/ I.
tum poſſem/ ⁊ quantū opportunitas pręſ/
ſentis loci ſcripturarum ſinit:non ſic accipi/
endam gratiam et pacem dei cum diciẗ/ vt
exiſtiment homines a iuſticia deū poſſe diſ
cedere: Nam ⁊ ipſam pacem cū promitte/ Iob. 16. g.
ret dñs ait: Hęc dixi/vt ī me pacē habeatiſ:
in mundo aūt preſſurā. Sꝫ tribulatiōes et
moleſtię cum per iuſticiam dei redduntur
peccatis:bonos ⁊ iuſtos/⁊ quibus iā plus
peccata ipſa diſplicent/ꝙ̄ vlla corporis pę/
na:non reflectunt ad peccandum / ſed ab
omni labe penitus purgant. Pax eñ perfe
cta etiam corporis ſuo tempore roborabiẗ/
ſi nunc pacē quā dñs per fidē dare dignatꝰ
eſt:inconcuſſe ſpiritus noſter atqꝫ incōmu/
tabiliter teneat. Qꝫ autem aplūs gratiam/ Roma. 1. a.
⁊ pacem a deo patre/⁊ domino noſtro ieſu
chriſto dicit/non adiungēs etiam ſpiritum/
ſanctum:nō mihi alia ratio videẗ:niſi quia
ipſum donum dei ſpiritūſanctū intelliga/
mꝰ: Gratia porro ⁊ pax/qđ aliud eſt ꝙ̄ do/
nū dei? Unde nullo modo dari hominibus
gratia poteſt qua liberamur a peccatis: et
pax ꝙ reconciliamur deo/ niſi in ſpirituſan/
cto: Et ideo ipſa trinitas/paritérqꝫ incōmu
tabilis vnitas in iſta ſalutatione cognoſci/
tur. Qđ propterea maxime credo:qm̄ excę/
pta epiſtola quam ad hebręos ſcripſit/vbi
principiū ſalutatoriū de induſtria dicitur
omiſiſſe:ne iudęi qui aduerſus eū pugnaci/
ter oblatrabant noīe eiꝰ offenſi/vel inimico
aīo legerēt/vł oīno legere nō curarēt qđ ad
eorū ſalutē ſcripſerat. Unde nonnulli eā in
canonem ſcripturaruꝫ recipere timuerunt.

Sed quomodo ſe habeat iſta queſtio/excę/
pta hac epiſtola/ cęterę omnes q̃ nulla du/
bitante eccleſia pauli apoſtoli eſſe firmãt/
talem continent ſalutationem:niſi ꝙ ad ti/
motheũ in vtraqꝫ interponit /miſericordiã.
K Nam ita ſcribit:Gratia/miſericordia/pax a
1.timoth.1.a. et.2.a. deo patre/ꝛ ieſu chriſto dño nr̃o.Quo eniꝫ
familiari⁹/eo dulci⁹ quodãmodo ſcribẽs ad
timotheũ:id verbũ interpoſuit/quo plane
aperitur atqꝫ oſtendit : nõ meritis operum
priorũ/ſed ſcd̃m miſericordiã dei nob̃ dari
ſpiñſanctuꝫ:vt ꝛ pctõꝝ abolitio fiat/quib⁹
ſeiũgebamur a deo:ꝛ recõciliatio/vt illi in/
hereamu⁹. Nec alię aplõꝝ eplę q̃s vſus ec/
cleſiaſtic⁹ recipit/parum nos admonent de
iſta trinitate in principijs ſuis. Nã petrus
1.Petri.1.a. ita dicit:Gratia vobis ꝛ pax adimpleatur:
Deinde ſtatim ſubijcit:Benedictus de⁹ et
pater dñi noſtri ieſu chriſti: vt per gr̃am et
pacem ſpũſancto intellecto/patris ꝛ filij cõ
mẽoratio animũ de trinitate cõmoneat.Et
2.Petri.1.a. in alia ſic ait:Gratia vobis et pax multipli/
cetur in recognitione dei et chriſti ieſu dñi
noſtri. Johannes aũt neſcio quã ob cauſaꝫ
omiſit tale principium:ſed plane trinitatis
cõmemorationẽ nec ipſe neglexit:pro gra/
1.Joh.1.b. tia et pace/ſocietatẽ/interponens:Quod q̃
vidimus inquit nunciamus et vobis/vt et
vos ſocietatem habeatis nobiſcũ: et ſocie/
tas noſtra ſit cum patre et filio ei⁹ ieſu chri/
ſto. In ſcd̃a vo illis que ad timotheũ ſunt
2.Joh.1.a. conſonat dicens:Sit vobiſcũ gratia/ miſe/
ricordia/pax/a deo patre et ieſu chriſto filio
patris. In tertię principio de trinitate peni
tus tacetur:credo ꝙ ſit omnino breuiſſima.
3.Joh.1.a. Sic enim incipit: Senior gaio dilectiſſimo
quẽ ego diligo in veritate:Quã veritatẽ ꝑ
ipſa trinitate poſitã puto. Judas nomina/
to deo patre ꝛ dño ieſu chriſto/ad intelligẽ/
dum ſpũmſanctũ/hoc eſt donũ dei/tria ver
Jude.1.a. ba ponit:ſic quippe incipit: Judas ieſu chri/
ſti ſeruus/frater aũt iacobi/in deo patre di
lectis/ꝛ in ieſu chriſto cõſeruatꝭ ꝛ vocatꝭ:mi
ſericordia vobis/et pax/ꝛ charitas adimple
atur. Gr̃a eni et pax ſine miſericordia et cha
ritate intelligi nõ poteſt. Jacob⁹ aũt vſita/
Jacobi.1.a. tiſſimũ exordium fecit eplę/ita ſcribens: Ja
cobus dei ꝛ dñi noſtri ieſu chriſti ſeru⁹/duo
decim tribubus que ſunt in diſperſione ſa/
lutem: Credo cõſiderans ſalutẽ nõ eſſe niſi
in dono dei vbi gratia et pax. Et q̃q̃ ante
hoc verbũ nominauerit deũ et dñm noſtrũ
ieſum chriſtũ: tamen qꝛ nulla gratia et nul/
la pace ſalui fiunt homines/niſi q̃ eſt a deo
1.Joh.1.a. patre et dño ieſu chriſto:ſicut iohannes in
tertia veritatẽ/ſic iſte ſaluteꝫ pro ipſa trini/
tate poſuiſſe mihi videtur. Quo loco pror/ L
ſus nõ arbitror prętereundum quod pater
valerius animaduertit:admirãs in quorũ/
dam ruſticanorũ collocutione/cum alter al/
teri dixiſſet/ſalus:queſiuit ab eo qui et lati/
ne noſſet et punice/ quid eſſet ſalus: Reſpõ
ſum eſt :tria. Tum ille agnoſcẽs cũ gaudio
ſalutem noſtrã eſſe trinitatẽ/†cõuenientiam Al.†cõſcināciã
linguarũ nõ fortuitu ſic ſonuiſſe arbitratus
eſt/ſed occultiſſima diſpenſatione diuinę ꝓ
uidentię: vt cum latine nominat/ſal⁹:a pu/
nicis intelligant /tria:et cum punici lingua
ſua tria nominãt/latine intelligatur/ſalus.
Chananea enim/ hoc eſt punica mulier/ de Matth.15.c.
finibus tyri et ſidonis egreſſa:quę in euan/
gelio perſonã gentium gerit:ſalutem pete/
bat filię ſuę:cui reſponſum eſt a dño: Non
eſt bonũ panem filioꝝ mittere canib⁹. Qd̃
crimen obiectũ illa nõ negans: tanq̃ de cõ/
feſſione peccatorũ impetratura ſalutẽ filię/
hoc eſt nouę vitę ſuę: Ita iquit: Dñe: Nam
et canes edunt de micis quę cadũt de men
ſa dominorum ſuoꝝ. Tria eni mulieris lin/
gua/ſalus/ vocãtur: Erat enim chananea.
Unde interrogati ruſtici noſtri:quid ſit pu
nice:reſpondẽt chanani:corrupta ſcꝫ/ ſicut
in†talibus ſolet vna littera: quid aliud re/ Al.† tabulis.
ſpondent q̃ chanani? Petens itaqꝫ ſalu/
tem/trinitateꝫ petebat:quia et romana lin/
gua quę in ſalutis nomine trinitatem pu/
nice ſonat/caput gentium inuenta eſt in ad
uentu domini: Et diximus chananeam mu
lierem gentiũ ſuſtinere perſonã. Panẽ autẽ
appellans dñs eſt ipſum qd̃ a muliere peta
bat/ quid aliud q̃ trinitati atteſtat? Nãqꝫ
alio loco eandem trinitatem in tribus pani
bus intelligendã eſſe aptiſſime docet. Sed
hęc verborum cõſonantia/ ſiue ꝓuenerit/ſi
ue ꝓuiſa ſit:non pugnaciter agendũ eſt/vt
ei quiſqꝫ ꝯſentiat/ſꝫ quantũ interpretantis
elegantiam hilaritas audientis admittit.
Illud ſane magna intentione animi conſi/
derandum: ꝛ totis viribus pietatis ample/
ctendum ſatis apparet:qm̃ ſi gratia et pax
ad implendã trinitatis cõmemorationem
ſic ab apoſtolo ponit/ac ſi ſpiñſanctum no/
minaſſet: ille peccat in ſpiñſanctũ/q̃ deſpe/
rans vel irridens/ atqꝫ contemnens prędi/
cationem gr̃ę/per quã peccata diluuntur: ꝛ
pacis/per quã recõciliamur deo/ detractat
agere pęnitentiã de peccatis ſuis:et in eoꝝ
impia atqꝫ mortifera quadã ſuauitate per/
durandũ ſibi eſſe decernit: ꝛ in finem vſqꝫ ꝑ
durat. Quod ergo ait dñs: dimitti homini M
ſi verbum dixerit aduerſus filiũ hominis:ſi Matth.12.c.
aũt vbũ dixerit aduerſus ſpiritumſanctum

non ei dimitti/neqꝫ hic/neqꝫ in futuro ſecu/
lo/ſed reū eſſe eterni peccati/nō negligēter
audiendū eſt. Cōſtituamus em̄ aliquē lati/
nę linguę ignarū/cū illo audiente pronūci/
atus fuerit ab aliquo ſpiritusſanctus/ quę/
rere quid rerum ſignificet̃ ſub iſto ſyllabaꝝ
ſono: Ab aliquo aūt deceptore vel irriſore
impio reſponderi aliquid aliud/ quodlibet
vile et abiectū/ vt quęrentem decipiat/ſicu
ti a talib⁹ fieri ſolet ridēdi gratia: Illū autē
per ignorantiā contēpſiſſe hoc nomē/dum
neſcit q̄d ſignificet: ꝛ aliqua etiā in hoc con
uitia iactitaſſe: neminē eſſe arbitror tam va
nū et incōſideratū/ q̄ hunc hominē vllo cri/
mine impietatis aſpergat: at contra ſic ci/
to nomine res ipſa verbis quib⁹ poteſt ad
quęrentis intelligētiā perducat̃: Tū vero ſi
aliqua contumelioſa in tantā ſanctitatem
vel verba vel facta ꝓtulerit/reus tenebit̃.
Quę cū ita ſint: manifeſtū eſſe arbitror/ eū
q̄ hoc nomine audito/aliā pro alia re ſigni/
ficari putauerit: ꝛ aduerſus eā rem quā ſi/
gnificari hoc nomine credidit/ verbū dixe/
rit: non hūc ſic peccare vt aduerſus ſpiritū
ſanctū verbuꝫ dixiſſe iudicet̃. Itaqꝫ ſi q̄ſq̄ꝫ
quęrens quid ſit ſpūſſctūs/audiat ab im/
perito: hūc eſſe filiū dei ꝑ quē facta ſūt oīa:
qui etiā certa opportunitate tēporis de vir
gine natus ſit/ ꝛ occiſus a iudeis/ ꝛ reſurre/
xerit: q̄b⁹ auditis vl̃ neget. vel irrideat q̄ di
cta ſunt: non eū ſic teneri putandū eſt ac ſi
verbū aduerſus ſpm̄ſctm̄ dixerit/ ſꝫ potius
aduerſus filiū dei/ vel filiū hoīs: ſicut ꝛ vo/
cari et eſſe dignatus eſt. Non enim quid ſit
imperito/per vocem propoſitū/ſed ꝑ ratio/
nem expoſitū conſiderandū eſt: quia ille cū
maledicta proferret/ei vtiqꝫ maledicebat/
quem ſibi enarratū in cogitatione intueba/
tur. Quodlibet autē vocaretur: vtrum res
ipſa veneranda/an neganda/vel vitupan/
da eſſet/ hoc quęrit̃: Hoc modo etiā ſi quiſ/
piam quęrat quis ſit ieſus chriſtus: Et ex
quęrenti reſpondeant̃ quę nō in filiuꝫ dei/
ſꝫ poti⁹ i ſpm̄ſctm̄ cōueniūt: q̄b⁹ auditis ille
blaſphemet: nō vtiqꝫ aduerſus filiū/ ſꝫ ad/
N uerſus ſpm̄ſctm̄ ꝟbū dixiſſe tenebit̃. Sꝫ ſi
tranſitorie ac negligēter attēderim⁹ quod
dictū ē: Si quis verbū dixerit aduerſus ſpi
ritūſanctū/non remittet̃ ei/neqꝫ in hoc ſecu
lo/neqꝫ i futuro: quis inueniri poterit cui
veniā peccatorū dederit de⁹? Nam ꝛ paga/
ni qui appellant̃/etiā nunc totam noſtrā re
ligionē/qꝛ iam ferro ꝛ cędib⁹ ꝓhibent̃/ma/
ledictis cōtumelijſqꝫ inſectant̃: ꝛ quicquid
de ipa trinitate dicim⁹/negando ꝛ blaſphe
mando contēnunt: Nō em̄ excipiūt ſibi ſpi
ritūſanctū quē venerent̃/vt i cętera ſeuiāt:
ſed ſimul aduerſus oīa quęcūqꝫ ſollicite de
trina dei maieſtate loquimur/ quanto poſ/
ſunt furore impietatis oblatrant. Nā neqꝫ
de ipſo deo patre digna ſentiunt/ quē par/
tim penitus negāt: partim ſic fatent̃/vt de
illo falſa fingendo/non vtiqꝫ illū/ſed ſua fi/
gmenta venerentur. Multo magis ergo
quod de filio dei/ vel de ſpiritusſancto dici/
mus/ ſuo impio more deridere/ q̄ꝫ noſtra
pia ſocietate colere maluerūt: Quos tamē
quantū poſſum⁹ adhortamur ad chriſtū co
gnoſcendū: ꝛ ꝑ ipſum patrē deum/ ſūmoqꝫ
ꝛ vero imperatori militandū eſſe ſuadem⁹:
eoſqꝫ promiſſa impunitate preteritorū om/
niū peccatorū inuitam⁹ ad fidē. Qua in re
ſatis iudicamus/etiā ſi quid aduerſus ſpi/
ritūſanctum in ſua ſacrilega ſuperſtitione
dixerunt: cū chriſtiani facti fuerint/ſine vl/
la caligine dubitationis ignoſci. Iudęi ve
ro quales aduerſus ſpiritūſanctum fuerint
teſtis eſt ſtephanus: quē ipſo ſpūſctō ple/
nū lapidauerunt: cum ille oīa quę in eos
dixit ipſe ſpiritus dixerit. In quib⁹ verbis
aptiſſime dictū eſt iudęis: Uos ſemꝑ reſti/ Act.7.f.
tiſtis ſpiritusſancto. In illo tamen numero
iudęorū reſiſtentiū ſpiritusſancto/ et nō ob
aliud ſtephanū vas eius/niſi ꝙ eo plenus
erat/lapidantiū etiam paulus aplus erat i
manibus omniū/quorū veſtimenta ſerua/
bat: quod ſibi poſtea etiā pęnitendo incre/
pitat: eo ipſo ſpiritu iam pleniſſimus cui ꝓ/
mo maniſſimus reſiſtebat: ꝛ paratus iā la/
pidari pro talibus dictis/qualiū prędica/
torem ipſe lapidauerat. Quid ſamaritani? O
Nonne ita ſpiritusſancto aduerſant̃: vt ip/
ſam prophetiā penit⁹ conentur extinguere
quę per ſpiritūſanctū miniſtrata eſt? Quo/
rū tamen ſaluti/ ꝛ ipſe dominus atteſtat̃ in
eo q̄ de leproſis ſedecim mūdatis ſolus re/ Luc.17.d.
uerſus eſt vt ageret gratias cū eſſet ſama/
ritanus. Et in illa muliere cū qua ad puteū Jo.4.a.
ſexta hora locutus eſt: ꝛ eis qui per illā cre/
diderūt. Poſt dn̄i aūt aſcēſionē/ſicut i acti/
bus aplorū ſcriptū eſt/ quāta gratulatione
ſanctorū recępit ſamaria verbum dei. Si/ Act.8.d.
monem quoqꝫ magum arguēs petrus apo
ſtolus: ꝙ tam male de ſpiritusſancto ſenſe/
rit/ vt eum venalem putans pecunia ſibi
emēdū popoſcerit: non tamē ita de illo de/
ſperauit/vt venię locuꝫ nullū relinqueret:
Nam benigne etiam vt eum pęniteret ad
monuit. Ipſa deniqꝫ catholicę eccleſię tā
inſignis auctoritas: quę in eodē dono ſpi/
ritusſancti omniū ſanctorū mater toto fę/
cunda orbe diffunditur: cui vnq̄ꝫ heretico

vel ſchiſmatico ſpem liberationis ſi ſe corri-
gat amputabit: cui placandi dei aditū clau
ſit. Nōne omnes ad vbera ſua qui eā ſup-
bo faſtidio reliquerūt cū lachrymis reuo-
cat? Quis vero vel de principibus/vel de
regibus hereticoꝝ inuenit̃/qui nō aduerſe-
tur ſpūiſancto? Niſi forte quiſꝙ tam puer-
ſe ſentit/vt arbitret̃ eū teneri reum q̄ aduer-
ſus ſpiritū ſanctū aliquid dixerit: cuꝫ vero
qui aduerſus ſpm̄ſanctū multa fecerit/non
teneri. Qui aūt tanta euidētia contra ſpm̄
ſanctum pugnant/ꝙ illi qui aduerſus eccle
ſię pacem ſupbiſſimis ꝯtentionibꝰ ſeuiūt?
Sed ſi de verbis queſtio eſt: quero vtrum
nihil dicant aduerſus ſpiritū ſanctū: cū alij
eum qđ ad ipſum ꝓprie pertinet/oīno non
eſſe/aſſeuerēt: ſed ita eſſe vnū deū/ vt idem
ipſe pater: idem ipſe filius: idē ipſe ſpiritus-
ſanctus appellet̃: Alij fateant̃ quidem eſſe
ſpm̄ſanctū: ſed equalē filio/ vl' oīno eſſe de-
um negēt: Alij vnam quidē & eandem trini-
tatis ſubſtantiā eſſe fateant̃: ſed de ipſa di-
uina ſubſtātia tam impie ſentiant vt eā cō-
mutabilem & corruptibilem putent: ipſumꝙ
ſpm̄ſanctū/quē dn̄s diſcipulis ſe miſſurum
eſſe promiſit/non quinq̄geſimo die poſt eiꝰ
Act.2.a. reſurrectionē: ſicut ap̄lorū acta teſtant̃: ſed
poſt trecētos fere annos per hominem ve-
niſſe cōfingant: Alij ſimiliter aduentū eiꝰ/
quē tenemꝰ/negēt: et cū ꝓphetas i phrygia
per quos tāto poſt loqueret̃ elegiſſe cōten-
dant: Alij ſacramēta eius exufflent: et ba-
ptiçatos in nomine patris/& filij/& ſpūſſan-
cti denuo baptiçare non dubitent. Sed ne
pergam per ſingula quę ſunt innumerabi-
lia/his certe omnibus quos ꝑ tpē breuiter
attigi ad ſponſam chriſti redeūtibꝰ: & erro-
rem atꝙ impietatē penitendo dānantibꝰ:
nulla catholica diſciplina negandā eccleſię
pacē & claudenda viſcera miſericordię iudi-
cauit. Q: ſi quiſꝙ tunc putat verbum di-
ci aduerſus ſpm̄ſanctū/ cum ab eo dicit̃ cui
iam per baptiſmū dimiſſa ſunt peccata: at-
tendāt nec talibus per eccleſię ſanctitatem
auferri penitētię locū. Si enim ꝓpterea cre
dit nō dari veniā: q: gratia fidei ſacramen-
tiſꝙ fideliū iam pceptis non pōt dici pec-
catum ignorantię: videat aliam cauſā eſſe:
Al. habet† nō cū dicit̃ ꝓpterea nō ignoſci/ q:†ignorantię
tempore peccatū eſt: et aliam cauſam eē/cū
dicit̃ ꝓpterea nō ignoſci/ q: verbum dixit
aduerſus ſpm̄ſanctū. Si em̄ ſola ignorātia
veniā meretur: & ignorantia nō accipit̃ niſi
anteꝙ quiſꝙ fuerit baptiçatus: nō ſolum
ſi aduerſus ſpiritū ſanctū/ſed etiā ſi aduer-
ſus filiū hoīs poſt baptiſmū dixerit ꝟbum

et oīno ſi qua fornicatione vel homicidio/
vl' vllo flagitio aut facinore poſt baptiſmū
ſeſe maculauerit/nō poteſt penitēdo cura-
ri. Quod q̄ ſenſerunt/excluſi ſunt a cōmu-
niōe catholica: ſatiſꝙ iudicatum eſt eos in
illa crudelitate diuinę miſericordię partici-
pes eſſe non poſſe. Si aūt illud ſolū qđ ad-
uerſus ſpm̄ſanctū dicit̃/ſine venia eſſe poſt
acceptuꝫ baptiſmū putat̃: primo dn̄s cum
inde loqueretur nullū tempus excepit: ſed
regulariter ait: Qui dixerit ꝟbū aduerſus
ſpm̄ſanctū: non remittetur ei/neꝙ in hoc ſę
culo/ neꝙ in futuro. Deinde ſimō/quē pau
lo ante cōmemoraui/iam baptiſmū accepe-
rat/cū ſpm̄ſanctū turpiſſimo mercatui ſub-
ditum credidit: Cui correpto a ſe petrus tn̄
conſilium penitēdi dedit. Quid aūt agimꝰ
de his qui cū baptiſmi ſacramēta pueri vel
infantes pcęperint: poſtea negligenter edu
cati/per ignorantię tenebras vitam turpiſ-
ſimam ducūt: neſciētes oīno quid chriſtia-
na diſciplina iubeat aut vetet: quid polli-
ceatur & quid minet̃: quid credendū/qđ ſpe
randū/quid diligenduꝫ ſit: nū audebimus
peccata eorum propterea non ignorantię
peccato deputare/quia baptiçati peccaue-
runt: cum oīno ignorantes/et oīno quēad-
modum dicitur/ vbi caput haberent neſci-
entes/ in magno errore peccauerint? Q: ſi
eo tempore cum ſcientia quiſꝙ peccaſſe di-
catur quo ſcit malum eſſe quod faciat/& ta-
men facit: cur hoc in ſpm̄ſanctū ſolum/non
etiam in dn̄m ieſum chriſtum irremiſſibile
iudicatur?†Adhuc ſi hoc ipſum eſſe credit̃ Al.†Aut.
peccare/vel verbum dicere aduerſus ſpiri-
tum ſanctum/quodlibet peccatum cū ſcien-
tia cōmittere: vt quicquid homines igno-
rando peccant/in filium peccare: quicquid
autē ſcientes peccant/in ſpm̄ſanctū pecca-
re iudicent̃: quero quis neſciat malū eſſe?
Verbi gratia corrumpere pudicitiam vxo-
ris alienę: vel eo ipſo certe ꝙ hoc in ſua cō-
iuge nollet perpeti: aut fraudare quenꝙ in
negocio: aut circumuenire mendacio: aut
opprimere teſtimonij falſitate: aut auferen-
dę rei cauſa inſidiari et occidere quempiā: &
ſi quid omnino eſt quod ſibi ab altero fieri
non vult: & ſi fieri ſenſerit/toto corde idubi-
tanter accuſat: aut ſi hęc ab ignorantibus
fieri dicimus/quid inueniemus in quo ſci-
entes homines peccare videantur? Reſtat
ergo vt ſi hoc eſt peccare in ſpiritum ſanctū/
peccare cum ſcientia: illis peccatis quę cō-
memoraui neget̃ penitendi locus: quoniā
pctō in ſpm̄ſctm̄ oēm ſpem venię dn̄s am-
putauit. Quod ſi regula chriſtiana reſpuit

omneſq̧ illos qui ſic peccant ad correctio/
nem vitę vocare non ceſſat: adhuc quęren/
dū eſt qd ſit peccare in ſpm̄ſanctū: cui pctō
R venia nulla conceditˀ. An forte nō eſt dicen/
dus cū ſciētia peccare/ q̄ peccatū ipm̄ malū
eſſe nouit: ꝛ tamen deū voluntatemq̧ eius
ignorās peccat? Hoc em̄ videtˀ ꝛ ad hebrę/
Heb. 10. e. os dicere cū dicit: Volūtarie em̄ peccātibꝰ
nob poſtq̧ accepimꝰ ſcientiā veritatis/ non
adhuc relinquitˀ ꝓ pctis ſacrificiū. Parum
em̄ erat ſi tm̄mō diceret: volūtarie peccāti/
bus nobis/ niſi adderet: poſtq̧ accepimus
ſcientiā veritatis: in qua vtiq̧ deꝰ volun/
taſq̧ eiꝰ cognoſcitˀ. Quę ſcientia videtˀ cō/
Luce. 12. f. gruere dn̄icę illi ſentētię/ cū ait: Seruꝰ igno/
rans voluntatē dn̄i ſui/ ꝛ faciēs digna pla/
gis vapulabit pauca: Seruuſ aūt ſciēs vo
luntatē dn̄i ſui/ et faciēs digna plagis va/
pulabit multa: ꝛ hoc putemus dictum eſſe
qđ dictū eſt: vapulabit pauca: tanq̧ ſi dice
ret/ leuiter emēdatus ad veniā pertinebit:
in eo vō qđ dictum eſt/ vapulabit multa:
ſempiternū ſuppliciū intelligatˀ: qđ minatˀ
peccātibꝰ in ſpm̄ſanctū/ quibus dicit nūq̧
poſſe dimitti peccatū: vt hoc ſit peccare in
ſpm̄ſanctū/ cognita dei voluntate peccare.
Qđ ſi ita eſt/ cogitari oportet ꝛ diſcuti ꝑus
quādo cognoſcatˀ volūtaſ dei. Nōnulli em̄
ꝛ ante ꝑceptū baptiſmi ſacramentū cogno
Act. 10. uerūt eam: Nā ꝛ cornelius centurio volun/
tatē dei vtiq̧ aplō petro docēte cognouit:
ꝛ ipſum ſpm̄ſanctū manifeſtiſſimis coatte/
ſtantibꝰ ſignis anteq̧ baptiçaretˀ accepit:
q̄q̧ non ideo ſacramēta illa ꝯtēpſerit/ ſed
multo certior baptiçatus ſit: vt etiam ipſa
ſacroſancta ſignacula/ quoꝝ res in eo ꝓceſ
ſerat/ ad ꝑficiendā ſcientiā veritatis ꝑcipe/
re nullo mō moraretˀ. Alii aūt nec poſt ac/
ceptū baptiſmū curāt cognoſcere volunta
tem dei: Quapropter quiſq̧s aū baptiſmū
cognita dei volūtate peccauerit: nō poſſu/
mus dicere/ aut vllo mō credere cū ad ba/
ptiſmū acceſſerit/ nō ei dimitti oīa quęcūq̧
peccauit. Huc accedit/ q̄ volūtas dei in di/
Matth. 22. d. ligendo deo ꝛ ꝓximo breuiter inſinuatˀ cre/
dentibus: ita vt in his duobus ꝓceptis to/
ta lex pendeat/ ꝛ oēs ꝓphetę. Dilectionem
aūt ꝓximi/ id eſt dilectionē homīs vſq̧ ad
inimici dilectionē nobis dn̄s ipe cōmēdat:
ꝛ videmus q̧ multi iā baptiçati/ ꝛ vera eſſe
iſta fateantˀ/ ꝛ tanq̧ dn̄i pręcepta venerentˀ:
cum aūt ꝑpeſſi fuerint alicuiꝰ inimicitias/
ita rapiuntˀ animo ad vlciſcendū/ et tantis
inardeſcunt facibus odiorū/ vt nec ꝓlato ꝛ
recitato euangelio placari poſſint: et talibꝰ
hoībus iam baptiçatis eccleſię plenę ſunt:

quos tamen ſpiritales viri fraterne admo/
nere non ceſſant: ꝛ in ſpiritu lenitatis inſtā/
ter inſtruunt/ vt huiuſmodi tēptationibus
occurrere/ ac reſiſtere parati ſint: ꝛ magiſ di/
ligāt i chriſti pace regnare/ q̧ de inimici op/
preſſione lętari. Quod ſaniter fieret/ ſi tali/
um peccatorum nulla ſpes venię/ nulla pę/
nitentię medicina remaneret. Et certe caue S
ant qui hoc ſentiūt/ ne dauid patriarcham
diuina electiōe probatū atq̧ laudatū igno/
raſſe affirment voluntatem dei: cum alienę
cōiugis amore ꝑculſus/ etiā maritum eius 2. Reg. 11.
decipiendū necandūq̧ curauit: de q̄ tamen et. 12.
ſcelęre cum eſſet primo ſua/ deinde ꝓphetę
voce dānatus: pęnitendi humilitate/ ꝛ pec/
cati confeſſione liberatus eſt. Sꝫ plane va/
pulauit multa: et exēplo ſuo docuit intelli/
gi: nō ad ſempiternaꝫ pęnā/ ſed ad ſeuerio/
rem diſciplinā ꝑtinere quod dictū eſt a do/
mino: Qui autē nouit voluntatē dn̄i ſui: et
facit digna plagis vapulabit multa. Nam
ꝛ illud ad hebręos qui diligentius pertra/
ctant ſic intelligunt/ vt nō de ſacrificio con/
tribulati per pęnitentiā cordis accipiendū
ſit qđ dictum eſt: non adhuc pro peccatis Heb. 10. e.
relinquitur ſacrificiū: ſed de ſacrificio de q̄
tunc loquebatˀ aplūs: id eſt holocauſto do/
minicę paſſionis: qđ eo tp̄e offert quiſq̧ ꝓ
peccatis ſuis/ quo eiuſdē paſſionis fide de/
dicatur: ꝛ chriſtianorū fidelium nomine ba
ptiçatus imbuitur: vt hoc ſignificaret apls
non poſſe deinceps eum qui peccauerit ite/
rum baptiçādo purgari. Quo ītellectu nō
intercluditur pęnitendi locus: ita ſane/ vt
eos qui nondū baptiçati ſunt/ nondū ple/
nam ſcientiā veritatis accępiſſe fateamur.
Ex quo conficitur/ vt omnis qui ſciētiā ve
ritatis accępit/ etiā baptiçatus intelligatˀ.
Non autem omnis baptiçatus etiam ſciē/
tiam vitatis accępit: propter quorūdā po/
ſteriorē prouectum vel miſerabilem negli/
gentiam: ꝛ tamen illud ſacrificium de q̄ lo/
quebatur: id eſt holocauſtum dn̄i: qđ tunc
pro vnoquoq̧ offertur/ quodāmodo cum
eiꝰ nomine in baptiçando ſignatur/ iterum
ſi peccauerit offerri non poteſt: Non enim
poſſunt denuo baptiçari qui ſemel bapti/
çati ſunt: quāuis etiam poſt baptiſmū/ per
ignorātiā veritatis peccauerint. Ita fit vt T
qm̄ ſine baptiſmo nemo recte dicitur accę/
piſſe ſcientiā veritatis/ oīs qui accępit eam
nō ei relinquatur pro peccatis ſacrificium:
hoc eſt/ non poſſit denuo baptiçari. Nec ta
men oīs qui nō accępit ꝑ doctrinā ſcientiā
veritatis/ debeat arbitrari poſſe ꝓ ſe illud
offerri ſacrificium ſi iam oblatum eſt: id eſt

ſi iam eiuſdem veritatis poſt baptiſmū ſa/
craměta percępit/ nō poteſt iteꝝ baptiçari:
Tanquā ſi diceremus omnē hoīem nō eſſe
quadrupedem:nō ideo tamē omne animal
qđ homo non eſt etiā quadrupes eſſe. Eos
enim qui iam baptiçati fuerint curari meli
us dicimus per pęnitentiā/nō renouari: qꝛ
renouatio in baptiſmo eſt: Ubi quidē ope/
ratur pęnitentia:ſed tanꝙ in fundamento.
Manente itaꝙ fundamento recurari ędi/
ficium poteſt:ſi autē fundamentum iterare
quis voluerit/totū ędificiū ſubuertat neceſ
ſe eſt. Propterea hoc dicit hebręis/ꝗ ex no/
uo teſtaměto ad ſacerdotiū vetus declinaſ/
Heb.6.a. ſe videbantur: Ideoꝙ remittentes inqͭ ini
tio chriſti verbum/in cōſummationē reſpi/
ciamus: non iteꝝ iacientes fundamentum
pęnitētię a mortuis operib⁹/ꝛ fidei in deū
lauacri doctrinę/impoſitiōis manus/reſur/
rectiōis etiā mortuoꝝ/ꝛ iudicij ęterni. Iſta
omnia in baptiſmo traduntᷣ:quę negat eſſe
repetēda vtiꝙ i cōſecrandis fidelibus. Nā
in verbi dei tractatione atꝙ doctrina:non
iterū tm̄/ſed ſępius dicenda ſunt:ſicut rerū
V de ꝗb⁹ differtᷣ opportunitas flagitat. An
vero iam illud occurret: vt nō ſi quodlibet
peccatū ſciens admiſerit/ſed ſi proprie pec/
catū in ſpūmſanctū ſciēs admiſerit:tūc nō
habere veniā iudicetᷣ? Quo loco quęri pōt:
vtꝝ ſcirent iudęi per ſpūmſanctum operari
Matth.9.d. dūm/quādo eum i principe demonioꝝ dę/
et.12.b. monia excludere blaſphemabant? Miror
aūt quomodo poſſent i illo ſpūſctm̄ cogno
ſcere:cū ipſum dn̄m filiū dei eſſe neſcirent/
Roma.11.c. in illa ſcꝫ cęcitate quę ex parte i iſrael facta
eſt/donec plenitudo gentium intraret: De
qua opportuni⁹ ſuo loco domino adiuuan/
te atꝙ permittente tractabitur. Deinde ſi
dijudicatio ſpirituū illa intelligitᷣ/qua ꝗſꝙ
dijudicat vtrum in quoꝙ ſpūſſanctus / an
fallacię ſpūs operetᷣ. Hęc autē dijudicatio
certo quodā tempore per ſpūmſanctum fi/
1.Cor.12.a. delib⁹ datur:ſicut alio loco idē aplus dicit:
Quō poterāt ifideles iudęi ſine iſto mune/
re dijudicare/ vtꝝ p ſpūmſctm̄ dn̄s operetᷣ:
ꝛ tn̄ i eiſ vt iuſta pęna ferretᷣ aptiſſima indi
cia maliuolentię claruerunt: cum et falſos
Matth.26.f. teſtes in eū cōpararunt:et ſubmiſerunt ſi/
Matth.22.b. mulatores qui eū in verbo caperent: ꝛ cum
tremenda mirabilia quę in eius reſurrectio
Matth.28.c. ne facta ſunt eis renunciarentᷣ:famā falſam
diſſeminare / ac veritatē abſcondere cuſto/
dum corruptiōe conati ſunt: ꝛ alia malicio/
ſi et venenoſi animi ſigna i eis quantū euā
gelica narratio demōſtrat apparerent. Uñ
iam velut incępit elucere eū peccare in ſpi/
ritūſanctū qui opibus quę per ſpūmſctm̄
fiūt maliuolo animo contradicit. Qꝙ eni
neſciat/ vtrum ille ſit ſpirituſſanctus: tamē
qui hoc animo eſt:vt ea opa ꝗbus inuidet/
malit nō eſſe ſpūſſancti:nō quia mala ſunt/
ſed quia inuidet eis:qꝛ ipſi bonitati eſt cō/
trarius per maliciā ſuam/ recte i ſpūmſctm̄
peccare iudicatᷣ. Uerūtamen ſi ex eo quoꝙ X
hoīm nūero/ ꝗbus dn̄s illud crimē obijcit/
veniens ad fidē chriſti/ ꝛ pęnitendi cruciatu/
bus edomita inuidia ſalutē cū lachrymis po
ſcēs/ſicͭ etiā nōnulli eorū fortaſſe fecerūt:ꝙ/
ro vtꝝ ꝗſꝙ tāto errore crudeſcat/ vt aut ne/
get eos ad chriſti baptiſmū admitti opor/
tuiſſe:aut fruſtra admiſſos eſſe ꝯtēdat? Nā
ſi ꝗs per inuidiaꝫ opa diuina blaſphemat:
quoniā bonis dei/hoc ē donis dei malicia
ſua reſiſtit/i ſpm̄ſanctuꝫ peccare: ꝛ ꝓpterea
ſpem venię nō habere exiſtimādus eſt: At/
tendamuſ vtrum ex eo numero fuerit idem
apl's paulus: Dicͭ eni: Qui pri⁹ fui blaſphe 1.timoth.1.c.
mus/ ꝛ pſecutor/ ꝛ iniurioſus:ſed miſcdiam
conſecutus ſum:quia ignorans feci in incre
dulitate. An forte ideo non pertinuit ad h
gen⁹ criminis: qꝛ nō erat inuidus? Audia/
m⁹ ꝗd alibi dicat: Fuim⁹ eni inquit et nos Ad tit.3.a.
ſtulti aliqñ ꝛ icreduli/ errātes/ſeruiētes vo
luptatibus/ ꝛ deſiderijs varijs: i malicia/ ꝛ
inuidia agētes:abominabiles:inuicē odio
habentes. Si ğ nec paganis/ nec hebręis/
nec hęreticis/aut ſchiſmaticis nōdū bapti/
çatis ad baptiſmuꝫ chriſti adit⁹ clauditur/
vbi condemnata vita priore in melius cō/
mutentᷣ: Quis chriſtianitati et eccl'ię dei ad
uerſantes anteꝙ chriſtianis ſacramētis ab/
luerētᷣ:etiā ſpūiſctō quāta potuerūt īfeſta/
tione reſtiterunt:ſi etiaꝫ hominib⁹ qui vſꝙ
ad ſacramētorū pceptionē ꝟitatis ſcientiā
percęperūt/ ꝛ poſt hęc lapſi ſpūiſctō reſtite/
rūt/ad ſanitatē redeuntibus/ ꝛ pacē dei pę/
nitendo quęrentib⁹/auxiliū miſcdię nō ne/
gatur:ſi deniꝙ de illis ipſis ꝗbus blaſphe/
mia i ſpm̄ſctm̄ ab eis ꝓlatam dn̄s obiecit:
ſi ꝗ reſipiētes ad dei grām confugerunt/ ſi/ Al. ꝛ reſipi
ne vlla dubitatiōe ſanati ſunt:ꝗd aliud re/ ſcētes.
ſtat/niſi vt peccatuꝫ in ſpm̄ſanctū/ qđ neꝙ Matth.12.c.
in hoc ſęculo/neꝙ in futuro dimitti dn̄s di/
cit/nullū intelligatᷣ niſi pſeuerantia in neꝗ/ Peccatū i ſpi
tia/ ꝛ malignitate cū deſperatione indulgē/ ritūſanctum
tię dei? Hoc eſt eni grę illius ꝛ paci reſiſtere quod ſit.
de quibus nobis ſermo nunc ort⁹ eſt. Nam Y
hinc licet aduertere etiā ipſis iudęis/quoꝝ
blaſphemiā dn̄ſ arguit:nō fuiſſe clauſū cor
rigendi ſe ꝛ pęnitēdi locū:qđ idē dn̄s in ea
ipſa reprehēſiōe ait illis: Aut facite arborē Matth.12.d.
bonā/ ꝛ fructuꝫ ei⁹ bonū. Aut facite arborē

malā/ ꝛ fructū eius malum. Qđ vtiq̄ nulla
rōne diceref eis: ſi ꝓpter illā blaſphemiā iā
cōmutare animū ī meli⁹/ ꝛ recte factoꝝ fru/
ctus generare nō poſſent: aut fruſtra etiā
ſine peccati ſui dimiſſione generarēt. Ergo
q̄ dn̄s in ſpū dei expellebat demonia/ cete
roſq̄ hūanoꝝ corporū morbos lāguoreſq̄
ſanabat: nō ob aliđ niſi vt crederef dicenti
Matth.4.s. ſibi: Agite penitētiā: appropinquabit eīn
regnū celoꝝ: Inuiſibilit eīn peccata dimit/
tunf: cui dimiſſioni fidem miraculis cōpro/
Marci.2.a. bat: qđ ī illo paralytico manifeſtiſſime oſtē/
ditur. Cū eīn ꝑmo ei donū viſibile obtuliſ/
Ioh.3.b. ſet/ ꝓpt qđ venerat: non eīn iā venerat fi/
lius hoīs/ vt iudicaret ſeculū/ ſed vt ſalua/
Marci.2.b. ret mundū. Cū ergo dixiſſet: Dimiſſa ſūt ti
bi pctā: murmuratumq̄ eſſet a iudeis indi/
gnantib⁹/ q̄ eis tantā poteſtatē ſibi arro/
gaſſe videref: Quid eſt īquit facilius dice/
re: Dimiſſa ſunt tibi pctā? An dicere: Sur/
ge ꝛ ambula. Vt ſciatꝭ aūt/ q̄ poteſtatē ha
bet fili⁹ hoīſ dimittere pctā/ dic paralytico:
Tibi dico/ ſurge tolle grabatū tuū ꝛ vade ī
domū tuā. Quo facto/ ꝛ quib⁹ dictis/ ſatis
declarauit/ ideo ſe illa facere in corporib⁹/ vt
crederef: animas pctōꝝ dimiſſione libera/
re. ī. vt de poteſtate viſibili poteſtas inuiſi/
1.retract. bilis mereref fidē. Quia ģ in ſpū dei facie/
ca.25.b. bat ille oīa/ vt grām pacēq̄ hoīb⁹ largire/
tur: grām in remiſſiōe peccatoꝝ: pacē ī recō
Z ciliatiōe dei: a q̄ ſeparant ſola peccata. Cū
Matth.12.b. dixiſſent iudei q̄ in beelzebub eijcerent de/
monia/ miſericorditer eos voluit admone/
re: ne verbū dicerēt/ ꝛ blaſphemiā in ſpiritū
ſctm̄: h̄ ē/ ne grē dei paciq̄ reſiſterēt/ quā ꝑ
Ibidē.c. ſpm̄ ſanctū donare dn̄s venerat: Non q̄ iā
hoc fecerāt qđ ſibi neq̄ in hoc ſeculo/ neq̄
in futuro dimitteref/ ſed ne deſperando de
venia/ aut quaſi de ſua iuſticia ꝓſumēdo ꝛ
penitentiā nō agēdo/ aut ꝑſeuerādo in pec
catis: hoc facerēt/ hoc mō eīn dicerent v̄bū
hoc eſt/ blaſphemiā in ſpm̄ ſanctū/ in q̄ dn̄s
ſigna illa ꝓpter largiendā grām pacēq̄ fa/
ciebat/ ſi ꝑſeuerātia peccatoꝝ/ ipſi grē paci/
q̄ reſiſterēt. Verbū eīn dicere/ nō ita videf
hic poſitū/ vt tm̄mō illud intelligaf qđ per
linguā fabricamus: ſ qđ corde cōceptū/ eti
am ope exꝑmimus. Sicut eīn non confitē/
tur deū qui tm̄ oris ſono confitenf/ nō eti/
Titū.1.d. am bonis operibus: nā de his dictū eſt: Cō
fitenf eīn ſe noſſe deū/ factis aūt negāt. Ex
quo manifeſtū eſt/ dici aliquid factis/ ſicut
manifeſtū ē negari aliqđ factis: Et ſicut il/
1.Corī.12.a. lud qđ ait apl's: Nemo dicit/ dn̄s ieſus/ ni/
ſi in ſpūſctō: nō pōt recte intelligi/ niſi in fa/
ctis dicere intelligaf. Nō eīn hoc in ſpūſctō
dicere putādi ſint quib⁹ ipſe dn̄s dicit: Vt Luce.6.g.
quid mihi dicitis/ dn̄e dn̄e/ ꝛ non facitis q̄
dico vob? Et illđ: Nō oīs q̄ mihi dicit/ dn̄e Matth.7.c.
dn̄e/ itrabit ī regnū celoꝝ: Sic etiā q̄ h verbum/ quod ſine venia vult intelligi domi/
nus/ in ſpiritū ſanctum dicit: hoc eſt qui de/
ſperans de gratia ꝛ pace quā donat/ ī pec/
catis ſuis ꝑſeuerandū ſibi eſſe dicit: nec di/
cere intelligēdus eſt: ſi nō facit: Vt quomō
illi factis dn̄m negāt: ſic iſti factis dicāt ſe
in mala vita ſua et perditis morib⁹ ꝑſeuera
turos: vt etiam ita faciāt: hoc ē/ ꝑſeuerent.
Qđ ſi faciūt/ q̄s iam mireſ/ aut q̄s nō ītelli
gat/ ꝛ dn̄m ieſum chriſtū/ ꝑ illā cōminatio/
nē ad penitentiā vocaſſe iudeos/ vt eis ī ſe
credētib⁹/ gratiā pacēq̄ donaret: ꝛ huic grē
paciq̄ reſiſtētib⁹/ ꝛ hoc mō verbū atq̄ blaſ
phemiā in ſpm̄ſctm̄ dicētib⁹: hoc eſt ī pecca
tis ſuis deſperata atq̄ impia mētis obſti/
natiōe ꝑſeuerātib⁹/ ꝛ aduerſus deū ſine hu/
militate cōfeſſiōis atq̄ penitētie ſupbien/
tib⁹/ neq̄ in hoc ſeculo/ neq̄ ī futuro veniā
poſſe cōcedere? Que ſi ita ſūt/ opportunita/
te tractandi de grā ꝛ pace/ que nobis eſt a
deo patre ꝛ dn̄o nr̄o ieſu chriſto/ magna et
difficillima codē ipſo dn̄o largiēte q̄ſtio diſ
ſoluta ē. Quiſq̄s aūt adhuc de re tāta dili/
gētiorē cōſiderationē tractationēq̄ deſide/
rat/ ī euāgelij tractatione/ atq̄ ī verbis euā
geliſtarū ſibi deſiderāda eſſe cognoſcat: Et
meminerit nos nunc epiſtolā pauli apl'i ad
romanos ſuſcepiſſe tractandā: cuius eplē
textum cōſequētem in alijs voluminib⁹/ ſi
dn̄s voluerit/ veſtigabimus: vt in hui⁹ ſa/
lutatione iam tandem iſte ſit modus.

Sancti auguſtini hipponenſis epī/ expo/
ſitionis epiſtole ad romanos inchoate li/
ber vnus explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē/ ſis epiſcopi de diuerſis queſtioni bus octogītatrib⁹ ex primo libro retractatoꝝ argumentū.

Eſt etiā inter illa q̄ ſcripſim⁹ quod/
dā prolixū opus: quod tamē vnus
deputaf liber: cui⁹ titulus eſt: de di/
uerſis queſtionib⁹ octogintatribus. Cum
aūt diſperſe fuiſſēt ꝑ chartulas mltās: q̄m
ab ipſo ꝑmo tēpore conuerſionis nr̄e poſt/
eaq̄ in africam venim⁹/ ſicut interrogabar
a fratrib⁹/ quando me vacantē videbant:
nulla obſeruata ordinatiōe dictate ſūt: iuſ/
ſi eas iā epiſcop⁹ colligi: ꝛ vnū ex eis librū

fieri/adhibitis nũeris:vt qȯ quiſq; legere voluerit facile inueniat:harum queſtionũ eſt

B 1 Vtrũ anima a ſeipſa ſit.
2 De libero arbitrio.
3 Vtrũ deo auctore ſit homo deterior.
4 Que ſit cauſa vt ſit hõ deterior.
5 Vtrũ aĩal irrõnale beatũ eſſe poſſit.
6 De malo.
7 Que ꝓprie in animãte aĩa eſſe dicat᷑.
8 Vtrũ per ſe anima moueat᷑.
9 Vtrum corporeis ſenſib⁹ ꝑcipi veritas
Lib.83.queſtio.q.9. poſſit. In qua illud qȯ dixi:Omne qȯ corporeus ſenſus attingit/qȯ ⁊ ſenſibile dicit᷑/ſine vlla intermiſſione tpis cõmutat᷑:ſine dubio verũ quidẽ non eſt in corporib⁹ reſurrectiõis incorruptibilib⁹:ſed nũc ea nullus noſtri corporis ſenſus attingit/niſi forte diuinitus tale aliquid reueleт᷑.
C 10 Vtrũ corpus a deo ſit.
11 Quare chriſt⁹ de femina nat⁹ ſit.
Lib.87.queſtio.q.12. 12 Locus vbi titul⁹ ẽ:Sentẽtia cuiuſdã ſapiẽtis: nõ eſt mea/ſed q2 ꝑ me innotuit q̃buſdã fratrib⁹ qui tũc a me iſta diligẽtiſſime colligebãt/ ⁊ placuit eis inter noſtras eam ſcribere:Eſt autem cuiuſdam fontei carthaginenſis/ de mẽte mũdanda ad videndũ deũ: qȯ pagan⁹ quidẽ ſcripſit/ſ; chriſtianus baptiçat⁹ mortu⁹ eſt.
13 Quo documento conſtet hoies beſtijs excellere.
14 Nõ fuiſſe corpus dñi noſtri ieſu chriſti phantaſma.
15 De intellectu.
16 De filio dei.
17 De ſcientia dei.
18 De trinitate.
19 De deo ⁊ creatura.
20 De loco dei.
D 21 Vtrũ de⁹ auctor mali nõ ſit. Vbi vidẽdum eſt ne male intelligatur qȯ dixi:
Lib.83.queſtio.q.21. Mali auctor nõ eſt/qui olm que ſunt auctor ẽ:q2 inquãtũ ſunt/intantũ bona ſũt: Et ne hinc puteт᷑ nõ ab illo eẽ
2.ſen.diſ.35.ca.ꝙ autẽ.et diſ.37.ca.cuꝫ ergo. pẽnã malorꝝ/q̃ vtiq; malum eſt his q̃ puniunt᷑. Sꝫ h̃ ita dixi quẽadmodũ
Sap.1. dictũ eſt:De⁹ mortẽ nõ fecit:cũ alibi
Eccli.11. ſcriptũ ſit: Mors ⁊ vita a dño deo ẽ. Malorũ ergo pena que a dño deo ẽ:
2.ſen.diſ.36.ca.et ideo/et ca.ꝙ aũt. malũ ẽ quidẽ malis/ ſed in bonis dei operib⁹ eſt:q̃m iuſtũ eſt vt mali puniant᷑:⁊ vtiq; bonũ eſt oẽ qȯ iuſtũ eſt.
22 Deũ nõ pati neceſſitatẽ.
Lib.83.queſtio.q.23. 23 De patre et filio. Vbi dixi/ꝙ eam ipſe
1.ſen.diſ.32.ca.preterea. genuerit qua ſapiẽs dicit᷑ ſapiẽtiã: ſ; meli⁹ iſtã queſtionem in libro poſteã de trinitate tractauim⁹. Lib.6.de tri.ca.1.
24 Vtrũ peccatũ et recte factũ ĩ libero ſit volũtat(arbitrio:Qȯ ita eẽ oino veriſſimũ eſt:Sed vt ad recte faciendũ liberũ ſit:gratia dei liberat᷑. Lib.83.queſtio.q.24.
25 De cruce chriſti.
26 De differẽtia peccatorũ.
27 De prouidẽtia.
28 Quare de⁹ mundũ facere voluerit.
29 Vtrũ aliq̃d ſit ſurſum aut deorſum in vniuerſo.
30 Vtrũ oĩa ĩ vtilitatẽ hoĩm creata ſint. E
31 Nec ipſa mea eſt/:ſ; ciceronis: Verũtñ q2 ⁊ hec per me innotuit fratrib⁹/iter illa que colligebãt ſcripſerũt eã: volẽtes noſſe/quẽadmodũ ꝟtutes animi ab illo diuiſe ac definite ſint. Lib.83.queſtio.q.31. Tulli⁹ offi.1.
32 Vtrũ rẽ vllã ali⁹ alio magis ĩtelligat: atq; ita eiuſdem rei per infinitum eat intelligẽtia.
33 De metu.
34 Vtꝝ nõ aliȯ amãdũ ſit ꝙ metu carere.
35 Quid amãdũ ſit. In qua illud qȯ dixi id eſſe amandũ/qȯ nihil ẽ aliud habere ꝙ noſſe:nõ ſat(approbo: Neq; eñ deũ nõ habebãt/ de q̃b⁹ dictũ ẽ:Neſcitis q2 tẽplum dei eſtis vos/⁊ ſpũs dei habitat in vobis:nec tñ eũ nouerãt/vł nõ ſicut noſcẽdus eſt nouerãt. Itẽ qȯ dixi: Nemo igit᷑ beatã vitam nouit ⁊ miſer ẽ: Nouit/ dixi/quõ noſcẽda eſt. Nã quis eã penit⁹ ne ſcit eorũ dũtaxat q̃ iã rõne vtunt᷑:q̃ſiquidẽ beatos ſe eſſe velle nouerũt. Lib.83.queſtio.q.35. 2.Cor.3.
F
36 De nutriẽda charitate. Vbi dixi: De⁹ igit᷑ et anim⁹ quo amat᷑/ charitas ꝓprie dicit᷑ purgatiſſima ⁊ ꝯſũmata/ſi nihil aliud amat᷑.Qȯ ſi verũ eſt/ quõ ergo aplus ait: Nemo vnq̃ carnẽ ſuã odio habuit:Et ex hoc admonet/ vt diligãt᷑ vxores. Sꝫ ideo dictũ eſt:ꝓprie dilectio dicit᷑:quoniã caro diligitur quidem : nec tamen proprie/ ſed ꝓpter aĩam cui ſubiacet ad vſũ. Naꝫ etſi ꝓpter ſeipſam videtur diligi/ cũ eam nolumus eſſe deformẽ/ ad aliud referendum eſt dec⁹ eius: ad illud. ſ.a quo decora ſunt oĩa. Lib.83.queſtio.q.36. Eph.5.f.
37 De ſemper nato.
38 De cõfirmatione anime.
39 De alimentis.
40 Cũ animaꝝ natura vna ſit/vnde hominũ diuerſe volũtates.
41 Cũ oĩa de⁹ fecerit/q̃re nõ eq̃liter fecerit.
42 Quẽadmodũ dei ſapientia dñs ieſus

chriſt⁹ ⁊ in vtero mr̄is fuerit ⁊ in cęlo.
Matth.3.c. 43 Quare filius dei in hoīe apparuit: et
ſpūſſanctus in columba.
G
Lib.83.que/ſtio.q.44. 44 Quare tanto poſt venit dn̄s ieſus chri/
ſtus: Ubi cum generis humani tāq̄
vnius hoīs ętates cōmemorarē/dixi:
Nec oportuit venire diuinitus ma/
giſtrū/cui⁹ imitatione in mores opti/
mos formaretur/niſi tp̄e iuuentutis.
Et adiūxi ad hoc valere qđ aplus di/
Gal.3.d. cit: ſub lege tanq̄ ſub pędagogo par
l.de geñ cōtra manich.ca.23.d. uulos cuſtoditoſ. Sȝ poteſt mouere:
cur alibi dixerim⁹ chriſtū in generis
humani ſexta ętate tāq̄ in ſenectute
veniſſe. Hoc ℥ qđ de iuuētute dictuȝ
eſt/ad vigorē feruorēq̄ fidei refert: q̄
Gal.5.b. p dilectionē operat: illud autē de ſe/
nectute ad tēpoꝝ numerū: Pōt eñ i/
telligi vtrūq̄ in vniuerſitate hoīm:
qđ nō pōt in ętatib⁹ ſinguloꝝ. Sicut
in corpe nō pōt eſſe ſimul ⁊ iuuētus ⁊
ſenectus: in aīo aūt pōt: illa propter
alacritatē/iſta ꝑpter grauitatē.
45 Aduerſus mathematicos.
46 De ideis.
Lib.83.que/ſtio.q.47. 47 Utrū aliqñ cogitationes nr̄as videre
poſſim⁹. Ubi qđ dixi: angelica corpa
q̄lia nos ſperam⁹ habituros luciđiſſi/
ma atq̄ ętherea eſſe credēdū eſt: Si h̄
ſine mēbris q̄ nūc habem⁹/⁊ ſine ſub/
ſtātia: q̄uis icorruptibilis/ tn̄ carnis
Lib.22.de ciuitate dei.ca.29.i. accipiat/errat. Multo aūt melius in
ope de ciuitate dei queſtio iſta tracta
ta eſt/ de videndis cogitationibus
noſtris.
48 De credibilibus.
49 Quare filij iſrael ſacrificabant viſibili/
ter pecorū victimas.
50 De equalitate filij.
H
Lib.83.que/ſtio.q.51.d. 51 De hoīe facto ad imaginē ⁊ ſimilitudi/
nē dei. Ubi qđ dixi: Hō ſine vita nō
recte appellat: cū dicat hō etiā cada/
uer hoīs: Ergo ſaltē dicere debui: nō
ꝓprie dr/ vbi dixi nō recte dr. Itē di/
xi: Neq̄ iſcite diſtinguit/ ꝙ aliud ſit
imago ⁊ ſimilitudo dei/ q̄ etiaȝ filius
dicit: aliud ad imagineȝ ⁊ ſimilitudi/
nē dei/ſicut hoīem factum accępim⁹:
Qđ nō ita intelligēdū eſt/q̄ſi hō non
1.Corī.11.b. dicat imago dei: cū dicat aplus: Uir
q̄dē nō debet velare caput/cū ſit ima
go ⁊ glīa dei: ſed dr etiā ad imagineȝ
dei: ꝙ vnigenitus nō dr/q̄ tm̄mō ima
go eſt/nō ad imaginē.
Geñ.6.b. 52 De eo qđ dictuȝ eſt: Penitet me feciſſe
hominem.

53 De auro ⁊ argento qđ iſraelitę ab ęgy/ Exo.3.et.12.
ptijs acceperūt.
54 De eo qđ ſcriptū eſt: Mihi aūt adhęre Ps.72.
re deo bonū ē. Ubi qđ dixi: Qđ aūt Lib.83.que/
eſt oīm aīa melius id deū dicim⁹: ma/ ſtio.q.54.b.
gis dici debuit/oī creato ſpū melius.
55 De eo qđ ſcriptū eſt: Sexaginta ſūt re/ Cant.6.b.
ginę/octoginta cōcubinę/⁊ adoleſcen
tularum nō eſt numerus.
56 De annis q̄dragitaſex ędificati tēpli.
57 De centū q̄nq̄gintatribus piſcibus.
58 De iohanne baptiſta.
59 De decem virginibus.
60 De die autē illo et hora nemo ſcit: neq̄ Matth.24.c.
āgeli celoꝝ neq̄ fili⁹ hoīs/niſi ſol⁹ pr̄.
I
61 De eo qđ ſcriptū eſt in euangelio: tur/
bas dn̄m in mōte pauiſſe de q̄nq̄ pa/ Matth.14.b.
nib⁹. Ubi ꝙ dixi duos piſces duas il Lib.83.que/
las ſignificare pſonas: regiā. ſ. ⁊ ſacer ſtio.q.61.b.
dotalē: ad q̄s etiā ſacroſctā vnctio il/
la ptinebat: Dicēdū poti⁹ fuit: maxi/
me ptinebat: qm̄ vnctoſ aliqñ legim⁹
et ꝓphas. Itē qđ dixi lucas: q̄ tanq̄ Luce.3.
aſcēdētē poſt abolitionē pctōꝝ ſacer/ Lib.83.que/
dotē chriſtū iſinuauit/per nathā aſcē/ ſtio.q.61.c.
dit ad dauid: qꝛ nathan ꝓpħa miſſus
erat/cui⁹ correptiōe dauid ipſius pcti
abolitionē penitēdo impetrauit: Nō
ſic accipiendū eſt tanq̄ ipſe fuerit na/
than ꝓpħa q̄ fili⁹ dauid: qꝛ nec h̄ di/
ctū eſt: qꝛ ipſe ꝓpħa miſſus erat/ſ; di/
ctū eſt: qꝛ nathan ꝓpħa miſſus erat
vt myſteriū nō in eodē homie/ſed in
eodem noīe intelligatur.
62 De eo qđ ſcriptū eſt in euāgelio: ꝙ ba/ Joh.4.a.
ptiçabat ieſus plures q̄ iohes: q̄uis Lib.83.que/
ipſe nō baptiçaret/ ſȝ diſcipuli eius: ſtio.q.62.a.
Ubi qđ dixi. Latro ille cui dictū eſt a
dn̄o: Amē dico tibi/ hodie mecū eris Luce.23.
in paradiſo: qui nec ipſum baptiſmū
accęperat: Hoc q̄dem ⁊ alios aū nos
rectores ſanctę eccleſię poſuiſſe i ſuis
litteris inuenim⁹: ſȝ quib⁹ documen/
tis ſatis poſſit oſtēdi ꝙ nō fuerit ba/
ptiçat⁹ ille latro/ignoro. De q̄ re i po/ De conſe. diſ.
ſterioꝛib⁹ q̄buſdā opuſculis nr̄is dili/ 4.c.baptiſmi.
gēti⁹ diſputatū ē: maxime in eo qđ ad 4.ſen. diſ.4.
vincētiū victorē de aię origie ſcpſim⁹. ſunt et alij.
63 De verbo. De origine aīe
64 De muliere ſamaritana. ad vincētium
65 De reſurrectione laçari. victorē. lib.3.
ca.6.a.
K
66 De eo qđ ſcriptū ē: An ignorat̄ frēs:
ſciētib⁹ eñ legē loquor: qꝛ lex domi/ Roma.7.a.
natur homini q̄tum tempus viuit:
vſq̄ ad eū locū i q̄ ſcriptū eſt: Uiuifi/
cabit ⁊ mortalia corpalia nr̄a p inha/

bitātē ſpū ei⁹ voƀ. Ubi illud qđ ait
Roma.7.c. aplſ: Scim⁹ aūt q̄ lex ſpiritalis eſt:
L.ib.83.que/ſtio.q.66.c. ego autē carnalis ſum/exponere vo/
lēs dixi.i.carni cōſentio/nondū ſpiri/
tali gr̄a liberatus. Qđ nō ſic accipiē/
dū eſt q̄ſi ſpiritalis hō iā ſub gr̄a cōſti/
tut⁹/etiā de ſeipſo nō poſſit hoc dice/
re: Uenūdatus ſuʒ ſub pctō: Qđ em̄
operor nō intelligo: Nō em̄ qđ volo
bonū h̄ ago/ſʒ qđ odio malū/ illđ fa/
cio: ꝛ cetera quē ſequunt̄ vſq̄ ad cuʒ
locū vbi dictuʒ eſt: Miſer ego hō: qs
me liberabit de corpe mortis huius?
Qđ poſtea didici/ſic iā ſū aū ꝯfeſſus.
Rom.8.b. Rurſus exponēs qđ ait aplſ: Corp⁹
L.ib.83.que/ſtio.q.66.f. q̄dē mortuū eſt ꝑpt pctm̄: Mortuū
inquaʒ corpus dicit/ q̄diu tale eſt vt
idigētia rerū tpaliū moleſtet animā:
L.ib.6.de geñ. ad lit. ca.26. 2.ſen.diſ.19. ca.1.§ vñ et. Sed multo meli⁹ mihi poſtea viſum
eſt: ꝛ ideo mortuū corp⁹ dictū/qđ ha/
beat iam moriēdi neceſſitatē quā nō
habuit ante peccatum.

L 67 De eo qđ ſcriptū eſt: Exiſtimo em̄ q̄ in
Roma.8.d. dignę ſint paſſiones hui⁹ tp̄is ad fu/
turā gloriā q̄ reuelabit̄ i noƀ: vſq̄ ad
illud qđ dictū ē: Spe em̄ ſalui facti ſu
L.ib.83.que/ſtio.q.67.c. m⁹. Ubi cū exponerē qđ ſcriptū ē: Et
ipſa creatura liberabit̄ a ſeruitute in/
terit⁹/dixi: Et ip̄a creatura.i. ipſe hō:
cū iā ſignaculo imaginis ꝑpter pctm̄
amiſſo remanſit tm̄mō creatura: Qđ
nō ita accipiēdū eſt q̄ſi totū amiſerit
hō qđ habebat imaginiſ dei. Nam ſi
oīno nō amiſiſſet/nō eēt ꝑpt qđ dice/
Roma.12.a. 2.Cor.3.d. ret̄: Reformamini in nouitate mētis
vr̄ę: Et i eandē imaginē transforma/
mur. Sed rurſum ſi totū amiſiſſet/ ni
Pſ.38. hil maneret vñ diceret̄: Q̄q̄ i imagi/
ne ambulet hō/tn̄ vane conturbatur.
L.ib.83.que/ſtio.q.67.d. Itē qđ dixi ſpiritaliter ſūmos ange/
los viuere: infimos ꝟo aīaliter: au/
dacius dictū ē de infimis q̄ꝫ vt poſſit
vel ſcripturiſ ſctis/vel ip̄is reb⁹ oſtēdi:
q̄ et ſi forſitā pōt/difficillime pōt.

M 68 De eo qđ ſcriptuʒ eſt: O hō tu qs es q̄
L.ib.83.que/ſtio.q.68.d. rn̄deas deo? Ubi dixi: Quia etiam ſi
leuioribus quiſq̄ peccatis / aut certe
q̄uis grauiorib⁹ ꝛ multis/ tn̄ magno
gemitu ꝛ dolore pęnitendi miſericor/
dia dei dignus fuerit: nō ipſius eſt/q̄
ſi relinqueret̄ interiret / ſed miſerētis
dei q̄ ei⁹ precibus doloribuſq̄ ſubue/
nit: Pax ē em̄ velle/niſi de⁹ miſereat̄:
ſʒ de⁹ nō miſeret̄ q̄ ad pacē vocat ni/
ſi volūtas precesserit ad pacē: Hoc di/
ctū ē poſt pęnitētiā: Nā ē miſericor/
dia dei etiā ipſam ꝑueniēs volūtatē:
q̄ ſi nō eſſet/nō pręparaet̄ volūtas a
dn̄o. Ad eā miſericordiā ꝑtinet ꝛ ipſa
vocatio q̄ etiaʒ fidem pręuenit. De q̄
paulopoſt cū agerē dixi: Hęc aūt vo/ L.ib.83.que/ſtio.q.68.f.
catio q̄ ſiue in ſingulis hominibus/ſiue L.i.6.de geñ.
in ꝑplis atq̄ in ipſo genere humano ad lit.ca.10.
ꝑ tēpoꝝ opportunitates opat̄ altę ꝛ
ꝓfunde ordinatiōis eſt. Quo ꝑtinet
etiā illud: In vtero ſanctificaui te. Et Hiere.1.a.
cū eſſes i renibus patris tui/vidi te.
Et Jacob dilexi: eſau autē odio ha/ Malach.1.a.
bui ꝛc. Quis teſtimoniū illud: Cum Roma.9.c.
eſſes i renibus patris tui/ vidi te: vñ
mihi tāq̄ ſcriptū ſit occurrerit neſcio.

N
69 De eo qđ ſcriptū eſt: Tunc ꝛ ipſe filius
ſubiectus ei erit q̄ illi ſubiecit oīa. 1.Corſ.15.d.
70 De eo qđ aplſ dicit: Abſorpta ē mors Ibidē.g.
in victoria: Ubi ē mors victoria tua:
vbi eſt mors cōtētio tua? vbi ē mors
aculeus tuus? Aculeus autē mortis
peccatū eſt: virtus ꝟo peccati lex.
71 De eo qđ ſcriptū eſt: Inuicē onera vr̄a Gal.6.a.
portate: ꝛ ſic adiplebitis legē chriſti.
72 De temporibus ęternis.
73 De eo quod ſcriptū eſt: Et habitu inuē Phil.2.a.
tus vt homo.
74 De eo quod ſcriptum eſt in epl̄a pauli
ad coloſſenſes: In q̄ habem⁹ redēpti Col.1.b.
onem ꝛ remiſſionē peccatoꝝ/q̄ ē ima/
go dei inuiſibilis.
75 De hęreditate dei.
76 De eo qđ aplus iacobus iacob⁹ dicit:
Uis autēʒ ſcire hō inanis quia fides Jaco.2.
ſine operibus ocioſa eſt.
77 De timore/ vtrū peccatū ſit.
78 De pulchritudine ſimulacrorum.
79 Quare magi pharaonis fecerūt quędā Exo.7.
miracula ſicut moyſes famulus dei.
80 Aduerſus apollinariſtas.
81 De q̄drageſima ꝛ quinq̄geſima.
82 De eo qđ ſcriptū eſt: Quem em̄ diligit Heb.12.b.
dn̄s corrigit: flagellat aūt omnē filiū
quem recipit.
83 De coniugio in eo q̄ dominus ait: Si Matth.19.b.
dimiſerit vxorē ſuā excepta cauſa for
nicationis.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi/ liber de diuerſis q̄ſtionib⁹ octogintatrib⁹ incipit:

Utrū aīa a ſeipſa ſit: Queſtio.I.

1.ſen.diſ.ca.46.ca.iam.

o Mne verū a veritate verū eſt: et oīs aīa eo aīa eſt q̄ vera anima eſt. Omnis igiẜ aīa a veritate habet vt omino anima ſit. Aliud autē aīa eſt: aliud veritas. Nam veritas falſitatem nunq̄ patiẜ: aīa vo ſepe falliẜ. Nō igiẜ cū a veritate aīa eſt/ a ſeipſa eſt. Eſt aūt veritas de⁹: deū igiẜ habet auctorē vt ſit aīa.

Job.14.a.

De libero arbitrio: Queſtio.II.

Illuſnati doctoris franciſci maronis in librū.83. queſtionū flores ſiue dicta incipiunt.

Primū dictū.

o Mne qđ fit/ ei a quo fit par eſſe nō poteſt: Alioqn iuſticia q̄ ſua cuiq; tribuere debet de rebus auferaẜ neceſſe ē. Hominē ergo de⁹ cū fecit q̄q̄ optimū fecerit: nō tñ id fecit qđ erat ipſe. Melior aūt homo eſt qui volūtate q̄ q̄ neceſſitate bon⁹ ē. Uolūtas igiẜ libera danda homini fuit.

¶ Flores dn̄i auguſtini i libro.83. queſtionū ſic colliguntẜ. Primū dictū eſt iſtud. Omne qđ fit/ ei a quo fit par eē nō poteſt: alioquin iuſticia que cuiq; ſuū attribuitur de medio auferẜ: ꝓpẜ quā deus hominē fecit optimū. Melior aūt eſt homo bonus volūtate q̄ neceſſitate: ⁊ ideo inquit voluntas libera fuit homini danda. Ad cuius dicti declarationē eſt intelligendū/ q̄ licet quādoq; effectus ſit ita nobilis ſicut cauſa: ſicut in vniuocis: aut nobilior/ ſicut in minus principalibus cauſis: tamē inter cauſam ⁊ effectū ſemper eſt effectus diſparantie ⁊ ſuppoſitionis: ⁊ ratione talis ſuperpoſitionis reſpectus cauſe ad effectum eſt magis principalis: et pro tanto ſm reſpectum effectus cauſe pariſicari nō poẜ. Et ꝓpter h̄ iuſticia diſtributiua plus diſtribuit cauſe q̄ effectui: vnde filius melior patre ſm iuſticiam diſtributiuā/ plus debet honore ꝑuenire.

Utrū deo auctore ſit homo deterior: Queſtio.III.

Scđm dictū.

1.ſen.diſ.46.ca.ſi quis.

n Ullo ſapiente homīe auctore ſit hō deterior. Nō enim parua iſta culpa ē: immo tāta eſt q̄ in ſapientem q̄uis hominem cadere nequeat. Eſt autē de⁹ omni hoīe ſapiente p̄ſtantior. Multo minus igiẜ deo auctore ſit homo deterior. Multo eñ pręſtātior dei voluntas q̄ hominis ſapiētis eſt. Illo autem auctore cum dicitur/ illo volente dicitur. Eſt ergo vitiū voluntatis quo eſt hō deterior: qđ vitium ſi longe abeſt a dei volūtate/ vt ratio docet: i quo ſit q̄rendum eſt.

¶ Secūdum dictum ē/ q̄ cū nullo hoīe ſapiente auctore fiat hō deterior: multo minus deo auctore qui pręſtantior eſt oī/ nullus ſit deterior. Ex q̄ dicto deducit/ q̄ vitium q̄ ſit homo deterior/ non eſt a diuina voluntate.

2.ſen.diſ.37.ca.ex quo.

2.ſen.diſ.35.ca.ex p̄dict.

Que ſit cauſa vt hō ſit deterior: (Queſtio.IIII.

1.ſen.diſ.46.ca.deinde.

v Ut in ipſo cauſa eſt/ aut i alio aliq̄/ aut in nihilo. Si i nihilo/ nulla cauſa eſt. Aut ſi ita accipiẜ in nihilo/ q̄ hō ex nihilo factus eſt vel ex his quę ex nihilo facta ſunt: rurſuȝ in ipſo erit cauſa/ q̄ ei⁹ q̄ſi materies eſt nihilū. Si in alio aliquo: vtrū in deo: an in quolibet alio hoīe: an in eo quod neq; de⁹/ neq; hō ſit. Sed nō i deo: bonoꝝ eñ de⁹ cauſa eſt. Si ergo i hoīe/ aut vi/ aut ſuaſiōe. Sȝ vi nllo mō/ ne ſit deo valētior: Siquidē de⁹ ita optime hominē fecit/ vt ſi vellet manere optimus nullo reſiſtente impedireẜ. Suaſione aūt alterius hoīs ſi concedimus hoīem deprauari: rurſum quęrendum erit: ſuaſor ipſe a quo deprauatus ſit: Nō eñ pōt prauus nō eſſe taliū ſuaſor. Reſtat neſcio qđ q̄ nec de⁹/ nec hō ſit: ſed etiā hoc quicq̄d eſt/ aut vim intulit/ aut ſuaſit. De vi hoc reſpondeẜ qđ ſupra. De ſuaſione aūt quicq̄d ē: q: ſuaſio nō cogit inuitū: ad eiuſdē hoīs voluntatē cauſa deprauatiōis eius redit/ ſiue aliquo/ ſiue nullo ſuadente deprauatus ſit.

2.ſen.diſ.35.ca.q̄ autē.

Utrum animal irrationale beatum eſſe poſſit: Queſtio.V.

a Nimal qđ caret rōne/ caret ſciētia. Nullū aūt aīal qđ ſciētia caret beatum eſſe pōt. Nō igiẜ cadit in animalia rōnis expertia vt beata ſint.

¶ Tertium dictum: q̄ omnia rationis expertia beata eſſe non poſſunt: quia nullū animal qđ ſcientia caret beatū eſſe poteſt. Ex quo dicto accipe argumentum/ q̄ felicitas nō poteſt eſſe in delectationibus ſenſibilibus: q: illas habent bruta ſicut hoīes. Secūdū argumētū: q̄ felicitas hūana ꝯſiſtit in actu ſciētiali: quia ideo negat in brutis felicitatem/ q: non poſſunt habere ſcientiam.

Tertiū dictū.

De malo: Queſtio.VI.

o Mne qđ eſt/ aut ē corporeū/ aut incorporeū. Corporeum ſenſibili: incorporeū autē itelligibili ſpecie ꝯtineẜ. Omne igiẜ qđ eſt/ ſine aliq̄ ſpecie nō eſt. Ubi aūt aliq̄ ſpecies/ neceſſario eſt aliquis modus: et modus aliq̄d boni eſt. Sūmū q̄ malū nullū modū habet: caret eñ omi bono: Nō eſt igiẜ/ q: nulla ſpecie contineẜ: totūq; hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertum eſt.

2.ſen.diſ.35.ca.quo circa.

Que ꝓprie in aīante aīa dicaẜ: (Queſtio.VII.

a Nima aliqñ ita dicẜ vt cū mēte itelligaẜ: veluti cū dicimus hominem ex anima et corpore cōſtare: Aliqñ ita vt excepta mēte dicaẜ. Sed cū excepta mēte diciẜ/ ex his operibus intelligitur q̄ habemus cū beſtijs cōmunia. Beſtię nāq; carent ratiōe/ quę mētis eſt ꝓpria.

Expoſitionis ep̄le ad romanos inchoate

Diui aurelij auguſtini hipponē
ſis epi/i libꝛ expoſitiōis ep̄le pau
li ad romanos inchoate / ex p̄mo
libꝛo retractationū/ Argumētum.

A
1. Retracta. ca. 25. E Piſtolę q̄z ad romanos ſic̄ ad gala/
thas expoſitionē ſuſceperā: Sz hui⁹
opis ſi pficeret̄/ plures libꝛi erūt fu/
turi: Quoꝝ vnū in ſola diſputatiōe ipſi⁹ſa/
lutatiōis abſolui: ab initio ſcȝ vſq̄ ad illud
Roma. 1. a. vbi ait: Gr̄a vob̄ ꝛ pax a deo p̄re ꝛ dn̄o nr̄o
ieſu chꝛiſto. Factū eſt q̄ppe vt imoꝛaremur
cū vellem⁹ ſoluere incidētē ſermoni noſtro
Matth. 12. b. difficillimā q̄ſtionē de pctō in ſpm̄ſctm̄: q̇d
nō remittit̄/ neq̄ in hoc ſeculo neq̄ in futu
ro: Sz deinde alia volumia ceſſaui adiūge
re/ exponēdo ep̄laȝ totā ip̄i⁹ opis magnitu/
dine/ ac laboꝛe deterritus: ꝛ i alia facilioꝛa
deflexus ſū. Jta factū ē/ vt libꝛū quē fecerā
p̄mū relinquerē ſolū: cui⁹ eſſe titulū volui:
B Ep̄lę ad romāos inchoata expoſitio. Ubi
Lib. expoſi. ep̄le ad romanos icboate. q̇d dixi: Gr̄am eſſe in remiſſione pctōꝝ: pa
cē v̇o i recōciliatiōe dei. Ubicūq̄ h̄ dixi: nō
ſic accipiēdū eſt/ ac ſi pax ip̄a et recōciliatio
nō ptineat ad gratiā generalē: ſ; q̄ ſpecialit̄
noīe gr̄ę remiſſioneȝ ſignificauerit pctōꝝ:
Sic̄ ꝛ legē ſpecialit̄ dicim⁹ ſcd̄m q̇d dictū ē:
Lex ꝛ p̄phę: ꝛ generalit̄ vt i ea ſint ꝛ p̄phę.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi / expoſitiōis ep̄le pauli ad romanos inchoate: ſalutatiōe tm̄mō expedita/ liber icipit.

A I N epiſtola
quā paulus apoſtolus
ſcꝑſit ad romanos/ quā/
tum ex eius textu intel/
ligi poteſt: queſtionē ha
bet talē: vtrū iudęis ſo/
lis euangelium domini
nr̄i ieſu chꝛiſti venerit p̄pter merita operū
legis: an vero nullis operū meritis p̄ręce/
dentibus/ omnibus gētibus venerit iuſti/
ficatio fidei quę eſt in chꝛiſto ieſu: vt nō qꝛ
iuſti erant homines/ crederent: ſed credēdo
iuſtificati/ deinceps iuſte viuere inciperēt.
Hoc ergo docere intēdit apoſtolus: omni/
bus veniſſe gratiam euangelij domini no/
ſtri ieſu chꝛiſti. Quā p̄pterea etiā gratiam
vocari oſtendit: quia non quaſi debitū iu/
ſticię redditū eſt/ ſed gratuito datū. Cepe/
rāt em̄ nōnulli q̄ ex iudęis crediderāt/ tumul
tuari aduerſus gentes/ ꝛ maxime aduerſus
ap̄lm paulū: q̄ icircūciſos ꝛ a legis veteris
vincul̄ liberos admittebat ad euāgelij gra/
tiā: p̄dicā̄s eis vt i chꝛiſtū crederēt/ nullo im/
poſito carnalis circūciſionis iugo: Sz pla/
ne tāta moderatiōe/ vt nec iudęos ſupbire
pmittat/ tanq̄ de merit̄ operū legis: nec gē/
tes merito fidei aduerſus iudęos inflari: q̄
ip̄i receperint chꝛiſtū quē illi crucifixerūt: tā/
q̄ em̄/ ſicut alio loco dicit/ pro ipſo dn̄o lega/
tione cōfungēs: h̄ ē p lapide angulari vtrū/
q̄ p̄p̄lm tā ex iudęis q̄ ex gentib⁹ cōnectit in 2. Coꝛ. 5. d.
chꝛiſto p vinculū gratię: vtriſq̄ auferēs oēm Eph. 2. c. c
ſupbiā meritoꝝ: ꝛ iuſtificādos vtroſq̄ p di/
ſciplinā hūilitatis aſſociās. Itaq̄ ep̄lam ſic
exoꝛſus eſt: Paulus ſeru⁹ ieſu chꝛiſti vocat⁹ B
ap̄lus/ ſegregat⁹ in euangeliū dei. Breuiter
in duob⁹ verbis ecclīę dignitatē a ſynagogę
vetuſtate diſcernit. Eccleſia q̄ppe ex vocatio/
ne appellata eſt: ſynagoga vero ex ꝯgregatio
ne. Cōuocari em̄ magis hoīb⁹ cōgruit: cōgre/
gari aūt magis pecoꝛibus: vn̄ etiā greges p̄
p̄rie pecoꝝ dici ſolēt. Quāq̄ ꝫ pleriſq̄ ſcrip/
turarū locis ip̄ſa ecclīa grex dei/ ꝛ ouile dei/ ꝛ
pec⁹ dei vocet̄: tn̄ cū in cōparatiōe hoīes pe/
coꝛa dicunt̄/ ad vitā veterē ptinet. Et appa/
ret hmōi hoīes: nō cibo ſempiternę veritat̄:
ſcȝ tpaliū p̄miſſionū tāq̄ terreno pabulo eē
contētos. Paulus ꝫ ſeru⁹ chꝛiſti ieſu vocat⁹
eſt ap̄ls: quę vocatio illū coaptauit ecclīe. In
euangeliū aūt dei ſegregat⁹ eſt: vn̄ niſi a gre/
ge ſynagogę/ ſi verboꝛū latinoꝝ ſignificatio
oīmodo cū gręca interp̄retatione cōcoꝛdet?
Sane euāgeliū dei in quo ſegregatuȝ ſe eſſe
cōmemoꝛat/ cōmendat auctoꝛitate p̄pheta/
tū: vt qm̄ credentes chꝛiſto/ in quoꝝ nume/
rum vocatuſ eſt/ iudęis p̄rępoſuerat: a quib⁹
ſe dixerat ſegregatū: gentes rurſus iam non
ſuperbire admoneat. Siquidē de populo iu
dęoꝝ fuerūt p̄phetę/ p quos euangelium
cui⁹ fide credentes iuſtificātur/ an̄ p̄miſſum
eſſe teſtat̄. Segregat⁹ em̄ inqt in euāgeliū
dei q̇d an̄ p̄miſerat p p̄phetas ſuos. Fue/
rūt em̄ ꝛ p̄phetę: nō ip̄i⁹: in quib⁹ etiā ſi ali/
qua iueniūt̄ quę de chꝛiſto audita cecinerūt:
ſicut etiā de ſibylla dicit̄: Quod nō facile cre
derē: niſi poetarū q̄dā in romana lingua no/
biliſſim⁹ anteq̄ diceret ea de innouatiōe ſę/
culi/ quę in domini nr̄i ieſu chꝛiſti regnū ſat̄
cōcinere ꝛ cōuenire videant̄: p̄rępoſuit ver/
ſum dicēs: Ultima cumęi iā venit carminis Bucco. eglo/ ga. 4.
ętas. Cumeū aūt carmē ſibyllinū eſſe nemo
dubitauerit. Sciens ꝫ ap̄ls ea in libꝛis gen/
tiū inueniri teſtimonia veritatis: q̇d etiā in
actibus ap̄loꝝ loquens athenienſib⁹ manife Act. 17. f.
ſtiſſime oſtendit: Nō ſoluȝ ait per p̄phetas
ſuos: ne q̇s a pſeudo p̄phetis p quaſdā veri
tatis cōfeſſiones in aliquā impietatē ſeduce
ret̄: ſed addidit etiā in ſcripturis ſanctis: vo/
lens vtiq̄ oſ̄dere litteras gentiū ſupſtitio/
ſe idolatrię pleniſſimas: nō ideo ſanctas ha/

beri oportere/quia in eis aliquid qḋ ad chri/
ſtū ꝑtinet inueniť. Et ne quiſq̃ etiam ꝓphe/
tas aliquos remotos atq̃ alienos a gēte iu/
deoꝝ forte preferret/ in q̄bus nullus ſimula
crorū cultus eſſet: quātū attinet ad ſimula/
cra que humana operať manus. Nam ſimu
lacris phantaſmatū ſuorū ſectatores ſuos
ōis error illudit. Ne q̄s tñ aliqua huiuſmodi
preferēs/q: ibi chriſti nomē oſtentat/ eas po
tius ſanctas ſcripturas eſſe aſſerat: nō eas q̄
populo hebreorū ſūt diuinit⁹ credite: ſatis
opportune mihi videť adiūgere cū dixiſſet:
In ſcḋptur̄ ſctis: qḋ adiecit ḋ filio ſuo q̄ fact⁹
eſt ei ex ſemīe dauid/ſcḋm carnē. Dauid eñ
certe rex iudeoꝝ fuit: Oportebat aūt vt ex il
la gēte oriret chriſti ꝑnūciatores ꝓphete: ex
q̄ gēte carnē aſſūptur⁹ erat quē ꝑnūciabant.
C Occurrēdū āt erat etiā illoꝝ ipietati/q̄ dñm
noſtrū ieſū chriſtū ſcḋm hoiē tantūmō quē
ſuſcepit accipiūt: diuinitatē aūt in eo nō itel/
ligūt ab vniuerſe creature cōmuniōe diſcre/
tā: velut ipſi iudei/q̄ chriſtū filiū dauid tan/
tūmodo eē opinabanť: ignorātes excellētiā
q̄ dñs eſt ipſi⁹ dauid: ſcḋm id qḋ ē filius dei.
Math. 22. b Vñ illos in euāgelio redarguit ꝑ ꝓphetiā q̄
ipſius dauid ore prolata eſt. Querit eñ ab
eis: quē ipe dauid dñm appellat/ quomō fi/
li⁹ ei⁹ ſit: Cum deberēt vtiq̃ rñdere/ꝙ ſcḋm
carnē fili⁹ eſſet dauid: ſcḋm diuinitatē aūt fi/
li⁹ dei et dñs ipſi⁹ dauid. Qḋ paulus apl's q:
iā didicerat/poſteaq̃ dixit: i euāgeliū dei qḋ
añ ꝓmiſerat ꝑ ꝓphetas ſuos i ſcriptur̄ ſctis
de filio ſuo q̄ fact⁹ ē ei ex ſemine dauid/addi/
dit: ſcḋm carnem/ne hoc ſolū ⁊ totū i chriſto
eſſe arbitrareť/qḋ factū erat ſcḋm carnē. Ad/
dēdo ergo/ſcḋm carnē/ſeruauit diuinitati di
gnitatē ſuā. Que nō ſolū ſemini dauid/ſ; nec
Al. †excellētiſſime. alicui āgelice aut cuiuſvis† excellētiſſime cre/
ature generatiōi tribui pōt: qñquidē ipſū eſt
Joh. 1. b. verbū dei: ꝑ qḋ facta ſunt oia: Qḋ verbū ex
ſemine dauid caro factū ē: et habitauit i no/
bis: nō mutatū et cōuerſū i carnē/ſ; carne vt
carnalib⁹ ꝯgruēter appareret indutū. Qua/
ꝓpter aplus nō ſolū eo ꝟbo ꝙ ait/ſcḋm car/
nē/ humanitatē a diuinitate diſtinxit/ſ; etiā
illo q̄ ait/fact⁹ eſt: Nō ē eñ fact⁹ ſcḋm id qḋ
verbū dei eſt: Oia eñ ꝑ ipſū facta ſūt. Nec fi
eri cū oib⁹ poſſet ꝑ quē facta ſūt oia: Neq̃ añ
oia fact⁹ eſt/ vt ꝑ ipſū fierēt oia: Ipſo eñ ex/
cepto/ſi añ illa iā fact⁹ eſſet/nō eſſent illa oia
q̄ ꝑ illū fierēt: nec poſſet vere dici facta oia ꝑ
ipſū in q̄b⁹ ipſe nō eēt/ſi ipſe etiā fact⁹ eſſet.
Et ideo aplus cū factū diceret chriſtū/addi/
D dit: ſcḋm carnē: vt ſcḋm verbū qḋ ē fili⁹ dei/
nō factū a deo/ſ; natū eē mōſtraret. Eundē
ſane ipſū q̄ ſcḋm carnē fact⁹ ē ex ſemine da/
uid/ꝑdeſtinatum dicit filiū dei: i virtute non

ſcḋm carnē/ſ; ſcḋm ſpiritū: nec quēlibet ſpiri
tū/ſ; ſpiritū ſanctificatiōis ex reſurrectione
mortuorū. In reſurrectiōe eñ virt⁹ moriētis
apparet: vt diceret ꝑdeſtinat⁹ i virtute ſcḋm
ſpiritū ſanctificatiōis ex reſurrectiōe mortu/
orū. Deinde ſanctificatio vitā nouā fecit/q̄
in dñi nři reſurrectiōe ſignata ē. Vñ idē apl's
alio loco dicit: Si ꝯſurrexiſtis cū chriſto/que Col. 3. a.
ſurſū ſūt q̄rite/ vbi chriſt⁹ eſt i dextera dei ſe/
dēs. Pōt quidē etiā ſic eſſe ordo verborū: vt
nō ad ſpiritū ſanctificationis adiūgam⁹ qḋ
ait: ex reſurrectione mortuorū/ſed ad id qḋ
ait: ꝑdeſtinat⁹ eſt: vt ordo ſit: q̄ predeſtinat⁹
eſt ex reſurrectione mortuorū: cui ordini iter
poſita ſūt hec. Fili⁹ dei i virtute ſcḋm ſpiritū
ſanctificatiōis. Et nimirū iſte ordo certior et
melior videť: vt ſit fili⁹ dauid in infirmitate
ſcḋm carnē: fili⁹ aūt dei in virtute ſcḋm ſpm̄
ſanctificatiōis. Fact⁹ eſt ḡ ex ſemine dauid:
.i. fili⁹ dauid ex mortali corpore: ꝓpter qḋ ⁊
mortu⁹ eſt. Predeſtinat⁹ ē aūt fili⁹ dei/⁊ dñs
ipſi⁹ dauid ex reſurrectione mortuoꝝ. Inq̃/
tū eñ mortu⁹ ē/ad id ꝑtinet ꝙ eſt fili⁹ dauid:
inq̃tū aūt reſurrexit a mortuiſ/ ad id ꝙ ē fili/
us dei/⁊ dñs ipſi⁹ dauid: ſic alibi idē apl's di
cit: Nā et ſi mortu⁹ ē ex īfirmitate/ſ; viuit in 2. Co. 13. a.
ꝟtute dei: vt īfirmitas ꝑtineat ad dauid: vi/
ta ꝟo et̃na ad ꝟtutē dei. Idq̃ i his ipiſ ꝟbis
dñm ſuū deſignat cū dauid dicēſ: Dixit dñs Ps. 109.
dño meo: ſede ad dexterā meā: Donec ponā
inimicos tuos ſub pedib⁹ tuis. Ex eo eñ ꝙ
reſurrexit a mortuis/ſedet ad dexterā pris.
Predeſtinatū ḡ ex reſurrectiōe mortuoꝝ vt
ſederet ad dexterā pris videēſ i ſpū dauid: nō
auderet dicere filiū ſuū/ſ; dñm ſuū. Vñ ⁊ cō/
ſequēter apl's h adiūgit: Ieſu chriſti dñi nři.
Poſteaq̃ dixit/ex reſurrecione mortuoꝝ: ⁊ E
tanq̃ admonēs vñ illū dauid dñm ſuū po/
ti⁹ q̃ filiū eſſe teſtat⁹ ſit: nō aūt ait eū ꝑdeſti/
natū a mortuis/ſ; ex reſurrectiōe mortuorū.
Nō eñ reſurrectiōe ipa ſua fili⁹ apparet/de
ꝓpria illa ⁊ eminētiſſima dignitate q̄ etiā ē
caput eccl'ie: cū ⁊ ceteri mortui reſurrecuri ſit:
ſ; fili⁹ dei ꝑdeſtinat⁹ ē q̄dā pncipatu reſurre/
ctiōis: q: ex reſurrectiōe oim mortuoꝝ ipe ꝑ/
deſtinat⁹ ē. i. vt ꝑ ceter̄ ⁊ añ ceteros reſurge/
ret deſignat⁹. Vt qḋ h poſitū ē: fili⁹ dei/cū di/
xiſſet: ꝑdeſtinat⁹ ē/ad documētū valeat tāte
ſublimitatis. Nō eñ ſic ꝑdeſtinari oportuit/
niſi filiū dei ſcḋm qḋ ē etiā caput eccl'ie: vñ il
lū alio loco pmo genitū ex mortuis appel/ Col. 1. c.
lat. Cū eñ dicebat venire ad iudiciū reſurgē
tiū/q̄ ꝑceſſerat ad exēplū: neq̃ ad exēplū om
niū reſurgētiū/ſ; ad exēplū eorū q̄ ſic reſurre
cturi ſūt: vt cū illo viuāt ⁊ regnēt i ſempitnū:
q̄ꝝ etiā caput ē: tāq̃ corpis ſui: Ex ipſoꝝ eñ
reſurrectiōe etiā ꝑdeſtiat⁹ ē: vt ipis pnceps ſi

eret:ceteroꝝ aūt i ſua conditiōe reſurgētiū
nō princeps/ſed iudex eſt: Nō ita ex illorū
mortuorū reſurrectione predeſtinatus eſt
q̄ eſt damnaturus: Predeſtinatum enim
eē ex reſurrectione mortuorū/vt precederet
reſurrectionē mortuorū/vult intelligi apo/
ſtolus. Hos aūt preceſſit/ qui ad ipſum ce/
leſte regnū quo eos preceſſit ſecuturi ſunt.
Propter quod non ait: qui predeſtinatus
eſt filius dei ex reſurrectione mortuorū ie/
ſus chriſtus dominus noſter:ſed ex reſurre/
ctione mortuorū ieſu chriſti dn̄i noſtri: Tā/
q̄ ſi diceret:qui predeſtinatus eſt filius dei
ex reſurrectione mortuorū ſuorū/hoc eſt/ad
ſe pertinentiū in vitam eternā: velut ſi in/
terrogaretur:quorū mortuorum: ⁊ reſpon/
deret: ipſius ieſu chriſti domini noſtri. Ex
reſurrectione enim ceterorū mortuorū non
eſt predeſtinatus/quos nō preceſſit ad glo/
riam vite eterne:non vtiq̄ ſecuturos:quo/
niam ad penas ſuas impij reſurrecturi ſūt.
Ergo ille tanq̄ filius dei vnigenitus/ etiā
primogenit⁹/ ex mortuis predeſtinat⁹ eſt:
ex reſurrectione mortuorū. Quorū mortu/
orū/niſi domini nr̄i ieſu chriſti? Per quē
accepimus inquit gratiam ⁊ apoſtolatum.
Gratiā cum omnibus fidelibus: apoſtola/
tum aūt non cum omnib⁹. Et ideo ſi tantū/
modo apoſtolatū ſe diceret accepiſſe/ingra
tus extitiſſet gratie/qua illi peccata dimiſ/
ſa ſunt:tanq̄ eīn meritis priorū operū ac/
cepiſſe apoſtolatum videretur. Optime ita
q̄ tenet ordinem cauſe/vt nemo audeat di/
cere vite prioris meriti ſe ad euangelium eſ
ſe perductum:quando nec ipſi apl̄i/qui ce/
teris mēbris poſt caput corporis ſuperemi/
nent/accipere apoſtolatum proprie potuiſ/
ſent/niſi prius cōmuniter cum ceteris gra/
tiam que peccatores ſanat ⁊ iuſtificat acce/
piſſent. Qd̄ autem ſubiungit: Ad obediē/
dum fidei in omnibus gentibus pro nomi/
ne eius: ad hoc dicit apoſtolatum ſe acce/
piſſe/ vt obaudiatur fidei pro nomine dn̄i
noſtri ieſu chriſti:hoc eſt/ vt credant omnes
in chriſto: ⁊ ſignent in eius nomine qui ſal/
ui eſſe cupiunt. Quā ſalutem non ſolis iu/
deis/ſicut nōnulli qui ex ipſis crediderant
arbitrabant̄ veniſſe/ iam oſtendit cum ait:
In omnibus gentibus:in quibus eſtis in/
quit ⁊ vos vocati ieſu chriſti:id ē/vt et vos
ſitis eius ieſu chriſti/qui omnium gentium
ſalus eſt:q̄q̄ non in numero iudeorū/ſed
in numero ceterarum gentium ſitis inuen/
ti. Hucuſq̄ dixit ipſe quis eſſet qui ſcribit
epiſtolā: Eſt eīn qui ſcribit epiſtolā: Pau/
lus ſeruus ieſu chriſti/ vocatus apoſtolus:
ſegregatus i euangelium dei. Sed quia oc/
currebat/ qd̄ euāgelium? reſpōdit: qd̄ ante
promiſerat per prophetas ſuos/ in ſcriptu/
ris ſanctis/de filio ſuo. Item quia occurre/
bat/de quo filio ſuo? reſpondit:qui fact⁹ eſt
ei ex ſemine dauid ſcd̄m carnem: qui prede/
ſtinatus eſt filius dei in virtute ſcd̄m ſpi/
ritum ſanctificationis ex reſurrectione mor
tuorum/domini noſtri ieſu chriſti. Et quaſi
diceretur:quomō tu ad eū pertines? reſpō/
dit: Per quem accepimus gratiā/⁊ apoſto/
latum/ad obediēdum fidei in omnibus gē/
tibus pro nomine eius. Item quaſi dice/
retur: que igitur cauſa ē/ vt ſcribas ad nos?
reſpondit: In quibus eſtis et vos vocati
ieſu chriſti. Nunc deinde adiungit ex more
epiſtole quibus ſcribat: Omībus inquit q̄
ſunt rome dilectis dei/vocatis ſanctis. Eti
am hic ſignificauit benignitatem dei poti⁹
q̄ meritum illorū: Non eīn ait/ diligentib⁹
deū:ſed dilectis dei: Prior eīn dilexit nos
ante omnia merita: vt ⁊ nos eum dilecti di/
ligerem⁹. Inde etiam addidit: vocatis ſan/
ctis: Q̄ſq̄ enim ſibi qui tribuat q̄ vocanti
obtemperat: nemo poteſt ſibi tribuere q̄
vocatus eſt. Vocatis autē ſanctis/ non ita
intelligendū eſt/tanq̄ ideo vocati ſint: q̄
ſancti erant:ſed ideo ſancti effecti/ quia vo
cati ſunt: Reſtat ergo vt ſalutem dicat: vt
compleatur vſitatum epiſtole principium:
tanq̄ ille illis ſalutem:pro eo aūt ac ſi dice/
ret ſalutem: Gratia vobis inquit ⁊ pax a
deo pr̄e noſtro/⁊ domino ieſu chriſto. Nō B
eīn omnis gratia eſt a deo: Nam ⁊ iudices
mali prebent gratiam in accipiendis per/
ſonis/aliqua cupiditate illecti/ aut timore
perterriti. Neq̄ omnis pax dei eſt vel ab il/
lo: vnde ipſe dn̄s diſcernens ait: Pacē me/ Joh.14.d.
am do vobis: adiungens etiam et dicens
non ſe talem pacem dare qualē dat hic mū
dus. Gratia eſt ḡ a deo patre et dn̄o nr̄o ie/
ſu chriſto: qua nobis peccata remittuntur/
quibus aduerſabamur deo: Pax vero ipſa
qua reconciliamur deo. Cū eīn per gratiā
remiſſis peccatis abſumpte fuerint inimi/
citie: reſtat vt pace adhereamus illi a quo
nos ſola peccata dirimebāt: Sicut prophe/
ta dicit: Non grauabit aurem vt non au/ Eſaia.59.a.
diat:ſed peccata veſtra inter vos ⁊ deū ſe/
parant: Quibus remiſſis per fidem dn̄i no
ſtri ieſu chriſti:nulla ſeparatiōe interueniē/
te pax erit. Fortaſſe aūt quiſq̄ miret̄: quo/
modo intelligenda ſit iuſticia iudicis dei/
cū grām p̄bet ignoſcēdo † pctīs. Sʒ h̄ plane Al. † peccatoribus.
iuſtū ē apud deū: q̄ vere iuſtū ē/ vt hi quos
peccatorū ſuorū penitet/ eo tp̄e quo nondū

pęnaruꝫ manifeſtꝰ errōꝛ apparet/ miſericoꝛ/
diter ſeparent̃ ab eis qui defenſiones pctō/
rū ſuoꝛū pertinaciter exquirētes/ nulla pę/
nitentia coꝛrigi volunt. Iniuſtum eſt enim
vt cum his illi ad conſoꝛtium pęnale copu/
lentur/ qui vocantem deum non ſpꝛeue/
runt: et peccātes diſplicuerunt ſibi: vt quē/
admodum illę peccata eoꝛum/ ſic etiam ipſi
odiſſent ſua. Ea eñ demū eſt humanę iuſti/
cię diſciplina: nō in ſe amare/ niſi quod dei
eſt: ⁊ odiſſe quod pꝛopꝛiū eſt: Nec appꝛoba
re peccata ſua: nec in eis aliū impꝛobare: ſꝫ
ſeipſū/ nec putare ſatis ſibi eſſe vt ſua pec/
cata diſpliceant: niſi etiā vigilantiſſima de/
inceps intētione vitent̃: nec ī eis vitandis
vires ſuas exiſtimare ſufficere/ niſi diuinitꝰ
adiuuet̃. Iuſtū eſt ergo apud deū/ vt igno/
ſcatur talibus quęcunqꝫ antea cōmiſerūt:
ne qꝺ iniuſtiſſimū eſt/ cū eis qui tales non
ſunt cōfundantur atqꝫ miſceant̃. Quapꝛo/
pter ⁊ quia talibus non ignoſcitur/ iuſticia
dei eſt: ⁊ quia ignoſcit̃ gratia eſt. Iuſta eſt
ergo gratia dei/ ⁊ gratia iuſticia: cum in eo
quoqꝫ etiā pęnitentię meritū gratia pręce/
dat: qꝺ neminem peccati ſui pęniteret/ niſi
H admonitiōe aliqua vocationis dei. Poꝛro
iuſticię diuinę tanta cōſtantia eſt: vt cū pę/
na ſpiritalis/ ⁊ ſempiterna pęnitenti fuerit
relaxata/ preſſurę tamē cruciatuſqꝫ coꝛpo/
rales/ quibꝰ etiā martyres exercitatos noui/
mus/ poſtremo moꝛs ipſa/ quā peccādo me/
ruit noſtra natura/ nulli relaxet̃: Qꝛ eñ iu/
ſticia iuſti homines ⁊ pij/ tamen exoluunt
iſta ſupplicia/ de iuſto dei iudicio venire cre
dendum eſt. Ipſa eſt quę in ſacris ſcriptu/
ris etiam diſciplina nominatur: quā nemo
iuſtoꝛū effugere ſinit̃: Neminē quippe excę
Heb. 12. b. pit cum diceret: Quem eñ diligit deꝰ/ coꝛ/
ripit: flagellat aūt omnē filium quē recipit.
Unde etiā ipſe iob: ꝗ pꝛopterea tam mul/
ta illa paſſus eſt/ vt hominibꝰ quis vir eſſet
⁊ quātus dei ſeruus eluceret: pęnas tamē
coꝛpoꝛis pꝛo peccatis ſuis ſe exoluere ſępe
teſtatur. Petrus quoqꝫ apl̃us exhoꝛtans
fratres ad perferendas pꝛo chꝛiſti nomine
1. Petri. 4. d. paſſiones ita loquitur: Nemo autē veſtrū
patiatur quaſi homicida/ aut fur/ aut male/
dicus/ aut curas alienas agens: Si vero
quaſi chꝛiſtianus non erubeſcat: gloꝛificet
aūt deū in iſto nomine: qꝛ tempus inchoa/
tionis iudicij a domo dei: Si aūt initium a
nobis: quis finis eoꝛū qui non credunt euā
Prouer. 11. d gelio dei? Et ſi iuſtus quidē vix ſaluus fit:
peccatoꝛ ⁊ impius vbi parebit? Manifeſte
oſtendit eaſdē ipſas paſſiones/ quas iuſti
patiunt̃/ ad iudiciū dei pertinere: Qꝺ ib[i]do/
ari dixit ex domo dei: vt īde conijciat̃/ quā/
ta impijs futura ſeruant̃. Unde etiam ipſe
paulus ad theſſalonicēſes dicit: Ita vt nos 2. theſſal. 1. b.
ipſi de vobis gloꝛiemur in eccleſijs dei pꝛo
veſtra patientia et fide in omnibus pſecu/
tionibus veſtris et pꝛeſſuris quas ſuſtine/
tis in exemplūm iuſti iudicij dei. Qꝺ om/
nino ad illud reſpicit: qꝺ ait petrus/ tempꝰ
eſſe inchoationis iudicij a domo domini: et
illud quod de pꝛopheta īterpoſuit: Et ſi iu/ Prouer. 11. d
ſtus vix ſaluus erit: peccatoꝛ et impius vbi
parebit? Unde mihi videt̃ etiam illa quę p 2. Reg. 12. c.
nathan pꝛophetam regi dauid cōminatus
eſt deus/ quāqꝫ ſtatim ignouerit pęnitenti/
pꝛopterea tamen accidiſſe oīa: vt demon
ſtraret̃ illam veniam ſpiritaliter datam ꝓ/
pter futurū iudicium pęnaruꝫ: quod expe/
ctat eos qui hoc tempoꝛe coꝛrigi nolūt. Di/
cit eñ ⁊ alibi petrꝰ: Pꝛopter hoc eñ ⁊ moꝛ/ 1. Petri. 4. b.
tuis euangelicatū eſt/ vt iudicentur quideꝫ
ſcđm hominem in carne: viuant autē ſcđm
deum ī ſpiritu. Hoc dixi/ vt oſtenderē quā/ I.
tum poſſem/ ⁊ quantū oppoꝛtunitas pręe/
ſentis loci ſcripturarum ſinit: non ſic accipi/
endam gratiam et pacem dei cum dicit̃/ vt
exiſtiment homines a iuſticia deū poſſe diſ
cedere: Nam ⁊ ipſam pacem cū pꝛomitte/ Ioh. 16. g.
ret dñs ait: Hęc dixi/ vt ī me pacē habeatis:
in mundo aūt preſſurā. Sꝫ tribulatiōes et
moleſtię cum per iuſticiam dei redduntur
peccatis: bonos ⁊ iuſtos/ ⁊ quibus iā plus
peccata ipſa diſplicent/ qꝫ vlla coꝛpoꝛis pę/
na: non reflectunt ad peccandum/ ſed ab
omni labe penitus purgant. Pax eñ perfe
cta etiam coꝛpoꝛis ſuo tempoꝛe roboꝛabit̃/
ſi nunc pacē quā dñs per fidē dare dignatꝰ
eſt: inconcuſſe ſpiritus noſter atqꝫ incōmu/
tabiliter teneat. Qꝛ autem apl̃us gratiam/ Roma. 1. a.
⁊ pacem a deo patre/ ⁊ domino noſtro ieſu
chꝛiſto dicit/ non adiungēs etiam ſpiritum/
ſanctum: nō mihi alia ratio videt̃: niſi quia
ipſum donum dei ſpiritūſanctū intelliga/
mꝰ: Gratia poꝛro ⁊ pax/ qđ aliud eſt qꝫ do/
nū dei? Unde nll'o modo dari hominibus
gratia poteſt qua liberamur a peccatis: et
pax ꝗ reconciliamur deo/ niſi in ſpirituſan/
cto: Et ideo ipſa trinitas/ paritérqꝫ incōmu
tabilis vnitas in iſta ſalutatione cognoſci/
tur. Qꝺ pꝛopterea maxime credo: qm̃ exce/
pta epiſtola quam ad hebręos ſcripſit/ vbi
pꝛincipiū ſalutatoꝛiū de induſtria dicitur
omiſiſſe: ne iudęi qui aduerſus eū pugnaci/
ter oblatrabant noīe eiꝰ offenſi/ vel inimico
aīo legerēt/ vł oīno legere nō curarēt qꝺ ad
eoꝛū ſalutē ſcripſerat. Unde nonnulli eā in
canonem ſcripturaruꝫ recipere timuerunt.

Sed quomodo ſe habeat iſta queſtio/exce-
pta hac epiſtola/ ceterę omnes q̄ nulla du/
bitante eccleſia pauli apoſtoli eſſe firmāť/
talem continent ſalutationem:niſi ꝙ ad ti/
motheū in vtraq; interponit /miſericordiā.
R Nam ita ſcribit:Gratia/miſericordia/pax a
1.timoth.1.a. et.2.a. deo patre/ꝛ ieſu chriſto dn̄o nr̄o.Quo eniꝫ
familiari⁹/eo dulci⁹ quodāmodo ſcribēs ad
timotheū:id verbū interpoſuit/quo plane
aperitur atq; oſtendiť: nō meritis operum
priorū/ſed ſcd̄m miſericordiā dei nob̄ dari
ſpm̄ſanctuꝫ:vt ꝛ pctōꝝ abolitio fiat/quib⁹
ſeiūgebamur a deo:ꝛ recōciliatio/vt illi in-
hęream⁹.Nec alię aplōruꝫ ep'lę q̄s vſus ec/
cleſiaſtic⁹ recipit/parum nos admonent de
iſta trinitate in principijs ſuis. Nā petrus
1.Petri.1.a. ita dicit:Gratia vobis ꝛ pax adimpleatur:
Deinde ſtatim ſubijcit:Benedictus de⁹ et
pater dn̄i noſtri ieſu chriſti: vt per grām et
pacem ſpūſancto intellecto/patris ꝛ filij cō
mēoratio animū de trinitate cōmoneat.Et
2.Petri.1.a. in alia ſic ait:Gratia vobis et pax multipli/
cetur in recognitione dei et chriſti ieſu dn̄i
noſtri. Johannes aūt neſcio quā ob cauſaꝫ
omiſit tale principium:ſed plane trinitatis
cōmemorationē nec ipſe neglexit:pro gra/
1.Joh.1.b. tia et pace/ſocietatē/interponens:Quod q̄
vidimus inquit nunciamus et vobis/vt et
vos ſocietatem habeatis nobiſcū: et ſocie/
tas noſtra ſit cum patre et filio ei⁹ ieſu chri/
ſto. In ſcd̄a v̄o illis quę ad timotheū ſunt
2.Joh.1.a. conſonat dicens:Sit vobiſcū gratia/ miſe/
ricordia/pax/a deo patre et ieſu chriſto filio
patris. In tertię principio de trinitate peni
tus tacetur:credo ꝙ ſit omnino breuiſſima.
3.Joh.1.a. Sic enim incipit: Senior gaio dilectiſſimo
quē ego diligo in veritate:Quā veritatē ꝑ
ipſa trinitate poſitā puto. Judas nomina/
to deo patre ꝛ dn̄o ieſu chriſto/ad intelligē/
dum ſpūmſanctū/hoc eſt donū dei/tria ver
Jude.1.a. ba ponit:ſic quippe incipit: Judas ieſu chri/
ſti ſeruus/frater aūt iacobi/in deo patre di
lectis/ꝛ in ieſu chriſto cōſeruatꝭ ꝛ vocatꝭ:mi
ſericordia vobis/et pax/ꝛ charitas adimple
atur.Grā eni et pax ſine miſericordia et cha
ritate intelligi nō poteſt. Jacob⁹ aūt vſita/
Jacobi.1.a. tiſſimū exordium fecit ep'lę/ita ſcribens:Ja
cobus dei ꝛ dn̄i noſtri ieſu chriſti ſeru⁹/duo
decim tribubus quę ſunt in diſperſione ſa/
lutem: Credo cōſiderans ſalutē nō eſſe niſi
in dono dei vbi gratia et pax.Et q̄q̄ ante
hoc verbū nominauerit deū et dn̄m noſtrū
ieſum chriſtū:tamen q2 nulla gratia et nul/
la pace ſalui fiunt homines/niſi q̄ eſt a deo
1.Joh.1.a. patre et dn̄o ieſu chriſto:ſicut iohannes in
tertia veritatē/ſic iſte ſaluteꝫ pro ipſa trini/
tate poſuiſſe mihi videtur.Quo loco pror/ R
ſus nō arbitror pretereundum quod pater
valerius animaduertit:admirās in quorū/
dam ruſticanorū collocutione/cum alter al/
teri dixiſſet/ſalus:quęſiuit ab eo qui et lati/
ne noſſet et punice/ quid eſſet ſalus:Reſpō
ſum eſt:tria. Tum ille agnoſcēs cū gaudio
ſalutem noſtrā eſſe trinitatē/†cōuenientiam Al.†cōſonātiā
linguarū nō fortuitu ſic ſonuiſſe arbitratus
eſt/ſed occultiſſima diſpenſatione diuinę ꝓ
uidentię:vt cum latine nominať/ſal⁹:a pu/
nicis intelligaňť/tria:et cum punici lingua
ſua tria nominēt/latine intelligatur/ſalus.
Chananęa enim/ hoc eſt punica mulier/ de Matth.15.c.
finibus tyri et ſidonis egreſſa:quę in euan/
gelio perſonā gentium gerit:ſalutem pete/
bat filię ſuę:cui reſponſum eſt a dn̄o:Non
eſt bonū panem filioꝝ mittere canib⁹. Qd̄
crimen obiectū illa nō negans:tanq̄ de cō/
feſſione peccatorū impetratura ſalutē filię/
hoc eſt nouę vitę ſuę: Ita iquit:Dn̄e:Nam
et canes edunt de micis quę cadūt de men
ſa dominorum ſuoꝝ.Tria eni mulieris lin/
gua/ſalus/ vocātur: Erat enim chananęa.
Unde interrogati ruſtici noſtri:quid ſit pu
nice:reſpondēt chanani:corrupta ſcꝫ/ ſicut
in†talibus ſolet vna littera: quid aliud re/ Al.†tabulis.
ſpondent q̄ꝫ chanani? Petens itaq; ſalu/
tem/trinitateꝫ petebat:quia et romana lin/
gua quę in ſalutis nomine trinitatem pu/
nice ſonat/caput gentium inuenta eſt in ad
uentu domini:Et diximus chananęam mu
lierem gentiū ſuſtinere perſonā. Panē autē
appellans dn̄ſtat ipſum qd̄ a muliere peta
bať/ quid aliud q̄ꝫ trinitati atteſtať?Nāq;
alio loco eandem trinitatem in tribus pani
bus intelligendā eſſe aptiſſime docet. Sed
hęc verborum cōſonantia/ ſiue ꝓuenerit/ſi
ue ꝓuiſa ſit:non pugnaciter agendū eſt/vt
ei quiſq; ꝯſentiat/ſ; quantū interpretantis
elegantiam hilaritas audientis admittit.
Illud ſane magna intentione animi conſi/
derandum:ꝛ totis viribus pietatis ample/
ctendum ſatis apparet:qm̄ ſi gratia et pax
ad implendā trinitatis cōmemorationem
ſic ab apoſtolo poniť/ac ſi ſpm̄ſanctum no/
minaſſet: ille peccat in ſpm̄ſanctū/q̄ deſpe/
rans vel irridens/ atq; contemnens prędi/
cationem grē/per quā peccata diluuntur: ꝛ
pacis/per quā recōciliamur deo/detractat
agere penitentiā de peccatis ſuis:et in eoꝝ
impia atq; mortifera quadā ſuauitate per/
durandū ſibi eſſe decernit:ꝛ in finem vſq; ꝑ
durat. Quod ergo ait dn̄s:dimitti homini M
ſi verbum dixerit aduerſus filiū hominis:ſi Matth.12.c.
aūt v̄bū dixerit aduerſus ſpiritumſanctum

non ei dimitti/neqꝫ hic/neqꝫ in futuro ſecu/
lo/ſed reū eſſe eterni peccati/nō negligēter
audiendū eſt. Cōſtituamus em̄ aliquē lati/
nę linguę ignarū/cū illo audiente pronūci/
atus fuerit ab aliquo ſpiritusſanctus/ quę/
rere quid rerum ſignificet ſub iſto ſyllabaꝝ
ſono: Ab aliquo aūt deceptore vel irriſore
impio reſponderi aliquid aliud/ quodlibet
vile et abiectū/ vt querentem decipiat/ſicu
ti a talib⁹ fieri ſolet ridēdi gratia: Illū autē
per ignorantiā contēpſiſſe hoc nomē/dum
neſcit qd ſignificet: ꝛ aliqua etiā in hoc con
iuria iactitaſſe: neminē eſſe arbitror tam va
nū et incōſideratū/q̄ hunc hominē vllo cri/
mine impietatis aſpergat: at contra ſic ci/
to nomine res ipſa verbis quib⁹ poteſt ad
querentis intelligētiā perducat: Tū vero ſi
aliqua contumelioſa in tantā ſanctitatem
vel verba vel facta ꝓtulerit/reus tenebiť.
Quę cū ita ſint: manifeſtū eſſe arbitror/ eū
q̄ hoc nomine audito/aliā pro alia re ſigni/
ficari putauerit: ꝛ aduerſus eā rem quā ſi/
gnificari hoc nomine credidit/ verbū dixe/
rit: non hūc ſic peccare vt aduerſus ſpiritū
ſanctū verbuꝫ dixiſſe iudiceť. Itaqꝫ ſi q̄ſqꝫ
querens quid ſit ſpūſſctūs/audiat ab im/
perito: hūc eſſe filiū dei ꝑ quē facta ſūt oīa:
qui etiā certa opportunitate tēporis de vir
gine natus ſit/ ꝛ occiſus a iudeis/ ꝛ reſurre/
xerit: q̄b⁹ auditis vł neget, vel irrideat q̄ di
cta ſunt: non eū ſic teneri putandū eſt ac ſi
verbū aduerſus ſpm̄ſctm̄ dixerit/ ſ potius
aduerſus filiū dei/ vel filiū hoīs: ſicut ꝛ vo/
cari et eſſe dignatus eſt. Non enim quid ſit
imperito/ per vocem propoſitū/ſed ꝑ ratio/
nem expoſitū conſiderandū eſt: quia ille cū
maledicta proferret/ei vtiqꝫ maledicebat/
quem ſibi enarratū in cogitatione intueba/
tur. Quodlibet autē vocaretur: vtrum res
ipſa veneranda/an neganda/vel vitupan/
da eſſet/ hoc queriť: Hoc modo etiā ſi quiſ/
piam querat quis ſit ieſus chriſtus: Et ex
querenti reſpondeanť quę nō in filiuꝫ dei/
ſ poti⁹ i ſpm̄ſctm̄ cōueniūt: q̄b⁹ auditis ille
blaſphemet: nō vtiqꝫ aduerſus filiū/ ſ ad/
N uerſus ſpm̄ſctm̄ x̄bū dixiſſe tenebiť. Sꝫ ſi
tranſitorie ac negligēter attēderim⁹ quod
dictū ē: Si quis verbū dixerit aduerſus ſpi
ritūſanctū/non remitteť ei/neqꝫ in hoc ſęcu
lo/neqꝫ i futuro: quis inueniri potuerit cui
veniā peccatorū dederit de⁹? Nam ꝛ paga/
ni qui appellanť/etiā nunc totam noſtrā re
ligionē/q2 iam ferro ꝛ cędib⁹ ꝓhibenť/ma/
ledictis cōtumelijſqꝫ inſectanť: ꝛ quicquid
de ipa trinitate dicim⁹/negando ꝛ blaſphe
mando contēnunt: Nō em̄ excipiūt ſibi ſpi

ritūſanctū quē venerenť/ vt i cętera ſequātꝛ:
ſed ſimul aduerſus oīa quęcūqꝫ ſollicite de
trina dei maieſtate loquimur/ quanto poſ/
ſunt furore impietatis oblatrant. Nā neqꝫ
de ipſo deo patre digna ſentiunt/ quē par/
tim penitus negāt: partim ſic fatenť/ vt de
illo falſa fingendo/non vtiqꝫ illū/ſed ſua fi/
gmenta venerentur. Multo magis ergo
quod de filio dei/ vel de ſpirituſancto dici/
mus/ ſuo impio more deridere/ q̄ꝫ noſtra
pia ſocietate colere maluerūt: Quos tamē
quantū poſſum⁹ adhortamur ad chriſtū co
gnoſcendū: ꝛ ꝑ ipſum patrē deum/ ſūmoqꝫ
ꝛ vero imperatori militandū eſſe ſuadem⁹:
eoſqꝫ promiſſa impunitate preteritorū om/
niū peccatorū inuitam⁹ ad fidē. Qua in re
ſatis iudicamus/etiā ſi quid aduerſus ſpi/
ritūſanctum in ſua ſacrilega ſuperſtitione
dixerunt: cū chriſtiani facti fuerint/ſine vl/
la caligine dubitationis ignoſci. Iudęi ve
ro quales aduerſus ſpiritūſanctum fuerint
teſtis eſt ſtephanus: quē ipſo ſpūſctō ple/
nū lapidauerunt: cum ille om̄ia quę in eos
dixit ipſe ſpiritus dixerit. In quib⁹ verbis
aptiſſime dictū eſt iudęis: Vos ſemꝑ reſti/ Act.7.f.
tiſtis ſpirituiſancto. In illo tamen numero
iudęorū reſiſtentiū ſpirituiſancto/ et nō ob
aliud ſtephanū vas eius/niſi ꝙ eo plenus
erat/lapidantiū etiam paulus aplus erat i
manibus omniū/quorū veſtimenta ſerua/
bat: quod ſibi poſtea etiā pęnitendo incre/
pitat: eoipſo ſpiritu iam pleniſſimus cui ꝓ/
mo inaniſſimus reſiſtebat: ꝛ paratus tā la/
pidari pro talibus dictis/qualiū prędica/
torem ipſe lapidauerat. Quid ſamaritani?
Nonne ita ſpirituiſancto aduerſanť: vt ip/
ſam prophetiā penit⁹ conentur extinguere
quę per ſpiritūſanctū miniſtrata eſt? Quo/
rū tamen ſaluti/ ꝛ ipſe dominus atteſtať in
eo q̄ de leproſis ſedecim mūdatis ſolus re/ Luc. 17.d.
uerſus eſt vt ageret gratias cū eſſet ſama/
ritanus. Et in illa muliere cū qua ad puteū Io.4.a.
ſexta hora locutus eſt: ꝛ eis qui per illā cre/
diderūt. Poſt dn̄i aūt aſcēſionē/ſicut i acti/
bus aplorū ſcriptū eſt/ quāta gratulatione
ſanctorū recępit ſamaria verbum dei. Si/ Act.8.d.
monem quoqꝫ magum arguēs petrus apo
ſtolus: ꝙ tam male de ſpirituſancto ſenſe/
rit/ vt eum venalem putans pecunia ſibi
emēdū popoſcerit: non tamē ita de illo de/
ſperauit/ vt venię locuꝫ nullū relinqueret:
Nam benigne etiam vt eum pęniteret ad
monuit. Ipſa deniqꝫ catholice ęcclesię tā
inſignis auctoritas: quę in eodē dono ſpi/
rituſſancti omniū ſanctorū mater toto fę/
cunda orbe diffunditur: cui vnqꝫ heretico

vel ſchiſmatico ſpem liberationis ſi ſe corri,
gat amputabit: cui placandi dei aditū clau
ſit. Nōne omnes ad vbera ſua qui eā ſup/
bo faſtidio reliquerūt cū lachrymis reuo/
cat? Quis vero vel de principibus / vel de
regibus hereticoꝝ inuenit̄ / qui nō aduerſe/
tur ſpūiſancto? Niſi forte quiſq̄ tam puer/
ſe ſentit / vt arbitret̄ eū teneri reum q̄ aduer
ſus ſpiritūſanctū aliquid dixerit: cuȝ vero.
qui aduerſus ſpm̄ſanctū multa fecerit / non
teneri. Qui aūt tanta euidētia contra ſpm̄.
ſanctum pugnant / q̄ illi qui aduerſus eccle
ſię pacem ſupbiſſimis ꝯtentionibꝰ ſeuiūt?
Sed ſi de verbis queſtio eſt: quero vtrum
nihil dicant aduerſus ſpiritūſanctū: cū alij
eum qđ ad ipſum ꝓprie pertinet / oīno non
eſſe / aſſeuerēt: ſed ita eſſe vnū deū / vt idem
ipſe pater: idem ipſe filius: idē ipſe ſpiritu/
ſanctus appellet̄: Alij fateant̄ quidem eſſe.
ſpm̄ſanctū: ſed equalē filio / vł oīno eſſe de/
um negēt: Alij vnam quidē ⁊ eandem trini
tatis ſubſtantiā eſſe fateant̄: ſed de ipſa di/
uina ſubſtātia tam impie ſentiant vt eā cō/
mutabilem ⁊ corruptibilem putent: ip̄mq̄
ſpm̄ſanctū / quē dn̄s diſcipulis ſe miſſurum
eſſe promiſit / non quinq̄geſimo die poſt eiꝰ
Act.2.a. reſurrectionē: ſicut aplōrū acta teſtant̄: ſed
poſt trecētos fere annos per hominem ve/
niſſe cōfingant: Alij ſimiliter aduentū eiꝰ /
quē tenemꝰ / negēt: et eū ꝓphetas i phrygia
per quos tāto poſt loqueret̄ elegiſſe cōten/
dant: Alij ſacramēta eius exufflent: et ba/
ptiçatos in nomine patris / ⁊ filij / ⁊ ſpūſſan/
P cti denuo baptiçare non dubitent. Sed ne
pergam per ſingula que ſunt innumerabi/
lia / his certe omnibus quos ꝑ tpe breuiter
attigi ad ſponſam chriſti redeūtibꝰ: ⁊ erro/
rem atq̄ impietatē penitendo dānantibꝰ:
nulla catholica diſciplina negandā eccleſię
pacē ⁊ claudenda viſcera miſericordię iudi/
cauit. Q: ſi quiſq̄ tunc putat verbum di/
ci aduerſus ſpm̄ſanctū / cum ab eo dicit̄ cui.
iam per baptiſmū dimiſſa ſunt peccata: at/
tendāt nec talibus per eccleſię ſanctitatem
auferri penitēnę locū. Si enim ꝓpterea cre
dit nō dari veniā: q: gratia fidei ſacramen/
tiſq̄ fideliū iam pceptis non pōt dici pec/
catum ignorantię: videat aliam cauſā eſſe:
Al. habet† nō cū dicit̄ ꝓpterea nō ignoſci / q:† ignorantię
tempore peccatū eſt: et aliam cauſam eē / cū
dicit̄ ꝓpterea nō ignoſci / q: verbum dixit
aduerſus ſpm̄ſanctū. Si eñ ſola ignorātia
veniā meretur: ⁊ ignorantia nō accipit̄ niſi
anteq̄ quiſq̄ fuerit baptiçatus: nō ſolum
ſi aduerſus ſpiritūſanctū / ſed etiā ſi aduer/
ſus filiū hoīs poſt baptiſmū dixerit x̄bum

et oīno ſi qua fornicatione vel homicidio /
vł vllo flagitio aut facinore poſt baptiſmū
ſeſe maculauerit / nō poteſt penitēdo cura/
ri. Quod q̄ ſenſerunt / excluſi ſunt a cōmu/
niōe catholica: ſatiſq̄ iudicatum eſt eos in
illa crudelitate diuinę miſericordię partici/
pes eſſe non poſſe. Si aūt illud ſolū qđ ad/
uerſus ſpm̄ſanctū dicit̄ / ſine venia eſſe poſt
acceptuȝ baptiſmū putat̄: primo dn̄s cum
inde loqueretur nullū tempus excepit: ſed
regulariter ait: Qui dixerit x̄bū aduerſus
ſpm̄ſanctū: non remittetur ei / neq̄ in hoc ſę
culo / neq̄ in futuro. Deinde ſimō / quē pau
loante cōmemoraui / iam baptiſmū accepe/
rat / cū ſpm̄ſanctū turpiſſimo mercatui ſub/
ditum credidit: Cui correpto a ſe petrus tñ
consilium penitēdi dedit. Quid aūt agimꝰ Q
de his qui cū baptiſmi ſacramēta pueri vel
infantes pceperint: poſtea negligenter edu
cati / per ignorantię tenebras vitam turpiſ/
ſimam ducūt: neſciētes oīno quid chriſtia/
na diſciplina iubeat aut vetet: quid polli/
ceatur ⁊ quid minet̄: quid credendū / qđ ſpe
randū / quid diligenduȝ ſit: nū audebimus
peccata eorum propterea non ignorantię
peccato deputare / quia baptiçati peccaue/
runt: cum oīno ignorantes / et oīno quēad/
modum dicitur / vbi caput haberent neſci/
entes / in magno errore peccauerint? Q: ſi
eo tempore cum ſcientia quiſq̄ peccaſſe di/
catur quo ſcit malum eſſe quod faciat / ⁊ ta/
men facit: cur hoc in ſpm̄ſanctū ſolum / non
etiam in dn̄m ieſum chriſtum irremiſſibile
iudicatur? † Adhuc ſi hoc ipſum eſſe credit̄ Al.† Aut.
peccare / vel verbum dicere aduerſus ſpiri/
tumſanctum / quodlibet peccatum cū ſcien/
tia cōmittere: vt quicquid homines igno/
rando peccant / in filium peccare: quicquid
autē ſcientes peccant / in ſpm̄ſanctū pecca/
re iudicent̄: quero quis neſciat malū eſſe?
Verbi gratia corrumpere pudicitiam vxo/
ris alienę: vel eo ipſo certe q: hoc in ſua cō/
iuge nollet perpeti: aut fraudare quenq̄ in
negocio: aut circumuenire mendacio: aut
opprimere teſtimonij falſitate: aut auferen/
dę rei cauſa inſidiari et occidere quempiā: ⁊
ſi quid omnino eſt quod ſibi ab altero fieri
non vult: ⁊ ſi fieri ſenſerit / toto corde īdubi/
tanter accuſat: aut ſi hec ab ignorantibus
fieri dicimus / quid inueniemus in quo ſci/
entes homines peccare videantur? Reſtat
ergo vt ſi hoc eſt peccare in ſpiritumſanctū /
peccare cum ſcientia: illis peccatis que cō/
memoraui neget̄ penitendi locus: quoniā
pctō in ſpm̄ſctm̄ oēm ſpem venię dn̄s am/
putauit. Quod ſi regula chriſtiana reſpuit

omneſq; illos qui ſic peccant ad correctio/
nem vitę vocare non ceſſat: adhuc queren/
dũ eſt qd ſit peccare in ſpm̃ſanctũ: cui pctõ
R venia nulla conceditur. An forte nõ eſt dicen/
dus cũ ſciẽtia peccare/q peccatũ ipm malũ
eſſe nouit: ꝛ tamen deũ voluntatemq; eius
ignorãs peccat? Hoc em̃ videt ꝛ ad hebrę/
Heb. 10. e. os dicere cũ dicit: Voluntarie em̃ peccãtib⁹
nob poſtq̃ accepim⁹ ſcientiã veritatis/non
adhuc relinquit ꝓ pctis ſacrificiũ. Parum
em̃ erat ſi tm̃mõ diceret: voluntarie peccãti/
bus nobis/ niſi adderet: poſtq̃ accepimus
ſcientiã veritatis: in qua vtiq; de⁹ volun/
taſq; ei⁹ cognoſcit. Quę ſcientia videt cõ/
Luce. 12. f. gruere dñicę illi ſentẽtię/cũ ait: Seru⁹ igno/
rans voluntatẽ dñi ſui/ꝛ faciẽs digna pla/
gis vapulabit pauca: Seruuſ aũt ſciẽs vo
luntatẽ dñi ſui/et faciẽs digna plagis va/
pulabit multa: ꝛ hoc putemus dictum eſſe
qđ dictũ eſt: vapulabit pauca: tanq̃ ſi dice
ret/leuiter emẽdatus ad veniã pertinebit:
in eo ỽo qđ dictum eſt/ vapulabit multa:
ſempiternũ ſuppliciũ intelligat: qđ minat
peccãtib⁹ in ſpm̃ſanctũ/quibus dicit nũq̃
poſſe dimitti peccatũ: vt hoc ſit peccare in
ſpm̃ſanctũ/cognita dei voluntate peccare.
Qđ ſi ita eſt/cogitari oportet ꝛ diſcuti ꝓus
quãdo cognoſcat voluntaſ dei. Nõnulli em̃
ꝛ ante pceptũ baptiſmi ſacramentũ cogno
Act. 10. uerũt eam: Nã ꝛ cornelius centurio volun/
tatẽ dei vtiq; aplõ petro docẽte cognouit:
ꝛ ipſum ſpm̃ſanctũ manifeſtiſſimis coatte/
ſtantib⁹ ſignis anteq; baptiçaret accepit:
q̃q; non ideo ſacramẽta illa ꝯtẽpſerit/ ſed
multo certior baptiçatus ſit: vt etiam ipſa
ſacroſancta ſignacula/quoꝝ res in eo pceſ
ſerat/ad pficiendã ſcientiã veritatis pcipe/
re nullo mõ moraret. Alii aũt nec poſt ac/
ceptũ baptiſmũ curãt cognoſcere volunta
tem dei: Quapropter quiſq̃s añ baptiſmũ
cognita dei volũtate peccauerit: nõ poſſu/
mus dicere/ aut vllo mõ credere cũ ad ba/
ptiſmũ acceſſerit/nõ ei dimitti oĩa quęcũq;
peccauit. Huc accedit/ꝙ volũtas dei in di/
Math. 22. d. ligendo deo ꝛ ꝓximo breuiter inſinuet cre/
dentibus: ita vt in his duobus pceptis to/
ta lex pendeat/ꝛ oẽs ꝓphetę. Dilectionem
aũt ꝓximi/id eſt dilectionẽ homis vſq; ad
inimici dilectionẽ nobis dñs ipe cõmẽdat:
ꝛ videmus q̃ multi iã baptiçati/ꝛ vera eſſe
iſta fateant/ꝛ tanq̃ dñi pręcepta venerent:
cum aũt ppeſſi fuerint alicui⁹ inimicitias/
ita rapiunt animo ad vlciſcendũ/ et tantis
inardeſcunt facibus odiorũ/vt nec ꝓlato ꝛ
recitato euangelio placari poſſint: et talib⁹
hoĩbus iam baptiçatis eccleſię plenę ſunt:
quos tamen ſpiritales viri fraterne admo/
nere non ceſſant: ꝛ in ſpiritu lenitatis inſtã/
ter inſtruunt/vt huiuſmodi tẽptationibus
occurrere/ac reſiſtere parati ſint: ꝛ magis di/
ligãt i chriſti pace regnare/q̃ de inimici op/
preſſione lętari. Quod ſaniter fieret/ſi tali/
um peccatorum nulla ſpes venię/nulla pę/
nitentię medicina remaneret. Et certe caue S
ant qui hoc ſentiũt/ ne dauid patriarcham
diuina electiõe probatũ atq; laudatũ igno/
raſſe affirment voluntatem dei: cum alienę
cõiugis amore pculſus/etiã maritum eius 2. Reg. 11.
decipiendũ necandũq; curauit: de q tamen c. 12.
ſcelere cum eſſet primo ſua/deinde ꝓphetę
voce dãnatus: pęnitendi humilitate/ꝛ pec/
cati confeſſione liberatus eſt. Sꝫ plane va/
pulauit multa: et exẽplo ſuo docuit intelli/
gi: nõ ad ſempiternaꝫ pęnã/ſed ad ſeuerio/
rem diſciplinã ptinere quod dictũ eſt a do/
mino: Qui autẽ nouit voluntatẽ dñi ſui: et
facit digna plagis vapulabit multa. Nam
ꝛ illud ad hebręos qui diligentius pertra/
ctant ſic intelligunt/vt nõ de ſacrificio con/
tribulati per pęnitentiã cordis accipiendũ
ſit qđ dictum eſt: non adhuc pro peccatis Heb. 10. e.
relinquitur ſacrificiũ: ſed de ſacrificio de q
tunc loquebat aplus: id eſt holocauſto do/
minicę paſſionis: qđ eo tpe offert quiſq; ꝓ
peccatis ſuis/quo eiuſdẽ paſſionis fide de/
dicatur: ꝛ chriſtianorũ fidelium nomine ba
ptiçatus imbuitur: vt hoc ſignificaret apls
non poſſe deinceps eum qui peccauerit ite/
rum baptiçãdo purgari. Quo itellectu nõ
intercluditur pęnitendi locus: ita ſane/vt
eos qui nondũ baptiçati ſunt/nondũ ple/
nam ſcientiã veritatis accępiſſe fateamur.
Ex quo conficitur/ vt omnis qui ſciẽtiã ve
ritatis accępit/ etiã baptiçatus intelligat.
Non autem omnis baptiçatus etiam ſciẽ/
tiam ỽitatis accępit: propter quorũdã po/
ſterioiẽ prouectum vel miſerabilem negli/
gentiam: ꝛ tamen illud ſacrificium de q lo/
quebatur: id eſt holocauſtum dñi: qđ tunc
pro vnoquoq; offertur/quodãmodo cum
ei⁹ nomine in baptiçando ſignatur/iterum
ſi peccauerit offerri non poteſt: Non enim
poſſunt denuo baptiçari qui ſemel bapti/
çati ſunt: quãuis etiam poſt baptiſmũ/per
ignorãtiã veritatis peccauerint. Ita fit vt T
qm̃ ſine baptiſmo nemo recte dicitur accę/
piſſe ſcientiã veritatis/oĩs qui accępit eam
nõ ei relinquatur pro peccatis ſacrificium:
hoc eſt/non poſſit de vno baptiçari. Nec ta
men oĩs qui nõ accępit p doctrinã ſcientiã
veritatis / debeat arbitrari poſſe ꝓ ſe illud
offerri ſacrificium ſi iam oblatum eſt: id eſt

ſi iam eiuſdem veritatis poſt baptiſmū ſa/
cramēta percepit/ nō poteſt iterū baptiʒari:
Tanquā ſi diceremus omnē hoiem nō eſſe
quadrupedem: nō ideo tamē omne animal
qđ homo non eſt etiā quadrupes eſſe. Eos
enim qui iam baptiʒati fuerint curari meli
us dicimus per penitentiā/ nō renouari: qꝛ
renouatio in baptiſmo eſt: Ubi quidē ope/
ratur penitentia: ſed tanꝗ in fundamento.
Manente itaqꝫ fundamento recurari edi/
ficium poteſt: ſi autē fundamentum iterare
quis voluerit/ totū edificiū ſubuertat neceſ
ſe eſt. Propterea hoc dicit hebreis/ q̄ ex no/
uo teſtamēto ad ſacerdotiū vetus declinaſ/
Heb.6.a. ſe videbantur: Ideoqꝫ remittentes inq̄t ini
tio chriſti verbum/ in cōſummationē reſpi/
ciamus: non iterū iacientes fundamentum
penitentie a mortuis operib⁹/ ꝛ fidei in deū
lauacri doctrine/ impoſitiōis manus/ reſur/
rectiōis etiā mortuorū/ ꝛ iudicij eterni. Iſta
omnia in baptiſmo tradunt: que negat eſſe
repetēda vtiqꝫ i cōſecrandis fidelibus. Nā
in verbi dei tractatione atqꝫ doctrina: non
iterū tm̄/ ſed ſepius dicenda ſunt: ſicut rerū
G de qb⁹ differit opportunitas flagitat. An
vero iam illud occurret: vt nō ſi quodlibet
peccatū ſciens admiſerit/ ſed ſi proprie pec/
catū in ſpūmſanctū ſciēs admiſerit: tūc nō
habere veniā iudicet: Quo loco queri pōt:
vtrū ſcirent iudei per ſpūmſanctum operari
Math.9.d. et.12.b. dn̄m/ quādo eum i principe demoniorū de/
monia excludere blaſphemabant: Mirorꝛ
aūt quomodo poſſent i illo ſpūſctm̄ cogno
ſcere: cū ipſum dn̄m filiū dei eſſe neſcirent/
Roma.11.c. in illa ſcʒ cecitate que ex parte i iſrael facta
eſt/ donec plenitudo gentium intraret: De
qua opportun⁹ ſuo loco domino adiuuan/
te atqꝫ permittente tractabitur. Deinde ſi
dijudicatio ſpirituū illa intelligit/ qua quiſqꝫ
dijudicat vtrum in quoqꝫ ſpūſſanctus/ an
fallacie ſpūs operet. Hec autē dijudicatio
certo quodā tempore per ſpūmſanctum fi/
1.Cor.12.a. delib⁹ datur: ſicut alio loco idē apl̄us dicit:
Quō poterāt īfideles iudei ſine iſto mune/
re dijudicare/ vtrū p ſpūmſctm̄ dn̄s operet:
ꝛ tn̄ i eiſ vt iuſta pena ferret aptiſſima indi
cia maliuolentie claruerunt: cum et falſos
Math.26.f. teſtes in eū cōpararunt: et ſubmiſerunt ſi/
Math.22.b. mulatores qui eū in verbo caperent: ꝛ cum
tremenda mirabilia que in eius reſurrectio
Math.28.c. ne facta ſunt eis renunciarent: famā falſam
diſſeminare/ ac veritatē abſcondere cuſto/
dum corruptiōe conati ſunt: ꝛ alia malicio/
ſi et venenoſi animi ſigna i eis quantū euā
gelica narratio demōſtrat apparerent. Uū
iam velut incepit elucere cū peccare in ſpi/
ritūſanctū qui operibus que per ſpūmſctm̄
fiūt maliuolo animo contradicit. Qꝛ ꝗ eni
neſciat/ vtrum ille ſit ſpiritusſanctus: tamē
qui hoc animo eſt: vt ea opa qbus inuidet/
malit nō eſſe ſpūſſancti: nō quia mala ſunt/
ſed quia inuidet eis: qꝛ ipſi bonitati eſt cō/
trarius per maliciā ſuam/ recte i ſpūmſctm̄
peccare iudicat. Uerūtamen ſi ex eo quoqꝫ H
hoim nūero/ qbus dn̄s illud crimē obijcit/
veniens ad fidē chriſti/ ꝛ penitendi cruciati/
bus edomita iuidia ſalutē cū lachrymis po
ſcēs/ ſic etiā nōnulli eorū fortaſſe fecerūt: q̄/
ro vtrū quiſqꝫ tāto errore crudeſcat/ vt aut ne/
get eos ad chriſti baptiſmū admitti opor/
tuiſſe: aut fruſtra admiſſos eſſe ꝯtēdat: Nā
ſi q̄s per inuidiaʒ opa diuina blaſphemat:
quoniā bonis dei/ hoc ē donis dei malicia
ſua reſiſtit/ i ſpm̄ſanctuʒ peccare: ꝛ ꝓpterea
ſpem venie nō habere exiſtimādus eſt: At/
tendamuſ vtrum ex eo numero fuerit idem
apl̄s paulus: Dic enī: Qui pri⁹ fui blaſphe 1.timoth.1.c.
mus/ ꝛ pſecutor/ ꝛ iniurioſus: ſed miſcōiam
conſecutus ſum: quia ignorans feci in incre
dulitate. An forte ideo non pertinuit ad h̄
gen⁹ criminis: qꝛ nō erat inuidus: Audia/
m⁹ q̄d alibi dicat: Fuim⁹ enī inquit et nos Ad tit.3.a.
ſtulti aliqn̄ ꝛ icreduli/ errātes/ ſeruiētes vo
luptatibus/ ꝛ deſiderijs varijs: i malicia/ ꝛ
inuidia agētes: abominabiles: inuicē odio
habentes. Si ḡ nec paganis/ nec hebreis/
nec hereticis/ aut ſchiſmaticis nōdū bapti/
ʒatis ad baptiſmuʒ chriſti adit⁹ clauditur/
vbi condemnata vita priore in melius cō/
mutent: ꝗuis chriſtianitati et eccl̄ie dei ad
uerſanteſ anteqꝫ chriſtianis ſacramētis ab/
luerent: etiā ſpūiſctō quāta potuerūt īfeſta/
tione reſtiterunt: ſi etiaʒ hominib⁹ qui vſqꝫ
ad ſacramētorū pceptionē v̄itatis ſcientiā
perceperūt/ ꝛ poſt hec lapſi ſpūiſctō reſtite/
rūt/ ad ſanitatē redeuntibus/ ꝛ pacē dei pe/
nitendo querentib⁹/ auxiliū miſcōie nō ne/
gatur: ſi deniqꝫ de illis ipſis qbus blaſphe/
mia i ſpm̄ſctm̄ ab eis ꝓlatam dn̄s obiecit:
ſi q̄ reſipiētes ad dei grām confugerunt/ ſi/ Ut. ꝛ reſipi/ ſcētes.
ne vlla dubitatiōe ſanati ſunt: q̄d aliud re/
ſtat/ niſi vt peccatuʒ in ſpm̄ſanctū/ qđ neqꝫ Math.12.c.
in hoc ſeculo/ neqꝫ in futuro dimitti dn̄s di/
cit/ nullū intelligat niſi pſeuerantia in neq̄/ Peccatū i ſpi ritūſanctum quod ſit.
tia/ ꝛ malignitate cū deſperatione iudulgē/
tie dei: Hoc eſt enī grē illius ꝛ paci reſiſtere
de quibus nobis ſermo nunc ort⁹ eſt. Nam I
hinc licet aduertere etiā ipſis iudeis/ quorū
blaſphemiā dn̄ſ arguit: nō fuiſſe clauſū cor
rigendi ſe ꝛ penitēdi locū: qđ idē dn̄s in ea
ipſa reprehēſiōe ait illis: Aut facite arborē Math.12.d.
bonā/ ꝛ fructuʒ ei⁹ bonū. Aut facite arborē

ſmalā/ꝛ fructū eiuſ malum. Qꝺ vtiqꝫ nulla
rōne diceref eis: ſi ꝑpter illā blaſphemiā iā
cōmutare animū i meli⁹/ꝛ recte factoꝝ fru/
ctus generare nō poſſent: aut fruſtra etiā
ſine peccati ſui dimiſſione generarēt. Ergo
q꞉ dñs in ſpū dei expellebat demonia/cete
roſqꝫ hūanoꝝ corporū morbos lāguoreſqꝫ
ſanabat: nō ob aliꝺ niſi vt crederet dicenti
Matth.4.a. ſibi: Agite penitētiā: appropinquabit eñi
regnū celoꝝ: Inuiſibiliť eñi peccata dimit/
tunť: cui dimiſſioni fidem miraculis cōpro/
Marci.2.a. bat: qꝺ i illo paralytico manifeſtiſſime oſt/
ditur. Cū eñi ꝑmo ei donū viſibile obtuliſ/
Ioh.3.b. ſet/ ꝑpť qꝺ venerat: non eñi tā venerat fi/
lius hoīs/ vt iudicaret ſeculū/ ſed vt ſalua/
Marci.2.b. ret mundū. Cū ergo dixiſſet: Dimiſſa ſūt ti
bi pctā: murmuratumqꝫ eſſet a iudeis indi/
gnantib⁹/ꝙ eis tantā poteſtatē ſibi arro/
gaſſe videret: Quid eſt iquit facilius dice/
re: Dimiſſa ſunt tibi pctā? An dicere: Sur/
ge ꝛ ambula. Ut ſciatiſ aūt/ q꞉ poteſtatē ha
bet fili⁹ hoīſ dimittere pctā/ dic paralytico:
Tibi dico/ ſurge tolle grabatū tuū ꝛ vade i
domū tuā. Quo facto/ ꝛ quib⁹ dictis/ ſatis
declarauit/ ideo ſe illa facere in corporib⁹/ vt
crederet: animas pctōꝝ dimiſſione libera/
re. i. vt de poteſtate viſibili poteſtas inuiſi/
1.retract. ca.25.b. bilis mereret fidē. Quia ꝗ in ſpū dei facie/
bat ille oīa/ vt grām paceꝫ hoīb⁹ largire/
tur: grām in remiſſiōe peccatoꝝ: pacē i recō
Z ciliatiōe dei: a ꝗ ſeparant ſola peccata. Cū
Matth.12.b. dixiſſent iudei ꝙ in beelzebub eijceret de/
monia/ miſericorditer eos voluit admone/
re: ne verbū dicerēt/ ꝛ blaſphemiā in ſpiritū
ſctm: h͛ ē/ ne grē dei paciqꝫ reſiſterēt/ quā ꝑ
Ibidē.c. ſpm̄ſanctū donare dñs venerat: Non q꞉ iā
hoc fecerāt qꝺ ſibi neqꝫ in hoc ſeculo/ neqꝫ
in futuro dimitteret/ ſed ne deſperando de
venia/ aut quaſi de ſua iuſticia ꝑſumēdo ꝛ
penitentiā nō agēdo/ aut ꝑſeuerādo in pec
catis: hoc facerēt/ hoc mō eñi dicerent ꝟbū
hoc eſt/ blaſphemiā in ſpm̄ſanctū/ in ꝗ dñs
ſigna illa ꝑpter largiendā grām paceꝫ fa/
ciebat/ ſi ꝑſeuerātia peccatoꝝ/ ipſi grē paci/
qꝫ reſiſterēt. Uerbū eñi dicere/ nō ita videť
hic poſitū/ vt tm̄mō illud intelligať qꝺ per
linguā fabricamus: ſꝫ qꝺ corde cōceptū/ eti
am ope exꝑmimus. Sicut eñi non confitē/
tur deū qui tm̄ oris ſono confitenť/ nō eti/
Titū.1.d. am bonis operibus: nā de his dictū eſt: Cō
fitenť eñi ſe noſſe deū/ factis aūt negāt. Ex
quo manifeſtū eſt/ dici aliquid factis/ ſicut
manifeſtū ē negari aliqꝺ factis: Et ſicut il/
1.Cor.12.a. lud qꝺ ait apl's: Nemo dicit/ dñs ieſus/ ni/
ſi in ſpūſctō: nō pōt recte intelligi/ niſi in fa/
ctis dicere intelligať. Nō eñi hoc in ſpūſctō

dicere putādi ſint quib⁹ ipſe dñs dicit: Ut Luce.6.g.
quid mihi dicitis/ dñe dñe/ ꝛ non facitis ꝗ
dico vob? Et illꝺ: Nō oīs ꝗ mihi dicit/ dñe Matth.7.c.
dñe/ itrabit i regnū celoꝝ: Sic etiā ꝗ h͛ ver/
bum/ quod ſine venia vult intelligi domi/
nus/ in ſpiritūſanctum dicit: hoc eſt qui de/
ſperans de gratia ꝛ pace quā donat/ i pec/
catis ſuis ꝑſeuerandū ſibi eſſe dicit: nec di/
cere intelligēdus eſt: ſi nō facit: Ut quomō
illi factis dñm negāt: ſic iſti factis dicāt ſe
in mala vita ſua et perditis morib⁹ ꝑſeuera
turos: vt etiam ita faciāt: hoc ē/ ꝑſeuerent.
Qꝺ ſi faciūt/ qs iam miref/ aut qs nō itelli
gat/ ꝛ dñm ieſum chriſtū/ ꝑ illā cōminatio/
nē ad penitentiā vocaſſe iudeos/ vt eis i ſe
credētib⁹/ gratiā paceꝫ donaret: ꝛ huic grē
paciqꝫ reſiſtētib⁹/ ꝛ hoc mō verbū atqꝫ blaſ
phemiā in ſpm̄ſctm̄ dicētib⁹: hoc eſt i pecca
tis ſuis deſperata atqꝫ impia mētis obſti/
natiōe ꝑſeuerātib⁹/ ꝛ aduerſus deū ſine hu/
militate cōfeſſiōis atqꝫ penitētie ſupbien/
tib⁹/ neqꝫ in hoc ſeculo/ neqꝫ i futuro veniā
poſſe cōcedere? Que ſi ita ſūt/ opportunita/
te tractandi de grā ꝛ pace/ que nobis eſt a
deo patre ꝛ dño nr̄o ieſu chriſto/ magna et
difficillima eodē ipſo dño largiēte ꝗſtio diſ
ſoluta ē. Quiſqs aūt adhuc de re tāta dili/
gētiorē cōſiderationē tractationēqꝫ deſide/
rat/ i euāgelij tractatione/ atqꝫ i verbis euā
geliſtarū ſibi deſiderāda eſſe cognoſcat: Et
meminerit nos nunc epiſtolā pauli apl'i ad
romanos ſuſcepiſſe tractandā: cuius epl'e
textum cōſequētem in alijs voluminib⁹/ ſi
dñs voluerit/ veſtigabimus: vt in hui⁹ ſa/
lutatione iam tandem iſte ſit modus.

Sancti auguſtini hipponenſis epi/ expo/
ſitionis epiſtole ad romanos inchoate li/
ber vnus explicit.

Diui aurelij auguſtini hipponē/ lis epiſcopi de diuerſis queſtioni bus octogītatrib⁹ ex primo libro retractatorū argumentū.

e St etiā inter illa ꝗ ſcripſim⁹ quod/
dā prolixū opus: quod tamē vnus
deputať liber: cui⁹ titulus eſt: de di
uerſis queſtionib⁹ octogintatribus. Cum
aūt diſperſe fuiſſēt ꝑ chartulas mītas: qm̄
ab ipſo ꝑmo tēpore conuerſionis nr̄e poſt/
eaqꝫ in africam venim⁹/ ſicut interrogabar
a fratrib⁹/ quando me vacantē videbant:
nulla obſeruata ordinatiōe dictate ſūt: iuſ/
ſi eas iā epiſcop⁹ colligi: ꝛ vnū ex eis librū

fieri/adhibitis nūeris:vt qđ qſq; legere voluerit facile inueniat:harum q̄ſtionū eſt

B

1 Utrū anima a ſeipſa ſit.

2 De libero arbitrio.

3 Utrū deo auctore ſit homo deterior.

4 Que ſit cauſa vt ſit hō deterior.

5 Utrū aial irrōnale beatū eſſe poſſit.

6 De malo.

7 Que ꝓprie in animātea aīa eſſe dicat̄.

8 Utrū per ſe anima moueat̄.

9 Utrum corporeis ſenſib⁹ ꝑcipi veritas poſſit. Jn qua illud qđ dixi: Om̄e qđ corporeus ſenſus attingit/qđ ꝛ ſenſibile dicit̄/ſine vlla intermiſſione tp̄is cōmutat̄:ſine dubio verū quidē non eſt in corporib⁹ reſurrectiōis incorruptibilib⁹:ſed nūc ea nullus noſtri corporis ſenſus attingit/niſi forte diuinitus tale aliquid reueleť. (Lib. 83. queſtio. q. 9.)

C

10 Utrū corpus a deo ſit.

11 Quare chriſt⁹ de femina nat⁹ ſit.

12 Locus vbi titul⁹ ē: Sentētia cuiuſdā ſapiētis: nō eſt mea/ſed q̄ ꝑ me innotuit q̄buſdā fratrib⁹ qui tūc a me iſta diligētiſſime colligebāt/ ꝛ placuit eis inter noſtras eam ſcribere: Eſt autem cuiuſdam fontei carthaginenſis/ de mēte mūdanda ad videndū deū: qđ pagan⁹ quidē ſcripſit/ſ; chriſtianus baptiçat⁹ mortu⁹ eſt. (Lib. 87. queſtio. q. 12.)

13 Quo documento conſtet hoīes beſtijs excellere.

14 Nō fuiſſe corpus dn̄i noſtri ieſu chriſti phantaſma.

15 De intellectu.

16 De filio dei.

17 De ſcientia dei.

18 De trinitate.

19 De deo ꝛ creatura.

20 De loco dei.

D

21 Utrū de⁹ auctor mali nō ſit. Ubi vidēdum eſt ne male intelligatur qđ dixi: Mali auctor nō eſt/qui oīm que ſunt auctor ē: q̄ inquātū ſunt/intantū bona ſūt: Et ne hinc puteť nō ab illo eē pęnā maloꝝ/ q̄ vtiq; malum eſt his q̄ puniunť. S; ſ; ita dixi quēadmodū dictū eſt: De⁹ mortē nō fecit: cū alibi ſcriptū ſit: Mors ꝛ vita a dn̄o deo ē. Malorū ergo pęna que a dn̄o deo ē: malū ē quidē malis/ ſed in bonis dei operib⁹ eſt/q̄m iuſtū eſt vt mali puniant̄: ꝛ vtiq; bonū eſt oē qđ iuſtū eſt. (Lib. 83. queſtio. q. 21. 2. ſen. diſ. 35. ca. q̄ autē. et diſ. 37. ca. cuȝ ergo. Sap. 1. Eccl. 11. 2. ſen. diſ. 36. ca. et ideo/et ca. q̄ aūt.)

22 Deū nō pati neceſſitatē.

23 De patre et filio. Ubi dixi/q̄ eam ipſe genuerit qua ſapiēs dicit̄ ſapiētiā: ſ; meli⁹ iſtā queſtionem in libro poſteā de trinitate tractauim⁹. (Lib. 83. queſtio. q. 23. 1. ſen. diſ. 32. ca. preterea. Lib. 6. de tri. ca. 1.)

24 Utrū peccatū et recte factū ī libero ſit volūtatꝭ arbitrio: Qđ ita eē oīno veriſſimū eſt: Sed vt ad recte faciendū liberū ſit: gratia dei liberat̄. (Lib. 83. queſtio. q. 24.)

25 De cruce chriſti.

26 De differētia peccatorū.

27 De prouidētia.

28 Quare de⁹ mundū facere voluerit.

29 Utrū aliq̄d ſit ſurſum aut deorſum in vniuerſo.

30 Utrū oīa ī vtilitatē hoīm creata ſint.

E

31 Nec ipſa mea eſt/:ſ; ciceronis: Uerūtn̄ q̄ ꝛ hec per me innotuit fratrib⁹/inter illa que colligebāt ſcripſerūt eā: volētes noſſe/quēadmodū v̄tutes animi ab illo diuiſe ac definite ſint. (Lib. 83. queſtio. q. 31. Tulli⁹ offi. 1.)

32 Utrū rē vllā ali⁹ alio magis itelligat: atq; ita eiuſdem rei per infinitum eat intelligētia.

33 De metu.

34 Utꝝ nō aliđ amādū ſit q̄ metu carere.

35 Quid amādū ſit. Jn qua illud qđ dixi id eſſe amandū/qđ nihil ē aliud habere q̄ noſſe: nō ſatꝭ approbo: Neq; eni deū nō habebāt/ de q̄b⁹ dictū ē: Neſcitis q̄ tēplum dei eſtis vos/ꝛ ſpūs dei habitat in vobis: nec tn̄ eū nouerāt/vł nō ſicut noſcēdus eſt nouerāt. Jtē qđ dixi: Nemo igiť beatā vitam nouit ꝛ miſer ē: Nouit/ dixi/quō noſcēda eſt. Nā quis eā penit⁹ ne ſcit eoruȝ dūtaxat q̄ iā rōne vtunť: q̄ſquidē beatos ſe eſſe velle nouerūt. (Lib. 83. queſtio. q. 35. 2. Corī. 3.)

F

36 De nutriēda charitate. Ubi dixi: De⁹ igiť et anim⁹ quo amat̄/ charitas ꝓprie dicit̄ purgatiſſima ꝛ ꝯſūmata/ſi nihil aliud amat̄. Qđ ſi verū eſt/ quō ergo aplꝰs ait: Nemo vnq̄ carnē ſuā odio habuit: Et ex hoc admonet/ vt diligāt̄ vxores. S; ideo dictū eſt: ꝓprie dilectio dicit̄: quoniā caro diligitur quidem: nec tamen proprie/ ſed ꝓpter aīam cui ſubiacet ad vſū. Naȝ etſi ꝓpter ſeipſam videtur diligi/ cū eam nolumus eſſe deformē/ ad aliud referendum eſt dec⁹ eius: ad illud. ſ. a quo decora ſunt oīa. (Lib. 83. queſtio. q. 36. Eph. 5. f.)

37 De ſemper nato.

38 De cōfirmatione anime.

39 De alimentis.

40 Cū animaꝝ natura vna ſit/ vnde hominū diuerſe volūtates.

41 Cū oīa de⁹ fecerit/ q̄re nō e q̄liter fecerit.

42 Quēadmodū dei ſapientia dn̄s ieſus

chriſt⁹ ⁊ in vtero mřis fuerit ⁊ in cęlo.
Matth.3.c. 43 Quare filius dei in hoie apparuit:et ſpūſſanctus in columba.
G
Lib.83.que/ſtio.q.44. 44 Quare tanto poſt venit dñs ieſus chri/
ſtus: Ubi cum generis humani tāq̄
vnius hois ętates cōmemorarē/dixi:
Nec oportuit venire diuinitus ma/
giſtrū/cui⁹ imitatione in mores opti/
mos formaretur/niſi tp̄e iuuentutis.
Et adiūxi ad hoc valere qđ aplus di/
Gal.3.d. cit: ſub lege tanq̄ ſub pędagogo par
1.de geñ cōtra manich.ca.23.d. uulos cuſtoditoſ. Sȝ poteſt mouere:
cur alibi dixerim⁹ chriſtū in generis
humani ſexta ętate tāq̄ in ſenectute
veniſſe.Hoc ĝ qđ de iuuētute dictuȝ
eſt/ad vigorē feruorēq̄ fidei referē: q̄
Gal.5.b. p dilectionē operaē: illud autē de ſe/
nectute ad tēpoꝝ numerū: Pōt eñ i/
telligi vtrūq̄ in vniuerſitate hoim:
qđ nō pōt in ętatib⁹ ſinguloꝝ. Sicut
in corpe nō pōt eſſe ſimul ⁊ iuuētus ⁊
ſenectus: in aīo aūt pōt: illa propter
alacritatē/iſta ꝑpter grauitatē.
45 Aduerſus mathematicos.
46 De ideis.
Lib.83.que/ſtio.q.47. 47 Utrū aliqñ cogitationes nřas videre
poſſim⁹. Ubi qđ dixi: angelica corpa
q̄lia nos ſperam⁹ habituros lucidiſſi/
ma atq̄ ętherea eſſe credēdū eſt: Si h̄
ſine mēbris q̄ nūc habem⁹/⁊ ſine ſub/
ſtātia: q̄uis icorruptibilis/ tñ carnis
Lib.22.de ci accipiaē/erraē. Multo aūt melius in
uitate dei.ca. ope de ciuitate dei quęſtio iſta tracta
29.d. ta eſt/ de videndis cogitationibus
noſtris.
48 De credibilibus.
49 Quare filij iſrael ſacrificabant viſibili/
ter pecorū victimas.
50 De ęqualitate filij.
H
51 De hoie facto ad imaginē ⁊ ſimilitudi/
Lib.83.que/ſtio.q.51.d. nē dei. Ubi qđ dixi: Hō ſine vita nō
recte appellaē:cū dicaē hō etiā cada/
uer hois: Ergo ſaltē dicere debui:nō
ꝑprie dr/vbi dixi nō recte dr. Itē di/
xi: Neq̄ iſcite diſtinguiē/ q̄ aliud ſit
imago ⁊ ſimilitudo dei/ q̄ etiaȝ filius
diciē: aliud ad imagineȝ ⁊ ſimilitudi/
nē dei/ſicut hoiem factum accępim⁹:
Qđ nō ita intelligēdū eſt/q̄ſi hō non
1.Corī.11.b. dicaē imago dei:cū dicat aplus: Uir
q̄dē nō debet velare caput/cū ſit ima
go ⁊ glia dei:ſed dr etiā ad imagineȝ
dei:q̄ vnigenitus nō dr/q̄ tm̄mō ima
go eſt/nō ad imaginē.
Geñ.6.b. 52 De eo qđ dictuȝ eſt: Pęnitet me feciſſe
hominem.

53 De auro ⁊ argento qđ iſraelitę ab ęgy/ Exo.3.c.12.
ptijs acceperūt.
54 De eo qđ ſcriptū eſt: Mihi aūt adhęre Ps.72.
re deo bonū ē. Ubi qđ dixi: Qđ aūt Lib.83.que/
eſt oñi aīa melius id deū dicim⁹: ma/ ſtio.q.54.b.
gis dici debuit/oī creato ſpū melius.
55 De eo qđ ſcriptū eſt: Sexaginta ſūt re/ Cant.6.b.
ginę/octoginta cōcubinę/ ⁊ adoleſcen
tularum nō eſt numerus.
56 De annis q̄dragitaſex ędificati tēpli.
57 De centū q̄nq̄gintatribus piſcibus.
58 De iohanne baptiſta.
59 De decem virginibus.
60 De die autē illo et hora nemo ſcit:neq̄ Matth.24.c.
āgeli celoꝝ neq̄ fili⁹ hois/niſi ſol⁹ pr̄.
I
61 De eo qđ ſcriptū eſt in euangelio: tur/
bas dñm in mōte pauiſſe de q̄nq̄ pa/ Matth.14.b.
nib⁹. Ubi q̄ dixi duos piſces duas il Lib.83.que/
las ſignificare pſonas: regiā.ſ.⁊ ſacer ſtio.q.61.b.
dotalē:ad q̄s etiā ſacroſctā vnctio il/
la ptinebat: Dicēdū poti⁹ fuit: maxi/
me ptinebat:qm̄ vnctoſ aliqñ legim⁹
et ꝑphas. Itē qđ dixi lucas: q̄ tanq̄ Luce.3.
aſcēdētē poſt abolitionē pctoꝝ ſacer/ Lib.83.que/
dotē chriſtū iſinuauit/per nathā aſcē/ ſtio.q.61.c.
dit ad dauid:qr nathan ꝑpha miſſus
erat/cui⁹ correptiōe dauid ipſius pctī
abolitionē pęnitēdo impetrauit: Nō
ſic accipiendū eſt tanq̄ ipſe fuerit na/
than ꝑpha q̄ fili⁹ dauid: qr nec h̄ di/
ctū eſt: qr ipſe ꝑpha miſſus erat/ſ; di/
ctū eſt: qr nathan ꝑpha miſſus erat
vt myſteriū nō in eodē homie/ſed in
eodem noie intelligatur.
62 De eo qđ ſcriptū eſt in euāgelio: q̄ ba/ Ioh.4.a.
ptiȝabat ieſus plures q̄ iohes: q̄uis Lib.83.que/
ipſe nō baptiȝaret/ ſȝ diſcipuli eius: ſtio.q.62.a.
Ubi qđ dixi. Latro ille cui dictū eſt a
dño: Amē dico tibi/ hodie mecū eris Luce.23.
in paradiſo: qui nec ipſum baptiſmū
accęperat: Hoc q̄dem ⁊ alios aū nos
rectores ſanctę eccleſię poſuiſſe i ſuis
litteris inuenim⁹: ſȝ quib⁹ documen/
tis ſatis poſſit oſtēdi q̄ nō fuerit ba/
ptiȝat⁹ ille latro/ignoro. De q̄ re i po/ De conſe. diſ.4.c.baptiſmi. 4.ſen. diſ.4.
ſterioꝝ q̄buſdā opuſculis nřis dili/ ſant et alij.
gēti⁹ diſputatū ē:maxime in eo qđ ad De origine aīe
vincētiū victorē de aīę origie ſcpſim⁹. ad vincētium victorē. lib.3.ca.6.a.
63 De verbo.
64 De muliere ſamaritana.
65 De reſurrectione laȝari.
K
66 De eo qđ ſcriptū ē: An ignoratiſ frēs:
ſciētib⁹ eñ legē loquor: qr lex domi/ Roma.7.a.
natur homini iq̄tum tempus viuit:
vſq̄ ad eū locū i q̄ ſcriptū eſt: Uiuifi/
cabit ⁊ mortalia corpalia nřa p inha/

Roma.7.c. bitātē ſpm̄ ei⁹ l voб. Ubi illud qđ ait
apl's: Scim⁹ aūt q2 lex ſpiritalis eſt:
Lib.83.queſtio.q.66.c. ego autē carnalis ſum/exponere vo/
lēs dixi.i.carni cōſentio/nondū ſpiri/
tali gr̄a liberatus. Qđ nō ſic accipiē/
dū eſt q̄ſi ſpiritalis hō iā ſub gr̄a ꝯſti/
tut⁹/etiā de ſeipſo nō poſſit hoc dice/
re: Venūdatus ſuз ſub pctō: Qđ eni̅
operoꝛ nō intelligo: Nō eni̅ qđ volo
bonū h ago/ſз qđ odio malū/ illđ fa/
cio: ⁊ cetera quē ſequunt̃ vſq3 ad cuз
locū vbi dictuз eſt: Miſer ego hō: qs
me liberabit de coꝛpe moꝛtis huius?
Qđ poſtea didici/ſic iā ſū ań ꝯfeſſus.
Roma.8.b. Rurſus exponēs qđ ait apl's: Coꝛp⁹
Lib.83.queſtio.q.66.g. qdē moꝛtuū eſt ꝓpt̃ pctm̄: Moꝛtuū
inquaз coꝛpus dicit/ q̄diu tale eſt vt
idigētia rerū tp̄aliū moleſtet animā:
Lib.6.de gen. ad lit. ca.26. 2.ſen.diſ.19. ca.1.§ vlt. Sed multo meli⁹ mihi poſtea viſum
eſt: ⁊ ideo moꝛtuū coꝛp⁹ dictū/ qđ ha/
beat iam moꝛiēdi neceſſitatē quā nō
habuit ante peccatum.
L 67 De eo qđ ſcriptū eſt: Exiſtimo eni̅ q̄ in
Roma.8.b. dignę ſint paſſiones hui⁹ tp̄is ad fu/
turā gloꝛiā q̄ reuelabit̃ i nob: vſq3 ad
illud qđ dictū ē: Spe eni̅ ſalui facti ſu
Lib.83.queſtio.q.67.c. m⁹. Ubi cū exponerē qđ ſcriptū ē: Et
ipſa creatura liberabit̃ a ſeruitute in/
terit⁹/dixi: Et ipa creatura.i. ipſe hō:
cū iā ſignaculo imaginis ꝓpter pctm̄
amiſſo remanſit tm̄mō creatura: Qđ
nō ita accipiēdū eſt q̄ſi totū amiſerit
hō qđ habebat imaginiſ dei. Nam ſi
olno nō amiſiſſet/nō cēt ꝓpt̃ qđ dice/
Roma.12.a. 2.Coꝛ.3.d ret̃: Refoꝛmamini in nouitate mētis
vrę: Et i eandē imaginē transfoꝛma/
mur. Sed rurſum ſi totū amiſiſſet/ ni
Pſ.38. hil maneret vñ diceret̃: Q̄q̄ i imagi/
ne ambulet hō/tñ vane conturbatur.
Lib.83.queſtio.q.67.d. Itē qđ dixi ſpiritaliter ſūmos ange/
los viuere: infimos vō aialiter: au/
dacius dictū ē de infimis q̄ vt poſſit
vel ſcripturiſ ſctis/vel ipis reb⁹ oſtēdi:
q2 et ſi foꝛſitā pōt/difficillime pōt.
M 68 De eo qđ ſcriptuз eſt: O hō tu qs es q̄
Lib.83.queſtio.q.68.d. rn̄deas deo? Ubi dixi: Quia etiam ſi
leuioꝛibus quiſq3 peccatis / aut certe
q̄uis grauioꝛib⁹ ⁊ multis/ tn̄ magno
gemitu ⁊ doloꝛe pęnitendi miſericoꝛ/
dia dei dignus fuerit: nō ipſius eſt/q̄
ſi relinqueret̃ interiret / ſed miſerētis
dei q̄ ei⁹ precibus doloꝛibuſq3 ſubue/
nit: Par ē eni̅ velle/niſi de⁹ miſereat̃:
ſз de⁹ nō miſeret̃ q̄ ad pacē vocat ni/
ſi volūtas pręceſſerit ad pacē: Hoc di
ctū ē poſt pęnitētiā: Nā ē miſericoꝛ/
dia dei etiā ipſam ꝓueniēs volūtatē:
q̄ ſi nō eſſet/nō pręparaӷet volūtas a
dn̄o. Ad eā miſericoꝛdiā ꝑtinet ⁊ ipſa
vocatio q̄ etiaз fidem pręuenit. De q̄
paulopoſt cū agerē dixi: Hęc aūt vo/ Lib.83.queſtio.q.68.f.
catio q̄ ſiue in ſingulis hominibus/ſiue Li.6.de gen.
in ꝑplis atq3 in ipſo genere humano ad lit.ca.10.
ꝑ tēpoꝝ oppoꝛtunitates opat̃ altę ⁊
ꝓfunde oꝛdinatiōis eſt. Quo ꝑtinet
etiā illud: In vtero ſanctificaui te. Et Hiere.1.a.
cū eſſes i renibus patris tui/ vidi te.
Et Jacob dilexi: eſau autē odio ha/ Malach.1.a.
bui ⁊c. Quis teſtimoniū illud: Cum Roma.9.c.
eſſes i renibus patris tui/ vidi te: vñ
mihi tāq̄ ſcriptū ſit occurrerit neſcio.
69 De eo qđ ſcriptū eſt: Tunc ⁊ ipſe filius N
ſubiectus ei erit q̄ illi ſubiecit oīa. 1.Coꝛ.15.d.
70 De eo qđ apl's dicit: Abſoꝛpta ē moꝛs Ibidē.g.
in victoꝛia: Ubi ē moꝛs victoꝛia tua:
vbi eſt moꝛs cōtētio tua? vbi ē moꝛs
aculeus tuus? Aculeus autē moꝛtis
peccatū eſt: virtus vō peccati lex.
71 De eo qđ ſcriptū eſt: Inuicē onera vr̄a Gal.6.a.
poꝛtate: ⁊ ſic adimplebitis legē chꝛiſti.
72 De tempoꝛibus ęternis.
73 De eo quod ſcriptū eſt: Et habitu inuē Phil.2.a.
tus vt homo.
74 De eo quod ſcriptum eſt in ep̄la pauli
ad coloſſenſes: In q̄ habem⁹ redēpti Col.1.b.
onem ⁊ remiſſionē peccatoꝝ/q̄ ē ima/
go dei inuiſibilis.
75 De hęreditate dei.
76 De eo qđ aplus iacobus iacob⁹ dicit:
Uis autez ſcire hō inanis quia fides Jaco.2.
ſine operibus ocioſa eſt.
77 De timoꝛe/ vtrū peccatū ſit.
78 De pulchꝛitudine ſimulacroꝛum.
79 Quare magi pharaonis fecerūt quędā Exo.7.
miracula ſicut moyſes famulus dei.
80 Aduerſus apollinariſtas.
81 De q̄dragelima ⁊ quinq̄geſima.
82 De eo qđ ſcriptū eſt: Quem eni̅ diligit Heb.12.b.
dn̄s coꝛrigit: flagellat aūt omnē filiū
quem recipit.
83 De coniugio in eo q̄ dominus ait: Si Matth.19.b.
dimiſerit vxoꝛē ſuā excepta cauſa foꝛ
nicationis.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponēſis epi / liber de diuerſis q̄ſtionib⁹ octogintatrib⁹ incipit:

Utrū aīa a ſeipſa ſit: Queſtio. I.

1. ſen. diſ. ca. 46. ca. iam.

o Mne verū a veritate verū eſt: et oīs aīa eo aīa eſt q̄ vera anima eſt. Omnis igiť aīa a veritate habet vt omino anima ſit. Aliud autē aīa eſt: aliud veritas. Nam veritas falſitatem nunq̄ patiť: aīa v̄o ſepe falliť. Nō igiť cū a veritate aīa eſt / a ſeipſa eſt. Eſt aūt veritas de⁹: deū igiť habet auctorē vt ſit aīa. (Job. 14. a.)

De libero arbitrio: Queſtio. II.

Illuſtrati doctoris franciſci maronis in librū. 83. queſtionū flores ſiue dicta incipiunt. Primū dictū.

o Mne qd̄ fit / ei a quo fit par eſſe nō poteſt: Alioq̄n iuſticia q̄ ſua cuiq̄ tribuere debet de rebus auferať neceſſe ē. Hominē ergo de⁹ cū fecit q̄q̄ optimū fecerit: nō tñ id fecit qd̄ erat ipſe. Melior aūt homo eſt qui volūtate q̄ q̄ neceſſitate bon⁹ ē. Uolūtas igiť libera danda homini fuit.

¶ Flores dcī auguſtini libro. 83. queſtionū ſic colliguntť. Primū dictū eſt iſtud. Oīe qd̄ fit / ei a quo fit par eē nō poteſt: alioquin iuſticia qua cuiq̄ ſuū attribuitur de medio auferť: ppť quā deus hominē fecit optimū. Melior aūt eſt homo bonus volūtate q̄ neceſſitate: ⁊ ideo inquit voluntas libera fuit homini dāda. Ad cuius dicti declarationē eſt intelligendū / q̄ licet quādoq̄ effectus ſit ita nobilis ſicut cauſa: ſicut in vniuocis: aut nobilior / ſicut in minus p̄ncipalibus cauſis: tamē inter cauſam ⁊ effectū ſemper eſt effectus diſparantie ⁊ ſuppoſitionis: ⁊ ratione taliſ ſuperpoſitionis reſpectus cauſe ad effectum eſt magis pncipalis: et pro tanto ſm̄ reſpectum effectus cauſe pariſicari nō pōt. Et pp̄ter h̄ iuſticia diſtributiua plus diſtribuit cauſe q̄ effectui: vnde filius melior patre ſm̄ iuſticiam diſtributiuā / plus debet honore p̄uenire.

Utrū deo auctore ſit homo deterior: Queſtio. III.

Scd̄m dictū. 1. ſen. diſ. 46. ca. ſi quis.

n Ullo ſapiente homīe auctore ſit hō deterior. Nō enim parua iſta culpa ē: immo tāta eſt q̄ in ſapientem q̄uis hominem cadere nequeat. Eſt autē de⁹ omni hoīe ſapiente p̄ſtantior. Multo minus igiť deo auctore ſit homo deterior. Multo eñ p̄ſtātior dei voluntas q̄ hominis ſapiētis eſt. Illo autem auctore cum dicitur / illo volente dicitur. Eſt ergo vitiū voluntatis quo eſt hō deterior: qd̄ vitium ſi longe abeſt a dei volūtate / vt ratio docet: i quo ſit q̄rendum eſt.

2. ſen. diſ. 37. ca. ex quo.

2. ſen. diſ. 35. ca. ex p̄dictiſ.

¶ Secūdum dictum ē / q̄ cū nullo hoīe ſapiente auctore fiat hō deterior multo minus deo auctore qui p̄ſtantior eſt oī / nullus fit deterior. Ex q̄ dicto deducit / q̄ vitium q̄ ſit homo deterior / non eſt a diuina voluntate.

Que ſit cauſa vt hō ſit deterior: (Queſtio. IIII.

1. ſen. diſ. 46. ca. deinde.

v T ſit hō deterior aut in ipſo cauſa eſt / aut i alio aliq̄ / aut in nihilo. Si i nihilo / nulla cauſa eſt. Aut ſi ita accipiť in nihilo / q̄ hō ex nihilo factus eſt vel ex his que ex nihilo facta ſunt: rurſuz in ipſo erit cauſa / q̄ ei⁹ q̄ſi materies eſt nihilū. Si in alio aliquo: vtrū in deo: an in quolibet alio hoīe: an in eo quod neq̄ de⁹ / neq̄ hō ſit. Sed nō i deo: bonoꝝ eñ de⁹ cauſa eſt. Si ergo i hoīe / aut vi / aut ſuaſiōe. Sz vi nllo mō / ne ſit deo valētior: Siquidē de⁹ ita optime hominē fecit / vt ſi vellet manere optimus nullo reſiſtente impediret. Suaſione aūt alterius hoīs ſi concedimus hoiem deprauari: rurſum querendum erit: ſuaſor ipſe a quo deprauatus ſit: Nō eñ pōt prauus nō eſſe taliū ſuaſor. Reſtat neſcio qd̄ q̄ nec de⁹ / nec hō ſit: ſed etiā hoc quicq̄d eſt / aut vim intulit / aut ſuaſit. De vi hoc reſpondeť qd̄ ſupra. De ſuaſione aūt quicq̄d ē: q̄r ſuaſio nō cogit inuitū: ad eiuſdē hoīs voluntatē cauſa deprauatiōis eius redit / ſiue aliquo / ſiue nullo ſuadente deprauatus ſit.

2. ſen. diſ. 35. ca. q̄ autē.

Utrum animal irrationale beatum eſſe poſſit: Queſtio. V.

a Nimal qd̄ caret rōne / caret ſciētia. Nullū aūt aīal qd̄ ſciētia caret beatum eſſe pōt. Nō igiť cadit in animalia rōnis expertia vt beata ſint.

Tertiū dictū.

¶ Tertium dictum: q̄ omnia rationis expertia beata eſſe non poſſunt: quia nullū animal qd̄ ſcientia caret beatū eſſe poteſt. Ex quo dicto accipe argumentum / q̄ felicitas nō poteſt eſſe in delectationibus ſenſibilibus: q̄r illas habent bruta ſicut hoīes. Secūdū argumētū: q̄ felicitas hūana p̄ſiſtit in actu ſciētiali: quia ideo negat in brutis felicitatem / q̄r non poſſunt habere ſcientiam.

De malo: Queſtio. VI.

o Mne qd̄ eſt / aut ē corporeū / aut incorporeū. Corporeum ſenſibili: incorporeū autē itelligibili ſpecie p̄tineť. Oīe igiť qd̄ eſt / ſine aliq̄ ſpecie nō eſt. Ubi aūt aliq̄ ſpecies / neceſſario eſt aliquis modus: et modus aliq̄d boni eſt. Sūmū q̄ malū nullū modū habet: caret eñ oīi bono: Nō eſt igiť / q̄r nulla ſpecie contineť: totūq̄ hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertum eſt.

2. ſen. diſ. 35. ca. quo circa.

Que p̄prie in aīante aīa dicať: (Queſtio. VII.

a Nima aliq̄ñ ita diciť vt cū mēte itelligať: veluti cū dicimus hominem ex anima et corpore cōſtare: Aliq̄ñ ita vt excepta mēte dicať. Sed cū excepta mēte diciť / ex his operibus intelligitur q̄ habemus cū beſtijs cōmunia. Beſtie nāq̄ carent ratiōe / que mētis eſt p̄pria.

Utrū ꝑ ſe aīa moueat̄: Q̄ō.VIII.

m Oueri ꝑ ſe aīam ſentit q̄ ſentit in ſe eſſe volūtatē. Nā ſi volum⁹/nō ali⁹ de nob̄ vult. Et iſte motus aīe ſpō/taneus ē: hoc eñ ei tributū eſt a deo: Qui tñ motus/ nō de loco i locū eſt tāq̄ corꝑis:

Quartum dictum. ¶ Localiter eñ mo/ueri corꝑis ꝓpriū eſt. Et cū aīa volūtate.i. illo motu q̄ localiſ nō eſt/corp⁹ ſuū tñ loca/liter mouet/nō ex eo/dē mōſtrat̄ ꝛ ipā loca/liter moueri: Sic vi/dem⁹ a cardine moue/ri aliq̄d ꝑ magnū ſpa/ciū loci/ ꝛ tamen ip/ſū cardinem non mo/ueri loco.

¶ Quartū dictum eſt illud: ꝙ localiter moueri corporis ꝓpriū eſt. Ex q̄ accipitur argumentū/ꝙ angelus ꝛ anima ſeparata moueri nō poſſunt lo/caliter: ꝛ per cōſequēs ꝙ nō ſunt in loco. Et illud eſt cōtra articulū pariſieñ. Intelligēdum tñ ꝙ iſta auctoritas poteſt ex/poni: vt intelligat̄ cōſeri ptiue ꝛ cōmēſuratiōe/ nō definitiue eē in loco/ aut moueri ſm̄ locum.

Utrū corporeis ſenſib⁹ veritas percipi poſſit: Queſtio.IX.

Quintum dictum 1. Retract. ca.26.b. o Mne qđ corpo/reus ſenſus at/tingit/qđ ꝛ ſen/ſibile đr/ſine vlla inť/miſſiōe tp̄iſ cōmutat̄: velut cū capilli noſtri creſcūt/vel corp⁹ ver/git i ſenectutem / aut i iuuenta effloreſcit: perpetuo id fit: nec oīno intermittit fieri. Qđ aūt nō manet/ꝑ/cipi non pōt: illud eñ ꝑcipit̄ qđ ſcīa cōpre/hēdit̄. Cōprehēdi aūt nō pōt qđ ſine īťmiſ/ſione mutat̄. Non eſt igit̄ expectāda ſince/ritas ꝟitatis a ſenſib⁹ corꝑis. Sed ne q̄s di/cat eſſe aliq̄ ſenſibilia eodē mō ſꝑ manētia: ꝛ q̄ſtionē nob̄ de ſole atq̄ ſtellis afferat / in quib⁹ facile ꝯuinci nō pōt: illud certe nemo ē q̄ non cogat̄ fateri: nihil eſſe ſenſibile qđ non habeat ſīle falſo: ita vt internoſci nō poſ/ſit. Nam vt alia ꝑter/mittā: oīa q̄ ꝑ corpus ſentim⁹/ etiā cū ea nō aſſunt ſenſib⁹/ imagi/nes tñ eorū patimur tanq̄ ꝓrſus aſſint/ vl' in ſomno/ vel i furo/re. Qđ cum patimur oīno vtrū ea ipſis ſen/ſibus ſentiam⁹/an imagines ſenſibiliū ſint diſcernere nō valem⁹. Si igit̄ ſūt imagines ſenſibiliū falſe q̄ diſcerni ipſis ſenſib⁹ neq̄/unt: ꝛ nihil ꝑcipi pōt/niſi qđ a falſo diſcer/nit̄: nō eſt ꝯſtitutū iudiciū ꝟitatis in ſenſi/bus. Quāobrē ſaluberrime admonemur auerti ab hoc mūdo: q̄ ꝑfecto corporeꝰ ē et ſenſibilis: ꝛ ad deū.i. veritatē/ q̄ intellectu ꝛ īteriore mēte capit̄/ q̄ ſemꝑ manet ꝛ euſdē modi eſt: q̄ non habet imaginē falſi/a q̄ diſ/cerni nō poſſit/tota alacritate cōuerti.

¶ Quintum dictum eſt illud: Omne qđ ſenſibile dicitur ſine vlla intermiſ/ſiōe tēporis cōmutatur ꝛ Qđ aūt nō manet/perci/pi nō pōt: illud eñ per/cipitur qđ ſcientia cōpre/hēdit̄: cōprehēdi aūt nō pōt qđ ſine intermiſſione mutat̄: Non eſt igit̄ inq̄t expectāda ſinceritas ve/ritatis a ſenſibus corpo/ris: Et ideo non eſt ſenſi/bile: qđ non habet ſimi/le falſo: ita vt diſcerni nō poſſit. Cui⁹ rationē aſſi/gnat: q2 oñia q̄ per cor/p⁹ ſētim⁹/ etiā cū abſint/ imagines eorū patimur prorſus tanq̄ aſſint. Ex quo dicto accipit̄ argu/mentū famoſiſſimū: ꝙ ſi/militudo eſt mat̄ falſita/tis: q2 dicit ꝙ deceptionē ponit i ſenſibilib⁹/ ꝓpter ſimilitudinē q̄s retinet in falſo ſicut i vero. Sꝫ oꝛit̄ dubium: quomō poteſt hoc eē/ ꝙ icertitudo ſit i ſenſibilib⁹ /cū tota certi/tudo noſtre ſciētie a ſēſu depēdeat: ꝛ potētie ſenſi/tiue ꝛ intuitiue ꝛ euidēti/ſime ꝑcipiāt ſua obiecta. Dicit̄ aūt ꝙ hic nō videt̄ intēdere de illis ſenſib⁹ qui intuitiue percipiunt: q2 illi non retinēt ſpecies cōceptas a mēte/ſicut hic ponit: ſꝫ ſolū de imagia/tiōe/ꝑ quā decipi pōt: q̄/b⁹ tūc cuā rex exiſtētia tñ ſpēs ei⁹ eq̄liter preſen/tāt res nō exiſtētes ſicut exiſtentes. Et ꝑ iſtuꝫ mo/dū etiā decipit̄ itellect⁹ ſi velit iudicare de nō exi/ſtētib⁹ ꝑ ſpecies q̄s reci/pit ab imaginatione.

Utrū corpus a deo ſit: Q̄ō.X.

o Mne bonū a deo. Omne ſpecioſum bonū/inq̄tū ſpecioſuꝫ eſt. Et oē qđ ſpecies ꝯtinet ſpecioſum eſt. Omne aūt corpus vt corp⁹ ſit/ſpecie aliqua ꝯtine/tur. Omne igit̄ corpus a deo.

Quare chriſtus de femina na/tus ſit: Queſtio.XI.

d Eus cū liberat: non ꝑtē aliquā liberat/ſed totū liberat/qđ forte i pe/riculo eſt. Sapiētia ḡ ꝛ virt⁹ dei/ q̄ đr vni/genitus/homine ſuſ/cepto liberationē ho/minis indicauit. Ho/minis aūt liberatio i vtroq̄ ſexu debuit apparere. Ergo q2 virū oportebat ſuſciꝑe: q̄ ſexus honorabilior ē: ꝯſequēs erat vt feminei ſex⁹ liberatio hinc appareret/ ꝙ ille vir de femina natus eſt.

Septum dictum ¶ Sextū dictū: ꝙ deus nō liberat aliquā partē/ ſꝫ ſimul totū ex quo libe/rat: Et iō dicit ꝙ hō chri/ſt⁹ de muliere fuit nat⁹/ vt vtroq̄ ſex⁹ liberaret. Ex q̄ dicto accipit̄ argumen/tū/ ꝙ chriſt⁹ omnes ſana/uit in aīa quos totaliter creauit: quia non ſanat particulariť ſm̄ h̄ dictū. 3. ſenten. diſ. 12. ca. vltimo.

Sententia cuiuſdaꝫ ſapientis: Queſtio.XII.

1. Retract. ca.16.c. a Gite o inq̄t miſeri mortales/ hoc agite ne vnq̄ polluat h̄ domiciliū malign⁹ ſpūs: ne ſenſi/b⁹ immixt⁹ īceſtet aīe ſanctitatē/ lucēq̄ mē/tis obnubilet. Serpit h̄ malū ꝑ oēs aditus ſenſuales/ dat ſe figuris: accōmodat colori/bus: adheret ſonis: latet i ira: in fallacia ſer/monis odorib⁹ ſe ſubijcit: infundit ſapori/bus: ac turbidi motuſ illuuie tenebroſis af/fectionib⁹ tenebrati ſenſus/ q̄buſdā nebul' īplet oēs meatus intelligētie/ ꝑ q̄s expāde/re lumē rōnis radius mētis ſolet. Et q2 ra/dius etheree lucis ē: in eoq̄ ſpeculū diuine ꝑſentie: In h̄ eñ de⁹/ in h̄ volūtas inopia: in hoc recte facti meritū relucet: deus vbiq̄ ꝑſens eſt. Tūc aūt vnicuiq̄ noſtrū ſimul e/cū mentis nře illibata puritas in ei⁹ ꝑſen/tia patuerit. Ut enim viſus oculoꝛuꝫ ſi fu/

erit vitiatus/quicquid videre nõ potuerit adeſſe non putat: Fruſtra eñi circũſtat oculos pręſens imago rerũ/ ſi oculis ĩtegritas deſit: Ita etiam de⁹ qui nuſq̃ deeſt fruſtra pollutis animis p̃ſens eſt: quẽ videre mentis cecitas non poteſt.

Quo documẽto cõſtet homines beſtijs excellere: Q̃o. XIII.

Inter multa q̃b⁹ oſtendi põt/ hoiem rõne beſtijs añcellere: h oĩbus manifeſtũ ẽ q̃ beluę ab hoĩb⁹ domari ⁊ mãſuefieri pñt/ hoĩes a beluis nullo mõ.

Nõ fuiſſe corpus dñi noſtri ieſu chriſti phantaſma: Queſtio. XIIII.

Septimũ dictũ. Si phantaſma fuit corp⁹ chriſti: fefellit chriſtus. Et ſi fallit/ veritas non eſt: Eſt autẽ veritas chriſtus: Nõ igiť phantaſma fuit corpus eius.

Job.14.a.

¶ Septimũ dictum q̃ ſi phãtaſma fuit corp⁹ chriſti/ fefellit chriſt⁹: et ſi fallit/ v̓itaſ nõ ẽ. Ex q̃ dicto accipitur documentum: q̃ nulla chriſti apparitio poſt ſuã reſurrectionẽ fuit phãtaſtica: qꝛ tũc eadẽ ratiõe fefelliſſet: Nec conueniẽs: aut loc⁹ p quẽ manifeſtabat v̓itatẽ ſuę reſurrectionis.

De intellectu: Queſtio. XV.

Octauũ dictũ. Omne qđ ſe intelligit/ cõprehendit ſe. Qđ aũt ſe cõprehendit/ finitũ ẽ ſibi. Et itellect⁹ ĩtelligit ſe: Ergo finit⁹ ẽ ſibi. Nec ĩfinit⁹ eẽ vult/ q̃uis poſſit: qꝛ notus ſibi eſſe vult: amat enim ſe.

¶ Octauũ dictũ: q̃ oĩe qđ ſe itelligit/ cõprehendit ſe et finitũ ẽ. Ex q̃ dicto accipiunť duo argumẽta. Primũ ẽ: q̃ deus nõ eſt incõprehẽſibilis ſibipſi/ ſꝫ tñ creature: qꝛ cõſtat q̃ ipſe ĩtelligit ſe: ⁊ hic diciť/ q̃ oĩe qđ intelligit ſe/ comprehendit ſe. Secũdũ argumentũ: q̃ de⁹ ẽ finit⁹ ſibipſi: qꝛ intelligẽs et cõprehendẽs ſe/ eſt ſibi finitus. Attende tñ q̃ hic accipit finitũ non pro limitato/ ſed p illo qđ eſt adequate acceptum pro intellectione.

De filio dei: Queſtio. XVI.

Nonũ dictũ. Deus oĩm quę ſunt cã eſt. Qui autẽ oĩm rerũ cã ẽ/ etiã ſapiẽtię ſuę cã ẽ: Nec vnq̃ de⁹ ſine ſapiẽ ſua: Igiť ſẽpiternę ſapientię ſuę cã ẽ: nec tpe prior eſt q̃ ſua ſapiẽa. Deĩde ſi patrẽ ſẽpiternũ eẽ ĩeſt deo/ nec fuit aliq̃ñ nõ pr: nũq̃ ſine filio fuit.

¶ Nonũ dictũ eſt iſtud q̃ deus ẽ cauſa ſapientię ſuę: qꝛ nũq̃ fuit ſine ſapientia: eo q̃ ſempiterne ſapientie non ſit cauſa niſi ſempiterna. Ubi ẽ attendendũ q̃ hic nõ loquitur aug⁹ p̃prie de cauſa: ſꝫ accipit cauſã p p̃ncipio: qꝛ in deo nulla ẽ ab itra cauſalitas: nec accipit ſapiẽtiã eſſẽtialiť/ ſꝫ pſonaliť p filio: qꝛ ſapiẽtia/ vt dicit pfectionẽ eſſẽtialẽ/ in diuinis nõ ẽ p̃ncipata.

De ſcientia dei: Queſtio. XVII.

Decimũ dictũ. Omne p̃teritũ iã nõ ẽ: Oẽ futurũ nondũ ẽ. Oẽ igiť ⁊ p̃teritũ ⁊ futurũ deeſt: Apud deũ aũt nihil deeſt: nec p̃teritũ igiť nec futurũ: ſꝫ oẽ p̃ſẽs ẽ apđ deũ.

¶ Decimuꝫ dictum eſt: q̃ apud deuꝫ non eſt niſi preſens: qꝛ oĩe preteritũ iam non eſt: ⁊ oĩe futurũ nõdũ ẽ. Ex quo dicto accipitur indiſſolubile vt videť argumentum: q̃ tempus non ſit in rerũ natura: qꝛ cui⁹ partes oẽs nõ ſũt/ nec ipm̃ ẽ: ſꝫ oẽs ptes tpis ſũt p̃terite aut future: cũ preſẽs ſit/ cui⁹ pars p̃terita pars quoq̃ futura ẽ: ideo cum p̃teritum et futurum non ſunt in reb⁹: temp⁹ in oẽs partes rerũ natura non eſt.

De trinitate: Queſtio. XVIII.

Omne qđ ẽ/ aliđ eſt q̃ cõſtat: aliđ q̃ diſcerniť: aliđ q̃ cõgruit. Uniuerſa igitur creatura ſi et ẽ quoq̃ mõ/ et ab eo qđ oĩno nihil ẽ/ plurimũ diſtat/ et ſuis ptib⁹ ſibimet cõgruit: cauſaꝫ q̃ ei⁹ triñã eẽ oportet q̃ ſit/ qua hoc ſit/ q̃ ſibi amica ſit. Creaturę aũt cauſaꝫ .i. auctorẽ deũ dicim⁹. Oportet q̃ eſſe trinitatẽ q̃ nihil p̃ſtãtius/ intelligẽti⁹ ⁊ beatius inuenire pfecta rõ põt. Ideoq̃ etiam cũ veritas q̃riť/ pluſq̃ tria genera q̃ſtionuꝫ eſſe nõ pñt: vtrũ oĩno ſit: vtrũ hoc an aliud ſit: vtrũ approbandũ improbandũ ve ſit.

¶ Undecimũ dictuꝫ eſt iſtud: Oĩe qđ eſt/ aliud eſt quo cõſtat: aliud quo diſcerniť: aliud quo congruit. Et ideo dicit q̃ oportet creature eſſe cauſã trinã: q̃ ſit/ ⁊ q̃ hoc ſit/ ⁊ q̃ ſibi amica ſit. i. cõueniẽs ordo partiũ ei⁹: Et ideo oportet eſſe trinitatẽ/ qua nihil preſtantius intelligẽti⁹/ ⁊ beatius pfecta rõ percipere põt. Et finaliť cõcludit q̃ cũ veritas q̃riť pluſq̃ tria genera q̃ſtionũ eſſe nõ pñt: vtrũ oĩno ſit: vtrũ h vel aliud ſit: ⁊ vtrũ approbandũ vel improbandũ ſit.

Undecimũ dictum.

De deo ⁊ creatura: Q̃o. XIX.

Quod incommutabile eſt/ ęternum eſt: ſemper enim eiuſdem modi eſt.

¶ Qđ aũt cõmutabile eſt/ tẽpori obnoxiũ eſt: Nõ eñi ſp eiuſdeꝫ modi eſt: ⁊ ideo ęternũ nõ recte dꝛ. Qđ enim mutať/ nõ manet: qđ nõ manet/ nõ ẽ ętnũ. Idq̃ inter imortale ⁊ ęternũ eſt: q̃ oẽ ęternũ immortale ẽ: non oẽ imortale ſatis ſubtiliter ęternum dꝛ: quia etſi ſp aliq̃d viuat: tñ ſi mutabilitatẽ patiať/ nõ p̃prie ęternuꝫ appellať: qꝛ nõ ſp eiuſdẽ modi ẽ: q̃uis imortale/ qꝛ ſp viuit recte dici poſſit. Uocať tñ ęternũ interdũ etiã qđ imortale ẽ. Illđ v̓o qđ et mutationẽ patiť et alę p̃ſẽtia cũ aia non ſit viuere dꝛ: neq̃ imortale vllomõ ⁊ mlto min⁹ ętnũ ĩtelligi põt. Eternũ eñi cũ p̃prie dꝛ neq̃ q̃cq̃ p̃teritũ q̃ſi trãſierit/ neq̃ q̃cq̃ futurũ q̃ſi nõdũ ſit: ſ q̃cq̃d eſt tm̃mõ eſt.

¶ Duodecimuꝫ dictum Oẽ mutabile ẽ tẽpori obnoxiũ eſt. Ex q̃ accipiť argumentũ: q̃ oĩs mutatio ĩ inſtãti tpis mẽſuratur/ ⁊ nulla trãſmutatio ſine tpe eſſe poteſt/ cuius illud inſtans eſt mediuꝫ: ⁊ ſic tẽpus nũq̃ deficere videť. Niſi forte hic accipiat tẽpus diſcretum qđ ponunt in cogitationib⁹ angelorum.

Duodecimũ dictum.

De loco dei: Queſtio. XX.

Deus non alicubi eſt. Quod eñi alicubi eſt/ cõtineť loco: Qđ cõtineť loco/ corpus eſt. Deus aũt nõ ẽ corp⁹.

1.ſen.diſ.37. ca.fatemur.

Nō igitur alicubi eſt/ ⁊ tñ quia eſt/ ⁊ in loco nō ē: ¶ In illo ſūt potius oīa ꝙ̄ ipſe alicubi: nec tamē ita in illo vt ipſe ſit locus. Locus enim in ſpacio eſt quod lōgitudine ⁊ latitudine et altitudine corporis occupaṫ: nec deus tale aliquid eſt. Et oīa igiṫ in ipo ſūt: ⁊ locus nō eſt: Locus tamen dei abuſiue dr̄ templuꝫ dei: nō ꝙ eo contineaṫ/ ſed ꝙ ei p̄ſēs ſit. Id autē nihil melius ꝙ̄ anima mūda intelligiṫ.

¶ Tertiūdecimū dictū/ ꝙ omnia ſunt potius in deo ꝙ̄ ipſe ſit in aliquo loco. Qd̄ ꝓbat: quia loc⁹ inquit in ſpacio eſt quod longitudine latitudine ⁊ altitudine corporis occupatur. Ex quo dicto accipitur argumentū/ ꝙ loc⁹ nō eſt ſuperficies corporis ambiētis/ ſꝫ ſpaciū occupatū a corpe ſm̄ omnē ſui definitionem. Intelligēdū tamē ad declarationeꝫ p̄dicti: ꝙ ſicut ꝓnū vas eſſet i mari qđ ſuper excederet: ⁊ ita eſt de deo reſpectu vniuerſi.

Tertiūdecimū dictū.

Lib. 8. de gen. ad lit. ca. 26.

2. ſen. diſ. 35. ca. ab eo.

Utrum deus auctor mali nō ſit: Queſtio. XXI.

Quiſqs omniuꝫ q̄ ſunt auctor ē: et ad cui⁹ bonitatē id tm̄ ptinet vt ſit omne qđ ē/ nō eſſe ad eū ptinere nullo pacto poteſt. Omē aūt qđ deficit/ ab eo quod ē eē deficit/ ⁊ tēdit in non eſſe. Eſſe aūt ⁊ in nullo deficere bonū eſt: ⁊ malū eſt deficere. At ille ad quē nō eſſe non ptinet/ nō eſt cauſa deficiendi .i. tendēdi ad non eſſe: qꝛ vt ita dicā/ eſſendi cauſa ē. Boni igiṫ tm̄mō cauſa eſt: ⁊ ꝓpterea ipſe ſummū bonū eſt: Quo circa mali auctor nō eſt: q omniū q̄ ſunt auctor eſt: qꝛ inqm̄tum ſunt/ intantū bona ſunt.

¶ Quartūdecimū dictū ꝙ qſqs oīm q̄ ſūt auctor eſt/ ⁊ ad cui⁹ bonitatē id tm̄ ptinet/ vt ſit oē qđ ē/ nō eē ad eū ptinere nullo pacto pōt. Iſtđ aūt dictū pōt dupliciṫ intelligi. Primo/ vt ad ei⁹ bonitatē ptineat ꝙ oīa creata ſint/ et nō eorū nō eē. Secūdo vt intelligaṫ ꝙ ad ei⁹ bonitatē pertinet ꝙ ipſe ſit oīa que ſūt: ſicut dicitur deus oīs entitas eminēter ſubſiſtens.

Quartūdecimū dictū.

1. ſen. diſ. 46. ca. itē aliter.

1. Retract. ca. 26. d.

2. ſen. diſ. 35. ꝙ aūt. et diſ. 37. cā igiṫ.

Deū nō pati neceſſitatē: Qō. XXII

Ubi nulla indigētia/ nulla neceſſitas: Ubi nullus defect⁹/ nulla indigētia. ¶ Nullus autē defectus in deo: nulla ergo neceſſitas.

¶ Quintumdecimū dictum/ ꝙ in deo nulla eſt neceſſitas: quia nullus defect⁹. Ex quo dicto accipitur triplex neceſſitas: ı̄ commutabilitatis/ que a deo negari non poteſt: et violētie/ et indigentie: de qua hic loquitur.

Quintūdecimū dictū.

De patre ⁊ filio: Queſtio. XXIII.

A

Omne caſtum caſtitate caſtum eſt: ⁊ omē eternū eternitate eternū eſt: et omne pulchrū pulchritudine: ⁊ omne bonū bonitate: ergo ⁊ oē ſapiēs ſapientia: et omne ſile ſititudine. Sed duob⁹ modis caſtū caſtitate dicitur: vel ꝙ eā gignat vt ea ſit caſtū caſtitate quā gignit: ⁊ cui principiū atq̄ cauſa eſt vt ſit. Aliter aūt cū participatiōe caſtitatis quidq̄ caſtū eſt/ qđ pōt aliqñ eē non caſtū: atq̄ ita de ceteris intelligendū eſt. Nā ⁊ aīa eternitatē vel intelligiṫ vel crediṫ cōſequi/ ſꝫ eterna eternitatis participatione fit. Nō aūt ita etern⁹ de⁹/ ſed ꝙ ipſi⁹ etnitatis eſt auctor. Hoc et de pulchritudine ⁊ de bonitate licet intelligi. Quāobrem cū ſapiēs de⁹ diciṫ: ⁊ ea ſapiētia ſapiēs diciṫ/ ſine q̄ eū vel fuiſſe aliqñ/ vel eſſe poſſe nefas eſt credere: nō participatione ſapiētie ſapiēs dr̄: ſicuti aīa/ q̄ ⁊ eſſe/ et nō eſſe ſapiens pōt/ ſꝫ ꝙ ipſe eā genuerit q̄ ſapiēs dr̄ ſapiaꝫ. Itē illa q̄ participatiōe ſūt/ vl' caſta vel etna/ vl' pulchra/ vl' bona/ vl' ſapia: recipiunt/ vt dictum ē/ vt poſſint nec caſta eſſe/ nec etna/ nec pulchra/ nec bona/ nec ſapia.

1. Retract. ca. 26. d.
Lib. 6. de trinitat. ca. 1.

B

¶ At ipa caſtitas/ eternitas/ pulchritudo/ bonitas/ ſapientia nullo mō recipiūt/ aut corruptionem/ aut vt ita dicam tēporalitateꝫ/ aut turpitudinē/ aut maliciā. Ergo etiā illa que participatione ſimilia ſunt/ recipiūt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe diſſimilis. Unde fit vt cum ſimilitudo patris fili⁹ dicitur: quia eius participatione ſimilia ſunt quecūq̄ ſunt/ vel inter ſe/ vel deo ſimilia:

¶ Sextūdecimū dictū/ ꝙ cum aliqua dicantur alia per eſſētiā: vt ſapientia vel pulchritudo: alia per participationem/ vt ſapiēs et pulchrū/ licet illa ſint variabilia ⁊ corruptibilia/ nō tamē illa que ſunt alia per eſſētiam: qꝛ nec cadunt ſub temporalitate. Ex q̄ dicto accipiṫ argumētū: ꝙ q̄dditates entiū nō cadūt ſub generatiōe ⁊ corruptione/ nec ſub vlla duratiōe ſm̄ ſe.

Sextūdecimū dictum.

2. ſen. diſ. 35. ca. ab eo.

¶ Ipſa eſt em̄ ſpecies prima/ qua ſunt vt ita dicā ſpeciata ⁊ formata q̄ formata ſunt omnia: ex nulla parte patri poteſt eſſe diſſimilis. Idem igitur qđ pater: ita vt iſte filius ſit/ ille pater: id ē iſte ſimilitudo/ ille cuius ſimilitudo eſt: iſte ſubſtātia/ ille ſubſtantia/ ex quo vna ſubſtātia. Nā ſi nō vna eſt/ recipit diſſimilitudineꝫ ſimilitudo/ qđ fieri poſſe oīs veriſſima negat ratio.

¶ Decimūſeptimum dictū eſt iſtud: Species prima/ qua ſūt vt ita dicam ſpeciata et formata que formata ſūt oīa/ ex nulla parte patri pōt eſſe diſſimilis: qꝛ eſt id qđ pat: ita vt iſte filius ſit ille pater .i. ille ſimilitudo/ ille cuius ſimilitudo/ ex quo vna ſubſtātia. Ex quo dicto accipitur documentū ꝙ in diuinis vna pſona p̄dicaṫ de alia p̄dicatiōe eſſentiali: vt pater et fili⁹ ſit filius per vnitatē ſubſtātie: ſicut hic dicit.

Decimūſeptimū dictum.

Utrū pctm̄ et recte factū i libero ſit volūtatis arbitrio: Qō. XXIIII.

Quicqd caſu fit/ temere fit. Quicqd temere/ fit nō fit ꝓuidētia. Si ergo caſu aliqua fiunt in mundo/ nō prouidētia vniuerſus mūdus adminiſtraṫ. Si non prouidētia vniuerſus mūdus adminiſtratur/ eſt ergo aliqua natura atq̄ ſubſtātia q̄ ad opus ꝓuidētie nō ptinet. Omē autē qđ eſt

2. ſen. diſ. 35. ꝙ autem.

inchoatum ē/bonū eſt. Sūme eñ eſt illud bonum cuiꝰ participatione ſunt bona cętera. Et omne qđ mutabile eſt/nō p ſeipm ſ3 boni immutabilis participatione inchoatū eſt/ bonū eſt. Porro illud bonū cuiꝰ participatione ſunt bona cętera quęcunq; ſunt:non per aliud/ſed per ſeipſum bonum eſt: quā diuinam etiam prouidentiam vocamus.

Decimūocta/uū dictū. ¶ Nihil igit̄ caſu fit in mūdo. Hoc conſtituto/ ꝯſequens videtur/ vt q̄cquid in mūdo geritur/partim diuinitus geratur/ partim noſtra volūtate.

¶ Decimūoctauum dictū: Nihil caſu fit in mūdo:ꝛ ideo cōſequens eſt: vt quicq̄d in mūdo geritur/partim diuinitꝰ geratur/partī nr̄a voluntate. Ex quo dicto accipit̄ argumentū/ꝙ caſus ꝛ fortuna nō ſunt in rerū natura:ſed oēs effectus reducūtur ad cauſam voluntariā vel naturalē/cū qua concurrit volūtas diuina. Vñ ſi paries opprimat pretereūtē/caſus parietis fuit naturalis/propter grauedinem lapidum/mors prohibente forte per pluuiam vel ventum/tranſitus autē eius erat voluntarius.

Decimūnonū dictum. ¶ Deus eñ quouis hoīe optimo ꝛ iuſtiſſimo lōge atq; incōparabiliter melior et iuſtior eſt. Juſtus autē regens et gubernans vniuerſa/ nullā pęnā cuiq̄ ſinit īmerito inſligi:nullū p̄miū immerito dari. Meritū aūt pęnę/ pctm̄:ꝛ meritum pręmij/recte factū eſt. Nec pctm̄ aut nec recte factū imputari cuiq̄ iuſte pōt qui nihil fecerit ꝓpria volūtate. Eſt igit̄ ꝛ pctm̄ ꝛ recte factū in libero volūtatis arbitrio. 2. Retract. ca.26.d.

¶ Decimūnonum dictum eſt/ ꝙ deus cū ſit iuſtiſſimꝰ nullā penā inſligit niſi de merito. Et addit ꝙ pctm̄ nulli imputatur niſi in ꝓpria fuerit voluntate. Sed attende ꝙ hic loquit̄ ſolum de peccato actuali: quia originale nullus contrahit ꝓpria voluntate.

De cruce chriſti: Queſtio.XXV.

Sapientia dei hominē ad exemplū q̄ recte viueremus ſuſcępit. Pertinet aūt ad vitā rectam ea quę non ſunt metuēda nō metuere: Mors aūt metuēda nō eſt: Oportuit ḡ idipm illiꝰ hoīs: quē dei ſapiētia ſuſcępit/morte mōſtrari. Sunt aūt hoīes q̄ q̄uis mortē ipam nō timeāt/ genꝰ tñ aliqđ ipſius mortis horreſcunt. Nihilominus aūt vt ipa mors metuēda nō eſt:ita etiā nullū genꝰ mortis bene et recte viuēti homini metuendū eſt: Nihilominus igitur hoc quoq; illius hoīs cruce oſtēdendū fuit:

Vicesimum dictum. ¶ Nihil eñ erat int̄ oia genera mortis illo genere execrabiliuſ ꝛ formidoloſius.

¶ Vicesimum dictum ē/ꝙ nihil erat inter oia genera mortis illo genere execrabilibus ꝛ formidoloſius qđ.ſ.ſuſtinuit chriſtus.

De differētia pctōꝝ: Qō.XXVI.

Alia ſunt pctā infirmitatis: alia imperitię: alia malicię. Infirmitas cōtraria eſt virtuti: imperitia cōtraria eſt ſapiētię: malicia contraria eſt bonitati. Quiſq̄s igit̄ nouit q̄d ſit virtus et ſapiētia dei/ pōt exiſtimare q̄ ſint pctā venialia. Et q̄ſq̄s nouit q̄d ſit bonitas dei/pōt exiſtimare q̄bus pctīs certa pęna debeat̄ ꝛ hic et in futuro ſęculo. Quibus bñ tractatis ꝓbabiliter iudicari pōt: q̄ nō ſint cogēdi ad pęnitentiā luctuoſam ꝛ lamētabilē/ q̄uis pctā fateant̄: ꝛ quibꝰ nulla oīno ſperanda ſit ſalus/niſi ſacrificiū obtulerint deo/ſpiritū cōtribulatū per penitentiam. Pſ.50.

De prouidētia: Queſtio.XXVII.

Fieri pōt vt p malū hominē diuina ꝓuidētia/ ꝛ puniat/ ꝛ opituletur. Nā iudęoꝝ impietas/ ꝛ iudam ſupplātauit/ gētibꝰ ſaluti fuit. Jtē fieri poteſt vt diuina ꝓuidētia p hoīem bonū et dānet ꝛ adiuuet: ſicut ait apoſtolus: Alijs ſumus odor vitę in vitā: alijs aūt odor mortis in mortē. Sz cū oīs tribulatio/aut pęna ipſoꝝ ſit/aut exercitatio iuſtoꝝ: q2 eadem tribula ꝛ paleas concidit ꝛ frumenta a paleis exuit: vñ tribulatio nomē accępit. Rurſus cū pax ꝛ quies a moleſtijs tpalibꝰ/ꝛ bonos lucret̄/ꝛ corrūpat malos: oīa hęc diuina ꝓuidētia ꝓ meritis moderat̄ animarum: ſed tñ nō ſibi eligūt boni miniſteriū tribulationis/nec mali amāt pacem. Quare ipi q̄ p quos id agit̄ qđ ignorāt: nō iuſticię q̄ refert̄ ad deū/ ſ3 maliuolētię ſuę mercede accipiūt. Quēadmodū nec nobis imputat̄/ꝙ ipſis ꝓdeſſe volentibus nocet̄ alicui/ſed bono animo beniuolentię pręmiū tribuit̄: Jta etiam cętera creatura ꝓ meritis animarū rationaliū vel ſentitur vel latet vel moleſta vel cōmoda eſt. Summo eñ deo cūcta bene adminiſtrāte q̄ fecit nihil inordinatū in vniuerſo/ nihilq; iniuſtū eſt ſiue ſciētibus ſiue neſcientibꝰ nobis: ſed in parte offendit̄ aīa peccatrix: tamen q2 ꝓ meritis ibi eſt vbi talē eſſe decet: et ea patit̄ q̄ talē pati ęquū eſt vniuerſum regnū dei nulla ſui fęditate deformat. Quāobrē quoniā non oīa nouimus q̄ de nobis bene agit ordo diuinus/ in ſola bona voluntate ſm̄ rem agimus: in cęteris aūt ſm̄ legē agimur: cum lex ipſa incōmutabilis maneat ꝛ oīa mutabilia pulcherrima gubernatione moderet̄. Gloria igitur in excelſis deo: et in terra pax hoībus bonę volūtatis. Luce.2.b.

¶ Vicesimūprimum dictū eſt iſtud/ ꝙ diuina ꝓuidētia p malū hoīem ꝛ puniat ꝛ opitulet̄: ꝛ p bonum hominē et dānet et adiuuet. Exemplū primi ponit: quia iudeorū impietas iudam ſupplantauit ꝛ gentibꝰ ſaluti fuit. Exemplū ſecūdi: quia apſs de ſe ipſo dixit: Alijs ſū odor vite i vitam/ ꝛ alijs odor mortis i mortē. Vicesimūprimū dictum.

2.Corī.2.d. Lib.11.de geñ ad lram.ca.6.

Quare deus mundū facere voluerit: Queſtio.XXVIII.

1.ſen.diſ.45. ca. hec itaq;

q Ui querit q̃re voluerit deus mundum facere/cauſam querit voluntatis dei. Sed ois cauſa efficiens eſt:

Uiceſimũſecũdũ dictũ. 2.ſen.diſ.1. ca.ſolet.

¶ Omne autẽ efficiẽs maius ẽ q̃ id qḋ efficitur: Nihil autẽ maius eſt voluntate dei: Nõ ẽ eiꝰ cauſa q̃rẽda eſt.

¶ Uiceſimũſecũdũ dictũ eſt: omne efficiens eſt maius q̃ id qḋ efficit: nihil autẽ eſt maius voluntate dei: et ideo nõ eſt eius cauſa q̃rẽda. Iſtud autẽ dictũ īducit ad oñdẽdũ ꝙ nullus debet querere q̃re deꝰ voluit facere mũdũ. Ex quo dicto accipit documẽtũ: ꝙ omnis cauſa eſt pfectior ſuo effectu. Intelligẽdũ tñ ꝙ iſtd dictũ accipit cõmunit a doctoribꝰ ſcdm̃ duplicẽ diſtinctionẽ de cauſa effectiua/ſcilicet equiuoca ꝛ vniuoca: totali vel partiali. Unde ſi accipiuntur de cauſa equiuoca ꝛ totali/ſic ꝯfirmatur: ſi de vniuoca et partiali/ſic negatur.

Utrũ aliquid ſit ſurſum aut deorſũ in vniuerſo: Queſtio.XXIX.

Col.3.a.

q Ue ſurſum ſunt ſapite. Ea q̃ ſurſuz ſũt ſapere iubemur/ſpiritalia ſcz: q̃ nõ locis ꝛ partibus huius mũdi ſurſum eſſe intelligẽda ſunt/ſed merito excellẽtie ſue: ne in eius mũdi parte figamus animũ noſtrũ/ quo vniuerſo nos debemꝰ exuere. Surſum eñ aut deorſum ĩ huius mũdi partibꝰ eſt. Nã vniuerſus nec ipe habet ſurſum aut deorſum: Corporeus ẽ eñ: qꝛ omne viſibile corporeũ ẽ. Nihil ĩ vniuerſo corpore ſurſũ aut deorſũ ẽ.

Uiceſimũtertium dictũ.

¶ Cũ eñ in ſex partes motus fieri videatur: q̃ rectꝰ dꝛ.i. q̃ circularis/nõ eſt in anteriora et poſteriora: in dexteriora et ſiniſteriora: ĩ ſuperiora ꝛ inferiora: nulla oĩno rõ eſt/cur vniuerſo corpori añ ac poſt nihil ſit/ ꝛ dextera ac leua ſit: aut ſurſum ac deorſum. Sed eo ꝯſiderãtes decipiunt/ꝙ ſenſibus ꝛ ꝯſuetudini difficile obſiſtit. Nõ eñ tã facilis eſt nobis ꝯuerſio corporis: que fit/ſi quis capite deorſuz moueri velit/ q̃ faciles ſunt a dextera in leuam vel ab anteriore in poſteriorẽ partẽ. Quãobrem remotis verbis ſecum animo ſatagendum eſt/vt hoc cernere valeat.

¶ Uiceſimũtertiũ dictũ ꝙ ĩ ſex ptes non diuidit motꝰ q̃ circularis ẽ.ſ.ĩ antrorſũ ꝛ retrorſũ: ĩ dexterũ ꝛ ſiniſtrũ: ſurſũ ꝛ deorſũ. Ex q̃ dicto accipit argumẽtũ ꝙ motꝰ celi q̃ ẽ circularis/nõ habz dextrũ nec ſiniſtrũ: et ſic de aliis.

Utrum omnia in vtilitatem hominis creata ſint: Queſtio.XXX.

v T inter honeſtũ et vtile intereſt: ita ꝛ inter fruendũ ꝛ vtendũ. Quãq̃ eñ oẽ honeſtũ vtile: et oẽ vtile honeſtũ eſſe ſubtilit defendi q̃at/tñ qꝛ magis ꝓprie atq; vſitatiꝰ:

Uiceſimum q̃rtũ dictũ.

¶ Honeſtũ dꝛ/qḋ ꝑ ſeipſuz expetẽdũ ẽ: vtile aũt qḋ ad aliḋ aliqḋ referẽdũ eſt. Scdm̃ hanc differẽtiã nũc loquimur: illud ſane cuſtodientes/vt honeſtum ꝛ vtile nullo modo ſibimet aduerſent. Aduerſari enim hec ſibi aliquãdo imperite ac vulgariter exiſtimãtur. Frui ergo dicimur ea re de qua capimur† volũtate: Utimur ea quam referimꝰ ad id vñ voluntas capiẽda eſt. Omis itaq; humana peruerſio eſt/ quod etiã vitiũ vocatur/fruendis vti velle/atq; vtendis frui. Et rurſus omnis ordinatio/que virtus etiam nominatur/fruendis frui/et vtẽdis vti. Fruendum eſt autem honeſtis: vtendũ ꝟo vtilibus.

Al.† voluptate.

¶ Uiceſimũquartuz dicitũ: ꝙ honeſtum dꝛ qḋ ꝑ ſeipſũ expetẽdũ eſt: vtile aũt qḋ ad aliḋ aliqḋ referẽdũ ẽ. Ois aũt hũana ꝑuerſio q̃ vitium vocat/ fruẽdis vti velle atq; vtẽdis frui. Et rurſus/ ois ordinatio q̃ ꝟtus dicit/ fruẽdis frui ꝛ vtẽdis vti: fruendũ autẽ ẽ honeſtis: et vtendum vtilibus.

Uiceſimũq̃ntũ dictũ.

¶ Honeſtatem voco intelligibilẽ pulchritudinẽ/quã ſpiritalem nos ꝓprie dicimus: vtilitatẽ autem diuinã prouidentiã. Quapropter q̃q̃ ſint multa pulchra viſibilia que minus ꝓprie honeſta appellãtur/ ipſa tamen pulchritudo ex qua pulchra ſũt quecũq; pulchra ſũt/ nullo modo eſt viſibilis. Itẽ multa vtilia viſibilia: ſed ipſa vtilitas ex q̃ nobis proſunt quecũq; proſunt/quã diuinaz prouidentiam dicimꝰ/viſibilis non eſt. Notum ſane ſit viſibilium nomine omnia corporalia contineri. B Oportet ergo frui pulchris inuiſibilibus/id eſt honeſtis: Utrum autem omnibus/alia queſtio eſt: quãq̃ fortaſſe honeſta non niſi quibus fruendũ eſt/ dici deceat: Utilibus autem vtendum eſt omnibus: vt quoq; eorũ opus eſt. Et frui quidẽ cibo ꝛ qualibet corporali voluptate nõ adeo abſurde exiſtimãt et beſtie: vti autem aliqua re nõ põt niſi animal qḋ rationis eſt paticeps. Scire namq; quo quidq; referendũ ſit/non datũ eſt rationis expertibus/ſed neq; ipſis rationalibꝰ ſtultis. Nec vti quiſq; põt ea re que quo referẽda ſit neſcit: nec quiſq; põt ſcire niſi ſapiẽs. Quare abuti rectius dici ſolẽt q̃ nõ bñ vtunt. Nõ eñ cuiq̃ ꝓdeſt id q̃ male vtit: ꝛ qḋ nõ prodeſt/ nõ vtiq; vtile ẽ. Utile aũt quicq̃d eſt vtendo eſt vtile: ita nemo vtitur niſi vtili. Non ergo vtitur quiſquis male vtit. Perfecta igit ois ratio/q̃ virtus vocat/ vtit primo ſeipſa ad intelligẽdum deũ/ vt eo fruat a quo etiam facta eſt. Utitur etiam ceteris

¶ Uiceſimũquintum dictũ eſt/ꝙ honeſtas eſt intelligibilis pulchritudo: vtilitas autẽ diuina ꝓuidẽtia. Uti autẽ eſtimant beſtie/licet frui dicãt: qꝛ ſola rõnalia in finem preferri poſſunt. Utitur aũt hõ ſuo corpe quibuſdam aſſumẽdis vel reſpuẽdis ad valitudinem: quibuſdã tolerãdis ad patientiã: quibuſdã ordinãdis ad iuſticiã: quibuſdã cõſiderandis ad documentũ ꝟitatis. Ex quo accipiunt aliqui argumẽtũ: ꝙ bruta et pueri proprie fruuntur: qꝛ eo modo q̃ eis aufertur vſus/tribuitur fruitio.

rōnalib⁹ animātib⁹ ad ſocietatem: irrōna/libus ad eminētiam. Uitam etiā ſuā ad id refert vt fruat deo: ita eñ beata eſt. Ergo ⁊ ſeipſa vtit q̄ pfecto inchoat⁹ miſera ſupbia: ſi ad ſeipſam/nō ad deū referat. Utit etiaȝ corporib⁹ quibuſdā viuificādis ad benefi/centiā: ſic eñ vtit ſuo corpe quibuſdā aſſu/mēdis vl reſpuēdis ad valitudinē: q̄buſdā tolerandis ad patientiā: quibuſdā ordinā/dis ad iuſticiā: q̄buſdā cōſiderādis ad ali/qd veritatis documentū. Utitur etiā his a quibus ſe abſtinet ad temperātiā. Ita om/nibus ⁊ ſenſis et non ſenſis vtit/ nec aliqd tertiū eſt. Judicat aūt de oibus quib⁹ vtit: de ſolo deo non iudicat: q: ſm deū de cete/ris iudicat: nec eo vtit/ſed fruit. Nec enim ad aliqd aliud deus referēd⁹ ē: ¶ Om̄ oē qd ad aliud referēdū eſt/inferius ē q̄ȝ id ad qd referendū eſt. Nec eſt aliqd deo ſuperi⁹: nō loco/ſed excellētia ⁊ ſubſtātię. Oia ergo q̄ facta ſunt/ in vſum hoīs facta ſunt: quia oibus vtit iudicādo ratio/q̄ homini data eſt. Et añ lapſum qui/dem nō vtebat tolerā/dis: nec poſt lapſum vtit/niſi conuerſus: ⁊ quāq̄ añ mortē cor/poris/iam tñ q̄rtū po/teſt dei amicus: q: li/benter ſeruus.

Al. ſmiſeriam per ſuperbiā.

Uiceſimum ſextū dictū.

Al. ſue na/ture.

¶ Uiceſimumſextum di/ctū: Om̄e q ad aliō refe/rēdū eſt/ inferi⁹ eſt q̄ id ad qd referēdū eſt. Ex q̄ dicto accipit illō publi/cū documentū: q ſemper finis ē melior his que ſūt ad finē: quia oīa talia referunt ad ipm. Intelli/gendū tñ/q alius ē finis cui⁹: ſicut ille ad quē at/tingere ordinat id qd eſt ad finē: ſicut de⁹ eſt finis oīs creature rationaľ. Ali⁹ eſt finis q̄: per quē illud qd ē ad finē attigit ipſū finē: ſic btitudo di/cit finis hoīs. Nūc autē iſta rō tenet infallibilit̄ i fine cui⁹: q: īpoſſibile eſt q mai⁹ bonū ſit pp̄t mi/n⁹ bonū i natura: Nō tñ de fine quo: q: hō ē meli/or ſua btitudine/ ſic ſub/ſtātia proprio accidēte.

Sententia ciceronis/ queādmodum virtutes animi ab illo diuiſe ac definite ſint: Queſtio. XXXI.

A

Uirtus eſt ani/mi habit⁹ na/ture mō atq̄ ratione cōſentaneus. Quare oibus parti/bus eius cognitis to/ta vis erit ſimplic̄ ho/neſtatis ɔſideranda. Habet igit ptes q̄t/tuor: prudentiā/iuſti/ciam/ fortitudinē/ tē/perantiā. Prudentia eſt rerū bonarū et ma/larū et neutrarū ſciē/tia. Partes eius/me/moria/ itelligētia/ p/uidētia. Memoria eſt p quaȝ animus repe/tit illa q̄ fuerūt. Intel/ligētia/p quā ea pſpi/cit que ſunt. Proui/dētia/p quā futurum aliqd videt anteq̄ fa/ctum eſt. Juſticia eſt habitus animi cōmu/ni vtilitate cōſeruata ſuā cuiq̄ tribuēs di/gnitatē. Ei⁹ initiū eſt a natura pfectū: Dei/de quedā in ɔſuetudi/neȝ ex vtilitatis rōne venerunt: Poſtea res ex natura pfectas et cōſuetudine pbatas/ leguȝ metus ⁊ religio ſanxerunt. Natura ius eſt/ qd nō opinio genuit/ ſed quedā in/nata vis inſeruit: vt religionē/pietatē/gra/tiam/ vindicationem/ obſeruātiā//veritatē. Religio eſt q̄ ſuperi/oris cuiuſdā nature/ quā diuinā vocāt/ cu/ram cerimoniaq̄ af/fert. Pietas p quaȝ ſanguine coniunctis patrieq̄ beniuolens officium/ ⁊ diligēs tri/buit cultus. Gratia in qua amicitiarum ⁊ officiorū alterius me/moria ⁊ remunerandi volūtas ɔtinet. Uin/dicatio p quā vis aut iniuria et oīno omne qd offuturū eſt/ defen/dendo aut vlciſcendo ppulſat. Obſeruan/tia p quaȝ hoies aliq̄ dignitate añcellētes/ cultu quodā et hono/re dignant. Ueritas p quā immutata ea q̄ ſunt aut fuerūt aut fu/tura ſūt dicunt. Cō/ſuetudine aūt ius eſt qd aut leuiter natura iactatū aluit/ et mai⁹ fecit vſus: vt religio/nē et ſi qd eoȝ q̄ ante diximus a natura pro/

Uiceſimūſe/ptimū dictū. Uirtus q̄d ſit. Tulli⁹ de offi/cijs.li.1.

Prudētia cū ſuis partib⁹.

¶ Uiceſimūſeptimū di/ctuȝ eſt iſtud: Ui tus eſt animi habit⁹ nature mo/do atq̄ ratione cōſenta/ne⁹. Et habet quattuor partes: prudentiā/ iuſti/ciā/fortitudinē/⁊ tempe/rātiā. Et ſubiūgit: Pru/dentia eſt rerū bonaȝ et malarū ⁊ neutrarū ſcien/tia. Uñ accipe argumen/tū: q prudentia eſt ſcien/tia practica/ et q in agi/bilibus/circa ea eſt pru/dentia que ſunt neutra. Item q partes pruden/tie ſunt intelligētia/ me/moria/ puidentia: quaȝ altera de pñtibus/alia de pteritis/⁊ alia de futu/ris. Item q iuſticia ē ha/bitus animi cōmunī vti/litate ſeruata/ſuam cuiq̄ tribuens dignitatē. Ei⁹ initiū eſt a natura profe/ctū: deide i cōſuetudinē q̄dā ex vtilitatis rōne ve/nerūt: poſtea res ex na/tura pfectas ⁊ ɔſuetudie approbatas legū metus ⁊ religio ſanxerit. Itē na/tura ē ius qd nō opinio genuit/ ſȝ quedā innata vis inſeruit: vt religionē pietatē/gratiā/ vindica/tionē/ obſeruationē /ve/ritatē: Ex his igit vide/tur definiri ius natura/le. Item religio eſt que ſuperioris cuiuſdā nature/ quā diuinā vocāt/ curā cerimoniaq̄ affert. Itē pietas eſt per quam ſan/guine cōiūctis patrieq̄ beniuolēs officiū/⁊ dili/gens tribuit cult⁹. Item gratia eſt: in qua amici/tiarū ⁊ officiorȝ alteri⁹ memoria ⁊ remunerādi volūtas continet. Item vindicatio eſt per quam vis aut iniuria ⁊ oīno oē qd offuturū ē/ defendē/do/aut vlciſcēdo ppulſa/tur. Itē obſeruantia eſt/ p quā hoies aliq̄ digni/tate antecedentes/cultu q̄dā ⁊ honore dignant. Itē veritas eſt/per quā immutata ea que ſūt/aut fuerunt/ aut futura ſunt dicūt. Cōſuetudie ius ē qd aut leuiter natura ia/ctatū aluit/ et mai⁹ fecit vſus: vt religionem/ et ſi quid eorum que ante di/xim⁹ a natura pfectum/ mai⁹ factū ppt cōſuetu/dinem videm⁹: aut qd in morē vetuſtas vulgi ap/probatione pduxit. Qd genus/pactum eſt/ par/ lex/ iudicatū. Itē pactuȝ eſt qd īter aliqs cōuenit. Itē par: qd ī oēs eq̄le ē. Item iudicatum de quo alicuius aut aliquorū iā ſententijs conſtitutū eſt. Item lege ius ē/quod in eo ſcripto qd populo ex/poſitum eſt/ vt obſeruet continetur. Item forti/tudo eſt cōſiderata peri/culorū ſuſceptio ⁊ laboȝ perpeſſio. Eius aūt ptes: magnificētia/fidētia/pa/tiētia/⁊ pſeuerātia. Ma/gnificētia ē reȝ magnaȝ ⁊ excelſaȝ cū animi ápla pp̄oſitione admiſtratio. Fidētia eſt p quā in ma/gnis et honeſtis fiducia certa collocauit. Patien/tia eſt honeſtatis aut vti/litatis cā rerū arduarū

F aut difficiliū

Juſticia quid ſit et vnde.

Natura ius quid ſit.

Conſuetudie ius quid ſit.

uectū/ maius factum ꝓpter ꝯſuetudinē videmus: aut qḋ in morē vetuſtas vulgi approbatione perduxit. Qḋ genꝰ pactum eſt: par: lex: iudicatū. Pactū eſt qḋ inter aliq̄s ꝯuenit. Par quod in oēs ęq̄le eſt. Judicatū de q̄ alicuius aut aliquoꝝ iam ſententijs conſtitutū eſt. Lege ius eſt/ quod in eo ſcripto qḋ ꝑp̄lo expoſitū eſt vt obſeruet cōtinet̄.

B Fortitudo quid ſit. Fortitudo eſt cōſiderata periculoꝝ ſuſceptio et laboꝝ perpeſſio.

Partes fortitudinis. Cuius partes magnificētia/ fidētia/ patiētia/ ꝑſeuerātia.

Magnificētia eſt rerū magnarū et excelſarū cū animi ampla quadā ⁊ ſplēdida ꝓpoſitiōe cogitatio atq; adminiſtratio. Fidētia ē ꝑ quā magnis ⁊ honeſtis ī rebꝰ multū ipſe animus in ſe fiducię ex certa ſpe collocauit. Patiētia ē honeſtatꝭ aut vtilitatis cauſa rerū arduarū ac difficiliū voluntaria ac diuturna perpeſſio. Perſeuerātia eſt in rōne bene cōſiderata ſtabilis ⁊ perpetua ꝑmāſio.

Temperantia quid ſit. Tēperantia eſt rōnis in libidinē atq; alios nō rectos impetus animi firma ⁊ moderata dominatio.

Partes temperantie. Eiꝰ partes/ continētia/ clęmentia/ modeſtia. Continētia eſt ꝑ quā cupiditas ꝯſilij gubernatiōe regit̄. Clęmētia ꝑ quā animi temere in odiū alicuius illecti concitatiq; comitate retinent̄. Modeſtia ꝑ quā pudoꝛ honeſtꝰ charam ⁊ ſtabilē comparat auctoꝛitatē. Atq; hęc oia ꝓpter ſe ſolū vt nihil adiūgat̄ emolumēti petēda ſunt. Qḋ vt mōſtret̄: neq; ad hoc noſtrū inſtitutū ꝑtinet: ⁊ a breuitate pręcipiendi remotū eſt. Propter ſe aūt vitanda ſunt: non ea modo q̄ his cōtraria ſūt: vt fortitudini ignauia/ et iuſticię iniuſticia: verū etiā illa q̄ ꝓpinqua vident̄ ⁊ finitima eſſe: abſunt aūt lōgiſſime qḋ genus fidentię cōtrariū eſt diffidentia: ⁊ ea re vitium eſt audacia nō contrariū/ ſed appoſitū ac ꝓpinquū/ ſed tamē vitium eſt.

J aut difficilium voluntaria ac diuturna ꝑpeſſio. Perſeuerātia ē ī rōe bn̄ cōſiderata ſtabil' ⁊ ꝑpetua mānſio. Tēperātia ē rōnis ī libidinē atq; alios nō rectos impetꝰ animi firma ⁊ moderata dominatio. Eiꝰ inquit ptes cōtinentia/ clemētia/ modeſtia. Item continentia eſt per quam cupiditas ꝯſilij gubernatiōe regit̄. Clemētia per quā animi temere in odium alicuiꝰ illecti concitatiq; comitate retinentur. Modeſtia eſt per quam pudoꝛ honeſtus charam ⁊ ſtabilē cōparat auctoꝛitatē. Et adiūgit q̄ hec oia ꝓpter ſe ſolū/ vt nihil adiūgat̄ emolumēti petēda ſūt: Et eodem mō oppoſita fugiēda. Et iſta bona ꝑtinēt ad honeſtatem .ſ. glia/ dignitas/ āplitudo/ amicitia. Glia eſt de aliq̄ frequēs fama cū laude. Dignitas alicuiꝰ honeſtat' ⁊ cultu ⁊ honoꝛe ⁊ verecūdia digna auctoꝛitas. Amplitudo potētia aut maieſtas/ aut aliq̄rū copiarū magna abundātia: Amicitia ē volūtas erga aliquē reꝝ bonarū illiꝰ cā quē diligit cū eiꝰ pari voluntate. Iſta aūt nō ſūt dicta augꝰ. ſed cuiuſdā ſapiētis cuius verba ꝓfert.

Sic vnicuiq; virtuti finitimū vitiū reperietur: aut certo iam nomine appellatū: vt audacia q̄ fidentię/ pertinacia q̄ perſeuerātię finitima eſt: ſuperſtitio q̄ ad religionē propinqua eſt/ aut ſine vllo certo nomie: quę oia vti cōtraria rerū bonarū in rebus vitādis reponent̄. Ac de eo quidē genere honeſtatis qḋ omni ex parte ꝓpter ſe petit̄/ ſatis dictū eſt. Nūc de eo in quo vtilitas q̄ adiūgitur/ qḋ tamē honeſtū vocamus/ dicendū videt̄. Sunt igit̄ multa q̄ nos cū dignitate fructu q̄ ſuo ducunt. Quo in genere eſt gloꝛia/ dignitas/ amplitudo/ amicitia. Gloria eſt frequēs de aliquo fama cū laude. Dignitas alicuius honeſtat' ⁊ cultu ⁊ honoꝛe ⁊ verecūdia digna auctoꝛitas. Amplitudo ē potētia aut maieſtas aut aliquarū copiarū magna abūdantia. Amicitia voluntas erga aliquē rerū bonarū illiuſipſius cauſa quē diligit/ cum eius pari volūtate. Hic qꝛ de ciuilibuſ cauſis loquimur/ fructus ad amicitiā adiūgimus/ vt eoꝝ q̄ cauſa petēda videat̄: ne forte nos q̄ de omni amicitia dicere exiſtimarint reprehēdant: Q̄q; ſunt qui ꝓpter vtilitatē mō petēdā putent amicitiā: ſunt q̄ ꝓpter ſe ſolū: ſunt q̄ ⁊ ꝓpter ſe et ꝓpter vtilitatē: Quoꝝ quid veriſſime ſtatuat̄ alius locus erit cōſiderādi.

Utrū rem vllam alius alio magis intelligat atq; ita eiuſdē rei ꝑ infinitū eat intelligētia: Qō. XXXII

Quiſquis vllā rem alit̄ q̄ ea res eſt intelligit/ fallitur. Et omis q̄ fallit̄ id ī q̄ fallit̄ nō intelligit. ¶ Quiſq̄s igit̄ vllā rem aliter q̄ eſt intelligit: nō eā intelligit. Nō ergo pōt quicq̄ intelligi niſi vt eſt: Nos aūt aliquid nō ita vt ē itelligimꝰ: velut hocipſum nihil intelligi: qḋ nō ita vt eſt intelligit̄. Quare nō eſt dubitandū eſſe perfectā intelligentiā qua ꝑſtantioꝛ eſſe nō poſſit: ⁊ iō nō ꝑ infinitum ire: qꝛ quęq; res intelligit̄ nec eā poſſe alium alio plus intelligere.

Triceſimū ſeptū dictum. ¶ Triceſimūſeptū dictū eſt iſtud: quiſq̄s vllā rē aliter q̄ eſt intelligit/ nō eam intelligit. Non ergo poteſt quicq̄ intelligi niſi vt eſt. Ex quo dicto eliciūtur duo argumēta. Primum: q̄ intelligere falſum nō ē ſimpliciter intelligere: qꝛ ille qui itelligit rem aliter q̄ ſit/ nō eā intelligit: cū eam falſe intelligat. Secūdum argumentū: q̄ omnis intellectus q̄ tribuit obiecto alicui illud qḋ nō habet ſm ſuum eſſe: vtpote qui ponit in deo compoſitionē rationis/ illa eſt falſa: qꝛ aliter intelligit rē q̄ in ſe ſit. Intelligendū q̄ intelligere poteſt accipi dupliciter: aut formaliter: aut obiectiualiter. Formalit̄ oīs intellectus intelligit rē aliter q̄ ſit: qꝛ illā rem q̄ habet eē materialiter ⁊ ſenſibiliter/ intellectus noſter intelligit immaterialiter ⁊ inſenſibiliter: Sed obiectiualiter/ nullus intellectus intelligit vere rē aliter q̄ ſit: vt intelligat illud qḋ maiꝰ ē eē minꝰ

ē ⁊ ecōuerſo

ꝛ econuerſo. Sʒ dicit dubium: quō intelligit rem ſicut ē ille q̄ intelligit rem que nō eſt: vtpote in noticia abſtractiua. Dicit aūt ꝙ itelligit rē ſicut ē/ q̄nuīs ad eē eſſētie.

A **De metu: Queſtio. XXXIII.**

N Ulli dubiū eſt nō aliā metuēdi eſſe cauſam/ niſi ne id qō amamus: aut adeptū amittam⁹: aut nō adipiſcamur ſperatū. Quare quiſq̄s hocipſum non

Al. ꝗquis metuerit. metuere amauerit atq̄ habuerit q̄s met⁹ ē ne id poſſit amittere? Multa eñ q̄ amam⁹ et habemus/ metuimus amittere: ita ea cuſtodimus metu: nō metuere aūt nemo poteſt cuſtodire metuēdo. Iterū quiſq̄s amat non metuere atq̄ id nondū habet/ ſperatq̄ ſe habiturū: nō eū oportet metuere ne non adipiſcat: hoc eñ metu nihil aliud metuit

Uiceſimūnonū dictū. q̄ idē metus. ¶ Porro metus om̄is aliq̄d fugit: ꝛ nulla res ſeipſam fugit: nō igit metuit met⁹. Sʒ ſi q̄s exiſtimat nō recte dici/

¶ Uiceſimūnonū dictū ē: Metus om̄is aliq̄d fugit: ꝛ nulla res ſeipſaʒ fugit: ꝛ ideo metus nō metuitur. Dicit autē ꝙ metus non eſt niſi futuri et imminentis mali.

ꝙ metus aliquid metuat: cū anima potius ipſo metu metuat: illud attēdat/ qō cognitu facile eſt/ nullū metū eſſe niſi futuri ꝛ iminētis mali. Neceſſe eſt aūt vt qui metuit aliq̄d fugiat. Quiſquis itaq̄ metuere metuit/ eſt profecto abſurdiſſimus: q꞉ fugiendo habet idipſum quod fugit. Nam quoniam nō metuit niſi ne aliq̄d mali accidat: metuere ne accidat metus/ nihil aliud eſt niſi amplecti qō reſpuis. Qō ſi repugnās eſt (ſicut eſt) nullo prorſus mō metuit/ quiſquis nihil aliud amat q̄ nō metuere. Et ꝓpterea nemo pōt hoc ſolum amare: et non habere. Utrū aūt hoc ſolū amandū ſit/ alia

B queſtio eſt. Iā quē nō exanimat metus/ nec cupiditas eum vaſtat: nec ęgritudo macerat: nec ventilat geſtiens ꝛ vana lęticia. Si

Triceſimū dictū. eni cupit: ¶ Quia nihil aliud eſt cupiditas niſi amor rerū trāſeūtium: metuat neceſſe eſt/ ne aut amittat eas cū adept⁹ fuerit/ aut nō adipiſcat: nō autē metuit nō ergo cupit.

¶ Triceſimuʒ dictū ē: ꝙ cupiditas nō eſt niſi rerꝫ tranſeuntiū amor. Et q꞉ poſſet q̄s dicere: ꝙ talia bona ꝯtingit amare ſine cupidine cū q̄s vtit eis: dicit/ ꝙ nihil aliud eſt amare/ q̄ per ſeipſum rem appetere.

Itē ſi angit animi dolore: neceſſe ē etiā metu agitet: quoniā quoruʒ maloꝝ pręſentiū eſt anxietudo/ coꝝ ē iminētiū metus: Metu aūt caret: ḡ et anxietudine. Item ſi lętet inanit/ de hiſ reb⁹ lętat q̄s pōt amittere: q̄re metuat neceſſe eſt ne amittat: Sʒ nullo mō metuit: nullo modo igit lętatur inaniter.

Utrū nō aliud amandum ſit q̄ metu carere. Queſtio. XXXIIII.

S I vitiū eſt nō metuere: nō eſt amandum. Sed nemo beatiſſimus metuit: ꝛ nemo btiſſimus in vitio eſt: Nō eſt itaq̄ vitiū nō metuere. At audacia vitiū eſt: Non ergo quiſq̄s nō metuit/ audax eſt: q̄uīs omnis qui audet nō metuat. Item cadauer non metuit: Quapropter cū cōmune ſit nō metuere beatiſſimo et audaci et cadaueri/ ſʒ beatiſſim⁹ id habet ꝑ trāquillitatē animi: audax ꝑ temeritatē: cadauer/ q꞉ oī ſenſu caret: neq̄ nō amādū ē nō metuere/ q̄m beati eſſe volum⁹: neq̄ ſolū amādū q̄m audaces ꝛ exanimes eſſe nolum⁹.

Quid amandū ſit. Qō. XXXV. A.

Q Uoniā quicquid nō viuit nō metuit: neq̄ vita carendum quiſq̄ perſuaſerit: vt metu etiam carere poſſimus/ amandū eſt ſine metu viuere. Sed rurſus/ q꞉ vita metu carens/ etiā ſi intelligentia careat/ nō eſt appetēda: amandū eſt ſine metu cū intellectu viuere. Id ne ſolū amandum? an amor quoq̄ ipſe amādus eſt? Ita vero: quando ſine hoc illa nō amant. Sʒ ſi propter alia que amanda ſunt amor amat/ non recte amor dicit: Nihil enim aliud eſt amare q̄ per ſeipſam rem aliquā appetere. Amare q̄d ſit:

¶ Nūq̄d igit ꝑ ſeipſū amor appetēdus ē: cū q̄n deſit qō amat ea ſit idubitata miſeria? Deinde cū amor motus quidā ſit: neq̄ vllus ſit mot⁹ niſi ad aliq̄d: cū querim⁹/ q̄d amādū ſit: quid ſit illō ad qō moueri oporteat querimus. Triceſimūprimū dictū.

¶ Triceſimūprimum dictū ē iſtud: Nō igit per ſeipſuʒ amor appetēdus ē: cum q̄n deſit qō amatur ea ſit indubitata miſeria. Ex quo dicto accipitur argumentum: ꝙ habere amatū/ ē felicitas: cū eius oppoſitū eſt miſeria.

Quare ſi amādus eſt amor: nō vtiq̄ omnis amandus eſt: Eſt eni ꝛ turpis/ quo animus ſeipſo inferiora ſectat: quę magis proprie cupiditas dicit/ oīm ſcilicet maloꝝ radix. Et ideo nō amandū eſt/ quod manenti et fruenti amori auferri pōt. Cui⁹ ḡ rei amor amādus eſt/ niſi ei⁹ q̄ nō pōt deeſſe dum amat? ¶ Id aūt eſt qō nihil ē aliō habere q̄ noſſe. Porro aurū et om̄e corp⁹ nō h̄ ē habere qō noſſe: nō itaq̄ amādum eſt. Et q̄m pōt aliq̄d amari nec haberi: nō ſolū ex his quę amanda nō ſūt: vt pulchrū aliqō corpus/ ſed etiā coꝝ quę amāda ſunt: vt beata vita: et rurſus poteſt aliquid haberi nec amari: vt cōpedes: iure quęrit vtꝝ poſſit quiſpiā id qō

Cupiditas quid ſit. 1. timoth. 6. b.

B

1. Retract. ca. 26. c. Triceſimūſecundū dictū.

¶ Triceſimūſecūdū dictū: ꝙ illō qō ē oīm ꝓſtātiſſimū/ nihil ē aliō habere q̄ noſſe. Ex q̄ dicto accipiūt aliq̄ validū argumentū: ꝙ felicitas ꝯſiſtit in ſolo actu intelligibili: q꞉ conſiſtit beatitudo in habēdo obiectum beatificū: ꝛ nihil eſt ipm habere niſi noſſe. Dicit tamen ꝙ nullū bonū ꝑfecte noſcit/ qō nō ꝑfecte amat.

habere nihil eſt niſi noſſe/nō amare:cū ha/
beat.i.nouerit. Sꝫ cū videam⁹ nonnullos:
nō ob aliud/ v̄bi gr̄a/ diſcere nūeroſ/niſi vt
eadē diſciplina pecunioſi fiāt/ aut hoībus
placeāt:quā cum didicerint/ad eundē finē
referūt quē ſibi cū diſcerēt ꝓpoſuerāt:neqꝫ
vllā diſciplinā aliud ſit habere ꝙ̄ noſſe:fie/
ri pōt/vt habeat quiſqꝫ aliquid qḋ habere
ħ ſit qḋ noſſe/ neqꝫ amet tñ:ꝗꝙ̄ bonū qḋ
nō amaꝶ nemo pōt ꝑfecte habere vel noſſe.
Quis eñ pōt noſſe ꝗ̄tū ſit bonū q̄ nō fru/
itur? Nō aūt fruitur ſi nō amat: Nec amat
igiꝶ qḋ amādū eſt q̄ nō amat etiā ſi amare
C possit qui nō habet. Nemo igiꝶ beatā vitā
1. Retract. ca.26.c. nouit ꝛ miſer eſt:qm̄ ſi amanda ē/ſicuti eſt/
hoc eſt eā noſſe qḋ habere. Quę cū ita ſint:
q̄d eſt aliud beate viuere/ niſi ęternū aliq̄d
cognoſcēdo habere? Eternū eſt eñ de q̄ ſo/
lo recte fiditur/ qḋ amāti auferri nō pōt: id
qꝫ ipſum eſt/ꝙ nihil ſit aliud habere ꝙ̄ noſ/
ſe: Omniū eñ rerū preſtantiſſimū eſt quod
ęternū eſt: ꝛ ꝓpterea id habere nō poſſum⁹
niſi ea re qua pręſtantiores ſum⁹.i. mente.
Quicq̄d aūt mēte habeꝶ/ noſcendo habeꝶ:
nullūqꝫ bonuꝫ ꝑfecte noſciꝶ qḋ non ꝑfecte
amaꝶ:neqꝫ vt ſola mēs pōt cognoſcere/ ita
ꝛ amare ſola pōt: Nāqꝫ amor appetit⁹ q̄dā
ē: Et videm⁹ etiā cęteris animi partib⁹ ineſ
ſe appetitū:qui ſi mēti rōniqꝫ ꝯſentiat/in ta/
li pace ꝛ trāq̄llitate vacabit mēte ꝯtēplari
qḋ ęternū eſt. Ergo etiā cęteris ſuis parti/
bus amare anim⁹ debet hoc tā magnuꝫ qḋ
mēte cognoſcēdū eſt. Et qm̄ id qḋ amatur
afficiat ex ſe amantē neceſſe ē:fit vt ſic ama/
tum qḋ ęternū eſt/ęternitate animū affici/
ciat: Quocirca ea demū vita btā ē̄ ęterna
eſt. Quid v̄o ęternuꝫ eſt ꝛ qḋ ętnitate aīm
afficiat niſi deus? Amor aūt rerū amādarū
charitas vel dilectio melius d̄r. Quare oī/
bus cogitationū viribus ꝯſiderandū ē ſa/
Deut.6.a. luberrimū illud p̄ceptū: Diliges dñm deū
tuū i toto corde tuo/ ꝛ in tota aīa tua/ et in
Joh.17.a. tota mēte tua: ꝛ illud qḋ ait dñs ieſus: Hęc
eſt aūt vita ęterna vt cognoſcāt te ſolū ve/
rum deū/ ꝛ quē miſiſti ieſum chriſtum.

De nutrienda charitate:

A (Queſtio. XXXVI.

Charitatē vo/co motum animi/q̄ amanꝶ ea q̄ non
ſunt pre ipſo amāte contēnenda.i.qḋ ętnū
1. Retract. ca.26.f. eſt: ꝛ qḋ amare ipm̄ ęternū pōt. Deus igiꝶ
ꝛ animus quo amatur/charitas ꝓprie dici/
tur purgatiſſima ꝛ cōſummata/ſi nihil ali/
ud amaꝶ:hāc ꝛ dilectionē dici placet. Sꝫ cū
deus magis diligiꝶ ꝙ̄ animus: vt malit hō
eius eſſe ꝙ̄ ſuus: tūc vere animo ſummeqꝫ
conſuliꝶ/ ꝯſequēter ꝛ corpori nobis id non
curantibus aliquo appetitu ſatagente: ſed
tñ prompta et oblata ſumentibus.

B ¶ Charitatis aūt ve/
nenū eſt / ſpes adipi/
ſcendoꝝ aut retinen/
dorū t̄palium. Nutri/
mentū eius eſt/immi/
nutio cupiditatꝭ. Per
fectio/nulla cupiditas.
Signum prouectus
ei⁹ imminutio timo/
ris: Signuꝫ ꝑfectiōis
1. timoth.6.b. eius/nullus timor: q: ꝛ radix eſt omniū ma
1. Joh.4.d. lorum cupiditas ꝛ conſummata dilectio fo
ras mittit timorem. Quiſquis igiꝶ eam nu
trire vult/ iſtet minuendis cupiditatibus.

¶ Triceſimūtertiū di/cū ē/ ꝙ charitatꝭ vene/nū ē ſpes adipiſcēdorum aut retinēdoꝝ t̄palium: Nutrimētū ei⁹ ē imiun/tio/cupiditatis. Perfe/ctio/nulla cupiditas. Si/gnū ꝓuect⁹ ei⁹/iminutio timorꝭ: Signū ꝑfectiōis ei⁹ null⁹ timor. Quiſq̄s eā nutrire vult: iſtet im/minuēdis cupiditatib⁹.

Triceſimūter/tiū dictū.

¶ Eſt aūt cupiditas
amor adipiſcendi aut
obtinēdi t̄palia. Hui⁹
minuēde initiū ē deū
timere: q̄ ſolus timeri
ſine amore nō poteſt.
Prouer.9. Ad ſapientiā eñ ten/
Eccl.1.b. Ps.110. diꝶ ꝛ nihil veri⁹ eo qḋ dictū ē: Initiū ſapiē/
tię timor dñi.

¶ Triceſimūquartū di/cū/ꝙ cupiditas eſt amor adipiſcēdi aut obtinēdi t̄palia hui⁹ vite. Et adiū/git: Hui⁹ minuēde initi/um eſt deum timere: qui ſolus timeri ſine amore non poteſt.

Triceſimum quartū dictū.

¶ Ne/
mo eſt q̄ppe q̄ nō ma/
gis dolorē fugiat ꝙ̄
appetat voluptatem:
Q̄ñq̄dē videm⁹ etiā
imanīſſimas beſtias
a maximis volupta/
tibus abſterreri dolo
rum metu: qḋ cum in
eandē cōſuetudinē
Al. ꝛ verterit. venerit domitę ꝛ mā
ſuetę vocātur. Qua/
propter qm̄ ineſt ho/
mini ratio/q̄ cū ſeruit
cupiditati peruerſio/
ne miſerabili vt ho/
mines nō timeantur
ſuggerit latere poſſe
cōmiſſa/ ꝛ ad tegenda
occulta pctā aſtutiſſi/
mas fallacias compa
rat: eo fit/vt hoīes q̄s
nondū delectat pul/
chritudo virtutis: ni/
ſi pęnis a peccādo de
terreanꝶ / q̄ veriſſime
ꝑ ſctōs et diuinos vi
ros p̄dicāꝶ/ ꝛ qḋ celāt
hoībus deo celari nō
C poſſe cōſtituāt/difficili⁹ domenꝶ ꝙ̄ ferę. Ut
aūt timeaꝶ de⁹/diuina ꝓuidentia regi vni/
uerſa ꝑſuadendū eſt:nō tā rōnib⁹/ꝗ̄s q̄ pōt

¶ Triceſimūquintū di/cū eſt: Nemo eſt qui nō magis dolorē fugiat ꝙ̄ appetat voluptatē: Q̄ñ/quidē videmus inmanīſ/ſimas beſtias a maximis voluptatibus abſterreri dolorū metu. Intelligen/dum tñ ꝙ ponit hic duo moralia documenta ex/plicite. Primū eſt/ ꝙ ho/mīes adhuc vitioſi quos nōdū delectat pulchritu/do virtutis prius debēt a peccando coerceri. Se/cundū documentū/ ꝙ cū iam cōſuetudine qḋ pri⁹ erat difficile ceperit eē fa/cile, tunc perſuadendum ē alio modo. Dicit tñ ꝙ dei timor nō ſolū ichoat ſꝫ ꝛ ꝑficit ſapientē. Sed oritur dubium: q: potē/tior ē natura boni ꝙ̄ ma/li: ꝛ ideo cū delectatio fit a bono ſenſibili/ ſicut do/lor a ſenſibili malo: vide/tur ꝙ fortius inclinet ad delectandū bonuꝫ ꝙ̄ ad triſtandū obiectum dolo/ris. Diciꝶ aūt/ ꝙ ſi dolor ꝛ delectatio ſimul eſſent forte plus inclinaret eq̄/lis delectatio: ſꝫ q: expel/lit delectationē / iō plus timor mouet ad fugam.

Triceſimum quintū dictū.

Ar.ꝛ inire. tinuenire/pôt etiã ꝛ pulchritudinez ſentire virtutis: quã exemplis/ vel recẽtib⁹ ſi q̄ occurrũt/ vł de hiſtoria/ et ea maxime que ipa diuina ꝓuidentia ꝓcurante/ ſiue in vetere/ ſiue in nouo teſtamento excellentiſſimã auctoritatẽ religionis accepit: Simul aũt agẽdũ eſt ꝛ de penis pctõꝝ ꝛ de premijs recte factoꝝ. Jam vͦo cũ aliqua nõ peccãdi conſuetudo/ qͦ onerosũ putabaẗ/ facile eſſe ꝑſuaſerit/ icipiat guſtari dulcedo pietatꝭ/ ꝛ cõmẽdari pulchritudo ꝟtutis/ vt charitatꝭ libertaſ ꝙ ſeruitute timorꝭ emineat. Tũc iã ꝑſuadendũ eſt fidelib⁹ precedentib⁹ regeneratiõis ſacramentꝭ/ que neceſſe eſt plurimũ moueant/ quid interſit inter duos homies: veterẽ et nouũ: exteriorẽ et interiorem: terrenum et celeſtẽ. i. inter eũ qui bona carnalia et tpalia: et eũ qui ſpiritalia et eterna ſectaẗ: Monẽdũqꝫ ne peritura bñficia ꝛ trãſeuntia expecteñ a deo/ quibus et improbi hoies abundare poſſunt: ſed firma ꝛ ſempiterna/ pro quibus accipiendis oĩa que in hoc mundo bona putanẗ et mala penitus contẽnẽda ſunt. Hic preſtantiſſimũ illud ꝛ vnicum exemplũ dñici hominis proponendum eſt: qui cũ ſe tot miraculis tantã rerũ poteſtatẽ habere monſtraret: ꝛ ea ſpreuit q̄ magna bona/ ꝛ ea ſuſtinuit que magna mala imperiti putant: quos mores et diſciplinam/ ne tanto minus quiſqꝫ aggredi audeat/ quanto illud magis honorat: ꝛ de pollicitatiõibus atqꝫ hortationibus eius/ ꝛ de imitantiũ multitudine apłoꝝ/ martyꝝ/ ſanctorũqꝫ inumerabiliũ/ q̄ nõ ſint illa deſpe-

D randa oſtendendũ eſt. At vbi fuerint carnalium voluptatũ illecebre ſuperate/ cauẽdũ eſt ne ſurrepat atqꝫ ſuccedat cupiditas placendi hoibus/ aut per aliqua facta mirabilia/ aut per difficilẽ continentiã ſiue patientiam: aut per aliquã largitionẽ: aut nomie ſcientie vel eloquẽtie. Jn eo genere eſt ꝛ cupiditas honoris: Contra que oĩa proferantur ea q̄ ſcripta ſũt de laude charitatis: ꝛ de ſanitate iactãtie: doceaturqꝫ q̄ ſit pudẽdũ eis placere velle q̄s nolis imitari. Aut enim boni nõ ſunt/ ꝛ nihil magnũ eſt a malis laudari: aut boni ſunt/ et eos oportet imitari. Sed qui boni ſunt/ virtute boni ſũt: virtus aũt nõ appetit quod in alioꝝ hoim poteſtate eſt. Qui ergo imitaẗ bonoſ/ nullius hoĩs appetit laudẽ: qui malos/ nõ dign⁹ eſt laude. Si autẽ placere hoibus ideo vis/ vt eis proſis ad diligendũ deum: nõ iam hoc/ ſed aliud cupis. Qui aũt placere cupit/ neceſſarium adhuc habet timorẽ. Primũ/ ne occulte peccãdo inter hypocritas a dño computeẗ. Deinde/ ſi bene factis placere appetit/ ne hanc mercedem aucupãs perdat qͦ daturus eſt deus. Sed deuicta iſta cupiditate cauenda ſuperbia eſt: Difficile eſt eñ vt digneẗ cõſociari hoibus qui eis placere iam nõ deſiderat et plenũ ſe ꝟtutib⁹ putat. Jta qꝫ adhuc neceſſarius eſt timor: ne illud etiã qͦ videẗ habere/ auferaẗ ab eo: ꝛ manibus ac pedibus ligatis mittaẗ in tenebras exteriores. Mat. 22. b. Quapropter dei timor nõ ſolum inchoat/ ſed etiã perficit ſapiẽtiã: Js eſt aũt q̄ ſumme diligit deũ/ ꝛ proximũ tanqꝫ ſeipſm. Que aũt in hoc itinere pericula difficultateſqꝫ metuende ſint/ ꝛ quibus remedijs vti oporteat/ alia queſtio eſt.

De ſemp nato: Qõ. XXXVII.

Melior eſt ſemp natus q̄ ſi ſp naſciẗ: quia ſi ſemper naſciẗ nondũ eſt natus: ꝛ nũqꝫ nat⁹ ẽ/ aut nat⁹ erit ſi ſp naſciẗ. Aliõ ẽ eñ naſci/ aliud natũ eſſe. Ac ꝑ hoc nũqꝫ fili⁹/ ſi nũqꝫ natus: Filius autem quia nat⁹/ ſemper eſt filius: ſemper igitur natus.

¶ Triceſimũſeptum dictũ ẽ iſtud: Melior eſt ſemper natus: q̄ ſi ſemp naſciẗ: qꝛ ſi ſemp naſciẗ/ nõdũ nat⁹ ẽ: aliud eñ eſt naſci/ aliõ natũ eẽ. Jntelligẽdũ tñ qꝫ ſm rei ꝟitatẽ/ dei filius ſp naſciẗ: ſicut ſpũſſctũs a p̄re et filio ſemp ꝓcedit: qꝛ eius natiuitas ſemp ẽ in actu: eã ſit idẽ qͦ ſua generatio: q̄ ponit ꝟbi ꝯtinuatio: Tñ aug⁹ voluit hꝰ vitare: ne videreẗ illa generatio īperfecta: ſicut homines quãdo naſcuntur non ſunt perfecti. Triceſimũſeptũ dictũ.

De ꝯformatiõe aĩe: Qõ. XXXVIII.

Cum aliud ſit natura/ aliud diſciplĩa: aliõ vſus: ꝛ hec in vna aĩa itelligant nĩla diuerſitate ſubſtãtie. Jtẽ cũ aliõ ſit ingeniũ/ aliud virt⁹/ aliud trãquillitas: ſiliter vni⁹ eiuſdẽ qꝫ ſubſtãtie. Et cũ aĩa ſit alterius ſubſtantie q̄ de⁹: q̄qꝫ ab illo facta: ipſe aũt deus ſit ſacratiſſima illa ꝛ multis ꝟbo/ re paucis cognita trinitas: diligẽtiſſime inueſtigandũ eſt qͦ ait dominus ieſus: Nemo venit ad me niſi quẽ pater attraxerit: Et/ Nemo venit ad patrẽ niſi ꝑ me: Et/ Jpſe vos in oẽm veritatem inducet. Jo. 6. e. Jo. 14. a. Jo. 16. c.

¶ Triceſimũſeptimũ dictũ eſt: Cũ aliud ſit natura/ aliud diſciplĩa/ aliud vſus: ꝛ hec ĩ vna aĩa itelligãẗ ſine vlla diuerſitate ſubſtantie: ita aliud ingeniũ/ aliõ ꝟtuſ/ aliõ trãquilitas ſiliter ſine diuerſitate ſubſtãtie. Sed oriẗ dubiũ: qꝛ q̄dã iſtoꝝ ſunt accidentia: vt virtus et vſuſ: ſubſtãtia aũt ꝛ accidentia non ſunt vna ſubſtãtia. Diciẗ autez qꝫ hic accipiẗ ſubſtãtia ꝓ ſubſiſtẽtia: qꝛ iſta ſunt idẽ in ſuppoſito. Et tũc poſſet illud dictũ gloſari quo dicit alibi/ qꝫ potentie anime ſunt vna ſubſtantia. Triceſimũſeptimũ dictũ.

De alimẽtis. Queſtio. XXXIX.

Quid eſt quod accipit eam rem quã cõmutat? vt aĩal cibũ. Quid eſt qͦ accipiẗ et cõmutatur? vt idem cib⁹.

Quid eſt qđ accipit̄ ⁊ nō cōmutat̄? vt ocu/lis lux: et ſonus aurib⁹. Sed hec ꝑ corpus accipit aīa. ¶ Quid eſt autē qđ ꝑ ſeipſam accipit et cōmutat in ſe? vt aliā aiam/ quaz recipiēdo in amicitiā ſui ſimilē facit. Et qđ eſt qđ ꝑ ſeipſam accipit et nō cōmutat? vt veritatē. Quare co/gnoſcēdū eſt ⁊ qđ ſit petro dictū: Macta ⁊ māduca: Et qđ i euāgelio: Et vita erat lux hominum.

Triceſimum octauū dictū.

¶ Triceſimūoctauum dictuꝫ eſt/ ꝙ anima in ſe commutat aliā animam quā recipiēdo in amiciti am ſui ſimilē facit: ⁊ aliud eſt qđ per ſe recipit et nō cōmutat vt veritatē. Ex q̄ dicto accipit̄ argumentū: ꝙ potentia volitiua ē trāſformatiua ⁊ nō intellectiua: q: illa imutat ſuū amatū: ⁊ non iſta ſuū cognitū. i. ꝟitatē.

Act. 10. b.
Joh. 1. a.

Cū animarū natura vna ſit/ y ū hoim diuerſe volūtates: Qō. XL.

Ex diuerſis viſis diuerſus appetitus animarū eſt: ex diuerſo appetitu di/uerſus adipiſcendi ſucceſſus: ex di/uerſo ſucceſſu diuerſa ꝯſuetudo: ex diuerſa conſuetudine diuerſa eſt volūtas. Diuerſa aūt viſa ordo rex̄ facit: occultus quidē/ ſed ſub diuina prouidentia/ certus tamē. Non itaq; ob hoc putandū eſt diuerſas eſſe na/turas animax̄/ q: diuerſe ſunt voluntates: cū etiā vnius anime volūtas ꝓ tēporū di/uerſitate variet̄. Siquidē alio tpe diues eē cupit: alio tpe ꝯtēptis diuitiis ſapiēs eē de/ſiderat. Et in ipſo temporaliū appetitu alio tempore vni homini negociatio/ ⁊ alio tem pore militia placet.

Cum omnia deus fecerit: quare non equalia fecit: Qō. XLI.

Quia nō eſſent oīa/ ſi eſſent eq̄lia: Nō eñ eſſent multa rerū ge/nera quib⁹ ꝯficit̄ vni/uerſitas/ ꝑmas ⁊ ſecū das/ et deinceps vſq; ad vltimas ordinatas habēs creaturas: et h eſt qđ dicit̄ oīa.

Triceſimūno/nū dictū.

¶ Triceſimūnonum dictum ē iſtud: Non eſſent oia/ ſi eēnt eq̄lia: Nō eñ eſſent multa rerū genera quibus cōficit̄ vniuerſitas/ a ꝑmis vſq; ad vltimas ordinatas habens creaturas. Ex quo dicto accipit̄ illud vulgatiſſimū documētū/ ꝙ in ordine vniuerſi oēs ſpecies ſunt ineq̄les in ꝑfectiōe/ ⁊ iſtud ē ab oībus creditū/ cum tamen non ante fuerit demonſtratum.

Quemadmodū dei ſapiētia dominꝰ ieſus chriſtus et in vtero matris fuerit ⁊ in celis: Qō. XLII.

Quomodo verbum hominis: quod et ſi multi audiunt/ totum audiunt ſinguli.

¶ Quadrageſimū dictum/ ꝙ ſicut verbū hominis a plurib⁹ auditur ſimul: ſic chriſtus totus in celo ⁊ in vtero fuit virginis.

Quare filiꝰ dei in hoīe apparuit ⁊ ſpūſanctꝰ in colūba: Qō. XLIII.

Quia ille venit vt exēplū viuēdi de/mōſtraret hoib⁹: iſte vt donū ipſiuꝫ ad quod bñ viuendo ꝑuenit̄ ſigni/ficaret apparuit. Vtrūq; aūt viſibiliter fa/ctū eſt/ ꝓpt̄ carnales ab his q̄ oculis corporeis cernunt̄/ ad ea q̄ mēte itelligunt̄ ſacra/mētox̄ gradib⁹ trāſferendos. Nā ⁊ ꝟba ſo/nant et tranſeūt/ nec tamen ea que verbis ſignificant̄/ cū aliquid diuinū atq; eternuꝫ loquēdo exponit̄/ ſimiliter trāſeunt.

Quare tanto poſt venit dñs ieſus chriſtus/ ⁊ nō in principio peccati hominis: Queſtio. XLIIII.

Quia oē pulchrū a ſūma pulchritudine ē/ qđ ē deꝰ: Tpalis aūt pulchritudo reb⁹ decedētib⁹ ſuccedentibuſq; peragit̄. Habet aūt decorē ſuū i ſingulis q̄buſq; hoib⁹/ ſingula queq; etas ab infantia vſq; ad ſenectutē. Sicut ḡ abſurdus ē q̄ iuuenilē tm̄ etatē vellet eſſe in homine temporib⁹ ſubdito: inuideret eñ ceteris pulchritudinib⁹ q̄ ceteris etatib⁹ ſuas vices atq; ordinē gerunt: ſic abſurdus eſt q̄ in ipſo vni/uerſo genere humano vnā etatē deſiderat. Nā et ipm tanq̄ vn⁹ hō etates ſuas agit: Nec oportuit venire diuinit⁹ magiſtrum cui⁹ imitatione: i mores optimos formaret̄ niſi tpe iuuētutis. Ad h valet qđ apl̄s dicit: Sub lege tāq̄ ſub pedagogo paruulos cuſtoditos/ donec veniret cui ſeruabat̄ q̄ per ꝓphetas ꝓmiſſus erat. Aliud eñ ē qđ diuina ꝓuidētia q̄ſi ꝑuatim cū ſingulis agit: aliud qđ generi vniuerſo tanq̄ publice conſulit. Nā ⁊ q̄cūq; ſinguli ad certā ſapientiā ꝑuenerūt/ nō niſi ab eadē veritate ſuax̄ ſingillati etatū opportunitate illuſtrati ſūt: a qua ꝟitate vt ꝑl̄s ſapiēs fieret/ ipſi⁹ generis hūani opportuna etate hō ſuſcept⁹ eſt.

1. Retract. ca. 26. g.
Gal. 3. d.

Aduerſus mathematicos: Queſtio. XLV.

Non eos appellarunt mathematicos veteres q̄ nūc appellant̄: ſ illos q̄ tēporū numeros motu celi ac ſiderum ꝑueſtigarūt: de quib⁹ rectiſſime dr in ſcripturis ſctis. Iterū nec his debet ignoſci: Si eñ tantū potuerūt ſcire vt poſſent eſtimare ſeculū/ quō hui⁹ dñm non facilius inuenerūt? Mens eñ humana de viſibilib⁹ iudicās/ pōt agnoſcere oib⁹ viſibilibus ſeipāz eſſe meliorē. Que tñ cū etiā ſe ꝓpter defectū ꝓfectūq; in ſapiētia fatetur eſſe mutabilē/ inuenit ſupra ſe eſſe incōmutabilē veritatē/ atq; ita adherēs poſt ipām ſicut dictū eſt: Adheſit aīa mea poſt te: btā efficit̄ intrinſecus: inueniēs etiā oīm viſibiliū creatorē atq; dñm/ nō q̄rens extriſecus viſibilia/ q̄uis celeſtia q̄ aut nō iueniunt̄:

Sap. 13. b.
Lib. 8. de ciuitate dei. ca. 6. b
Ps. 62.

aut cũ magno labore fruſtra inueniunt: niſi ex eoꝝ q̃ foris ſunt pulchritudine inueniat artifex q̃ itus eſt: ⁊ prius in aĩa ſuperiores/ deinde i corpore inferiores pulchritudines

B operat. Aduerſus eos aũt q̃ nũc appellant mathematici: volẽtes act⁹ nr̃os corp̃ib⁹ ce/

Al. tillis leſtib⁹ ſubdere ⁊ nos vẽdere† ſtellis/ ip̃mq̃ꝫ preciũ q̃ vendimur a nobis accipe: nihil ve/ rius ⁊ breuius dici põt q̃ꝫ eos nõ reſpõdere niſi acceptꝭ cõſtellationib⁹. In cõſtellatio/ nib⁹ aũt notari partes ęq̃les/trecẽtas ſexa/ ginta dicũt habere ſigniferũ circulũ: motũ aũt cęli p̃ vnã horã fieri in quindecim par/ tib⁹: vt tanta mora q̃ndecim partes oriant quantã tenet vna hora: quę partes ſingulę ſexaginta minutas habere dicunt. Minu/ tas aũt minutarũ iam in cõſtellationib⁹ de quib⁹ futura p̄dicere ſe dicũt/ nõ inueniũt.

Quadrageſimũprimũ dictum.

¶ Cõcept⁹ aũt geminorũ/ qm̃ vno ꝯcubitu efficit: atteſtantib⁹ medicis/ quorũ diſciplina mlto eſt certior atq̃ꝫ manifeſtior: tam paruo pũcto tp̃is cõtingit/ vt in duas minutas minutaꝝ nõ tẽdat. Vñ q̃ in geminis tãta diuerſitas actionũ ⁊ euẽtuũ ⁊ volũtatũ: q̃s neceſſe eſt eandẽ ꝯſtellationẽ ꝯceptionalẽ habere: ⁊ amboꝝ vnã conſtellationẽ dare mathematicos tanq̃ꝫ vnius hoĩs? Si aũt ad genitales ꝯſtellationes ſe tenere voluerint/ ab ipſis geminis excludunt: q̃ plerũq̃ꝫ ita poſt inuicẽ fundunt ex vtero/ vt h̃ tp̃is iteruallũ rurſus ad minutas minutaꝝ reuertat/ q̃s tractãdas in ꝯſtellationib⁹ nũq̃ꝫ accipiũt nec poſſunt tractare. Cum autẽ

Al. dixiſſe predicatur. mlta vera eos† p̄dixiſſe dicat/ ideo fit: q̄ nõ tenẽt homĩes memoria falſitates erroreſq̃ꝫ eoꝝ: Sed nõ intẽti niſi in ea q̃ illoꝝ reſpõſis ꝓuenerint/ ea quę nõ ꝓuenerint obliuiſcunt: ⁊ ea cõmemorãt q̃ nõ arte illa/ q̃ nulla eſt/ ſed quadã obſcura rerũ ſorte contingunt. Q̃ð ſi peritię illoꝝ volũt tribuere: dicant artificioſe diuinare etiã mortuas mẽbranas ſcriptas quaſlibet/ de q̃buſ plerũq̃ꝫ pro voluntate ſors exit. Q̃ꝫ ſi non arte de codicib⁹ exit ſępe verſus futura p̄nuncias: quid mirũ ſi etiã ex aĩo loquẽtis: nõ arte/ ſꝫ ſorte exit aliqua prędictio futuroꝝ?

¶ Quadrageſimũprimũ dictum: q̄ doctrina medicorũ eſt multo certior atq̃ꝫ manifeſtior q̃ꝫ ſit mathematicorum. Sed attende q̄ hic vocat mathematicos illos qui ſm̃ conſtellationẽ iudicant de hoĩm fortunis.

De ideis: Queſtio. XLVI.

A

Quadrageſimũſecundum dictum.

Lib. 7. de ciuitate dei. ca. 28.

Ideas plato primus appellaſſe p̄hibet: nõ tñ ſi hoc nomẽ anteq̃ꝫ ipſe iſtitueret nõ erat/ ideo vel res ipſę non erant quas ideas vocauit: vel a nullo erãt intellectę: ſed alio fortaſſe atq̃ꝫ alio noĩe ab alijſ atq̃ꝫ alijs nuncupatę ſunt. Licet eniꝫ cuiq̃ꝫ rei incognitę q̃ nullũ habeat vſitatũ nomẽ q̃ðlibet nomẽ imponere. Nã nõ eſt veriſimile/ ſapiẽteſ aut nullos fuiſſe añ platonẽ: aut iſtas q̃s plato/ vt dictũ ẽ/ ideas vocat quęcũq̃ꝫ res ſint nõ intellexiſſe. Siquidem tãta in eis vis conſtituit/ vt niſi his intellectis ſapiẽs eſſe nemo poſſit. Credibile ẽ etiam p̄ter gręciã fuiſſe in alijs gẽtibus ſapiẽtes: q̃ð etiã plato ipſe nõ ſolũ p̄egrinãdo ſapiẽtię p̄ficiendę gr̃a ſatis teſtat⁹ eſt/ ſed etiã i libris ſuis cõmemorat. Hos q̃ ſi q̃ fuerũt/ nõ exiſtimanduꝫ eſt ideas ignoraſſe/ q̃uis alio fortaſſe eas noĩe vocitauerit. Sꝫ de nomine hactenus dictũ ſit: rem videamus/ q̃

B maxime ꝯſiderãda atq̃ꝫ noſcenda eſt in poteſtate conſtitutis vocabulis: vt q̃ð volet quiſq̃ꝫ appellet rem quã cognouerit. Ideas igit latine poſſum⁹/ vel formas/ vel ſpecies dicere: vt verbũ e verbo trãſferre videamur. Si autẽ rõnes eas vocem⁹/ ab interp̄tãdi q̃dẽ ꝓprietate diſcedim⁹. Rõnes eñ grecę λογοσ appellant nõ ideę: ſꝫ tñ q̃ſq̃s hoc vocabulo vti voluerit/ a re ipſa nõ aberrabit. ¶ Sunt nãq̃ꝫ ideę p̄ncipales formę quędã vel rõnes rerũ ſtabiles atq̃ꝫ incõmutabiles/ quę ipſę formatę non ſunt: ac p̄ hoc ęternę ac ſemp̄ eodẽ mõ ſeſe habentes: q̃ in diuina intelligentia cõtinent. Et cum ipſę neq̃ꝫ oriant neq̃ꝫ intereãt: ſm̃ eas tñ formari dicit om̃e q̃ð oriri ⁊ interire poteſt/ ⁊ omne q̃ð orit ⁊ interit. Anima v̾o negatur eas intueri poſſe/ niſi rõnalis/ ea ſui parte q̃ excellit/ id eſt ipſa mente atq̃ꝫ rõne: quaſi quadã facie vel oculo ſuo interiore atq̃ꝫ intelligibili. Et ea quidẽ ipſa rationalis

¶ Quadrageſimũſecũdum dictuꝫ: q̄ ideas platõ primus appellaſſe perhibetur: licet iſte res que iſto nomine ſignificant/ fuerint ante intellecte: in quibus tanta vis conſtituitur/ vt niſi ipſis intellectis ſapiens eſſe nemo poſſit: Et ſeq̃t: Ideaſ poſſum⁹ latine/ vel formas vel ſpecies dicere: vt verbum ex verbo transferre videamur. Si autẽ rationes eas vocemus/ a propria interp̄tatiõe diſcedim⁹: q̃ tñ eas ſic vocauerit/ a re ipſa non aberrabit: q̄ i poteſtate noſtra vocabula ſunt cõſtituta.

Quadrageſimũtertium dictum.

¶ Quadrageſimũtertium dictũ ẽ iſtũ: Sũt nãq̃ꝫ idee p̄ncipales q̃dam forme vl̾ rõnes reꝝ ſtabiles atq̃ꝫ icõmutabiles/ q̃ ipſe formate nõ ſunt: ac p̄ hoc eterne ⁊ ſemp̄ eodem modo ſe habẽtes: q̃ in diuina itelligẽtia cõtinẽt ⁊ Et cum ipſe nec oriantur nec intereant/ ſm̃ eas tñ dicit formari om̃e q̃ð oriri ⁊ interire põt: Anima v̾o negat eas ĩtueri poſſe niſi rõnalis/ ea ſui parte qua excellit: Et ea q̃dẽ aĩa rationalis/ nõ omnis ſed ea que ſancta et pura fuerit aſſeritur illi viſioni eſſe idonea. Ex quo dicto eliciunt quattuor modi opinionum/ que ſunt de ideis: Quoꝝ primus eſt: q̄ idee ſunt reſpectus rationis: quia reſpectus rationis ſunt ſumme cõmutabiles et variabiles nec eterni. Secũdus modus/ q̄ idee ſunt reales: q̄ dicit q̄ ſunt rationes

C

anima nō oīs ꝛ quęlibet/ſed ꝗ ſctā et pura fuerit/ hęc aſſerit illi viſioni eē idonea.i. ꝗ illū ipſum oculū quo videntꝛ ita ſanū ꝛ ſincerum ꝛ ſerenū ꝛ ſimilem his reb⁹ quas videre intendit habuerit. Quis autē religioſus ꝛ vera religione imbutus/ꝗuis nondū poſſit hęc īturei/negare tñ audeat/immo nō etiā ꝓfiteaꝛ:oia ꝗ ſunt/id ē quęcūqꝫ in ſuo genere ꝓpria ꝗdā natura cōtinentur vt ſint: deo auctore eſſe ꝓcreata/ eoqꝫ auctore oia ꝗ viuunt viuere atqꝫ vniuerſalē rerum incolumitatē/ ordinemqꝫ ipſum quo ea quę mutanꝛ ſuos tēporales curſus certo moderamine celebrāt ſummi dei legibus contineri et gubernari?

¶ Quadrageſimumquartum dictum.

¶ Quo ꝯſtituto atqꝫ cōceſſo/ quis audeat dicere deū irrōnabiliter oia cōdidiſſe? Quō ſi recte dici ꝛ credi nō pōt/ reſtat vt omnia rōne ſint condita: nec eadē rōne hō ꝗ equ⁹: hoc eñ abſurdum eſt exiſtimare. Singula igiꝛ ꝓprijs ſunt creata rōnibus. Has aūt rōnes vbi arbitrādū eſt eſſe/niſi in ipſa mēte creatoris? Non eñ extra ſe quicꝗ poſitū intuebaꝛ/vt ſꝫm id cōſtitueret qꝺ cōſtituebat: Nā hoc opinari ſacrilegū eſt. Qꝫ ſi hę rerū omniuꝫ creandarū creatarūve rationes in diuina mente continentur: neqꝫ in diuina mente quicꝗ niſi ęternū atqꝫ incōmutabile poteſt eſſe: atqꝫ has reruꝫ rōnes principales appellat ideas plato: non ſolū ſunt idee/ ſꝫ ipſę vere ſunt/qꝛ ęternę ſunt/ ꝛ eiuſmodi atqꝫ incommutabiles manēt: quarū participatione fit vt ſit quicꝗd ē/quoqꝫ mō eſt. Sed aīa rōnalis īter eas res ꝗ ſunt a deo condite/oia ſuperat/et deo ꝓxima eſt/qñ pura eſt: eiqꝫ inꝗtum charitate cohęſerit/intantū ab eo lumine illo intelligibili ꝑfuſa quodāmodo et illuſtrata cernit: nō ꝑ corporeos oculos/ ſꝫ ꝑ ipſius ſui principale quo excellit.i.per intelligentiā ſuaꝫ/iſtas rōnes: quarū viſione fit beatiſſima: Quas rōnes vt dictū eſt/ſiue ideas/ſiue formas/ſiue ſpecies/ſiue rationes licet vocare/ꝛ multis appellare ꝯcediꝛ noībus/ſꝫ pauciſſimis videre qꝺ verū eſt.

Utrū aliquādo cogitatiōes noſtras videre poſſim⁹: Qō.XLVII.

q Uęri ſolet quō poſt reſurrectionem atqꝫ immutationē corpis/ꝗ ſanctis ꝓmittiꝛ/cogitationes nr̄as videre poſſimus? Cōiectura itaqꝫ capienda eſt ex ea parte corpis noſtri ꝗ plus habet lucis: ꝛ qm̄ angelica corpa qualia nos habituros ſperam⁹ luciſſima atqꝫ ętherea eſſe credēdum eſt: et multi mot⁹ animi nr̄i nūc agnoſcūꝛ ī oculꝛ: ¶ Probabile ē/ꝙ nullus mot⁹ animi latebit cuꝫ motum fuerit corp⁹ ęthereū: in cui⁹ cōparatione iſti oculi caro ſūt. 1.Retract. ca.26.g.

¶ Quadrageſimumquintum dictum.

De credibilibus: Qō.XLVIII.

c Redibilium tria ſūt genera. Alia ſunt quę ſemꝑ creduntꝛ et nunꝗ intelliguntꝛ: ſicut ē oīs hiſtoria / temporalia ꝛ humana geſta ꝑcurrēs. Alia mox vt creduntꝛ intelligūtur: ſicut ſunt oēs rationes humanę/ vł de numeris/ vł de ꝗbuſlibet diſciplinis. Tertium quę ꝓmo credūꝛ ꝛ poſtea itelliguntꝛ ꝗlia ſūt ea ꝗ de diuinis rebus nō poſſunt intelligi/niſi ab his ꝗ mūdo ſunt corde: Qꝺ fit ꝓceptis ſeruatis quę bñ viuēdo accipiuntꝛ.

¶ Quadrageſimumſextum dictum.

Quare filij iſrael ſacrificabāt viſibiliꝛ pecoꝝ victimas: Qō.XLIX.

q Uia ſunt etiā ſacra ſpiritalia quoꝝ imagines carnalem ꝑplm celebrare

ꝓncipales. Et inter/oia formant ꝑ ipſas: cū reſpectus nullius ſit principiū productiuū. Tertius modus: ꝙ ſunt ꝗditate ꝓducte ineſſe intelligibili: qꝛ dicit ꝙ nō ſūt orte: ꝛ ꝑ conſequens nec ꝓducte. Quartus modus: ꝙ ſūt quidditates ī eſſe nature: qꝛ dicit ꝙ aīa ipſas intuitiue cognoſcit/tñ ī tali eē obiecta īntuitiue cognoſci nō poſſūt/cū nō exiſtāt.

¶ Quadrageſimūqrtū dictū ē iſtud: Quis audeat dicere deum irrationabiliter oia condidiſſe? Qꝫ ſi recte credi nō pōt: reſtat vt omnia recte ſint condita: nec eadē ratiōe homo ꝗ equus: hoc eñ abſurduꝫ eſt exiſtimare: Singula igiꝛ ſunt creata ꝓprijs rationibus: has aūt rōnes vbi arbitrandū ē eē/niſi in mēte creatoris? Nō eñ extra ſe ꝗcꝗ poſitū intuebaꝛ: vt ſꝫm id quod cōſtitueret cōſtituebat: nam hoc opinari ſacrilegū ē: Quaꝝ participatione fit quicquid ē: quaꝝ inquit viſione aīa rationalis fit beatiſſima. Ex quibus oībus accipitur argumentū: ꝙ idee in deo ſūt formaliter quid dicunt in eo: qꝛ impoſſibile eſt animā beatificari in viſione alicuius niſi illud ſit formaliꝛ deus. Secundū argumētū eſt: ꝙ in deo ſunt plures idee/ quot ſūt ſpecies: qꝛ alia ratione conditus eſt inde hō/ꝛ alia equ⁹. Tertium documētum/ ꝙ indiuidua in deo videntur habere ideas: quia dicit/ ꝙ ſingula ꝓprijs rationib⁹ ſunt cōdita. Quartū documentū/ꝙ de⁹ nō intuitiue cognoſcit extra ſe ipſū: qꝛ dicꝛ ꝙ hoc opinari eſt ſacrilegum.

¶ Quadrageſimūqūtum dictū ē iſtud: Probabile eſt ꝙ nullus motus animā noſtram latebit. Ex quo dicto accipiꝛ documentū: ꝙ in patria cogitatiōes mutuo patebunt: qꝛ de iſtis loquiꝛ ipſe ī hac queſtione quo ad ſtatum patrie.

¶ Quadrageſimumſextū dictū ē iſtꝺ: Credibiliū tria ſūt genera: Alia ꝗ ſemꝑ creduntꝛ ꝛ nunꝗ itelliguntꝛ: ſicut narratio hiſtorialis: Alia ꝗ mox vt credūꝛ/itelligūꝛ: ſicut ſunt rōnes hūane/vtpote de numeris vel ceteris diſciplinis: Alia que primo creduntur ꝛ poſtea intelligūtur: ſicut diuina: que non poſſunt intelligi/niſi ab his qui mundo ſunt corde. Sed oriꝛ dubium: quomō hiſtorie poſſint credi ſi nō itelligūtur? Diciꝛ autē/ꝙ hic loquiꝛ de intellectione ꝗ habet euidentiā: ꝛ tales nullā habent euidentiā: Et ideo in ſecūdo ordine ponit illa principia ſcientiaꝝ mathematicaꝝ: que ſunt per ſe nota: In tertio modo ponit diuina: ꝗ nō ſunt niſi poſt reuelationē/quā fides precedit. Uñ habeꝛ illud documētū ſolenne: ꝙ diuina nō queūt itelligi/niſi pri⁹ credanꝛ.

Lib.10. de ci/uitate dei.ca. 4.et.6.

oportebat/vt pfiguratio noui ppli ſeruitute veteris fieret:quoꝝ duoꝝ pploꝝ differētiā etiā i vnoquoq̧ nr̃m licet aduertere: cū qſq̧ ab vtero matris veterē hoīem neceſſe eſt agat/donec veniat ad iuuenilē ętatem: vbi iam nō eſt neceſſe carnaliter ſapere/ ſed pōt ad ſpiritalia volūtate cōuerti ⁊ intrinſecus regenerari.Quod ḡ in vno hoīe recte educato ordine naturę diſciplinaq̧ cōtingit/hoc proportione in vniuerſo genere humano fieri per diuinam prouidentiā peragiq̧ pulcherrimū eſt.

De equalitate filij: Qō.L:

1.ſen.diſ. 44. ca.1.

D Eus quē genuit/quoniā meliorē ſe generare nō potuit: nihil enim deo melius:generare debuit ęqualem.

Quadrageſi/mūſeptimum dictum.

¶ Si eñ voluit ⁊ nō potuit/ īfirmus eſt: ſi potuit ⁊ non voluit/inuidus eſt. Ex quo cōficitur ęqualē genuiſſe filium.

¶ Quadrageſimumſeprimū dictū ē iſtud:Deꝰ ſi voluit et non potuit gīnere eq̄lē filiū ſibi/ infirmꝰ fuit:ſi potuit ⁊ noluit/inuidus.Ex q̄ deducit̃ eq̄lem filiū genuiſſe.Sed oritur dubiū:qꝛ p eundē modū poſſet argui/ꝙ deus fecerit ꝓmū angelū ſibi eq̄lem:qꝛ ſi nō potuit/iualidus:ſi nō voluit/inuidus:Dicit̃ aūt ꝙ hoc eſt impoſſibile de ſe/angelū eē equalē/qꝛ in diuerſitate naturę:⁊ nō filiū/ qꝛ in vna natura ꝓductus.Secundum dubium: quia per eundem modum poſſet argui/ꝙ minimus ſanctus ſit ita beatus ſicut deus chriſtus:qꝛ ſi chriſtus non poteſt equaliter ipſum beatificare/ tūc eſt inualidus:ſi autē non vult/tunc eſt inuidus.Dicitur aūt/ꝙ melius eſt ſimpliciter vt ſit in ſanctis ordo/ꝗ̄ ſi eſſent pares omnes:⁊ ideo nō ē inuidus ſi intendit ad melius.Intelligēdum tamē eſt/ꝙ ex hoc dicto accipit̃ validum argumentum:ꝙ deus fecit vniuerſum quaſi melius ꝙ potuit:Alioquin ſm̄ iſtam deductionem fuiſſet inuidus: ſi melius facere potuiſſet/et noluiſſet.

De homine facto ad imaginem ⁊ ſimilitudinē dei: Qō.LI.

A

C Um exteriorē ⁊ interiorē hoīem diuina ſcriptura cōmemoret: ⁊ intātū eos diſcernat/vt ab apl̃o dictū ſit:

2. Cor. 4.d. Lib.11.de tri/nitate.ca.1.a. Col.3.b.

Et ſi exterior hō nr̃ corrūpit̃/ ſ3 interior renouat̃ de die i diē: quęri pōt/vtrum vnus horū factus ſit ad imaginē ⁊ ſimilitudinem dei. Nā illud ſtultū eſt q̄rere/ſi vnus: quis horū?

Al.† debuit.

Quis eñ† dubitat eū potius q̄ renouat̃ ꝙ̄ eū q̄ corrūpit̃ dicere? Utrū autē ambo/magna q̄ſtio eſt. Nam ſi exterior hō eſt adam/⁊ interior chriſtus/bene ambo intelligunt̃. Sed cum adā ſicut a deo factus eſt bonꝰ nō māſerit/ ⁊ diligēdo carnalia carnalis effectus ſit:non abſurde videri pōt hoc ipſū ei fuiſſe carere imagine dei/ ⁊ ſimilitudinē amittere:ac p hoc ipſe renouat̃/⁊ ipſe ē etia3 interior: quō ergo eſt ipſe et exterior? An ſm̄ corpꝰ:vt interior ſit ſm̄ aīam/et interior ſit reſurrectio ⁊ renouatio quę nūc fit ſm̄ mortē prioris vitę.i.peccati: ⁊ ſm̄ regenerationē nouę vitę.i.iuſticię? Quos item duos hoīes ſic appellat/vt vnū veterē quē debemꝰ exuere:alterū nouū ⁊ eū induendū cōmemoret:quoꝝ rurſus illū appellet imaginē terreni hoīs:qꝛ ſm̄ pctm̄ ꝓmi hoīs geritur q̄ eſt adā: alterū imaginē cęleſtis hominis:qꝛ ſm̄ iuſticiā ſecūdi hoīs gerit̃/qui eſt ieſus chriſtus. Exterior aūt hō qui nunc corrumpit̃/futura reſurrectione renouabit̃: cū iſtam mortē pſoluerit quā naturę debet lege illa/q̄ in paradiſo p pręceptū data eſt.

Col.3.b

1.Cor.15.f.

B

Quō autē nō ſit incongruū ꝙ dicit̃ etiam corpus factū ad ſimilitudinē dei/facile intelligit qui diligēter attēdit qđ dictū ē: Et fecit deus oīa bona valde. Nemo eñ dubitat ꝙ ſit ipſe primitus bonus. Multis eñ modis dici res poſſunt ſiles deo: Alię ſm̄ virtutē et ſapiētiā factę:qꝛ in ipſo eſt ꝟtus et ſapientia nō facta. Alię inq̄ztum ſolū viuunt:qꝛ ille ſumme et prime viuit. Alię inquantū ſunt:qꝛ ille ſūme ⁊ ꝓmitus ē. Et iō q̄ tm̄mō ſūt/ nec tñ viuūt aut ſapiūt:nō pfecte/ſ3 exigue ſunt ad ſimilitudinē eiꝰ: qꝛ ⁊ ipſa bona ſunt in ordine ſuo:cū ſit ille ſup oīa bonꝰ a quo bona ſunt. Oīa ꝟo q̄ viuūt ⁊ nō ſapiūt/ paulo ampliꝰ participāt ſimilitudinē. Quod eñ viuit/etiam eſt:nō aūt quicq̄d eſt/etiā viuit. Jam porro q̄ ſapiūt/ ita illi ſilitudine ꝓxima ſūt vt in creaturis nihil ſit ꝓpinquus. Qđ eñ pticipat ſapię/ ⁊ viuit ⁊ eſt:qđ autē viuit/neceſſe eſt vt ſit: neceſſe eſt vt ſapiat: Quare cum hō poſſit particeps eſſe ſapię ſm̄ interiorē hoīe3: ſm̄ ſeipm̄ ita ē ad imaginē dei/ vt nulla natura interpoſita formet̃: ⁊ iō nihil ſit deo ꝯiunctiꝰ: Et ſapit eñ ⁊ viuit ⁊ eſt q̄ creatura nihil eſt melius.

C

Lib.11. de tri/nitate.ca.1. b.

Q: ſi exterior hō vita illa accipit̃ q̄ p corpꝰ ſētimꝰ q̄nq̧ notiſſimiſ ſēſibꝰ q̄s cū pecoribꝰ habemꝰ cōes:nā ⁊ ipſa moleſtijs ſenſibilibuſq̧ pſecutionibus ingerunt̃ corrūpi pōt: nō immerito ⁊ ipſe hō particeps dr̄ ſimilitudinis dei:nō ſolū qꝛ viuit/qđ etiam in beſtijs apparet/ſ3 amplius ꝙ ad mētē conuertit̃ ſe regentē:quā illuſtrat ſapiētia: qđ in beſtijs non poteſt rōne carentibus.

Quadrageſi/mūoctauum dictum.

¶ Corpus quoq̧ hominis qꝛ ſolum inter animalium terrenoꝝ corpora nō pronū in aluum proſtratū eſt: cum ſit viſibile et ad intuēdum cęlū erectū qđ eſt principiū viſibiliū:quāq̧ non ſua/ſed alę pręſentia viuere cognoſcat̃: tñ nō mō qꝛ ē/⁊ inq̄ztū eſt/vtiq̧ bonū ē:ſ3 etiā qꝛ tale eſt/vt ad ꝯtēplādū

¶ Quadrageſimūoctauū dictū ē iſtō:ꝙ nō ſolū ſm̄ mentē ⁊ vitā homo ſimilis intelligit̃ ad ſimilitudinē dei/ſ3 etiā ſm̄ corpꝰ qđ ſolū īter aīaliā terrenoꝝ corpora non ꝓnū eſt/ ſed ad intuendū celum erectum.

celũm ſit aptiuſ/magis hoc ad imaginem ⁊
ſimilitudinẽ dei q̃ cetera corpora aialiũ fa/
1.Retract. ca.26.b. ctũ iure videri põt. Tñ qꝛ hõ ſine vita non
recte appellaꝝ:non corpuſ ſolũ hõ exterior/
neq; ſola vita que in ſenſu eſt corporis/ſed
Lib.7.de tri/nitate.ca. vltimo.d.e. vtrũq; ſimul rectiꝰ fortaſſe intelligiꝝ. Neq;
inſcite diſtinguiꝝ/ q̄ aliud ſit imago ⁊ ſimi/
litudo dei:q̄ etiã filiꝰ dr̄:aliud ad imaginẽ ⁊
ſimilitudinẽ dei/ſicut hoiez/factũ accipimꝰ.
D Sunt etiã/ q̄ nõ fruſtra itelligãt duo dicta
eẽ: ad imaginẽ/⁊ ſimilitudinẽ:cũ ſi vna res
eẽt/vnũ nomẽ ſufficere potuiſſe aſſerũt. Sꝫ
ad imaginẽ mẽtẽ factã volũt/ q̄ nll'a iterpo
ſita ſubſtãtia/ ab ipſa v̾itate formaꝝ:q̄ etiã
ſpũs dr̄: nõ ille ſpũſſctũs q̄ ẽ eiuſdẽ ſubſtã/
tie cuiꝰ pr̄ ⁊ filiꝰ/ſꝫ ſpũs hois. Nã ita hoſ diſ
1.Corī.2.c. cernit apl's: Nemo ſcit q̄d agaꝝ in hoie/niſi
ſpũs hois: ⁊ nemo ſcit quid agaꝝ i deo niſi
1.theſſal.5.d. ſpũs dei. Itẽ de ſpũ hoiſ dic̃: Saluũ faciat
ſpm̃ vr̃m ⁊ aiaꝫ ⁊ corpꝰ. Et iſte factꝰ ẽ a deo
ſicut et cetera creatura. Scriptũ ẽ enĩ i ꝓuer
bijs hoc mõ: Scito qm̃ dñs corda hoim no/
uit/⁊ q̄ finxit ſpm̃ oibꝰ/ipe ſcit oia. Ergo iſte
ſpũs ad imaginẽ dei nullo dubitante factꝰ
accipiꝝ in quo eſt intelligẽtia v̾itatis:heret
eñ veritati nulla iterpoſita creatura. Cete/
ra hois ad ſimilitudinẽ facta videri volũt:
qꝛ ois q̄dem imago ſimilis eſt:nõ autẽ oẽ
qd̾ ſimile eſt etiã imago ꝓprie/ſed forte ab/
uſiue dici põt. Sed cauendũ in talibꝰ ne q̄d
nimis aſſeuerãdũ puteꝝ:illa re ſane ſalubriꝝ
cuſtodita/ne qm̃ corpꝰ quodlibet ꝑ localia
ſpacia porrectũ ẽ/aliq̄d tale credaꝝ eſſe ſub/
ſtantia dei. Nã res q̄ in p̄te minor eſt q̃ in
toto/nec dignitati anime cõuenit/ q̃to mi/
nus maieſtati dei.

De eo qd̾ dictum eſt Penitet me feciſſe hominẽ: Queſtio.LII.

Diuine ſcripture a terreno ⁊ hũano
ſenſu ad diuinũ ⁊ celeſtẽ nos erigen
tes/vſq; ad ea verba deſcẽderũt q̄/
Lib.15.de ci/uitate dei. ca.25. bus inter ſe ſtultiſſimoꝝ etiã vtiꝝ cõſuetu/
do. Itaq; eaꝝ etiã affectionũ noĩa q̄s ani/
mꝰ noſter patiꝝ/ q̄s lõgiſſime a deo eẽ ſciũ/
ctas iam q̄ meliꝰ ſapit intelligit/nõ dubita/
uerũt illi viri ꝑ quos locutus eſt ſpũſſanctꝰ
oportuniſſime i libris ponere. Ut v̾bi gr̃a:
qm̃ difficillimũ ẽ vt hõ aliq̄d vindicet ſine
ira:vindictã dei que oĩno ſine iſta ꝑturba/
tione fit/irã tñ vocandã iudicauerũt. Item
quia cõiugij caſtitatẽ zelando viri cuſtodi/
re cõſueuerũt:illã dei ꝓuidentiã per quã q̄/
Al.† alios at q; alios. cipiꝝ atq; agiꝝ ne anima corrumpaꝝ ⁊ deos
†alienos ſequens quodãmodo meretriceꝝ:
zelũ dei appellauerũt. Sic ⁊ manũ dei/vim
qua operaꝝ:⁊ pedes dei/vim qua in omnia
cõſtituenda ⁊ gubernanda p̄tendit:⁊ aures
dei vel oculos dei/vim qua oĩa ꝑcipit atq;
intelligit:⁊ faciẽ dei/vim qua ſe manifeſtat
atq; dinoſciꝝ:⁊ cetera i hũc modũ: Propte/
rea ſcꝫ quia nos ad quos ſermo fit/⁊ mani/
bus ſolemus operari/et pedibus incedere:
⁊ quo fert animꝰ ꝑuenire:⁊ auribꝰ atq; ocu/
lis ceteriſq; ſenſibus corporis corporalia ꝑ/
cipere et facie inoteſcere:et ſi q̄d aliõ ad hãc
taq; regulã pertinet. Hoc mõ igiꝝ qm̃ mu/
tare ceptum aliquod ⁊ in aliõ transferre nõ
facile ſolemꝰ/ niſi penitendo: quãq; diuina
ꝓuidentia ſerena mente intuentibus appa
reat cuncta certiſſimo ordine adminiſtrari:
accõmodatiſſime tñ ad humilẽ humanã in/
telligentiã ea que incipiũt eſſe neq; perſeue
rant q̃tũ ꝑſeueratura ſperata ſunt/quaſi ꝑ
penitentiã dei dicunꝝ ablata.

De auro ⁊ argento qd̾ ab egyptijs filii iſrael acceperũt: Qõ.LIII.

Quiſquis duoꝝ teſtamentoꝝ diſpẽ/ A
ſationes pro tempoꝝ congruentia
generis humani diligenter etatibꝰ
diſtributas intueꝝ:ſatis q̃tũ exiſtimo intel
ligit/quid ꝓprie priori etati generis hũma/
ni/ q̄d poſteriori cõueniat. Diuina eñ ꝓui/
dentia pulchre oia moderante/ita vniuerſa
generationũ ſeries ab adã vſq; ad finẽ ſecu
li adminiſtraꝝ:tanq̃ vnius hois a pueritia
vſq; in ſenectutẽ temporis ſui tractum eta/
tis gradibꝰ terminatis. Et idõ virtutũ etiã
gradus in moribꝰ donec veniaꝝ ad ſummã
homis perfectãq; virtutem/oportet eũ di/
ſtinguere qui diuinis lectiõibus pie animũ
intendit:ne forte cũ inuenerit aliquãdo par
uis parua/ aliq̄n maiora maioribꝰ ipꝑari:
reputãs in cõparatiõe maiora peccata eſſe
illa que minora ſunt:nõ arbitretur decuiſſe
vt talia deus hoibus imperaret. Sed nunc B
de virtutũ gradibus nimis longũ eſt diſpu
tare. Uerũtamen qd̾ ad preſentẽ queſtionẽ
diſcutiendã ſatis eſt:quantũ ad decipien/
dum attinet/ ſumma ⁊ pfecta virtus eſt ne/
minẽ decipere:atq; illud exhibere qd̾ dictũ
eſt: Sit i ore veſtro eſt/eſt:nõ/nõ. Sed quia Matth.5.f.
hoc eis imperatũ eſt quibus iam regnũ ce/
loꝝ promiſſum eſt:magna aũt †virtus hec Al.† vis eſt.
implere/ maiora q̄bus debeꝝ hoc premiũ:
Regnũ eñ celoꝝ vim patiꝝ:et qui vim fa/ Matth.11.b.
ciunt/ diripiũt illud:querendũ eſt q̄bꝰ gra/
dibus ad iſtã ſummitatẽ perfectioneq; ve/
niaꝝ:in q̄bus vtiq; gradibus inueniunꝝ illi
quibus adhuc terrenũ regnũ ꝓmittebaꝝ:q̄
promiſſo tanq̃ paruuli proluderent/et ab
vno deo abundanter qui eſt omniũ dñs in
terim terrenis gaudijs/ q̄bꝰ adhuc inhiabãt/

impetratio/inde proficientes et in ſpiritu
ſuccreſcētes auderent etiā ſperare celeſtia.
C Sicut ergo ſumma ꝛ ꝓpe diuina virt⁹ eſt/
neminē decipere:ſic vltimū vitiū eſt/quēli/
bet decipere. Ab hoc vltimo vitio ad illam
ſummā virtutē tendētib⁹ gradus eſt: nemi
nē quidē/vel amicū/vel ignotū/ſ tñ inimi
cū aliqñ decipe. Ũñ etiaȝ illud a poeta di/
ctum ꝓpe iā ꝓuerbij ꝯſuetudinē obtinuit:
Eneid.2. Dolus an virtus qs ī hoſte reqrat? Sȝ qm̃
ꝛ ipſe hoſtis pōt pleruꝗ iniuſte decipi: ve/
luti cū pactuȝ aliqd fit de tēporali pace:qs
īducias vocāt: ꝛ nō ſeruaṫ fides/ꝛ cetera ta
lia:multo eſt purgatioꝛ ſummeꝗ illi vtuti
ꝓpinquioꝛ q ꝗꝗ velit hoſtē decipere/non
cum tñ decipit niſi auctoritate diuina. De⁹
em̃ nouit vel ſolus vel certe lōge excellēti⁹
ꝗ hoīes atꝗ ſincerius/q̄ qſꝗ pena p̄mio
ve ſit dignus. Quapropṫ deus quidē p ſe
ipſū neminē decipit:Eſt em̃ pr̄ veritatis/et
veritas/et ſpūs veritatis:dignis tñ digna
diſtribuēs:qm̃ hoc quoꝗ ptinet ad iuſtici/
am ꝛ veritatē: vtiṫ animis ꝓ meritis et di/
gnitatib⁹ q̄ ſunt in gradibus caꝝ: vt ſi qſꝗ
dign⁹ eſt decipi:nō ſolū p ſeipſuȝ eū nō de/
cipiat/ſȝ neꝗ p talē hoīem q iā cōgruenter
Matth.5.f. diligit ꝛ cuſtodire pſiſtit: Sit ī oꝛe veſtro ē/
eſt:nō/nō:neꝗ p angelū cui nō ꝯuenit pſo/
na fallacie/ſed aut p talē hoīem q nondū ſe
hmōi cupiditatibus exuit: aut p talē ange/
lum qui pro ſue volūtatis peruerſitate/vel
ad vindictam peccatoꝝ/vel ad exercitatio/
nē purgationeꝗ eoꝝ q ſm̃ deū renaſcun/
tur in infimis nature gradib⁹ ordinatus ē.

Quadrageſi/mūnonū dictū
¶ Legimus em̃ dece
ptum regē falſo vati/
3.Reg.22.d. cinio pſeudo ꝓpheta
rum. Et ita legim⁹/vt
neꝗ ſine diuino iudi/
cio factū inueniam⁹:
qm̃ dign⁹ erat ille ſic
decipi: neꝗ p eū an/
gelum quem decepti
onis officium ſuſcipe/
re non deceret/ſed p angelū erroris qui ſibi
vltro tales partes imponi cū leticia poſtu/
lauit. Quibuſdā em̃ ſcripturarū locis apti/
us aliqd exponiṫ: qd diligēs ꝛ pius lectoꝛ
etiā in alijs locis in quib⁹ minus aperiṫ in/
telligat. Deus em̃ noſter ſic ad ſalutē aīarū
diuinos libros ſpirituſancto moderatus ē:
vt nō ſolū manifeſtis paſcere/ſȝ etiā obſcu/
D ris exercere nos vellet. Ex hac igiṫ ineffabi/
li atꝗ ſublimi reꝝ adminiſtratiōe/ q̄ fit per
diuinā ꝓuidentiā/quaſi trāſcripta eſt natu
ralis lex in animā rōnalem: vt in ipſa vite

¶ Quadrageſimūno/
nū dictū eſt/ꝙ ille ſpiri/
tus q decep ī achab vt
iret ad bellum/ fuit ange
lus malus:qꝛ deceptio/
nis officiū nō decuit niſi
ſpm̃ erroꝛ. Ex q accipiṫ
argumentū/ꝙ oīa mi/
niſteria que ſonāt ī ma/
lum in diuina ſcriptura/
ſunt facta per angelos
malos /ratione eadem.

huius cōuerſatione moribuſꝗ terrenis ho/
mines talium diſtributionū imagines ſer/
uēt. Hinc eſt ꝙ iudex damnatū pcutere in/ Lib.1.de ciui/tate dei.ca.26 et.21.
dignum ſua pſona ꝛ nefarium iudicat:eius
tamen iuſſu hoc facit carnifex/q pro ſua cu/
piditate ſic ordinatus eſt in officio vt pcuti
at legū moderatione damnatū/q poſſet eti
am innocentē ſua crudelitate pcutere. Nā
neꝗ p ſeipſum hoc iudex facit:neꝗ p prin/
cipem vel aduocatū/aut aliquem in officio
ſuo cui tale miniſteriū non cōuenienter im/
poniṫ. Hinc eſt etiā/ ꝙ irrōnalibus animā/
tibus vtimur ad eas res quas per homies
agi nefariū eſt. Nā vtiꝗ dign⁹ eſt fur moꝛ/
ſu lacerari:id tñ hō nō p ſeipſuȝ agit/ aut p
filiū/aut p domeſticū/ aut etiā p famulū ſu
um: ſ p carnificē beſtiā:quā beſtiā talia ꝓ
nature ſue gradib⁹ decet facere. Cū igiṫ qſ/
dā pati aliquid deceat qd alios facere non
deceat:miniſteria quedā ſunt media qbus
digna iniungūtur officia/ vt eis vtens ipſa
iuſticia:nō ſolum talia pati quēꝗ imperet
qualia pati euȝ decet/ſed etiam his facien/
tibus quos talia facere non minus decet.

E Quinquage/ſimū dictū.
¶ Quapropter cū et
egyptij deceptiōe di/
gni eſſent/ꝛ populus
iſrael pro illa etate ge
neris humani in tali
adhuc gradu moꝝum
cōſtitutus eſſet/vt nō
indigne hoſtem deci/
peret: factū eſt vt iu/
beret deus/vl̄ potius
pro illoꝝ cupiditate 3.ſen.diſ.37. ca.in ſecūda.§.ſi vero. Exo.3.
pmitteret/ vt vaſa au
rea ꝛ argētea:quibus
adhuc frene regni ap/
petitores inhiabāt: ꝛ
peterent ab egyptijs
non reddituri: ꝛ acci/
perēt quaſi reddituri.
Quā etiam mercedē tam diuturni laboris
atꝗ operis pro taliū animarū gradu non
iniuſtam de⁹ eſſe voluit/ ꝛ penam illoꝝum
quos digne fecit amittere id qd reddere de/
buerunt. Nō itaꝗ deus deceptoꝛ eſt:quod
credere nefarium ꝛ impiū eſſe quis non in/
telligat? ſed meritoꝝum ꝛ perſonarū iuſtiſſi
mus diſtributoꝛ:faciēs quedā p ſeipm̃ q̄ il/
lo ſolo digna ſunt eiꝗ ſoli cōueniūt: ſicuti
eſt illuminare animas: ꝛ ſeipſuȝ eis ad per/
fruendū prebendo/ſapiētes beataſꝗ pre/
ſtare:alia p ſeruientē ſibi creaturā integer/
rimis legibus pro meritis ordinatam:que/
dam eoꝝ iubens: quedā pmittens/ vſꝗ ad

¶ Quinqgeſimū dictū/
ꝙ expoliationē egyptio/
rū p filios iſrl̄ de⁹ iuſſit
vel poti⁹ pmiſit ꝓpṫ cupi
ditatē ipſoꝝ expoliātiū.
Et ſeqṫ:nō mirū ſi hoſtē
decipi dignum decipere
iuſſi ſūt/q erāt adhuc di/
gni hoſtē decipere. Ex q
dicto accipiunṫ duo ar/
gumēta. Primū/ ꝙ opi/
nio fuit aug⁹. ꝙ illud de
expoliatiōe dictū fuerat
magis permiſſio:qꝛ dicit
potius hoc ꝙ illud. Se/
cūdū argumētū :ꝙ ſi fu/
it iuſſio/fuit ꝓpter eoꝝ ī/
firmitatem:qꝛ dicit ꝙ di/
gni erant. Et adiūgit/ ꝙ
nondum erāt idonei au/
dire: Diligite inimicos
veſtros ꝛc.

paſſerū adminiſtrationē: ſicut dñs in euan/
Matth. 10. d. gelio dic. Et vſq ad feni decorē: vſq ad nu/
merū etiā capillorū nroꝝ diuina ꝓuidētia
ptendēte atq veniēte. De qua iterū dictū
Sap. 8. a. eſt: Pertēdit a fine vſq ad finem fortiter: ꝛ
F diſponit oia ſuauiter. Q autē p aiarū mi/
niſteria ſuis legibꝰ ſeruiētia deus puniat/ꝛ
digne digna ſupplicia retribuat/ cū ipe trā/
Sap. 12. c. quilliſſimꝰ maneat/ aptiſſime ſcriptū eſt: Ip/
ſum ꝙ q puniri nō debet/ condēnas: ꝛ exte/
rū exiſtimas a tua virtute? Virtus eñ tua
iuſticię initiū ē: ꝛ ob hoc ꝙ oim dñs es/ oi/
bꝰ te parcere facis. Virtutē eñ tu oſtēdis q
nō crederis eſſe in virtute ꝯſummatus/ ꝫ in
his q ſciunt audaciā traducis. Tu aūt dñs
ꝟtutū cū trāquillitate iudicas: ꝛ cū magna
reuerētia diſponis nos. Itē ꝙ pmo in terre/
nis rebus ſit gradus ad cęleſtē iuſticiā/ qui
iā infirmioribꝰ imperaꝝ/ dñs oſtēdit cū ait:
Luce. 16. c. Si in alieno fideles nō fuiſtis: veſtrū quis
dabit vob? Et ꝙ ꝓ ſuis gradibꝰ aię doceā/
Ioh. 16. c. tur: ꝛ ipſe dñs demōſtrat dicēs: Multa ha/
beo vob dicere: ꝫ nunc nō poteſtis portare
1. Cor. 3. a. illa. Et apls cū ait: Et ego fratres nō potui
vobis loqui quaſi ſpiritalibꝰ/ ſꝫ quaſi car/
nalibꝰ: lac vobis potum dedi nō eſcā: neq
eñ poteratꝭ/ ſꝫ neq adhuc poteſtꝭ: Adhuc
eñ eſtis carnales. Qꝺ enim in iſtis ſm gra/
dus ſuos actum eſt: hoc in vniuerſo genere
humano agi cognoſcimꝰ: vt alia carnali po/
pulo/ alia ſpiritali ꝓ tēpoꝝ cōgruētia iube/
renꝝ. Non ergo mirum ſi hoſtem decipi di/
gnum decipere iuſſi ſūt/ q erāt adhuc digni
hoſtē decipe. Non eñ iā erant idonei qbus
Luce. 6. e. diceretꝝ: Diligite inimicos veſtros: ꝫ tales
Matth. 7. g. erant quibus tm̄mō dici poterat: Diliges
Deut. 23. b. ꝓximū tuū/ ꝛ oderis inimicū tuum. Adhuc
eñ ille ꝓximus ꝙ late intelligēdus eēt/ nō
erat tpis tradere. Inchoatio ergo quędam
facta eſt ſub pędagogo/ vt magiſtro perfe/
ctio pfectio ſeruareꝝ: qui tamē idem deꝰ/ et
pędagogū paruulis dederit legē illam ſcꝫ
per famulū ſuū: ꝛ magiſteriū grandioribꝰ:
id eſt euangeliū per vnicū ſuum.

De eo qꝺ ſcriptū eſt: Mihi autē adherere deo bonū eſt: Qō. LIIII.

Omne quod eſt/ aut eodē modo ſem/
per eſt/ aut nō. Et ois anima omni
corpe melior eſt: Melius eſt eñ om/
ne quod viuificat ꝙ id qꝺ viuificaꝝ. Corpꝰ
aūt ab aia viuificari/ nō a corpore animam
nemo ambigit. Quod aūt corpus non eſt
ꝛ tamen aliquid eſt: aut aia eſt/ aut ea meli/
us aliquid. Deterius eñ omni corpore ni/
hil ē: qꝛ etſi materiā quis dixerit vnde ipm
corpꝰ fit/ recte qm̄ caret oi ſpecie/ nihil dr.

¶ Rurſus inter cor/
pus ꝛ animam quod
melius ſit corpe/ dete/
rius aia non inueniꝝ.
Si qd eñ eſſet mediū
aut viuificareꝝ ab aia
aut viuificaret aiam
aut neutrū: Aut viui/
ficaret corpus/ aut vi/
uificareꝝ a corpe/ aut
neutruꝫ. At qcqd vi/
uificaꝝ ab aia/ corpꝰ ē. Si qd aūt viuificat
aiam/ melius eſt ꝙ aia. Rurſuꝫ q viuificaꝝ
corpus/ aia ē: qꝺ viuificaꝝ a corpe/ nihil ē.
Neutrū ꝟo. i. nullius vitę indigēs/ nullāq
vitā tribuēs: aut oino nihil ē: aut aliqꝺ cor/
pus eſt: aut aliqd ꝛ corpore et aia melius.
Sꝫ vtrū qd tale ſit in rerū natura/ alia quę/
ſtio eſt. Nūc interim ratio cōperit/ nihil inꝝ
corpus et aiam eſſe qꝺ ſit corpe melius/ aia
deterius. Qꝺ aūt eſt oi aia melius/ id deū 1. Retract. ca. 26. b.
dicimus: cui quiſqs eū intelligit iūctus eſt.

> ¶ In queſtiōibꝰ diuerſaꝝ ſcripturaꝝ Prima ꝟitas ē/ ꝙ nihil ē inter corpꝰ ꝛ aiam: qꝺ ſit corpe meliꝰ/ et aia deteriꝰ: ꝛ nulla res ē deterior oi corpore. Et ſi inſtet de materia: qꝛ nullā ſpeciē habet/ nihil dicaꝝ: Illud aūt qꝺ ē melius omi anima ē deꝰ. Et ſi dicaꝝ/ ꝙ angelus ē aia melior: hic accipit augꝰ animā pro omni ſpiritali creatura. — Prima ꝟitas

B

¶ Quod eñ intelli/
giꝝ veꝝ eſt: nec oē qꝺ
crediꝝ verū eſt. Quic/
quid aūt verū eſt atq
a ſenſibus ꝛ a mēte ſe/
iunctū ē/ credi tm̄/ nō
tm̄ ſentiri aut intelligi
pōt. Deo igiꝝ iunctū
eſt qꝺ intelligit deuꝫ.
Intelligit autē rōnal
aia deū: Nā itelligit
qꝺ ſp eiuſmodi eſt: ne
ꝙ vllā patiꝝ mutati/
onē. At et corpꝰ p tps
ꝛ locos: ꝛ aia ipſa ra/
tionalis ꝙ aliqñ ſapi/
ens/ aliqñ ſtulta eſt/ mutationē patiꝝ. Qꝺ
aūt ſemp eodē mō eſt/ melius ꝓfecto eſt ꝙ
id qꝺ nō ita eſt: Nec quicꝙ ē melius rōnali
aia niſi deꝰ. Cū igiꝝ itelligit aliqd qꝺ ſemp
eodē mō ſeſe habet: ipſum ſine dubio intel/
ligit. Hęc autē eſt ipſa veritas: cui qꝛ intelli/
gendo aia rōnalis iungiꝝ/ et hoc bonum eſt
animę: recte accipitur id eſſe qꝺ dictum eſt:
Mihi aūt adhęrere deo bonum eſt. Ps. 72.

> ¶ Secunda veritas/ ꝙ non oē qꝺ crediꝝ eſt verum: ſꝫ quicqd eſt veruꝫ atq a ſenſibus ꝛ a mēte ſeiunctum eſt/ credi tm̄/ non tm̄ ſentiri aut intelligi poteſt. Sed oritur dubiū: quid appellat a mēte ſeiūctum. Dicitur aūt ꝙ illud qꝺ trāſcendit facultatē naturalem noſtri intellectus: vt articulus trinitatis. Secūdū dubium: quō talia poſſunt credi ſi nō intelligāꝝ? Dicꝝ aūt/ ꝙ hic accipiꝝ intellectus ꝓ euidēti noticia/ nō generaliter ꝓ actu intelligēdi: cū credere ſit quidaꝫ actus intelligendi. — Secūda ꝟitas

De eo qꝺ ſcriptū eſt: Sexaginta ſunt regine/ octoginta concubine ꝛ adoleſcentularum nō eſt numerus: Queſtio. LV.

Denarius nūe/
rus pōt ſigni/
ficare vniuer/
ſitatis ſciam. Quę ſi
ad interiora ꝛ intelli/

> ¶ Tertia veritas/ ꝙ cū dicꝝ ꝙ ſexaginta ſunt regine: ꝛ octoginta ſūt concubine/ et adoleſcentularuꝫ non eſt numerus: regine ſignificant cōſidera/ — Tertia ꝟitas.

gibilia referat: q̄ ſena
rio nūero ſignificat /
fit quaſi decies ſexieſ
qḋ ē ſexaginta. Si ad
terrena et corruptibi/
lia / q̄ octonario nūe/
ro ſignificari poſſūt /
fiūt decies octies: qḋ
Cant. 6. b. eſt octoginta. Regi/
nę ḡ ſunt aīe regnātes in intelligibilibus ꝛ
ſpiritalib⁹: Cōcubinę quę mercedē accipiūt
Matth. 6. a. terrenoꝝ: de quib⁹ dictū ē: Acceperūt mer/
cedē ſuā. Adoleſcētulę quarū nō eſt nume/
rus: quarū nō eſt determinata ſcia / ꝛ diuer/
ſis dogmatib⁹ periclitari poſſunt: vt nume
rus / qḋ dictū eſt / ſignificet certā ꝛ idubita/
tā confirmationē ſcientię.

Reginę: actiōes ſpiritales / q̄ re/
gnāt ī aīa: ꝛ cōcubīe no/
ticias tpales / q̄ mercedē
accipiūt ſtenorū: ꝛ ado/
leſcētule īdetermīate ſci/
entie / que periclitāt. Et
videtur eſſe intētio augꝰ.
vt referat primū ad theo
logiā: ſecūdū ad ſcientiā
lucratiuā: tertiū ad phi/
loſophiam.

De annis quadragintaſex edi/ficationis templi: Queſtio. LVI.

S Ex / nouem / duodecim / decē et octo:
hec ī vniuerſo fiūt q̄dragintaqnq̄.
Adde ḡ ipm vnū / fiūt q̄dragitaſex:
hoc ſexies / fiunt ducēta ſeptuagintaſex. Di
In enchiri/dion. ca. 86. cit aūt ꝯceptio humana ſic ꝓcedere ꝛ pfici:
vt pmis ſex dieb⁹ q̄ſi lactis habeat ſilitudi/
Lib. 4. de tri/nitate. ca. 5. nē: ſequētib⁹ nouē dieb⁹ ꝯuertat in ſangui
Quō fetus in nē: deinde duodecim dieb⁹ ſolidet: reliq̄s
vtero matris / decē ꝛ octo dieb⁹ formet vſq̄ ad pfecta lini
no pficiatur. amēta oim mēbroꝝ: ꝛ hinc iā reliq̄ tpe vſq̄
ad tps partus magnitudine augeat. Qua/
Al. ꝛ dies dragita ḡ qnq̄ꝫ dieb⁹ / addito vno / qḋ ſigni
ficat ſummā: q2 ſex ꝛ nouē ꝛ duodecim ꝛ de
Al. ꝛ coactis. cē ꝛ octo ī vnū ꝛ coactis / fiūt q̄dragitaqnq̄:
Addito ḡ vt dictū ē vno / fiūt q̄dragitaſex.
Qui cū fuerint multiplicati p ipm ſenariū
numeꝝ / q̄ hu⁹ ordinatiōis caput tenet / fiūt
ducēti ſeptuagitaſex. i. nouē mēſes ꝛ ſex di/
es qui cōputant ab octauo kal. aplis / q̄ die
ꝯceptus dñs credit: q2 eodē die etiā paſſus
eſt / vſq̄ ad octauū kal. ianuarias q̄ die na/
tus eſt. Nō ḡ abſurde q̄dragitaſex ānis dr
Joh. 2. d. fabricatū eē tēplum / qḋ corp⁹ ei⁹ ſignifica/
bat: vt q̄t anni fuerūt in fabricatione tēpli /
tot dies fuerint in corpis dñici pfectione.

De centum quinquagintatrib⁹ piſcibus: Queſtio. LVII.

A O Mnia veſtra: vos aūt chriſti: chri/
1. Cor. 3. d. ſtus aūt dei. Si a capite nūerent: i/
ueniunt vnū / duo / tria / q̄ttuoꝛ. Itē
1. Cor. 11. a. Caput mulieris vir: caput viri chriſtus: ca/
put aūt chriſti de⁹. Si eodē mō numerētur:
iueniunt ſilr vnū / duo / tria / ꝛ q̄ttuoꝛ. Por/
ro vnū ꝛ duo ꝛ tria et q̄ttuoꝛ ſimul ducta /
fiūt decē. Quapropt diſciplinā q̄ inſinuat
ꝯditorē deū ꝛ conditā creaturā / recte ſigni/
ficat denarius numer⁹. Et cū corp⁹ pfectuz
atq̄ inexterminabile ſubdat aīe pfecte atq̄
inexterminabili: rurſuſq̄ ipſa ſubdat chri/
ſto / ꝛ ille deo: nō tanq̄ diſſimilis aut alteri⁹ Lib. de trini/tate. ca. 9.
naturę / ſꝫ tanq̄ pri fili⁹: hoc totū eodē nūe/
ro denario recte ſignificat: qḋ poſt reſurre/
ctionē corpis ſperat futurū in ętnū. Et for/
taſſe ꝓpterea q̄ cōducūt ad vineā / denariū
accipiūt mercedis noie. Sicut aūt vnum ꝛ
duo ꝛ tria ꝛ q̄ttuoꝛ ſimul decē fiunt: ſic vnū
ꝛ duo ꝛ tria ꝛ quattuoꝛ quater ducta q̄dra/
ginta fiunt. Si aūt q̄ternarius numerus re/ B
cte corpus ſignificat / ꝓpter q̄ttuoꝛ notiſſi/
mas naturas q̄bus ꝯſtat: ſiccā / ꝛ humidam /
frigidā ꝛ calidā: et q2 ꝓgreſſio a puncto ad
longitudinē / a longitudine ad latitudinē / a Lib. 7. de gen. ad lit. ca. 11. a.
latitudine ad altitudinez ſoliditatē corpis
facit / q̄ rurſus quaternario numero ꝯtinet:
nō abſurde intelligit q̄dragenarius nume/
rus tpalem diſpēſationē ſignificare: q̄ ꝓ ſa/
lute nr̄a geſta eſt cū dñs corpus aſſumpſit
ꝛ viſibiliter hoībus apparere dignatus eſt.
Unū eñ ꝛ duo et tria ꝛ q̄ttuoꝛ / q̄ ſignificāt
creatorē ꝛ creaturā / quater ducta. i. p corp⁹
tpaliter demonſtrata / fiunt q̄draginta. Nā
inter quattuoꝛ et quater hoc intereſt: q2 q̄t/
tuoꝛ in ſtatu ſunt: quater in motu. Ergo vt
quattuoꝛ referunt ad corpus / ita quater re
fert ad tps: inſinuatq̄ ſacramētū corpali/
ter ꝛ tēpoꝛaliter geſtū / ꝓpter eos q̄ corpoꝝ
amore implicati erāt et tēpoꝛibus ſubditi.
Quadragenarius ergo numerus vt dictū
ē / tpalem ipſam diſpēſationē nō icōgrue
ſignificare credit. Et fortaſſe hoc ē q2 q̄dra/ Matth. 4. a.
ginta dies dñs ieiunauit / ſeculi hu⁹ qḋ mo
tu corpoꝝ ꝛ tēpoꝛib⁹ agit / oſtendēs inopi/
am: ꝛ quadraginta dies poſt reſurrectionē Act. 1. a.
cū diſcipulis fuit: hāc ipam illis credo diſ/
pēſationē tpalē quā ꝓ ſalute nr̄a geſſit in/
ſinuans. Quadragenarius autē numerus C
partib⁹ ſuis q̄ illū metiunt cōputatis / vſq̄
ad q̄nquagenariū numeruz ꝑuenit: idipm
cōmēdās: qm̄ q̄dē ipę partes q̄ illū metiunt
ęq̄les inter ſe ſunt: q2 cū ęquitate admini/
ſtrata corpalis ꝛ viſibilis tpaliter actio / pfe
ctionez homini cōparat. Quę pfectio ſicut
dictum eſt denario numero ſignificat / ſicut
quadragenarius numer⁹ ęq̄libus ſuis par/
tibus in ſummā redactis denariū numerū
parit: qm̄ ad quinquagenariū (ſicut ſupra
dictum eſt) peruenit. Unum eñ qḋ habent
quadraginta quadragies / ꝛ duo qḋ habēt
vicies / et quattuoꝛ qḋ habēt decies / ꝛ quin
q̄ quod habent octies / ꝛ octo qḋ habēt q̄n
quies / ꝛ decē qḋ habēt quater / ꝛ viginti qḋ
habent bis / ſimul ducta fiunt q̄nquaginta.
Nullus enim alius numerus metiri p par/

tes equales quadragenarium numerū pōt
preter hos quos enumerauimus/ ꝛ cōputa
tos ad quinquagenariū numeꝝ duximus.
Act. 1. a. Peractis ergo dominus quadraginta die/
bus poſt reſurrectiōem cū diſcipulis ſuis .i.
cōmendans eis qđ pro nobis temporaliter
geſtū eſt: aſcendit in celū et poſt alios decē
dies miſit ſpiritūſanctū quo perficerentur
Al. † percipi/enda. ſpiritaliter ad inuiſibilia † capiēda qui viſibi
libus temporalibuſq; crediderūt: Ipſis vide
licet decē diebus poſt quos miſit ſpiritum
ſanctū/eandē perfectionē que per ſpiritum
ſanctū confert denario numero indicans:
Quē quadragenarius/cōputatis equat his
partibus ſuis edit/ ꝛ fit quinquagenarius:
Al. † eq̄litate. ſicut temporali diſpenſatione cū † equitate
adminiſtrata peruenit ad pfectionē/quā de/
narius numerus ſignificat: qui denarius ſi/
mul cū quadragenario quinquagenariū fa
D cit. Ergo quoniā perfectio que fit per ſpūm
ſanctū/quādiu adhuc i carne ambulamus/
quis nō viuamus carnaliter/ cū ipa diſpē/
ſatione temporali copulat: recte videt qn/
quagenarius numerus ad eccleſiam perti/
nere: ſed iam purgatam atq; pfectā/que tē/
poralis diſpenſatiōis fidē atq; eternitatis
future ſpem charitate amplexat: id eſt qua/
ſi quadragenariū numerū denario numero
copulans. Hec aūt eccleſia ad quā pertinet
quinquagenari⁹ numerus/ ſiue q2 ex trib⁹
generib⁹ hoim eliquat: iudeis et gentibus
et carnalibus chriſtianis/ſiue q2 ſacramen/
to trinitatis imbuit/ nūero quo ſignificat
ter ducto/ ad cētenariū ꝛ quinquagenariū
puenit: Quinquaginta enī ter ducta fiunt
centū quiquaginta. Quo cū addideris ipa
tria: q2 inſigne ꝛ eminens debet eſſe quod
in nomine patris et filij et ſpūſſancti laua/
cro regenerationis abluit: fiunt centūquin/
quaginta tres. Qui numerus piſciū inueni
Joh. 21. a. tur: quia i dexterā partem miſſa ſunt retia:
ꝛ ideo magnos .i. perfectos et regno celorū
Matth. 13. f. aptos habet. Nā illa ſimilitudo reticuli nō
in dexterā miſſi/ ſimul cepit bonos ꝛ malos
qui ſeparant in littore: Nunc enī intra re/
tia preceptorū et ſacramentoꝝ dei in eccle/
ſia que nunc eſt ſimul boni maliq; verſant.
Fiet aūt ſeparatio in fine ſeculi/tanq; in fi/
ne maris .i. in littore/cū regnant iuſti primo
Apoc. 21. a. tpaliter/ſicut in apocalypſi ſcriptū eſt: dein/
de in eternū i illa ciuitate que ibi deſcribit:
vbi iam ꝯquieſcente diſpenſatiōe temporali:
que quadragenario numero ſignificat: de/
narius remanet: quā mercedem ſancti qui
E operantur in vinea percepturi ſunt.
Iſtud quedā exēplaria non habēt hic ſed in fine operis. ¶ Poteſt etiā ſi numerus iſte ꝯſideret/ oc/
currere ad eccleſie ſanctitatē/que per dnm no
ſtrū ieſū facta ē: vt qm ſeptenario nūero cre
atura cōſtat/cū ternari⁹ aie ꝛ q̄ternari⁹ cor/
pori tribuit/ ſuſceptio ipſa hois ducat ad
tria ſepties: q2 et pater miſit filiū: et pater i
filio ē ꝛ dono ſpūſſancti de virgine nat⁹ eſt:
hec ſunt tria/pater ꝛ fili⁹ ꝛ ſpūſſanctus. Se/
pties aūt ipſe hō temporali diſpenſatiōe ſu/
ſceptus eſt vt fieret ſempitern⁹. Fit ḡ ſum/
ma nūeri vigintivnū .i. tria ſepties. Hec aūt
hois ſuſceptio ad liberationez valuit eccle/
ſie/cui caput eſt chriſtus: At ipſa eccleſia p/
pter aiam et corpus in eodē ſeptenario nu/
mero reperit. Ducūt itaq; vigintivnū ſep/
ties ppter eos q p diuinū hoiem liberāt: et
fiūt ſimul centū quadragintaſeptē. Cui ad/
dit ſenarius numer⁹ ſignū pfectiōis: q2 par
tib⁹ ſuis/ que illū metiunt/ ꝯſtat: ita vt ni/
hil minus nihilq; amplius iueniat. Metit
quippe illū vnū qđ habet ſexies: ꝛ duo que
habet ter: ꝛ tria que bis habet: que ſimul
ducta/ vnū ꝛ duo ꝛ tria ſex fiūt. Qđ fortaſ/
ſe ad illđ etiā ſacramētū ptinet: q deus ſexta
die pfecit oia opera ſua. Ad centū ḡ et qua/
draginta ſeptē cū ſex addideri/ qđ eſt ſignū
pfectiōis/ fiūt centū qnquagintatria: Qui
numerus/piſciū inuenit poſteaq; iuſſu dñi
in dexterā partē miſſa ſunt retia: vbi pecca/
tores q ad ſiniſtrā ptinent nō inueniunt.

De iohāne baptiſta. Qō. LVIII.

A Iohannes baptiſta/cōſiderata ſcri/
ptura que de illo in euāgelio legit/
multis pbabilibus documētis nō
Al. † ꝓphetie. abſurde credit † ꝓphetie geſtare pſonā: et eo
Matth. 11. b. maxime q de illo dñs dicit: Pluſq; ꝓpheta
hic. Siquidē toti⁹ ꝓphetie que ab exordio
generis hūani vſq; ad aduentū dñi de dño
facta ē/imaginē geſtat. Eſt aūt euāgelij pſo
na i ipo dño q̄ p ꝓphetiā ꝓnūciabat/cui⁹ au
get p̄dicatio p vniuerſū orbē terraꝝ ab ipo
dñi aduētu: Prophetia autē minuit poſtq;
id qđ ꝓnūciabat aduenit. Itaq; dñs dicit:
Luce. 16. d. Lex ꝛ ꝓphē ad iohānē baptiſtā: ab hinc re/
gnū dei p̄dicat. ¶ Et
iohānes ipe: Illū inqt
oportet creſcere: me
aūt minui. Qđ ꝛ die/
b⁹ qb⁹ nati ſūt/ ꝛ mor
tib⁹ quib⁹ paſſi ſūt fi/
guratū ē: Naſcit nāq;
iohānes ex q dies in/
cipiūt minui: Naſcit
dñs ex quo dies inci
piunt creſcere. Capi/
te ille minuit: hic ve/
ro attollitur in cruce.

¶ Prima veritas/q il/
lud dictū beati iohānis:
Illum oportet minui/me
autem creſcere: ſignificat
duo: Unum eſt/q iohā/
nes fuit natus quādo di
es incipiunt minui: chri/
ſtus aūt qn incipiūt cre/
ſcere. Ex quo dicto accipi
tur documētū/ q chriſt⁹
fuit nat⁹ i ſolſtitio: Secū/
dum ſignificatū eſt/ q io/
hannes fuit capite minu/
tus: et chriſtus in cruce
extenſus.

Joh. 3. d. Prima veritas que i primo li/
bro queſtionū euangeliorum in hunc libꝛum remiſſa eſt.

Poſtq̃ ergo ꝓphetia ipſa in iohāne conſti
Joh.1.d. tuta digito oſtendit p̄ſentē quē venturū ab
exordio gener᷑ humani cecinerat/incipit mi
nui atq̃ inde creſcere p̄dicatio regni dei. Et
Matth.3.c. ideo baptiçauit iohānes in pęnitentiā: Fi/
nitur em̄ vetus vita vſq̃ ad pęnitentiā/atq̃
B inde incipit noua. Non autē tm̄ in his qui
ꝓprie ꝓphetę appellati ſunt/ſed in ipſa ve/
teris teſtamēti hiſtoria prophetia nō ſilere
colligiṫ ab eis q̄ pie quęrūt: ⁊ ad hęc inueſti
ganda diuinit⁹ adiuuanṫ. Maxime tm̄ illis
euidentioribus rerū figuris apparet: q̄ abel
Geñ.4.a. iuſtus a fratre interficitur/⁊ dn̄s a iudęis: q̄
Geñ.7. arca noe tanq̃ in diluuio ſęculi eccleſia gu/
Geñ.22. bernaṫ: q̄ iſaac immolandus ducṫ et aries
ꝓ illo in ſentib⁹ tāq̃ crucifixus agnoſcitur:
Gal.4.d. q̄ in duob⁹ abrahę filijs/vno de āilla/altero
de libera/duo teſtamēta intelliguntṫ: q̄ duo
Geñ.25. populi in geminis/eſau ſcʒ ⁊ iacob pręmon
Geñ.45. ſtrantur: q̄ ioſeph a fratribus ꝑſecutionem
paſſus ab alienis honoraṫ: ſicut dn̄s iudęis
ꝑſequentib⁹ apud gentes clarificat⁹ ē. Lon
gum eſt cōmemorare ſingula cū ita conclu/
1.Cor.10.b. dat ap̄ls ⁊ dicat: Hęc autē in figura cōtinge
bant eis: ſcripta ſunt autē ꝓpter nos in q̄s
finis ſęculorū deuenit. Finis autē ſęculorū
tanq̃ ſenectutē veteris hoīs/cū totū genus
humanū tanq̃ vnum hominē conſtituent
Lib.1.de geñ. contra mani/cheos.ca.23. ſexta ętate ſignatur/ qua dn̄s venit. Sunt
em̄ ętates ſex etiā in vno hoīe: infantia/pue
ritia/ adoleſcētia/ iuuēt⁹/ grauitas/ſenect⁹.

C ¶ Prima itaq̃ gene
Secūda veri/tas que in pri/mo li. q̄ſtionū euan. in hūc li/brū remiſſa eſt ris humani ętas ē ab
ab adā vſq̃ ad noe.
Secunda a noe vſq̃
ad abraā: qui articuli
ſunt euidentiſſimi et
notiſſimi. Tertia ab
ab abraā vſq̃ ad da/
Matth.1. uid: ſic em̄ matthęus
euangeliſta partitur.
Quarta a dauid vſq̃
ad tranſmigrationeʒ
in babyloniā. Quin/
ta a tranſmigratione
in babyloniā vſq̃ ad
aduentuʒ dn̄i. Sexta
ab aduentu dn̄i vſq̃
in finē ſęculi ſperāda
2.Cor.4.d. eſt: q̄ exterior hō tāq̃
ſenectute corrūpitur:
qui etiā vetus dicṫ: ⁊
interior renouaṫ de die in diē. Inde reqes
ſempiterna eſt/q̄ ſignificaṫ ſabbato. Huic
Geñ.1.d. rei cōgruit q̄ homo ſexto die factus eſt ad
imaginē ⁊ ſimilitudinē dei. Nemo autē igno/

¶ Secūda veritas: q̄ p̄ma etas generis huma/ni ē ab adā vſq̃ ad noe. Secūda vſq̃ ad abraā. Tertia vſq̃ ad dauid. Quarta: vſq̃ ad trāſmi/grationē in babyloniā. Quinta vſq̃ ad aduētū dn̄i. Sexta vſq̃ ad fineʒ ſeculi. Et dicṫ poſt pauca/ q̄ ſicut ſenect⁹ ſolet tātū tenere tp̄is/q̄ntū relique omnes etates: vtpote a ſexageſimo āno vſq̃ ad centeſimū viceſimum: ita vltima mundi etas pote/rit tātū durare q̄ntū oēs alie. Ex q̄ dicto accipitur documētū/q̄ illi deciṗiūṫ q̄ putāt finē mūdi appro/pinq̄re ex diuturnitate tēpor᷑ poſt chriſti aduen/tū: q̄ anteq̄ iſta etas ſic adeq̄ta p̄cedentib⁹ oīb⁹/bus/ reſtant pluſq̃ tria milia annorum.

rat hominū vitaʒ iam aliq̄d adminiſtrantē
cognitiōe ⁊ actiōe fulciri. Nā et actio teme/
raria/ ē ſine cognitiōe ⁊ ſine actiōe † ignaua Al. † vana
cognitio. Sʒ p̄ma vita hoīs/cui nulla mini/
ſtratio recte crediṫ/q̄nq̃ ſenſib⁹ corꝑis dedi/
ta eſt: q̄ ſunt viſus/audit⁹/olfact⁹/guſt⁹/ta/
ctus. Et iō duę p̄mę ętates gener᷑ humani
denis generationib⁹ definiunṫ: tanq̃ infan
tia ⁊ pueritia/q̄nario ſcʒ geminato: q̄m ge/
neratio vtroq̃ ſexu ꝓpagaṫ. Sunt ergo ge
nerationes decē ab adā vſq̃ ad noe: ⁊ inde
vſq̃ ad abraā alię decē: quas duas ętates
infantiā/⁊ pueritiā generis humani eſſe di/
ximus. Adoleſcentia vero ⁊ iuuētus ⁊ gra/
uitas. i. ab abraā vſq̃ ad dauid/⁊ inde vſq̃
ad trāſmigrationē i babyloniā: ⁊ inde vſq̃
ad aduētū dn̄i/q̄ttuor denis generationib⁹
figurāṫ/ſeptenario geminato ad eādē gene
rationē vtriuſq̃ ſexus/cū q̄nario q̄ eſt in ſen
ſibus corporis/actio ⁊ cognitio addita fue/
rit. Senectus autē ſolet etiam tantū tenere
tēporis/ q̄ntū reliquę oēs ętates. Nam cū a
ſexageſimo āno ſenect⁹ dicaṫ incipere/⁊ poſ
ſit humana vita vſq̃ ad centū viginti ānos
ꝑuenire: manifeſtū eſt ſolaʒ ſenectutē poſſe
tā longā eē q̃ oēs ętates cęterę p̄ores. Etas
igiṫ vltima generis hūani/ q̄ incipit a dn̄i
aduētu vſq̃ in finē ſęculi; q̄bus generatio/
nib⁹ cōputeṫ incertū eſt: ⁊ h̄ vtiliter deus vo
luit latere: ſicut in euāgelio ſcriptū ē: ⁊ ap̄ls Matth.24.c.
atteſtaṫ dicēs: diē dn̄i tanq̃ furē in nocte eē 1. theſſal.5.a.
venturū. Sed tm̄ ſexta ętate viſitatū eſſe ge D
nus humanū humili dn̄i aduētu/ſuꝑius di
ſtinctis generatiōib⁹ edoceṫ. Qua viſitati/
one incępit manifeſtari ꝓphetia q̄ ſuꝑiori/
bus q̄nq̃ ętatib⁹ latuit: cui⁹ ꝓphetię ꝑſonā
q̄m iohānes geſtabat: vt ſupra dictū ē: hō
ex ſenib⁹ parentib⁹ naſciṫ tanq̃ ſeneſcēte ſę/
culo ꝓphetia illa innoteſcere inciperat: ⁊ q̄n
q̃ mēſibus ſe occultat mater eius/ſicut ſcri/
ptum eſt: Occultabat ſe heliſabet mēſibus Luc.1.c.et.d.
q̄nq̃. Sexto autē menſe viſitaṫ a maria ma
tre dn̄i: ⁊ exultans infans in vtero ei⁹/tāq̃
p̄mo aduētu dn̄i quo i humilitate apparere
dignat⁹ ē/ꝓphetia manifeſtari inciperat: Sʒ
tanq̃ in vtero. i. nōdū tam euidenter vt om
nes ſicut in lucē manifeſtum eſſe fateantur:

¶ Qō futuruʒ credi/
mus ſecūdo aduentu
dn̄i: quo in claritate
venturus ē cui⁹ aduē/
tus p̄curſor ſperaṫ he
lias: ſicut hui⁹ iohānes fuit. Et ideo diciṫ a
dn̄o: Helias iā venit et multa ei hoīes fece/ Matth.17.b.
runt: ⁊ ſi vultis ſcire ipſe eſt iohānes bapti/
ſta: qui venturus eſt. Quia in eodē ſpiritu

¶ Tertia veritas: q̄ ſi/cut iohannes fuit domi/ni p̄curſor in primo ad/uentu: ita helias erit in ſecundo aduentu.

Tertia veritas que in p̄mo li. queſtio. euan. in hunc librū remiſſa eſt

593

et in eadē ꝟtute/ et tanq̄ p̄cedētis p̄co/
nis officio et hic iam venit: et ille venturus
eſt. Propterea et iſtū iohannē per ſpiritū q̄
pater eius vates impletus eſt/ dicit p̄cur/
ſorem dn̄i futurū in ſpiritu et virtute helię.
Luc.1.c. Peractis autē maria cū heliſabet menſib⁹
trib⁹ / diſcedit: Quo numero mihi videt ſi/
gnificari fides trinitatis/ ⁊ baptiſma in no/
mine patris et filij et ſpiritusſcti: q̄ ꝑ humilē
dn̄i aduentū genus humanū imbuit: et fu/
turo aduentu claritatis eius excolitur.

De decē virginib⁹: Qō. LIX.

A Inter parabolas a dn̄o dictas ſolet
querētes multū exercere iſta quę de
decē virginibus poſita eſt. Et multi
quidē hinc multa ſenſerūt/ q̄ nō ſunt p̄ter
fidem: ſed quomō partib⁹ eius omnib⁹ con
ueniat expoſitio id elaborandum eſt. Legi
etiā in quadā ſcriptura ex earū genere quę
apocryphę nominant: nō q̄ ſit cōtra catho/
licam fidem/ ſed huic loco mihi min⁹ cōgru/
ere viſa eſt/ conſideranti om̄es huius ſimili
tudinis ptes. De qua tn̄ expoſitione teme/
re nihil audeo iudicare: ne forte nō eius in/
conuenientia mihi anguſtias fecerit ſi mea
tarditas in ea conuenientiā non inuenerit.
Quid autē mihi videat/ nō abſurde hoc lo/
co accipi/ q̄tū potero breuiter et diligenter
exponā. Interrogatus igit dn̄s noſter ſe/
creto a diſcipulis de cōſūmatiōe ſęculi / in/
ter multa quę locutus eſt/ hoc quoq̄ dixit:
Matth.25.a. Tunc ſimile ęſtimabit regnum cęloꝝ decē
virginib⁹ quę accęperūt lampades ſuas et
venerunt obuiā ſponſo. Quinq̄ aūt ex eis
erant fatuę/ et quinq̄ prudētes. Sꝫ quinq̄
fatuę accęptis lampadib⁹ ſuis/ nō ſumpſe/
runt oleū ſecū: Prudentes autē accęperūt
oleum in vaſis ſuis cū lampadib⁹. Tardan
te autē ſponſo/ dormitauerūt om̄es/ ⁊ dor/
mierunt. Media autē nocte clamor factus
eſt: Ecce ſponſus venit: ſurgite obuiam ei.
Tūc ſurrexerūt virgines illę et aptauerunt
lampades ſuas. Et dixerūt illę ſtultę ad ſa/
pientes: Date nobis de oleo veſtro/ q2 lam
pades noſtrę extinguunt. Rn̄derūt aūt ſa/
pientes dicentes: Ne forte nō ſufficiat no/
bis et vobis/ ite poti⁹ ad vendentes ⁊ emi/
te vobis: Et dū irent emere / venit ſpōſus:
et q̄ paratę erāt/ intrauerūt cū eo ad nupti/
as: et clauſa eſt ianua. Nouiſſime aūt veni/
unt et reliquę virgines dicētes: Dn̄e/ dn̄e/
aperi nobis. At ille reſpōdens ait: Amē di/
co vobis: Neſcio vos. Uigilate ergo/ quia
B neſcitis diem neq̄ horā. Decē vtiq̄ nume/
rus virginū/ quaꝝ quinq̄ admittunt/ q̄nq̄
excludunt: bonoꝝ et maloꝝ diſcretionē ſi/
gnificat. Quapropter ſi virginitatis nomē
honorabile eſt/ cur recęptis excluſiſq̄ com/
mune eſt? Deinde q̄d ſibi vult numerus in
vtraq̄ pte quinarius? Quid aūt ſignificat
oleū/ mirū videt. Itē ſapiētes petentib⁹ nō
cōmunicant: cū et inuidere fas nō ſit eas q̄
ita pfectę ſunt / vt a ſpōſo recipiant: q̄ noīe
nullo dubitāte dn̄s ieſus chriſt⁹ ſignificat:
et miſericordes eſſe oporteat ad p̄ſtandū ex
eo q̄ habent: p̄ſcribente illa ſentētia eiuſdē
dn̄i dicētis: Omi poſcenti te tribue. Quid Luc.6.c.
eſt aūt qd̄ poſſit dando nō ſufficere vtriſq̄?
Hęc maxime augent queſtiōis difficultatē:
q̄ꝗ et cętera diligenter conſiderata/ vt oīa
in vnā rationē cōcurrāt / nihilq̄ in vnā ptē
dicat qd̄ impediat aliā / magna cautio ad/
hibenda eſt. Uident itaq̄ mihi quinq̄ vir/ C
gines ſignificare q̄nq̄ptitā continentiā
a carnis illecebris. Cōtinendus eſt eīn ani/
mi appetitus a voluptate oculorū: a volu/
ptate auriū: a voluptate olfaciendi/ guſtan
di/ tangendi. Sed q2 iſta cōtinentia partim
corā deo fit/ vt illi placeat in interiori gau/
dio cōſcientię: partim coram hoībus tm̄/ vt
gloria humana capiat: quinq̄ dicunt ſapi/
entes/ et quinq̄ ſtultę: vtręq̄ tn̄ ꝟgines/ q2
vtraq̄ cōtinentia eſt: q̄uis diuerſo fomite
gaudeāt. Lampades aūt ſūt q2 manib⁹ ge/
ſtantur / opa ſunt q̄ ſm cōtinentiā iſtā fiūt.
Dictū eſt autē: Luceāt opa veſtra corā ho/ Matth.5.b.
minib⁹. Oēs ꝟo accęperūt lampades ſuas
et venerūt obuiā ſponſo. Intelligendū eſt
ergo chriſti noīe cenſeri de quib⁹ agit: Non
eīn poſſunt q̄ chriſtiani nō ſunt/ ſponſo chri
ſto venire obuiā. Sed q̄nq̄ fatuę accęptis
lampadib⁹ ſuis/ nō ſumpſerūt oleū ſecum.
Multi eīn q̄uis de chriſti bonitate plurimū
ſperent/ gaudiū tn̄ nō habēt: dū cōtinenter
nō viuūt/ niſi in laudib⁹ hoīm. Nō q̄ habēt
oleū ſecū: Nā ipſam lęticiā oleo ſignificari
arbitror. Propterea vnxit (inq̄t) te de⁹ de⁹ Ps.44.
tuus oleo exultatiōis. Qui autē nō ꝓpter/
ea gaudet q2 deo intrinſecus placet/ nō ha/
bet oleū ſecum. Prudentes autē accęperūt
ſecū oleum in vaſis ſuis cū lampadib⁹. i. lę/
ticiam bonoꝝ operū in corde atq̄ in ꝯſcien
tia poſuerſt. Sicut apl̄s monet: Probet aūt Gal.6.a.
ſe homo inquit/ et tūc in ſemetipſo habebit
gloriā et nō in altero. Tardante vero ſpōſo
dormitauerūt om̄es: q2 ex vtroq̄ genere cō
tinentiū hoīm: ſiue eoꝝ q̄ corā deo exultāt:
ſiue eoꝝ q̄ in laudib⁹ hoīm acquieſcūt/ mo/
riuntur hoc interuallo tpis / donec ſub ad/
uentu dn̄i fiat reſurrectio mortuorū. Me/
dia aūt nocte. i. nullo ſciēte aut ſperāte: q̄p/
pe cū ipſe dn̄s dicat: De die aūt illa ⁊ hora Matth.24.c.

1.theſſal.5.a. nemo ſcit. Et apoſtolus: Dies domini tan/
q̄ fur in nocte ita veniet. Ex quo ſignificaꝛ
eum penitus latere cū venerit. Clamor fa/
ctus eſt: Ecce ſpōſus venit: ſurgite obuiam
1.Corī.15.g. ei. In ictu oculi nouiſſima tuba oēs reſur/
gemus. Ergo ſurrexerūt oēs virgines ille:
et aptauerūt lampades ſuas. i. rōnes reddē
2.Corī.5.b. das opeꝝ ſuorū. Oportet eñ nos exhiberi
ante tribunal chriſti: vt illic recipiat vnuſ/
quiſq̄ quod geſſit i corpore/ſiue bonū ſiue
malū. Et dixerunt ſtulte ad ſapientes: Da/
te nobis de oleo veſtro: q2 lāpades noſtre
extigunꝛ. Quoꝝ eni facta aliena laude ful/
ciunꝛ/eadē ſubtracta deficiunt: et de cōſue/
tudine id ſemp inquirūt vnde gaudere ani/
mus ſolet. Itaq̄ hoim qui corda nō vidēt/
teſtimoniū volunt habere apud deum qui
D cordis inſpector eſt. Sed quid rñderunt ſa/
pientes? Ne forte nō ſufficiat nob ꝛ vobis:
Vnuſquiſq̄ eni pro ſe rōnez reddet: nec ali
eno teſtimonio quiſq̄ adiuuaꝛ apud deū:
cui ſecreta cordis apparēt: ꝛ vix ſibi q̄ſq̄ ſuf/
ficit vt ei teſtimoniū ꝓhibeat ꝯſcientia ſua:
Prouer.20.b Quis eñ gloriabiꝛ mūdum ſe habere corꝛ
1.Corī.4.a. Inde ē q̄ð apl's ait: Mihi autē minimū eſt
vt a vob iudicer: aut ab hūano die: ſꝫ neq̄
memetipm iudico. Quapropꝛ cū de ſeipſo
quiſq̄ aut nō oino aut vix poſſit verā ferre
ſnīam/quō pōt de alio iudicare: cū ſciat ne/
1.Corī.2.c. mo quid agaꝛ in hoīe niſi ſpūs homis? Ite
magis ad vendentes et emite vobis. Non
cōſiliū dediſſe putande ſunt: ſed crimē eaꝝ
ex obliquo cōmemoraſſe. Vendūt eni oleū
adulatores: q̄ ſiue falſa/ſiue ignorata lau/
dādo aias in errorē mittūt/ꝛ eis vana gau/
dia tanq̄ fatuis conciliando aliquā de his
mercedem/ſiue ciboꝝ/ſiue pecunie/ſiue ho/
noris/ſiue alicuius commodi temporalis
accipiunt: nō intelligentes quod dictū eſt:
Eſaie.3.c. Qui vos felices dicūt: i errorē vos mittūt.
Eccē.7.a. ¶ Melius eſt autem obiurgari a iuſto q̄ a pctōre laudari. Emē/dabit me inq̄t iuſtus

¶ Viceſimaſecūda veritas: q̄ melius ē obiurgari a iuſto/q̄ a peccatore laudari.

Viceſimaſecū/da veritas que in p̄mo li.q̄ſti. euan.in h̄uc li brū remiſſa eſt

Pſ.140. in miſericordia ꝛ arguet me: oleū aūt pecca
toris non impinguet caput meū. Ite ergo
magis ad vendentes et emite vobis. i. vi/
deamus nunc q̄d vos adiuuant qui vobis
laudes vendere conſueuerūt et vos in erro/
rem inducere: vt nō corā deo/ſed ab hoīb⁹
gliam quererē. Euntibus aūt illis emere/
venit ſponſus. i. inclinantibus ſe illis in ea
Al. ꝛ ſolitis gaudia re/quirentib⁹. que foris ſunt: ꝛ⁊ ſolitis gaudere querenti/
bus: qua gaudia interna nō nouerāt/venit
ille qui iudicat. Et que parate erāt. i. q̄bus
bonū corā deo teſtimoniū cōſcientia perhi/
bebat: intrauerunt cū eo ad nuptias. i. vbi
munda aīa puro ꝛ ꝑfecto ſempiternoq̄ dei
vbo fecūdata copulaꝛ. Et clauſa ē ianua. i.
receptis illis q̄ ſunt in angelicā vitā immu/
tandi: Oēs eni (inquit) reſurgem⁹: ſed nō 1.Corī.15.g.
oēs immutabimur: clauſus eſt aditus ad
regnū celoꝝ. Nō eni poſt iudiciū patet p̄cū E
aut meritorū loc⁹. Nouiſſime aūt veniūt et
reliquę vgines dicētes: Dñe dñe aperi nob.
Non dictū eſt q̄ emerunt oleum: ꝛ ideo in/
telligende ſunt nullo iam remanēte de alie/
nis laudibus gaudio/in anguſtijs et mag/
nis afflictiōib⁹ redire ad implorationē dei.
¶ Sed magna eſt ei⁹ ſeueritas poſt iudiciū cuius ante iudiciū ineffabilis miſcōia prę/rogata eſt. Itaq̄ re/ſpondēs ait: Amē di/co vob q̄ neſcio vos:

¶ Viceſimatertia veritas/ q̄ magna ē dei ſeueritas poſt iudiciū/cuius ante iudiciū ineffabilis miſericordia prerogata eſt: Et ideo reſpōdet fatuis vir/ginibus: Amen dico vo/bis: neſcio vos.

Viceſimater/tia que in p̄i/mo li.queſtio. euan. in h̄uc li brū remiſſa eſt

Ex illa ſcilicꝫ regula qua nō habet ars dei/
hoc eſt ſapiētia dei/vt intrent in gaudiū ei⁹
qui nō corā deo ſed vt placerent hoibus vſi
ſunt aliquid ſm pręceptuꝫ eius opari. Atq̄
ita ꝯcludit: Vigilate ergo/q2 neſcitis diem
neq̄ horā: Non modo illi⁹ vltimi tpis quo
venturus eſt ſponſus/ſed ſue quiſq̄ diem
dormitiōis et horā neſcit. Quiſq̄s aūt pa/
ratus eſt vſq̄ ad ſomniū. i. vſq̄ ad mortem
que oibus debeꝛ: parat⁹ etiā inueniet cum
illa vox media nocte ſonuerit q̄ oēs euigila
turi ſunt. Q vero ſponſo dixit obuiā veni/
re virgines: ſic intelligendū puto vt ex ipſis
virginib⁹ ꝯſtet ea q̄ dr ſponſa: tāq̄ ſi oibus
chriſtianis in eccliam ꝯcurrētib⁹ filij ad ma
trē cōcurrere dicāꝛ: cū ex ipſis filijs ꝯgrega/
tis cōſtet ea que dr mater. Nūc eni deſpon/
ſata eſt eccl'ia/et virgo eſt ad nuptias ꝑdu/
cenda. i. cū ſe cōtinet a corruptiōe ſeculari.
Illo aūt tpe nubet cum vniuerſa mortalita
te in ea pereunte imortali cōiunctiōe fereꝛ.
Deſpōſaui inq̄t vos vni viro virginē caſtā 2.Corī.11.a.
exhibere chriſto. Vos inq̄t/vgine/a plura/
li ad ſingularē cōcludēs: Ideo ꝛ virgines
dici pñt ꝛ virgo. Cur aūt q̄nq̄ dicte ſint/vt
mihi videꝛ expoſitū eſt. Sed videm⁹ nūc in 1.Corī.13.d.
enigmate/tūc aūt facie ad faciē: Et nunc ex
parte: tūc aūt ex toto. Ipm aūt in enigma/
te ꝛ ex pte nūc in ſcripturī aliq̄d cernere/q̄ð
tñ ſit ſm catholicā fidē/ex illo pignore con/
tingit q̄ð accepit vgo eccl'ia humili aduētu
ſponſi ſui: Que illi vltimo aduentu cū ve/
niet in claritate nuptura eſt: cū iam facie ad
faciē cōtuebiꝛ. Dedit eñ nobis pignus ſpi/ 2.Corī.1.d.
ritum/ſicut dicit apoſtolus. Et ideo iſta ex/
poſitio nihil certuꝫ intuetur/niſi vt ſm fidē

ſit:neq̃ alijs ꝓiudicat qui eā nihilomin⁹ ſm
fidem exponere potuerint.

De die aūt illo ⁊ hora nemo ſcit/ neq̃ angeli celorū/ neq̃ fili⁹ hoīs/ niſi pater ſolus: Queſtio.LX.

Vicesimaprima ſitas q̄ in pmo lib. q̄ſtio. euan. in hūc librū remiſſa eſt
Deut. 13. a.

Ciaut ſcire de⁹
dicit̃ etiā cum
ſcientē facit:ſi
cut ſcřptū ē: Temptat
vos dñs deus veſter
vt ſciat ſi diligat̃ eū:
Non eñ ſic dictū eſt
hoc/q̄ſi neſciat deus:
ſed vt ipſi ſciant q̄tū
in dñi dilectione pfe/
cerint:qđ niſi tēpta/
tionib⁹ q̄ accidūt nō
plene ab hominibus
agnoſcitur. Et ipſum
tēptat / ꝓ eo poſitū ē
q̄ tēptari ſinit. Sic et
cū d̃r:neſcire/aut pro
eo dicit̃/qđ nō appro/
bat.i.in diſciplina ⁊ doctrina ſua nō agno/
Matth. 25. a. ſcit : ſicut dictū ē: Neſcio vos:aut pro eo q̄
vtiliter neſciētes facit id qđ ſcire inutile eſt.
Jđo bñ accipit̃ id qđ dictū ē: ſolū ſcire pa/
trē/ſic dictū eſſe/q̄ꝛ facit filiū ſcire:Et qđ di/
ctū ē neſcire filiū/ ſic dictū eē / q̄ꝛ fac̃ neſcire
Al. † proſit hoīes:id ē nō † ꝓdit eis qđ inutiliter ſcirēt.

¶ Vicesimaprima ſitas/ q̄ illđ dictū domini : De die illa nemo ſcit/neq̃ fi/lius:ſic eſt intelligendū ſicut ſcriptum eſt : Tem/ptat vos dñs de⁹ veſter vt ſciat ſi diligatiſ eū: qđ nō eſt ſic intelligēdū :q̄ſi neſciat de⁹:ſꝫ vt ipſi ſciāt q̄ntū in dei dilectiōe pfe/cerint: qđ niſi tēptationi/b⁹ q̄ accidūt/nō plene ab hoīb⁹ cognoſcit̃. Sic cū d̃r neſcire/aut ꝓ eo d̃r qđ nō approbat:ſic̃ dictū ē: Neſcio vos:aut ꝓ eo qđ vtilit̃ neſciētes fac̃. Jdeo pōt dici inq̄t q̄ ſolus pa/ter ſcit:q̄ꝛ filiū ſcire facit: ⁊ neſcire filiū/q̄ꝛ facit ne/ſcire hoīes.i. nō eis pro/dit qđ inutiliter ſcirent.

De eo qđ ſcriptum eſt in euange lio:turbas dominū in monte pa- uiſſe de quinq̃ panib⁹: Qō.LXI.

A
Joh. 6. a.
Matth. 14. b.

Quinq̃ panes hordeacei qb⁹ ī mon/
te dñs turbas pauit:ſignificāt vete
rem legē:Siue q̄ꝛ nondū ſpiritalib⁹
ſed adhuc carnalib⁹ data ē.i.q̄nq̃ corporis
ſenſib⁹ deditis : nā et ipſe turbe q̄nq̃ milia
hoīm fuerūt : Siue q̄ꝛ ꝑ moyſen lex data ē:
moyſes eñ q̄nq̃ libros ſcřpſit. Et q̄ hordea/
cei erāt panes/bene ſignificāt/ vel ipſā legē
q̄ ita data erat vt in ea vitale anime alimē/
tum corꝑalib⁹ ſacramentis obtegeret̃:hor/
dei eñ medulla tenaciſſima palea tegitur:
vel ipſum populū nondū expoliatū carnali
deſiderio:qđ tanq̃ palea cordi eius inhere/
bat.i.nondū corde circūciſum:ita vt nec tri/
turatione tribulationū cum ꝑ deſerta qua/
draginta annis duceret̃ intellectu reuelato
carnalia integumenta deponeret:ſicut nec
hordeū aree triturā illo paleari tegmine ex/
B
1. Retract. ca. 26. l. uitur. Jtaq̃ illi pp̄lo cōgruēter lex talis da/
ta eſt. Duo autē piſces q̄ ſaporē ſuauē pani
dabāt:duas illas ꝑſonas vident̃ ſignifica/
re qb⁹ pp̄ls ille regebat̃/ vt ꝑ eas conſiliorū
moderamē acciperet:regiā ſcꝫ et ſacerdota/
lem:ad q̄s etiā ſacroſctā illa vnctio ptine/
bat. Quarū officiū erat ꝓcellis ac fluctib⁹
popularibus nunq̃ frangi atq̃ corrumpi:
⁊ violentas turbarū contradictiones tanq̃
aduerſantes vndas ſepe dirūpere/ interdū
ei cuſtodita ſua integritate cedere:prorſus
more piſciū tāq̃ in ꝓcelloſo mari/ſic in tur/
bulēta populi adminiſtratiōe verſari. Que
tamē due ꝑſone dñm noſtrū ꝓfigurabant.
Ambas eñ ſolus ille ſuſtinuit:⁊ nō figura/
te/ſed ꝓprie ſolus impleuit. Nā ⁊ rex noſter
eſt ieſus chriſtus q̄ nobis pugnandi et vin/
cendi demonſtrauit exemplū/in carne mor/
tali peccata noſtra ſuſcipiens tēptationib⁹
inimici/neq̃ illecebroſis/neq̃ terribilib⁹ ce/
dens. Poſtremo exuens ſe carne/principa/ Col. 2. c.
tus ⁊ poteſtates expoliās fiducialiter/triū/
phans eas ī ſemetipſo. Jtaq̃ ipſo duce ab
onerib⁹ et laborib⁹ hui⁹ ꝑegrinationis no/
ſtre tāq̃ ab egypto liberamur:et ꝑſequētia
nos pctā ſacramēto baptiſmatiſ nobis eua/
dentib⁹ obruunt̃: ⁊ q̄diu in ſpe ſum⁹ ei⁹ ꝓ/
miſſiōis quā nōdū videmus / tanq̃ per de/
ſerta ducimur:cōſolante nos in ſanctis ſcri/
pturis verbo dei:ſicut illos manna de celo.
Et eodē ipſo duce in hieruſalē celeſtē/tanq̃
in terrā ꝓmiſſiōis/introduci nos poſſe ꝓſu/
mimus/⁊ in eternū ibi regnāte ipſo ⁊ cuſto/
diente ſeruari. Jta dñs noſter ieſus chriſtus
oſtendit̃ rex noſter. Jpſe eſt etiam ſacerdos
noſter in eternū ſm ordinē melchiſedech:q̄ Ps. 109.
ſeipſum obtulit holocauſtū ꝓ peccatis no/
ſtris:⁊ ei⁹ ſacrificij ſimilitudinē celebrandā
in ſue paſſionis memoriam cōmēdauit: vt
illđ qđ melchiſedech obtulit deo iā ꝑ totū
orbē terrarꝫ chriſti/in ecclia videam⁹ offer/
ri. Ergo qm̄ rex noſter peccata noſtra ſuſce/ C
pit/vt nobis pugnandi ⁊ vincendi demon/
ſtraret exēplū/eorundē peccatorꝫ ſuſceptio/
nem regiāq̃ perſonā mattheus euāgeliſta Matth. 1.
ſignificās/generationē eius que eſt ſm car/
nem ab abraam ſuſcipiēs/ qui pater eſt po/
puli fidelis: ⁊ ſucceſſionem prolis deorſum
verſus enumerans/peruenit ad dauid:in q̄
regni ſtabilimentum manifeſtiſſimū appa/
ret:atq̃ inde per ſalomonem natum de illa
in qua pater ei⁹ peccauerat ſtirpem regiam
ꝓſecutus vſq̃ ad generationē dñi ꝑducit. Luc. 3.

¶ Lucas vero alius
euāgeliſta/qm̄ et ipſe
generationē dñi que
ſm carnē eſt ſed in ſa/
cerdotali perſona ex/
plicandā ſuſcepit: ad
quā perſonā pertinet
mundatio ⁊ abolitio

¶ Decima ſitas/ q̄ lu/cas euāgeliſta in chriſti generatione aſcendēdo/ ſicut mattheus deſcēden/do non eoſdem nominat parētes : q̄ꝛ alia erat tri/bus ſacerdotalis /⁊ alia regia: ⁊ mattheus inten/debat tribū regiā lucas ſꝫ ſacerdotalē

Decima ſitaſ que in pmo li. queſtio. euan. in hunc librū remiſſa eſt

peccatorũ:nõ a prin/
cipio libri/ſicut mat/
theus/ſed ab illo lo/
co vbi baptiçatus eſt
ieſus/vbi peccatorũ
noſtrorum mũdationem
ꝓfigurauit/incipit pa
rentũ eius originem
gradatim perſequi:
neqꝫ deorſũ verſus/ſi/
cut ille qui cum ad ſu
ſceptionem peccatorũ
tanq̃ deſcendentem
oſtendebat/ſed ſurſũ
verſus tanq̃ is q̃ eũ
poſt abolitionẽ pec/
catorum tanq̃ aſcẽden/
dẽtẽ inſinuabat. Nec
eos parentes quos il
le nominãs: Alia eñ
erat origo ſacerdota/
lis que per vnũ ex fi/
lijs dauid ſicuti aſſo/
let de tribu ſacerdota
li matrimoniũ ſortiẽ/
tem effecerat: vt ma/
ria d̃ vtraqꝫ tribu.i. ⁊
de regia ⁊ ſacerdotali
cognationem duceret.
Nam ⁊ quãdo cenſiti
Luc.2.a. ſunt ioſeph ⁊ maria/ſcriptũ eſt eos fuiſſe de
domo.i.de genere dauid. Et heliſabet que
Luc.1.d. nihilominꝰ cognata marie deſcribiť/erat de
Matth.1. tribu ſacerdotali. Sicut aũt mattheus/qui
tanq̃ deſcendentẽ ad ſuſcipienda peccata
noſtra regẽ chriſtũ inſinuans ꝑ ſalomonem
a dauid deſcendit: quia ſalomon de illa in
1.Retract. ca.26.i. q̃ dauid peccauerat natus eſt: ita lucas qui
tanq̃ aſcendentẽ poſt abolitionẽ peccatorum
ſacerdotẽ chriſtũ inſinuat/ꝑ nathan aſcẽdit
ad dauid: q̃a nathan ꝓpha miſſus fuerat:
cuiꝰ correptiõe dauid ipſius pc̃ti abolitionẽ
pœnitẽdo ĩpetrauit. Itaqꝫ poſteaq̃ tranſijt
lucas ꝑſonã dauid/nõ diſſonat a mattheo
Al. ⁊ generationum in nominibꝰ ⁊generatorũ. Nã eos nominat
aſcendens a dauid vſqꝫ ad abraã/quos ille
deſcendẽs ab abraam vſqꝫ ad dauid. A da
uid eñ in duas familias/regiã ⁊ ſacerdota/
lem origo illa diſtributa eſt: quarũ duarum
familiarũ/ſicut dictũ eſt/regiam deſcendẽs
mattheus: ſacerdotalẽ aſcendẽs lucas ſecu
tus eſt: vt dñs noſter ieſus chriſtus rex ⁊ ſa/
cerdos noſter ⁊ cognationẽ duceret de ſtir/
pe ſacerdotali: ⁊ nõ eſſet tñ de tribu ſacerdo
tali/hoc eſt de tribu leui/ſed eſſet de tribu

¶ ſacerdotalem: Et de
vtraqꝫ mať dñi erat: qḋ
ꝓbat: quia erat cogna/
ta heliſabet/et eiuſdẽ ge/
neriſ cũ ſpõſo ſuo ioſeph.
Et adiungit/ ꝙ mattheꝰ
inſinuat chriſtum deſcen/
dentem de dauid per ſa/
lomonẽ: ⁊ lucas per na/
than ꝓphetã qui miſſus
fuerat ad correptionem
dauid: cuius correptiõe
inquit dauid penitendo
abſolutionẽ impetrauit.
Et adiungit/ꝙ qñ tran/
ſijt lucas dauid aſcẽden/
do/non diſſonat a mat/
theo. Sed oriť dubium:
quare nathan ꝓpheta di
citur filius dauid ſm be
atũ auguſtinũ: cũ in ſcri/
ptura non legať aliquis
filius dauid ſic nominaꝰ?
Diciť aũt/ꝙ nathan
ꝓpheta fuit dauid filius
adoptiuus: ⁊ ideo poniť
filius dauid. Secundum
dubium/ꝙ eſſe chriſti ſm
carnẽ non fuit de genere
dauid: ſed tñ ſm adopti
onẽ. Diciť autẽ/ꝙ chri/
ſtus potuit eſſe de vtriuſ
qꝫ genere: ſicut vnus ho
mo habet quattuor aua/
uos. Tamẽ vnus euan/
geliſta reſpondet chriſtũ
in dauid per lineã natu/
ralem: ⁊ alius per lineam
adoptionis.

iuda/hoc ẽ de tribu dauid: ex qua tribu ne/
mo intendit altari. Ideo ⁊ filius dauid ma/
xime diciť ſm carnẽ: quia ⁊ lucas aſcendẽs
⁊ mattheus deſcendẽs/in dauid ſibi obuiã
facti ſunt. Oportebat eñ vt euacuaturꝰ ſa/
crificia/q̃ ſm ordinẽ aaron in leuitico ſacer/
dotio fiebãt/ nõ eẽt de tribu leui: ne ad ipſã
tribũ et ad ipſũ ſacerdotiũ qḋ tꝑaliter vm/
bra erat futuri ꝑtinere videreť mũdatio pec
catorum quã dñs oblatiõe holocauſti ſui/ qḋ
in veteri ſacerdotio figurabať/impleuit: Et
holocauſti eiꝰ imaginẽ ad memoriã paſſio/
nis ſue in eccleſia celebrandã dedit/vt eſſet
ſacerdos in eternũ nõ ſm ordinẽ aaron/ſed Pſ.109.
ſm ordinẽ melchiſedech. Cuiꝰ rei ſacramẽtũ
diligẽtius adhuc ꝯſiderari põt. Sed ꝓpter
duos piſces in q̃bus duas ꝑſonas regiã et
ſacerdotalẽ figuratas eſſe diximꝰ/ hactenꝰ
hinc tractatũ eſſe ſufficiat. Quod aũt ſuꝑ fenũ D
turba illa diſcubuit: ſignificat eos q̃ teſta/
mentũ vetus acceperãt/quia regnũ eiſdem
tꝑale ⁊ hieruſalẽ tꝑalis promittebať/in ſpe
carnali collocatos fuiſſe. Omnis eñ caro fenũ Eſaie.40.b.
⁊ claritas hominis vt flos feni. Quod aũt de
reliquijs fragmẽtorum duodecim cophini
buccellarũ repleti ſunt: ſignificat de ipſiꝰ le/
gis adaptione ⁊ diſputatione quã iudei re/
liquerant ⁊ deſeruerãt repletos fuiſſe diſci/
pulos dñi/in q̃bus duodenarius numerus
principatũ tenet. Nondũ eñ erat ſcriptura
noui teſtamẽti qñ dñs q̃ſi frangendo ⁊ ape/
riendo qḋ durũ ⁊ clauſum erat in lege diſci
pulos impleuit: cũ eis poſt reſurrectionem
aperuit ſcripturas veteres/incipiẽs a moy/ Luc.24.d.
ſe ⁊ omnibꝰ ꝓphetis: interꝑtans illis in om
nibus ſcripturis q̃ de ipſo erant: Nã ⁊ tunc
eum duo illorum in panis fractione cognoue/
runt. Et ideo ſecunda paſtio populi que de
ſeptẽ panibus facta eſt/ad noui teſtamenti
ꝑdicationẽ recte intelligiť ꝑtinere. Non eñ
ab aliquo euãgeliſta dictũ eſt/ ꝙ iſti panes
hordeacei fuerint ſicut d̃ illis q̃nqꝫ dixit io/
hãnes. Hec ergo paſtio de panibꝰ ſeptẽ ad
gratiã ꝑtinet eccleſie: que notiſſima illa ſe/
ptenaria ſanctiſpiritus oꝑatione cognoſci/
tur. Et ideo nõ hic duo piſces fuiſſe ſcribun
tur: ſicut in veteri lege vbi duo ſoli vngebã
tur/rex ⁊ ſacerdos/ ſꝫ pauci piſces.i.qui pri/
mi domino ieſu chriſto crediderũt/⁊ in eius
nomine vncti ſunt: et miſſi ad ꝑdicationem
euangelij: et ad ſuſtinendũ turbulentũ ma/
re huiꝰ ſeculi: vt pro ipſo magno piſce/id eſt
ꝓ chriſto legatiõe fungerenť: ſicut paulus 2.Cor.5.d.
apls diť. Neqꝫ ĩ ipſa turba q̃nqꝫ milia hoim
fuerũt/ſicut illic vbi carnales legẽ accipiẽtes/

ideſt qnq ſenſib⁹ carnis dediti ſignificant:

Undecima veritas q̄ in primo li. queſtio. euan. in hūc librū remiſſa eſt

¶ Sed quattuor milia potius / quo numero ſignificant ſpiritales / propter quattuor animę virtutes quibus in hac vita ſpiritaliter viuitur: prudētiā / tēperantiā / fortitudinē / et iuſticiā. Quarū prima eſt cognitio rerum appetendarū et fugiendarū. Secunda refrenatio cupiditatis ab his quę tēporaliter delectant. Tertia firmitas animi aduerſus ea quę tēporaliter moleſta ſunt. Quarta quę per ceteras oēs diffundit / dilectio dei et proximi.

¶ Undecima veritas / q quattuor ſunt aīe virtutes: quib⁹ ſpiritaliter in hac vita viuitur / ſcz prudentia: que ē cognitio appetendoꝝ et fugiendorū. Tēperātia: que eſt refrenatio cupiditatis. Fortitudo: q̄ ē firmitas animi aduerſus ea q̄ temporaliter moleſta ſūt. Iuſticia: que per ceteras omes diffunditur / dilectio ſ. dei et proximi. Ex q̄ dicto accipe documētū / q iuſticia eſt virtus cōmuniſſima / qz per omnes diffudit. Et iterum / q ad ipſuz pertinet charitas: q̄a dilectio dei et proximi.

E

Sane et ibi qnq milia hominū / et hic quattuor milia exceptis mulierib⁹ et pueris fuiſſe memorant: qd mihi videt ad hoc pertinere / vt intelligamus et in populo veteris teſtamenti fuiſſe quoſdā infirmos ad implendā iuſticiā q̄ ſm legē ē: in qua iuſti-

Phil. 3. a.

cia apl's paulus ſine querela ſe cōuerſatum eſſe dicit: Fuiſſe item alios q̄ facile ſeducerentur in cultum idolorum. Quę duo genera / id eſt infirmitatis et erroris / mulierum et puerorum nominibus figurata ſunt.

Duodecima veritas que in primo lib. queſti. euā. in hūc librū remiſſa ē

¶ Infirmus eſt eniz mulierū ſex⁹ ad actiones: et facilis ad luſuz pueritia. Quid autē luſui puerili tam ſimile eſt q̄ idola colere? Quādo et apoſtolus ad hoc retulit hoc ge-

¶ Duodecima veritas / q infirm⁹ eſt ſex⁹ mulierum ad actiones / et facilis ad luſum pueritia.

1. Cor. 10. b.

nus ſuperſtitionis cum ait: Neq idolis ſeruientes quemadmoduz quidam eorū ſicut

Exo. 32. b.

ſcriptū eſt: Sedit populus manducare et bibere: et ſurrexerūt ludere. Mulieribus ergo ſimiles erant / qui in laboribus expectationis quouſq ad promiſſa dei peruenirent / nō viriliter perſeuerantes tēptauerunt deum: Pueris autem / qui ſederūt mādūcare et bibere / et ſurrexerunt ludere: Non ſolum autē ibi / ſed etiam in populo noui teſtamēti qui non perdurāt occurrere in virum perfectū / vel infirmitate virium / vel mentis leuitate mulieribus et pueris comparandi ſunt. Nā

Heb. 3. c.

illis dicitur: Si tamen initiū ſubſtantię ei⁹ vſq in finem firmū retineamus: illis autē:

1. Cor. 14. d.

Nolite pueri effici ſenſibus / ſed malicia infantes eſtote / vt ſenſibus perfecti ſitis. Et ideo neq in veteri neq in nouo teſtamēto tales admittuntur ad numeruz: ſed ſiue ibi quinq milia / ſiue hic quattuor milia / exceptis mulieribus et pueris fuiſſe dicuntur. Quis vero et illic et hic propter ipſum chriſtum aſſidue in ſcripturis mons appellatur / vt congruenter in monte vterq populus paſceretur: hic tamen nō in feno diſcūbitur / ſed in terra. Ibi enim celſitudo chriſti propter carnales homines / et hieruſalem terrenam carnali ſpe et deſiderio tegitur: hic autem remota omni cupiditate carnali / cōuiuas noui teſtamenti ſpei permanentis firmamentum tanq ipſius montis ſoliditas nullo feno interpoſito cōtinebat. Et

F

Gal. 3. d.

quoniam rectiſſime dicit apl's: Prius aūt anteq veniret fides / ſub lege cuſtodiebamur. Hoc ſignificare videtur et dominus cum dicit de his quos quinq panibus paſturus erat: Non opus habent ire / ſed date

Matth. 14. b.

illis vos manducare. Sub his autem verbis figuraliter tanq cuſtodia detinent: cū hoc admonuiſſent diſcipli vt dimitteret eos. Huius vero turbe quę ad ſeptem panes pertinet / vltro ſe miſereri dixit: q iam tertius dies eſſet ex quo ei ieiuni adheſiſſent.

Tertiadecima veritas q̄ in primo lib. queſtio. euan. in hūc librū remiſſa eſt

¶ In toto enim ſeculo generis hūani tertium tempus eſt quo fidei chriſtianę gratia data eſt. Primum eſt ante legem: ſecundum ſub lege / tertium ſub gratia.

¶ Tertiadecima veritas / q in toto ſeculo humani gener' tertiū tp's ē / q fidei chriſtianę grā data ē: et primū eſt añ legē: ſecūdū ſub lege: tertiū ſub grā: quartū adhuc reſtat i patria.

Et quoniam quartum adhuc reſtat / quo ad pleniſſimam pacem hieruſalem cęleſtis venturi ſumus: quo tendit quiſquis recte credit in chriſtum: propterea ſe dicit turbam illam reficere domin⁹ ne deficiat in via. Iſta eſt enim diſpenſatio qua nobis dominus temporaliter et viſibiliter in homine apparere dignatus eſt: et dedit nobis pignus ſpiritū

2. Cor. 1. d.

ſanctum: cuius operatione ſeptenaria vegetaremur / apoſtolica auctoritate quaſi paucorum piſcium ſapore coniuncto. Hęc ergo diſpenſatio quid aliud agit / niſi vt ad palmam ſupernę vocationis ſine defectu viriū peruenire poſſimus? Per fidē enim ambu-

2. Cor. 5. b.

lamus et nō per ſpeciem. Et ipſe apoſtolus paulus nondū ſe dicit cōprehendiſſe regnū

Phil. 3. c.

dei: ſed ea quę retro ſunt oblitus / in ea quę ante ſunt extentus / ſm intentionez ſequor inquit ad palmā ſupernę vocationis. Veruntamen in quod peruenimus in eo ambulemus: quia tertio die domino adhęrentes et ab illo paſti / nō deficimus in via. Etiam hic ſane peruenire ad comedendi finē turba non potuit: ſed relictę ſunt eſce. Non enim

Luc.18.b. fruſtra dictuz eſt: Putas ne veniens filius
hominis inueniet fidem ſuper terrā? Et cre
do ita futurū/ ꝓpter mulieres ⁊ pueros: ſed
tamē ſeptem ſportas reliquię fragmentoꝝ
impleuerunt: ad quas eccleſia ſeptiformis
Apocal.1.b. quę in apocalypſi etiam deſcribitur ꝑtinet/
Matth.24.b id eſt oīs qui ꝑſeuerauerit vſq̧ in finē. Ille
eñ qui dixit: Putas ne veniens fili⁹ hoīs/
inueniet fidem ſuꝑ terrā? ſignificauit quidē
ī extremo cōuiuio relinq̄ poſſe ⁊ deſeri eſcas
ſuas. Sed qm̄ ipſe itē dicit: Qui ꝑſeuerauerit vſq̧ in finem hic ſaluus erit: ſignificauit
nō defecturā eccleſiā/ q̄ ſeptenario numero
eoſdē ſeptē panes abundanti⁹ recipiat/ ⁊ la
titudinē cordis q̄ ipſā perſeuerētiā in ſportis videt̄ ſignificare cōtineat.

De eo q̄d ſcriptū eſt ī euāgelio: q̄ baptizabat ieſus plures q̧ iohannes: q̄uis ipſe nō baptizaret/ ſed diſcipuli ei⁹: Queſtio.LXII.

A
Jo.4.a. Querit̄ vtrū q̄ baptiçati ſunt illo tp̄e
q̄ ſcp̄tū ē dn̄m ꝑ diſcipulos ſuos ba
ptiçaſſe plures q̧ iohannes/ accepe
runt ſpm̄ſctm̄. Alio eñ loco euāgelij ſic dr̄:
Jo.7.f. Spūs eñ nōdū erat dat⁹: quia ieſus nōdū
erat clarificat⁹. Et facillime q̄dē ita rn̄det̄: q̄
dn̄s ieſus/ q̄ etiā mortuos ſuſcitabat/ pote
rat neminē illoꝝ mori ſinere donec poſt ei⁹
clarificationē .i. reſurrectionem a mortuis ⁊
aſcēſionē in celū acciperēt ſpm̄ſctm̄. Sz oc
1.Retract. ca.26.i. currit animo latro ille cui dictū ē: Amē dico
Luc.23.f. tibi/ hodie mecū eris in paradiſo: q̄ nec ip̄m
Act.10.g. baptiſmū accepat: Q̄q̧ corneli⁹ et q̄ cū eo
ex gētib⁹ crediderāt ſpm̄ſctm̄ etiā ꝑuſq̧ ba
ptiçarentur acceperint: non tn̄ video quō ⁊
ille latro ſine ſpūſctō dicere potuerit: Memento mei dn̄e dum veneris in regnū tuū.
1.Cor.12.a. Nemo eñ dicit dn̄s ieſus (ait ap̄lus) niſi in
ſpūſctō: Cui⁹ fidei fructū ipſe dn̄s monſtrauit dicēs: Amē dico tibi/ hodie mecū eris in
paradiſo. Quō ergo ineffabili poteſtate dominantis dei atq̧ iuſticia deputatū eſt etiā
baptiſmū credenti latroni/ ⁊ ꝓ accepto habitu ī animo libero q̄d in corpore crucifixo
C accipi nō poterat: Sic etiā ſpūſſanct⁹ latenter dabat̄ ante dn̄i clarificationē: poſt manifeſtationē autē diuinitatis ei⁹ manifeſti⁹
Jo.7.f. datus ē. Et hoc dictū eſt: Spūs autē nōdū
erat datus .i. nōdū ſic apparuerat vt oēs eū
datū eſſe faterent̄. Sicut etiā dn̄s nondum
erat clarificatus inter hoīes/ ſed tn̄ clarificatio eius ęterna nunq̄ eſſe deſtitit: ſicut ⁊ aduentus eius ea ipſa dicit̄ demonſtratio in
Jo.1.a. carne mortali: Nā illuc venit vbi erat: quia
in ſua propria venit/ et in hoc mundo erat:
⁊ mundus per ipſum factus eſt. Sicut ergo B
domini aduentus intelligitur demonſtratio corporalis: tamen ante hanc demonſtrationem ipſe in omnibus prophetis ſanctis
tanq̄ dei verbum et dei ſapientia locutus
eſt: ſic et aduētus ſpiritusſancti/ demonſtratio ſpiritusſancti eſt ipſis etiam oculis car
neis: quando viſus eſt ignis diuiſus ſuper Act.2.a.
eos et ceperunt loqui linguis. Nam ſi non
erat in hominibus ſpiritusſanctus ante domini viſibilem clarificationem: quomodo
dicere potuit dauid: Et ſpiritumſanctū tu Ps.50.
um ne auferas a me? Aut quomō impleta
eſt heliçabet et çacharias vir eius vt ꝓphe Luc.1.et.2.
tarent: ⁊ anna et ſimeon: de quibus omīb⁹
ſcriptū eſt: q̄ impleti ſunt ſpiritusſctō/ vt illa quę in euangelio legimus dixerint? Ut
autem quędam latenter/ quędam vero per
creaturam viſibilem viſibiliter deus operetur: pertinet ad gubernationem prouidentię qua omnes diuinę actiones locoꝝ temporumq̧ ordines diſtinctione pulcherrima
peraguntur: cum ipſa diuinitas nec teneatur nec migret locis/ nec tendatur/ varietur
ve temporibus. Quomodo autem ipſe dominus ſecum habebat vtiq̧ ſpiritumſanctum in ipſo homine quem gerebat/ quan
do vt baptiçaretur venit ad iohannem: et Matth.3.d.
tamen poſteaq̧ baptiçatus eſt deſcendere
in eum ſpiritusſanctus viſus eſt in columbę
ſpecie: et ſic intelligendū eſt ante manifeſtū
et viſibilem aduentum ſpiritusſancti quoſcunq̧ homines ſanctos eum latenter habere potuiſſe. Ita ſane hoc diximus/ vt intelligamus etiā iſta ipſa viſibili demōſtratiōe
ſpūſſancti/ qui aduentus eius dicit̄/ ineffabili/ vel etiaz incogitabili modo largius in
hominū corda plenitudinē eius infuſam.

De verbo: Queſtio.LXIII.

In principio erat verbum. Quod grece λογοσ dicit̄/ latine ⁊ rationez et verbum ſignificat. ¶ Sz hoc loco melius verbū interpretamur/ vt ſignificetur non ſolum ad patrem reſpectus/ ſed illa etiaz quę per verbum facta ſunt/ operatiua potentia: Ratio autē ⁊ ſi nihil ꝑ illā fiat/ recte ratio dicit̄.

¶ Quinquageſimūprimū dictū ē iſtud: Meli⁹ verbū interpretamur/ vt ſignificet̄ non ſolum ad patrem reſpectus/ ſed ad illa etiam que per verba facta ſunt. Ex quo dicto accipiūt quidam theologi documentum vel argumentū/ q̄ verbum diuinum ex modo ſue emanationis dicit reſpectum ad creaturam.

Jo.1.a. Quinquageſimūprimū dictum

De mūliere ſamaritana: Q̄ō.LXIIII.

A
Euangelica ſacramēta in dn̄i noſtri
ieſu chriſti dict̄ factiſq̧ ſignata/ nō

omnibus patent:et ea nonnulli minus di/
ligenter minuſq; ſobrie interpretando/affe/
runt plerũq; pro ſalute perniciem/⁊ pro co/
gnitione veritatis errorẽ:inter q̃ illud eſt ſa
Joh.4.a. cramẽtũ qḋ ſcriptũ eſt:dñm hora diei ſexta
veniſſe ad puteũ iacob:feſſũq; ab itinere ſe/
diſſe/ ⁊ a muliere ſamaritana potũ petiſſe:⁊
cętera q̃ in eodẽ ſcripturarũ loco diſcutiẽda
⁊ ꝑtractanda dicunt̃. De q̃ re id ꝑmo tenen/
dum eſt qḋ in omnib⁹ ſcripturis ſũma vigi/
lantia cuſtodiri oportet:vt ſm fidẽ ſit ſacra
menti diuini expoſitio. Hora igit̃ diei ſexta
venit ad puteũ dñs noſter. Uideo in puteo
tenebroſam ꝓfunditatem. Admoneor ergo
intelligere mũdi hui⁹ infimas partes.i.ter/
renas quo venit dñs ieſus hora ſexta/id eſt
ſexta ętate generis humani tanq̃ ſenectute
Eph.4.f. veteris hoīs:quo iubemur exui/vt indua/
mur nouo q̃ ſm deũ creatus eſt. Nam ſexta
ętas ſenectus eſt: qm̃ prima infantia:ſecun
da pueritia:tertia adoleſcentia: quarta iu/
uentus:quinta grauitas. Ueteris itaq; ho/
minis vita/q̃ ſm carnẽ tpali cõditione per/
agitur/ſexta ętate ſenectut̃ cõcludit̃: Qua
ſenectute vt dixi humani gener̃ dñs noſter
⁊ creator nobis ⁊ reparator aduenit:vt mo/
riente ſcz vetere hoīe/nouũ in ſe cõſtitueret
quẽ exutũ labe terrena i cęleſtia regna trãſ/
ferret. Ergo nũc puteus vt dictũ ẽ mũdi hu
ius terrenũ laborẽ ⁊ errorẽ tenebroſa pro/
funditate et obſcuritate ſignificat:et qm̃ ex
terior eſt hõ vetus/⁊ nouus interior: Dictũ
2.Cor.4.d. eſt eñ ab apl'o: Etſi exterior hõ noſter cor/
rũpitur/ſed interior renouat̃ de die in diẽ:
rectiſſime omnino/qm̃ oīa viſibilia ad exte/
riorẽ hominẽ ꝑtinẽt/q̃bus chriſtiana diſci/
plina renũciat̃:hora ſexta venit dñs ad pu/
teũ.i.medio die:vnde iam incipit ſol iſte vi/
ſibilis declinare in occaſum:qm̃ ⁊ nobis vo
catis a chriſto viſibiliũ delectatio minuitur
vt inuiſibiliuz amore hõ exterior recreatus
ad interiorẽ lucez q̃ nunq̃ occidit reuertat̃:
ſm apoſtolicã diſciplinã:nõ quęrens q̃ vi/
dent̃/ſed quę nõ vident̃:q̃ eñ vident̃ tẽpo/
B ralia ſunt:q̃ autẽ nõ vident̃ ęterna ſunt. Q̄
autẽ ſatigatus venit ad puteũ/infirmitatez
carnis ſignificat:q̄ ſedit humilitatem:quia
⁊ imbecillitatẽ carnis pro nobis ſuſcępit/et
hõ hoīb⁹ tã humiliter apparere dignat⁹ eſt.
De hac infirmitate carnis propheta dicit:
Eſaie.53.a. Homo in plaga poſitus/⁊ ſciens ferre imbe
cillitatẽ. De humilit̃ate vero apoſtolus lo/
Phil.2.b. quit̃ dicẽs:Humiliauit ſe fact⁹ obediẽs vſq;
ad mortẽ. Q̄ q; illud qḋ ſedit:qm̃ ſolent ſe/
dere doctores:poſſit alio itellectu nõ humi/
litatis modeſtiam/ſed magiſtri demõſtrare
ꝑſonã. Sz quęri põt quare a muliere ſama/
ritana quę aquę implẽdę gratia cũ hydria
venerat/bibere poſtulauerit/cũ ipſe poſtea
ſpũtalis fontis affluentiã ſe petentib⁹ da/
re poſſe prędicauerit. Sed ſcz ſitiebat dñs
mulieris illius fidem: quę qm̃ ſamaritana
erat:⁊ ſolet ſamaria idolatrię imaginez ſu/
ſtinere: Ipſi eni ſeparati a populo iudęorũ/
ſimulacris mutoruz animaliũ.i. vaccis au/
reis animarũ ſuarũ decus addixerant. Ue/
nerat autẽ dñs noſter ieſus vt gentiũ mul/
titudinẽ/ quę ſimulacris ſeruiebat/ad mu/
nimentũ fidei chriſtianę et incorruptę reli/
gionis adduceret. Nõ enim eſt (inquit) op⁹ Matth.9.b.
ſanus medicus/ſed male habentibus. Eoꝝ
ergo fidem ſitit pro quibus ſanguinem fu/
dit. Dixit ergo ad eã ieſus: Mulier da mihi C
bibere. Et vt nouer̃ quid ſitiebat domin⁹:
non poſt paululum veniunt diſcipuli eius
qui perrexerant in ciuitatem vt cibos eme/
rent:⁊ dicunt ei: Rabbi manduca. Ille aũt
dixit eis: Ego habeo eſcam mãducare quã
vos neſcitis. Dicunt ergo diſcipuli eius ad
alterutrũ: Nunq̃d aliq̃s attulit ei mandu/
care? Dixit ei ieſus: Cibus meus eſt vt faciã
eius voluntatẽ qui me miſit:et vt perficiã
opus ei⁹. Nũq̃d hic intelligit̃ alia voluntas
patris qui eum miſit/⁊ opus eius qḋ ſe per
ficere velle reſpõdit:niſi vt nos ad fidẽ ſuã
a pernicioſo mundi errore cõuerteret? Qua
lis eſt ergo cibus eius/talis ⁊ potus. Qua/
propter h̃ in illa mlĩere ſitiebat vt faceret in
ea volũtatẽ pr̃is:⁊ ꝑficeret op⁹ eius. Sz car
nalit̃ intelligens reſpõdit: Tu cũ ſis iudęus
quomodo a me bibere petis/ cum ſim mu/
lier ſamaritana? Nõ enim coutunt̃ iudęi ſa/
maritanis. Cui domin⁹ noſter dixit: Si ſci/
res donum dei/et quis eſt qui dicit tibi:da
mihi bibere:tu magis petiſſes ab eo et de/
diſſet tibi aquam viuam:vt hinc ei oſtende
ret/nõ ſe talez aquam petiſſe qualẽ ipſa in/
tellexerat/ſed quia ipſe ſitiebat fidem eius
eidem ſitienti ſpiritumſanctum dare cupie/
bat. Hanc enim recte intelligimus aquam D
viuam quod eſt donũ dei:ſicut ipſe ait: Si
ſcires donũ dei. Et ſicut idẽ iohannes euã/
geliſta teſtat̃ alio loco dicens:q̄ ſtabat ie/
ſus et clamabat: Si q̃s ſitit veniat ⁊ bibat: Joh.7.f.
qui credit in me/ſicut dicit ſcriptura/flumi/
na de ventre eius fluent aquę viuę. Conſe/
quenter omnino qui credit (inquit) in me
flumina de ventre eius fluent aquę viuę:
quia primo credim⁹ vt hęc dona mereamur. E
Hęc ergo flumina aq̃ viuę q̃ illi mulieri vo/

lebat dare/merces eſt fidei quã prius in illa
ſitiebat. Cuiꝰ aque viue interp̃tationez ita
Joh.7.f. ſubijcit: Hoc aũt (inq̃t) dicebat de ſpũ quẽ
accepturi erãt hi q̃ in eũ credituri erãt: Nõ/
dum aũt erat ſpiritus datus/ q2 ieſus non/
dum erat glorificatus. Hoc itaq3 donũ ſpi/
rituſſancti eſt/ qđ poſt ſuã clarificationẽ de/
Pſ.67. dit ecclie: ſicut alia ſcp̃tura dicit: Aſcendẽs
Eph.4.b. in altũ/ captiuã duxit captiuitatẽ: dedit do
na hominibꝰ. Sed adhuc illa mulier carna/
liter ſapit. Sic eñ reſpõdit: Dñe/ neq3 hau/
ritoriũ habes/ et puteus altus eſt: vnde mi/
hi habes dare aquã viuã? Nũq̃d tu maior
es patre noſtro iacob q̃ dedit nobis hũc pu
teum: et ipſe ex eo bibit et filij eiꝰ/ et pecora
eius? Nũc ꝟo iam dñs exponit qđ dixerat:
Oĩs inquit qui biberit ex aqua iſta/ ſitiet
iterũ: qui autem biberit de aqua quã ego
dedero/ fiet in eo fons aque ſalientis in vi/
tam eternã. Sed adhuc mulier prudentiam
carnis amplectiť. Quid eñ reſpõdit? Dñe/
da mihi hãc aquã/ vt neq3 ſitiã/ neq3 veniã
huc haurire. Dicit ei ieſus: Uade voca virꝝ
tuũ et veni huc. Cũ ſciret eã virũ nõ habe/
re/ cur hoc dixerit/ queriť: Nameq3 cũ mulier
dixiſſet: Nõ habeo virũ: Dicit ei ieſus: Bñ
dixiſti/ nõ habere te virũ: q̃nq3 eñ viros ha
buiſti: ꝛ nũc quẽ habes/ nõ eſt tuus vir: hoc
E vere dixiſti. Sz nõ ſũt hec carnaliter accipi/
enda: ne huic ipĩ adhuc mulieri ſamaritane
ſiles eſſe videamur: Sed de illo dono dei ſi
aliq̃d iã guſtauimꝰ/ ſpiritaliť iſta tractemꝰ.
Quinq3 viros/ q̃nq3 libros q̃ p moyſen mi/
niſtrati ſũt/ nõnulli accipiũt. Qđ aũt dictũ
eſt: Et nũc quẽ habes/ nõ eſt tuus vir: de ſe
ipo dñm dixiſſe intelligũt: vt iſte ſit ſenſus:
Primo/ q̃nq3 libris moyſi/ quaſi q̃nq3 viris
ſeruiſti: Nũc aũt quẽ habes/ id ẽ quẽ audi/
ſti qui loquor tecũ/ nõ eſt tuus vir: q2 non/
dum in eũ credidiſti. Sed qñ nõdũ credẽs
chriſto/ adhuc vtiq3 illoꝝ q̃nq3 viroꝝ/ id eſt
q̃nq3 libroꝝ copulatiõe tenebať/ poteſt mo
uere quõ dici potuerit: q̃nq3 viros habuiſti:
q̃ſi nũc eos iã nõ haberet cum adhuc vtiq3
ipſis ſubdita viueret? Deinde cũ q̃nq3 libri
moyſi nihil aliud q̃3 chriſtũ p̃dicẽt/ ſicut ipẽ
Joh.5.g. ait: Si crederetiſ moyſi/ crederetis forſitã et
mihi: ille eñ đ me ſcp̃ſit: quõ põt intelligi a
q̃nq3 illis libris recedere hoĩem vt ad chri/
ſtum tranſeat: cũ ille q̃ credit in chriſtũ/ non
relinquẽdos q̃nq3 illos libros/ ſed ſpiritali/
ter intelligẽdos multo auidiuſ amplectať?
F Eſt ergo alius intellectꝰ: vt q̃nq3 viri intelli
gantur q̃nq3 corpis ſenſus: Unus q̃ ad ocu
los ptinet/ q̃ lucẽ iſtã viſibilẽ ꝛ quoſlibet co
lores formaſq3 corporũ cernimus. Alter eſt
auriũ/ q̃ vocũ ꝛ oĩm ſonoꝝ momenta ſenti/
mus. Tertius nariũ/ quo varia odorũ ſua/
uitate delectamur. Quartus ĩ ore guſtus/
qui dulcia et amara ſentit: et omniũ ſapoꝝ
habet examẽ. Quintus p totũ corpus tan/
gendo dijudicat calida et frigida/ mollia et
dura/ lenia et aſpera: et q̃cquid aliud eſt qđ
tangẽdo ſentimꝰ. Iſtis itaq3 carnalibꝰ q̃nq3
ſenſibꝰ/ prima hoĩs etas imbuiť neceſſitate
nature mortalis: q̃ ita poſt pctm̃ p̃mi hoĩs
nati ſumꝰ vt nõdũ reddita luce mentis car/
nalibus ſenſibus ſubditi/ carnalẽ vitã ſine
vlla veritatis intelligentia tranſeamꝰ. Ta/
les neceſſe eſt eſſe infantes ꝛ paruulos pue/
ros q̃ nondũ poſſunt accipe rationez. Et q2
naturales ſunt iſti ſenſus q̃ primã etatẽ re/
gunt/ ꝛ deo artifice nobis tributi ſunt: recte
dicunť viri/ id eſt mariti tãq3 legitimi: quo/
niam nõ eos error vitio proprio/ ſed dei ar/
tificio natura contribuit. Cũ autẽ q̃ſq3 per/
uenerit ad eã etatẽ vt iã poſſit capax eſſe ra
tionis/ ſi veritatẽ ſtatim cõprehendere po/
tuerit: nõ iam illis ſenſibꝰ rectoribꝰ vteť/ ſed
habebit virũ ſpiritũ rationalem/ cui ſenſus
illos in famulatũ redigat/ ſeruituti ſubijci/
ens corpus ſuũ: cũ aĩa non iã q̃nq3 viris/ id
eſt q̃nq3 corpis ſenſibꝰ ſubdita eſt/ ſed ꝟbũ
diuinũ habet legitimũ virum: cui copulata
eſt et inherens/ cũ et ipſe ſpũs hoĩs heſerit
chriſto: q2 caput viri chriſtus eſt: amplexu 1.Corĩ.11.a.
ſpiritali eterna vita ſine vllo ſeparationis
timore perfruet. Quis nos eñ ſeparare po/ Roma.8.g.
terit a charitate chriſti? Sed qñ illa mulier G
errore tenebať: qui ſignificabat multitudi/
nem ſeculi vanis ſuperſtitiõibꝰ ſubiugati/
poſt tempora illa q̃nq3 carnaliũ ſenſuũ/ q̃bꝰ
prima etas vt diximꝰ regiť/ non eam verbũ
dei acceperat in coniugẽ/ ſed cõplexu adul/
terino diabolus obtinebat. Itaq3 illi domi
nus dicit/ videns eam eſſe carnalẽ id eſt car
naliter ſapere: Uade voca virum tuũ ꝛ ve/
ni huc: id eſt remoue te ab affectione carna/
li in qua nunc conſtituta es/ vnde nõ potes
intelligere que loquor: et voca virum tuũ/
id eſt ſpiritu intelligentie preſens eſto. Eſt
enim anime quaſi maritus quodammodo
ſpũs hoĩs/ q̃ aĩalem affectionẽ tanq̃3 cõiu/
gem regit: Non ille ſpirituſſanctus q̃ cũ pa/
tre et filio incõmutabilis manet/ et dignis
animis incõmutabiliter datur: ſed ſpiritus
hoĩs de q̃ apl's dicit: Nemo ſcit que ſunt in 1.Corĩ.2.c.
hoĩe niſi ſpũs hoĩs. Nã ille ſpũſſanctus ſpi
ritus dei eſt. De q̃ iterũ dicit ſic: Et que dei
ſunt/ nemo ſcit niſi ſpũs dei. Hic ğ ſpiritus
hoĩs cũ p̃ſens ẽ/ id ẽ intentus ẽ/ et ſe pietate
ſubijcit deo/ intelligit hõ que ſpiritaliter di/

cunt. Cũ autẽ diaboli error tanq̃ abſente
intellectu in anima dominatur/adulter eſt.
Uoca ergo (inquit) virũ tuũ.i.ſpiritũ qui
in te eſt/ quo pot hõ intelligere ſpiritalia ſi
eũ lux veritatis illuſtret. Ipſe aſſit cũ loquor
tibi/ vt ſpiritalẽ poſſis accipere aquã. Et cũ
illa diceret: Nõ habeo virũ: Bene (inqt) di/
xiſti. Quinq3 eñ viros habuiſti.i.qnq3 ſen/
ſus carnis q̃ te in prima ętate rexerũt: ⁊ nũc
quẽ habes nõ eſt tuus vir: q2 nõ eſt in te ſpi
ritus q̃ itelligit deũ/cũ quo legitimũ poſſis
habere cõnubiũ: ſed error diaboli pot⁹ do/
minat̃/q̃ te adulterina ꝯtaminatione corrũ/
b pit. Et fortaſſe vt intelligentibus indicaret
qnq3 memoratos corporis ſenſus/qnq3 vi/
rorũ noie ſignificari: poſt qnq3 reſponſiones
carnales iſta mulier ſexta reſpõſione noiat
chriſtũ. Nã pma eius reſpõſio eſt: Tu cũ ſis
iudęus/quõ a me bibere petis? Secunda:
Dñe neq3 hauritoriũ l quo haurias habes:
Al. ſbanc ⁊ puteus altus eſt. Tertia: Dñe da mihi de
equam hac aq̃ vt neq3 ſitiã/neq3 veniã huc haurire.
Quarta: Non habeo virũ. Quinta: Uideo
q2 ꝓpheta es: patres nr̃i in monte h adora/
uerũt: Nã ⁊ iſta reſpõſio carnalis ẽ. Carna/
libus eñ datus fuerat locus terren⁹ vbi ora
rent: ſpiritales aũt in ſpiritu ⁊ veritate ora/
turos dñs dixit. Qð poſteaq̃ locut⁹ ẽ/ſexta
mulieris reſpõſio chriſtũ fatet̃ oim iſtorũ eẽ
doctorẽ. Dicit eñ: Scio q2 meſſias veniet
q̃ dicit̃ chriſt⁹: Cũ venerit/ipſe nobis annũ/
Al. ſpſentẽ vi ciabit oia. Sed adhuc errat: q2 eũ quẽ ven/
debat/venturũ turũ ſperat/veniſſe nõ videt. Uerũtñ miſe/
memorabat ricordia dñi nũc error iſte tanq̃ adulter ex/
pellit̃. Dicit eñ ei ieſus: Ego ſum q̃ tecũ lo/
quor. Quo audito illa nõ rñdit/ ſed ſtatim
relicta hydria ſua abijt in ciuitatẽ feſtinans
vt euãgeliũ ⁊ dñi aduentũ: nõ tñ crederet/
ſed etiã pdicaret. Nec hoc q relicta hydria
diſceſſit negligẽter pterẽundũ ẽ: hydria eñ
fortaſſe amorẽ ſęculi hui⁹ ſignificat.i.cupidi
tatẽ q̃ ſibi hoies de tenebroſa ꝓfunditate:
cui⁹ imaginẽ puteus gerit/hoc ẽ de terrena
cõuerſatione hauriunt voluptatẽ: q̃ pcepta
iterũ in eius appetitũ inardeſcũt: ſicut de aq̃
illa q̃ biberit inqt ſitiet iterũ. Oportebat au
tem vt chriſto credẽs/ſęculo renũciaret: ⁊ re
licta hydria cupiditatẽ ſęcularẽ ſe reliquiſſe
Roma.10.b. monſtraret: nõ ſolũ corde credẽs ad iuſticiã/
ſed etiam ad ſalutẽ ore confeſſura et pdi/
catura quod credidit.

De reſurrectiõe lazari: Qõ.LXV.

A Q Uamq̃ ſm euãgelicã hiſtoriã reſu/
ſcitatũ laçarũ plena fide teneamus:
tñ ⁊ in allegoria ſignificare aliqd nõ
dubito. Neq3 cũ res factę allegorizãt̃ geſtę
rei fidẽ amittũt. Sicut duorũ filiorũ abrahã al Gal.4.d.
legoriã paulus exponit duo eſſe teſtamẽta:
Nunqd ideo/aut abrahã nõ fuit/aut illos fi/
lios nõ habuit? Ergo ⁊ in allegoria accipia
mus lazarũ in monumento: animã terrenis
pctis obrutã.i.omẽ humanũ gen⁹: quã alio
loco dñs p ouẽ pditã ſignificat: ꝓpter quã
liberandã relictis nonagintanouẽ in mon/ Luc.15.a.
tibus deſcẽdiſſe ſe dicit. Qð autem interro/
gat dicẽs: Ubi eũ poſuiſtis? vocationẽ no/
ſtram quę fit in occulto arbitror ſignificari:
Prędeſtinatio eñ vocationis noſtrę occul/
ta eſt. Cui⁹ ſecreti ſignũ eſt interrogatio dñi
q̃ſi neſciẽtis cũ ipſi neſciam⁹: Sicut dic̃ apo
ſtolus: Ut cognoſcam ſicut et cognit⁹ ſum: 1.Cor.13.d.
Uel q ignorare ſe peccatores alio loco dñs
oſtendit dicẽs: Non noui vos. Qð ſignifi/ Matth.7.d.
cabat laçarus ſepultus: q2 et in diſciplina ⁊
in pceptis eius nõ ſunt peccata. Huic inter/
rogationi ſimile eſt illud in geneſi: Adã vbi Gen.3.b.
es? qñ peccauerat ⁊ ſe abſconderat a facie
dei. Quã occultationẽ hic ſepultura ſignifi
cat: vt peccantis habeat ſimilitudinẽ/mo/
riens/ſepultus/abſconditi a facie dei. Au/
ferte autẽ lapidẽ q ait/illos puto ſignificari
q̃ venientib⁹ ad eccleſiã ex gentib⁹ onus cir/
cũciſionis iponere volebant: ꝯ quos multi/
pliciter ſcribit apl̃s: Uel eos qui in eccleſia
corrupte viuũt: ⁊ offenſioni ſunt credere vo
lentib⁹. Dicit illi martha: Dñe iã quarta di/ B
es eſt/⁊ putet. Ultimum q̃tuor elementorũ
terra eſt: Significat ergo putorem terrenorũ
peccatorũ.i.cupiditatũ carnalium. Terra es
(inquit adę dñs cũ peccaſſet) ⁊ in terrã ibis
Et ſublato lapide exijt de monumẽto inuo
lutus manib⁹ ⁊ pedib⁹: ⁊ facies ei⁹ tecta erat
ſudario. Q3 aũt exijt de monumẽto animã
ſignificat recedentẽ a carnalibus vitijs. Q3
vo inſtitis obuolut⁹/h ẽ q etiã a carnalib⁹
recedẽtes ⁊ mẽte ſuiẽtes legi dei/adhuc tñ
in corpore ꝯſtituti alieni a moleſtijs carnis
eſſe nõ poſſum⁹: dicente apoſtolo: Mente Roma.7.d.
ſeruio legi dei: carne autem legi peccati. Q3
autẽ facies eius ſudario tecta erat: hoc eſt/
q in hac vita plenam cognitionem habere
nõ poſſumus: ſicut apoſtolus dicit: Nũc vi 1.Cor.13.b.
demus per ſpeculũ in ęnigmate: poſtea au/
tem facie ad faciem. Et dixit ieſus: Soluite
eũ et ſinite ire: hoc eſt/q poſt hanc vitã au/
ferentur omnia velamenta/vt facie ad faciẽ
videamus. Quantũ autẽ intersit inter ho/
minẽ quẽ dei ſapientia geſtabat p quẽ libe
rati ſum⁹/⁊ ceteros hoies/hinc intelligit̃/q
laçarus niſi exiẽs de monumẽto nõ ſoluit̃:
id eſt etiã renata aia niſi reſolutione corpis
libera ab omni pctõ ⁊ ignorantia eſſe non

7 02
642

1.Cor.13.d. poteſt q̄diu p ſpeculū ⁊ in enigmate videt.
Joh.20.a. Dñi autē lintheamina ⁊ ſudariū/ q peccatū
Eſaie.53.c. nō fecit ⁊ nihil ignorauit/in monumēto in/
uenta ſūt. Ipſe em̄ ſolus in carne: nō tm̄ in
monumēto nō eſt oppreſſus / vt aliqd pctm̄
in eo inueniret/ ſ nec lintheis implicat⁹ vt
cū aliqd lateret/aut ab itinere retardaret.

De eo qd ſcriptū eſt: An ignoratis fratres: ſcientibus em̄ legē loquor: quia lex dñat homini inq̄tum tēpus viuit ⁊c. Qō.LXVI.

A Poſtolus in hac ſimilitudine i qua
a de viro ⁊ muliere loquit: qm̄ mulier
tenet lege viri: tria q̄dā ɔſiderāda cō
mēdat: mulierē/ vir/ ⁊ legē. Mulierē.ſ.ſub/
iugatam viro p vinculū legis: quo vinculo
morte viri liberat vt cui vult nubat. Sic em̄
Roma.7.a. dicit: Mulier em̄ ſub viro viuo marito iun
cta eſt legi: ſi autē mortuus fuerit vir eius:
euacuata ē a lege viri. Igit viuēte viro vo/
cabit adultera: ſi fuerit cū alio viro: Si aūt
mortu⁹ fuerit vir ei⁹/ liberata ē a lege: vt nō
ſit adultera ſi fuerit cū alio viro. Hucuſq ſi/
militudo eſt. Deinde incipit rem loq/ cui ex
planandę ac pbandę ſimilitudinē induxit.
In q̄ etiam re tria ſimiliter attendēda ſunt:
hō/ peccatū/ lex. Tādiu em̄ dicit ſub lege eē
hominē q̄diu viuit peccato: quēadmodum
tamdiu mulier ſub lege viri eſt q̄diu viuit
vir. Hoc aūt peccatū hic intelligēdū eſt qd
acceſſit p legē: Qd pctm̄ dicit ſupra modū
eſſe: qm̄ cū iā appareat eē pctm̄/ fit tm̄ et ad/
Roma.4.c. iūcta p̄uaricatiōe cumulatius. Ubi em̄ nō
Roma.7.c. eſt lex/ nec p̄uaricatio. Et hoc ē qd dicit: vt
fiat ſupra modū pctōr/ aut peccans pctm̄ p
mādatū. Quapropter legē q̄uis a peccan/
do phibeat nō tm̄ ſic dicit datā vt liberaret
a pctō: ſed vt demōſtraret pctm̄: cui ſeruiēs
aīa debet ſe ad gratiā liberatoris cōuertere
Roma.3.c. vt a pctō liberet. Per legē em̄ cognitio pec/
Roma.7.c. cati: Et alio loco dicit: Sȝ pctm̄ vt appareat
peccatū/ per bonū operatū eſt mihi mortē.

Quarta veritas. ¶ Ubi ergo nō ē gratia liberatoris/ auget peccandi deſideriū p/hibitio peccatorum. Qd q̄dē ad hoc vtile eſt/ vt ſentiat aīa ſeipſam non ſibi ſufficere ad extrahenduȝ ſe de ſuitute peccati: atq

¶ Quarta veritas/ q vbi non eſt gratia liberatoris/ auget peccādi deſideriū phibitio peccatorū cū gratia⁹/ vt illd qd erat lege onerofum libentiſſime impleam⁹. Iſtud autem inducit ad explanādum verbum apoſtoli ⁊' Lex igitur peccati ⁊ mortis ⁊c.

hoc mō detumeſcēte atq extincta omni ſu/
perbia/ ſdat liberatori ſuo: ſincęriterq hō
Ps.62. dicat: Adhęſit aīa mea poſt te: qd eſt iā nō
B eſſe ſub lege peccati/ ſed in lege iuſticię. Lex
autē peccati dr: nō quia lex ipa pctm̄ eſt/ ſed
q̄a peccatorib⁹ imponit. Ideo etiā lex mor/
tis: quia ſtipendium peccati mors: aculeus Roma.6.d.
mortis peccatū: virtus autē peccati lex: Pec 1.Cor.15.g.
cando em̄ ad mortē labimur. Uehemētius
em̄ peccam⁹ lege phibente q̄ ſi nulla lege
phiberemur. Accedēte autē gr̄a/ idipm̄ qd
lex onerofe iuſſerat/ iā ſine onere ac libētiſſi/
me implem⁹. Lex ergo peccati ⁊ mortis/ id
eſt q̄ impoſita eſt peccantib⁹ atq morienti/
bus iubet tm̄ ne cōcupiſcam⁹: ⁊ tamē concu
piſcimus. Lex autē ſpūs vitę quę ptinet ad
gratiā et liberat a lege peccati ⁊ mortis/ fa/
cit vt nō cōcupiſcam⁹ ⁊ impleamus iuſſa le/
gis: nō iam ſerui legis p timorē/ ſed amici p
charitatē/ ⁊ ſerui iuſticię vnde illa lex pmul
gata eſt. Iuſticię autē nō ſeruiliter/ ſed libe/
raliter ſeruiendū ē.i. charitate poti⁹ q̄ timo
re. Ideoq veriſſime dictū eſt: Legem ergo Roma.3.d.
euacuam⁹ p fidē? Abſit: Sed legē ſtatuim⁹.
Hoc em̄ efficit fides qd lex iubet. Statuitur
q̄ lex p fidē. Quę fides ſi nō ſit/ iubet tm̄ lex:
⁊ non implentes iuſſa/ reos tenet: vt eos ge/
mentes ⁊ nō valentes implere q̄ iuſſa ſunt
ad gratiā liberatoris aliqñ conuertat. Cū q̄
tria q̄dam in illa ſimilitudine videam⁹: mu/
lierem/ virū ⁊ legē: ⁊ rurſum in hac re pp̄ter
quā ſimilitudo adhibita eſt tria: animā/ pec
catū/ et legē pcti: h ſolū hic diuerſum ē/ q in
illa ſimilitudine vir morit vt nubat mulier
cui volet/ ⁊ a lege viri ſoluat: hic autēȝ ipſa
anima morit peccato vt nubat chriſto: cum
autē morit peccato/ morit etiā legi peccati.
Itaq ait: Frēs mei/ ⁊ vos mortui eſtis legi p Roma.7.a.
corpus chriſti: vt ſitis alterius q ex mortuis
reſurrexit/ vt fructificem⁹ deo. Cū em̄ eſſem⁹
in carne inquit.i. carnalibus deſiderijs ob/
ſtricti teneremur: paſſiones peccatorū quę p
legem ſūt opabant in membris noſtris/ vt
fructū ferrent morti: Aucta concupiſcentia
quā lex phibet vbi non erat fides: ⁊ ad cu/
mulū peccatorū p̄uaricationis crimē eſt ad/
iectum: quia vbi nō eſt lex/ nec p̄uaricatio. Roma.4.c
Has dicit paſſiones quę per legē ſunt ope/
ratę in membris noſtris/ vt fructuȝ ferrent
morti. Sub iſtis paſſionib⁹ tanq̄ ſub viro
dominante/ agebat anima anteq̄ veniret
gratia per fidē. His ergo paſſionib⁹ morit q
iam ſeruit mente legi dei: q̄uis ipſę paſſio/
nes nonduȝ mortuę ſint q̄diu carne ſeruit
legi peccati. Reſtat ergo adhuc aliqd ei qui
eſt ſub gratia/ qd eū nō vincat nec captiuū
ducat/ donec mortificet totū qd cōſuetudi/
ne praua roboratū eſt: ⁊ vnde corpus etiaȝ
nūc mortuū dicitur q̄diu non perfecte ſer/
uit ſpiritui. Cōtinget aūt vt pfecte ſeruiat/
cū fuerit ⁊ ipſū mortale corpus viuificatū.

C Quinta veritas ¶ Ex quo cõpꝛehen/
dimus q̃ttuoꝛ eſſe dif
ferentias etiã in vno
hoie/q̃bus gradatim
pactis in vita eterna
manebiꝶ. Et quia eñ
opoꝛtebat atq̧ id iu/
ſtũ erat/ vt poſteaq̃
natura nr̃a peccauit
amiſſa btitudine ſpi/
ritali/q̃ paradiſi noie
ſignificaꝶ/aiales car/
naleſq̧ naſceremur:
Pꝛima eſt actio ante
legẽ: Secũda ſb lege:
Tertia ſb g̃tia: Quar
ta in pace. Ante legẽ
actio ẽ/cũ pctm̃ igno/
ramꝰ ⁊ ſeq̇mur carna/
les ↄcupiſcẽtiaſ. Sub
lege eſt/cum iam pꝛo/
hibemur a pctõ/ ⁊ ta/
men ↄſuetudine eius
victi peccamꝰ: qm̃ nos nõdũ adiuuat fideſ.
Tertia actio ẽ qñ iã pleniſſime credimꝰ libe/
ratoꝛi noſtro: nec meritis nr̃is aliq̇d tribui/
mus/ſꝫ eiꝰ miſcðiã diligẽdo/iã nõ vincimur
delectatione ↄſuetudinis malę/cũ ad pctm̃
nos ducere nitiꝶ: ſed tñ adhuc eam interpel
lantẽ patimur/q̃uis ei nõ tradamuſ. Quar
ta eſt/cũ omĩno nihil eſt in homine qð reſi/
ſtat ſpiritui/ſed oĩa ſibimet cõcoꝛditer iũcta
⁊ cõnexa vnũ aliq̇d firma pace cuſtodiunt.
1.Coꝛ.15.g. Qð fiet moꝛtali coꝛpoꝛe viuificato: cũ coꝛ/
ruptibile hoc induerit incoꝛruptionẽ/⁊ moꝛ
tale hoc induerit immoꝛtalitatẽ. Ad pꝛimã
actionẽ demonſtrandaꝫ iſta teſtimonia in/
Roma.5.b terim occurrũt. Per vnũ hominẽ peccatum
in hũc mundũ intrauit/⁊ p peccatũ moꝛs: ⁊
ſic per oẽs hoies ptrãſijt/ in quo oẽs hoies
peccauerunt. Uſq̧ ad legem eñ peccatũ in
mũdo fuit: Pctm̃ autẽ nõ deputabaꝶ cũ lex
Roma.7.b nõ eſſet. Et iteꝝ: Sine lege eñ peccatũ moꝛ
tuũ eſt: ego autẽ viuebã aliquãdo ſine lege.
Qð autẽ hic dicit: moꝛtuũ eſt/hoc eſt qð ſu/
perius dicit: non deputabaꝶ.i.latebat. Qð
manifeſtat in ↄſequentibꝰ dicẽs: Sed pctm̃
vt appareat peccatũ p bonũ opatũ eſt mihi
1.timoth.1.b. moꝛtẽ.i.p legẽ: quia bona ẽ lex ſi q̇s ea legi/
time vtaꝶ. Si ergo hic ait/vt appareat pec/
catũ/manifeſtũ eſt q̧ ſuperius ideo dicebat
moꝛtuũ ⁊ nõ deputari: q2 nõ apparebat an/
D teq̃ lege phibente oſtendereꝶ. Ad ſecundã
Roma.5.d. actionẽ/iſta teſtimonia cõueniũt: Lex autẽ
ſubintrauit vt abundaret delictũ: Acceſſit
eñ ⁊ p̄uaricatio q̃ nõ erat. Et illud qð iã cõ/
memoꝛatũ ẽ: Cũ eſſemꝰ eñ in carne paſſio/ Roma.7.b.
nes pctõꝝ q̃ p legẽ ſunt opabanꝶ in mẽbꝛis
nr̃is vt fructũ ferrent moꝛti. Et illud: Quid
ergo dicemus? Lex peccatũ eſt? Abſit. Sed
pctm̃ nõ cognoui niſi p legẽ: Nã ↄcupiſcen
tiã neſciebã niſi lex diceret: Nõ cõcupiſces. Exo.20.c.
Occaſione autẽ accepta pctm̃ p mandatuꝫ
operatũ ẽ in me oẽm cõcupiſcentiã. Et pau
lopoſt: Adueniente (inquit) mãdato pecca/
tum reuixit: Ego autẽ moꝛtuus ſũ/ ⁊ inuẽtũ
eſt mihi mãdatũ qð erat ad vitã: hoc eẽ ad
moꝛtẽ. Peccatũ eñ occaſione accepta p mã
datũ fefellit me/ ⁊ per illud occidit. Qð ergo
ait: moꝛtuuſ ſum: vult intelligi/moꝛtuũ me
eſſe cognoui: q2 iã etiã p̄uaricatione peccat
qui videt p legẽ q̇d facere nõ debeat/ ⁊ tñ fa
cit. Qð autẽ ait: Fefellit me pctm̃ occaſio/
ne accepta p mãdatũ: ſiue quia ſuaſio dele/
ctationis ad peccandũ vehemẽtioꝛ eſt cum
adeſt phibitio: ſiue q2 etiã ſi quid hõ fecerit
ſm iuſſa legis/ſi adhuc nõ ſit fides q̃ i gr̃a ẽ/
vult ſibi ꝫ tribuere nõ deo/ſupbiendo plus
peccat. Sequiꝶ g̃ ⁊ dicit: Itaq̧ lex q̇dẽ ſctã:
⁊ mãdatũ ſctm̃ ⁊ iuſtũ ⁊ bonũ. Qð g̃ bonũ
eſt mihi factuꝫ eſt moꝛs? Abſit/ Sꝫ peccatũ
vt appareat peccatũ p bonũ opatũ eſt mihi
moꝛtẽ: vt fiat ſupꝛa modũ peccatoꝛ/aut pec
catũ delinquẽs p mandatũ. Scimus autẽ E
q2 lex ſpiritalis eſt: ego autẽ carnalis ſum: 1.Retract. ca.26.k.
id eſt carni cõſenſio: nõdũ ſpiritali gr̃a libe/
raꝶ: venũdatꝰ ſb pctõ.i.peccãs p̄uaricatiõe
tẽpoꝛaliũ voluptatũ. Qð eñ operoꝛ igno/
ro.i.nõ agnoſco eſſe in p̄ceptis veritat/ vbi
eſt vera ſciẽtia. Scðm hãc locutionem dicit
dñs peccatoꝛibꝰ: Nõ noui vos. Non eñ cũ Matth.7.d.
aliq̇d latet/ſed q2 peccata nõ inueniunꝶ in
regulis p̄ceptoꝝ quas habet veritas: ideo
ipſa v̇itas peccatoꝛibꝰ dicit: Nõ noui vos.
Sexta veritas ¶ Sicut eñ tenebꝛę
oculis non videndo:
ita pctã mente igno/
rando ſentiuntur. Ex
iſta locutione dictuꝫ
arbitroꝛ in pſalmis:
Ps.18. Delicta q̇s intelligit? Non eñ qð volo hoc
Roma.7.c. ago/ſed qð odi illud facio. Si autẽ qð volo
hoc ago cõſentio legi qm̃ bona eſt. Nũc au
tem iã nõ ego operoꝛ illud/ſed id qð in me
habitat peccatũ: Scio eñ q2 nõ habitat in
me/hoc ẽ in carne mea bonũ. Uelle eñ ad/
iacet mihi: pficere autem bonũ nõ inuenio.
Non eñ qð volo facio bonuꝫ/ſed qð nolo
malũ hoc ago. Si autẽ qð nolo hoc facio:
iã nõ ego operoꝛ illud/ſed id qð habitat in
me peccatũ. Inuenio ergo legẽ mihi volen
ti facere bonũ/qm̃ malũ mihi adiacet. Con/

¶ Quinta veritas: q̧ q̃ttuoꝛ ſũt actiones ſub/ oꝛdinate in habitudine ad legẽ. Pꝛima eſt añ le gẽ/cũ pctm̃ ignoramꝰ et ſeq̇mur carnales concu/ piſcẽtias. Scða ẽ ſub le/ ge/ cũ iam phibemur a pctõ/ ⁊ tñ eiꝰ ↄſuetudine victi peccamꝰ. Tertia ẽ/ qñ iã nõ vincimur dele/ ctatiõe ↄſuetudinis ma/ le/cũ ad pctm̃ nos duce/ re nitiꝶ: ſed tñ adhuc in/ terpellantẽ patimur/ q̃/ uis ei nos nõ tradamꝰ. Quarta eſt/cũ nihil oĩ/ no ẽ in hoie qð ſpũi reſi ſtat: ſꝫ oĩa ſibi cõcoꝛdiꝶ iuncta ⁊ cõnexa vnũ ali/ quid firma pace cuſtodi unt. Ex q̃ habeꝶ argumẽ tũ/ q̧ hic intẽdebat augꝰ p q̃rtã actionẽ/ v̇tutẽ he roicã q̃ ẽ a ꝑturbatiõibꝰ paſſionum ſeparata: Tñ videꝶ intẽtio eiꝰ q̧ iſtud q̃rtũ membꝛũ non inue/ niatur niſi in patria.

¶ Sexta v̇itas/ q̧ ſicut tenebꝛe oculis nõ viden/ do/ita pctã mente igno/ rando percipiunꝶ. Ex q̃ accipiꝶ documẽtũ: q̧ p̄ uatiua nõ terminãt actũ intelligendi.

delectoꝛ eñ legi dei ſm interioꝛẽ hoiez. Ui
deo aũt aliã legẽ i mẽbꝛis meis repugnãtẽ
legi mẽtis meę/ ⁊ captiuantẽ me i lege pctí/
ꝗ eſt i mẽbꝛis meis. Hucuſq̧ ſũt. vba hois
ſub lege ↄſtituti/ nondũ ſub gr̃a: qui etiã ſi
nolit peccare/ vicit a pctõ: Inualuit eñ cõ/
ſuetudo carnal' ⁊ naturale vinculũ moꝛtali/
tatis quo de adã ꝓpagati ſum⁹. Imploꝛet
ꝗ auxiliũ q̃ ſic poſitus ẽ: ⁊ nouerit ſuũ fuiſſe
ꝙ cecidit/ nõ ſuũ eſſe ꝙ ſurgit. Iam eñ libe
ratus agnoſcẽs gratiã liberatoꝛis ſui dicit:
Miſer ego hõ/ q̃s me liberabit de coꝛpoꝛe
moꝛtis hui⁹: Gratia dei ꝑ ieſũ chꝛiſtũ dñm
noſtrũ. Et incipiunt iam vba dici hois ſub
gr̃a ↄſtituti/ in actione quã tertiã demon/
ſtrauim⁹: ꝗ habet quidẽ reluctantẽ moꝛta/
litatẽ carnis/ ſed nõ vincentẽ atq̧ captiuã/
F Roma.7.d. tẽ ad ↄſenſionẽ peccãdi. Sic eñ dicit: Igit
ipſe ego mẽte ſeruio legi dei/ carne aũt legi
peccati. Nulla ꝗ ↄdemnatio ẽ nũc his q̃ ſũt
in chꝛiſto ieſu. Lex eñ ſpũs vitę i chꝛiſto ie
ſu/ liberauit me a lege pctí ⁊ moꝛt'. Nõ eñ
impoſſibile erat legi in q̃ infirmabat' ꝑ car/
nẽ. i. ꝑ deſideria carnalia: ideo eñ non iple/
bat' lex: q꞉ ipſius iuſticię nondũ erat chari/
tas ꝗ interioꝛe delectatiõe teneret mentẽ/
ne ad pctm̃ delectatione rex tp̃aliũ trahe/
ret'. Ergo infirmabat' lex ꝑ carnẽ. i. nõ effici
ebat iuſtos deditos carni. Sz de⁹ filiũ ſuũ
miſit i ſiſitudinẽ carnis pctí. Non eñ caro
peccati erat: ꝗ non de carnali delectatione
nata erat: ſed tñ inerat ei ſimilitudo carnis
pctí/ q꞉ moꝛtalis caro erat. Moꝛtẽ autẽ nõ
Al. † peccato meruit adã niſi ꝑ peccãdo. Sz q̃d fecit dñs:
De pctõ damnauit pctm̃ i carne. i. ſuſcipiẽ/
do carnẽ hois peccatoꝛis/ ⁊ docẽdo quẽad/
modũ viueremus/ peccatũ in ipſa carne dam
nauit: vt ęternoꝝ charitate ſpũs flagrans
nõ duceret' captiuus i ↄſenſione libidinis:
vt iuſticia inq̃t legis impleret' in nobis qui
nõ ſm carnẽ ambulam⁹/ ſed ſm ſpm̃. Itaq̧
p̄cepta legis ꝑ charitatẽ impleta ſũt/ ꝗ ꝑ ti/
moꝛẽ nõ poterãt. Qui eñ ſm carnẽ ſunt/ ꝗ
carnis ſunt ſapiũt. i. carnalia bona ꝓ ſum/
mis bonis cõcupiſcunt: Qui autẽ ſm ſpm̃/
ꝗ ſunt ſpũs ſentiunt. Prudentia eñ carnis
moꝛs ẽ: prudentia autẽ ſpũs vita ⁊ pax: q꞉
prudẽtia carnis inimica ẽ in deũ. Ipſe oſtẽ
dit cur dixerit inimica: ne q̃s putaret ex ad/
uerſo aliud venire ꝑncipiũ. Subiungit eñ
⁊ dicit: Legi eñ dei non ẽ ſubiecta: nec eñ
põt. Ergo facere ↄtra legẽ/ hoc ẽ inimicũ eẽ

in deũ: nõ q꞉ deo aliquid nocere põt/ ſed ſi/
bi nocet quiſquis reſiſtit volũtati dei: hoc
eſt eñ aduerſus ſtimulũ calces mittere: vt Act.9.a.
paulo apoſtolo cum adhuc eccleſiã ꝑſeque
ret'/ diuinitus dictũ eſt. Sic eſt autẽ dictũ:
Legi eñ dei nõ eſt ſubiecta: nec eñ põt: tã/
q̃ ſi diceret': Nix non calefacit: nec eñ põt.
Q̃diu eñ nix ẽ/ nõ calefacit: ſed reſolui po
teſt et feruere vt calefaciat. Sed cũ hoc fa/
cit/ iam nix non ẽ. Sic ⁊ prudẽtia carnis di/
cit'/ cũ anima ꝓ magnis bonis tp̃alia bona
ↄcupiſcit. Q̃diu eñ appetit⁹ talis ineſt ani
mę/ legi dei ſubiecta eſſe nõ poteſt. i. nõ po
teſt iplere ꝗ lex iubet: Sed cũ ſpiritalia bo/
na deſiderare cęperit/ et tp̃alia ↄtẽnere: de/
ſinet eſſe carnis prudẽtia: ⁊ ſpũi nõ reſiſtet.
Eadẽ nãq̧ anima cũ inferioꝛa appetit/ pru/
dentiã carnis habere dicit': cũ ſuꝑioꝛa/ pru/
dentiã ſpũs: nõ q꞉ prudẽtia carnis ſubſtan
tia eſt q̃ induit' aĩa vel exuit'/ ſed ipſius aĩę
affectio eſt/ quę om̃ino eſſe deſinet/ cũ ſe to
tã ad ſuꝑna conuerterit. Qui autẽ in carne G
ſunt inq̃t/ deo placere non pñt. i. q̃ volupta
tib⁹ carnis acq̃eſcũt. Ne quis eñ de his di
ctũ putaret q̃ ḋ hac vita nondũ exceſſerũt/
oppoꝛtuniſſime ſubiũxit: Uos autẽ nõ eſt'
in carne/ ſed in ſpũ. Utiq̧ adhuc i hac vita
ↄſtitutis loquit': In ſpiritu eñ erãt: q꞉ in fi
de ⁊ ſpe ⁊ charitate ſpiritalium rex acquie/
ſcebant. Si tamẽ inquit ſpũs dei habitat
in vobis: Si q̃s autẽ ſpm̃ chꝛiſti nõ habet/
hic nõ ẽ eius. Si autẽ chꝛiſtus i vobis/ coꝛ/
pus quidẽ moꝛtuum ẽ ꝓpter peccatũ: ſpũs
autẽ vita ẽ ꝓpter iuſticiã. Moꝛtuũ coꝛpus 1.Corin.15.k.
dicit/ q̃diu tale eſt/ vt indigẽtia rex coꝛpo/
raliũ moleſtet animã: ⁊ quibuſdã motibus
ex ipſa indigẽtia veniẽtibus/ ad appetenda
terrena ſollicitet. Quibus tñ q̃uis exiſtẽti/
bus mẽs ad illicita faciẽda nõ ↄſentit/ ꝗ iã
ſeruit legi dei: et ſub gratia cõſtituta ẽ. Ad
hoc eñ valet quod ſupꝛa dictũ eſt: Mente Roma.7.d.
ſeruio legi dei/ carne autẽ legi peccati. Et il
le homo nũc deſcribit' eſſe ſub gr̃a/ qui nõ/
dũ habet ꝑfectã pacẽ/ ꝗ coꝛꝑis reſurrectiõe
et imutatione ẽ futura. Reſtat ꝗ vt de ipſa
pace dicat reſurrectionis coꝛꝑis/ ꝗ q̃rta eſt
actio: ſi tñ eaz actionẽ dici opoꝛtet ꝗ ſũma
requies ẽ. Sequit' eñ ⁊ dicit: Si ergo ſpũs
eius q̃ ſuſcitauit ieſũ a moꝛtuis habitat in
vobis: qui ſuſcitauit ieſum chꝛiſtũ a moꝛtu
is viuificabit ⁊ moꝛtalia coꝛꝑa veſtra ꝑ in/
habitantẽ ſpiritũ eius i vobis. Hic ⁊ de re/

ſurrectione corpiſ euidētiſſimū teſtimoniū eſt: ⁊ ſatis apparet ꝙdiu in hac vita ſumus non deeſſe moleſtias ꝑ mortalē carnē: neqꝫ titillationes quaſdā delectationū carnaliū. Quis eñ non cedat qui ſub gfa ꝯſtitutus mēte ſeruit legi dei: tñ carne ſeruit legi pcti. [illegible]ib⁹ hoie [illegible]cto nlla ſubſtātia inuenit malū. [illegible] mala eſt ꝗ oſtēdit homini i quibus peccatoꝝ vinculiſ iaceat: vt ꝑ fidē iplorato liberatoris auxilio/ et ſolui ⁊ erigi/ ⁊ firmiſſime ꝯſtitui mercatur.

Septima veritas. ¶ In ꝓma ꝗ actione ꝗ ē añ legē/ nulla pugna ē cū voluptatib⁹ hui⁹ ſeculi. In ſcđa ꝗ ſub lege ē/ pugnam⁹/ ſ; vicimur. In tertia pugnam⁹ et vincim⁹. In q̄rta non pugnamus/ ſ; pfecta ⁊ ęterna pace requieſcim⁹. Subiugaſ eñ nobis qđ iferi⁹ nr̄m ē: qđ ꝓpterea nō ſbiugabaſ/ q: ſupiorē nobis deſerueramus deum.

¶ Septima veritas/ ꝗ i ꝓma actione q̄ eſt añ legē/ nulla pugna ē cū voluptatibus huius ſeculi. In ſecūda q̄ ſub lege eſt/ pugnam⁹ ⁊ vincimur. In tertia pugnamus ⁊ vincimus. In quarta nō pugnamus: ſed pfecta quiete ⁊ pace requieſcim⁹. Et ſic patet ꝙ ꝑ ꝓmū gradū ſignat intemperatū/ qui non pugnat ꝯtra paſſiones/ ſ; inſequit eaſ: Per ſecūdū incōtinentē/ q̄ pugnat ſ; ſuccūbit. Per tertiū cōtinentē ⁊ tēꝑatū: quoꝝ quilibet ſupat pugnā incitatā: ſed vn⁹ faciliter/ ⁊ alius cū difficultate. Per quartū heroicū: qui ē totaliter a paſſionū moleſtijs ſequeſtratus.

Roma.8.d. De eo qđ ſcptū ē: Exiſtimo eñ ꝙ nō ſint ꝯdigne paſſiōes hui⁹ tpis ad futurā gloriā ꝗ reuelabiſ i nobis: Nā expectatio creaturę reuelationē filioꝝ dei expectat. Uanitati eñ creatura ſubiecta ē: nō ſpōte/ ſ; ꝓpter eū q̄ ſubiecit eā i ſpe: q: et ipſa creatura liberabiſ a ſuitute interit⁹ in libertatē glię filioꝝ dei. Scim⁹ eñ q: oīs creatura ꝯgemiſcit ⁊ dolet vſqꝫ adhuc. Nō ſolū autē illa/ ſ; ⁊ noſipſi ꝓmitias ſpūs habētes/ ⁊ ipſi i nobis igemiſcimus adoptionē expectātes redēptiōis corpis nr̄i: ſpe eñ ſalui facti ſum⁹:

Queſtio.LXVII

Hoc capitulū obſcuꝝ eſt: q: nō ſatis hic apparet/ quā nūc vocet creaturā. Diciſ autē Creatura qđ ſit. ſcđm catholicā diſciplinā creatura/ q̄cquid fecit ⁊ ꝯdidit deus pater/ ꝑ vnigenitū filiū/ in vnitate ſpūſſanctiſ. Ergo non ſolū corpa/ ſ; etiā alę noſtrę ⁊ ſpūs creaturę noie ꝯtinentur: Sic autē dictū ē: Ipſa creatura liberabiſ a ſeruitute interit⁹ i libertatē glię filioꝝ dei: q̄ſi nos nō ſimus creatura/ ſed filij dei: in quoꝝ glorię libertatē liberabiſ a ſeruitute creatura. Itē dicit: Scim⁹ eñ q: oīs creatura ꝯgemiſcit ⁊ dolet vſqꝫ adhuc: non ſolū autē illa/ ſed ⁊ noſipſi: tanꝗ̄ aliud ſimus nos/ aliud creatura. Totū ergo capitulum pticulatim ꝯſiderandū ē. Exiſtimo eñ inq̄t ꝙ indignę ſint paſſiones hui⁹ tpis ad futurā gloriā ꝗ reuelabiſ i nobiſ: hoc manifeſtū ē. Dixerat eñ ſupius: Si autē ſpū facta carnis mortificaueritiſ/ viuetiſ: Qđ fieri nō poteſt ſine moleſtia/ cui patiētia neceſſaria ē. Roma.8.c. Quo ptinet ⁊ qđ paulo añ ait: Si tñ cōpatimur/ vt et glorificemur. Quod itaqꝫ ait: Nā expectatio reuelationē filioꝝ dei expectat: hoc eſt puto dicere: Nā ⁊ hocipſū qđ i nobis dolet: cū facta carnis mortificam⁹. i. cū eſurimus aut ſitim⁹ ꝑ abſtinētiā/ dū frenamus delectationē ꝯcubit⁹ ꝑ caſtitatē: dū iniuriaꝝ lacerationes/ et ꝯtumeliaꝝ aculeos ꝑ patientiā ſuſtinemuſ: dū neglectis atqꝫ reiectis voluptatibus nr̄is ꝓ fructu matris eccl̄ię laboramus: quicquid in nobis i hac atqꝫ hmōi attritione dolet/ creatura ē. Dolet eñ corpuſ ⁊ anima/ ꝗ vtrqꝫ creatura eſt: et expectat reuelationē filioꝝ dei. i. expectat q̄ñ appareat qđ vocatū eſt in ea gloria ad quā vocatū eſt. Quia eñ filius dei vnigenit⁹ non poteſt appellari creatura: q̄ñ quidē ꝑ ipſū facta ſunt oīa ꝗcunqꝫ deus fecit. B 3.ſen.diſ.11. ca.1. Joh.1.a. Diſtincte etiā nos vocamur creatura añ illā euidētiā glię: ⁊ diſtincte vocamur filij dei: q̄uis hoc adoptione mereamur: nā ille vnigenit⁹ natura filius ē: ꝗ expectatio creaturę. i. expectatio nr̄a reuelationē filiorū dei expectat. i. expectat q̄ñ appareat qđ ꝓmiſſū ē/ q̄ñ re ipſa manifeſtū fit qđ nunc ſpe ſumus: Filij eñ dei ſum⁹: ⁊ nōdū apparuit quid erimus. 1.Joh.3.a. Scimus autē q̄ñ cū apparuerit/ ſimiles ei erimus: q̄ñ videbimus eū ſicuti ē. Ipſa ē reuelatio filioꝝ dei/ quā nūc expectat expectatio creaturę: nō ꝙ creatura reuelationē expectet alterius naturę/ ꝗ non ſit creatura: ſed ipſa q̄lis nunc ē/ expectat q̄ñ ſit qualis futura ē: tanꝗ̄ ſi diceretſ: Operāte pictore ſubiectis ſibi coloribus/ ⁊ ad opus eius paratiſ: expectatio coloꝝ manifeſtationē imaginis expectat. Non quia tūc ſunt alij/ ⁊ alij erūt/ aut nō colores erūt: ſ; tñ ꝙ aliā dignitatē habebūt. Uanitati eñ inq̄t creatura ſubiecta ē: hoc ē illđ: Uanitas vanitantiū/ ⁊ oīa vanitas. Eccle.1.a. Quę abūdantia ē homini i oīi labore ſuo/ quē ipſe

Geñ.3.d. laborat ſb ſole? Cui dictũ ẽ: In labore mã/
ducabis panẽ tuũ. Vanitati ergo creatura
ſubiecta ẽ/ nõ ſpõte. Bñ additũ ẽ/ nõ ſpon
te: hõ quippe ſponte peccauit/ ſ; nõ ſponte dã
nat⁹ ẽ. Pctm̃ itaq; fuit ſpontaneũ ꝯ ꝑceptũ
facere ỽitatis: peccati aũt pena ſubijci fal/
lacię. Non ḡ ſponte creatura ſubiecta ẽ va
nitati: ſed ꝑpter eũ q̄ ſubiecit eã in ſpe. i. ꝑ/
pter eius iuſticiã atq; clemẽtiã/ q̄ neq; ipu/
nitũ reliquit pctm̃: neq; inſanabilẽ voluit
1. Retract. ca. 26. l. eſſe peccãtẽ. Quia ⁊ ipſa creatura. i. ipſe hõ:
cũ iã ſignaculo imaginis ꝑpter pctm̃ amiſ/
ſo remãſit tm̃mõ creatura: ⁊ ipſa itaq; crea/
tura. i. et ipſa q̄ nondũ vocat̃ filioꝝ forma
perfecta/ ſed tm̃ vocatur creatura/ liberabit̃
a ſeruitute interit⁹. Qd̃ itaq; ait: et ipſa li/
berabit̃: facit intelligi/ ⁊ ipſa quemadmodũ
⁊ nos. i. et de ipſis nõ ẽ deſperandũ q̄ nõdũ
vocant̃ filij dei: q: nondũ crediderũt/ ſ; tm̃
creatura: q: ⁊ ipſi credituri ſunt: ⁊ liberabũ/
tur a ſeruitute interit⁹/ quẽadmodũ nos q̄
1. Joh. 3. a. filij dei ſum⁹: q̃uis nõdũ apparuerit q̄d eri/
mus. Liberabunt̃ ḡ a ſeruitute interit⁹ i li/
bertatẽ glię filioꝝ dei. i. ⁊ ipſi erũt ex ſeruis
liberi/ ⁊ ex mortuis glioſi i vita pfecta quã
D habebunt filij dei. Scimus eñ q: oĩs cre
atura congemiſcit ⁊ dolet vſq; adhuc. Om
nis creatura in homine numerat̃: non q: in
eo ſint oẽs angeli/ ⁊ ſupeminẽtes virtutes
ac poteſtates/ aut cęlũ ⁊ terra et mare ⁊ oia
q̄ in eis ſũt: ſ; q: oĩs creatura partim ſpiri/
talis ẽ/ partim animalis/ partim corpalis.
Qd̃ vt ab inferioribus ꝯſiderem⁹: corpalis
creatura p loca tendit̃: animalis autẽ viui/
ficat corporalẽ/ ſpiritalis animalẽ regit: et
tunc bñ regit/ cũ ipſa regẽdã ſe ſubijcit deo.
Cũ autẽ tranſgreditur ꝑcepta eius/ labori/
bus ⁊ erumnis p eadẽ ipſa q̄ regere poterat
implicat̃. Qui ergo viuit ex corpe/ carnalis
hõ vel animalis vocat̃: carnalis/ q: carna/
lia ſectatur: animalis autẽ/ q: fert̃ diſſolu/
ta laſciuia aię ſuę: quã non regit ſpũs neq;
coercet intra metas naturalis ordinis: q: ⁊
ipſe ſe non ſubdit regendũ deo. Qui autẽ
ſpũ aiam regit/ et p aiam corpus: qd̃ facere
nõ põt/ niſi deũ habeat ⁊ ipſe rectorem: q̃m
1. Corī. 11. a. ſicut caput mulierꝭ vir: ita caput viri chri/
ſtus eſt: vocat̃ ſpiritalis. Quę vita cũ aliq̄
moleſtia nunc agit̃/ poſt autẽ nullã patiet̃.
1. Retract. ca. 26. l. Et q̃m ſummi angeli ſpiritaliter viuũt/ in/
fimi autẽ animaliter: beſtię ỽo ⁊ oĩa pe/
cora carnaliter: corpus autẽ nõ viuit/ ſ; vi/
uificatur: oĩs creatura i homine ẽ: q: ⁊ in/
telligit ſpũ/ ⁊ ſentit anima/ ⁊ localiter corpe
mouet̃. Oĩs itaq; creatura i homine ꝯge
miſcit et dolet: Nõ eñ totã/ ſed oẽm dixit:
tanq̄ ſi quis dicat: q̃m ſolẽ oẽs homines
vidẽt qui ſunt incolumes/ ſed non toti vi/
dent: quia tm̃ oculis vidẽt: Ita in homie/
omnis creatura eſt: q: ⁊ intelligit ⁊ viuit et
corp⁹ habet: ſed nõ tota creatura i ipõ ẽ: q:
ſunt ꝑter ipſũ ⁊ angeli/ qui intelligãt et vi/
uant ⁊ ſint: ⁊ pecora q̄ viuãt ⁊ ſint: et corpa
q̃tmmodo ſint: cũ ipſum viuere magis ſit
q̄ nõ viuere: ⁊ ipſũ intelligere magis ſit/ q̄
ſine intellectu viuere. Cũ ergo miſer homo
ꝯgemiſcit ⁊ dolet/ oĩs creatura ꝯgemiſcit
⁊ dolet vſq; adhuc. Vſq; adhuc autẽ recte E
dixit: q: etiã ſi ſunt aliqui iam i ſinu abrahę:
et latro ille cum dño i paradiſo ꝯſtitutus: Luce. 23. f.
illo die quo credidit dolere deſtiterit: tamẽ
vſq; adhuc oĩs creatura ꝯgemiſcit et do/
let: q: in his qui nondũ liberati ſunt/ oĩs
eſt/ ꝑpter ſpiritũ ⁊ animã ⁊ corpus. Nõ ſo/
lũ autẽ inquit/ oĩs creatura cõgemiſcit et
dolet/ ſed et noſipſi: id ẽ non ſolũ i homine
corpus ⁊ anima ⁊ ſpũs ſimul dolẽt ex diffi/
cultatibus corpis/ ſed ⁊ noſipi/ exceptꝭ cor/
poribus i nobiſipis/ ꝯgemiſcim⁹ primitias
habẽtes ſpũs. Et bñ dixit/ ꝑmitias haben/
tes ſpũs. i. quoꝝ iã ſpirit⁹ tanq̄ ſacrificiũ
oblati ſunt deo: ⁊ diuino charitatꝭ igne cõ/
ꝑhẽſi ſunt. Et ſunt ꝑmitię hoĩs: q: veritas
ꝑmũ ſpiritũ noſtꝝ obtinet/ vt p hũc cętera
cõprehẽdant̃. Iã ḡ habet ꝑmitias oblatas
deo q̄ dicit: Mẽte ſeruio legi dei: carne au/ Roma. 7. d.
tẽ legi peccati. Et q̄ dicit: Deus cui ſeruio i Roma. 1. a.
ſpũ meo. Et de q̄ dicit̃: Spũs q̄dẽ ꝑmptus Matth. 26. d
eſt/ caro autẽ infirma. Sed q̃m adhuc dicit:
Infęlix ego homo/ q̄s me liberabit de cor/
pore mortis hui⁹? Et adhuc talibus dicit̃:
Viuificabit ⁊ mortalia corpa veſtra ꝑpter Roma. 8. c.
manentẽ ſpm̃ in nobis/ nondũ ẽ holocau/
ſtũ: erit autẽ cũ abſorbebit̃ mors in victo/
riã/ cũ ei dicetur: Vbi eſt mors ꝯtẽtio tua: 1. Corī. 15. g.
vbi ẽ mors acule⁹ tuus? Nunc ergo inquit
non ſolũ oĩs creatura. i. cũ corpe/ ſed etiã
noſipi ꝑmitias habẽtes ſpũs. i. nos animę:
qui ⁊ iã ꝑmitias mentes noſtras obtulim⁹
deo/ in nobiſipſis ꝯgemiſcimus. i. ꝑter cor/
pus adoptionẽ expectãtes redẽptionẽ cor/
poris noſtri. i. vt ⁊ ipm̃ corp⁹ accipiens bñ/
ficiũ adoptionis filioꝝ/ qua vocati ſumus
totos nos † liberatos/ trãſactis oĩb⁹ mo/ Al. † liberos

leſtijs ex omi pte dei filios eſſe manifeſtet.
Roma.8.c. Spe em̄ ſalui facti ſumꝰ: ſpes autē q̄ videt
nō eſt ſpes: tūc ḡ erit res q̄ nunc ſpes eſt cū
1.Joh.3.a. apparuerit qd erimꝰ.i.ſil'es illi: qm̄ videbimꝰ
eū ſicuti ē. Hoc capitulum ſi hoc mō vt tra
ctatū ē aperitur: nō incidimꝰ in illas mole
ſtias qbꝰ plerīqꝫ hoīes dicere cogunt: oēs
angelos/ſublimeſqꝫ ꝟtutes in dolore ⁊ ge
mitibꝰ eē/ anteqꝫ nos penitꝰ liberemur: qm̄
Roma.8.d. dictū ē: Ois creatura ꝯgemiſcit ⁊ dolet. OP
tuis em̄ adiuuēt nos ꝑ ſua ſublimitate duz
obtēperāt deo/q ꝑ nobis etiā vnicū filium
ſuū dignatꝰ ē mittere: tn̄ ſine gemitu ⁊ do
loribus id facere credēdi ſunt/ne miſeri exi
ſtiment/felicioreſqꝫ ſit ð numero noſtro laza
Luc.16.f. rus ille q iā i abrae ſinu requieſcit: p̄ſertim
qꝛ dixit eſſe eandē creaturā q̄ ꝯgemiſcit et
dolet vanitati eſſe ſubiectā: qð de ſūmis ⁊
excellentibꝰ ꝟtutū poteſtatūqꝫ creaturis ne
fas eſt credere. Deinde liberari eam dixit a
ſeruitute interitus/ q illos cecidiſſe q in ce
lis agunt vitā beatiſſimā/non poſſumꝰ cre
dere: tn̄ nihil temere ꝯfirmandū ē/ſꝫ pia dili
gētia etiā atqꝫ etiaz ꝟba diuina tractanda
ſunt: ne forte ꝯgemiſcit ⁊ dolet/et vanitati
ſubiecta eſt/poſſit aliq̄ modo alio intelligi:

Octaua veritas. ¶ Ut de ſūmis angelis q̄diu noſtre infirmitati iuſſu dn̄i noſtri opitulant: nō impie poſſit exiſtimari:

¶ Octaua ꝟitas/qꝫ cū dicit: Ois creatura ingemiſcit vſqꝫ adhuc: forte etiā pōt intelligi de ſctis angelis/q̄diu noſtre infirmitati opitulantur.

Sed ſiue illa quā executi ſumꝰ/ſiue alia ali
qua huius capituli expoſitio ꝓferat: id tn̄
cauendū eſt/ne violet aut vulneret catho
licam fidē. Scio em̄ vanos hereticos ð hoc
capitulo multa impia et inepta iactaſſe.

De eo qð ſcptū ē: O hō/tu quis es q rn̄deas deo: Queſtio.LXVIII

A
Roma.9.c. Cum videatur apl's corripuiſſe cu
rioſos/dicēdo: O homo tu qs es q
rn̄deas deo? De hoc ipſo illi q̄ſtio
nē mouēt: ⁊ i ea ſentētia non deſinūt eē cu
rioſi/qua obiurgata eſt ipſa curioſitas: Et
impia quidē contumelia/ vt dicāt apl'm in
ſoluēda queſtione defeciſſe ⁊ obiurgaſſe q̄
rētes: qꝛ nō poterat qð querebat exponere.

Nona veritas. ¶ Nonnulli autē heretici q nō decipiūt niſi cum ſcientiā quā non exhibēt pollicentur/⁊ aduerſantes legi ⁊ ꝓphetis/ quecūqꝫ de illis apoſtolus ſermoni ſuo inſeruit falſa et a corruptoribus immiſſa eſſe criminātur: etiā hec inter ipſa que interpolata dicunt/numerare ma

¶ Nona veritas/qꝫ heretici non decipiunt niſi cum ſcientiam quam nō exhibent pollicentur: et aduerſantes legi et prophetis/quecunqꝫ de illis ſermoni ſuo apoſtolus inſeruit: falſa et a corruptoribus immiſſa eſſe criminantur.

luerūt/⁊ negare paulū dixiſſe: O homo tu
qs es q reſpondeas deo? Qm̄ ſi ipſis dica
tur ad decipiēdos hoīes calumniātibꝰ/ꝓ
culdubio tacebunt: nec audebūt vllā ð vo
luntate om̄ipotētis dei imperitis quos de
cipere cupiunt ſcientiā polliceri. Quidam Al. ſcientiā
autē bona ⁊ pia mēte ſcpturas legentes q̄
runt/quid hic poſſit vel maledicentibus vl
calumniātibus rn̄deri. Sed nos et auctori
tati apoſtolice ſalubriter inherētes/⁊ libros
quos catholica diſciplina cuſtodit falſatos
eſſe nequaq̄ exiſtimantes: ſentiamꝰ qð ve
rū ē: indignos nos ⁊ infirmos eſſe ad intel
ligēda diuina ſecreta quibus iſta claudun
tur: ⁊ eis murmurātibus ⁊ indignātibus q
ꝯſilia dei non diſcūt cū dicere ceperint. Er
go cui vult miſeretur/et quē vult obdurat:
quid adhuc queritur? Nā volūtati eius quis
reſiſtit? Cuz his ergo ꝟbis aut calumniari
ſcripturis/ aut latebrā peccatorū ſuoꝝ que
rere ceperint/ vt p̄cepta ꝯtemnāt quibꝰ ad
vitā bonā ꝯueniūt: rn̄deamus fidētiſſime: Al. ſtimulant
O homo/tu qs es q reſpondeas deo? Nec
eos reueriti ſanctū canibus demus: aut ꝓ Matth.7.a.
ijciamus margaritas noſtras an̄ porcos: ſi
tn̄ iā ipſi canes ⁊ porci non ſumus: ⁊ de me
ritis animaꝝ reuelante ſpū ſancto/ſublime
aliquid/et a vulgari ꝯiectura remotiſſimū/
vel ex parte atqꝫ in enigmate ſuſpicemur.
Non em̄ apl's hoc loco ſanctos ꝓhibuit a
querendo/ ſed eos qui nondū ſunt i chari Eph.3.d.
tate radicati ⁊ fundati vt poſſint compheē
dere cū om̄ibꝰ ſctis latitudinē/ lōgitudinē/
altitudinē et ꝓfundū: et cetera que in eodē
loco exequitur. Non ergo ꝓhibuit a que
rēdo qui dicit: Spiritalis autē omnia iudi 1.Cor.2.d.
cat: ipſe aūt a nemine iudicatur. Et illud p̄
cipue: Nos autē non ſpiritū huiꝰ mūdi ac
cepimꝰ/ ſed ſpm̄ qui ex deo ē: vt ſciamus q̄
a deo donata ſunt nobis. Quos ḡ ꝓhibuit
niſi luteos atqꝫ terrenos/q nondū intrinſe
cus regenerati atqꝫ nutriti/ imaginē illius
hoīs portāt/q p̄mꝰ factꝰ ē de terra terrenꝰ? 1.Cor.15.f.
Et qꝛ ei a q factꝰ ē noluit obtēperare: i id la
pſus ē vn̄ factꝰ ē: meruitqꝫ poſt pctm̄ audi
re: Terra es ⁊ i terrā ibis. Talibꝰ igit hoibꝰ Gen.3.d.
dicit apl's: O homo tu qs es q rn̄deas deo? Roma.9.c.

Nunqd dicit figmentũ ei q̄ ſe finxit: quare
B ſic me feciſti? Q; diu ꝑ figmentũ es/ nondũ
Al. ꝑ auxiſti ꝑfectus filius: q2 nōdũ hauſiſti pleniſſimã
Joh. 1. b. gratiã q̄ nobis data eſt poteſtas filios dei
Joh. 15. b. fieri: q̄ poſſis audire: Jã non dicã vos ſer/
uos/ ſ; amicos: tu q̄s es q̄ rñdeas deo: ꝛ ve/
lis dei noſſe ꝯſiliũ? Qui ſi hoies tibi ęq̄les
Al. ꝛ impudẽter. noſſe voluiſſes ꝛ imprudẽter faceres/ niſi ꝓ/
1. Corī. 15. f. us i amicitiã reciperer. Sicut ꝑ portauimꝰ
imaginẽ terreni/ portemꝰ ꝛ imaginẽ cęleſtꝭ/
Col. 3 b. exuẽtes nos veterẽ hoiez ꝛ induẽtes nouũ:
vt non dicat nobis q̄ſi luteo figmẽto: Nũ/
quid dicit figmentũ ei q̄ ſe finxit/ q̄re me ſic
feciſti? Nã vt mãifeſtũ ſit: nō ſcĩficato ſpi/
ritui/ ſ; carnali luto iſta dici/ vide q̄d ſeq̄tur:
Aut nō habet poteſtatẽ figulus luti/ ex ea/
dẽ ꝯſperſione facere aliud quidẽ vas in ho
norẽ/ aliud i ꝯtumeliã? Ex q̄ ꝑ in ꝑadiſo na
tura nr̃a peccauit: ab eadẽ diuia ꝓuidẽtia:
nō ſm cęlũ/ ſed ſm terrã. i. nō ſm ſpm̃/ ſ; ſm
carnẽ mortali generatiōe formamur: ꝛ oẽs
vna maſſa luti facti ſumꝰ/ q̄ð eſt maſſa pctī.
Cũ ꝑ meritũ peccãdo amiſerimꝰ: ꝛ miſcðia
dei remota/ nihil alið peccãtibꝰ niſi ęterna
dãnatio debeat: q̄d ſibi vult hō ð hac maſ/
ſa/ vt deo rñdeat et dicat/ q̄re me ſic feciſti?
Si vis iſta cognſcere/ noli eſſe lutũ/ ſ; efficere
Joh. 1. b. filꝰ dei ꝑ illꝰ miſcðiam: q̄ dedit ptãtẽ filios
dei fieri credẽtibꝰ in noie eiꝰ. Nō eñ q̄ð tu
cupis añq̄ credãt/ diuia dat noſſe cupiẽti/
bus: Merces eñ cognitiōis meritꝭ reddi/
tur: credẽdo autẽ meritũ cōꝑat. Jpſa autẽ
gr̃a q̄ dat ꝑ fidẽ: nullis noſtris meritis ꝓce
dentibꝰ data ẽ. Q̄ð eſt eñ meritũ pctōris ꝛ
Roma. 5. a. impij? Chriſtꝰ autẽ ꝓ impijs ꝛ peccatoribꝰ
mortuꝰ ẽ: vt ad credẽdũ nō merito ſed gr̃a
vocaremur: credẽdo añt etiã meritũ collo/
caremꝰ. Pctōres igitur credere iubent/ vt
a pctīs credẽdo purgẽtur: Neſciunt eñ q̄d
recte viuẽdo viſuri ſint. Quapropt cũ vi/
dere non poſſint/ niſi recte viuãt: nec recte
viuere valeãt/ niſi credãt: mãifeſtũ ẽ a fide
incipiendũ: vt ꝓcepta quibꝰ credẽtes a ſęcu
lo hoc auertunt: cor mundũ faciant vbi vi/
Matth. 5. a deri deꝰ poſſit. Beati eñ mũdo corde: q2 ꝛ
Sap. 1. a. ipſi deũ videbũt. Et ꝑ ꝓphetiã canitur: Jn
ſimplicitate cordis quęrite illuz. Quapro/
pter recte dicit hoibus i vetuſtate vitę ma
nẽtibus: ꝛ ꝓpterea tenebroſũ oculũ animę
Roma. 9. c. gerẽtibꝰ: O homo tu q̄s es q̄ rñdeas deo?
Nunqd dicit figmentũ ei qui ſe finxit/ q̄re
ſic me feciſti? Aut non habet ptãtẽ figulus
luti/ ex eadẽ ꝯſperſione facere aliud quidez
vas i honorẽ/ aliud in ꝯtumeliã? Expurga 1. Corī. 5. b.
vetus fermentũ/ vt ſis noua cōſpſio: ꝛ i ea/ 1. Corī. 3. a.
ipſa nō adhuc ꝑuulus i chriſto vt lacte po/
tãdus ſis: ſed ꝑueni ad virꝫ perfectũ/ vt ſis
inter illos de q̄bus dicit: Sapiẽtiã loq̄mur 1. Corī. 2. b.
inter ꝑfectos. Tũc demũ recte ꝛ nō ꝓpoſte/
re audias/ ſi q̄ ſunt de aliarũ occultiſſimis
meritis/ ꝛ de gr̃a vel iuſticia ſecreta oĩpo
tentis dei: Nã de pharaone facile rñdetur C
prioribus meritis quibꝰ afflixit i regno ſuo Roma. 9. b.
ꝑegrinos: dignũ effectũ cui obduraret cor: Exo. 9. d.
vt nec manifeſtiſſimis ſignis iubẽtꝭ dei cre
deret. Ex eadẽ ergo maſſa. i. peccatorꝫ: ꝛ va
ſa miſcðię ꝓtulit/ quibus ſubueniret cũ eũ
deprecarẽtur filij iſrael: et vaſa irę quorum
ſupplicio illos erudiret. i. pharaonẽ et ꝑplm
eius: q2 q̄uis eſſent vtriq; pctōres/ ꝛ ꝓpter
ea ad vnã maſſã ꝑtinerẽt: aliter tñ tractan/
di erãt q̄ vni deo ingemuerãt vt eis ſubue
niret: ꝛ aliter illi quorꝫ iniuſtis oneribꝰ ige/
muerant. Protulit ꝑ i multa patiẽtia vaſa
irę/ quę ꝑfecta ſunt i ꝑditionẽ: Et coipſo q̄
ait: i mlťa patiẽtia: ſatis ſignificauit ꝓora
corꝫ peccata i q̄bꝰ eos ꝑtulit/ vt opportune
tũc vindicaret/ q̄ſi de illorũ vindicta ſubue
niendũ erat his q̄ liberabãtur: et vt notas
faceret diuitias glorię ſuę i vaſa miſcðię q̄
ꝓparauit in gloriã. Hic fortaſſe ꝯturbatꝰ ad D
illã quęſtionẽ redis: Cuius vult miſeretur/ Roma. 9. d.
ꝛ quẽ vult obdurat: q̄d adhuc cōqueritur?
Voluntati eiꝰ q̄s reſiſtit? Proſus cuiꝰ vult
miſeretur/ ꝛ quẽ vult obdurat. Sed hęc vo
lũtas dei iniuſta eſſe nō poteſt: Venit eñ
de occultiſſimis meritꝭ: q2 ꝛ ipſi pctōres cũ
ꝓpter generale pctm̃ vnã maſſam fecerint:
non tamẽ nulla ẽ int illos diuerſitas. Prę/
cedit ergo aliq̄d i peccatoribus/ quo q̄uis
nondũ ſint iuſtificati/ digni efficiãtur iuſti/
ficatione: et itẽ ꝓcedit in alijs pctōribus/ q̄
digni ſint obtuſione. Habes eũdem apl̃m
alibi dicentẽ: Q̄m non ꝓbauerunt deũ ha Roma. 1. a.
bere i noticia/ dedit illos deus i reprobum
ſenſum. Q; eos dedit i reprobũ ſenſũ/ hoc
eſt q̄ indurauit cor pharaonis. Q; autẽ illi
non ꝓbauerunt deũ habere i noticia/ hoc ẽ
q̄ digni extiterunt q̄ darẽtur in reprobum
ſenſum: tamẽ verꝫ eſt q2 non volentis neq; Roma. 9. c.
currẽtꝭ/ ſ; miſerẽtꝭ ẽ dei: Quia etiã ſi leui/ 1. Retract. ca. 26. m.
oribꝰ quiſq; peccatꝭ/ aut certe q̄uis graui/
oribꝰ ꝛ multis/ tñ magno gemitu ꝛ dolore
pęnitẽdi miſcðia dei dignꝰ fuerit: nō ipſiꝰ

eſt/qui ſi relinqueretur/interiret: ſed miſe/
rentis dei qui ei⁹ pcibus doloribuſq; ſub/
uenit: Parū eſt eñ velle/ niſi deus miſere/
atur:ſed deus non miſeret qui ad pacē vo/
Luc.2.b. cat/ niſi voluntas pceſſerit: q2 in terra pax
E hominib⁹ bone volūtatis. Et qm̄ nec velle
quiſq; poteſt niſi admonitus ⁊ vocatus:ſi/
ue intriſecus/ vbi nullus hominū videt:ſi/
ue extrinſec⁹ p ſermonē ſonantē/ aut p aliq̄
Phil.2.a. ſigna viſibilia/ efficitur vt etiam ipſū vel/
le deus operetur in nobis. Ad illam eñ ce/
Luc.14.d. nam quā dñs dicit in euangelio pparatā/
nec oēs q̄ vocati ſūt venire voluerūt:neq;
illi qui venerunt/venire poſſent niſi voca/
rent. Itaq; nec illi debēt ſibi tribuere q̄ ve/
nerunt/quia vocati venerūt:nec illi qui no
luerunt venire debēt alteri tribuere/ſed tm̄
ſibi:qm̄ vt venirent/vocati erant in libera
Al. ipoteſtate † volūtate. Uocatio ergo añ meritū volū/
tatē operat: Propterea ⁊ ſi q̄ſq; ſibi tribu/
it q̄ veniat vocat⁹: nō ſibi poteſt tribuere
q̄ vocatus eſt:qui autē vocatus non ve/
nit:ſicut nō habuit meritū pmij vt vocare/
tur/ſic inchoat meritū ſupplicij cū vocatus
Ps.100. venire neglexerit. Ita erunt duo illa: Mi/
ſericordiam et iudicium/ cantabo tibi dñe.

Decima veritas. ¶ Ad miſericordiaz
ptinet vocatio: ad iu
diciū ptinet btitudo
eoꝝ qui venerūt vo/
cati:⁊ ſupliciū eoꝝ q̄
venire noluerūt. Nū
q̄d ḡ latebat phara/
onē quātū boni cōſe/
cute fuerint terre ille
p aduētū ioſeph? Il/
lius ḡ rei geſte cognitio/ vocatio eius fuit:
vt ppl̄m iſrael miſericorditer tractās nō eſ/
ſet ingratus. Q2 autē huic vocationi obtē/
perare noluit:ſ exercuit crudelitatē in eis/
quibus humanitas ⁊ miſericordia debeba
tur:meruit pęnā vt induraret illi cor:⁊ tan
tā cecitatē mentis pateretur/vt tot et tan/
tis/tamq; manifeſtis dei ſignis non crede/
ret:quo poſſet eius ſupplicio/ſiue obdura/
tiōis/ſiue vltime viſibilis ſubmerſiōis eru/
diri populus:cuius afflictione ille ⁊ occul/
te obtuſionis/⁊ manifeſte ſubmerſiōis me/
1. Retract. ca. 26. m. ritū ſibi compararet. Hec aūt vocatio/ q̄ ſiue
in ſingulis hominib⁹/ſiue in populis/ atq;
in ipſo genere humano p temporū oppor/
tunitates operatur/alte et pfunde ordina/
tionis eſt. Quo pertinet etiā illud: In vte Hiere.1.a.
ro ſanctificaui te:Et cū eſſes in renibus pa
tris tui/vidi te. Et/ Jacob dilexi:eſau autē Malach.1.a. Roma.9.c.
odio habui:cum dictū ſit anteq̄ naſceren/
tur: Nec cōphēdi poteſt/ niſi forte ab eis
qui diligūt deū ex toto corde/ ⁊ ex tota ani Deut.6.a.
ma/⁊ ex tota mēte ſua: ⁊ diligunt pximos Leui.19.d. Matth.22.d.
ſuos tanq̄ ſeipſos. Tāta eñ charitate fun
dati/ pñt iā fortaſſe cū ſctis cōphēdere lō/ Eph.3.d.
gitudinē/latitudinē/altitudinē et pfundū.

¶ Decima veritas/ q̄ ad miſericordiā pertinet vocatio/ſcilicet ad gratiā:⁊ ad iudicium pertinet beatitudo eorum qui venerunt vocati. Ex quo dicto accipit documētum/ q̄ merentibus ſm̄ gratiam datam debetur felicitas de ↄdigno/niſi fieret eis iniuſticia: quia iſtud nō pertinet ad miſericordiā/ſed ad iudicium.

Undecima veritas. ¶ Illud tamen con/
ſtantiſſima fide reti/
nendū:neq; q̄cq̄ de/
um iniuſte facere:ne/
q; vllam eſſe naturā
que non deo debeat
id quod eſt:quia deo
debetur omne decus
⁊ pulchritudo ⁊ con/
gruētia partiū. Quā
ſi penitus proſecutus fueris: ⁊ vſq; ad oēs
reliquias de reb⁹ detraxeris/ remanet nihil.

¶ Undecima veritas/ q̄ conſtantiſſima fide tenendum eſt/deum non iniuſte agere: nec eſſe vllam naturam que nō deo debeat id quod eſt/⁊ omne quod habet. Ex quo accipitur argumentum/ q̄ nulla creatura poteſt deo de facto ſatiſfacere: cum oñia ſua ſunt alias debita: ⁊ de alias debito non poteſt fieri ſatiſfactio.

De eo q̄d ſcriptū eſt: Tūc et ipſe filius ſubiectus ei erit/ q̄ illi ſubiecit omnia: Queſtio. LXIX.

Q Ui filiū dei patri equalem nō eſſe A
contendūt/ ſolent vſurpare fami/
liari⁹ hoc teſtimoniū/ vbi ait apo/
ſtolus: Cū autē ei omnia ſubiecta fuerint: 1. Corin.15.d.
tunc ⁊ ipſe filius ſubiectus erit ei q̄ illi ſub/
iecit omnia: vt ſit deus omnia in omībus.

Duodecima veritas. ¶ Non eñ poſſet er/
ror oboriri palliatus
nomie chriſtiano/ni/
ſi de ſcpturis nō intel/
lectis. Dicūt eñ: Si eq̄ Lib. 1. de tri. ca. 8.
lis ē/quō ſbiect⁹ erit?
Qd̄ vtiq; ſimile ē illi
euāgelice q̄ſtioni: Si eq̄lis ē/quō maior eſt
pr? Ipſe eñ dñs ait: Qm̄ pat maior me ē. Joh.14.d.

¶ Duodecima veritas/ q̄ nō poſſet hereticis oboriri error palliatus noīe chriſtiano/niſi de ſcripturis non intellectis. Ex q̄ accipe documentū/ q̄ ſtudiū ſacre ſcripture nōnullis eſt noxium.

Tertiadecima veritas. ¶ Regula aūt catho
lice fidei ſic ſe habet:
vt cū aliq̄ in ſcpturis
dicūtur de filio/ q̄ ſit
mior patre:ſm̄ ſuſce/
ptionem hois intelli
gant. Cū xo ea dicū
tur quib⁹ demōſtrat
equalis/ſm̄ id q̄ de⁹ ē
accipiunt. Apparet ḡ
quēadmodū dictū ſit: Pat maior me ē. Et/ Joh.14.d.
Ego ⁊ pater vnū ſum⁹: Et/ De⁹ erat xbū:⁊ Joh.10.f. Joh.1.a.

¶ Tertiadecima veritas/ q̄ regula fidei catholice ſic ſe habet: vt cū aliq̄ in ſcpturis dicunt de filio/ q̄ minor ſit patre/ ſm̄ ſuſceptionē hois ītelligāt: cū xo ea dicūt in q̄b⁹ demōſtrat eq̄lis: ſm̄ id q̄ de⁹ ē accipiant. Iſtud aūt dictū inducit ad declarandū illud apſi: Cū autem oīa ſubiecerit patri/ ipſe ſubiectus erit illi.

Phil.2.a. ꝟbũ caro factũ ẽ: Et/ Nõ rapinã arbitrat⁹ ẽ
eſſe ęq̃lis deo: et ſemetipſũ exinaniuit for/
mã ſerui accipiẽs. Sꝫ qm̃ multa etiã ſm̃ p̃/
prietatẽ pſonę/excepto qđ attinet ad ſuſcę
ptionẽ hoĩs/de illo ita dicunt: vt patrẽ nõ
aliud q̃ꝫ patrẽ/ ⁊ filiũ nõ aliud q̃ꝫ filiũ intelli
gi oporteat: putãt heretici i his q̃ ita dicũ/
tur atq̃ꝫ intelligunt/ equalitatẽ eſſe nõ poſ/
Joh.1.a. ſe. Scriptũ ẽ em̃: Oĩa p ipſũ facta ſunt: vti/
q̃ꝫ p filiũ/ hoc ẽ p verbũ dei: A q̃/ niſi a pa/
tre? Nuſq̃ꝫ aũt ſcriptũ ẽ/ q filius p patrẽ ali/
Col.1.b. quã creaturã opatus ſit. Itẽ ſcptũ ẽ/ q ima
go patris ſit fili⁹: nuſq̃ꝫ aũt ſcptũ ẽ/ q ima/
go filij ſit pater. Deinde q ille genitor/ ille
genit⁹: ⁊ cętera huiuſcemodi/ q̃ non ad ęq̃li/
tatẽ ſubſtãtię/ ſꝫ ad p̃prietatẽ ptinẽt pſona/
rũ: i q̃bus illi ęq̃litatẽ cũ dicunt eſſe nõ poſ
ſe: q̃m ad hęc penetrãda groſſiores mentes
adhibẽt/ põdere auctoritatis vrgẽdi ſũt. Si
em̃ i his nõ poſſit intelligi ęq̃litas ei⁹ p quẽ
facta ſũt/ ⁊ eius a quo facta ſunt: imaginis
⁊ eius cui⁹ imago ẽ/ geniti ⁊ genitoris: nul/
lo mõ apl's p̃tentioſoꝝ hoĩm ora p̃cludens
Phil.2.a. ipſũ etiã ꝟbũ poneret dicẽs: Nõ rapinã ar
B bitrat⁹ ẽ eſſe ęq̃lis deo. Cũ g̃ ea q̃ ad diſtin
ctionẽ patris ⁊ filij ſcpta ſunt/ partim p̃pter
pſonaꝝ p̃prietates/ partim p̃pt' ſuſcęptionẽ
hoĩs ita ſcripta ſint: dũ tñ diuinę ſubſtãtię
pr̃is ⁊ filij deitas ⁊ vnitas ⁊ ęq̃litas mane/
at: recte q̃rit' i hoc loco/ vtꝝ ſm̃ pſonaꝝ p̃p̃/
etates/ an ſm̃ hoĩs ſuſcęptionẽ apl'us dixe
1.Cor.15.d. rit: Tũc ⁊ ip̃e fili⁹ ſubiect⁹ erit ei q̃ illi ſubie/
Quartadeci/ cit oĩa. ¶ Solet cir/
ma veritas. cũſtantia ſcp̃turę illu
miare ſentẽtiã/ cũ ea
q̃ circa ſcripturã ſũt/
p̃ſentẽ quęſtionẽ cõ/
tingẽtia/ diligẽti diſ/
cuſſiõe tractant'. In/
uenim⁹ itaq̃ꝫ ita ven
tũ eſſe ad hunc locũ/
vt ſup̃ diceret: Nunc
autẽ chriſtus ſurrexit

¶ Quartadecĩa ꝟitas/ q ſolet circũſtãtia ſcptu/ re illumiare ĩnĩm: cũ ea q̃ circa ſcpturã ſũt/ diligẽti diſcuſſiõe tractant'. i. p̃/ cedẽtia inquit ⁊ ſeq̃ntia. Iſtud aũt dictũ inducit ad oſtẽdẽdũ/ q ſubiectio filij ad patrẽ debeat itel/ ligi ſm̃ hũanitatẽ: quia iſtud apl's dic̃/ poſtq̃ꝫ fec̃ de chriſti reſurrectõe mẽ tionẽ: Cõſtat aũt q chri ſtus reſurrexerit tm̃ ſm̃ humanitatem.

a mortuis p̃mitię dormientiũ. Agebat em̃
de reſurrectiõe mortuoꝝ: qđ i dñio ſm̃ ſuſ/
cęptionẽ hoĩs factũ ẽ: q̃ꝫ q̃ꝫ aptiſſime ſequa
tur ⁊ dicat: Qm̃ quidẽ p hoĩem mors/ ⁊ per
hoĩeꝫ reſurrectio mortuoꝝ. Sicut em̃ i adã
oẽs moriunt': ſic ⁊ i chriſto oẽs viuificabũt':
Vnuſq̃ſq̃ꝫ aũt i ſuo ordine/ initiũ chriſtus.
Al.† aduentu Deinde hi q̃ ſũt chriſti i† p̃ſentia ei⁹: deinde
finis/ cũ tradiderit regnũ deo ⁊ pr̃i: cũ eua/
cuauerit oẽm p̃ncipatũ/ ⁊ oẽm ptãtẽ ⁊ ꝟtu/
tẽ. Oportet em̃ illuꝫ regnare/ donec ponat
oẽs inimicos ſuos ſub pedib⁹ ſuis. Nouiſ/
ſime inimica deſtruet' mors: Oĩa em̃ ſubie/
cit ſb pedib⁹ ei⁹. Cũ aũt diceret/ q oĩa † ſub/ Al.† ſubdita
iecta ſunt: manifeſtũ ẽ q: p̃ter eũ q̃ ſubiecit
ei oĩa: Cũ aũt ei oĩa ſubiecta fuerint: tunc ⁊
ipſe fili⁹ ſubiect⁹ erit ei qui illi ſubiecit oĩa/
vt ſit de⁹ oĩa in oĩbus. Manifeſtũ ẽ q̃ hoc
ſm̃ ſuſcęptionẽ hoĩs dictũ. Sed alia in hoc C
capitulo/ cui⁹ totũ textũ cõmemoraui/ ſolẽt
habere quęſtionẽ: p̃mo qđ dictũ eſt: cũ tra/ Li.1. de trini. ca.8.et.10.
diderit regnũ deo ⁊ patri: q̃ſi nũc nõ teneat
regnũ pater: deinde qđ dictũ eſt: Oportet
em̃ illũ regnare/ donec ponat oẽs inimi/
cos ſuos ſub pedib⁹ ſuis: q̃ſi poſtea nõ ſit
regnatur⁹. Et ad hoc valeat qđ ſupra dictũ
ẽ: Deinde finis: Qđ ſacrilega opinione ſic
accipiunt/ quaſi finẽ dixerit p̃ſummationẽ
regni eius: cũ ſcriptum ſit in euãgelio: Et Luc.1.c.
regni eius non erit finis. Poſtremo quod
dictũ ẽ: Cũ autẽ ei oĩa ſubiecta fuerint: tũc
et ipſe filius ſubiect⁹ erit ei qui illi ſubiecit
oĩa: ſic volũt intelligi/ quaſi nũc aut aliq̃d
filio nõ ſit ſubiectũ: aut patri nõ ſit ip̃e ſub/
iectus. Genere igit' locutionis ſoluit' q̃ſtio.
¶ Sic enim plerũq̃ꝫ
ſcp̃tura loquit': vt qđ
ſemp eſt/ tunc fieri di
catur i aliquo/ cũ ab
eo cognoſci cęperit.
Ita em̃ dicim⁹ i ora/
tiõe: Sanctificet' no/
men tuũ: quaſi aliq̃n
ſanctũ nõ ſit. Ergo ſi
cut ſanctificet' eſt/ ſan
ctum eſſe innoteſcat:
ita q̃ꝫ cum tradiderit
regnuꝫ deo ⁊ patri. i.
cũ patrẽ regnare mõ/
ſtrauerit/ vt p ſpeciẽ
manifeſtationẽq̃ꝫ cla
reſcat: qđ nũc a fide/
lib⁹ credit'/ ⁊ ab ifide/
lib⁹ nõ putat'. Euacu
abit aũt oẽm p̃ncipa
tũ ⁊ ptãtẽ: manifeſtã
do vtiq̃ꝫ regnũ patris
vt oĩb⁹ notũ ſit: nul/
lũ p̃ncipũ et ptãtum
ſiue cęleſtiũ/ ſiue ter/
reſtrium p ſe habuiſſe

¶ Quintadecima veri/ tas/ q ſic plerũq̃ꝫ loqui/ tur ſcriptura: vt qđ ſem/ per eſt/ tunc fieri dicat' in aliquo cum ab eo cogno ſci cęperit: ſicut dicimus inquit de oratione domi nica: Sanctificet' nomẽ tuum. Et iſtud dictũ in/ ducit ad oſtendendum illud dictum apl'i: Opor tet illum regnare/ donec ponat inimicos ſuos ſca bellum pedum ſuorum: quaſi ampli⁹ non regna/ ret. Intelligendũ tamen ad iſtius declarationeꝫ/ q iſta dictio/ donec/ acci pitur in diuina ſcriptura dupliciter. Vno modo excluſiue: ſicut accipitur geneſis q̃dragelimono/ no capitulo: Non aufere tur ſceptrum ⁊c. Hic em̃ accipit' excluſiue: quia ſi/ gnificabat q poſt chriſti aduentum erat auferen/ dum inde dominiũ: ſicut patuit in herode qui fuit gentilis. Alio modo ac/ cipitur icluſiue: ſicut ha bent' quattuor manifeſta exempla in veritatis ſcri ptura. Primum geneſis octauo capit'o: vbi dici/ tur, q noe emiſit coruum

Quintadeci/ ma veritas.
Matth.6.b.

aliq̄d ꝑncipatus ⁊ po
teſtatis/ſed ab illo ex
Roma.11.d. quo ſunt oīa:nō ſolū
vt ſint/verumetiā vt
ordinata ſint. Jn illa
enim manifeſtatione
nulli ſpes aliq̄ rema/
nebit in quoq̄ ꝑnci/
pe/ aut in quoq̄ bo/
mine: quod etiā nūc
Pſ.117. ꝓphetice canit: Bo/
nū eſt ſperare i dn̄o/
q̄ ſperare in homie:
Bonū eſt ſperare in
dn̄o/ q̄ ſperare in ꝑn
cipib⁹: vt iſta medi/
tatiōe anima iam in
regnum patris aſſur
gat: nec cuiuſq̄ pote
ſtatē ꝑter illū magni/
faciens:nec ſua ſibi ipſa ꝑnitioſiſſime blan
diēs. Tradet ergo regnū deo et patri: cū ꝑ
illū ꝑ ſpeciē cognoſcetur pater: Regnū eñ
eius ſunt i quibus nunc regnat ꝑ fidē. Ali/
ter eñ dicit regnū chriſti ſm ptātē diuini/
tatis/ſm ꝙ ei cuncta creatura ſubiecta ē: ⁊
aliter regnū eius dicit eccleſia/ſm ꝓprieta/
tē fidei q̄ in illo ē/ ſm ꝙ orat q̄ dicit: Poſſi/
de nos. Neq̄ eñ nō ipſe poſſidet oīa/ſm ꝙ
Roma.6.d. dicit etiā illud: Cū ſerui eſſetis peccati/libe
ri eratis iuſticię. Euacuabit ḡ oēm ꝑncipa/
tū ⁊ omnē ptātē et ꝟtutē/vt nulli patrē in/
tuenti ꝑ filiū/opus ſit aut libeat in cuiuſq̄
D creaturę/vel i ſua ꝯq̄eſcere ptāte. Oportet
Pſ.109. eñ eū regnare/donec ponat oēs inimicos
ſuos ſub pedibus ſuis.i. oportet regnū ei⁹
intātū manifeſtari/donec oēs inimici eius
ipſū regnare fateant. Hoc eñ intelligit ſub
pedib⁹ ei⁹ futuros inimicos. Qd̄ ſi de iuſtꝭ
acceperim⁹: ideo dictū ē inimicos: q2 ex in/
iuſtꝭ iuſtificant: ⁊ ei credēdo ſubdūt. De in/
iuſtis autē qui ad iuſtoꝝ beatitatem futu/
rā non ꝑtinēt/ſic accipiendū ē: qm̄ ⁊ ipſi eū
regnare/ipſa regni ei⁹ manifeſtatione ꝯfuſi
fatebunt. Ergo oportet eū regnare/donec
ponat oēs inimicos ſuos ſub pedib⁹ ſuis:
non ita dictū eſt q̄ſi cū poſuerit inimicos
ſuos ſub pedib⁹ ſuis:non ſit poſtea regna/
tur⁹: ſed oportet eū regnare donec ponat
oēs inimicos ſuos ſub pedib⁹ ſuis: Opor/
tet eū inq̄t ad tantā euidentiā regnū ſuum
ꝑducere/ donec inimici ei⁹ nullo mō aude/

N qui nō reuertebatur.
donec ſiccarent aque: et
tamē cōſtat ꝙ poſtea nō
fuit reuerſus. Secūdū ē
in pſalmo cēteſimonono
vbi dicit ꝓpheta l pſona
p̄ris ad filiū: Sede a de/
xtris meis: donec ponā
inimicos ⁊c. et tñ cōſtat
ꝙ poſt inimicoꝝ ſubie
ctionē nō eſt fili⁹ priuan/
dus dextera patris. Ter
tiū exemplū matthei pri/
mo/vbi dicitur/ꝙ ioſeph
nō cognouit ſponſā/ do/
nec peperit filiū ſuū ꝑmo/
genitū. Hic accipit indē
ſiue ꝓ toto poſteriori tem
pore ipſo permanente in
eodē celibatu. Quartū
exemplū l ꝓpoſito/ ꝑma
ad corinthios q̄ntodeci/
mo capitꝭo vbi dic̄ apl̄s:
Oportet illum regnare/
donec ponā inimicos ei⁹
ſcabellū ⁊c. nō ꝙ poſtea
regnare deſiſtat.

ant negare ꝙ regnet. Nā ſcptū ē: Jta ocu/ Pſ.122.
li noſtri ad dn̄m deū noſtrū/donec miſere/
atur noſtri. Nec ideo tñ cū miſert⁹ noſtri fu
erit/oculos ab eo debem⁹ auertere. Jntan
tū eñ eſt beatitudo noſtra/ inq̄tū eius cō/
templatione ꝑfruimur. Sic ḡ ⁊ hoc dictū ē:
Oculoꝝ noſtroꝝ intētio ad dn̄m nō porri/
git/niſi vſq̄ ad impetrationē miſcdię ipſi⁹:
nō vt poſtea inde auertat/ſed vt nihil inde
ampli⁹ requirat. Donec ḡ ꝓ eo poſitū ē/ vt
nō amplius intelligas. Quo eñ ampli⁹. i.
vſq̄ ad quā maiorē manifeſtationē mani/
feſtabit regnū chriſti/niſi q̄uſq̄ oēs inimici
eū regnare fateant? Aliud ē ḡ nō amplius
manifeſtari/aliud ampli⁹ nō ꝑmanere. Nō
amplius manifeſtari/ ē nō fieri manifeſti⁹:
nō amplius ꝑmanere/nō fieri ꝑſeuerātius.
Qñ autē manifeſtius erit regnū chriſti/q̄
cū omnibus claruerit inimicis? Nouiſſime E
inimica deſtruet mors. Non eñ erit aliud
qd̄ deſtruat/poſteaq̄ mortale hoc induerit
imortalitatē. Oia eñ ſubiecit ſub pedibus
eius: hoc ē vt etiā mortē deſtruat. Cū autē
dixerit/q2 oia ſubiecta ſunt: dixit vtiq̄ ꝓ/ Pſ.109.
pheta i pſalmis. Manifeſtū ē q2 ꝑter eum
qui ſubiecit illi oia/ patrē vult intelligi oia
filio ſubiecíſſe: ſicut multis locis idē dn̄s in
euāgelio cōmēdat ⁊ ꝑdicat: non ſolū ꝓpter
formā ſerui/ ſed etiā propter principium/
de quo ęqualis eſt ei de quo eſt. Amat eñ
ad vnū ꝑncipiū referre oīa tanq̄ imago
eius/ ꝟ i quo inhabitat ois plenitudo diui/ Col.2.b.
nitatis. Cū autē ei oia ſubiecta fuerint: tūc
et ipſe fili⁹ ſubiect⁹ erit ei q̄ illi ſubiecit oia.
Nō q̄ſi mō nō ita ſit/ ſed tūc manifeſtū erit
ſm locutionē ſuperi⁹ tractatā/vt ſit de⁹ oia
in oīb⁹. Jpſe ē finis quē ſuperi⁹ cōmemo
rauit/ cū totū ꝑmo breuit vellet ꝯcludere:
deinde q̄ſi mēbratim explicare ⁊ exponere.
Loq̄bat eñ de reſurrectiōe vbi ait: Jnitiū
chriſt⁹: deinde hi q̄ ſūt chriſti in ꝑſentia ei⁹:
deinde finis. Jpſe. ſ. finis ē/ vt ſit de⁹ oia i
omnib⁹. ¶ Aliter eñ
dicit finis qui ꝑtinet
ad ꝯſummationē: ali
ter qui ꝑtinet ad cō/
ſumptionē. Alit eñ
finit tunica texendo/
aliter cibus comedēdo. Deus aūt oīa in
omnib⁹ dicit: vt nemo eoꝝ qui ei cohęrēt/
amet aduerſus eū ſuā ꝓpriā volūtatē: Ma
nifeſtūq̄ ſit oībus qd̄ idē apl̄s alio loco

¶ Sextadecima ꝟitas/ Sextadecima
ꝙ aliter dicit finis q̄ ꝑti/ veritas.
net ad conſūmationē: ali
ter qui ꝑtinet ad conſum
ptionē. Aliter eñ finitur
tunica texendo/ aliter ci/
bus comedendo.

1.Corī.4.b. dicit: Quid autem habes qδ nō accepiſti?
F Sunt itē q̄ ſic intelligant hunc locū: Opor
tet eū regnare donec ponat oēs inimicos
ſuos ſub pedib⁹ ſuis: vt ſub alia ſignificati/
one poſitum hic dicāt/regnare: nō ſub ea q̄
1.Corī.c.15. poſitum eſt regnū: de q̄ ait: Cū tradiderit
regnū deo et patri: vt illud ſic appellauerit
regnū/ q̄ vniuerſā creaturā deus regit: hoc
aūt ſic appellauerit regnare: vt itelligat tā/
q̄ adūſus hoſtē exercitū ducere/ vl defende
re ciuitatē: Ut ideo dixerit: Oportet eū re/
gnare/donec ponat oēs inimicos ſuos ſub
pedib⁹ ſuis: qz tal regni q̄le habēt pncipes
armatoꝝ nulla erit cauſa/hoſte ita ſbiecto
vt rebellare nō poſſit: Nā vtiqꝫ dictū eſt in
Luc.1.c. euāgelio: Et regni ei⁹ nō erit finis: ſm q̄ re/
gnat in eternū: Scdm autē id qδ aduerſus
diabolū ſub eo militat/tādiu erit vtiqꝫ iſta
militia/donec ponat inimicos ſuos ſub pe
dibus ſuis: poſtea vo nō erit/cū pace ppe/
tua perfruemur. Hec autē ita dicta ſint/ vt
nouerimus diligentius etiā illud ꝯſiderari
oportere/ſm q̄d regnet nunc dn̄s diſpēſa/
tione ſacramēti ſui p incarnationē atqꝫ paſ
ſionē: Nā ſm id qδ verbū dei eſt: tā ſine fi/
ne q̄ ſine initio/ ꝛ ſine intermiſſione eſt re/
Joh.1.b. gnū eius. Scdm id aūt q̄ verbū caro factū
eſt/cepit regnare in credētibus p fidē incar/
Ps.95. nationis ſue. Uñ eſt etiā illud: Dn̄s regna/
uit a ligno. Hinc autē euacuauit omnē pn/
cipatū ꝛ poteſtatē ꝛ vtutē: dū nō p clarita/
tem eius/ſed p humilitatē ſalui fiunt credē
Matth.11.d tes in eū: Hoc eſt abſconditū a ſapiētibus
ꝛ prudētibus/ꝛ reuelatū paruulis: qm̄ pla/
1.Corī.1.c. cuit deo p ſtulticiā p̄dicationis ſaluos face
re credētes. Neqꝫ q̄cq̄ ſe inter paruulos ſci
1.Corī.2.a. re dicit apl̄us/niſi ieſum chriſtū ꝛ hunc cru/
cifixum: Qua p̄dicatione tādiu opus eſt/
donec ponātur oēs inimici ſub pedibus
eius: id eſt ipſi humilitati eius/ quā pedū
nomine ſignificari arbitror/cedat atqꝫ ſub/
datur omnis ſupbia ſecularis: ſicut ex ma/
xima parte iam factū ē/et quotidie fieri vi/
G demus. Sed quo fine iſta fiunt: vt trada/
tur regnū deo ꝛ patri: id eſt vt nutritos fi/
de incarnationis ſue/pducat ad ſpeciē qua
equalis eſt patri? Jam eñ eis qui credide/
Joh.8.d. rant/loquebat cum diceret: Si manſeritis
in verbo meo/vere diſcipuli mei eſtis: ꝛ co/
gnoſcetis veritatē: et vitas liberabit vos.
Regnū eñ tradet patri/cum p id regnabit
in cōtemplantibus veritatē/ quo equalis
eſt patri/et p ſe vnigenitū/p ſpeciem faciet
videri patrē. Nunc eñ p hoc regnat in cre/
dentibus/quo ſeipſū exinaniuit formā ſer/ Phil.2.a.
ui accipiens: Tunc autē tradet regnū deo
ꝛ patri/cū euacuauerit omnē principatū et
poteſtatē et virtutē. Unde euacuauit/niſi
humilitate ꝛ patiētia ꝛ infirmitate? Quis
eñ principatus non euacuet/cū filius ho/ Ut.vel.
minis ppterea regnet in credentibus: quia
eū principes ſeculi iudicauerunt? Que po/
teſtas non euacuetur/cum ipſe p quē facta
ſunt oīa/ ppterea regnat i credētibus/ qz
ita ſubiectus ē poteſtatibus/ vt diceret ho
mini: Nō haberes in me poteſtatē/niſi da/ Joh.19.b.
ta tibi eſſet deſup? Que vtus non euacuo
tur/cum ipſe p quem celi ſolidati ſunt/ideo
regnat in credētibus: quia vſqꝫ ad crucem
mortēqꝫ infirmatus eſt? Hoc aūt modo fi/
lius regnat ppꝛie in fide credentiū. Nō eñ
pater dici aut credi poteſt/ vel incarnatus/
vel iudicatus: vel crucifixus. Per ſpeciem
autē qua equalis eſt patri/cū patre regnat
in contemplātibus veritatē. Qz autē tra/
det regnū deo ꝛ patri/a fide incarnationis
ſue ad ſpeciē deitatis pducens eos qui ſibi
nunc credunt: nō ipſe amittet/ſed vterqꝫ ſe
vnū ad fruēdū contemplātibus p̄bet. Tā/
diu autē opus ē/vt in hominib⁹ nondū va/
lentibus equalitatē patris ꝛ filij perſpicua
mētis luce ꝯtueri/p hoc regnet chriſtus qδ
tales cape poſſūt: ꝛ quod ppꝛie ipſe ſuſce/
pit/ id eſt incarnationis humilitatē: donec
ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis:
id eſt donec oīs ſupbia ſecularis incarna
tionis eius humilitati ſubdatur. Sane qδ H
dictū ē: Tunc ꝛ ipſe filius ſubiectus erit ei
qui illi ſubiecit oīa: q̄uis ſm ſuſceptionē
hoīs dicat: qz inde ē q̄ſtio nata cū ageret d̄
reſurrectione mortuoꝝ: tñ recte querit vtꝝ
ſm ipm tñ dictū ſit/qδ ē caput eccleſie: an
ſm vniuerſū chriſtū/ ānumerato corpore ꝛ
mēbꝛis ei⁹. Cū eñ ait ad galathas: Nō di Gal.3.c.
cit ꝛ ſeminib⁹/tanq̄ in multis/ ſed tanq̄ in
vno: ꝛ ſemini tuo qδ ē chriſtus: ne ipſū hoc
loco ſolū intelligerem⁹ chriſtū/q̄ de maria
vgine eſt natus: poſtea dicit: Oēs eñ vos
vnū eſtis i chriſto ieſu: Si autē vos chriſti:
ḡ abrae ſemē eſtis. Et ad corinthios cū de
charitate diceret/ d̄ mēbꝛis corpis ſimilitu
dinem ducens: Sicut eñ corpus vnum eſt 1.Corī.12.b.
inquit/ꝛ mēbꝛa habet multa: omnia autē
mēbꝛa corpis cū ſint multa/ vnū ē corpus:

ita ⁊ chriſtus: Nō dixit/ita ⁊ chriſti/ſed ita ⁊ chriſt⁹: oſtēdēs chriſtū recte appellari etiā vniuerſū/hoc ē caput cū corpe ſuo/qd̕ ē eccleſia. Et multꝭ ſcpturaꝝ locis iuenim⁹ chriſtū etiā hoc mō appellari/vt cū oībus ſuis mēbris intelligat̄/quib⁹ dictū ē: Uos eſtis corpus chriſti et mēbra. Non ergo abſurde ſic intelligimus: Tunc ⁊ ipſe filius ſubiect⁹ erit ei qui illi ſubiecit oīa: vt filiū non ſolū caput eccleſię/ſed oēs cū eo ſanctos intelligam⁹/q̄ ſunt vnū ī chriſto/vnū ſemē abrahę. Subiectū autē ſm ꝯtemplationē ſempiternę veritatꝭ ad obtinendā beatitudinē nullo motu animi/nulla pte corpis reſiſtente: vt in illa vita nemine amāte ꝓpriā poteſtatē/ſit deus omnia in omnibus.

De eo qd̕ aplꝰs dicit: Abſorpta eſt mors ī victoria: vbi ē mors cōtentio tua ⁊c̄. Queſtio. LXX.

1. Cor. 15. g. Queri ſolet qd ſit: Tūc fiet illud qd̕ ſcptū eſt: Abſorpta ē mors ī victoriā: Ubi ē mors ꝯtētio tua? Ubi ē mors aculeus tu⁹? Aculeus autē mortꝭ peccatū: ꝟtus autē peccati lex. Mortē ſignificari arbitror hoc loco carnalē ꝯſuetudinē q̄ reſiſtit bonę volūtati delectatione bonoꝝ tpaliū fruendoꝝ. Nō eñ diceret̄: vbi ē contētio tua/ſi nō reſtitiſſet ⁊ pugnaſſet. Ipſi⁹
Gal. 5. c. ꝯtentio etiā illo loco deſcribit̄: Caro ꝯcupiſcit aduerſus ſpm/ ⁊ ſpiritus aduerſus carnē: Hęc eñ inuicē ſibi reſiſtunt ⁊ aduerſantur/vt nō quęcū vultis illa faciatꝭ. Fit ḡ p̄ ſanctificationē pfectā/vt omnis carnalis appetitus ſpiritu noſtro illuminato ⁊ viuificato/id eſt bonę volūtati ſubijciat̄. Et ſicut nūc videm⁹ multis puerilib⁹ delectationib⁹ nos carere/q̄ nos pueros ſi denegarent̄/ acerrime cruciabāt: Ita credendū eſt de omni carnali delectatione futuꝝ eſſe/cū pfecta ſanctitas totū hoīez repauerit. Nūc autē q̄diu eſt in nobis quod reſiſtat bonę voluntati/auxilio dei p bonos hoīes ⁊ bonos angelos indigem⁹: vt donec ſanet̄ vulnus noſtꝝ/nō ita moleſtet vt perimat etiā bonā volūtatē. Hāc aūt mortē pctō meruimus: qd̕ pctm̄ erat aū oīmō ī libero arbitrio/cū ī paradiſo null⁹ dolor denegata delectatione voluntāti bonę hoīs reſiſtebat ſicuti nūc. Uerbi gr̄a/ ſi quiſq̄ exiſtat quē nunq̄ delectauit venatio: oīmō liber eſt vtrū venari velit an nolit: nec eū cruciat qſqs hoc ꝓhibet: At ſi iſta libtate male vſus venat⁹ fuerit/ꝯtra ꝓhibētꝭ imperiū paulatim ſurrepēs delectatio/ mortificat aīam: vt ſi ſe abſtinere velit/abſq̄ moleſtia ⁊ ſine angore nō poſſit/cū id aū tota ſanitate nō ageret. Ergo aculeus mortis peccatū ē: qꝛ peccato facta ē delectatio/quę iā poſſit reſiſtere bonę voluntati/⁊ cū dolore cohiberi. Quā delectationē quia in defectu eſt anime deteriorꝭ effectę/ iure mortē vocamus.

¶ Uirtus autē peccati lex ē: qꝛ mlto ſceleratius ⁊ flagitioſius quę lex prohibet committunt̄/q̄ ſi nulla lege ꝓhiberentur. Tunc itaq̄ abſorpta erit mors ī victoriā/ cū p ſanctificationē ī omni parte hominis pfecta/ delectatione ſpiritaliū delectatio carnalis obruetur.

¶ Decimaſeptima veritas/q̄ id dixit aplꝰs: Uirtus pctī lex: qꝛ multo ſceleratius et flagitioſius q̄ lex ꝓhibet cōmittunt̄/q̄ ſi nulla lege ꝓhiberent̄: Tūc itaq̄ abſorpta erit mors in victoriā/ cū pfecta delectatione ſpiritali carnalis totaliter obruetur. Intelligēdū tñ/q̄ ad oſtendēdū quō carnales delectationes non erunt optate/vtit̄ duplici exemplo. Primū ē/ q̄ quedā ſunt delectationes quibus ſi careāt pueri cruciant̄ acerrime: ⁊ cū pfecti fuerint hoīes/ ipſas abijciūt. Secundū exemplū ē iſtud: ſi qs ē quē nunq̄ venatio delectauit/oīno liber ē vtrū venari velit vel nolit: Si ꝟo ad venandum aſſuefactus fuerit/ imperiū paulatim delectatio mortificat: vt ſi ſe abſtinere velit/ſine anguſtia id facere non poſſit. Decimaſeptima veritas.

De eo qd̕ ſcriptū ē: Inuicē onera veſtra portate: et ſic adimplebitis legē chriſti: Queſtio. LXXI.

Uia veteris teſtamēti cuſtodia timorē habebat: non potuit apti⁹ ſignificari noui teſtamēti donū eſſe charitatē/q̄ hoc loco vbi aplꝰs dicit: Inuicē onera veſtra portate: ⁊ ſic adimplebitis Gal. 6. a.
legē chriſti. Hanc eñ chriſti lęgē dicere intelligit̄/ qua ipſe dñs p̄cepit/vt nos inuicē Ioh. 15. c.
diligam⁹ tantū in eam ſentētiā p̄cepti pōdus ꝯſtituēs vt diceret: In hoc cognoſcēt Ioh. 13. d.
qm̄ diſcipuli mei eſtis/ſi vos inuicē diligatis. Hui⁹ autē dilectionis officiū eſt/inuicē onera nr̄a portare. Sed hoc officiū qd̕ ſempiternū nō eſt/pducet ſane ad beatitudinē ęternā: in q̄ nll'a erūt nr̄a onera/ q̄ iuicē portare iubemur. Nūc ꝟo cū ī hac vita.i. ī hac via ſum⁹/onera iuicē nr̄a portem⁹: vt ad eā vitā q̄ caret oīi onere puenire poſſim⁹. Sicut eñ de ceruis nonnulli taliū cognitionū
ſtudioſi ſcpſerūt: cū fretū ad inſulā trāſeunt Plinius lib. 8. ca. 32.
paſcuaꝝ gr̄a ſic ſe ordinant/vt onera capitum ſuorum quę geſtāt in cornibus/ ſuper inuicem portent: ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice ꝓiecta caput collocet. Et

7 17
654

quia neceſſe eſt vnum eſſe qui cęteros pręcedens/non ante ſe habeat cui caput inclinet: vicibus id agere dicuntur/vt laſſatus ſui capitis onere/ille qui pręcedit/poſt omnes redeat: et ei ſuccedat cuius ferebat caput/cū ipſe preiret: Ita inuicem onera ſua portātes/fretū trāſeūt/donec veniāt ad terrę ſtabilitatē. Iſtā fortaſſe ceruorū naturā
Prouer.5.d. intēderat ſalomon cū ait: Ceruus amicitię
B ⁊ pullus gratiarū tuarū colloquatur tecum.
Decimaoctaua veritas. ¶ Nihil enī ſic ꝓbat amicū/quēadmoduꝫ onerꝭ amici portatio. Nec tn̄ inuiceꝫ onera nr̄a portarem⁹/ſi vnū tempus eſſet infirmitatis amborū q̄ onera ſua ſuſtinēt: aut vnū infirmitatis genus/ſꝫ diuerſa tempora ⁊ diuerſa genera infirmitatis faciunt/ vt onera noſtra portare inuicē valeamus. Verbi gratia: Irā fratris tui tunc portabis/ cū aduerſus eū non iraſcerꝭ: vt rurſus eo tp̄e quo te ira pręoccupauerit/ille te lenitate ⁊ trāquillitate ſua ſupportet. Hoc exemplū ad id ptinet/ cum diuerſa ſūt tēpora portātium onera ſua: q̄ꝫ uis ipſa diuerſa non ſit infirmitas: In ambobus enī abinuiceꝫ ira portatur. Ad diuerſum autem infirmitatꝭ genus aliud exempium videndum eſt: Veluti ſi quis loquacitatem in ſe vicerit/ ⁊ pertinaciā nondum vicerit: alius vero adhuc loquax ſit/ ſed iam pertinax nō ſit: debet ille huius loquacitatem/et iſte illius pertinaciā/donec illud in illo/ ⁊ hoc in iſto ſanetur/ charitate portare: Par quippe infirmitas in duob⁹/ ſi vno accidat tempore/tolerare ſeinuicem non valent/ cuꝫ aduerſum ſe intendit: Nā aduerſus aliquē tertiū/et duo irati ſibi cōueniūt/⁊ ſe tolerant: q̄ꝫ nec tolerare ſeinuicē dicendi ſunt/ ſed potius ſeinuicē conſolari: ſicut ⁊ triſtes de re vna magis ſe portant ⁊ quaſi incumbunt ſibi/ q̄ſi vnus triſtis eſſet et alius gauderet. Si autē aduerſus ſe triſtes ſint: prſus ſe tolerare nō poſſunt. Et ideo in hmōi affectionib⁹ ſuſcipiēda eſt aliquantulū ipſa ęgritudo/ de q̄ vis
C
alium ꝑ te liberari: et ſic ſuſcipienda vt ad auxiliū/ non ad ęqualitatē miſerię valeat: Quemadmodū ſe inclinat qui manū iacēti porrigit. Non enī ſe ꝓijcit vt ambo iaceant/ſed incuruat tn̄ vt iacentē erigat: Neq̄ vlla res ad officioſum iſtuꝫ laborem ad portāda onera aliorū facit libēter impēdi/ niſi cū cogitam⁹ quanta ꝓ nobis pertulerit dn̄s. Hinc enī admonēs apoſtolus ait:
Phil.2.a. Hoc ſentite in vobis qđ ⁊ in chriſto ieſu: q̄ cū in forma dei eſſet/ non rapinā arbitrat⁹ eſt eſſe ſe ęqualem deo/ſed ſemetipſum exinaniuit formā ſerui accipiens/in ſimilitudinē hominū factus: ⁊ habitu inuentus vt homo: humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq̄ ad mortē/ mortē autem crucis.
Ibidem. Superi⁹ enī dixerat: Non q̄ ſua ſunt vnuſquiſq̄ intendens/ſed ea quę aliorum. Huic ſententię contexuit quod dictum eſt: Nam ita ſequitur: Hoc ſentite in vobis quod ⁊ i chriſto ieſu. Ad hoc dūtaxat/ vt quēadmo-
Joh.1.b. dum i eo q̄ verbū caro factū eſt/ ⁊ habitauit in nobis: et ſine peccato cum eſſet/peccata noſtra ſuſcępit/ non attendit ſua/ ſed noſtra: ita et nos libenter ad eius imitationem/inuicem onera noſtra portemus. Huic cogitationi accedit etiam illa cogitatio/quia ille ſuſcępit hominem/nos autem homines ſumus: et conſiderare debemus/ q̄ ęgritudinem ſiue animę ſiue corpis quā in alio homine videmus/etiam nos habere potuim⁹ aut poſſum⁹. Hoc ergo exhibeamus illi cui⁹ infirmitatē portare volumus/ quod ab illo nobis vellem⁹ exhiberi/ſi forte nos i ea eſſemus/ ⁊ ipſe nō eſſet. Ad hoc
1.Cor.9.d. ptinet quod ipſe apoſtolus ait: Omnibus omnia fact⁹ ſum/ vt oēs lucrifacerē: Omnibus omnia factus eſt/cogitando ſcꝫ etiam in eo vitio ſe eſſe potuiſſe vn̄ cupiebat alium liberari. Cōpatiēdo enī potius id agebat/nō mentiendo: ſicut quidā ſuſpicātur:
Decimanona veritas. ¶ Et hi maxie q̄ ſuis mēdacijs defēdēdis q̄ negare nō pñt: alicuius magni exēpli patrocinium quęrunt.

¶ Decimaoctaua veritas: q̄ nihil ſic ꝓbat amicum quemadmodū oneris amici portatio. Iſtud autem dictum ipſe declarat ſimilitudine et exemplo. Similitudo ē de ceruis trāſeuntibus aquās: qui onera capitum ſuorum ſup ſeinuicem portāt/poſterioris ſuper anterioreꝫ ceruice porrecta circulariter ſibi ſuccedētes: cum hm̄⁹ fuerit fatigatus rediens ad extrema. Exempla autem ſunt duo. Primum eſt iſtud: Iram fratris tunc portabis/ cum tu aduerſus eum nō iraſceris: vt rurſus eo tempore quo te ira preoccupauerit/ille te lenitate ⁊ trāquillitate ſupportet. Secundum exemplum: Si quis in ſe loquacitateꝫ vicerit/⁊ pertinaciam nondum vicerit: alius vero adhuc loquax/ſed non pertinax ſit: debet ille huius loquacitatem/ et iſte illius pertinaciam portare: donec illud in illo/ et iſtud in iſto ſanetur. Et adiungit verbum valde notabile: Par quippe infirmitas in duobus ſi vno accidat tempore: tolerare ſeinuicem non valent.

¶ Decimanona veritas q̄ illi qui mendacijs ſuis defendendis que negare non poſſunt/inſiſtunt: alicuius magni exempli patrociniū reqrūt.

D Uiceſima veritas.

¶ Deinde etiā illud cogitādū/nullū eē hominē q non poſſit habere aliqđ bonū qđ tu nondū habes/ etiam ſi lateat: i quo ſine dubio poſſit te eē ſuperior. Que cogitatio ad ↄtundēdā edomādāq₃ ſupbiā valet: ne arbitreris quoniam tua bona quidē eminēt ↄ apparēt / ideo alterꝝ nulla habere que lateant: ↄ fortaſſis maioris ponderis bona quibus te ſuperat neſcientē. Non eñ fallit nos/aut adulatione potius vti aplus iubet cū dicit: Nihil p contentionē neq₃ p inanē gloriā /ſed in humilitate mētis alter alterum exiſtimantes ſuperiorem ſibi. Non hoc ita debemus exiſtimare vt nō exiſtimemus/ ſed nos exiſtimare fingamus: ſ₃ vere exiſtimemus aliqđ occultū eſſe poſſe in alio quo nobis ſupior ſit: etiā ſi bonū noſtꝝ quo illo videmur ſuperiores eſſe non ſit occultū. Iſte cogitationes deprimētes ſupbiā/ↄ acuentes charitatē/ faciunt onera fraterna inuicem nō ſolū equo aio/ſed etiā libentiſſime ſuſtineri.

Phil. 2. a.

¶ Uiceſima veritas: ꝙ illud cogitandū ē/nullū eſſe hoiem qui nō poſſit habere aliqđ bonum qđ tu nōdū inqt habes /etiā ſi lateat/i quo ſine dubio poſſit eſſe te ſupior: que aut cogitatio ad cōtūdē dam ſuperbiā valet.

Uiceſimaprima veritas.

¶ Nullo modo autē de quoq₃ homine incognito ferēda ſentētia eſt: et nemo niſi p amicitiaꝫ cognoſcit: E Et ideo amicoꝝ mala firmius ſuſtinem⁹: qꝛ bona coꝝ nos delectant et tenēt. Nullius itaq₃ repudiāda eſt amicitia ſeſe ingerentis ad amicitiā copulādā: nō vt ſtatim recipiatur/ſed vt recipiēdus optetur: atq₃ ita tractet / vt recipi poſſit. Illum eñ recepꝰ i amicitiā poſſumus dicere/cui oīa ↄſilia noſtra refūdere audeam⁹: Et ſi qſq₃ ē q ſe nō audet igerere ad amicitiā faciendā/cuꝫ aliquo nřo tpali honore aut dignitate reuocet: deſcendēdū ē ad eum/ ↄ offerendum illi quadam comitate ↄ ſubmiſſione animi quod petere p ſemetipſum non audet. Sane q₃uis rarius/ tamē aliquādo accidit/ vt eius quē volumus in amicitiā recipere/pus nobis innoteſcant mala q₃ bona: quibus offenſi ↄ quodāmodo repcuſſi relinquim⁹ eū: ↄ ad bonoꝝ eius que forte occultiora ſunt indagationē nō puenim⁹. Admonet itaq₃ dñs noſter ieſus chriſtus/ q nos vult effici imitatores ſuos: vt eius infirma toleremꝰ: vt ad quedā ſana in quoꝝ delectatione acquieſcamus/p charitatis tolerantiā pducamur. Ait eñ: Nō eſt opus ſanis medicus/ ſed egrotantibus. Ideoq₃ ſi pꝑter chriſti charitatē/etiā eum qui ex parte vel oñino fortaſſis egrotat/repellere ab aio non debemus: qñ ſanari poteſt p verbū dei: q̄nto min⁹ eū qui pꝑter nos videri poteſt totus egrotus: qꝛ quedā ei⁹ ſaucia in pmo ingreſſu amicitie non potuimus ſuſtinere: et qđ eſt grauius/cū offenſione animi de toto hoie auſi ſum⁹ temerariā ꝓiudicij ferre ſententiā: non timentes quod dictū eſt: Nolite iudicare vt nō iudicemini. Et in q̄ mēſura menſi fueritꝭ/in eadē remetiet vobis.

Math. 9. b.

Math. 7. a.

¶ Uiceſimaprima veritas/ ꝙ nullo mō de hoie quoq₃ incognito ferēda ſententia eſt: ↄ nemo inquit niſi p amicitiā cognoſcitur: Et iō amicorū mala firmius ſuſtinem⁹: quia bona coꝝ nos delectāt ↄ tenēt. Intelligēdū tamē ꝙ beatus auguſtin⁹ hic ponit notabilia documēta de amicitia. Quoꝝ pmū ē/ ꝙ nulli⁹ repudianda ē amicitia ſeſe ingerētis ad amicitiā cōpulandā: nō vt ſtatim recipiat inqt/ſ₃ vt recipiēdus optet: atq₃ ita tractet vt recipi poſſit. Secūdū documentū: Illū inqt in amicitiā receptū poſſum⁹ dicere/ cui oīa nřa conſilia effundere audeam⁹. Tertiū documētū: ꝙ ſi qſq₃ non ſe audet ingerere ad amicitiā / reuocatus a dignitate nřa: deſcendendum eſt ad eum/ et offerendum illi quod petere per ſe non audet. Quartū documentū eſt / ꝙ q₃uis rarius tñ aliqñ accidit/vt ei⁹ quē volum⁹ in amicitiā recipere / prius nobis innoteſcant mala q₃ bona: quibus repercuſſi / relinquimus eum ↄ ad bonoꝝ eius que occultiora ſunt indagationem non peruenientes.

¶ Sepe aūt illa que bona ſunt pus apparent: in quib⁹ etiā temerariū beniuolētie iudiciū cauendū eſt: ne cū totuꝫ bonū putaueris/ ea q̄ poſtea mala apparuerint/ſecurꝝ ↄ iparatū te iueniāt ↄ grauiꝰ offēdāt: vt eū quē temere dilexeras / acerbi⁹ oderis/ qđ nefas ē: qꝛ etiam ſi nulla ei⁹ bona ꝓcederent: ↄ hec que poſtea apparuerūt mala pus eminerent/ toleranda tamē erāt donec omnia cū illo ageres/quib⁹ talia ſanari ſolēt: quāto magis cū ea bona ꝓceſſerūt/ que tanq₃ pignora nos debēt ad poſteriora tolerāda ↄſtringere. Ipſa ē ergo lex chriſti/vt inuicē onera noſtra portem⁹. Chriſtū aūt diligendo facile ſuſtinem⁹ infirmitatē alterius: etiam quē nondū pꝑter bona ſua diligimus. Cogitamus eñ qꝛ ille quē diligimus/ dñs pꝑter eum mortuus eſt. Quā

Uiceſimaſecūda veritas.

Al. tiencie.

Gal. 6. a.

¶ Uiceſimaſecūda veritas/ ꝙ ſepe illa que bona ſunt/ prius apparent in aſſumendo ad amicitiam: in quibus temerarium beniuolentie iudiciū cauendū eſt/ne cū totum bonū putaueris/ea que poſtea mala apparuerunt / ſecurum et imparatū te inueniāt/ↄ grauius offēdāt: vt eū quē temere dilexeras/acerbius oderis: qđ nefas eſt. Ex iſto dicto accipitur illud cōmune pꝛuerbium/ꝙ ex magna amicitia pꝛuenit magna inimicitia.

charitatē apls paulus nobis ingeſſit/ cum
1.Cor.8.d. diceret: Et peribit infirm⁹ in tua ſciētia fra
ter/ ꝓpter quē chriſtus mortuus ē: vt ſi il
lum infirmū ꝓpter vitiū quo infirmus eſt/
min⁹ diligimus: in eo chriſtū ꝯſideremus q̄
mortuus eſt ꝓpter illū. Chriſtū autē nō di
ligere: nō infirmitas/ ſed mors ē: Quapro
pter ingēti cura/ ⁊ implorata dei miſericor
dia cogitandū ē/ ne chriſtū negligamus ꝓ
pter infirmū: cū infirmū debeamus dilige
re ꝓpter chriſtum.

De tꝑibus eternis: Qō. LXXII.

Ueri poteſt/ quō ab ipſo apoſtolo
Tit.1.a. q paulo dictū ſit: Añ tēpora eterna.
Si eñ tempora quomodo eterna?
Lib.12.de ciui. dei ca.16.⁊.19 Niſi ſi forte ante omnia tempora intelligi
voluit: quia ſi dixiſſet añ tēpora/ neq̄ ad
didiſſet eterna: poſſet accipi/ ante quedaȝ
tēpora/ que ante ſe haberent alia tēpora.

¶ Eterna aūt malu
Uiceſimatertia veritas. it dicere q̄ oia/ fortaſ
ſis ideo/ qꝛ tēpus nō
ſ cepit ex tēpore. An
tempora eterna euū
ſignificauit: inter qd
et tempus hoc diſtat/ ꝙ illud ſtabile eſt/ tē
pus autem mutabile?

¶ Uiceſimatertia veritas/ ꝙ qñ dicit apls ante tempora eterna: maluit dicere eterna q̄ omnia: fortaſſe inquit aug⁹: quia tēpus nō cepit ex tempore.

Phil.2.a. De eo qd ſcptū eſt: Et habitu inuētus vt homo: Qō. LXXIII.

A
Uiceſimaq̄rta veritas. 3.ſentē. diſ.6. ca.nc aūt. Multꝭ modis m habituȝ dici
mus: Uel ha
bitū animi: ſicut ē cu
iuſcūq̄ diſcipline pce
ptio/ vſu roborata et
firmata. Uel habitū
corpis: ſm queȝ dici
mus aliū alio eſſe ſu
culentiorē ⁊ validio
rē: q̄ magis ꝓpꝛie ha
bitudo dici ſolet. Uł
habitū coꝝ q̄ mēbrꝭ
nrīs accōmodanꝛ ex
trinſec⁹: ſm quē dici
mus veſtitū/ calciatū/
armatū/ ⁊ ſi q̄d hmōi
ē. In q̄bus oībus ge
neribꝰ ſiquidē nomē
hoc dictū ē ab illo v
bo qd eſt habere: ma
nifeſtū eſt i ea re dici
habitū/ q̄ accedit ali
cui ita vt eam poſſit
etiā non habere: Nā
⁊ doctrīa accidit alo/
et ſucus ac robur cor
pori: ⁊ veſtis atq̄ ar
ma/ nō dubium ē q̄n
accidant mēbris no
ſtris: ita vt ⁊ imperit⁹
poſſit eſſe animus/ ſi
ei doctrina non acci
deret: ⁊ exile atq̄ lan
guidum corpus/ ſine
ſuco viſcerū et robo
re: ⁊ nud⁹ ſine veſte/ ⁊
inermis ſine armis/
et pede nudo ſine calciamētꝭ eſſe hō poteſt.
Habit⁹ ḡ l ea re dr̄/ q̄ nob vt habeaꝛ accidit. B
Uerūtñ hoc intereſt: ꝙ q̄dā coꝝ q̄ accidūt 3.ſentē. diſ.6. ca.nc autē.
nobis vt habitū faciant/ nō mutanꝛ a nob/
ſꝫ ipa nos mutāt ī ſeipa integra ⁊ inconcuſ
ſa manētia: ſicuti ipa ſapia cū accidit homi
ni/ nō ipſa mutaꝛ/ ſed hoīem mutat/ quē de
ſtulto ſapientem facit. Quedā vero ſic acci
dunt/ vt et mutent et mutētur: ſicuti cibus
ipſe amittēs ſpeciē ſuam/ in corpus noſtrū
vertitur: ⁊ nos refecti cibo/ ab exilitate at
q̄ languore in robur atq̄ valentiā cōmu
tamur. Tertiū vo genus eſt/ cū ipſa q̄ acci
dunt mutanꝛ vt habitū faciant/ et quodā
modo formanꝛ ab eis quibꝰ habitū faciūt:
ſicuti ē veſtis: Nā cū repoſita vel ꝓiecta ē/
non habet eā formā quam ſumit cū indui
tur atq̄ inducitꝛ mēbris. Ergo induta acci
pit formā quā non habebat exuta: cū ipſa
mēbra/ ⁊ cū exuuntur/ et cū induunꝛ/ in ſuo
ſtatu maneant. Pōt eſſe ⁊ quartū gen⁹: cū
ea que accidunt ad faciendū habitū/ nec ea
mutant quib⁹ accidunt/ nec ab eis ipſa mu
tantur: ſicut annulus in digito/ ſi nō nimis
ſubtiliter attēdatur. Uerūtamen hoc gen⁹
aut nullū ē/ ſi diligēter diſcutias/ aut omi
no rariſſimū. Cū ḡ apſus de vnigenito dei C
filio loquereꝛ/ quantū ptinet ad eius diui
nitatē: ſm id ꝙ veriſſimus deus eſt/ equa Phil.2.b.
lē dixit eſſe patri: qd non ei fuit tanq̄ rapi
nā. i. quaſi alienū appetere/ ſi ſemꝑ manēs
ī ea equalitate/ nollet hoīem indui/ ⁊ hoīb⁹
vt hō apparere: ſꝫ ſemetipſum exinaniuit:
non formā ſuā mutans/ ſed formā ſerui ac
cipiēs: neq̄ ꝯuerſus aut trāſmutatus ī ho Lib.7.de trinita.ca.5.
minē amiſſa incōmutabili ſtabilitate/ ſꝫ tā
q̄ verꝫ hominē ſuſcipiēdo/ ipſe ſuſceptor in

¶ Uiceſimaq̄rta veritas/ ꝙ cū dicit apl's: Habitu inuēt⁹ vt hō: habit⁹ dicitꝛ vno mō diſcipline perceptio vſu roborata atq̄ firmata. Alio mō ſm ꝙ dicim⁹ aliquē alio valentiorē: et mag' ꝓpꝛie dicitꝛ habitudo. Alio mō illud qd extrinſec⁹ mēbris noſtrꝭ accōmodaꝛ: ſm quē dicitꝛ calciatum/ et armatū eſt: ⁊ oīa iſta accidunt habitui. Iſtoꝝ aūt ſūt q̄tuor genera inquit. Primū ē/ coꝝ q̄ nō mutanꝛ a nob/ ſed ipſa nos mutāt incōcuſſa ⁊ imutata manētia: ſicut ſapiētia cū accidit homini/ ipſa nō mutaꝛ/ ſed hoīem mutat de ſtulto in ſapientē. Secūdū gen⁹ eſt coꝝ q̄ ſic accidūt/ vt mutēt ⁊ mutenꝛ: ſicut cibus. q̄ mutat ſpeciem ſuam et nos reficit eſurientes. Tertium genus/ vt ipſa que accidūt mutantur vt habitū faciant: ſicut veſtis que formaꝛ cū induitꝛ. Quartū genus: cū ea que accidūt ad faciēdū habitum/ nec mutāt nec mutanꝛ: ſicut ānulus ī manu. Dicit tñ ꝙ hoc gen⁹ aut nullū ē/ aut rariſſimū. Sed qñ dicitꝛ dei filius inuēt⁹ habitu vt hō: nō fuit in pmo genere: qꝛ natura humana non mutauit deitatē. Nec ex ſecūdo: qꝛ vterq̄ nō fuit mutat⁹: ſcꝫ de⁹ et hō: Nec ex q̄rto: non eñ ſic aſſumpt⁹ ē hō vt neq̄ ille mutaret deū/ nec ab ipſo mutareꝛ. Sꝫ poti⁹ ex tertio: ſic eñ aſſumpt⁹ ē vt mutareꝛ in meli⁹: et a deo formareꝛ ineffabiliter excellētius q̄ veſtis ab hoīe ipſo nō mutato.

ſimilitudinē hoīm fact⁹:nō ſibi/ ſ; eis q̄bus
i hoīe apparuit/habitu inuēt⁹ eſt vt hoīo:
id ē habēdo hominē inuētus ē vt hō. Non
eñ poterat inueniri deus ab his q̄ cor im-
mundū habebāt/ ꝛ verbū apud patrē vide-
re non poterāt/niſi hoc ſuſcipiēdo qd̓ poſ-
ſent videre/et ꝑ qd̓ ad illud lumē interi⁹ du
cerētur. Iſte aūt habit⁹ nō ē ex pꝛimo gene
re: Non eñ manens in ſe natura hoīs/ na-
turā dei cōmutauit. Neq; ex ſecūdo: nō eñ
ĩmutauit hō deū/ et mutat⁹ ē ab illo. Neq;
ex q̄rto: non eñ ſic aſſumpt⁹ ē homo/ vt ne-
q; ille mutaret deum/ nec ab ipſo mutaret̃.
Sed poti⁹ ex tertio: ſic eñ aſſumptus ē vt
cōmutaret̃ in meli⁹: ꝛ ab eo formaret̃ inef-
fabiliter excellētius atq; ꝯiūctius q̄ veſtis
cū ab hoīe induit̃. Hoc ḡ noīe habitus ſatł
ſignificauit apł's quēadmodū dixerit: in ſi-
militudinē hominū factus: q: non trāſfigu
Al. ꝉ factus ratiōe in hominē/ ſed habitu ꝉ inuētus eſt:
cū indutus ē hominē quē ſibi viuēs quodā
modo atq; ꝯformās/ immortalitati ęterni-
tatiq; ſociaret. Sed illū habitū qui eſt in ꝑ-
ceptiōe ſapiētię et diſciplinę/ gręci σκευηρ
vel σχεσιρ vocant. Hunc autem ſm̄ quē;
dicimus veſtitum / vel armatum σχημα
potius vocant. Ex quo intelligitur de iſto
genere habitus locutum apl'm/ qm̄quidē in
gręcis exēplaribus σχηματορ ſcriptū eſt:
quod nos in latinis habitū habem⁹. Quo
nomine opoꝛtet intelligi non mutatū eſſe
verbū ſuſceptione hominis: ſicuti nec mē-
bra veſte iduta mutātur: q̄q̄ illa ſuſceptio
ineffabiliter ſuſceptū ſuſcipiēti copulaue-
rit: ſed quantū verba humana reb⁹ ineffa-
bilibus coaptari poſſunt/ ne mutat⁹ intel-
ligatur deus hūanę fragilitatł aſſumptoꝛ:
electum ē vt gręce σχημα ꝛ latine dicere-
tur habitus illa ſuſceptio.

De eo qd̓ ſcriptū eſt i epl'a pauli ad coloſſenſes: In quo habem⁹ re-
Col. i. b. demptionē ꝛ remiſſionē pctōꝝ: q̄ eſt imago dei inuiſibił: Q̄ō. LXXIIII

A Imago ꝛ equalitas ꝛ ſilitudo diſti-
guēda ſunt: q: vbi imago/ ꝯtinuo
ſilitudo/ non ꝯtinuo ęq̄litas. Ubi
ęqualitas/ ꝯtinuo ſilitudo/ nō ꝯtinuo ima-
go. Ubi ſilitudo/ ꝯtinuo imago/ non conti
nuo ęq̄litas: vt in ſpeculo ē imago hoīs/ q:
de illo exp̄ſſa ē: eſt etiā neceſſaria ſimilitu-
do/ non tñ equalitas: q: multa deſunt ima-
gini/ quę tñ inſunt illi rei de qua exp̄ſſa eſt.
Ubi ęqualitas/ cōtinuo ſilitudo/ non con-
tinuo imago: velut i duobus ouis parib⁹:
q: ineſt ęqualitas/ ineſt ꝛ ſilitudo: quęcūq;
eñ aſſunt vni/ aſſunt ꝛ alteri: imago tñ nō
eſt: q: neutrū de altero exp̄ſſum ē. Ubi ſili-
tudo/ non ꝯtinuo imago/ non ꝯtinuo ęq̄li-
tas: oē q̄ppe ouū oī ouo inq̄tū ouū ē ſi-
mile ē: ſed ouū ꝑdicis q̄uis inq̄tū ouū ē/ ſi-
mile ē ouo gallinę/ nec imago tñ eius ē: q:
de illo exp̄ſſum nō ē: nec ęquale/ q: breui⁹
eſt/ ꝛ alterius generł animātiū. Sed vbi di-
cit̃ nō ꝯtinuo/ vtiq; intelligitur/ q: eſſe ali-
qñ poteſt. Poteſt ḡ eſſe aliqua imago in q̄ B
ſit etiā ęqualitas: vt in parētib⁹ et filijs in-
ueniret̃ imago ꝛ ęq̄litas ꝛ ſilitudo/ ſi inter-
uallū tp̄is defuiſſet: Nā et de parēte exp̄ſſa
eſt ſilitudo filij/ vt recte dicat̃ imago: ꝛ pōt
eſſe tanta/ vt recte etiā dicat̃ ęqualitas/ ni-
ſi ꝙ parēs tp̄e p̄ceſſit. Ex quo intelligitur ꝛ
aliqñ ęqualitatē/ non ſolū ſilitudinē habe-
re/ ſ; etiā imaginē: qd̓ in ſuꝑiori exēplo ma
nifeſtū eſt. Pōt etiā aliqñ ſilitudo eſſe ꝛ ęq̄-
litas/ q̄uis nō ſit imago: vt de duob⁹ ouis
parib⁹ dictū eſt. Pōt etiā ſimilitudo ꝛ ima-
go eſſe/ q̄uis nō ſit ęq̄litas: vt i ſpecl'o oſtē-
dimus. Pōt ꝛ ſilitudo eſſe vbi ꝛ ęq̄litas et
imago ſit: ſicut de filijs cōmemorauim⁹: ex-
cepto tp̄e quo pręcedunt parētes. Sic eñ
ęqualē ſyllabā ſyllabę dicimus: q̄uis alte-
ra p̄cedat/ altera ſeq̄tur. In deo autē q: cō-
ditio tp̄is vacat: nō eñ pōt recte videri de⁹
in tp̄e generaſſe filiū/ ꝑ quē ꝯdidit tēpora:
¶ Cōſequēs ē vt nō
ſolū ſit imago ei⁹/ q:
de illa ē ꝛ ſilitudo/ q:
imago: ſed etiā ęq̄li-
tas tanta/ vt nec tp̄is
quidē interuallū im-
pedimentum ſit.

¶ Uiceſimaq̄rta veritas/ ꝙ fil us nō ſolū ē imago patrł/ q: de illo ē: ꝛ ſilitu do/ q: imago ē: ſ; etiā eq̄ litas tāta/ vt nec tp̄is in- teruallū impedimēto ſit. Et dicit/ ꝙ vbicūq; ē eq̄- litas/ ē ſilitudo: ꝛ vbicū- q; imago/ ibi ſilitudo: et nō ecōuerſo.

Uiceſimaq̄rta veritas.

De hereditate dei: Q̄ō. LXXV.

A Sicut apl's ad hebręos dicit: Teſta-
Heb. 9. e. mentū teſtatoꝛis moꝛte firmat̃: ꝓ-
pterea moꝛtuo ꝓ nobis chꝛiſto no-
uū teſtamentū firmatū eſſe aſſerit: cui⁹ ſili-
tudo vet⁹ teſtamētū erat: i q̄ moꝛs teſtato-
ris ꝑ victimā p̄figurabat̃. Si ḡ q̄rat̃ quō ſi-
mus ſm̄ eiuſdē apłi v̓ba cohęredes chꝛiſti/
ꝛ filij atq; hęredes dei: cū hęreditas moꝛte
deceſſoꝛis firma teneatur: nec vllo alio mō
poſſit hęreditas ĩtelligi? Rn̄detur/ ipſo q̄-
dē moꝛtuo factos nos eſſe hęredes: qm̄ fi-
lij eius etiā dicti ſumus. Non ieiunāt inq̄t Math. 9. b.

filij ſponſi q̄diu cū illis ē ſpōſus. Heredes
ḡ ei⁹ dicimur: q2 reliquit nobis pacē eccleſi/
aſtice poſſeſſionē p fidē tpalis diſpenſatio-
nis quā in hac vita poſſidem⁹: qđ teſtatus
Joh.14.d. eſt dicēs: Pacem meā do vobis: pacem re/
linquo vobis. Coheredes autē eius effici/
1.Cor.15.g. mur cū in fine ſeculi mors abſorbebit̄ i vi/
1.Joh.3.a. ctoria: tunc eñ ſiles ei erimus/ qñ videbi/
mus eū ſicuti eſt. Quā hereditatē nō eius
patris morte adipiſcimur/ qui mori nō po-
teſt: qñquidē ipſe ſit hereditas nſa/ ſm illđ
B qđ ſcriptū eſt: Dñs pars hereditatis meę.
Ps.15. Sed qm̄ cū vocati ſum⁹ adhuc puuli: et ad
ſpiritalia ɔtēplāda min⁹ idonei: vſq3 ad hu
millimas nſas cogitatiōes ſe diuina miſe/
ratio porrexit: vt quōcunq3 cernere nitere/
mur qđ nō euidēter atq3 pſpicue cerneba/
1.Cor.13.d. mus: idipſū morit̄ qđ i enigmate cerneba/
mus/ cū facie ad faciē cernere cepim⁹. Con/
uenienter ḡ dicit̄ moritur esse qđ auferet̄:
Cū autē venerit qđ pfectū ē/ auferet̄ qđ ex
pte eſt. Ita nobis quodāmodo morit̄ pa/
ter in enigmate: et idem ipſe fit hereditas/
cū facie ad faciē poſſidet̄: nō q2 ipſe morit̄/
ſed impfecta in eū noſtra viſio pfecta viſi/
one pimitur: Et tñ niſi illa ṗor nos nutri/
ret: ad illā pleniſſimā 7 euidētiſſimā nō effi
ceremur idonei. Qđ ſi etiā de dño ieſu chri
Joh 1.a. ſto: nō ſm v̄bū i ṗncipio deū apđ deū/ ſ ſm
Luce.2.g. puer₂ qui pficiebat etate ac ſapiētia/ pius
intellectus admittit ppria illa ſuſceptione
ſeruata/ q̄ cōmunis ei cū ceteris hoib⁹ nō ē:
manifeſtū ē: cui⁹ tanq̄ morte poſſideat he/
reditatē: Nō eñ nos coheredes ei⁹ eſſe poſ
ſum⁹/ niſi 7 ip̄e heres ſit. Si aūt pietas hoc
nō admittit/ vt ṗmo ex pte videret hō dñi/
cus/ deinde ex toto: q̄q̄ in ſapiētia pficere
dict⁹ ſit: in corpe ſuo intelligat̄ heres: id eſt
eccl̄ia: cui⁹ coheredes ſum⁹: q̄uis ex nobis
ɔſtet quēadmodū filij eius matri dicimur.
Sed rurſum queri poteſt/ cui⁹ morte facti
ſimus 7 nos etiam hereditas dei/ ſm illud:
Ps.2. Dabo tibi gētes hereditatē tuā, heredita
tē aūt tuā: niſi forte hui⁹ mundi/ q̄ ṗus tan
q̄ dominātē tenebamur. Poſt autē cū di/
Gal.6.d. cim⁹: Mihi mūd⁹ crucifixus ē 7 ego mūdo:
poſſidet nos chriſt⁹ mortuo illo q̄ nos poſ/
ſidebat: cum ei renunciamus/ morimur illi
et ipſe nobis.

Jaco.2.c. De eo qđ apl's iacob⁹ dicit: Uis
aūt ſcire o hō inanis/ q2 fides ſine
opibus ocioſa ē: Queſtio.LXXVI

Q Voniam paulus apl's predicās iu/ A
ſtificari hominem per fidē ſine ope Roma.3.d.
ribus: nō bene intellectus ē ab eis
qui ſic acceperūt dictum/ vt putarent cum
ſemel in chriſtum crediſſent/ etiam ſi ma/
le operarent̄ et facinoroſe flagitioſeq3 vi/
uerēt/ ſaluos ſe eſſe poſſe p fidē. Locus iſte
huius epl'e eundē ſenſū pauli apl'i quomo/
do ſit intelligēdus exponit. Ideoq3 magis
abrae vtit̄ exēplo/ vacuā eſſe fidē ſi nō be/
ne opet̄: quoniā abrae exēplo etiā paulus
apl's vſus eſt: vt pbaret iuſtificari hominē
ſine opibus legis. Cum eñ bona opa com/
memorat abrae/ que ei⁹ fidē comitata ſūt:
ſatis oſtēdit paulū apl'm nō ita p abraā† do Al.† dicere
cere iuſtificari hominē p fidē ſine opibus:
vt ſi quis crediderit nō ad eū ptineat bene
opari: ſed ad hoc potius vt nemo meritis
prior₂ bonor₂ oper₂ arbitret̄ ſe puenire ad
donū iuſtificationis/ q̄ eſt i fide. In hoc eñ
ſe gētibus in chriſtū credētib⁹ iudei p̄ferre
cupiebāt/ q̄ dicebant ſe meritis bonorum
oper₂/ que i lege ſunt/ ad euangelicā gratiā
puenisse: ideoq3 ſcādalizabātur multi qui
ex eis crediderāt/ q̄ incircūciſis gētib⁹ chri/
ſti gratia traderet̄. Unde apoſtolus pau/
lus dicit poſſe hominē ſine opibus ſe p̄re/
cedentibus iuſtificari per fidem: Nam iu/
ſtificatus per fidem/ quomodo poteſt niſi
iuſte opari: q̄uis antea nihil opatus iuſte
ad fidei iuſtificationē puenerit: nō merito
bonor₂ operū/ ſed gratia dei que in illo iā
vacua eſſe nō poteſt: cum iā p dilectionē
bene opatur. Qđ ſi cum crediderit/ mox de
hac vita deceſſerit: iuſtificatio fidei manet
cū illo: nec precedētibus bonis opib⁹: quia
nō merito ad illā/ ſed gratia puenit: nec ɔſe
quentib⁹: q2 in hac vita eſſe nō ſinitur. Uñ
manifeſtū eſt qđ paulus apſus dicit: Arbi
tramur eñ hoiem iuſtificari p fidē ſine opi/
bus. Nō tamē ita intelligēdū ē/ vt accepta
fide ſi vixerit/ dicamus eū iuſtū/ etiā ſi ma/
le vixerit. Ideo exēplo abrae et apoſtolus
paulus vtit̄: quia ſine opib⁹ legis quā non
acceperat/ p fidē iuſtificatus eſt: Et iacobus:
quia fide ipſius abrae opa bona conſecuta
eſſe demonſtrat: oſtendēs quēadmodū in/
telligendum ſit quod paulus apoſtolus p̄/
dicauit. Nam qui putant iſtam iacobi apo B
ſtoli ſententiam cōtraiam eſſe illi pauli apl'i
ſnie/ poſſunt arbitrari etiā ipſū paulū ſibi
eſſe cōtrariū/ q2 dicit alio loco: Nō eñ au- Roma.2.c.

ditores leg̃ iuſti ſunt apud deũ/ſ factores
Gal.5.b. leg̃ iuſtificabunt. Et alio loco: Sz fides q̃
Roma.8.c. p dilectionẽ operat. Et iterũ: Si eñ ſm car
nẽ vixeritis/moriemini: ſi aũt ſpũ facta car/
nis mortificaueritis/viuetis. Que ſint aũt fa
cta carnis q̃ opib⁹ ſpiritalib⁹ mortificanda
Gal.5.d. ſunt/ alio loco manifeſtat dicẽs: Manife/
ſta aũt ſunt opa carnis/q̃ ſũt fornicatiões/
ĩmũdicie/ipudicitia/ſimulacrorũ ſeruit⁹/ve/
neficia/inimicitie/ɔtẽtiones/emulationes/
animoſitates/diſſenſiones/hereſes/inuidie/
ebrietates/comeſatiões/ꝛ his ſilia: q̃ p̃dico
vobis ſicut p̃dixi: qm̃ q̃ talia agunt/regnũ
dei non poſſidebũt. Et ad corinthios ait:
1.Cor.6.b. Nolite errare: neq; fornicatores/ neq; idol
ſeruientes: neq; adulteri/neq; molles/neq;
maſculorũ ɔcubitores/neq; fures/neq; aua
ri/neq; ebrioſi/neq; maledici/neq; rapaces
regnũ dei poſſidebũt. Et hec quidẽ fuiſtis:
ſed abluti eſtis/ſed ſanctificati eſtis/ſed iu
ſtificati in nomie dñi noſtri ieſu chriſti/ ꝛ in
ſpũ dei noſtri. Quib⁹ ſentẽtijs manifeſtiſ/
ſime docet/nõ eos p̃terito bono ope ad fi/
dei iuſtificationẽ pueniſſe: nec meritis eorũ
iſtam gratiã datã/qñ dicit: ꝛ hec quidẽ fui/
ſtis; Sed cũ dicit/qui talia agũt regnũ dei
nõ poſſidebũt: ſatis oſtendit iã ex quo cre/
diderunt bene opari debere. Quod et ia/
cobus dicit: et multis alijs locis idẽ apo/
ſtolus paulus ſatis apteq; p̃dicat/ recte vi
uendũ omnibus qui i chriſto crediderũt ne
ad penas pueniãt. Qð ꝛ ipſe dñs cõmemo
Matth.7.c. rãt dicens: Non omis qui dicit mihi/dñe
dñe/intrabit in regnũ celorũ: ſ qui facit vo
luntatẽ patris mei q̃ in celis eſt/ ipſe intra/
Luce.6.g. bit in regnũ celorũ. Et alibi: Ut quid dici/
tis mihi/dñe domine/ꝛ nõ facitis que dico
vobis? Et ois q̃ audit v̾ba mea hec ꝛ facit
ea/ſimilabo eũ viro prudẽti/qui edificauit
domũ ſuã ſupra petrã ꝛc. Et qui audit v̾ba
mea hec ꝛ nõ facit ea/ſimilabo eũ viro ſtul
to/ q̃ edificauit domũ ſuã ſupra arenã ꝛc.

Uiceſima ſe/ ¶ Quapropt nõ ſũt
xta veritas. ſibi contrarie duorũ
apl'orũ ſentẽtie/pauli
ꝛ iacobi: cũ dicit vn⁹
Roma.3.d. iuſtificari hoiem p fi/
dẽ ſine opib⁹: ꝛ alius
Jacobi.2.c. dicit/inanẽ eſſe fidez
Al. † nõ eſſe ſine opibus: Quia il
le dicit de opibus q̃
fidẽ p̃cedunt: iſte de

¶ Uiceſima ſexta veri/
tas/ꝙ nõ ſunt contrarie
duorum aplorũ ſnie/pau/
li ꝛ iacobi: cũ dicit vnus
iuſtificari hominem ſine
operib⁹: ꝛ alius dicit nõ
pdeſſe fidem ſine operi/
bus: q2 ille dixit de ope/
rib⁹ que fidẽ precedunt:
et ille de his que fidẽ ſe
quunt. Intelligendũ tñ
ꝙ aliquorũ fuit ſententia/ſi/
cut patet in q̃ſtione iſta.

his que fidẽ ſequun/
tur: ſic etiã ipſe paul⁹
multis locis oſtẽdit.

ꝙ beatus iacobus repli
cauerit cõtra apoſtolum
paulũ in iſta queſtione:
ſicut ſolet vnus magiſter
in theologia cõtra aliuz
replicare. Iſtam autem ſuſpitionẽ intendit euellere in
hac queſtione beatus aug⁹/dicens/ꝙ hi qui arbitrant
has duorũ apoſtolorũ ſententias eſſe cõtrarias: poſſunt
arbitrari ipm paulũ ſibipſi fuiſſe contrarium: cũ alibi
paulus dicat: Non auditores legis iuſti ſunt apud de Roma.2.c.
um/ ſed factores legis iuſtificabunt. Dicit autẽ aug⁹.
ad iſtius declarationẽ/ꝙ in hoc iudei ſe gentilibus in
chriſtũ credentibus preferebant/vt dicerent ſe meritis
operũ legalium perueniſſe ad gratiã euãgelij: ideoq;
ſcãdalizabant/ vt gentibus chriſti gratia traderetur.
Et ideo paulus dixit: ſine operibus legis precedẽtib⁹
hominem iuſtificari per fidem: iacobus autem loqui/
tur de ſequentibus fidem.

De timore vtrũ peccatum ſit:

Omnis ptur (Queſtio.LXXVII 2.ſen.diſt.36.
o bario paſſio: ois cupiditas ptur ba ca.preterea.
tio: ois igit cupiditas paſſio. Ois
autẽ paſſio cũ ẽ i nobis/ipſa paſſione pati/
mur: et inq̃tũ paſſio eſt patimur. Omnis
igit cupiditas cũ eſt i nobis/ipſa cupidita/
te patimur: et inq̃tũ cupiditas ẽ patimur.

¶ Omnis autẽ paſ/
ſio/inq̃tum ipſa paſ/
ſione patimur/nõ eſt
peccatũ: Sic ꝛ ſi pati/
mur timorẽ/nõ ẽ pec/
catum: tanq̃ ſi dice/
ret: ſi bipes ẽ/non eſt
pecus. Si ergo ppter
ea hoc non eſt conſe/

¶ Quinq̃geſimũſecun Quinq̃geſi/
dũ dictũ: Ois paſſio in/ mũſecũdum
quãtũ ipſa paſſione pati dictum.
mur nõ eſt peccatũ: vñ ſi
patiamur timorẽ non eſt
peccatũ. Ex quo dicto ac
cipitur documentum/ꝙ
delectatio p ſe nunq̃ eſt
peccatũ/cum ſit quedaz
paſſio: niſi pro quãto vo
luntas eam acceptat.

quens/ quia multa ſunt pecora bipedia:
ppterea ꝛ illud non ẽ conſequẽs/q2 multa
ſunt pctã que patimur. Hoc eñ contra di/
citur nõ eſſe ɔſequẽs/ vt ſi patimur timorẽ
ideo nõ ſit peccatũ. Tu aũt dicis ɔſequẽs
eſſe/vt ſi patimur timorẽ nõ ſit pctm̃: cum
tñ cõcedas aliqua eſſe peccata q̃ patimur.

De pulchritudine ſimulacrorũ:

Res illa ſũma (Qõ.LXXVIII.
a omipotẽtia dei/p quã ex nihilo fa/
cta ſunt omia: q̃ etiã ſapiẽtia eius 1.Cor.1.c.
dicit: ipſa opatur etiã p artifices/ vt ꝛ pul/
chra atq; ɔgruentia faciant: q̃uis nõ ð ni/
hilo/ſed de aliqua materia operent/ velut
ligno/aut marmore/aut ebore: ꝛ ſi qð alið
materie genus manib⁹ artificis ſubditur.
Sed ideo iſti non pñt de nihilo aliquid fa/
bricare/q2 p corpus operant: Cũ tamẽ eos
numeros ꝛ liniamentorũ ɔuenientiã/que p
corpus corpi impmunt/in aĩo accipiant ab
illa ſũma ſapiẽtia/q̃ ipſos numeros et ipſã
conuenientiã longe artificioſius vniuerſo

mundi corpori impſſerit/qđ de nihilo fabri
catū eſt:in quo ſunt etiā corpa aialium que
iam de aliquo/ id eſt de elementis mūdi fa/
bricanť. Sed longe potētius excellentiuſq̧
ꝙ cum artifices hoies eaſdem figuras cor/
porum ⁊ formas in ſuis operib⁹ imitantur.
Nō eñ oñis numeroſitas humani corpis
inuenitur in ſtatua: ſed tamen quecūq̧ ibi
Al. ⁊ animū inueniunť ab illa ſapiētia/p artific ⁊ manū
traijciunť:q̄ ipſuz corp⁹ humanū naturaliť
fabricat. Nec ideo tamē ꝓ magno habendi
ſunt q̄ talia opera fabricant/aut diligūt: qr
minorib⁹ rebus intenta anima quas p cor/
pus corpaliter facit/min⁹ inheret ipſi ſum/
me ſapientie/ vnde iſtas potentias habet:
quib⁹ male vtitur dū foris eas exercet: Illa
eñ in quib⁹ eas exercet/ diligens interiorē
earū formā ſtabilē negligit/⁊ inanior infir/
miorq̧ efficiť. Qui vō talia opa etiā colue/
runt/ꝙtū deuiauerint a vitate hinc intelli/
gi pōt:qr ſi ipſa aialiū corpa colerēt/q̄ mul/
to excellenti⁹ fabricata ſūt/ et quorū ſūt illa
imitamenta/qđ eis infelicius dicerem⁹?

Quare magi pharaonis fecerūt quedam miracula ſicut moyſes famulus dei: Queſtio. LXXIX.

A Omnis anima partim priuati cuiuſ/
dam iuris ſui poteſtatem gerit/par/
tim vniuerſitatis legibus ſicut pu/
blicis coercetur et regitur. Quia ergo vna
queq̧ res viſibilis in hoc mundo habet po
teſtatem angelicam ſibi prepoſitam: ſicut
aliquot locis diuina ſcriptura teſtatur: de
ea re cui prepoſita eſt:aliter quaſi priuato
iure agit: aliter tamq̧ publice agere cogiť.
Potētior eſt eñ parte vniuerſitas: quoniā
illud quod priuatim agit/tantū agere ſini/
tur/ꝙtum lex vniuerſitatis ſinit.

Quinquageſimumtertium dictum

¶ Sz vnaqueq̧ ani/
ma tanto eſt pietate
purgatior/ꝙto priua
to ſuo minus delecta
ta legē vniuerſitatis
intueť/eiq̧ deuote ac
libenter obtemperat.
Eſt eñ lex vniuerſita
tis/diuina ſapientia.

¶ Quinquageſimūter/
tiū dictum/q̧ vnaqueq̧
anima tanto eſt pietate
purgatior/quanto priua
to ſuo/ſcilicet amore/mi/
nus delectata legem vni/
uerſitatis intueť. Et ad/
iungit/ q̧ vbi lex diuina
tāq̧ publica aliquid iu/
bet/vincit priuatam licen
tiam.

Quanto autē ampli⁹ priuato ſuo gaudet/
et neglecto deo/q̄ omnib⁹ animis vtiliter ac
ſalubriter preſidet/ipa ſibi vel alijs qb⁹ po/
tuerit vult eſſe ꝓ deo/ſuam potius in ſe vel
in alios ꝙ illi⁹ in oñes diligēs poteſtatem:
tanto eſt ſordidior/ tātoq̧ magis penaliter
diuinis legib⁹ tamq̧ publicis ſeruire cogiť.
Quanto igiť etiā humana aia deſerto deo/
ſuiſ honorib⁹/vľ ſua ptāte fuerit delectata:
tanto magis ſubdiť talib⁹ poteſtatib⁹ que
priuato ſuo gaudent/et honorari ab homi/
nibus ſicut dij cupiūt:quib⁹ diuina lege ſe/
pe cōcediť/vt eos quos ſibi ſm eoꝝ merita
ſubiugauerint/ priuato illo iure etiā mira/
culorū aliqđ preſtent in his rebus exhiben
dorū qbus ſūt infimo/ſed tñ ordinatiſſimo
poteſtatū gradu prepoſite: Sz vbi diuina
tamq̧ publica lex iubet/vincit vtiq̧ ꝑuatā
licentiā:ꝙq̧ et ipſa priuata licētia niſi vni/
uerſalis poteſtatis diuine ꝑmiſſione nulla
eſſet. Ideoq̧ fit vt ſcti dei ſerui/ qñ hoc do/ B
ſtum eos habere vtile eſt/ſm publicā ⁊ quo
dammodo imperialē legē/ hoc eſt/ ſūmi dei
poteſtatē imperent infimis poteſtatib⁹ ad
quedā viſibilia miracula facienda: In illis
eñ deus ipſe imperat/ cui⁹ templū ſunt:et
quē cōtempta ſua priuata poteſtate/arden
tiſſime diligūt. In magicis autē imperati/
onibus ad illecebrā deceptionē/vt ſibi ſub
iugent eos quib⁹ talia cōcedunt/ꝑſtant effe
ctum precib⁹ et miniſterijs eorū:ꝑuato illo
iure largiētes/qđ ſibi licet largiri honoran/
tibus ſe ſibiq̧ ſeruientib⁹/et quedā ſecū in
ſacramētis ſuis pacta ſeruantib⁹. Et qñ vi/
dentur imperare magi per ſublimioꝝ noīa/
inferiores terrēt:et nōnulla viſibilia/q̄ pro/
pter infirmitatez carnis magna videnť ho/
minib⁹ nō valentib⁹ eterna cōtueri/que per
ſeipſum ꝑſtat dilectorib⁹ ſuis/verus de⁹ mi/
rantib⁹ exhibeant. Hec autē ꝑmittit de⁹ iu/
ſte oīa moderans:vt ꝓ cupiditatib⁹ et ele/
ctionibus ſuis/ſeruitutes eorū libertateſq̧
diſtribuat. Et ſi qñ inuocatione ſummi dei
aliqđ ꝓ ſuis malis cupiditatib⁹ impetrant:
vindicta ē illorū/nō gfa. Nō eñ fruſtra diť
apls: Tradidit illos de⁹ in deſideria cordis Roma. i. c.
eoꝝ.

Quinquageſimūquartum dictum.

¶ Quorūdā eñ
petōrū ꝑpetrandorū
facilitas/pena eſt ali/
orum ꝑcedentiū. Qđ
autem dñs dicit: Nō Marci. 3. c.
pōt ſathanas ſatha/
nam expellere:ne for/

¶ Quinquageſimūq̄r/
tum dictū ē iſtud: Quo/
rundā peccatorū perpe/
trandoꝝ facilitas/ pena ē
alioꝝ ꝑcedētiū. Iſtđ aūt
dictū induciť ex dicto apli
Propť qđ tradidit eos
de⁹ i deſideria cordiſ eoꝝ.

te quiſq̧ vtens noībus aliquarū infimarū
poteſtatū cū demoniū excluſerit/falſam pu
tet eſſe iſtā dñi ſententiā:ad hoc intelligat
dictū:qr hoc modo ſathanas etiā ſi corpori
aut corpis ſenſib⁹ parcit/ ideo parcit vt ipſi⁹
hominis voluntati p impietatis errorē tri/
umpho maiore dominet. Hoc autez modo
nō exit ſathanas/ſed poti⁹ in intima ingre/
ditur:vt in eo ſic opereť/ quēadmodū dicit
apls: Scđm ꝑncipē ptātis aeris hui⁹ q̄ nūc Eph. 2. a.
opať in filijs diffidentie. Nō eñ ſenſus cor
poris eoꝝ turbabat atq̧ torq̄bat/ aut eorū

corpora collidebat:ſed in eoꝝ volūtate vel
C potius cupiditate regnabat. Qđ autē dicit
Matth.24. pſeudo ꝓphetas multa ſigna et ꝓdigia fa
cturos:ita vt fallāt etiā ſi fieri pōt electos:
¶ Admonet vtiq̃ vt
Quinquageſimūquintum dictum intelligam⁹ q̄dā mira
cula etiam ſceleratos
hoīes facere/ q̄lia ſcti
facere nō poſſunt:nec
tn̄ ideo potioris loci
apđ deū eſſe arbitran
di ſunt: Nō eīn acce
ptiores erant deo q̄
Exo.7. ꝑl's iſrl' magi egypti
oꝝ:q2 nō poterat ille
ꝑl's facere qđ illi faci
ebant : q̄uis moyſes
in ꝟtute dei maiora
potuerit. Sed idō nō
oīb⁹ ſanctis iſta tri
buunt/ne pniciosiſſimo errore decipiant in
firmi : exiſtimantes in talib⁹ factis maiora
dona eſſe q̄ in opib⁹ iuſticię qb⁹ ęterna vi
ta comparaꝛ. Propterea dn̄s ꝓhibet hinc
Luc.10.d. gaudere diſcipulos/cū ait: Nolite in h̄ gau
dere/ qm̄ ſpūs vobis ſubijciunt:ſ in h̄ gau
dere/qm̄ noīa veſtra ſcripta ſūt in cęlis. Cū
ergo talia faciūt magi/q̄lia nōnunq̄ ſcti fa
ciūt:talia q̄dē viſibiliter eſſe apparēt/ſed di
uerſe fine ꝛ diuerſo iure fiunt. Illi enim fa
ciunt q̄rentes gloriā ſuā:iſti q̄rentes gloriā
dei:ꝛ illi faciūt ꝑ q̄dā poteſtatib⁹ cōceſſa in
ordine ſuo/q̄ſi ꝑuata cōmertia vl' beneficia:
iſti autem publica adminiſtratione iuſſu ei⁹
cui cūcta creatura ſbiecta ē. Aliter eīn cogit
poſſeſſor equū dare militi:aliter cum tradit
emptori/ vl' cuilibet donat aut commodat.
Et quēadmodū pleriq̃ mali milites /q̄s im
perialis diſciplina cōdēnat/ſignis impato
ris ſui nonnullos poſſeſſores territant ꝛ ab
eis aliq̄d qđ publice nō iubetur extorquēt:
¶ Ita nōnunq̃ mali
Quinquageſimūſextū dictum chriſtiani vl' ſchiſma
tici vel heretici ꝑ no
men chriſti aut verba
aut ſacramenta chri
ſtiana exigūt aliquid
a poteſtatibus/q̄bus
honori chriſti cedere
indictū ē. Cū aūt mal'
iubētib⁹ cedūt volun
tate / ad ſeducendos
hoīes cedūt/q̄rū erro
D re lętant. Quapropt
aliť magi faciūt mira
cula:aliť boni chriſti
ani:aliť mali chriſtiani. Magi ꝑ ꝑuatos cō
tractus : boni chriſtiani ꝑ publicam iuſtici
am:mali chriſtiani ꝑ ſigna publicę iuſticię.
Nec mirꝫ ē q̄ hęc ſigna valent/cū ab eis ad
hibent:q̄ñ etiā cū vſurpant ab extraneis q̄
oīno ſuū nomē ad iſtā militiā nō dederunt:
ꝓpť honorē tn̄ excellētiſſimi impatoris va
lēt. Ex qb⁹ fuit ille de q̄ diſcipuli dn̄o nūcia Luc.9.f.
uerūt/q̄ ī noīe ei⁹ eijceret dęmonia/q̄uis cū
eis eū nō ſequereť. Cū aūt nō cedūt his ſi
gnis hm̄oi ptātes:de⁹ ipſe ꝓhibet occultis
modis cū id iuſtū atq̃ vtile iudicat. Nā nul
lo mō vlli ſpūs audent hec ſigna cōtēnere:
Cōtremiſcūt eīn h̄ vbicūq̃ illa ꝓſpexerint.
Sed neſcientib⁹ hoīb⁹ aliud iubeť diuinit⁹:
vel ad ꝯfundēdos malos cū eos oportet cō
fundi:ſicut de ſceue filijs /in actib⁹ aploꝝ le
gim⁹: q̄b⁹ ait imūdus ſpūs: Ieſū ſcio/ꝛ pau Act.19.c.
lum noui:vos autē q̄ eſtiſ? Vel ad admonē
dos bonos vt ꝓficiant in fide:atq̃ iſta nō
iactāter/ſed vtiliter poſſint: Vel ad diſcer Li.3. de trini. ca.7.
nenda dona mēbroꝝ eccleſię:ſicut apl's ait/
Nunq̄d oēs ꝟtuteſ?nūq̄d oēs habēt dona 1.Cor.12.b.
curationū? Propť has igiť cauſas plerūq̃
vt dictū ē neſciētib⁹ hoīb⁹ iubeť diuinit⁹.i.
vt his ſignis adhibitis hm̄oi ptātes volun
tati hoīm nō obtemperēt. Vt autē mali bo
nis ſępe tpaliter noceant/ ptātem in eis ac
cipiūt:ad maiorē fit bonoꝝ vtilitatē ꝓpter
exercitationē patiētię. Itaq̃ aīa chriſtiana
ſemꝑ inuigilet in tribulatiōib⁹ ſuis ſeq̄ vo
luntatē dn̄i ſui/ne ordinatiōi dei reſiſtendo
acq̄rat ſibi grauī⁹ iudiciū. Qđ eīn ipſe dn̄s
agēs hoīem pontio pilato dixit:h̄ ꝛ iob dia
bolo poſſet dicere: Nō haberes in me pote Iob.1.b.
ſtatē/niſi data eſſet tibi deſuꝑ. Nō ğ ei⁹ vo Ioh.19.b.
luntas cui⁹ malitię ptās in bonos dať/ſ ei⁹
volūtas a q̄ hęc ptās dať debet nobis eſſe
chariſſima: Qm̄ tribulatio patientiā opať/ Roma.5.a.
patientia ꝓbationē/ꝓbatio ꝟo ſpem: ſpes
autē nō ꝯfundit:q2 charitas dei diffuſa ē in
cordib⁹ nr̄is ꝑ ſpm̄ ſctm̄ q̄ dat⁹ eſt nobis.

Aduerſus apollinariſtas:

C ¶Um q̄dā heretici (Qō. LXXX. B
qui apollinariſtę ex apollinari q̄dā
auctore ſuo dicti eē ꝓhibenť/ aſſererēt dn̄m
noſtrū ieſum chriſtū inq̄tū hō fieri digna
tus eſt nō habuiſſe humanā mentē: Inhę
rentes eis nonnulli/et eos ſtudioſe audien
tes:delectati ſunt q̄dem ea ꝑuerſitate qua
ille hoīem in deo minuebat/dicens eum nō
habuiſſe mentē/hoc eſt rationalē aīam qua
homo a pecorib⁹ ſm̄ animū differt. Sed cū
ſecū ipſi cogitarent fatendū eſſe:ſi ita eſt vt
vnigenitus dei fili⁹/ſapientia/et verbū pa Ioh.1.a.
tris ꝑ quē facta ſunt omnia/beluā quandā

¶ Quinquageſimūquintum dictū/ q̄ mali hoīes quādoq̃ miracula facere poſſūt/ q̄ boni nō poſſūt: ne hoīes decipianť/ exiſtimātes talib⁹ factis maiora eē dona q̄ in operationibus iuſticię. Ex q̄ a cipe duo eccleſiaſtica documēta. Primū eſt/ q̄ nullus ꝓpť ſola miracula debet ſanctus reputari:q2 illa ſunt q̄nq̃ maliſ conceſſa. Secūdū/ q̄ maior eſt in ſanctis cōmendatio virtutū /q̄ multitudo miraculoꝝ :q2 ad vincendam opinionē de oppoſito vt deus maloꝝ mira permittit.

¶ Quinquageſimūſextum dictū eſt illud:q̄ mali chriſtiani vel ſchiſmatici vel heretici ꝑ nomē chriſti/aut verba /aut ſacramenta chriſtiana exigūt a poteſtatib⁹ aliquid q̄b⁹ honori chriſti cedere indictū eſt. Dicit tn̄ q̄ aliq̄ñ cedunt / aliq̄ñ nō/ſm̄ q̄ a deo diſponiť. Sꝫ oritur dubiū : ſi exigentes talia a poteſtatibus per chriſti ſacramēta peccent mortaliter. Dicitur autē q̄ ſic : q2 dicit q̄ demones non cedunt talibus niſi ad homines decipiendos.

722
662

cū figura hūani corporis ſuſcepiſſe credat/
diſplicuerūt ſibi:nō tamē ad correctionē vt
redirent ad veritatis viā / totūq; hominē a
ſapientia dei ſuſceptū eſſe cōfiterent/nulla
diminutione nature / ſed ampliori vſi au/
dacia:ipſi etiā alam totūq; vtile hois alie/
nantes ab eo/ ſolā carnē humanā eū ſuſce/
piſſe dixerūt. Adhibentes etiā teſtimoniū
ex euāgelio:immo illā dñi ſententiā nō in/
telligendo pueſi ↄfligere audent aduerſus
Joh.1.b. catholicā ꝟitatē/ dicentes ſcriptū eſſe: Uer
bum caro factum eſt/et habitauit in nobis.
Li.14.de ciui. dei.ca.2.b. Sub his eñi verbis ita verbū volunt carni
eſſe copulatū atq; cōcretū/ vt nulla ibi non
ſoluz mens/ſed nec anima humana interſi/
B ſtat. Quib⁹ primo reſpōdendū eſt : ideo ſic
eſſe illud in euangelio poſitū:q2 vſq; ad vi/
ſibilem carnē/aſſumptio illa humane natu/
re a dño facta ē:atq; in tota illa vnitate ſuſ/
ceptiōis pncipaliter verbū eſt:extrema aūt
atq; vltia caro. Uolens itaq; euāgeliſta cō
mendare ꝓ nobis dilectionem humilitatis
dei q̄ ſeſe humiliauerit: ⁊ q̄uſq; hūiliauerit/
exprimens ꝟbuz/carnēq; noiauit:ꝑtermit/
tens aie naturā q̄ ꝟbo inferior eſt/carne ꝟo
Quinquage/ſimūſeptimuz. dictum ꝑſtantior. ¶ Magis
eniz commendat hu/
militatē/ q2 dictū eſt:
Uerbū caro factū eſt
q̄ſi diceret: ꝟbuz hō
C factū eſt: Nā ſi nimis
hec intuent ꝟba/pōt
alius nō min⁹ peruer/
ſus ex iſtis verbis ita
calūniari fidei noſtre/
vt dicat ipſum ꝟbuz

> ¶ Quinquageſimūſe/ptimū dictū/q; ideo dicit euangeliſta: Uerbū caro factū ē: et nō/hō factū ē: vt humilitatē cōmēdaret in extrema natura:cū humanitas et aia ſit nobilior carne. Et in hac etiā queſtione dicit: verbū caro factū eſt:id eſt hō factū: q2 pars accipit pro toto : ſicut d2 q; tot aie deſcēderūt in egyptū.

conuerſum et cōmutatum eſſe in carnem/et
ꝟbū eſſe deſtitiſſe: q2 ſcriptū eſt: Uerbū ca/
ro factū eſt: ſicut caro humana cū fit cinis:
non eſt caro ⁊ cinis:ſed ex carne cinis eſt.
Quinq̄geſimūoctauum dictum. ¶ Et ſm loquēdi mo
dum ↄſuetudinēq; ce
lebriorez:q̄cq̄d fit qđ
nō erat / deſinit eē qđ
erat. Nec tñ ita hec
ꝟba intelligim⁹: ſed
etiaz ipſi nobiſcū ita
intelligūt: vt manēs
verbū qđ eſt/ex eo q;
Al. † in illa Phil.2.a. † accepit formā ſerui:
nō ex eo q; in illā for/
mā aliq̄ mutatiōe cō/
uerſum eſt/dictuz ſit:
Uerbū caro factū ē.
D Deinde/ſi vbicūq; ca
ro fuerit nominata et

> ¶ Quinquageſimum/octauū dictū eſt:q; q̄cq̄d fit qđ nō erat/deſinit eſſe qđ erat. Ex quo dicto accipitur argumētū/q; panis ſubſtantia nō pōt eē manere poſt trāſſubſtantiationē l corpus chriſti: q2 incipit eſſe qđ nō erat: et ideo neceſſario deſinit eſſe qđ erat. Sed dicit dubiū q̄re nō ita hī incipit de nouo eē corp⁹ chriſti/ cū inceptio ita requirat in termio ad q̄d/ ſicut de ſitio l termino a q̄. Dicit autē/q; difficile eſt iſtius diuerſitatis cauſam inuenire/ licet ſimplicit̄ negari oporteat.

anima tacita/ſic intelligendū eſt/vt anima
ibi nō eſſe credat : nec illi habebāt alam de
quib⁹ dictū eſt: Et videbit omnis caro ſalu Luce.3.a.
tare dei. Et illud in pſalmo: Exaudi preces Pſ.64.
meas:ad te ois caro veniet. Et illud i euan/
gelio: Sicut dediſti ei poteſtatē omnis car/ Joh.17.a.
nis: vt oē qđ dediſti ei nō pereat /ſed ha/
beat vitā eternā. Uñ intelligit ſolere hoies Lib.14.de ciuita.dei.ca.2. et li.22.ca.19.f
ꝑ nominationē ſolius carnis ſignificari: vt
ſm hāc locutionē etiā illđ poſſit itelligi: vt
qđ dictū eſt: verbū caro factū eſt: nihil ſit di
ctum/niſi verbū hō factū eſt. Sicut enim a
parte totū plerumq; nominata ſola anima
homo intelligit: ſicut eſt illud: Tot anime Geñ.46.c.
deſcenderūt in egyptū: ſic rurſus a pte totū Li.16.de ciui. dei.ca.40.a.
etiā noiata ſola carne hō intelligit: ſicut ſūt
iſta q̄ poſuim⁹. Proinde quēadmodū nos E
huic obiectioni eoꝝ quā ex euangelio ꝓpo
nunt ita reſpōdem⁹/ vt nullus hoim ita de/
ſipiat vt putet nos ꝑ hec verba cogi ad cre/
dendū ⁊ cōfitendū/q; mediator dei ⁊ homi/ 1.timoth.2.b.
num hō chriſtus ieſus animā humanā non
habuit: ſic quero quō ipſi reſpondeant tam
manifeſtis obiectiōib⁹ noſtris/q̄bus oſten/
dimus ꝑ innumerabiles locos euangelice
ſcripture narratū de illo ab euangeliſtis/q;
in his affectionibus fuerit q̄ ſine anima eſſe
nō poſſunt. Non eñi ea ꝓfero que ipſe dñs
tā multa cōmemorat: Triſtis ē anima mea Matth.26.d.
vſq; ad mortē. Et: Ptātem habeo ponendi Joh.10.d.
alam meā/ ⁊ iterū ſumēdi eā: Et: Maiorē di Joh.15.b.
lectionē nemo habet q̄ vt animā ſuam po/
nat q̄s pro amicis ſuis: Que mihi peruicax
cōtradictor poteſt dicere figurate a dño di/
cta: ſicut multa in parabolis eū locutū eſſe
manifeſtū eſt. Nā etſi iſta nō ita ſunt/nō tñ
opus ē pugnaciter agere: vbi habem⁹ euan
geliſtarū narrationes ꝑ quas eū ⁊ natū de
maria ꝟgine cognouim⁹ / ⁊ cōprehenſum a
iudeis ⁊ flagellatū ⁊ crucifixū atq; interfe/
ctū/ ⁊ ſepultū in monumēto: q̄ oia ſine cor/
pore intelligere facta nemo pōt . Nec ficte
aut figurate accipienda quiſq; vel demen/
tiſſim⁹ dixerit : cū dicta ſint ab eis q̄ res ge/
ſtas vt meminerāt narrauerūt. Sicut ḡ iſta F
corpus eū habuiſſe teſtant : ſic eū indicant
habuiſſe aiam affectiōes ille / q̄ nō poſſunt
eſſe niſi in aia : q̄s nihilomin⁹ eiſdem euan/
geliſtis narrantib⁹ legim⁹: Et miratus ē ie/
ſus: ⁊ irat⁹/ ⁊ cōtriſtat⁹/ ⁊ exhilarat⁹/ ⁊ multa
talia innumerabilia : Sic etiā illa q̄ cōiūcta
ſimul officia ⁊ corporis⁊ anime oſtēdūt: ſi/
cuti ſunt q; eſuriuit/ q; dormiuit/ q; fatigat⁹ Matth.4.et.8
ab itinere ſedit: ⁊ alia huiuſcemodi. Nō eñi Joh.4.
poſſūt dicere etiā in veterib⁹ libris nō dictā
eſſe iram dei ⁊ leticiā: ⁊ nōnullos hui⁹ gene/

ris motus: nec ideo tñ eſſe cõſequẽs vt deū
habuiſſe aiam credendū ſit. Dicta ſunt eñ
illa ꝓpheticis imaginationibꝰ/nõ narrato/
ria manifeſtatione. Nam ⁊ mẽbra dei dicta
ſũt/⁊ manꝰ/et pedes/⁊ oculi/⁊ facies ⁊ ſimi/
lia. Et quẽadmodū iſta nõ indicãt eū habe
re corpꝰ: ſic nec illa aiam. Quẽadmodū au/
tem narratū aliqd/vbi noiata ſunt manus
chriſti et caput et cetera q̃ indicãt corpꝰ: ita
etiã q̃ de animi affectiõibꝰ eodẽ narratiõis
tenore nominata ſunt/indicant eiꝰ animã.

¶ Stultū eſt autem
Ar. ĩnoſanti credere ĩnarrãti euan
Quinquage geliſtę ꝙ manducaue
ſimū nonum rit/⁊ non ei credere ꝙ
dictum eſurierit. Et ſi eñ nõ
eſt cõſequẽs vt ois q̃
mãducauerit eſuriat:
nam ⁊ angelū legimꝰ
mãducaſſe/ſ; eſuriſſe
nõ legimus: neq; vt
ois q̃ eſurit mãducet/ſi aut officio aliquo ſe
cohibeat/aut deſit ei cibus facultaſq; man/
ducandi: tamẽ cū vtrũq; narrat euãgeliſta:
vtrũq; credendū ẽ: quia vtrũq; ſicut rerum
geſtarū index factū geſtũq; ↄſcripſit. Sicut
autẽ q: mãducauit ſine corpore intelligi nõ
põt: ſic q: eſuriuit ſine aia fieri non potuit.

¶ Quinquageſimũno/
nũ dictū: ꝙ chriſtꝰ veruꝰ
corpꝰ/⁊ ita verã aiam ha
buit: ſicut eñ ſine vero
corpe non potuit mãdu/
care: ita ſine vera anima
nõ potuit eſurire. Unde
potuit paſſiones anime
voluntarie aſſumere per
diſpenſationem ſicut et
corporis.

G Nec illa nos terret inanis atq; inepta calũ/
nia q̃ inuidioſe reſiſtentes aiunt: Ergo ſub
neceſſitate poſitꝰ fuit/ſi has affectiões ani/
mi veras habuit: Facile q̃ppe rñdemꝰ: Ergo
ſub neceſſitate poſitꝰ fuit/q: cõprehẽſus fla
gellatꝰ/crucifixus ⁊ mortuus ẽ: vt tãdẽ ſine
ꝑtinacia ſi volũt intelligãt/ſic eū paſſiones
animi/h̃ eſt affectiões volũtatis diſpenſa/
tione/veras tñ vt placuit ſuſcepiſſe/quẽad/
modū paſſiones corporis eadẽ diſpẽſatio/
nis voluntate ſine vlla neceſſitate ſuſcepit.
Li.14. de ciui Quẽadmodū nos nõ voluntate morimur:
ta. dei. ca. 9. ſic ⁊ nõ volũtate naſcimur. Ille autẽ volun
tate vtrũq; vt oportebat exhibuit: ⁊ tñ ve/
riſſime exhibuit. Sicut ergo neceſſitatis no
mine nec nos nec illos quiſq̃ auellit a fide
veriſſimę paſſionis/ per quam corpus eius
oſtenditur: ſic ⁊ nos ipſo nomine neceſſitatꝭ
nemo deterret a fide veriſſimę affectionis/
per quã animã eius agnoſcimꝰ: Nec ipſos
debet deterrere a conſentiendo catholicę fi
dei ſi nõ eos deterret exitiabilis pudor mu/
tandę/q̃uis falſę/diu tamen et cum temeri
tate defenſę ſententię.

De quadrageſima et quinqua- geſima: Queſtio. LXXXI.

A O Mnis ſapientię diſciplina eſt quę
ad homines erudiendos ꝑtinet: cre/
atorem creaturamq; dinoſcere: et illum co/
lere dominantẽ/iſtam ſubiectam fateri. Eſt
autẽ creator deus / ex quo oĩa/ꝑ quẽ oia: Roma. 11. d.
in quo oia: ⁊ ideo trinitas pater ⁊ filiꝰ ⁊ ſpi/
ritus ſanctꝰ. Creatura vero partim eſt inuiſi/
bilis/ſicut aia: partim viſibilis/ſicut corpꝰ:
Inuiſibili ternariꝰ numerꝰ tribuiꝭ: q̃re dili/
gere deū tripliciter iubemur: ex toto corde: Deut. 6. a.
ex tota aia: ⁊ ex tota mẽte. Corpori q̃terna/
rius numerus/ꝓpter euidentiſſimã naturã
eius. i. calidã ⁊ frigidã humidã ⁊ ſiccã. Uni/
uerſę ergo creaturę tribuiꝭ ſeptenariꝰ. Qua
propter oĩs diſciplina dinoſcens ⁊ diſcer
nens creatorẽ atq; creaturã denario nume/
ro inſinuaꝭ. Quę diſciplina q̃diu corporeis
motibꝰ tẽporaliter ſignificaꝭ/ credẽdo con/
ſtat/⁊ rerū geſtarū venientiū atq; trãſeun/
tiū auctoritate q̃ſi lacte paruulos nutrit/vt 1. Cor. 3. a.
idoneos faciat contẽplationi: q̃ nõ venit et
tranſit/ſed ſemꝑ manet: in q̃ quiſq; narratꝭ
ſibi rebus diuinitꝰ tꝑaliter ꝓ ſalute homi/
nū geſtis ſiue gerendis q̃ adhuc futura ꝑdi
cantꝭ/ſi ꝑmãſerit in fide ⁊ promiſſa ſperaue/
rit: ⁊ q̃ diuina auctoritas ꝑcępit infatigabi/
li charitate implere curauerit: recte agit vi/
tam huiꝰ neceſſitatis ⁊ tꝑis/q̃ numero qua/
dragenario cõmendatur. Qm̃ denarius nu
merus qui totã inſinuat diſciplinã quater
ductus/id eſt numero qui corpori tribuitur
multiplicatus: quia ꝑ motū corporalis ad/
miniſtratio geritur/quo dictum eſt fide con
ſtare q̃dragenariū numerū ↄficit: Ita impe
trat etiã ſtabilẽ ⁊ nullius tẽporis indigentẽ
ſapientiã/ q̃ denario numero cõmendaꝭ/vt
ad quadraginta addanꝭ decẽ: quia et par/
tes ęquales quadragenarij numeri ſimul
ductę ad q̃nq̃ginta ꝑueniũt: partes autem
ęquales habet quadragenarius numerus:
Primo quadraginta in ſingulis: deinde vi
ginti in binis: decem in quaternis: octo in
quinis: quinq; in octonis: quatuor in de/
nis: duas in vicenis. Unum ergo ⁊ duo et
quattuor et quinq; et octo et decem et vi/
ginti ſimul ducta efficiunt quinquaginta.
Quapropter ſicut quadragenarius nume/
rus ęqualibus ſuis partibus computatis
parit amplius denarium numerum / et fit
quinquagenarius: ſic tempus fidei rerum
pro ſalute noſtra geſtarum et gerendarum
cum ęquitate vitę actum impetrat intelle/
ctum ſtabilis ſapientię: vt nõ ſolum creden
do/ſed etiã intelligẽdo diſciplina firmetur.
Et ideo ea q̃ nũc eſt eccl̃ia q̃uis filij dei ſimꝰ
ante tñ q̃ appareat q̃d erimꝰ in laboribus et 1. Joh. 3. a.
afflictionibꝰ agit: et in ea iuſtꝰ ex fide viuit. Abacuk. 2. a.
Niſi eñ credideritis inquit nõ intelligetis. Eſaie. 7. b.

Sexageſimū dictum ¶ Et hoc eſt tempus quo ingemiſcimus et dolemꝰ/ expectātes redemptionē corporis noſtri: qḋ ꝗdrageſima celebraẜ: 1. Ioh. 3. a. Scimus aūt qm̄ cū apparuerit ſimiles ei erimus: qm̄ videbimus eū ſicuti B eſt. Cū addiẜ denariꝰ ꝗdragenario: vt non ſolū credere ꝗ ꝑtinēt ad fidē/ ſed etiā ꝑſpicuā veritatē intelligere mereamur. Talis eccleſia in qua nullus erit meroꝛ/ nulla ꝑmixtio maloꝝ hominū/ nulla iniꝗtas/ ſed leticia ⁊ pax ⁊ gaudiū quinquageſime celebratione ꝓfiguraẜ. Act. 1. a. Propterea poſteaꝗ dn̄s noſter ieſus chriſtꝰ reſurrexit a mortuis/ ꝗdraginta diebꝰ ꝑactis cū diſcipulis ſuis/ eadē ipſa ſcʒ ꝑ hūc numeꝝ inſinuata tꝑali diſpēſatione ꝗ ad fidē ꝑtinet/ aſcen- Act. 2. a. dit in celū: ⁊ decē alijs diebꝰ ꝑactis miſit ſpiritūſctm̄: id eſt vt nō ad hūana et tꝑalia/ ſed ad diuina ⁊ eterna contuenda quodā amoris ⁊ charitatẜ ſpiramēto ⁊ incēdio quadragenario denarius addereẜ. Et ideo iam hoc totū. i. qnꝗgenariꝰ numerꝰ dierū leticie celebratione ſignādus eſt. Hec autē duo tꝑa. i. vnū laboris ⁊ ſollicitudinis/ alterū gaudij ⁊ ſecuritatẜ etiā retibꝰ miſſis in mare dn̄s nr̄ Luc. 5. b. ſignificat. Nā et an̄ paſſionē de reticulo dr̄ miſſo in mare: quia tantū piſciū ceperūt vt vix ad littus trahendo ꝑducerēt: vt et retia rumpereẜ. Non em̄ miſſa ſunt in dexterā partē: habet em̄ multos malos eccleſia huius tꝑis. Neqȝ in ſiniſtrā: habet em̄ etiā bonos: ſed paſſim/ vt ꝑmixtiones bonoꝝ malorūqȝ ſignificaret. Qꝫ autē rupta ſūt retia charitate violata/ multas hereſes extitiſſe Ioh. 21. b. ſignificat. Poſt reſurrectionē vero cū vellet eccleſiā futuri tꝑis ꝓmonſtrare/ vbi oēs ꝑfecti atqȝ ſcti futuri ſunt/ iuſſit mitti etiā retia in dexterā partem: ⁊ capti ſunt ingentes piſces/ centū quinꝗgintatres: mirantibꝰ diſcipulis ꝙ cū tam magni eſſent retia nō ſunt diſrupta. Horū magnitudo imaginē ſapientie iuſticieqȝ ſignificat: nūerꝰ vero/ ipſā diſciplinā/ ⁊ tꝑali diſpēſatione/ ⁊ eterena regeneratione ꝑfectā: quā dixímꝰ qnꝗgenario numero cōmēdari: quia em̄ tūc nō erit opus coꝛporalibꝰ adiumētis: ⁊ animo cōtinebiẜ fides atqȝ ſapiētia: Quia animo ternariū numeꝝ tributū diximꝰ: qnꝗginta ducimꝰ ter/ ⁊ fiunt centū qnꝗginta: cui numero trinitas addiẜ: qꝛ omnis illa ꝑfectio in noīe patris ⁊ filij et ſpūſſancti cōſecrata eſt: ita fiūt centū quinꝗgintatres: ꝗ numerus piſciū ad dexterā partem captoꝛum inuenitur.

¶ Sexageſimū dictum/ ꝙ ꝗdrageſima ſignificat iſtius vite penitētiam/ in decem preceptis ⁊ ꝗtuoꝛ ꝟtutibꝰ quadragenariū integrātibus: Et quinꝗgeſima ſignificat gaudiū alterꝰ vite: Sicut fuit chriſtus quadraginta diebꝰ cū apoſtolis ⁊ quinquageſimo die miſit ſpiritum ſanctū. Et dicit ꝙ partes aliquote quadragenarij reddunt quinquagenarium.

De eo qḋ ſcriptū ē: Quē em̄ diligit dn̄s coꝛripit: flagellat autē omnem filiū quē recipit. Ca. LXXXII.

Prouer. 3. b. Heb. 12. b.

A Multi murmurantes ſub diſciplina dei/ queſtionē mouēt/ cū vident iuſtos ſepe graues moleſtias ſm̄ hanc vitam pati: quaſi propterea nihil eis proſit ꝙ deo ſeruiūt: qꝛ vel cōmunes laboꝛes atqȝ indifferenter coꝛpoꝝ atqȝ damnoꝛū et cōtumeliaꝝ ceteroꝛūqȝ oīm/ que mala moꝛtales putant/ vel etiā ceteris amplioꝛes patiunẜ ꝓpter verbū dei atqȝ iuſticiā/ ꝗ oneroſa peccantibꝰ in eiꝰ ꝓdicatoꝛes tumultuoſas ſeditiones aut inſidias aut odia cōcitāt. Quibus reſpōdeẜ: qꝛ ſi vita iſta ſola eſſet hoīm/ aut nihil prodeſſe/ aut etiam nocere iuſtam vitam non vſqȝquaqȝ abſurde videretur: ¶ Qꝫ nō defuerint ꝗ iuſticie ſuauitatē et in eternū eiꝰ gaudiū/ cū coꝛꝑalibꝰ om̄ibus laboꝛibꝰ et moleſtijs/ quas genꝰ humanū ꝓ cōditione ſue moꝛtalitatis patiẜ/ cū oībꝰ etiā ꝗ ꝓpter ipſā iuſticiam in eos ꝗ iuſte viuunt iniurioſiſſime cogitanẜ/ ita cōpenſarent/ vt ſeꝗſtrata ſpe future vite iocūdiꝰ et letius ꝓ amoꝛe veritatis toꝛꝗrenẜ/ ꝗ̄ luxurioſi ꝓ cupiditate ebrietatis epulentur. Sʒ his tamē ꝗ putāt iniuſtum deū/ cū iuſtos in doloꝛibꝰ et laboꝛibus vident: aut certe ſi non audent iniuſtū deū dicere/ vel res humanas nō curare arbitranẜ/ vel ſemel ſtatuiſſe neceſſitates fatoꝛū: cōtra ꝗs nec ipſe aliꝗd facit/ ne oꝛdinē rerū a ſe diſpoſitū incōſtantia turbare credaẜ: aut aliquid aliud opinanẜ/ ꝙ deꝰ in aliꝗ inualidus non poſſit a ⁊ iuſticia mala ꝓhibere. Dicēdū eſt/ nullā fuiſſe futurā iuſticiā in hoībus/ ſi res humanas nō curat deus: quia om̄is iſta hoīm iuſticia quā ⁊ tenere animꝰ humanus recte faciendo poteſt/ ⁊ peccando amittere: nō im-

Viceſimaſeptima veritas Al. ſinternū

¶ Viceſimaſeptima veritas eſt: ꝙ non defuerint qui iuſticie ſuauitatem in eternuʒ gaudium cū coꝛpalibus omnibus moleſtijs quas genꝰ humanū in moꝛtali vita patitur/ et afflictionibus ꝗ iuſtis iniurioſe inferunẜ ita cōpenſarent/ vt ſequeſtrata ſpe future vite iocundius pꝛe amoꝛe veritatis toꝛquerētur/ ꝗ̄ luxurioſi pꝛe cupiditate ebrietatis epularenẜ. Ex quo accipiẜ documentū: ꝙ homini ꝗ eſt affectatus affectione iuſticie/ ſufficit ipſum bonū virtutis pro pꝛemio: etiā ſi aliud nō ꝑmittiẜ. Ex quo documento accipiuntur duo argumenta. Primū/ ꝙ homo virtuoſus ⁊ ꝑfectus pꝛeeligeret ꝑpetuo damnari ꝗ̄ peccare moꝛtaliter: accipiendo dānationem ꝓ ſola pena: qꝛ magis ipſum delectat iuſticia ꝗ̄ poſſit affligere pena. Secūduʒ argumētū: ꝙ ꝗuis ſi anima eſſet moꝛtalis: adhuc exponenda eſſet vita pro ſeruanda foꝛtitudine: qꝛ nūc alia vita nō ꝗriẜ/ niſi ꝓpter remunerationē: taliter auteʒ affectati illam non querunt.

B

Al. ⁊ iuſtꝰ iſta

pꝛimereꝭ aīe/niſi eſſet aliq̄ incommutabilis
iuſticia q̄ integra inuenireꝭ a iuſtis / cuȝ ad
eā conuerterenꝭ: integra relinquereꝭ a pec/
cantibꝰ / cū ab eiꝰ lumine auerterenꝭ. Que
iuſticia incōmutabilis vtiqꝫ dei eſt: nec eaȝ
poꝛrigeret ad illuſtrandos ad ſe conuerſos
ſi res humanas nō curaret. Si v̾o ꝓpterea
grauia perpeti iuſtos nō ſineret/q꞉ ꝯtra oꝛ/
dinē rerū a ſe diſpoſitum nollet venire: nec
ipſe iuſtus eſſet: nō q꞉ diſpoſitionē ſuā ſer/
uare nō vult / ſ꞉ q꞉ ita diſpoſuit ipſū oꝛdinē
rerū/vt immeritis penis iuſti affligãꭲ. In
aliquo autē deū eſſe inualidū ad repellēdā
mala que iuſti patiunꭲ/q̄ſquis opinaꭲ: ido
deſipit/q꞉ nō intelligit/ſicut nefas eſt iniu/
ſtum deum dicere/ita nefas eſt omnipoten/
C tem negare. Quibꝰ ꝑ tēpoꝛe ſuſcepte que/
ſtionis breuiter conſtitutis: q꞉ et eſſe deū et
iuſtū atqꝫ oīpotētē eſſe/ ꝑniciosiſſime ini/
quitatis eſt dubitare: nulla cauſa pꝛobabi/
lioꝛ occurrit/cur iuſti hoīes laboꝛēt plerūqꝫ
in hac vita/niſi q꞉ hoc eis expedit. Alia eſt
eīm q̄ nunc eſt iuſticia hoīm ad recipiendam
ſēpiternā ſalutē: alia tūc in ꝑadiſo cōſtituti
hoīs eē debuit ad retinēdā/ ⁊ nō amittendā
eandē ſempiternā ſalutē. Sicut eīm iuſticia
dei/eſt vtilia p̄cipere/ et inobedientibꝰ pe/
nas/ꝯbedientibꝰ autē p̄mia diſtribuere: ita
iuſticia eſt hoīs / pꝛeceptis vtilibꝰ obedire.
Sed qm̄ ſic eſt in aīo beatitudo vt in coꝛꝑe
Vicesimaoctana veritas ſanitas: ¶ Quemad
modū in ipſo coꝛpoꝛe
alia pꝛecipiꭲ medici/
na/ne bona valitudo
amittatur: alia v̾o vt
amiſſa recupereꭲ: ſic
in toto ſtatu hoīs/
alia tūc p̄cepta data
ſunt ne amitteret im/
moꝛtalitatē / alia nūc
p̄cipiunꭲ vt eā recipiat. Et ſicut in valitudi
ne coꝛpoꝛis: ſi quis pꝛeceptis medici/q̄bus
eadē bona valitudo cuſtodiēda eſt/ nō ob/
tēperādo in aliquē moꝛbū inciderit: accipit
alia p̄cepta vt ſanari poſſit: q̄ ſepe nō ſuffi/
ciunt/ ſi talis eſt moꝛbus/niſi adhibeanꭲ a
medico quedā adiutoꝛia plerūqꝫ aſpera et
doloꝛes impoꝛtantia: q̄ tamē valent ad re/
cuperādā ſalutē. Ubi fit vt hō q̄uis iā ob/
temperans medico/ patiaꭲ tī adhuc dolo/
res: nō ſolū de ipſo moꝛbo nōdum ſanato/
verūetiaȝ de adiutoꝛio medicine: Ita hō ꝑ
pctm̄ lapſus in huius vite moꝛbidā et cala/
mitoſam moꝛtalitatē: q꞉ pꝛimo p̄cepto ob/
temperare noluit/quo ſempiternā cuſtodi/
ret ac teneret ſalutē: ſecūda p̄cepta eger ac/

¶ Vicesimaoctana veri
tas/q꞉ ſicut in medicina
ſūt duo genera pꝛecepto/
rū: quoꝝ quedā ſunt ad
valitudinē cōſeruandā:
et alia ad ipſam perditaȝ
recuperandam: ſic in ſta/
tu hoīs/in ſtatu .ſ. inno/
centie fuerſit: alia pꝛece/
pta ne īmoꝛtalitatē amit/
teret: alia nunc vt ipſam
perditam recuperaret.

cepit/quibꝰ obtemperãs iā quidē nō abſur/
de dicit iuſte viuere: ſed tī moleſtias quas
patitur/ vel de ipo moꝛbo nōdū ſanato pa/
titur/vl̾ de adiutoꝛio medicine. Cui adiuto
rio deputaꭲ qđ ſcriptuȝ eſt: Quē eīm diligit Heb.12.b.
dn̄s/coꝛripit: flagellat autē omnē filiū quē
recipit. Qui v̾o nō obtemperãtes p̄ceptis
ſaluberrimiſ inique viuūt: augent etiā atqꝫ
etiā moꝛbos ſuos: ⁊ aut ex ipſis patiunꭲ in/
numerabiles miſeriaꝝ laboꝛes doloꝛeſqꝫ
etiā i hac vita: aut penis q̄ adhibitꝰ/ vt qđ
ſanū non eſt/tangaꭲ et doleat: In quo ma/
lo ſint/miſericoꝛditer admonenꭲ vt ad me/
dicinam cōuerſi ꝑ gratiā dei ſani fiāt. Que
oīa ſi cōtempſerint.i. p̄cepta v̾boꝝ et do/
loꝝ/ iuſtā poſt hanc vitā ſempiternā dam/
nationē merebūꭲ. Ideoqꝫ ille pōt dicere in/
iuſte iſta fieri/q̄ ſolā vitā moꝛtaleȝ quā nūc
agimꝰ eē exiſtimās/q̄ diuinitꝰ ꝑdicta ſūt fu Al. ꝑdicata
tura nō credit: penſurus grauiſſima ſuppli/
cia ꝑſeuerātie pctōꝝ atqꝫ infidelitatꝭ ſue.

De coniugio in eo qđ dn̄s ait: Si q̄s dimiſerit vxoꝛē ſuā excepta cauſa foꝛnicatiōis ⁊c̄. Q̄ō. LXXXIII. Matth.5.e.

I dn̄s dimittēde cōiugis ſolā cauſā A
ſ foꝛnicationis admittit/ ⁊ paganum
coniugiū dimitti ꝓhibet: cōſequēs
eſt vt paganiſmꝰ foꝛnicationi non deputeꭲ.
Solā autē foꝛnicationis cauſā exceptā fa/
cere dn̄m cū de dimittēda cōiuge loquiꭲ in
euāgelio manifeſtū eſt. Paganū ergo con/
iugiū hinc nō ꝓhibeꭲ dimitti: quia cū apl̄s
de hac re cōſiliū daret: vt fidelis volentem
ſecū eſſe cōiugem infidelē/nō dimittat/ait:
Ego dico/nō dn̄s: vt dn̄s intelligaꭲ nō q̄dē 1.Cor.7.b.
iubere vt dimittaꭲ: ne ȝ iuſſum eius cōſiliū
dare videaꭲ apl̄s: ſed tī ꝑmittere: vt nemo
in ea re iuſſionis neceſſitate teneaꭲ/ſed con/
ſilij volūtate libere faciat. Uerūtī ſi quiſq̄
aſſerat ſolā illā foꝛnicationē dn̄m admitte/
re ad cauſā relinquēde cōiugis/q̄ vulgo dr̄
foꝛnicatio.i.q̄ cōcubitu illicito ꝑpetraꭲ: hoc
poteſt dicere dn̄m cū de hac re loquereꭲ de
vtroqꝫ fideli dixiſſe/ ⁊ marito et vxoꝛe: vt ſi
ambo fideles ſint/neutri liceat alterū relin/
quere niſi cauſa foꝛnicationis: vbi non pōt
paganiſmꝰ intelligi: q꞉ vterqꝫ fidelis ē. Sic B
eīm ⁊ apl̄s videꭲ diſtinguere cū ait: His aūt
q̄ matrimonio iūcti ſunt/p̄cipio/non ego/ſ꞉
dn̄s: vxoꝛē a viro nō diſcedere: q꞉ ſi receſſerit
manere innuptam: aut viro ſuo recōciliari.
Ubi etiā intelligiꭲ/q꞉ ſi vna illa cauſa q̄ ſola
relictio cōiugij ꝑmittaꭲ/mulier a viro rece/
ſerit/innupta ꝑſeuerare debet: aut ſi ſe non
cōtinet viro potius recōciliari vel coꝛrecto
vel certe tolerādo q̄ alteri nubere. Sequiꭲ

720
666

ſūt et dic: Et vir vxorē nō dimittat: breuiſ eā
dē formā intimās i viro quā ꝑcipiebat i femia.
Quib⁹ ex ꝑcepto dñi iſinuatſ ita ſeqſ: Ceterl
āt ego dico/nō dñs: Si qs frat hȝ vxorē īfide/
lē/⁊ hec ꝯſentit habitare cū illo/nō dimittat il/
lā: Et mulier ſi hȝ virū infidelē/et h ꝯſentit ha/
bitare cū illa/nō dimittat virū. Ubi dat itel/
ligi dñm de his locutū: vt neuſ alteꝝ dimitte
ret/ſi fideles ambo eēnt.

Sancti auguſtini hipponenſis epiſcopi/li/
ber octogintatriū queſtionū/ explicit.

Nota chariſſime lector/ ꝙ ꝗuis ſequens li/
ber vigintiunius ſniaꝝ ab auguſtino in libro
retractationū nō ſit poſitus: placuit tñ eundē
libro octogītatriū qſtionū ſbiūgere/ ꝓpter ob
ſeruationē ordinis dictoꝝ franciſci maronis.

Diui aurelij augl. hipponēſis epī/ vigintiuni⁹ ſniaꝝ ſiue qſtionū liber.

Eū qui vt vult. viuit/beatum eſſe:

(Sentētia. I

Sexageſimū / ꝑmū dictū

OMnis q beate vult vi
uere: ſi viuit vt
vult/ beat⁹ eſt.
Oīs aūt hō beate vult viue/
re. Oīs igiſ homo q viuit vt
vult/beat⁹ ē. Ex q cōficiſ ne/
minē viuere vt vult qui vult
turpiſ viuere: qꝛ nemo beat⁹
eſt q turpiſ viuit. Jō aūt nō
viuit vt vult: qꝛ etſi mlta ſm
volūtatē ſuā faciat/ ꝯſequūſ
tñ plura cōtra ipſi⁹ volūtatē

¶ Sexageſimūpꝛi
mum dictū: ꝙ oīs
qui bene vult viue
re: ſi viuit vt vult/
beatus ē. Omnis
autē hō bene vult
viuere: Oīs igiſ
hō q viuit vt vult/
btūs eſt: ſupple ſi
habet qđ vult ho/
neſtum. Ex quo di
cto cōſiciſ inquit/
neminē viuere vt
vult q turpiter vi/
uit: qꝛ h valde ac/
cipit ꝓ honeſto.

De iudeis: Sententia. II.

A
1. Cor. 10. c.

CUm apl's dicat: Oīa in figura ꝯtigiſſe
iudeis: vmbras ꝑterea fuiſſe cūcta ꝑte/
rita. Nā corp⁹ chriſtū eē poſſū ꝯtēdere:
paſcha nō niſi ſemel geſtū eſſe: qñ figuratū cor
pus/fuit occiſus chriſt⁹. Nā ⁊ ſi ouis q̄lē lex ad
paſcha deſcribit/niſi pōt inueniri vt ſit ex ouib⁹
⁊ hedis: diſcordat eñ hoꝝ aialiū ad cōiunctio
nē cōis fetū ipa natura: quō potuit paſcha ve/
rū geri cū defuerit agn⁹ talis/ille q paſcha eſt:
At ſi chriſt⁹ talis ex iuſt. i. ex ouib⁹ ⁊ hedis/ id
eſt ex pctōrib⁹ ſm carnē naſciſ: hic ſol⁹ agn⁹ q
ꝗriſ: qꝫ dū nō ampli⁹ q̄ ſemel occidiſ/nō am/
pli⁹ ſm v̄itatē q̄ celebratū illud pfectū paſcha
mōſtraſ. Figure igiſ vt diximus/ tūc tpis fuerūt:
nā agn⁹ eligiſ/vt ſimplicitas ⁊ innocētia deſi/
Exo. 12 gneſ. Maſcul⁹ quęriſ/vt v̄tus cōprobeſ: ima/
culatus/vt ſine crimine: anniculus/ vt exacto
pȩdicatiōis tempore: pfectus/ vt inſtructus
oīs v̄tutis genere: menſe pmo/vt tot⁹ ann⁹ a
pmordio ꝓpꝛio cōſequaſ: q̄rtadecima die mē/
ſis/vt lumine v̄itatſ impleto/erroꝛis nox ope/
riaſ: ad veſperā/vt ſeculi occaſus iminēs appro
beſ: eiecto fermento/vt a corde ꝑuerſę mentis
malicia corrupta tollaſ: oblitſ ſanguie limini/
bus domoꝝ/vt figura dñicę paſſiōis fronte ſi/
gneſ: igne aſſu ȝ: eſt eñ euāgeliū et ſermo chri/
ſti robuſtus cib⁹: nec in aq madidus: nō eſt eñ
delicatę interꝑtatiōis humido languore ſoluē
dus. Nihil ꝑtermittiſ: nihil eñ in chriſto oīno
reprobaſ. Oſſa nō cōteruntſ: qꝛ nec cōminui. i. B
vinci in quoqꝫ chriſt⁹ pōt. Quicqd ſupeſt/diui
nis ignib⁹ ſponiſ: id ē qꝛ qđ qs capere nō pōt/
chriſti diuinę ſciētię remittit/coꝝ tñ quę mani
feſta ſūt ꝓ virib⁹ epulaſ intentus. Nā ⁊ ꝙ ſtā
tes edūt: forma eſt/neqꝫ cadat: aut ne qs ſc in
euāgelio ad neceſſitatem ꝓſternat/ſed ingētis
animi robore ꝯtra pſecutionū ꝑlia iuict⁹. i. ſub/
limis et erect⁹ aſſiſtat. Nā ꝙ ſuccinctſ lumbis/
euāgelicę ſignū eſt ꝯtinentię/dū lūc⁹ſeminū co
erceſ et ꝯſtringiſ: additſ baculis/ſpirituſctō qſ
qs nitiſ. Pedib⁹ calciatſ/id eſt lubrico erroris
eiecto/ dū ꝓbatiōe ad fidē cęleſtiū q̄ſi ferratis
ꝑſidijs i euāgelio cūcta ſunt fixa/firmiſſima v̄i
tate ſolidata. Feſtinātes etiā: feruētes eñ fide
ꝓbanſ: tepidi et negligentes reſpuunſ et euo/
munſ. Cū açymis ſumunſ: chriſt⁹ eñ cū oi ſim
plicis animi pura ſimplicitate ſumiſ. Cū pigri
dijs etenī h paſcha in iudęorū dānationē acer/
biſſimas amaritudies ceſſit. Nō niſi circūciſis
dabaſ: purgatſ eñ ſolis et lauacro indulgētię
cęleſtis expiatis pcipiendi chriſti corpis ſacra
mēti cibi facultas porrigiſ. Jtaqꝫ figura iſrae/
litis fuerāt: in nobis corroborata ſūt: et q illis
imagines in nobis ipſę ſūt v̄itates. Jmitabā/
tur illi facere paſcha dū i ſilitudinib⁹ exercenſ:
ſolis diſcipul chriſti veꝝ paſcha facturis. Uer
ſus. Nō hi q pecudū ꝑtractāt corqꝫ iecurqꝫ/Sȝ
q̄rū emendat prudēs ꝑcordia v̄tus: Excludēs
poſitā ſubter labē vitioꝝ. Remigio poterunt
cęlū penetrare ſecūdo. Ethera nec vacuū lętis
trāſcurrere pennis.

De q̄ſtiōe fati et fortune: Sen(tentia. III.

A

QUia tuū animū nō leuiſ
moueri/⁊ cū ꝑſens eēm aduerti/ et nūc
tuis lrīs grati⁹ certiuſqꝫ cognoui: reſcꝑtuȝ tibi
nō parui volumis dbeo: qđ dñs ꝑſtabit/vt ita
explicē queādmodū noui tibi ꝯgruere ac ſaluti
fidei tuę. Nō eñ ꝑuū malū ē ꝑuſis opiniōib⁹
non ſolū ad cōmittēdū blādimēto voluptatis
adduci/ ſ etiā ad defēdēdū pctm a medicamē/
to ꝯfeſſiōis auerti. ¶ Jl/
lud ſane q̄ citius at bre
uiſ noueris: oīes leges
atqꝫ inſtituta oia: diſci/
plinas/ laudes/vitupa/
tones/ exhortatiōes/ter
rores/ꝑmia/ſupplicia/ ce

¶ Sexageſimūſecundū
dictū/ꝙ oīes leges atqꝫ
inſtituta: diſciplina/ lau/
des/vituperationes/ ex/
hortationes/terrores/ꝑ/
mia/ſupplicia: cęteraqꝫ oia
qb⁹ hūanū gen⁹ admini/
ſtratur: nihil in eis iuſti/
ſſ ae remanere

Sexageſimū / ſecundū dictū

teraqꝫ oīa q̄b⁹ humanū
gen⁹ adminiſtraꝶ ⁊ regiꝶ
penit⁹ labefactari atqꝫ
ſb̄uerti: nihilqꝫ ī eiſ oīno
iuſticię remanere niſi vo
lūtas ſit cauſa peccādi.

Q̄ de remanere/ niſi vo/
luntas ſit cauſa peccādi.
Nā dicit/ q̄ fatū ⁊ fortu/
na ſi eēnt cauſa actuū hu
manoꝝ/ nullus poſſet re/
cte puniri nec redargui.

Quāto ḡ licenti⁹ ⁊ eq̄⁹
mathematicoꝝ improbam⁹ errores: Quin di/
uinas leges vel etiā domoꝝ nr̄aꝝ regendarū
curā dānare atqꝫ abijcere cogimur: qḋ nec ipſi
mathematici faciunt. Nā cū aliqꝫ eorū num/
mat̄ fatua fata vēdiderit/ mox vt oculos a ta/
bellis eburneis ad dom⁹ ſuę moderamē ac ſol/
licitudinē reuocauerit: non ſolū vocib⁹/ ſ; etiā
plagis emēdat vxorē: nō dico ſi petulanti⁹ io/
cātē/ ſ; ſi imoderati⁹ p feneſtrā aſpiciētē aiad/
uertit. Quę tñ ſi ei dicat: q̄d me cędis? venerē
cęde ſi potes/ a q̄ cogor h̄ facere: Tunc v̄o ille
nō curat q̄ꝫ vana v̄ba cōponat fallēdis extra/
neis/ ſ; q̄ꝫ iuſta v̄bera iponat corrigēdis ſuis.
Qn̄ ḡ q̄lqꝫ eoꝝ rep̄hēdi cęperit/ cauſā cōuertit
ī fatū: ⁊ iđo ſe culpari nō vult: q̄z fato ſe dic̄ co/
actū fuiſſe ad id qḋ arguiꝶ. Redeat ad ſeip̄m:
ſeruet h̄ ī ſuis: nō caſtiget ſeruū furē: nō de cō/
tumelioſo filio cōqueraꝶ: vicino iprobo nō mi
neꝶ. Quid eñ hoꝝ faciens iuſte facit/ ſi oēs a
q̄b⁹ iniurias patiꝶ: nō culpa ſua/ ſ; fato impel/
B lunꝶ vt faciāt? Si aūt iure p̄prio patriſfamili/
as diligētia q̄ſcūqꝫ hoīes p tp̄e ī p̄tāte habet:
hortaꝶ ad bonū: deterret a malo: imperat vt
ſuę volūtati obtēperēt: honorat eos q̄ ſibi ad
nutū obaudiūt: vindicat in eos q̄ ſe cōtēnūt:
rependit gratiā bñficijs: odit ingratoſ: ego ne
expectabo vt cōtra fatū diſputē: cū tāta eū nō
v̄bis/ ſ; factis eloq̄ dep̄hendā: vt p̄pe manib⁹
ſuis oēs mathematicorū capillos ſup̄ capita
coꝝ fraſgere videaꝶ? His itaqꝫ paucíſſimis ſi
auditas tua ꝯtenta nō ē/ ⁊ librū aliquē de hac
re quē diuti⁹ legas deſideras: patiēter tibi ex/
pectādę ſūt vocatiōes nr̄ę: ⁊ rogādus de⁹ q̄ et
ociū ⁊ facultatē ſatiando/ de hac re aīo tuo tri/
buere digneꝶ. Ero tñ alacrior ſi et ſępe cōme/
morare me litteris tuā nō pigeat charitatem:
et q̄d de hac ep̄la ſentias reſcripto edocueris.

De magis pharaonis qui fecerūt quedā miracula ſicut moyſes:

n   Eñ eñ oportet moue (Sentētia. IIII.
n cū magicis artib⁹ miracula fiūt plę/
rūqꝫ ſimilia miraculis q̄ fiūt p ſctōs dei ſuos:
Exo. 7. ſicut ſcp̄tū eſt in exodo: q̄ magi pharaonis fe/
cerūt nōnulla ſiſiter ſicut fecit moyſes. Non ḡ
oportet hęc mirari: q̄z oīa q̄ viſibiliꝶ fiūt/ etiā p
inferiores p̄tātes aeris hui⁹ non abſurde fieri
Sexageſimū/ tertiū dictum. poſſe creduntꝶ. ¶ Sed h̄
intereſt: q̄ cū ſcti talia fa
ciāt/ in noīe dn̄i dei oīm
rerū de ſublimiorib⁹ ap/
paratib⁹ iubeꝶ inferiori

¶ Sexageſimūtertium
dictū: q̄ cū miracula fi/
ant tā a bonis q̄ꝫ malis:
hoc inter eſt/ q̄ miracula
maloꝝ ordinanꝶ ad de/
cipiendum: et beatorum
ad proficiendum.

creaturę: Cum autē mali hoīes magicis artib⁹
opanꝶ ſimilia: ī man⁹ ſuas danꝶ cū exaudiunꝶ
a dęmonib⁹. Digni ſunt eñ q̄ tali exauditione
decipianꝶ: vt pęna illis fiat h̄ qḋ videnꝶ impe/
trare bñficiū/ cū eis exhibent q̄ſi p̄uatim aerec
poteſtates q̄dā miracula/ vt eos habeāt ſb̄iu/
gatos: p̄miſſu tñ diuinę p̄uidentię/ vt p me/
ritis animarū ſua cuiqꝫ tribuanꝶ.

De centū q̄nquagintatrib⁹ piſcib⁹:

Oteſt etiā ſi numerus (Sentētia. V.
p   iſte ꝯſidereꝶ occurrere ad ecc̄lię ſancti/
tatē. ⁊c̄. Req̄re in libro octogintatriū
queſtionū/ q̄ſtione q̄nquageſimaſeptima. E.

In quo melior ſit homo beluis:

Ominē ex aīa ⁊ corpe (Sentētia. VI.
h   cōſtare nulli dubiū eſt: ita vt aīa ſit vis
q̄dā q̄ corp⁹ viuificaꝶ: ⁊ ſint duo/ ita vt
vnū altero ſit p̄ſtanti⁹: illḋ dn̄eꝶ/ h̄ ſeruiat. S;
rurſus in eadē aīa duo quędā videnꝶ: Vnū q̄
a maīs diuina itelligit et p̄ticipat rōni/ ac dicaꝶ
rōnale: alteꝝ qḋ ſenſibilib⁹ fruēs beluis cōmu
nicat ac ſit irrōnale. Qḋ rurſus in duob⁹ aiad/
uertēdū ē: q̄rū vnū eſt q̄ reſiſtere appetit obſi/
ſtētib⁹: alteꝝ qḋ adipiſci cōgruētia: qḋ ⁊ belu/
as facere manifeſtū ē. Quib⁹ collectis/ appare/
bit hoīem ꝯſtare ex aīa q̄dē et corpe: ſ; officijs
hac partitiōe diuerſis. His aūt oīb⁹ p̄ſidet illa
p̄ma et ratiōi vicina ps/ q̄ cū ſeſe ſuāqꝫ vim/ ac
potētiā/ ac fabricatorē: nō p ſe/ q̄z ipſa ex ſe ni/
hil eſt/ ſ; p benignitatē dei p quā aīa eſt/ fuerit
delectata natura/ īferiorē ī ſe p̄tē frenādo/ atqꝫ
a reb⁹ tp̄alib⁹ abducēdo/ liberat doloꝝ egeſta/
te/ idigētię difficultate/ morboꝝ moleſtijs/ at/
qꝫ ī ſua bona bñficia largitiōe reducit: vt iuſti/
cię in ea firmitas maneat/ regnādo ſm̄ ſuā na/
turā et ſeruienti p̄ſtando: Cui⁹ ſeruiētis ſi vita
fuerit delectata/ ⁊ hęc tp̄alia dilexerit: non do/
minās/ ſ; ſeruiēs: et nō p̄ſtās inferiori/ ſ; ei ob/
ſeq̄ns/ iudicabiꝶ ad extremū grauiores pęnas
exptura: deſerta his oīb⁹ q̄ aduerſum dei p̄cę/
pta dilexit: Recurēdo aūt ad ſuperna/ ac ſe to/
tam dei bñficijs reſumendo/ erit ſiſis ei a q̄ fa/
cta eſt: et erit beata/ habēs ei⁹ ſilitudinē ad quā
facta ē: Sic eñ ſcp̄tū eſt: Et fecit de⁹ hoīem ad Ecc̄l. 17. a.
imaginē dei: quā nos ipſo intuitu recepturos
eſſe ſic ōr p iohēz ap̄lm. Chariſſimi/ filij dei ſu/ 1. Joh. 3. a.
m⁹: ⁊ nōdū appuit q̄d erim⁹: ſcim⁹ q̄z cū appue/
rit/ ſiſes ei erim⁹: q̄ñ videbim⁹ eū ſicuti eſt. De
diſtributiōe aūt aīę dictū ē: Diliges dn̄m deū Deut. 6. a.
tuū ex toto corde tuo/ ex tota aīa tua/ ⁊ ex tota
mēte tua. Et ap̄ls paulus ſic ait: Saluū faciat 1. theſſal. 5. d.
dn̄s ſp̄ūm veſtrū/ aīam/ et corp⁹. Quapropter
nihil beluis hō p̄ſtat/ niſi q̄ intellectualis aīa
eſt: ipſis aūt hoībus ceteris p̄ſtat cū intelligit
deū/ neqꝫ tp̄alia bona p̄uerſus vanitate ſectaꝶ.
Nā et illḋ veriſſime dictū eſt: Nolite eſſe ſicut Pſ. 31.
equus et mulus nō habētes intellectū. Et illḋ

Hiere.9.g. Qui gloriat/ in dñõ glorieť: ſi itelligit: qꝛ ego
Eccſ.1.a. ſum dñs. Et illð: Vanitas vanitatũ et omnia vanitas: Que abũdantia hoi in oi labore ſuo quẽ ipſe laborat ſub ſole?

De corpis reſurrectiõe: Sñia.VII.

E Xcepto eo qð omĩ fide dignũ eſt/ nihil deũ non poſſe / tali etiã ratiocinatione colligi põt: nõ eẽ ꝯ naturã vt reſurgat hoc corp⁹. Uniuerſũ corp⁹ / qð etiã hui⁹ mũdi ſenſibilis celi ⁊ terre noie ſignificať/ eſt aliquo

Sexageſimũ/ quartũ dictũ modo. ¶ Omẽ autẽ qð eſt aliquo modo: neq̃ tñ ſũmo modo / ei⁹ ſpeciei pticipatiõe eſt in q̃ntũ/ cũq̃ ẽ q̃ ſũmo modo eſt: qua cũ teneť ordinatas q̃ſq̃ cõmutationes pati põt: nõ aũt eẽ oino corpus nõ põt. Si eñ oino corp⁹ non erit/ aut nihil erit/ aut aliq̃d meli⁹. Sꝫ nihil eſſe nõ ſiniť obtinente ſpecie q̃ ſemp manet: ⁊ vere ſũmeq̃ eſt: Meli⁹ autẽ aliq̃d eſſe q̃ꝫ corp⁹ nõ põt: qꝛ et corpis vniuerſi cert⁹ eſt modus/ et eorũ q̃ incorporea facta ſunt numerus augeri nõ indiget: et nõ eſt op⁹ aliquã nouam naturã fieri/ q̃ſi aut nõ omĩa facta fuerint/ aut in locũ alicui⁹ q̃ perierit alia ſubſtituenda ſit: cũ et pfecte facta ſint oia: ⁊ ea guberneť puidentia ſm ſpeciẽ ſemper manẽtẽ / vt ordinate mutabilitati ⁊ p hoc i mutãtis q̃ndã manẽtiã cedat natura ſenſibilis: atq̃ ita in ſuo genere teneať modumq̃ ppriũ cuſtodiat. Ex q̃ fit vt corp⁹ omẽ aliter atq̃ aliter ſit corp⁹ / tñ eſſe nõ deſinat: ita vniuerſe nature ſalua ſunt omĩa q̃ ſenſibus noſtris diſcedunt et interire penitus exiſtimantur. Unde non mirum eſt ſi hoc corpus modum iſtũ ſuũ quo nunc eſt inquantũ eſt recipiat: aut meliorẽ aliquem ſortiať: cũ is qui vocať interitus diſceſſio in alios modos ſit non omnino peremptio.

¶ Sexageſimũquartũ dictũ ẽ iſtud: Omne qð aliquo mõ eſt/ nõ tñ ſummo mõ/ ei⁹ ſpeciei participatiõe eſt inquantũ eſt q̃ ſumme eſt. Ex quo dicto accipiť regula: q̃ omẽ eẽ creature ẽ eſſe pticipatione primi eſſe qð ẽ p eſſentiã tale. Uñ omẽ p participationẽ exiſtens reduciť ſm cõmune dictũ ad exiſtens per eſſentiã ſuã.

De fide ſpe ⁊ charitate: Sñia.VIII.

F Ides ſine ſpe ⁊ charitate ẽ/ ſi dicas: credo vera eſſe ad que me vocas/ ſ ego ea capere nõ poſſum/ nec volo. Fides ſine ſpe cũ charitate eſt/ ſi dicas: credo vera eſſe ad q̃ me vocas/ ⁊ volo ea cõſeq̃/ ſ nõ poſſum. Fides cũ ſpe ſine charitate ẽ/ ſi dicas: credo vera eſſe ad q̃ me vocas/ et ea poſſũ aſſeq̃ ſi velim/ ſ nolo. Charitas ſine ſpe et fide ẽ/ ſi q̃s dicat: vehemẽter ſe velle ſine illecebris corporis ſui viuere in eternũ: ſed neq̃ credere eſſe vitã eternã: nec ſi ſit/ eaꝫ ſe poſſe aſſeq̃. Cũ fide ſine ſpe charitas eſt: ſi ⁊ deſiderare ſe vitã/ eternã ⁊ credere eſſe q̃s dicat/ ſ ſe poſſe aſſeq̃ neget. Spes autem ſine fide quomõ eſſe poſſet nõ inuenio: Nemo eñ ſperat ſe poſſe aſſequi qð eẽ nõ credit. ¶ Oportet q̃ ineſſe aio omĩa tria: fide/ ſpem et charitatẽ: vt et credat vera eſſe ad q̃ vocať: et ſperet ſe poſſe aſſequi: ⁊ omnino ea diligat.

Sexageſimũ/ quintũ dictũ ¶ Sexageſimũquintũ dictum eſt/ q̃ oportet in animo eſſe tria: ſcꝫ/ ſpem/ fidem/ et charitatẽ. Sed tñ dicit: q̃ fides poteſt eſſe ſine ſpe et charitate: et fides ſine ſpe cũ charitate: ⁊ fides cum ſpe ſine charitate: et charitas ſine fide ⁊ ſpe: q̃ autẽ ſpes ſine fide eſſe poſſit nõ inuenio inquit. Ex q̃ dicto accipiť documentum: q̃ Ꝟtutes theologice/ de quib⁹ hic loquiť/ nõ ſunt cõnexe: ſicut diciť de moralib⁹. Sꝫ oritur dubiũ: qꝛ theologi dicũt/ q̃ ille virtutes nõ ſunt cõnexe: tñ ſunt ſic ordinate/ vt licet fides et ſpes poſſint eſſe ſine charitate: nõ tñ econuerſo. Diciť autẽ q̃ hic loquiť beatus aug⁹ de iſtis virtutibus put ſunt acquiſite: theologi aũt put ſũt intrinſece. Secundũ dubiũ quõ charitas acq̃ſita ſine fide eſſe poſſit: cũ nõ creditũ amari nõ videať? Diciť autem/ q̃ licet nõ ſit creditũ/ dũ tñ ſit notũ vel opinatũ amari poteſt/ imo etiaꝫ ſi impoſſibile reputeť. Unde dicit auguſtin⁹: q̃ q̃uis non credat nec ſperat/ poteſt deſiderare celeſtia: et tunc eſt cũ tali charitate ſine fide inquit et ſpe.

Q philoſophia in tres partes diuidatur: Sententia.IX.

P Hiloſophia in tres ptes diuidiť: Moralem/ naturalem/ rationalem. Moralis in duas: ſcientiam/ ⁊ adminiſtrationem. Scientia in duas: hortationem/ et tractationem bonorũ ⁊ malorum. Adminiſtratio in duas: officium ⁊ finem. Officium quod facere debemus: finem ad quod referim⁹ omnia que recte faciamus: ipſum autem ad nihil aliud refertur. ¶ Naturalis diſtribuiť in duas partes: corporea / et incorporea. Corporeorũ diuiſio q̃ŋq̃pertita eſt: In cauſaꝫ/ que aliquid facit: materiaꝫ/ vnde facit: motum per quod facit: cauſationem/ quare facit: effectum quod facit. Incorporeorũ quadripertita eſt. In locũ: ¶ Locus enim non eſt corpus/ ſed ſpacium qð obtinetur a corpore. In tempus: In extremitates: Extremitates enim corporum nõ ſunt corpora: quia non habent craſſitudineꝫ. In dicibilia. Dicibilia eñ que concipimus animo vt enunciem⁹ verbis / non ſunt corpora: Sane tũc dicuntur dicibilia ſi ex rebus verbis animo impreſſa ſunt. Rationalis diſtribuitur in tres partes: Dirigentiam /

Sexageſimũ/ ſextũ dictum ¶ Sexageſimũſextũ dictũ/ q̃ q̃drip̃tite ſũt cauſe rerum corpaliũ: ſcꝫ in cauſã q̃ aliq̃d facit: materiã vñ fac: motũ p quẽ facit: ⁊ cauſationẽ q̃re facit. Ex q̃ dicto colliguť q̃ttuor genera cauſaꝫ famoſiſſima: qꝛ illð qð facit ẽ efficiẽs: vñ fit materia: mot⁹ autẽ poniť forma a mixť. ſ. forma fluẽs: ⁊ q̃re facit finalis cauſa. Uñ patet q̃ ſeti cũ pbis ꝯueniũt i numero cãrũ.

Sexageſimũ/ ſeptimũ dictũ. ¶ Sexageſimũſeptimũ dictũ ẽ iſtud: Loc⁹ nõ ẽ corpus/ ſꝫ ſpaciũ qð cõtinet a corpe: qð pbat: qꝛ extremitates corpoꝝ nõ ſunt corpora. Ex quo dicto q̃tũ ad ipſum dictũ accipiť argumentũ/ q̃ locus eſt ſpaciũ occupatuꝫ a corpore: Sꝫ q̃tũ ad rationẽ qua ꝯfirmat dictũ accipitur argumentum/ q̃ locus eſt ſuperficies corporis continentis: qꝛ per hoc probat q̃ locus non ſit corpus: quia extremitates corpoꝝ non ſunt corpa. Dictum autẽ iudicandũ ẽ ſm rationẽ: ⁊ tñ poteſt dici q̃ ſuperficies continentis eſt ſpacium occupatum.

ꝙ eſt in ꝑceptiōe ſenſuum/vel eſſe dicit. Definientiā/ꝙ definim⁹ q̄cq̄d ſit. Differentiā/ꝙ ratiocinamur argumentiſq̧ cōcludimus.

In quo ſtatu erat adā anq̄ peccaret: Sententia. X.

a Nteq̧ peccaſſet adā/aīa erat rationalis ꝑfecta ⁊ beata: corpus habens nō quale nūc habemus fragile atq̧ mortale/ſ; q̄le ꝯgruebat tali aīe ꝙ nōdū in ſe dei ſiītudinē praua volūtate corruperat: Quale nos q̄ poſt reſurrectionē habituri ſumus/cū eadem aīa eandē ſiītudinē dei ꝑfecta ſctitate ꝑceperit. Poſtea vō q̄ peccauit/ facta eſt aīa rōnalis cupiditate corrupta: corpus habens q̄le in nobis nūc cernimus.

De caſu peccantis: Sententia. XI.

c Alum peccātis ex arbitrio libero venientē/quē nulla inopia/ neq̧ cupiditas ꝯgrebat q̄rim⁹. Suſpicari aūt videor q̄litate materię factū. S; occurrit dei op⁹/ dei ꝑfectio a q̄ tal' ac tātus fieri meruit: ⁊ oēs nob rōnes ꝯfundit: ne de⁹ meliore ꝯſilio de illa deſperās materia: ¶ Jdo liberū arbitriū dederit: vt ſi pctm̄ obriperet/ recte alien⁹ a culpa eſſet.

Sexageſimū/ octauū dictū

¶ Sexageſimū octauū dictū: ꝙ ideo dedit de⁹ liberū arbitriū vt ſi pctm̄ obriperet/recte homo alienus a culpa eēt. Ex q̄ dicto videt accipi argumentū/ꝙ factū ſubreptitium nō eſſet pctm̄: q; nō deliberat ꝑ liberū arbitrium

Cauendum ne putetur quicq̄ eſſe veriuſ q̄ omne quod eſt ex eo quod per ſeipſum eſt: Sententia. XII.

e T qd̄ ſūme/cū ipō ⁊ de ipō eſt: qd̄ autē nō ſūme ē/ab eo q̄ ſūme ē de nihilo accipit vt ſit. In hac ḡ natura nō pōt recte deo tribui niſi qd̄ in ſe habet eē/ id eſt oīne ei⁹ bonū. Qd̄ aūt ad pctā mortēq̧ ꝑtinet/ſine dubio vergit ad nō eſſe: h̄ vndecūq̧ ſit/ nō eſt certe ab eo qd̄ ſūme ē: nec ab eo qd̄ aliq̄ mō ē. Nō ē ḡ nec a deo nec ab aliq̄ ope dei. Erit ḡ ab eo qd̄ eſt ei ꝯtrariū qd̄ ſūme eſt. Qd̄ ergo q̄ris vnde ſit/nō eſt vnde ſit.

Quid ſit hoī cōmune: Snīa. XIII.

c Um p̄ma alia aīalia mortalia/inſenſualia: irrōnalia/vt arbores ⁊c. cū q̄bus eſt hoī cōmune creſcere/ generare/ alimori: Secūda mortalia irrōnalia/ſenſualia: vt pecora/cū q̄b⁹ ē cōmune creſcere/generare/ali/mori/ſētire/fugere/ appetere: Tertia ſenſualia/ rationalia/mortalia/ vt hoīeſ: Quarta immortalia/ſenſualia/rōnalia/vt angeli: cū quib⁹ eſt cōmune audire/ſentire/ intelligere.

De definitione volūtatī: Snīa. XIIII.

v Oluntas eſt animi motus cogente nullo ad aliq̄d/vl' nō admittēdū/vel adipiſcēdū.

Sexageſimū/ nonū dictū.

¶ Sexageſimū nonū dictū/ ꝙ volūtas ē mot⁹ animi cogēte nullo. Ex q̄ dicto accipit argumentū/ ꝙ act⁹ volendi de quo nūc loquit/ non pōt eſſe coact⁹ ꝑ aliquā potētiā. Sed orit dubiū/q; de⁹ pōt imprimere actū nolēdi ipſi volūtati/ etiā ipſa remanēte: et ille act⁹ dicit i nobis coact⁹/ꝙ fit nolētib⁹ nobis in nobis: ſicut cū corp⁹ violat. Dicit aūt/ ꝙ ſi de⁹ imprimeret actū nolendi volūtati volēti/illū oppoſitū de quo facit nolitionē ⁊ volitio de eodē obiecto/ſicut ꝯtraria ſimul ſtare nō pñt/ neceſſario expelleret primū actū/et poſtea imp̄meret ꝯtrariū: ⁊ tunc nō eſſet coactio: q; nō remaneret prima volitio. Unde deus nō poteſt facere ꝙ aliquis inuitus aliquid vellit/niſi faceret ꝙ ſimul vellet ⁊ nollet illud.

Qꝫ tria ſint genera vtutū: Snīa. XV.

p Rimę ciuiles politicorū: Purgatorię/q̄bus exuit aīa a vitijs: Exēplares/ ꝙ iā cōtēplanti mēti imp̄mūt a deo: vbi totū viuit: vbi totū ſemꝑ viuit: vbi totū ſemꝑ btē viuit. Intelligibilia/ ꝙ intelligunt. De⁹ intelligibilis dicit/q; itelligit. Intellect⁹ q; ꝑ ſe itelligit. Aīa intelligibilis/ q; intelligitur. Intellectualis/q; et ipſa intelligit.

Septuageſimū dictū

¶ Septuageſimum dictum/ꝙ tria ſunt genera virtutū: ſcꝫ Ciuiles/ que dicunt politice: Purgatorie/quib⁹ exuit anima a vitijs: Et exēplares / ꝙ iaꝫ contemplanti animo imprimūt. Iſtaꝝ aūt ponunt exempla: q; iuſticia dicitur virtus politica: q; ſm eā dirigitur politia: temperantia purgatoria vel abſtinentia: q; per iſtaſ vitia domant: ⁊ amicitia vel ſapiētia virtus exēplaris: q; iſta ꝑtinēt ad cōtemplationē/ loquendo de amicitia ſupernorum.

De pulchritudine mundi: Sententia. XVI.

m Odo ſi placet aurib⁹ eq̄s atq̧ mēte pura: operū accipe p̄ma dei ꝙ tu negas bona eē: ⁊ clamas hec fieri non debuiſſe cūcta: q̄m vt deus oīa/ſūm⁹ ſūma: facta nō ſunt: elemēta boni bona mūdi p̄ma q̄tuor ſūt. Leuis ignis acut⁹: ⁊ eſt q̄ mobilis ſuperne: Grauis huic obtuſaq̧ cōtra eſt atq̧ pigra tell⁹. Inimica igit tria ſūmis ſunt trib⁹: ꝙ ima duo q̄ medio veniūt/aer vnda: nec tūc extremis rurſus amica quārū ⁊ ipa ſecū leuitatē ⁊ mobilitatē cū igne iūgit aer/obtuſu; pōdus ⁊ infra iūgit vnda terrę: hebes ē ⁊ mobile vinculū: q̄ aura ⁊ vnda ſherēt. S; hebes qd̄ loq̄t: alte debet aura terris qd̄ mobilis influit vnda: debet vnda flāmiſ/media extremis ſibi ſumūt bona de ꝓpinq̄s/⁊ de lōge poſitis hęc ſingula occuparūt ſibi. Sic varijs elemētis q̄drat iſte mūdus: ſic ē diſcordia cōcors: ſic remota iūcta: ita motib⁹ oīub⁹ hęc ſunt rite tēperata/ vt imparib⁹ numeris et pulchritudo compar. Quid queq̧ ferāt elemēta: et ſibi apta gignāt referā vt valeo: numeros tu benignus audi: vt in hiſ quoq̧ fędera mundi firma lege veri/ vbi videris ordine/credas iſta facta certo.

¶ In quattuor his elemētis/aura/aqua/igne/terra/ animalia certa creantur/ ꝓprię apta ſedi ⁊ quę habeant alios alia vſus cōgruoſq̧ motus: Gradientia fixaq̧ duplex/quod gen⁹ videm⁹

Septuageſimū p̄mū dictū

¶ Septuageſimū p̄imū dictū/ꝙ corpora animaliū creantur/id ē perantur ex quattuor elemēt': ſcꝫ igne / aura.i. aere/ aq̄ et terra ſm maius ⁊ minus: id ē ſm maiorē predominationeꝫ et minorē ipſorū elementorū: q̄bus reſpōdent quattuor anni

aſalia ſunt elementis vltimis duob⁹. Age ſā vltima deſpice trę/ et cōfer ima ſummis:

☞ tēpora ſm q̄tuoꝛ eo/rum q̄litates: caliditatē ignis/humiditatē aeris/ frigiditatem aque/ ſiccitatem terre.

fixū radicib⁹ hęret arbuſtū omne terris: fixa vt ſublime rotantur ſidera alta cęlo firma: Hic veſtigia fert qđ repit oīe terris glob⁹ eſt: vt cuiq; ita firmāt greſſū τ aſtra ſeptem. Natat vndis τ volat auras ambiēte motu ſurſū deorſūq; animantū/qđ petit viciſſim medio mediū/bene liberās hinc τ inde. Niſi aliud q̄ cōueniēs his q̄ttuoꝛ viciſſim ɔ̄riū ineſſe q̄litate duplex/paucis aduerte doce/bo. Nāq; parua nō ſunt ita p̄mū tertio ha/betur: q̄rtū vt eſt ſecūdo ɔtraria in his volo cernas vimq; ſinguloꝝ. Calet ignis τ arid⁹ ē qđ poſſidet ſupna. Pręfrigida τ humida ſerpit tertia vnda: Cotrauenit inter vtrūq; locat⁹/mixt⁹ ex vtroq; q̄rto ɔ̄rius aer: vltio ſecūdus. Ambob⁹ partim parilis atq; tot⁹ impar: N ā hūoꝛe liqueſcit q̄d aq̄rū. Feruet ignis ęſtus: capit vndis terra rigoꝛez: fitq; ſicca cęlo vicib⁹ varijs. Ita tot⁹ q̄ttuoꝛ ſibi/met p motiua tpa nexus tēperať ān⁹: Flu/uialis hyems rigat vndis aq̄ frigoꝛe artat maturat τ oia toꝛret ſicca τ ignea ęſtaſ. Ver tēperiē ſibi ſumit de h̄ vtroq; gratā: Tepi/dam igne τ aq̄ tenet aurā molliter fluentē. Autumnus frigoꝛe toꝛpet/ſiccitate hiulcat: Sic coꝛpoꝛa quattuoꝛ ex his nřa copulanť. Spaciū hęc q̄ noctꝭ τ hoꝛas tēperāt: dierū mediū igne/qđ ardet τ aret tēpus: hinc dici eſt mediū: Undis frigidū τ humidū eſt tp̄s inde noctis: Sunt extrema humida noctis p̄ma/iā calet lux: hinc atq; illinc tibi blandū mane tēperať: Sunt vltia ſicca diei. Prima friget vmbꝛa: ex vtroq; accipe legē/τ tempe rari veſpere/τ tot res inuide tales: Fulgida aſtra cęli/cęlū cęliq; figurā ppeteſq; mot⁹: fixū in medio/qđ τ vnū ē pondus oīe terrę glantiū/oceanū mare τ amnes/vngule/oꝝ bi alma/auras liquidaſ/ modo denſas/inde mox ſerenas: tot coꝛpoꝛa pēnipotētū picta/ grata/blanda variū dec⁹. Atq; nitoꝛes ad/de tot natantū: tot terrigēis decoꝛatū mul/tifoꝛme pulchꝛū: τ tot res inuide tales eē: te nolle clama rapidū tardo τ rata currēs hac
Al. τ monētia τ hac vagāti ęſtatiſq; manētia denſis rara/ magna paruis obſcuris flammiſcerata/ni/gra luminoſis/ intercidentia natis: nata na ſciturꝭ/mediū extremis/medio illa atq; int⁹ alta ſummis ɔcoꝛdat lege ſupna: Lege dico veri vnum carmen modulanť cōcinūtq; in vnū: vnum q̄dā appetit/audet q̄cq̄d ambit eē: τ tot reſ ſuide ſi audes/te eē nolle clama.

Q̄ noticia euidentioꝛ boni/mali eſt experimentū. Sentētia. XVII.

Item non eſſe bona dulcia/ſi nō paterentur aduerſa. Item bonū qđ obtēperādo min⁹ diligebat/ardēti⁹ diligit cōparādo. Nō erit maius magnū putās ſi cadunt ligna/ lapides: τ moꝛiunť moꝛtales. Q̄ ſi artifex de tali materia faciat aliq̄d qđ melius illo eſt: nōne meli⁹ ſeipſo aliq̄d fabꝛicauit? Nullo modo: q2 nō ſolū melioꝛ/ſz ne par q̄dē arti pōt eſſe materia. Sic eñ materia eſt ſubiecta artifici: ſi ſubiecta eſt/ inferioꝛ ſit neceſſe eſt.

¶ Septuageſimūſecun/dum dictū eſt/ q̄ nō eēnt bona dulcia/niſi paterē/tur aduerſa: q2 bonū qđ obtēperando min⁹ diligi/tur/ ardentius diligitur cōparādo. Ex q̄ dicto ac/cipitur argumentū/q̄ bona quanto carius emun/tur/id ē difficilius acqui/rūtur/tāto ardentius di/ligunť: Cuius ratio eſt: q2 magis ɔ̄ra reputan/tur. Et ideo bonū ɔ̄tutis ſūme diligiť habituatū: q2 difficillime acquiriť: τ ꝫ patet in ſciētia: Et ad iſtud videť intentio ſua.

Sap. xi. d.

Quid eſt q̄ oīa in mēſura et numero et pōdere diſpoſuiſſe deum dicit propheta: Sententia. XVIII.

Menſura vnū pōt intelligi. Numerꝰ eñ ab eo mēſuraťť: Ut mēſura poſſit pť intelligi: τ numer⁹ ipſe fili⁹: pōdus ſpūſſanct⁹: amoꝛ eſt eñ. Nā q̄ amat dꝛ/pen det ab amoꝛe: τ q̄ pēdet ad aliq̄d vētur⁹ eſt. Erit nāq; numer⁹ ꝺ mēſura: τ inde ipē oꝛdo ſequiť. A pōdere dꝛ pēdet: ad oꝛdinē intſus pertinet. Oꝛdo eñ pōt etiā τ pōdus accipi: pōdus conat⁹ eſſe pōt ad locū: conat⁹ vť co/nati ad locū appetit⁹ occurrit: pōdus ğ ad oꝛ dinē ptinet. Lucē iſtā ſolis ſbam eſſe nō q̄li/tatē manifeſtū eſt. Qualitas eñ in coꝛpoꝛe cōſiſtens eſt: τ vbi ē coꝛpus/ibi q̄litas. Coꝛ/pus ſolis in cęlo: q̄litas ğ ibi. Qualitas eñ vt figura/vt coloꝛ/vt duritia/vt mollicies.

¶ Lux autē iſta vſq; ad terras diſtendiť: et manifeſtū q2 coꝛp⁹: ꝺ loco eñ in locū trāſit. Et iſta ſūt duo īfinita lux ſolis τ ťra. Qualitas eñ cū eo moueť cu⁹ ē q̄litas. Lucis ğ ſolis τ aeris ſba naturas ſuas habētes inuicem ſine aliq̄ anguſtia/vel ſine expulſione alteri⁹ manētes ita ſibi cōmiſcenť vt vna alterā nō mutet/τ coꝛpoꝛa ſūt. Refers nūc ad īcoꝛpoꝛea coęua: vt lux τ ignis: ęq̄lia/vt hō de hoīe: meli⁹ coęua q̄ nō coęua: meli⁹ ęq̄lia q̄ nō ęq̄lia. In illa ğ diuinitatꝭ natura et co
Pſ. 109. eua τ coeq̄lia. Tecū principiū in die virtutꝭ tuę/in ſplendoꝛibus ſanctoꝝ: ex vtero ante luciferum genuit te: ſummū bonū nō eſt in/fecundū et ſterile. Quod aūt de illo genitū eſt/equale illi eſt: in hoc maxime/vt vnū de vno ſit. Et eſt ſummus modus de genera/

¶ Septuageſimūtertiū dictū: in quo videtur in/tēdere/q̄ lux emiſſa a ſo/le ſit coꝛp⁹: τ q2 trāſit vſq; ad terram: talia aūt ſunt coꝛpa que localiter tran/ſeunt. Et dicit q̄ lux et aer ſunt ſimul ſine aliq̄ anguſtatione.

tione vnū: vnde vnigenitum vt magis approbetur equale. Modus/finis cuiuſq; rei.

Septuageſimumquartū dictum

¶ Sʒ ne cuiq; vídeat/ qr et fili⁹ debuit generare: Si ita eēt nullus eſſet generandi finis. Moderatū aūt imoderato melius eſt: ꝓpter equalitatē magꝫ finiſ ē moderat⁹: vnū de vnigenito. Duo infinita eſſe poſſunt/ et hec corpora: vt aer et lux: que per locos diſtendunt et non ſe anguſtāt. Si ita ergo in corporalib⁹/ q̄to magis in ſpiritalib⁹. In dño nihil debet eſſe mutabile. Si ex parte genuit/ mutabilis ē: qualitas in ſubſtantia eſt mutabili. In ſapientia ſalomonis:

¶ Septuageſimūquartū dictū eſt/ q̄ filius non debuit in diuinis generare: q̄r ſi ita eſſet/ generādi finis nullus eſſet: ſed immoderata eēt diuina generatio/ cū tñ moderatū ſit meli⁹ imoderato. Ex q̄ dicto accipe ſubtile documētū: q̄ duo eiuſdem ratiōis poſſunt eſſe in diuinis/ ⁊ infinita: q̄r alias non ſequeret q̄ generatꝰ filio aliū filiū/ nullus eſſet generationis finis. Unde hic ſupponit beatus aug⁹ illam regulam: Q̄d nō aliud eſt indeterminatum de ſe/ ad aliud eiuſdē rationis de ſe non determinatur ad certam multitudinē ſub illa ratione: et ideo ſi eſſent duo filij poſſibilem/ eadeꝫ ratione infiniti.

Eccl.1.a. Omnis ſapientia a dño deo eſt et cum illo fuit ſemꝑ/ ⁊ eſt añ euum. Iteꝫ in ſalomone:
Sap.7.d. Uapor eſt eñ ꝟtutis dei ⁊ manatio quedā
Eccl.1.a. oīpotētis dei ſinceris. Iteꝝ: Fons ſapiētie verbū dei in excelſis. De verbo ratio procedens/ recte dicit verbū. Uox aliq̄d eſt: ſilentiū nihil eſt. Unū ſi ſolū eſſet/ in ſe eēt: ſterile eſſet/ ⁊ nihil ꝓſtaret: ſed q̄r benignū eſt: ꝓcedens ad aliq̄d faciēdū/ ꝓceſſit in alteꝝ ſe. Ipa ē generatio vnici/ q̄r q̄ facit/ eſt: ⁊ ꝑ quē facit/ eſt: ⁊ effecerūt duo: Unū eñ antecedit duo: ⁊ his duob⁹ ē aliq̄s ordo/ ⁊ fiunt tria: q̄ trinitas dicit. Cardo dr̄ rerū oīm/ q̄ accipit pater. Cardo eñ q̄q̄ ſit immobilis/ tñ motum q̄ eſt ipſe fili⁹ intellectus/ vn⁹ eſſe dicit quē oēs digni fruunt/ ſ; nō oēs vniter.

Septuageſimumquintū dictum

¶ Nā hō ſuſcept⁹ a diuina ſapia/ quanto diuine ſuſcept⁹ ē/ tāto diuini⁹ intelligit. Nā q̄q̄ vnuꝫ ſit corpus/ tñ nō eādē habēt oīa mēbra ſanitatē. Alit dr̄ ſanitas oculi: alit capitis: alit ceteri corporis. Hō eñ a pctō euadēs conat intelligere: ille aūt ſuſcept⁹ ab eodem intellectu. Nūq̄ autē erit man⁹ pes/ aut pes oculus: ſic ⁊ hō nūq̄ erit q̄d ille qui ſuſcept⁹ ē a ſapia dei. De⁹ dr̄ finit⁹ forinſec⁹ vſq; ad animā: intrinſec⁹ vſq; ad ſe: Oīa eñ i ſe cōtinet. Aīa aūt finita ē vſq; ad corp⁹ ⁊ vſq; ad deū. Corp⁹ etiā foris finitū ē vſq; ad nihil: intrinſec⁹ aūt infinitū eſt: diuidendo eñ nunq̄ finitur.

¶ Septuageſimūquintum dictū/ q̄ homo ſuſceptu⁹ a diuina ſapientia/ quāto diuinius ſuſcept⁹ eſt/ tanto diuinius intelligit. Ex quo dicto accipitur argumentū/ q̄ eleuata eſſentia ad ſubſiſtēdū in ſuppoſito verbi/ eleuat potētia ad operandū reſpectu talis obiecti: q̄r dicit: q̄ quāto diuinior eſt ſuſceptio/ tanto diuinior eſt intellectio: Et tunc nō poteſt aſſumi natura niſi hūā/ ſi ex materia vniōnis ſequitur ꝑfectio operationis talis.

Item de ideis: Sententia. XIX.

Omnis tranſitus de loco ad locū ꝑ lineam fit: q̄ñ omne latuꝫ linea ſibi coniungit/ ⁊ omne corpus linea ſibi cōiungit: que linea vtiq; corpus nō eſt: ita et omnis tranſitus et anima/ id eſt mutatio vel affectio/ qua modo ſtulta/ mō ſapiens ꝑ quaſdam vtiq; lineas/ id eſt per quoſdam tranſitus medios fit quō ipſa de nihilo facta eſt. Homo ſi verū ſciat/ pene de⁹ eſt: de⁹ ſi verum neſcit/ nō pene ſed bene lapis eſt. Mens autē hominis q̄ optimo motu ferri debet. Quo igit circūitu mouēda eſt: Eſt aūt optimus mentis circūit⁹ rationalis cogitatio: que ab eo q̄ querit ꝑfecta per ſuccedentiū argumentoꝝ circulū certior redit in locū. Ideoq; etiā ſimilitudines intellectu idonee ſūt/ q̄ per ipſum motum quē natura deſiderat animo exhibeant: Nam quaſi auferunt animos ab eo q̄d agit: ⁊ illo iterū referunt: ſed q̄d efferunt/ contra pigriciē fit: q̄d referūt/ cōtra errorē. Unde placuit etiā priſcis ſapientibus quaſdā res imaginib⁹ ſignare fabulaꝫ: vt cū ad eas fert intentio: referatq; ad id q̄d ſignificat motu ſuo: mens etiā cū ludit exerceat in diſputatione. Preuidēdū ne q̄s mētiat. Oīs aīa affectib⁹ mutat: Nā ⁊ in officijs mutabilis ē. De⁹ eſt eñ ſolus imutabilis/ ⁊ angeli: q̄ ſemꝑ immutabiles ſūt cū officia ipēdūt. Uermis de morte nat⁹: ⁊ mortē ꝯſumēs/ de putredine nat⁹/ putredinē ꝯſumēs. Oīa mutabilia etiā puncto tpīs mutant: et maxime corpora que penitus nō manēt/ ſed etatibus ſine intermiſſione mouent. Nam omīs res etates ſuas habet/ vt ad breuem etateꝫ etas oīs maior quaſi eternitas ſit: cū etiam adhuc viuētes mortes quaſdam patiant ipſarū etatum: ⁊ vltima mors maior quodāmodo mors ſit: vt ipſa crementa etatū mortes patiant. Et montes cū ruunt: et inſule cū ruunt et naſcuntur quaſi mortes fiant in vniuerſitate: vt vltima mors ſit etiā mundo que dicitur ꝯflagratio. Nam tria ſunt: vnū ſemper immutabile/ vt de⁹: ſemper mutabile/ vt corpus: mediū q̄ddā/ vt aīa/ vt mutabilis eſſe poſſit/ poſſit ⁊ imutabilis: Sed poſt cōmutationē corpus nō mutat. Ea demū vera ⁊ ſincera libertas eſt/ q̄ fit vtvbicumq; ſis/ bñ ſit tibi. Deus auteꝫ eſt ſolus/ nuſq̄ abſens ab eis quib⁹ ſolus voluptas eſt. Pater autem miſericors mortalia illis vincula faciebat. Deſcēſus aīe talis eſt/ vt cū putat ſe aliquid appetere q̄d ſibi proſit/ ad alia huic reſ

neceſſaria trahat̄:ac ſi id qḋ uolebat in multis iplicet̄:ꝛ dicat:Preueni nolens qḋ uolebam:redit autē ꝑ gratiā dei. Tria ſūt genera virtutū. Prime ciuiles politicoꝝ. Secunde purgatorie/qbus exuit̄ aīa vitijs. Tertie exēplares/q̄ iā cōtēplanti mēti imprimunt̄ a deo/vbi totū viuit/vbi totum ſemꝑ beate viuit. Deꝰ intelligibilis dicit̄/q: intelligit̄:ꝛ intellectꝰ/quia ꝑ ſe intelligit. Aīa itelligibilis:quia intelligit̄:intellectualis/quia intelligit: Intelligibilia eīm dicūt̄ q: intelligūt̄.

De malo: Sententia.XX.

n Oticia eīm euidentior boni/mali eſt experimentū his qbus potentia inertior eſt/vt ꝑ diſciplinā malū ante experimentū ſciant. Nō eſſent bona dulcia/ſi nō paterent̄ aduerſa. Item bonū qḋ obſeruando minꝰ diligebat/ardētius diligit comparando. Non erit magnus magnū putās ſi cadūt ligna/lapides/ꝛ moriūt̄ mortales. Utrū ſm tēpus/an ſm excellentiā deus ante tēpora: Non eīm ſm tēpus ante tēpora: Alioquin incipit tempore p̄cedere tēpora:ꝛ nō iam p̄cedit tēpora q̄ tēpore illa p̄cedit.

De libero arbitrio: Sentētia.XXI.

n Os autem deo iubente ea que volumus agimus: quoniam que poſſumus volumus/bona dumtaxat: Nā mala in poteſtate ſūt q̄ in volūtate eſſe non debent.

Septuageſimumſextum dictum

¶ Idcꝫ eſſe plurimum et ſolū in libero arbitrio/pleniſſime velle oīe qḋ recte agere poſſiſ: ſi qḋ recte vis agere non potes/ fac velis agere qḋ recte potes.

¶ Septuageſimūſextū dictū/ q̄ ſolum in libero arbitrio ē pleniſſime velle oē qḋ recte agere poſſis. Sꝫ orit̄ dubiū:quia ſm iſtud dictū demeritū nō pertinet ad liberū arbitriū:ꝛ ſic nullꝰ poterit iuſte puniri ab aliq̄ ꝑ liberū arbitriū ꝑpetrato. Dicitur autem/q̄ liberū arbitrium accipitur a ſctīs dupliciter: Uno modo pro vt libertas diſtinguit̄ cōtra neceſſitatē:et iſto modo libertas eſt ad bonū ꝛ ad malū:q: a nullo volūtas neceſſitatur. Alio modo ꝓut libertas diſtinguit̄ cōtra ſeruitutē:et iſto modo libertas ē ad bonū tm̄:q: peccās incidit in ſuitutē:et iſto mō loquit̄ hic d̄ libero arbitrio.

Septuageſimumſeptimū dictum

¶ Manifeſtū eſt in ſpm̄ſctm̄ peccantē veniā habere nō poſſe: nam vindicat̄. Cū eīm affligit̄/in ipa penitētia punit factuꝫ ꝛ ſoluit vindictā. Nō ḡ dimittit̄ q: punit̄.

¶ Septuageſimūſeptimū dictū/eſt iſtud: Manifeſtū eſt in ſpiritūſanctū peccātē veniā habere non poſſe:quia vindicat̄: Cū eni affligitur/in ipa penitentia punit̄ factū ꝛ ſoluit vindictā. Nō igit̄ inquit dimittit̄: q: punit̄. Ex q̄ dicto accipitur documentū q̄ pctm̄ in ſpm̄ſctm̄ nō habet irremiſſibilitatē eternā: q: dicit q̄ eiꝰ pena ſoluit̄/ꝛ idō nō dimittit̄/ q: punit̄. Et idō ſm iſtū modū non dimittitur: in eterno eīm ſupplicio nunq̄ erit gloria pena. Ex q̄ ſequit̄ vnū argumētū:q̄ peccatū illud nō eſt finalis impenitētia:q: illa ſempiternaliter punit̄. Intelligendū q̄ in libro octogintatriū queſtionū et in iſto pene ſeptuagintaſex allegant̄ auctoritates q̄ ſcribunt̄ i eccleſiaſtico ꝛ in ſapiētie libro/ tanq̄ dicte in ſapiētia ſalomonis. Ex q̄ accipit̄ argumentum q̄ philo cui attribuit̄ liber ſapiētie/ ꝛ ieſus filiꝰ ſirach auctor libri eccleſiaſtici illos cōpilauerūt de ſentētijs ſalomonis.

Sancti auguſtini hipponenſis epi/viginti vniꝰ ſententiarū liber explicit.

Finis

Diui aurelij auguſtini hipponēſis epi/ i librū de mēdacio/ex ꝑmo libro retractationū/Argumētū.

v i Tem de mendacio ſcripſi librū:q̄ et ſi cū labore aliquo intelligit̄/ habet tamē nō inutilem ingenij et mentis exercitationē / magiſqꝫ moribus ad veriloquiū diligendū ꝓficit. Hunc quoqꝫ auferre ſtatuerā de opuſculis meis/q: obſcurus et amfractuoſus/et oīno moleſtus mihi videbatur/ ꝓpter qḋ eū nec ediderā. Deinde cū poſtea ſcripſiſſem alteruꝫ/cuius titulus eſt cōtra mendaciū:multo magꝰ iſtū nō eſſe decreuerā et iuſſerā/ſed nō eſt factū. Itaqꝫ in iſta retractatiōe opuſculoꝝ meoꝝ/ cū eū incolumē reperiſſē/etiā ipſū retractatū manere precepi: maxime q: in eo nōnulla ſunt neceſſaria/q̄ in illo altero nō ſunt. Propterea vero illiꝰ inſcriptio eſt:ꝯtra mendaciū:iſtiꝰ autē de mendacio:qm̄ ꝑ illū totū oppugnatio eſt aperta mendacij: iſtius autē magna pars in inq̄ſitionis diſputatiōe verſat̄: Ad eundem tamē finē vterqꝫ dirigit̄. 1. Retract. ca.27. 2. Retract. ca.60.

Capituloꝝ libri demendatio ad conſentiū/ſancti auguſtini/recollecta annotatio.

1 Materie ꝯtractande difficultas oñdit̄.
2 Q: ioci non ſint mendacia.
3 Quid ſit mendaciū:ꝛ q̄s dicat̄ mentiri vel opinari.
4º Quis potius mentiatur:an ille qui falſum dicit ne fallat:an ille qui verū dicit vt fallat.
5 Utrū aliqñ ſit vtile falſum enūciare cū voluntate fallendi.
6 Q: iniq̄tas ſit mendaciū/ ꝓbat̄ ſctārū litterarū documentis/etiā pro euitanda morte cōmiſſum.
7 Quod nec pro ſeruanda pudicitia ſit mentiendum.
8 Q: nec pro inculcanda alicui veritate ſit quomodolibet mentiendū.
9 An alienū peccatū imputet̄ alicui qui cum leuiore peccato vel mendacio id euitare potuiſſet / nō fecerit.
10 Q: in doctrine enūciationibꝰ nulla penitus ſint admittenda quācunqꝫ ob cauſam mendacia.

11 De varijs mendacioꝝ generibus palā vitioſis.
12 Utꝝ tali liceat vti mēdacio qḋ nō ſolū alteri non obeſt/ſed ⁊ prodeſt alicui: nec eodē vel occultaꝶ peccatū vel deſenditur.
13 Quid ſit falſum dicere teſtimonium: et quō nulla ratione admittendū.
14 Supradictorum perſtrictio.
15 An mentiendū ſit nulli faciēdo iniuriā quaten⁹ malū viteꝶ: ⁊ quō occulta ſcripturaꝝ ex factiſ ſint itelligēda iuſtoꝝ.
16 De duplici ore/cordis ſcȝ ⁊ corporis: et ex quo prodeat mendacium occidens animam.
17 In ꝯtrariū arguiꝶ/adhibeturqꝫ ſolutio.
18 Ad propoſita in decimoqnto capitulo reuertitur queſtionē.
19 Q̃ ſanctitatis cauſa ſeruāda ſint/pudicitia corpis ⁊ caſtitas animę et ꝟitas doctrinę: ⁊ quibus poſſint violari.
20 Pro pudicitia corporis eſſe minime mentiendum.
21 Epilogatio ꝑdictoꝝ ꝑpulchra: ⁊ de cęcitate aſſerentium in caſu nō mentiri peccatum eſſe.

Eiuſdem diui aurelij auguſtini hipponenſis epi/ de mēdacio ad cōſentiū/liber incipit.

Materie pertractande difficultas oſtenditur: Ca.I.

m Agna queſtio eſt de mendacio/ quę nos in ipſis quotidianis actib⁹ noſtris ſępe cōturbat: ne aut temere accuſemus mendaciū/quod nō eſt mendaciū: aut arbitremur aliquādo eſſe mentiendū/ honeſto q̄dā et officioſo ac miſericordi mēdacio. Quā queſtionē tam ſollicite ꝑtractabimus/vt queram⁹ cū querentibus: Utrū autē aliquid inueniam⁹/ nihil nobis temere affirmantib⁹/lectori bene attendenti ſatis indicabit ipſa tractatio: latebroſa eſt eñ nimis/ ⁊ quibuſdā quaſi cauernoſis amfractib⁹ ſępe intentionē querentis eludit: vt modo velut elabatur e manibus qḋ inuentū erat: modo rurſus appareat: et rurſus abſorbeaꝶ. Ad extremū tamē ſententiam noſtrā velut certior indago cōprehendet: In qua ſi vllus error eſt: cū ab omi errore veritas liberet/atqꝫ in omni errore falſitas implicet/nunq̄ errari tutius exiſtimo q̄ cum in amore nimio ꝟitatis et reiectiōe nimia falſitatis erratur. Qui eñ ſe vere reprehendunt/hoc nimiū dicūt eſſe: Ipſa aūt ꝟitas fortaſſe adhuc dicat/nondū eſt ſatis. Sane q̄ſquis legis/ nihil reprehendas/niſi cum totū ꝑlegeris: atqꝫ ita forte minus reprehendes. Eloquiū noli querere: Multuȝ enim de rebus laborauim⁹/ et de celeritate abſoluendi tam neceſſarij quotidianę vitę operis: Unde hactenuſ ac prope nulla fuit nobis cura verborū.

Q̃ ioci nō ſint mēdacia: Ca.II.

c Xceptis igiꝶ iocis/quę nūq̄ ſūt putata mendacia: habent eñ euidentiſſimā ex ꝓnunciatiōe atqꝫ ipſo iocantis affectu ſignificationem animi neq̄q̄ fallentis/et ſi nō vera enūciantis. Quo genere vtrum ſit vtenduȝ ꝑfectis animis/alia queſtio eſt/quā modo enodandā nō ſuſcepimus: Exceptis ergo iocis/prius agendū eſt/ne mentiri exiſtimeꝶ q̄ nō mentiꝶ.

Quid ſit mendaciū: et q̄s dicaꝶ mentiri vel opinari Ca.III.

q Uapropter videndum eſt/ quid ſit mendaciū: Nō eñ omis qui falſum dicit mentiꝶ/ ſi credit aut opinatur verū eſſe qḋ dicit. Inter credere autem atqꝫ opinari hoc diſtat: ꝙ aliqñ ille q̄ credit/ſentit ſe ignorare qḋ credit: q̄uis de re quā ſe ignorare nouit/omino nō dubitet/ ſi eā firmiſſime credit: qui opinaꝶ autem/ putat ſe ſcire qḋ neſcit. Quiſquis aūt hoc enunciat qḋ vel creditū aio/ vel opinatū tenet: etiaȝ ſi falſum ſit/nō mentiꝶ. Hoc eñ debet enunciationi ſuę fidei/vt illud ꝑ eam ꝓferat/ qḋ animo tenet: et ſic habet vt ꝓfert. Nec ideo tñ in nullo vitio eſt: q̄uis non mentiatur/ſi aut nō credenda credit: aut qḋ ignorat noſſe ſe putat/etiā ſi veꝝ ſit: Incognitū eñ habet ꝓ cognito. Quapropter ille mentitur q̄ aliud habet in animo/ ⁊ aliud verbis/ vel quibuſlibet ſignificationib⁹ enunciat. Unde etiā duplex cor diciꝶ eſſe mētientis.i. duplex cogitatio: vna rei quam veram eſſe vel ſcit vel putat et non profert: altera eius rei quam pro iſta profert ſciens falſam eſſe vel putans. Ex quo fit vt poſſit falſum dicere nō mentiens: ſi putat ita eſſe vt dicit/ q̄uis non ita ſit: et vt poſſit verum dicere mentiens/ ſi putat falſum eſſe et pro vero enunciat: q̄uis reuera ita ſit vt enunciat. Ex animi eñ ſui ſententia/nō ex rerū ipſaꝝ ꝟitate vel falſitate mentiēs aut nō mētiēs iudicādus ē. Pōt itaqꝫ ille q̄ falſū ꝓ vero enūciat/ quod tamen verum eſſe opinatur/ errans dici ⁊ temerarius: mentiens autē non recte dicitur: quia cor duplex cū enūciat/non ha-

Differētia inter credere et opinari

Poteſt falſuȝ dicere nō mentiens/⁊ pot. ſi dicere verum mentiens.

bet/ nec fallere cupit ſed fallitur. Culpa vo mentientis eſt in enunciãdo animo ſuo fallendi cupiditas: ſiue fallat cum ei credit̃ falſum enuncianti: ſiue nõ fallat/ vel cum ei nõ creditur/ vel cum verum enunciat voluntate fallendi quod nõ putat verum. Quod cũ ei creditur/ nõ vtiq̃ fallit: quãuis fallere voluerit: niſi eatenus fallit/ quaten⁹ putatur: ita etiam noſſe vel putare vt enunciat: quã ꝗ̃ ſubtiliſſime quęratur/ vtrũ cũ abeſt voluntas fallendi/ abſit omnino mendacium.

Quis potius mentiatur: An ille qui falſuz dicit ne fallat: an ille qui verum dicit vt fallat. Ca. iiii.

A q Uid eni ſi quiſq̃ falſum loquẽs qđ falſuz eſſe exiſtimat: ideo tñ facit/ qꝛ putat ſibi nõ credi: vt eo mõ falſa fide abſterreat cũ cui loqͣ̃ quẽ ſentit ſibi nolle credere? Hic enim ſtudio nõ fallendi mentitur/ ſi mendaciũ eſt enunciare aliqđ aliter ꝗ̃ ſcis eſſe vel putas. Si autez mendacium nõ eſt niſi cum aliquid enunciat̃ voluntate fallendi: nõ mentit̃ iſte/ q̃ propterea falſum loquitur: ꝗuis nouerit vel putet falſuz eſſe qđ loqͣ̃/ vt ille cui loqͣ̃ nõ ei credẽdo nõ fallat̃: qꝛ eũ ſibi nõ crediturũ vel nouit vel putat. Unde ſi appareat fieri poſſe/ vt aliquis propterea falſum dicat ne fallat̃ ille cui dicitur: exiſtit aliud ecõtrario genus/ propterea verum dicentis vt fallat. Qui enim verum ideo loquitur/ quia ſentit ſibi nõ credi: ideo vtiq̃ verũ dicit vt fallat: ſcit enim vel exiſtimat propterea falſuz putari poſſe qđ dꝛ: qm̃ ab ipſo dꝛ. Quãobrem cũ ideo verũ dicit vt falſum putet̃: ideo ver̃ dicit vt fallat: Querendũ ꝗ̃ eſt q̃s potius mentiatur: vtrum ille qui falſum dicit ne fallat: an ille qui verum dicit vt fallat: cum ⁊ ille ſciat vel putet ſe falſum dicere/ et iſte ſciat vel putet verum ſe dicere. Jam enim diximus eum q̃ neſcit falſum eſſe quod enunciat/ nõ mentiri ſi hoc putat verum: eumq̃ potius men⁹tiri/ qui etiam verum enunciat cum falſum putat: quia ex animi ſui ſentẽtia iudicandi ſunt. De illis itaq̃ nõ parua queſtio eſt q̃s propoſuimus. Unũ qui ſcit aut putat ſe falſum dicere: ⁊ idõ dicit/ ne fallat: Uelut ſi aliquam viam nouerit obſideri a latronibus/ et timens ne per illam pergat homo cuius ſaluti proſpicit/ et eum ſcit ſibi non credere/ dicat eam viaz nõ habere latrones/ ad hoc vt illac non eat: dũ ideo credit latrones ibi eſſe/ quia ille dixit nõ ibi eſſe cui non credere ſtatuit/ mendacem putans. Alterũ autẽ qui ſciens/ aut putans ver̃ eſſe qđ dicit: ad h̃ tñ dicit vt fallat: tanquã ſi homi non ſibi credenti/ dicat latrones in illa via eſſe vbi reuera eos eẽ cognouit: vt ille cui dicit ꝑ illã viã magiſ ꝑgat/ atq̃ ita i latrões incidat/ dũ putat falſum eſſe qđ ille dixerit: Quis ꝗ̃ iſtor̃ mentitur: ille qui eligit falſum dicere ne fallat: an ille qui eligit verum dicere vt fallat? Ille qui falſum dicendo egit vt verũ ſequeretur cui dixit: an iſte qui ver̃ dicendo egit vt falſuz ſequeretur cui dixit? An forte ambo mentiti ſunt: ille quia voluit falſum dicere: iſte quia voluit fallere? An poti⁹ neuter eorum mentitus eſt: ille quia voluntatẽ habuit non fallendi: ⁊ ille quia voluntatez habuit verum dicendi? Non enim nunc agit̃ quis eorum peccauerit/ ſed quis mentitus ſit. Cito enim videtur ille peccaſſe qui verũ B dicendo egit vt hõ inciderit in latrones: ille autem nõ peccaſſe/ ſed etiam bene feciſſe q̃ falſum dicẽdo egit vt homo perniciem deuitaret. Sed pñt exempla iſta ꝯuerti vt ⁊ ille aliquid grauius eum pati velit quẽ falli nõ vult: Multi enim quędã vera cognoſcẽdo ſibi intulerũt perniciem ſi talia fuerũt/ vt ea latere debuerint: et iſte aliquid cõmodi velit adipiſci eum quẽ vult falli. Nõnulli eniz qui ſibi mortem intuliſſent ſi aliquid mali quod vere cõtigerat de charis ſuis cognouiſſent falſum putãdo ſibi pepercerũt/ atq̃ ita falli eis profuit/ ſicut alijs obfuit vera cognoſcere. Non ergo id agitur quo animo couſulendi aut nocendi/ vel ille falſum dixit ne falleret/ vel iſte verum dixit vt falleret: ſed acceptis commodis aut incõmodis eor̃ quibus locuti ſunt quantũ ad ipſam veritatẽ falſitatemq̃ attinet/ queritur quis eorum/ an vterq̃ neuterve mentitus ſit. Si enim mendacium eſt enunciatio cum voluntate falſum enunciandi/ ille potius mentitus eſt qui falſum dicere voluit/ ⁊ dixit quod voluit: ꝗuis ne falleret dixerit: Si autem mendacium eſt quelibet enunciatio cum voluntate fallendi/ nõ ille ſed iſte mẽtitus eſt qui etiam verũ dicendo fallere voluit. Q̃ ſi mendacium eſt enunciatio cum voluntate alicuius falſitatis: ambo mentiti ſunt: quia et ille ſuam enunciationez falſam eſſe voluit: et iſte de vera ſua falſuz credi voluit. Porro ſi mendacium eſt enunciatio falſum enunciare volentis vt fallat/ neuter mentitus eſt: quia et ille habuit voluntatem falſum dicendo/ verum perſuadere: et iſte vt falſum perſuaderet/ verum dicere. Aberit igit̃ oĩs temeritas atq̃ omne mendaciuz: cum ⁊ id qđ ver̃ credendũ ve cognouimus cũ op⁹ eſt enunciam⁹: ⁊ id volum⁹ ꝑſuadere qđ enũciamus. Si autem vel quod

falſum eſt verũ putantes/vel qͦ incognitũ
eſt nobis pro cognito habentes/vel qͦ cre/
dendũ nõ eſt credentes/vel cũ id non opus
eſt enunciantes/tamen nõ aliud ꝙ̃ id quod
enunciamus pſuadere conamur:non abeſt
quidẽ temeritas ⁊ error/ſed tamẽ abeſt om/
ne mendaciũ. Nulla eñ definitionũ illaruʒ
timẽda eſt/cũ bene ſibi cõſcius animuſ hoc
ſe enũciare qͦ verũ eſſe/aut nouit/aut opi/
natur/aut credit:neqꝫ velle aliqͩ niſi quod
enũciat pſuadere. Sʒ vtrũ ſit vtile aliquan
do mendaciũ/multo maior magiſqꝫ neceſſa
ria queſtio eſt. Utrũ ergo mentiatᷣ quiſqͤ
fallendi nõ habet volũtatẽ:vel etiã id agit
ne fallatᷣ cui aliqͩ enũciat:ꝗuis enũciatio/
nẽ ipſam falſam habere voluerit:qꝛ idͦ vo
luit vt verũ ſuaderet:et vtrũ mentiatᷣ qͥſqͤ
etiã verũ volens enũciat cauſa fallendi/du
bitari põt: Nemo autẽ dubitat mentiri eũ
qui volens falſum enunciat cauſa fallendi.
Quapropter enũciationẽ falſam cũ volun/
tate ad fallendũ prolatam manifeſtũ ẽ eſſe
mendacium: Sed vtrũ hoc ſolum ſit men/
dacium alia queſtio eſt.

Utrũ aliqñ ſit vtile falſuʒ enun/ ciare cũ volũtate fallendi: Ca.v.

A Iterum de hoc genere in qͦ omnes
cõſentiunt/ inqͥramus:vtrꝫ aliqñ ſit
vtile falſũ aliqͩ enũciare cũ volun/
Pro parte affirmatiua arguitur — tate fallendi. Nã qui hoc ſentiũt/ adhibent
teſtimonia ſententię ſuę: commemorantes
Gen.18.b. ſaram cum riſiſſet/angelis negaſſe ꝙ riſerit:
Gen.27.c. Jacob a p̃re interrogatũ/reſpõdiſſe/ꝙ ipſe
Exo.1.d. eſſet eſau maior filius ei⁹: Egyptias quoqꝫ
obſtetrices ne infantes hebręis naſcentes
interficerentᷣ/ etiã deo approbante et remu/
nerãte mentitas: Et multa eiuſmodi exem/
pla eligentes eorũ hominũ mendacia com/
memorant/quos culpare non audeas:atqꝫ
ita fatearis aliqñ eſſe poſſe:nõ ſolũ rep̃hen/
ſione non dignũ/ſed etiã dignũ laude men/
dacium. Addunt etiã quo nõ ſolos premãt
diuinis libris deditos/ſed etiã om̃es hoĩes
ſenſumqꝫ cõmunẽ dicentes: Si qͥs ad te cõ/
fugiat qui mẽdacio tuo poſſit a morte libe/
rari/ nõ eſt mẽtiturus: Si aliqͩ ęgrotus in/
terroget qͦ ei ſcire nõ expedit/qui etiã poſ/
ſit te nõ reſpondente grauius affligi:aude/
bis ne aut verũ dicere in perniciẽ hominis/
aut ſilere poti⁹ ꝙ̃ honeſto ⁊ miſericordi mẽ/
dacio valitudini ei⁹ ɔpitulari: His atqꝫ ta/
libus copioſiſſime ſe arbitrantᷣ vrgere/ vt ſi
conſulendi cauſa exigit/ aliqñ mentiamur.
Pro p̃te negatiua arguitur. — Contra illi quib⁹ placet nunꝙ̃ ſic mentien/
dum/ multo fortius agunt / vtentes primo
auctoritate diuina:quoniã in ip̃o decalogo
ſcriptum eſt: Falſum teſtimoniũ ne dicas: Exo.20.c.
q̃ genere cõplectitᷣ omne mendaciũ: Quiſ/
quis eñ aliqͩ enunciat/ teſtimoniũ p̃hibet
animo ſuo. Sed ne quis cõtendat nõ omne
mendaciũ falſum teſtimoniũ eſſe appellan/
dum: quid dicturus eſt ad id qͦ ſcriptum
eſt: Os qͦ mentitᷣ occidit aĩam: Qͦ ne qͥs Sap.1.c.
arbitretur exceptis aliquib⁹ mentientibus
poſſe intelligi/alio loco legat: Perdes oẽs Ps.5.
qui loquuntᷣ mendaciũ. Unde ore ſuo ipſe
dñs ſic inqͥt: Sit in ore vr̃o/eſt/eſt: nõ/non: Matth.5.f.
qͦ autem amplius eſt / a malo eſt. Hinc et
ap̃ls cũ exuendũ veterẽ hoĩem pręciperet:
quo noĩe om̃ia pc̃tã intelliguntᷣ: cõſequen/
ter ait/in primis ponens: Quapropter de/ Eph.4.f.
ponentes mendaciũ/loquimini veritatem.
Nec illis quę de veterib⁹ libris mẽdaciorũ B
exempla prolata ſunt/terreri ſe dicunt: vbi — Soluuntᷣ argumenta p̃imę opiniõis
quicqͩ geſtũ ẽ/ figurate accipi poteſt ꝗuis
reuera contigerit: Quicqͩ autẽ figurate fit
aut dicitᷣ/nõ eſt mendaciũ. Om̃is eñ enun/
ciatio ad id qͦ enunciat/referenda eſt. Om
ne autẽ figurate/aut factum aut dictuʒ hoc
enunciat qͦ ſignificat eis qͥbuſ intelligẽdũ
ꝓlatũ eſt. Unde credẽdũ eſt illos homines
qui propheticis tẽporib⁹ digni auctoritate
fuiſſe cõmemorantᷣ/omnia quę ſcripta ſunt
de illis ꝓphetice geſſiſſe atqꝫ dixiſſe:nec mi
nus ꝓphetice eis accidiſſe quęcunqꝫ/ſi acci/
derũt/ vt eodem ꝓphetico ſpiritu memorię
litteriſqꝫ mandanda iudicarentᷣ. De obſte/
tricibus autẽ/quia nõ eas poſſunt dicere ꝓ
phetico ſpiritu ſignificandi futuri veri gra/
tia / aliud pro alio renunciaſſe pharaonis
etiam ſi aliquid ipſis neſcientib⁹ qͦ per eas
actũ eſt ſignificauit/ ꝓ gradu ſuo dicũt ap/
probatas ⁊ renumeratas a deo. Qui enim
nocẽdi cauſa mentiri ſolet/ſi iã ɔſulendi vel
ꝓficiendi cauſa mentiatᷣ/multũ ꝓficit. Sed
aliud eſt qͦ per ſeipſum laudabile ꝓponitᷣ:
aliud quod in deterioris comparatiõe prę/
ponitur: Aliter eñ gratulamur cum ſanus
eſt homo: aliter cuʒ melius habet ęgrotus.
Nã in ſcripturis ipſis iuſtificata etiã ſodo/ Ezech.16.f.
ma dicitur in cõparatiõe ſcelerũ pp̃li iſrael.
Et ad hanc regulã dirigũt om̃ia mendacia
quę proferuntᷣ de veterib⁹ libris nec repre/
henſa inueniuntᷣ/vel reprehẽdi nõ poſſunt:
vt aut indole proficiendũ ⁊ ſpe approbentᷣ:
aut ſignificatiõis alicui⁹ cauſa nõ ſint oĩno
mendacia. Et ideo de libris noui teſtamẽti C
exceptis figuratis ſignificationibus domi/
ni/ſi vitã moreſqꝫ ſanctorũ ⁊ facta ac dicta
ɔſideres / nihil tale proferri poteſt quod ad
imitationẽ ꝓuocet mentiendi. Simulatio Gal.2.c.
nãqꝫ petri ⁊ barnabę nõ ſolũ cõmemorata/

verumetiã reprehenſa atq̃ correcta eſt. Nõ
enĩ vt nõnulli putant/ex eadẽ ſimulatione
Act. 16.a. etiã paulus apoſtolus aut timotheũ circũ/
cidit:aut ipſe quedã ritu iudaico ſacramen/
ta celebrauit/ſed ex illa libertate ſententie
ſue qua p̃dicauit/nec gentibus ꝓdeſſe circũ
ciſionem/nec iudeis obeſſe: Unde nec illos
aſtringendos ad conſuetudinẽ iudeoꝝ/nec
illos a paterna deterrendos cenſuit. Unde
1.Cor.7.d. illa v̾ba eius ſunt: Circumciſus quis voca/
tus eſt/nõ adducat preputium: in preputio
q̃s vocatus eſt/ nõ circũcidat. Circumciſio
nihil eſt/ꝛ preputiũ nihil eſt/ſed obſeruatio
mandatorũ dei. Unuſquiſq̃ in q̃ vocatiõe
vocatus eſt/in ea p̾maneat. Quomodo enĩ
poteſt adduci preputiũ quod preciſum eſt?
Sed nõ adducat dixit:nõ ita viuat/q̃ſi pre/
putium adduxerit/id eſt quaſi in eã partem
quã nudauit/ rurſus tegmẽ carnis attraxe/
rit/ꝛ quaſi iudeus eſſe deſtiterit: ſicut alibi
dicit: Circumciſio tua preputium facta eſt:
ſed extiterit. Et hoc nõ tanq̃ cogens dixit
apoſtolus/aut illos manere ĩ preputio/aut
iudeos in conſuetudine patrum ſuoꝝ/ſed
vt neutri in alteram cogerentur. Poteſta/
tem autẽ haberet quiſq̃ manendi in ſua cõ/
ſuetudine/nõ neceſſitatẽ. Neq̃ enĩ ſi vellet
iudeus/ vbi nullum perturbaret/recedere a
iudaicis obſeruationibꝰ/ ꝓhiberet ab apo/
ſtolo: quandoquidẽ conſiliũ in eis perma/
nendi ad hoc dedit: ne ſuperfluis perturba
ti iudei/ad ea que ſaluti eſſent neceſſaria nõ
venirent. Neq̃ ab illo ꝓhiberetur ſi vellet
quiſq̃ gentiliũ ideo circumcidi: vt hoc ipſuꝫ
oſtenderet nõ ſe deteſtari quaſi noxiũ/ſed in
differenter ſe habere tanq̃ ſignaculũ: cuius
vtilitas iam tempore preteriſſet. Non enĩ ſi
ſalus ex eo iam nulla eſſet: etiaꝫ exitiũ inde
metuendũ fuit. Ideoq̃ ꝛ timotheus cuꝫ in
p̾putio vocatus eſſet: tamen quia de iudea
matre ortus erat/ꝛ oſtendere cognatis ſuis
debebat ad eos lucrifaciendos nõ hoc didi/
ciſſe in diſciplina chriſtiana vt illa ſacramẽ/
ta que legis veteris eſſent abominaretur:
circũciſus eſt ab apoſtolo/vt hoc modo de/
monſtraret iudeis: non ideo gentes non ea
ſuſcipere/quia mala ſunt ꝛ p̾nicioſe a patri/
bus obſeruata /ſed quia iam ſaluti non ne/
ceſſaria poſt aduentũ tanti ſacramenti: qđ
per tam longa tempora tota vetus illa ſcri/
ptura ꝓpheticis figurationibꝰ parturiuit:
D Nam ꝛ titũ circũcideret cũ hoc vrgerent iu/
Gal.2.a. dei niſi ſubintroducti falſi fratres ideo fieri
vellent vt haberent qđ de ipſo diſſemina/
rent tanq̃ eoꝝ veritati ceſſerit qui ſpem ſa/
lutis euangelice in circũciſione carnis atq̃
eiuſmodi obſeruationibus eſſe p̃dicarent/ꝛ
ſine his nemini chriſtuꝫ ꝓdeſſe cõtenderẽt:
cũ contra nihil prodeſſe chriſtus eis qui eo
animo circumciderent/vt ibi eſſe ſalutẽ pu/
tarent. Unde eſt illud: Ecce ego paulus di/ Gal.5.a.
co vobis: quia ſi circũdamini/chriſtus vo/
bis nihil proderit: Ex hac igit̃ libertate pau
lus paternas obſeruationes ſeruauit: hoc
vnũ cauens ꝛ p̃dicãs/ne ſine his ſalus chri/
ſtiana nulla putaret̃. Petrus autẽ ſimula/
tione ſua tanq̃ in iudaiſmo ſalus eſſet/co/
gebat gentes iudaiçare quod verba pauli
oſtendũt dicẽtis: Quõ gentes cogis iudai/ Gal.2.c
çare? Non enĩ cogerent̃ niſi viderẽt eum ſic
eas obſeruare quaſi p̃ter illas ſalus eſſe nõ
poſſet. Petri ergo ſimulatio libertati pauli
nõ eſt cõparãda: Et ideo petrũ amare debe
mus libẽter correctũ: nõ autẽ aſtruere etiaꝫ
de pauli auctoritate mendaciũ/q̃ ꝛ petrũ co
ram oĩbus in rectã viã reuocauit: ne gentes
p̾ eũ iudaiçare cogerent̃: ꝛ ipſe ſue p̃dicatio/
ni atteſtatꝰ eſt/q̃ cũ putaret̃ hoſtis paterna/
rum traditionũ eo q̃ nolebat eas ĩponere Act.15.e.
gentibꝰ nõ aſp̾natus eas ipſe more patrio
celebrare ſatis oſtẽdit hoc in eis chriſto ad/
ueniẽte remãſiſſe: vt nec iudeis eſſẽt p̾nicioſe
nec gẽtibꝰ neceſſarie/ nec iã cuiq̃ hoim ſalu
tares. Q2 ſi auctoritas mẽtiẽdi/ nec de anti
q̃s libris ꝓferri põt: vel q2 nõ ẽ mẽdaciũ qđ
figurate geſtũ dictũ ve recipit̃: vel q2 bonis
ad imitandũ nõ ꝓponit̃ qđ in malis cũ ꝓ/
ficere ceperint in peioris cõp̾atiõe laudat̃:
nec de noui teſtamẽti libris: q2 correctio po
tius q̃ ſimulatio: ſicut lachryme potius q̃
negatio petri eſt imitanda.

Q2 iniquitas ſit mendaciũ/ ꝓba tur ſanctaꝝ litteraꝝ documentis/ etiã ꝓ euitanda morte cõmiſſum: (Ca. VI.

Am illis exemplis q̃ de A
i cõmuni vita ꝓferunt̃: multo cõfidẽ/
tius aſſerũt nõ eſſe credendũ Prius
enĩ docẽt iniq̃tatẽ eſſe mẽdaciũ: multis do/
cumẽtis litterarũ ſanctarũ ꝛ eo maxime qđ
ſcriptũ ẽ: Odiſti dñe oẽs q̃ operant̃ iniq̃ta/ Ps.5.
tẽ: pdes oẽs q̃ loquunt̃ mendaciũ. Aut enĩ
vt ſolet ſcriptura/ſequẽti verſu expoſuit ſu
periorẽ: vt q̃m latius ſolet patere iniq̃tas:
intelligamus noĩato mendacio quã ſpeciẽ
iniq̃tatis ſignificare voluerit: aut ſi aliquid
intereſſe arbitrãt̃: tãto peius eſt mnedacium/
quãto grauius poſitũ eſt: perdes q̃ odiſti.
Forte enĩ odit aliquẽ deꝰ aliquanto mitius
vt eũ nõ perdat. Quẽ vero p̾dit/tanto vehe
mẽtius odit/quãto ſeuerius punit. Odit au
tem oẽs q̃ op̾ant̃ iniq̃tatẽ. At oẽs q̃ loquũt̃
mendaciũ etiã p̾det. Quo cõſtituto q̃s eoꝝ

qui hec aſſerunt cōmouebit illis exēplis:cū
dr:Quid ſi ad te hō ꝯfugiat q̄ mēdacio tuo
poſſit a morte liberari? Jlla eñ mors quam
ſtulti timēt hoīes/qui peccare nō timēt : nō
Matth.10.c. animā/ſed corpus occidit:ſicut dñs in euan
gelio docet: Vñ ꝑcepit ne ipſa timeatur:os
autē qđ mentit:nō corpus ſed animā occi/
Sap.1.c. dit. His eñ verbis aptiſſime ſcriptū eſt: Os
qđ mentit/occidit aīaꝫ. Quō ergo nō peruer/
ſiſſime dicit: vt alter corporaliter viuat/de/
bere alterū ſpiritaliter mori? Nā ⁊ ipſa dile/
ctio ꝓximi ex cauſa cuiuſꝙ dilectione termi
Leuit.19.d. nū accepit: Diliges inqt ꝓximū tuū tanq̄
Matth.22.d. teipſū. Quō ergo qſqs diligit tanq̄ ſeipſum
cui vt ꝓſtet vitā tpalē/ ipſe amittit eternaꝫ?
Qñquidē ſi ꝓ illꝰ tpali vita ſuā ipſaꝫ tpalē
ꝑdit:nō eſt iā diligere ſicut ſeipſū/ſed pluſq̄
ſeipſū. Quod ſane doctrinę regulā excedit.
Multo minꝰ igit eternā ſuā ꝓ alterius tpa/
li mētiendo amiſſurus eſt. Tpalē plane vitā
ſuā ꝓ eterna vita ꝓximi nō dubitabit chri/
B ſtianus amittere. Hoc eñ ꝑceſſit exēplū /vt
ꝓ nobis dñs ipe moreret. Ad hoc eñ ⁊ ait:
Joh.15.b. Hoc eſt mādatū meū vt diligatis inuicē ſi/
cut ⁊ ego dilexi vos. Maiorē dilectionē ne/
mo habet q̄ vt animā ſuā ponat qs ꝓ ami/
cis ſuis. Nō eñ qſq̄ eſt ita deſipiens/vt di
cat aliud q̄ ſaluti ſepiternę hoīm cōſuluiſſe
dñm/ vl' faciēdo qđ ꝑcepit/vel ꝑcipiēdo qđ
fecit. Cū igit mentiēdo vita eterna amittit/
nunq̄ pro cuiuſq̄ tpali vita mentiendū eſt.
Eñuero iſti q̄ ſtomachant et indignant/ſi
nolit aliqs mendacio perimere animā ſuā
vt alius ſeneſcat in carne:quid ſi etiā furto
noſtro/qđ ſi adulterio liberari poſſit aliqs
de morte:ideo ne furandū ē/aut mechādū?
Neſciūt eñ ad h̄ ſe cogere: Vt ſi laqueū fe/
rat hō ⁊ ſtuprū petat:ꝯfirmans ꝙ ſibi collū
ligabit niſi ei cōcedat quod petit: cōſentiat
ꝓpter animā/ ſicut ipſi dicūt liberādā. Qđ
ſi abſurdū ⁊ nefariū eſt:cur animā ſuā qſq̄
mēdacio corrūpat vt alter viuat ī corpore:
cū ſi ſuū corrūpendū daret/oīm iudicio ne/
farię turpitudinis dānaret? Proinde nō eſt
in iſta q̄ſtione attendēdū/niſi vtrū iniqtas
ſit mendaciū. Qđ cū ſup̄ cōmemoratis do/
cumētis aſſerat/videndū ē ita quęri:vtrū ꝓ
alteriꝰ ſalute mētiri aliqs debeat:ac ſi quęre
retur/ vtrū ꝓ alterius ſalute iniquus eē ali/
quis debeat. Qđ ſi reſpuit aię ſalus/q̄ non
pōt niſi ęqtate ſeruari: ⁊ ſe vt ꝑponamꝰ nō
ſolū alterius/ſed etiā nrę ſaluti tpali iubet:
qđ reſtat inquiūt q̄ dubitare debeamꝰ nūq̄
oino eſſe mētiendū? Non eñ dici pōt aliqđ
in tpalibꝰ cōmodis/ſalute ac vita corporali
maius aut charius. Vñ ſi nec ipa ꝑponēda
eſt veritati: qđ obijci pōt ꝓpter qđ mētien/
dum eſſe contendant qui aliquādo putant
oportere mentiri?

Qꝫ nec pro ſeruanda pudicitia ſit mentiendū: Ca. VII.

P Udicitię qppe corporis/qꝛ multū ho A
norabili pſona videt occurrere ⁊ pro
ſe flagitare mēdaciū: vt ſi ſtuprator
irruat q̄ poſſit mēdacio deuitari:facile reſpō
deri pōt:nullā eſſe pudicitiam corporis niſi
ab integritate animi pendeat:q̄ dirupta ca/ Qꝫ pudicitia
dat neceſſe ē/etiā ſi intacta videat: ⁊ ideo nō corpis ab in/
in rebus tpalibꝰ eſſe numerādā q̄ſi q̄ inuitis tegritate ani/
poſſit auferri. Nullo mō igit ſe animꝰ mēda mi dependeat
cio corrūpit ꝓ corpore ſuo/ qđ ſcit manere
incorruptū ſi ab ipſo animo incorruptꝰ a nō
recedat. Qđ eñ violenter nō ꝑcedēte libidi
ne patit corpꝰ: vexatio potius q̄ corruptio
nomināda eſt. Aut ſi oīs vexatio corruptio
eſt:nō oīs corruptio turpis ē/ſed quā libido
ꝓcurauerit/aut cui libido cōſenſerit. Quan
to autē ꝓſtantior eſt animꝰ corpore:tāto ſce
leratius corrūpit. Jbi ḡ ſeruari pōt pudici/
tia vbi nulla niſi voluntaria pōt eſſe corru/
ptio. Certe eñ ſi ſtuprator corpus inuaſerit
cui nec vi ꝯtrairi poſſit/nec vllo ꝯſilio vl' mē
dacio deuitari/ neceſſe eſt: fateamur aliena
libidine pudicitiam nō poſſe violari. Qua/ B
propter qm̄ nemo dubitat/meliorē eſſe ani/
mū corpore:integritati corporis integritas
animi ꝑponēda ē/q̄ in eternū ſeruari poteſt.
Quis autē dixerit integrū animū eſſe men/
tientis? Etenī libido q̄ ipſa recte definitur/ Libido qđ ſit
appetitꝰ animi q̄ eternis bonis q̄libet tpalia
ꝑponunt. Nemo itaq̄ pōt cōuincere aliqū
eſſe mētiendū:niſi q̄ potuerit oſtendere eter
nū aliqđ bonū obtineri poſſe mēdacio. Sꝫ
cū tāto qſqs ab eternitate diſcedat/quāto
a veritate diſcordat:q̄ autē mentit a verita
te diſcedit:abſurdiſſimū ē dicere. diſcedēdo
inde poſſe ad boni aliquid aliquē ꝑuenire.
Aut ſi ē aliqđ bonū eternū qđ nō cōplectat
veritas/nō erit verū: et ideo nec bonū erit
qꝛ falſū erit. Vt autē animꝰ corpori/ita etiā
veritas ipſi animo ꝑponēda ē: vt etiā nō ſo
lū magis q̄ corpus/ſ etiā magis q̄ ſeipſuꝫ
appetat animꝰ. Jta qppe erit integrior et ca/
ſtior/cū eiꝰ potiꝰ īmutabilitate q̄ ſua mobili
tate ꝑfruetur. Si autē loth cū ita iuſtꝰ eſſet Gen.19.b.
vt angelos etiā hoſpites ſuſcipere mereret
ſtuprandas filias ſodomitis obtulit: vt fę/
minarum potius ab eis corpora q̄ viroruꝫ
corrumperent:quāto diligentius atq̄ con/
ſtantius animi caſtitas in veritate ſeruāda
eſt:cū verius ipſi corpori ſuo q̄ corpꝰ virile
fęmineo corpori pręferatur.

Cur nec ꝓ inculcāda alicui ꝟitate
ſit quōlibet mentiendū: Ca.VIII.

Q Uod ſi qſq̄ putat ideo cuiq̄ vel pro
aliq̄ eē mētiendū / vt interim viuat:
aut in his rebus quas multū diligit
nō offendat̃ quo poſſit ad eternā veritatem
ꝑuenire diſcendo / nō intelligit: Primo nul/
lum eſſe flagitiū qđ nō eadē cōditione ſuſci
pere cogatur / ſicut iam ſuperius demōſtra/
tum eſt. Deinde ipſius doctrinę auctorita/
tem intercipiet penitus interire: ſi eis quos
ad illā .ſ. veritatē ꝑducere conamur menda/
cio noſtro ꝑſuadem⁹ aliqñ eſſe mentiendū.
Cū enī doctrina ſalutaris / partim credēdis /
partim intelligēdis rebus cōſtet: nec ad ea
quę intelligenda ſunt perueniri / poſſit ni/
ſi prius credenda credant̃: quō credendū ē
ei qui putat aliqñ eſſe mētiendū / ne forte et
tūc mentiat̃ cū ꝑcipit vt credamus? Unde enī
ſciri poteſt: vtrū ⁊ tūc habeat aliquā cauſā
ſicut ipſe putat officioſi mēdacij / exiſtimās
falſa narratione hominē territū poſſe a libi/
dine cohiberi: atq̄ hoc modo etiā ad ſpirita
lia ſe cōſulere mentiendo arbitret̃. Quo ge
nere admiſſo atq̄ approbato / ois omnino fi/
dei diſciplina ſubuertit̃. Qua ſubuerſa: nec
ad intelligentiā ꝑuenitur: cui capiendę iſta
paruulos nutrit: atq̄ ita ois doctrina veri/
tatis aufert̃: cedens licentioſiſſime falſitati
ſi mendacio vel officioſo aliunde penetran/
di aperit̃ locus. Aut enī tēpalia cōmoda vel
ꝓpria vel aliena ꝟitati ꝑponit quicūq̄ men/
titur: q̄ quid fieri pōt peruerſius / aut cū ꝟitati
adipiſcēdę opitulāte mendacio vult facere
idoneū / intercludit aditū ꝟitati. Volēs enī
cū mentit̃ eſſe aptus / fit cū verū dicit incer/
tus. Quobrē / aut nō eſt credēdū bonis / aut
credendū eſt eis quos credimus debere aliqñ
mentiri: aut nō eſt credendum bonos aliqñ
mentiri. Horꝝ triū primū ꝑnicioſū eſt: ſecun
dū ſtultū. Reſtat ergo vt nūq̄ mentiant̃ boni.

An alienū pctm̄ imputet̃ alicui?
q̄ cū leuiore pctō vl' mēdacio id eui
tare potuiſſet / nō fecerit: Ca.IX.

A D iſta queſtione ex vtraq̄ parte cō
ſiderata atq̄ tractata: nō tñ facile fe
renda ſententia ē / ſed adhuc diligen
ter audiēdi q̄ dicūt nullū eſſe tā malū factū:
qđ non in peioris deuitatione faciendū ſit.
Pertinere aūt ad facta hoīm: nō ſolū quecūq̄
faciūt / ſed quecūq̄ etiā cū cōſenſione patiunt̃.
Unde ſi extitit cauſa vt eligeret vir chriſtian⁹
thurificare idolis / ne conſentiret ſtupro qđ
ꝑſecutor ei niſi faceret minabat̃: recte videt̃
tur querere / cur nō etiā mentiret̃ / vt tantā illā
turpitudinē deuitaret? Ipſā enī cōſenſionē
qua ſtuprū pati mallet q̄ thurificare idolis
nō paſſionē dicūt eſſe / ſed factū. Quod ne face
ret / elegit thurificare. Quanto igit̃ menda/
cium ꝓclivius elegiſſet / ſi mendacio poſſet
a ſancto corꝑe flagitiū tā immane remoue/
ri. In q̄ ꝓpoſitiōe / iſta ſunt q̄ merito queri
poſſunt: vtrū talis cōſenſio ꝓ facto haben/
da ſit / aut vtrū cōſenſio dicēda / q̄ nō habet
approbationē: aut vtrū approbatio ſit cum
dicitur: Expedit hoc pati potius q̄ illud fa
cere: et vtrum recte ille fecerit thurificare q̄
ſtuprum pati: ⁊ vtrū mentiendū eſſet poti⁹ /
ſi ea cōditio daretur / q̄ thurificandū. Sed
ſi talis conſenſio pro facto habenda eſt / ho/
micidę ſunt etiam qui occidi maluerunt / q̄
falſum teſtimonium dicere: et qđ eſt homi/
cidiū graui⁹ / in ſeipſos. Cur enī hoc pacto
nō dicat̃ / qđ ipſi ſe occiderint / q2 elegerūt h
in ſe fieri / ne facerēt qđ cogebant̃: aut ſi gra
uius putat̃ aliū occidere q̄ ſeipſum? Quid B
ſi hec cōditio martyri ꝓponeret̃ / vt ſi nollet
de chriſto falſū teſtimoniū dicere atq̄ im/
molare demonib⁹ / añ oculos ipſi⁹ alius nō
quilibet hō / ſed pater ei⁹ occideret̃: rogās etiā
filiū / ne id ꝑſeuerantia ſua fieri ꝑmitteret:
Nōne manifeſtū eſt illo in teſtimonij fide/
liſſimi ſentētia ꝑmanente / ſolos homicidas
futuros fuiſſe / q̄ patrē ei⁹ occiderent / nō illū
etiā parricidā? Sicut ergo huius tanti ſceleris
particeps iſte nō eſſet / cū elegiſſet patrē ſuū
potius ab alijs interfici / etiā ſacrilegū cui⁹
aīa raperet̃ ad penas / q̄ fidē ſuā falſo teſti/
monio violare: ſic talis ille cōſenſus nō eū
faceret tāti flagitij participē / ſi male facere
ipſe nollet / quicquid alij ꝓpterea feciſſent / q2
ipſe non faceret. Quid enī tales ꝑſecutores
dicūt / niſi fac male / ne nos faciam⁹? Qui ſi
nobis vere facientib⁹ nō feciſſent / nec ſic eis
noſtro ſcelere ſuffragari deberem⁹. Nūc ꝟo
qñ iā faciūt cū iſta dicūt / cur nobiſcū poti⁹
q̄ ſoli turpes atq̄ nocentes ſūt? Nō enī cō/
ſenſus ille dicendus eſt / q2 nō approbamus
qđ faciunt: ſemꝑ optantes et q̄tū in nobis
eſt ꝓhibentes ne faciāt / factumq̄ ipſorꝝ nō
ſolū nō cōmittentes cū eis / ſed etiā quanta
poſſum⁹ deteſtatiōe damnātes. Quō inquis
nō cū eis facit / qñ illi hoc nō facerent / ſi ipſe
illud faceret. Hoc modo frangim⁹ ianuā cū C
effractorib⁹ / q2 ſi nō eā clauderem⁹ / illi non
frangerent. Et occidim⁹ hoīes cū latronib⁹ /
ſi ſcire contingat hoc eos eſſe facturos: q2 ſi
nos ꝑuenientes vt eos occiderem⁹ / illi nō oc/
ciderent. Aut ſi fateat̃ nobis aliquis parrici/
dium ſe facturū / nos cū eo facim⁹ / ſi cū poſ/

ſum⁹ eū ꝑuſꝙ faciat/nō interficim⁹: qñ aliter eū vl' cohibere vl' impedire nō poſſum⁹. Totidē eñ verbis dici poteſt: feciſti cū eo/ q₂ hoc ille non feciſſet/ſi tu illō feciſſes. Ego vtrumꝙ malū fieri nollem: ſed id tñ cauere potui ne fieret qō erat in mea poteſtate. Alterū autē alienū/qō meo ꝑcepto extinguere nō potui/i eo malefacto impediri nō debui. Nō ergo peccantē approbat/qui pro alio nō peccat: et neutrū placet ei q vtrūꝙ nollet admitti: Sȝ illō qō ad ſe ptinet etiā poteſtate nō ppetrat: qō aūt ad alteꝝ/ ſola voluntate cōdemnat. Et ideo ꝑponentib⁹ illā cōditionē atꝙ dicentib⁹: Si nō thurificaueris/hoc patieris: ſi rñdiſſet: Ego neutrum eligo: vtrūꝙ deteſtoꝛ/ ad nihil hoꝛū vobis ꝯſentio: inter hęc verba atꝙ talia/q̄ certe q̄m vera eſſent / nulla eius conſen io/ nulla approbatio teneretur/ quęcumꝙ ab eis paſſus eſſet: illi deputaretur iniuriarū acceptio/illis commiſſio pctōꝛū. Debuit ne igit̃ ait q̄ſpiam ſtuprū perpeti potius q̄ꝫ thurificare? Si q̄ris q̄d debuerit: neutrū debuit. Si eñ dixero aliq̄d hoꝛū debuiſſe: aliquid hoꝛū approbabo cū improbē vtrūꝙ. Sed ſi quęrit̃ q̄d hoꝝ potius debuit euitare qui vtrūꝙ non potuit/ſed alterutrū potuit: reſpondebo/ſuū peccatū poti⁹ q̄ꝫ alienū: ꝛ leuius poti⁹ qō ſuū/q̄ꝫ grauius quod alienū. Vt eñ ſalua diligentioꝛe inq̄ſitiōe interim concedā/graui⁹ eſſe ſtuprū q̄ꝫ thurificationem: illa tamē ipſius erat/illō alienū factū: q̄ꝫuis id ipſe pateret̃: Cui⁹ aūt factū/eius et pctm̄. Quis eñ grauius ſit homicidiuȝ q̄ꝫ furtum/peius eſt tamē facere furtū/ q̄ꝫ pati homicidiū. Itaꝙ ſi cuiq̄ꝫ ꝑponeretur: vt ſi furtū facere nollet/interficeret̃/hoc eſt committeret̃ in eū homicidiū: q₂ vtrūꝙ euitare non poſſet/id euitaret potius qō ſuū pctm̄ eſſet q̄ꝫ qō alienū. Nec ideo et illud eius fieret/q₂ in eū cōmitteret̃: et q₂ id poſſet euita-

D re/ſi ſuū vellet admittere. Totus itaꝙ huī⁹ q̄ſtionis nodus ad hoc adducit vt quęrat̃: vtrū alienū nullū pctm̄ q̄ꝫuis in te cōmiſſū tibi imputetur/ ſi leuioꝛe tuo pctō id poſſis euitare ne facias: an excepta ē oīs imūdicia coꝛpalis. Nemo eñ aliquē imundū fieri dicit/ſi occidat̃ aut mittat̃ in carcerem/ aut in vinculis habeat̃/aut flagellet̃ /cęteriſꝙ toꝛmentis et cruciatib⁹ affligat̃/aut ꝓſcribat̃/ damniſꝙ afficiat̃ grauiſſimis/ vſꝙ ad vltimam nuditatē/aut expoliet̃ honoꝛib⁹/ atꝙ ingentes accipiat cōtumelias per quęcūꝙ conuitia: Quicq̄d hoꝛū q̄ſꝙ iniuſte paſſus fuerit/nemo eſt tā demens q cū immundū

fieri dicat. At ſi fimo perfundat̃/ aut ſi tale aliq̄d ei per os infundat̃ vel inculcet̃/patiaturve muliebꝛia: oīm fere ſenſus exhoꝛret ꝛ conſpurcatū atꝙ imundū vocant. Ita igit̃ cōcludēdū eſt vt quęcūꝙ aliena pctā/exceptis his quę imundū faciunt in quē cōmittuntur/nō euitet quiſꝙ peccatis ſuis: neꝙ pꝛo ſe neꝙ pꝛo quoquā/ſed ea ſufferat potius foꝛtiterꝙ patiatur: et ſi nullis peccatis ſuis ea debet vitare/neꝙ mēdacio. Illa vō quę ita cōmittunt̃ in hominē vt eū faciant immūdū: etiā pctis nr̄is euitare debeam⁹: ac ꝑ hoc nec pctā dicēda ſint q̄ ꝓpterea fiūt vt illa imūdicia deuitet̃. Quicq̄d eñ ita fit vt niſi fieret iuſte repꝛehenderet̃: nō eſt pctm̄.

Ex quo cōficit̃ vt nec illa imundicia vocanda ſit /qñ euitandi eā nulla facultas eſt. Habet eñ etiā tūc qō recte agat q ea patit̃: vt patienter ferat quicquid nō poteſt euitare. Nullus autē recte agens imundus fieri poteſt quolibet cōtagio coꝛpoꝛali. Immūdus eſt eñ ante dñm omnis iniquus. Mundus ergo eſt om̄is iuſtus/ ꝛ ſi nō ante homines: tamē ante dominū qui ſine erroꝛe iudicat: pꝛoinde nec cū ea patitur/data euitandi poteſtate/ cōtactu ipſo immūdus fit/ſed pctō quo ea cuȝ poſſet noluit euitare. Nullū eñ peccatū eſſet quicq̄d ꝓpter illa euitanda factum eſſet. Propter hęc igit̃ euitanda q̄ſq̄s mētit⁹ fuerit/ nō peccat. An aliq̄ etiā mēdacia excipienda ſunt/vt ſatius ſit hanc pati q̄ꝫ illa cōmittere? Qō ſi ita eſt: nō quicq̄d factum fuerit vt illa immundicia euitetur/ nō eſt peccatū: Quādoquidē ſunt quędā mendacia quę grauius ſit admittere/q̄ꝫ illa pati. Nam ſi aliquiſ ad ſtupꝛum quęratur qui poſſit occultari mendacio: quis audet dicere nec tūc eſſe mentiendū? At ſi tali mendacio poſſit latere quod alterius famā lędat: eius immundicia falſo crimine ad quā patiendam ille quęrit̃: tamē ſi dicat̃ quęrēti/ nominato aliquo caſto viro atꝙ ab huiuſmodi flagitijs alieno/ vade ad illum et ipſe tibi pꝛocurabit quo libentius vtaris: nouit eñ tales et diligit/atꝙ ita iſte ab eo quem quęrebat poſſet auerti: neſcio vtrū alterius fama mēdacio violanda ſit ne alterius coꝛpus aliena libidine violet̃. Et om̄ino nūq̄ꝫ pꝛo aliq̄ mentiendū eſt/eo mendacio quod alterū lędat: et ſi leuius lędit̃ q̄ꝫ ille/niſi ita mētireris lęderet̃. Quia nec panis alienus inuito q̄ꝫuis valētioꝛi auferēdus eſt vt alat̃ infirmioꝛ: nec innocēs inuitus virgis cędendus eſt/ne ali⁹ occidat̃. Plane ſi velint/fiat: quia nec lędunt̃ cū ita volunt.

Q in doctrine enūciationibus nulla penit⁹ ſint admittenda quācūq; ob cauſam mēdacia: Ca.X.

f Ed vtrū etiam volentis fama falſo ſtupri crimine lędenda ſit/ vt ab alterius corpore ſtuprū auertaꝛ: magna queſtio eſt: Et neſcio vtrū facile reperiatur: quō iuſtū ſit volentis famā falſo ſtupri crimine maculari/ q̄ ipſo ſtupro corpus inuiti. Sed tamē ſi talis optio ꝓponereꝛ ei qui thurificare idolis q̄ muliebria perpeti maluit: vt ſi illud vellet euitare/ famā chriſti aliquo mēdacio violaret: inſaniſſimus eſſet/ ſi faceret. Plus etiā dico quia inſanus eſſet: ſi alienę libidinis euitandę cauſa/ ne id in eo fieret qȯ nulla ſua libidine patereꝛ chriſti euangeliū falſis chriſti laudibus infalſaret: magis euitans alienā corruptionez in corpore ſuo q̄ in doctrina ſanctificationis animarum atq; corporū corruptionem ſuam. Quobrem a doctrina religionis/ atq; ab eis omnino enūciationib⁹ quę ꝓpter doctrinā religionis enūciāꝛ cū illa doceꝛ ⁊ diſcitur/ omnia penitus mendacia remouenda ſunt. Nec vlla omnino cauſa inueniri poſſe credatur/ cur in rebus talibus mentiendū ſit: quādo nec ideo in ea doctrina mentiendū ē vt ad eam ipſam quiſq; facilius ꝑducatur: Fracta eñ vel leuiter diminuta auctoritate veritatis/ omnia dubia remanebunt: Quę niſi vera credanꝛ: teneri certa nō poſſūt. Licet igiꝛ vel diſſertori ac diſputatori atq; ꝑdicatori rerū ęternarū vel narratori/ aut prę nunciatori rerū temporaliū ad ędificandaz religionē atq; pietatē pertinentiū/ occultare in tēpore qcq̄d occultādū videtur: mētiri aūt nūq̄ licet: ergo nec occultare mētiēdo.

De variis mendaciorū generib⁹ palam vitioſis: Ca.XI.

b Oc primitus ⁊ firmiſſime cōſtituto/ de cęteris mēdacijs ſecurius quęriꝛ. Sed cōſequenter etiā videndum eſt remouēda eſſe etiā omnia mēdacia quę aliquē lędunt iniuſte: quia nulli eſt iniuria vel leuior inferenda/ vt ab alio grauior repellatur. Nec illa ſunt admittenda mēdacia/ quę q̄uis nō obſint alteri/ nulli tñ proſunt: ⁊ obſunt eis ipſis q̄ gratis mentiunꝛ: Ipſi enim ꝓprie mendaces dicendi ſunt. Intereſt eñ inter mentientē atq; mendacē. Nā mentiēs eſt etiā qui mentiꝛ inuitus: Mendax vero amat mentiri/ atq; habitat animo in delectatiōe mētiendi. Iuxta ponēdi ſunt et qui de mendacio volunt placere hominib⁹: nō vt alicui faciant iniuriā vel inferant contumeliā: iam eñ ſupra hoc genus remouim⁹: ſed vt ſuaues ſint in ſermonib⁹ ſuis. Iſti ab illo genere in quo mēdaces poſuimus hoc differūt: q̄ illos mentiri delectat/ gaudentes de ipſa fallacia: iſtis aūt placere libet de ſuauiloquio/ qui tamē veris mallent placere: ſed qñ non facile inueniūt vera quę grata ſint audientib⁹/ mentiri eligūt potius q̄ tacere. Difficile eſt tamen vt iſti totā narrationē falſam aliqñ ſuſcipiāt: ſed plęrūq; veris falſa cōtexunt: vbi ſuauitas eos deſerit. Hęc autē duo genera mendacioꝝ nō obſūt credētib⁹: q2 nihil de doctrina religiōis veritatiſq; falluntꝛ/ aut de vllo cōmodo vł vtilitate ſua. Sufficit eñ eiꝛ vt iudicēt fieri potuiſſe qȯ dꝛ: ⁊ fidē habeāt hoi quē nō debēt temere exiſtimare mentientē. Quid eñ mihi obeſt ſi credā patrē aut auum alicui⁹ viꝝ bonū fuiſſe/ etiā ſi nō fuit: aut vſq; ad pſas militando ꝑueniſſe/ etiā ſi a roma nunq̄ receſſit? Ipſis autē mētientib⁹ valde obſunt. Illis quidē/ q2 ſic deſerūt v̄itatē vt fallacia lętenꝛ: iſtis q2 ſe malunt placere q̄ verū.

Vtrū tali liceat vti mendacio qȯ nō ſolū alteri nō obeſt/ ſed ⁊ prodeſt alicui: nec eodem vel occultatur pctm̄ vel defendiꝛ: Ca.XII.

t Stis generib⁹ ſine vlla dubitatione dānatis/ ſequiꝛ genus mēdacij tāq̄ gradatim ad meliora ſurgentib⁹/ qȯ beniuolis ⁊ bonis vulgo tribui ſolet: cū ille qui mentiꝛ: nō ſolū alteri nō obeſt/ ſed etiaz prodeſt alicui. De iſto genere eſt tota cōtentio: vtrū ne ſibi obſit/ q̄ ſic prodeſt alteri: vt faciat contra veritatē. Aut ſi veritas illa ſola dicēda eſt/ q̄ ipſas mentes intimo atq; incōmutabili lumine illuſtrat. Facit certe ꝯtra aliqȯ veꝝ: quia ⁊ ſi falluntꝛ corporis ſenſus/ cōtra verū tamē facit/ qui dicit aliq̄d ita eſſe vel nō ita qȯ ei nec mēs nec ſenſus nec opinatio ſua fideſve renūciat. Vtrū ergo non ſibi obſit q̄ hoc modo alteri prodeſt: an illa cōpenſatiōe nō obſit ſibi q̄ ꝓdeſt alteri/ magna quęſtio eſt. Si ita eſt: cōſequēter etiam ſibi prodeſſe debet ꝑ mendaciū qȯ nulli obeſt. Sed ea cōnexa ſunt: ⁊ iſtis conceſſis neceſſaria trahunꝛ q̄ multū cōturbent. Si eñ querāꝛ/ quid obſit homini copijs ſuperfluis redundanti/ ſi de innumeris milib⁹ frumentoꝝ amittat vnū modiū/ qui tamē modius poſſit ad neceſſariū victū prodeſſe furanti? Cōſequēs erit/ vt et furtū ſine rep̄henſione fieri poſſit: ⁊ falſum teſtimoniū ſine peccato dici. Quo q̄d dici poteſt ꝑuerſius? An vero ſi alius furatus eſſet illum modiū ⁊ tu videres/ interrogatuſq; eſſes: mētireris honeſte pro paupere? Et ſi id ꝓ tua paupertate fa-

Quomō differunt mentiēs et mendax

cilius culpaueris / quaſi amplius aliū ꝗ̄
intelligere debeas: Utrūqꝫ ergo turpe atqꝫ
vitandū eſt. Sed fortaſſis exceptionem ad/
dendā qs putet: vt ſint quidē honeſta mē/
dacia: q̄ nō ſolū nulli obſunt / ſed etiā nōnul
li proſunt / exceptis his q̄bus crimina occul
tanť ⁊ defenduntť: vt ideo ſit illud turpe mē
daciū: qđ ꝗ̄uis nulli obſit / ⁊ ꝓſit pauperi /
furtū tñ occultat. Si aūt ita nulli obeſſet et
prodeſſet alicui / vt etiā nullū peccatū occul
taret atqꝫ defenderet / turpe nō eſſet. Velut
ſi quiſpiā pecuniā ſuā te vidēte abſconde/
ret ne p̄ furtū aut vim amitteret: atqꝫ inde
interrogatꝰ mētireris: neqꝫ obeſſes cuiq̄ / ⁊ ei
prodeſſes cui opus erat illud occultū ⁊ nul/
lum peccatū mētiendo texiſſes: Nō eñ q̄ſqꝫ
peccat abſcondēdo rem ſuā quā timet amit
tere. Sed ſi ꝓpterea nō peccamꝰ mentiendo
quia nullius peccatū tegentes / ⁊ nulli obſu
mus / ⁊ alicui proſumus: q̄d agimus de ipſo
Exo. 20. c. pctō mendacij? Ubi eñ poſitū eſt: Ne fur/
tum feceris: ibi poſitū eſt / ne falſū teſtimo
niū dixeris: Cū ergo ſingula ꝓhibeanť / cur
falſum teſtimoniū tūc eſt culpabile ſi furtū
tegat vel aliqđ aliud pctm̄? Si autē nulla
defenſione peccati p̄ ſeipſum fiat / nō eſt cul/
pabile: cū ipſum furtū p̄ ſe culpabile ſit: ⁊ ce
tera peccata. An occultare peccatū nō licet /
⁊ facere pctm̄ licet? Qđ ſi abſurdū eſt / q̄d di
cemus? An falſum teſtimoniū nō eſt / niſi cū
q̄ſquis ita mentiť / vt aut crimē cōfingat in
aliquē / aut alicuiꝰ crimen occultet / aut quo/
quo modo quēq̄ in iudicio p̄mat? Uidetur
eñ teſtis iudici neceſſarius ad cauſe cogni/
tionē. Sed ſi hactenꝰ teſtem ſcriptura nomi
1. Cor. 15. b. naret: nō diceret aplus paulus: Inuenimur
aūt ⁊ falſi teſtes dei / ſi teſtimoniū diximus
aduerſus deū / quia excitauit chriſtū quē nō
excitauit ſi mortui non reſurgunt. Ita eñ
oſtendit falſum teſtimoniū eſſe mendaciū /
etiam ſi in cuiuſq̄ falſa laude dicatur.

Quid ſit falſum dicere teſtimo/niū: ⁊ quō nulla rōne admittēdū: (Ca. XIII.

A N forte tunc dicit falſū
a teſtimoniū qui mentiť: cū aut pctm̄
alicuiꝰ vel fingit vel tegit: aut alicui
obeſt quoquo modo? Si eñ mendaciū qđ
aduerſus vitā cuiuſq̄ tp̄alē diciť / deteſtabi
le eſt: quāto magis qđ aduerſus vitā eter/
nā: ſicuti eſt omne mendaciū ſi in doctrina
religonis fiat. Et ideo falſū teſtimoniū vo/
cat aplſ / ſi q̄s de chriſto etiā qđ ad eiꝰ laudē
videť ptinere / mentiať. Si autē mēdacium
ſit qđ neqꝫ cuiuſq̄ peccatum / aut cōfingat /
aut tegat: nec a iudice querať: ⁊ nulli obſit /
et ꝓſit alicui: nec falſum teſtimoniū eſſe nec
reprehenſibile mendaciū. Quid ḡ ſi ad chri/
ſtianū homicida cōfugiat / aut videat quo
cōfugit: ⁊ de hac re interrogeť ab eo qui ad
ſuppliciū q̄rit hominē hoīs interfectorem
mentiendū eſt? Quō eñ nō tegit peccatum
mētiendo: cū ille p̄ quo mentiť peccatū ſce/
leratū admiſerit? An quia nō de peccato eiꝰ
interrogať / ſ; de loco vbi lateat? Ergo men/ Quō mentiri malum nō ſit
tiri ad tegendū cuiuſq̄ peccatū / malum eſt:
mentiri autē ad tegendū peccatorē / nō eſt
malū. Ita ſane ait quiſpiā: Nō eñ tūc pec/
cat quiſq̄ cū euitat ſuppliciū / ſed cū facit ali
quid dignū ſupplicio. Pertinet aūt ad diſci/
plinam chriſtianā / vt neqꝫ de cuiuſq̄ corre/
ctione deſpereť / neqꝫ cuiq̄ penitendi inter/
cludať aditus. Quid ſi ad iudicem ductꝰ de
ipſo loco vbi ſe ille occultat interrogeris: di/
cturus es: aut nō ibi eſt vbi eū ſcis eſſe: aut
nō noui ⁊ nō vidi / qđ noſti ⁊ vidiſti? Dictu/
rus ḡ es falſum teſtimoniū et occiſurꝰ aīam
tuā / ne occidať homicida? An vſqꝫ ad ꝯſpe
ctū iudicis mētieris: iudice aūt q̄rēte iā ve/
rū dices: ne ſis falſus teſtis? Ipſe igiť hoīem
ꝓditiōe occiſurus es / et iā proditorē quippe
diuina ſcriptura deteſtať. An forte ꝓditor
nō eſt qui iudici interroganti verū indicat:
eſſet autē proditor ſi quēq̄ ad exitiū vltro
deferret? Quid ſi dē iuſto atqꝫ innocēte vbi B
lateat ſciens a iudice interrogeris: q̄ tamen
ad mortē a maiore poteſtate iuſſus eſt rapi /
vt ille q̄ interrogat executor ſit legis / nō cō/
ditor: an ideo non erit falſum teſtimoniū qđ
pro innocēte mentieris: quia nec ille iudex /
ſed executor interrogat? Quid ſi ipſe condi
tor legis interroget / aut q̄libet iudex iniquus
ad ſuppliciū q̄rens innocentē? Quid facies:
falſus teſtis an ꝓditor eris? An ille erit pro/
ditor q̄ iuſto iudici latentē homicidā vltro
detulerit: ⁊ ille nō erit q̄ iudici iniuſto vbi la
teat innocēs quem q̄rit / occidere interro/
ganti / indicauerit eū q̄ ſe fidei eius cōmiſe/
rat? An inter crimē falſi teſtimonij ⁊ prodi/
tionis / dubiꝰ incertuſq̄ remanebis? An ta/
cendo vel ꝓfitendo te nō eſſe dicturū / certꝰ
vtrūqꝫ vitabis? Cur ergo nō hoc facias / et
priuſq̄ ad iudicē venias / vt caueas etiā mē
daciū? Euitato eñ mēdacio / oīe teſtimo/
niū falſū effugies / ſiue omne mendaciū ſit
falſum teſtimoniū / ſiue non omne. Euitato
autē falſo teſtimonio qđ tu eſſe intelligis /
nō effugies omne mendaciū. Quanto ergo
fortius / quanto excellētius dices: nec pro/
dam / nec mentiar. Fecit hoc ep̄s q̄ndā tha/ C
gaſtenſis eccleſie firmꝰ noīe / firmior volun/
tate: Nā cū ab eo q̄rereť hō iuſſu imperato
ris p̄ apparitores ab eo miſſos / quē ad ſe cō/

fugientē diligentia quāta poterat occulta/
bat: reſpōdit querētibꝰ/ nec mentiri ſe poſ/
ſe/nec hominē prodere: paſſuſq; multa tor/
menta corporis: nōdum enī erant impera/
tores chriſtiani: permāſit in ſententia. De/
inde ad imperatorē ductus/ vſq; adeo mira
bilis apparuit/ vt ipſi homini quē ſeruabat/
indulgentiā ſine vlla difficultate impetra/
ret. Quid hoc fieri poteſt fortius atq; con/
D ſtantius? Sz ait quiſq; timidior: Paratus
eſſe poſſum ad quelibet ferēda tormēta/ vel
etiā mortē ſubeundā ne peccem: Cum autē
peccatū nō ſit ita mentiri/ vt neq; cuiq; ob/
ſis/neq; falſum teſtimoniū dicas/ et proſis
alicui: ſtultū eſt ꝛ graue peccatū/ volūtaria
fruſtra ſuſtinere tormenta/ et fortaſſis vtilē
ſalutē/ ac vitā incaſſum ſeuiētibꝰ proijcere.
Exo. 20. c. A quo quero/ cur timeat qḋ ſcriptū eſt: Fal
ſum teſtimoniū nō dices: et non timeat qḋ
Pſ. 5. a deo dictum eſt: Perdes oēs q̄ loquunt̄
mendaciū? Nō inq̄t ſcriptū eſt: Oē men/
daciū: ſed ita intelligo/ ac ſi ſit ſcriptū: Per/
des oēs qui loquunt̄ falſum teſtimoniū.
Ac nec ibi dictū eſt: Omne falſum teſtimo/
nium: ſed ibi poſitum eſt inquit/ vbi cetera
que omīmodo mala ſunt. Num et illud qḋ
ibi eſt: Nō occides? Qḋ ſi omnimodo ma/
lum eſt/ quomō ab hoc crimine excuſabunt̄
iuſti qui poſt legē datā multos occiderūt?
Sed respondet̄/ q̄ nō ipſe occidat qui iuſti
alicuius precepti miniſter eſt. Horū ego ti/
morem ſic accipio/ vt tamē illū laudabilem
virū/ qui nec mētiri voluit/ nec hoiem pro/
dere: et melius arbitrer intellexiſſe qḋ ſcri/
ptum eſt: et intellectum fortiter impleuiſſe.
E Sed venit̄ aliq̄n ad huiuſmodi articulū/ vt
nō interrogemur vbi ſit ille q̄ q̄rit̄/ neq; co/
gamur vt eū prodamꝰ/ ſi ſic occultatus eſt/
vt inueniri facile niſi ꝓditus nequeat: ſed
querit̄ a nobis vtrū illo loco ſit/ an non ſit.
Ubi ſi eū eſſe ſcimus/ tacendo eū prodimꝰ:
vel etiā dicēdo nequaq; nos eſſe dicturos/
vtrum ibi ſit/ an nō ſit. Ex hoc enī colligit
ille qui querit ibi eum eſſe: vbi ſi nō eſſet/ ni
hil aliud ab eo qui mentiri nollet/ nec homi
nem prodere/ niſi eum nō ibi eſſe reſponde/
retur: Ita per noſtrā taciturnitatē vel talia
verba homo ꝓditur/ vt intret qui querit ſi
poteſtatē habet et inueniat eū: q̄ tamen ab
eiꝰ inuentione mēdacio noſtro poſſet auer/
ti. Quapropt̄ ſi neſcis vbi ſit: nulla eſt cau/
ſa occultande veritatis/ ſed te neſcire faten/
dum eſt. Si autē ſcis vbi ſit: ſiue ibi ſit vbi
querit̄/ ſiue alibi: nō eſt dicendū cū queſitū
fuerit/ vtrum ibi ſit/ an non ſit: non dico qḋ
queris/ ſed dicendū: ſcio vbi ſit/ nunq; mon
ſtrabo. Nā ſi de vno loco/ non reſpondeas/
et te nō eſſe proditurū fatearis: tale eſt ac ſi
eundem locū digito oſtendas: Mouet̄ enī
certa ſuſpitio. Si autē pmo fatearis te ſcire
vbi ſit/ ſed nō dicere: poteſt fortaſſe ab illo
loco inquiſitor auerti/ et tibi iam incumbe/
re/ vt vbi eſt/ a te prodat̄. Pro qua fide atq;
humanitate quicq̄d fortiter tuleris: nō ſolū
nō culpabile/ ſed etiā laudabile iudicatur:
exceptis dūtaxat his q̄ ſi paſſus fuerit hō/
non fortiter/ ſed impudice ac turpiter pati
dicitur. Hoc eſt enī vltimū mendacium/ de
quo diligentius tractandū eſt.

Supradictoꝝ ꝯſtrictio: Ca. XIIII.

A
Am primū extat euitandū capitale
n mendaciū longeq; fugiendū/ qḋ fit Mendacioꝝ genera
in doctrina religionis: ad qḋ men/
dacium nulla conditione quiſq; debet ad/
duci. Secundū autem qḋ tale eſt vt et nulli
proſit/ et obſit alicui. Tertiū qḋ ita prodeſt
alteri vt obſit alteri: q̄uis nō ad immundi/
ciam obſit corporalē. Quartum qḋ fit ſola
mentiendi fallēdiq; libidine: qḋ merū men
dacium eſt. Quintū qḋ fit placendi cupidi/
tate de ſuauiloquio. His oībus penitus
euitatis atq; reiectis/ ſequit̄ ſextum genus
qḋ et nulli obeſt/ et prodeſt alicui q̄rēti cuiq;
interrogante. Septimū/ qḋ et nulli obeſt/ ꝛ
prodeſt alicui excepto/ ſi iudex interrogat.
De quibus duobꝰ generibꝰ que ſolent ha/
bere magnā ꝯtrouerſiam/ ſatis tractauimꝰ:
et quid nobis placeret oſtendimꝰ/ vt ſuſci/
piēdis incōmoditatibꝰ/ que honeſte ac for/
titer tolerant̄/ hec quoq; genera deuitent̄
a fortibus et fidelibus et veracibꝰ viris ac
feminis. Octauū eſt genꝰ mendacij/ qḋ et
nulli obeſt/ et ad hoc prodeſt vt ab immun
dicia corporali aliquē tueat̄/ dumtaxat ea
quā ſuperius cōmemorauimꝰ. Nā etiā non Math. 15. b.
lotis manibus manducare/ immūdiciā pu/
tabant iudei. Aut ſi et hanc quiſq; immun/
diciam vocat/ nō tamen talem pro qua eui/
tanda mentiendū ſit. Si autē mendaciū ta/
le eſt qḋ alicui faciat iniuriā/ etiā ſi ab hac
immundicia quā oēs homines abhorrēt
ac deteſtant̄/ muniat hominē: vtrum et hoc
genere mentiendū ſit/ ſi talis fiat iniuria p
mendaciū que non ſit in eo genere immun/
dicie de quo nunc agimꝰ/ alia q̄ſtio eſt: Nō
enī iam de mēdacio querit̄/ ſed querit̄ vtrū
alicui facienda ſit iniuria etiā non per men
dacium/ vt illa ab altero immūdicia depel/
latur. Qḋ nullo modo putauerim: q̄uis ꝓ/
ponant̄ leuiſſime iniurie: Sicut eſt illa quā

de vno modio amiſſo ſupra cōmemoraui/ ⁊ multū perturbent/ vtrū nō debeamꝰ facere cuiq̄ vel talem iniuriā/ſi ea poteſt aliuſ ne ſtuprum patiatur defendi aut muniri. Sed vt dixi alia queſtio eſt.

An mentiendū ſit nulli faciēdo iniuriā q̄tenus malū vitet: et quō occulta ſcripturarū ex fact ſint intelligenda iuſtoꝝ: Ca.xv.

A Nunc illud quod inſtituimus pagamus: Utrū mentiendū ſit ſi etiā ineuitabilis cōditio ꝓponatur/ vt aut hoc faciamus/ aut ſtuprū patiamur: vel aliquam execrabilē inquinationē/ etiā ſi mentiendo nulli faciamus iniuriam. De qua re patebit aliquis cōſiderationi locus/ ſi ꝑus diuinas auctoritates que mendaciū prohibent diligenter diſcutiamus: Si enim ipſe nullum dant locum/ fruſtra querimus qua exeamus. Tenendū eſt eñi omnimodo preceptū dei et volūtas dei/ in his que tenēdo ꝑceptū eius paſſi fuerimus equo animo ſequenda: ſi autē relaxatur aliq̄s exitus/ non eſt in tali cauſa recuſandū mendaciū. Propterea diuine ſcripture/ nō ſolum precepta dei cōtinent/ ſed etiaz vitā moreſq̄ iuſtoꝝ: vt ſi forte occultū eſt/ quēadmodū accipiendum ſit quod precipit: in factis iuſtoꝝ intelligatur. Exceptis itaq̄ his fact que poteſt quiſq̄ ad allegoricā ſignificationē referre: q̄uis geſta eſſe nemo ambigat: ſicuti ſunt fere oīa in libris veteris teſtamēti: Quis eñi ibi aliquid audeat affirmare nō pertinere ad figuratā prenunciationē? Quippe cū apoſtolus etiam filios abraam/ quos vtiq̄ naturali ordine propagandi populi editos eſſe atq̄ vixiſſe facillime dicitur: non enim monſtra ⁊ prodigia nata ſunt vt ad ſignificationem aliquā ducant animā: duo tamē teſtamenta ſignificare aſſerat: ⁊ beneficium illud mirabile quod deus populo iſrael preſtitit ad eruendos eos de ſeruitute qua in egypto ꝑmebantur/ penāq̄ vindicte cuz in itinere peccaſſent in figure contigiſſe dicat: que facta inuenies q̄bus iſtam regulaz deroges et affirmare ꝑſumas ad figuram aliquam nō eſſe redigenda.

B His ergo acceptis ea que in nouo teſtamento a ſanctis facta ſunt: vbi moꝝum imitandoꝝ euidentiſſima cōmendatio eſt: valeant ad exempla intelligendarū ſcripturaꝝ que in ꝑceptis digeſta ſunt. Uelut cū legimus in euāgelio: Accepiſti alapam: para alteram maxillā. (Matth.5.f.) Exemplum aūt patientie nullum q̄ ipſius domini potentius ⁊ excellentius inuenimus. At ipſe cū alapa percuſſus eſſet/ nō ait: ecce altera maxilla/ ſ ait: Si male dixi/ exprobra de malo: ſi aūt bene/ q̄d me cedis? (Joh.18.d.) Ubi oſtendit illaz ꝑparationē alterius maxille in corde faciendā. Quod etiā apoſtolus paulus vtiq̄ nouerat. Nam ⁊ ipſe cū eſſet alapa ꝑcuſſus ante pontificē/ nō ait: percute maxillam alterā/ ſed: Percutiet te dñs inquit/ paries dealbate; et tu ſedes iudicare me ſm legē: et contra legē iubes me pcuti? (Act.23.a.) Altiſſime intuens ſacerdotiū iudeoꝝ iam tale factuz fuiſſe/ vt nomine forinſecus niteret/ intrinſecus autem luteis concupiſcentiis ſorderet. Quod tranſiturū eſſe vindicta domini videbat in ſpiritu/ cū illud diceret: ſed tamen coꝛ paratū habebat: non ſolū ad alias alapas accipiendas/ ſed etiā q̄libet tormēta ꝓ veritate patienda cū eoꝝ dilectione a quibus illa pateref.

C Scriptū eſt etiā: Ego autē dico vobis: nō iurare omnino. (Matth.5.e.) Iurauit autem ipſe apoſtolus in epiſtolis ſuis: Et ſic oſtendit quomodo accipiendū eſſet qđ dictum eſt: Dico vobis non iurare oīno: ne ſcilicet iurando ad facilitatē iurandi veniatur: ⁊ ex facilitate ad ꝯſuetudinē: atq̄ ita ex cōſuetudine in periuriū decidatur. Et ideo nō inuenif iuraſſe niſi ſcribens/ vbi cōſideratio cautioꝛ nō habet linguā precipitē. Et hoc vtiq̄ a malo/ ſicut dictū eſt: Quod aūt ampliꝰ eſt/ a malo eſt: nō tamē ſuo/ ſed eoꝝ infirmitatis q̄bus etiam ſic fidē facere conabatur: Nā qđ loquens iuraſſet dum nō ſcriberet/ neſcio vtrum aliqua de illo ſcriptura narrauerit. Et tamen dñs ait: Oīno non iurare. Nō eñi conceſſit vt id liceret ſcribentibus. Sed quia ꝑcepti violati reum paulū ꝑſertim in epiſtolis conſcriptis atq̄ editis ad ſpiritalem vitā ſaluteq̄ populoꝝ nefas eſt dicere: intelligendū eſt illud qđ poſitum eſt/ oīno ad hoc poſitum/ vt quantū in te eſt nō affectes/ nō ames/ nō quaſi pro bono cū aliqua delectatione appetas iuſiurandū. Sicut illđ: Nolite cogitare de craſtino. (Matth.6.d.) Et/ Nolite itaq̄ cogitare q̄d māducetis ⁊ quid bibatis/ ⁊ quid induamini. Cū autē videmꝰ ⁊ ipſum dñm habuiſſe loculos quo ea q̄ dabanf/ mittebanf vt ſeruari poſſent ad vſus pro tempore neceſſarios: (Joh.13.c.) ⁊ ipſos apoſtolos ꝓcuraſſe multa fratrū indigentie: nō ſolum in craſtinū/ ſed etiā in ꝓlixius tēpus impendentis famis: ſicut in actibꝰ apoſtoloꝝ legimus: (Act.11.d.) ſatis elucet illa ꝑcepta ſic intelligēda: vt nihil operis noſtri temporaliū adipiſcendoꝝ amoꝛe vel timoꝛe egeſtatis tanq̄ ex neceſſitate faciamꝰ. Itē dictū eſt apoſtolis/

vt nihil ſecū portantes in via ex euangelio
viuerent. Et quodā loco etiam ipſe domin⁹
Matth. 10. b. ſignificauit cur hoc dixerit / cū addidit: Di/
gnus eſt enī operarius mercede ſua. Ubi
ſatis oſtēdit permiſſum hoc eſſe / nō iuſſum:
ne forte qui hoc faceret vt in opere pꝛędica/
tionis verbi aliquid ab eis q̄bus p̄dicaret
in vſus vitę huius ſumeret / illicitū aliquid
ſe facere arbitraret. Poſſe tamē laudabili⁹
nō fieri / in apoſtolo paulo ſatis demōſtra/
Gal. 6. b. tum eſt. Qui cum diceret: Cōmunicet autē
qui cathecizat verbo ei qui ſe cathecizat in
oīb⁹ bonis: et cū multis locis id ſalubri/
ter fieri ab eis quibus verbū p̄dicaret / oſtē/
1. Corī. 9. b. deret: ſed tamen ego inquit non ſum vſus
hac poteſtate. Poteſtatem ergo dedit do/
minus cum iſta diceret: non imperio con/
ſtrinxit. Ita plęraq; in verbis intelligere
non valentes / in factis ſanctoꝝ colligimus
quemadmodum oporteat accipi: quod fa/
cile in aliam partē duceretur niſi exemplo
reuocaretur..

De duplici ore / cordis ſcz et cor/ poris: ⁊ ex quo p̄deat mēdaciū oc cidens animam: Ca. XVI.

A
Sap. 1. c. Ic ergo quod ſcriptū eſt: Os autē
quod mentitur occidit animam: de
quo ore dixerit / quęrit̄. Plęrūq; enī
ſcriptura cū os dicit / conceptaculum ipſum
cordiſ ſignificat: vbi placet ⁊ decernit̄ q̄cq̄d
etiam per vocē cū veꝝ loquimur enunciat̄:
vt corde mentiat̄ cui placet mēdaciū. Poſ/
ſit autē nō corde mentiri qui per vocē aliud
q̄ eſt in animo ita profert / vt maioris mali
euitandi causa malū ſe admittere nouerit:
cui tamen vtrūq; diſpliceat. Et qui hoc aſſe/
runt / ita dicūt etiam illud intelligendū qđ
Ps. 14. ſcriptū eſt: Qui loquitur veritatē in corde
ſuo: quia ſemper in corde veritas loquēda
eſt: non autē ſemper in ore corporis / ſi aliq̄
cauſa cauēdi maioris mali aliud q̄ in aīo ē
voce p̄ferri exigat. Et eſſe quidē os cordis
ex hoc iam intelligi poteſt: quod vbi locu/
tio ē / ibi os nō abſurde intelligit̄. Nec recte
diceret̄: qui loquitur in corde ſuo / niſi et os
in corde recte intelligeret̄. Q̄q̄ et eo ipſo
Sap. 1. c. loco vbi ſcriptū eſt: Os autē quod mentit̄
occidit animā: ſi circūſtantia lectiōis conſi/
deretur / nō accipitur fortaſſe aliud q̄ os cor/
dis. Obſcurū enī reſponſum ibi eſt vbi ho/
mines latet: qui os cordis niſi ori corporis
cōſonet audire nō poſſunt. Illud autem os
dicit in eo loco ſcriptura peruenire ad audi/
tum ſpiritus domini qui repleuit orbē ter/
rarum: ita vt etiā labia ⁊ vocem ⁊ linguam
commemoret in eo loco: nec tamen omnia
ſinat intellectus niſi de corde accipi: quia
deum dicit nō latere quod dicit̄. Quod au/
tem ſono iſto ad aures noſtras pertinente
dicit̄ / nec homines latet. Ita quippe ſcriptū B
eſt: Humanus eſt enim ſpiritus ſapientię / ⁊ Sap. 1. b.
non liberabit maledictū a labijs eius: quo/
niam renum illius teſtis eſt deus: ⁊ cordis
illius ſcrutator eſt verus: ⁊ linguę illius au/
ditor: quoniā ſpiritus domini repleuit or/
bem terrarum: et hoc quod continet omnia
ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui lo/
quitur iniqua / nō poteſt latere: ſed nec pręte/
riet illum corripiens iudicium. In cogi/
tationibus enī impij interrogatio erit: ſer/
monum autem illius auditio a domino ve/
niet ad correptionē iniquitatū illius. Quo/
niam auris zeli audit omnia: et tumultus
murmurationum non abſcondetur. Cuſto/
dite ergo vos a murmuratione quę nihil
p̄deſt: et a detractione parcite linguę: quo/
niam reſponſum obſcurum inuacuum non
ibit: Os autem quod mentitur occidit ani/
mam. Uidetur ergo his minari qui obſcu/ C
rum putant et ſecretū eſſe / quod corde agi/
tant atq; verſant. Tam vero clarum oſten/
dere voluit hoc eſſe auribus dei / vt etiam
tumultū eum appellauerit. Manifeſte etiā
in euangelio inuenimus os cordis: vt vno
loco / et corporis / et cordis ore dominus cō/
memoraſſe inueniat̄ / vbi ait. Adhuc et vos Matth. 15. b.
ſine intellectu eſtis: Non intelligitis / quia
omne quod in os intrat / in ventrem vadit
et in ſeceſſum emittitur: quę autem proce/
dunt de ore / de corde exeunt / et ea coinqui/
nant hominem: De corde enī exeunt cogi/
tationes malę / homicidia / adulteria / forni/
cationes / furta / falſa teſtimonia / blaſphe/
mię: hęc ſunt quę coinquinant hominem.
Hic ſi vnum os quod eſt corporis intellexe/
ris: quomodo intellecturus es: quę autem
procedunt de ore / de corde exeunt: cum et
ſput⁹ et vomitus de ore procedat: Niſi for/
te tunc quiſq; non coinquinatur / cum ędit
aliquid immundum: coinquinatur autem
cum id euomit. Quod ſi abſurdiſſimū eſt /
reſtat vt os cordis intelligamus a domino
expoſitum / cum ait: Quę procedūt de ore /
de corde exeunt. Nam et furtum cum poſſit
et ſępe ita fiat in ſilentio corporalis vocis
atq; oris perpetrari: dementiſſimum eſt ſic
intelligere vt tunc putemus quemq̄ pec/
cato furti contaminari / cum id fatetur / aut
dicat: cum autem id tacite committit / in/
coinquinatum arbitrari. At vero ſi ad os

745

cordis quod dictū eſt referamus: nihil om/
nino peccati tacite cōmitti poteſt. Non eñ
committiꝛ niſi ex ore illo interiore ꝓcedat.
Sap̄.1.c. Sicut autez querif de quo ore dixerit: Os
autem quod mentiꝛ occidit animā: ita que/
ri poteſt etiā/de quo mendacio. Videꝛ eñ
de illo ꝓprie dicere/quo cuiꝗ detrahitur:
Ait eñ: Abſtinete ergo vos a murmuratio/
ne que nihil prodeſt: ⁊ a detractiōe parcite
lingue. Fit autem iſta detractio per maliuo
lentiam: cum quiſqꝫ non ſolum ore ac voce
corporis profert quod cōfingit in aliquem/
ſed etiam tacitus talem vult credi: quod eſt
vtiqꝫ ore cordis detrahere: quod dicit ob/
ſcurū et occultum deo eſſe non poſſe. Nam
Ecc̄.7.b. quod alio loco ſcriptū eſt: Noli velle men/
tiri omne mendacium: non ad hoc volunt
valere/vt nullo mēdacio quiſqꝫ mentiatur:
Itaqꝫ cū alius dixerit ex iſto ſcripture teſti/
monio: vſqꝫ adeo generaliter omne menda/
cium eſſe deteſtandū/vt etiā ſi quis mentiri
velit/etiā ſi nō mentiaꝛ/iam voluntas ipſa
damnanda ſit: atqꝫ ad hoc interpretetur ꝙ
nō dictū ē: noli mentiri om̄e mendaciū/ſed:
Noli velle mentiri om̄e mendaciū: vt nō ſo
lum mentiri/ſed nec velle mentiri quiſqꝫ au
deat vllo mendacio.

In contrariū arguitur/adhibeturqꝫ ſolutio: Ca. XVII.

A D icit alius: Immo qđ ait: Noli velle
mentiri omne mendaciū: de ore cor/
dis exterminandū atqꝫ alienanduz
eſſe mendaciū noluit: vt a quibuſdā menda
cijs ore corpis abſtinendū ſit: ſicut illa ſunt
maxime que ꝑtinent ad doctrinā religiōis:
a quibuſdā vero non ſit ore corporis abſti/
nendū/ſi maioris mali euitādi cauſa exigit:
ore aūt cordis ab omni mēdacio penitꝰ ab/
ſtinere debeamꝰ: Vbi oportet intelligi qđ
dictū eſt: Noli velle. Volūtas ꝗppe ipſa qſi
os cordis accipiꝛ: vt non ꝑtineat ad os cor/
dis cū maius malū cauentes mentimur in/
uiti. Eſt ⁊ tertius intellectus/ꝗ ſic accipias:
noli om̄e/vt exceptis aliqbꝰ mēdacijs men/
tiri te ſinat. Tanqꝫ ſi diceret: Noli velle cre/
dere omni homini: non vtiqꝫ vt nulli cre/
deretur moneret/ſed vt nō omibus/aliqui/
bus autē crederetꝛ: et id quod ſequiꝛ: Aſſi/
duitas eñ eius non ꝓficiet ad bonū: ita ſo/
nat: qſi nō a mendacio/ſed ab aſſiduo men/
dacio/id eſt a cōſuetudine atqꝫ amore men/
tiendi prohiberi videatur. Quo ꝑfecto di/
labitur quiſquis: vel omni mendacio puta/
uerit abutendum: ita eñ nec illud cauebit/
quod fit in doctrina pietatis et religionis:
quo ſceleratius qđ facile nō inuenias: non
inter omnia mēdacia/ſed inter omnia pecca
ta: vel alicui mēdacio/cuiuis facili/cuiuis in/
noxio nutū voluntatis accōmodauerit: vt
non inuitus euadendi maioris mali cauſa/
ſ volēs libenſqꝫ mentiaꝛ. Ita cū tria ſint ꝗ B
in hac ſententia intelligi poſſint: aut omne
mendaciū nō ſolū mentiri noli/ſed nec vel/
le mentiri: aut noli velle/ſed vel inuitꝰ men
tire cū fugiendū eſt aliqđ grauius: aut noli
omne/vt exceptis aliqbus mendacijs cete/
ra permittanꝛ: vnū hic pro his qbus mēti/
ri nunqꝫ placet/duo pro illis qui aliquādo
putant eſſe mentiendū inueniunꝛ. Sed tñ
qđ ſequiꝛ: Aſſiduitas eñ eiꝰ nō proficiet ad
bonū/neſcio vtrū poſſit prime harū trium
ſententie ſuffragari: niſi forte ita vt ꝑfecto/
rum ꝑceptū ſit: om̄ino nunqꝫ nō ſolū men/
tiri/ſed nec velle mentiri: Aſſiduitas vero
mentiendi nec proficiētibus permittatur:
Tanqꝫ ſi cū ꝑciperetꝛ: nunqꝫ prorſus nō ſo/
lum mentiēdū/ſed nec voluntatē habendā
eſſe mentiendi: cōtradiceretur exemplis/ꝙ
aliqua ſunt etiā magna auctoritate appro/
bata mendacia: Reſpōderetꝛ aūt illa quidē
eſſe proficientiū que habent ſm hanc vitaz
qlecūqꝫ officium miſcdie: ſed vſqꝫ adeo eſſe
om̄e mendaciū malū/⁊ perfectis atqꝫ ſpiri/
talibus animis omnimodo fugiendum/vt
nec ipſis proficientibꝰ aſſiduitas eius ꝑmit
tenda ſit. Dictū eſt eñ iam de obſtetricibꝰ Exo.1.a.
egyptijs/ꝙ de indole ad melius proficien/
di mentiētes approbate ſunt: Quia nōnul/
lus gradus eſt ad diligendā veram ac ſem/
piternam ſalutē/cum quiſqꝫ miſericorditer
etiā pro alicuiꝰ cuiuis mortali ſalute menti/ C
tur. Item qđ ſcriptū eſt: Perdes omnes q Ps̄.5.
loquunꝛ mendaciū: Alius dicit nullum hic
exceptū eſſe mendaciū/ſed om̄e damnatū.
Alius dicit/ita ꝟo/ſed qui loquunꝛ ex cor/
de mendaciū/ſm ſuperiorē diſputationem:
Nam veritatem loquitur in corde qui odit
mentiendi neceſſitatē: quam penam huius
vite mortalis intelligit. Aliꝰ dicit: omnes
quidem perdet deus qui loquunꝛ menda/
cium/ſed non om̄e mendaciū: Eſt eñ aliqđ
mendaciū qđ tunc inſinuabat ꝓpheta: in ꝗ
nulli parcaꝛ: id eſt ſi pctā ſua qſqꝫ confiteri
detrectans/defendat ea potꝰ et nolit agere
penitentiā: vt parū ſit/qꝛ operaꝛ iniquitatē
niſi etiā iuſtus videri volens medicine con
feſſionis non ſuccumbat: vt ipſa verboruz
diſtinctio non aliud intimare videatur:
Odiſti omnes qui operanꝛ iniquitatē/ſed
nō ꝑdes ſi penitendo in cōfeſſione veritatē

loquantur/vt faciendo iſtam veritatem ve/
niant ad lucẽ:ſicut in euangelio ſm iohan/
Joh.3.c. nem dicitur:Qui autez facit veritatem ve/
nit ad lucem. Perdes aũt oẽs qui nõ ſo/
lum operantur iniquitatẽ/quod odiſti/ ſed
etiã loquunt mẽdaciũ / falſam iuſticiã prę/
tendendo/ nec in penitentia cõfitendo pec/
cata: Naz de falſo teſtimonio qd in decem
pceptis legis poſitũ eſt/nullo modo quidẽ
cõtendi poteſt / dilectionẽ veritatis in cor/
de ſeruandã ⁊ proferendum falſum ad eum
apud quem dicitur teſtimonium. Cum eñ
deo tm̃ dicitur/tũc tm̃ in corde veritas am/
plectenda eſt. Cum autem homini dicitur/
etiã ore corporis verũ pferendum eſt:quia
homo non eſt cordis inſpector. Sed plane
de ipo teſtimonio nõ abſurde querit / apud
quẽ quiſqꝫ teſtis ſit: Nõ eñ apud qſcũqꝫ lo
quimur teſtes ſumus/ſed apud eos quibuſ
expedit ⁊ debetur p nos cognoſcere aut cre
dere vitatẽ: ſicuti eſt iudex / ne in iudicãdo
erret :aut qui docet doctrina religionis/ne
erret in fide:aut in ipſa doctoris auctorita/
te dubius fluctuet. Cum autẽ ille te interro
gat/aut vult ex te aliquid noſſe:qui eã rem
querit quę nõ ad eum pertineat/aut quã ei
noſſe nõ expedit:nõ teſtem/ſed proditorem
reqrit. Itaqꝫ ſi ei mentiaris/a falſo fortaſſe
teſtimonio alienus eris/ſed a mendacio p/
fecto non eris.

Ad ppoſitã in qntodecimo capitulo reuertit qſtionẽ: Ca.XVIII.

A Aliud igit eo ꝙ falſum teſtimonium
dicere nunqꝫ licet:querit vtrũ liceat
aliqñ mentiri. Aut ſi falſum teſtimo
niũ eſt omne mendaciũ: videndũ eſt vtrum
admittat cõpenſationẽ:vt dicatur vitandi
maioris peccati gratia: ſicut illud qd ſcptũ
Exo.20.b. eſt:Honora patrẽ ⁊ matrẽ/rapiente officio
potiore contemnit: vnde vltimũ ſepulturę
Math.8.c. honorẽ patri prohibet exoluere /qui ab ipo
dño ad regnũ dei annunciandũ vocat. Itẽ
Prouer.29.b qd ſcriptũ eſt:Verbũ excipiẽs filius a pdi/
tione longe aberit: excipiens aũt excipit il/
lud ſibi ⁊ nihil falſi de ore ipſi⁹ pcedit .Di/
cit aliqs nõ aliud hic accipiendũ eſſe qd po/
ſitum eſt:excipiens verbũ filius/niſi verbũ
dei qd eſt veritas. Ergo excipiens veritatẽ
filius / a perditiõe longe aberit: refertur ad
Ps.5. illud quod dictũ eſt:Perdes omnes qui lo
quũtur mendaciũ. Quod vero ſequit:exci/
piens aũt excipit illud ſibi: quid aliud inſi/
Gal.6.a. nuat/niſi qd apoſtolus dicit:Opus autem
ſuum probet vnuſquiſqꝫ/⁊ tũc in ſemetipſo
habebit gloriã:⁊ nõ in altero. Qui eñ exci/
pit chriſtũ/id eſt veritatẽ:nõ ſibi/ſed vt ho/
minibus placeat:nõ eam cuſtodit cũ eis vi/
det placere poſſe mendacio. Qui autẽ exci/
pit ſibi/nihil falſum de ore ipſius procedit:
quia etiã cũ placet hominibus mendacium
nõ mentitur ille qui veritatez: nõ qua illis/
ſed qua deo placeret excepit ſibi. Itaqꝫ nõ
eſt cur hic dicat:omnes quidẽ perdet qui lo
quuntur mendaciũ/ ſed nõ oẽ mendaciũ:
quando vniuerſaliter omnia mendacia cir/
cumciſa ſunt in eo qd dictuz eſt:⁊ nihil falſi
de ore ipſius procedit. Sed dicit alius:ita
eſſe accipiendũ ſicut accepit apoſtolus pau
lus qd ait dñs:Ego autẽ dico vobis nõ iu/ Matth.5.e.
rare omnino: Nam ⁊ hic omnis iuratio cir/
cũciſa eſt:ſed ab ore cordis/ vt nunqꝫ volun
tatis approbatione fieret/ſed neceſſitate in/
firmitatis alteri⁹/ id eſt malo alteri⁹ / cui nõ
aliter videt pſuaderi poſſe qd dicit/ niſi iu/
rãndo fides fiat:aut ab illo ĩmodo noſtro ꝙ Al. ĩmalo
hui⁹ mortalitatis adhuc pellibus inuoluti/
cor nrm̃ nõ valem⁹ oſtẽdere:qd vtiqꝫ ſi va/
lerem⁹/ iuratiõe opus nõ eſſet. Qꝫ etiã in
hac ſententia tota/ſi qd dictũ eſt:excipiens
verbũ filius a pditiõe longe aberit/ de ipſa
dictũ eſt veritate p quã facta ſunt omnia/q̃
incõmutabilis ſemp manet:qm̃ doctrina re
ligionis ad eam contẽplandã perducere ni/
titur:poteſt videri ad hoc eſſe dictũ:et nihil
falſi de ore ipſius pcedit : vt nihil falſi qd
ad doctrinã pertinet/dicat. Quod mẽdacij
genus nulla omnino cõpenſatione ſubeun
dum/penituſqꝫ ac pcipue deuitandũ ẽ. Aut
ſi qd dictũ eſt / nihil falſi / abſurde accipit ſi
nõ ad oẽ mendaciũ referat : qd dictũ eſt:
de ore ipius/ ſm ſuperiorẽ diſputationẽ os
cordis accipiẽdũ eſſe cõtendit qui aliquan/
do putat eſſe mentienduz. Hęc certe omnis B
diſputatio qũuis alternet:alijs aſſerẽtibus
nũqꝫ eſſe mentiendũ :⁊ ad hoc diuina teſti/
monia recitantib⁹:alijs cõtradicentibus/et
inter ipſa verba diuinoꝝ teſtimonioꝝ men
dacio locũ querentibus:nemo tamẽ poteſt
dicere/ hoc ſe aut in exemplo/aut in verbo
ſcripturarũ inuenire:vt diligendum vel nõ
odio habendũ vllum mendaciũ habeatur:
ſed interdũ mentiendo faciendũ eſſe quod
oderis:vt quod amplius deteſtandum eſt
deuitetur. Sed in hoc errant homines ꝙ
ſubdunt precioſa vilioribus. Cum eñ con/
ceſſeris / admittendũ eſſe aliquod malũ ne
aliud grauius admittatur:nõ ex regula ve/
ritatis/ſed ex ſua quiſqꝫ cupiditate atqꝫ cõ/
ſuetudine mentit malum:⁊ id putat graui⁹
qd ipſe amplius exhorreſcit/nõ qd amplius
reuera fugiendũ eſt. Hoc totũ ab amoris p/
uerſitate gignit vitiũ. Cũ eñ duę ſint vitę

147

nſe: Una ſempiterna ꝙ diuinitus ꝓmittitur:
altera tp̄alis in q̄ nunc ſum⁹: cū quiſq̧ iſtā
tp̄alē amplius diligere ceperit ꝙ̄ illā ſempi
ternā / ꝓpter hanc quā diligit putat eſſe oīa
faciēda: nec vlla eſtimat grauiora peccata
ꝙ̄ ꝙ huic vite faciūt iniuriā: et vel ei cōmo/
ditatis aliquid inique ⁊ illicite auferūt: aut
eā penitus illata morte adimunt. Itaq̧ fu/
res ⁊ raptores ⁊ contumelioſos et tortores
atq̧ interfectores mag̃ oderūt / ꝙ̄ laſciuoſ/
ebrioſos / luxurioſos: ſi nulli moleſti ſunt.
Nō eñ intelligūt aut oīno curāt ꝙ iſti deo
faciāt iniuriā: nō quidē in illius aliqḋ incō/
modū / ſed in ſuā magnā ꝑniciē: cū dona ei⁹
in ſe corrūpunt etiā tp̄alia: atq̧ ipſis corru/
ptionib⁹ auerſant̃ eterna: maxime ſi iā tem/
plū dei eſſe ceperūt / qḋ chriſtianis omnib⁹
1. Cor. 3. c. apl's ita dicit: Neſcitis quia tēplū dei eſtis:
⁊ ſpūs dei habitat in vobis? Quiſq̧s tēplū
dei corruperit / corrūpet illū de⁹: Tēplū eñ
C dei ſctm̄ eſt / qḋ eſtis vos. Et oīa qdē iſta
pctā / ſiue qb⁹ iniuria fit hoibus in ipſis vite
hui⁹ incōmodis / ſiue quib⁹ ſeipſi hoies cor/
rumpunt et nulli inuito nocēt: Oīa ꝙ iſta
pctā / etiā ſi huic tp̄ali vite ad aliquā dele/
ctationē vel vtilitatē vident̃ cōſulere: nam
nullus aliqḋ horū alio ꝓpoſito ac fine cō/
mittit: tamen ad illam vitā que ſempiterna
eſt implicatos oībus modis impediunt.
Horꝫ autē alia ſunt que ſolos facientes im/
pediunt: alia que hos etiā in quibus fiunt.
Nā illa ꝙ vtilitatis ad hanc vitā ꝑtinentis
gratia ſeruant̃ / cuꝫ auferunt̃ ab iniurioſis:
illi ſoli peccāt / ⁊ a vita eterna impediunt̃ q
ea faciūt / nō hi quib⁹ faciūt. Itaq̧ etiā ſi ea
ſibi auferri quiſq̧ ꝯſentiat / vel ne faciat ali/
quid mali / vel ne in his ipſis maius aliqḋ
incōmodi patiat̃: nō ſolū nō peccat / ſed illḋ
fortiter et laudabiliter / hoc vtiliter et incul/
pabiliter facit. Que autē ſctitat̃ religiōiſq̧
cauſa ſeruant̃ / cū hec violare iniurioſi volu
erint / etiā peccatis minorib⁹ / nō tñ iniurijs
aliorū: ſi cōditio ꝓponit̃ et facultas dat̃ / re/
tinenda ſunt: Et tūc iā illa deſinūt eſſe pctā
ꝙ ꝓpter grauiora vitāda ſuſcipiunt̃. Sicut
eñ in reb⁹ vtilibus / velut in pecunia aliove
cōmodo corꝑali / non vocat̃ damnū qḋ ꝓpt
maius lucrū amittit̃: ſic ⁊ in reb⁹ ſanctis nō
vocat̃ pctm̄ / qḋ ne graui⁹ admittat̃ / amittit̃.
Aut ſi et illud damnū dicit̃ qḋ aliqs perdit
ne ampli⁹ ꝑdat: vocet̃ ⁊ hoc pctm̄ dū tñ ſuſ/
cipiendū eſſe vt ampli⁹ euitet̃ / ita nemo du/
bitet: ſicut nemo dubitat cauendi maioris
damni cauſa patiēdū eſſe qḋ min⁹ eſt.

Qꝫ ſctitat̃ cauſa ſeruāda ſint pudicitia corporis et caſtitas anime ⁊ veritas doctrine: ⁊ quibus poſſint violari: Ca. XIX.

Ista ſunt autē ꝙ ſctitatis cauſa ſer/
uanda ſunt / pudicicia corꝑis / ⁊ caſti
tas anime / ⁊ v̾itas doctrine. Pudi/
citiam corꝑis nō conſentiente ac ꝑmittente
aīa / nemo violat. Quicqd eñ nobis inuitꝭ /
nulláq̧ tribuentib⁹ ꝑtātem maiore vi con/
tingit in nr̄o corpore / nulla impudicitia eſt:
ſed ꝑmittendi pōt eſſe aliq̄ ratio / conſenti/
endi autē nulla. Tūc eñ ꝯſentim⁹ / cū appro/
bamus et volum⁹. Permittim⁹ aūt etiā nō
volentes / euitande alicui⁹ maioris turpitu/
dinis gratia. Cōſenſio ſane ad impudicitiā
corꝑalem etiā caſtitatē animi violat. Ani/
mi q̄ppe caſtitas eſt in bona volūtate et ſin/
cera dilectiōe: ꝙ nō corrūpit̃ niſi cū amam⁹
atq̧ appetim⁹ qḋ amādū atq̧ appetendū nō
eſſe veritas docet. Cuſtodienda eſt ꝙ ſince/
riter dilectio dei et ꝓximi: in hac eñ caſti/
tas animi ſctificat̃: et agēdū quib⁹ poſſum⁹
virib⁹ / et pia ſupplicatione: vt cū violando
appetit̃ pudicitia corꝑis noſtri / nec ipſe ale
ſenſus extrem⁹ q carne implicat⁹ eſt aliqua
delectatiōe tangat̃: Si aūt hoc nō pōt / vel
mentis in nō cōſentiendo caſtitas ꝯſeruet̃.
Cuſtodienda eſt autē in animi caſtitate: qḋ
ad dilectionē ꝓximi ꝑtinet innocētia et be/
niuolētia: Qḋ aūt addit pietas / inocētia ē:
qua nulli nocem⁹: Beniuolētia / q etiā pro/
ſumus cui poſſum⁹: Pietas / q colim⁹ deuꝫ.
Ueritas aūt doctrine / religionis / atq̧ pie/
tatis nō niſi mendacio violat̃: cū ipſa ſum/
ma atq̧ intima v̾itas cui⁹ eſt iſta doctrina /
nullo modo poſſit violari: ad quā ꝑuenire /
atq̧ in illa oīmodo manere / eiq̧ penitus
inherere nō licebit / niſi cū corruptibile hoc 1. Cor. 15. g.
induerit incorruptioneꝫ / et mortale hoc in/
duerit īmortalitatē. Sed qꝛ oīs in hac vita
pietas exercitatio eſt / q in illā tendit̃: cui ex
ercitationi ducatū ꝓbet iſta doctrina q hu/
manis v̾bis et corꝑe corū ſacramentorū ſi/
gnaculis ipſam inſinuat atq̧ intimat veri/
tatem: propterea et hec ꝙ ꝑ mendaciuꝫ cor/
rumpi pōt / maxime incorrupta ſeruāda eſt:
vt ſi qḋ ī illa caſtitate animi fuerit violatū /
habeat vnde reparet̃. Corrupta eñ aucto/
ritate doctrine / nullus aut curſus aut recur
ſus eſſe ad caſtitatē animi poteſt.

Pro pudicitia corporis eſſe minime mentiendum: Ca. XX.

Onficit̃ ꝙ ex his oīb⁹ hec ſenten/ A
tia: vt mendaciū qḋ non violat do/
ctrinam pietatis / neq̧ ipſam pieta/
tem / neq̧ innocentiā / neq̧ beniuolentiā ꝓ
pudicitia corꝑis admittendū ſit: Et tamē ſi

quiſq̨ ꝓponeret ſibi ſic amandã veritatem:
nõ tñ que in contẽplando eſt/ſed etiam in
vero enũciando:qḋ in ſuo quoq̨ rerum ge/
nere verũ eſt: ⁊ non aliter proferendã motu
corporis ſententiam q̄ in animo concepta
atq̨ conſpecta eſt: vt fidei veridicam pul/
chritudinẽ:non ſolũ auro ⁊ argento ⁊ gem/
mis ⁊ amęnis prędijs/ſed ⁊ ipſi vniuerſę tẽ
porali vitę omniq̨ corporis bono prępone
ret:neſcio vtrũ a quoq̨ ſapienter errare di/
ceretur. Et ſi hoc ſuis omnibus talibus re/
bus recte anteferret / pluriſq̨ pẽderet:recte
etiã temporalibus rebus aliorum hominũ
quos innocentia/beniuolentiaq̨ ſua ſerua/
re atq̨ adiuuare deberet. Amaret eñ ꝑfe/
ctam fidem:nõ ſolum bene credendi ea quę
ſibi excellenti ⁊ fidedigna auctoritate dice/
rentur/ſed etiam fideliter enunciandi quę
ipſe dicẽda iudicaret / ac diceret: Fides eñ
appellata eſt in latina lingua ex eo quia fit
quod dicit̃. Q̄ manifeſtum eſt nõ exhibere
mentientẽ. Quę ⁊ ſi minus violatur/ cũ ita
quiſq̨ mentitur vt ei nullo incõmodo/nul/
laq̨ pernicie credatur:addita etiã intentio/
ne vel ſalutis tuendę vel pudicitię corpora
lis: violatur tamen: ⁊ res violatur in animi
B castitate atq̨ ſanctitate ſeruãda. Unde co/
gimur nõ opinione hominũ quę plerũq̨ in
errore eſt/ſed ipſa quę omnibus ſuperemi/
net atq̨ vna inuictiſſima eſt veritate/etiam
pudicitię corporis perfectãq̨ fidẽ antepo/
nere. Eſt eñ animi caſtitas amor ordinatꝰ
nõ ſubdens maiora minoribuſ. Minus eſt
eñ quicq̇d in corpore q̄ quicq̇d in animo
violari poteſt. Certe eñ cum pro pudicitia
corporali quiſq̨ mẽtitur/ videt quidẽ cor/
rumpendo corpori ſuo/nõ ſuã ſed alienam
imminere libidinẽ:cauet tamen ne ſaltẽ per
mittendo ſit particeps. Permiſſio vero illa
vbi niſi in animo eſt etiã corporalis? Ergo
pudicitia corrũpi niſi in animo non poteſt:
Quo nõ conſentiente/neq̨ ꝑmittente/nul/
lo modo recte dicit̃ violari pudicitia corpo/
ralis quicq̇d in corꝑe fuerit aliena libidine
perpetratũ. Unde colligitur multo magis
animi caſtitatẽ ſeruandam eſſe in animo/in
quo tutela eſt pudicitię corporalis/q̄ q̇cq̇d
in corpore fuerit aliena libidine ꝑpetratũ.
Quobrem qḋ ĩ nobis ẽ vtrũq̨ ſctis moribꝰ
⁊ ꝯuerſatione muniendũ ẽ atq̨ ſepiẽdũ ne
alicunde violetur. Cum autẽ vtrũq̨ nõ po/
teſt/q̇d ꝓ quo ſit cõtemnẽdũ q̇s nõ videat:
cũ videat q̇d cui ſit ꝓponẽdũ: animꝰ corpi/
an corpus animo:animi caſtitas pudicitię
corporis / an pudicitia corꝑis caſtitati ani/
mi? Et quid magis in peccatis cauendum:
ꝑmiſſio facti alieni/an cõmiſſio facti tui?

Epilogatio predictorũ perpul/ chra:et de cecitate aſſerentiũ in ca/ ſu nõ mẽtiri peccatũ eſſe: Ca. XXI.

Lucet itaq̨ diſcuſſis oĩbus nihil A
e aliud illa teſtimonia ſcripturaꝝ mo
nere / niſi nunq̨ eſſe oĩno mẽtien/
dum: Quãdoquidẽ nec vlla exempla men/
daciorum imitatione digna in moribus fa/
ctiſq̨ ſanctorũ inueniant̃. Qḋ ad eas atti/
net ſcripturas quę ad nullã figuratã ſignifi
catione referunt̃:ſicuti ſunt res geſtę in acti
bus apoſtoloꝝ. Nam dñi omnia in euange
lio quę imperitioribꝰ mẽdacia vident̃/figu/
ratę ſignificationes ſunt. Et qḋ ait apoſto/
lus: Omnibꝰ omnia factus ſum vt oẽs lu/ 1. Cor. 9. d.
crifacerẽ:nõ eũ mentiendo/ſed cõpatiendo
feciſſe recte intelligitur. Ut tanta charitate
cũ eis liberandis ageret:ac ſi ipſe in eo ma/
lo eſſet a quo illos ſanare cupiebat. Nõ eſt
igit̃ mentiendũ in doctrina pietatis: Ma/
gnum eñ ſcelus eſt/⁊ primũ genꝰ deteſtabi
lis mendacij. Nõ eſt mentiendũ ſecũdo ge/
nere: quia nulli faciẽda eſt iniuria. Non eſt
mentiendũ tertio genere: quia nulli cũ alte
rius iniuria cõſulendũ eſt. Nõ eſt mẽtiẽdũ
quarto genere: propter mendacij libidinẽ:
quę per ſeipſam vitioſa eſt. Non eſt mẽtien
dum quinto genere: quia nec ipſa veritas
fine placendi hominibꝰ enũcianda eſt / q̄to
minus mendacium: quod per ſeipſum quia
mendaciũ eſt / vtiq̨ turpe eſt. Non eſt men/
tiendum ſexto genere: neq̨ eñ recte etiam
teſtimonij veritas pro cuiuſq̨ tẽporali com
modo ac ſalute corrumpit̃. Ad ſempiternaꝫ
vero ſalutẽ nullus ducendus eſt opitulan/
te mendacio: Non eñ malis conuertentiuꝫ
moribus ad bonos mores cõuertẽdus eſt:
Quia ſi erga illum faciendũ/faciẽdũ debet
etiam ipſe cõuerſus facere erga alios. Atq̨
ita nõ ad bonos/ſed ad malos mores con/
uertitur/cũ hoc ei prębet̃ imitandũ cõuerſo
quod ei pręſtitũ eſt cõuertendo. Neq̨ ſepti/ B
mo genere mentiendũ eſt: Non eñ cuiuſq̨
cõmoditas aut ſalus temporis perficiendę
fidei ꝓferenda eſt. Nec ſi quiſq̨ in recte fa/
ctis noſtris tam male mouetur vt fiat etiã
animo deterior/ lõgeq̨ a pietate remotior/
propterea recte facta deſerenda ſunt: cũ id
nobis pręcipue tenendum ſit quo vocare
atq̨ inuitare debemus quos ſicut noſmet/
ipſos diligimus: fortiſſimoq̨ animo biben
da eſt apoſtolica illa ſententia: Alijs qui/ 2. Cor. 2. d.
dem ſumus odor vitę in vitam: alijs odor

mortis in mortē: Et ad hec quis idoneus? Nec octauo genere mentiendum eſt: quia et in bonis caſtitas animi/pudicitia corporis: et in malis id quod ipſi facimus / eo ꝙ fieri ſinimus maius eſt. In his autem octo generibus: tanto quiſqȝ minus peccat cum mentitur / quanto emergit ad octauū: tanto amplius: quanto emergit ad primum.

¶ Quiſquis aūt eſſe aliquod genus mendacij quod peccatū non ſit putauerit/ decipiet ſeipſum turpiter: cū honeſtū ſe deceptorem arbitratur. Aliorū tanta porro cęcitas hominū animos occupauit/ vt eis parum ſit ſi dicamus quędā mendacia nō eſſe peccata/ niſi etiam in quibuſdā peccatū ꝫ dicant eſſe ſi mendaciū recuſemus: eoqȝ perducti ſunt defendendo mendaciū/ vt etiam primo illo genere quod eſt omniū ſceleratiſſimū/ dicāt vſum fuiſſe apoſtolū paulum. Nam in epiſtola ad galathas/ quę vtiqȝ ſicut cętera ad doctrinam religionis pietatiſqȝ conſcripta eſt/ illo loco dicūt eſſe mentitum/ vbi ait de petro ⁊ barnaba: Cū vidiſſem quia nō recte ingrediunt ad veritatē euāgelij. (Gal. 2. c.) Cū enī volunt petrū ab errore/ atqȝ ab illa in quā inciderat vię prauitatē defendere/ ipſā religionis viam in qua ſalus eſt omnibus / cōfracta ⁊ cōminuta ſcripturarū auctoritate conantur euertere: In quo nō vident/ nō ſolū mendacij crimen/ ſed etiā periurij ſe obijcere apoſtolo in ipa doctrina pietatis/ hoc eſt in epiſtola in qua prędicat euāgelium: vbi quippe ait priuſqȝ iſta narraret: Quę autem ſcribo vobis: ecce corā deo/ quia nō mentior. (Gal. 1. d.) Sed iam ſit huiꝰ diſputatiōis modus in cuius totius conſideratione ⁊ pertractatione nihil prę cęteris cogitandū atqȝ orandum eſt/ ꝙ illud quod idē apoſtolus dicit: Fidelis deus qui nō vos ſinet temptari ſupra ꝙ poteſtis ferre/ ſed faciet cum temptatione etiam exitū vt poſſitis ſuſtinere. (1. Cor. 10. c.)

Sancti auguſtini hipponenſis epiſcopi de mendacio ad conſentiū/ liber explicit.

Pręſentis chartas libri ſi forte requiris:
Hanc tabulā lector perlege/ et inuenies.

a
Prima vacat
Diui aurelij
vt confido
iudęoꝝ legem
ęquus ⁊ minime

b
etiam illa
Diui aurelij
Sicut ſine dei
Hoc loco ſi

c
vnde a vitioꝝ
bilis/ ęternam
triū: Huic autē
cōſtitueret oia

d
ꝓferat: ſic illa
qd in cęlo eſſe
ctio dei/ ſed
Capituloꝝ libri
cit deus cęlum

e
madefactā ātris
dicimus ⁊ aīalia
omnē peccantē
firmitas intus

f
qꝛ hominē lęſit
ꝓijcientis vxorē
Sanctificatꝰ eſt
quia ciuitas ęſt

g
Quiſem audeat
ꝗ agit ꝑtinētis
one beniuolētia
luptatibꝰ aduer.

h
cęli/ aut lilia
curet: ſed ſi quis
aliꝗ occultare ſe
etiā addidit

i

k
Diui aurelij
Quō deū et
ſici arīdā factā
temporaliū ille.
dei: nō ꝑturba.

l
populo dei
buntur. Ipſe
dicentis/ dēbo
neqȝ vxores du.

m
veſtra ꝓpt̄ ſpm̄
ritū adoptionis
ſe opponat et
bus iſta inuidēda

n
videant bona
cū ſint et ipſi
Quare itelligē.
ſtrata eſt omnis

o
His ꝗbus eos
ipſam/ ex alia
et cōſuetudo
eſt/ niſi chriſtia.
beri oportere

p
malam/ et
chriſtus et in
Eiuſdē diui
erit vitiatus.

q
et econuerſo
inuenire/ poteſt
aut cū magno
oportebat/ vt

r
Poſtꝙ ergo
nemo ſcit. Et
peccatoꝝ: non
fruſtra dictū eſt:

s
delector enī legi
laborat ſub ſole
Nunqd dicit
Vbū caro factū ē
dicit: Quid aūt

t
mundi corpori
cū figura hu.
Et h̄ eſt tēpus
autē et dicit:
Qui gloriatur/

v
verſutiā rep̄hen
Qꝛ nec ꝑiculcā.
Qꝛ in doctrinę
fugiētē diligētia
vt nihil ſecū